ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI
VII

MEGLENOROMÂNII

I

ISTORIA ȘI GRAIUL LOR

DE

TH. CAPIDAN
Profesor la Universitatea din Cluj

CVLTVRA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1925

Theodor Capidan
(n. 28 aprilie 1879, Prilep, Macedonia - d. 1 septembrie 1953, București)

ACADEMIA ROMÂNĂ

STUDII ŞI CERCETĂRI

I. N. IORGA, Istoria poporului francez. 1919 Lei 20

II. N. IORGA, Scurtă Istorie a Slavilor răsăritene: Rusia şi Polonia. Simple linii de orientare. 1919 Lei 10

III. DR. GR. ANTIPA, Problemele evoluţiei poporului român. 1919 Lei 20

IV. N. IORGA, Istoria literaturilor romanice în desvoltarea şi legăturile lor. 3 volume. 1920 Lei 90

V. P. PONI, Statistica Răzeşilor 1921 Lei 20

VI. DR. GR. ANTIPA, Dunărea şi problemele ei ştiinţifice, economice şi politice. 1921 Lei 12

VII. TH. CAPIDAN, Meglenoromânii. I, Istoria şi graiul lor. 1925 Lei 100

VIII. G. BOGDAN-DUICĂ, Viaţa şi ideile lui Simion Bărnuţiu. 1924 Lei 65

PREFAȚA

Lucrarea de față a fost prezentată Facultății de Filosofie și Litere de la Universitatea din Cluj, la 1 Noemvrie 1921, ca teză de habilitare pentru docență. Ea cuprinde un studiu asupra dialectului meglenoromân, cu o introducere privitoare la trecutul și starea actuală a Meglenoromânilor. Materialul linguistic pe care se bazează această lucrare a fost strâns de mine la fața locului. Din cauza cheltuelilor prea mari ce ar fi necesitat tipărirea întregii lucrări, sub forma cum a fost prezentată la docență, o bună parte din ea a fost redusă.

Intreaga serie de studii cuprinde trei volume: vol. I Meglenoromânii, istoria și graiul lor; vol. II Literatura populară meglenoromână și vol. III Dicționarul etimologic meglenoromân. Cele două volume din urmă (II și III) au fost gata de tipar înainte de marele răsboiu. Lucrarea de față, care alcătuește vol. I, cuprinde rezultatul cercetărilor mele din punctul de vedere linguistic, istoric și etnografic.

Nu voiu încheià aceste rânduri, fără a spune un cuvânt de mulțumire d-lui *Sextil Pușcariu*, pentru grija ce a purtat ca să se tipărească lucrarea de față.

TH. CAPIDAN

INTRODUCERE

1. *Românii și ținuturile locuite de ei.*

In afară de Românii din Peninsula Balcanică, cunoscuți astăzi sub numele de Aromâni, mai există o mică populațiune, cu locuințele așezate într'o regiune situată *la nordul golfului Salonic*, de aceeaș origine cu Românii de pretutindeni, cunoscută sub numele de *Meglenoromâni* sau *Români din Meglen*.

Acești Români sunt singurii din marea tulpină a românismului balcano-carpatic care și-au pierdut numele lor de neam, păstrat cu atâta tenacitate de Românii din Dacia, de Aromânii din Pind și, un timp oarecare, de Rumării din Istria. O bună parte dintre ei a fost silită de unele împrejurări să-și părăsească legea strămoșească, îmbrățișând islamismul. Aceștia sunt, iarăș, singurii reprezentanți ai cultului lui Mahomed, nu numai dintre Români, dar dintre toate popoarele de rassă latină. Ei între ei se numesc «Vlași» și cu acest nume sunt cunoscuți de neamurile cu cari stau în apropiere; numele «Rumǫn», cu care ar fi trebuit să se cheme, s'a pierdut fără urmă.

Se înțelege dar, că noua denumire de Meglenoromâni dată acestor «Vlași», în spre deosebire de Macedoromâni, se întrebuințează numai de către cărturari și servește mai mult ca să arate regiunea în care sunt cuprinse satele locuite de ei. Ei înșiși nu numai că nu cunosc acest nume, dar nu știu nici măcar de numele «meglenit» pe care, iarăș, numai cărturarii îl întrebuințează, în opoziție cu român, aromân și istroromân.

Acești «Vlași» numesc «meglenit» numai pe Bulgarul, Pomacul sau Iurucul, despre care va fi vorba mai jos, din *Caragiova*, ca unii care într'adevăr locuesc în regiunea cunoscută sub numele de Meglen. De acì dar, iarăși, se înțelege că, dacă și «Vlașii» s'ar numì megleniți, atunci ei s'ar confundà cu celelalte neamuri și, în cazul acesta, mândri din fire cum sunt de originea lor, în nici un caz ei n'ar primì să fie luați de Bulgari, Pomaci sau altcineva.

Dar ca să înțelegem și mai bine întrucât numele de «meglenit» se potrivește sau nu cu locurile pe cari le ocupă Românii, în regiunea despre care este vorba, să căutăm mai întâiu să vedem care sunt ținuturile cari țin, propriu zis, de regiunea cunoscută sub numele de

«Meglen» sau, pe turcește, «Caragiova» și apoi să trecem și în regiunea ocupată de Meglenoromâni, ca să vedem unde sunt așezate satele lor.

Meglenul, așà cum se cunoaște din timpurile cele mai vechi, cuprinde câmpia care se întinde dealungul unui șir de munți care pornește de la muntele *Nidže*. Acest munte se află situat în dreptul curbăturii de Sud a râului *Țârna* (vechiul *Erigon*, pe turcește *Kara-su* «apă neagră»), care izvorăște în apropiere de *Zeljeznitza* (Demirhissar) și cuprinde în sine întreaga regiune *Murihova*. De la acest munte, în spre direcția Nord-est, până aproape de *Marianska Planina*, se întinde o coamă de munte cu vârfurile mai înalte »*Kožuh*» și «*Zona*», acest din urmă având o înălțime de 2092 m., la poalele căruia se lasă o câmpie dintre cele mai fertile din întreaga Macedonie, străbătută de o mulțime de ape curgătoare. Această câmpie, care în partea de Sud începe de la râul *Șiroka-reka* (Geniš-dere), vreo 15 km. la Nord de orașul *Vodena*, se întinde în spre Nord-est până la cele două comune românești *Lugunța* și *Birislav*, având, peste tot, o lungime de 40 km. și o lărgime între 5, pe alocuri, 10 km. Toată această câmpie împreună cu munții dealungul cărora se întinde, se chiamă *Meglen* sau *Caragiova*. Ea se împarte în două porțiuni bine țărmurite: o parte, anume cea mai mare, cu o întindere de 25 km. și o lărgime de la 5—10 km., începând la Sud de la râul *Șiroka-reka* până la comuna bulgărească *Fuștani*, și alta, de la această comună, având o lungime numai de 15 km. și o lărgime de 3 km., până la cele două comune românești *Lugunța* și *Birislav*. Cea dintâiu este propriu zis Meglenul sau Caragiova bulgărească. Ea este și cea mai fertilă din întregul cuprins al Macedoniei, ca una care dă trei recolte pe an. Pe această câmpie se află presărate vreo 50 de sate bulgărești, ocupate mai târziu și de către Iuruci. Iată acum și descrierea pe care ne-o face I. G. v. Hahn, cel dintâiu dintre scriitorii veacului trecut care ne vorbește despre ținutul Meglenului, în capitolul «Die Landschaft Moglena» din lucrarea sa *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar* (1867) p. 260: «Der Name dieser Landschaft stammt von dem bulgarischen Worte mogla, Nebel; die eingebornen sprechen ihn Méglen aus. Ihr türkischer Name ist Karadschowa d. i. schwärzliche Ebene. Diese Landschaft bildet eine einförmige Mulde von 6 St. west-östliche Länge und 4 St. grösster nordsüdlicher Breite. Sie wird von drei Hauptbergketten eingefasst. Gegen Westen der *Nidschè*, welcher von den Türken *Kaimak-Zolan* genannt wird, dessen steiler Gipfel den grössten Teil des Jahres mit Schnee bedeckt ist. Gegen Norden die Kossufkette, welche einer senkrechten Mauer gleicht und gegen Süden eine andere Kette, die von dem *Kaimak-Zolan* ausläuft und allmälig abfallend sich in die Ebene von Salonik verliert, wo ihr Ende *Bosaktschi-Burnu* genannt wird. După I. G. v. Hahn, acela care completează descrierea ținutului despre care este vorba, este C. Jireček în *Geschichte der Bulgaren* p. 27: «Vom Nidže streicht gegen NO. zu den Vardarengen ein steiler und wie eine Säge gezackter Kamm, an welchem die *Kožuch* (Kožov)

Planina, eine senkrechte Mauer, emporragt; er endigt am hübsch geschnittenen *Pajak*. Dieser Gebirgszug umfasst von N. und O. das interessante Ländchen *Moglena* (man sagt auch Meglinó, türk. Karadžova) das im S. durch eine Hügelkette gegen die Küstenebene abgegrenzt ist. Moglena, ehemals ein gefährlicher Schlupfwinkel für Strassenräuber und Wegelagerer, war noch vor 20 Jahren ebenso wie die Dibra völlig unbekannt und unzugänglich. In 54 Dörfern wohnen hier Bulgaren, Makedo-Rumunen und Türken, sämmtlich grösstenteils fanatische Mahommedaner. Die Fruchtbarkeit des Bodens ist ganz ausserordentlich; viele Äcker geben drei Ernten im Jahre. Zur landschaftlichen Anmuth gesellt sich eine angenehme frische Gebirgsluft. Die zahllosen Wasseradern bilden einen Bachfächer, welcher sich zur Moglenica einigt, die in den Koludej mündet».

Trecând acum la locuințele Românilor, vom vedeà, mai întâiu, că ele se reduc la un orășel și zece comune. Dintre acestea, numai orășelul Nânta se aflǎ așezat în a doua porțiune a câmpiei Caragiova, la poalele muntelui Zona, precum și comunele amintite mai sus: *Lugunța* și *Birislav*, așezate una lângă alta, la extremitatea ei nordică. Toate celelalte comune cu locuitori români, cum sunt: *Huma*, *Oșani*, *Liumnița*, *Cupa*, *Țârnareca*, precum și cele trei comune cu locuitori români bulgarizați: *Barovița*, *Coinsco* și *Sirminina* se găsesc, după cum vom vedeà la descrierea fiecărei comuni în parte, în părțile muntoase din spre răsărit, în afară de ținutul Meglenului sau al Caragiovei, înțeles în limitele fixate mai sus [1]).

Din această situație a comunelor românești, rezultă că majoritatea Românilor nu se găsește în ținutul Meglenului. Cu toate acestea, noi trebuie să ținem la denumirea de *Meglenomân*, ca una care pare mai pregnantă și chiar mai potrivită pentru deosebirea lor de ceilalți Români din Peninsula Balcanică. In afară de aceasta, întrucât centrul lor Nânta se aflǎ situat în Meglen, ar trebuì să admitem că, înainte de așezarea Românilor în celelalte sate, mulți dintr'înșii vor fi fost grupați, în apropierea Nântei, mai la Sud, și chiar în Caragiova bulgărească. Numai mai târziu, nevoiți fiind de prigonirile coloniștilor Turci, ei își vor fi mutat locuințele în munți, acolo unde îi găsim astăzi și unde se simțiau mai la adăpost.

* * *

Cel dintâiu dintre etnografii popoarelor balcanice care a scris, în treacăt, asupra ținutului Meglen, vorbindu-ne și despre Românii din acest ținut, este scriitorul grec B. Nicolaides, în lucrarea sa *Les Turcs*

---

1) *A. Tošev*, într'o descriere a districtului Ghevgheli, publicată în *Periodičesko Spisanie* (anul VII, 1890, p. 754), între comunele românești «vlaški sela» trece și comunele bulgărești *Leskovo* și *Tușin*. Cea dintâiu, *Leascova*, a fost odată comună românească. Astăzi locuitorii ei sunt bulgarizați peste tot. Cea din urmă, este comună curat bulgărească și trecerea ei printre comunele românești dovedește că autorul a scris despre comunele românești numai din auzite (cf. Archiv für slavische Philologie, XV, p. 94).

et la Turquie contemporaine (vol. II p. 295) apărută în 1859. In această lucrare, autorul ne vorbește despre ținutul Meglen cuprins în districtul Vodena, cu un număr de 50 de sate locuite de Bulgari și Români, care, cu două sute de ani înainte, au trecut la islamism. După Nicolaides, acela care s'a ocupat mai de aproape de toate rassele cari locuesc în ținutul Meglen, este I. G. v. Hahn în o. c. p. 261. Iată ce ne spune el: «Trei rasse deosebite locuesc în această regiune. Dintre acestea rassa bulgărească este cea mai numeroasă; ea poate fi privită și ca indigenă. Cea mai mare parte dintr'însa este mahomedană. După ea vin Iurucii emigrați din Asia, care se deosebesc în Fatichani și Iuruci sau Coniari. A treia rassă este cea valahă, dintre care o parte locuește în cel mai mare sat *Notjie*, ai cărui locuitori au trecut la islamism». Lui Hahn nu i-au scăpat nici particularitățile graiului meglenit, care se aseamănă mai mult cu limba Românilor din nordul Dunării. «Valahii mahomedani care locuesc numai în localitatea *Notjie* și satele valahe creștine din Moglena vorbesc un dialect care se deosebește atât în pronunțare cât și în cuvinte de limba celorlalți Valahi din Macedonia; graiul lor arată mai multă asemănare cu dialectul vorbit la Nordul Dunării». După Hahn, vine Apostol Mărgărit, fostul inspector general al școalelor românești din întreaga Peninsulă Balcanică. Mărgărit a scris în *Convorbiri Literare* din 1874 (vol. VIII, p. 207) în completă necunoștință de cauză, și înașà fel, încât aceia despre care scrià dânsul par'că ar fi trăit peste mări și țări și îi erà cu desăvârșire cu neputință ca să aibă informațiuni, dacă nu precise, dar cel puțin care să se apropie mai mult de adevăr, mai cu seamă că erà vorba de o populațiune românească. După relatările lui Mărgărit, în ținutul Caragiovei, se găsesc cinci comune curat românești, având fiecare peste 400 de familii, toate turcite. Dintre numele acestor comune, Mărgărit își aduce aminte numai de comuna *Megleni* și Nânta. Celorlalte trei comune nu le cunoaște numele. El mai adaogă că graiul acestor Români se apropie mai mult de dialectul dacoromân decât de acela al Aromânilor. După datele culese de Mărgărit, vorbește și M. E. Picot (*Les Roumains de la Macédoine*. Paris 1875 p. 39) despre cele cinci comune din Meglen convertite la islamism. Un alt scriitor român care a scris despre Meglenoromâni este N. Popilian, în lucrarea sa «*Românii din Peninsula Balcanică*» din 1885. Printre grupurile de Români din Peninsula Balcanică, Popilian citează și pe Românii turciți, așezați în mai multe comune situate la poalele muntelui Caragiova. Dintre acestea el amintește numai Nânta și Oșani. Cu privire la dialectul lor, și Popilian recunoaște că el se apropie mai mult de graiul Românilor din Dacia.

Acela care, însă, după I. G. v. Hahn, ne-a vorbit mai pe larg despre Meglenoromâni, ca despre o populațiune românească, dându-ne informațiuni sigure despre locurile pe cari le ocupă și despre limba lor, este G. Weigand. Este drept că Weigand nu i-a descoperit pe Meglenoromâni, căci, din cele ce preced, existența lor ca populațiune românească erà cunoscută cu mult înaintea lui, și despre ei amintește

în treacăt chiar C. Jireček, în *Geschichte der Bulgaren* (p. 28, 113 575), după ce înaintea lui, și chiar înaintea lui Hahn pomenise, deși cam vag, un alt scriitor grec [1]. Cu toate acestea, acela care ne-a dat informațiuni mai mult sau mai puțin complete, într'un studiu special *Vlacho-Meglen* (eine ethnographisch-philologhische Untersuchung, Leipzig, 1892) despre locuințele, numărul lor și mai ales despre particularitățile graiului ce vorbesc, este G. Weigand. Și Weigand, tot ce a scris despre Megleno-români, n'a scris din auzite. Dânsul a făcut două călătorii în ținutul Meglenului: una scurtă fără ca să se oprească, călătorie de recunoaștere, despre care ne vorbește în volumul I din *Die Aromunen* (ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Makedo-Romanen oder Zinzaren. Leipzig 1895), în capitolul «Ausflug nach Vlacho-Meglen und Rückkehr nach Monastir» (p. 22—31); a doua, mai lungă, de la 26 Aprilie până la 15 Maiu, despre care ne vorbește, în parte, tot în opera citată mai sus (p. 241—251) și în introducerea lucrării Vlacho-Meglen. De sigur că și în lucrarea lui G. Weigand se găsesc strecurate unele greșeli, despre care se vorbește, în amănunțit, la locul cuvenit, în cuprinsul lucrării mele. Cu toate acestea, considerată în întregime și mai ales în partea filologică, ea se înfățișază ca o lucrare științifică, cu calități statornice. Tot aici trebuie reamintit că despre Meglenoromâni Weigand a mai scris, în treacăt, și în studiul său *Die Sprache der Olympo-Walachen* (Leipzig 1888), apărută cu doi ani înainte de a fi călătorit în ținutul Meglen. In această lucrare Weigand vorbește aproape la fel ca Mărgărit: «mai reamintesc că în Munții Caragiovei se află situate patru sate (localități) românești, ai căror locuitori au trecut la islamism *(!)*, dar care și-au păstrat limba lor maternă». In fine, în *Enciclopedia Română* de Dr, C. Diaconovici (Tomul III, 1904), sub cuvântul Moglena, Weigand, ocupându-se de Românii din acest ținut, specifică că din cele unsprezece sate, numai Nonte s. Notie, Oșin, Borislavți, Lugunți sunt așezate în Meglenul bulgăresc, celelalte: Liumnița, Huma, Cupa, Coinsco Sirminina, Țârnareca, Barovița sunt situate în Meglenul românesc. La acestea observ că *Oșani* nu intră în Meglenul bulgăresc, fiind așezat nu numai în afară de câmpia Caragiovei, dar chiar pe dealurile ce se lasă la dreapta acestei câmpii. Numele comunei *Birislav* nu este *Borislavți*, aceasta cel puțin în ce privește felul cum pronunță Românii, căci

[1]) Este interesant de notat aici, că încă de pe la începutul sec. XIX, Românii din Meglen îi erau cunoscuți și învățatului grec, care nu cu puțin a contribuit la propășirea învățământului în școalele grecești din principatele românești, *Daniel Dimitrie Philippide*. In cartea sa «Geografia României», vorbind despre răspândirea elementului românesc în afară de hotarele Țării, el amintește că, printre centrele din Macedonia locuite de Români, se mai găsește «în jurul Salonicului un sat mare românesc, ai cărui locuitori, din incuria păstorului, sunt mahomedani, deși nu știu boabă turcește, vorbind numai românește». Evident că acest sat, după cum foarte bine observă N. Bănescu, este Nânta, despre care va fi vorba, mai pe larg, în cuprinsul acestei lucrări. (Cf. N. Bănescu, *Vieața și operile lui Daniel (Dimitrie) Philippide*, publicat în *Anuarul Institutului de istorie națională* de Alex. Lapedatu și Ioan Lupaș. Vol. II (1923) p. 161.

satul, deşì are nume de origine slavă, astăzi este locuit numai de Români şi, transcriindu-l, nu este nevoie ca să-l etimologhizăm, spre a-l face mai slav decât este. Cât am stat la Birislav, n'am auzit pronunţându-se *Borislavţi* şi nici un elev din câţi mi-au trecut prin şcoala comercială din Salonic, nu s'a înscris ca fiind originar din *Borislavţi*.

După Weigand, acela care a scris un capitol în aparenţă destul de voluminos, însă în fond plin cu nimicuri, este Ioan Neniţescu, în cunoscuta lucrare *Dela Românii din Turcia Europeană* (studiu etnic şi statistic asupra Aromânilor, cu aproape una sută de gravuri şi cu o hartă etnografică, Bucureşti 1895). Informaţiunile pe cari ni le dă I. Neniţescu (p. 379—400) sunt culese de la «câţiva elevi ai liceului român din Bitule, câţiva Aromâni mahomedani din Nânta, înrolaţi în oastea regulată turcă şi aflători în garnizoana de Monastir, câţiva negustori călători, precum şi dela un institutor care sosià dela Lumniţa, anume pentru a-mi aduce notiţe statistice». După cum se vede, mulţi au fost informatorii lui Neniţescu, până şi soldaţi români din Nânta, însă pentru aceasta, în cuprinsul celor 22 de pagini, autorul nu face nimic alt decât să polemizeze cu Weigand, obiectându-i, între altele, că înainte de dânsul, Şincai descoperise Meglenul, că Weigand sluţeşte limba Megleniţilor scriind odată *pricăzmu* altădată *pricazma*, în fine, şi alte multe, din care numai informaţiunile elevilor, soldaţilor şi neguţătorilor lipsesc cu desăvârşire.

După aceşti scriitori, ultimul care a scris asupra Meglenoromânilor, din văzute, nu din spusele unora şi altora, este Pericle Papahagi. Lucrările lui Papahagi sunt *Românii din Meglenia* (texte şi glosar). Bucureşti, 1900 şi *Megleno-românii*, partea I şi II, Bucureşti 1902, (extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXV. Memoriile secţiunii literare). In aceste lucrări cu caracter folkloristic, mai mult decât în lucrarea lui Weigand, ni se dau un număr de basme redate bine în graiul meglenoromân, din care ne putem formà o idee aproape completă despre particularităţile acelui dialect. Deasemenea Papahagi, ca unul care a cunoscut mai de aproape pe Meglenoromâni, ne dă cele mai preţioase informaţiuni cu privire la vieaţa şi ocupaţiunea Meglenoromânilor.

In afară de aceşti autori, toţi ceilalţi cari au scris asupra Meglenoromânilor s'au mulţumit să utilizeze, în parte, scrierile acestora, neaducând nimic nou pentru cunoaşterea lor mai deaproape.

* * *

Cunoscând acum adevărata regiune ocupată de Români, voiu încercà să dau o mică descriere a comunelor româneşti, înşirând tot ceeace am putut vedeà eu şi ce mi s'a spus de la bătrâni, în cursul călătoriilor mele făcute în Meglen, înainte de marele războiu, cu privire la starea din urmă a Românilor şi la aceea din trecut, când în administraţia lor internă, se pare că şì Meglenoromânii s'au bucurat de aceeaş

neatârnare, pe care au avut-o și Aromânii în veacurile care au urmat după ocupațiunea turcă.

Incep mai întâiu cu *Nânta.*

Centrul românismului despre care ne ocupăm îl formează orășelul *Nânta*, vechea *'Ενώτια*. Numele acestui orășel sună cam curios în gura Românilor cari locuesc într'însul. Eu l-am auzit pronunțându-se mai mult *Nǫntea*, iar I. G. v. Hahn, autorul despre care a mai fost vorba, voind să redeà adevărata pronunțare a acestui nume, spune: «Die eingebornen benennen das Dorf genau, wie der Zuruf lautet mit welchem die Lastthiere auf dem grössten Theile der Halbinsel (auch auf den griechischen Inseln) angetrieben werden, und welcher Ndē und fast noch öfter Ndä lautet». In afară de oraș am auzit pronunțându-se și *Nǫnti.*

El se întinde, frumos, pe marginea câmpiei prelungite din spre Caragiova la poalele muntelui Kojuh, în dreptul localității numită Zǫna. Locuitorii orașului sunt în cea mai mare parte Români; în afară de aceștia, mai sunt foarte mulți Pomaci și nu mai puțini Țigani. Numărul locuitorilor nu trece peste cinci mii.

Tradițiunea spune că Nânta, ca mai toate comunele românești, erà, pe vremuri, o alcătuire de zece cătune: *Nǫntea*, *Țitatea*, *Sâm-Toader*, *Tomarița*, *Vacof*, *Cociște*, *Roboca*, *Tǫrliști*, *Tufca di Tușim* și *Cusața*. Numai după venirea Iurucilor asiatici, ele s'au reunit la un loc, ca să alcătuească orășelul de astăzi. Cu toate acestea, nimic precis nu se poate și în această privință, întru cât, orașul este vechiu și nici astăzi nu are înfățișarea unei alcătuiri din mai multe comune. Cel mult s'ar puteà crede că Românii din Nânta au venit din cele zece localități ca să locuească în oraș, formând, cu timpul, elementul dominant.

Astăzi, orașul este alcătuit din opt mahalale: *Mănăstir*, *Punti*, *Prour*, *Al-cule* (turnul roșu), *Băicuș* (bufnița), *Gornit*, *Boz* și *Beilic* sau *Ambar*, toate pavate cu caldarâm, însă strâmte și strâmbe ca mai toate drumurile din orașele turcești. Dintre aceste mahalale, cea mai populată este Mănăstir, cu biserica Sf. Maria, prefăcută în geamie. In această mahala se țineà pe vremuri, când Românii nu trecuseră la islamism, un bâlciu mare, despre care astăzi n'a mai rămas decât numai amintirea. Mai sunt încă alte trei biserici, prefăcute toate în geamii, dintre care Sf. Maria, numită acum «Prour džamisi» se află în mahalaua Prour; Sf. Dumitru sau «Marea Tichie» în mahalaua Beilic și Sf. Petru în Gornit. In aceasta din urmă se găsià în timpul stăpânirii turcești și o școală primară cu trei institutori. Elevii obicinuiți a vorbì în limba «vlăşească», cu greu se puteau deprinde să învețe turcește.

Intrarea principală în oraș vine în spre miazănoapte; ea este o continuare a drumului ce duce în Lugunța și Birislav. In mijlocul orașului se află o piață numită «La laur», după numele unui platan uriaș care se găsește la intrarea în piață.

Portul Nântenilor este turcesc; copiii umblă îmbrăcați în anteriu de stambă turcească colorată mai mult în roșu, galben și verde, iar

cei mai în vârstă în nădragi de șaiac, mintean de stambă și o fermeneà brodată cu mătasă neagră sau în fir. Bărbații poartă poturi, un fel de șalvari turcești de stofă vânătă brodată cu mătasă neagră; dar cei mai mulți poartă benevregi și un cepchen peste fermeneà. Femeile umblă îmbrobodite într'o feregeà neagră de lână, ce se lasă, drept, de la creștetul capului până la călcâie. Pe cap nu se vede nimic și nici pe fața lor nu se lasă un văl, așà cum poartă, de obiceiu, turcoaicele din acele părți; el este acoperit peste tot de feregeà în așà fel, încât și văzul le este acoperit. Când umblă pe drum și vor să vadă unde calcă, ele deschid puțin crăpătura feregelei care cade perpendicular, în față, și este ținută pe dinăuntru cu mâna dreaptă. Peste tot, ca port, pe cât de variat este acela al bărbaților, pe atât de lugubru pare portul femeesc. De aceea când vezi o Nânteancă umblând pe stradă, pe lângă mâhnirea adâncă ce simți în inimă, gândindu-te la nenorocirile prin care au trecut acești bieți Români, până când, de nevoie, au primit portul unui neam cu totul străin de acela care rezultă din graiul lor curat românesc, ai impresia că vezi un stog negru care se mișcă, fără să se desemneze vreo trăsătură a corpului.

Tipul Nântenilor se deosebește puțin de acela al celorlalți Români din Meglen: statura mijlocie, conturul feții mai mult pătrat, ochii adânci, privirea inteligentă și coloarea feții mai mult brună decât deschisă, sunt caracteristica Nânteanului. Infățișarea lor m'a uimit. Știam că Nântenii sunt amestecați cu Bulgarii din Caragiova, întrucât mare parte din ei se însoară cu femei din comunele bulgărești; mai știam că Bulgarii din acea regiune au coloarea feții blond-închisă și, prin urmare, mă așteptam să-i văd mai blonzi chiar decât ceilalți Români. Peste tot, împresia sumară ce mi-au făcut Meglenoromânii, ca tip, față de Aromânii este următoarea: în Liumnița și Cupa predomină mai mult tipul blond cu uitătura stinsă. In restul comunelor: Oșani, Birislav, Lugunța, Huma și Țârnareca predomină mai mult tipul obicinuit al celorlalți Români, însă cu singura deosebire, că unii dintre ei au umerii obrazului mai ridicați, și prin aceasta prezintă ceva particular, care îi deosebește de Aromâni. Dealtfel, pentru constatarea acestei particularități, pentru mine, nu erà de neapărată nevoie să mă duc în comunele lor; în tot intervalul cât am funcționat ca profesor și director la Școala Comercială din Salonic, anual aveam prilejul să primesc elevi noui din ținutul Meglenului. Cei mai mulți îmi îmfățișau aceleași particularități, care, dealtfel, se pot observà, în parte, și la Meglenoromânii aflători în țară.

In Nânta, pe lângă românește, se vorbește foarte mult și bulgărește; mai ales în mahalaua Prour n'am auzit vorbindu-se decât în această limbă. Răspândirea limbii bulgare se datorește, de sigur, în primul rând, faptului că cei mai mulți se încuscresc cu Bulgarii pomaci din Caragiova. In al doilea, pentrucă ea este socotită printre locuitorii acelui ținut ca idiomul cel mai frumos din toate dialectele bulgărești câte se vorbesc în Macedonia. De fapt, din câte am putut constatà

eu, din convorbirile mele cu Bulgarii megleniți, idiomul lor se apropie foarte mult de acela din Vodena și stă mult mai aproape de limba literară, cel puțin prin accent și lexic, decât dialectele din centrul și Nordul Macedoniei, cum sunt acelea din ținuturile orașelor Ohrida, Perlepe și Scopie. Această preferință pentru limba bulgară a fost observată și de G. I. v. Hahn când spune: «Die Mundart der bulgarischen Mogleniten beider Bekenntnisse (creștini și mahomedani) hat eine eigenthümliche Aussprache, und die Eingebornen sind stolz auf sie, weil sie dieselben für besonders mannhaft ansehen; sie klingt aber für Fremde so komisch, dass sie keinen Mogleniten hören können, ohne zu lachen». (o. c. 261). Dintre Români, în special cei cu stare preferă să vorbească bulgărește. La sosirea mea în Nânta, fusesem primit de fruntașul *Abdulà-bei*. După ce m'a plimbat prin tot orașul și m'a condus să văd bisericile prefăcute în geamii, ne-am oprit la o cafeneà din piața orașului. Acì au venit și copiii lui. Cât timp eram amândoi, Abdulà-bei vorbià cu mine în dialectul meglenoromân; cum au venit copiii, a început să vorbească cu ei bulgărește. La întrebarea mea dacă copiii știu «să pricăjească și vlășeaști» mi-a răspuns că da, dar că este bine să învețe și bulgărește. Mai târziu am aflat că limba bulgară la fruntașii Nânteni trece ca o limbă de salon, cum ar fi la noi limba franceză sau engleză.

Cu privire la ocupațiunea Nântenilor se spune că, înainte de trecerea lor la islamism, ei erau oameni foarte muncitori și harnici, ocupându-se cu agricultura, ca și frații lor din celelalte comune românești. Foarte mulți din ei se ocupau încă din timpurile cele mai vechi și cu olăria, o meserie cu care unii dintr'înșii se îndeletnicesc și astăzi. După trecerea lor la islamism, aproape mai toți au devenit «bei». Acești bei, la început, nu erau decât niște ucigași de rând care se îndeletniceau cu prădarea avutului și hrăpirea țarinelor de la Românii așezați în satele cele mai apropiate de Nânta, cum sunt Lugunța și Birislav. Mai târziu, îmbogățindu-se cu avutul străin, au ajuns bei în înțelesul mai nou, cel obișnuit în întreaga Turcie europeană, de trântor, care, fără să lucreze, se mulțumește cu puținul venit ce primește din crâmpeele de țarini ce i-au mai rămas de la părinți.

O caracteristică a beilor mai cu dare de mână din Nânta este și aceea că, întocmai după cum beii aristocrați din Turcia fac lux de un personal de serviciu extraordinar de mare, ales din Turcii mai săraci, ei au pe la casele lor numeroase familii de Țigani [1]). Aceștia toți sunt creștini ortodocși și la botez, cununie și îmmormântare, se slujesc de preoții bulgari din Tușim. Ei nu lucrează decât vara, o singură lună,

[1]) Țiganii din Nânta sunt, după cum mi-a comunicat Abdulà-bei, împărțiți la următorii bei: Asan-bei di Agoș-aga are 5 familii; Ahmed-bei di Agoș-agà 4; Ibraim-bei di Gazi 5; Abdul-aga di Mătšcatu 6; Suliman-bei di Ali-begce 2; Suliman-bei Ticfinicu 6; Bina di Manifs-bei, care a avut și un băiat la Școala Comercială din Salonic, una singură familie.

în timpul secerișului; încolo, tot timpul stau fără lucru, trăind mai mult din cerșit și, când pot, și din furat.

Astăzi Nântenii o duc foarte rău. După răsboiul balcanic, căzând subt stăpânirea grecească, ei și-au pierdut o bună parte din țarinile hrăpite de la creștini. In timpul marelui răsboiu, Nânta, făcând parte din zona de răsboiu, nu numai că o mică parte din locuințele Nântenilor a fost distrusă, dar foarte mulți dintr'înșii au fost depărtați împreună cu familiile lor, iar în locurile rămase goale au fost aduși Greci refugiați din insulele grecești.

Deoarece trecerea la islamism a acestor din urmă frați rătăciți ai neamului nostru a mai rămas încă vie în memoria unor bătrâni pe care i-am întâlnit în călătoria mea în Meglen, nu voiu încheià aceste rânduri privitoare la Nânta și locuitorii ei, înainte de a da câteva amănunte și asupra felului cum au fost nevoiți să treacă la islamism.

Cel dintâiu care pomenește despre aceasta este I. G. v. Hahn. Nici el nu știe să ne spună ceva precis despre epoca când au fost nevoiți să treacă la islamism și mai ales despre împrejurările care i-au îndemnat să facă aceasta. De aceea, Hahn, după ce se mulțumește să spună că trecerea lor nu s'a putut face înainte de 300—350 de ani, căci în această epocă Turcii din Konia au imigrat în Meglen, adaugă «Der Uebertritt der Notjaner zum Islam soll vor 150 Jahren erfolgt sein» [1]).

Această dată, se apropie de aceea pe care am putut-o deduce și eu din informațiunile pe care le-am putut culege de la bătrânii cu care am stat de vorbă.

După spusa acestor bătrâni, se zice că Nântenii, înainte de trecerea lor la islamism, erau vestiți în împrejurimi și mai ales pe la Pomacii din Caragiova, pentru starea lor economică înfloritoare, și mai cu seamă pentru vitejia și cruzimea lor. Erau oameni răi, de care Turcii nu prea ușor se puteau atinge. Ceva mai mult, ei aveau în stăpânire aproape un sfert din câmpia Caragiovei, și cu toate că cea mai mare parte dintre Bulgarii megleniți se văzuseră siliți să îmbrățișeze islamismul, numai ca să-și scape avutul din mâna Coniarilor, puțin timp după inundarea acestora în Macedonia, Nântenii, prin vitejia lor, au continuat să-și apere avutul, fără a se vedeà nevoiți ca să-și părăsească legea lor strămoșească. La aceasta i-a ajutat foarte mult și libertatea de care se bucurau, nu numai în administrația lor internă, dar și în apărarea lor proprie. In privința aceasta se pare că și ei, ca și restul Românilor din celelalte sate, trăiau în căpitanate.

Fiecare comună își aveà câte un căpitan în fruntea unei cete de cel puțin treizeci de inși. Erà un fel de gardă civilă care se ocupà numai cu siguranța satului. La împărăție, la început de tot, nu plăteau nici o dare; mai târziu, li s'a impus o dare anuală de douăzeci de pungi,

[1]) Weigand vorbește ceva despre trecerea Nântenilor la Islamism, după Sbornik III, p. 198 în *Die Aromunen* I, 27.

aproape 820 de lei vechi — sumă mare pentru acele vremuri, în schimbul căreia li se lăsà libertate deplină în administrația pe care ei o apucaseră de la moșii lor, înainte de venirea Turcilor în acele părți.

Mai târziu, devenind traiul și mai greu, Nântenii nu mai voiră să plătească nici această sumă. Ceva mai mult, ei nu numai că nu plăteau, dar mai omorau și pe cei însărcinați cu strângerea «beilicului».

Coniarii, care de mult așteptau un prilej ca să-și răsbune pe Nânteni, se hotărîră să pornească în contra lor, forțându-i sau să treacă la islamism, sau să părăsească orașul. Insă această încercare a lor nu puteà reuși, deoare ce Nântenii, care știau ce-i așteaptă, luau toate măsurile de pază, ca să prevină orice atac neprevăzut. Atunci Coniarii au recurs la alt mijloc. Având dreptul să se așeze în satele creștine, două trei familii dintre cele mai de seamă s'au așezat cu locuința în Nânta. Mai târziu, după aceste familii au venit și alte, astfel încât, în scurtă vreme, numărul Turcilor stabiliți în Nânta se ridicase aproape la 30 de familii. Scopul Turcilor erà ca să facă Nântenilor tot felul de neajunsuri. De fapt, de la așezarea lor, nu treceà zi fără să se întâmple vreun omor.

Episcopul din Nânta, bănuind că scopul Turcilor erà ca să facă pe Nânteni să îmbrățișeze islamismul, în prima zi din săptămâna mare a Paștelui s'a consfătuit cu căpitanul orașului și cu apărătorii lui, hotărînd ca să se lupte până la unul, în cazul când Turcii din Nânta ajutați de cei din Caragiova, îi vor silì să treacă de partea lor. Nu trecură decât numai câteva zile după aceasta și în Dumineca următoare, în prima zi de Paști, pe când poporul se aflà adunat în cele patru biserici, orașul a fost înconjurat de Pomaci, reușind o parte din ei să pătrundă înăuntru, spre a se unì cu Turcii Nânteni. După aceasta, au înconjurat biserica cea mare, care nu poate fi decât geamia «Tichia Mare», în care se aflà și episcopul, amenințând pe acei cari se găsiau în interiorul bisericii, că îi vor măcelărì pe toți, dacă nu vor primì să îmbrățișeze legea mahomedană. In împrejurările acelea, Românii, în frunte cu episcopul lor, au fost nevoiți să se supună, trecând de partea Turcilor.

Dacă există o oarecare nesiguranță asupra zilei când s'a întâmplat acest eveniment, în schimb, un lucru se știe sigur și anume, că în momentul trecerii lor la islamism, ei se aflau în biserică și că, împreună cu ei, se găsià și episcopul. Despre acest fapt ne vorbește și G. I. v. Hahn. susținând că episcopul a fost acela care i-a îndemnat pe Nânteni să treacă la islamism. «Der Uebertritt der Notjaner zum Islam soll erfolgt sein auf Anlass des Erzbischofs selbst, der damals dort residirte und zugleich mit seiner Heerde übertrat». (o. c. p. 262).

Despre episcop, care, mai târziu, căindu-se de fapta săvârșită, a voit să se reîntoarcă la creștinism și a fost omorît chiar de către Românii Nânteni turciți, se spun multe. Părerea care s'ar apropià mai mult de adevăr ar fi, că el, după ce a trecut la islamism, n'a fost lăsat în

Nânta, ci, ca om cu carte, a fost făcut un fel de egumen turcesc și trimes în satul *Caprinjani*, așezat la o depărtare de patru ceasuri de Nânta. Acì a stat multă vreme, până când tot un Nântean turcit i-ar fi ajutat să se refugieze la Sfântul Munte, în împrejurări pe care, numai ca chestie de tradiție, le expun mai jos.

După câteva luni de la convertirea Nântenilor, unul dintre Românii care, la consfătuirea avută cu episcopul, jurase că mai bine va primì să moară decât să se lase de legea părintească, a și murit imediat după aceasta. Trecuseră trei ani de la moartea lui și, deșì copiii lui îl desgropară în două rânduri, ca să vadă dacă i-a putrezit trupul, el continuà să rămână neatins. Mai în urmă, băiatului mai mare îi venì un om în vis, spunându-i că păcatele părintelui său sunt așà de mari, încât numai o rugăciune cetită de episcop în biserica, în care tatăl lor primise islamismul, l-ar puteà deslegà. După aceasta el s'a dus la episcop, ca să-i spuie întâmplarea cu visul și să-l roage ca să facă tot ceeace trebue pentru deslegarea păcatelor părintelui său. Episcopul turcit s'a arătat gata la orice serviciu și, într'o noapte, după ce l-au desgropat și l-au adus în biserică, chiar în timpul când episcopul cetià rugăciunea, carnea de pe oasele mortului a dispărut [1]).

Din momentul acela episcopul n'a mai avut nici o clipă de liniște sufletească. Minunea erà prea mare și el trebuià neapărat să treacă din nou la creștinism. In acest scop el a rugat pe fiii mortului ca să-i ajute să plece la Bitolia, spre a se duce la Mitropolitul din Ohrida, de care depindeà episcopatul din Nânta, ca să-și ceară iertare. Aceștia l-au ajutat, însă episcopul ajungând la Salonic, nu s'a mai dus la Bitolia, ci a luat drumul spre Sf. Munte. Acolo, după ce a stat câțiva ani, făcându-și regulat canonul pocăinții, s'a întors din nou la Nânta, ca să-i facă pe Românii să se lepede de islamism. Se zice că în ziua când el a sosit la Nânta, Românii se aflau în geamie. Episcopul intrând în geamie, a început să le vorbească de păcatul ce au făcut, îndemnându-i să revină la vechea lor credință. Însă abià începuse să vorbească și Nântenii, care acum erau mai fanatici decât Turcii, au sărit să-l omoare. Episcopul n'a putut scăpà decât numai cu fuga, izbutind să iasă în afară de oraș. Cu toate acestea, pe drum, a fost ajuns și ucis în localitatea numită până astăzi «*Săm-Toader*». Câteva pietre grămădite la un loc din această parte poartă încă până azi numele «*doarma popăl'ă*», adică «lemnul popii» cum, prin interdicțiune, Nântenii obicinuesc să întrebuințeze acest tabù spre a evità cuvântul «cruți», în loc de «crutea popăl'ă», căci, înainte vreme, deasupra

---

[1]) Este o credință la toate popoarele balcanice, după care trupul unui mort, dacă nu putrezește într'un anumit interval după înmormântare, arată că nefericitul dispărut a fost plin de păcate. Deaceea, după trei ani de la moarte, morții se desgroapă, citindu-se rugăciuni de deslegare tuturor acelora cu trupurile rămase neatinse.

pietrelor se aflà pusă o cruce de lemn. Trupul episcopului a fost luat de Românii din Oşani şi adus în mănăstirea Sfântul Mihail. Acì a fost îmmormântat, aproape de zidul din partea despre miazănoapte a mănăstirii vechi, lângă un nuc, unde până la clădirea mănăstirii noui, purtà numele «grobu vlădical'ă».

Din cele expuse până acì, şi bazat, bine à înţeles, numai pe tradiţia orală, reiese că turcirea Nântenilor s'a făcut în frunte cu episcopul lor. Că acesta, la început, sub ameninţări de moarte, nu numai că a primit, dar a îndemnat şi pe credincioşii lui să treacă la legea nouă, mai târziu, însă, îmbrăţişind din nou creştinismul, ş-ia expus chiar vieaţa pentru reîntoarcerea Nântenilor la legea lor strămoşească.

Tot ca chestiune de tradiţie se spune că în geamia «Tichia Mare,» care se găseşte în centrul oraşului, şi, ca biserică mai mare şi mai frumoasă, se presupune a fi fost catedrala episcopiei, se găsesc ascunse două lăzi pline cu cărţi bisericeşti şi cu odăjdiile episcopului. Din cercetările care s'au făcut după răsboiul balcanic, nu s'a putut găsì nimic aşà ceva.

Nu toţi Nântenii au trecut dintr'odată la islamism. La început, au trecut numai aceia care se aflau în mahalaua cu biserica «Tichia Mare». Ceilalţi, care alcătuiau majoritatea, au continuat mai multe decenii să rămână creştini. Numai după 40—50 de ani, ne mai putând rezistà, de astădată nu numai la atacurile Turcilor, dar mai ales la acelea ale Românilor turciţi care ajunseseră mai fanatici decât cei dintâi, ei s'au văzut nevoiţi o parte să îmbrăţişeze islamismul, o altă parte să plece din Nânta, aşezându-se în *Veria*, *Neaguşta* şi *Resna*. Bătrânul institutor pensionar *Guşu Gaga*, decedat, mi-a povestit că, în timpul şederii sale la Veria, a întâlnit nepoţi ai acestor refugiaţi Nânteni, ocupându-se cu olăria, care i-au spus că moşii lor erau din Nânta, şi că meseria cu care se îndeletnicesc, au moştenit-o de la ei.

Imprejurările în care şi ceilalţi Români au trecut la islamism, nu se cunosc. Se ştie numai că cea din urmă mahalà care a îmbrăţişat legea nouă a fost «Mănăstir»; că până mai acum optzeci de ani se găsiau generaţii de prin satele vecine Lugunţa şi Birislav cari erau înrudite de aproape cu Românii mahomedani din Nânta; că chiar cu câţiva ani înainte, bătrânele mai păstrau icoane în casele lor; că şi astăzi multe femei, la prepararea pâinii, după un obiceiu cunoscut şì la Aromâni, îşi fac în mod instinctiv semnul crucii; şi că, în fine, nume de persoane ca *Asan di Christu*, *Musa di Christu*, *Asan di Cole*, *Asan di Goga*, *Asan di Seba*, *Ştefu di Matoş*, *Alghioş di Riza*, *Isia di Pavle*, în care partea a doua reprezintă numele vechiu de familie, se mai păstrează încă până astăzi.

Dealtfel, Nântenii mai păstrează şi foarte multe obiceiuri care lipsesc la Turcii din satele vecine şi sunt aceleaşi cu obiceiurile ce se observă la toţi creştinii din Peninsula Balcanică. Astfel, obiceiul de a pune la poarta casei câte o ramură verde, în ziua de Sfântul Gheorghe, îl au şi ei. In această zi Nântenii se duc şi înfig în ţarinile lor câte o ramură de fag cu frunzele verzi, după cum fac şi Românii din celelalte sate.

Bătrânul Gușu Gaga mi-a spus că, în tot intervalul de șase ani cât a funcționat ca institutor bulgar la *Tușim* (Caragiova), în fiecare an, în ziua de joi Mari, înainte de Paști, a văzut venind din Nânta sute de femei cu copii și chiar bărbați care suferiau de vreo boală, la biserica din Tușim, așteptând în tinda bisericii până când se sfârșià serviciul divin. După aceasta, venià preotul și le cetià o rugăciune de vindecare, după care îi atingeà pe frunte cu sfânta lance, făcându-le și semnul crucii. Despre acest pelerinaj mi-a vorbit și fostul meu elev, originar din Nânta, *Hasan Ibraim*.

La Meglenoromâni se continuă încă până astăzi vechiul obiceiu de a se junghià berbeci sau boi, în ziua hramului bisericii din comună sau în ziua vreunei alte biserici în ruine, care se află în apropierea comunei. Acest obiceiu se păstrează și la Nânteni: în ziua de Sf. Ilie, după ce au scos grâu nou din țarinile lor, fiecare familie face câte o pâine «gărnață» din grâul nou, și se duce disdedimineață la localitatea ce se chiamă *Cusață*, unde se crede că odată a fost biserica Sf. Ilie. Acolo se junghie berbeci și boi, și după ce petrec toată ziua, seara ei se reîntorc acasă. G. Gaga mi-a mai spus că obiceiul de junghià boi și berbeci, Nântenii îl au și în ziua de Sf. Gheorghe. In această zi se duc la localitatea numită *Prigoriță*. Inainte vreme mergeau și femeile la aceste petreceri; astăzi ele stau acasă și numai bărbații cu copiii se duc să prăznuească hramul bisericii dispărute.

In privința epocei când Nântenii au trecut la islamism, G. Gaga mi-a povestit că la metohul din Oșani se află o evanghelie veche, în care pe ultima pagină steteà însemnat anul 1671, data când Nântenii ar fi trecut la islamism. Tot în această evanghelie se află însemnat că violentarea Nântenilor s'ar fi făcut în a doua zi de Paști, în 24 Aprilie. In anul acela întâmplându-se ca ziua de Sf. Gheorghe să cadă în prima zi de Paști, slujba de Paști s'a făcut a doua zi. In această zi a venit episcopul, ca să ia parte la slujbă. In evanghelie se mai află însemnat că în joia după Paști, prin urmare la 27 Aprilie din acel an, ar fi căzut la Nânta și în împrejurimi grindină de mărime neobișnuită, iar la 20 Iulie, în ziua de Sf. Ilie, ar fi nins așà de mult, încât snopii de grâu au fost acoperiți de zăpadă.

Eu însu-mi n'am putut vedeà această evanghelie, metohul fiind în mâinile Grecilor; aceștia, prin dascălul lor grec, au trimis-o la Consulatul grecesc din Salonic, spre a fi expediată la Atena. Deaceea, și în privința aceasta, se știe ceace se spune, lipsind orice dată cari ar puteà fi controlată. Totuș, un singur lucru rezultă din toate acestea și anume, că trecerea Nântenilor la islamism s'a făcut înainte de două sute cincizeci de ani, dată care corespunde cu constatările noastre și se apropie de acelea ale lui I. G. v. Hahn, care, după cum am văzut, stabilește această trecere cu una sută cincizeci de ani înainte pentru anul 1867, când scrià autorul.

* * *

După ce Nânta a fost turcită cu desăvârșire, limba românească a început să fie înlocuită treptat prin limba bulgară, în urma încuscririi Nântenilor cu Pomacii din Caragiova. Pătrunderea limbii bulgare a mers așà de departe, încât, după câte am putut aflà de la Nânteni și în special de la fostul meu elev Hasan Ibraim, limba română se vorbește aproape numai în familiile sărace, și, mai rar, la Românii cu stare. Aceștia, după cum am spus, prefere să vorbească în limba Bulgarilor pomaci, introdusă în casă de soțiile lor bulgăroaice.

In afară de aceasta, după trecerea Nântenilor la islamism, prigonirile Turcilor din ținutul Caragiovei, în contra Românilor din celelalte sate au început să devină din ce în ce mai îndârjite. De astădată Românii trebuiră să se apere nu numai de Turci, dar și de frații lor păgâni. Și ar fi împărtășit poate și ei soarta lor, dacă, după cum vom vedeà la descrierea comunei Oșani, profitând de faptul că comunele lor erau ceva mai departe de satele turcești, și atacurile Turcilor și Românilor turciți nu-i puteà surprinde așà de ușor, ei nu s'ar fi luptat vitejește pentru lege. Când nu mai puteau rezistà, atunci, în loc ca să-și părăsească credința, ei se refugiau în comunele bulgărești așezate și mai departe de ținutul Caragiovei, unii trecând Vardarul în *Strumița* și *Știp*, alții luând drumul în spre satele *Radomir*, *Ramna*, *Gorgop* etc., lăsând în urma lor pustii case, țarini și tot avutul lor. Așà îmi povestiau bătrânii, singurii care mai puteau vorbì românește, din comuna bulgarizată *Barovița*, că s'ar fi întâmplat cu comunele odată românești, dar astăzi complet bulgarizate: *Coinsco*, *Leascova*, *Cornișor* (pe carta statului major austriac «Gornișor») și *Sirminina*.

Acești Români refugiați rămâneau în comunele bulgărești câte 40 și 50 de ani, și numai după aceasta se reîntorceau la căminurile lor, însă deastădată numai ca iobagi, ca să le lucreze Turcilor țarinile lor hrăpite. In afară de aceasta, acești Români veniau cu feciorii lor însurați cu bulgăroaice, care aduceau, împreună cu limba, și obiceiurile bulgărești. Aceste femei care nu știau și nu voiau să vorbească românește, au introdus limba bulgară, cu timpul, în așà măsură, încât după puțină vreme, satele în chestiune trebuià să se bulgarizeze. Așà s'a întâmplat cu comunele citate mai sus; astăzi doar tipul locuitorilor acelor comune ne mai arată că odată ei au fost Români.

Românii care au rezistat mai mult atacurile turcești, și nu s'au refugiat decât în foarte puțin număr din comunele lor în care se găsesc astăzi, sunt aceia care și-au păstrat încă până în zilele noastre graiul românesc. Dintre comunele românești, singurul centru care a adus lupte în contra prigonitorilor, numai cu o sută de ani și mai bine înainte, până când numai la urmă de tot, în niște împrejurări cu totul grele, a trebuit să se închine, de bună voie, chesegiului bei din Ienige, *Ahmed-Aga,* este comuna, despre care vom vorbì în cele ce urmează, *Oșani.*

Comuna Oșani, face parte din ținutul deluros al Meglenului. Cu toate acestea, întrucât este așezată în partea de Vest a câmpiei

Caragiova, ea iese oarecum în afară din această regiune. Așezată pe un deal brăzdat de mulțime de ape curgătoare, în fața ei se desface o priveliște dintre cele mai frumoase, mai ales că la o distanță nu prea depărtată se ridică muntele *Zǫna*, la poalele căruia se întinde orașul Nânta [1]).

Din cele ce am putut află din gura bătrânilor din această comună, și Oșani erà, pe vremuri, o alcătuire din șapte sate: *Codru-Negru*, *Izvoară*, *Elașnița*, *Bolovan*, *Răsădiști*, *Seliști* și *Cremjat*. La început, locuitorii acestor comune nu cam trăiau în armonie. Mai târziu, după turcirea Nântenilor, temându-se ca să nu fie atacați și ei, au lăsat vrajbele la o parte, și s'au unit cu toții, formând o singură comună. Și deoarece, după reunirea lor la un loc, le-a mers mai bine, s'au gândit să deà comunei un nume, care să pomenească despre acest eveniment. De sigur că pentru aceasta nici nu se găsià cuvânt mai potrivit decât turcescul «hoș», care însemnează «bine». Așàdar, din *hoș* au făcut un «Hoșani», din care astăzi a rămas «Oșani». Aceasta, în ce privește origina numelui, după etimologia bătrânilor din această comună.

Intreaga comună este împărțită în unsprezece mahalale, cu 262 de case, în care se adăpostesc 2320 de locuitori.

In comună sunt două biserici: «Sfântul Niculae», în cari se slujià înainte de răsboiul balcanic în grecește, și «Sfânta Maria» în care se slujià românește. In prima mea călătorie se aflà în Oșani numai școală românească; toți copiii învățau carte românească și erà o plăcere să vezi în fundul munților Caragiovei, ieșind copii din școală cu cărți românești și recitând chiar pe drum poezii românești. Astăzi lucrurile s'au schimbat cu desăvârșire. Dascălii greci au alungat limba română din școală, și copiii Oșeniților sunt nevoiți să învețe grecește.

In afară de cele două biserici, în Oșani, se mai găsește și un metoh, dependent de mănăstirea Stavronichita din Sf. Munte. Acest metoh în care se aflà evanghelia cu datele despre care am vorbit mai sus, înainte de închinarea comunei chesegiului turc Ahmed-aga din Ienige, erà o casă particulară a unui Român care, rămânând fără copii, a dăruit-o acelei mănăstiri. De atunci și până mai înainte de marele răsboiu, se găsià în acest metoh un ieromonah din Sf. Munte, care făceà pe duhovnicul pentru toate comunele românești.

In partea nord-estică a comunei, la o depărtare de un sfert de oră, se găsește mănăstirea «Sfântul Arhanghel Mihail». Este zidită pe o ridicătură de deal, și în fața ei se lasă o pădure de stejari, care ajunge aproape de comuna *Birislav*. Mănăstirea are o pozițiune dintre cele mai frumoase; iar pădurea legănată de adierea vântului din spre răsărit, este singurul colț în care călătorul își mai uită că se găsește în munții sălbatici și în văile prăpăstioase din Meglen.

La mănăstirea aceasta se ținea pe vremuri, în ziua de 6 Septemvrie, bâlciu mare. Toate satele din împrejurimi veniau la acest bâlciu care

---

1) Numele de munte *Dzâna* apare și la Aromâni în Pind, aproape de satul Ameru. Există și vârful *Tšuca-Dzâna*.

mai multe zile dearândul. Şi deşi petrecerile se făceau în curtea şi cerdacurile mănăstirii, nu de puţine ori asistau la ele şi Nântenii, obişnuiţi încă pe când erau creştini să vină la o astfel de sărbătoare.

De mănăstirea aceasta se leagă foarte multe amintiri din luptele Oşeniţilor duse în contra Turcilor şi Nântenilor, pentru apărarea neatârnării lor în administraţie, neatârnare moştenită încă înainte de venirea Turcilor în Europa. Şi fiindcă închinarea comunei nu datează decât de un veac şi mai bine, nu voiu trece la celelalte comune, până când nu voiu arătà, pe scurt şi cu caracterul informativ al unei simple tradiţii cari nu trebuie să se piardă, tot ceeace am aflat de la bătrâni care îşi aduceau aminte de spusele părinţilor şi străbunilor lor, cu privire la felul cum această comună a ştiut să-şi păstreze neatârnarea, vreme mai îndelungată decât celelalte comune, şi împrejurările în care a trebuit să capituleze, cerând apărarea beiului din Ienige, Ahmed-aga-Chesegi, în schimbul închinării.

După trecerea definitivă a Nântenilor la islamism, comunele româneşti, ca să scape de prigonirile acestora, au fost nevoite a trece sub protecţia unui bei din vremurile acelea. Acesta îşi luà asupră-şi apărarea comunei, care devenià proprietatea lui; în schimb, locuitorii comunei se obligau să plătească, anual, o dare în natură, constând din cereale, lână, unt, ouă ş. a. Dintre acestea numai comuna Oşani nu s'a închinat prea de timpuriu şi a rezistat, după cum am spus, mai multă vreme.

Pe atunci comuna erà apărată de un căpitan a cărui faimă ajunsese până la Salonic. Autorităţile din Ienige, de care depindeà Oşani, nu vedeau cu ochi buni rezistenţa şi bravura Oşeniţilor, de aceea au pus ca premiu o sumă de bani pentru acela care va izbutì să-le aducă capul la Ienige.

A trecut multă vreme şi nimeni n'a putut să se învrednicească pentru obţinerea acestui premiu. Mai tărziu, un Nântean a recurs la o înşelătorie ca să poată pune mâna pe căpitan. El a omorît mai întâiu, cu cunoştinţa autorităţilor din Ienige, doi pomaci, vrăjmaşi de moarte ai Oşeniţilor. După săvârşirea crimei s'a refugiat la Oşani, rugând pe căpitanul comunei să-l primească sub ocrotirea lui. Acesta, fără să ştie ce-l aşteaptă şi ţinând seamă de faptul că Nânteanul ucisese pe doi din vrăjmaşii lui, îl primì şi cu timpul ajunsese prietenul său nedespărţit. Dar nu trecù multă vreme şi, într'o seară, pe când amândoi se întorceau acasă de la o petrecere, Nânteanul profitând de faptul că căpitanul erà ameţit de băutură, l-a ucis şi în aceeaş noapte i-a dus capul la Ienige. Cu moartea căpitanului, Oşeniţii pierdeau pe unul dintre apărătorii lor cei mai aprigi. Deacum înainte atacurile Nântenilor uniţi cu Pomacii din Caragiova se repetau mai des, până când, Oşeniţii ne mai putând răbdà relele ce le pricinuiau, s'au hotărît să-şi răsbune. Momentul cel mai nimerit pentru aceasta erà ziua de Sfântul Mihail din acelaş an.

In această zi, pe lângă familiile Românilor din Oşani şi din celelalte comune româneşti, mai veniseră la mănăstirea Sfântul Arhanghel Mih..il încă vreo doisprezece Nânteni. Oşeniţii i-au primit bine, dându-le de mâncare şi găzduindu-i în camerile cele mai bune. In spre seară, s'a iscat o mică neînţelegere între aceştia şi câţiva Oşeniţi, neînţelegere care a degenerat în ceartă şi în cari Nântenii au omorît un Român. Oşeniţii, bănuind că aceasta este numai o cursă, au sărit asupra Nântenilor şi, după o luptă de o jumătate de oră, toţi Nântenii au fost ucişi, parte în curtea mănăstirii, parte, şi mai ales aceia cari scăpaseră afară, la localitatea numită *Rọpa di Buduvlachi*, acolo unde începe coborîşul în drumul spre Birislav.

După aceasta, toţi Românii au plecat prin comunele lor, iar cei din Oşani ştiind ce-i aşteaptă, s'au dus şi mai repede ca să ocupe întăririle în comună.

Nântenii din oraş, cum au luat de veste despre groaznicul măcel de la mănăstire, a doua zi s'au sculat cu mic cu mare înarmaţi până în dinţi şi cu Hogea-arap în frunte au pornit spre Oşani. Indată ce au ajuns aproape de comună, s'au îndreptat mai întâiu în partea numită *Valea di umă*. Acì s'a dat prima luptă, în care Nântenii au pierdut aproape jumătate din ai lor. A doua zi, pierzând şi pe Hogea-arap, au fost puşi pe fugă şi o bună parte dintr'înşii ucişi la *Ceşma-albă*, aproape de Nânta. Când am trecut pe acolo spre a mă duce la Nânta, şi am întrebat pe chirigiul meu Trifon din Cupa, ca să-mi spună ce sunt pietrele acelea aşezate în formă de morminte turceşti, «sa groburli lu nănteniľ tăltšọţ di uşineţiľ» mi-a răspuns băiatul.

Izbânda Oşeniţilor băgase spaimă în Turcii din împrejurimi. Erà singurul sat din tot ţinutul Meglenului către care erau îndreptate zi şi noapte privirile Coniarilor, Pomacilor, dar mai ales ale Nântenilor. Şi cu toate că în acelaş an s'au făcut mai multe încercări ca să-i surprindă, noaptea, pe nepregătite, Oşeniţii nu s'au lăsat şi au continuat să înfrângă orice lovitură venită din partea lor. Dacă cu toate acestea, mai târziu, a trebuit să împărtăşească şi ei soarta celorlalte comune închinate, aceasta au făcut-o siliţi de alte împrejurări.

Cu o sută de ani şi mai bine înainte, comuna Oşanii duceà lipsă de apă. Apa de astăzi de la cele «şapte făntọń» a fost adusă mai târziu de la «Şoputu popăľ'ă» (fântâna popii), un izvor din mijlocul drumului ce duce la Leascova. Fiindcă pe atunci când voiau să aducă apa în sat, le lipsiau banii pentru cheltuelile de transport, Oşeniţii se împrumutaseră cu zece pungi (o pungă erà de 500 de piaştri), adică cincizeci de lire turceşti, de la un oarecare Nântean Şunia-aga, cu jurământ ca să-i înapoeze banii cu dobânda cuvenită după un răstimp de cinci ani. Cum însă acest împrumut fusese făcut cu un an înainte de cele întâmplate la mănăstirea Sf. Mihail, după aceasta Şunia-aga împins de Nânteni, n'a mai vroit să aştepte termenul stabilit, şi ameninţà pe Oşeniţi cu distrugerea comunei, dacă nu-i vor înapoià imediat suma împrumutată. In împrejurările acelea, Oşeniţii fiind lipsiţi de

bani și pândiți la orice moment spre a fi atacați, au preferit să închine comuna unui bei din apropiere, decât să cadă în mâinile vrăjmașilor lor de moarte.

Pe atunci trăià în Ienige-Vardar, în apropierea căruia se găsesc ruinele orașului Pela, un oarecare *Ahmed-aga* din generația faimosului *Gazi Evrenos-bei*. Acest Ahmed-aga împreună cu fiul său *Iusuf-pașa* erau pentru Ienige și întregul vilaet Salonic, aproape ceeace *Ali-pașa* erà pentru Albanezi. Mai toate satele din Ienige erau ale lui. Cum i se închinà un sat, puneà teleal ca să vestească prin comunele turcești supunerea satului, și nimeni nu mai cutezà să se atingă de locuitorii comunei închinate.

Oșeniții hotărîți să-și închine comuna, au trimis o delegațiune de doisprezece inși la Ahmed-aga, supranumit și «chesegiul» pentru cruzimea lui și spaima ce băgase în oameni. La început, el n'a vroit să primească închinarea, din cauză că comuna erà prea muntoasă, și, în afară de aceasta, erà și cam departe de Ienige. Numai după insistențele puse pe lângă soția acestuia, care erà o creștină, ei au reușit să obțină protecția și apărarea lui.

După aceasta, Ahmed-aga a pus pe Oșeniți să-și aleagă un conducător mai voinic, care să se ocupe cu siguranța și apărarea comunei. Pe urmă, a pus teleal ca să anunțe în Caragiova supunerea satului, amenințând că oricare se va atinge de Oșani fără știrea lui, va trebuì să dea seama înaintea lui. Deasemenea și chestiunea împrumutului făcut la Șunia-aga a fost regulată cât se poate de repede. Pe acesta l-a chemat într'o zi la el acasă și, cinstindu-l cu o cafeà — după obiceiul turcesc — în care însă avusese grijă să pună puțină otravă, s'a achitat repede de datoria comunei.

Obligațiunile unui sat închinat nu erau grele. La început, ele constau dintr'o dare mică în natură, ca un fel de dar adus în ziua de *Bairam*, sau într'o altă zi de sărbătoare mare. Mai târziu, ea s'a schimbat într'o datorie cronică, iar în urmă de tot, ajunsese un fel de tribut anual. După moartea lui *Ahmed-aga*, comuna Oșani fu moștenită de către fiul său *Iusuf-pașa*. Mai târziu, de către fiul acestuia *Haki-bei*, și numai după moartea acestuia, femeia lui o dăruì unui nepot al ei *Ismail-bei*. Acesta, ca să scape de un asemenea dar greu de administrat, vândù comuna fostului valiu din Bitolia dinainte de răsboiul balcanic, *Zihnì-pașa*, în a cărui stăpânire se găsește și azi.

Oșeniții, închinând comuna, și-au păstrat pentru ei mănăstirea Sf. Mihail împreună cu pământurile și cu pădurea din apropiere, având o întindere de opt sute de pogoane, cuprinse în hotarele următoare: *Oarur*, *Puntea-popăl'ă*, *Bătoan'ă*, *Puntea-di-padă*, *Rọul Urei*, *Valea-di-n'ari* și *Drumu-di-Urtie*. Mănăstirea a fost zidită din nou în 1857. Vechea mănăstire fusese arsă de Nânteni după ultima ciocnire a Oșeniților cu ei, cam pe la 1790. Se știe cu siguranță că de la arderea mănăstirii până la zidirea ei din nou, au trecut 67 de ani. Cum mănăstirea fusese zidită la 1857, scăzând din aceștia cei 67 ani ce trecuseră

de la arderea mănăstirii vechi până la clădirea celei noui, obţinem anul 1790, anul când a fost arsă vechea mănăstire.

După Oşani, comuna care face parte din ţinutul Meglenului este *Birislav* (Birislau).

Este un mic cătun aşezat la Nord-vest de Oşani, la o depărtare de vreo 4—5 km., situat la poalele nordice ale muntelui Paic, între râurile *Uscai* şi *Valea-mari*. El este închinat la mai mulţi stăpâni Nânteni, care se poartă foarte neomenos cu bieţii Români. In urmă de tot, înainte de răsboiul balcanic, mulţi Birislăveni şi-au răscumpărat casele şi ţarinile lor.

Despre originea acestui cătun, se spune că el este mai nou decât toate celelalte. La început, Românii erau stabiliţi în localitatea cunoscută sub numele de *Ţitati*, care se află situată deasupra cătunului, la o depărtare de două mii de metri. In această localitate, se găsesc, de fapt, ruine şi alte rămăşiţe, din care nu se poate află cu siguranţă, numele oraşului care a existat odată.

Intregul cătun nu cuprinde mai mult de 60 de case, cu un număr de cel mult 500 de locuitori.

Ceva mai în spre nord de Birislav şi la o depărtare numai de trei km. se găseşte a treia comună, afară de Nânta, situată în Caragiova, numită *Lugunţa* (sau Lundzin'). Ea se află aşezată pe coastele muntelui cu acelaş nume, între râurile *Valea-mică* şi *Valea-mari*.

Ca şi Birislav, tot aşà şi Lugunţa, pe vremuri, erà situată ceva mai sus, formând o alcătuire din trei cătune aşezate unul lângă altul: *Lescova*, *Letniţa* şi *Lugunţa*. Mai târziu, unindu-se ele la un loc, probabil tot de teama Turcilor, a fost închinată unui bei, al cărui nume nu se cunoaşte. Atâta se ştie că, cu câteva decenii înainte, comuna erà moşia unui oarecare *Rifat-bei*, care o moştenise de la părinţi. Acesta, mai pe urmă, a vândut-o bancherului ovreiu din Salonic, *Saul Modiano*. In vremea primei mele călătorii (1909), ea se găsià în stăpânirea unui Turc coniar din *Maiadà* de lângă Ghevgheli, al cărui nume mi-a scăpat. Mai târziu, cea mai mare parte a locuitorilor şi-a răscumpărat casele şi ţarinile lor, aşà că, acum, trei sferturi din comună este proprietatea Românilor. Ca mai în toate comunele mai mari, şi în Lugunţa, se găsesc câteva case turceşti ajunse în mâna Românilor, în care locuiau odată Turci coniari, cu scopul ca să îndemne pe Români să treacă la islamism.

In Lugunţa sunt două biserici: «Džoasa-băsearică» care este aproape pe jumătate clădită în pământ, din cauza vechimii şi mai ales a râului care inundă în fiecare an, şi «Sfeti Nicola» mult mai frumoasă decât cea dintâiu. In timpul călătoriei mele, în cea dintâiu se slujià în româneşte, iar în a doua în greceşte. După un an, când în toate satele din Meglen, nu existau decât şcoli şi biserici româneşti, Românii au reuşit să oficieze slujba bisericească în româneşte şi în «Sfeti Nicola».

Numărul caselor nu trece peste 135, cu 1350 locuitori.

Atât ţarinile comunei Birislav cât şi acelea ale Luguntei sunt foarte fertile. Numai că în timpul secerişului vântul ce suflă din spre Zona, numit «boari», le pricinueşte mari pierderi.

In partea din spre răsărit şi mai spre miazănoapte de Lugunţa se află *Huma.*

Această comună este relativ nouă, căci după spusa bătrânilor, locuitorii din Huma sunt veniţi din *Cătunişti*, o localitate în ruine, situată în valea dintre *Coinsco* şi *Huma.*

Intreaga comună se împarte în şase mahalale, purtând numele fruntaşilor din comună. Este o biserică frumoasă «Stăvineri» împodobită cu icoane foarte bine zugrăvite.

Comuna este proprietatea locuitorilor. Cu toate acestea, şi ea a fost închinată unui bei turc, care a lăsat-o moştenire lui *Hagi-Suleiman-bei*. Acesta a vândut-o la nişte Turci din Maiada: *Şotle-Hasan* şi *Zadre Ahmed*, de la care apoi şi-au răscumpărat-o locuitorii.

In urmă de tot, Românii din Huma şi-au clădit şi un local de şcoală în care se învăţà româneşte. Din nenorocire, comuna căzând în stăpânirea Sârbilor, limba română a fost exclusă din şcoală, spre a introduce limba sârbă.

Numărul locuitorilor este de vreo 800—900.

Dintre toate comunele româneşti, afară de Nânta, cea mai mare este *Liumniţa.* Numără aproape 340 de case cu 3000 locuitori. Este aşezată în partea de apus a oraşului Ghevghel, la o depărtare de 15 km., aproape trei ore drum călare.

Imprejurul acestei comune se ridică dealuri înalte formând un fel de întărituri naturale şi acoperite în cea mai mare parte cu păduri de castani, nuci şi fagi. O bună parte din aceste dealuri sunt semănate cu vii şi cu tot felul de cereale.

Judecând după localităţile în ruine care se găsesc împrejurul comunei, ca *Ţitati*, *Curuna*, *Ştur*, ea pare a fi fost alcătuită, pe vremuri, din mai multe cătune. Mai târziu, locuitorii acestor cătune s'au unit la un loc, ca să se poată apărà mai bine împotriva Turcilor. Ea n'a fost niciodată moşia unui bei. Abià pe la 1850 un Turc adus de către Liumniceni ca să-i păzească, acesta, după ce a împrumutat cu sume mici pe mai mulţi locuitori săraci, care n'au putut să-i înapoeze banii, a ridicat pretenţii asupra comunei întregi. După o judecată de zece ani pe la tribunalele turceşti, Liumnicienii au avut câştig de cauză şi au rămas proprietarii comunei.

Românii din Liumniţa se deosebesc de ceilalţi prin înfăţişarea lor. Privirea ochilor stinsă şi umerii obrazului ridicaţi se observă mai ales la o bună parte dintre Liumniceni.

In partea de Sud a acestei comune şi la o depărtare numai de 6 km. se află comuna *Cupa.*

Această comună este așezată pe niște dealuri cu ridicături foarte ne regulate. In apropierea ei se găsește o localitate numită *Cupa-veacl'e*. Se crede că la început comuna a fost în această localitate, și numai mai târziu locuitorii ei au venit în Cupa. Numărul locuitorilor nu este mai mare ca 900.

Ea aveà, în timpul călătoriei mele, o singură biserică de scânduri «Stămăria», care după un an a ars.

Comuna erà pe vremuri proprietatea acelorași bei de care ținea și Oșani. Cu vreo 45 de ani mai înainte, locuitorii s'au încercat să-și răscumpere comuna și astăzi ea este proprietatea lor.

La o depărtare de patru ore călare, vreo 18 până la 20 km. distanță de Liumnița, în spre Sud, se află comuna *Țârnareca*. Inconjurată de dealuri acoperite cu pomi roditori și străbătută de mai multe ape, comuna, pe din afară, prezintă o înfățișare din cele mai atrăgătoare. De altfel, și în interiorul ei, ea se deosebește aproape peste tot de celelalte comune prin casele ei, mai toate cu un cat, prin străzile mai curate și prin înfățișarea locuitorilor mai înaintată. In această comună un străin poate fi găzduit ca în comunele aromânești. In fiecare locuință, chiar și la locuitorii cei mai săraci, am găsit, în afară de încăperile de trebuință pentru familie, și o cameră pentru primirea oaspeților. Deasemenea curățenia, în casă, este mult mai mare decât aiurea. In prima mea călătorie, sosind în comună, într'o zi de sărbătoare, toată lumea erà strânsă în biserica românească, în care părintele Dimitrie Bobescu, un mare patriot aromân din Perlepe, făceà slujba bisericească. Toți sătenii, bărbați cu femei și copii erau curat îmbrăcați. De altfel, această deosebire a Românilor din Țârnareca de ceilalți Meglenoromâni, ajunge până și în graiul lor. După cum se va vedeà în partea a doua a acestei lucrări, limba vorbită în această comună se deosebește de aceea din celelalte comune, atât prin unele particularități caracteristice ale ei, cât mai ales printr'o puternică influență venită din partea dialectului aromânesc.

Comuna fiind situată în apropierea localității *Livădz*, despre care se va vorbì mai jos, locuitorii ei sunt singurii dintre Meglenoromâni care vin în contact cu Aromânii grămosteni din Livădz. Din acest contact Românii din Țârnareca s'au ales cu un mare câștig în ce privește gospodăria și vieața din casă. Dealtfel, din câte am putut observà, ei sunt singurii dintre Meglenoromâni care se încuscresc cu Aromânii din Livădz, luând fete dela aceștia.

Comuna este proprietatea Românilor. Toți sunt cu stare, ocupându-se cu cultivarea gogoșilor de mătasă.

Numărul locuitorilor este de 800. In prima mea călătorie, cei mai mulți erau pentru școala și biserica românească; mai ârziu ei au fost nevoiți să se retragă din cauza prigonirilor din partea autorităților grecești, și astăzi, în Țârnareca, nu există decât școli și biserici grecești.

La o depărtare numai de 4—5 km. de Ţârnareca, se află situată comuna aproape bulgarizată *Baroviţa*. Aşezată între nişte dealuri, Baroviţa se înfăţişează sub acelaş aspect sălbatic şi sărăcăcios ca şi Cupa. Mai ales după ce cineva a părăsit Ţârnareca, întreaga comună, cu case şi locuitori, cu porturi şi obiceiuri pare că nici n'a fost vreodată comună românească.

De oarece în călătoria mea prin Huma nu m'am putut duce şi în cele două localităţi româneşti, astăzi complet bulgarizate *Coinsco* şi *Sirminina*, trecând prin Ţârnareca, ţineam să mă abat în Baroviţa, mai ales fiindcă mi se spusese că bătrânii mai vorbesc încă româneşte. Intr'adevăr, în comună n'am auzit decât numai bulgăreşte, un dialect care se asemănà cu acela auzit de mine în Gumenge. Numai câţiva bătrâni mai erau cari mai ştiau româneşte. Cu doi dintr'înşii, dintre care unul erà în vârstă de 82 de ani, am vorbit şi eu împreună cu tovarăşul meu de drum G. Cionga, pe atunci revizor al şcoalelor din vilaetul Salonic. Am observat că graiul din Baroviţa nu este de loc influenţat de dialectul aromân, şi se deosebeşte de acela din Ţârnareca, cu toate că comuna se află aşezată la o depărtare numai de 4—5 km. de aceasta. Românii din Baroviţa trebuie să fi vorbit odată aceeaş limbă ca şi Românii din Oşani. M'am interesat să văd dacă se găseşte vreo femeie bătrână care mai poate vorbì româneşte, căci speram să descopăr unele particularităţi proprii acestei comune. Din nenorocire nu s'a putut găsì nici una. De geaba am căutat, vorbind cu unele femei mai în vârstă, ca să prind vreo formă românească în limba bulgară, rămăşiţă din limba română pe care au vorbit-o altădată. Nici o urmă; ele vorbiau o bulgărească ca orice bulgăroaică din acele regiuni.

De oarece în Ţârnareca întâlnisem un Aromân grămustean care mi-a povestit multe minunăţii despre comuna lor Livădz, ajungând la Baroviţa, am trecut la singura comună aromânească aşezată în apropiere de comunele meglenoromâne.

Livădz se află aşezată pe înălţimile muntelui *Paic*, la o depărtare de 16 km. de comuna Baroviţa. Poziţiunea satului este dintre cele mai frumoase. Situată la o înălţime de 1254 m. deasupra nivelului mării, pe o pajişte întinsă, loc bun pentru păşunatul vitelor, ea se întinde frumos, ca un mic orăşel, pe o ridicătură în forma unui amfiteatru, având în faţă un şes întins de o lungime de cel puţin de 3—4 km. La capătul acestui şes, în direcţia spre miazăzi, se află aşezate *Călivele*, o adunătură de mai multe colibe, cari cu una sută patruzeci sau cincizeci de ani înainte, alcătuiau prima aşezare a Românilor grămusteni din Livădz în aceste părţi.

Deşì comuna are un număr de aproape 450—500 de case, toate clădite în piatră şi cele mai multe cu un cat, ea nu este aşà de veche, după cum pare la prima vedere. Foarte mulţi bătrâni, şi mai cu seamă o bătrână în vârstă de 97 de ani, îşi aduceau aminte de primele vremuri de descălecare în aceste părţi. După spusa lor, Aromânii din Livădz

sunt cei din urmă Aromâni fugiți din muntele Gramoste, în urma cunoscutelor prigoniri ale tiranului Ali-Pașa. La început se așezaseră numai 25 de familii sub conducerea unui celnic; mai târziu ele au fost urmate de alte familii, și astăzi Livădz se înfățișează ca singura comună, cea mai mare, dintre toate comunele meglenoromâne din acele părți.

Numărul locuitorilor poate fi socotit la cel puțin trei mii. De oarece trecerea mea prin această comună s'a făcut mai mult de curiozitate decât cu scopul ca să studiez limba Aromânilor, în intervalul de una singură zi cât am stat, nu am avut vreme ca să mă ocup și cu numărătoarea Românilor. De altfel, lucrul acesta erà și foarte greu. Și aici nu poți numărà pe Aromâni după numărul caselor, cum foarte greșit a procedat Weigand peste tot în Macedonia, Epir, Tesalia și Albania, căci pretutindeni, la Aromâni, atât la cei de la sate cât și la cei din orașe, cât timp trăesc părinții, copiii lor nu se despart de ei, ci stau toți la olaltă, chiar atunci când printre aceștia se găsesc și unii însurați cu copii. Știind toate acestea, am încercat să fac numărătoarea familiei *Nicola Gheorghi*, la care am fost găzduit. Nicola Gheorghi aveà 5 fii însurați, locuind toți în casa părintească alcătuită din opt încăperi, și anume: *Cola*, *Dina*, *Iancu*, *Tușu* și *Steriu*. Toți erau însurați. Nevestele se chiamă după numele bărbaților, cum se obișnuește pretutindeni la Aromâni: *Ţ-al Cola*, *Ţ-al Dina*, *Ţ-al Iancu*, etc., (adică «aceea a lui Cola» etc.). Cola, la rândul lui, aveà 7 copii: *Steriu*, *Maria*, *Lena*, *Cota* etc. Dina aveà tot 7: *Gheorghi*, *Cola*, *Tușu*, *Tașcu*, etc. Iancu aveà numai una singură fată. Tușu aveà trei fete și Steriu, cel mai tânăr, însurat abià de câteva luni și în vârstă numai de 17 ani, erà în așteptarea unui moștenitor. Adunați toți la olaltă, ne dau un număr de 25 de inși, având fiecare câte un locșor sub acelaș acoperiș al casei părintești. După această numărătoare a unei singure familii, m'am încredințat că mi-ar fi trebuit să stau mai multă vreme, ca să fi putut socotì om cu om, câți membri locuesc într'o casă. Și fiindcă în timpul ce-mi mai rămâneà trebuià să mă ocup cu altcevà, bătrânul institutor Dimitrie Canacheu a fost așà de bun ca să-mi culeagă datele necesare pentru fixarea numărului de locuitori din Livădz. După aceste date, el se ridică la cel indicat mai sus. Weigand, care n'a fost niciodată în această comună, dă numai două mii (cf. *Vlacho-Meglen* p. XXVIII). Ion Nenițescu, care i-a făcut numărătoarea din Bitolia, ridică numărul lor la 4300 (cf. *Dela Românii din Turcia Europeană*, p. 410). P. Papahagi care, deșì n'a fost în această comună, însă s'a interesat, probabil, de la aceiași institutori care mi-au dat informațiuni și mie, dă numai 2500 până la 3000 (cf. *Megleno-Românii* I, 44).

Ca limbă, din câte am putut observà în vorbirea curentă, și din materialul strâns în aceia zi (6 basme și câteva cântece, acestea din urmă îmi erau cunoscute de acasă), Aromânii din Livădz nu se deosebesc de aceia răspândiți în orașele din Nordul Macedoniei: sincopa apare în mult mai mică măsură decât la Aromânii din Pind și la acei

răspândiți în Macedonia, însă originari din Pind. Dintre vocale, e neaccentuat nu trece în i, când se află la sfârșitul cuvintelor: *carte*, *frate* (nu carti, frati). După ț și dz apare i ca î: *țîn* (teneo), *dzîc* (dico), nu însă și după ș: *arșine*, *ași* (nu arșîne, așî). Viitorul se formează cu *va să* (*va s- lncredz*, nu vai lucredz), deasemenea gen.-dat sg. la substantivele feminine, se declină cu articolul pus în urmă: *featil'ei*, (nu și ali feate) etc.

Ocupațiunea locuitorilor este păstoritul. Livezile întinse care se găsesc împrejurul comunei dau cel mai bun nutreț pentru turmele Aromânilor. Intre anii, înainte de războiul balcanic, Românii din Livădz vindeau pe piața Salonicului 100.000 ocale brânză de oaie și 100.000 ocale de cașcaval. Deasemenea untul cel mai bun care se desface pe piața Salonicului este acela din Livădz, pe lângă cantitatea mare de unt care se aduce și din regiunea Veriei. De aceea situația materială a tuturor Românilor din această comună este dintre cele mai bune.

In Livădz există două biserici: una în care se făceà slujba în limba română și alta, care aparțineà Aromânilor cu sentimente grecești, în care se cetià în grecește. Astăzi, după câte mi s'a spus, toți Românii sunt siliți să învețe numai carte grecească.

In timpul iernii, Aromânii din Livădz pleacă cu turmele în regiuni mai calde; cei mai mulți se așează în satele din împrejurul Salonicului. Fiindcă femeile acestor Aromâni se ocupă cu prelucratul lânii, la Salonic există o mică piață, pe o stradă lăturalnică al marelui bazar, în care, în fiecare zi de târg, Aromâncele din Livădz vin ca să-și vândă tot produsul lor de muncă din timpul iernii, constând din velințe, flocate, șaiac și ciorapi.

Ca înfățișare, Aromânii din Livădz, așà cum i-am cunoscut vreme îndelungată la Salonic și i-am văzut și la ei acasă, par piperniciți și mai puțin robuști decât restul Aromânilor. Sunt și printre ei oameni voinici, însă dintre aceștia se găsesc mai rar; cei mai mulți sunt scunzi și supți la față. Cauza acestei degenerări nu mi-am putut-o explicà decât numai din faptul că ei se însoară prea de timpuriu. In Livădz băieții se însoară de la 14 și 15 ani. Fetele se mărită ceva mai măricele, de la 17 până la 21 de ani, pentrucă altminteri n'ar fi bune de lucru. După câte m'am putut informà la fața locului, însurătoarea băieților așà de timpurie se face doar mai mult pentru ca părinții băiatului să aibă, în casă, un om de lucru mai mult. In intervalul de zece ani cât am funcționat ca director și profesor la școala superioară de comerț a României la Salonic, mi-au trecut mulți elevi originari din Livădz. Că aproape toți îmi veniau logodiți încă din clasa întâi comercială, aceasta nu-mi erà deloc surprinzător, pentrucă știam că logodna celor mai mulți se făceà cu prilejul vreunei petreceri între părinți, la un pahar de vin. Dar că printre ei erau unii însurați, aceasta, la început, îmi păreà foarte ciudat. Ca să citez un caz concret despre acest fapt, adaug că elevul Mișu Tașcu, s'a înscris în clasa II-a comercială

însurat, având numai vârsta de 14 ani, atunci când directorul care îl înscrià, deşi ajunsese la vârsta de 30 de ani, nu apucase încă să se însoare.

2. *Locuinţa şi vieaţa în familie, credinţe şi obiceiuri.*

Pentru acela care cunoaşte locuinţele Aromânilor de la ţară şi ştie că cea mai mică se alcătueşte din cel puţin 3—4 încăperi, locuinţa Meglenoromânilor, aşà cum se înfăţişază sub forma ei mai veche, apare în starea ei aproape primitivă. O singură încăpere având dimensiunea de 7 × 5 m. şi despărţită la mijloc printr'un simplu şanţ, slujeşte de adăpost pentru oamenii din casă, ca şi pentru vitele din curte[1]). Intre unii şi alţii nu este nici o despărţitură. Şi nici vreo mare deosebire în ceeace priveşte mobilierul casei. La dreapta, partea de obiceiu rezervată pentru adăpostul familiei, în mijlocul peretelui din dreapta se află un cămin (budžac). Dintr'o parte şi alta a căminului fiind locul rezervat pentru bătrânii casei sau pentru oaspeţi, se află aşternut pe jos câte o rogojină sau o velinţă; încolo nimic. Pe pereţi se văd policioare pe cari se pun oale şi alte vase de trebuinţă în casă, cu două trei ferestre mici şi fără geamuri. Oamenii dorm pe jos şi mănâncă stând turceşte tot pe jos, împrejurul unei mese rotunde alcătuită din mai multe scânduri, fără picioare. Alături de această încăpere se află încă una foarte mică numită *cl'ęti*, în care se adună lucrurile din casă şi tot ceeace se strânge pentru timpul iernii[2]).

Inaintea acestor încăperi se află un *tream*, propriu zis spaţiul mai larg care se întinde de la ieşirea din casă până la intrarea în curte, sub streaşina casei. Acest tream slujeşte în timpul verii ca o a doua cameră, deoarece înăuntru fiind prea cald, oamenii petrec aici în timpul zilei şi dorm în timpul nopţii. In faţa treamului se află *triuşa*, (cf. arom. *ntră uşe* «în faţa uşei») curtea dinaintea casei, care la Huma se numeşte *aric*, (un derivat de la *arie* cu plur. *ǫrur*), în mijlocul căreia se află un *strejur*, parul de care se leagă caii la treerat.

Locuinţa astfel alcătuită este făcută din pământ şi acoperită cu lespezi de piatră.

Se înţelege că cei mai mulţi dintre Meglenoromâni au case cu mai multe încăperi, aşà cum am avut prilejul să văd în comunele Oşani Liumniţa, Huma şi Lugunţa; iar în Ţârnareca nici nu există locunţă ca cea descrisă mai sus. Deasemenea cele mai multe case sunt zidite în piatră. Insă locuinţa veche, aşà cum am văzut-o la Liumniţa, Cupa, Birislav, etc., este aceea alcătuită din încăperile despre care a fost vorba.

---

[1]) Şi la *Morlachi* vitele se adăpostiau sub acelaş acoperiş. Vezi *Omagiu lui Iorga*, pag. 99.

[2]) Originea cuvintelor meglenoromâne, despre care va fi vorba în Introducere să se caute în partea gramaticală a acestei lucrări, la pagina indicată în indice.

In ce privește curățenia în casă și peste tot, nici ea nu prea este mare; cu toate acestea, ea variază de la o comună la alta. In comunele Liumnița și Cupa oamenii sunt mai puțin curați, în special copiii sunt cu totul părăsiți în această privință. Mult mai curați se arată locuitorii din Oșani, Lugunța și Huma; iar Țârnareca stă mai presus de toate. Legăturile din urmă ale Românilor din această comună cu Aromânii din Livădz a avut ca urmare o puternică înrâurire în vieața de familie.

Ca hrană, Meglenoromânii pot trece printre oamenii cei mai sobri. Baza nutrimentului este pâinea făcută de secară sau mălaiu. Printre mâncări, laptele cu derivatele lui: brânză, urdă, iaurt, etc., ocupă locul de frunte. In afară de acestea, Meglenoromânii mănâncă multe legume. Fiecare casă își are câte o grădiniță frumos cultivată cu tot felul de legume: ceapă, usturoiu, spanac, varză, fasole etc. Carnea se obișnuește mai rar și mai ales în zilele de sărbătoare. Dar și în privința aceasta întrebuințarea cărnii depinde după comună: în satele mai mari se taie vite și peste săptămână; în cele mai mici abià sâmbătă seara sau în ajunul unei sărbători mai mari. Dintre cărnuri se consumă mai mult carnea de oaie, de capră și, în timpul iernii, de porc. Dealtfel, mai toate casele hrănesc porci pentru trebuințele casei și pentru vânzare. Pe lângă porci, mai fiecare casă ține și câte o vacă două pentru lapte. Acestea, de cele mai multe ori, poartă numele zilei în care au fost fătate: *dumi* și *neșcă* (derivat din dumineșcă) se chiamă vaca sau boul fătat dumineca; *marta*, *martină* și *tină*, vaca fătată marția, aceasta se mai chiamă și *marțoșcă; mertši* și *n'ertši* (miercuri); *joică* (joi); *venu* și *vidza*, vaca fătată vinerea [1]).

In afară de mâncări, Meglenoromânii ca și Aromânii, obișnuesc să prepare și plăcinte. Dintre acestea cea mai obișnuită este *ticuș*, un fel de plăcintă preparată dintr'o singură foaie mai groasă umplută pe deasupra cu lapte și ouă. Este aceeaș cu *lăptuca* de la Aromâni. *Codru* este, în genere, plăcinta umplută cu legume (dovleac, urzici, spanac, varză etc.), având la mijloc o gaură pe unde se poate vărsà apa, în timpul când se coace, spre a fierbe legumele. Dintre acest fel de plăcinte se obișnuesc foarte mult *ticfinca*, plăcintă cu dovleac și *urzinic*, plăcintă cu urzici.

In ce privește băutura, apa, care se întrebuințează așà de puțin la spălatul trupului, ocupă locul de frunte la masă. Nici nu cred să existe vreun colț pe pământ în care băuturile spirtoase să nu aibă nici cea mai mică căutare, ca în comunele românești din Meglen. Deși în cele mai multe comune se cultivă vița de vie, din care se scoate un vin roșu subțire și foarte bun vin de masă, iar din tescuină se prepară și un fel de rachiu ușor, cu toate acestea, atât vinul cât și rachiul se

---

[1]) Aceste numiri se întâlnesc și la Dacoromâni (Damé, *Terminologia Română* p. 29; Iosef Popovici, *Die Dialekte der Munteni u. Pădureni in Hunyader Komitat*, Halle a. d. S. p. 93.

prepară numai spre vânzare. Lumea bea numai apă, așà după cum se obișnuește, în cea mai mare parte, și la Aromâni.

Portul Meglenoromânilor se deosebește de acela al Aromânilor și se aseamănă mai mult cu portul Bulgarilor din Caragiova, fără însă să fie acelaș.

La bărbați portul constă dintr'o cămașă lungă care ajunge până la genunchi. In timpul iernii se poartă sub cămașă și o flanelă groasă de lână lucrată acasă. Peste cămașă se poartă un fel de jiletcă sau pieptar, fără mâneci și desfăcută bine în partea de dinainte, în forma unei *fermeneá*, brodată pe la margini cu găitan, alb, negru sau roșu. La mijloc se încing cu un brâu de lână de coloare închisă. Peste pieptar se poartă, când este mai răcoare, și o sarică neagră numită *sucardi*; alții mai bătrâni poartă și un fel de dulamă mai lungă, tot de lână, numită *cupăran*. La picioare, în timpul verii, cei mai mulți poartă numai izmene, făcute din aceeaș pânză ca și cămașa. Copiii încep să poarte izmene abià de la vârsta de 5 ani. Prima pereche de izmene o primește copilul de la moașa. Aceasta, după ce i le coase, merge sub un gutuiu, într'o anumită zi din săptămână (lunia sau joia) și-i trece brăcinarul prin îndoitura de sus a izmenelor, după aceea i le aduce acasă. Alții poartă peste izmene și un fel de nădragi numiți *brivinec* (binivrec, birnivec, bruvinec, bărnăvrec) răspândiți în tot Balcanul și cunoscuți și sub numele de *betšfi*. Când acestea din urmă sunt împletite din lână, nu din *șaic*, atunci poartă numele de *dzivri*. De la genunchi în jos se poartă cioareci, iar pe picior ciorapi de casă și ghete sau opinci. Desculț nu umblă nimeni nici în timpul verii.

Pe cămașă nu se vede nici un fel de brodărie pe la mâneci sau în partea de jos, nici măcar când lumea este îmbrăcată în haine de sărbătoare. In cazul acesta, bărbații poartă cel mult un *džibădan* peste cămașă, așà cum am văzut că poartă și Românii din Nânta.

La femei îmbrăcămintea este ceva mai împodobită.

In zile de sărbătoare fetele poartă pe cap un fel de disc mic, potrivit după mărimea capului, care este de cele mai multe ori de argint sau de metal amestecat, numit *tas* sau *tipiloc* și susținut de un *burghic* sau *ac*. La marginea de dinaintea tipilocului se înșiră unul sau două rânduri de bani de argint, așezați bine unul lângă altul, așà încât marginea de jos să ajungă până la frunte. Dedesubtul tepilocului, părul de dinainte se lasă în șuvițe numite *pirușani*, dintr'o parte și alta a frunții, cadrând frumos cu ochii și sprâncenele, apoi se trece după urechi. La spate părul se lasă împletit în cosițe dintre care, împletitura cea mai deasă este în *măsor*; la cele mai tinere părul cade și neîmpletit. Cele mai multe poartă și flori pe cap, pe lângă urechi, iar de urechi atârnă, la unele, *minghiș* «cercei» de *răzint* «argint», legați unul de altul, pe după cap, cu o ață de fir sau de argint numită *minghișarnic*. Cu acestea se completează, la fete, întreaga coafură a capului.

Femeile, și în special cele mai bătrâne, în locul discului, poartă pe cap o bucată de postav, de cele mai multe ori brodată sau chiar înși-

rată cu bani de argint, care se chiamă *chiluvet*. Peste chiluvet se purtà odată un fel de perucă numită *trapnà*. Atât chiluvetul cât și trapnaua se poartă și de către Bulgarii din Meglen, de unde au pătruns la Meglenoromâni. După cele ce mi s'au spus, azi cuvântul trapnà se mai întrebuințează în zicătoarea: «cari poartă trapnà la mul'ari, curǫn si'mpartă di fraț» din care reiese că *trapnà* a fost odată una dintre podoabele de cap cele mai alese. Acèle dintre femei cari nu poartă chiluvet, se învelesc pe cap cu basmale colorate numite *șămii*. Bătrânele își înfășoară capul într'o broboadă sau ștergar numit *bul'că*.

Pe trup se poartă cămașă. Mânecile precum și marginile de jos ale cămeșii sunt brodate cu fir de lână colorată în galben sau în roșu. Aceste broderii sunt aproape la fel cu acelea care se observă la portul femeiesc al Bulgăroaicelor din Nordul Macedoniei. Ele sunt așà de dese și strânse una lângă alta încât, mai deloc nu se vede pânza. Deaceea întreaga lucrătură, atât de pe mâneci cât și de pe marginea cămeșii, pare mai mult o bandă multicoloră cu desenuri bine distincte aplicate pe cămașă. Desenurile de pe cămașă poartă mai multe numiri, după imaginea ce reprezintă: *tšarcu-cu-runc* este după lămuririle ce mi-a dat o slujnică ce am avut din Liumnița (Sulta), o rotiță cu mai multe rânduri de cusături rari; rotița cu un rând se chiamă *tšarcu cu un urdini*, cu două *cu doi̯ urdin* etc.; *trăcol* «cerculeț», *budimeancă* în felul floarei cunoscută cu acelaș nume; *tšopcă* cusătură în zig-zag; *bobcă* punctulețe mici și mai mari; *tšireașchi* desemn în forma cireșii cu cusătură roșie; *steali* figuri în forma stelei; *șiștac* cerculeț de mărimea banului turcesc de zece parale. Sunt unele brodării care poartă numele acelora care le-au făcut pentru întâia dată, sau după comunele de unde au fost împrumutate: *Sultăl'ă* (Sulta), *Menal'ă* (Mena), *Mușăl'ă* (Mușa), *Nanăl'ă* (Nana), etc.

Peste cămașă se poartă un pieptar făcut din postav negru, deschis pe dinainte și strâns numai într'un loc pe sub sine, cu un fel de agrafă de forma unei scoici rotunde, numită *coptši-cu-chi̯ustecur*. La fetele îmbrăcate în haine de sărbătoare tot pieptul le este acoperit cu salbe de bani de argint și mai ales cu mai multe șire de mărgele albe și de toate colorile, între care *chi̯usteca*, un fel de medalion de formă pătrată nu lipsește. Aceste șire ajung la unele până aproape de paftalele (două sau de obiceiu trei la număr) care le acopere, pe dinainte, brâul de lână cu care sunt încinse la mijloc. Paftalele se chiamă *plotš* și fiecare cântărește până la jumătate de chilogram. Sunt unele paftale și mai mici care se chiamă *tucǫi̯*. Dedesubtul paftalelor atârnă *prigatšu*, un fel de șorț scurt până aproape de genunchi, și tare ca scoarța, din cauza broderiilor care îl acopere peste tot.

Pe picioare se poartă, iarna ca și vara, ciorapi de lână groasă, chendisiți cu tot felul de figuri, între cari acele cu *crivul'ți*, un fel de cusătură în linie îndoită, cu *u̯ocl'u-pul'cal'ă* «ochiul puichii»; cu *chi̯oșur* «cu colțuri», cu *priscurnicu* în felul prescurii, cu *broaști* «broaște» etc.,

sunt cele mai căutate. Peste ciorapi se poartă ghete numai în zile de sărbătoare; în zile de lucru, vara, se umblă desculţ.

Femeile poartă peste cămaşă un *antiriu̯* dintr'un fel de pânză vărgată, de coloare închisă. Peste anteriu poartă un *zăbun* din şaiac gros, negru. In afară de acestea, se mai îmbracă şi cu o haină mai lungă ajungând până la glezne, numită *săghiță* şi una alta *ronză*. Izmenele sunt necunoscute la fete ca şi la femei. In timpul iernii cojocul este nelipsit.

Se înţelege că, întocmai ca şi la locuinţă, portul descris mai sus, este acela pe care îl cunosc toţi Meglenoromânii şi, în mare parte, îl şi poartă. Că în afară de acest port mai sunt bărbaţi care umblă în mintean şi nădragi mai largi, iar pe deasupra mai poartă şi un surtuc lung până la genunchi în formă de pardesiu, şi dintre femei care se poartă numai în rochie, cu tot felul de năframe albe şi colorate legate la cap, aceasta se poate înţelege uşor, dacă ţinem seama de faptul că mai de mult moda a început să pătrundă şi în Meglen. In privinţa aceasta Românii din Țârnareca, atât femeile, care poartă numai rochii, cât şi bărbaţii, după port, nici nu se cunosc că sunt Meglenoromâni.

* * *

Ca înfăţişare, Meglenoromânii arată oameni bine făcuţi, de statură mijlocie şi cu coloarea feţii mai mult blond-închisă decât brună. Numai privirea le este puţin stinsă şi, prin aceasta ca şi prin celelalte particularităţi ce am văzut la descrierea Nânteanului, se deosebesc de Aromâni, cari par mult mai vioi şi cu mişcări mai libere. In schimb, toţi sunt oameni mult mai inteligenţi decât se arată după înfăţişare. Aceasta am putut-o constată şi la şcoala comercială, unde anual aveam un număr de 15—20 de elevi megleniţi. Aproape toţi erau printre cei mai buni din clasă.

In ce priveşte sănătatea, mai toţi arată bine, deşì muncesc prea mult şi întreţinerea lor nu este dintre cele mai bune. La aceasta contribue, de sigur, şi clima excelentă dintr'o regiune, cum este partea muntoasă ocupată de Români, plină de o vegetaţiune exuberantă şi străbătută de atâtea ape cari ţâşnesc din toate colţurile.

Dintre boli, *frigurile* sunt cele mai răspândite. Dealtfel, lumea se îngrijeşte prea puţin pentru vindecarea lor. Medicii lipsesc; în schimb babele îi înlocuesc cum se pricep mai bine. Dacă îl muşcă pe cineva un şarpe, baba îi pune o broască vie pe rană, ţinând-o până când îi dispare umflătura. Dacă se vindecă, bine; de nu, *şa-i fu nărăntšătura* (aşà îi fu ursita). Tot aşà când cineva este muşcat de câine. Baba îi spală mai întâiu rana cu rachiu, după aceea îi presară pe deasupra un strat de piper roşu, până când rana nu se mai vede, şi gata. Mai greu merge cu turbarea. Leacul turbării constă din lucruri sfinte. Dacă nici acestea nu-i ajută, atunci *şa-i fu pisăit si moară* (i-a fost scris să moară). Pentru turbare se ia, «lemn tšistit» (lemn sfinţit), adică lemn

din crucea pe care a fost răstignit Christos (bulgărește: *česno-dărvo*) se face o prescure în care s'a pus din acest lemn sfânt și se duce la biserică. Bolnavul se vindecă numai decât, afară numai dacă omul a fost prea păcătos și *Domnu nu va si jută* (Dumnezeu nu vrea să ajute), sau a fost prea bun și *Domnu la vicăĭasti* (Dumnezeu îl chiamă în cer).

Mari ravagii face *deochiul*. Dacă, peste zi, a dormit vreun băiat sau vreo fată afară, în curte, și s'a deșteptat cu dureri de cap sau cu călduri, de sigur că au fost deochiați. Copiii mai mici cari nu știu să spună ce-i doare, chiar atunci când sufere de friguri, de gălbenare, de diaree sau de orice altă boală bine cunoscută, sunt victima deochiului. De aceea pruncii, până când încep să umble, nu prea se scot afară, ca să fie văzuți de ori și cine, pentrucă imediat sunt deochiați. Dacă însă, din întâmplare, dă cineva de un prunc, îl scuipă ușor, numaidecât, ca să nu fie deochiat. Pruncul poate fi deochiat și în somn. Când se deșteaptă noaptea în țipete, sau nu doarme toată noaptea plângând, din cauză că este strâns ca un maiu în o mulțime de scutece de lână și bietul prunc nu mai poate de căldură, el suferă tot de deochiu. De aceea, la culcare, mama are grija ca să-l scuipe pe obraz, spre a nu fi deochiat. Leacul deochiului sunt descântecele. Din acestea Meglenoromânii cunosc multe.

In familie domnește încă felul de vieață patriarhală. Părintele este mai mare peste toți. Respectul față de părinți este cum nici nu se poate închipuì mai mare. De obiceiu, băieții după ce se însoară, nu se despart de părinți ci stau laolaltă, cât timp trăesc bătrânii, chiar atunci când frații ar fi numeroși. Intre băieți și fete, cei dintâi sunt mai menajați. Nevestele tinere trebuie să asculte de bărbați, dar mai cu deosebire de socru și soacră. Dimineața când se deșteaptă bătrânul, este destul să facă puțin sgomot, sau, în cazul cel mai imperativ, să tușească, și nora mai mică sare numai decât din așternut, ca să vadă de ce are trebuință socrul: să-i ajute la spălat, la îmbrăcat sau la orice altă trebuință.

Raporturile între rude sunt strânse printr'o iubire reciprocă și mai ales prin respectul ce se arată celor mai în vârstă. Vizitele între rude și prieteni se fac duminecile, după biserică, și în zilele de sărbătoare. In drum lumea se salută cu *bună zuŭa*, *bună seara*, la care se răspunde, de obiceiu *bun la Domnu*, adică «bine să găsești de la Dumnezeu». Când ajunge cineva în casa cuiva, salută cu *irit ghiĭ* (fiți vii, adică sănătoși) sau, și mai obișnuit, *bini vi flǫm* (bine v'am găsit), la care i se răspunde *bini vinit* (bine ați venit) sau *să da Domnu* (să dea Dumnezeu). După ce oaspetele, sau, dacă sunt mai mulți, oaspeții se așează, oamenii din casă care îi așteaptă, îi întâmpină din nou cu *bini vinit*. După aceasta fiecare din membrii familiei casei întreabă, pe rând, pe oaspeți, de sănătatea fiecăruia dintre cei de față, precum și de sănătatea celora de acasă. Oaspeții răspund mulțumind la fiecare întrebare, și pentru toți câți întreabă. La plecare, se despart cu *bună privideari* (revedere bună),

rămănęț cu sănătati sau *cu Domnu* (rămâneți cu sănătate sau cu Dumnezeu).

In cazul când raporturile între membrii familiei, între rude sau prieteni se răcesc și se ajunge chiar la ceartă, Meglenoromânii știu să înjure și să blesteme ca mai toate popoarele balcanice, afară de Greci și de Sârbi cari rămân neîntrecuți. Ca și la Aromâni, la înjurături, sfinții și lucrurile sfinte rămân neatinse. In schimb, se întrebuințează toate expresiunile posibile pentru blesteme. Mama spune copilului: *lʼutnicu sub tini* (să-ți rupi gâtul), sau *frọnzi-ț lʼutnicu* (să-ți frângi gâtul), sau *frọnzi-ț gușa di ua* (să-ți frângi gâtul de aici), adică pleacă de aici, pentru cea mai mică supărare. Când vina este ceva mai mare, atunci urmează altă serie de blesteme: *dalacu s-ti bată* (să te bată dalacul), *tšuma s-ti bată* (bătute-ar ciuma), *strelʼa s-ti cură* sau *ustrălu* sau *ustrălu s-ti bată* (trăznetul să te curețe, să te lovească), *di Domnu si afli* (să te bată Dumnezeu), *focu s-ti ardă, da ni-ti ardiri* (focul să te ardă, arde-mi-te-ar); *tšănușă s-ti faț* (să te faci cenușă) ș. a. La străini: *moartea s-ti bată* (să dea moartea în tine), *stiva si nu ți si știă* (nimeni să nu știe de urma ta), *si nu zănvărteș fămealʼă* (să nu apuci să ai copii în casă), *di fămeală sʼ-nu ti zăbucur* (să nu apuci să te bucuri de copii), *un ai și* s-*nu l-ai* (un singur copil ai și să nu-l mai ai). Toate expresiunile cu *dalacu, ustrălu* și *stiva* se găsesc și la Bulgari.

In ce privește sentimentul religios, Meglenoromânii sunt mult mai aplecați spre lucrurile sfinte decât Aromânii munteni. De aici se explică, în parte, de ce în Meglen avem mai mulți preoți care câteodată trec și în bisericile aromânești. Deasemenea cântăreții cei mai buni se găsesc tot în Meglen. Se înțelege însă că toată religiozitatea lor constă în a se duce duminicele și sărbătorile la biserică și în a ținea cu sfințenie posturile de peste an. De altfel, nici nu se găsește cineva care să-i învețe mai mult. Cultura bisericească a preoților constă în cunoștința cântărilor de trebuință la slujba din biserică și la rugăciunile ce trebuie să le rostească la naștere, cununie și moarte. Toate acestea preoții bătrâni le-au învățat la Sfântul Munte; cei mai tineri sunt hirotonisiți din simpli cântăreți.

In condițiunile acestea, se înțelege că poporul înoată în cea mai cumplită ignoranță. Din cauza aceasta, cele mai neînsemnate întâmplări din vieață își găsesc explicația în domeniul fantaziei; iar superstiția este cheia care desleagă toate tainele naturii. Dacă ți se pierde o vită și nu o poți găsì, caută o potcoavă și pune-o în foc pentruca vita să nu fie mâncată de lupi. Dacă ieși cu copilul la plimbare și nu vrei ca să ți se îmbolnăvească de deochiu, pune-i un ciorap pe dos; dacă este mai măricel și poartă izmene, pune-i izmenele pe dos, căci atunci poți fi sigur că n'are să i se întâmple nimic. Nu trebuie să ieși în timpul nopții cu copilul în brațe afară. Dacă ieși, bagă de seamă pentru ca copilul «si nu si cată la umbră ăn zid», adică să nu se uite în zidul din față la lumina lunii, pentrucă vede «umbra» care poate să-i aducă moartea. Frica de umbră este răspândită peste tot în Macedonia la

Aromâni, Greci, Bulgari, Sârbi, Albanezi [1]). Când vântul suflă așà de tare încât ridică și strașinile de pe case, e semn că moare cineva. Nu-i bine să scoți plugul la arat în toate zilele de lucru din săptămână. Marțea nu este bine, pentrucă este zi fără noroc; miercurea și vinerea nu sunt zile bune; nu rămân decât lunia, joia și sâmbăta, singurele zile când poți muncì fără frică, și, mai ales, când poți pornì pe drum, în călătorie, fără să ți se întâmple vreo nenorocire.

In miezul nopții, dacă auzi ceva sunând prin casă și în curte, și, sculându-te să vezi cine este, nu dai de nimeni, atunci să fii sigur că este *vampiru*. Credința în vampir este răspândită în toată Peninsula Balcanică. La Meglenoromâni vampirii nu se arată numai noaptea, dar chiar și ziua. Sunt mulți care l-au văzut în forma unui cotoiu, cu ochii aprinși ca de foc, coborîndu-se prin coș în ogiacul casei și când au țipat la lume, ca să le vină într'ajutor, el a și fugit. Alții l-au văzut ca un lup sau ca un câine. Cei mai mulți, însă, l-au văzut, noaptea, sburând ca liliacul. Sunt vampiri cari provoacă mare mortalitate printre săteni. Domnul Popatanasi T. din Huma îmi spuneà că, în timpurile mai vechi, mulți se mutau dintr'un sat într'altul, din cauza vampirului. Mulți vampiri spintecau oameni și le duceau mațele în pădure; alții veniau noaptea îi ridicau din pat și plecau cu ei prin munți.

Se crede că vampirul iese noaptea din mormântul unui om păcătos. In foarte multe cazuri se întâmplă ca monstrul să nu fi fost păcătos, ci numai din cauza că, atunci când l'au condus oamenii la groapă, întâmplarea a făcut ca să treacă pe deasupra lui vreo vietuitoare. In cazul acesta sfânt să fie și tot se preface în vampir. De aceea acei care conduc la groapă pe câte un mort care, timpul cât a trăit, a făcut multe păcate, se uită cu ochii în toate părțile, ca să nu treacă ceva pe deasupra lui, căci atunci, peste noapte îi și vizitează vampiru pe cei mai superstițioși, sunându-le pe la ușe, aruncând vreo piatră prin ogeac în vatră, sau chiar trăgând de colțul plapomei sau al țolului cu care se învelesc.

* * *

Toate obiceiurile sunt legate de sărbătorile mari de peste an. La sărbătorile Crăciunului rolul principal îl joacă *bǫdnicu*. In ziua de 24 Decemvrie fiecare casă se îngrijește, ca să-și aducă din pădure câte o buturugă, ceva mai mare, pentrucă trebuie să ardă, în vatră, din seara de ajun a Crăciunului până la Bobotează. Această buturugă se chiamă *bǫdnic*. In acelaș timp, femeile prepară masa de post pentru cină și o turtă în care se pune un ban de argint. Cum a început să se însereze, masa se pune gata. Atunci bărbatul ia *bǫdnicu* în brațe, femeia *sinița* (masa, turc. sinì, bg., sârb sinija), care de cele mai multe ori este o tipsie de aramă, cu turta, mâncările și mai multe feluri de fructe puse pe ea, și, împreună cu copiii din casă, ies în *aric* (curte), ca să

[1]) C. Jireček, *Geschichte der Serben* p. 163; Hahn, *Alb. Stud.* I 162.

înconjoare *strejuru* .După ce l-au înconjurat de două trei ori, părintele sau bătrânul casei zice câteva cuvinte prin care se invoacă binecuvântarea lui Dumnezeu pentru sănătatea celor din casă și recolta de afară, chemând, în acelaș timp, și pe Dumnezeu la cină: «Doamni vin si ținǫm». Imediat după aceasta intră în casă, pun mai întâiu *bǫdnicu* în vatră, ca să ardă câte puțin, observând ca cenușa să nu se răspândească, pentrucă ea este bună de pus la rădăcina pomilor roditori, ca să dea plod din belșug, apoi pun masa jos și se așează ca să mănânce. Inainte de a începe, mama împarte turta în atâtea porțiuni, câți inși sunt în casă, neuitând, în acelaș timp, să facă parte și pentru acei cari lipsesc din casă. Copiii, cum pun mâna pe turtă, imediat o frâng în bucățele, ca să caute banul de argint. Acela care l-a găsit, este om norocos. Apoi, tot mama mai dă la fiecare câte un cățel de usturoiu pe care îl mănâncă la moment, pentru ca să fie sănătoși în cursul anului. După aceasta se pun și cinează. După cină, tot ceeace a rămas din turtă se dă la vite, căci le apără de boale. De boale pot fi vindecați și copiii, dacă mănâncă dintr'o smochină pe care mama, în această seară, izbutește să o pună sub masă, fără a fi văzută de cineva. *Bǫdnicu* are așà de mare însemnătate la Meglenoromâni încât în multe părți (Birislav), ajunul Crăciunului se numește *bǫdnic*.

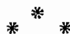
Obiceiul acesta lipsește la cei mai mulți Aromâni și el nu se regăsește decât numai la Bulgari, de unde, probabil, l'au împrumutat Meglenoromânii. In regiunea din Küstendil, Bulgarii obinșuesc să facă în seara ajunului de Crăciun foc mare în vatră, în care pun o buturugă mare numită *prekladnik*. Cum au adus buturuga acasă, cel mai în vârstă, o duce la vatră spunând mai întâiu câteva cuvinte, prin care se invoacă binecuvântarea lui Dumnezeu. In această seară se pune pe masă o turtă mare pe care Bulgarii din Küstendil o numesc *bădnik*. Turta pe care Bulgarii din toată Bulgaria, Tracia și Macedonia o fac în această seară, poartă diferite numiri: *vetšernik*, *oralnik* (turtă pentru plugari), *of-tšarnik* (pentru păstori), *pogatša*, etc. In aceste turte se pune un ban de argint (ca la Meglenoromâni), ca să aducă bogăție în casă, iar pe deasupra un spic de grâu, pentru recoltă bogată, o mică așchie din plugul de arat, pentru vreme bună la arat, etc. Inainte de a se așezà la masă, cel mai bătrân din casă ridică masa cu toate mâncările și cu turta pusă pe ea, o pune pe cap, după aceea încunjură casa de trei ori; tot așà face împrejurul staulului de vite și împrejurul stupului. La urmă de tot, îngenunchind cu masa pe cap, zice cu glas tare: «vino Doamne să cinăm», după care apoi toți se așează la masă. De sigur că acest obiceiu cu turta variază după regiuni. Unii nu fac înconjurul casei, ci numai trei mătănii, chemând pe fecioara Maria la masă. Lucru caracteristic este, că aproape mai la toți Bulgarii, în această seară, nu lipsește usturoiul de la masă. Inainte de a începe să mănânce, fiecare ia mai mulți căței de usturoiu, îi freacă bine în palmă, ca să nu fie atinși de nici un rău, după aceea mănâncă fiecare din usturoiu cât poate mai mult, ca să fie sănătoși în cursul anului.

La Bulgarii din Macedonia, cum sunt aceia din satele din împrejurul orașelor Ohrida, Bitolia, Perlepe, în Murihova, după aceea la Bulgarii din Tracia, există *bădnicu*, însă la aceștia ca și la Meglenoromâni prin *bădnic* se înțelege numai buturuga ce se pune în acea seară în vatră, care nu trebuie să se stingă toată noaptea de ajun, nu turta, cum am văzut mai sus. In schimb, la aceștia lipsește turta cu toate obiceiurile ce se leagă de ea. Meglenoromânii au și una și alta, ceeace probează că le-au împrumutat dintr'o regiune unde există și una și alta și care nu poate fi decât Bulgaria, propriu zis, unde *prekladnik-ul*, în cele mai multe părți, înlocuește *bădnik-ul*. (Pentru obiceiurile bulgărești cf. Prof. Dr. M. Arnaudoff, *Die Bulgarischen Festbräuche* în «Bulgarische Bibliothek» redactată de G. Weigand. Lipscat 1917, capitolul «Weihnachten (Koleda)» p. 3, 5, 12, 14—15).

Tot în cursul sărbătorilor de Crăciun se țin, din prima zi de Crăciun până la Bobotează, un fel de jocuri cari se aseamănă foarte mult cu acelea ale Bulgarilor din regiunea Ienige-Vardar. Se adună mai mulți tineri îmbrăcați în haine de sărbătoare și, după ce fiecare se înarmează cu câte o sabie de lemn, pleacă întovărășiți de un *caraghios*, umblând din casă în casă spre a strânge daruri în bani sau în natură în folosul bisericii sau școalei. Pe la casele unde se duc, ei joacă fiecare în parte împrejurul săbii de lemn. Acești jucători se numesc *Rusal'ă*. Ei se aseamănă foarte mult cu aceiaș jucători bulgari din Ienige-Vardar, cunoscuți sub numele de *eškari*, derivat din *eška*, numele sărbătoarei. (Vezi despre aceasta mai pe larg Arnaudoff, o. c. p. 29—30).

De sărbătorile Paștelui nu se leagă nici un obiceiu mai de seamă. Ziua Sfântului Gheorghe *Săm-Džorz* care este așà de aproape de Paști, le-a strâns pe toate. Dacă moare cineva în prima zi de Paști, sufletul lui se duce drept în paradis, pentrucă în această zi arhanghelul Mihail și Sf. Petru nu mai stau ca să păzească la poarta raiului; cine se naște în ziua de *Săm-Džorz* rămâne fericit pentru toată vieața lui. In această zi toată lumea se cântărește de un pom înverzit, ținând un ou roșu din ziua de Paști în buzunar. Tot în această zi fetele și flăcăii se leagănă cântându-se fiecăruia, pe bulgărește, un cântec cu aluzie la fată, dacă se leagănă băiatul, și la băiat dacă se leagănă fata pe care ar vroì să o ia în căsătorie. Obiceiul acesta este răspândit peste tot Balcanul.

In afară de acestea, obiceiurile cele mai interesante sunt acelea cari sunt legate de *nuntă*. Așà cum mi s'au povestit despre ele de către soția d-lui Gona Meghia, au ceva specific din partea locului, deaceea le reproduc în întregime.

In Meglenia tinerii se însoară, de obiceiu, între 15—18 ani. Cine depășește această vârstă, poate rămâneà și neînsurat, căci fetele nu-i mai zic *cupilaş* cum se numesc, de obiceiu, băieții de la 15 ani în sus,

ci «bichiar» sau, și mai rău, «moș». Prin urmare, tânărul meglenit trebuie să se îngrijească de timpuriu de însurătoare, dacă vrea să nu rămână fără nevastă. Cu toate acestea, acum în urmă, tinerii plecați în America au introdus obiceiul de a se însurà la o vârstă mai înaintată. Aceștia vin cu parale multe și fetele sărace își mai calcă pe inimă și primesc să se mărite și cu *cupilași* ceva mai în vârstă.

In ce privește vârsta fetelor, pe câți am întrebat, mi-au spus că, dacă ele nu se mărită până la 20 de ani, rămân nemăritate. De obiceiu se cere ca atât băiatul cât și fata să fie de aceeaș vârstă; totuș, în unele cazuri și foarte rar fata poate fi ceva mai mare decât băiatul.

La Megleniți fetele nu dau nici o zestre. Din contră, băiatul trebuie să dea tatălui fetei o sumă oarecare, ce variază între 3—10 lire (69—230 lei), după cum acesta e mai bogat sau mai sărac. Părinții bogați, de obiceiu nu cer parale; cei săraci însă pun la logodnă ca primă condițiune banii ce trebuie să dea tânărul și darurile ce trebuie să aducă la frații și surorile miresei. Este un obiceiu vechiu ce-l au și Bulgarii din Macedonia. Și aceștia cumpără fetele, însă mult mai scump decât Megleniții. Banii se dau la logodnă; în orice caz ei trebuie să fie dați înainte de nuntă, căci altmintrelea se poate întâmplà ca să nu se facă nunta.

Când unui băiat i-a plăcut o fată, atunci părinții băiatului trimet, în ascuns, la părinții fetei un *stroịnic* (pețitor) ca să întrebe dacă consimt să dea fata după băiatul ce o cere. Stroinicul pornește de obiceiu lunia și miercurea. Dacă părinții fetei nu cunosc pe băiat de aproape, nu se hotărăsc imediat să-i dea un răspuns definitiv. Lasă să treacă câteva zile interesându-se în dreapta și în stânga despre conduita și starea băiatului. Aceasta se întâmplă mai rar și de sigur în satele mai mari. De obiceiu părinții se decid chiar în prima întâlnire cu pețitorul, iar acesta, care este cunoscut și se știe cu ce scop se duce într'o casă unde se află fete de măritat, nu stă să lungească prea mult vorba, ci începe imediat adresându-se către părinți cu cuvintele următoare: «sinco, (fiule) si-n' daị feata». Dacă părinții se învoesc și găsesc că este bine, chiamă fata înaintea pețitorului și o întreabă dacă primește sau nu. In cazul când și ea primește, atunci «sărută mọna la stroịnic» și învoeala aproape s'a făcut.

Când se întâmplă ca părinții fetei să fie mai săraci, atunci se începe discuția asupra sumei de bani ce tânărul trebuie să dea părinților fetei și asupra darurilor ce trebuie să aducă fraților și surorilor fetei care, de obiceiu, constau din cizme și ghete. Dacă s'au învoit și asupra acestui punct, logodna, în principiu, este făcută și «mines bileagurli» sau «dau bileagurli» adică ei schimbă inelele, deși la Megleniți abià la cununie se «mines nineali». Tot ce se face, se reduce la un simplu schimb de daruri: pețitorul dă fetei din partea băiatului o *furlină* (monedă de aur) sau dacă este sărac, numai un *șiștac*, (cinci bani) iar fata dă tânărului o pereche de *beati* (un fel de bete pentru prins ciorapii) și o *chitcă* (buchet de flori).

După toate acestea se hotărăşte logodna. Ea se face, de obiceiu, după o lună sau cel mai târziu după trei luni, dela schimbarea bileagurilor; sunt cazuri în cari logodna se face chiar în ziua de schimbarea bileagurilor.

Logodna se face fără preot în casa miresii şi de obiceiu seara. După ce toate rudele şi prietenii mirelui s'au strâns în casa lui, ei iau un bardac de rachiu şi o oală de vin şi pornesc cu toţii să se ducă acasă la mireasă. Mirele rămâne acasă şi petrece cu câţiva prieteni. Dacă fata este din alt cătun, atunci pleacă cu toţii călări, împuşcând pe drum până ce ajung la fată. Acolo sunt întâmpinaţi tot cu împuşcături venite din partea rudelor miresii.

In timpurile vechi erà obiceiul să se facă câte o *pugatšă* din partea mirelui şi a miresii, care se ungeà cu miere, ca să fie dulce şi peste ea se puneà un ban şi mai multe rămurele de măr. Astăzi, după câte mi s'a spus, nu se mai face aşà ceva. Pugacia mirelui este purtată la casa miresii de către o fată de 15 sau 17 ani.

Dacă rudele şi prietenii mirelui sunt opriţi la masă, ceeace se întâmplă foarte rar, atunci înainte ca să înceapă să mânânce, ei cer să li se aducă pugacile, pe care tatăl mirelui şi acela al miresii le rup, apucând unul dintr'o parte şi altul din cealaltă parte. In momentul acesta toţi ceilalţi ies afară şi trag cu pistoalele până ce aud împuşcături venind din partea mirelui şi a prietenilor săi care se găsesc în tovărăşia lui. Acesta este semnalul ce se dă sătenilor că s'a săvârşit logodna.

După ce se termină obiceiul acesta, tatăl mirelui scoate o băsmăluţă roşie în care se găseşte *anşărătura* (o salbă făcută dintr'un fir de mătase pe care sunt înşiraţi mai mulţi bani, de obiceiu vechi: *ţănţic*, *cară-groşă*, (piastru) *furlinchi*, *duglă* (bulg. *dubla*, arom. *dublone*, *dăblone)*, *mumudii* (arom. mahmudie) etc., şi le dă tatălui fetei. Acesta, după ce le arată la toţi cei de faţă, chiamă pe fată şi i-o dă zicându-i «si-u porţ cu sănătati». Ea mai întâiu îi sărută mâna şi apoi o ia şi se duce să aducă darurile pregătite pentru rudele şi prietenii mirelui care se alcătuesc din «beati cu tufţ, şa cum poartă cupilaşil'» şi ciorapi. Mirelui, care din momentul acesta se numeşte *rămasnic*, îi dărueşte un brâu, o pereche de beati şi ciorapi umpluţi cu *tšudi*, tot felul de zaharicale. Anşărătura mirelui şi darurile miresii din seara de logodnă sunt semnele care statornicesc logodna.

La Aromânii «fârşeroţi» există unele obiceiuri de logodnă care se aseamănă mult cu ale Meglenitilor. Şi la ei se aduce din partea părinţilor logodnicului o batistă roşie de mătasă, în care sunt legate într'un colţ, câteva monete de aur. Tatăl feciorului, sau dacă nu este în vieaţă, mama lui, scoate din buzunar sau din sân batista cu bani şi o dă celui mai bătrân dintre asistenţi. Acesta o ia şi o pune în farfuria cu poame, o amestecă printre ele şi zice: «si 'nchirdăsească» (să fie cu noroc); apoi ia iarăş semnul din farfurie, îl atinge de barbă de o parte şi de alta şi zice: «haide s'băneadză, s'auşească» (să trăească să îmbătrânească).

La Aromânii din Epir, cu ocaziunea logodnei se trimite din partea părinților mirelui un colac încărcat de cercei, brățare și câteva bucăți de monete de aur. Colacul îl duce pe cap o fată tânără însoțită de alaiu, în cântecele de nuntă obișnuite. Colacul rămâne la mireasă în schimbul altui colac, ce-l trimet părinții miresii, însoțit de diferite obiecte, parte cumpărate, parte lucrate de mâna logodnicei.

Logodna ține la Megleniți între 1—3 ani; cu toate acestea, sunt cazuri când nunta se face numai după câteva luni de la logodnă. Cu cât fata este mai săracă, cu atât și nunta se face mai târziu. Aceasta pentru motivul că, *rămasnicul*, fiind dator să aducă miresii la fiecare sărbătoare de peste an daruri care completează trusoul ei, ea nu se mărită până când el nu-i aduce tot ce-i trebuie.

Fetele odată logodite, nu se ascund ca la Aromâni de logodnicul lor. Din contră, ele se duc la părinții rămasnicului și ajută la munca câmpului, ori de câte ori aceștia au nevoie de ajutorul ei.

Nunta se face, de obiceiu, dumineca. Pe vremuri nunta începeà încă de luni. In această zi se duceà *ghiptu* (grâu) la moară, ca să fie măcinat, iar morarului i se aduceà de mâncare, cu un bărdac de rachiu și o oală de vin. Toate acestea se făceau din partea tânărului. Cel care erà însărcinat să ducă grâul la moară, înainte ca să iasă din casa mirelui, își făceà semnul crucii, după aceea trăgeà odată cu pistolul și apoi pornià. Și Albanezii duc lunia făina la moară.

Astăzi nu se mai face așà. La Liumnița se mai obișnuește ca lunia o *posestrimă* (fată nemăritată, surată) să «cață lutsǫlu» (să prindă aluaturile). Obiceiul acesta de a frământà aluatul există și la Aromâni, însă nu lunia, ci vineri seara, când se încep pregătirile pentru nuntă și când femeile cântă laolaltă cunoscutul cântec: «Nu va dada s-mi mărită, Ca-n' dzățe că n'-escu n'ică».

Aproape mai în toate satele din Meglenia, astăzi nunta se începe miercuri sau joi.

La *Huma* nunta începe *miercuri*. In ziua aceasta se adună la casa mirelui toate rudele și cunoscuții lui, aducând fiecare câte o tepsie de grâu pentru nuntă. Care vrea, mai aduce și câte o sarcină de lemne din pădure, care trebuie să ardă la coacerea pâinii și la frigerea mieilor și prepararea bucatelor de nuntă. Obiceiul acesta din Huma se aseamănă întrucâtva cu «adusul lemnelor» din Țară și cu felul cum se face «flambura» la Aromânii fârșeroți. Cu o săptămână înainte, duminecă dimineața, se adună fetele invitate în curtea casei mirelui și câțiva flăcăi iau în traistă de lână roșie și o pânză albă pe care sunt cusuți clopoței sau zurgalăi și cu toții se duc în curie (pădure).

Pe drum flăcăii trag din carabine cu cremene și din revolvere; iar fetele cântă obișnuitele cântece de nuntă.

Odată ajunși în pădure, fiecare fată adună câte o sarcină de vreascuri uscate și le scoate în luminiș, unde e locul mai șes; iar cel mai voinic dintre flăcăi, taie o rudă de *ghirnură*, lungă ca de doi metri. Pe urmă

fetele își iau pe umeri sarcinile de uscături și întreg cortegiul pleacă spre casa mirelui în detunături de pușcă și în cântece.

Când ajung acasă, descarcă sarcinele și fac din toate o grămadă de lemne, destinate pentru coacerea pâinii, pentru frigerea cărnurilor de nuntă și pentru încălzirea casei, fiindcă la Fârșeroți nunțile se fac toamna, când începe să fie răcoare [1]).

Tot miercuri se râjnește la Meglenoromâni grâul din care se face «bulgur» (turc.). După amiazi, mama mirelui se culcă pe o velință, iar celelalte femei adunate împrejurul ei, o leagănă cântându-i:

Târno li târno
Biserno zârno;
Loza se vie
Ocolo grada, etc., etc.

La *Liumnița* nunta începe *joi*. De pe la prânz se adună la casa mirelui toate rudele și prietenii lui, aducând câte un *plocon*, care constă dintr'un ciur cu grâu și o oală de vin. Cei mai mulți amestecă în grâul adus și castane. Inainte de sosirea acestora, o fată cu un băiat de vârstă mijlocie și amândoi având părinți, se apucă să facă o cunună de cireș pe care, după ce au terminat-o, o pun pe *breag*, un fel de mindir. In timpul acesta câteva femei și fete strânse în casă, fac buchete de flori, iar o nevastă de curând măritată ai cărei părinți sunt în vieață, împletește pe cununa de cireș flori, pe când celelalte femei și fete care fac buchete, cântă cântecul bulgăresc de mai sus:

In momentul când acestea sunt ocupate cu facerea buchetelor, vin și rudele cu ciururile de grâu și, cum intră în casă, le varsă la pământ. Băieții se reped care mai de care mai repede să strângă castanele, iară grâul adunat se încarcă în două «tară» (sarcini) și se duce la moară. La moară pornesc toți din casă: bărbați, femei, copii etc., totuș femeile, nevestele tinere și fetele merg numai până la marginea cătunului și se întorc în cântece la casa mirelui. Cum ajung acasă, câteva fete tinere pregătesc *pucrovu*, așternutul mirelui, în care se culcă mama și surorile lui, dacă are. După ce se culcă, celelalte femei și fete tăbărăsc asupra lor și le «tăltšos» adică le bat, până când li se așează oasele la loc. După ce le-au bătut bine, învârtesc o horă împrejurul lor și joacă timp de un ceas. Apoi se scoală mama și surorile copilașului, pun masa ca să mănânce și după ce au mâncat cu toții bine, pleacă fiecare pe acasă.

In *Huma*, în ziua de *joi*, mama mirelui gătește de cu vreme bucate bune și, înainte de prânz, pleacă de acasă ducând cu ea și mâncarea gătită; apoi se duce la mireasă, ca să o invite pentru duminecă, când se va face cununia. Cum ajung acolo, ea este foarte bine primită de către mama miresei. După ce intră în casă și termină de glumit, iată că vine

[1]) D. Cosmulei, *Datine, credințe și superstiții aromânești*, p. 35.

mireasa ca să-i sărute mâna; îi ia din mâni mâncarea adusă de acasă și-i sărută din nou mâna. După aceea se pune masa și se așează toți ca să se ospăteze din mâncarea adusă. La plecare, ea primește din partea miresei pentru mire o pereche de ciorapi, beati (bete) și un chimir, pe care trebuie să le poarte mirele în dumineca nunții.

A doua zi, *vineri*, se strâng toți fărtații mirelui acasă la el și de aici se duc în pădure ca să strângă «flori di ịadiri» și «coajă di tšireș». După ce pleacă fărtații de acasă, vin fete și neveste tinere, rude de-ale mirelui cu buchete de flori uscate, ca să iasă întru întâmpinarea fărtaților, când se vor întoarce din pădure. După ce aceștia s'au întors, fetele încep să împletească *veanițu* (cununa) miresii, iar nevestele tinere împreună cu celelalte femei cântă.

La Liumnița, în această zi, tatăl mirelui împreună cu toată familia merg la părinții miresii, ducând cu ei un colac și o pogace. Seara stau la masă și după ce se așează să mănânce, li se pune mai întâiu colacul și pogacia. Tatăl băiatului scoate din pozunar bani de argint și chiar de aur (furlini), dacă este mai cu stare, și *șăruịaști* (împestrițează) pe deasupra pogacia. Din banii aceștia dă tatălui miresei numai o piesă de șase piaștri *(altiloc)*; restul și-l pune în pungă. După aceasta s'apucă să mănânce bine, iar după masă, când este să plece, vine mireasa și sărută mâna la toți, începând de la viitorii socri, dăruind pe fiecare cu câte o pereche de ciorapi. Mirelui îi dă o *zănịță* și o pereche de ciorapi lucrați cu doi fuști. Tatăl mirelui, la rândul lui, dă câte un *căpic* la toți din casa miresei, apoi luându-și rămas bun, pleacă cu ai săi acasă.

In ziua următoare, *sâmbătă*, se adună fărtații și rudele în casa mirelui. Aici se junghie un bou și se răjnește *tarană*, o mâncare făcută din cocă, preparată cu ouă și cu lapte, și dumicată în fărâmături ce se usucă și apoi se fierb.

Din boul junghiat, se trimite un picior la mireasă acasă. După aceea se pun la masă, iar după ce au mâncat, fărtații încep să bărbierească pe *cupilaș*. Intotdeauna *copilașul* trebuie să fie bărbierit înainte de cină, în felul acesta: se pune un scaun pe care se așează mirele. Dinaintea lui țin mai multe fete tinere cărora le trăiesc părinți, un prosop în care se strâng perii rași; apoi începe fiecare dintre fărtați să tragă cu briciul pe obrazul mirelui, până când îl bărbieresc peste tot. In tot timpul acesta, la Oșani, se cântă orațiile obișnuite cu acest prilej. Unul dintre fărtați strânge prosopul cu multă băgare de seamă, ca să nu cadă ceva din legătură și-l pune bine la o parte. Obiceiul acesta de a se strânge perii mirelui se ține cu multă strictețǎ. Se crede că cu ei se pot face *măghii* (farmece); mulți *cupilași* cari și-au rătăcit perii din răzătură au fost fermecați. După ce mirele a fost ras, el se scoală și sărută mâna la toți cei de față, fără deosebire de vârstă. Din clipa aceea mirele nu trebuie să stea singur, căci nu este bine; el trebuie să fie însoțit de fărtați.

Spre seară, după apusul soarelui, toți fărțații numiți *călisari* merg cu un *bardac* (urcior) în mână, umplut cu apă și vin, ca să *căliseascǎ*

(să invite) pe cătuneni la nuntă. Bărdacul este împodobit cu flori și iederă din comuna miresei și cu o podoabă a miresei numită podmișnic și *pudmișnic.* Inainte de a pornì, *călisarii* trag câte odată cu pistoalele, ca să dea de veste sătenilor că pornesc să invite lumea la nuntă. Cum ajung la cineva, intră în casă, și unul din ei, întinzând bărdacul, spune stăpânului casei: «călisiți-vă, si vinit la nuntă». Stăpânul casei ia bardacul și, după ce trage o dușcă, toarnă puțină apă într'însul. Obiceiul acesta de a turnà apă în vin este foarte vechiu la Megleniți, după cum mi-a spus o bătrână din Huma. Se crede că apa face să crească înalți băieții și fetele ce vor aveà tinerii căsătoriți. După aceasta, urează și el fărtaților, spunându-le: «cinstită-vă nunta, si-anchirdăsească» și fărtații pleacă, ducându-se așà la toți cătunenii.

In Liumnița, după ce mirele a fost bărbierit seara, pe la orele șapte, toți fărtații se duc la *mămuș* (naș) cu tobe și cu surle, spre a-i da de veste că a doua zi are să fie nunta. Nu stau la el decât numai o jumătate de oră și se reîntorc din nou la casa mirelui împreună cu mămușul, unde îi așteaptă masa. După aceea ei se așează să mănânce și, în timpul mesii, tobele și surlele fac un sgomot asurzitor; după cină fetele și băieții încep să joace.

Vine mai întâiu o *posestrimă* (surată) în fața mesenilor, după dânsa un *cupilaș* și, punându-se față în față, joacă fiecare cu câte o batistă în mână. *Cupilașul* conduce jocul; mișcările *posestrimei* trebuie să fie la fel cu ale *cupilașului.* După ce joacă câtva timp, vine altă pereche și așà se continuă până târziu după miezul nopții. Inainte de «soari ncreaștiri» (răsăritul soarelui) fărtații trebuie să primenească pe *cupilaș,* pentru ca în faptul zilei de duminecă el să fie primenit și îmbrăcat gata de nuntă.

Duminecă dimineața, la Huma, mirele ia o ploscă de vin și împreună cu fărtații și cu un locțiitor al părintelui său se duc pe la rudele lui, ca să le invite. Cum ajung la locuința unei rude, mirele intră în casă și se închină la toți din casă de la mic până la mare. La urmă de tot se duc și la *mămușu.* Aici, după ce sărută mâna la toți, fiind ora aproape de prânz, stă împreună cu fărtații la masă. Când încep să mănânce, mirele trebuie să rupă cel dintâiu din pâine.

După masă pornesc cu toții spre casa mirelui. Nunul se suie călare pe un cal frumos și, ca și la Aromâni, înaintea lui merge *furgl'ițaru,* un băiat care poartă o *furgl'iță,* un steag făcut dintr'un băț de trestie, având legat la extremitatea de sus o batistă roșie. In vârful steagului se află un buchet de flori, iar deasupra buchetului stă o cruce.

Cum ajung la casa mirelui, acesta iese dinaintea steagului și i se închină. Apoi fărtații aduc un cal alb și, după ce unul dintr'înșii a sărit de trei ori peste cal ca să fie *priscălicat* și tot de atâtea ori a trecut pe dedesubtul lui, mai aduc un scaun pe care se află pusă o pâine și peste pâine sare și vin. Mirele vine plin de smerenie în fața scaunului, se închină lui, și apoi încalecă pe cal. Inainte de a pornì, i se leagă cruciș peste umăr și subțioară un fir roșu de mătasă. Insemnarea acestui

obiceiu n'am putut-o aflà. In momentul când pornește, el azvârle o mână de orz și de bomboane. Tot atunci se frânge colacul, în vreme ce femeile cântă:

Loza se vie
Ocolo grada.

La Liumnița, fărtații împreună cu mirele pleacă duminecă de dimineață la popa și la *codğabaș* (primar). Pe drum mirele trebuie să se închine la toți câți întâlnește și chiar la copii. După aceea se duce la *mămuș* și rămâne la prânz. După prânz fărtații pun pe *mămuș* călare pe un cal frumos și bine împodobit. *Mămușul* ține în brațe un copil de vreo nouă ani, care poartă *furgl'ița* făcută la fel ca și la Huma, cu singura deosebire că pe lângă buchetul de flori se pune și o *meără* (măr), cum se face și la Oșani. Incalecă și fărtații împreună cu mirele, și fără a se mai întoarcă la casa acestuia, se duc să ia mireasa, trăgând pe drum cu pistoalele și cu puștile în semn de bucurie.

Mergând să ia mireasa, o *posestrimă* poartă desagii în care se găsesc ghetele miresii și darurile mirelui pentru frații și surorile miresii. In Liumnița unul dintre fărtați poartă desagii.

Drumul ce se face de la mire sau de la mămuș până la mireasă este foarte lung. Toți nuntașii merg călări, alergând înainte; numai mirele merge ceva mai încet *cripit* (ținut) de două fete ca să nu se răstoarne.

Cum ajung la casa miresii, în comunele în cari fărtatul, de obiceiu, poartă desagii, el trebuie să intre mai întâiu. Insă o fată tânără îi iese în drum și nu-l lasă. Atunci el se roagă cu bani, ca să-l lase și, după ce fata primește un ban, el intră în casă. După dânsul dau năvală toți nuntașii și intră călări în casă în grabă mare, căci intrarea lor se socotește ca o cucerire triumfală.

După aceea li se dă câte o oală de vin pe care o sorb până în fund și apoi se dau jos de pe cal spre a încinge o horă în *triușe* (curte). Joacă ce joacă apoi ei se pun la masă; iar după ce termină, mireasa vine cu daruri și dăruește pe toți nuntașii cu ciorapi, șervete, zănițe. Apoi mireasa cu *cupilașu* încalecă pe doi cai frumoși și pleacă cu toții la biserică.

In Huma nuntașii, cum ajung la casa miresii, intră cu toții călări în *aric* (curte). Mirele înconjoară de trei ori călare *strejurul*, parul de care se leagă caii la treerat. După aceasta, fărtatul care sărise de trei ori peste calul mirelui, înainte de a pornì să vină la mireasă, mai sare încă odată de trei ori și apoi se apucă să cântărească îmbrăcămintea mirelui, însă fără să se uite la cântar. După ce s'a făcut toate aceste obiceiuri, se deschide ușa de la casa miresii. Intră mai întâiu nașul, după ce dă un ban ca să plătească intrarea și după el intră și cealaltă lume. Se așează toți care pe jos care pe scaune și, imediat după aceasta, vin doi *dirvișnți* (băeți trimiși din partea mirelui) cu câte un bardac de rachiu și poftesc lumea să bea. Trage fiecare câte o înghițitură și dă câte un bacșiș în bani băiatului ce i-a oferit bardacul.

Se termină cu rachiul și se pune masa. La masă mănâncă, bea, chefuesc; pâinea mirelui trebuie să fie de grâu unsă pe deasupra cu miere. In timpul mesii un om umblă cu plosca de vin de la unul la altul și, după ce le ofere tuturor, lasă plosca și se duce să aducă desagii în care se găsesc *veanițu* (cununa) și ghetele miresii. Atunci se scoală o femeie și scoate ghetele din desagi, iar mireasa, care în vremea aceasta stă la o parte acoperită cu o *prigofcă*, batistă roșie (după cum se obicinuește la Oșani), vine ca să le încalțe. In momentul acela vine o altă femeie, ia gheata din piciorul drept, varsă puțin vin într'însa și pune și câteva zaharicale. Mireasa, la rândul ei, ia gheta cu vin, bea vinul dintr'însa, scoate și zaharicalele pe care le mănâncă și apoi se încalță. După ce se încalță, ea se retrage împreună cu mirele puțin la o parte, într'un colț al casei.

In vremea aceasta un om aduce o pâine, peste care se pune puțină sare și două pahare de vin și o așeaze dinaintea mirelui. Apoi un băiat mic, de obiceiu ruda mirelui, numit *putcumnic*, ia o batistă, se duce la mireasă și, legând-o de brâu, o aduce dinaintea nunului. Impreună cu ea vine și mirele. Ei se închină de trei ori dinaintea lui și nunul, luând un pahar de vin din cele două puse pe pâine, varsă vin într'însul și-l dă miresii. Ea îi sărută mai întâiu mâna, apoi bea de trei ori dintr'însul și-l ofere mirelui, după ce mai întâiu îi sărută mâna și poala hainei. După aceasta, începe să i se închine încet și frumos, iar în momentul acesta un fărtat ia celalt pahar de pe pâinea adusă mirelui, toarnă vin într'însul, bea de trei ori și chiuind îl aruncă în sus într'o direcție ca să cadă deasupra miresii.

După toate acestea, mirele și mireasa se retrag din nou în colțul de mai înainte. Acum începe adevăratul chin: li se pun dinainte cele două pahare de vin aduse pe pâinea nunului și, sculându-se fiecare de la masă, se duc la ei ca să-i felicite într'un chip foarte curios: fiecare ia câte un pahar de vin din cele puse dinaintea lor, bea de trei ori și restul ce mai rămâne îl varsă pe capul mirelui și al miresii. In tot timpul acesta tânăra pereche face mătănii până la pământ, fără măcar să se uite la aceia cari le varsă vin peste cap. După ce termină toți de felicitat, vine tatăl miresii, o ia de mână și o încredințează mirelui. Acesta o primește și se duce împreună cu ea ca să sărute mâna, pe rând, la toți din casă. Cu aceasta se termină totul, și se pregătesc pentru biserică. Se aduce mai întâiu calul mirelui și, după ce un fărtat a sărit de trei ori deasupra lui și tot de atâtea ori a trecut dedesubtul lui, mirele încalecă. Aduc și pentru mireasă calul pe care încălecase mirele când venise să ia mireasa. Ea se închină mai întâiu dinaintea calului și după aceea încalecă; de pe cal dă mai întâiu ceva daruri pe la membrii familiei mirelui și pleacă cu toții la biserică. Când iese mireasa din *tream* (strașină), la Oșani, i se dă un ciur plin cu grâu; ea varsă grâul cu amândouă mâinile și pune ciurul pe strașina casei. Infine, se mai încarcă îmbrăcămintea miresii pe un cal pe care îl încalecă un fărtat sau o rudă a miresii și pornesc. Pe drum mirele călărește liber; mireasa, din

contră, este *cripită* (ținută) tot de fete, la fel cum fusese mirele când venise să ia mireasa. Aici trebuie să reamintesc că de multe ori cununia se face și acasă. Așà mi s'a spus că se face aproape de obiceiu la Oșani. In cazul acesta, după ce se face cununia, vine un băiat și trece prin mijlocul tinerei perechi ca să-i despartă.

Ajunși în curtea bisericii, mireasa începe să se închine de pe cal. După aceea i se dă un ciur plin cu semințe de bumbac sau de grâu și o turtă. Turta o pune pe zidul bisericii, sau, dacă poate să se țină bine pe cal fără să cadă, pe acoperișul bisericii, iar semințele din ciur le seamănă pe jos. Apoi i se dă un ulcior plin de apă și varsă dintr'însul de trei ori împrejurul ei, iar apa ce a mai rămas o varsă pe capul calului. In fine, i se mai aduce și un copil mic pe care îl ia în brațe, dându-i un măr. După ce îl sărută, îl dă înapoi. Apoi începe să-și facă semnul crucii și sărută mâna socrului care stă aproape de ea. Acesta îi dă mai întâiu un mic dar în bani, apoi o ia în brațe de pe cal și o poartă până înăuntrul bisericii. După dânsul intră toată lumea și începe cununia ca de obiceiu.

După cununie, toți nuntașii, împreună cu tânăra pereche, se întorc la casa mirelui. Aici mireasa se închină de trei ori la pragul casei, și, punând piciorul drept pe un chilim mic întins numai pentru acest scop, intră în casă; după dânsa intră și ceilalți. Acum tânăra pereche sărută mâna la toți, fără deosebire de vârstă.

La *Oșani*, când intră mireasa în casă, i se dă mai întâiu un copil mic pe care îl dăruește cu ceva; după aceea lasă copilul și vine socrul de o ridică în brațe și o lasă jos în cameră.

La *Liumnița*, mirele și mireasa se opresc dinaintea pragului casei și fiecare dintre nuntași vin pe rând și-i sărută pe frunte, pe nas și pe umăr. Când este pe sfârșite, vine un băiat ca de 14 ani și, retrăgându-se puțin mai la o parte, își ia vânt și dă fuga dintr'odată drept în spre tânăra pereche, despărțind pe mire de mireasă.

După ce mirele și mireasa au sărutat mâna la toți nuntașii, după o jumătate de oră sosesc și *pugazeail'*, care aduc zestrea miresii încărcată pe un cal încălecat de un fârtat sau de un băiat, frate al miresii. Acesta simbolizează, după credința poporului, pe negutătorul care a pierdut drumul și l-a apucat noaptea în drum. El nu se dă jos de pe cal, până ce nu-i aruncă din partea mirelui câțiva bani în căciula ce o ține întinsă către mire.

După ce s'au făcut toate acestea, se încinge o horă care ține până aproape de ora mesei. La masă este obiceiul ca mirele să bea vin din găleată; ceilalți beau din *poatši di țară* (ulcioare) pe care mirele le dă fiecăruia, înainte de a începe să mănânce.

După ce s'a sfârșit masa, începe *pulivnicul*, urările ce se fac tinerei perechi din partea nuntașilor, înainte de plecare. Fiecare ia pe rând câte un pahar și-l beà în sănătatea mirilor, spunându-le toate urările ce se obișnuesc la aceste ocaziuni. Când este ca să se pună paharul la gură, ceilalți nuntași, bătând din picioare, încep să chiuiască și

să strige cât îi ține gura. In tot timpul cât ține *pulivnicul* mirele și mireasa trebuie să facă mătănii, închinându-se într'una până la pământ și fără să se grăbească. După acest din urmă obiceiu de Duminecă, fiecare pleacă pe acasă, iar mirele cu mireasa intră în camera de culcare.

A doua zi luni, încă de dimineață, o detunătură de pușcă venind din spre casa mirelui deșteaptă tot satul: *mireasa a fost virgină!*

Fărtații cari așteaptă cu nerăbdare această veste, se scoală cu toții și, venind la casa mirelui, dau năvală în camera lui de culcare. Aici pun mâna pe dânsul și târându-l în ghionturi, îl spânzură cu o funie de grinda casei și-l țin așà spânzurat până când le promite că le va da tot ce-i vor cere. Acelaș lucru se întâmplă și cu tatăl sau frații mirelui, dacă are. In unele părți mai este obiceiul să se spânzure și fărtații, după ce mai întâiu aceștia au spânzurat pe mire și pe ai lui din casă. La *Oșani* spânzurătoarea mirelui se obișnuește după ce mireasa a fost scoasă la fântână și s'a reîntors din nou acasă: câțiva tineri iau o frânghie și o leagă bine de grindă. Unul din ei spune că mirele ar fi furat mireasa și prin urmare trebuie pedepsit. Atunci toți tăbărăsc pe dânsul și-l spânzură. Mirele, ca să se apere, strigă în gura mare că n'a furat-o și ca dovadă pot să întrebe și pe mireasă. Vine mireasa și declară și ea la fel. Fiindcă fărtații nu-l lasă, atunci mireasa garantează pentru dânsul, dând din partea mirelui o găină ca *rușfet*. Aceștia nu se lasă până când mirele nu dă mai multe găini. După mire, ei spânzură pe tatăl lui; și pe acesta nu-l lasă până nu dă o găină. In fine, ei tot așà continuă spânzurând pe toți membrii din familie. La urmă de tot vine un judecător și cercetează dacă oamenii au fost spânzurați pe drept. El află că acei cari i-au spânzurat, la judecată, au fost mituiți, deci, ca pedeapsă, judecătorul îi condamnă și pe ei la câte o amendă de câte o găină de fiecare. Și așà se continuă petrecerea până târziu de tot.

După ce se termină și cu aceasta, iese mireasa îmbrăcată frumos cu un ciur plin de *chitchi* (buchete), oferind fiecăruia câte unul. Toți câți iau din aceste *chitchi* aruncă câte un ban în ciur.

In fine «si scoati niveasta la apu» împreună cu mirele și cu toate rudele din casă. Trec mai întâiu pe la părinții fetei și, cum ajung acasă la ea, iese mama miresei la poartă cu o turtă. Mireasa cum o vede, i se închină și merge mai departe fără să se oprească mult. De acolo trec pe dinaintea bisericii, unde mireasa iarăș se închină de trei ori. Din clipa în care mireasa iese de acasă și până când se reîntoarce, ea trebuie să se închine pe drum la oricare îi iese înainte, sărutându-i în acelaș timp și mâna; acesta îi ofere un ban și se depărtează. Dacă cumva, pe drum, se întâlnește cu o altă pereche, atunci se crede că mirele sau mireasa care va fi ridicat mai întâiu ochii ca să se uite la cealaltă pereche, va murì după un an.

Cum ajung la fântână, mirele scoate un ban și-l vâră într'un loc umed. Mireasa trebuie să-l caute; după ce-l găsește, îl vâră și ea într'alt

loc, unde trebuie să-l caute mirele. Acesta, după ce îl găsește, îl ascunde din nou și mireasa, după ce-l găsește și de astădată, îl spală și-l pune în pozunar. Apoi ea umple o oală cu apă și o varsă la pământ și pleacă cu toții acasă. Pe drum trebuie să treacă pe la casele rudelor mirelui; de la fiecare casă iese lumea cu câte o turtă și o dă tinerei perechi. In fine ajunși acasă, mama mirelui dă câte un ban la toate fetele care au însoțit mireasa la fântână și cu aceasta se termină totul și pleacă fiecare pe acasă.

La Liumnița obiceiul acesta de luni după nuntă se deosebește întru atâta numai că, în loc ca mireasa să fie dusă la fântână, ea este dusă «ăn zur di cătun» adică împrejurul cătunului. Acolo se opresc la o fântână, de unde mireasa ia un ulcior cu apă și-l aduce acasă. Ajunși aici, mireasa pune ulciorul plin cu apă pe umărul mirelui, după aceea îi toarnă pe mâini ca să se spele. Pe când se spală, vin băieții și aruncă cenușe peste mâinile mirelui, numai ca să nu lase pe mireasă în pace. După ce mirele se spală bine, mireasa se închină de trei ori dinaintea lui; mirele ia ulciorul și apa ce a mai rămas o varsă la dreapta și la stânga miresii. In fine, se pune masa și, după ce se bea și se mănâncă bine, fiecare pleacă pe acasă.

A doua zi, *marți*, nu se face nimic, pentrucă este zi fără noroc. Numai *miercurea* ce urmează, disdedimineață vine un fărtat la mire acasă și-l ia să meargă în pădure la «scoatirea zadă». Mirele ia o turtă în traistă și pornesc în spre pădure, trecând mai întâiu pe la o țarină. Aici se opresc puțin și, după ce mănâncă bine, pornesc din nou în pădure, unde scot cu toporul o bucată de zadă de pin, pe care o aduc la mire acasă.

In prima săptămână după nuntă, de câte ori se pune masa, mirele cu mireasa nu stau împreună cu ceilalți ci, în tot timpul mesii, care de cele mai multe ori ține câte o oră, ei stau în picioare și fac mătănii înclinându-se încet până la pământ, dinaintea părinților. Obiceiul acesta plăcut și mai ales recreativ, care este și cel din urmă de la nuntă, se ține cu multă strictețǎ și nimenea nu trebuie să treacă peste el.

3. *Ocupațiunea locuitorilor.*

Spuneam în primul capitol că ținutul Meglenului este colțul cel mai fertil din întregul cuprins al Macedoniei, ca unul care dă trei recolte pe an. Cu toate acestea, de bogăția acestei regiuni nu se bucură dintre Români decât numai Nântenii. Comunele românești fiind așezate, în cea mai mare parte pe povârnișurile muntelui Paic, nu-și au țarinele în câmpia Caragiovei propriu zis, care este locuită numai de Bulgari și Turci, ci în văile și luminișurile acèlor munți. Dar și în părțile acestea pământul este mănos. Mulțimea apelor care șerpuesc din toate părțile fac ca mai niciodată recolta să nu sufere de secetă. De aceea, dacă Meglenoromânii, harnici la muncă și agricultori pricepuți cum

sunt, nu şi-ar fi închinat satele la beii turci, astăzi situaţia lor materială ar fi fost mult mai bună.

Munca pământului este ocupaţiunea lor principală, deşi unii din ei se îndeletnicesc şi cu păstoritul. Ei cultivă aproape toate cerealele: grâu de toate calităţile, secară, orz, ovăz şi meiu. La aratul pământului se slujesc mai mult de plugul de lemn sau de fier pe care îl numesc *raliţă* sau *lariţă*. Iată şi numirile ce dau la părţile plugului, după însemnările ce mi-am luat în Lugunţa, cu indicaţiunile d-lui Stavri Cristu, institutorul local: *plazul* se numeşte «cormana», *palişnic* este «fierul mare» sau «brăzdarul»; tot palişnic se chiamă şi «cuţitul»; *ureacl'ă* este «cormana mică» sau «urechia»; *mănuşă* se cheamă amândouăle coarne ale plugului; *zăboịu* este «bârţa» sau «bârsa» ce ţine plazul; *cucă*, la plugurile de lemn se chiamă vârful grindeiului, de unde începe curbătura în jos; lemnul în care se prind boii de plug se chiamă *jug*; curelele cu care se leagă jugul se numesc *părvoị*, iar cuiul de lemn care ţine părvoiul şi fixează jugul de grindeiu (lariţa) se chiamă *utreş*. Resteul dintr'o parte şi alta a jugului, cu care se închide deschizătura pe unde trece capul boului se numeşte *jegli*, iar sforile de pe lângă jegli se chiamă *podvărzi*.

Printre sculele de câmp de care se slujesc Meglenoromânii, în afară de plug, mai însemnăm următoarele: *coasa* alcătuită din fierul (coasa propriu zis); *dărjaụa*, drugul de lemn la capătul căruia se află fixată coasa şi *măneru*, dintele de pe dărjaua de care se ţine cosaşul, la cosit, cu cealaltă mână. Dintre uneltele cari slujesc la strânsul fânului, avem *tšăpăraşca* «ţăpoiul» şi *vila* «furca» cu care se cară snopii de grâu. Instrumentul cu care se sfarămă bulgării de pământ, după aratul ţarinei şi se acopere, prin împrăştiare de pământ mărunt, seminţele semănate, se chiamă *trană* (grapa). Târnăcopul ce se întrebuinţează la scosul buturugilor se numeşte *cupătsọlnic*. Pentru ascuţitul coasei se întrebuinţează piatra numită *cuti*, iar nicovala pe care se bate coasa cu *tšucanu* se chiamă *cuvalnă*. In afară de acestea, se mai întrebuinţează: *seaţiri* «seceră»; *cusor* «cosor; *sicuri*, (la Nânta *dărtoari*) «secure»; *sapă*, *sapă-largă*, *lupată-di-ier*, etc.

La spicul grâului avem următoarele numiri: *spic*, *pal'* «paiu»; *frundză* «frunză» şi *corin* (bg. koren) «rădăcină». Ţepii sau mustăţile spicului se chiamă *tšeclăz*, grăuntele *gărnuţ* şi spicul de grâu tuns sau golaş se chiamă *şutarcă*. De aci şi denumirea grâului *grọn tšiclăzat*, grâu al cărui spic are ţepi sau mustăţi şi *grọn şutarc* cu spicul tuns.

Porumbul care se cultivă pentru trebuinţele casei se numeşte *gărnişor*. Cotorul porumbului se chiamă *gărnişọrcă*, iar foile de pe ştiulete sau pănuşi *l'upitină* şi ştiuletele *tšambaş*.

Meiul este de trei feluri: *mel' barniţă* sau numai *barniţă*; *mel' urov* sau numai *urov* (acesta din urmă după înţelesul etimologic «măzăriche»)şi *mel' răpes* propriu zis «planta din care se fac mături».

Ţarina în care se cultivă cerealele se chiamă *agru*, iar locul unde s'a cultivat odată secară, meiu, ovăz, barniţă se numeşte *mil'ină*, *sicărină*, *uvişonă*, *bărnitšonă*.

In afară de agricultură, Meglenoromânii se mai ocupă şi cu *cultura gogoşilor de mătasă*. Această ocupaţiune, care este răspândită peste tot în Macedonia, nicăiri n'a ajuns la o desvoltare aşà de mare ca în regiunea care se întinde de la oraşul Vodena, cu împrejurimi, până la Vardar, cuprinzând toată regiunea Meglenului cu ţinuturile muntoase ocupate de Români. Fiecare casă din comunele româneşti cultivă gogoşi de mătasă pe care apoi le vând comercianţilor străini cari vin la Ghevgheli, prin lunile Maiu şi Iunie numai pentru ca să-şi procure acest articol. In această epocă numită şi epoca gogoşilor de mătasă, comerţul atinge maximul vânzării: numai din desfacerea acestui articol, care înainte de răsboiul balcanic se produceà în cantitate până la 900.000 ocale, intrau în Ghevgheli vreo trei milioane şi jumătate de franci aur. Din această sumă, o bună parte treceà în comunele româneşti, întrucât cea mai mare parte a acestui articol veniă numai din acele comune.

Calitatea gogoşilor de mătasă din comunele româneşti este cea mai bună; ea se obţine prin cultura lor îngrijită. In privinţa aceasta toţi Românii au instrucţiunile de trebuinţă. De aceea, în primul rând, «casa iundi vrem si rănim bubi tribuiaşti sa iiă curată şi cu havà (aer). Dintru să dubim (câştigăm) cujureţ mul'ţ şi buni, dintru s-li vigl'om di loşotiili ţi li pot cătari, tribuiaşti să-u spăstrim (curăţim) casa». După aceea «nu tribuiaşti niţcon să rănim bubi pri rogozină ili răjăniiă, dintru că rogozinili ţon vlagă şi la sparg havau (turc. aerul). Rogozinili dau muhlizon', ără ţeaşti muhlizon' fac ziian (turc. stricăciune) la bubi. An pimint ili pri scondur ară nu-i bun să rănim bubi, dintru că havau nu-i dosta (destul). Tribuiaşti si dărom leasi di tel' (turc. sârmă) sţirnuti cu carti. Putem dărari leasi şi cu părdii ili cu virzel' amplititi». Prima primenire a bubelor se chiamă *negru son* (somn negru). «Bubili con sa răniti cu frunză dunată di la vruu di veiţ (vârful ramurilor) tumţea, an sonu negru, pier mai uneaţ». După *sonu negru* vine cealaltă premenire care se numeşte *sonu siv* sau *sivu son* şi aşà mai departe, până «la patruli son», până când «bubili» îşi fac *cujureţil'* (gogoşii de mătasă).

Deasemenea şi duzii numiţi *tšărnitš*, care dau frunza necesară pentru hrana gândacilor de mătasă sunt cultivaţi cu îngrijire. «Baftšea di tšărnitš tribuiaşti să-u săpom antru iarnă, dintru că neaua şi ploili s-la facă locu birichitliiă (roditor)». Pentru ca duzii să dea frunze multe, trebue «s-l'a gnoim». Însă gunoiul nu trebuie pus prea aproape de rădăcini, ci printre brazdele care despart duzii: «gnoiu tribuiaşti să iiă turit printru urdinil' di tšărnitš, ără acu tšarnitšil' sa baia (prea) diparti unu di lantu, gnoiu la turim un ili doi arşon' (coţi) proapi di tšărnitš». Iarna sau primăvara duzii *si căstres*, adică li se taie crăcile «dintru că tšărnitšu si da multă frunză şi bună». La început frunza cea

mai bună nu este aceea mică de la *podol'*, de pe crăcile cari cresc aproape de rădăcină, pentrucă «frunza di la podol' nu-i cǫta rănitoari, că ia ăį tăvălită di țară și di gnoį și poati s-li ąnloașă (îmbolnăvească) bubili». Frunza se taie cu un cuțit care se chiamă *săntra š*.

După agricultura și cultura gogoșilor de mătasă vine *apicultura* care este în mare desvoltare. Mai fiecare casă își are un număr de stupi. Aceștia sunt făcuți, de obiceiu, din lemn de salcie. Mierea obișnuită se vinde la Ghevgheli sau la Salonic. In afară de aceasta Meglenoromânii se mai ocupă și cu cultivarea pomilor. Printre aceștia castanii și nucii cresc în cantitate mare. Deasemenea merii, perii, cireșii, vișinii, gutuii, zarzării, caișii și piersicii cresc în toate părțile.

Meglenoromânii se îndeletnicesc nu mai puțin și cu meseriile. Printre acestea olăria ocupă locul de frunte. Cu această meserie se ocupă mai ales Nântenii. Ei își desfac mărfurile lor în întreaga Macedonie și mai departe. Hahn, care relevează această ocupațiune a Nântenilor, spune: «diese treiben vorzugsweise das Töpferhandwerk und sind weit über die Grenze von Makedonien ausgebreitet»; la notă mai adaugă: «auch in Prisrend trafen wir Wlachische Töpfer». In afară de olărie, Românii din Oșani se îndeletnicesc și cu dogăria. Sculele de cari se slujesc la această meserie sunt: *băltac* «toporul» și «securea»; *trăon* «ferestrău»; *bravdă* «bardă»; *măl'ugă* «maiu cu mâner mai scurt»; *pirghel'* «compas»; *strug* «cuțitoiu», etc. Ei fac *buti* «putină în care se bate laptele»; *buțel* «butoiu pentru vin sau rachiu»; *butin* și *buțilușcă* «butoiaș mai mic»; *crǫblă* putină mare în care se pun strugurii la culesul viilor; *putină*, *curită* albie, un fel de copaie pentru spălatul rufelor; se mai zice și *cupan'ă* pl. *cupǫn'*; *găvană* «vas de lemn rotund în formă de strachină care se astupă cu un capac de lemn; într'însul se pune mâncare și mai slujește și ca piuă pentru pisat ardeiu, usturoiu etc.»; *bucl'iță* și *buclă*, «vas de lemn în care ciobanii își poartă apa de băut».

In fine, dintre Meglenoromâni se mai găsesc și buni *ierar* «fierari»; *clintšar* «potcovari» și *tirzii* «croitori» (turc.).

Femeile lor cari sunt foarte harnice, lucrează aproape tot așà de mult ca și bărbații la munca câmpului. In timpul iernii ele se ocupă cu împletitul ciorapilor, cu brodatul cămășilor și, mai cu seamă, cu țesutul pânzii. La țesutul pânzeturilor casei slujește *răzbǫįu*. Iată și părțile războiului însemnate la Liumnița după figura din «Incercare de Terminologie» de Fr. Damè: *leamni* «lemnele cele groase ce alcătuesc patul, stratul sau trupul războiului»; *pitšoarili di dinăinti* «picioarele de dinainte»; *pitšoarili di dinăpoįu* «picioarele de dinapoi»; *blǫn'* sau *scǫndură* «cele două scânduri, una dinainte și alta dinapoi ce leagă tălpile războiului»; *sul* «sulul de dinainte și cel de dinapoi»; *fuști* «vergelele sau joardele»; *l'iță* «ițele»; *spată* «spată»; *bărdi* «brațe» și brățare; *scripeati* «scripete»; *privărtal'că* s. *privurtal'că* bățul lung numit «slobozitor» cu care se învârtește sulul de dinapoi; *tindecl'i* «tindeche»; *suval'că* «suveică»; *țavi* «țeava»; *lemn* drugul subțire sau «lemnișorul» care se introduce țeava»; *rost* «partea urzelei din fața ițelor».

Printre uneltele ce slujesc la țesut avem: *idănac* daracul în care se trage *ful'oru* «fuior»; *mutuvilă* «rășchitor»; *vărtești* «vârtelniță»; *rudani* «rodan»; *călămusirea* «letcă»; *urdzǫrea* «alergătoarea statornică și parii de urzit»; *fus* «fus»; *prășlen* «greutatea ce se atârnă la capătul inferior al fusului spre a-l ţineà drept în jos»; *furcă* «furcă»; *tort* «tort»; *jirịaghịă* «o măsură anumită de tort lucrat»; *ustură* «urzeală».

4. *Originea Meglenoromânilor.*

Dacă pentru cunoașterea trecutului Aromânilor avem câteva date istorice, pe baza cărora ne putem face o idee despre locuințele și rostul lor de mai târziu, despre Meglenoromâni nu avem nimic. In cazul acesta, singurul izvor din care se poate ştì ceva privitor la originea lor, și la epoca coborîrii și așezării lor într'un ținut situat la apus de munții Rodope, este limba lor. In privința aceasta, Meglenoromânii ar fi mai în drept decât toți ceilalți Români să spună: «limba noastră reprezintă istoria noastră».

Dacă I. G. v. Hahn a fost cel dintâiu care a recunoscut apropierea dintre graiul acestor Români și acele al Dacoromanilor, G. Weigand a fost acela care s'a ocupat cu originea lor.

In ultimul capitol («Schlussbetrachtung» p. 54 și urm.) al lucrării sale asupra Românilor din Meglen, Weigand, ocupându-se cu această chestiune, se exprimă în felul următor: «Dacă întrebăm despre trecutul Megleniților, din toate cele ce preced rezultă că ei nu țin, ca Aromânii, de acei Valahi care în evul-mediu stăpâneau „Μεγαλοβλαχία" cu părțile muntoase în Tesalia apuseană și despre care ne raportează *Nikitas*, *Anna Comnina*, jidovul spaniol *Tudela*. Dacă căutăm să vedem alte populațiuni valahe, atunci aflăm că pe la sfârșitul secolului al XII Bulgarii, sub conducerea Valahilor, s'au răsculat și au bătut pe Greci la Seres, după care apare pentru câtăva vreme un imperiu bulgaro-valah. Istoria acestei perioade este cercetată prea puțin, însă un lucru pare sigur și anume, că Valahii nu erau foarte numeroși. Cei mai mulți dintr'înșii vor fi dispărut fără urme printre slavi, alții, în urma luptei sângeroase de pe Câmpia Mierlei se vor fi retras în munți, unde s'au păstrat. Dacă, prin urmare, pun în legătură pe Megleniți cu acei Bulgaro-Vlahi și-i socotesc ca ultima rămășiță a acelora, cred că nu greșesc, chiar dacă pentru aceasta n'aș puteà da ca probă directă decât numai tipul; căci toate celelalte care se raportă la influența slavă, le-ar fi putut primì și în vremurile din urmă. Unii dintr'înșii s'ar fi putut unì cu connaționalii lor în Pind și Albania. Anumite puncte de razim pentru aceasta găsesc în satele de miazănoapte ale Aromânilor: Beala-de-sus, Beala-de-jos în partea de miază-noapte a lacului Ohrida, și Moloviște în partea de Nord-est a lacului Prespa. Aici se întrebuințează unele cuvinte *me kulku*, *ntsepŭ* pe care ceilalți Aromâni nu le cunosc; chiar și gị pentru *ji* din *vi*, după aceea articularea *omul*, toate acestea arată că aici s'a mai adăugat un element,

în afară de Aromâni. Dacă aceste urme nu se găsesc în localitățile nordice Crușova, Bitolia, Târnova, Magarova, aceasta provine din faptul că aceste emigrațiuni s'au făcut mult mai târziu, abià în veacul trecut de către Aromânii din Moscopole, Gramoste, Linotope, etc. Alte urme despre astfel de Valahi se găsesc în Serbia, în care numele Starovlah se întâlnește în unele regiuni. Intr'un sat din apropierea Cumanovei s'ar fi vorbit odată românește.

Cel mai însemnat rest al acelor Bulgaro-Valahi sunt Meglenițiii care își căutară și găsiră adăpost în munții Caragiovei. Poate numele de localitate «Coruna» despre care a fost vorba în prima parte, este una din acele localități unde ei, adăpostiți de meterezurile de piatră ridicate s'au putut apărà. Este probabil că toată massa Valahilor cari trăesc acum acolo s'au strâns la un loc, treptat. Satele complet izolate în partea de Vest vor fi cele mai vechi, apoi vin satele din partea de Est. Pământul bun și clima dulce i-au făcut să se lase de vieața nomadă».

Din toate acestea rezultă că Meglenoromânii, după Weigand, nu sunt decât un rest din Bulgaro-Valahii, care pe la sfârșitul secolului al XII, au fondat imperiul bulgaro-valah. In sprijinul acestei păreri Weigand nu aduce alt nimic decât înfățișarea lor care se depărtează de tipul caucasic.

C. Jireček, într'o recenzie făcută asupra lucrării lui Weigand *(Archiv für slavische Philologie* XV p. 91—103), bazat pe cele spuse de Weigand asupra tipului lor, îi socotește ca pe niște urmași ai unei cete de Pecenegi aduși în ținutul Meglenului de împăratul bizantin Alexios, după lupta de la *Livunion*, la gurele Mariței (Hebrus), unde fură nimiciți cu desăvârșire în anul 1091.

G. Weigand, revenind din nou asupra acestei chestiuni *(Die Aromunen*, Vol. I p. 249 și urm.), admite părerea lui C. Jireček, adăugând că, dacă într'adevăr Pecenegii au ajuns până în Meglen, atunci aceștia ar fi primit limba română, numai în cazul acela când Românii, cu cari s'au amestecat, ar fi fost tot așà de numeroși ca și ei.

La această părere a lui Weigand și Jireček se asociază și O. Densusianu: «On peut donc admettre avec une certaine vraisemblance que les Meglenites sont les descendants de ces colonies petchénègues qui s'établirent en Macédoine et s'y mêlèrent avec une population roumaine venue du nord et qu'elles trouvèrent là». *(Histoire de la langue roumaine*, Tome 1-e, p. 336). Numai că O. Densusianu crede că populațiunea românească pe care Pecenegii o găsiră în Meglen erà de origine daco-română: «Nous avons constaté jusqu'ici une migration roumaine du sud au nord. Mais il y a eu aussi un mouvement inverse qui s'est produit dans la masse de la population roumaine au moyen âge, mouvement qui fut cependant moins intense et qui se réduisit à l'établissement au sud du Danube de quelques colonies daco-roumaines isolées, analogues à celles qui se sont fixées dans les temps modernes sur la rive droite de ce fleuve, en Serbie et en Bulgarie

Une colonie daco-roumaine ancienne sur le territoire macédo-roumaine doit être celle du Meglen» (ib. p. 330).

Din părerile expuse până aici rezultă întâiu, că Meglenoromânii reprezintă resturile unei amestecături de Români cu Pecenegi și al doilea, că acești Români sânt colonii dacoromâne.

Asupra primului punct nu ne putem oprì aici prea mult; despre el vom vorbì mai pe larg la sfârșitul acestui capitol. Singurul fapt că regiunea pe care Meglenoromânii o ocupă astăzi coincide cu aceea în care, după scriitorul bizantin Zonaras, cete de Pecenegi au fost colonizate pe la sfârșitul sec. al XI, nu este deajuns ca să dovedească în mod sigur că fizionomia lor mongolică reprezintă urmele acestui amestec. Cu Pecenegii, Cumanii și Slavii vor fi fost amestecați Megleniții și înainte de coborîrea lor în Meglen. Un lucru este sigur și anume, *că atunci când ei s'au coborît în Macedonia, erau Români și că, spre a se păstrà și mai departe în această calitate, oricare ar fi fost neamul cu care s'au amestecat, ei trebuie să fi fost destul de numeroși.*

Mult mai important se prezintă chestiunea á ști dacă acești Români făceau parte din tulpina Românilor de la miazănoapte sau din aceea a Românilor sudici, din cari au ieșit și Aromânii. Weigand, care nu s'a ocupat direct cu această chestiune, admițând că ei sunt un rest din Bulgaro-Vlahii care au fondat imperiul bulgaro-vlah, recunoaște indirect că ei nu pot fi aceiași cu Dacoromânii, mai ales că chiar după părerea istoricilor de astăzi, Vlahii din imperiul bulgar în chestiune erau Aromâni (cf. N. Iorga, *Istoria Românilor din Peninsula Balcanică* (Albania, Macedonia, Epir, Tesalia etc.,) capitolul: Românii din Pind întemeietori de Stat 1186» p. 21.

O. Densusianu, plecând de la asemănarea mai mare ce există între graiul Meglenoromânilor și acela al Dacoromanilor, ajunge la concluzia pe care am văzut-o mai sus, că ei sunt o colonie dacoromană așezată pe teritoriul macedoromân, iar graiul lor nu reprezintă decât numai un subdialect al dialectului dacoromân.

O părere cu totul nouă asupra originei Meglenoromânilor a emis acum în urmă, însă numai în treacăt, și N. Iorga, cu prilejul unei recenzii întinse asupra lucrării *The nomads of the Balkans* de A. J. B. Wace și M. S. Thompson, Londres 1914, publicată în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, publication mensuelle dirigée par N. Iorga, C. Murgoci, V. Pârvan, Bucarest, II-ème année, 6 juin 1915.

N. Iorga, ținând seamă de marele aport pe care elementul român și albanez din Peninsula Balcanică la-u adus la înjghebarea celui de al doilea imperiu bulgar sub țarul Samuel, cu centrul în ținuturile Ohridei, de unde Românii s'au răspândit, pentru întâia dată, în Tesalia și Epir, își explică grupul de Români din Meglen ca o colonie de prizonieri dintre acești Români, combatanți sub steagul țarului bulgar, așezată de către împăratul bizantin ucigătorul de Bulgari, Vasilie, în regiunea Rodopei. Iată și cuvintele proprii ale savantului profesor în această privință: «Dans l'étude citée plus haut (este vorba

despre studiul său: *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani* publicat în *Anal. Ac. Rom.*, secția istorică XXXV p. 117—158) nous avons fait ressortir l'apport, indispensable, fourni par les peuples «nouveaux» qu'étaient les Valaques et les Albanais pour arriver à la formation et aux victoires du second Empire bulgare, dont le centre fut dans ces régions d'Okhrida, car elles sont le point de départ primitif des Valaques, et ils n'en rayonnèrent qu'ensuite vers la Thessalie, dont les places ne furent pendant longtemps que leur résidence d'hiver. On s'expliquerait la formation du groupe méglénite dans le Rhodope, avec un dialecte très distinct, isolé depuis longtemps, par la colonisation, due à Basile le Bulgaroctone, empereur de Byzance, des prisonniers faits sur les Valaques combattant sous les drapeaux du «Tzar» Samuel».

Nu știm întrucât această părere s'ar sprijinì pe dovezi istorice concrete. Pentru noi însă ea este importantă, pentrucă într'însa întâlnim două momente care coincid perfect cu rezultatele la care am ajuns numai pe baza cercetărilor noastre linguistice.

După cum se va vedeà în cele ce urmează în acest capitol, și noi credem că, contrariu părerii lui O. Densusianu, după care Meglenoromânii ar fi o colonie dacoromână în Macedonia, pentru singurul fapt că mici asemănări de graiu se constată între dialectele dacoromân și meglenit, *Meglenoromânii aparțin grupului de Români din sudul Dunării, făcând parte odată din acei Români din cari au ieșit și Aromânii.* La această concluzie ne îndreptățesc, după cum se va vedeà, trăsăturile fundamentale, *specifice*, ale dialectului meglenit, care se identifică cu acelea ale dialectului aromân. Dar N. Iorga merge în privința aceasta, și mai departe, socotind pe Meglenoromâni chiar de Aromâni. La această identificare ne împiedecă asemănările gramaticale și lexice ce arată acest dialect cu dialectul dacoromân. Dacă Românii din Meglen ar fi fost o colonie de Aromâni stabilită în Rodope, atunci, asemănările graiului lor cu dialectul dacoromân nu s'ar puteà explicà decât numai admițând că în Rodope ar fi stat în contact cu o populațiune dacoromână. Insă acest lucru ar fi greu de admis, dat fiindcă Vlahii din Rodope, despre care ne vorbesc cronicarii bizantini, țineau de ramura românismului din sudul Dunării. Aceste asemănări nu s'ar puteà explicà nici din contactul ce l-ar fi avut elementul românesc din sud cu Vlahii din Serbia, care i-ar fi unit cu Românii din Nordul Dunării, căci atunci ar fi urmat să întâlnim aceleași asemănări, fie în măsură și mai mică, și în graiul Aromânilor. De aceea socotesc că în Rodope Meglenoromânii n'au venit din Sud ca Aromâni, ci dela Nord din Balcani, ca element străromân, rupt din grupul românismului de sud, după ce stătuse în contact o bucată de vreme cu elementul românesc din Nordul Dunării.

Al doilea moment care coincide cu rezultatele cercetărilor noastre este acela că, după unele date linguistice din dialectul meglenit asemănătoare cu particularitățile graiului Bulgarilor din Rodope,

Meglenoromânii, înainte de coborîrea lor în regiunea ce ocupă azi, a trebuit să stea multă vreme în Rodope.

* * *

Din cercetările amănunțite ce am făcut asupra dialectului meglenit, am reușit să stabilesc, după cum se va vedeà în capitolul următor (Dialectul meglenoromân și locul lui în limba română), în primul rând, că graiul Megleniților, departe de a formà un simplu subdialect, el ni se înfățișează ca un dialect aparte, pentru priceperea căruia un Dacoromân ca și un Aromân întâmpină aceleași greutăți. Aceste greutăți provin din cauza unui număr prea mare de particularități — aproape 40 de puncte de deosebiri esențiale — proprii numai graiului meglenit, care nu se găsesc nici în aromână și nici în dacoromână. Din acest punct de vedere, oricât de vag am concepe definiția unui dialect, și aceasta bine înțeles, pentru diferențierile de graiu regionale care se învecinează; când este vorba însă de graiul unui ținut care se găsește izolat de veacuri, la o depărtare de sute de km. de teritoriul locuit de Dacoromâni, ea rămâne ceeace trebuie să fie și anume: *idiomul care constă nu numai din unele particularități linguistice care lipsesc în limba comună, dar, mai ales, în care se constată existența unor inovațiuni specifice, care, fiecare pentru sine, cuprinde un număr de cuvinte mai mare.* Din acest punct de vedere graiul Meglenoromânilor, așà cum ni se înfățișează azi, reprezintă un dialect deosebit, iar Meglenoromânii trebuie socotiți ca o populațiune deosebită atât de Dacoromâni cât și de Aromâni. Dealtfel, părerea aceasta, că graiul Megleniților reprezintă un subdialect, nu un dialect, astăzi nu mai este susținută decât numai de O. Densusianu. Toți ceilalți filologi români ca și străini (H. Tiktin, *Rumänisches Elementarbuch* p. 7; Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*; *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*; Iosef Popovici *Dialectele Române*, IX *Dialectele române din Istria* p. 114—121; Theodor Gartner, *Darstellung der rumänischen Sprache*; G. Mayer-Lübke, *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft*, ed. III p. 23 etc.), recunosc că graiul Megleniților reprezintă un dialect deosebit.

Insă în afară de acele particularități care ni se înfățișează ca niște inovațiuni ulterioare, dialectul meglenit mai cuprinde încă o serie de particularități, dintre care unele îl apropie de dialectul dacoromân și altele de cel aromân. Cele dintâi se reduc la un număr de 14, iar cele din urmă la 34.

Intre punctele de apropiere cu dialectul dacor., acelea care la primul moment îți fac impresia că ai a face cu un subdialect al dialectului dacoromân sunt câteva cuvinte uzuale de origine latină ca: *ampirat*, *dispic*, *frig*, *flamund*, *gaură*, *negru*, *pimint*, *sălbatec*, etc. etc., cari lipsesc din dialectul aromân și un număr mai mare de origine slavă ca: *bivul*, *buluvan*, *clatin*, *cǫrpă*, *cremini*, *cuses*, *dăruẹs*, *drum*, *gănsac*,

glezná, *gloabă*, *grămadă*, *leac*, *leasă*, *lariță* (dacoromân raliță), *mǫncă*, *mǫndru*, etc., etc., care deasemenea nu se găsesc în dialectul aromân.

Aceste două particularități, la început, m'au făcut și pe mine să cred că graiul Megleniților se apropie mai mult de cel dacoromân. Insă cu cât am stat mai mult printre ei și am căutat să studiez mai de aproape graiul lor, m'am convins că nu acestea sunt în măsură ca să hotărască apropierea lui mai mare sau mai mică de unul din cele două dialecte. Numărul cuvintelor de origine latină care se găsesc numai în dialectul aromân și dacoromân, lipsind din dialectul megl., se ridică, după cum se poate vedeà în capitolul «Elementul latin», la vreo 300 și mai bine, pe când acelea comune dialectului megl. și dacor. abià la 75. Numai cuvintele slave lipsesc din dialectul aromân, având în locul lor elemente grecești. Ele contrbuie nu cu puțin la apropierea formală a dialectului megl. de cel dacoromân.

Printre cele 34 de puncte de asemănare ce arată dialectul meglenit cu dialectul aromân, următoarele trei sunt care, din punctul de vedere al vechimii, îl apropie mai mult de dialectul aromân: 1) Prefacerea sunetelor *ce*, *ci* în *țe*, *ți*, și a lui *ge gi* în *ze zi* (dze, ḑzi) numai în elementele latine, ceeace dovedește că fenomenul este vechiu și s'a produs înainte de despărțirea dialectelor. Nici un element slav nu arată această prefacere; 2) Alterarea labialelor, despre cari vezi maì pe larg la §§ 44—49 și *Observ.* Aici mă mulțumesc să arăt numai că trecerea lui v + ĕ, ĭ în ghie, ghi (ghi̯rmi <vermis -em; ghi̯aspi>-vespis -em) nu puteà fi împrumutată din dialectul aromân, căci ea nu există în acest dialect. Aici avem yermu, yaspe. Iar diferența între una și alta este mare ca să credem că această alterare a labialei s'a produs sub influența dialectului aromân; 3) Lipsa completă a cuvintelor rotacizante, precum și a formelor în cari *n* a dispărut prin nazalizare, ca: *o*, *grâu*, *frâu*, *brâu* pentru *ună*, *grânu*, *frânu*, *brânu*. La punctul din urmă s'ar mai puteà adăugà și lipsa aceluiaș strat de cuvinte de origine albaneză sau similare cu formele albaneze ca și în dialectul arom., despre care se vorbește mai pe larg în capitolul «Elementul albanez».

Toate aceste particularități, care îl apropie de dialectul ~~aromân~~, ajung spre a ne dovedì că deși dialectul meglenoromân, așà cum se vorbește astăzi, se deosebește de dialectul aromân, în timpurile mai vechi, atunci când limba română cu toate că arătà mici diferențieri regionale, însă încă nu se despărțise în dialectele actuale, dialectul meglenit făceà parte din aceà regiune, din care a ieșit dialectul aromân. De acì urmează că și Meglenoromânii, oricând se vor fi coborît ei la locurile unde îi găsim astăzi, și cu oricari popoare vor fi venit în contact, din epoca retragerii Românilor în spre miazăzi, judecând după particularitățile graiului lor, ei trebuie să fi făcut parte odată din regiunea ocupată de *Românii sudici*.

* * *

Cine erau aceşti români sudici?

Din rezultatele obţinute până azi în studiul limbii române, două constatări se pot face cu oarecare siguranţă: întâiu, că limba română a fost la bază aceeaş pentru toate dialectele, şi al doilea, că teritoriul pe care s'a format această limbă, a fost unitar, indiferent dacă pentru aceasta vom admite că acest teritoriu s'a mărginit numai la sudul Dunării, cum susţin unii dintre filologi, sau s'a întins şi peste partea apuseană a Dunării, cum admit alţii şi aceasta concordă şi cu vederile istoricilor. Din această unitate a limbii şi a teritoriului rezultă până la un punct şi unitatea etnică a poporului român, oricare ar fi locurile unde se găsesc ei astăzi, în Dacia Traiană, Peninsula Balcanică sau Istria.

Această întreită unitate a poporului românesc nu se dovedeşte numai din identitatea ce ne arată structura celor trei dialecte, dar chiar şi din legăturile pe care străromânii le-au avut cu primele popoare străine cu care au venit în atingere şi au trăit mai multă vreme în vecinătate. Astfel de legături au existat mai întâiu între Românii şi poporul albanez. Numărul de cuvinte albaneze, dintre care unele sunt împrumutate direct, altele sunt identice cu formele albaneze, care se găsesc deopotrivă în dialectele dacor., arom. şi megl. ne arată până la evidenţă că Dacoromânii, Aromânii şi Meglenoromânii de astăzi, în decursul epocei romane, au trăit în apropierea poporului albanez. Deasemenea şi cuvintele de origine paleoslavă sau mediobulgară, câte am putut stabilì pentru cele trei dialecte (vezi capitolul «Elementul slav»), ne mai arată că cele trei tulpini, astăzi despărţite, odată au continuat să trăească laolaltă mai multe secole şi după epoca romană, căci în nici un alt caz, nu ne-am puteà explicà, cum aceleaşi cuvinte, purtând urmele aceloraşi prefaceri, au putut pătrunde în câteşi trei dialectele.

Dar din aceste urme pe care ni le arată limba, mai rezultă o altă constatare care este cea mai importantă pentru chestiunea care ne preocupă. Ea ne indică cu oarecare probabilitate locurile pe unde se găsià elementul românesc, începând din epoca romană, după părăsirea parţială a Daciei, până la fixarea lui definitivă în regiunile în care îl găsim azi. Căci dacă ţinem seamă de faptul că pentru epoca ce ne interesează, deşì Albanezii apar în istorie abià în 1042, în apropierea oraşului Durazzo [1]), însă despre cetatea *Albanopolis* ni se vorbeşte încă din veacul al II [2]), iar Slavii încep să se aşeze în Mesia şi Tracia pe la începutul veacului al V, şi în veacul al VII ocuparea acestor provincii erà completă [3]), atunci, aceste locuri trebuie să fi fost între regiunile ocupate de aceste două popoare adică între Montenegru şi Serbia, în partea

[1]) N. Iorga, *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani*, în Analele Ac. Rom. Tomul XXXV, p. 131.

[2]) Dr. Ludwig Thaloczy, *Illyrisch-albanische Forschungen*, 1916. Vol. I, p. 66.

[3]) C. Jireček, *Geschichte der Bulgaren* p. 73.

de răsărit, între regiunea apuseană a Țării Românești, în partea de miazănoapte, și între Bulgaria apuseană, în partea de apus. Dealtfel, despre aceste locuri care alcătuesc primele locuințe ale poporului român după părăsirea Daciei, ne vorbesc, în oarecare măsură, și urmele de nume de localități de origine română.

Nu putem ștì cu siguranță întrucât limba acestor Români, care se întindeau pe un teritoriu așà de vast, erà unitară de la început. Părerea că ea arătà mici diferențieri regionale a fost exprimată și de Miklosich, care s'a ocupat cel dintâiu cu deosebirile ce există între limba română din nordul Dunării și aceea din sudul Dunării și pe care le atribuià limbii pe cari o vorbiau strămoșii Dacoromânilor și Aromânilor [1]). Deșì această părere pornește de la un principiu căruia astăzi nu i se mai atribue rolul hotărîtor în prefacerile ce a suferit limba latină vulgară, în elementul constitutiv al limbilor romanice de azi, cu toate acestea, unele diferențieri au putut să existe, mai ales dacă ne referim la rezultatele de azi la care a ajuns tratarea sunetului gutural *c*, *g* urmat de *e*, *i*, chiar înaintea despărțirii Românilor de la Nord de cei de la Sud.

Oricare ar fi căile prin cari *ce*, *ci* a ajuns la *țe*, *ți*, fie că s'a desvoltat din ts'e, t's'i, cum susțineà și Miklosich, sau din tše, tši după cum s'ar puteà dovedì până la un punct, judecând după urmele acestui sunet care ni s'au păstrat la unele cuvinte din dialectele sudice (vezi mai pe larg §§ 53—55 și *Observ.)*, vechimea lui nu poate fi pusă la îndoeală, dacă ținem seama de faptul că el se arată numai în elementele latine. Sextil Pușcariu, singurul, după Miklosich, care s'a ocupat mai pe larg cu chestiunea dacă în străromână existau unele diferențieri regionale, admițând că *țe*, *ți* s'a desvoltat din ts'e, ts'i, crede că această desvoltare s'a petrecut, probabil, după despărțirea dialectelor [2]).

De sigur că, în ce privește epoca când *ce*, *ci* a trecut în *țe*, *ți*, nimic nu se poate ștì cu siguranță desăvârșită. Cu toate acestea, ținând seamă de faptul că printre cuvintele slave comune pentru cele trei dialecte, nici unul nu arată această trecere, atunci trebuie să admitem că evoluarea lui *ts'e*, *ts'i (tše*, *tši)* în *țe*, *ți* erà dejà isprăvită, când cuvintele slave au început să pătrundă în străromână. Din aceasta rezultă constatarea că limba română din aceà epocă, oricât de unitară ar fi fost, ea arătà deosebiri regionale, cel puțin, în tratarea acestui sunet. Această deosebire, judecând după rezultatele actuale, a trebuit încă de atunci să despartă graiul românesc în două zone: *una de nord*, *pentru Românii nordici*, *din cari au ieșit Dacoromânii și din aceștia mai târziu s'au desprins Istroromânii*; *și alta de sud*, *pentru Românii sudici*, *din cari au ieșit Aromânii și Meglenoromânii*

Acești Români sudici, oricât de mult vor fi fost amestecați cu Românii nordici, înainte de despărțirea lor, în ce privește locuințele lor,

[1]) Fr. Miklosich, *Beiträge zur Lautlehre der rumänischen Dialekte.* Consonantismus II, p. 48.

[2]) Sextil Pușcariu, *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen*, apărut în extras din *Festschrift Meyer-Lübke* I, Halle a. S. 1920, p. 45.

ei trebuie să le fi avut ceva mai în spre răsărit sau miazăzi, căci numai așà ne putem explicà faptul de ce limba lor a fost atinsă mai puțin de influența limbii albaneze.

Când după câteva secole Românii au trebuit să se despartă, fie din cauza năvălirii tot mai crescânde a poporului slav, sau din alte împrejurări, cei dintâi cari au apucat drumul pribegiei coborînd în spre Sud până în munții Pindului și pe câmpiile Tesaliei au fost, probabil, aceia cari se aflau în părțile din miazăzi. După aceștia, și numai după un interval de mai multe veacuri de convietuire cu Românii nordici și cu Slavii, a urmat coborîrea acèlor Români sudici care ocupau părțile răsăritene și pe care astăzi îi găsim așezați în munții Caragiovei. Aceștia nu numai că s'au coborît mai târziu, dar, după cum se va vedeà mai jos, în drumul lor spre sud, s'au oprit într'o regiune unde graiul lor influențat de limba Slavilor, a căpătat un colorit deosebit. Și întrucât și acești Români ca și Aromânii nu s'au îndreptat în spre locuințele lor actuale decât treptat și în cete singuratice, se poate presupune că *Românii din Gopeși și Moloviște, în al căror graiu, după cum se va arătà în cuprinsul acestei lucrări, se observă unele particularități care țin numai de dialectul meglenit, au fost primii Meglenoromâni care, în drumul lor spre miazăzi, au ajuns până aproape de centrele aromânești*, unde, cu timpul, și mai ales în cursul sec. al XVIII, când Aromânii din Albania au invadat aceste centre, ei s'au contopit cu aceștia, după cum alți Meglenoromâni, poate, care se vor fi coborît și mai departe s'au pierdut printre Aromâni, cu desăvârșire, nerămânând în urma lor decât, poate, felul de articulare în *-ul*, așà cum se observă la o parte din Românii din Albania.

Dacă pentru epoca în care s'au despărțit Aromânii de ceilalți Români avem unele indicațiuni din partea istoriografilor bizantini [1]), pe baza cărora s'ar puteà presupune că pe la sfârșitul sec. al IX ei se găsiau în plină retragere în spre Sud, pentru restul Românilor sudici, din cari mai târziu au ieșit Meglenoromânii, nu avem nimic. Din cuvintele de origine bulgară care se găsesc și în dialectul dacor., însă lipsesc din aromână, precum și din alte influențe venite din partea dialectului dacoromân, se poate deduce, că încă multă vreme după despărțirea Aromânilor, Meglenoromânii au rămas aproape de Dacoromâni și chiar de acei Români din care mai târziu erà să iasă Istroromânii, căci numai așà ne putem explicà unele asemănări ce prezintă dialectul meglenit cu cel istrian. Este drept că, după căderea imperiului bulgar de apus sub împăratul bizantin Vasile al II-lea Bulgaroctonul, este pomenită și regiunea Meglenului *(τὰ Μόγλαινα)*; ceva mai mult, se vorbește și de un șef al acestei regiuni *Ἠλίτζας ὁ ἄρχων Μογλένων* [2]), purtând un nume care, ca terminațiune, se aseamănă cu numele celnicului

[1]) In special pasagiul din Kedrenos, ed. Bonn, II p. 435, referitor la uciderea lui *David*, fratele lui Samuil, de către *Vlahi chervanagii*.

[2]) C. Jireček, în Archiv für slavische Philologie, XV, 97.

aromân *Niculiță* (*Νικολίτζα*), conducătorul mișcării Aromânilor din Pind și Tesalia (1066), cu toate acestea nu se pomenește nimic despre prezența elementului românesc în aceste părți. De bună seamă că Românii nu se coborîseră încă. In privința aceasta, tot limba lor și mai ales elementul slav ne poate da unele indicațiuni. Din lipsa totală a elementelor ungurești putem deduce cu aproximație că ei vor fi părăsit vechile locuințe, după ce cuvintele ungurești începuseră să pătrundă bine în limba română. Insă și în privința aceasta s'ar exageră prea mult, dacă s'ar presupune că coborîrea Megleniților a precedat primul contact al Ungurilor cu Românii. Meglenoromânii, ca unii care se găsiau la dreapta Dunării erau prea departe de Unguri, ca să credem că încă de prin sec. XII, când Ungurii veniau în contact abià cu elementul românesc din spre miazănoapte și apus, graiul lor ar fi putut fi influențat de limba ungurească. Aceasta se puteà întâmplà după sec. al XII și mai ales în cursul secolului următor, atunci când Meglenoromânii vor fi început să se coboare în spre Sud.

Nu se știe cu siguranță dacă strămoșii Megleniților vor fi fost aceia care au luat parte la fondarea imperiului româno-bulgar. In privința aceasta părerile sunt deosebite: pe când G. Murnu care s'a ocupat în special cu această chestiune în studiile sale publicate cu privire la Românii din dreapta Dunării [1]), este de această părere, din contră, N. Iorga susține că acest imperiu a fost fondat cu ajutorul Aromânilor tesalioți din Marea Valahie și că orășelul unde a izbucnit revolta șefilor valahi, «Târnova nu este fără îndoeală cea din Bulgaria, care n'a fost poate întemeiată decât mai târziu, după numele unui oraș anonim, ci Tyrnavos din Tesalia» [2]). Chestiunea aceasta fiind de competența istoricilor, noi ne mulțuminm să înregistrăm numai părerile, adăugând că, dacă într'adevăr Meglenoromânii reprezintă urmașii coloniilor pecenege românizate în ținutul Meglenului, ceea ce, după cum se va vedea mai jos, nu se poate dovedì încă prin nimic, atunci ținând seamă de epoca când Pecenegii au fost înfrânți (1091) și după aceea colonizați în Meglen, ei nu mai puteau fi în Balcani pe la sfârșitul sec. al XII, când izbucnește revoluția Valahilor (1185).

Dacă însă în privința aceasta domină încă nesiguranță, în schimb, avem oarecari indicațiuni asupra direcției în spre care s'au îndreptat Meglenoromânii, atunci când au plecat din sudul Dunării și s'au coborît acolo unde îi găsim așezați astăzi.

După unele particularități ale graiului lor, de proveniență slavă, despre care se vorbește mai pe larg în capitolul «Elementul slav», se pare că Meglenoromânii coborîndu-se din spre Nord, au trecut munții Balcani, oprindu-se vreme îndelungată în partea apuseană a munților

[1]) *Luceafărul* anul V Nr. 13—16, p. 283; G. Murnu, *Istoria Românilor din Pind. Valahia Mare* (980—1259) p. 220 și urm.

[2]) N. Iorga, *Istoria Românilor din Peninsula Balcanică* (Albania, Macedonia, Epir, Tesalia etc.), București 1919, p. 21.

Rodope. In regiunea centrală a acestor munţi care se întinde în partea superioară a râului Arda, un afluent al râului Mariţa, la miazănoapte, ajungând până aproape de oraşul Plovdiv, la miazăzi, până aproape de Xanti şi Drama, iar, la apus, până la Nevrocop, se păstrează încă până astăzi un dialect bulgar, după slavişti, cel mai apropiat de vechea limbă slavă, cunoscut sub numele de *dialectul din Achârcelebi*. In acest dialect, printre alte particularităţi, dintre care unele coincid cu acelea din dialectul meglenit, se găseşte mai ales şi aceea după care ă (ъ) accentuat de orice provenienţă se pronunţă ca ǫ (o deschis), întocmai ca în dialectul meglenit: *cǫnt*, *frǫng* (cânt, frâng, pronunţate: coant, froang). Ea n'a putut pătrunde în graiul megl. decât numai din această regiune, căci nu se găseşte nicăiri în altă parte din domeniul limbii bulgare. Dealtfel, uitându-ne pe hartă, vom vedeà că Meglenoromânii deşi sunt aşezaţi la dreapta Vardarului, nu sunt prea departe de Strumitsa, Melnik şi Nevrokop, din preajma munţilor Rodope, pe unde au trecut, până să ajungă în ţinutul Caragiovei.

Când s'au coborît Meglenoromânii din Rodope în locurile în cari îi găsim astăzi, aceasta o putem aflà numai din studiul particularităţilor slave împrumutate de dialectul meglenoromân din dialectul bulgar din Rodope. Acest studiu va lămurì şi chestiunea amestecului etnic al Meglenoromânilor cu Pecenegii, chiar în ţinutul Meglenului, amestec sugerat de Jireček, după cum am spus la începutul acestui capitol, şi admis de G. Weigand şi O. Densusianu.

După Jireček, Pecenegii, după ce fuseseră înfrânţi de către Bizantini, au fost colonizaţi în ţinutul Meglenului. Românii, care se aflau dejà aşezaţi în acest ţinut, fiind mai numeroşi, au înghiţit pe Pecenegi, romanizându-i. Aşà s'au amestecat Românii cu Pecenegii din care a ieşit tipul necaucazic al unora dintre Meglenoromânii de azi. Cu alte cuvinte, la venirea Pecenegilor în ţinutul Meglenului, aceştia au găsit pe Români aşezaţi de mai înainte în acel ţinut. Reţinând acest fapt, care este foarte important pentru concluziunile la care voim să ajungem, trebuie să reamintim că Pecenegii au fost definitiv răpuşi în luptele de la *Livunion* şi *Chironoi* în anul 1091. Acest an de prăpăd pentru Pecenegi ne duce pe noi la sfârşitul sec. XI. Ştiind acum că Românii se aflau în Meglen înainte de nimicirea Pecenegilor şi colonizarea lor în acelaş ţinut, atunci trebuie să admitem că coborîrea lor în Meglen a trebuit să se fi întâmplat în cursul sec. X sau, cel mai târziu, pe la sfârşitul sec. XI. In felul acesta însă, noi ajungem la două date, care se deosebesc între ele cu câteva veacuri, în ce priveşte epoca în care Meglenoromânii s'au coborît în Meglen: una pe care ne-o procură *Istoria*, pe baza niciunui document, şi numai dintr'o simplă presupunere dedusă din coincidenţa tipului necaucazic a câtorva Meglenoromâni cu Pecenegii; alta, pe care ne-o procură *Linguistica*, bazată pe documentul sigur al graiului viu.

Pe când *Istoria* ne coboară pe Meglenoromâni în ţinutul lor în care îi găsim astăzi încă de prin sec. X şi XI, *Linguistica* nu vede posibili-

tatea coborîrii lor în acel ținut decât numai după sec. XII și chiar XIII. Criteriul pe care se bazează *Linguistica* pentru fixarea acestei date, îl alcătuește tocmai particularitatea pronunțării lui *ă*, *â* din dialectul meglenit ca *ǫ* (oa), particularitate, care, după cum am spus mai sus, este împrumutată din dialectele bulgare vorbite în Rodope. In aceste dialecte bulgărești pronunțarea lui *ă* (ъ) ca *oa* apare cu mult după sec. XII. Aceasta vrea să zică că în dialectul Meglenoromânilor ea a putut pătrunde și mai târziu. Pentrucă, în definitiv, trebuie să admitem că Meglenoromânii neavând de unde împrumutà această particularitete din altă parte decât numai din dialectele bulgărești din Rodope, ei nu s'au putut coborî în Meglen decât numai după ce au stat laolaltă, mai multă vreme, cu Bulgarii din Rodope. Dar această constatare care rezultă din vechea influență bulgară asupra dialectului meglenit amână cu vreo două-trei secole mai mult decât cum presupune *Istoria* coborîrea Românilor în Meglen. Această amânare exclude cu desăvârșire și amestecul lor cu Pecenegii, căci atunci când se vor fi coborît ei prin sec. XIII și poate ceva și mai târziu, în Meglen, nu vor fi găsit în această regiune decât numai Bulgari. Că Meglenoromânii, în cursul veacurilor, vor fi fost amestecați cu alte neamuri, aceasta s'ar puteà admite până la un punct, dacă ținem seama de marea promiscuitate a popoarelor balcanice. Dar că acest amestec s'ar fi făcut chiar cu Pecenegii, cum a presupus Jireček și s'a admis în oarecare măsură și de către O. Densușianu: «*On peut donc admettre avec une certaine vraisemblance que les Meglenites sont les descendants de ces colonies pétchenègues qui s'établirent en Macédoine et s'y mêlèrent avec une population roumaine venue du nord et qu'eles trouvèrent-là*», numai din cauza tipului necaucazic a unora dintre Meglenoromâni, și din simpla coincidență că în sec. XI, când se credeà până acum peste tot că Meglenoromânii s'au coborît în spre Sud, Pecenegii au fost colonizați în ținutul Meglenului, aceasta, cel puțin, după cele ce ne spune graiul lor, pare exclus.

Incheind acest capitol, am voit să stabilesc următoarele trei puncte, susținute pe baza datelor obținute din studiul graiului lor:

1. *Meglenoromânii, ca origine, cu toată asemănarea aparentă ce arată graiul lor cu dialectul dacoromân, țin de ramura românismului sud-dunărean, din care au ieșit, mai târziu, Aromânii. Prin urmare, ei nu sunt Dacoromâni și cu atât mai puțin ei alcătuiau la început, o singură populațiune cu Istroromânii, cum susține Weigand* (o. c. p. 53 § 184).

2. *Meglenoromânii, cu toate că au întrerupt orice contact cu Dacoromânii mult mai târziu decât Aromânii, ei nu s'au putut coborî în Meglen în sec. X sau XI, cum s'a susținut până acum, ci mult mai târziu după sec. XII și, poate, XIII.*

3. *Meglenoromânii, așezându-se în ținuturile în care, pe la sfârșitul sec. XI, fuseseră colonizați Pecenegii, prin urmare, cu mult mai târziu decât colonizarea acestora, n'aveau de unde să se amestece cu ei în Meglen. Dacă Pecenegii se vor fi putut păstrà ca neam până după coborîrea Românilor în ținutul ocupat de ei, aceasta nu se poate dovedì prin nimic.*

DIALECTUL MEGLENOROMÂN

1. LOCUL DIALECTULUI MEGLENO-ROMÂN IN LIMBA ROMÂNĂ

Limba pe care o vorbesc Meglenoromânii este românească. Originea ei comună cu limba română se dovedeşte nu numai din identitatea elementului constitutiv, cât mai ales din schimbările ce a suferit acest element. Unele din aceste schimbări ale dialectului meglenit reprezintă fazele cele mai vechi prin care a trecut graiul tuturor Românilor până când s'a constituit într'o limbă proprie, deosebită de limba celorlalte neamuri cu care Românii au venit în atingere. Despre aceste faze ne dau mărturie, în primul rând, tratarea elementului latin, care, atât ca înţeles cât şi ca formă, a suferit prefacerile proprii limbii româneşti; în al doilea rând, elementele străine.

Printre acestea, locul dintâiu îl ocupă elementul albanez, care a pătruns în limbă odată cu elementul latin. Avem o întreagă serie de cuvinte albaneze în graiul Meglenitilor care se regăseşte şi în dialectele dacoromân, aromân şi istroromân. După elementul albanez vin puţinele cuvinte de origine bizantină. Acestea se găsesc numai în dialectele române şi cele mai multe lipsind din celelalte limbi balcanice, mai ales din limba bulgară, prin care ar fi putut pătrunde în graiul meglenit. In fine, mai vine un număr de cuvinte de origine paleoslavă, care se găsesc şi în dialectele dacoromân şi aromân, foarte puţine în dialectul istroromân, după aceea un număr şi mai mare de elemente bulgăreşti, care lipseşte în celelalte dialecte şi se întâlneşte numai în dialectul dacoromân.

Existenţa acestor elemente străine în graiul Meglenitilor, despre care se va vorbì mai pe larg în capitolele care urmează, ne dau putinţa să mai facem următoarele două constatări: întâiu, că, după formarea limbii române, graiul Meglenitilor a continuat multă vreme să fie acelaş cu graiul celorlalţi Români; al doilea, că, după despărţirea dialectului aromân, graiul Meglenitilor a mai continuat câtăva vreme să stea în legătură cu limba Românilor din care era să iasă Dacoromânii.

Numai mai târziu, când s'a despărţit cu desăvârşire de restul limbii române, el a evoluat pe un drum cu totul deosebit de acela pe care au evoluat celelalte dialecte. Din acest moment, graiul Meglenoromânilor, expus la invazia elementelor slave, a fost supus la prefaceri, care i-au schimbat întrucâtva fizionomia, deosebindu-l de graiul celorlalte regiuni locuite de Români. Din această cauză, limba lor nu poate fi înţeleasă deopotrivă de Aromâni ca şi de Dacoromâni, fără un studiu prealabil. In privinţa aceasta, identitatea mai mare sau mai mică a lexicului cu acela din celelalte dialecte nu joacă aproape nici un rol, faţă de transformările stabile ce a suferit graiul meglenit, de la despărţire, şi pe baza cărora un mare procent de cuvinte au primit o pronunţare cu totul deosebită. Din cauza acestor transformări, unele provenite de la sine, altele, cele mai multe, sub influenţe străine, graiul meglenit nu ni se înfăţişează numai ca un idiom cu mici diferenţieri faţă de limba unei regiuni învecinate, ci ca un *dialect* propriu, în sensul celor spuse la p. 58, cu deosebiri tot aşà de pronunţate, cum se observă şi la celelalte dialecte române.

I. Iată acum şi transformările cari sunt proprii numai *dialectului meglenit:*

1. Vocalele ā, ē, ī, ō, ū se pronunţă (ca în bulg.) mai lungi decât de obiceiu: āpu, cămēş, pīn, fōc, fūr.

2. Sunetele ă şi â > o, ǫ, a: comp, lǫnă, mānc (câmp, lână, mânc).

3. a iniţial neaccentuat cade: daug (adaog), fară (afară), duc (aduc).

4. e accentuat > ie > iă: fiăş < feş pentru fetš (< feci); miăjluc < mejluc (mijloc), etc.
5. o accentuat > uă: buău < bou (bou); cuărb < corb; duăi < doi; cuăla < cola, etc.
6. o accentuat iniţial > uo: uocl'u < ocl'u (ochiu); uom < om; uopt < opt, etc.
7. i final cade după anumite consonante; după r: fitšor pl. fitšor; după p: ropă pl. rop şi rap; după orice consonantă şuerătoare şi palatalizată: sirac pl. siraţ; mes pl. meş; tu fuz, tu vez (tu fugi, vezi), monă pl. mon', etc.
8. i flexionar, în anumite cazuri, trece în ă: lanţă (pl. de la lanţ); dorn'ă pentru dorn'i (dormi); uocl'ă pentru uocl'i (ochi); doil'ă pentru doil'i; n'ă, lă'pentru n'i, l'i (îmi, îi), etc.
9. La sfârşitul cuvintelor ie > iă: ampl'ă pentru ampl'e (umple); jungl'ă pentru jungl'e; fiton'ă pentru fiton'e (feată-on'e), etc.
10. ge, gi > ze, zi: ziniri (ginere); sonzi (sânge); furniz (furnigi); marzini (margine) etc. Se întâlnesc şi cazuri, deşi mult mai rari, când ge, gi > dze, dzi: sondzi, mardzini, etc.
11. Unele consonante finale sonore devin mute: n'azăţ pentru n'azăz (miazăzi); cuorp pentru corb, roc pentru rog, etc.
12. l final > ł: cał (cal), căţoł (căţel), deał (deal), crieł (creir), etc.
13. ł în anumite condiţiuni se vocalizează şi ajunge u: cał artic. caulu pentru całlu; iţăł artic. iţăulu; au pentru ał, etc.
14. h cade: rănes (hrănesc); streauă (arom. streahă < bg. strĕha); vla (vlah), etc.
15. h' (< f) cade: ier (fier), ierb (fierb); ic (< fĭcus), il' (fiu).
16. v > ghi: ghiarmi (vierme), ghiaspi (viespe), ghiu (viu), etc.
17. v > ghi > y apoi dispare: iţol (viţel), iiu (viu), in, iń, ini (vin, vini, vine), etc.
18. d final, când urmează după n, nu se pronunţă: con, con şi căn (când); curon, curon şi curăn (curând).
19. c de la terminaţiunea verbală sau adj. -esc cade: ampărţos, ancălzos, anfluminzos, anflures, ampirătes, dumnes (domnesc), fitšures, etc.
20. s trece, în anumite condiţiuni, în ţ: anţileş însă celelalte persoane: anţileapţiş, anţileapţi, anţileapţim, etc.; copşu, coapţiş, coapţi, etc. rupşu, rupţiş, etc. supşu, supţiş, etc.; an' ţi mancă (mi-e foame), an' ţi pişă, etc.
21. Nominativul plural articulat de la substantivele masculine se formează cu articolul -l, după ce terminaţiunea pluralului i reapare: cucot pl. cucoţ, articulat cucoţ-i-l' (nu cucoţl'i s. cucosl'i ca în aromână); pul' pl. art. pul'-i-l'; uom-uamin'-i-l', etc.
22. Formarea genitivului articulat la substantivele masculine cu articolul *lu* pus înaintea substantivului: lu ampirătu, (mai rar) ampirătului. Tot aşa la substantivele feminine: lu mul'ari, (mai des) mul'aril'ă. La plural, peste tot, la masculine ca şi la feminine numai: lu ampiraţ, lu mul'erli. La nume proprii de genul masculin avem pe lângă genitivul neregulat: lu Prondi, lu Gona şi de la Prondi, de la Gona, iar mai vechiu di Prondi, di Gona. La numele proprii terminate în -a, avem şi genitivul: lu Mustal'ă. La numele proprii feminine avem: Zlatăl'ă şi la Zlata.
La adjective, pronume şi numerale se întrebuinţează numai genitivul cu articolul lu: lu fitšoru ţela bun; lu feata ţea úbavă; lu ţista, lu ţeasta; lu doil' fraţ, etc.
23. Dativul se formează cu prepoziţiunea *la*, pusă înaintea substantivelor, adjectivelor şi pronumelor de toate genurile şi la amândouă numerile: la ampirătu, la ampiraţ; la feată, la featili; la Gona; la ţista, la ţişta; la ţeasta la ţeasti; la doil' fraţ, la douli feati, etc.
24. Formele conjuncte ale pronumelui personal, la dativ singular sunt: an', aţ, al', iar la plural avem: na, va pentru persoana întâiu şi a doua, la dativ şi acusativ, şi *la* pentru persoana a treia, la dativ, iar *l'a* pentru aceeaş persoană la acusativ.
25. Unele verbe primesc terminaţiunea -m la persoana întâiu singular de la indicativul şi conjuctivul prezinte: amnum, si amnum; ampl'um, si ampl'um; antrum, si antrum; jungl'um, mutšcum, etc.
26. Aceleaş verbe primesc la persoana a doua sing. de la acelaş mod şi timp terminaţiunea -ş: afliş, antriş, jungl'iş.
27. Persoana a doua plurală de la perfectul simplu face: căntaţ, căzuţ, bătuţ, durmiţ (arom. cantatŭ, bătutŭ, durn'itŭ).
28. La perfectul simplu cu accentul pe tulpină, se observă o tendinţă de unificare a verbelor în *si*: după merg-merş, sparg-sparş, avem andireg-andireş (pentru andirepşu ca în arom.); daug-dauş (pentru dapşu); frig-friş (pentru fripşu); leg-leş (pentru lepşu); etc.

29. Pe lângă perfectul compus format cu verbul ajutător *am*, mai există încă unul format cu *sam*, (la Ţârnareca, unde lipseşte sam) *ies:* sam vinit, ieş vinit, ăi vinit, etc. sam juns, ieş juns, ăi juns (am venit... am ajuns). Tot aşà ies avdzăt (am auzit).

30. Acelaş lucru există şi la mai m. ca perfect; pe lăngă veam măncat, veam durmit, se mai întrebuinţează şi ram măncat, ram durmit (mâncasem, dormisem).

31. Viitorul se deosebeşte prin aceea că el este redus la formele: ăs cǫnt s. ă si cǫnt, amândouă formele se întrebuinţează numai la Ţârnareca (cf. arom. *va s'căntu*), şi si s. să cǫnt, întrebuinţat peste tot.

32. Infinitivul se întrebuinţează în funcţiune verbală, când depinde de verbul pot: ti poţi duţiri (te poţi duce), au putem lari (o putem luà), nu putem faţiri (nu putem face), etc.

34. Există o formă a gerunziului care se apropie de aceea a dialectului aromân, alcătuită din gerunziul propriu zis şi terminaţiunile: -ura, -ăra şi -urlea: lăgǫndura, lăgǫndăra (alergând), stinindurlea (oftând).

35. In Ţârnareca formarea gerunziului se deosebeşte de cea precedentă prin aceea că se întrebuinţează sufixul -ęaichi: nirdzęaichi (mergând), şidęaichi (şezând).

36. O mulţime de verbe cu forme neregulate, în care intră şi verbele ajutătoare, ca *dun* (adun) cu perf. s. dănai, dănaş, dănǫ, etc. imperat. dǫnă! *leau* cu imperf. lăiam şi luiam: *scup* cu pers. a doua singular de la ind. prez. scupiş şi scup, cu perf. s. scupai, scupii şi scupş, etc.; *spar*(speriu) cu perf. s. spărui, spăreai şi spărai, în fine şi alte care se pot vedeà la § 120.

37. La adverb avem o mulţime de forme pe care nu le întâlnim în celelalte dialecte ca: iundi, cola, untru, dinţea, sprotiva, carşì; mo, moţi, dirip, sabailea, napcum, napcunta, dimineaţata (dimineasta), moinista, poimoinista, searta; cătirǫu, neac, unetšcut, dăncà, scunjos, dustur, dosta, culai, pără, ghiua, ghiutš-beleà, tucu, aer, baia, odvam, vichim, opacu, belchi, blazei, sadi, nafile, nitšcum, aliz, pişim, slojnic, tislim [1]).

38. Deasemenea la conjuncţiune: acu, cu s. icu, ami, aţi, demi, delmi, dermi, dirmi, dimi, delchi, dilchi, dali, em... em..., ili, tucu.

39. Dintre sufixe cari nu se găsesc în celelalte dialecte avem: -tšoc (căltšoc-cał etc.), -incă (ticfincă-ticfă); -iif, -iifcă (rănlif, miruslifcă), -utină (iărbutină).

40. Dialectul meglenit conţine o mulţime de prefixe de origine bulgară, dintre care unele se aseamănă cu acelea din dialectul dacoromân, însă se deosebesc de acestea prin productivitatea, înlănţuirea lor cu alte prefixe şi însemnarea lor: *du-* (du-ard, du-beau, du-şǫd); *iz-* (iz-bat, iz-dun, iz-jung); *nă-* (nă-manc, nă-ved, nă-stup); *pru-* (pru-cǫnt, pru-dorm, pru-urlu); *pu-* (pu-cat, pu-trec, pu-torn); *pud-* (pud-ardic put-pizliv); *ză-* (ză-cat, ză-leau, ză-ling).

41. In sintaxă sunt deosebiri care nu se întâlnesc în nici unul din celelalte dialecte. Dintre acestea relevez punerea pronumelui posesiv înaintea substantivului: *nostru cătun* (cătunul nostru); *noastră casă, la noştri fitšor*. Atributul substantival în cazul genitiv stă înaintea substantivului pe care îl determină: *Şidzù strin ţarlui stoł* (şezù pe scaunul împăratului); *La lu Musta cunac* (la conacul lui Musta); *Lu Mustal'ă fitsor* (băiatul lui Musta), etc., etc.

42. In fine, mai sunt o mulţime de particularităţi mărunte din fonologie, ca: puerc, pueirc snuep, snueip, poip, reducerea din oa în ǫ şi chiar o: nǫu-nou, dǫu-dou (pentru noauă, doauă); din morfologie şi sintaxă care nu pot fi relevate toate aici şi despre care se va vorbì la observaţiile fiecărui paragraf în parte.

Toate aceste particularităţi proprii graiului meglenit împreună cu o mulţime de cuvinte nouă îl deosebesc simţitor de celelalte dialecte. Pe baza acestor particularităţi graiul Meglenoromânilor nu mai poate fi socotit ca un subdialect al dialectului dacoromân sau ca un dialect intermediar între dialectul aromân şi dacoromân, ci ca un dialect propriu cu o nouă desvoltare de sunete, forme şi construcţiuni, deosebită de a celorlalte trei dialecte române.

Trecând acum la chestiunea locului pe care îl ocupă dialectul meglenit în limba română, specificând mai deaproape apropierea sau depărtarea lui de celelalte dialecte,

1) Despre însemnarea şi originea adverbelor a se vedeà §§ 127, 128, 129.

trebuie mai întâiu să subliniem care anume din particularitățile lui îl apropie sau îl depărtează de celelalte dialecte:

Incepem cu fiecare dialect în parte.

II. Următoarele particularități îl apropie de *dialectul aromân*:

1. a protetic la cuvintele începătoare cu prefixul ạn (< lat. in) ạmbet, ạmpart, ạncalic, ạngrec, etc. (cf. arom. ambunedz, angrec, angutšescu, angl'it, etc.).

2. e precedat de o consonantă labială se păstrează, indiferent de felul vocalei din silaba următoare: ạmbet, ạnves, ạnveţ, etc.

4. Diftongul ea provenit din e accentuat și precedat de o labială nu trece în a, când în silaba următoare se află ă sau a: feată, peană, veară, etc. Acelaș lucru se constată și la ea < ĕ slav: izmeană, niveastă, etc.

5. Diftongul ea din e accentuat trece în a, când urmează după r: rați pentru reați, curaụă pentru cureaụă; deasemenea și când ea urmează după ț (< t, nu din c): cățaụă (însă purțeaụa). Acelaș lucru este și în arom. cățaụă, yițaụă, etc.

6. Diftongul ea provenit din e accentuat urmat în silaba următoare de e, râmâne neschimbat: bisearică, fămeal'ă, feamin, etc.

7. in din en precedat de o consonantă labială, rămâne neschimbat, ori care ar fi vocala care se găsește în silaba următoare: frimint, siminţă, vină, etc.

8. e neaccentuat apare pretutindeni ca i: capiti, cripătură, niveastă. De la această regulă se abat numai substantivele feminine. La primirea articolului -a, terminațiunea i din e revine iarăș la e: parti însă partea, moarti însă moartea. Acelaș lucru este și în graiul Aromânilor din Epir.

9. o neaccentuat trece în u în elementele latine și aproape în toate elementele din limba bulgară: cujoc, culac, cupan, gunes, etc. (arom. culac, cupane, agunescu).

10. ce, ci apare ca țe, ți: țer, ținți, țină. Tot așà și ge, gi > dze, dzi și ze, zi: ziniri (ginere) arom. dziniri.

11. Grupul tĕ, tī a dat numai țọ (< ță, țâ) nu și țe. ți ca într'o parte din domeniul dialectului decor. (cf. Weigand, *Linguist. Atlas*, harta gen. No. 14).

12. Deasemenea rĕ, rī > rọ (< ră râ), nu și re, ri, cum se întâlnește în limba textelor vechi. din dialectul dacoromân.

13. l urmat de ĕ ī și e în hiat s'a păstrat palatalizat: găl'ină, l'epuri, l'icșor, etc.

14. ll precedet de e accentuat și urmat de a, dă eaụă: măseaụă, purțeaụă, steaụă, etc.

15. n urmat de i flexionar sau i în hiat trece în n' și se păstrează: ụamin', tătọń'; ban'ă, răn'ă.

16. Dintre consonantele labiale, f apare alterat peste tot: ịer, ir (fier, fir); v apare în jumătate de cuvinte alterat: ghịarmi, ghipt (vierme, vipt); p apare în 14 cuvinte alterat și în 11 cuvinte nealterat; m apare în două din trei părți de cuvinte alterat.

17. Consonanta r nu trece în n sub influența unui n din silaba următoate: sirin (senin), ạncurun (cunun).

18. Trecerea lui n între două vocale în r, ca în dialectele dacoromân și istroromân, lipsește cu desăvârșire.

19. Trecerea lui a în ă din tulpina substantivelor feminine, când fac pluralul în i, este o regulă generală ca și în dialectul aromân. Cazuri cu a păstrat ca în dialectul dacor. (și mai ales în limba textelor vechi) nu există.

20. La formarea pluralului avem acelaș suf. grecesc -az ca în aromână: căsăbọ-căsăbaz; buịadžiịa-buịadžaz, etc.

21. Superlativul absolut se formează cu *mult*, având înțelesul de «foarte»; mult bună, mult úbavă (arom. multu bună, multu mușată), etc.

22. Legătura substantivului cu numeralul prin prepoziția *de* se face de la unsprezece, ca în arom., nu de la douăzeci în sus: unsprăț di zọli (unsprezece zile, arom. unsprădzaț di dzâle).

23. Declinarea numeralelor cardinale în funcțiune de atribute, se face cu articolul pus la sfârșitul numeralului: doil' fraț (arom. doil'i fraț) cei doi frați.

24. Ora peste zi se arată cu forma feminină a numeralului cardinal, la plural, ca în aromânește: la dọụli (arom. tu daule), la treịli, la patruli (la două, la trei etc.)

25. Verbele de conj. II și IV cu tulpina în t, d, n, r nu apar la pers. 1. sing. de

la ind. prez. sub forma iotacizată ca în unele regiuni din dialectul dacoromân (auz < audio, văz < video, viu < venio, pieiu < pĕreo). Un singur caz întâlnim numai în comuna Cupa: *s-la arzu* 16/56. Cazuri izolate se prezintă şi în dialectul aromân: *sămțu* < sentio (Nicolaidi. *Etym. lex. t. Kouts. gl.* 464); *sămțu* (Weigand, *Die Aromunen* II 328 s. *sintu*). In schimb, lipsesc în amândouă dialectele forme iotacizate pentru derivatele verbale în *-tor*, *-tură*.

26. Persoana 1 sing. de la imperfect se termină în -m. Nu este nici un caz, în care această terminațiune să lipsească ca în limba textelor vechi din dialectul dacor. [1]).

27. La verbele în -ari avem terminațiunea ă în loc de e pentru persoana a treia singular de la conjunctiv prezinte: si contă.

28. Verbele în -iri, cu indicativul prezent lung, fac peste tot persoana a doua singular de la imperativ în -ea: sirbeà, mai ales la verbele de origine străină: măntreà, trăià, tureà (uită-te, rabdă, varsă) arom. mutreà, aricheà, sburà, etc.

29. Infinitivul substantivat se întrebuințează în locul supinului sau participiului în funcțiune de supin din dialectul dacoromân: *Sfărsọ di ararea* (sfârşì de arat); *pustăni di cvătširea* (obosì de clocit), etc. Aceeaş întrebuințare există şi în dialectul aromânesc.

30. Mai m. c. perfectul se formează prin perifrază ca în aromână: veam căntat (căntasem).

31. Perfectul simplu cu accentul pe tulpină se formează la fel ca în dialectul aromân, afară de unele particularități secundare proprii dialectului meglenit, despre care a fost vorba mai sus (cf. I 28).

32. Formațiunile pronominale ca: an'-ți mancă, añ-ți bea (mi-e foame, mi-e sete) există şi în dialectul aromân de nord: in' -si măcă, in' -si bea etc.

33. Verbul ajutător sam face la pers. întâiu şi a doua plural de la indicativul prezent im, iț din h'im, h'iț. Dacă pe lângă acestea mai adăugăm şi formele pentru pers. întâiu şi a doua de la singular întrebuințate în Țârnareca: ies, ieștšă (eştšă), am aveà toate formele din dialectul aromân.

34. In afară de formele imperfectului: ram, rai, ra, etc., în Țârnareca se întrebuințează numai ăiram, ăirai, ăirà, etc. care sunt identice cu formele iaram, iarai, iara, etc. întrebuințate la Aromânii din Zagori, în Epir.

34 In afară de aceste asemănări mai însemnate şi cu caracter mai general, mai vin şi o mulțime de alte particularități ce se observă numai la unele cuvinte ca: *lant* (arom. alantu) âlalt, *tor* plur. de la tari (arom. ahtări) atari. După aceea lipsa unui număr de cuvinte de origine albaneză, dintre împrumuturile mai vechi, care se găsesc numai în dialectul dacoromân şi lipsesc şi din dialectul aromân.

III. Asemănările cu dialectul dacoromân:

1. Pe lângă formele cu a + n > ọn, în cuvintele în cari în silaba următoare se află o vocală deschisă, mai avem a + n > ọin (oin): pọni şi pọini; mọni şi mọini; cọni şi cọini etc.

2. Multe cuvinte primesc un a epitetic: țista, țela, cola, etc.

3. Diftongul au, eu, de regulă, se păstrează neschimbat: gaură, ud, preot.

4. e inițial se pronunță ie: ied, ies; în elementele străine: ieftin, iej (ariciu) etc.

5. u final se păstrează numai după o grupă de consonante în care ultima este o lcidă.

6. l' este înlocuit câteodată prin i (i): iert pentru l'ert; boii pentru boil'; puil' pentru pul'il', etc.

7. l dela articol cade: omu, bou, etc.

8. dz > z: zac.

9. dz > ž: joc, juni, ạnjos, etc.

10. Dintre labiale, b rămâne nealterat; celelalte apar într'unele cuvinte nealterate într'altele alterate, în măsura arătată mai sus (II, 13), afară de f care apare peste tot alterat.

---

[1]) Pentru 3, 11, 19, 25, 26 vezi mai pe larg Sextil Puşcariu, *Zur Rekonstr. des Urrum.* pp. 28, 30, 31, 32.

11. Vocativul în -li: domnuli, pinuli, deşì el există şi în arom.: dumnidzale.
12. Gradul comparativ se formează cu *maį*.
13. La numeral, pentru numărul «douăzeci» avem dǫuzǫţ, nu yinyiţ ca în dialectul aromânesc.
14. La verb, persoana a treia plur. de la imperfect se termină în -u: căntaų, cădeaų, băteaų, durmeaų (arom. căntà, cădeà, etc.). Persoana a treia sing. de la conjunctivul prez. a verbului «a fi», face să iį̆ă (arom. s-hibă); participiul perfect: fost (arom. futǎ). Perfectul compus se întrebuinţează mai des sub forma inversă măncat-aų (în arom, lipseşte). Tot la această formă verbală persoana a treia sing. face măncat-aų, însă ari măncat [1]).

In afară de aceste asemănări, mai există un număr de particularităţi de mai puţină însemnătate care îl apropie de dialectul dacoromân; după aceea, se găsesc mai multe cuvinte latine (adverbele: şa, jos; pronumele ţista, etc.) care nu există în dialectul aromân şi şì mai multe cuvinte de origine slavă. Despre toate acestea se tratează mai pe larg în capitolele următoare.

IV. Asemănările ce prezintă dialectul megl. cu *dialectul istroromân* şi care se găsesc numai în aceste două dialecte sunt foarte puţine; cele mai multe se găsesc şi în celelalte dialecte. Acì vom înşirà întâiu pe cele dintâi:
1. i final dispare după p: ghiaspi plur. ghiesp; lup pl. lup, etc.
2. Genitivul se formează cu articolul lu pus înaintea substantivului: lu ąmpirātu.
3. Verbul «avere» face la persoana întâiu şi a doua plur. de la indic. prezent vem, veţ, cu a iniţial căzut.
4. In dialectul megl. întâlnim unele forme care se găsesc numai în dialectul istroromân: scant (scamnum); cul'b, cǫta... cǫta.

In afară de acestea, mai vin următoarele care se găsesc şi în celelalte dialecte:
1. l' palatal se păstrează în dialectul megl. istror. şi aromân.
2. Pluralul analogic de la pronumele posesiv meu, tău se găseşte în megl. mel' 'tǫl' (cf. şi greu pl. grel'), în istror. mel', tel' şi sẹl' [2]) şi în arom. mel', tăl'.
3. a epitetic în megl., istror. şi dacor.
4. d urmat de ĕ, ī > z în megl., istror. şi dacor.
5. Participiul trecut *fost* se găseşte numai în megl. istror. şi dacor.

Din această expunere a punctelor de asemănare ce există între dialectul meglenit şi celelalte dialecte, rezultă că cele mai multe se găsesc în dialectul aromân. Pe când cu acest dialect avem 34 de puncte de asemănare, cu dialectul dacoromân avem numai 14, iar cu cel istroromân numai 4.

Deoarece însă în chestiune de apropiere între două limbi sau două dialecte, nu numărul prea mare al punctelor de asemănare joacă rolul principal, cât mai ales însemnătatea lor, vom căutà, mai întâiu, să facem între ele o deosebire din acest punct de vedere. Astfel, vom despărţì, în primul rând, acèle puncte de asemănare *dintre dialectul meglenit* şi celelalte dialecte, care numai din cauza caracterului arhaic, le mai apropie, pentru care însă trebuie să presupunem că, odată, ele au existat şi în dialectele în care astăzi au dispărut. Deasemenea vom face o deosebire şi între acèle particularităţi ale dialectului meglenit, care s'au născut sub influenţe străine şi, prin urmare, sub aceleaşi influenţe s'au putut produce şi în alt dialect, de acelea care se dovedesc ca fiind specifice unui dialect, însă se găsesc şi la un alt dialect. Acestea din urmă vor fi adevăratele puncte de apropiere între dialectul meglenit şi celelalte dialecte; numai pe baza lor putem presupune un raport de dependenţă.

Revenind acum la particularităţile care apropie dialectul meglenit de cel aromân, constatăm că cele de sub 2, 4, 6, 7, 13, 15 şi 31, deoarece mai toate se întâlnesc şi în limba

---

[1]) Trecerea accentului de pe tulpină pe terminaţiune, în aromână, nu este o regulă generală la pers. întâiu şi a doua plur. de la verbele de conj. III (bătém, vindém) pentru bátim, víndim, spre a stabilì o deosebire între dialectul megl. şi aromân. Deasemenea şi perfectul simplu de la «venire» în aromâna nu face numai *vin'* ci şi *vinii*; cea din urmă se aude în Macedonia, iar cea dintâiu mai mult în Epir (cf. Dens., H. l. r, I, p. 332).

[2]) Iosef Popovici, *Dialectele Române*, IX. *Dialectele române din Istria*. Halle (1914) p. 72.

scrierilor vechi din dialectul dacoromân, însemnătatea lor pentru apropierea dialectului meglenoromân de cel aromân este relativă. In ele nu putem vedeà alt nimic particular acestor dialecte, decât numai o deosebită putere de rezistenţă, manifestată printr'un conservatism care formează nota comună mai mult a graiului românesc din dreapta Dunării.

Dintre celelalte particularităţi, avem cele de sub 20, 21, 23, 24, 29, 30 şi 32 care, ca unele ce s'au născut sub influenţa limbilor balcanice cu care Aromânii ca şi Meglenoromânii veneau în atingere şi anume: 20 şi 24, sub influenţa limbii greceşti; 23, 29, 30, 32, sub influenţa limbii bulgare şi 21, cu origine nedeterminată mai deaproape, întrucât există în toate limbile balcanice, au şi mai puţină însemnătate pentru chestiunea care ne interesează, întrucât prezenţa lor în cele două dialecte ne arată numai că amândouă dialectele trebuie să fi stat multe veacuri în apropierea limbilor de unde le-au împrumutat, fără însă ca din aceasta să putem deduce o dependenţă mai veche între ele.

Ajungem la atreia categorie din punctele de apropiere cu dialectul aromân. Acestea sunt singurele pe baza cărora se poate cunoaşte până la un punct dacă, după despărţirea dialectelor, dialectul meglenoromân, care în unele puncte se aseamănă cu dialectul dacoromân, iar în altele cu cel aromân şi face impresia unui dialect intermediar, arată mai mare dependenţă de dialectul aromân şi apare ca un idiom sudic (transdanubian), puternic influenţat, mai ales în partea lexicală, de dialectul dacoromân, sau, în trăsurile lui generale se identifică cu dialectul dacoromân, şi el nu reprezintă astăzi decât un subdialect al dialectului dacoromân, aşà cum susţine d-l O. Densusianu [1]). Chestiunea aceasta îşi are însemnătatea ei, mai ales dacă ne gândim că de ea depinde şi originea nordică sau sudică a Meglenoromânilor.

Şi în această din urmă categorie, pentru o mai mare preciziune, trebuie să facem o deosebire între punctele de asemănare mai mărunte, adică acelea care pe de o parte se dovedesc ca mai nouă, iar pe de alta nu cuprind un număr de cuvinte prea mare, şi între acelea care sunt mai vechi, cuprind un număr de cuvinte mai mare şi care, prin nota comună ce dau acestor două dialecte, formează un zid de despărţire între dialectele meglenoromân şi aromân, dintr'o parte, şi între dialectele dacoromân şi istroromân, din altă parte.

Dintre cele dintâiu avem pe acelea însemnate sub 1, 5, 8, 9, 14, 22, 27, 28, 33, 34. Vom vorbì despre fiecare din ele, ca să se vadă că, deşì, în seria de asemănări ce prezintă cu dialectul aromân, ele trec pe planul al doilea, totuş valoarea lor documentară pentru mai marea apropiere cu acest dialect, este incontestabilă.

Apariţia lui a protetic (1) numai în cuvintele compuse cu prefixul in- în amândouă dialectele, atunci când în celelalte cazuri, în dialectul megl. cade, iar în cel arom. se adaugă, din cauzele expuse de Sextil Puşcariu (*Dacoromania* I. p. 371) poate fi considerată ca ceva specific graiului românesc sudic, care nu poate suferì sunetul î de la începutul cuvintelor. Acest sunet în dialectul aromân, în care nu-i aşà de răspândit ca în dialectul dacor., când se găseşte la începutul cuvintelor, sau cade, şi atunci iavem un fel de *n* silabic în locul lui, sau este înlocuit prin a. In dialectul meglenit, tendinţa de a-l exclude a mers până acolo încât a fost înlocuit printr'un a protetic, care, după cum se ştie, cade în acest dialect la toate celelalte cuvinte. Trecerea diftongului ea în a, în elementele latine, când urmează după r (5): raụa (reus, -a, -um), curaụă (corrigia) etc. se găseşte în dialectul arom. şi meglenit şi numai dialectal şi în dacoromână. Reducerea vocalelor neaccentuate e, o în i, u (8, 9), peste tot (o> u chiar în elementele slave mai nouă) este o particularitate a dialectelor sudice. Este drept că în textele mai vechi din dialectul dacor. întâlnim mai des o > u, totuş reducerea lui precum şi a lui e, în dialectele arom. şi megl. este generală. Trecerea suf. -ella în -eaụă (11) se găseşte în aceste dialecte, iar în dacoromână numai în Banat. Unirea numeralului cu substantivul prin prepoziţiunea *de*, (22) începând de la 11, nu de la 20, este iarăş ceva particular numai dialectelor

---

1) «Sa dépendance (adică a dialectului megl.) du dr. est incontestable, de sorte qu'il est plus naturel de le considérer comme une subdivision de celui-ci ou plutôt comme un parler mixte résulté de la fusion du daco-avec le macédo-roumain». (*Histoire de la langue roumaine*. Tome I, p. 337).

audice. Persoana 3 sing. de la conj. prez. la verbele în -are face în ă pentru e (27) numai în aceste dialecte și dialectul istroromân. Persoana 1 și 2 plur. de la indicativul prezinte la verbul ajutător «a fi» (27) face im, iț pentru sem, seț s. sântem sânteți numai în dialectele arom. și megl.și este o particularitate veche. Tot așà imperfectul (34) de la acelaș verb: ărram, ărraĭ, etc. (arom. ịaram ịarai) s'a păstrat sub forma veche numai în aceste dialecte. Cât pentru imperativul în -eà de la verbele în -ire cu ind. prezinte lung (22), observăm că însemnătatea lui pentru apropierea acestor dialecte constă în aceea că, pe când în dialectul dacoromân astăzi s'a mai păstrat numai în câteva cuvinte, în dialectele arom. și meglenit (ca și în istror.) este singura terminațiune, mai ales pentru cuvintele de origine străină. De o însemnătate mai mare de cât cele precedente sunt și acelea trecute sub 3. 11, 12, 19, 25, 26. Dacă după cum a arătat Sextil Pușcariu în *Zur Rekonstr. des Urrum.* apariția acelor fenomene în dialectul dacor. este veche, atunci lipsa lor din dialectul megl. este și mai veche. Intr'adevăr, în acest dialect ca și în cel aromân n'avem nici un caz în care e + n s. e + m + explos. să nu treacă în i, (3); deasemenea tĕ, tĭ a dat pretutindeni numai țǫ, nu și țe ți ca în dialectul dacor. (11); tot așà re rĭ > rǫ (< ră, 1â), nu și re, ri (12); a din tulpina subst. fem. cu plur în i, trece pretutindeni în ă; cazuri cu a, ca în dacor.nu avem (19); verbele de conj. II și VI nu apar, de regulă, la pers. 1. ind. prez, sub forma iotacizată (25); pers. 1 sing. de la imperf. se termină în -m, nu și fără -m ca în dialectul dacoromân.

Trecând acum la celelalte puncte de asemănare care se arată mai vechi și cuprind un număr mare de cuvinte, în primul rând trebuie să punem trecerea lui ce, ci în țe, ți și a lui ge, gi în ze, zi și dze dzi. Nu ne vom acupà aici de faptul, dacă țe. ți s'a desvoltat din formele intermediare tše tši sau din tśe, tśi; despre aceasta se va vedeà mai pe larg la capitolul despre guturale (§ 53). Aici chestiunea care ne preocupă, în primul rând, este vechimea lui. Dacă pentru începutul palatalizării lui ce, ci latin, în limba română, se presupune a fi secolul al V sau al VI, este evident că evoluarea lui mai departe trebuie să se fi produs după această epocă. Un mijloc direct pentru fixarea acestei epoci nu avem. Avem însă alte mijloace cu ajutorul cărora putem să deducem, cu aproximație, când anume trecerea lui c în ț în cuvintele în care se cuprindeau ce, ci, erà terminată. După cum pentru rotacizarea lui-l- latin trebuie să admitem că ea erà sfârșită în epoca când au început să pătrundă primele elemente slave în limba română, tot așà și pentru epoca de palatalizare a lui c în ț trebuie să admitem că ea erà sfârșită, atunci când primele cuvinte slave pătrundeau în limba română. Atât în dialectul meglenit cât și în cel aromân nu se găsește nici un cuvânt slav cu c trecut în ț. Aceasta este dovada cea mai sigură că evoluarea acestui fenomen lingvistic erà încheiată, la venirea Românilor în contact cu Slavii care aveau acest sunet și care, judecând după reflexele lui de astăzi în limba bulgară, nu trebue să se fi deosebit de sunetul românesc. Din această constatare rezultă că fenomenul în chestiune este o inovațiune străveche în limba română. El trebuie să se fi petrecut în cursul secolilor V, VI sau VII. In condițiunile acestea, unitatea, din acest punct de vedere, între dialectul megl. și aromân pentru o epocă așà de îndepărtată apare ca una dintre cele mai evidente. Aici nu poate fi vorba despre o localizare a acestui fenomen linguistic numai în cuprinsul dialectului aromân, de unde mai târziu, prin contactul Aromânilor cu Meglenoromânii, el ar fi putut să se introducă și la aceștia din urmă. Din studierea amănunțită a întregului material de care dispunem asupra dialectului meglenit, rezultă că o mică influență aromână s'a exersat asupra acestui dialect, însă aceasta numai în timpul din urmă de tot, adică din momentul așezării Aromânilor grămosteni în unicul sat aromânesc Livădz, așezat în apropierea ținutului locuit de Meglenoromâni. Ceva mai mult, chiar această mică influență se mărginește aproape numai asupra comunei Țârnareca. Inainte de aceasta nu puteà aveà loc nici o altă influență. Celor ce nu cunosc mai deaproape locurile ocupate de Meglenoromâni și așezările Aromânilor din Macedonia le vine greu ca să nu admită o influență reciprocă între două populațiuni de aceeaș origine, așezate în aceeaș provincie. Cu toate acestea, lucrurile se prezintă altfel: locuințele primitive ale Aromânilor au fost în Pind și în Tesalia, nu în Macedonia. Numai în aceste părți s'au păstrat până azi unele nume de localități de origine română și tot numai în aceste părți aromânismul mai continuă să existe încă până astăzi, în centre cu o populațiune compactă. De aci, din Tesalia și munții Pind, s'au întins Aromânii între secolul XII—XIII în munții Gramoste

și în Albania, și numai mai târziu o parte dintre cei din Albania îi vedem grupați împrejurul Moscopolei, cel mai însemnat centru cultural al lor din sec. XVIII, iar o altă parte pornind din Pind ajunge în spre Nord abià până la poalele muntelui Olimp. Pe vremea aceea, adică cu 3—4 secole înainte de aceste așezări, nu se știà nimic despre centrele mai nouă din Macedonia, propriu zis, ca acèle din împrejurul orașelor Bitolia și Veria. Toate acestea datează din urmă de tot și numărul Aromânilor din aceste părți precum și din celelalte orășele și comune din Macedonia a început să se înmulțească abià după distrugerea Moscopolei. Că în unele din aceste centre se vor fi găsit Aromâni singuratici și înaintea de venirea celor din Albania și Epir, lucrul nu pare cu neputință, dacă ținem seamă de faptul că Aromânii, ca păstori și mai în urmă ca neguțători, s'au găsit din toate timpurile și în toate părțile în Peninsula Balcanică. Cu toate acestea, contactul lor cu Meglenoromânii nu erà așà de ușor. Aceștia, așezați în munții Caragiova, au fost despărțiți întotdeauna de Aromâni. Numai Aromânii din Nânta, ca unii care se ocupau cu olăritul, se coborau prin orașele din Macedonia ca să vânză fabricatele lor. Ceilalți n'au avut prilejul să cunoască pe Aromâni decât venind în contact cu acei din Gevgheli și Livădz, mai rar cu cei din Veria. Dar acest contact este nou de tot și nu puteà exersà o influență așà de puternică asupra graiului lor, ca să introducă o particularitate care alcătuește una din punctele distinctive din graiul lor dintre cele mai caracteristice.

O altă particularitate a acestor Români sudici mai erà și alterarea labialelor. Nu voim să discutăm dacă această particularitate, care se întâlnește și în graiul Românilor nordici, a trecut de la cei dintâi. Aici faptul care ne interesează este că la Românii din Sud ea este generală, pe când la ceilalți labialele se păstrează și sub forma nealterată. Sub această dublă formă labialele se prezintă și în dialectul meglenit. Faptul acesta a făcut aproape pe toți să creadă că dialectul meglenit, nu reprezintă, decât graiul Românilor nordici, cu mici modificări provenite de pe urma influențelor străine, și din contactul lui cu dialectul aromân. In fond, lucrurile se prezintă altfel și după cele ce voiu arătà la capitolul despre tratarea labialelor (Observ. ad. § 44—49) se va vedeà că și în dialectul meglenit, la început, n'au existat decât cuvinte cu labialele alterate. Aici mă mulțumesc să relevez numai două puncte: întâiu, că numărul cuvintelor cu labiala alterată este mai mare decât acela cu labiala nealterată; al doilea, că oricât de multă influență venită din partea dialectului aromân s'ar admite în această privință, trecerea unor labiale, cum este aceea a lui v în ghį (ghįarmi < vĕrmis -em; ghipt < victus, -um etc.) în nici un caz nu se poate explicà prin contact cu Aromânii, din singurul motiv că ea nu există în dialectul aromânesc. In acest dialect avem v > y (yermu, yiptu). Dacă într'adevăr cuvintele cu v alterat au trecut din dialectul aromânesc, atunci aceste cuvinte trebuià să se păstreze până astăzi sau sub forma aromână, sau cu y căzut, cum sunt unele cazuri în graiul din Țârnareca, mai ales că h′ și y în dialectul meglenit dispar.

La aceste două particularități se mai adaugă și următoarea: în dialectul megl. ca și în cel aromân lipsesc cuvinte cu n > r. Pe când această particularitate se arată în amândouă dialectele nordice, din contră, în dialectele sudice lipsește. Ceva mai mult, după cum în dialectul arom. nici -r- sub influența unui n nu se asimilează cu acesta (sirin ancurun, dacor. senin, cunun), tot așà și în dialectul megl. -r- rămâne neschimbat. La aceasta se mai adaugă și lipsa unor cuvinte de origine albaneză ca bunget, ceafă viezure, zară, etc. din amândouă dialectele. Despre toate acestea se va vorbì mai pe larg în capitolul asupra elementului albanez. Aci ne mulțumim să arătăm numai că lipsa lor din două dialecte, care de veacuri se găsesc alături de limba albaneză, dovedește că în timpurile străvechi raporturile dintre graiul Românilor nordici și limba albaneză erau mult mai strânse. Insă prin aceasta aflăm din nou apropierea mai mare ce a trebuit să existe odată între dialectele megl. și aromân.

Trecând la asemănările ce prezintă dialectul megl. cu cel dacor., observăm mai întâiu că ele sunt mai puține. In afară de acestea, aproape nici una nu prezintă vechimea și însemnătatea particularităților discutate în urmă, care îl apropie de dialectul aromân. Printre cele mai însemnate relevez acelea trecute sub 8 și 9. Prefacerile dz în z (zac) și d urmat de ĕ, ĭ (zic, zați) în z, pentru care în dialectul arom. avem dz (dzîc, dzați) pot fi explicate în două feluri: sau ca o influență a graiului dacor., sau, și mai probabil,

ele au evoluat în dialectul meglenit, după cum ge, gi latin nu ni s'a păstrat ca dže, dži, cum îl întâlnim în dialectul dacor., nici ca dze, dzi cum se păstrează în dialectul aromân, ci au mers mai departe, ajungând la ze, zi (ziniri, dacor. ginere, arom. dzinire), așà cum nu se întâlnesc în nici un dialect. In afară de acestea, toate celelalte particularități se explică prin contactul mai îndelungat ce a existat între dialectul megl. și dacoromân. Din acest contact se explică păstrarea labialei nealterată la unele cuvinte; vocativul în -li la subst. masculine, cari există și în dialectul aromân; formele poi̯ni, moi̯ni, etc. Tot prin contact se explică și existența unui număr însemnat de cuvinte de origine slavă comune celor două dialecte. In ce privește cuvintele de origine latină cari lipsesc din dialectul aromân și se găsesc în dialectul meglenit și dacor., ele nu prezintă însemnătate mare, dacă ținem seamă de faptul că între dialectele dacor. și aromân există un număr de cuvinte identice cu mult mai mare.

Din cele expuse până acì, cu privire la legăturile mai strânse ce au existat odată între dialectul megl. și celelalte dialecte, rezultă următoarele:

1. *Dialectele aromân și meglenoromân formau încă de la început (înainte de despărțirea dialectelor) un singur idiom sudic, care se deosebià în unele puncte de graiul Românilor nordici, mai ales prin pronunțarea lui ce, ci, ge, gi ca, țe, ți, dze, dzi și prin lipsa rotacismului.*

2. *După despărțirea acestui idiom de dialectul nordic, prin coborîrea Aromânilor în Epir și Tesalia, o parte din dialectul sudic a rămas încă multă vreme în atingere cu dialectul nordic. Din această epocă avem asemănările acestui idiom cu graiul Românilor nordici, precum și cu acela al Istroromânilor. In acest interval, acest rest din dialectul sudic s'ar fi contopit cu dialectul nordic, dacă puținul număr de Români sudici n'ar fi luat drumul Aromânilor, unii așezându-se în mijlocul lor, cum sunt Românii din Gopeș și Moloviște, iar alții oprindu-se acolo unde găsim azi pe Meglenoromâni.*

3. *Graiul acestor Români care a evoluat mai departe, luând înfățișarea unui dialect deosebit, sau s'a contopit cu graiul aromân, așà cum s'a întâmplat cu limba Gopeșenilor și a Moloviștenilor și cum se va fi întâmplat și cu alți Români întârziați, despre a căror urmă astăzi nu știm nimic, sau a reușit să se păstreze și mai departe, sub forma cum ni se înfățișează azi în limba vorbită de Meglenoromâni.*

2. *Elementul latin.*

Elementul latin din dialectul meglenoromân a suferit multe pierderi, în cursul veacurilor, de la despărțirea lui din sânul limbii străromâne, sub influența elementelor străine și, în special, sub înrâurirea elementului slav. In privința aceasta, cu toate asemănările izbitoare ce arată, ici și colea, în lexic, cu dialectul dacoromân, el vine, în ce privește păstrarea elementului latin, după dialectul aromân. Chiar cuvintele comune care se găsesc numai în dialectul dacoromân și meglenoromân, lipsind în dialectul aromân, sunt mult mai puțin numeroase decât acelea care se găsesc între dialectul dacor. și aromân, lipsind din dialectul meglenoromân. Cu toată această inferioritate față de dialectul aromân, tesaurul latin rămas până astăzi, privit în întregime și din punctul de vedere al rolului de element constitutiv, se arată ca unul și acelaș cu elementul latin din celelalte dialecte.

Această identitate nu reese numai din desvoltarea lui normală, în forma sub care ni se înfățișază astăzi, dar chiar și din toate abaterile de la această desvoltare ce se observă peste tot în limba română, față de celelalte limbi surori.

Vom urmărì această identitate din punctul de vedere I al *lexicului* și II al *transformărilor* lui.

I. Lexicul este acelaș. Cu toate că în bună parte el a fost înlocuit cu cuvinte de origine slavă, totuș formele pentru exprimarea noțiunilor de prima necesitate sunt de origine latină. Printre acestea, observăm că cuvintele referitoare la corpul omenesc au rămas neatinse. Singura formă referitoare la părțile rușinoase (organul genital la femei) de origine slavă este aceeaș care se găsește în toate dialectele. Dintre părțile externe ale corpului omenesc dialectul meglenoromân a pierdut numai cuvintele *ficat* și *fiere* înlocuindu-le prin forme de origine slavă; în colo toate celelalte sunt de origine

latină. Dintre cuvintele referitoare la cele cinci simțuri, patru dintre acestea *ved*, *ud* (aud), *gust* și *sint* (simt) sunt de origine latină; al cincelea *miros* este străin ca în toate dialectele; deasemenea și derivatul verbal *mirizmă* s. f. «miros» (Cọn antrọm ăn căsă i̯undi rănim bubi, tribui̯aşti si nu sințọm mirizmă... «trebuie să nu simțim miros») este ca și în dialectul aromânesc (ańurizmă) de origine greacă. Acelaș conservatism se poate observà și la cuvintele cari se refere la lumea înconjurătoare. Dintre acestea, toate acelea privitoare la corpurile cerești sunt de origine latină; lipsește numai *luceafăr*, iar forma *lumi* «lume» arată aceeaș trecere de înțeles sub influența formei slave свѣтъ cu înțelesul de «lumină» și «lume», ca și în celelalte dialecte. Pământul cu părțile lui precum și bogățiile lui în metale și minerale sunt, în afară de *deal* care arată aceeaș origine slavă cu forma dacoromână (în arom. ohtu < όχτος) și *breag* (< bg.-brĕg), toate latinești. Dintre formele referitoare la numele de metale aflătoare în limba română, dialectul meglenit a pierdut cuvintele pentru *aramă* și *plumb*, fiind înlocuite ca și în dialectul aromân cu cuvintele turcești: *băcọr* și *curșum* (arom. băcâre și curșume, alături de *plumbu*, mult mai întrebuințat). Deasemenea cuvântul *rugină* a fost înlocuit prin *rọghi̯ă* (< mbg. ărghi̯a bg. răžda). In domeniul arborilor și al plantelor se observă mai multe pierderi în elementul latin. Numele de flori au suferit cele mai multe pierderi, fiind înlocuite cu numiri bulgărești. In privința aceasta, cuvintele referitoare la animalele domestice se păstrează mai bine; în schimb, acelea referitoare la păsări și pești s'au păstrat mai puțin. Aceleași pierderi se constată și la reptile și mai ales la insecte.

Dintre părțile de cuvânt, *numeralul* s'a păstrat aproape neatins. In afară de *sută* care arată o origine slavă comună pentru toate dialectele, celelalte forme sunt toate latinești. Păstrarea acestei părți de cuvânt își are însemnătatea ei deosebită pentru puterea de rezistență a dialectului meglenit, dacă ținem seamă de marele număr de cuvinte slave pătrunse în acest dialect. In privința aceasta, dialectul aromân se arată mai puțin conservativ: la Sud numeralul se întrebuințează în socotelile zilnice numai până la douăzeci; pentru numerile mai mari, în cele mai multe cazuri se aud formele grecești. Numai la Nord, în Macedonia propriu zis — afară de regiunea Veriei — numeralul se păstrează intact. Dintre celelalte părți de cuvânt, numai *adverbul* arată unele pierderi, sub influența limbei slave.

Se înțelege că oricare ar fi pierderile ce se observă în elementul latin, ele par neînsemnate, dacă ținem seama de numărul restrâns al Meglenoromânilor, de situația lor cu totul izolată de restul românismului și, mai ales, de întrebuințarea foarte deasă a formelor de origine latină în vorbirea zilnică.

In afară de aceste coincidențe ce ne înfățișază lexicul din dialectul meglenoromân cu acelaș lexic din celelalte dialecte, identitatea lui se poate urmărì și în afară de domeniul limbii române. Toate cuvintele din limba română care nu se găsesc în celelalte limbi romanice, sau și dacă se găsesc, există, în parte, numai la unele dialecte, sau cu înțeles deosebit de acela din limba română, se întâlnesc, aproape toate, și în dialectul meglenit. Dintre acestea însemnez următoarele:

alb < albus,-a,-um
alghină < alvīna,-am
aflu < aflo,-are
ạmpărțọs < impartio,-ire
ạnsor < *uxōro,-are
ạntreb < interrogo,-are
ạntunic < *in-noctico,-are
astăz < ista dies
az, as
bărbat < barbatus, -a, -um
bisearică < basĭlĭca,-am
bucată < *bŭccata,-am
bureati < *bolētis,-em
carti < charta,-am
cat < cavito,-are

cola < eccum ĭlloc
cọntic < cantĭcum
crătšun < calatio,-ōnem
criștin < chrĭstianus,-a,-um
cufuri < *con-forio,-ire
cul'b < *čubium
curat < colatus,-a,-um
curọn < currendo
cuțit < *cotītus,-um
cuvânt < conventum
tšinușă < *cĭnusia,-am
dicọt
dimineața (mane)
diparti
dispic < de-spico,-are

drac < draco
duc < dūco,-ēre
dumnezeu̯ < dom(i)ne deus
durmitez < dormīto,-are
falcă < *falca,-am
feată < fēta,-am
fitšor <*fetiolus,-um
foamiti < fames,-*item
frimint < fermento,-are
frunză < frondia,-am
ful'or <*fōlliolus,-um
fur < fur,-em
gură < gula,-am
i̯ed < haedus,-um
inimă <anima,-am
joc < *joco,-are
jutor < adjutorium
la
leau̯ < lĕvo,-are
l'ert < liberto,-are
ling < lingo,-are
lingură < lĭngūla,-am
lucrez < lūcro,-are
lumi < lūmen
lumină <*lumina,-am
l'urea < aliūbi
luțol (dim. din*(a)lu̯at)
mari
mărdzeau̯ă < margella,-am
măseau̯ă < maxĭlla,-am
measă < mē[n]sa,-am
meardzi < mergo,-ĕre
mic <*mīcus,-a,-um
mintšună < mentio,-onem
mǫnă < manus
nalt < altus,-a,-um
nibun
nişti
niscai̯
niscǫt
nucă < nux
u̯ai̯e < ovis,-em
pitšor <*peciōlus ,-um
plățintă < placenta,-am
plec < plico,-are
priamnu < perambulo,-are
prind < ap-pre(h)endo,-ĕre
puțin <*pūtĭnus,-a,-um
putrid < putrĭdus,-a,-um
răcoari
ramură <*ramūla,-am
roş < rōseus,-a,-um
runc < averunco,-are
ruşine < rosinus,-a,-um
să < se
sănătos <*sanĭtosus,-a,-um
sărbătoari
scurt
scutur
şi < sic
singur < sĭngūlus,-a,-um
spel
spic < spīcum
spun < expono,-ĕre
spin < spīnus,-um
ştiu < scio,-īre
strig <*strīgo,-are
sud < exsūdo,-are
suflet < suflĭtus
supțăsoară < sub subala
surup <*sub-rūpo,-are
țeapă < caepa,-am
totdeauna
trec < traicio,-ĕre
tunțea < ad-tunc-ce
ud < udo,-are
unt < unctum
licşor < levis,-e + (u)şor
uspeț < hospĭtium
viață < vivitia
vindic < vĭndĭco,-are
vărtos < virtuosus,-a,-um
vis < vīsum
vinăt < vĕnĕtus,-a,-um
vut (avut)
zbor <*ex-volo,-are

Dintre acestea, următoarele se găsesc numai în limba română sau sunt mai rari în limbile romanice, şi ca atare există şi în dialectul meglenoromân: alb, alghină, am, părțos, ąntreb, bisearică, cǫntic, crătšun, creştin, cufurì, dispic, durmites, frimin, ful'or, fur, i̯ed, jutor, l'ert, ling, lingură, luțǫl, mărdzeau̯ă, measă, nişti, niscai, niscăt, oaie, priamnu, putrid, ramură, ştiu, sud, supțăsoară, surup, țeapă, trec, ud, uspeț, vinăt, vis [1]).

Următoarele arată derivațiuni sau formațiuni de cuvinte cari sunt proprii limbii româneşti; ele sunt importante pentru dovedirea unității dialectelor: ąnsor, astăz, az s. as, bureati, cat, cola, cufurì, cul'b, cuțǫ't, tšinuşă, dicǫt, dimineața, diparti, foamiti,

[1]) Cf. Sextil Puşcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*. Academia Română. 1920, p. 31.

frunză, lumină, l'urea, mic, mintšună, mǫnă, nalt, nucă, sănătos, sărbătoari, scurt, scutur, spel, spic, spun, strig, suflit, totdịauna, tunțea, l'icșor, vịață, vărtos, zbor.

De aceeaș însemnătate sunt și următoarele care arată o desvoltare a înțelesului deosebită de aceea care se întâlnește la celelalte limbi romanice: bărbat, bucată, carte, curat, curǫn, drac, duc, falcă, feată, fitšǫr, gură, inimă, joc, la, leau, lucrez, lucru, lumi, mare, măseaụă, merg, mic, nibun, -or, pitšor, plec, puțǫn, roș, runc, rușini, să (si), sănătos, sărbătoari, și, singur, spun, suflit, totdịauna, unt, vindic, vut (bogat).

Trecând la terminologia creștină, vom vedeà că aproape toată se păstrează intactă. Astfel avem:

bisearică < basĭlĭca,-am	domn < dominus
crătšun < calatio,-onem	picat < peccatum
sărbătoari	păresin' < qua(d)ra(g)esĭma
duminică < domĭnĭca(dies)	pașt < paschae
altar < altarium	prift < prĕbĭter,-t(e)rum
bátiz < baptĭzo,-are	rugătšuni < rogatio,-ōnem
criștin < christianus,-a,-um	rog < rogo,-are
cruți < crux,-ucem	mi ạncl'in < (in)clino,-are
cuminic < commĭnĭco,-are	

Dintre celelalte cuvinte care se găsesc în dialectul dacoromân, lipsesc următoarele: *dumnezeu*, fiind înlocuit prin *domn*. Judecând însă după derivatul *dumnizes* «dumnezeesc», pierderea primitivului trebuie să se fi întâmplat în sânul dialectului; *zău* lipsește atât ca substantiv cât și ca expresie în formule de jurământ. In cazul din urmă, se întrebuințează *pri domnu* și, mai puțin întrebuințat, *pri țista domn* s. *pri un domn*. Cuvântul lipsește și în dialectul aromân. Acì se aude numai *cu dumnidză* și pare a fi, ca alcătuire, acelaș cu grecescul *μὰ τὸν Θεόν*. In afară de acestea, mai lipsesc: *înger* pentru care avem *anghil*, împrumut nou din limba greacă, ca în dialectul arom. (anghelụ); *martur* pentru care avem atât în megl. cât și în arom. n.-grecescul *martir*; *lege* și *credință* sunt înlocuite prin *veră* (bg. vĕra), în arom. numai la Aromânii din Albania *leadze*, încolo *piste* (< *πίστις*). Tot printre termenii religioși care lipsesc pot fi socotiți și: *ajun*, *cumând* s. *comând*, ca verb și subst., *îndreà* (< (sanct-)Andreas), *priveghiu*, *tâmplă* (< templum s. pl. templa cf. Puș. EW. 1731), *vărgură*, etc.

Dintre termenii latini pentru însemnarea sărbătorilor avem: *crătšun*, *paşt* (paștu), *sămdžorz*, *stămăria*, *sămedru*, *sămtodre* și *rusal'*; acesta din urmă, împreună cu forma aromână *arusal'e* derivă direct din forma latină *rosalia* și nici de cum din slav **роусалиꙗ**.

Trecând la cuvintele profane moștenite din limba latină, vom vedeà că și dintre acestea cele mai multe s'au păstrat:

ạncǫnt < incanto,-are	murmint < monumentum
discǫnt <*dĭs-canto,-are	zǫnă < diana,-am (?)
blastim <*blastemo,-are	pimint < pavimentum
drac < draco	țară < terra,-am

Dintre acestea, *pimint* lipsește din dialectul aromân, iar *zǫnă* se găsește și în limba albaneză (cf. E. Cozzi, *Credenze e supertizioni nelle Montagne dell' Albania* în «Anthropos» ap. Ind. Jahrb. IV B. 1916, p. 100), ceeace dovedește că cuvântul a fost răspândit odată în întreaga Peninsulă Balcanică română.

* * *

In ce privește comunitatea elementului latin din dialectul meglenit și celelalte dialecte, observăm că cele mai multe cuvinte comune le are cu dialectul dacoromân, mult mai puține cu dialectul aromân și și mai puține cu cel istroromân.

1. Cuvinte comune cu dialectul dacor. care nu există în dialectele aromân și istror.:

al di	al de	nalbă	nalbă
ạnfrunzọs	înfrunzesc	nas	nas
ạnțileg	înțeleg	negru	negru
ạmpirăt	împărat	nigres	înegresc
ascut	ascut	nigreață	negreață
beat	beat	nimea, nimini	nime(ni)
beată	bată	pălăumbră	porumbă
boș, boași	boș, boașe	papră	papură
cat	cat	peati	pată
cărnat	cărnat	piduțọł	păducel
cọntu s.	cânt s.	pimint	pământ
crieł	creier	rădic, ardic	rădic
cucă	(?) cucă «deal»	ramă, ramură	ramură
cuti	cute	roată	roată
des	des	rost	rost
dispic	despic	rugătšuni	rugăciune
dor	durez	rugămint	rugământ
faric	ferec	șa	așa
frig	frig	sălbatic	sălbatec
flamund	flămând	sărut	sărut
floari	floare	schimb	schimb
frigur	friguri	sirbes	șerbesc
furnigar	furnigar	spurc	spurc
gaură	gaură	țerc	cerc
i̯undi	unde	tindecl'ă	tindeche
izvint	zvânt	țịst	țâst
izvintur	vântur	tăntu	atât
jungl'u	junghiu	timp	timp
jur	jur	țista	acesta
jurămint	jurământ	trimet	trimet
laur	laur	tună	tună
mai̯	mai	ulm	ulm
mọnic	mânec	untură	untură
mastic	mestec	uțịd	ucid
mint	mint	virgat	vărgat
migl'ină	neghină	vită	vită
mucos	mucos	viță	viță

Dintre acestea, forma *ascut* se întrebuințează numai ca adjectiv verbal: *scuțọt* «ascuțit». Pentru *des* < de(n)sus nu există în dialectul aromân *ndes*, cum se dă în Puș. EW. 504 și de aici la CDDE, 485. Forma *ndes-ndisare* însemnează numai «îndes». *Frig* se aude rar în arom., iar *friguri* deloc; tot așà de rar este și *floare*. Pentru *țerc* în arom. se întrebuințează *țercl'u*. Forma *pimint* se aude în arom. numai în expresia *an'urdzeaște a pimintu* «miroase a pământ» (cf. Dalametra). Pentru *timp* avem în arom. numai derivatul *timpuriu* în: *n'el timpuriu*. Forma *untură* nu este cunoscută în arom.; în locul ei se întrebuințează *usăndză*; totuș, Weigand o dă pentru Epir și nu este exclus ca ea să existe. Tot Weigand dă și *tsid* pentru ucid.

2. Cuvinte comune cu dialectul aromân, care nu există în dialectele dacor. și istror.:

u̯a	ar.	au̯a	aici
apir	,,	apir	se face ziua
aură	,,	avră	răcoare
căloari	,,	căroare	căldură
căprină	,,	căprină	lână de capră

căstǫń	ar.	căstâńu	castan
căstǫńă	,,	căstâńe	castană
căţǫn	,,	căţân	strachină
ic	,,	h'ic	smochin
ică	,,	h'ică	smochină
mes	,,	mes	lună
săriń	,,	sărińe	locul unde se dă sare la vite
spridžur	,,	spridžur	mă jur
surin	,,	surin	loc expus la soare
turtură	,,	turtură	turtureà

Dintre acestea *u̯a*, ar. *au̯a* se întâlneşte şi în dialectul dacor. sub forma *auace* (cf. arom. auațe) și istror. *ăts*. Deasemenea *căţǫn* ar. *căţân* există şi în dacoromâna ca nume de munte: *Căţîn* (Puş. EW. 318).

3. Cuvinte comune cu dialectul istroromân care nu se găsesc în dialectele dacor. și aromân:

scand istror. scǫnd scaun

4. Cuvinte comune cu dialectele istroromân şi dacor. care nu există în dialectul aromân:

altar	altǫr	altar
ąnţert	ţertu	cert
ąnţileg	anţeleg	înţeleg
bitǫrn	betăr	bătrân
boş	boş	boş, boaşe
cul'b	cul'b	cuib
domn	domn	domn
mănănc	marancu	mănânc
scand	scǫnd	scaun
sătul	sătu	sătul
tšur	tšur	ciur
uţid	utšid	ucid

Dintre aceste, *bitǫrn* şi *sătul* există şi în dialectul aromân, însă cu întrebuinţare foarte rară. *Domnu* n'are înţelesul de D-zeu, ca în megl. şi istroromâna.

Din această mică comparaţie a elementului latin în cele patru dialecte, reiese că dialectul meglenit, în ce priveşte comunitatea elementului latin, se apropie în primul rând de dialectul dacoromân; după aceea de cel aromân şi mai puţin de cel istroromân. In schimb, cu acest din urmă dialect, în care, de bună seamă foarte mult din elementul latin comun cu acela din dialectul meglenoromân s'a pierdut, are comun un mic număr de cuvinte care se regăsesc şi în dialectul dacoromân, însă care lipsescd in dialectul aromân.

De sigur, însă, că această apropiere a dialectului meglenor. de cel dacor. este relativă, dacă vom căutà să ţinem seamă de acelaş raport care există între dialectul aromân şi cel dacoromân. In privinţa aceasta, elementul comun între aceste două dialecte este mult mai numeros, decât acela dintre dialectul megl. şi dacoromân.

Iată cuvintele comune între dialectul aromân şi dacor. care nu există în dialectul meglenoromân. Acì dau numai cuvintele care se cuprind între literile a şi f.:

abure	abure	amurţăscu	amorţesc
acoapir	acopăr	alin	anin
adastu	adast	apăr	apăr
dineavra	adineaori	apătos	apătos
agurliu	agur	apuc	apuc
albastru	albastru	apun	apun
amăreaţă	amăreaţă	arină	arină
mănar	amnar	arinos	arinos

armu «ciosvârtă»	arm	cupă	cupă
armă	armă	curte	curte
așcl'ez	așchiez	cusutură	cusătură
aestu	ăsta	cutedzu̯	cutez
asurdzăscu	asurzesc	cutreambur	cutremur
ahăt, (ahăntu, ahtăntu)	atăta	deadzir (dzeadzir)	deger
auș	auș (aușel)	din'ic	dumic
balțu	balț	dipărtedz	depărtez
mbișic vb.	bășic vb.	dipun	depun
bătal'e (bătańe)	bătaie	discalțu	descalț
birbicar	berbecar	discoapir	descopăr
boațe	boace	disculțu	desculț
broatic	broatec	dișertu	deșert
brumar	brumar	disn'erdu	desmierd
bucată	bucată	doamnă	doamnă
călcătură	călcătură	dumnidzău	dumnezeu
căldură	căldură	fărinar	fărinar
cale	cale	fărinos	făinos
canură (cănoară)	canură	fet s.	făt s.
căpățănă	căpățână	afet vb.	făt vb.
căpățân (de usturoiu)	căpățân	favru	faur
caprioară (curșută)	căprioară	flivar	făurar
cărăbuș	cărăbuș	fireastă	fereastră
cărare	cărare	h'ară	fiară
cărbunar	cărbunar	h'il'astru	fiastru
cărnos	cărnos	h'icat	ficat
cănut	cărunt	h'are	fiere
cășar	cășar	h'il'in	fin
țeară	ceară	h'avră	fior
țilar	celar	flamură	flamură
țer (arbore)	cer	floc	floc
cățăl (usturoiu)	cățel	flueară	fluer
țirțel	cercel	flitură (flutur)	fluture
anțernu	cern	flutur vb.	flutur vb.
călpitor, cărp-,crăp-	cărpător	foame	foame
coațin	coacin	foamită	foamete
curnut	cornut	frăpsinet	frăsinet
crăpitură, cripi-	crăpătură	fripturā	friptură
curcubetă	curcubetă	fuldzir vb.	fulger vb.
cucută	cucută	furtu	furt
culeg	culeg	fusar etc. etc.	fusar etc. etc.

Dialectul meglenit, izolat de restul limbii române, a păstrat unele cuvinte de origine latină care s'au pierdut în celelalte dialecte. Dintre acestea însemnăm următoarele:

căldaru < caldarium
corp < corpus
dărtoari < dolatoria,-am
muntur <*mūtulus,-a,-um
nuib <*in-obvio,-are (și în istr.)
piduriță < pedūlis,-e
pricur < per-colo,-are
pril' <*Arilius,-um
poteț < pottum
ramă <*rama-am (?)
urdin < ordo,-ĭnem

3. *Elementul albanez*[1]).

Elementul albanez din dialectul meglenoromân este relativ redus, față de acelaş element din dialectele dacoromân şi aromân. Comparat cu elementul din aceste două dialecte, idiomului meglenit îi lipsesc foarte multe cuvinte din împrumuturile vechi, care mai există astăzi numai în dialectul dacoromân şi tot aşà de multe din împrumuturile mai nouă, care se găsesc în număr destul de mare în dialectul aromân. Pentru acestea din urmă se poate spune, de la început, că dialectul meglenit nu le-a avut niciodată, din cauza lipsei de contact între Meglenoromâni şi Albanezi, fie chiar prin intermediul Aromânilor; iar pentru cele dintâiu trebuie stabilit dacă le-a avut odată şi numai pe urmă le-a pierdut, sau nu le-a avut deloc, mai ales că ele nu se găsesc nici în dialectul aromân.

In elementul albanez am trecut nu numai cuvintele a căror derivațiune nu prezintă nici o greutate, dar şi pe acelea care se aseamănă cu corespunzătoarele lor din limba albaneză şi pentru care, de obiceiu, se presupune un prototip comun pentru amândouă limbile.

Dintre acestea avem mai întâiu cuvintele care se refere la:

1. Arbori şi plante: *brad* (cf. alb. breδ); *curpăn* (cf. alb. kul'pɛn Zfrph. XXXVIII, 393, kul'pɛr. G. Meyer, AW. 213); **mugur*, numai în derivatul *ạnmugur* vb = încep să înfloresc, dau în boboci, în muguri: *Ca işọră nafară, cọn si pucătară la viță, ia-u ạnmugurọtă* «când ieşiră afară, când se uitară puțin la viță, uite-o îmbobocită» 9/31 (alb. *mugul*. G. Meyer, AW. 288); *sọmburi* (alb. Θombułɛ, la Cavallioti sumbul'. G. Meyer AW. 92). Tot acì aparține şi *cupatš* din care avem derivatele *cupătšină*, *cupătšọlnic* (alb. kopatš «Baumstumpf, Block» G. Meyer AW. 198).

2. Viețuitoare: *mọnz* (cf. alb. mɛs. «männliches Füllen von Pferd und Esel»). După Puşcariu (*Lateinisches ṭị* u. *ḳị* în *Iahresb*. XI, p. 51) cuvântul s'ar reduce la un prototip **mandius*, cu înțelesul fundamental «Junge eines kauenden Haustieres» mai ales că extensiunea geografică a cuvântului nu se mărgineşte numai în Dacia şi Iliria, ci trece şi în domeniul romanic de vest. Oricare ar fi originea, cuvântul românesc nu poate fi despărțit de forma albaneză (Vezi şi Zfrph. XXXVIII, p. 394); *murg* «de coloare neagră» p. ext. despre vite şi în special despre câini de coloare închisă; *Murdži nostru la tăltšọrā ăngărnişoară* «pe Murgea (nume de câine) al nostru l-au ucis în porumbişte» (cf. alb. murk). Se pare că cuvântul din limba română a trecut în limba albaneză; *şăprătcă* «şarpe, năpârcă» *Nişti fitšor tăltšaụ ună şăprătcă* «nişte băeți omorau o năpârcă» 1/53 cf. 2/53 (cf. alb. nepɛrkɛ, la Cavallioti nepɛrtkɛ, iar în arom. năpărtică) sub influența lui şarpi (cf. § 29); *strepiz* «strepede, vierme de brânză, vierme ce se face în lapte şi-l acreşte; derivat: *stripijọs* vb. îmi strepezesc dinții mâncând fructe acre (cf. alb. štrep «Wurm, made» G. Meyer AW. 137); *căpuşă* (alb. kɛpušɛ. G. Meyer AW. 188). Tot acì aparțin şi împrumuturile mai nouă: *bibă* «carne», la început «carne de rață». Cuvântul este răspândit în toată Peninsula Balcanică (alb. bibɛ Truthenne, junger wasservogel; bg. biba Ente, Truthenne etc. cf., G. Meyer AW. 34). Cuvântul există şi la Aromâni cu înțelesul de rață; *daş* (arom. mânar) «miel de casă» (alb. daš pl. dēš Widder, Schafbock. Weigand, Albanesich-deutsches Wöterbuch, p. 11; G. Meyer, AW. 62).

3. Termeni ciobăneşti: *bască* «bucata de lână ce rămâne la tunsul unei oi»: *ună bască di lọnă neagră* 5/61 (cf. alb. baskɛ «Fliess» G. Meyer. AW. 28); *bardză* «nume de capră» ca: neagra, rusa, siva, etc., la început din *capră bardză* cf. arom. bardzu, -ă adj.: *mulă bardză* «catâr bălan» (alb. bard «alb»); *baligă* cu derivatul *ạmbalig* vb. (cf. alb. bag'ɛ şi bagɛl'ɛ din *bal'ɛgɛ*. G. Meyer AW. 23); *sterp* adj.; derivate: *stearpă* oaie stearpă care nu dă lapte, în opoziție cu *mlazniță* oaie care dă lapte: *Du-ti tu cu mlaznițili, ca s-mi duc ịo cu sterpili* 10/3; *stirpar* şi *stărpar*, *stirpes*, *stirpitšuni* (cf. alb. šterpɛ G. Meyer

---

[1]) Pentru elementul albanez din limba română a se vedeà studiul meu *Raporturile Albano-române*, publicat în *Dacoromania* II p. 444—554. Intrucât lucrarea de față mi-a servit ca teză de habilitare, înainte de publicarea studiului asupra elementului albanez, la tipărirea ei, care s'a făcut abià după trei ani de la publicarea acelui studiu, am fost obligat să nu schimb nimic din expunerile făcute atunci.

AW. 417); *stăpǫn* (alb. stopàn). Cuvântul există în bg. stopan şi stopanin (vsl.) sârb. stopanin, însă acestea întâmpină greutăţi formale pentru cuvântul românesc; (Vezi Baric' H., *Albanorumänische Studien*, I Teil, Sarajevo, 1919, p. 93 şi *Dacoromania*. I, p. 508), de aceea G. Giuglea îl derivă din lat. *stipanus* din *stĭps,-is* «petite piece. de monnaie, cotisation, tribut». *(Dacoromania* III, p. 610 şi urm.); *strungă* »Târlă» *Si-ñ dar ụa strunga ăn drum* «o să-mi fac strunga aici în drum» 3 51 (cf. alb. štrungε). Despre originea acestui cuvânt vezi tot expunerile lui G. Giuglea, *Cuvinte şi lucruri* în *Dacoromania*, II, p. 327 şi urm.; *ţap* (cf. alb. tsap. G. Meyer AW. 387; Baric' o. c. 104 şi Zfrph. XXXVIII, p. 408). Acum în urmă, O. Densusianu vrea să-l derive din iranică (cf. *Grai şi Suflet*, I, p. 242), o încercare făcută mai de mult, după cum am arătat în studiul meu *Raporturile albano-române*, p. 551, de Vasmer şi Roswadowski; *urdă* (cf. alb. urδε «brânză» care este un împrumut nou din dialectul aromân. Tot acì aparţine, ca chestiune de apropiere, şi cuvântul *batš*, despre a cărui răspândire vezi Puşcariu, *Dicţ. Limb. Rom.* a. T. I, p. 409, care se regăseşte şi în alb. *bats* «älterer Bruder, Gesselle» G. Meyer, AW. 29 cf. Baric' o. c. p. 2 şi Zfrph. XXXVIII, p. 390.

4. Corpul omului şi părţile lui: *buẓă;* derivat: *nabuzǫs* «mă busumflu» (cf. alb. buzε Lippe; Spitze Rand, Schnabel eines Gefässes; Mundart. G. Meyer, AW. 57); *cocă* «cap» numai în batjocură. (Alb. kokε G. Meyer, AW. 165); *guşă*, (cf. alb. guš «Hals» G. Meyer, AW. 135). Se pare că forma alb. este de origine română; derivatul meglenit *guşnes* «iau pe cineva de guşă, îmbrăţişez» derivă din aor. bulgar *gušnach* de la gušagušam id.

5. Imbrăcăminte: *brǫn* se aduce în legătură cu alb. bres-brezi, a cărui etimologie nu este clară; *cătšuụă.* Cuvântul, după cum se ştie, este răspândit în toate limbile balcanice. Puşcariu (EW. 248) îl derivă din *catteula, -am de la *cattea «pisică». In cazul acesta, forma albaneză kεsul'ε «Mütze» socotită ca un împrumut din limba română, ar rămâne neexplicată şi totuş ea trebuie pusă în legătură cu cuvântul românesc.

6. Nume de înrudire: *cupilaş* (din copil + -aş) «copil» (Unā l'ă turiră tătšunil', şi fęsiră doị cupilaş ăn fustani 17/29); «tânăr de la 15 ani în sus, tânăr bun de însurat, mire». (Cupilaşu nu va si culcă cu ịa 22/94). In alb. kopil' înseamnează «slugă» (fem. kopil'e slujnică) «om tânăr şi bastard». Inţelesul al doilea coincide cu acela din dialectul megl., iar al treilea cu singurul înţeles pe care-l are cuvântul în dialectul aromân *copil* şi *cochịu* «copil din flori», înţeles care se întâlneşte şi în limba bulgară. Este unul dintre cuvintele răspândite în întreaga Peninsulă Balcanică (cf. Berneker SEW. 564), cu originea încă nelămurită; *moş* «om în vârstă, bătrân şi moş» nou masculin refăcut din *moaşă* «bătrână» şi acesta din alb. moşε (vezi Observ. ad. § 35—41).

7. Cuvinte cu diferite însemnări: *bucur* vb.; derivate: bucuros, -oasă, bucuril'ă, ză-bucur vb. (cf. alb. bukurε «frumos». G. Meyer AW. 52); *codru* «plăcintă preparată cu legume; partea satului unde se strâng sătenii; (rar, în Liumniţa) pădure; nume de localităţi: Codru-nalt (Liumniţa), Codru-negru (Oşani)». Se aduce în legătură cu alb, kodrε. «Hügel» G. Meyer AW. 193. Se pare că cuvântul albanez derivă din limba română. (Vezi mai pe larg *Dacoromania* I, p. 509); *cuụă* «coajă»; *cuụă di pimint* «coaja pământului» 553, cf. şi 4/82 (alb. kua «Rinde des Brotes» scut. «Schale», etc. G. Meyer, AW. 209); *florcă* (< fluărcă < fluercă < *fluer* + -că) întrebuinţat numai în Ţărnareca, *friel* mai rar, *sfruịali* la Huma. (cf. alb. fl'oere, fl'ojere. Vezi mai pe larg despre acest cuvânt Observ. ad. § 35—41); *groapă*, derivate: grupişti, ạngrop, dizgrop, niduangrupat adj. «neîngropat peste tot» 14/84 (alb. gropε G. Meyer AW. 131); *peatic* «petec» şi «scutec»: *Anfaşǫ pija ăn peatiţi* înfăşè pruncul în «scutece» (cf. alb. petkε). Derivaţia lui dintr'o formă *pĭtt-icus dată de Candrea *(Conv.Lit.* 38, 874) nu este admisă de autor în CDDE.; *scrum. S-la arzu ăn furnă, di cu scrum treaţi* «să-l ard în cuptor şi cu scrum se vindecă». 16/56 (cf. alb. škrump, G. Meyer AW. 409; despre legătura lui cu forma cumană kurum, cf. Dens. H. l. r. I 383. Intrucât însă cuvântul există şi la Aromâni, prezenţa lui în limba română şi alb. trebuie să fie înainte de influenţa cumană; *spuză* (şi spruză), (alb. špuzε G. Meyer AW. 415); Tot acì aparţin şi: *gard* (cf. alb. garδ, cu aceeaş însemnare din limba română şi spre deosebire de formele bulg. sârb. *grad* «cetate, oraş, grădină, cf. Zfrph. XXXVIII, 390); *cătun* «comună, sat» (cf. alb. katunt-di «Gebiet, Stadt, Dorf» G. Meyer AW. 183). Despre

originea cuvântului, vezi *Dacoromania* I p. 476; *jumitati* (alb. g'ümεs cf. Miklosich, *Beiträge*, II, 12); *potš* «ulcior» (alb. potš «irdener Topf, Flaschenkürbis» G. Meyer, AW. 350).

4. *Elementul bizantin și neogrec.*

Elementul străin cel mai puțin numeros, după cel albanez, care a influențat dialectul meglenit este elementul grec. Cu multă greutate se poate face o deosebire între elementul vechiu grecesc: bizantin sau medio-grec, și între cuvintele mai nouă pătrunse în dialect. Pentru a face această deosebire, drumul cel mai sigur ar fi acela de a grupà dintr'o parte, puținele cuvinte care se găsesc și în dialectul dacoromân, acestea ar fi să reprezinte elementul bizantin sau mediogrec, iar, din altă parte, restul cuvintelor grecești, și acestea, care ar aveà aceeaș însemnare cu corespunzătoarele lor din limba greacă, ar fi cuvintele nouă intrate în dialect. Cum însă cea mai mare parte din aceste cuvinte se găsesc și în limba bulgară, cu o întrebuințare tot așa de frecventă ca și în limba română, n'ar fi deloc cu neputință ca aceste cuvinte să fi intrat și prin intermediul limbii bulgare, lucru care, de altfel, s'ar puteà admite și pentru unele cuvinte din dialectul dacoromân. In cele ce urmează voiu da mai întâiu puținele forme care se găsesc în dialectele dacoromân și aromân, lipsind din limba bulgară: *frică* (φρίκη) cu derivatele *ąnfric* (refl.) mă speriu, mi-e frică și *ąnfrichez* (ieł tumița s'nfrichizǫ 6/77); cuvântul există și în alb. frikε; *nafură* (ἀναφορά), astăzi cu înțelesul de «cerere petiție»); *proaspăt* (πρόσφατος) ar. *proaspit* dacor. *proaspăt*; cuvântul arată aceeaș disimilare a lui f sub influența lui p inițial, ceeace dovedește că a intrat în limbă înainte de despărțirea dialectelor. Forma megl. se apropie mai mult de cea dacor. prin păstrarea lui a neaccentuat din silaba finală. In dialectul aromân avem i pentru ă; *scafă* (σκάφη), ca înțeles, cuvântul se apropie de forma aromână. In amândouă dialectele însemnează numai «pahar», înțeles care lipsește din greaca modernă. Deasemenea și ca întrebuințare cuvântul este răspândit peste tot în aromână și meglenoromână, pe când în dacoromână este cunoscut numai în Moldova, cu înțelesul «strachină de lemn»; *traistur* (τάγιστρον) arom. *trastu*, dacor. *traistă*. Forma megl. arată mai mare apropiere de cea dacoromână. In Nordul Macedoniei se aude și *treastu* (ca freate, preaș pentru f rate, praș).

In afară de aceste patru cuvinte vechi, care pot fi considerate ca împrumuturi directe din limba bizantină sau medio-greacă, mai vin următoarele, care, deși se găsesc și în dialectul dacoromân și aromân, și, prin urmare, ar puteà fi considerate tot ca împrumuturi vechi, însă fiindcă există și în celelalte limbi balcanice, mai ales în limba bulgară, ele ar fi putut pătrunde în dialect și prin aceasta limbă: *argat* (ἀργάτης) arom. *aryat*, dacor. *argat* (bulg. argat, sârb. argatin); *aspră* (ἄσπρον) arom. *aspru*, dacor. *aspră* (bulg. aspra, sârb. aspra, jaspra) cf. G. Meyer AW. 18, N. S. III 13 și Pușcariu, *Dicț. Limb. Rom.* T. I 319); *cămilă* (καμήλα) arom., dacor. id. (bg. kamíla sârbă kamila); *chirămidă* (κεραμίδα) dacor. *cărămidă*. In arom. cuvântul se pronunț. *tšur(u)n'idă*. Trecerea lui kε în tšε < tšu a făcut pe Papahagi (*Scr. Arom.*, p.206) să creadă că «cuvântul este de mai mult intrat în limbă»

De fapt în aromână cuvântul vine din forma sârbă *c'eremida*, care a trecut și la Albanezi în dialectul scutarin *tšeremidε*, și de unde l-ar fi putut aveà și Aromânii (cf. G. Meyer, AW. 223 și mai ales Densusianu, H. l. r. I 321); *cundil'* (κονδύλι), arom. *cundil'u*, dacor. *condeiu* (în mbg. kondil'); *disagă* (cu plur. regulat disǫz ca și în arom. disagă-disădz; cf. dacor. desagi, cu a netrecut în ă). din δισάκκι m.-gr. δισάκκιον. In bulg. și mai ales în mbg. cuvântul există sub două forme: *bisagi* și *disagi* (Despre diferitele forme ale cuvântului și răspândirea lui din prototipul latin *bisaccium*, din care fr. *bissac*, etc., cf. G. Meyer, NS. III, p. 15 și în urmă Berneker SEW. p. 57); *eftin* (εὐθηνός) arom. dacor. *eftin*. Cuvântul există și în bg. *eftin*, sârb. *ieftin*; *guridă* (ἀγουρίδα) arom. *ayuridă*, dacor. *aguridă*, cf. bg., sârb; jagorida; *miruses* (μυρίζομαι) arom. *an'urdzescu* dacor. *miros*. Formele megl. și dacor. derivă mai de grabă din vsl. (миросати); forma aromână din (μυρίζω), influențat, în ce privește palatalizarea lui mi- inițial neaccentuat, de *an'urizmă* «miros» din (μύρισμα), (cf. dacor. mireasmă, bulg. mirizma «miros») care trebuie să fie relativ veche, din cauza lui μυ > n'u pentru n'i, dacă nu s'ar

găsi şi în greceşte sub această formă; *timeal'ă (θεμέλιον)*, forma plur. de la sing. *timel'* neîntrebuinţat; arom. *timel'u* dacor. *temeiu*, Cuvântul există şi în vsl. (темелъ), bg. temél, etc., *tigan'ă (τηγάνι)*, arom. *tiγane*, dacor. *tigaie*, cf. vsl. (тиганъ), bg., sârb. tigan, alb. tigan (G. Meyre, AW. 430); *văpses (βάπτω)*, arom. *văpsescu*, dacor. *vopsesc*, cf. vsl. (вапьсати) şi bg. vapsuvam.

Restul cuvintelor de origine greacă, vreo optzeci la număr, dintre care unele sunt nouă de tot, altele mai vechi, au intrat prin intermediul limbilor balcanice, în special limba bulgară sau prin dialectul aromânesc; foarte puţine direct. Dintre acestea vom lăsà să urmeze mai întâiu cuvintele care se găsesc în aromână şi lipsesc în limba bulgară: *acsen (ξένος)*, arom. id «străin»; *anghil (ἄγγελος)*, cu derivatul *anghiluses* vb. «speriu pe cineva pe neaşteptate», arom. *anghelu* «înger»; *angunises (ἀγωνίζομαι)* şi *zănguni-ses* «mă pripesc», arom. *ayun'usescu* «mă grăbesc»; *băbuchi (μπουμποῦκι)*. arom. *bubuche* «mugur, boboc»; *căcărască (καρακάξα* < turc. karagatše > bg. karagačka) arom. *caracacsă* «caragace, coţofană»; *călises (καλῶ)* «invit»; *cărul'*, la Oşani: cărăluş, cărluş, cărlăuş *(καροῦλι)*, arom. *cărul'* «scripete, mosor»; *cărfiţă (καρφί)* arom. *cărfiţă* (cf. dacor. cărfiţă) «cuiu»; *cati (κάθε)*, arom. caθe «fiecare, orice»; *cuprqiă (κοπριά)*, arom. *cuprie* «gunoiu»; *drămon' (δρομόνι)*, arom. *dirmon'u* «dârmon»; *duchimises (δοκιμάζω)* arom. *δuchimâsescu* «observ»; *furisit* (de la furises < ἀφορίζω) *afurisescu* dacor. id., *ghiafur (διάφορο)* arom. *diafur* «folos»; *ghiasmă (ἁγίασμα)*, arom. *ayazmă* «aghiasmă»; *lăcses (ἀλλάσσω)*, arom. *alăcsescu* «schimb, premenesc»; *lămărină (λαμαρίνα)*, arom. *lămărină* «tinichea neagră»; *măntari (μανιτάρι)*, «ciuperci, mânătărci»; *mulă (μούλα* G. Meyer, NS III p. 45), arom. *mulă* şi *mulare* (<*μουλάρι*) «catâr»; (*Dacoromania* III, 843); *nătimusit* de la *tinuses (τιμῶ)*, arom. tinisescu «cinstesc, *ndiples (διπλώνω)*, arom. *nduplisescu* «îndoesc, pun bine»; *para (πάρα)*, arom. *para* «prea»; *părnar (πουρνάρι)*, arom. *părnare* «arbust spinos» se întrebuinţează la aprinderea cuptoarelor; *păspal'* vb. *(πασπαλίζω)*, arom. *pispilescu* «presar»; *peză (παίζω)*, arom. peză «bătaie de joc, râs»; *pidipses (παιδεύομαι)*, arom. *pidipsescu* «chinuesc»; *pipon'* pl. *pipoan'ă (πεπόνι)*, arom. *pipon'* «pepene»; *primătiţă (πραγματεία)*, arom. *părmătie* «marfă»; *proată (πρῶτα)*, arom. *protă* «mai întâiu»; *remă (ρεῦμα)*, arom. *remă* «guturaiu»; *savin (σάβανον)*, derivat: *săvănises* «îngălbenesc, mă fac galben ca ceara», arom. *savan* «giulgiu»; *scul'o (σχολεῖον)*, arom. *scul'o* şi *sculie* «şcoală»; *sinfadă (συννυφάδα)*, «cumnată»; *sinor (σύνορον)*, arom. *sinor* «graniţă»; *sistră (ξύστρα)*, arom. *csistră* «răzătoare»; *staidă (σταφίδα)*, arom. *stăh'idă* «stafidă»; *stăiţă (στοιχειό)*, arom. *stih'ie* (şi stih'ió), «stafie»; *stifă (στίφος)*, arom. *stifă* «grămadă, adunătură»; *sucardi* (*σωκάρδι* cf. Bogrea DR. I 280) «sarică» *tăcses (τάζω)*, arom. *tăcsescu* «făgăduesc»; *ţărui (τσαροῦχι)*, arom. *ţăruh'e* «opinci»; *ţimbidi (τσιμπίδι)*, arom. *ţimbidă* «furculiţă»; *tin'iă (τιμή)* arom. *tin'ie* «cinste»; *unuzescu (ὁμοιάζω)*, arom. *undzes-cu* «seamăn cuiva», etc.

Următoarele se găsesc şi în limba bulgară: *aftăses (φθάνω)*, bulg. *ftas(u)vam* (pe lângă *stigam* «ajung, sosesc») «sosesc»; *arises (ἀρίζω* s. *ἀρέσκω* aor. *ἄρεσα)*, arom. *arisescu* bg. *aresvam* (haresvam) «plac»; *aschitiţă (ἀσκητής)*, arom. *ascheti*, bg. *aschet* «ascet»; *avliţă (αὐλή)*, arom. *avlie*, mbg. *avlija* «curte, casă palat»; *călămar (καλαμάρι)*. arom. *călimare*, bg. *kalamar* «călimară»; *bucă (μποῦκα)*, «deschizătură, gura unui canal» (în bulg. lipseşte); *căndises (καντίζω* din turc.), arom. *căndisescu*, bg. *kandisvam* «sunt de aceeaş părere, înduplec pe cineva să primească ceva»; *chicăses (ἀπεικάζω)*, arom. *achicăsescu*, mbg. *apikasvam* «pricep, înţeleg»; *chinises (κινῶ* aor. *ἐκίνησα)*, nu de la *(κυνηγῶ)*, cum dă Tiktin, (Rumänisches Elementarbuch p. 225), arom. *închisescu*, bg. *kinisvam* «pornesc, mă pun pe drum»; *căţiţă (κατσί)*, arom. *căţie*, bg. *katzija*, alb. katsi, katsijε «lopăţică de fier, vătraiu» cf. Puş. EW. 320); *chirată (κερατᾶς)*, arom. *cherătă* bg., turc. *kerată* «Schuft»; *chirdises (κερδίζω)*, arom. *nchirdisescu*, bg. *kerdosvam* «câştig» (în arom. şi bg. înţelesurile se deosebesc puţin); *martir (μάρτυρας)*, arom. *martur*, bg. *martir* «martor»; *mistrie (μυστρί)*, arom. *mistrie*, bg. *mistrija*; *natimă (ἀνάθημα)*, arom. *anaθima*, bg. *anatema* «anatemă»; *pănăghir (πανηγύρι)* arom. *pănăghir* bg. pana(g)ir «târg», *picăses* v. *chicăses*; *pirustiţă (πυροστιὰ)*, arom. *pirustie*, bg. *pirostija* «pirostrii», *pitrup (ἐπίτροπος)*, arom. *ipitrop*, bg. *epitrop*, *pricupţes (προκόπτω)*, arom. *prucupsescu*, mbg. *prokopsvam* «pricopsesc»; *psăles (ψάλλω)*, arom. *psăltisescu* (< psaltu < *(ψάλτης)*, bg. *psalam* şi *psaluvam* cânt (despre cântăreţii de la biserică); *tălaz (θάλασσα)*, arom. bg. «talaz»; *trindafil (τριανταφύλλο)*, arom. *trandafil*, bg. *trandafil*

«trandafir»; *vlăstar (Βλαστάρι)*. arom. *vlăstar*, bg. *vlastar*; *cloță (κλότζος)* derivat: cluțăies «dau cu piciorul», arom. cloță (și scloță din care cluțuesc și scluțuesc), bg. kl'otza (și mbg. sklotza) «lovitură de picior» (cf. G. Meyer NS. III 36); *cuclă (κοῦκλα)* arom. *cuclă*, bg. kukla etc. păpușe (cf. ib. 34); *cuconă (κοκώνα)*, arom. cuconă, bg. *kokona* (cf. Cihac, II 649) «cocoană»; *cumat (κομμάτι)*, arom. *cumată* bg. *komat* «bucată» *dascăl (δάσκαλος)*, arom. *dascal* bg. *dackal*; *dicses (δέχομαι)*, arom. *dicsescu*, bg. *deksam* «primesc, accept»; *lambă, (λάμπα)* < it. lampa), arom. *lambă*, bg. *lamba* și *lampa* «lampă»; *limon'ă (λεμόνι)*, arom. *limon'e*, bg. limon «lămâie»; *liturghiiă (λειτουργία)*, arom. *liturγie* (în bg. numai cu înțelesul de «slujbă bisericească» «prescure» și serviciu divin»; *macar (μακάρι)*, Cuvântul este răspândit în toate limbile balcanice. Despre origina lui orientală cf. G. Meyer AW. 255, etc.

Cu privire la transformările fonetice ce a suferit elementul greces din dialectul meglenit, oricare ar fi filiațiunea prin care a pătruns, avem de observat următoarele:

In *vocalism:*

1. a inițial neaccentuat cade: guridă, chicăses; însă și: arises, aschitiiă.
2. a protetic în: acsen, aftăses.
3. a neaccentuat apare ca i în trindafil.
4. a > ă in proaspăt.
5. e neaccentuat trece în i: chirămidă, e inițial cade: pitrup.
6. o accentuat urmat în silaba următoare de ă trece în oa: proaspăt.
7. o neaccentuat trece în u: miruses, unuzes, prucupses.
8. u neaccentuat apare ca ă: băbuchi.

In *Consonantism.*

1. *δ* se pronunță ca d: dicses.
2. *γ* se pronunță ca g: gurida, liturghiiă angunises.
3. m urmat de i apare palatalizat: tińiă.
4. m apare ca n în: unuzescu, nătinusit.
5. h (< χ,φ) urmat de i, se palatilizează și după aceea cade: stăidă, țărui, stăiiă.
6. h > c numai în culeră < χολέρα

In *flexiune:*

Ca în toate dialectele române (arom. și dacor.) verbele grecești au trecut în dialect prin forma de la aorist: aftăses, chinises, duchimăses, lăcses, pidipses, tăcses, etc.

5. *Elementul slav.*

Dintre cuvintele străine cari au influențat cel mai mult dialectul meglenoromân, sunt acelea cari au pătruns din vechea limbă slavă și din limba bulgară, mai ales, din dialectul meglen-bulgar vorbit până înVodena, pe care noi îl prescurtăm cu mbg. Acestea întrec cuvintele de origine latină și sunt mai numeroase decât cuvintele slave din dialectul dacoromân. In privința aceasta, dialectul meglenoromân se arată mult mai puternic influențat de limba slavă decât chiar dialectul aromân de limba greacă.

Desigur că numărul prea mare al elementelor slave, vechi sau nouă, presupune o convietuire mai îndelungată a Meglenoromânilor cu Slavii, și mai ales cu Bulgarii, cu care au trăit și trăesc încă până astăzi, de la despărțirea lor de ceilalți Români. Legăturile dintre Meglenoromâni și Bulgari au fost și mai strânse, mai ales de la năvălirea Turcilor și colonizarea Meglenului cu Turci asiatici. După cum trecerea la islamism a Bulgarilor din Caragiova atrăsese după sine și turcirea Românilor din Nânta, tot așà trecerea la islamism a acestora din urmă ar fi silit și pe Românii din celelalte sate să aibă aceeaș soartă, dacă mulți dintr'ânșii nu s'ar fi refugiat prin satele bulgărești mai îndepărtate, rămânând acolo mai mulți ani dearândul, de unde apoi reîntorcându-se în vechile lor căminuri, veneau cu limba bulgară bine învățată și cu copiii cari vorbeau numai bulgărește. Tot din vremea aceea trebuie să dateze și stingerea cântecelor românești și înlocuirea lor cu cântece bulgărești.

Presupunem această intensificare a influenţii bulgare, că ar fi o urmare a prigonirilor îndreptate pentru convertirea Meglenoromânilor, din singura consideraţiune că, după cele ce am putut constată, şi Meglenoromânii se arată tot aşà de conservativi ca şi Aromânii, în ce priveşte păstrarea şi întrebuinţarea exclusivă a limbii în vieaţa din familie. Şi la ei factorul principal al acestui conservatism este femeia. Dacă bărbaţii sunt nevoiţi să înveţe bulgăreşte, mai rar turceşte, în oraşele unde se coboară pentru desfacerea produselor muncii lor, femeia, ocupată cu gospodăria casii şi munca câmpului, rămâne acasă şi este păstrătoarea limbii şi obiceiurilor strămoşeşti. Numai aşà se explică de ce în timpurile din urmă, când prigonirile încetaseră şi Meglenoromânii nu mai erau nevoiţi să se refugieze în centrele mai mari bulgăreşti, femeile nu ştiu aproape deloc bulgăreşte, iar dintre băieţi şi fete sunt rari cari cunosc această limbă.

Oricari ar fi cauzele cari au determinat intensificarea sau slăbirea influenţii slave asupra dialectului meglenoromân, ţinând seama de tot ceeace graiul lor ne înfăţişează astăzi ca element în limbă de provenienţă slavă, vom face o expunere a acestui element tratându-l ca şi elementul latin, din punctul de vedere: I al *lexicului* şi II al *transformărilor* lui în dialect.

I. *Lexicul* slav din dialectul meglenit se înfăţişează sub o îndoită formă: o parte care derivă din limba veche slavă şi se regăseşte şi în celelalte dialecte; o altă parte, mult mai numeroasă decât cea dintâiu, care derivă din limba bulgară, şi există şi în dialectul meglenoromân. Toate formele slave la olaltă şi cele vechi ca şi cele mai nouă au pătruns în graiul meglenit, înlocuind sau existând alături pe lângă formele latine, pentru exprimarea unor noţiuni din toate domeniurile. Astfel, luând corpul omenesc şi părţile lui, vom vedeà că unele denumiri sunt de origine slavă; *trup*, *ubraz*, *usnă* (buză), *grătlan* (gâtlej), *drob* (ficat), *slăbină* (partea dela buric în jos până la încheietura picioarelor, bg. *slabina*), *pusleadic* (soarta în care se află fătul născut bg. *poslědъk*), *cusiţă*(cosiţe), *patiţ* (cărarea părului mbg. *patets*). Tot aşà la celelalte vieţuitoare: *mărşă* (cadavru), *tărbuşon'ă* (burtă, stomac la animale, bg. *tărbuh*), *jilăndreţ* (stomacul păsărilor, pipotă, mbg. *želudets*, bg. *želud* «*stomac*»), *cupită*, *cupan*, etc. La îmbrăcăminte avem: *cujoc*, *upincă*, *scorni* (cizme), *izmeani*, etc. Dintre mâncări avem: *mandžă* (mâncare, bucate; cuvânt italian întrebuinţat la Bulgarii din Macedonia pentru *ĭastie*), *băcădarnic* (un fel de mămăligă), *gabaniţă* (un fel de plăcintă preparată cu mai multe foi, arom. *pituroan'e*, din bg. *guba* «foaie de cocă» şi ar fi, ca formaţiune, identic cu *pituroańe* dela *petură*. Alţii cred că *gabanitsa* ar derivà din Ban, ca *tsarevitsa* din *tsar*. Cuvântul însă există şi în sârbeşte: *gibanitsa* (de la *gibati* «a îndoì») «un fel de plăcintă răsucită». In cazul acesta el trebuie socotit ca un derivat dela acest verb), *pituliţă* (un fel de gogoşi), etc. Cuvinte referitoare la termenii de înrudire: *dead* (moş), *babă*, *tetă* (mătuşe), *chercă* (rar, fiică din forma mbg. *k'erka*), *niveastă*, *tšitša* (unchiu, unchiaş), *bebi* (nene), *dodă* (termen ce se dă la o soră mai mare cf. ţaţă), *nină* (mătuşe din partea tatălui), *pusestrimă* (surată), *dirvişnic* (fărtat din bg. *dever* «fărtat»), *rămasnică* (logodnică mbg. *ramasnic*), etc. Cuvinte referitoare la locuinţa omului: *sobă* (cameră), *steană* (piatră mai mare), *prag*, *tream* (tinda casei), *ubor* (curte), *vratnitšcă* (uşa mai mică), etc. Pentru termenii religioşi avem: *Buguridiţă* (pe lângă Stămăria), *cămbană* (clopot), cloput, *criştinic* (fin, din bg. krăstnik, influenţat de criştin?), *dovnic* (duhovnic), *duves* (spovedesc), *maghiiă*, (farmece), *maghiesniţă* (fermecătoare), *vrăjal'că* (id.), *popă*, *veară* (lege, credinţă), *vlădică*, *vodiţă* (bobotează), etc.

Insă cele mai multe împrumuturi se constată în domeniul ocupaţiunilor omeneşti. Astfel avem cuvinte cari se refere la diferite instrumente, în special la cele de la arat: *raliţă* s. *lariţă* (plug bg. *ralitsa*), *palişnic* (fierul mare bg. palešnik «Pflugschar»), *utreş* (cuiul de lemn care ţine pârvoiul, bg. *utriž* «Zapfen am vorderen Pflugbaum»), *jegli* (resteul mbg. *žegli*), *podvărzi* (sforile de pe lângă resteu mbg. *podvărski*), *vila* (bg. vila) «furcă» (cf. arom. yilă); Alte referitoare la ţesut: *război*, *bărdi* (braţe, brăţare, mănuşi), *scripeati* (scripeţ. cf. cărăluş, cărluş, cărul'), *privărtal'că* (slobozitor), *suval'că* (suveică), *ţavi* (ţeavă), *vărteşti* (vârtelniţă), *prăşlen* (greutatea de la capătul de jos al fusului), *jiriaghiă* (măsură de tort lucrat cf. bg. *žrěbii*), etc. Foarte multe la diferite scule: *mel'ţă* (aparat pentru curăţitul bumbacului, bg. *mělitza*), *ţesală*, *cleaşti*, *cl'in*, *cl'utš* (lacăt), *coasă*, *cusor* (cosor), *cuvalnă* (nicovală), *dichel* (târnăcop cu doi dinţi), *greblă*, *lupată*, *băltac*

(topor s. secure), *bradvă* (bardă), *pirghet* (compas), *strug* (cuțitoiu), *trăon* (fierăstrău), *sfredel*, etc.

In domeniul plantelor (pomi, fructe, legume, flori) și al animalelor (pasări, pești, insecte) cuvintele de origine slavă sunt și mai numeroase. Dintre cele dintâiu avem: *bujancă* (arom. pirpirună, bg. božjanka), *busil'oc*, *buzeaĭ* (bg. bozĕi), *cătšuncă* bg. katšunka (șofrănel), *călincă* (rodie), *căpină* (mur), *caranfil*, *tšubrică* (bg. t šubr, tšubritsa « cimbru»), *tšărnitš* (dud), *tšeclaz* (mustățile spicului), *cucar* (arpagic), *corin* (rădăcină), *crăstăveț*, *cutšan* (cotor), *dud*, *ela* (brad), *făsul'* (fasole), *gădun'* (gutuiu), *gornit* (păr sălbatec), *javur* (un fel de platan care crește prin văi), *jir*, *lobudă*, *loznă* (viță sălbatecă), *lubiniță*, *luşnac*, (nucă fără coajă și un fel de pasăre mică: *aușel*), *maslincă* (măslin), *pălămidă*, *plod reapă* (morcov), *șăfran*, *șarlagan*, *slatšcă* (plantă), *smocf* (smochin), *steajăr* (stejar), *știr*, *tăpolă* (plop), *ticvă* (dovleac), *timinușcă* (floare de câmp cu miros de tămâie), *urov* (măzăriche), *uvez*, etc., etc. Dintre animale avem: *cărtal* (șoim, vultur), *cărtitšoan'ă*, *găselniță* și *căs-* (omidă), *coză* (capră), *cucot* (cocoș), *cucureati* (id.), *dănac* (vițel de un an), *dănatšcă* (vițel de un an), *ej* s. *iej* (ariciu), *glis* (limbric), *gloabă*, *gǫscă* (gâscă), *gănsac*, *gălup* și (gulub), *guvidină* (carne de bou, derivat de govedo), *iazuvet* (viezure), *iribiță* (potârniche), *jegaviță* (urechelniță), *jabă* (broască), *jel'că* (broască țestoasă), *lisiță* (vulpe), *mătšoc* (pisoiu), *misircă* (curcă), *misircu* (curcan), *metšcă* (ursă), *mǫscă* (catâr), *nivistul'că* (nevăstuică), *piiuveati* (lipitoare), *rac*, *scacaleț* (lăcustă), *scovran* (mierlă), *slaveai* (privighetoare), *soică* (drăpneauă), *som* (somn, pește), *stratšcă* (caragață, coțofană), *zmeu*, etc.

In afară de acestea, mai avem și un număr de cuvinte referitoare la pământul și tot ce-i clădit pe el: *breag* (înălțătură, ridicătură de pământ), *bară* (lac, mocirlă), *bărlog*, *colibă*, *cușară*, *deal*, *drum*, *dupcă* (gaură), *goră* (pădure), *iasli* (iesle), *pul'ană* (poiană), *tǫrlă* (târlă), *ugor*, etc.

La acestea se adaugă și un număr destul de mare de verbe, care toate țin de conjugarea IV; mai multe adjective ca: *criv* (șchiop), *crăstav* (rîios), *crotnic* (domestic, blând), *div* (sălbatec), *glupav* (prost), *itru* (șiret), *iunac* (voinic), *lesnic* (ușurel), *loș* (bolnav), *lud* (prost, nebun), *l'ut* (iute), *mil* (drag), *mǫndru* (înțelept, cuminte) etc.; tot atâtea adverbe (pentru care cf. § 127, 128, 129); foarte puține conjuncțiuni, și un număr destul de însemnat de sufixe (cf. § 133) și prefixe (pentru care vezi § 134).

* * *

Făcând un studiu comparativ asupra elementului slav din dialectele dacoromân, meglenoromân și aromân, vom vedeà că în toate dialectele există câte un strat de cuvinte slave de origine mai veche, și un altul de proveniență mai nouă. Dintre cuvintele vechi găsim un număr destul de mare care există în câteși trei dialectele. Aceste cuvinte sunt aproape toate împrumutate din limba veche slavă, încă pe când Dacoromânii, Meglenoromânii și Aromânii trăiau laolaltă, și graiul lor nu căpătase coloritul dialectal de mai târziu. Este interesant a ne ocupà de aceste cuvinte, introducând întâiu forma meglenoromână și apoi formele dialectale, spre a urmărì mai de aproape cele dintâiu împrumuturi pe care Străromânii le-au făcut din limba slavă veche: *ąmplites* (плєтѫ); arom. amplitescu, dacor. împletesc; *ąnvăles* (валити), arom. nvălescu, dacor. învălesc; *ąnvărtes* (врътѣти), arom. nvărtescu, dacor. învârtesc; *babă* (баба), arom., dacor. babă; *ban'ă* (банꙗ), arom. ban'e, dacor. baie; *beal* (бѣлъ), arom. bealiș (derivat din beal) «frumușel» (mai ales pentru copii sau mieii albi), dacor. *bălan* (din băl.); *brazdă* (бразда) arom., dacor. brazdă; *cleașți* (клѣштє), arom. cleaște, dacor. clește; *cl'in* (клинъ), arom. cl'in, dacor. cl'in; *clopot* (клопотъ), arom. cloput și cluputic, dacor. clopot; *coajă* (кожа), arom. dacor. coajă; *coasă* (коса), arom., dacor. coasă; *colac* (колачь), arom. culac, dacor. colac; *coș* (кошь), arom., dacor, coș; *cutšan* (sl. kočanj), arom. cutšan, dacor. cocean; *tšudă* (чоудь), arom. tšudie (derivat din tšudă), dacor. ciudă; *cruies* (кроити), arom. cruiescu, dacor. croiesc; *cucot* (кокотъ «cocoș»), arom. cucot, dacor. cocoș (din кокошъ «găină»); *cusiță* (коса), arom. cusiță, dacor. cosiță; *dărules* (даровати) arom. dăruescu, dacor. dăruesc; *gărdină* (градина), arom. gărdină, dacor. grădină; *gărliță* «boală de gât» (bg. гърлица), arom. gurliță, dacor. gârliță; *goĭ* (голь), arom., dacor. gol; *gres* (грапати) arom. grescu, dacor. grăiesc; *grindă* (грѧда) arom. grendă, dacor. grind

pl. -uri și grindă; *grișos* (грѣшити), arom. agărșescu «uit», dacor. greșesc; *gunes* (гонити) arom. agunescu, dacor. gonesc; *izvor*, *izvoarcă* (извоpъ), arom. izvur, dacor. izvor; *jali* (жаль), arom., dacor. jale; *jar* (жаръ), arom. jer, dacor. jar; *leani* (лѣнь), arom. leane, dacor. lene; *lipes* (лѣпити și *leapcă* < лѣпка «Klebkraut»), arom. alichescu, dacor. lipesc; *lupată* (лопата), arom. lupată, dacor. lopată; *milă* (милъ), arom. n'ilă, dacor. milă; *mintes* (съмѧсти, съмѧтѫ), arom. mintescu, dacor. smintesc; *niveastă* (невѣста), arom. nveastă, dacor. nevastă; aceleași derivate: *nivistul'ă* arom. nivistul'e, dacor. nevăstuică (cf. bulg. nevěstulka «Wiesel», gr. νυφίτζα); *nivol'ă* (неволꙗ), arom. nivol'e, dacor. nevoie; *padi*, *padină* (cf. rus. padina), arom. pade, dacor. padină; *pădar* (пѫдарь), arom., dacor. pândar; *pizdă* (пизда) arom. chizdă (pe lângă pitše) megl. pizdă; *plătes* (платити) arom. plătescu, dacor. plătesc; *poală* (пола), arom., dacor. poală; *prag* (прагъ), arom., dacor. prag; *praști* (пращта), arom. proaști, dacor. praștie. In megl. mai există și forma *praștilă* din bg. prăștilo; *pri* (прѣ), arom., dacor. prea; *pufă* (поухъ), arom., dacor. puf; *pușangu* (па(н)жкъ), arom. păiangu, dacor. păianjen și variante, *puliță* (полица), arom. puliță, dacor. poliță; *pumean*(*ă*) (помѣнъ), arom. pumeană «pomană și pomenire», dacor. pomană; *pupăres* (опарити), arom. upărescu, dacor. opăresc; *rac* (ракъ), arom., dacor. rac; *piper* (bg. piper), arom., dacor. piper; *pridau* (прѣдати), arom. pridau, dacor. predau; *pust* (поустъ), arom. pustu, dacor. cf. pusta, pustie; *rană* (рана), arom. arană, dacor. rană; *roguz* (рогозъ), arom. arugoz, dacor. rogoz; deasemenea și derivatul: megl. arom. *ruguzină* (рогозина), dacor. rogojină; *scomp* (скѫпъ), arom. scumpu, dacor. scump; *sită* (сито), arom., dacor. sită; *slab* (слабъ), arom., dacor. slab; *șut* (шоутъ), arom., dacor. șut; *sută* (съто), arom., dacor. sută; *sutšos* (bg. sutša), arom. șuț, dacor. suceesc; *stog* (стогъ) arom. stogu, dacor. stog; *trap* (трапъ), arom. trapu, dacor. trap; *trup* (троупъ) arom. trupu, dacor. trup; *tupes* (топити), arom. tuchescu, dacor. topesc; *ubor* (оборъ), arom. ubor, dacor. obor; *ubel'* pl. de la **ubială* (обити), arom. bială, dacor. obială; *vrăstă* (връста), arom. vrâstă, dacor. vârstă.

Din toate aceste cuvinte, formele *amplites*, *anvăles*, *anvărtes* arată în toate dialectele aceeaș derivațiune cu prefixul de origine latină *an* (n, în) < in, ceeace dovedește că derivațiunea s'a făcut în străromână. Tot aci aparține și *anțap* arom. *nțap*, dacor. *înțap* toate derivate dintr'un primitiv comun pentru toate dialectele *țeapă* < цѣпъ, care s'a păstrat numai în dialectul dacoromân. De la forma slavă коса «păr» avem în toate dialectele numai derivatul cu suf. -iță: cusiță, cosiță. Se poate ca cuvântul să fi pătruns în limba română chiar sub această formă, mai ales că înțelesul din toate dialectele este acela din bulg. kositsa «Zöpfchen». Formele megl. și arom. *cl'in* < клинъ arată l' pentru l; ele trebuie să fie mai nouă înlocuite fiind cu o formă din dialectele bulgare de răsărit, în care, după cum vom vedeà, apropape toate consonantele și în special l, apar palatalizate. Cu toate acestea, după cum arată formele arom. *cl'in*, *scl'intšu*, grupa **kl** din slavă s'a pronunțat ca cl din elementele latine. De la грѧда în aromâna ar fi trebuit să avem, ca și în celelalte dialecte, *grindă*; forma arom. trebuie să fie sau un împrumut relativ mai nou, sau, și mai sigur, o formă veche înlocuită printr'alta dialectală bulgărească *grenda*. Intelesul cuvântului arom. *agârșescu* a evoluat mai departe de cel etimologic care se păstrează numai în megl. și dacoromâna. In formele megl. *mil* și *milă* avem înțelesul nou din limba bulgară. Se poate, cuvântul să derive din limba bulgară. Forma *mintes* este aceeaș cu arom. *mintescu* și presupun o formă vsl. *мѧтѫ spre deosebire de dacor. smintesc. Tot așà *pupăres* derivă din bg. *poparja* id.

In afară de aceste cuvinte comune celor trei dialecte, mai vine o alta serie de cuvinte, mult mai numeroase decât cele dintâiu, care sunt comune numai pentru dialectul meglenoromân și dacoromân. Aproape mai toate sunt împrumuturi mai vechi și derivă, desigur, încă din vremea când, după despărțirea Aromânilor de restul românismului, Meglenoromânii mai continuau să trăească în apropierea Dacoromânilor.

Iată aceste cuvinte: *bărlog* (бърлогъ), *bivul* (бꙑволъ), dacor. bivol; *buluvan* (балъванъ), dacor. bolovan, bg. boluvan; *călit* (калити), dacor. id.; *cărmes* (кръма), dacor. id.; *tšas* (часъ), dacor. id.; *clatin* (клатити), dacor. id.; *culibă* (колиба), dacor. colibă; *cuteț* (котьць), dacor. coteț; *cremini* (кремень), dacor. cremene; *cujoc* (кожоухъ), dacor. cojoc; *cuses* (косити), dacor. coses; *cusor* (косорь), dacor. cosor; *cuvalnă* (наковалнꙗ și наковало), dacor. nicovală și năcovalnă, nicovală. Cuvântul megl. poate să reprezinte o formă bulgară dialectală mai nouă pentru *na kovalnija*, forma bulgară

obişnuită; *dar* (даръ), dacor. id.; *dira* (*дира? cf. bg. dyrja, sârb dira), dacor. dâră; *drum* (дроумъ), dacor. id.; *dumbrọvi* (джбрава), dacor. dumbravă; *duovnic* (доуховникъ), dacor. duhovnic; *gad* (гадъ), dacor. gadină (< гадина). Amândouă formele pot să derive din limba bulgară în care avem *gad* și *gadina*; *gănsac* (*гжсакъ cf. sârb. gusak), dacor. gânsac și gâscan; *gârbov* (гръбовъ), dacor. gârbov; *glas* (гласъ), dacor. id.; *gleznă* (глєзьна), dacor. id.; *gloabă* (глоба) «amendă», dacor. id.; *grădiști* (градиште), dacor. grădiște; *grămadă* (грамада), dacor. id.; *gọscă* (гжска), dacor. gâscă; *grăbăes* (грабити), dacor. grăbesc; Forma mgel. poate să derive și direct din bg. *grabam* «răpesc». Ințelesul din dialectul dacor. se apropie mai mult de înțelesul cuvântului sârbesc: *Nema devojke y tselom selu, koja se nebi grabila, da do Tsvetka igra u kolu* «nu-i fată în tot satul, care să nu se fi grăbit, ca să joace lângă Tsvetko la horă»; *greblă* (грєбло), dacor. id.; *ịasli* (ясли), dacor. iesle; *ịăves* (явити), dacor. ivesc; *itru* (*хытръ), dacor. hâtru; *jir* (жиръ) dacor. id.; *larịtă* (bg. ralitsa «Pflugsterz»), dacor. raliță; *leac* (лѣкъ), dacor. id.; *leasă* (лѣсъ), dacor. id.; *lobudă* (лобода), dacor. lobodă; *l'ut* (лютъ), dacor. iute. Forma megl. poate să fie și un împrumut mai nou din limba bulgară, ca și derivatul *l'utiță* «șarpe veninos» bg. ljotitsa id.; mai ales că cuvântul dacor. derivă din forma adverbială (лютѣ loc. ca зълѣ, добрѣ cf. Leskien, *Handbuch d. altbulg. Spr.* 98); *mart* și *marta* (мартъ) luna Martie, dacor. Mart; *mași* (маштєха), dacor. maștehă, mașteră; *matcă* (* матка); *mijọs* (мижати), «deschid ochii pe jumătate», dacor. mijì; *mreajă* (мрѣжа), dacor. id.; *mọncă* (мжка), dacor. muncă; *mọndru* (мждръ) «cuminte, înțelept», dacor. mândru; *mulitvă* (молитва), dacor. molitvă; *nărănțsọs* dau ordin poruncesc cf. dacor. poruncesc (< нарячати) bg. *narătś-[v]am*, id.; *năịmes* (наимати), dacor. năimesc; *nivol'ă* (нєволя), dacor. nevoie; *nusilă* (носило), dacor. năsalie; *opacu* «pe dos, pe dindărăt, invers» (опакоу din care opačiti >), dacor. opăcì. In megl. cuvântul se poate să fie și din limba bulgară; *păles* (палити), dacor. pălesc; *peaștiră* (пєштєра), dacor. peșteră; *pernịtă* (bg. pernitsa), dacor. id., *plas* «bucată de lână scârmănată» (bg. plasa) dacor. plasă; *plean* (плѣнъ), dacor. id.; *pleavă* (плѣва), dacor. id.; *plod* (плодъ), dacor. id.; *plusnes* (плѣснжти), dacor. pleznesc. Forma megl. poate derivà și din mbg. pluskam aor. plusnah id.; *pod* (подъ), dacor. id.; *post* (постъ), dacor. id.; *popă* (попъ), dacor. id.; *pojar* (пожаръ), dacor. id.; *prășọs* (прашити), dacor. prășesc; *prăjọs* (пражити), dacor. prăjesc; *pra* (u) (прахъ), dacor. praf; *priblijini* (прѣображєниє), dacor. preobrejenie «Schimbarea la față»; *prịịatil* (приятєль), dacor. prieten. Forma dacor. arată schimbare de terminațiune; *primeajdă* (прѣмєждиє), dacor. primejdie; *primines* (прѣмєнити), dacor. premenesc; *prizăres* (прѣзрѣти), dacor. prizăresc; înțelesul megl. este acelaș cu bulg. priziram; *prost* (простъ), dacor. prost; *pubărdes* îmbrobodesc: *Au flọ mumă-sa ăn tream pubărdită cu ună bul'că neagră* «o găsì pe mamă-sa în tindă îmbrobodită cu o năframă neagră» 8/91 (bg. podbraždam aor. podbradih «sich das Kinn unterbinden, im Kopftuch setzen» cf. Weigand, *Jahresb.* XV p. 168), dacor. îmbrobodesc; *pucrov* (покровъ), dacor. procov; *pugatśă* (* погача) dacor. pogatše; *puives* (явити), dacor. ivesc; *pul'ană* (поляна), dacor, poiană; *pruvules* (провалити), dacor. prăvălesc; *raị* (раи), dacor. id.; *rod* (родъ), dacor. id.; *rudes* (родити), dacor. rodesc; *sădes* (садити), și *sădes* (сждити), daocr. sădesc judec; *șăngav* (шжга), dacor. șagă (< *șeagă < *șegă). Cuvântul megl. derivă dintr'o formă bulg. dialectală; *sfărșọs* (съвръшити), dacor. săvârșesc și sfârșesc; *silă* (сила), dacor. id.; *sirac* (bg. sirak), dacor. sărac; *smintes* (съмжсти, съмжтж), dacor. smintesc; *snop* (снопъ), dacor. id.; *spuvides* (исповєдати), dacor. spovedesc; *străjọs* (стража), dacor. strajă, străjesc; *taligă* (талѣга), dacor. teleagă. Forma megl. este mai nouă din bg. taliga; *țăpes* (< ?) dacor. țip; *timnịtă* (тьмьница) dacor. temniță; *trăịes* (траити), dacor. trăiesc. Cuvântul meglenit și-a păstrat înțelesul primitiv «rabd»; *trăznes* (трѣснжти), dacor. trăznesc; *trebuịes* (трѣбовати), dacor. trebuie; *tọrlă* (търло) dacor. târlă; *tucmes* (тъкмо), dacor. tocmesc. In dial. megl. cuvântul are și înțelesul «mă logodesc», după bulg. tăkmja «eine Verlöbung zustande bringen»; *ubraz* (образъ), dacor. obraz; *uglindală* (de la o formă dial. oglendalo cf. arom. *grendă*), dacor. oglindă (оглждати); *ugor* (огорѣти) dacor. ogor; *upincă* (опьнъкъ), dacor. opincă; *utroavă* (отрава), dacor. otravă; Forma megl. din bg. otrova; *uvez* (овѣсъ), dacor. ovăz; *var* (варъ), dacor. id.; *veac* (вѣкъ), dacor. id.; *vearigă* (вѣрига), dacor. verigă; *vlădică* (владикъ), dacor id.; *vlaga* (влага), dacor. id.; *vratnịtă* (вратница), dacor. id.; *vrău* (връхъ), dacor. vârf; *vreami* (врѣмж) dacor. vreme; *vrednic* врѣдъ врѣдьнъ), dacor. vrednic; *zăboves* (забавити) dacor. zăboveș; *zid*

[illegible]ъ), dacor. id.; *zmeu̯* (змѣи)? dacor. id. Mai sunt o mulțime de derivate din aceeaș tulpină slavă, însă care au intrat atât în dialectul meglenoromân cât și în cel dacoromân în diferite epoci și pe căi deosebite.

II. *Transformările* ce a suferit lexicul slav din dialectul meglenit sunt aproape aceleași cari se observă și în celelalte dialecte. Cu toate acestea, printre ele se găsesc și unele particularități care lipsesc din celelalte dialecte și care s'au întins și asupra cuvintelor de origine latină. Acestea sunt relativ mai nouă și au pătruns în dialectul meglenit într'o epocă când Meglenoromânii nu mai erau în contact nici cu Aromânii și nici cu Dacoromânii, și dintr'o regiune a limbii bulgare, în apropierea căreia trebuie să fi locuit odată, vreme mai îndelungată, Meglenoromânii, înainte de așezarea lor în locurile unde îi întâlnim astăzi.

Aceste particularități sunt două: 1. Redarea sunetului slav ъ, (ă) prin ǫ și 2. Pronunțarea guturală a lui ł, la sfârșitul cuvintelor și, câteodată, și la mijlocul lor.

Și fiindcă, după cum am spus, ele sunt relativ mai nouă venite din medio-bulgara, ca să putem ajunge mai ușor în regiunea pe unde au trecut ele în graiul meglenit, suntem nevoiți să facem o scurtă expunere a dialectelor bulgare.

Limba bulgară se împarte în două mari dialecte: *dialectul răsăritean* care începe de la o linie dusă perpendicular de lângă orașul Nicopole, pe Dunăre, până la gurile râului Bistrița, dincolo de Salonic, cuprinzând toată Bulgaria și Tracia de răsărit între Marea-Neagră și Marea-Egee și *dialectul apusean* care cuprinde restul Bulgariei apusene împreună cu teritoriile de limbă bulgară din Macedonia. Deosebirea principală dintre aceste două mari dialecte constă, în primul loc, în tratarea sunetului ѣ (ě) vechiu slav și, în al doilea, în accentuarea cuvintelor. Pe când în dialectul răsăritean pronunțarea lui ѣ este mai deschisă, un sunet care se aude între e și a, un fel de ę (deschis), însemnat în studiile slave ale lui Miletič (de la care împrumutăm aceste note) cu ä, iar accentul este mobil, arătând un caracter mai vechiu, în dialectul apusean, din contră, pronunțarea lui ѣ este mijlocie, ca în limba română, iar în privința accentului, se manifestă o împingere către începutul cuvântului, mai ales în dialectul sud-vestic.

In sânul dialectului răsăritean există o mulțime de subdialecte. Dintre acestea dialectul *rupțic* sau *tracic* se întinde de la extremitatea vestică peste toată câmpia Traciei, peste munții Rodope în spre răsărit și sud până la Egee și Marea-Neagră. Din cauza întinderii prea mari a acestui subdialect răsăritean, precum și din cauza unor particularități ivite în sânul lui, el se subîmparte în două părți: una *estică* care se întinde de la mare până la munții Rodope, și alta *vestică* care cuprinde munții Rodope și restul vestic al dialectului tracic sau rupțic. Acest din urmă dialect se mai cunoaște și sub numele de *dialectul din Rodope*; el este cel mai însemnat dialect tracic, pentrucă într'ânsul se cuprind subdialecte, din ale căror particularități rezultă că vechea limbă slavă, în care s'au scris textele bisericești, trebuie să-și fi luat naștere într'o regiune din apropierea acestor dialecte. Pentru noi, în special, el este însemnat și pentru faptul că particularitățile dialectului meglenit ce ne interesează, își au obârșia din sediul central al acestui dialect.

Caracteristica generală a dialectului din Rodope, cu toate subdialectele lui, constă în aceea că vocalele ъ, ь, ѫ și a sunt reduse la ъ, care se pronunță ca o deschis, întocmai ca și ǫ din dialectul meglenit. In unele împrejurări această reducere se extinde și asupra lui ѧ ѣ și i. Sunetul ѣ se aude ca ä mai ales în subdialectul central. In consonantism se observă palatalizarea lui t urmat de e, ě, i, ъ care ajunge până la k′ și pronunțarea guturală a sunetului ł.

In privința aceasta, dialectul din Rodope seîmparte și șase grupe, fiecare reprezentând câte un subdialect cu mici diferențieri de la unul la altul.

Dintre toate aceste subdialecte, cel mai însemnat și în acelaș timp cel mai întins este *dialectul central*, cunoscut și sub numele de *dialectul din Achârčelebi*. El se întinde în regiunea superioară a râului *Arda*, un afluent al lui Marița, cuprinzând regiunea centrală a munților Rodope, și ajungând la miază-noapte până aproape de orașul Plovdiv, la miazăzi până la Xanti și Drama, iar la apus până la Nevrocop.

In graiul din această regiune propriu zis, orice ъ (ă) rezultat din vechile vocale reduse (ъ, ь), sau din ѫ, ѧ și ѧ se pronunță ca o deschis având ca bază sunetul a, pe care noi îl însemnăm cu ǫ. Sunetul ѣ se aude peste tot ca e deschis. Dintre consonante

ł se pronunță gutural înaintea vocalelor a, o, u și la sfârșitul cuvintelor, înaintea unui ъ dispărut. In privința acestei din urmă particularități, dialectul din Șiroka și Lъka care se găsește între dialectele centrale, merge și mai departe; acì ł gutural se pronunță peste tot, nu în măsura restrânsă a celorlalte dialecte din Rodope.

Revenind acum la celelalte două particularități ale elementului slav din dialectul meglenit, vedem că ele coincid cu aceleași particularități din dialectele bulgare centrale. Cu alte cuvinte și în dialectul meglenit avem ǫ pentru ă, fie că acest ă derivă din ъ slav, sau din ă latin: mǫscă: mъska «catâr»; gǫscă: gъska «gâscă», lǫnă: lana, -am, sǫmt: sanctus. Deasemenea l final se pronunță gutural în elementele slave ca și în elementele latine: goł: goł; mił: mił; cał: caballus; cățǫł: catĕllus. Din această coincidență rezultă că aceste două fenomene linguistice care alcătuesc două particularități specifice ale dialectului meglenit, mai ales că ele nu se mai găsesc în celelalte dialecte sau subdialecte românești, sunt împrumutate din limba bulgară, și anume din subdialectul central al dialectului din Rodope, într'o epocă când Românii din munții Balcani, în drumul lor spre Macedonia, au trebuit să se oprească mai multă vreme prin ținuturile Rodopei, după care apoi au ajuns în dreapta Vardarului, acolo unde îi găsim așezați astăzi. Trebuie să admitem acest contact al Românilor balcanici cu populațiunile bulgare din munții Rodope, mai ales că și din punctul de vedere istoric existența Vlahilor în Rodope este atestată, dacă voim să ne explicăm cele două particularități. Căci dacă pentru guturalizarea lui l s'ar puteà admite, la rigoare, o influență bulgărească venită și din partea dialectelor vestice, cum este bunăoară graiul din împrejurimile Sofiei în care ori ce l urmat de ĕ, se pronunță ł, pentru trecerea lui ъ în ǫ nu putem admite decât numai influența dialectului din Rodope, căci, din studiile făcute asupra dialectelor bulgare, această particularitate nu există în nici un alt dialect estic sau vestic din întregul domeniu al limbii bulgare [1]). Dar chiar pentru introducerea lui ł gutural, este mai ușor de admis că ea s'a făcut dintr'o regiune unde pronunțarea lui gutural formà o regulă generală, cum am văzut că este cazul pentru subdialectul din Șiroka și Lъka, din imediata apropiere a dialectelor centrale, decât dintr'un alt dialect, în care această particularitate este rară.

De altfel, întreaga influență slavă asupra dialectului meglenit derivă din dialectele bulgare răsăritene. In privința aceasta mai avem două cazuri, dintre care mai ales unul este în măsură să confirme proveniența acestei influențe. Se știe că sunetul ѣ se pronunță ca *ea* numai în dialectele răsăritene, și acì, astăzi, în anumite condițiuni și anume când ѣ accentuat este urmat de vocalele a, o, u, . Inainte de vocalele e, i și în poziție neaccentuată, ѣ se aude ca e mijlociu sau ceva mai deschis. De la această regulă face excepție numai dialectul din Rodope și în special subdialectele centrale, în care pronunțarea lui ѣ se apropie cel mai mult de aceea a vechii limbi slave. In dialectul meglenit avem cuvinte de origine veche slavă sau bulgară în care ъ urmat de vocalele palatale ca și velare se pronunță ca ea: *pugazeați'* (bg. pogazĕi) «tinerii cari duc miresii zestrea»; *veanįț*: вѣнец «cunună»; *cleaști*: клѣщти; *jireaghįă*: жрѣбни, «măsură de tort lucrat», și tot așà *beał*: бѣлъ, *vreami*: врѣмѧ etc. Se înțelege că această pronunțare a lui ѣ slav ca *ea* este veche; și întrucât se știe că la început ѣ slav se pronunță peste tot în limba bulgară deschis și numai mai târziu în dialectul apusean a fost redus la e, ar urmà că și împrumuturile din dialectul meglenit să dateze dintr'o epocă veche. Cum însă printre acestea sunt și împrumuturi mai nouă, se înțelege că ele n'au putut intrà în meg'enoromână decât din dialectul răsăritean, unde a fost continuitate în pronunțarea deschisă a lui ѣ.

O altă particularitate a elementului slav din dialectul meglenit mai este și aceea că în foarte multe cuvinte l se pronunță palatal: *gl'eată* (bg. gleto din dleto-dlato, din care dacor. daltă) «maiu», *cl'ęti* (bg. klĕtъ) «cameră de provizii»; *ugol'* (bg. ogolъ) «mereu, într'una»; *mel'iță* (bg. mĕlitsa) «aparat pentru curățitul bumbacul») *l'ubiniță* (bg. lubenitza); *val'aviță* (bg. valavitsa) «moară unde se bate postav, șaiac (vezi alte citate

[1]) Sandfeld-Jensen, admite influența dialectului bulgar meglenit. cf. *Die nichtlateinischen Bestandteile im Rumänischen* in Grundriss der romanischen Philologie II², p. 532.

la observ. ad § 56—60). Se ştie că în consonantism, ceeace deosibeşte mai mult dialectul bulgar răsăritean de cel apusean este palatalizarea mai mare a consonantelor. In dialectul apusean se poate spune că, în regulă generală, consonantele urmate de vocale tari, se pronunţă tare; iar cele urmate de vocale moi, se pronunţă ceva mai moale. Dialectul răsăritean, în afară de această categorie de consonante, mai cunoaşte o serie de consonante palatale, care se nasc mai ales în unire cu a din ѣ. Cu alte cuvinte, tendinţa de a palataliză consonantele este mult mai răspândită în dialectul bulgar de răsărit decât în cel apusean. Prin urmare nu-i exclus cazul ca formele din dialectul meglenit cu l palatal să fi pătruns din dialectul răsăritean, mai ales că în dialectu bulgar meglenit, după câte am putut constată, ele se pronunţă cu l nealterat. Se înţelege însă că în privinţa aceasta, întrucât nu avem la îndemână un dicţionar dialectal, sau cel puţin material dialectal suficient, nu se poate susţine încă nimic cu siguranţă.

* * *

In ceeace priveşte celelalte transformări ce a suferit lexicul slav din dialectul meglenit, ele sunt aproape aceleaşi ca în celelalte dialecte şi anume:

In *vocalism*:

1. Sunetul ѫ apare numai într'un singur cuvânt ca *un, um*: *dumbravă* (pl. *dumbrǫvi*) < дѫбрава, încolo pretutindeni *ǫn*, *ǫm*, din mai vechiu *un*, *um*, ca în dialectul dacoromân: *scǫmp* < скѫпъ; *mǫncă* мѫка; *mǫndru* < мѫдръ; *zǫmbă* < зѫбъ.

In dialectul dacoromân toate aceste cuvinte arată *un* din ѫ; *muncă scump*, afară de *mândru*, în care, ca şi în dialectul megl., avem *ân* pentru *un*. Formele meglenite scǫmp, mǫnca, mǫndru trebuie să fi existat odată şi în dialectul meglenit cu *un* pentru *ǫn*: **muncă*, **scump*, **mândru*, mai ales că cel din urmă (scumpu) se găseşte şi în dialectul aromân, însă, cu timpul, au fost înlocuite de formele medio-bulgare skъmp, cari vor fi pătruns dintr'o regiune din nordul Salonicului, unde continuă să se păstreze încă până astăzi, în comunele *Sucho*, *Zarovo* şi *Visoka*. In aceste comune avem cuvintele: *mъndъr* (măndăr) мѫдръ; *mъnkă* (mănkă) мѫка; *skъmp* (skămp); скѫпъ *tъnga*; (tănga cf. megl. tǫngă) тѫгъ; зъмпъ (zămp) зѫпъ etc. Va să zică cu ѫ > ън (ăn) din care în dialectul megl. ǫn. Cuvintele *pădar* şi *gǫscă* sunt împrumuturi mai nouă.

2. Sunetul ѧ apare ca in < en: грѧда > grindă (arom. mai nou grendă); огледало > uglindală; смѧтъ > smintes, etc. Pronunţarea cu ѧ > en se întâlneşte şi în comunele bulgăreşti citate mai sus: grènda, uglèndalu. (Pentru cuvintele cu ѧ > ън şi ѧ > en în bulgăreşte (vezi A. P. Stoilovъ, *Ostatъci ot nazalizъma v solunskitě sela Zarovo i Visoka*, apărută în *Periodičesko Spisanie*, kn, LXI (1901).

3. Sunetele ъ şi ь nu se pronunţă când se găsesc la sfârşitul unui cuvânt sau a unei silabe: izvur < изворъ; rac < ракъ; plean < плѣнъ; plod < плодъ; post < постъ; prag < прагъ; scǫmp < скѫпъ; slab < слабъ etc. Tot aşà: gol < голь; temnită < тьмница: coteț < котьцъ, ovez < овьсъ etc.

4. Sunetul ъ îş păstrează pronunţarea veche sau actuală bulgărească când se află în grupa ръ: învărtes < врътѣти; bărlog < бърлогъ; sfărşǫs < сѫкрушити; vrâstă < връстъ; vrâu връхъ, etc. etc.

5. In unele cuvinte ъ din grupa ръ apare ca ǫ: cǫrpă < връпа; tǫrlă < търло.

6. ъ final se pronunţă ca ă numai în: milă < милъ; popă < попъ; pufă < пухъ pumea.nă < помѣнъ; upincă < опънъкъ.

7. Sunetul ь apare ca e în: cremini < кремень; leani (< leane) лѣнь; temniță < тьмница. După aceea, accentuat în: coteț < котьць şi oves < овьсь

8. Celelalte vocale arată aceleaşi schimbări ca în dialectul dacoromân, despre care se vorbeşte mai pe larg la fonologie. Acì relevez numai faptul că ъ > o din mijlocul cuvintelor se arată numai în *tucmes* (cu u < o) din тъкъмо, din care avem şi *tocmă* «logodnă». In schimb, *o* neaccentuat apare pretutindeni ca *u*.

In *consonantism*:

In afară de schimbările ce a suferit *l*, despre care a fost vorba mai sus, sunetul *h* cade la începutul, mijlocul şi sfârşitul cuvintelor: rănes < хранити; pră < прахъ; streaŭă < стрѣха (cf. § 66).

In *flexiune*:

1. La declinarea substantivelor, dativul se f ormează cu prepoziţiunea la: *la ţar*; *la lup*, după bulg. na tsarъt; na vъlkъt; tot aşà şi la dativul adjectivului pronumelui şi numeralului.

3. Numeralul cardinal de la 11—19 precum şi zecimile se formează în felul numeralului slav — ca în toate dialectele române.

4. Unele verbe primesc terminaţiunea -m la persoana întâiu singulară de la prez. indicativ: *aflum*, *amnum*, *antrum*, *ampl'um*, etc. sub influenţa verbelor bulgare, care se termină în -m la această persoană. Această influenţă a mers aşà de departe încât şi persoana a doua de la unele din aceste verbe face în -iş: *afliş*, *antriş*, etc.; întocmai ca verbele bulgăreşti; iar persoana întâiu de la verbul «a fi» reprezintă peste tot forma bulgărească dialectală: *sǫm* (bg. sъm, sǫm cf. Miletič, *Südslavische Dialekte* II, p. 217).

6. *Elementul turc.*

Mai numeros decât elementul albanez şi grec este elementul turc. In privinţa aceasta, se poate spune că dintre toate dialectele limbii române, cel mai mare număr de cuvinte turceşti, proporţional cu celelalte elemente străine, îl are dialectul megleno-român. In acest dialect sunt foarte multe cuvinte care nu există nici în dialectul aromân. In schimb, aproape toate se găsesc în dialectele bulgare din Macedonia şi în special în dialectul bulgar din Meglen. Din această cauză este aproape cu neputinţă de a puteà stabilì care cuvinte turceşti au intrat direct din limba turcă, şi care prin mijlocirea limbii bulgare. Şi nici schimbările fonetice ce au suferit cuvintele turceşti nu pot fi de folos pentru stabilirea provenienţii lor directe sau indirecte. Aceasta pentru faptul că, sau că ele nu există, sau, dacă există, sunt aproape la fel cu acelea din dialectele bulgare. Cu toată această asemănare, un bun număr de cuvinte turceşti au intrat direct sub forma lor populară, aşà cum au pătruns în toate limbile balcanice. De la colonizarea Meglenului cu Turcii asiatici, Românii fiind în apropierea lor, au fost în continuu contact cu ei şi din acest contact Românii au fost nevoiţi să împrumute, direct, multe din cuvintele pe care la au azi.

Deoarece din stabilirea raportului în elementul turc din dialectele meglenoromân, aromân şi dacoromân, nu poate rezultà aproape nimic pentru cunoaşterea legăturilor dintre aceste dialecte, nu vom încercà să-l supunem la acelaş studiu, cum am făcut cu celelalte elemente. Cuvintele turceşti au intrat prea târziu în dialect, spre a puteà aveà însemnătatea celorlalte cuvinte străine, chiar atunci când multe din ele sunt identice în câteşitrei dialectele. Cuvintele turceşti, care prezintă unele schimbări formale, sânt tratate împreună cu celalte elemente la Fonologie.

7. *Elemente romane.*

Prin elemente romane înţelegem acèle puţine cuvinte de origine italiană sau franceză care au pătruns în dialectul meglenit. Un studiu asupra acestor elemente a făcut G. Pascu (*Elementele romanice din dialectele macedo- şi megleno-române* p. 192—195). Autorul dă pentru dialectul meglenit vieo 64 de cuvinte.

Printr'ânsele se găsesc unele care n'au nevoie să fie de origine romană, din momentul ce pot fi derivate din limba latină sau din alte limbi. Astfel *ąnjur* nu vine din ital. *ingiuriare*, cum dă autorul, (p. 177) ci din lat. *ĭnjurio, -are (= injurior, -ari), aşà cum îl dau dicţionarele noastre (cf. Puş. EW. 866; CDDE. 868); deasemenea *buţe'l* cu *buţeaųă*, *buţiluşcă* nu vin din ital. (ven.) bozza, când pot fi derivate foarte bine din *buti* (CDDE. 202). Cuvintele *tšireĭp* şi *snuép* nu pot fi trecute printre elementele romane, pentru singurul motiv că arată *eĭ* şi *ue* pentru *ea* şi *o*. Deasemenea *mires* «viser, mesurer» n'are nici o legătură cu ital. mira «viser» gr. *μιράρω* id., ci derivă direct din bulg. *mĕrja* 1. messen, abmessen, wiegen. 2. mit den Augen abmessen, zielen auf jn, (cf. *Mi duc să li mirim midžiţi* «mă duc să măsor piesele de 20 de piastri 6/93. *Iu mireà, colo pugudeà* «unde ocheà, acolo nemereà» 11/67); *stignes* «tendre un corde» nu se potriveşte deloc cu ital. *stringare*. Cuvântul este bulgăresc *stĕgam* aor. *stĕgnah* din care

zignes, ca jignes de la aor. žegnah-žegam; to așà: aprăsnes, lăpnes, mắines (scurnes, etc.) Ințelesul cuvântului este de «a întinde strângând cevà», ca în bulgărește. (Despre celelalte forme vezi vol. III al acestei lucrări).

Există și cuvinte de origine romană. Astfel, ca să citez numai câteva, avem: cașcaval, cumandar (comandant), gaz (petroleu), lamarină (tinichea moale), lampă (și lambă), martină (pușcă sistem Martini), muzică, rom, țigară, etc,. etc. Dar toate acestea nefiind decât cuvinte culturale, ele au pătruns în întreaga Peninsulă Balcanică, unele în întreaga lume, odată cu obiectul, și este greu de admis că Meglenoromânii din munții Caragiovei, au fost cei dintâiu care le-au împrumutat. Multe din ele ei trebuie să le fi primit de la Bulgari, după cum Aromânii au primit multe elemente romane de la Greci, Turci sau alții. Din acest punct de vedere, puținele cuvinte de origine romană n'au decât o valoare relativă.

A. FONOLOGIA

SUNETELE

§ 1. *Vocale.*

a se pronunţă ca în dialectul dacoromân; în unele cuvinte se pronunţă ceva mai lung, şi atunci l-am însemnat cu o liniuţă deasupra: ā. In acelaş fel au fost însemnate şi celelalte vocale lungi: ē, ī, ō, ū.

ą este ceva mai închis decât a obişnuit, un sunet între a şi ă, însă care se apropie mai mult de a. Se întâlneşte numai la începutul cuvintelor şi în poziţie neaccentuată.

e se aude mijlociu ca în dialectul dacoromân.

ę este un sunet care se aude între e şi a. Se întâlneşte numai în graiul din Lugunţa în locul diftongului ea.

i se pronunţă ceva mai ascuţit decât în dialectul dacoromân.

o se aude mijlociu.

ǫ reprezintă un sunet între o şi a, fără a aveà valoarea unui diftong. De aceea el se aude ca un o deschis care dă în a. Se întrebuinţează în locul lui ă, â accentuaţi din dialectul dacoromân. Mai rar, în locul diftongului oa.

u se pronunţă ca în dialectul dacoromân.

§ 2. *Diftongi.*

Diftongi coborîtori: au̯, eu̯, iu̯, ou̯.
,, suitori i̯a i̯e i̯o i̯u.

§ 3. *Consonante.*

In afară de semnele obişnuite pentru însemnarea consonantelor din alfabetul român, am mai întrebuinţat următoarele:

l' însemnează l palatalizat.
ł ,, l gutural; se aude mai ales la sfârşitul cuvintelor.
ts ţine locul lui ţ şi atunci când acesta derivă din c urmat de e, i.
tš corespunde sunetului c din limba română, când după el urmează e, i.
dž corespunde lui g din limba română urmat de e, i.

ń însemnează n palatalizat.

Accentul s'a însemnat numai la cuvintele terminate într'o vocală accentuată, afară de cuvintele sfârşite în ǫ care rezultă totdeauna dintr'un sunet accentuat, şi la proparoxitoane.

(-) liniuţa leagă cuvintele neaccentuate de cele accentuate.

Cifrele arabe în formă de fracţie ordinară care urmează după citate, reprezintă numărul şi rândul basmului din volumul II: *Literatura populară meglenoromână*; cifrele prevăzute cu asterisc arată că citatul este luat din capitolul cu ghicitori; cifrele fără asterisc arată citatele luate din capitolul cu frazeologie; cifrele romane în formă de fracţie arată citatele luate din capitolul cu cântece, iar litera d pusă în paranteză arată că citatul este luat din volumul III: *Dicţionarul etimologic meglenoromân.*

VOCALISMUL

A

I. § 4. A *accentuat.* La începutul şi la mijlocul cuvintelor, când după el nu urmează n sau m + explos., se aude ca în dialectul dacoromân: *agru* 15/5, *apă* 2/71, *carni* 37/2, *casă* 2/1, etc. La fel şi în elementele străine: *baftšă* (< turc. s. mbg. baftša) «grădină» 4/57, *bască* (cf. alb. baskε) «bucată de lână ce rămâne la tunsul unei oi»

5/61, cărtal (< bg. kartal, din turc.) «șoim, vultur» 19/73, 15/66; anghil (< gr. ἄγγελος) 1/52, 2/2 etc.

In aceeaș poziție, fără însă a se puteà specificà anume la ce cuvinte și în care silabe (închise sau deschise), a se pronunță mai lung ca de obiceiu, în cea mai mare parte a comunelor din Meglen. Astfel avem: *Liumnița*: *āpu* 2/73, *ālba* 18/73, *jugāstru* 2/73, *cāsili* 11/73, *frāț* 1/73, *frāțil'* 6/73. In elementele străine: *surumāș* «săraci» 1/73; *bunār* «puț» 3/73. — *Cupa*: *vāli* 9/55, *picurār* 1/60, *căldāri* 18/55 etc. In elementele străine: *mă-gār* 6/60, *capācu* (turc. kapak), *căsăbā* «oraș» 10/5. — *Lugunța*, *Birislav* și *Nânta*: *drācu* 2/9, *cāsă* 20/2, *bărbāt* 1/14 etc. In elementele străine: *insānu* «lumea» 24/2, *pārili* «pa-ralele» 8/2, *rāp* «arap» 37/2 etc. — *Oșani*: *māmă* 6/11, *s-mănānc* 10/78, *s-mănānț* 6/36, *s-mănāncă* 9/78, *ampirātu* 17/42 etc. In cuvintele străine: *priātili* (bg. prijatel) «prie-tenii» 93, *mālu* «avutul» 43/3, *cunācu* rtc.

Lungimea lui *a* ca și a tuturor celorlalte vocale lipsește numai în comunele *Huma* și *Țârnareca*. In aceste comune avem: *agru* 4/70, *draclu* 13/68 etc.

§ 5. Orice *a* accentuat trecut în dialectul dacor. în ă și î precum și ă s. î din ele-mentele străine (vsl., bg. ъ. ж. turc. y) se aud ǫ. Această trecere este generală în comunele *Cupa*, *Oșani*, *Lugunța*, *Birislav* și *Nânta*; în *Liumnița* o; în celelalte comune. *Huma* și *Țârnareca* se păstrează sub forma lui primitivă de *ă*.

Trecerea lui ă, î în ǫ se întâmpină mai ales: la pluralul substantivelor feminine, cu a în tulpină, terminate în i (<e): *cǫrț* (carti) 8/15, *luminǫr* (luminari) 5/37, *pǫrț* (parti) 22/41, *tšǫfț* tšǫfcă) < mbg. tšafka «cioara») 13/25 etc.;—la pers. 3 sg. perf. simplu de la verbele de conj. I: *ąmnǫ* (umblă) 19/2, *ąntrǫ* (intră) 16/6, *ąnsurǫ* (însură) 2/11, *dunǫ* (adună) 10/31, *schimbǫ* (schimbă) 4/50 etc.; — în cuvintele de origine străină, ma ales în cele bulgărești și turcești, care conțin elementul ъ resp. y; *ązǫr* (turc. azyr) «gata» 5/55, *calǫp* (turc. kalyp) *di săpun*, «bucată de săpun» 8/38, *cǫrpă* (vsl. кръпа) 44/40, *fucarlǫc* (turc. fukarlyk) «sărăcie» 9/11, *gǫrb* (mbg. gъrb) «spinare, șira spinării» 14/6, *mǫscă* (mbg. mъska) «catâr» 7/83, *mǫtnița* (mbg. mъtnitsa) «turbure» 9/32, etc.

§ 6. Soarta lui á urmat de n, m + explos. este aceeaș ca a lui î accentuat. Așa dar pentru comunele *Cupa*, *Oșani*, *Lugunța*, *Birislav* și *Nânta* avem an, am + explos. > ǫn, ǫm: *lǫnă* < lana,-am 6/24, *mǫnă* < manus,-um 1/1 pl. *mǫn'* 24/31, *mǫni* < mane 29/51, 8, 9/81, 8/31, *pǫni* < panis,-em 8/35, *pǫnză* <*pandiam 153, *sǫmt* (sanctus) «sfânt» 711, *cǫmp* < campus,-um etc., iar pentru *Liumnița* an, am + explos. > on, om: *con*, < quando 7/93, *'căpitoń* < capitaneum 13/77, *monă* 17/73, *plong* < plango 9/73, *plonz* < plangis 5/74; *comp* 2/73, *compu* 15, 16/73.

Când după a + n urmează în silaba următoare o vocală deschisă, rezultă acelaș fenomen care se observă și în dialectul dacor. și anume, pe lângă forme cu *an* > *ǫn* (*on*), mai apar și cu *an* > *ǫi̯n* (*oi̯n*). Cele din urmă sunt generale pentru comunele *Lugunța*, *Birislav* și *Nânta*: *pǫi̯ni* < panem 20, 21, 53/2, *cǫi̯ni* < canem 12/28, *mǫi̯n'* (pl. de la *mǫnă* «mână») 10/1, *mǫi̯nista* < mane «a doua zi dimineața» 32/2, 25/4. Tot așà și pentru comunele *Liumnița* și *Cupa*, însă acì avem *oi̯n* pentru *ǫi̯n*: *coi̯ni* 5/55 art. *coi̯nili*, 5/76, *moi̯ni* 8/56, *moi̯nista* 17/56, *poi̯ni* 1/73. Ele apar amestecate în graiul din comuna *Oșani*, unde avem foarte des și *mǫntiza* pe lângă *mǫi̯nista* 9/81, *pǫni* 8/35.

In ce privește an + n, am + voc., am + m, am + n, dialectul megl. nu prezintă nimic particular, păstrând ca și în dialectul dacor. pe a nealterat: *an* < annum 12/16, pl. *an'* 15/2, 22/16, *ramură* <*ramula,-am (cf. Puș. EW. 1428), pl. *ramur* 3/11, cf. 10/11; *māma* < mamma,-am 22/73. Neregularitățile ce se observă cu privirea lui am + voc. în celelalte dialecte, există și în dialectul meglenit. Și acì avem pers. 2 sg. de la ind. conj., prez. și perf. simplu -ǫm, -om (< -ăm): *cătǫm* 6/31, *spilǫm* 8/38; (în Liumnița) *si dom* 10/77, *s-ti tăltšom* 8/77, etc.

II § 7. A *neaccentuat*. Una din caracteristica dialectului megl. este căderea lui a inițial (< a, e): *casă* «acasă» 8/65; *caț* «prind», *cățǫ* 8/1, *căţară* 1/25, 9/20; *cola* «acolo» 16/18, 4/11, 24/2, *cuolo* 8/66, 11/67, *coula* 8/60, 9/55, *culò* 13/64, *clo* 7/70, 21/69, *cloți* 7/71; *cmo* «acum» 3/76, *cmu* 17/73, *cmuă* 11/73, *mo* 18/72, *moți* 7/66; *dapă* «adapă» 171/8, *să dapă* 15/64; *dară* (ar. adară) «face» 23/68, *dără* (Țârnareca) 5/68, *daug* (d.);

duc «aduc» 5/37 (la imperat.) *du* «adu» 7/10 cu accentul regulat, din *adduc*; *dǫnă* (pentru *dună*) «adună» 3/VI; *fară* «afară» 4/38, 8/80; *flară* (de la *aflu*) 5/68, *flăm* 4/72, *flaș* 8/72, *flă* (în Țârnareca, pentru *flǫm, flǫ*) 3/70, *flat-au̯* 2/XII; *ftari* (arom. *ahtare*) «atare, astfel» 16/5; *junsi* «ajunse» 26/8; *si dźungă* 9/64, *lăgaț* «alergați» 9/66, *si lagă* 13/64, *lăgară* 4/29; *lant* «alt» 13/18, *lantă* 23/72, 9/4, *lan'ț* «alți» 12/18; *leg* «aleg» 16/4, *lęsi* 13/9; *lună* «alună» (d.); *luțǫl* (dim. lui lǫt 345 «aluat»), *mănat* (ar. amânat) «târziu» (d.) *mărari* «amărîre» (d.), *mea* «amea» 12/65; *n'azăț* «amiaz(ăzi)» 9/94, cf. 4, 21, 23/55; *pirit* (ar. apirit) «răvărsatul zorilor» 8/68; *plec* «aplec» (d.), *plicătoari* «doică»; *plicatśă* femeie care are un copil încă neînțărcat (d.); *pǫi̯a* «apoi» 21/65; *prind* «aprind»; *prinsiră lamba* (=lampa) 3/7, *să prindă furna* 30/68, *reati* (<arietem) (d.), *ruc* «arunc» 9/66, *si runcà* 35/65; *șa* «așà» 3/4, 26/8; (Luguunța) *șați* 12/7, și arom.ași, acși) 9/66, 5/68, *șiți* (arom. așițe) 4/4; *sculta* «ascultă» 13/24, *si scundeà* 8/66, *si scunsiră* 10/64; *stąră* (arom. astară) «astă seară» 5/68, 11/12; *ștern* «aștern» (d.), *stup* «astup» (d.); *știtară* «așteptară» 12/32; *sudă* «asudă» 737; *supra* «asupra» (d.); *țel* «acel», *țăl* 4, 622/69; *țistu* «aceat» 10/2; *tumțea* «atunci» 2, 35/65, 20/9; u̯ < au < al «îl» (cf. § 60); *u̯a* (arom. au̯à) «aici» 5, 12/1, *u̯ați* (arom. au̯ațe) 24/65, 11/72, *ud, uzǫ* «auzì» 6/28, 36/4; *vem, veț* «avem, aveți» 21/2, *veam, veà* 1/55, *veau̯* 1/57, *vut-am* 12/72.

Dintre elementele străine în care a inițial a căzut, avem următoarele: *cu* (< bg. ako) «dacă» 26; *ma* «însă» alături de forma *ama*, întrebuințată în arom. bulg. și turc. 4/4; *mi* (< bg. ami) «însă» 4/5; *picăses* (< gr. ἀπείκασα aor. lui ἀπεικάζω, din care arom. *achicăsescu*) «observ, pricep» 7/17; *guridă* (< gr. ἀγουρίδα) 16/56; *lăcsită* part. adj. al lui *lăcses* (gr. ἀλλάζω [pentru mai vechiul ἀλλάσσω] aor. ἄλλαξα din care și arom. alăcsescu «primenită, îmbrăcată» 40/15.

Se menține numai în următoarele forme de origine latină: *răzint* 6/11 prin metateză pentru *arzint* <lat. argentum. Sextil Pușcariu explică altfel această metateză *(Dacomania*, III, 394); *răzintar* (d.) poate fi un derivat nou, după arom. *argintar* (dacor.). Formele cu a inițial neaccentuat de la verbul *arà* se păstrează intacte (în Liumnița cu a > ă) ără 7/70; *arat* <aratrum (arom. *vratu*) în *mănușă di arat* 7/70. In Țârnareca se aude forma *acolo* 24, 32 65, care nu pare a fi un aromânism, întrucât Aromânii grămosteni din Livădz, singurii cu cari Meglenoromânii din Țarnareca pot venì în contact, au forma sincopată *aclo*; *ardic* (în: ardică 15/41, să ardică 14/16, ardicat 7/36) dacă ar fi să derive din *eradico* (cf. Puș. EW. 1424); *albină* 12 5; *albes* «albesc»; *altar* (d.). Dintre elementele străine, am aveà aici forma *răslan* <turc. *arslan*, în turca pop. și *aslan* (>arom. *aslan* animal, și monedă) mai ales că, supt această formă nu se întâlnește la celelalte popoare balcanice.

In elementele străine se păstrează, a mai cu seamă în cuvintele de origine turcă: *abà* < aba; *aber* < haber; *adet* < adet; *adžami̯a* <adžami; *adžilǫchi* < hadžilyk; *ai̯gor* < aigyr și în bg. *aigor* «orice animal lăsat să umble liber» *air* < hair, *alat* < alat «sculă»; *alișvărǫș* < alyšveriš; *amac* <ahmak «naiv, prost»; *ambar* < hambar; *apansǫz* < apansyz «fără veste, pe neașteptate»; *taranà* (turc. terhana pop., tarhana, tarana «espece de conserve faite de farine et de lait caillé») id etc. etc. Deasemenea și când se găsește la sfârșitul cuvintelor ca în: *bui̯adži̯a, cavedži̯a, tufectši̯a* etc.

§ 8. Cuvintele începetoare cu pref. in primesc un a protetic în locul sunetului î din în- (întocmai ca și în dialectul aromân). Acest *a* în Liumnița se aude pronunța puțin mai deschis, decât în celelalte comune: *ąmpirătu* pentru *mpirătu <*împirătu) 19/73, 8/74, *ąnuntru* «înăuntru» 4/74, *ąncărcară* «încărcară» 19/73, s. *s mi ąntu̯ărn* «să mă întorc» 1/75; *si ąnturnǫ* 2/75; *si-ąnvărtì* «se învârtì» 1/76; *s-i ąntribǫm* «să întrebăm» 3/76, etc. Prepos. în > ăn: *ăn zuu̯ă* «pe zi» 10/73; *ăn marzini* «la margine» 17/73; *ăn bunar* «în puț» 6/73, etc. In celelalte comune se aude pronunțat ceva mai închis, în ambele cazuri l-am însemnat cu *ą*: *ąmpirătu* 20/42; *ąntuneric* 6, 7/1; *ąntreg* 1/9; *ąntribǫ* 17/2; *ąngrupat* 14/24; *ąmpl'ǫ* «umplù» 7/2; *ąntrară* 19/42; *ąmplin* (arom. mplin s. amplin din în-plin) 7/64; *ąnțirtă* (Țârnareca) «certă» 24/65; *ąnțileapțiră* «înțeleseră» 6/64. La unele cuvinte *a* prot. a căzut: *năfară* (arom. nafoară 25/3; *nbalțu* (în Țârnarecă' poate fi un arom.) 28 68; *nalță* «înaltă» 14 64, *nalti* 1/7. Acest *a* protetic, la verbe, cum avem *ąntrari, ąmflari, ąnpl'ari* s'a păstrat și la formele verbale cu accentul pe tulpină: *àntru, àmflu, àmpl'u*, prin analogie cu formele cu accentul pe terminațiune: *ąntrǫm, ąmflǫm, ąmpl'ǫm*. In ce privește prepos. *antru*, în care a inițial se aude ca *a* și

a, proteza lui a se explică din poziția lui neaccentuată în frază. (Vezi altfel Sextil Pușcariu în *Dacoromania*, III, 391, nota).

Acelaș *a* protetic apare și la formele conjuncte ale pronumelui pers. în cazul dativ: la pers. 3 sg. și la acus. *an'* 11/56, 8/71, 5/68, 6/70 etc.; *aț* 15/55, 7/70, 4/64, 4/22, 6/27, 2/66 etc.; *al'* 15/55, 5/53, 10/71, 20/69; (In Cupa) *ai* 3/55 (cf. § 60). Acus.: *ał* 10/71, 15/69, 1/65, 18, 42/65; (In Țârnareca cu ł vocalizat cf. §): *au* 4/66, 2/67, 21, 40/65, (cu a protetic căzut) *u* 18/68. Deasemenea acus. sg. fem. de la pers. 3: *ău* 3/37, 12/55, 5/61, cu a > ă: *ău* 11/65, 6/67, 17/65 etc., prezintă un a protetic. Ca *a* protetic trebuie socotit și *ă* din *ăț* «este» 17/31, 2/42, 9/65 etc. Acest *ă* trebuie să se fi pronunțat, la început, *a* ca la formele conjuncte ale pron. pers., și numai mai târziu, în poziție neaccentuată din frază, a ajuns ą > ă.

Câteodată a protetic apare și înaintea unor cuvinte de origine străină: *aftăsescu* (în Țârnareca) «ajung, sosesc» din gr." ἔφτασα aor. lui φτάνω id.: *aftăsiră* «ajunseră» 8/68. Cuvântul există și în mbg. *ftasuvam* pe lângă *stigam*. *Acsen* «străin» din gr. ξένος. Acesta poate fi și un arom.,de și Românii grămusteni zic *csen*, singura formă răspândită la nord; în Epir: *acsen*.

§ 9. La mijlocul și la sfârșitul cuvintelor a > ă, ca în dialectul dacor.: *ață* 2/28, *căldări* 8/55, *cântă* 1/1, *gărnișor* (deriv. din grọn după bulg. *ptšenitška*, deriv. din *ptšenitsa* grâu) «porumb, păpușoiu» 9/21; *plănzeă* 5/74, *sănzirat* 21/73 etc.

Dintre elementele străine, a > ă numai la cuvintele mai vechi; cele mai nouă păstrează pe a nealterat; *băbă* < баба 1/22; *căstres* <kastrja «curăț un arbore de crăci» *colibă* < колиба 10/40; *dăruįes* < дароватн (d.) *gloabă* < глоба (d.) (numai cu înțelesul) «amendă»; *įăves* < іавнтн (d); *năįmes* < наимати (d.); *nivol'ă* < неволя (d.); *sădes* < садити 9/31; *silă* < сила 23/72; *țănțic* (mbg. tsantsike < zwanziger) «monedă, ban, sfanț»; *verigă* < веригa (d.); *vlădică* < владика (d); *zăbovi* < забавити etc. *săghiįă* (bg. saghija id. din gr.) «haină femeească»; *șămiįă* < turc. šami) «basmă, năframă»; *zăbun* (bg. zabun. Gerov) «haină» *răsol* < bg. rasol «varză» 8/XIV; *ùbavă* < bg. hubava «frumoasă» 37/2; *bărdac* (tiurc. bardak) «urcior» *kăzănmac* < turc. kazynmak «câștig» 2/73; *căzani* < turc. kazan 2/76 etc. Imprumuturi nouă: *cabatea* < turc. kabaat «vină»; *daviįa* < turc. davja «județ, judecată» 18/11; *fucarà* < turc. fucara «sărac» 1/2; *gabanițâ* «plăcintă» 4/68; *șărọt* (part. lui șărọs < bg. šaram «fac cevà pestriț împestrițez». Altfel Pușcariu EW. 1519) «pestriț» 14/3, etc.

§ 10. La adverbii și la pronume demonstrative dialectul megl. arată un a epitetic: *ancuola* 15/56; *cuola* 8/60, *cola* 24/2, 16/18; *diținдea* «dincolo» 2/61; *dințea* «din partea aceasta, dincoace» 18/29; *l'umintrea* «almintrelea» (d.); *l'urea* «aiurea» (d.); *poįa* 21/65, 35/65, 2/66; *șa* «așà» 6/55; *sabaįlea* «disdedimineața» 1/44; *saldea* «numai» 18/73; *spotriva*, «în față, vis-à-vis» 2/66; *tunțea* «atunci» 22/64; *tumțea* 5/72; *urdinea* «pretutindeni, peste tot» 67, 849; *cota* «atâta» 4/4, 752; *cot... cota* «cât... atât» 29/32; *cọta și cọta* «atâția și atâția» 2/57; *ancă cọta* «încă pe atât» 25/41; *niștea* 3/77; *țela* «acela» 4/11, 5/2; *țiăla* 3/77; *țista* «acesta» 10/2; *țișta* «aceștia» 11/9, 13/19; *țiștea* 3/61; *țivagodea* 7/44. Pronumele pers. masc. sg. ac. *la* «îl» 1, 2, 16/55; dat. pl. masc. și fem. pers. 1: *na* «ne» 4/55; dat. pl. masc. și fem. de la pers. 3: *la* «le» 2/55, 5/61; ac. pl. masc. și fem. pers. 1: *na* «ne» 2/73; ac. pl. masc. și fem. pers. 4: *va* «vă» 2/73.

Observațiuni. Pe lângă forma regulată *tătă* 6/21 și *tăti* (< bg. tate) 1/1, 10/5, în Țârnareca se mai întrebuințează și *taįti* 4/64, cu a > ai, întocmai ca și la cọini, mọini etc. O analogie cu *maika* bg. nu este exclusă, deși lipsește cuvântul în dialectul meglenit. — Pe lângă formele turcești terminate în -a final accentuat: *budalà*< budala «prost, nebun»; *buià*< bojà; *ihtizà*< ihtiza «nevoie» etc., se mai întâlnește forma *căsăbă* 10/5 cu -a final trecut în ă, care în dialectul din Oșani și Nânta se pronunță regulat -ọ: *căsăbọ* 13/84. Trecerea lui a accentuat de la sfârșitul cuvintelor turcești în ă este o regulă numai în dialectul aromân, și se pare că, în cazul acesta, avem a face cu un aromânism. — Forma *săt* (cu a lung) «ceas, oră» 17/4 pl. *săț* 11/7 stă pentru saat < turc. saat < sahat. In Oșani se aud *săți* 21/41 cu terminațiunea -i (< e), întocmai ca în arom. *săhate*, ca și *răti* «liniște» 2/66 < turc. raat < rahat. —De la prouumele *tari* < eccum s. atque talis (Puș. EW.

159), *htari, ftari* avem plur. *tǫr* 13/1, cu a > ă > ǫ, întocmai ca în arom. *ahtare* pl. *ahtări oamin'*, *ahtări mul'eri* sau ca *mare* pl. *mări*, pentru amândouă genurile. — In împrumuturile mai nouă din limba bulg. cuvintele cu ă (< ъ) accentuat, rămân neschimbate: *crăblă* < krъblo «putină» 8/13, pe lângă forma obişnuită *crǫblă*; *prătšcă* 14, 16/24 pl. *prătšchi* «nuele» 20/18, bg. *prъtška* pl. *prъtški* id.; *vrăb* 9/35 pl. de la *vrăbă* <bg. vrъba «salcie»; *vruu* 19/90 «vârful» din bg. vrъh + art. ul > vrău > vruu, pe lângă forma regulată *vrău* 19/41. In graiul din comunele Ţârnareca şi Huma ă accentuat nu trece în ǫ: *anţirtă* «certă» 24/65; *anstricl'ă* 11/69, *dăpă*, «adăpă» 17/68; *scultă* «ascultă'», *umpl'ă* 15/65; *dură* 15/69 cu ind. prez. *dor, dor, doară* (*Si dusi ăn al Defu curiă ca si doară* = se duse în pădurea lui Defu ca să taie lemne 21/55) din lat. *dōlo-are*. Tot aşà şi când ă este urmat de o nazală: *mǎni* «mâine» 19/64, 9/69; *mǎn'l'ă* «mâinile» 6/67; *măntiza* «a doua zi dimineaţa» 10/65; *păni* 6/65; *pănea* 1/68; *tăntu* < (eccum)tantum atât 13/65. — Cuvântul *răn'ă* (< aranea,-am) 11/35 «râie», care este întrebuinţat peste tot în Meglen, nu numai în Ţârnareca, arată un ă pentru ǫ, poate, sub influenţa derivatelor *răn'os, răn'lif*.— Nu se ştie dacă la baza lui ǫ stă un ă sau î, întrucât amândouă sunetele au ajuns la acelaş rezultat, dând ǫ, (Liumniţa) o. Totuş, din punct de vedere fiziologic, ţinând seama de baza lui ă care este o, şi de aceea a lui î care este u, dacă formele lǫnă, mǫnă, cǫmp, pǫnză ar fi derivat din lînă, mînă, cîmp, pînză, noi ar fi trebuit să avem: *lună, *mună, *cump, *punză sau cel mult forme cu u deschis redus la valoarea lui o închis, adică lonă, monă, comp, ponză. De fapt, aceste din urmă şi există în graiul din Liumniţa. Ele n'au rezultat din lǫnă, mǫnă etc., cum s'ar păreà la prima vedere, ci reprezintă reflexul formelor cu sunetul velar î. De aci, dar, rezultă că şi în dialectul megl. ca şi în cel dacor. şi arom. an + voc.; an, am + expl. au dat ăn, ăm şi în, îm, din care au rezultat *ǫn, ǫm* şi *on, om*. In unele forme păstrate până astăzi în dialectul megl. se pare că sunetul *ă* s'a pronunţat mult mai deschis, decât se cunoaşte în dialectul dacor., un fel de ä, care s'ar apropià de sunetul *ă* al Aromânilor din nordul Macedoniei, afară de regiunea Veriei, în care, după cum se poate vedeà şi din dicţionarul lui Dal., predomină sunetul î. In comunele Gopeş şi Moloviste avem ǫ, în graiul bătrânilor, ca la Megleniţi: (mǫcă «mâncă»). In privinţa aceasta e instructiv verbul *mâncari* care la cele trei pers. sg. ind. prez. se conjugă sub amândouă formele (lungă şi scurtă), ca în dialectul dacor., cu trei feluri de pronunţări a vocalei velare despre care este vorba:

1.	Huma:	mănc, mănţă 21/69,	măncă 22/69.	
	Ţârnareca:	măncu 5/68,	mănţă 6/68,	măncă 3/65.
2.	Liumniţa: / Cupa:	mānc 7/75,	mānţ 8/75,	mâncă 11/56
3.	Oşani, Lugunţa:	mănānc 5/28,	mănānţ 4/28,	mănāncă 9/78.
	Birislav, Nânta:	»	»	»

Din aceste forme se vede că, pe când în Ţârnareca şi Huma, a existat numai sunetul ă, în celelalte comune, în cari avem ā, trebuie să fi existat un sunet intermediar între ă şi ą, care să fi putut da ā. Chiar când am admite că acest ā din mānc resp. mănānc, s'ar explicà din mǫnc, mănǫnc, la baza acestui ǫ trebuie să admitem un sunet mai deschis decât ă. — In *schimb* (<*ex-cambiare): *schimbară* 3, 4/18, *schimbǫ* 5/50 şi *inimă* (numai în Huma, încolo se întrebuinţează *buric*) avem şi în dial. megl. i pentru ǫ (a, o). Forma a doua poate să fie şi un aromânism, întrucât Huma ca şi Ţârnareca sunt influenţate de dialectul aromân. Totuş, în Huma, în afară de *inimă*, se mai întâlneşte şi *inămă* 170, în care ă din silaba a doua ar puteà fi considerat ca iniţial trecut prin metateză: ănimă > inămă. — Ca

şi în dialectul arom. există şi în megl. *ạngan* (<*in-gannare): *angană răslanil'* «momeşte leii» 90/18. In Ţârnareca se aude şi forma *ancănescu* «oftez cu voce de durere, suspin»,care pare a fi un aromânism. Observ numai că un *angănescu-angănire* (ngînire, ngănire) «a geme, a suflà din greu, a găfăì, a clefăì» etc., dată de Papahagi. *(Not. Etim.* p. 5) nu este forma primară, spre a puteà fi derivată din *gannio-ire* ci, după particularitatea cunoscută în graiul Aromânilor din Sud, după care c precedat de un element nazal trece în g, secundară ieşită din *ancănescu-ancănire, ncănire,* aşà cum se aude în Ţârnareca, şi peste tot la Aromânii grămosteni şi în Nordul Macedoniei. Prin urmare, plecând numai de la această formă, cuvântul ar trebuì derivat dintr'un **in-canesco* (de la *cano*), mai ales că vocea de durere care însoţeşte oftatul sau suspinul nu-l îndepărtează, ca înţeles, de forma latină şi ar corespunde la amândouă formele arom. *ancînescu* şi *angînescu.* — In *lănt* 13/8 (arom. alantu) pl. *lan'ţ* 12/18 art. *lanţil'* 1/19, avem *ă* înaintea unui n secundar. — In afară de formele *şimindoil'-şimindọụli* 13/58, *şimidoil'-şimidoụli* 15/24, mai avem *şamindoil'* 20/69, *şamindọụli* 18/69. Aceste din urmă par a fi aromânisme, mai ales că se întâlnesc în Huma. Totuş nu este exclus ca ele să reprezinte formele meglenite mai vechi. Trecerea lui a în e după un element palatal este aceeaş ca şi în dial. dacor., după grupa cl, gl, şi în forme ca *il'ă* < filia, *crişṭin* < christianus,-a-um.

Intr'o serie de cuvinte ă este înlocuit prin u, de cele mai multe ori sub influenţa unei labiale: *apu* 1/VIII, 9/39, 2, 10/73, pe lângă *apă* 2/71 întrebuinţat în Huma şi Ţârnareca, care a dat *apo > apu; *butijuni* (arom. pătigiuni) 66, pentru *bătijuni* (< babtĭzionem. CDDE), ajuns prin forma intermediară **botijuni*; *clupnes* «cad, pic în ceva» pentru *clăpnes* (< bg. *klapnah*) *clupni* 14/11; *fumeal'ă* (în Ţârnareca) pentru *fămeal'ă* 1/83 singura formă întrebuinţată în celelalte comune; în afară de formele regulate *măntres, măntrescu, zămăntres, zămăntrescu* (măntrescu 29/65, măntreà 32/65, 2/66 zămăntrì 16/64 etc.,) mai avem şi *mutres(cu)* şi *zămutres(cu), mutreà* imper. pers. 2: «uită-te» 15/72; *mi zămutres* «încep să mă uit» 5/72; *s-ti zămutreş* ib., *si mutrească* 5/69 etc.) cu u pentru ă din ăn (< ѫ), din cauza labialei premergătoare. Cuvântul a fost împrumutat dintr'o regiune în care *мѫтрити pentru съмѫтрити sunà măntriti cu ѫ > ăn, el există şi în arom. *mutrescu* <*montrescu < măntrescu; *munes* «dau în cinevà s. cevà, arunc cu piatra, asvârl, lovesc» pentru *măịnes* (si muneş 13/71). Cuvântul, ca multe alte verbe împrumutate din limba bulgară, se întrebuinţează sub două forme: *măịes (Lisiţa, cu ună tuịagă, cât puteà măịà la smăreţ* «... dedeà, loveà în ienuperi» 18/93; *Calu măịà la feată...* «dedeà în fată» 40/2 etc.,) şi *măịnes (Scọsi călotšca şi ţirea si măịnească la lamn'ă; măịnì şi ạl' tăl'ọ şapti capiti.. .*«vroià să dea în balaur» 12/28) şi: *moịnes* cu a > o după o labială (*Moịncà, bri milu, ancă ună ụară* «mai dă încă odată» 7/34 cf. 13/34). Forme duble ca acestea, împrumutate din l. bulgară, se mai întâlnesc: tšucăịes şi tšucnes; prăscăịes şi (a)prăsnes; prizăres şi priznes; trăgăịes şi trăgnes etc., după cum cuvântul a fost împrumutat de la prezinte sau de la aorist. Forma *munes* vine din *mănes*, iar aceasta din *măịnes*; deşì toate au acelaş înţeles, totuş ele se desibesc în întrebuinţare, întrucât, pe când *măịes* derivat din forma bulg. de la ind. prez. *maam* (pronunţat în mgl. măm) < *mavam* (cu căderea lui v, după o particularitate a acelui dialect ca în *prăịes* < prăm < praam < bg. praviam 3/42) < bg. *maham* id. se întrebuinţează, întocmai ca şi în bulg., la ind. prez., imperat. şi imperf., adică la toate acele forme verbale, în care acţiunea arată o durată mai lungă (durativă), *munes, măịnes* (moịnes) derivat din aoristul *mavnah* < mahnah, din contră, se întrebuinţează numai la perf. simplu şi conj., când acţiunea nu durează. Foarte rar şi la celelalte forme, însă numai cu această nuanţă de înţeles, ca în bulgăreşte. De aceea nu cred că cuvântul ar puteà

să derive din *mǫnă* pl. *mǫini*, cum dă CDDE, după Archiva, XVI; *mumudie* (turc. mahmudiè, după numele sultanului Mahmud) «monedă de aur» 328; *smuknes* (< cmъknuvam) pentru *smăcnes* (să-l smucnească 18/19); *pulată* 9/32, 13/19, 30/2 etc., pentru *pălată*; *vumpīr* 3/55, *vumpīru* 4/55 pentru vămpir; *murufet* pl. murufetur 12/29 din mărăfet < mărifet < turc. *marifet*.

In altă serie de cuvinte avem i pentru ă sub influența asimilatoare a vocalei din silaba următoare sau precedentă: *ancl'initšun'* (< inclinationem) 12/23 pentru ąnclinătšuń; *biseărică* 3/61, 10*; bisęrică 28, 34/18, pe lângă forma normală *băsearică* < basilĭcam; *bluguvises* «blagoslovesc» 2, 4/25, prin metateză, din blugusuves < blugusluves < blagusluves < blagosloves; *blugusov* «binecuvântare» 11/6 cf. 2/41; bg. *blagoslov*; *chitip* (turc. k'atip) «scriitor, copist» 13/15 pentru chiatip; *pimint* (< *paumentum, pavĭmentum. Puş. EW. 1251) pentru pămint, 13/39, 4/61, 8/66; *primătar* (< πραγματάρις) «negustor» 9/6, 9/71 pentru prămătar sau părmătar, cum se întrebuințează în dialectul aromân. Trecerea lui ă în i, a rezultat, poate, prin analogie cu adverbul prima, sau a pref. pri — care este așà de răspândit în dialectul megl. Tot așà *primătiįă* (< gr. πραγματία) «marfă» 7/6 pentru prămătie; *trimet* pentru trămet (< tramitto,-ere Puş. EW. 1763): trimeț 4/70; trimeasĭ 5/70, trimeasiră 10/38.

In următoarele avem u pentru ă: *jurumint* 2/25 pentru jurămint (< juramentum); *opucu* (< bg. opaku) pe dos» (cf. dacor. opăcesc) pentru opăcu 6/67. In *smăreacă* (bg. smrěka) «juneapăn» avem un a epentetic; tot așa în *măndăros* pentru *măndros* (mǫndru); *ùmbără* (umbră) 7/96.

E

I § 11. *E accentuat*. Rămâne neschimbat ca în dialectul dacor., având aceeaş valoare de e mijlociu: *dirept* < derectus, -a -um, cu schimbare de pref. pentru dīrectus, -a -um (cf. Puş. EW. 550) 14/36; *țer* < quaero, quaeris 10/72, *țerb* < cervus, -um 14/78; *trec* < traicio (cf. Puş. Lat. Ti u. Ki 73) 11/56. Tot așà și în suf. verbal și adjectival *-es*(*c*): (ą)*nflures* «înfloresc» 5/1; *mires* (< bg. měrja) «ochesc, nemeresc» 65/39, 11/67; *pisăies* (< mbg. aor. *pisah* dela piša «scriu») 2/68; *tures* (< mbg. turam, bg. turjam) «vărs» 2/69 *tucmes* (< mbg. tokmam bg. tъkmja) refl. «mă logodesc» 4/94; *ąmpirătes* (ampirăt), *bărbătes* (bărbat); *dumnes* (domnesc) ;*dumnizes* (dumnizǫ), etc. Sufixele subst.: *et* şi *-eț*: *bărdet* (brad) «locul unde a fost odată brazi», păstrat ca nume de loc. lângă Huma. (Vezi la sufixe); *curnet* (corn); *pidureț* (pidure) «fragă»; *vărdăreț* (vântul din Vardar), etc.

Dintre vocalele lungi, e este acela care se întrebuințează mult mai rar decât toate celelalte și anume numai în comunele: Liumnița, Oșani, Cupa, Lugunța, Birislav și Nânta. In Țârnareca și Huma rămâne acelaș: *cămēș* pl. de la *cămeașă* 19/31; *căsmētu* 1/56; *izmētu* (turc. hizmet) «serviciu» 4/52; *murufēt* «marafet» 1/31; *trimēt*, *trimēs-au* 11/60.

Cuvintele de origine turcească terminate în e accentuat, se pronunță lung; în dialectul arom. din acest e lung au rezultat doi e (ee, eįe): *cavinē* «cafeneà) 1/86 (arom. cafinee, cafineįe); *gailē* (< turc. *gaile*) «grije, necaz» 2/86 (arom. găilee, găileie), etc.

§ 12. Precedat de o consonantă labială, e rămâne neschimbat peste tot în dialectul megl., când în silaba următoare se află una din vocalele i, o, u. *ąmbet* (< imbĭbĭto, -are), *ąmbeț* «îmbăt, îmbeți» 369; *ąnves* (< (in)vestio -ĕre p. īre Puş. EW. 897); *ąnveșți* «învăsc, învești» *1; *ąnveț* (< (in)vĭtio -are) pers. 1. 2. sg. și *zănveț* «încep să învăț, mă obișnuesc», pers. 1. 2. sg. cf. 15/55, 3/3; *bes* (< vĭssio, -ire p. bissio. Puş. EW. 186) și *bișǫs*, pers. 2. *beș* 777, 2/70; *mel'* < mĭlĭum) «meiu» 9/21; *mer* (< melum p. malum. Puş. EW. 1023) 16/19; *ăs mergu* viitorul de la *merg*, (< mergo -ĕre) întrebuințat numai în Țârnareca «o să merg» 65/2; *meturǎ* (< mĕtŭla, -am) «mătură 362 pe lângă forma *metlă* (< bg. metla) «un fel de floare care miroase ca rosmarinul», *metur*, *izmetur* «mătur, sfârșesc de măturat» (d); *per* (< pĭlus, -um) «păr» 47/40, 19/90; 16/78; *per* (< pĭrus, -um) «păr» 26/6; *speł* (< *ex-pellavo, -are cf. Puş. EW. 1613) «spăl» cf. 2/71; *trimes-ąu* 11/66; *uspeț*

(< hospĭtium) «ospăţ» 5/30; *ved* (vĭdeo, -ēre) «văd» 3/83, *vez* «vezi» 4/14; *ver* prescurta din *cusurin ver* (< consobrĭnus vĕrus) «văr» d.

§ 13. De la această regulă se abate graiul din Liumniţa. Acì, orice *e* accentuat apare i̯ă. Acest i̯ă rezultă, de sigur, din i̯e (< ee), în care *e* a trecut în *ă* din cauza elementului palatal.: *bi̯ăm* (< bĭbĭmus) pentru *bi̯em* < *bem* 3/72; *fi̯ăş* (< feci) 2/76, pentru *feş*, forma obişnuită în celelalte comune; *fisi̯ăş* (< fecisti) 18/73, pentru *fiseş* sau *făses*, forma cea mai răspândită; *i̯ăl* (ĭllum) 3/74 pentru i̯eł, pl. *i̯ăl'* 2/74 pentru i̯e'l; *si veaŭ ǫnţili̯ăs* «se înţelesese» 5/73; *mi̯ău̯* «meu» 12/73; *mi̯ăjluc* pentru mejluc (< *mĕdiolus locus cf. Puş. Ti u. Ki, 54) 7/7; *ţi̯ăla* pentru ţela «acela» 3/77; *uri̯ăcl'ili* pentru urecl'ili «urechile» 7/75; *vi̯ăr* (< velis) pentru *ver*: *Si-ţ da mi̯ău̯ tată ţi vi̯ăr* «tată-l meu o să-ţi dea ce-i vrea» 12/73.

In elementele străine avem deasemenea această trecere, ceeace dovedeşte că ea este nouă; dealtfel aceasta se vede şi din faptul că ă din i̯ă, deşi accentuat, n'a trecut în o (< ǫ): *căsmi̯ătu* (< mbg. *kesmet*, turc. *kysmet*, sau chiar direct din turc.) «norocul» 1/74; *ţi̯ăslă* (< тесла) pentru *teslă* 11/77, etc.

Precedat de un element palatal, i̯ din i̯ă este absorbit: *n'ăł* 5/75 pl. *ńăl'* 5/77 pentru *ńi̯ăł* din *ńi̯eł* (< agnellus -um); *tšăşmă* 5/74, 8, 13/73 pentru *tši̯ăşmă* din *tši̯eşmă* (< mbg. *tšešma* < turc. *tšešma*) «fântână»; *džăp* 13/77 pentru *dži̯ăp* din *dži̯ep* «buzunar»; *pindžărcă* 15, 16/73 pentru *pindži̯ărcă* din *pindži̯ercă* (derivat din turc. pendžere + suf.-că) «fereastră», etc.

§ 14. Intocmai ca şi într'o parte a dialectului aromân, orice e care urmează după un element palatal (l', ń, i̯) trece în ă. Acest ă se preface în ǫ, (în Liumniţa). Această trecere se observă mai ales la pers. 3 sg. şi 1 pl. de la verbele de conj. întâiu: *jungl'ǫ* pentru jungl'ă < jungl'e 18/55; *jun'glǫm* pentru jungl'ăm < jungl'em. Tot aşà: *tă'lǫ* < tăl' ă < tăl'e 8/74; *tăl'ǫm* < tăl'ăm < tăl'em «tăiarăm» etc. Verbul *ampl'u*, (foarte des şi *ǫmpl'ăm*, mai rar *ǫmpl'em*) < impleo-ēre, de oarece la pers. 3. sg. ind. prez. face *ampl'ă* < ampl'e (mai ales că, după cum se va vedeàla § 30, şi e neacc. > ă) la pers. 1 plur. face *ǫmplǫm* < ampl'ăm < ampl'em; şi fiindcă terminaţiunea -ǫm (< em) de la acest verb coincide cu -ǫm (< ăm) de la conj. întâiu, nu numai că la pers. 2 pl. face în -aţ în loc -eţ: *ǫmpl'aţ*, dar şi întregul perf. simplu face după conj. întâi ǫmpl'ai̯, ǫmpl'aş, ǫmplǫ, etc.

§ 15. Când *e* derivă din *ĕ*, *ae* latin, a dat, ca şi în dialectul dacor., *ie*: *i̯ed* (< haedus, -um) 298; *i̯er* (< fĕrrum) 1/17 (în comuna Ţârnareca *h'er* 11/67) pl. *i̯erur*39/40; *i̯er* < hēri (Ţârnareca) d.; *i̯erb* (< fĕrvo, -ēre) în *si i̯arbă* 5/55 cf. 5/77 *zăi̯erb* (din ză-i̯erb) «încep să fierb, fierb» cf. 8/16; *i̯ert* «fiert» 619; *i̯es* (< exeo -īre) pers. 2. *i̯eş* (cf. 11/42, 1/70, etc.), în Liumniţa (cu i̯e > iă) *i̯ăs*. Compus: *prii̯es* (din pri-i̯es) «răsar din pământ, răsar a doua oară»: *Nu i̯eş bureati si prii̯eş* «nu eşti burete să răsari» 595; *i̯eu̯* (< ĕ(g)o)12/71; din această formă a rezultat **i̯ău*, cu trecerea lui e > ă, din cauza elementului palatal, care a dat *i̯o* 6/2, 5/62, 2/65, etc. (cf. arom. i̯o) şi acest i̯o > i̯u̯ă 12/73, după o particularitate a graiului din Liumniţa, în care avem o > u̯ă (cf. § 36). In forma *i̯eş* persoana 2. sing. ind. prezinte de la «iri» avem e > ie, ţinând seamă de faptul că ę din *es* latin în poziţie neaccentuată erà deschis (cf. Meyer-Lubhe, *Gram. Rom. Spr.* II p. 249). Dar în afară de aceasta, e > ie se poate explicà şi din persoana a 3 sing. i̯asti, pe care Weigand nu o dă, dar care, de fapt, există, cf. § 121.

In cuvintele străine, precum şi în acele de origine latină, în care e nu derivă din ĕ, ae, această trecerea este datorită influenţii slave: *i̯ela* (Liumniţa) *i̯ălă* 4/74, 8/75 (pentru *ela* 5/37, *elă* 446) cu pluralul *i̯elati*, *i̯ălati*, *ilati* 1/53 din bulg. *ela* «vino» (plur. *elate*) < gr. *ἔλα*, imper. de la *ἔρχομαι*; *i̯elă* «un fel de arbore de munte, creşte mai ales pe muntele Kojuh» (d.); se pronunţă şi *elă* < bg. *ela* «brad»; *ieftin*, pe lângă forma mai obişnuită *eftin* < gr. *εὔθηνός*, cuvânt răspândit peste tot în Balcani (d.); *iej* «ariciu» pe lângă *ej* (< bg. *ež*), cu derivatul *năijos* (din *na-iej-es*(*c*)) «mi se sbârlesc perii capului, mi se face părul măciucă» (d), aceeaş formaţiune ca fr. *herisser* (< hericius); *i̯er* (turc. *her* id.) «fiecare» întrebuinţat în formaţiunile *i̯er-ţe* «orice» *i̯er-cari* oricare. Prescurtat şi *i̯e*, *e* > (neaccentuat) *i*: *La e paşt şi crătšun dădeà la sirumaş*, (la orice Paşte... dădeà la săraci» 2/46; *I ziu̯ă* «în fiecare zi» 1/16. (Pe acest *i* Weigand îl identifică cu *fie* < fiat, ceeace nu cred că mai susţine acum. cf. Wl.-Megl. 19).

Dintre elementele latine avem: *ieł* (< ĭlle cf. Puş. EW. 764) 2/71, (Liumniţa, Huma) *i̯ăł* 22/69, 2/74; plur. *i̯el'* 6/64, 5/68, *i̯ăl'* 2/74; *i̯eş* «eşti» 2/14, 11/11, 1/19, 7/30, etc.

(în Țârnareca) ieștšă din eștša 13/65 și acesta din eștši < ești; *si ieș* «să fii» 10/60, 26/65, 13/68; *iestu* (< ĭstus = iste cf. Puș. EW. 147) întrebuințat numai la Huma: *Daț-l'a la iestu om tănti pari* 7/65 pentru forma obișnuită *țesta*.

§ 16. Ori de câte ori ie urmează după una din spirantele ț (< t, c) ș și z trece în iă > io > o.

După ț: *cățǫł* (< catĕllus, -um) «cățel» 6/28, 2/24, din cățăł < cățeł; *clopuțǫł* din de la cloput (d); *luțǫł* (derivat din lǫț < *luat < *allevatum din allĕvo cf. Puș. EW. 63); *piduțǫł* (< *pedūcellus, -um pentru pedūcŭlus cf. Puș. EW. 1239); *purțǫł* (< pōrcĕllus, -um); *țǫs* (< tĕxo, tĕxunt); *tǫst* (< tĕstum) capac și în special capacul «podniței» (= tavă de pământ) *Ua-i țǫstu și podnița* 454. Forma «țest pl. țesturi și țeșți» dată de Papahagi, *Megl.-Rom.* II p. 125, cf. și Puș. EW. «țest» 1728, nu mi s'a putut comunicà; *vițǫł* (< vĭtĕllus, -um) 14/79.

După š: *șǫrp* 15/11, 4/78 pluralul de la *șarpi*; *șǫd* (< sĕdeo) 6/42; *șǫz ua* «șezi aici» 9/73.

După z: *zǫț* pluralul dela *zați* < zeați (< dĕcem) în numeralele compuse: *dǫuzǫț* 8/42, 27/65, *treizǫț* 27/65, *patruzǫț* 6/21, etc. *dǫuzǫțșiun*, *dǫuzǫțșițint* 10/42, etc. La Huma se aude numai *dauzăț* 10/72.

După tš trecerea se arată numai la elementele străine; de sigur că în cazul acesta avem a face cu un e: *tšǫșmă* (< mbg. *tšešmă* < turc. *tšešme*) 3, 13/56, întrebuințat însă și sub forma *tšeșmă* (pl. tšeșmi 4/31 art. tšeșmili 5/31), care a devenit *tšășmă*, cum se întâlnește în Liumnița (cf. 8, 13/73, 5/74) și din aceasta a rezultat forma de mai sus; *tšǫuli*, 6/22, întrebuințat mai mult la plur. cu înțelesul de «ghete» din bg. *tševol* (cu căderea lui -v- în graiul bulg.) > tšeoł > tšăuł < tšǫuł, forma de la sing. este întrebuințată la fem. *tšǫală* 6/89; *tšǫp* (mbg. tšep) «un fel de cârlig lung de lemn care se află la fiecare casă, servind pentru prinderea lucrurilor ce nu pot fi ajunse cu mâna» 2/6, 9/13, 12/55, etc.; *rutšǫc* (bg. rutšek) «prânz» 3, 12/8. Verbele derivate din I. bulg. cu pers. întâiu de la ind. prez. în -ǫs (< es(c)), vor fi tratate la § 32, fiind derivate de la infinitivul in -ǫri (< iri).

§ 17. Când în silaba următoare se află una din vocalele ă, e, atunci e (< ē, ĕ) trece în ea, iea ca în dialectul dacor.

1. e urmat în silaba urm. de ă: *creastă* (< crĭsta, -am). *Creastă di cucot* (d); *deasă* (< de(n)sa) 10/64; *dișteată* fem. de la *diștet* și acesta de la verbul diștet < *de-excito, -are de la *excito*, *-are*, în dacor. «deștept» după aștept-așteta (cf. Puș. *Lat* Ți n Ki 11.) d; *greauă* «grea» și «însărcinată» (cf. mbg. *teška* id.) 5/40 fem. de la *greu* < *grevis, -em) Puș. EW. 735; *neagră* (< nĭgra) 8/91; *neauă* (*nĭx, nĭvem) «zăpadă, nea» 8/31, *seacă* fem. lui *seac* (< sĭccus -a -um) *55; *seară* (< sēra, -am) 1/16; *stearpă* «oaie stearpă care nu dă lapte» (= mlazniță) d.; *țeastă* fem. lu *țest* (< ecce iste) 9/32. Derivate cu sufixe: *-eață*: *albeață* (< *albĭtia, -am p. *albities* CDDE 38) «albeață, albuș, boală de ochi» 20, 22, 23/18; *bitărneață* și *bătrăneață* (bitǫrn) «bătrânețe» 2/15, 39; *dimineață* (< de mane) 8/56; *dimineațta* 10/9, 2/28; *flămundeață* (flămund) 2/76; *greață* (< *grevĭtia, -am de la *grĕvis* = *gravis*. Puș. EW. 732); *juneață* (juni) «putere, forță, voinice, vitejie» 26/40; *muleață* (Oșani), prin schimbare de sufix, pentru *moleț* (< molets) «molie»; *nigreață* (< nĭgrĭtia, -am) «partea neagră a ochiului» (d.); *tinireață* (tinir) «tinerețe» 2/15; *virdeață* (veardi) d.; *-eauă*: *buțeauă* (buti) «butoiaș» 6/XVII, 87*; *făntăneauă* (făntǫnă) sing. lui *făntăneali*, nume de loc. la Nânta; *mărdzeauă* (< margĕlla, -am) «mărgeà» (d.); *măseauă* (<maxĭlla, -am) «măseà» (d.); *purțeauă* (< porcĕlla, -am) «purceà» (d.); *steauă* (< stēlla, -am) «stea» 627, 729; *virdzeauă* (< vĭrgĕlla, -am p. virgula. Puș. EW. 1875) «vergeà» (d.); *-ească*: *ampirătească* (ampirătes) împărătească; *bărbătească* (bărbătes); *dumnizească* (dumnizes); *fitšurească* (fitšures); *fitească* (fites) «de fată»; *ghiupțească* (ghiupțes din *ghiupc* «țigan» 8/5, 13/81, 205, 295, etc. subst. masc. refăcut după *ghiupcă* «țigancă» 15/29, 3/35, 601, etc. din mbg. *ghiupka* și acesta din *ghiuptin* «țigan» < gr. γύφτος «țigan» < ar. *ghiftu*); *măgărească* (măgăres); *mul'irească* (mul'ires) «femeiesc» și ca subst. «partea s. locul rezervat în biserică pentru femei»; *vlășească* (vlășes) «românesc», etc) Forme verbale: *si ancălzească* (ancălzǫs) 2/71 *andeasă* (andes «îndop, mănânc mult». 111; *si chicăsească* (achicăses < g ἀπείκασα) «să înțeleagă, priceapă, observe» 11/67 *si chiruiască* p. *si chiruească* (chiruies din *chiar* < turc. k'ar «căștig») «să câștige» 1/77; *si crimnisească* (crimnises, derivat din *cremnă* «prăpastie») «să prăvălească, să răstoarne

ε 11; *si dismărească* (dismărǫs din dis-umărǫs > dismărǫs. *Umărǫs* însemnează «mă ghosesc» din mbg. *umoram* bg. *umorjavam* (aor. *umorih*) şi acesta din vsl. оумориті; *si duvească* (duves derivat din *dovnic* < mbg. dovnik < duovnik bg. duhovnik) «să spovedească» 1/57; *si gutfească* (gutfes din mbg. *gotvam* bg. *gotvja*) «să gătească» 2/68; *si gustească* (gustes > mbg. gostam, bg. gostuvam) «să ospăteze» 9/50; *si lăpnească* (lăpnes < mbg. lapam bg. id.) «să îmbuce repede, să înghiţă» 40/23; *si pişmăndisească* (pişmăndises turc. pišman) «să se căiască» 8/2; *si stinească* (stines < mbg. stenam < gr. στενάζω «suspin») să se vaite, să ofteze 15/72; *si tšucnească, si tšucăiască* (tšucnesc, tšucăies < mbg. şi bg. tšukam, aor. tšuknah) «să sune, să bată în ceva» 25/64; *si treacă* (trec) 3/31; *si turească* (tures < bg. turjam) «să verse, să arunce, să azvârle, să tragă cu puşca, să ridice» 23/41, 3/13, 2/37, etc.; *si ubidească* (ubides < mbg. *obiduam* «gust, încerc») «să caut, să cercetez să întreb» 1/2 1/56, etc.

§ 18. In elementele slave trecerea lui e în ea s'a făcut numai în cuvintele mai vechi în care e < ѣ, fie că această metafonie s'a făcut prin analogie cu cuvintele de origine latină, fie că, ceeace este şi mai sigur, s'a păstrat vechea pronunţare slavă, după cum se dovedeşte din formele slave cu ѣ, care în silaba următoare nu aveau un ă:

Cuvinte cu ѣ având a în silaba următoare:

Dreazgă (< sl. drězga sau chiar дрѣзга, deoarece în bg. există numai derivatul *drjazgak* cf. *Gerof* cu înţelesul de «pădure», iar în sârb. *drezga* nume de loc. cf. Berneker, SEW. 222). In dialectul meglen. se întrebuinţează ca subst. cu înţelesul de «pădure deasă» şi cu adj. «des»: *curiă dreazgă* «pădure deasă». Din acest înţeles apoi s'a desvoltat acela de «plin»; *jirjaghiă* (< žrěbija în bg. žrěbii id.) «măsură de tort lucrat»; *leaică* şi *leică* (< bg. lěika) «tigvă de scos apă, căpăţână» 5, 12/42, 801; *leasă* (< лѣса) în Liumniţa, «unealtă de răchită cu care se prinde peşte» leasă (d); *leavă* (< bg. lěvă) «stânga» este mult mai des întrebuinţat decât forma *stǫngă* 18/56 cf. 329; *pleavă* (< плѣва) «pleavă» (d); *primecjdă* (<bg. primězda) «primejdie» 187; *reapă* (< bg. rěpa) «morcov» (d) *smăreacă* (bg. smrěka) «juneapăn»; *steajăr* (< стѣжеръ) în Liumniţa «stejar» (d); *steană* (< bg. stěna) «piatră mai mare» (d); *şteavă* (bg. štěvje) «plantă» 9/70, 3/69; *streal'ă* (< стрѣла) «trăznet» 732; *seană* (< сѣно cu trecerea lui o în ă în dialectul megl.) «fân»; *ţapă* < *ţeapă (< цѣпа) 181; *streauă* (< стрѣха) «straşină» 111, etc.

Forma cu ѣ având sau nu ъ în silaba urm.:

Beal (< бѣлъ) «alb, frumos» 44. Derivat: *baeluş* (beal -uş) «un lucru care nu-i bine vopsit în roş sau în alb» *Capră bealuşă* (d); *bileag* (< bg. bělěg din mongola *bălgă* cf. Berneker SEW. 55) «semn ţintă» 12/38 cf. 495. Mai ales la obiceiurile dela nuntă: *Mines s. dau bileagurli* «schimb semnele»; *bileojnic* (< bg. bělěznik derivat din *bělěg*, Gerof.) «semn, minune» 490; derivat (din bileag); *bilijos* vb. IV; la ţesut se zice: *Deadi domnu di bilijǫ*, când femeea este pe sfârşite şi sulul începe să se întrevadă printre fire (d); *breag* (< bg. brěg) «suiş, deal» 10, 11/1, 857; *breaz* (< брѣз) adj. «albis maculis sparsus» Mikl. Slav. Elem. 15) «bălţat» 59; *buzeai* (< bg. buzěi) plantă mare, creşte câte odată cât mărimea unui arbore; fructul este un fel de bob negru, rotund şi mic (d); *dead* şi *ded* (дѣдъ) «moş», (la moară) «posadă»; derivat: (Liumniţa) *deadă* «bunică» cf. 10/1, 2/2, 2/4, 4/16; *deal* (< дѣлъ) *4. şi *ndeal* (în deal) «pe colină, în deal» 8/48, în Lugunţa nume de localitate; *leac* (лѣкъ) «leac» 11/47, 22/31, 2/82, *neac* 6/54; *neacă* şi *uneac* (forma cea mai răspândită) din *un-leac* 4/16; *plean* (< плѣнъ) «jaf plean» 575, (din care s'a derivat verbul) *plines* «jefăuesc» 575; *prea* (< прѣ) adv. «prea» 6/56; *pugazeai* (bg. dial. pogazěi id., Cf. Pančev) «tinerii care aduc zestrea miresii încărcată pe un cal»; *pusleadic* (< bg. poslědъk) «soarta în care se află fătul născut» (d); *tream* (< bg. trěm) «tinda casei» 4/4, 8/19, 15/56, 7/84;

Derivate cu sufixe:

-eală (< -ělo) *druşteală* şi *drişteală* (întrebuinţate în Ţârnareca) sl. дрѣштѣ d. Cuvântul există la Aromâni: *drişteală*, în ngr. şi în alb. cf. G. Meyer, AW. 65-66; *nigreală* (negru) d.; *puveal'ă* pentru *puveală* (< povela) «putere, stăpânire» 16/79; *videală* (< vidělo) «lumină, lumânare» 5/7. Forma *clipeală* «pleoapă» stă în legătură cu alb. *k'epalɛ* pentru *kl'epałe* id., derivate din vsl. клепати, din care dacorom. *clipesc*, iar din acesta postv. *clipă* şi derivatul *clipeală*. Este greu de adus în legătură formele megl. şi alb. cu vbg. клепало «toacă», care îşi păstrează vechea însemnare încă până azi. Mai degrabă

s'ar puteà admite o formă * клепъ derivat din клепати, care a stat la baza formelor bulg. *klepka* «pleoapă», *klepatš* și formelor megl. și albaneze (cf. G. Meyer AW. 223).

-ean (< ěнъ): *cătunean* (cătun) «sătean» 2/8 *năntean* (Nọnti) «locuitor din Nânta» (d.) Tot acì aparțin și formele *brăşlean* (< bg. brъšlijan, cu schimbare de sufix) «fel de arbore cu flori vinete și mici ca cireșile, se aseamănă cu liliacul» (d.) cf. dacor. *boroșlean* care trebuie să fie o contaminare din *brăşlean* și ung. *boroslyan* (cf. Puş. DLR. 621). Pentru răspândirea cuvântului, cf. Berneker SEW. 95; *tšutšulean*, (în Lunguța) *tšurtšulean*, care este identic cu gr. *τσουτσουλεάνος* și cu forma bg. *tšutšuliga* id.

§ 19. In Lunguța diftongul ea rezultat din é, urmat în silaba următoare de ă și e, se pronunță monoftonghizat ca ę: *fętă* 14/9, 1/11 pentru *feată*; *sęră* 2/1 pentru *seară*; *ąntunęric* 6, 7/1; *bisęrică* 28/18 p. *biseárică*; *si pięrdă* 6/6 p. *si pieardă* > piardă; *fęsi* 4/12 p. *feasi*; *pisăęşti* 15/12 p. *pisăeaşti* etc., etc. Tot așà se pronunță și diftongul ea provenit din e + a, fie că acest a este articol sau altă terminațiune: *moartę* 4/1 pentru moartea *mul'arę* 5/14 p. mul'area; *putęu* 12/1 p. puteau; *sirbę* 10/2 pentru *sirbea* «servește, muncește», etc.

§ 20. In elementele străine intrate în dialect, e < e a ramas neschimbat, când în silaba următoare se aflà un ă: *capélă* mbg. *kapela*. gr. *καπέλλον* din it. *capello*; *chercă* (întrebuințat mai mult la voc. *chercu*) < mbg. *kerka* «fiică, fată» în bg. *dăšterka*) «fiică, fată» 1/67; *culeră* și *huleră* < gr. *χολέρα* d.; *elă* și *ielă* < ela «brad» d. *gazetă* f. «monedă veche» din it. gazetta d.; *gleznă* < глезънъ d.; *greblă* < mbg.greblo d.; *jel'că* < bg. želka «broască țestoasă» *37, 38, (în Liumnița) *jal'că* d.; *leịcă* (și lịaịcă) < bg. leika; *metšcă* < bg. metška «ursoaică» 3/85; *mletšcă* (< bg. mletška) «plantă ierboasă, servește ca nutreț la porci» (d.); *pindžercă* și *pindžărcă* < turc. pendžere «fereastră» 13/4 și 15/73; *pipercă* < bg. piperka «ardeiu».562; *pustel'ă* < bg. postelja «așternut» d.; *tetă* < bg. *teta* și *tetka* «mătușe» d.; *setšcă* (< mbg setško) numele lunei Februarie (cf. arom. *şcurtu*); *teslă*, (Liumnița) tịaslă (< тесла 11/77; *tšetcă* (bg. tšetka) «perii porcului de la șira spinării», etc.

§ 21. Precedat de o labială, diftongul ea, provenit din e accentuat, nu trece în a, ca în dialectul dacor., când în silaba următoare se află ă sau a:

Beată (< vĭtta, -am. Puş. EW. 193) *Beati cu tufț, şa cum poartă cupilaşil'* «bete cu ciucuri așà cum poartă mirii»; *Cămeaşă* (< camĭsia, -am) «cămașă» 962; *feată* (fēta, -am) «fată» 5/84, (Lugunța) *fętă* 14/9, 4, 11/11, etc. *measă* (< me(n)sa -am) «masă» 33/2, 8/50; *peană* (< pĭnna, -am) «pană» 6/66, 525 și «aripă» 15/51 (la Oșani), unde cuvântul *ịerip* este cu totul necunoscut. Cu acest înțeles cuvântul s'ar puteà derivà și din lat. *penna, -am* «aripă»; *peară* (< *pĭra, -am = pĭrum. Puş. EW. 1264) «pară» 28/63; *veară* întrebuințat mai mult în derivatul *vearta* «vara» 4/41; *veargă* (< vĭrga, -am) «vargă» 2/33, *veardză* (< *vĭrdia, -am p. vĭrĭdia. Puş. EW. 1863) «varză» 10/41. La verbele de toate conjugările, la pers. 3 sg. și pl. de la conjunctiv și la conjug. întâi la pers. 3. sg. de la ind. prez.: *ambeată* (ambet) și *si ąmbeată* «îmbată, să îmbete» 369; *ąnveață* și *si ąnveață* (ąnveț) «învață» 5/14; *si ąnvească* (ąnves și nvesc < (in)vestio, -*ĕre (= īre) Puş. EW. 897) «să îmbrace» cf. 1; *feată* (fet) și *si feată* «fată, să fete» cf. 767, 358; *si peară* (din per < pĕreo, -īre) pentru si pịară < si pịeară cf. si *pịardă* 2/55 «să piară» 11, 51; *si trimeată* (trimet) «să trimeată»; 5/55 *si speală* (spel), «să spele» 2/38; *si veadă* (ved) «să vadă» 6/16.

Deasemenea și în elementele slave:

Clipeală (vezi mai sus); *izmeană* (< sl. izmĕnă de la vsl. мѣнити-мѣнѭ. La Mikl. Slav. Elem. 23 измѣнъ«femoralia», cf. Dens. H. l. r. I 264) «izmana» 7/35, 19/9, cf. 962; *meară* (< мѣра cf. мѣрити) «măsură» 128; *niveastă* (< невѣста) «nevastă» 31/8, 16/77; *pumeană* (< помѣнъ) «pomană» (d); *puveal'ă* (< bg. pověla) «putere» stăpânire» 16/79; *veac* (< вѣкъ) «veac», (fig.) vieață, tinerețe» 11/83 cf. 908.

§ 22. Diftongul *ea* (ịea) provenit din *e* (< ĕ, ē) este redus la *a*, ori de câte ori este precedat de ț (< t), tš, j, z.

După ț: *si ąmpuțască* (pentru si ampuțească) de la ąmputọs «împut» (d); *si ąmpărțască* (p. si ąmpărțească) de la ąmpărțọs «împart» (d); *cățaụă* (< catĕlla, -am) «cățea» 6/28; *si pățască* (p. si pățească) «pățesc» cf. 12/12, 6/83; *țară* pentru țịeară > țeară, 15/5, 9/62; *țapă* (< vsl. цѣпа, din care a rezultat *țeapă* ca în dialectul dacor.) 818. Nu se poate ști dacă de la *țapă* derivă verbul *nțap* «înțap» 23/4.

După tš: *si cvătšască* de la *cvătšes* (< mbg. kvatšam («clocesc») pentru *si cvătšească*, cf. 12/84; *si rutšască* de la *rutšǫs* (< mbg. *rutšam* «prânzesc» cf. *rutšǫc*) p. *si rutšească* 7. 30; *să tăltšască* de la *tăltšǫs* (< mbg. tъltšam şi toltšam «pisez, zdrobesc» cfr. *stălci*) p. *să tăltšească* 3/51, 14/38; *să turtšască* de la *turtšǫs*, etc.

După ǰ: *si pricăǰască* de la *pricăǰǫs* (< bg. prikazvam, în mbg. prikažvam, cu ž: pentru z: «mi prikaža mnogu raboti») şi *si zăpricăǰasca* «să vorbească, să spună» cf. 33/2, 2 4, 10/73; *si vrăǰască* şi *si zăvrăǰască* de la *vrăǰǫs* (vsl. враживти) pentru si zăvrăjească «să vorbească, să strige» 21/90, etc.

După z: *si ąnfrunzască* de la *ąnfrunzǫs* (< *infrondire p. frondēre CDDE. 663) «să înfrunzească» 4/57; *si ąnflămănzască* de la *ąnflămănzǫs* (din *flămund* < *flammabundus, -a, -um. Candrea, *Les élém. lat.* 3) cf. 20/6, 8/52; *zaţi* (în Ţârnareca «*zeaţi*» 9/9; *zadă* (< daeda, -am pentru taeda. Puş. EW. 1927) 933; *Puntea di zadă* nume de loc. în Oşani, etc.

După orice consonantă palatalizată: l′, cl′ gl′ chi̯ diftongul ea > a, chiar dacă în silaba următoare se află şi altă vocală, în afară de ă şi e: *chi̯adin* (< *pĕdinus, -um cu înţelesul de «partea inferioară a pânzii» (Candrea, *Conv. Lit.* 38, p. 881—885) «piedin» 286; *chi̯ai̯a* (< turc. kehai̯a, kihaia) «chi̯haia» 1/4, 9/94; *chi̯arsic* (< pĕrsĭcus, -um) «piersec» (d); *chi̯arsică* (< pĕrsĭca, -*-am) «persecă» (d); *chi̯aptin* (< pĕcten, -*inem. Puş. EW. 1312) «pieptene» 5/64, 956; *chi̯aptin* (< pĕctino, -are) «piepten» cf. 22/90; *chi̯atră* (numai în Ţârnareca: *Rucă cu chetrili di la ună marzini la lantă* 3/65. *Si feasi un munti cu chetri tăl′ătoasi* 9/64) < pĕtra, -am «piatră»; *si ąngl′aţă, si disgl′aţă*, de la *ąngl′eţ* (< ĭnglacio, -are CDDE 736), *disgl′eţ* (< dĭsglacio, -are ib. 737) «să îngheţe, să desgheţe» (d); *vigl′am* p. vigl′eam 8/86; *vigl′au̯* p. vigl′eau̯ 6/17; *si ăncl′agă* şi *si ′ncl′agă* de la *ąncl′eg* (*clago, -are cf. Puş. EW. 817) «să închege» cf. 18; *si cl′amă* de la *cl′em* (întrebuinţat rar, fiind înlocuit cu *vicăi̯es, vicnes* bg. vikam aor. viknah) < clamo, -are «să cheme» cf. 290; *l′artă-mi* «iartă-mă» 11/10; *mul′ari* «muiere» 1/9, etc.

După r, diftongul ea > a:

Rau̯ă pentru reau̯a (< rea fem. lui reus, -a,-um) «rea» 2/4; *raţi* pentru reaţi (< rĕce(n)s) «rece» 14/64; *curau̯ă* pentru cureau̯ă (< corrigia cf. CDDE. 455) «curea» (d,) In elementele slave şi în special în flexiunea verbului, toate formele verbale în -iri (< ire), care fac la infinitiv în -ǫri, prefac diftongul ea în a; acelea care nu schimbă -iri (< ire) în -ǫri (ca *turiri* «a vârsă») îl păstrează neschimbat (cf. *si turească* pentru si turască 23/41, 1/69, 3/72): *si buraşti*; *mi buram, ti burai, si burà*, etc.; *si si burască*, pentru si bureaşti, mi buream, etc. si si burească, de la *burǫs-burǫri* cf. 31/39, 279 «mă lupt» (câte odată, la infinitiv, chiar *burari*: *Cal′il′ca si pl′usniră la burarea* (caii când se puseră la luptă) 13/80 cu ǫ < a) din mbg. *boram* bg. *borja*; *zburǫs*: *zburaşti* pentru zbureaşti 13/55; *zburam, zburai, zbura* etc. p. zburream, etc. 6/81, *si sburască*, etc. 19/80, de la *zburǫs* (< mbg. zboruvam) «vorbesc», etc.

§ 23. 2. e urmat în silaba următoare de e:

Băsearică (bisearică) < basĭlĭcă, -am 4/57, 3/61; *birbeatsi* (in Lugunţa şi *birbec*: leazi un birbec mai bun «alege un berbece» 2/37) < berbex, -ēcem p. vervex Puş. EW. 200, «berbece» 1/39, 2/52; *bureati* (< *bolētis, -em p. bolētus, -um Puş. EW. 240) «burete» *10; *fămeal′ă* din *fămeal′e* (fami̯lia, -am); cuvântul se întrebuinţează foarte des şi sub forma *fămeal′* 1, 2/40 «copii în înţelesul de familie» 1/84, 254 *juneapini* (< junĭpĕrus,-um) păstrat numai ca nume de loc. în Oşani, «juneapăn» (d); *feamin -ă* adj. (<*fĕmĭnus -a, -um «de sexul bărbătesc şi femeesc» cf. 358; *fearică* (< fēlix, -lĭcem) «ferică, feregă» 9/89; *păreacl′ă* (< parĭc(ū)lus, -a -um) «păreche» (numai în Huma şi Ţârnareca, încolo *zăghi̯ă*) d.; *peaşti* (< pĭscis, -em) «peşte» cf. 3/13, 2/28, 25/51; *peatic* (<pĭttacium? Puş. EW. 1287) «petec» (d.); *reati* (< aries, -etem) «berbece neîntors» (d.); *seati* (< sĭtis) «sete»; *seaţiri* (< sĭcĭlis, -em) «seceră», (în Liumniţa) *seaţără* (d.); *seaţir* (< sĭcĭlo -are de la sĭcĭlis) «secer» cf. 10/41; *ureacl′ă* (<orĭcla, -am p. aurĭcŭla Puş. EW. 1829) «ureche» 16/33, 445, 651 etc.; *zeazit* (< dĭgĭtus, -um) «deget» 7/43, 17/82 şi *zeast*, etc., etc.

Forme derivate cu sufixe: *clineati* (< vsl. klinъ) poate să fie şi un sing. refăcut din pl. *clineţ* (< mbg. klinets); *cucureati* «cocoşel, (fig.) băiat» *11, 237; *cujureati* sing. refăcut de la pl. *cujureţ* (< mbg. kožurets pl kožurtsi) «gogoş de mătasă»; *crăstăveati* (forma mai obişnuită este *căstrăveţ, crăstăveţ* şi *crăstrăveţ* din bg. krastavitsa) sing.

refăcut de la plur. cf. 155, 156; *liscuveati* «fel de piatră foarte moale» (pentru etimologie cf. bg. *leska* id.) d.; *muleati* (forma cea mai obișnuită *moleţ* «un fel de insectă care trăește prin mori și ori unde se află multă făină» *morar*, (Oșani) *muleaţă*) sing. refăcut *muleţ* (< bg. molets «Pelzmotte, Mehlspeisemotte») «molie»; *scăculeati* sing. refăcut după *scăculeţ* (< mbg. skakulets), forma cea mai răspândită, «lăcustă» cf. 683.

Forme verbale: *ąndireasi* de la *ąndireg* (< derĭgo, -ere pentru dīrīgo Puş. EW. 548) «conduc, însoțesc, îndreptez pe cineva» 13/69; *ąndireasiră* 2/58; *ąnţileapţi* de la *ąnţileg* (< intĕllĭgo, -ere) «înțeleg» 5/64; *ąnţileapţiră* 9/64; *ąnţileasiră* 4/73; *deadi* de la *dau* (< dao pentru do, -are Puş. EW. 484) «dau» 2/33; *feasi* de la *fac* (< facio, -ere) «fac» 3/70; *feasiră* 4/31; *mearzi* de la *merg* (< mergo, -ere) «merg» *24, (în Ţârnareca) *nerg*; *nearsi* 4, 5, 15/64, *nearsiră* 16/65; *rudeaşti* de la *rudes*; (< vsl. родити) «nasc» 6/59; *ţeari* de la *ţer* (< quaero, -ĕre) «cer» 4/33, 18/72, 17/79s *trimeasiră* de la *trimet* 10/38; *veadi* de la *ved* 9/70; *zăţeari* de la *zac* (< jaceo, -ēre) «zac» 7/69.

Dintre elementele slave cu ѣ > ea avem: *cleaşti* (< клѣшти) «cleşte» 657; *jirjaghiă* (mbg. žrĕbii) *leani* (< лѣнь) «lene» (d.); *izmeani*, *pleamniţă* (< плѣвница) «staul» (d.); *pusleadic* (< послѣдъкъ) «soarta în care se află fătul născut» (d.); *veaniţ* (< вѣнец) cunună; *vreadnic* (врѣдъ) sau din bg. vrĕden, ca *destoinic* din *dostoen*) «vrednic» 6/19, 931; *vreami* (врѣмѧ) «vreme» 5/38, 8/65. Aici aparţine *peaştiră* (bg. peštera) cu *ea* < *e* nu *ĕ*.

§ 24. Diftongul *ea*, când urmează după ţ (t) tš, j, ş, z, ajunge *a*.

După ţ: Pers. 3 sg. de la ind. prez.: *ąmpuţaşti* pentru *ąmpuţeaşti* de la *ąmpuţǫs*; *ąmpărţaşti* p. ąmpărţeaşti de la *ąmpărţǫs*, etc., etc.

După tš: *cvătšaşti* pentru cvătšeaşti de la *cvătšǫs*; *rutšaşti* p. rutšeaşti de la *rutšǫs*; *tăltšaşti* p. tăltšeaşti de la *tăltšǫs*; *turtšaşti* p. turtšeaşti de la *turtšǫs*, etc.

După ş: *grişaşti* pentru grişeaşti de la *grişǫs* 724; *şadi* 12/16, 3/60, 17/73 pentru şeadi de la *şǫd*; *şapti* (sĕptem) pentru şeapti 12/28; *şasi* (< *sĕsse din *sĕss pentru sĕx. Puş. EW. 1529); *şarpi* (< serpis, -em) pentru şearpi 4/78, şarpili 1/76.

După j: *pricăjaşti* pentru pricăjeaşti de la pricăjǫs; *zăpricăjasti*; *slujaşti* p. slujeaşti de la *slujǫs*; *vrăjaşti* şi *zăvrăjaşti* p. vrăjeaşti de vrăjǫs, zăvrăjǫs.

După z: *ąnfrunzaşti* pentru ąnfrunzeaşti de la *ąnfrunzǫs*; *ąnflămânzaşti* p. ąnflămânzeaşti de la *ąnflămânzǫs*; *zaţi* (< dĕcem) pentru zeaţi «zece» 9/9.

Dealtfel, această reducere a lui *ea* la *a*, după ţ, tš, ş, j, z, se poate constată ori de câte ori ea este accentuată. De aceea la imperf. indic. avem: *cvătšam* pentru cvătšeam, *tuşam* pentru tuşeam, *işam* p. işeam, *pricăjam* p. pricăjeam; *grişam* p. grişeam, etc.

§ 25. Soarta lui e (< ĕ, ē, ĭ) urmat de n, m + explos. este aceeaş ca şi în dialectul dacor., dând in, im:

Bini (< bĕne) «bine» 2/1, 39/65; *cuminic* (< commĭnico, -are pentru communĭco Puş. EW. 441) cf. 174, 410; *dinti* (< dens dĕntem) «dinte» 13/1; *duminică* (< domĭnĭca (dies), în Ţârnareca *dumănică* (d); *lindină* (< lĕndĭnem p. lens, lendem, Puş. EW. 977) 6/11; *linti* (< lens, lentem) «linte» 9/4; *minti* (< mens mĕntem) «minte» 4/26; *mirindi* (< merĕnda -am) pentru **amirindi* (cf. Puş. EW. 1059) «vremea de gustare de după masă, între 4—5, p. ext. gustarea de după masă». Se poate ca înțelesul al doilea să se fi desvoltat din cel dintâiu şi atunci să nu fie nevoie de **amirindi*) 6/91; *mirindu* (< merĕndo -are) «gust, mănânc în vremea de «mirindi» 3/63; *plăţintă* (< placenta, -am) «plăcintă» (d.); *plin* (< plenus, -a, -um) «plin» 8/35; *prind* (< ap-pre(h)endo, -ĕre) «aprind» 12/71; *răzint* (< argentum) «argint» 6/11; *splină* (< splen -ĕnem) 720; *tind* (< tĕndo, -ĕre, *48, 870; *tinir* (< tĕnĕrus, -a -um pentru tener, -a, -um. Puş. EW. 1734) «tânăr» 5/14-17/15, 17/73; *ţină* (< cena, -am) «cină» 17/73; *vin* (< venio, -ire) 5/37, 8/84; *vinir* (< vĕnĕris (dies)) «vineri» d.; *vinăt* (< vĭnĕtus, -a, -um); *virin* (< venenum) «venin» 921 şi derivatul *ąnvirin* (nvirin) mă supăr, mă mâhnesc, mă întristez 15/6.

In elementele slave en (< ѧ) > in: *grindă* arom. grendă (< грѧдѫ) 7/74 plur. *grindi* 3/30; *mintes* (< мѧтѫ) mestec, amestec «(d); *smintes* (< смѧтѫ) «amestec, încurc» (d); *uglindală* (< огледало) «oglindă». Dintre cuvintele mai nouă, avem *nină* (< mbg. sârb. nena) «titlu ce se dă de către băieţi şi fete femeilor mai în vârstă, p. ext. foarte des «mătuşe din partea tatălui: *Şi samuvila ąl' zisi*. «*tu... aň la făseş ţista bun?*»—*io, ninu*. 15/94 cf. 9/29 Derivat: *nineastă* «mătuşe» (după niveasta) 23/29;

§ 26. Precedat de o labială, i < e rămâne neschimbat, oricare ar fi vocala care se găseşte în silaba următoare: *frimint* (< fragmento, -are Puş. Z. f. r. Ph. 33, 233) «frământ

: *pimint* (< *paumentum pentru pavīmentum. Puş. EW. 1251) «pământ» 8/66; *siminţă* (< seměntia, -am) «sămânţă» 6/2; *spinzur* (< *ex-pendio + suf.-ur (?) Puş. Ţiki 51) «spânzur» 2/30; *vină* (< vēna, -am) «vână»; *vinăt* arom. *vinit* (věnětus,-a, -um) «vânăt» 32/65; *vint* (< věntus, -um) «vânt» 7/7, 13/51, 24/78; *vind* (< vendo, -ere) «vând» 3/18, 3/24. etc. etc.

§ 27. In ce priveşte e + n urmat de n, sau e + m urmat de o vocală sau de n, rezultatul este acelaş ca şi în dialectul dacor., adică e rămâne neschimbat şi tratat ca şi când după el nu urmează o nazală: *zeană* (< gěna, -am) «sprinceană, deal» *8; *peană* (< pinna, -am) «pană, aripă» 6/66, 15/51; *feamin* (< femĭnus) 358; *leamni* plur. de la lemn (< lĭgnum) «lemne» 41/16; *seamni* plur. de la semn, (Liumniţa) *sịămn* (< sĭgnum) 14/77.

In câteva cuvinte avem *ĭ + m, ĭ + n(> em, en > im, in >)* **âm, *ân > ǫm, ǫn > am, an*: *ĭmpleo* > *ămpl'u > ǫmpl'u > ampl'u sau *ampl'um* (pentru diferitele forme de la ind. prez. cf. obs. ad § 106); celelalte persoane: ampl'i, s. ampl'iş ampl'ă. Imperat. ampl'ă. Tot aşà: ĭntro > *ăntru > *ǫntru > antru s. *antrum* 13/40; s'antru s. s'antrum, s'antri s'antră 4/1; imperat. antră 9/36; *ĭntro* (prep.) > *ăntru > *ǫntru > *antru* «între» (Ca si antră antru munţ, si pịară «dacă va intrà între munţi, va pierì» 13/40); *ĭnter* > *ăntre > *ǫntre *antri* «între» (Un birbeaţi antri doị munţ *61); ante + intro > ăntru > *ǫntru > *antru* «înainte». (Fitšoril' sa ca raụa antru soari «... ca roua înaintea soarelui» 630. Blugusluvită si ịeş di domnu şi antru tini şi dupu tini «... «înaintea ta şi după tine» 6/11). Compus: pri-antru > *printru* «înainte» (Vezi citatele la § 127). Forma *ǫns*, *-ă* care arată ǫ < i pentru a, cum am văzut mai sus, reprezintă etapa intermediară între *ăns şi *ans. Menţinerea lui ă la ǫ dovedeşte că nu trebuie să plecăm de la o formă latină **insu* (pentru issu şi acesta p. ipsus, -a, -um = ipse) cum cer şi celelalte forme romanice (Puş. EW. 870), căci atunci, dacă aceasta ar fi fost o formă veche, ar fi trebuit să ne dea *ans*, ca *ampl'u*, *antru*, etc., ci mai de grabă de la o formaţiune românească, provenită din legătura lui *issum cu *cun (< cum): cum issu > cun ăs > cun ăns, din care apoi despărţindu-se, am avut *ǫns* pentru megl. şi *ins* pentru arom. (aceasta din urmă refăcută de la forma pluralului inşị). Cf. Candrea, *Les élëm. lat.* p. 50, CDDE 869. In nici una din formele slave care au intrat mai târziu în dialect, nu avem an am < ǫn < ǫm.

II § 28. *E neaccentuat.* Ca în toate dialectele e iniţial a trecut în a. Acest a în dialectul megl. împreună cu a primar, a căzut, după cum s'a arătat la § 7. Sunt prea puţine formele în care a < e s'a păstrat: *acmuă* 10/73 pe lângă *cmo*, *cmu*, *cmuă*, etc. *acolo* 24/65 pe lângă *cola*, *cụolo*, *cụola*, *culo*, *clo*, etc.; *aritš* (< ericius, -um) d. Cele trei persoane sing. de la imperf. ind. de la verbul *iri* «a fi»: ram, raị, ra derivă din *ăram*, *ăraị*, *ăra*, iar acestea regulat din eram, eras, erat. Aceste forme cu accentul normal pe a iniţial se mai păstrează în dialectul meglenit, despre care vezi mai pe larg Obs. ad § 121.

§ 29. In mijlocul cuvintelor, înainte sau după accent, în orice poziţie, şi la afârşitul cuvintelor, e trece în i: *capiti* «capete» 12/28; *cripătură* «crepătură» 4/10; *dirip* «dirept» 14/55; *niveastă* «nevastă» 4/56; *tinir* «tânăr» 2/61 *tipilǫc* (turc. tepelyk «ornement de perle et d'or qu'on portait au sommet de la tete») «un fel de disc mic de argint sau de alt metal ce poartă fetele pe cap». Se mai numeşte şi tas (<turc. tas); *cripes* (bg. krepja) «susţin, sprijin». Deasemenea când e urmează după o consonantă labială şi în silaba următoare se găseşte o vocală guturală: *ạmpirătu* «împăratul» 17/42; *bitărneaţă* «bătrâneţe» 2/15; *misur* (< me(n)sura, -am) «strachină» 16/26; *picati* «păcate» 11/38; artic. *picatili* «păcatele» 4/57; *pitrunsi* «pătrunse» 12/68; *virgat* fem. *virgată* «vărgat, vărgată» 153. Inaintea lui *n*: si *si ạnvirinǫ* (se învenină) «se supără, se mâhnì, se întristă» 2/57; *linoasă* «lenevoasă» 2/11; *luminǫr* «lumânări» 5/37; *primini* «premeni» 3/9, 19/31; *dispriminirea* 19/31. După s: *sicară* «săcară» 3/9, 1/13; *sicuri* «săcure» d. *siminţă* «sămânţă» 5/81, 10/5; *siminari* «sămănare»; *siminǫm* «sămănăm» 3/40; *sirbes* «serbesc». Numai substantivele feminine, care se sfârşesc în e, în forma lor articulată de la singular, se abat de la această regulă şi anume: pe când substantivele masculine în e: *frate > frati*, la primirea articolului *-le* (li) păstrează pe e final trecut în i: *frati-li* (nu *frate-li*, cum dă Weigand, o. c. p. 26), substantivele feminine, din contră, la primirea articolului *-a*, nu lasă să treacă *e* final în *i*: *carti* din *carte*, însă articulat *cartea* 4/68, nu cartia; *noapti* din *noapte*, articulat *noaptea* 9/31, etc., etc. Trecerea lui e în i este generală şi pentru elementele străine mai vechi.

In afară de trecerea e > i din mijlocul cuvintelor și de abaterile însemnate, mai există o serie de cuvinte în care e > ă: *bunătati* (< bonĭtas, -ĭtatem) «bunătate» 9/2; *sănătati* (< sanĭtas, -ĭtatem) «sănătate» 3/25,14/94. Aici trecerea lui e (< ĭ) > ă s'a făcut din cauza suf. -ătati (cf. § 133); tot din cauza schimbării de sufix avem *pirătšuni* «descreşterea lunii» pe lângă forma regulată *piritšuni* cf. d. sub per; imperfectul verbului *dari* face *dă, deam* 6/65, *dădeai, dădeà*, 9/48, *dădeam, dădeaț* 6/65; *dădeau* 5/61 pentru dideam, dideai, dideà (ca în arom.); tot așà de la *stari* face *stăteam* 9/78, *stăteai, stateà*, etc. pentru stiteam, stiteai, stiteà, etc., în care, de sigur, înlocuirea lui i (< e) prin ă se explică sub influența formelor de la ind. prez. sau chiar de la imperfectul organic, încă pe când există ca în dialectul arom. (dam, dai, da, dam, dați, da, etc.); *rămọn* (< remaneo -ēre) «rămân» 6/43 pentru rimọn, arată e > ă, din cauza lui ă din silaba următoare, la toate formele verbale: *rămăneà* 15/31, 6/65, *rămasi* 3/41, 31/65. Toate formele verbale cu ọ (<e) în tulpină, prefac acest ọ în ă în formele neaccentuate: *șọd* 6/42 însă *șădeam* 6/42; *șădeai, șădeà*, etc. pentru șideam, șideai, șideà (ca în dial. arom.); *șăzui... șăzură* 5/31 p. șizui... șizură; de la *țọn* imperf. *țăneam, țăneai, țăneà* 3/35, etc. perf. s. *țănui, țănuș, țănù* 23/73. etc., pentru ținеam, ținui, etc. Pe lângă *dișọrt, dișartă* (< dēsertus, -a, -um) «deşert, deşeartă» 811, la derivatul verbal avem *dășọrt* pe lângă *dișọrt* 11/60 (forma cea mai întrebuințată) și *dășărtat-au* «deșertat-au» 11/60, cu ă < e și ă < ọ, cel dintâiu explicându-se sub influența celui de al doilea. Pentru *șitățes* (mbg. šetam) «mă plimb», care se întrebuințează, avem *șătățes* 8/28, 15/24, 8, 14/3, 17/68 și tot așà derivatul *zășătăies* «mă plimb puțin, încep să mă plimb» 6/47, 1/85. Tot aici aparține și *șărătură*, deși *ă* din prima silabă vine din *e*, nu din ọ(< e). Cuvântul are, după cum se știe, două înțelesuri: 1. «fel de brodărie» și cu acest înțeles se identifică cu *șară* «brodărie» din mbg. *šară* id. derivat din mbg. *šaram* bg. *šarja* «împestrițez, chendisesc», din care apoi în megl. *șărọs*. id. (cf. *pul'că șărọtă* «puică împestrițată» 609) 2. «șiră de deal, creastă de munte». Cu acest al doilea înțeles cuvântul nu mai poate fi derivat din *șară* «broderie» sau «șaros», ci *șară* (< sĕrra, -am). Altfel Puș. EW. 1519. In afară de *tšinușă* (< *cĭnusia,-am Puș. EW. 332) «cenușe» 19/9, mai avem *tšănușă* 5/55 și derivatul *tšănușar* «unul care nu lucrează, care stă pe lângă foc» 831. In forma *șăprătcă* «năpârcă» șarpe» 1, 2/53 pentru șiprătcă, avem ă pentru i din cauza lui ă următor. Cuvântul pare a fi acelaș cu arom. *năpărtică* (< alb. *nɛpɛrkɛ* și la Cavallioti *nepɛrtkɛ*) G. Meyer, AW. 303, ajuns *năpărtică* după aceea *năprătcă* și, cu încrucișarea lui *șarpi*, a dat forma actuală *șăprătcă*. Tot sub influența lui ș trebuie explicată și trecerea lui e în ă din *dășclid* «deșchid» pentru forma regulată dișclid: *dășcl'idiț* «deșchideți» 15/73; *dășcl'isi* dișchise 11, 16/67, *dășcl'isiră* «deșchiseră» 16/73. In forma *zănucl'i* și *zănuchi* 18/69 pentru zinucl'i, trecerea lui e în ă se explică din dzinucl'u > dzănucl'u (ca în arom.) > zănucl'i, «genuchi». In afară de acestea mai avem e > ă în *ạmbătărnes, ạmbătrănit* «îmbătrânesc, îmbătrânit» 7, 8/36, însă *bitọrn* «bătrân»; tot așà *bătărneață* 2, 3/15 (foarte des și) *bităřneață* «bătrânețe» 408; *pătăriță* (< bg. pateritsa din ngr.) «pateriță, toiag» pentru pătiriță 158; *tămọn'ă* «tămâie» pentru timọn'ă 9/6. Cuvântul, după cum se vede, este identic cu forma dacor., în care n' a căzut și se deosebește de arom. *ϑimiamă*, care vine direct din gr. *ϑυμίαμα* [1]). In *vinăt* (< vĕnētus, a, -um) «vânăt» 8/40 avem ă < e după n, ca în forma dacor. tânăr pentru tiner, așà cum există în megl. și arom. (tiner, tinir); ea nu poate fi pusă alături de bonitatem > bunătate, sanĭtatem > sănătate, numai pentru faptul că ă < e urmează după n (cf. Dens. H. l. r. II p.)

Deasemenea: *săptămọnă* (< sĕptĭmana, -am) «săptămână» (arom. siptămână, stămână) 1/43 plur. *săptămọn'* «săptămâni» 9/9; *sărbătoari* «sărbătoare» 4/57, arată un ă pentru i și se identifică cu aceleași forme din toate dialectele. Pers. 3 pl. la perf. s. de la verbul *pun*: *pusără* 7/71 pentru puseră, arată un ă dupa s, din cauza lui ă din silaba următoare; în celelalte persoane avem i: pusi, pusim, pusiț «puse, puserăm, puserăți». Tot așà *junsără* 7/77 de la jung, pentru junsiră.

Foarte rari sunt cazurile când avem e > u, sub influența unei labiale: *trubuiaști* (Nu trubuiaști cl'in) 138, pentru tribuiaști, forma cea mai răspândită; *si-ntšupară* (cf.

[1]) A. Candrea dă ca etimologie pentru forma dacor. lat. **thymaneam* de la *thymĭăma*, cf. *Graiul din Țara Oașului* p. 13).

bg. *se vtšepia* id) pentru si-ntšipară, «s'au luat de păr, la ceartă» 168, în care e > u se poate explică și din cauza lui tš; *suminǫm* pentru *siminǫm* «sămănăm» 5/15; *după* (< de post > depo > depu > dupu cf. H. Moser în *Iahresb.* X, 425) 1/II și *după* 7/66; în *dustur* derivat din *sătul* Puş. EW. 1535) «destul» 6/91 avem e > u din cauza lui u următor.

§ 30. La sfârșitul cuvintelor, sau chiar la mijloc, când există câte un caz, e > ă când urmează după un element palatal:
ampl'ă pers. 3 sg. de la ind. prez. de la *ampl'u*; tot așà *si ampl'ă* pers. 3 sg. de la conj. prez. pentru ampl'e *si ampl'e* 19/9 «umple, să umplă»; *ạnmoal'ă, si ạnmoal'ă* de la ạnmol' «moiu» (Si-n'-ți ạnmoal'ă coastili «să mi se moaie coastele» 9/33)ị pentru *ạnmoal'e*; *fămeal'ă* 1/48 și *fumeal'ă* pentru fumeal'e (< familia,-am) 1/65; *jungl'ă*: *si junglă* de la *jungl'u*, pentru jungl'e, si jungl'e «junghie, să junghie» 10/38, 13/61; *s'ịịă* de la *iri* «a fi, fire» pentru iịe < h'iịe < fiịe < fiat «să fie» 8/56; *pal'ă* (< palea) pentru pal'e «paie» 11/81; *ploạịă* (< *ploja,-am pentru plŭvia. Puş. EW. 1340) pentru ploaie 8/7, 10/64; *tal'ă, si tal'ă* de la tal', pentru tal'e, si tal'e «taie să taie» 15/65, *umpl'ă*, pe lângă *ampl'ă*, pentru umpl'e «umple» 15/65. Acelaș lucru se întâmplă și cu *e* de la articolul hotărît la genitivul substantivelor feminine: *-l'ă* din -l'ei, așà cum se aude în dialectul aromân, din *illaei*: *featăl'ă* 15/73 pentru featăl'ei; *lisițăl'ă* 17/72 pentru lisițăl'ei. In Țârnareca: featel'ei 20/64 și featilei 32/65. Tot în Țârnareca avem *măn'l'ă* 6/67 pentru măn'le. De asemenea toate derivatele în suf. *-oańă* pentru -oan'e (< -onius -onia) ca: *fitoan'ă* (feată) pentru fitoan'e «fetișcană» 16/85; *lupoan'ă* p. lupoan'e «lupoaie» 12/24. (Vezi despre Sufixe).

In elementele străine: *curịịă* «pădure» 24/68, *cunachịă* (Țârnareca, încolo *cunac*) «conac» 4/65, *cutịịă, džamịịă, rospịịă,* «curvă» (turc.) *răchịịă, tipsịịă,* etc. avem aface cu forme terminate în suf. -ịe, după cum se poate vedeà din dialectul arom. (curiịe, arichiịe, cunachịe, cutiịe, džamiịe, etc., etc.) în care a < e din cauza aceluiaș element palatal. Când i < e este precedat de un cuvânt care se termină cu o consonantă palatală sau șuierătoare, atunci el trece în u. Aceasta se întâmplă la pers. 3 sing. ind. prez. de la *sam*, care face: *iasti*, iar forma conjunctă i și *u*: *Iundi l'-u capu* (unde-i este capul) 10/34. *Pri drumu lu Ristos ăș-u* (pe drumul lui Cristos își este) 648, etc.

Observațiuni. Pe lângă forma *uspeț*, se mai întrebuințează și *ụaspiț* (*Si dusi ăn ụaspiț* 2/26. *Si pugudi* (= *se* nemerì) *si vină tunțea ăn ụaspiț* 5/72) care, după cum se vede din cele două citate, are acelaș înțeles ca și *uspeț*. Desigur că forma a doua nu poate reprezentà decât pluralul lui **ụaspite* pentru *ụaspiti* (< hospĭtem), din care s'a derivat singularul *ụaspiț*; iar expresiunea *ăn ụaspiț* este pentru *ăn uspeț*, așà cum continuă să se mai întrebuințeze (*Si dusi la lisița ăn uspeț* 5/30) și ar puteà traduce bulg. *na gosti* (comp. traducerea frazelor de mai sus: «Otide na gosti. Se pogodi da doide na gosti»). — Trecerea lui e accentuat în ịă, în graiul din comuna Liumnița, n'a fost observată de Weigand în studiul său Vlacho-Meglen, deși toate însemnările lui asupra dialectului megl. și le-a luat în această comună. Pe mine m'a izbit de la început această particularitate și, ca să nu mă înșel, am pus pe un elev al școalei comerciale, I. Meghia, originar din Liumnița, ca să-mi scrie un basm, cu pronunțarea lui de acasă. In acest basm e accentuat a fost redat pretutindeni prin *ịă*. Mai târziu, venind mai des în contact cu mai mulți Români din Liumnița, m'am încredințat că urechea nu mă înșelase. Prefacerea lui e în ịă este relativ nouă, căci, altminteri, ar fi trebuit să avem ịă > ịǫ sau ịo. — Forma *trịămură* «tremură» 9/77, nu trebuie confundată cu arom. *trịamură*; în cea dintâiu avem e > iă, în a doua ea > iă. Ca în toate dialectele și în megl. e accentuat după r inițial sau după rr trece în ă, î și acestea în ǫ, o: reus, -a -um > *rǫụ* și *roụ* cf. 6/12, *cătirǫụ* 8/30; *currendo > curǫn, curon* cf. 17/18, 18/40 (în Țârnareca), *curun, curundu* 9/66, 17/64, 18/68; ǫ pentru e se arată după r la pers. 1 sg. și 3 plur. de la ind. prez., pers. 1 sg. de la conj. prez. la verbele de conj. IV. cu ind. prezinte în -esc de origine slavă care la infinitiv fac în -ǫri pentru -iri: *burǫs*, «mă lupt, mă iau la trântă»; inf. *burǫri* articulat *burarea* cf. 29, 31/39, 18/80; *zburǫs* «vorbesc» inf. *zburǫri*, etc., etc. Pe lân-

gă *zați* se mai întâlnește și *zeați* 6/40; deasemenea *si ąncălzească* 2/71, pe lângă *si ąnfrunzască*. In *tufeac* (< turc. tüfek) «pușcă» 8/57 pl. *tufeați* 3/57, cf. 2, 13/32, 2/54, 8/56, *ea* pentru *e* se explică, poate, sub influența suf. *-ac*.— Cu privire la trecerea lui *e* neaccentuat în *ă*, observ că în afară de forma *bunătati*, nu există alta. O formă ca *bunitati*, cu *i* în loc de ă, cum a dat pentru întâia dată Candrea (Les élém. lat. 1), după aceea a fost introdusă și în CDDE. 196 n'am putut-o întâlni. Este drept că Pap. (MR. p. 61 din glosar) dă, se vede din eroare, *bunitati*, pe lângă *bunătati*, citată din Weigand și trecută între formele normale; totuș, controlând textul la paginile indicate sub forma *bunitati*, n'am găsit decât *bunătati* (Ampiratița Maria fęsi bunătǫțĭ pri la sirumașĭ. p. 143/2. Și ca s-mi întrębă: țe ari, țe nŭ-ari, i̯o si zic, că bunătati... 158/2. «Bunătati șuchiur la Domn» 158/11. Tot bunătati 158/22).— In afară de pluralul *mǫi̯nili* s. *moi̯nili*, în Țârnareca se aude *măn'l'ă* 6/67, cu e final > ă, din cauza lui l'; iar acesta din l prin asimilație cu n' precedent.

I

I § 31. I *accentuat*. Este acelaș ca în dialectul dacoromân: *ąnving* «înving» 14/39, 115; *ąrdic* «ridic» 18/6, 4/61; *frig* 2/77, *frig* «a frige» 4/50; *ghipt* «cereale» 9/4, 22/51; *ghiu̯* «viu» 10/40; 17/65 *limbă* 15/28, etc.

In unele cuvinte se pronunță ceva mai lung: *dumīnica* 7/57; *mīcu* 1/55; *pīnu* 8/75; *sīn* «sân» 6/55; *vīn* 4/35.

§ 32. Când urmează după r, rr și după consonante șuerătoare i > ǫ, o (< ă î).

După r inițial și după rr:

Rǫpă (< rīpa, -am) «râpă, piatră» 1/12, 3/79 la plur. *rǫp* 9/1 și *rap* (ninelu cu doi̯sprați rap «inelul cu douăsprezece pietre prețioase») 4/I; *rǫd* (< rīdeo, -īre) «râd» 20/8; tot așà *zărǫd* (za-rǫd) «încep să râd» (de pe bulg. «zasmivam-se») 8/62 cf. 5/62; *zăpudrǫd* (za-pod-rǫd) «încep puțin să râd» 7/62; *rǫdiri, zarǫdiri* «râs» 109; *zărǫs* (part. lui *zărǫd*) «vesel», se zice mai ales despre persoanele cu zâmbetul pe buze. cf. 943 (Pascu (Suf. 72) îl derivă din turc. *zar* «dé à jouer»!); *rǫm* (< rīmo, -are) «râm, rod, scurm pe sub pământ» 678; *zărǫm* (za. rǫm) cf. 17/68; *rǫu̯* (< ri (v)us, -um) râu, pierdut cu desăvârșire din limbă; astăzi se întrebuințează *vali*; iar *rǫu̯* se mai întâlnește în *Rǫu-mari*, nume de râuleț care trece prin Oșani și Nânta (d). După dublu r avem ǫ din i numai în *urǫt* (part. lui urǫs (< horrēsco) care nu mai există) «urît», dar mai ales «râu» (Țe mult urǫt treați il'i-mea «ce râu o duce fie-mea») d. și derivatul *mi urătsǫs* «mă înrâiesc, mă fac râu» d.

După ț (< t): *cățǫn* (< catīnus, -um) «strachină, blid» (d); *cuțǫt* (< cotitus, -um din cos, cotem. Puș. EW. 471) «cuțit» 16/a, 17/40, 187; *puțǫn* (< *pūtīnus; a, -um de la pūtus. Puș. EW. 1418) «puțin», aproape neîntrebuințat, în locul lui se aude *neac*, *uneac* (d); dintre formele verbale avem: *ąmpărțǫs* «împart» cu perf. s. ąmpărțǫi̯, ąmpărțǫs, ąmpărțǫ, ąmpărtǫră 1/6, 12/18 cf. 1/85; *ąmpărțǫri* și *ąmpărțǫt*, -ă. Tot așà și: *prinpărțǫs* (pri-ąmpărțǫs) (cf. mbg. predelim); *putsǫs* și *ąmpuțǫs* (< puteo *īre pentru -ēre) cu perf. s. puțǫi̯, ąmpuțǫi̯, etc.; *puțǫt, ąmpuțǫt*, -ă. (d); *țǫp* «țip». După cum se vede din forma dacor. avem a face cu ǫ < i. Ind. prez. țǫp, țǫp, țǫpă, țăpǫm țăpaț, țǫpă. cf. 4/45, 3/45, 9/13, 18, 21/16, etc. Compuse: prutǫp (pru-țǫp cf. bg. pro-vikam) «încep să țip» cf. 8/3, 4/22, 23/32, 14, 15/43, etc. *răsțǫp* (ras-țǫp cf. bg. raz-vikam) «fac gură mare, țip mult cf. 15/35, 14/42.

După tš: *bătšǫl'ă* (< bg. batšilo) «stână» 2/56, 587, 822; *buimătsǫt* (< боүк?) «buimăcit» (d); futšǫi̯ futšǫș, futšǫ, etc. perf. s. de la *futšǫs* (< mbg. futšam) «sforăiu» 7/48. Și: *fărtšǫs, frătšǫs* id. nărăntšǫi̯, nărăntšǫș, nărăntsǫ, etc. perf. s. de la *nărăntšǫs* (< bg. naratš(v)am) «dau ordin», poruncesc» 17/73; *tăltšǫi̯*, *tăltšǫș*, tăltšǫ, etc. de la *tăltšos* «omor» cf. 3/57, 4/76, etc.; tărtšǫi̯, tărtšǫs, tărtšǫ, etc. de la *tărtšǫs* (< bg. tratšim) «mi se pare, socotesc, cred»; zăcătšǫi̯, zăcătsǫș, zăcătsǫ, etc. de la *zăcătšǫs* (/< mbg. zakatšvam) «agaț, prind» refl. «mă prind, mă opresc» cf. *89; zmutšǫi̯, zmutšǫș, zmutšǫ, etc. de la *zmutsǫs* (< съмъчати s. bg. smutša) «mă smucesc, mă opintesc» cf. 576, 708. Infinitivul și part. p. fac regulat în -ǫri, -ǫt.

După ș: ąnșọr, ąnșọr, ąnșară (de la șọr «șir» care s'a pierdut)«înșir» 499 bișọį, bișọș, bișọ de la *bișọs* (< vĭssio, -ire p. bissio); *bișọri*; *bișọcă* (< vesīca, -am) «bășică»; *bișọnă* (<*vissīna, -am de la vĭssio) cf. 959; ișọį, ișọș, ișọ, etc. de la *ies* (< exeo, -ire) cf. 12/11, 9/31, 6, 10/74; dintre elementele slave: ąnlușọį, ąnlușọș, ąnlușọ, etc. de la *ąnlușọs* refl. «mă îmbolnăvesc» (< bg. loš «rău») cf. 4/58; grișọį, grișọș, grișọ de la *grișos* (< грѣшити) «greșì» 10/11; *pripășọtă* pentru pripășit din *pripas*, păstrat numai ca nume de capră; sfărșọį, sfărșọș, sfărșọ de la *sfărșọs* (< съкрѣшити) 40/40 *sfărșọt* «sfârșit» 18/81; *uvișọnă* (< uves + ină, ca *mil'ină, sicarină*, etc.) «locul semănat cu ovăz» (d); zăușọį, zăușọș, zăușọ, etc. de la *zăușọs* (< mbg. zaușam) «ascult». Infinitivul și part. p. de la verbe face regulat în -ọri, -ọt.

După z: ąncălzọį, ąncălzọs, ąncălzọ, etc. de la *ąncălzọs* (< *incalidēscu, -ire din in-calesco + caldus. Puș. EW. 808) «încălzesc». Tot așà zăncălzọį, etc. de la *zăncălzọs* (za-ąncălzọs) «mă încălzesc puțin» 6/33; ąnflămânzọi, ąnflămănzọs, anflămănzọ, etc. din *ąnflămămzọs* (flămund) «înflămânzesc» cf. 20/6, 28/6, 8/52; ąnfrunzọį, ąnfrunzọș, ąnfrunzọ, etc. de la *ąnfrunzọs* (/ frondēsco, -īre) «înfrunzesc» cf. 9/56, 9/57; ąnluzọį, ąnluzọș, ąnluzọ, etc. de la *ąnluzọs* «a se prostì, înnebunì» cf. 11/93; Tot așà: ąsurzọį și asurdzọį de la *ąsurzọs, ąsurdzọs*; ąnvirzọi de la *ąnvirzọs*, etc. Deasemenea uzọį, uzọș, uzọ, etc. 8/55, 3/40, uzọră 15/73 de la *ud* (< audio, -īre) «aud». Infinitivul și part. p. face regulat în -ọri, -ọt.

După j: mijọį, mijọș, mijọ, etc. de la *mijọs* (<мижати s. bg. mižam); «deschid ochii pe jumătate»; *nǫjọtă* (bg. nožitsa) prăjọį, prăjọș, prăjọ, etc. de la *prăjọs* (< пръжити) «prăjesc» pricăjọį, pricăjọș, pricăjọ, etc. de la *pricăjọs* (vezi mai sus); strujọį, strujoș, strujọ, etc. de la *strujọs* (< стругжити s. bg. strujam) «dau la strung, strujesc»; vrăjọį, vrajọș, vrăjọ, etc. de la *vrăjọs* (vezi mai sus). Infinitivul și part, p. face în *-ọri, -ọt.*

II § 33. I neaccentuat. La începutul cuvintelor se păstrează neschimbat ca în toate dialectele, pronunțându-se ceva mai scurt: *iftibar* (< turc. ihtibar. mbg. iftibar) «considerație, vază, cinste», 300 cf. 299; *ihtizà* (< turc ihtizà) «nevoie» 301; *iman'ă* (< mbg. iman'e bg. imanje) «avere, stare»» 1/60; *iruși* (< turc juruš) «năvală» 17/4; *izmeani, izmēt* (< turc. izmet) 4/56, *izvor*, etc.

Urmat de n (m), în prepoziția ĭn, i după ce a trecut în e din cauza consonantei nazale a ajuns i: *in*; acest *in* prin afereză, a fost redus la n pentru toate dialectele, păstrându-se încă până astăzi, în această calitate, mai ales în diàlectul aromân: n-casă, n-țălar, n-afoară, n-inte (cf. Hans Moser, *Der Ursprung der rumänischen Präpositionen*, în *Jahresb.* X, p. 430; I.-A. Candrea în CDDE. 833). In dialectul meglenit această prepoziție apare sub forma *ăn* din *an*, cu a protetic, (cf. 58) trecut în ă, în poziție neaccentuată *ăn gaură* 8/13; *ăn iel' vea un ascher* (între ei erà un soldat) 16/39; *ăn cọmp* 2/29; *ăn iarnă* (iarna) 7/3, etc. Acest a protetic se păstrează mai bine în prefixul *ąn-*, în care *ą* se pronunță ceva mai închis decât *a*, însă în nici un caz ca *ă*. (Pentru citate cf. § 134 pref- *ąn-*). In unele cuvinte prefixul *ąn-* se păstrează și sub forma primitivă n-: *nărăies* (Țărnareca) *Tunțea fitšoru, țărescu si nărăì* (= se supără) 18/64, alături de *ąnrăies* 7/37; *nălbes* (niciodată *ąnălbes*) «înălbesc» 531; *nalț* (< *inalțio, -are); *nalt, nălțimi* «înalt, înălțime» cf. 1/XI, 17/69, 136, 290, etc.

§ 34. La sfârșitul cuvintelor *i* a căzut după anumite consonante: După r (aproape nu se aude și ca atare nu l-am însemnat în textele mele) *fitšor* plural de la fitšor 6/55; *grobur* pl. de la grob (< grob) «mormânt» 11/58; *lingur* pl. de la lingură 7/37; *magar* pl. de la magar 1/60; *picurar* pl. de la picurar 1/60; vin'ur pl. de la vin'ă (< vinea, am) 1/27, La verbe: *tu fur* «furi» 7/48; *tu per* «pieri» 12/40; *tu ver* «tu vrei» 12/40 etc. După p: *ghiesp* pl. de la ghiaspi «viespe» 22/4; *rọp* și *rap* pl. de la rọpă «piatră» 9/1; *tu si rup* «tu să rupi» 26/40; *tu si scap* «tu să scapi» 11/79; *tu stup* «tu astupi», etc. După m: *lacrăm* pl. de la lacrimă 9/1, *pom* pl. de la pom 27, 28/9, etc. După orice consonantă șuerătoare și palatalizată: *siraț* pl. de la sirac 1/68; *argaț* pl. de la argat 2/65; *tu fuz* 18/2. *tu vez* 12/1 *meș* pl. de la mes «lună» 9/65; *mọn'* și *măn'* pl. de la mọnă 12/68; pul' pl. de la pul' «puiu» 14/65; *vuțtš* 2/89 pl. de la vuțca, etc.

§ 35. In Țârnareca *i* flexionar când urmează după o grupă de consonante dintre care ultima e dentală (d, t) se preface în ă. Este acelaș fenomen care se observă și în dialectul aromân din Nordul Macedoniei și în special în limba în care este scris Codex Dimonie. Nu se știe dacă este o influență venită din partea Aromânilor grămosteni

din Livădz, sau este o partciularitate a dialectului megl. care s'a păstrat numai în Țârnareca: *ardză* pers. 2. de la ardu pentru ardzi 19/68; *cafță* pers. 2 de la *caftu* «caut, cer» 11/65; *dorn'ă* pentru *dorn'i* pers. 2. de la *dorm* 16/68; *munță* pl. de la munti 7, 13, 14/64 art. *munțăl'* 9/64; *porță* 4/64 pl. de la porcu; *uocl'ă* 23/68 pl. de la uocl'u; *alță* «alți» 13/66, *lanță* «ceilalți» 2/64, etc.

Această guturalizare a lui i se întâmplă când urmează și după un element palatal precedat sau nu de consonantă: *argațl'ă* pentru argațl'i 4/65; *doil'ă* pentru doil'i (doi + art-l'i) «cei doi» 6/64; *frațl'ă* pentru frațl'i 8/67; *fitšorlĭă* pentru fitšorl'i 8, 10/64; *frațl'ă* pentru frațl'i 8/68; *moșl'ă* pentru moșl'i «bătrânii» 26/64; *șchin'l'ă* pentru șchin'l'i «spinii» 8/64; *soțl'ă* pentru soțl'i 28/65; *tătăn'l'ă* pentru tătăn'l'i 9/64, etc. La pronume: *n'ă*, *l'ă* pentru n'i, l'i «îmi, îi» 3/68, etc.

Observațiuni. La trecerea lui i în ǫ se abate graiul din Liumnița dintr'o parte, în care, după cele spuse la § 5 avem o, și acela din Huma și Țârnareca din altă parte, în care avem ă. Astfel, pentru forma *rǫpă*, în Liumnița vom aveà *ropă* 1/76, 3/77, iar în Huma și Țârnareca *răpă* 6/71. Și tot așà *răd* 11/65, *urăt* 10/76 pentru rǫd, urǫt, etc. — De la dīco, -ĕre ne-am fi așteptat să avem *zǫc; de fapt nu avem decât *zic* 14/7, 20/18, 10/58, 4/83, etc. atunci când în Țârnareca avem *dzăc* 12/66, 26/68, ca în dialectul aromân. Această abatere pare cu atât mai curioasă, cu cât este singurul caz în care i după o șuerătoare se păstrează nealterat, și în nici un caz nu poate fi explicată din dialectul meglenoromân. Se pare că avem aface cu o particularitate veche dintr'o regiune în care i încă până azi a rămas nealterat. Nu tot așà se înfățișează cazul cu forma *zuuă* 15/64, 6/65, 10/83, în Țârnareca, ca în dialectul arom. *dzuă* 2/66 (mai rar), și *dzuuă* mai des. De la *dīes* ar fi trebuit să avem *zǫuă, după cum se poate vedeà și din forma pluralului zǫli 7/2, 8/83, pe alocuri și *zăli* 14/72, iar în Țârnareca și *zili* 6/65, pe lângă *dzăli*, forma normală. Desigur că în zuuă avem a face cu un caz de prefacere a lui *i* în *u* încă pe când zuuă se pronunța dzăuă, din cauza lui dz, în cazurile oblice: dzăul'ei > dzoul'ei > dzuul'ei. — De la *ǫnșǫr* «înșir» avem pers. 3 sg., ind. prez. *ǫnșară* pentru ǫnșǫră, cu a < ǫ cf. 499.

La tratarea lui i neaccentuat avem de observat că toate formele verbale cu ǫ (< i) accentuat pe tulpină, slăbesc acest ǫ în ă la formele verbale cu accentul pe terminațiune: ǫnșǫr, ǫnșǫr, ǫnșară, însă ǫnșărǫm ǫnșărat. Tot așà *ǫnșărat*, *-ă* «înșirat, ornat» 3/35; *ǫnșărătură* «colan»; De la țǫp «țip» pl. face țăpǫm țăpaț, etc. Imperf. țăpam, perf. s. țăpai, etc. In forma *tătšuni* (< tītionem) 4/57 pl. *tătšunil'* 9/57, ă pentru i s'ar puteà explicà sub influența suf. *-ătšune*. Cu toate acestea, se întâlnește și forma *titšuni* 9/57 (în acelaș basm de mai multe ori), care ar puteà venì tot așà de bine de la *tĭtiōnem*, cum dă Georges Wb., cu e (< ĭ) neaccentuat trecut în i, sau chiar din *tītionem* cu disimilarea lui ī neaccentuat urmat în silaba următoare de i, e (cf. M. Lübke, *Gram. Rom. Spr.* I, p. 285), cum susține Candrea (Les élém lat. 20). In *trăon* «fierăstrău de mână» din bg. *trion*, avem i < ă, poate din meglenobulgară. Cuvântul îmi este necunoscut în acest dialect bulgar. Un i epentetic arată *jirțaghĭă* (< bg. žrĕbii) «măsură de tort lucrat» cf. § 18.

O

I § 35. *O accentuat.* La începutul cuvintelor orice o < uo: *uocl'u* (< oclus, -um pentru oculus. Puș. EW. 1217) 5/30, 35/4, 840. 842, etc.; *uol'* pentru uoi pl. de la *uaĭă* (< ōvis, ovem) 2/56; *uom* (< hōmo) «om» 8/2 cf. 846; *uopt* (< ōcto) «opt» 9/4; *uor* (< bg. oro) «horă» 847 (și *or* 6/54); *uorb* (< ōrbus, -a, -um) «orb» cf. 8/2, 846; *uorz* (< hōrdeum) «orz» 9/4; *uos* (< ōssum) «os» cf. 2/34; *uou* (< ovum); *uou* (< *ovo, -are) «a ouà» și

pruuou (pruuou) încep să ou, să fac ouă (*Al' pruuuọ găl'ina* «găina a început să-i ouă») 600 [1]).

Foarte rare sunt cazurile când o inițial se păstrează. Aceasta mai cu deosebire în unele interjecțiuni, în care accentul expiratoric este mai tare: *ora* «hei» *Ora mamu!* 2/54; *ors* (Și iel că-l fęsi «ors») 12/7; *oh!* 2/21; *oi* «hei»; *Oi deaduli* 12/56; *oli* «ehei» *Oli feati multi ari* 6/VII. In cuvintele de origine străină, bulg. și turcă: *odrină* «viță de vie agățată de arbori» 9, 24/32; *odžă* «hogea» 7/24; *ofticǎ*; *or* pentru *uor* 6/56.

In mijlocul cuvintelor, în afară de graiul din Liumnița, o se pronunță la fel ca în celelalte dialecte: *bol'că* (< mbg. bolka) «suferință, durere, necaz» (d); *boș* (în *bọșu-cucotului* «strugure razachie» 249; pentru etim. cf. Puș. DLR I 585); *bou* (*bōvus p. bos) 14/3; *boz* (< bg. boz) «soc» 4/18; *coc* (< cōco, ĕre) cf. 16/5; *cocar* (< turc. kokar) «arpagic»; *codru* (în nume de loc. Codru-nalt, Codru-negru); *foc* (< fōcus, -um) 19/6; *fortumă* (< bg. fortuma) «funie» 9/7; *popă* și *pop* (< bg. pop) 5/84; *porc* 16/8, etc.

In unele cuvinte o se pronunță mai lung: dōmnu 9/43; fōc 2/60; lōc 11/55; mōșu 17/43; pucrōvu 21/43; nōră 1/62; sōră 1/57, etc.

§ 50. Paralel cu trecerea lui *e* accentuat în *iă* (cf. § 13) în graiul din Liumnița, se arată și *o > uă*: *buău* «bou» 6/75; *cuărb* (< cōrvus, -um) «corb» 8/74 art. *cuărbu* 9/74 *cmuă* (cmo) 11/73; *acmuă* 10/7 «acum»; *cuăla* «colo» 7/77; *duăi* «doi» cf. 5/73; *duăuzọț* «douăzeci» 17/73; *fitšuăr* «fecior» 16/73; *fuăc* «foc» 4/75; *luăc* «loc»; *luăr* «lor» 5/73; *miăjluăc* 7/77; *năpuăi* «înapoi» 6/77; *tuăt* «tot» 16/73; *vuăi* «voi» 3/73. La formele verbale avem: *s- mi ạntuărn* «o să mă întorc» 1/75; *s- la cunuășt* «să-l cunoști» 20/4; *mi ruăg* «mă rog» 9/7; *puăt* «pot», *puăț* «poți» 16/73; *vuăr* (vor) «vreau ei» 8/74, etc. Cuvintele străine fac această trecere: *cuăvă* «cofă» 3/73; *tšuărbă* «ciorbă» 5/76; *fuărtămă* (bg. fortoma) «funie» 3, 6/73, 21/74; *rutsuăc* din *rutšoc* «prânz» 5/74, etc.

§ 37. Când în silaba următoare se află una din vocalele ă, e, atunci o > oa.

1. o urmat în silaba următoare de ă:

Broască (< *brōsca, -am cf. alb. *breškε*. Puș. EW. 221) «broască țestoasă» *37; *broatic* și *broatăc* (< *brōtăchus, -um Puș. ib.) «brotac» (d.); *coadă* (< cōda, -am) 48/40; *coardă* (< chorda, -am Puș. EW. 387) «staul de iarnă pentru oi și pentru capre» (d.); *coastă* (< costa, -am) «coastă» 24, «deal» 18/4 cf. 4/77; *moară* (< mōla, -am) 9/35; *nipoată* (< nepōta, -am) «nepoată» 1/32; *poarcă* (< pōrca, -am) «scroafă» 4/48; *poartă* (< porta, -am) 4/38; *roată* (< rōta, -am) (d.); *soață* (< socia, -am) «tovarășe» 3/43; *toamnă* (< *a[u]tumnia, -am Puș. EW. 1743). Formațiuni românești: *coarnă* «fructul cornului» 3/79; *soacră* de la socru (s. < sōcra, -am) (d.). Derivate ca sufixe: *-oasă* (fem. lui *-os*): *băloasă* de la bălos (d.); *bărboasă* (de la bărbos); *bucuroasă* (bucuros); *căcătoasă* (căcatos); *călincoasă* (călincos de la bulg. *kalinka* «rodie») «în felul rodiei, ca rodia»; *căpinoasă* (căpinos de la *căpină* «mură») (< bg. kъpina «Brombeergesträuch; Brombeere» vsl. кѫпина din care dr. *Câmpina* nume de loc. Pascu (Suf. 207) derivă *căpina* din *cap* «tête»! Pentru bg. *kъpina* cf. Berneker SEW. 600 sub kọpa, kọpina) «ca mura, în felul murei» (d.); *ihtibăroasă* (ihtibăros; pentru înțeles vezi m. sus); *lănoasă* (lănos); *linoasă* (linos) «lenevoasă»; *măncoasă* (măncos din mọncă мѫка) «anevoios»; *măndăroasă* (măndăros din mọndru); *păloasă* (pălos de la păles < bg. palja «ard») care arde; *piducl'oasă*, «sănătoasă»; *upăcoasă* «sucită», etc., etc. Forme verbale: *ạnsoară*, *si ạnsoară* de la ạnsor «însor» 3/81, 21/94; *si s'ạntoarnă* de la *ạntorn* «mă întorc» 85/17; *si cunoască*, *cunoaștiri* de la *cunos* «cunosc» 16/73; *si doară* de la *dor* «taiu lemne, dau în ceva» 21/55; *si doarmă* de la *dorm* 18/65; *si joacă*, *džoacă* de la *joc* (*džoc*) 25/4, 2/66; *si moară* de la *mor* 750; *si scoată* de la *scot* cf. 3/73, etc.

Dintre elementele străine și în special slave fac această metafonie numai cele mai vechi: *coajă* (< кожа) «piele» 139, 477; *coapă* (< копа cf. bg. kopà Haufen, Schober Berneker SEW. 562) «stog de lemne aranjate, grămadă, cup» 1/82; *coasă* (коса) 4/14, 3/72; gloabă (глоба) numai în Liumnița cu acelaș înțeles ca în dacor.; *ploatšă* (<bg.

[1]) Trecerea lui o în uo a fost observată și în dialectul dacomân de I. A. Candrea, *Graiul din țara Oașului* (1907) p. 9, după aceea de Ernst Gamillscheg, *Oltenische Mundarten*, Wien (1919) p. 51. Acest fenomen se întâlnește și în limba bulgară (cf. Oblak, *Macedonische Studien* 33).

plotša) «lespede şi pafta» cu acest din urmă înţeles şi în bulg. (cf. Gerov) *poală* (пола) 11/74.

După acestea vin: *groapă* (< alb. gropъ cf. G. Meyer, AW. 131; Z. f. r. Ph. XXXVIII, 396, şi nu are a face cu bg. *grob*, din care avem *grob* pl. *grobur*), «groapă» cu derivatul *angrop*, *dizgrop* cf. 14/24, 17/68; *moaşă* adj. (< alb. mošε, motšε «moş, bătrân» G. Meyer, AW. 263) 1/70; *proaspăt*, *-ă* adj. (< gr. *πρόσφατος*).

Cuvintele străine intrate mai târziu în dialect nu arată o > oa: *bol'că* (< mbg. bolka) suferinţă, durere, necaz, păs; *Borcă* (< bg. *bor*. cf. şi borika) nume de loc în Oşani, unde a fost odată pădure de brazi; *tšopcă* (derivat din *tšop*) «cioc, plisc la păsări, (la ulcioare mici pentru copii) ţâţă pe unde beau apă) (d.); *cloţă* (< klotsa < gr. *κλοτσιά* < it. calcio, cf. G. Meyer. NS. IV, 36, sau chiar direct din greceşte) «lovitură de picior» (d.); *cocă* (< alb. kokε G. Meyer, AW. 165 cf. gr. *κόκκα* «Kopp, Schädel») «cap». Se întrebuinţează ca şi în arom. numai fig. şi în expresiuni: *nu-l' antră 'n cocă* «nu-i intră în cap» 914, niciodată însă singur şi în înţeles propriu; *coră* (în graiul copiilor) nume pentru orice fruct; «coacăză» Este o formaţiune nouă şi nu are a face cu *cocca* din *coccum* din limbile romanice (M. Lübke REW. 2009); *cocar* (< turc. kokar) «ceapă mică şi măruntă pentru cultivat, *arpagic*» (d.); *colbă* (< mbg.k olba) «brăţară» (d.); *copan* (< bg. kopan id.) «copan», şold de pasăre (d.); *covă* (mbg. kova), în Liumniţa *cuăvă* «covă» 3, 6/73; *coză* (bg. koza) nume de capră (d.); *dodă* (< bg. doda) «nume ce se dă surorii mai mar i de către cele mai mici», (la frate mai mare se zice *bebi*) 16/49; *furnofcă* (numai în: *lupată furnofcă*) «[lopată de cuptor]» cu care se introduce sau se scoate pâinea din cuptor, (< mbg. furnofka p. furnovka) (d.); *goră* (< bg. gora) «pădure» 20/8; *gozbă* (< mbg. *gozba*) «masă» (cu înţelesul de) «banchet, petrecere, invitaţie la masă» 21/78; *loznă* (< bg. lozina mbg. lozna «viţă») «un fel de strugure; nume de loc. în Huma (d.); *motšcă* (bg. motška fem. lui *motško* derivat din *motšia* «mă urinez) «urinat» (la copii) care şi-a udat izmenele şi este ud 735; *nivol'ă* (< bg. nevolja) «nevoie, trebuinţă mare» (d.); *ocă* (< turc. oka) «ocà» 6/54, 10/72; *plotšă* (< mbg. plotša alb. *plotšε*) «placă de ardesie, placă de piatră, placă» (d.); *ploscă* (< mbg. bg. ploska) «ploscă» (d.); *popă* (< попъ) «popă, preot» 28/18, 5/84; *prigofcă* (< mbg. prigotvka, pronunţat prigofka) «batistă roşie de mătasă, cu care stă acoperită mireasa în timpul nunţii, după ce a fost dusă acasă la mire» (cf. introducerea); *rosă* (întreb. foarte rar din bg. rosa) «rouă» (d.); *sobă* (< mbg. soba) *68; *scovran* (< mbg. skovran din skolovran-skolovranets) «mierlă», în unele locuri se pronunţă şi *scovran* (d.); *soică* (soika) pasăre «drăpneaua» p. anal. şi briceag cu tăişul încovoiat (d.); *stomnă* (< mbg. stomna) «ulcior mai mare» (d.); *tocmă* (< mbg. tocma) «logodnă» cf. *tucmes* (refl.) «mă logodesc» (d.) *topcă* (< bg. topka) «minge», 793; *torbă* (< bg. torbă) «torbă» 15/65; *tupolă* (< bg. topola) «pleop» 16/64.

§ 38. 2. o urmat în silaba urm. de e:

Căloari (< calor, ōrem) «căldură» 2/73; *cufoari* (derivat din *cufăres* cf. 298) «cufoare»; *cărtoapi* pl. n. de plantă (bg. kartop id); *foali* (< follis, -em) «burduf, foale de suflat focul» 12/16, *25, «burtă, pântece» 14/66, 19/69, 537; *floari* (< flos, -avem) «floare» (d.); *foarfiţ* (< fōrfex, -īcem) «foarfeci» 4/14; 885, 265 (la sg. *foarfică* numai cu înţelesul de «urechelniţă» (d.); *lăngoari* (< languor, -ōrem) «boală» (d.); *moarti* (< mōrs, mortem) «moarte» 2/1; *noapti* (< nox noctem) «noapte» cf. 21/8; *noatin* (< annōtĭnus, -a -um) «noaten» (d.); *putoari* (< putor, ōvem) «putoare» (d.); *soari* (< sol, -em) «soare» 32/43; *soaric* (< sōrex, -icem) 3/7, 7/75. Derivate în sufixe: *-oan'ă* (*oan'e* fem. lui *-on'*): *bărnitšon'ă* (derivat de la *barniţă*) «paiul barniţei se dă ca nutreţ la oi. Locul unde se cultivă barniţa 41; *butšoan'ă* (de la butšos) «bucium, ţeava cimpoiului care bâzâie» *cărtitšoan'ă* (de la cărtiţă),; *fitoan'ă* (de la feată); *măndăloan'ă*, etc., etc.; *-toari* (fem. lui *-tor*): *dijugătoari* (dijug); *fălitoari* (derivat de la fălitor) «făloasă»; *licuitoari* (licuitor); *lucrătoari* (lucrător); *plicătoari* (plicător) «doică» etc. (Vezi la sufixe). Forme verbale: *coaţi* «coace»; *coapţi* «coapse» (de la coc) cf. 16/5; *coasi* (de la cos) «coase» 329; *cunoaşti*, *cunoaştiri* (de la cunos) cf. 23/4; *doarmi* (de la dorm) cf. 16/68; *moari* (de la mor) «moare» cf. 35/18; *poati* de la pot, *roadi* (rod), *toarţi* (torc), *scoati* (scot), etc.

In Lungunţa diftongul oa se aude ceva mai închis: ǫ: *nǫpti* (pentru noapti) 10/7, 25/8; *ǫmin'* (pentru uamin') 6/20; *pǫti* (pentru poati) 17/7 etc.

Ca şi *o* iniţial, *oa*, la începutul unui cuvânt, se aude ua: *uaiă* pentru *oaie* (< ovis, ovem) «oaie» 2/56; *uamin'* pentru *oamin'* «oameni» 16/64, 32/65; *uali* pentru *oali* «oale»

3, 54; *u̯aspiţ* pentru *oaspiţ* «oaspe, prieten» 3/72; *u̯ară* p. oară în *ună u̯ară* «odată» 5/70; *u̯au̯ă* pentru oau̯ă «ouă» 7/83. In Liumniţa şi Cupa oa > u̯ă şi în mijlocul cuvintelor, *pu̯artă* pentru *poartă* 16/73; *pu̯ală* p. *poală* 11/74; *plu̯atšă* p. ploatšă 4/77, etc.

§ 39. Când o este urmat de n sau m + explosivă, trece în *u*, ca în toate dialectele: *ncurun* (< corōno, -are) «cunun» 39/4, 2/83; *bun*, *-ă* (< bonus-a, -um) «bun» şi «bine» cf. 43/2, 1/14, 19/7; *cărbuni* (< carbo, -onem) «cărbune» 110, 932; *cumpăr* (< compăro, -are) 10/43, 2/73; *frunti* (< frons, frontem) «frunte» 18/19, 270; *frunză* (< frōndia, -am) 14/5, 706; *juni* (< jūvĕnis) «tânăr» 7/56, 3/73, 3/86, etc. «mire, tânăr însurat» 8/38, 6/83; *munti* (< mons, mōntem) 9, 24/64; *nu* (< non) 12/40, etc.; *pun* (< pōno, -ĕre) 16/94; *punti* (< pons pontem) «punte» 8/52; *săpun*. (Ţârnareca) *săpune* (< sapo, -onem) «săpun» 8/38; *scund* (< abscondo, -ĕre) «ascund» 7/36, 8/80; *spun* (< expono, -ĕre) 16/55, 7/59; *sun* (< sono, -are) 744; *tună* (numai la pers. 3 sg. ind. pers.) < tonat (d.); *tund* (< tondeo,-ĕre) d; *umbră* pentru umbră (< ombra -am). Elementele străine nu arată această trecere.

Când după o + m urmează o vocală sau m, n, rezultatul este acelaş ca şi în celelalte dialecte, o rămâne neschimbat: *u̯om* (< homo) 8/2; *pom* (< pōmum) 7/6, etc. *domn* (< dōmnus, -um p. domĭnus) «Dumnezeu» 13/60, 19/56. Abaterile de la această regulă sunt aceleaşi: *cum* (< quomo[do]) 11/81, în care trecerea lui o în u se explică în poziţie neaccentuată în frază; *numi* (< nōmen) «nume» 2/21, 7/44, 6/86, etc. pentru **noami* care s'a păstrat mai de grabă printr'o contaminare cu *numerus* (Puş. EW. 1206) decât prin analogie cu verbul *numì* (Dens. H. I. r. II 25); *nun* (în Ţârnareca, încolo *mămuş*) < nonnus, um (cf. Puş. 1207). Forma *drum* 4/1 derivă din sl. дроумъ

§ 40. II *O neaccentuat*. Trece în u: *bureati* «burete» *10; *culastră* (< *colastra) cf. Puş. EW. «curastră»; *si culcă* «se culcă», *culcà, mi culcaţ, si culcară* 1/1, 7/69, 9/56; *cuminic cumnicari* (*commĭnĭco, -are p. communĭco, -are) 177; *cumnăt* (< cognatus, -um) 3/29; *cunos* (< *cunosco -ĕre) 20/40; *cunoaştiri* 23/4; *cuţǫt* «cuţit» 17/40, *durmiri* «dormire» 11/39; *cutru* (< contra) 6/55; cf. 19/33, 11/77, etc., care se axplică din *cotra, *cutră, *cutru (altfel Moser H. Jahresbericht X. 416); *murar* (< molarius, um) «morar» 9/35, etc., etc.

Dintre elementele străine aproape toate fac această trecere: *buzel* (bg. bozel. Pančev) «soc»; *chiluvet* (în bg. kilovet) «bucată de postav brodată ce purtau odată femeile bătrâne pe cap»; *cucot* (<кокотъ) «cocoş» (arom. cucot id.) 3, 7, 10/60, 358; *cucureati* «cocoşel» *11, 237; *cucuşoan'ă* «păduche de găină» (d.); *cudžabaşă* (< turc. kodža «bărbat» baş «cap») primar (d.); *cujureati* (< mbg. kožurets) «gogoşi de mătasă»; *cujoc* (< кожоукъ) «cojoc» 3/30; *culac* (< колакъ) «colac» (arom. culac) 10/94; *culai̯* (< turc, kolaj) «uşor» 16/4, 3/38; *cultšac* (< turc. koltšak) «bucată de catifeà ce se pune dealungul coatelor minteanului» (d.); *culeră* (gr. χολέρα) «holeră» (d.); *cumat* (< gr. κομμάτι) «bucată, felie» (cuvântul există şi în bg. *komat* id.) 7/41, 272; *cumit* (< bg. komit) «comitagiu» 2/24, 11/29; *cumşi̯i̯ă* (turc. komšy) «vecin» (bg. komšija) 5/17, 3/44; *cunac* (turc. konak) 1/15, 2/4, 7/VI; *cupan* (< копанъ) 12/56; *cupilaş* cf. bg. şi sârb. *kopile*, alb. *kopil'* «Junger Mensch, Bastard» cf. G. Meyer, AW. 198; Z. f. r. Ph. 38, 396) «copil, prunc» (Si fęsiră doi̯ cupilaş ăn fustani 17/29) «tânăr de la 15 ani în sus, tânăr bun de însurat» 22, 23, 29/94; *cuprǫi̯ă* (gr.) 16/68; *curii̯ă* (< turc. *koru* mbg. korija, pe lângă *gora*) «pădure» 8/21, 13/71; *curită* (mbg. corito) «albie, copaie» (d.); *curjută* (<bg. košuta) «căprioară» 13/38; *curǫbl'i* pl. (корабль) «corăbii» 184; *dumachincă* (mbg. domakinka) «stăpâna casei» 2, 16/68; *duves* refl. (derivat din dovnic < duhovnik) «mă spovedesc» 1, 3/57; *furtumar* (< bg. fortomar) «vânzător de funii» (d.); *grupişti* (groapă) «locul unde se găsesc groape» (d.); «boboc de floare» (d.); *gunes* (< гонити) «gonesc, izgonesc» 3/29, 2/35, 11/67; *gutfes* (mbg. gotfam, bg. gotvja) «gătesc, fac de mâncare» 2, 5/68; *gutuvan* (< bg. gotovan) «unul care aşteaptă totul de-a gata, parazit» 294; *guvidină* (< bg. govedina) «carne de bou» (d.); *guvidarnică* (< bg. govedarnik) «nume de loc. în Cupa»; *chi̯ustec* (turc.) «lanţ de ceasornic, medalion»; *muşturac* (< bg. mošturak, Sbornik I (1901); cuvântul există şi în alb. *musterak* din turc. *müsterak*, pentru care vezi G. Meyer, AW. 293. «privată» 457; *mutuvilă* (bg. motovila) «răşchitor» (se mai zice şi *di̯scl'itor*) 366; *nusilă* (< bg. nosilo) «năsălie» 28/18; *pruses* (< bg. prosja) «cerşesc» 601; *pruvudes* (< bg. provodih aor. de la provoždam) «însoţesc, conduc» 4/64; *pruvules* (< bg. provaljam) «găuresc» (d.); *pubărdes* şi *prubărdes* (< bg. potbraždam) «îmbrobodesc, mă îmbrobodesc din nou» 8/91; *pucrov* (< bg. pokrov) «învelitoare de lână, velinţă groasă»

20/43. Se mai zice și *pucroavă* prin metat. *cuproavă* cf. 11, 13/68; *pudlog* (< bg. podloga) «bucată de piele ce se pune în opincă, când se rupe» 604; *pudmișcă* (bg. podmiška) «funie cu care se leagă sămarul de picioarele dinainte ale calului». (La Ośani *matšcă*) d.; *pudul'* (mbg. podole) «frunză de dud care se culege de pe crăcile de jos»; *pudmișnic* (mbg. rodmišnile). Cf. Indrod.; *pudnoașcă* (< bg. podnoška) iepele de la răsboiu (d.); *pugazeai̯* (bg. pogazěi), cf. § 18. *pugatšă* (< bg. pogatša) «pâine m. mare făcută în tepsie» 4/68; *pugudes* (< bg. pogodih aor. de la *pogoždam*) «nemeresc» 11/67, 2/88, 13/85, etc.; *pui̯ată* (< bg. pojata); *pul'ană* (< полɪана) «poiană» 22/32, 11<94. (Nume de loc.: Pul'ana-furului (Huma), Pul'ana-lungă, (ib.). Pul'ana-bealăl'ă, Pul'ana-cu-pinu (Nânta); *pulies* (< bg. poleih aor. de la polivam) «vărs apă ca să se spele cineva» (d).; *puliță* (bg. politsa) «policioară» 1/3, 13/48; *pulivnic* (mbg. polivnik) «urări de nuntă ce se face tinerei perechi»; *puloc* (< bg. polog) «oul pus în cotețul de găini, ca să știe unde trebuie să ouă găinile; locul unde se ascunde vulpea; orice bucată de pământ» 5/14. In acest din urmă înțeles pare a fi acelaș cu *pudlog*; *pumeană* (помѣна) «pomelnic» (d.); *pupăres* (< bg. poparjam) «opăresc» 13/11; *pupădii̯ă* (< bg. popadija) «preoteasă» 11/84; *puparnic* (< bg. poparnik și puparnik) «făină pentru plăcintă» *52; *pupăretcă* (< bg. popretkă sinon. cu *sedĕnka*; la Oșani: *pupretcă*) «șezătoare»; *purtucală* (cf. bg. portokal, protokal gr. πορτοκάλλι arom. purtucale, etc.) «portocală» 13/85; *pusleadic* (< bg. poslĕdъk) «soarta fătului» (d.); *pustănes* (< bg. postanah aor. de la postavjam) «mă obosesc» 12/84, 7>36; *pustav* (< postav) «jghiab, pustavă» 2, 17/32; *pustel'ă* (< bg. postelja) «așternut» (d); *pustes* (поститн sau deriv. din постъ) «postesc» 2/9; putcumnie și potcumic (mbg. potcumnik, să fie în legatură cu kum?) «băiat mic, rudă a mirelui. Cf. Introd. *putires* (< mbg. poteram bg. potirvam) «gonesc» 1/36, 98, 772; *puvel'ă* (< bg. povela) «putere, stăpânire» 16/79; *puviles* (< bg. povelam) «stăpânesc, poruncesc» 10/40, 20/42; *rudani* (< bg. rodan) «rodan» (d.); *rudes* (родитн) «nasc, făt» (despre pomi) «dau rod» 2/63, 22/29, 4, 6/59; *ruguzină* (< bg. rogozina) «rogojină» 17/69, 38/51, 829; *runes* (< mbg. ronam) «fărămițez, scot boabele unui fruct» cf. *roncă* 9/56, 9/31; *sămuvilă* (< bg. samovirla) «zână rea», zâna din pădure, care se arată ca pasăre» 1/90, 8/94; *sucac* (< turc. sokak < arom. *sucache*) «drum, stradă» 6/4; *suval'că* (< bg. sovalka) «suveică» (d); *trupnes* (< bg. tropnah aor. de la tropam) «sun» 17/43; *tutšǫs* (< bg. totša) «dau la tocilă, ascut» 24/90 și *zătutšǫs* «încep să-mi ascut dinții» (< bg. zatotša) 22/28, 18<9; *tucmes* (< mbg. tokmams bg. tъkmja «mă tocmesc, mă măsor cu cineva» 809; «mă logodesc» 4/94; *tui̯ag[ă]* (< тоıагъ) toiag «băț mai gros» 147; *tupes* (< топитн) «topesc» (arom. tuchescu) 908; *răstupes* (bg. raztopiti); *tupilă* (numai în expresia) *tupilă-i* «este ud până în piele» 237; *tupolă* (bg. topola) «pleop» 18/64; *ugol'* (< bg. ogol «tot») «tot, mereu» 17/68; derivat: *ugol'că* (< bg. ogolka) «nume de plantă»; *upăcot, -ă* derivat din *opaco* (< bg. opaku) «sucit, anapoda» 856; *upăcos, -oasă* «sucit»; *upăclǫc* «adversitate» (d. sub opacu); *upincă* (< опьнъкъ) «opinca» *19, 862, 860; *upnes* (< bg. opnah aor. de la opinam) «opintesc» 23/55; *upupes* (< mbg. opopam) «preoțesc, popesc» 992; *uratš* (< bg. oratš) «plugar» 1/36; *urman* (turc. orman) «pădure» 14, 16/16, 2/48, 10/64 o (Țârnareca) *urmani* (arom. *urmane*); *urui̯es* (< рои?) După înțeles, cuvântul pare a fi acelaș cu «roiesc» *Țela ra linos și urui̯ă prin sucac* (acela eră lenevos și hoinăreà (alergà) pe stradă) 6/44; *urui̯ǫs* (< bg. oražavam) «mă înarmez» 3/61; *utcăi̯es* (mbg. otkavam) «desțes» și *disutcăi̯es* (dis-utcăi̯es) fig. «cercetez ceva cu deamănuntul, socotesc, răstorn, spre a găsì ceeace caut» 563; *utpăses* (< bg. otpasvam «desleg, descing) «distrug, nimicesc pe cineva» (d.); *utroavă* (< otrova) «otravă» 7/81; *utruves* «otrăvesc» 4/68; *utrui̯es* (forma cea mai răspândită din mbg. otrujam) 14/46, 14/81, 1084; *utfor* (< bg. otvor «deșchizătură») «cheie» d); *uvez* (<овьсъ) «ovăz» 9/4; *uvișonă* «locul rămas după secerișul ovăzului» (d); *zburǫs* (< bg. zboruvam) «vorbesc» 5; *zăzburǫs* «încep să vorbesc» 2/35, 3/44; *zăpruved* (za-pru-ved) «încep puțin să văd» 2/7.

§ 41. La unele cuvinte o > ă:

In afară de formele *cătră* (numai în Țârnareca, încolo *cutru*) 3/69, *fără* (cu formele prescurtate *făr*, *fǫr*) 3/54, *lăngă* 8/73 care se explică din întrebuințarea lor în poziție neaccentuată, și *făntănă* (< fontana, -am) 41/65, în care o > ă, din cauza lui ă din silaba următoare, o mai apare ca ă în *cufăres* pentru *cufures* cf. 298 și în următoarele elemente străine: *căcot* pentru *cucot* 21/90; *mozăc* (< mbg. mozok < mozъk) pe lângă forma *mozuc* «măduvă» 16/72 cf. 6/13, 7/30; *năi̯ǫță* (bg nožitsa); *năgǫică* (bg. noga)

«picioroange»; *păcrov* pentru forma normală *pucrov* 7, 10/69; *prătucală* pentru *purtucală* «portocală» 15/85; *părnes* (arom. *apărn'escu*) pentru **purnes*, 18/49; *părsiri* (mbg. prosja) «cerşire» pentru **prusiri* 15/29; *tăpolă* pe lângă forma regulată *tupolă* (d) şi *scărnes* (mbg. skorivam aor. skornah) pentru *scurnes* «deştept din somn» 7/32, acelaş cu dacor. «scornesc».

La sfârşitul cuvintelor şi numai în elementele slave vechi o > ă, ca în dial. dacor. şi aromân: *tšudă* (< чоудо) «minune» la pl. *tšudi* «zaharicale şi orice lucru plăcut la mâncare pentru copii» 10/81 (în Oşani şi *tšudbă* < bg. tšudbă); *cuvalnă* acelaşi cu «nicovală» (mbg. kovalno); *gl'eată* (la rotar) «maiu» (bg. gleto < dleto) d.; *greblă* (bg. greblo); *nusilă* (< nosilo); *prepilă* (mbg. prĕpilo) «fusul de fier de la moară pe care stă rezemată piatră»; *sită* (< сито) d.; *sută* (< съто) 212; *uglindală* (< *огледало) «oglindă» (d); *videală* (cf. § 18, *setšcă* (cf. § 20).

Observaţiuni. Nici trecerea lui o accentuat în u̯ă, care merge paralel cu aceea a lui e în i̯ă, nu a fost relevată de Weigand. Această diftongare a trecut mai întâiu prin u̯o,care s'a păstrat numai în două forme, în graiul din Cupa [1]): *cu̯olo* «colo» 9, 14/55, 8/60 şi *ancu̯ola* 13, 15/56. Dialectul din această comună se aseamănă foarte mult cu acela din Liumniţa, aceasta de sigur, din cauza vecinătăţii prea aproapiate; Cupa se află situată la o distanţă de 6 km. departe de Liumniţa. Trecerea lui u̯ă în u̯ǫ trebuie să fie relativ nouă, căci ca şi la e < iă, nu avem ǫ sau o pentru ă. — In afară de forma *mejluc*, care este cea obişnuită, în Liumniţa, avem şi *mi̯ăjlu̯ăc* 7/77, cu e < u̯ă şi o < u̯ă, ca şi când cuvântul ar fi avut două accente, pe lângă forma regulată *mi̯ăjluc* 3/73, cu accentul pe prima silabă din *mejluc*. Aceasta dovedeşte sau că cuvântul a avut la început două accente, ca în dialectul dacor. (cf. Puş. Ţi und Ki̯ 55), sau că partea din urmă a fost influenţată de *lu̯ăc* (loc). — In Cupa, pe lângă forma regulată *dorm* se mai aude şi *di̯orm*, o formă care am putut-o constată şi în graiul elevului Stavri Papadumitru, originar din Cupa. Tot în această comună se aude *poi̯p* pentru *popă*. Dacă pentru cea dintâiu s'ar puteà admite o derivaţiune din *dormio*, cu i trecut în prima silabă ca în *roib*, etc., pentru cea din urmă nu s'ar puteà găsì nici o explicaţiune, întrucât nici dialectul mbg. nu cunoaşte altă formă decât *pop* cu voc. *pope*, din care avem în megl. *popi*. Paralele cu aceste forme avem la Nănta pe lângă *porc* şi *snop*, formele *pu̯erc*, *pu̯eirc* şi *snu̯eip*, confirmate şi de elevul Hasan Ibraim, român originar din Nânta. Explicaţia lor este tot aşà de grea ca şi a lui *poi̯p*, deşì pentru *pu̯erc*, la primul moment, s'ar părea că avem a face cu o influenţă spaniolă venită din partea Ovreilor spanioli din Salonic. Poate să fie şi o influenţă dalmată, cum crede Pascu (Elementele romanice din dialectele macedo- şi megleno-române,194), dar de unde şi cum numai la Nânteni ?— Trecerea lui o accentuat în u se arată numai la *urdin* (< ordo, -inem) sub influenţa lui *urdin* (< ordino, -ari) cf. Puş. EW. 1826. Şi: *urdină* (Si n' vină urdina si-n' cǫntă şi meu cucot«o să-mi vie rândul, când o să-mi cânte cocoşul meu» 167); e final păstrat numai în *urdinea* adv. pretutindeni, peste tot» *Urdinea la căcǫ lucru* 76. cf. 849. — Dintre formele de origine latină care nu arată metafonia lui o, avem, ca în toate dialectele, *noră* şi *soră*, din cauza lui ă care a fost adăugat mai târziu, pe lângă *nor*, şi *sor* păstrate în unire cu pronumele personal. — Tot acì apar ţine, deşì originea cuvântului rămâne încă obscură, şi *florcă* «fluer» (Un fitšor ăi̯rà picurar, ăş vea ună florcă şu ăş, şuirà 1/66) întrebuinţat numai în Ţărnareca. Acest *florcă* pare ar fi un deminutiv al lui fluer + că > fluercă > fluărcă > florcă şi atunci ar fi singurul care reprezintă, regulat, forma dacor. *fluier*. De altfel şi forma *friel* (întrebuinţat mai rar) revine, prin metateză,

[1]) Această trecere a lui o în u̯o a relevat-o Emil Gamillscheg, *Oltenische Mundarten* şi pentru dialectul dacoromân: *pu̯ot* (pot), *cu̯opăr*, etc. Cf nota la p. 120.

tot la *fluier*. In Huma se întrebuințează forma *sfruiali* 13/712, în care, dacă am face abstracție de *s* inițial provenit din cauza contaminării cu *sfires* (< mbg. sfiram, bg. svirjam) cf. 16/6, 12/24, se identifică cu arom. *fluiară*. — Reducerea diftongului *oa* la *a* se arată în cuvântul *rauă* (< ros, rorem) «rouă» 630, pentru **roauă* și în *năfară* (< ad-fōras) 25/3 *năfară* 8/31, 19/31 pentru **nafoară*, ca în arom. Dintre elementele străine avem numai *tar* «sarcină» 4/84 care nu poate fi derivat din ung. *ta'r* (cf. decor. tar) ci din mbg. *toar*, iar acesta din *tovar* (cu-v-căzut) < товаръ «onus». Cu acest cuvânt stă în legătură și arom. *tar* «măgar», care nu poate venì din gr. *ταῦρος* «taur», cum dă Nicolaidi, Etim. lex. t. kouts. gl. 525, ci tot din *tovar*. Ințelesul arom. care se explică prin extensiune de la «sarcina» la «purtătorul sarcinei», trebuie să fi existat și în limba bulgară, căci în vsl. avem товарнъ «asinus». Astăzi, în dialectul bulgar din Macedonia, cuvântul *tovar*, *toar* însemnează numai sarcină. El există și în l. turcă, ca element străin, *tavâr*, *tovar* «animal et marchandise» (cf. Cihac, II 283). — In formele *nọuă*, *nọu* și chiar *nou* (< novem și nova de la novus) avem o reducere a lui oa la ọ și o. Aceasta se observă, la numeral, mai ales la numerile compuse: *nọuzọtšiun*, *nọuzọtšidọu*, etc. *Lă noul'ă an'* (în anul al noulea) 2/65 cf. 6, 8/17, 885. In Țârnareca avem *nauă* ca în arom. Acelaș lucru se observă și la femininul lui doi: *dọuă*, forma obișnuită este *dọu*: *dọuzọtšițint* 10/42. In Liumnița *o* din *dọu* este tratat ca *o* primar, căci acì avem duău 17/73 (< dou < dọu < dọuă < doauă). Cu toate acestea, în celelalte comune se întâlnește și *dau* 13/81. — Cu privire la *moș*, este de observat că, pe când în arom. se păstrează numai ca subst. feminin *moașă* sau ca adj. fem., în megl. ca și în dacor. cuvântul se întrebuințează la amândouă genurile *moș*, *moașă*. Se pare că *moașă* este prima formă care a rezultat din alb. *mošε*, iar *moș* nu-i decât un nou masculin refăcut din *moașă*. Așà dar, Aromânii păstrează forma cea veche. Un *moș* refăcut din *moașă* n'aveà ce căutà în arom., deoarece acì se păstrà *auș* (< avus + -uș); numai în megl. și dacor., în care *auș* se pierduse de timpuriu, s'a simțit nevoia de a se reface un *moș* din *moașă*. (Vezi despre aceasta mai pe larg studiul meu *Raporturile Albano-române*, publicat în *Dacoromania* II, p. 456).

U

I § 42. *U accentuat*. Atât la începutul cât și la mijlocul cuvintelor se pronunță ca în celelalte cuvinte.

In unele cuvinte u se pronunță mai lung: *fūr* 6/48, *gărnūț* «grăunțe» 2/47; *lūcru* 2/42; *mūscă* 3/1; *sūflit* 2/1; *tambūră* 20/90.

In grupa de consonante *clu* și *glu* u a trecut în i, ca în toate dialectele: *ancl'id* (< (in) cludo) «închid» 8/18, cf. 9/3,10/8 și *cl'id* 8/36; *anglit* (< imgluttio) «înghit» 15/94, 496, etc.

II § 43. *U neaccentuat*. Rămâne neschimbat la începutul și mijlocul cuvintelor, afară de următoarele cazuri, în care u, sub influența altor forme, a trecut în ă: de la *dun* «adun» avem perf. s. dunai și, foarte des, dănai dănaș dănọ 10/7 dănọm, dănaț, dănară 22/94; tot așà și *pridun* perf. s. *pridănai* 10/5, etc. La imperativ, pe lângă forma regulată *dọnă*, avem și *dọnă* (Nu dọnă gailē «nu-mi duce grija» 24/4 cf. 3/VI, 6/VI). Tot așà și la conj. *si dọnă* (Au trimeasi si dọnă ramur 3/11). Se pare deci, că trecerea lui u > ọ s'a făcut mai întâiu la forma accentuată și după aceea a ajuns la ă (< ọ) la cea neaccentuată. In *bărbată-su* 21/31 pentru bărbatu-su, avem ă pentru u ca în *tată-su*. Tot așà în *zănițā* (<bg zunica). In Țârnareca prep. *sub* se pronunță *săbtă* 34/66 din subt-subtă (prin analogie cu după, fără, lângă, până, etc.) > săbtă, în poziție neaccentuată. In următoarele cuvinte avem u > i, *jimitati* pentru jumătati 7/4, 3/19 din cauza lui i(< e) următor; *bil'uc* pentru *bul'uc* 17/7, 7/25; iu > :i *iruși* pentru *iuruși* 17/4 *vrin* < vriun < 4/35

La sfârșitul cuvintelor *u* se păstrează numai după o grupă de consonante, în care ultima este o lichidă, ca în dialectul dacoromân.

Observaţiuni. Tratarea lui u din ŭ sau ū latin este aceeaş, afară de cazul lui *rumig* (< rumĭgo, -are) pentru *roamig* din *roameg* (arom. aroameg, aroamig), cu u din o, ca în dialectul dacor. din forma cu accentul pe terminaţiune. In *văltur* (< vūltūr, em) avem ă pentru u: *Vizŭ un ăslan şi un văltur* 1/49 cf. 4/49 (cf. şi în arom. *văltur* Nicolaidi, Etym. lex. t. kouts. gl. p. 110). Vocala u din au urmat de o consonantă, n'a trecut în v sau f, ca în dialectul aromân: *ud, uz, udi* 9/70, *uzǫi̯, uzǫră* 5/24; *uzǫt, -ă* 9/47; cu toate acestea, în Ţârnareca se aude numai *avdu, avză, avdi, avzâm*, etc. 2/65. In privinţa aceasta graiul din Huma, care în multe privinţi merge paralel cu acela din Ţârnareca, se arată mai conservativ; acì avem *ud, uz, udi*, etc. perf. s. *uzăi*, etc. 22/69; *auzitură* «vorbă de clacă» 955; *daug* (< adaūgeo) păstrat numai în Liumniţa sub această formă, încolo *davg* şi mai ales la Oşani; *gaură* (< *cavula, -am de la cavus, -a -um. Puş. EW. 701) păstrat pretutindeni numai sub această formă cf. 10/5, 8/13, 9/79, 275. — In foarte multe cuvinte u se întrebuinţează pentru evitarea hiatului: *cătšuu̯ă* «căciulă» 4/44, 3/35; *uu̯ă* (< uva, -ma) «struguri» 7/31; *zuu̯ă* 10/83, 21/38. In multe comune forma uu̯ă se aude *uvă* 4/93, cu u labralizat în v.

CONSONANTISMUL

Labialele.

§ 44. Consonantele labiale f, v, p, b, m apar, în regulă generală, alterate, când după ele urmează ĕ, ī sau i̯. Dintre acestea f (ca unul care se găseşte mai apropiat de sunetul ce se produce între labiala şi vocala ce urmează) a fost alterat complet; celelalte prezintă forme nealterate, despre care se va vorbì mai pe larg la observaţii.

F

§ 45. Acest sunet nu numai că a fost alterat, prin interpunerea sunetului h', dar, cu timpul şi după asimilarea lui completă,a dispărut, nelăsând în urma lui decât o uşoară aspiraţiune, care de cele mai multe ori nu se observă şi pe care n'am mai redat-o prin nici un semn diacritic.

Dintre cuvintele cu f alterat avem următoarele:

i̯er (< ferrum) «fier» 1/17, 1/48, 14/69 plur. *i̯erurili* «fiarăle» 39/40.

i̯erar (< ferrarius, -um) «fierar» (d.).

ir (< filum) «fir» pl. *iri* 302.

iri (< fierī) « a fi» 4/59. Alte forme: *im* (< h'im < fimu) 15/15, 18/29, 19/42; *iţ* (< h'iţ < fitis) 2/11, 20/29,; etc. *s'i̯ă* (< h'iă < h'ie < fie < fiă < fiat) 4/56, 3/25; *s'i̯ă* (fiant) 12/7; *s'ibă* (*i̯ă* + ai̯bă. (Mikl. Beitr. Cons. II, 27) 4/83 (cf. § 121).

i̯erb (< fĕrvo s. fĕrbo) «fierb»: *i̯arbi* «fierbe» 10/41; *si i̯arbă* «să fiarbă», *irbeau̯* «fierbeau» 5/77; *i̯ert, i̯artă* «fiert, fiartă» 8/16.

ic (< ficus -um) «smochin» 20/38.

ică (fica, -am) «smochină» 20/38.

il' (< filius, -um) «fiu» 1/62, cf. 3/43, 12/58, etc.

il'ă (< filia, -am) «fie, fiică» 12/58.

In graiul din comuna Ţârnareca avem: h'er, h'irar, h'ir, h'erb, h'ic, h'ică, cu h' păstrat, ca în dialectul aromân, însă şi *i̯l'* 27/65, *il'ă* 1/67.

V

§ 46. Cuvintele începătoare cu v urmat de ĕ, ī, i̯ se prezintă sub trei forme: unele cu labiala alterată, însă păstrată; altele în care labiala, după ce a fost alterată, a dispărut ca la «f» şi o parte în care labiala a rămas neatinsă.

ghi̯armi (< vĕrmi̯s, -em) «vierme» 7/22.

ghipt < victus, -um «cereale, grâu» 9/4, 21/51, 23/4.
ghiaspi (< *vespis, -em, după *apis*. Puş. EW. 1883) «viespe» 22/4 plur. *ghiesp* 25/4.
ghioară (< viola, -am) «vioară, viorea» (d.).
ghiu (< vivus, -a um) «viu» 10/40, 17/65, 15/69; *ghiies* «vieţuesc» 16/69, 10/40; *ghiiaşti* 7/22, 13/38; *ghiia* «vieţuià» 20/38; tot aşà *anghiies* «înviez» 22/28, 6/58, *anghiì* «învie» 34/51, *anghiiră* «înviară» 21/28, etc.
ghiiaţă (< vivus + ĭtia. Puş. EW. 1910) «vieaţă» 7/59, 17/81, plur. *ghieţ* «vieţi» 11/11.
La Ţârnareca v < gh > y (ca în dialectul arom.) şi apoi dispare. Aici înşir numai formele întâlnite în materialul cules de mine:
iniri (< venire): ind. pres. *in, in', ini* «vin, vii vine» 25/64. Imperf. *ineam, ineaţ, incà* «veneam, etc.» 17/68, cf. 13/64. (Perf. s. vin' 30/65, viniş, vinì, 25/64).
iţăl (< vĭtĕllus, -um) viţel 11/67.
iiu (< vivus) «viu» 17/65.
In comuna Cupa, am întâlnit o singură dată forma *iiu*, «viu» 8/56.
In afară de aceste forme alterate, se mai întâlnesc şi următoarele cu v rămas neschimbat în toate cumunele, afară de Ţârnareca:
vin (< vĕnio -ire) 18/31, 15/56: *si vin* 6/55, *si viń* 18/31, 5/30; *si vină* 6/55; *vineà* 1/72; *vinii* 19/56; *vinii, vinà* 4/55; *vinit-am* etc.
vin (< vīnum) 3/56.
vin'ă (< vīnea, -am) «vie» 1/16; plur. vin'ur: *vin'urli* «viile» 7 cf. 1/27.
vis (< visum) 2/15, 21/93.
vită (< vita, -am) plur. *vitili* 5/24.
viţă (< *vitea. -am de la vitis) 8, 9/31, 8/56.
viţol (vitĕllus, -um) «viţel» 15/41, 14/79.

P

§ 47. Dintre cuvintele cu p alterat întâlnim numai următoarele:
chiadin (< *pĕdinus, -um) «fir de tort» piedin cf. § 22.
chiarsic (< pĕrsĭcus, -um) «piersică».
chiarsică (< pĕrsĭca, -am) «pierseca».
chiaptin (< pĕctino, -are) «piepten»: *să chiaptină* «să pieptene» 2/71, *si chiptirà* «se pieptănà» 22/90.
chiaptin (<pĕcten, -*ĭnem, cf. §22) «pieptene» 965; *chiăptinitš* «pieptene mai mic» (d.).
chiept (< pĕctus) «piept» (d.).
chiali (< pellis, -em) «piele» 12ê81, 16/81.
prochiu (< apprōpio, -are de la prōpe cf. Puş. EW. 102) «apropiu pe cineva, îl ajung; îl primesc». 12/7, 20/16, 9/35.
Toate aceste forme sunt comune pentru întreg domeniul dialectului meglenoromân. In ce priveşte graiul din Ţârnareca, el se deosebeşte şi în această privinţă de restul dialectului, prin aceea că p este alterat pretutindeni, în elementele latine ca şi în cele străine; după aceea nu numai când el este accentuat, dar şi atunci când îi lipseşte accentul, deaceea şi chiar după orice i flexionar de la declinări sau conjugări. Acì vom da numai câteva citate:
chiatră (< pĕtra, -am) «piatră», plur. *chetri* «pietre» (în arom. chetri şi cheţări) 9/64, 4/65.
şchin «spin»: şchin'l'ă «spinii» 8/64.
dişchic (< de-spīco, -are cf. Dens. H. l. r. 169) «despic» 20/68.
prochiu «apropiu»: *pruchiară* 7/64, *pruchiă* 20/10.
scarchin (< scarpīno, -are) «scarpin» 16/68.
chicăsescu «pricep, observ»: *si chicăsească* 11/67.
guluchi (porumbei) plur. de la *gulup* 4/67, cf. 8/67.
Dintre cuvintele cu p nealterat avem următoarele:
dispic «despic»: *dispic* «despică» 18/19 cf. 135, 818.
peadică (< pĕdica -am) «piedecă» (d.).
ampeadic (< impĕdico, -are) «împiedec»: *ti ampeadiţ* «te împiedici» 14/81.

per (< pĕreo, -ire) «pierì»: *Si la per tu* «tu să-l pieri» 12/40; *si peară* «să piară» 11/51; *să peră* 7/23; (în graiul din Liumnița) *si pțară* 5/75; *piri* «pierì» 17/39; *piritšuni* și *pirătšuni* «descreșterea lunii» (Si rudi pri pritšuni = se născù când se găseà luna în descreștere) (d.).

perd (< pĕrdo, -ĕre) «pierd», *s- la pțardă* «să-l piardă» 2/55; *pirduț* «pierdui» 10/5; *pirdură* «pierdură» 5/35 cf. 12/83, *pirdut* «pierdut» 22/73.

pic (< pīcco-are cf. Puș. EW. 1304; Zur Rekonstr. d. Urrum. p. 33): *picaț* 3/51; *picară* 6/74; *picătură* f. = picătură, orice lucru drăguț: *ca picătură* (d.) cf. 12/94; *pică* (cf. arom. *chică*, *chicută*) *Curcubeț bei, păn s-ti pleț si beaț ună pică di apu* (d.) cf. 34/51.

pin (< pīnus, -um): *pinuli* 1/75.

piș (< *pissio, -are cf. Puș. EW. 1324): *ăn' ți pișă* «îmi vine să mă piș» (constr. bulg. motša mi se») 8/71; *si pișo* «se pișe», 566 cf. 565.

răpes (< rapio, -*ire (= ĕre cf. arom. *arap*, *arachiu* și *arichescu* «răpesc»: *răpì* 19/31.

spic (< spīcum) «spic» și (la porumb) «moț» (d.).

spin (< spīnus, -um): *spinuli* 4/1.

B

§ 48. Este singura labială care rămâne nealterată în puținele forme ce întâlnim în dialectul megl.

albină (< alvīna, -am) 14/5 plur. *albini* 11, 13/5.

albiri-albes (< albēsco, -*īre, p. -ēscere) întrebuințat mai des sub forma *nălbì*: Peru n'-la nălbì 531 cf. 960.

bini (< bĕne) «bine» 39/65, 5/72, 5/85, etc.

sirbes (< servio, -ire) șerbesc, slujesc, muncesc, lucrez: *sirbeà* «muncește» 699; *sirbiț* «munciți» 4/25; *sirbeaști* «muncește» 700; *sirbi* «slujì» 2/7 cf. 8/11, 1/85 *sirbitšos* «lucrător, muncitor, harnic»; *sirbimint* «lucru» muncă, treabă, serviciu» (d).

zbier (< verro, -are, de la verres Puș. EW. 1923) «zbier», *zbiirà* «zbierà» 5/23.

Graiul din Țârnareca arată b alterat peste tot și atunci când este urmat de i flexionar: *ntreghț* pers. 2 sg. ind. prez. de la *ntreb* «întreb» 5/66 cf. 24/68.

M

§ 49. Apare alterat și nealterat. Dintre formele cu m alterat avem următoarele: *durn'iri* (< dormire): *Țe greu son durn'iț* 35/51, *durn'iș* ib.

n'ari (< mel, *melem) «miere» *13.

n'ez (< medius, -a -um) «miez» 4/81 cf. *57.

n'azăț (< media dies) «miază-zi, amiazi» 25/4 cf. 21/55, 14/94; *ghiun'azăț* «imediat la amiazi, în căldura cea mai mare» 806 *trășun'azăț* «imediat după amiazi» 806.

n'erlă (< mĕrŭla, -am) «mierlă» (d).

n'ercur (< Mercurii (dies) «miercuri»: *n'ercă* f. nume de vacă fătată mercurea. *n'ertši* «nume de bou fătat miercurea» (d).

n'il'ă (< milia) «mie» *ună n'il'ă* «una mie» 10/42. (Vezi mai jos și *mie*).

n'ir (< miro, -are) refl. «mă mir» *si nu ti ñir* «să nu te miri» 110; *si n'iră* «se miră» 22/64 *n'irat* «pe gânduri» (Țare, țe eștsă tăntu n'iratu?) 13/65.

n'icură (< mīcŭla, -am) «fărâmă» (arom. sărma) plur. *n'icur* 11/4.

añ (< mī, mii < mihi) «îmi» forma conjunctă de 1a. sg. al pron. pers. de pers. întâiu, cea mai răspândită în tot dialectul (cf. mai pe larg § 96). Pe alocuri se întrebuințează și *mi*, însă foarte rar (Nu-mi da măncari... suflitu s-mi iasă, etc. 7/36). In Huma și Țârnareca regulat *n'i* 1/71, 35/65, *n'ă* 18/68, *n'* 1/63, etc.

n'el (< agnĕllus, -um) «miel» (în Liumnița) *ñăt* 7/75 plur. *ñăl'* 5/77.

Următoarele păstrează m nealterat:

mic (< mīcus, -a -um) cf. Puș. EW. 1067) 9/49 cf. 9/80; *micșel* «mititel» 13/4; *mitšcu*: id.

mil'ă (< milia) «mie» 2/16, 10/29, etc.

mejluc, (Liumnița) *mțăjluc* 7/7.

durmiri (< dormire): *durmiră* 15/39; *zădurmiră* 10/31, 19/14; *zădurmit* «adormit» 5/34 *prudurmì* și *pridurmì* cf. 12/51.

meu (< mĕus) Liumniță *mịău* 12/73 cf. 8/71.

In Țârnareca m este alterat pretutindeni. Unele cazuri particulare vor fi discutate mai jos.

Observațiuni. Chestiunea labialelor din dialectul megl. este una dintre cele mai complicate. A admite pur și simplu că acest dialect a păstrat labialele nealterate, socotind cuvintele cu labialele alterate ca elemente nouă intrate din dialectul aromân, pentru că acesta este singurul dialect românesc care se află în apropierea lui, și o înrâurire de felul acesta ar fi foarte explicabilă, ar însemnà ca să trecem peste una din particularitățile lui cele mai caracteristice, fără a discutà chestiunea în detaliu, care, după mine,ar puteà să ne dovedească tocmai contrariul. Căci dacă până acum s'a constatat că în dialectul megl., alături de formele cu labialele nealterate, există și forme cu labialele alterate, în schimb, nu s'a căutat să se ia în considerație nici numărul elementelor cu labiala alterată, față de acela al formelor rămase intacte, și nici chiar caracterul unor labiale cum este f, care nu numai că nu arată nici o formă cu labiala păstrată, dar chiar și acèle cu f alterat se depărtează de corespunzătoarele lor din dialectul aromân. Acelaș lucru se poate spune și despre formele în care se cuprinde labiala v. Acestea toate, pretutindeni unde v apare alterat, arată ghį, atunci când în dialectul aromân avem y. A admite că odată acest ghį < vį a existat și în dialectul aromân, și că numai mai târziu a ajuns y (vĕrmem > ghįearme > ghįarme > megl. ghįarmi > forma arom. actuală yarmi-yermu) aceasta ar fi cu neputință, pentru singurul motiv că din vį nu se puteà desvoltà decât un y, iar în ce privește ghį, acesta, de fapt, există în dialectul arom., dar nu s'a desvoltat din vį ci din bį (bĕne < bįene < bįine < ghine). De aci urmează dar, că chiar dacă pentru toate formele cu labialele alterate s'ar puteà primi o influență venită din partea dialectului aromân, aceasta în nici un caz nu s'ar puteà admite pentru acelea în care avem ghį pentru vį, pentru singurul motiv că ea nu a existat și nu există în dialectul aromân și, prin urmare, n'aveà de unde să vină. De altfel, chiar graiul din comunele aromânești Molovişte și Gopeși, așezate în partea de Apus a orașului Bitolia și în apropiere de comunele românești Magarova, Târnova, etc., care reprezintă un rest dintr'o mică frântură a dialectului meglenit, ne vorbește lămurit despre particularitatea și valoarea lui ghį din punctul nostru de vedere. In acest graiu, astăzi, se mai observă două particularități care îl deosebesc de dialectul arom. și-l țin legat de dialectul meglenit: *ǫ* din *ă*, *î* (*mǫc*, *mǫț*, *mǫcă* pentru măc, măți, măcă = mânc, mânci, mâncă) auzit de mine nu numai la bătrâni, dar și la mai tineri, și *ghį* din *vį*, în *ghin* «vin» *ghipt* «vipt», etc. Dacă acest ghį ar fi fost tot una cu *y* aromânesc, atunci el trebuià să dispară, odată cu celelalte particularități care ar fi trebuit să existe în graiul lor, fiind înlocuit cu *y* aromânesc. Aceasta însă nu s'a întâmplat. Și dacă aceasta nu s'a putut întâmplà pentru graiul celor două comune, care erau ca două picături de apă în massa mare a aromânismului din acele părți, cu atât mai puțin trebuie să admitem aceasta pentru dialectul meglenit, care, prin pozițiunea ce ocupă Meglenoromânii, el a fost izolat de dialectul Aromânilor.

Astăzi, dialectul megl. așà cum se prezintă cu labialele sub o îndoită formă, pus alături de celelalte dialecte, se depărtează de dialectul aromân și istroromân, apropiindu-se mai mult de dialectul dacoromân. Dar această apropiere este numai aparentă.

Inainte de a arătà care sunt părțile care deosebesc dialectul megl., în tratarea labialelor, de dialectul dacor., să vedem mai întâiu, pe scurt, cum se prezintă labialele în celelalte dialecte.

Dialectul aromân arată pretutindeni labialele alterate în elementele latine ca și în cele străine, în poziție accentuată și, foarte des, și în poziție neaccentuată. (Comp. *h'icat* «ficat» care nu s'ar puteà explicà din poziția accentuată *f'icatum*, pentru că cuvântul există și într'o parte din celelalte limbi romanice cu accentul pe silaba penultimă: *chisedz* «pisez»; *scarchin* «scarpin», *yițăl* «vițel», etc.). Elementele străine, cele mai vechi, și în special elementele slave fac această trecere (cf. *anchizmusecu* (gr.) «pizmuesc», *chianiță* (< bg. pijanitza «ebriacus» pentru forma obișnuită în bg. blujavitsa cf. fr. *ivraie*) «neghină»; *achicăsescu* (gr.) «pricep» *n'ilă* «milă», *tuchescu* «topesc», *alichescu* «lipesc», etc.

Dialectul istroromân, în afară de cele trei cazuri: *cl'ept, tsọptir, mn'ie*, în care O. Densusianu (H. l. r. I 340) vede niște dacoromânisme din valea Mureșului, Crișului și a Someșului, iar după S. Pușcariu (*Zur Rekonstr. des Urrum.* 34) sunt forme istror., mai are, după I Popovici (o. c. p. 116), și alte cazuri cu labiala palatalizată.

Dialectul dacoromân, ca și dialectul megl., arată labialele alterate și nealterate, nu numai în elementele latine, dar și în cele străine. (Vezi despre aceasta mai pe larg, Pușcariu, o. c. p. 36—37).

Revenind acum la dialectul meglenit, de la început trebuie să facem o deosebire, între graiul din Țârnareca și între acela din restul comunelor românești. Dintre acestea numai Huma se apropie în unele privințe de dialectul din Țârnarecă (tratarea lui ă și î); însă, în ce privește labialele, el trece din partea celorlalte dialecte. Așadar, în Țârnareca, avem toată seria labialelor alterată. Ceva mai mult, pe când în graiul celorlalte comune alterarea se mărginește numai la elementele latinești, nu însă și înaintea lui *i* flexionar, iar în elementele străine lipsește cu desăvârșire, în Țârnareca ea se întinde peste tot, ca și în dialectul aromânesc. In special, labiala v este așà de mult alterată încât, pe când în celelalte comune ea trece, după cum am spus mai sus, în *ghi̯*, aici dispare cu desăvârșire, nelăsând în urma ei decât un i̯. Această din urmă particularitate nu există nici în dialectul aromân. Așà fiind, se pune întrebarea: graiul acestei comune, care în multe privinți se depărtează de acela al dialectului megl. propriu zis, și se aseamănă cu dialectul aromân, însă păstrând și unele particularități care sunt ale lui, a fost el oare așà de mult influențat de dialectul aromân, încât cu timpul, pe urma acestei influențe a ajuns să-și piardă toate formele cu labiala nealterată care se găsesc în graiul celorlalte comune și a trebuit să existe și în Țârnareca, sau formele cu labialele palatalizate sunt în mare parte cele vechi, susținute și generalizate sub influența venită din partea dialectului aromân? Am spus la introducere că dintre toate comunele din Meglen, Țârnareca este aceea care este cea mai aproape situată de marea comună aromânească *Livădz*. Aromânii din această comună vin mai des în atingere cu Meglenoromânii din Țârnareca, decât cu ceilalți din celelalte comune. In condițiunile acestea, o influență asupra graiului lor din partea dialectului aromânesc nu este exclusă. Acesta se vedea din alterarea labialelor și mai ales la declinări și conjugări. Cu toate acestea, ținând seamă de faptul că Grămostenii din Livădz nu se găsesc prin acele părți decât de pe la sfârșitul veacului al optsprezecelea, va să zică numaicu vreo 120—150 de ani înainte, în afară de aceasta, ținând seamă și de celălalt fapt că graiul Aromânilor din Gopeși și Molovište, care se găsește sub directa influență a dialectului arom. de cinci veacuri și mai bine, tot nu și-a pierdut particularitatea, în ce privește labialele, cu pronunțarea lui ghi̯ pentru *yi̯*, deși pentru acest fapt sunt luați în râs de către Aromânii celorlalte comune, socotesc că influența dialectului arom. asupra celui meglenit chiar pentru Românii din Țarnareca nu poate să fie așà de mare cum ne-am putea-o închipuì la primul moment. Fiindcă ar fi lucru inadmisibil ca să credem că

Moloviştenii şi Gopeşenii, care nu vin în contact deloc cu Meglenoromânii şi, după graiu, astăzi sunt socotiţi ca Aromâni, au putut ca să-şi păstreze particularitatea labialei despre care am vorbit, iar Meglenoromânii din Ţârnareca, care abià de câteva decenii au venit în contact cu Aromânii Grămosteni şi-au putut pierde orice particularitate a lor proprie din tratarea labialelor. Dimpotrivă, eu cred că Ţârnareca, care întâmplător se află aşezată în apropierea comunei aromâneşti, ar puteà păstrà, în ceeace priveşte tratarea labialelor, adevărata caracteristică a dialectului megl. de a palatalizà labialele cu mult mai mare efect decât se poate vedeà în celelalte dialecte. Această caracteristică în graiul celorlalte comune din Meglen se arată prin reducerea lui f la un simplu i, atunci când în dialectele dacor. şi arom. s'a oprit la stadiul *h'*, iar în graiul din Ţârnareca prin aceeaş reducere lui vi̯ la i, atunci când în graiul Aromânilor din Gopeş şi Molovişte s'a menţinut la ghi̯, aşà cum nu se cunoaşte în dialectul arom. şi se aude numai in celelalte comune din dialectul meglenit.

Trecând acum la celelalte comune şi căutând să ne dăm seama mai întâiu de situaţia numerică a formelor cu labiala alterată şi nealterată, vom vedeà că numărul celor alterate este mai mare faţă de cele nealterate. Acest număr pentru cele dintâiu se ridică la 34 şi anume: pentru *f* < *i̯*, 9: (i̯er, i̯erar, ir, iri cu toate formele verbale, i̯erb cu toate formele verbale; ic, ică, il', il'ă): pentru *v* > *ghi̯*, 7: (ghi̯armi, ghipt, ghi̯aspi, ghiu̯, ghii̯aţă, ghi̯es cu toate formele verbale: ghi̯oară); pentru p > chi̯ 8: (chi̯adin, chi̯aptin, chi̯arsic, chi̯asică, chi̯aptin cu toate formele verbale);chi̯ept, chi̯ali, prochi̯u cu toate formele vebale); pentru *b* nici̯ una; pentru *m* < n', 10 (durn'iri cu toate for mele verbale; n'ari, n'ez, n'azăţ cu ghi̯uńazăţ şi trăşuńazăţ; n'erlă, n'ercur, n'ir, n'icură, an' cu n'i şi n'ă, n'; ńeł. Pentru cele din urmă la 26 şi anume: pentru *f* nici una; pentru v > v 6: (vin cu toate formele verbale; vin, vin'ă, vis, vită, viţă); pentru p > p 10: (dispic cu toate formele verbale; peadică, ampeadic cu toate formele verbale; per cu toate formele verbale şi cu derivatele: piritšuni, pirătšuni; pierd, pic, amândouă cu toate formele lor verbale; pin, piş cu toate formele verbale; răpes cu toate formele verbale; spic, spin; pentru *b* > *b* 5: (albină, albes şi nălbes cu formele verbale: bini, sirbes cu formele verbale şi cu derivatele sirbitšos, sirbimint; zbi̯er cu formele verbale).

Din această simplă comparaţie reese că cuvintele cu labiala alterată sunt cu 6 forme mai numeroase decât celelalte; dacă pe lângă aceasta mai adăugăm şi acelea din Ţârnareca, atunci numărul lor creşte în mod covârşitor. Tot aici trebuie relevată şi forma *tšitšor* pe lângă *pitšor*, care pare a fi cea mai veche. Această formă întâlnită în materialul strâns de mine (cf 8/30, 23/72) se întrebuinţează numai sub forma deminutivă şi în unire cu diminutivul lui pitšor: *tšitšuruş-pitšuruş*. Oricare ar fi originea acestui cuvânt **peciŏlus, -um* sau *petiolus* (cf. Puş. EW. 1305), pentru ca el să fi ajuns la *tšitšor*, cum avem azi în arom. şi trebuie să fi existat şi în megl., ar fi trebuit mai întâiu să avem *k'itšor* din care, prin asimilaţie regresivă, ar fi putut să rezulte forma actuală tšitšor-tšitšuruş.

Admiţând că labialele, la origine, au fost alterate, se pune în mod firesc întrebarea despre provenienţa celor nealterate. Aceasta, de sigur, cu atât mai mult cu cât, după cum pentru unele labiale avem numai forme cu labiala alterată, cum este cazul cu f > i, pentru altele, cum este b > b, avem numai cuvinte cu labiala păstrată. In afară de aceasta, pe când pentru formele alterate avem în apropiere dialectul arom., şi, admiţând influenţa acestui dialect, chestiunea s'ar limpezi dintr'o singură dată, pentru cele nealterate nu avem nimic prin apropierea dialectului meglenoromân. In cazul acesta, pentru explicarea acestui dublu

tratament al labialelor, trebuie oare să admitem că şi dialectul megl. s'a desvoltat pe un teritoriu unde din vremurile cele mai vechi au fost două tendinţe, una pentru alterarea şi alta pentru menţinerea lor intactă, aşà cum s'a întâmplat cu dialectul dacoromân? Lucrul acesta n'ar fi cu neputinţă. Greutatea constă numai în reducerea prea mare a teritoriului locuit astăzi de Meglenoromâni. In sânul acestui dialect, aşà cum ni se înfăţişează astăzi, nu întâlnim nici un centru, fie alcătuit măcar şi dintr'o singură comună, în graiul căruia să avem toate labialele intacte. Aceasta n'ar fi fost cu neputinţă pentru vremea când Meglenoromânii ocupau un teritoriu mult mai întins decât cel actual; despre aceasta nu ne vorbesc numai numele de localităţi din Meglen de origine românească, precum şi comunele româneşti de curând bulgarizate, dar şi graiul lor amestecat în interiorul unora şi aceleaşi comune şi deosebit de la una la alta, care totuş se aflã învecinate. De sigur că în privinţa aceasta se poate numai presupune, fără ca din această presupunere să putem obţine un rezultat sigur.

Deaceea, drumul cel mai sigur ar fi ca să admitem că formele cu labiala nealterată se datoresc influenţii dialectului dacoriomân, din vremea când Megleniţii nu întrerupseseră contactul cu Românii nordici: (Vezi şi Meyer-Lübke în *Dacoromania* II, 16, care admite că «Meglena aparţine dialectelor care palatalizează»).

* * *

Trecând la particularităţile fiecărei labiale, observ că la tratarea labialei *m*, Weigand dă, pe lângă n'erlă, n'ercurį, n'erg şi mįerlă, mįercure, mįerg. Atât din textele strânse de mine cât şi din constatările mele, formele din urmă cu labialele nealterate nu mi s'au putut confirmà.

In elementele slave v, când urmează după o consonantă mută, se preface în f: betšfi < betšvi «nădragi» (care se mai numesc şi *dzivri*, tot din bg.) gotvam > gutfes (si gutfească 24/68, gutfiş 8/68, vea gutfită, etc.) «gătesc»; tikva > ticfă 10/5, etc. Trecerea lui v final în f se întâmplă şi în mbulgară: lof din lov-lof «vânat». — In cuvântul *măstegarcă* «prăjină, băţ lung» 5/69 din bg. *vastegarka*, avem m pentru v prin disimilare. In elemente slave ca *utruįes* «otrăvesc» (însă utroavă < otrava) 11/84 *măįes* (< maam < mavam < maham) cf. Obs. ad. 4—10. *tšǫuli* «ghete» 6/22 din bg. *tševol* (cf. § 16) v intervocalic căzuse dejà în formele mbulgare. — In *ubduveț*, *ubduvįță*, văduv, văduvă din bg. vdoetz, vdoitza, sub influenţa verbului *obdovĕvam* (cu pref. o-) avem trecerea lui v > b, din cauza lui d următor. Pentru forma obişnuită megl. *merg* (*merg* «ei merg» 1/IX, să merz 24/4, mearzi *24. *Ploaiă meạrzi* plouă 11/28, etc.) în Ţârnareca avem ca şi în arom. *n'ergu* 2/65, după aceea forme cu n pentru n': *si nergu* «să merg» 13/66, *si neargă* 5, 7/66, 15/68, *nearsi* «merse» 15/66, *nirdzeaĭ* «mergeai» 34/65, *nirdzeaįchi casă* «mergând acasă» 4/68 cf. 4, 5/64, 2, 3/65. La pers. 2 sg. ind. prez. şi *ner* (Căţe nu ner la siiri: de ce nu mergi la petrecere? 5/66). Această din urmă există şi în dialectul aromân: neg, nedz, neadze, pe lângă nergu, nerdzi, neardze şi n'ergu, ńerdzi, ńeardze. Mai întâiu, în ce priveşte formele cu ń < m trebuie presupus un *mĕrgo -ĕre* pentru *mergo, -ĕre*. Cât pentru formele cu n < n' în dialectul arom. din nord, unde sunt foarte întrebuinţate, ele se explică prin asimilaţie din *mine ńergu > mine nergu*, mai ales că în aceste părţi pron. įo «eu» nu se aude aproape mai deloc, fiind înlocuit cu forma de acusativ *mine*. — In *furnigă* (< formīca, -am) în Ţârnareca *furnică* 1/39, 22/51, 285, trecerea lui m > n trebuie să se fi făcut înainte de alterarea labialelor, căci alminteri ar fi trebuit să avem *furńică*, mai ales în dialectul arom. în care avem tot *furnică*. — In *zilimcă* «nume de arbore» din bg. *zelenka* avem m pentru n.

Dentalele.

§ 50. Dintre dentale avem d şi t. Urmate de vocalele a, o, u, rămân neschimbate ca în toate dialectele; când însă după ele urmează ĕ, ī, i̯, atunci sufere schimbările cunoscute în dialectele române şi anume:

§ 51. *dĕ, dī, di̯ > ze zi*, ca într'o parte din dialectul dacoromân: *zați* < zeați < dzeace < di̯ece < dĕcem «zece» 9/9, 5/81 plur. *zǫț* (în ținzǫț 18/7, etc.) *uzǫi̯* < audivi, uzǫş, uzǫ... cf. 3/40, 8/55, 17/73; *zic* < dīco 13/8, zuu̯ă < dies; *pǫnză* < *pandia, -am 153, *frunză* < frŏndia, -am 14/5, 706; *u̯orz* < hordeum 1/4, etc. In derivatele de la infinitiv: ąncălzǫs ąnflămănzǫs, ąnfrunzǫs, ąnluzǫs, ąsurzǫs şi ąsurdzǫs, ąnvirzǫs, etc. cf. § 32. Când este urmat de i flexionar: *i̯ed* pl. *i̯ez* 15/19, ved, vez; ud, uz; uțid, uțiz, etc., etc.

§ 52. *tĕ, ti* < *țe, ți*, ca în toate dialectele: *țară* < terra, -am 15/5; *țǫs* < tĕxo (d); *țost* < tĕstum «capacul podniței» 454 (cf. § 16); *cățǫl*, (catĕllus) 2/24, *cățau̯ă* (< catĕlla) 6/28; *vițǫl* (< vitĕllus) 14/41; *cuțǫt* (< cotitus) «cuțit» 17/40; *țǫță* (< ?) țâță (cuvântul există în alb. şi bulg.).

ți̯ > ț şi *tš*, după cum accentul este înainte sau după: *simință* < *sēmentia, -am (de la sementis) «sămânță» 10/5; *ąncl'initšuni* (< inclinationem) pl. *ąncl'initšun'* «închinăciune, salutări» 12/23; *rugătšuni* şi toate derivatele în -tšuni (cf. § 133).

Observațiuni. In cuvintele *cǫn* 18/2, 17/15, *con* 19/73, *căn* 3/70 (cf. § 128) şi *curǫn* 17/18, 18/40, *curun* 9/66, *niscău* 18/64 dentala a căzut [1]). In Cupa, pe lângă forma obişnuită *ard* se mai aude şi *arzu*, care se poate explicà mai uşor prin analogie cu pers. 2 sg. *arz*, decât din *ardeo*: *S- la arzu ăn furnă* «să-l ard în cuptor» 16/56. — In Țârnareca avem *dz* pentru *z* ca în dialectul aromân: *dzăli* pl. de la dzuu̯ă 10, 11/65 pentru zǫli; *păndză* pentru pǫnză 7/6; *si mirindză* pentru si mirinz «să merindezi» 3/63; *si ardză* pentru si arz «să arzi» 19/68; si *avdză* pentru si uz «să auzi» 22/6.— In graiul din Huma, care se apropie de acela din Țârnareca, avem *uzăi̯*, *uzăș*, *uză* 28/69 «auzii, auzişi, auzì». — Pe lângă *scunjos* (derivat de la scund «ascund»), mai avem şi *scundžoş* cu di̯ > dž înainte de accent şi cu ş pentru s sub influența lui dž precedent. Acest scundžoş poate să fie şi scunjos + scuntšos (derivat din part. p. scunt «ascuns») cf. 14/47, deoarece pretutindeni în dialectul megl. di̯ — j: *dijos* (< di + jos < deo(r)sum) 21/8, 43/4, etc. (Liumnița, Cupa) *diju̯ăs* şi *dinju̯ăs* 1/76. (Vezi mai pe larg § 127); *mejluc* 5/70, 1/72, etc., *mi̯ăjluc* 7/77. *mijlucan* 4/6, 7/8. In graiul din Huma şi Țârnareca, pe lângă formele obişnuite *dijos* şi *ănjos* 37/65, se mai întâlnesc şi *dighi̯os* 19/69 şi *ănghi̯os* 21/64, care sunt, desigur, aromânisme. In aceste forme ghi̯ — pentru dži̯ — se explică din cauza nazalei. Un alt caz avem în expresia arom. *corbanghi̯eu̯* (corba-n'-di-eu) «vai de mine ,nenorocita de mine» întrebuințată la Aromâni. Tot aşà arom. *yinyiț- yinghiț* < lat. *vingiti* pentru *viginti*.

Forma *zeazit* 30/40 cu variantele *zeai̯st* (Lugunța) *zęi̯st*, 4/3 şi *zei̯st* (cu metateza lui i şi trecerea lui z < gi̯ în s, din cauza lui t următor; cu reducerea diftongului ea > ę > e) plur. *zeazit*) 8/50, zęai̯sti, zei̯sti 17, 20/9, (comp. arom. *dzeadzit*, pentru *deadzit* se explică prin asimilația lui d inițial cu z următor. — In *n'azăț* < ad mediam diem (Puş. EW. 1075) 9/94, etc. pentru *n'azăz* avem z pentru ț final provenit mai întâiu din amuțirea lui z în s (unele cons. finale sonore devin mute, comp. *tu ves* 22/55 din tu vez) şi din asimilarea acestora sub influența lui z precedent. — In forma *gădun'*, *gădun'ă* «gutuiu, gutuie», (cf. arom. gutun', gutun'ă) avem d pentru t sub influența formei bulg. *dun'a* id. — Verbul *mintšun* (< mentiono, -are), mintšun', mintšună cf. 1/63, are accentul pe tulpină,

---

[1]) Acelaş fenomen se întâlneşte, în parte, la Istroromâni: *căn* «când; *gănì* «gând (cf. *Dacoromnaia*, I, 573) şi în dacoromână (cf. Gamillscheg, *Oltenische Mundarten*, p. 74).

în loc de mintšún, mintšún', mintšúnă, prin analogie cu celelalte verbe: anflu, antru, ampl'u, cumpăr, de apir, etc.; comp. şi *batis*, pentru *bătéz* din *bătéz* «botez» 5/86. — După cum pentru z final avem ț, (cf. § 55), tot aşà şi pentru ț primar avem s: *dimineasta* pentru forma normală dimineațta şi aceasta pentru dimineațata. După acest *dimineasta* s'a format şi un *moịnista* şi *poịmoịnista*, din moịni, poimoịni, simțindu-se in-*sta* un sufix, ca în *ta* (comp. bulg. *denta* de la *den*, «ziua», *vetšerta* «seara», *săbotata* «sâmbătă», *nĕdĕlata* «dumineca» *godinata* «anul şi anual», etc.) Din *moịnista* care, din cauza lui i următor, se aude şi *moịnista* (cu o pentru ǫ) s'a născut şi forma *montiza* cu *poịmontiza*. (Pentru citatele tuturor acestor forme vezi § 128). Acest *-tiza* care nu-i decât *-tisa* din *-ista*, arată un z pentru s, pentru care eu nu găsesc nici o formă analoagă în româneşte, — căci suf. diminutiv -ză n'ar puteà fi luat în considerare — şi nici în bulgăreşte, ca să mi-l pot explicà. Acelaş s pentru ț se întâlneşte des şi la verbe, mai ales la pers. 2 ind. prez. *fațis*, *duțis*, pentru *fațiț duțiț*, etc. (Vezi despre aceasta şi § 53). — In forma *nărăşnịți* «ursitoare» 3/23, care vine din bulg. *naretšnitsi* id. şi stă în legătură cu *nărăntšǫs*, *nărăntšătură*, etc., avem ş pentru tš înainte de accent, ca în dacor. *măşcat* din *mătšcat*. In legătură cu aceasta amintesc că un *mătšoc*, cum dă Pap. MR., pentru *mătšucă* nu mi s'a putut comunicà. Din contră, forma *mătšucă* există, pe lângă alte trei, cu însemnare aproape identică: *tšămugă*, *tăpuză* şi *colidă*, despre care vezi în d. Forma *matšǫc* există în dialectul megl. însă cu înțelesul de «pisoiu» din bg. *matšok* id. (*Al' puni un mătšoc ăn locu lu măcsomu*..., îi pune un pisoiu în locul pruncului... *ta mul'ari cățǫl' şi mătšǫț fați* «muerea ta naşte cățel şi pisoi» cf. 3/29). — La pers. 2 sg. ind. prez. la verbele de conj. IV-a, terminațiunea -eşti se reduce la -eş, în urma căderii lui -i şi a reducerii lui t (cf. *Dacoromania* I 330) din cauza accentului. Tot aşà şi la pers. 2 sg. ind. prez. de la verbul *iri*: *ịeş* pentru *ieşti*.

Guturalele.

§ 53. La tratarea guturalelor observăm două tendințe: una care o apropie de dialectul aromânesc, iar alta care o depărtează, deosebindu-se şi de celelalte două dialecte şi alcătuind ceva specific graiului meglenoromân. Ne vom ocupà de fiecare în parte.

§ 54. *ce, ci* > *țe, ți*: *birbeați* < berbex, -ĕcem «berbece» 1/39, 2/52; *di țindea* < de-ecce-inde «dincolo, de cealaltă parte» 2/61, 21/55; *mațin* < *machino, -are (= machinari cf. Dens. H. l. r. 192) «macin» 3/5; *niți* < neque «nici» 14/16, 15/41; *niți-un* < neque-unus «nimeni» 4/55; *purțǫl* < porcĕllus, -um «purcel»; *piduțǫl* < peducĕllus, -um (cf. § 16) «păducel»; *purțeaụă* < porcella, -am «purceà»; *seațir* < *sĭcilo, -are (din sicilis) «secer» 10/40; *seațiri* < sicilis, -em «seceră» (d.); *surțǫl* < sūrcĕllus, -um (surculus) «surcel» 872; *țeapă* < caepa, -am «ceapă» 4/68; *țer* < caelum «cer» 9/62; *țer* < qaero, -ĕre «cer» 2/65; *țerb* < cervus, -um «cerb» 14/78; *țerc* < cĭrcus, -um «cerc» (d); *țert* < certo, -are, mai ales în: *ạnțert* 29/65, 1/68, *răsțert* (raz- țert) «încep să mă cert» 17/15, 26, 31/18; *țeartă* ceartă 819; *țela* < eccum (sau. adque) *illum (Puş. EW. 9) «acela» 5/16, 2/21, etc.; *țin* < *cēno*, -are «cinez» 18/6 mai ales în: *zățin* (za-țin) «încep să cinez» 8/68; *duțin* (do-țin) «sfârşesc de cinat» ib; *ținț* < cinque «cinci» 10/42; *țista* < eccum (sau adque) istum (Puş. EW. 11), «acesta» 8/77; *țitati* < civitas, -tatem (d); * uțid* < occido, -ĕre lovesc, fac rană, rânesc (cuvântul este foarte rar întrebuințat, fiind înlocuit prin *tăltšǫs* «ucid»); *zați* < dĕcem «zece» 5/81, etc.

Grupa *ct* a fost supusă la aceleaşi prefaceri, ca şi în celelalte dialecte, după cum se găseşte înainte sau după accent:

ct ⸍ > *ft, t*: eccum-talis > acutare, a dat, pe de o parte, (a)*cutari* «cutare» 17/93, pe de altă parte, cu sincoparea lui u, ca în eccum-tantum (vezi mai jos), > *actare > arom. ahtare (ahtari) > aftare (aftari) > megl. *ftari* şi *tari* «atare, astfel, aşà» 5/21, 12/4,

11/55, 4/56, (pentru *ftari*) 16/5. [1]) Tot așà eccum-tantum < *acutântu > *actântu a dat pe de o parte în arom. ahântu (< *ahtântu) la sud, *ahătu* la nord, iar în megl. (și în special în graiul din Țârnareca) *tântu* plur. *tănti* (din ahtăntu). (Forma *atăntu* dată în CDDR. 110, n'am putut-o găsì: *Ș-u feasi ancă tăntu ma groasă* 19/64 *Sinu, țe ieș tăntu sfărșit?* 2/66; *Daț- l'a la estu uom tănti pari, căti al' deadiț la țel ma mari* 7/65, etc., etc.).

ct > pt regulat ca în toate dialectele: *chiaptin* < pĕcten, -*ĭnem pieptene» 965, *chiaptin* < pĕctino, -are cf. 2/71, 22/90; *chiept* < pĕctus; *dirept* < *derectus, -a, -um, pentru dīrectus, -a, -um (Puș. EW. 550) 19, 29/39,(Țârnareca) *dreptu* 14/69; *direp* 11/58, 4/25, (în poziție neaccentuată) *dirip* 1/61; 9/55; *diriptati* < *directas, -atem din **directitas* (cf. Puș. EW. 551) «dreptate» 17/77; *lapti* < lacte 6/32, 322; *noapti* < nox nŏctem 10/7 cf. 21/8; *ghipt* < victus, -um «cereale, grâu» 9/4, 21/51, 23/4; *uopt* < ŏcto «opt» 9/4. *nct > npt > nmt > mt* și *nt*: *somt* < santus, -a, -um (pentru sanctus, Dens. H. l. r. 121) păstrat mai cu seamă în înțelesul de «icoană» 711 și în legătură cu anumite nume de sfinți ca *săm-džorz* «Sângiorgiu», *sămmedru* «Sâmedru», *săm-todre* «Sântoader» etc.; *strimt* < *strĭnctus, -a, -um (p. strĭctus) «strâmt» (d); *front* (Huma 22/69) < *frănt* < fractum (cu m de la frango) «frânt» 16/8, 1/2, derivat: *frăntură* «spărtură»; *unt* < unctum part. de la ungo. (d) etc.

In ce privește grupa *cs*, formele ce întâlnim în dialectul megl. ne prezintă cazuri numai când *cs* se află după accent:

cs > ps: *anțilepșu* < intĕllexī «înțelesei» (întrebuințat numai în Țârnareca, încolo *anțileș*); la celelalte persoane: anțileapțiș, anțileapți (cu ț pentru s, despre care vezi mai jos la observații) 5, 6/64; *copš* < coxi «copsei»: coapțiș, coapți, etc.; *suptšu* < sŭxi »supsei»: supțiș, supți 9/3 etc.

ncs > ns: *junš* (< junxi), junsiș, junsi 6/70 cf. 10/71; *linș* (< linxi) linsiș, linsi cf. 22/73; *plonș* (< planxi) plonsiș, plonsi cf. 3/22, 22/39; *stinș* (< stinxi), stinsiș, stinsi cf. 5/75; *strinš*, (< strinxi), strinsiș, strinsi 47/70; *unș* (< unxi), unsiș, unsi cf. 7/30, 28/29 etc.

§ 55. *ge gi > ze, zi*: *zănuchi* pl. de la zănucl'u și zinuclu < genŭc(u)lum p. genĭculum 18/69; *ziniri* < gĕner, -rum 16/28, 19/81; *marzină* < margo, -ĭnem «margine» 5/70, 6, 7/77; *sonzi* < sanguis, -em «sânge» 11/32, sonzili 9/3, *sănzirat* 21/73 *furniz* pl. de la furnigă < formica, -am 6/4. La verbe *g* urmat de *i* flexionar: *andirez* pers. 2. ind. prez. de la andireg 20/74; *anțilez* pers. 2. ind. prez. de la anțileg 3/21; *frits* (din friz) pers. 2. ind. prez. de la frig 20/68 cf. 28/85; *fronz* pers. 2. ind. prez. de la frong; *junziri* inf. de la jung: *Nu putù junziri* 13/69; *leazi* pers. 3. ind. prez. de la leg «aleg» 2/37; *linz, linzi* pers. 2, 3 ind. prez. de la ling (d); *mearzi, să merz* de la merg cf. 24/4, 34/65, 16/68; *mulz* pers. 2 ind. prez. de la mulg. 6/32 cf. 376; *plănzeà* 5/74, 15/94, *plonzim* 18/3 cf. 3/22, 22/39 de la plong; *sparzi* pers. 3 ind. prez. de la sparg 12/3, cf. 18/7, 25/54; *strinzi* pers. 3 ind. prez. de la string 1/I; *suzeà* de la sug 13/38; *traz* (tu) 8/30 *si traz* 2/15 *trazi* 803 de la trag, etc.

După cum foarte bine a observat și Wiegand (o. c. p. 18) trecerea lui ge, gi în ze, zi din dze, dzi nu este completă. Se întâlnesc și astăzi forme duble cu dz și cu z. Insă se înțelege că formele cu z sunt cele mai numeroase. Astfel avem: *jundzi* 3/50 pe lângă *junziri*; *meardzi* 11/28 pe lângă *mearzi* *24; *mardzini* 20/38, *mardzinea* 10/48 pe lângă *marzină*; *sondzi* 20/70 pe lângă *sonzi*. Deasemenea și în materialul strâns de mine se observă, după cum a arătat Weigand, că dz pentru z se arată numai în cuvintele în care acesta urmează după *n* sau *r*.

La sfârșitul unui cuvânt, indiferent dacă urmează după o voc. sau o consonantă, g > c: *ruăc* (rog) 9173 *unc* (ung) 23/31, etc. Deasemenea și **z** (< g) > ț *friț* (< friz < frigi) 20/68.

Observațiuni. Chestiunea privitoare la originea sunetului ț din c încă nu este pe deplin lămurită. Părerile, în această privință sunt, împărțite în două: pe când unii susțin că el derivă din tš, alții, din contră, nu admit că are aface cu acest sunet și cred, mai degrabă, că atât ț cât și tš s'au desvoltat, independent unul de altul, dintr'un sunet comun ts',

[1]) Vezi despre aceasta expunerile mai nouă din studiul lui A. Procopovici, în *Dacoromania*, II, 174—214.

care ar fi exponentul cel mai înaintat al lui k' (palatal). De această ultimă părere sunt Meyer-Lübke (*Gram. Rom. Spr.* I 318), S. Pușcariu, singurul care s'a ocupat mai pe larg cu această chestiune (cf. *Lat.* ți u. ki p. 168) și Weingand care, atât în prelegerile sale cât și în studiile dialectale, a deosebit, ca chestiune de derivațiune, sunetul țe de tš.

Cu toate acestea, dovezi sigure pentru susținerea fiecărei din aceste păreri nu avem. Și unii și alții pleacă de la presupunerea desvoltării unui sunet care, de cele mai multe ori, nu se poate urmărì în amănunt. Din existența celor doi ț în dialectul megl. și aromân, unul din c și altul din t, un lucru se poate ști cu siguranță și anume, că ț< c este mai nou decât ț< t. Din compararea formelor cena > ţină și tĕneo < țîn, țon rezultă că ț din cea dintâiu, având o pronunțare mai ascuțită, este relativ mai nou decât ț<t, a cărui vechime, de altfel, se poate constatà și din răspândirea lui în întreg domeniu al limbii române. Dar această deosebire în tratarea celor doi ț nu ne ajută mult la stabilirea epocii când s'a putut desvoltà ț< c, de oarece oricum am admite, ori că ț< ts' sau ț< tš, întrucât și unul și altul au urmat după ț< t, nu ne spun nimic privitor la raportul ce va fi trebuit să existe odată între ț< ts' și ț< tš.

In privința aceasta nici graiul Aromânilor din Olimp nu ne poate ajutà mult. Este drept că el arată tś pentru ț și s'ar puteà crede că reprezintă sunetul intermediar între tš și ț. Ținând seamă însă că în acest graiu mai avem și ș pentru s, atunci când Aromânii din Epir, de unde își trag obârșia, au până astăzi ț și ș, trebuie să admitem că această pronunțare este mai nouă. Poate numai forma *șoaric* care a fost relevată așà de des, precum și formele verbale *fetšu̯* și *fredžu̯* din dialectul aromân, ar mai fi în stare să ne dovedească că existența lui tš < c în dialectul arom. și megl. n'ar fi cu desăvârșire imposibilă. Intr'adevăr, ar fi lucru de neînțeles de ce pentru ***tšinușă*** 19/9, ***tšănușă*** 5/55 ar trebuì să admitem influența asimilatoare a lui ș din silaba finală, pentru explicarea trecerii lui ț în tš inițial, iar pentru forma *șoaric* să nu admitem aceeaș influență venită din partea lui tše final din **soaritše*, formă comună pentru toate dialectele, pentru explicarea trecerii lui s inițial în ș. Lucrul acesta este așà de evident, încât și Meyer-Lübke care, deși pe de o parte, după cum am văzut mai sus, nu admite desvoltarea lui ț din tš, pe de altă parte însă recunoaște că ș inițial din *șoaric* nu se poate explicà decât prin asimilare cu tš final (cf. *Gram. Rom. Spr.* p. 341). Dar admițând aceasta, trebuie să recunoaștem și existența sunetului tš pentru dialectul arom. și megl., din care, mai târziu, s'a desvoltat ț.

De altfel, pentru existența sunetului tš în aceste dialecte ar puteà să ne dea unele lămuriri și formele verbale *fetšu̯* și *fredžu̯* pentru *fetsi̯ și *fredzi̯, așà cum ar fi trebuit să se pronunțe în dialectul aromânesc. Aceste din urmă forme n'au putut existà niciodată în dialect, deoarece, dacă într'adevăr ele ar fi existat odată, ar fi trebuit să se păstreze încă până astăzi, ca unele care erau puternic susținute și de celelalte persoane de la sg. și pl.: *fițeș, feați, feațim, feațit, feațiră*; *fridzeș, freadzi, freadzim, freadzit, freadziră*, în care ț, dz, s'au păstrat până azi. Păstrarea lui tš, dž din *fetšu̯, fredžu̯* s'ar puteà atribuì influenții covârșitoare venită din partea sunetului șuerător, în care se sfârșeà pers. întâiu la perf. simplu sigmatic de la restul verbelor de conj. a treia ca: *armaș, dipuș, scoș, spuș*; *mulșu, n'erșu, sparșu, fripșu, supșu, trapșu*; *adžumșu, azvimșu, frămșu*, etc. Din toate aceste perfecte sigmatice, cu pers. întâiu în *-șu* numai *feci* și *fregi* trebuià să dea**fețu̯* și**fredzu̯*. Acestea s'ar fi putut menține și mai departe, dacă ar mai fi fost și alte forme de pers. întâiu terminate în *-țu̯* și *-dzu̯*. Cum însă ele lipseau, ușor se puteà produce analogia cu celelalte, urmând o schimbare în caracterul consonantei finale.

Dealtfel, presupunerile noastre se confirmă, până la un punct, și de forma meglenită *feș*. Este evident că acest *feș* derivă din **fetš*; iar pentru

ca *fetš să ajungă *feș*, trebuie să admitem analogia perfectelor: *duș*, *puș*, *scoș*, *spuș*, etc. Va să zică, în cazul acesta, influența persoanei întâiu de la aceste perfecte asupra lui *fetš*, singurul terminat în *tš*, față de celelalte în ț, este evidentă. Aceeaș influență trebuie să presupunem că a existat odată și pentru forma **fetsu* și **fredzu*, din partea perfectelor citate mai sus ca: *armaș*, *dipuș*, etc.

Și cât de puternică a fost influența exersată asupra lui *fetš* meglenit prin analogia lui *duș*, *spuș*, etc., aceasta se poate vedeà și de acolo, că celelalte persoane de la sg. și pl. în loc să facă: *fițeș*, *feați*, *feațim*, *feațiț*, *feațiră* (ca în arom., cu excepția pers. 2. pl.) fac: *fiseș*, *feasi*, *feasim*, *feasiț*, *feasiră*, cu s pentru ț (< c), după *dusiș*, *dusi*, *dusim*, *dusiț*, *dusiră*; *spusiș*, *spusi*, etc., etc.

O altă formă care n'a fost relevată până acum pentru neregularitatea ce prezintă în prefacerile fonetice pentru dialectul meglenit, și care, socotesc, ar puteà contribuì la dovedirea pentru existența sunetului tš în acest dialect, este *tšur*. Din lat. *cibrum* pentru *cribrum*, trebuià să avem forma **tšíur* în dialectul dacor. cu accentul pe i, ca fabrum < fáur, etc. iar în dialectul megl. **țíur*, cum ne arată dialectul aromân, în care avem regulat, în ce privește prefacerea lui tš în ț: *țir*. Cum s'ar puteà explicà aici păstrarea lui tš, mai ales că lipsește cu desăvârșire vreo analogie venită de la alte forme, așà cum am văzut că s'a întâmplat cu *fetš*? Că tš din *tšur* este organic, nu încape nici o îndoială. In cazul acesta. cuvântul trebuie explicat sau ca unul din acele cuvinte rămase în graiul meglenit din ultimul contact al Meglenoromânilor cu Dacoromânii pe care noi îl numim dacoromânism, sau, și mai probabil, el reprezintă singura rămășiță a formei originare *tšiur* < cibrum, care a trebuit să existe în dialectul megl. ca și în cel aromân, ajuns până la noi sub forma dacoromână, din următoarele motive: forma **cíur* s'a păstrat la început cu accentul pe i, de aceea în arom. avem *țir*. Cevà mai târziu, acolo unde există *ciurar* (*cibrarius), **cíur* a ajuns *cịur* (*tšur*). Această trecere trebuie să se fi întâmplat încă pe când ci ⏊ > tši, căci numai așà se poate explicà menținerea lui tš în dialectul meglenit.

Incă un cuvânt care probează păstrarea unui tš < c în dialectul megl., este și *mutšcu*, cf. 2/19, 15/41, 5/78, așà cum există și în limba veche din dialectul dacor. (Cod. Vor. 16/5 mutšc). Acest cuvânt, care vine de la un derivat al lui *muccus*, cu înțelesul de «bot» **muccico*, *-are*, a trebuit să dea mucicáre > mutšcare, iar astăzi, în dialectul arom. și dacor., *mușcare*. Forma megl. a păstrat vechea pronunțare a lui tš, din cauza accentului pe tulpină. Presupunerea aceasta se evidențiază din existența formei *mușcare*, în care avem ș pentru tš din aceeaș cauză, ca în *mă cat* din *mătšcat* (cf. Obs. ad. § 50 până la 52), cum mai târziu am avut în *nărășnițì* (ib.) pentru *nărătšnițì* < bg. naretšnitsi; *lișnică* pentru *litšnică* din bg. litšen fem. litšna «frumos» cf. 8/73; *klǫșnic* și *cloașnic* «pisălog» din bg. klătšnjak (cf. suf. *-nic*), *împroșcà* din sârb. *protškati* (cf. Dens. H. l. r. I 368), dacă nu cumva acesta din urmă derivă din rus. *proškati* «durchstechen» [1]). Acest *mutšcu* a influențat și forma *baș* (< basio, -are) care a dat *batšcu*, auzită de mine și notată în caetul meu de însemnări la Nânta, în fraza: *Nu pot bătšcari mǫna* (nu pot să sărut mâna). In celelalte comune se aude numai sărut.

* * *

Pentru *pulex*, *-icem* avem în dialectul megl. *puriț* 6/54, nou singular refăcut după pl. *puriț(i)*, care, la rândul lui, ar fi de la *purițe*, așà cum se găsește în dialectul dacor. (purece), sau de la *puric*, forma obișnuită în

[1]) A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*, p. 45 (§ 71).

Țârnareca cf. 3/67. — Pe lângă forma *ancă* (< unquam cf. Puş. EW. 804 şi CDDE 834) «încă» 14/39, 25/41, 15/42, 18/64, în Țârnareca şi Huma mai avem şi *incă* 33/65, 13/66, 5, 14/69, care ar reprezentà primitivul lui *nica* şi *ninca* din dialectul aromânesc. Şi după cum în acest dialect (la Sud) mai avem şi forma *ninga* (cu c > g din cauza lui n), tot aşà şi în dialectul megl. întâlnim foarte des *angă* 14, 22/29, 1/55, 8/60, 7/59. Aceeaş trecere a lui c în g se arată şi la *ạnvinc* (< vĭnco, -ĕre) «înving»: *ạnvindzi* 115, *si ti ạnvingă* 42/2, etc. în care c final de la pers. întâiu sg. ind. prez. este secundar, din g; la *furnigă* (< formīca, -am) 1/39 pl. *furniz* 14/51 cf. 13/4, 22/51, 285 avem şi în dialectul megl. ca şi în arom. şi istror. g pentru c neexplicabil nici sub influența sufixului *-igă*, care mai că nu există în l. română, afară de două trei formațiuni nouă din dialectul dacoromân. Pentru Țârnareca am găsit însemnat *furnică*. Această formă există, pe alocuri, şi în dialectul arom., mai ales derivatul *furnicami* (cf. Nicolaidi, Etym. lex. t. kouts. gl.) pe lângă *furnigami* (Dal.).— Căderea lui c se observă la terminațiunea adj. şi verbală -esc, pronunțat *-es*: *ạmpirătes*, *bărbătes*, *dumnes* pentru *ạmpărătesc*, etc. (cf. § 133); *mănts̆ọs* «muncesc» 16/15, *vlits̆ọs* «tărîsc» 6/31, etc.; încolo se păstrează: *pasc* 11/5 *casc*, etc. [1]). — Pe lângă forma regulată *dişcl'id* (< discludo, -ĕre) cf. 11/1, 11/12 şi *dăşclid* 16/73, se întâlneşte foarte des şi *dişl'id*, cu c căzut sau absorbit, care se poate explicà numai din formele verbale accentuate pe terminațiune: dişcl'ideam > dişc'l'ideam > dişl'ideam. Astfel avem: *dişl'id* 6/51, *dişl'iz* 22/55, 2/42, *dişl'idi* 10, 11/24, *dişl'ideà* 14/49, *dişl'isi* 7/51, etc.

Tratarea lui *ge*, *gi* prezintă un interes întru atâta numai, întrucât, în privința aceasta dialectul megl., nu numai că se depărtează de dialectul dacor., dar, în tratarea guturalelor, care este caracteristică graiului la Românii sudici, merge şi mai departe decât dialectul arom. dându-ne, după cum am văzut, nu numai *țe*, *ți* pentru *ce*, *ci* dar şi *ze*, *zi* pentru *dze*, *dzi*. Deşi fenomenul, în sine, trebuie privit ca ceva deosebit de trecerea lui *ce*, *ci* în *țe*, *ți*, cu toate acestea, noul stadiu de desvoltare a lui dze, dzi ne arată până la un punct că, după cum *ge*, *gi* a ajuns până la *ze*, *zi* trecând prin *dze*, *dzi*, tot aşà a trebuit să ajungă şi *ce*, *ci* la *țe*, *ți* trecând prin *ts̆e*, *ts̆i*. Dealtfel, prezența formelor cu *dze*, *dzi*, după anumite consonante, arată că trecerea este relativ nouă. Lucrul acesta se poate observà şi din forme ca *zănucl'u* 18/69 pentru *zinucl'u*, care a ieşit din *dzănucl'u* (cu *e*> *ă* după *dz*), ca în dialectul aromân. — Tot acì aparține şi *jur*, întâlnit de mine numai în *prijur* «împrejur» 22/32 pentru **dzur* sau, şi mai corect, **dzir* (< gyrus, -um). Insă forma cea mai răspândită nu este aceasta, ci *dinzur*, derivat dintr'un *zur* (Ra şi ună feată cu mulț drat dinzur di ia... «împrejurul ei» 9/79 cf. 33/40). Deasemenea şi verbul *dinzurari* (Loc dinzurat «înconjurat, împrejmuit »17/69) tot aşà *zădnizurari* (za-dinzur), etc. Lăsând la o parte neregularitatea ce prezintă cuvântul în privința lui u pentru i (pentru care cf. Dens. H. l. r. I 80), forma din urmă (zur) este interesantă şi pentru faptul că ea singură arată desvoltarea normală a consonantei guturale g, dând dz şi din acesta regulat z. Cealaltă (jur), cu j din g, trebuie pusă alături de forma dacoromână şi considerată sau ca o formă lăturalnică din gjur > jur, poate ca în *junere* (Iorga, S. D. XIII, 90) < ginere + june cf. Puşcariu DLR., sub *ginere*), ceeace este greu de admis, mai ales că forma specifică megl. *zur* există, sau ca un *dacoromânism* vechiu, în felul celor discutate la obs. ad. § 44 — 49. — In afară de *zeazit* (< dĭgĭtus, -um) 36, *95, 7/43, 17/82 pl. *zeaziti* 8/50 cu derivatele: *zizitic*, *zizits̆*, în care avem cunoscuta asimilare (cf. ar. *dzeadzit* forma cea mai obişnuită, *dzeadit*, mai puțin întrebuințată şi *dedzit* foarte rară), şi care se întrebuințează foarte rar, se

[1]) Pentru căderea lui *c* în terminațiunea verbală *-esc* în dialectul dacoromân, vezi şi E. Gamillscheg, *Oltenische Mundarten*, Wien (1919), p. 97.

mai întâlnesc şi formele sincopate care sunt şi cele mai frecvente *zeaịst, zẹịst* 4/3, 15/44 cu pl. art. *zeastili zẹịstili* 17, 20/9, 8/50, etc., în care avem s pentru z din cauza explosivei mute următoare. — De la verbul *fuzîri* (< fugĭo, -īre) avem imperat. regulat *fuị* pentru *fuz* (*Fuị di ụa* «fugi de aici» 4/3. *Fuịă-ţi* «du-mi-te» 75 cf. 9/25, 7, 9/35, 11/44, 5/74, 8/82, etc.). Acest i pentru z n'ar puteà venì dintr'un s (< z final), deoarece la pers. 2 de la ind. prez. avem regulat *fuz* (*Fuị, cum si fuz* «fugi, cum vei puteà fugì» 7/35). El se datoreşte, de sigur, analogiei cu imperativul verbului *staụ* care face *stoị* (< bg. stoi) şi (foarte des) *toi*, mai ales că de cele mai multe ori se întrebuinţează, în aceeaş frază. în opoziţie cu acest verb: *Stoị, tšitšu*, nu *fuị!* «stai, unchiaşule, nu fugì!» 25/41 [1]). — Pe lângă forma regulată *gărnaţ, -ă* din *grănaţ, -ă* (ca în arom.) < *granaceus, -a, -um (CDDE. 767) *Turtă gărnaţă* 20/6, se întâlneşte, deşì foarte rar, şi *zărnaţ, -ă*, cu z iniţial pentru g, pe care eu mi-explic numai sub influenţa cuvântului bulgar *zărno* (< зрьно), acelaş cu *granum* (cf. Walde, LEW. 274), mai ales că în bulg. are înţelesul de «grâu» şi «bob de grâu» (*Turtă zărnaţă* 12, 15/72).

Licidele.

§ 56. Dintre licide avem *r* şi *l*, dintre care r nu prezintă nici o particularitate deosebită de celelalte dialecte, iar tratarea lui l se deosebeşte în următoarele cazuri:

l urmat de ĕ, i, ĭ > l' şi se păstrează ca în dialectul arom. şi istroromân: *găl'ină* (< gallīna, -am) 12/12, 7/18; *l'ert* (< līberto, -are) 9/80 cf. 11/10, 14/24, 1/68, etc.; *l'epuri* (< lĕpus, - ŏrem) 7/21; *l'icşor* (< lĕvis -e şi suf. -uşor) 135; *l'in* (< līnum) d.; *l'iţă* (< *licia, -um plur. de la licium cf. Puş. EW. 906) d.; *pril'* (< *Aprilius, -um pentru Aprilis, după Ianuarius, etc. cf. Puş. EW. 1383) «April»; *ampl'u* (< impleo) 2/56; *fămeal'a* (< famĭlia, -am) 1/83; *il'* (< filius, -um) 12/58; *il'ă* (< filia. -am) 2/27; *pal'ă* (< palea) 2/40; *tal'* (< talio) cf. 14/3, 5/61; *ul't* (< *oblito) în *ul'taš* 24/99; *ul'tară* 3/48, etc. Deasemenea când se găseşte şi în grupa *cl* şi *gl*: *ạncl'eg* s. *ncl'eg* (< *clago, -are cf. Puş. EW. 817) «încheg» 18; *ạncl'id* şi *cl'id* 8/36 (< (in)clūdo, -ĕre) «închid» 9/3, 10/9, 25/18, etc. *ạncl'in* s. *ncl'in* (în mi-nclin) < (in)clino, -are; *ạncl'inătšun'* pl. de la *ạncl'inătšuni* (< inclinatio, -onem) «închinăciuni, salutări» 12/23; *ạngleţ* (< inglacio, -are) «îngheţ»; *gl'eţ* (<* glacium postv. lui glacio, -are cf. Puş. EW. 709) «ghiaţă» 981; *jungl'u* şi *jungl'um* (< jūg(ŭ)lo, -are) «înjunghiu» 12/43, 8/84; *mucl'ă* (< mut(ŭ)lus, -um) «muche» 14/43; *piducl'u* (< peduc(u)lus, -um pentru pedĭcŭlus) «păduche» 2/64 pl. *piducl'i* 11/11; *ụocl'u* (< oclus, -um p. oculus) «ochiu» 5/30, 35/40, 840, 842, 843, etc.; *ureacl'ă* (< oricla, -am) «ureche» 13/33; *vegl'u* (< vĭg(ĭ)lo, -are) «păzesc» 6/12, 6/17, 8/36; *zinucl'u* (< genŭc(ŭ)lum pentru genĭculum cf. Puş. EW. 706) «genuchiu) (d).

La pluralul articulat al substantivelor masculine -l' (< illī) se păstrează: *boụ* pl. art. *boil'* 6/45; *cal* pl. art. *cal'il'* 22/4, 11/11, 2/19, 2/39, etc., *cucot* pl. art. *cucoţil'* «cocoşii» 358; *frati* pl. art. *fraţil'* 9/55 *peştil'* 3/13, *pul'il'* 3/13, *tătọnil'* 3/53, etc.

§ 57. Cu toate acestea, de cele mai multe ori l' cade şi este înlocuit prin i, ca în dialectul dacor.: *ịert* 4/57 pentru l'ert; *ịartă* 4/57 pentru l'artă; *boii* 5, 7/54 pentru boil', *cucoţii* 3/60 pentru cucoţil'; *puil'* 8/57 pentru pul'il'; *ụaminii* 20/94 pentru ụaminil', etc. Această cădere este mai ales foarte frecventă la dativul sg. al pron. pers. de pers. 3: *ạị* 12/9, 9/38, 18/55, 12/58, 2, 3, 9/68 pentru *ạl'*.

In elementele străine (vechi slave sau bulgare) l' s'a păstrat *jal'* (< жаль) necaz, durere, mânie. Nu se ştie dacă cuvântul vine din vsl. sau din dialectul bulg. răsăritean în care se păstrează l'; în mbg. îmi este cunoscută numai forma *žal*; *l'ut*(< bg. ljot pronunţat l'ut şi lut). *L'ută puscă* «oţet tare, iute» 615, cf. 640; *l'utiţă* (< mbg. ljotitsa zmija «şarpe veninos») id.; *cl'utš* (< mbg. kljotš) «cheie, lacăt» pronunţat de multe

---

[1]) In dialectul istror. avem tot *fui*.

ori și *cluts̆*; *nivol'ă* (< нєволѩ) nevoie (d); *pul'ană* (<полѩна) poiană 22/32, 11/94; *pustel'ă* (< bg. postelja) «așternut» (d).

§ 58. Soarta lui l între două vocale este aceeaș ca în toate dialectele; deasemenea și dublu l care a dat l, afară de cazul *-ella* care a dat *-eaųă*, ca în dialectul aromân: *că-țaųa* din cățeaųă (< catĕlla); *măseaųă* (< maxĭlla); *mărdzeaųă* (< margĕlla); *purțeaųă* (< parcĕlla); *steaųă* (< stĕlla), etc. cf. § 17 și 133.

§ 59. La sfârșitul cuvintelor, după cum a observat și Weigand (o. c. § 74) l > ł: *cał* (< caballus) 22/4, *cărtał* «șoim» 19/73; *cățǫł* «cățel» 2/24, 6/28; *crieł* «creier» 5/10 și *criiłat* «cuminte, inteligent» 9/57; *deał* (< дѣлъ) *4; *ieł* 2/71, *ĭăł* 22/69, etc. «el»; *ieł* «vino» 7/57; *luțǫł* dimin. de la *lot* «aluat» (cf. § 16); *n'ăł* «miel» 5/75; *vițoł* «vițel» 14/79; *purțǫł* «purcel», etc. La multe cuvinte acest ł se aude chiar și când după el urmează artic. -u(l): *cału*, *criełu*, etc.

§ 60. In Țârnareca, acest ł trece în u, când după el urmează o consonantă, sau când se găsește la sfârșitul unui cuvânt și după el urmează un alt cuvânt care începe cu o consonantă: *cał* 35/65, însă articulat *caųlu* 38/65, 15/66 din całlu < całulu; *cărtał* însă art. *cărtaųlu* 15/66; *ițăł*, însă art. *ițăųlu* «vițelul» 11/67; *ąų* pentru *ął* art. pronominal: *Vea murită ąų țarlui fitšor* (murise fiul împărtatului) 10/66. *Tricură pri l-au țarlui poartă* (trecură pe la poarta împăratului) 9/68; *ąų* pentru *ął* acus. sg. de la pron. pers. de pers. 3. *Caųlu ț-ąų vindù* (calul ce îl vândù) 21/65, etc.[1]).

§ 61. Când l de la sfârșitul substantivelor reprezintă articolul hotărît -l, atunci cade ca în dialectul dacoromân: *ąmpirātu* 13/39 pemtru ąmpirātul; *bųău* 6/75 pentru bųăul; *butšumu* 9/16 pentru butšumul; *crįetu* 17/41 pentru criełul; *domnu* 6/56 pentru domnul; *fumu* 10/6, *ninełu* 24/51, *zmeu* 1/68, etc., etc.

In Țârnareca acest l se păstrează, când urmează după o grupă de consonante, întocmai ca în dialectul arom. Dealtfel, în graiul acestei comune articularea substantivelor se face ca și în arom.: *țerbul* «cerbul» 19/64, 20, 25/64, *lucrul* 26/64; *cornul* 25/64; *lemnul* 21/68. Rar de tot și *zlătaru* 10/65 pentru *zlătarlu* 6/65 care, de fapt, este forma articulată obișnuită.

Observațiuni. In forma pronominală *lant* 11/1, 13/18 art. *lantu* 9/4, *lāntu* 18/56, fem. *lantă* 23/72 art. *lanta* 3/65, plur. *lan'ț* 18/56, 12/18 *lanti* 3/54 avem n pentru l prin disimilare. Pe lângă *lalant*, *lalantă* (< ălalant < ălalalt) mai avem și *lanat*, *lanată* (Si culcară; popa la ună marzini, ludę lanata marzini 28/6) din *lanant* (cf. arom. *anantu* pentru alantu). Tot prin disimilare avem și *căloari* pentru căroari (cf. arom. *croare*, mai rar *căroare*) < calorem, 2/73; *culastra* s. *gulastră* pentru curastră < *colastram (d). Cazuri de asimilare avem în *lucriri* 1, 2, 3/20 pentru *lucrili* plur. art. de la lucru (lucrurile), (și *lucrulili* (cu disimilarea lui r următor 21/47); *riri* 1/9 pentru liri (pl. lui liră = monedă turcească) și *lili* 10/29 acelaș cuvânt, prin asimilație progresivă. In *luric* (< lūbrĭco, -are) r n'a trecut în n, prin disimilare, ca în celelalte dialecte (alunec).

In foarte multe cuvinte de origine slavă avem l' pentru l. Probabil că toate aceste cuvinte vin din dial. bulgar răsăritean: *puvel'ă* 16/79; *cl'ęți* (< bg. klĕtъ) «cameră de provizii» *gl'eată* (< bg. gleto, cf. § 41); *l'upes* (< bg. lupja) cojesc, scot coaja de pe arbore; tot așà *sl'upcă* (mbg. slupka) «coaja, scoarța» (d); *l'ubiniță* (< mbg. lubenitsa) «pepene verde» (se aude și *lubiniță*); *mel'iță* (< bg. mĕlitsa), aparat pentru curățit bumbacul» (d); *pl'uscatš* (< bg. plescatš) «lovitură», poate fi și formațiune onomatopeică de la *pl'usc!*; *prisol'* și *prasol'* (< bg. prĕsol) salamură; *privărtal'că* și *pruvărtal'că* (mbg. prĕvъrtalka din prevъrtam) bățul lung numit slobozitor de lar războiu. *val'aviță* (< bg. valevitsa) «moară unde se bate postav, șaiac, în special velințe și bătănii»; nume de loc. la Lugunța (d); pentru *streacl'ă* vezi etimologia lui G. Giuglea *(Dacoromania*, II,

---

[1]) In dialectul dacoromân numai graiul din Țara Oașului arată vocalizarea lui ł., Vezi I. A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului* (1907) p. 14.

824) din lat. *oestriculus* din *oestrus*, care pare mai acceptabilă decât forma slavă admisă până acum; *ugol'* (< bg. ogol «tot») «mereu, într'una» 17/68; *ugol'că* (< bg. ogolka) «nume de plantă» (d); unele terminate în -ul'că: *ţuţul'că* şi *tšutšul'că* (cf. bg. tsutsulca, tšutšul ka), «moţ, vârf» *bul'că* (< bg. bulka) din *bulo* «văl» broboadă, ştergar, văl, 4, 5, 9/91, după cele terminate în suf. *-ul'că* ca: *crivul'că* (mbg. ***krivulka*** **id.** din kriv) fel de brodărie; *gărgul'că* urcior mic (cf. bg. gărgule id) *nivistul'că* (cf. bg. nevestulka) în Ţârnareca şi *nivistul'ă*.

Deasemenea şi *suval'că* (< bg. sovalka) suveică (d). Câteva terminate în *-el'*: *brăntšel'* sinon. cu dźăngăraş şi tăcăraş «clopoţel», *crăndźel'* (la răsboiu) «poliţa prisnelului» (d).

In pluralul *mul'ţ* pentru *mulţ* de la *mult* avem l' pentru l, care nu se poate explicà decât, poate, prin analogie cu *lan'ţ* pentru lanţ pl. de la lant, care nu-i mai puţin uşor de explicat. Deasemenea *al'bi̯* pentru albi̯ pl. de la alb *41, *420 ofere aceleaşi greutăţi, afară numai dacă am admite, că labiala a fost odată palatală *algi̯* şi că prin asimilaţie am avut *al'ghi̯*, ceeace iarăş este greu de admis, întâiu pentrucă forma cu l' palatal ar fi păstrat şi pe aceea cu g' (< b), şi al doilea că în dialectul arom. nu există aşà ceva, mai cu seamă că este şi foarte greu de pronunţat. Forma plurală *ai̯lb* de la *alb*, dată de Weigand (o. c. p. 16), după cele ce mi s'au comunicat, nu există în nici o comună. **Probabil că** Weigand n'a auzit bine pentru *al'bi̯*. Prezenţa unui l' epentetic se arată în cunoscuta formă *cul'b* 15/94 (<*cubium cf. Puş. EW. 432) ca şi în dialectul istror. *cul'b*. Pentru dialectul megl. şi istror. care sunt aşà de influenţate de elementul slav, acest l' s'ar puteà explicà prin metateză din *cubl'u < *cubiu < *cubium, dacă, de sigur, n'ar fi să admitem că dejà în străromâna, după cum ne arată dialectul aromân, cel mai de timpuriu despărţit de celelalte, a trebuit să existe un *cuib*. Tot un l epentetic ne arată forma *mălnes* perf. s. *mălnì* 14/67, care este acelaş cu *măi̯nes* şi despre care vezi *obs*. ad 4—10.

S

§ 62. Schimbările ce a suferit s în dialectul megl. sunt aceleaşi ca şi în celelalte dialecte şi anume: urmat de a, o, u s'a păstrat nemodificat, iar când se află înaintea lui ĕ şi ī > ş: *şarpi* (< sĕrpis, -em); 4/18 *şapti* (< sĕptem) 18/56); *şǫd* (< sĕdeo) 17/3; *işǫri* < exīre) 2, 3/9, 9/31, 10/74; *ruşǫni* 14/46 şi (rar) ruşini (< *rosina, -am) 4/71, etc., etc. Tot aşà în grupele scĕ, sci şi stĕ, stī în care s'a ajuns la aceleaşi rezultate şi pentru care nu vom cità exemple.

§ 63. Aici vom relevà o singură particularitate şi anume trecerea lui *s* în *ţ* când urmează după o consonantă şi în special după p: de la *ạnţileg* perf. simplu face regulat, însă rar întrebuinţat: ạnţileş, ạnţiliseş 11/79, ạnţileasi, etc. cf. 9/64; forma cea mai obişnuită este: ạnţileş ạnţileapţiş, ạnţileapţi 5/64 anţileapţim, ạnţileapţiţ, ạnţileapţiră 6/64 pentru ạnţileapsiş, antileapsi, etc. Tot aşà de la *coc* perf. s. copşu coapţiş coapţi 16/5, etc.; de la *rup*: rupşu, rupţiş rupţi... rupţiră 13/19; de la *sug*: supşu supţiş, supţi 93, etc. Pentru forma pricupsită se întâlneşte *pricupţită* «pricopsită» 4/14. Mai cu deosebire la pronumele refl. si (< sibi), forma cu ţ este mai întrebuinţată decât aceea cu s: *Ca -l' ţi umpl'ă* (după ce i se umplù) 13/72. *Al' ţi distupǫ* (i se destupă) 8/69. *Du-ţ-ti cu sănătati* (du-te cu sănătate, reflexivul întrebuinţat prin anal. cu du-n'-ti...) 15/69. *Nu-l'-ţi măncă pǫi̯ni* (nu-i e foame, după bulg. *ne mu se jadi hlĕb*), tot aşà *ạn' ţi măncă*, mi-e foame, *ạń ţi bea apu*, mi-e sete, 10/64; *ạń-ţi pişă*, etc. *Al' ţi curdisi* (i se tolănì) 7/4 cf. 5/13, 8, 9/71, etc.

Observaţiuni. Când după s urmează o explosivă sonoră, acesta trece în z: *z-dunară* «se adunară» 7/73; z-*va la dau̯* «să vi-l dau» 7/66 *z-va i̯ịă* «să va fie» 15/56, etc., etc.—In *curjută* «căprioară» (< bg. košuta id.) avem **j**

pentru š cf. 13/38; cu toate acestea, se întâlneşte şi *curşută, cărşută*, vezi d.; nu se ştie dacă cuvântul chiar în mbg. prezintă j pentru ş. La pronumele demonstr. *ţista* pl. *ţişta* avem pl. femenin ţeaşti 2/56, cu ş pentru s (ţeasti) prin analogie cu forma masc. de la plural. — In *şchin* (< spīnus, -um) 7/64 pl. *şchinl'ă* 8/64 (întrebuinţate numai în Ţârnareca, încolo *spin* pl. *spin'*) avem ş pentru s, ca în ar. *şcl'ifur* (< *sclūfur, -em pentru slūfur < sūflur cf. Puş. EW. 1554), şi *scl'ifur* (singura formă care se aude la nord). Observ că pe când în dialectul megl. *spin'* este una din acele forme în care labiala se păstrează nealterată, forma *şchin* arată o alterare mult mai pronunţată, mai ales că ea nu se întâlneşte nici în dialectul ar., de unde ar fi putut venì; acì avem numai *schin*. — In *scundžoş* pentru scundžos 14/47 ca şi în *scunjoş* avem ş final pentru s, poate, sub influenţa lui dž resp. j. — O particularitate a dialectului megl. este şi aceea că terminaţiunea verbală de la pers. 2. sg. ind. pres. de la verbele de conj. IV în -es(c) este redusă la -eş pentru -eşti: *viruieş* (din viruieşt tu) de la *viruies* «cred» 5/68; *miruseş* de la *miruses* «miros» 10/52; *zănvărteş* de la *zănvărtes* (za + ạnvărtes) «încep să învârtesc 18/2 etc. şi tot aşà pers. 2 sg. ind. prez. de la săm face ieş 14/2 pentru *ieşti* [1]). Această particularitate se observă chiar la verbele de conj. III deşi în mai mică măsură: *cunoş* pentru cunoşti 20/4, etc. In graiul din Ţârnareca avem şt < ştš în *eştšă* pentru *eşti*, după o particularitate din dialectul aromân vorbit la nord, explicată de Weigand din dialectul bulgar din Macedonia nordică, în care orice *šte* se pronunţă *ştše*. In forma şiştac pentru şistac (< bg. šestak) avem ş pentru s sub influenţa lui ş iniţial (cf. suf. -*ac*).

N

§ 64. Tratarea lui n este aceeaş ca în dialectul aromânesc. Se păstrează înaintea, vocalelor accentuate a, o, u, e,(ĕ), ī, însă se alterează, în felul labialelor, când după ei urmează ị sau ī flexionar şi prin această ultimă particularitate (alterarea lui *n* de *i* flexionar) se deosebeşte de dialectul dacoromân: *bańă* (< sl. banja, ban'a, acesta din forma romană *banjo, balnjo (> it. bagno, fr. bain, etc.) < lat. *bal(i)neum*, gr. ***Βαλανεῖον*** «baie» cf. Berneker, SEW. 42—43) «baie»; cf. Puş. EW. 177, care preferă forma slavă (altfel Dens. H. l. r. I 271) decât *balneum*, din cauza greutăţilor fonetice, chiar când s'ar admite o formă **bannea* (Dens. H. l.r. I, 119), care n'ar da decât dacor. *bâiu*, arom. *bâńu̯*, megl. *bǫn'*; vezi şi Meyer-Lübke REW. 916; *rắn'ă* (< aranea, -am) «râie» 11/35 (pentru păstrarea lui ă pentru ǫ cf. *Obs*. ad. 4—10); *tămǫńă* (<lat. *thymaneam* de la *thymiama*, pentru care cf. § 29) tămâie; *vin'ă* vīnea, -am) «vie» 917, plur. *vin'ur* 1/27. Deasemenea la toate derivatele în suf. -oan'ă: *butšoańă* (de la butsǫs cf. § 38), *fitoan'ă* (feată) «fetişcană» 16/35; *cucuşoan'ă* (de la cocoş cf. § 40), *lupoańă* (lup) 12/24 etc. (Vezi la suf.)

După ī flexionar avem: *ạnvirin'* (de la anvirin) «te superi» 15/6; *buń* (pl. de la bun) 7/2; *dun'* (de la dun) «aduni» ;*spun'* (de la spun) 16/73; *u̯amin'* (de la u̯om) «oameni» 2/57. Tot aşà şi pluralul substantivelor în -ǫń (-ăń): *lălăn'* (de la lală < alb. l'al'ă cf. G. Meyer, AW. 236, şi AS. IV 597); *păpăn'* (de la pap < pappus,-um cf. Puş. EW. 1256); *tătǫn'* <(tatani cf. Dens. H. l. r. 139), etc. Dintre acestea *lăl'ăn'* şi *păpăn'*, din cauza lui ă par a fi aromânisme, mai ales că se aud numai în comuna Ţârnareca.

Observaţiuni. In afară de forma *funi* (< funis -em), mai avem şi *fun'ă* 18/55, care se poate explicà sau ca un nou singular refăcut după pluralul fun'ị, sau, mai puţin probabil, din funie, cum se găseşte în dialectul

[1]) Această particularitate se observă, în parte, şi în dacoromână. Vezi E. Gamillscheg *Oltenische Mandarten* p. 97.

dacoromân. Trecerea lui n în r, prin disimilație, se arată numai la *virin* (< venenum) cu derivatele *ạnvirinari* (ti ạnvrin'? 15/6; si ạnvirinǫ 4/3, 10/40); *ạnvirinos* (sam ạnvirinos «sunt mâhnit 6/54 cf. 7/83); *disvirin* (nvirinea ari și disvirini 998); *zdrumirari* pentru *zdruminari*, prin asimilație, cf. 6/13. — In *nărăşnițili* 3/23 care ca derivațiune etimologică, stă în legătură cu nărăntsǫs, n a căzut în limba bulgară; tot așà avem *isan* pentru insan (turc.) «lume» (cf. mbg. isan). — Prezența unui *n* epentetic se arată în formă comună pentru toate dialectele *jungl'u(m)* 12/43, 3/84 (< jū- g(ŭ)lo, -are) sub influența lui *jungo*, încă din latina vulg. cf. Dens. în CDDE 918. Un n rezultat din fonetică sintactica arată formele relevate și de Weigand (o. c. § 76) *numir* (cu pernița pri numir 9/XIII) și *ninel* (nu-n'-mi strinzi di mǫnă, s-nu-n'-la frǫnzi ninelu 1/I cf. 24/51 etc.). Trecerea lui n în m se arată la *migl'ină* (< *nĭg(ĕ)llina, -am din nĭgĕlia «negru» cf. Puș. EW. 1163, după explicația lui Pușcariu (cf. Conv. Lit. XXXIX, 71). Tot așà la adverbul *tumțea* 15/55, 9/64, 3/76, 17/73 pentru *tunțea* «atunci», acest din urmă foarte puțin răspândit cf. 16/56, 16, 22/64, în care m cu greu s'ar puteà explicà sub influența lui *l'umintrea* (în Țârnareca și *l'umtrea*). Pentru *nuntă* forma normală, am întâlnit o singură dată și *numtă* 5/56, cum se aude și în dialectul arom. unde avem și lumtă. In *tamam* 8/84, pentru *taman* (turc.) avem m pentru n, prin asimilație; în *pișim* (< turc. pešin) 7/11, 2/68 avem *m* pentru *n* prin asim. cu *p* inițial; un *n* epentetic avem în *mirindzu* (<meridio,-are). Tot așà în *rǫnză* (<mbg. ryza, bg. riza, ca ryba > riba, dacă nu cumva avem aface cu o formă bulg. dialectală *rânza*) «haină femeiească».

J.

§ 65. Se identifică cu j din dialectul dacoromân. Inainte de a j > z în singura formă ce avem pentru toate dialectele: *zac* (< *jaco, pentru jaceo): *Si zacă la umbără* 10/69 *zac* pers. 3 pl. 932; *zățę* (= zățeà) (cu înțeles trans.) «zăceà» 2/3; *zățeari* 7/69.

Inaintea lui o și u se pronunță j, numai în Țârnareca și dž, ca în dialectul arom.: *joc*, (Liumnița) *juăc*, compus. *răzjoc* (din raz-joc) < joco, -are cf. 25/4, 72, 313, 513 11/6, etc.; *joc* (< jocus, -um); *joi* (jŏvis(dies)); derivat *joịcă* nume de vacă care a fătat joi; *județ* (< judicium) «judecată, tribunal», *judic* (< jūdĭco, -are) 12/65, 15<77; derivat: *judicată* 318; *jug* (< jūgŭm) 13/5, 319; *jugastru* (< jugaster, -astrum, derivat din *jugum*, formațiune paralelă cu *ζυγία* cf. Meyer-Lübke. *Gram. Rom. Spr.* II § 523) 2/73; *junc* (< jŭvĕncus, -um) bou tânăr între 3 și 4 ani; derivat *juncatš*; *jung* (< adjūngo, -ĕre) «ajung» 10/71, 13/69; *prijung* (pri-jung) «ajung pe cineva» 10/55; *juni* (< jūvĕnis) tânăr 7/56, 3/86, 3/73, etc., mire 8/38, 26/4, 6/83, etc.; *jungl'u*(m), etc. *jur* (< juro, -are), derivat, jurămint, jurumint, jurimint (< jūramentum) «jurământ» 8/25.

In Țârnareca se aude foarte des și dž: *džug* «înjug» *Ca-l' džugă boil'* (după ce înjugă boii) 8/70; *si džungă* (să ajungă) 9/64, etc.

Observațiuni. Pentru forma *juneapin* (< junĭpĕrus, -um) astăzi se întrebuințează *smăreacă* (< sl.) Ea se mai păstrează sub această formă ca nume de loc. la Oșani.

H

§ 66. Sunetul h (gutural sau palatal) nu există în dialectul meglenit. Se întâlnește rar în interjecțiuni ca *hai! hei!* etc. sau în cuvinte de origine turcească *hadžilǫc, hazǫr*, dar și pentru acestea mai des se întrebuințează *adžilǫc, azǫr*.

In cuvintele de origne slavă h sau cade sau că cuvintele au intrat cu h căzut, mai ales că în dialectul mgb., la multe cuvinte, h nu se pronunță: *itru* (mbg. itro) «șiret» 4/13, *itră* (hitra) 22/72; *rănes* (< mbg. ranam < hraniti) «hrănesc» 4/8, 6/36; pră (< prah) «praf» 7/41; *or* (< mbg. or, oro) «horă» 6/56, 7/58; *sirumă* (< bg. siromah) «sărac» 1/25, 9/27

și *surumà* 1/53 plur. sirumaș 1/64, 1/73; *streaụà* (< bg. strěha cf. arom. *streahă*) «strașină» 111; *tărbușọn'ă* (< mbg. tărbuh) 9, 10/71; *ubav*, *-ă* ((h)ubav, -a -o) «frumos» 5/73; *vla* (< vlah) pl. *vlaș*, *vră* art. vrău (< bg. vrăh) «vârf» 19/41. Tot așà și în cuvintele de origine turcă, h dispare: *air* (hair) «pricopseală» în Țârnareca ***airi*** 26/64, cf. arom. *hăire*; *an* (han) cf. arom. *hane*; *aber* (haber) «habar, veste» 7/60; *ardžescu* (din ardž < hardž) cheltuesc 26/65; *atọr* (hatyr) «hatâr, plac» 28, etc. In elementele grecești: *țărui* (< *τσαρούχι*) cf. arom. țăruh'e) «opinci» 9/66.

Cu privire la h′ palatal provenit din f urmat de ĕ, i cf. § 45 și *Obs*.

Z

§ 67. Nu sufere nici o schimbare, afară de cazul când după el urmează i de la plural; atunci se schimbă, ca în dialectul dacor. în j: *chirchez* 4, 5/16 plur. *chirchej* 14/16 «cerchez, cerchezi»; *cavaz* pl. *cavaj* 12/43 etc.

B. MORFOLOGIA

Substantivul.

§ 68. Toate substantivele din dialectul meglenit se împart în următoarele trei clase, după gen şi formarea pluralului:

A. *Masculine*:

1.	Singular	în	cons.	cu	plur.	în	i	absorbit.
2.	»	»	u	»	»	»	i	menţinut.
3.	»	»	e	»	»	»	i	absorbit.
4.	»	»	i	»	»	»	i	păstrat
5.	»	»	ă	»	»	»	i	
6.	»	»	i(a)	»	»	»	az	

B. *Feminine*:

1.	Singular	în	ă	cu	plur.	în	e(i)
2.	»	»	ă	»	»	»	ă(e)
3.	»	»	ă	»	»	»	i
4.	»	»	á	»	»	»	le(li)
5.	»	»	ă	»	»	»	ur
6.	»	»	e	»	»	»	i̯

C. *Ambigene*:

1.	Singular	în	cons.	cu	plur.	în	ur
2.	»	»	u	»	»	»	ur
3.	»	»	i(<e)	»	»	»	ur
4.	»	»	cons.	»	»	»	i(< e)

§ 69. A. *Masculine*. In grupa 1 intră foarte multe cuvinte de origine latină: ąmpirăt 6/10, bărbat 19/3, birbec 1/37 (şi birbeaţi 1/39), cał. 12/25, corb 2/74, crieł 1/80, drac 2/9, fag 12/2, fur 18/68, i̯ed 19/35, il' 12/58, lup 1/72, mes 4/81, pin 1/75, pul' 17/32, puric 3/67, săcul', şoaric 3/70, văltur 4/49, zinir 19/81 etc., etc. Tot aşà de multe cuvinte de origine slavă: dead 4/56, dovnic 9/54, hgi̯upe 10/4, jar 15/7, i̯unac 26/68, pădar 2/93, ubraz 7/34, zlătar 11/65, etc, etc. Câteva cuvinte turceşti: ascher 8/50, birber 1/38, chirchez 14/16, chitip 13/15, rap 10/74, etc. Şi mai puţine de origine greacă: argat 7/41, anghi̯ăl 1/62 (anghil 11/71), cumat 7/41; dascăl 1/III, primătar 9/71, etc. De altă origine: moş 26/64, mǫnz (< ?) 5/28, stăpǫn (< ?) 6/12, etc.

Tot în această clasă intră şi toate substantivele terminate în sufixele: *-ac*, *-atš*, *-ar*, *-atic*, *-eł* (-ǫł), *-eţ*.

Dintre acestea, cele terminate în r rămân la plur. neschimbate, din cauza căderii lui *i*, potrivit cu cele spuse la § 34. Astfel avem: fur -pl. fur 2/45, fitšor pl. fitšor 2/64, măgar pl. măgar 1/60, picurar pl. picurar 1/3, vumpir pl. vumpir 4/55, zăgar pl. zăgar 33/39. La fel fac şi cele terminate în *-ar* şi *-tor*: cărbunar pl. cărbunar, căprar, găl'inar furnigar, murar, etc.; căntător pl. căntător, dunător, pălitor, lucrător, etc. (Vezi suf. în -ar şi -tor). Deasemenea şi cele terminate în labialele b şi p. corb pl. corb 1/39, ţerb, pl. ţerb 64, lup pl. lup 10/15, rap pl. rap 37/2, etc.

Toate celelalte terminate în dentalele t, d, în guturalele c, g, în şuerătoarele s, ş, tš, în licida l şi nazala n, fac pluralul cu consonanta finală alterată, fără ca sunetul lui i să se audă decât numai şoptit: i̯ed pl. i̯ez 15/19, u̯aspit pl. u̯aspiţ 26/2; cucot pl.

cucoţ 167, drac pl. draţ 25/78, sac pl. saţ 11/7, fag pl. faz 11/87, mes pl. meş 4/81, cupilaş pl. cupilaş 17/29, džăngăraş pl. džăngăraş 2/75, uratš pl. uratš 4/26, spuvidatš pl. spuvidatš, cał pl. cal' 5/10, cartał pl. cartal', bivuł pl. bivul' 14/66, il' pl' il' 12/58, pul' pl. pul' 4/32, an pl. an' 15/2, răslan pl. răslan' 21/40, uom pl. uamiń 18/64, etc., etc. Cele terminate în z, potrivit cu cele spuse la § 67, fac la pl. în j: cavaz pl. cavaj 12/43, chirchez pl. chirchej 14/16.

Observaţiuni. Cuvântul ghiupc «ţigan», în loc ca să facă la plural ghiupţ, face *ghiupţi* 4/44, cu i plenison, ca în bulgăreşte, de unde a pătruns. Deasemenea forma *gulup* are pluralul *gulup* 27/39, regulat, şi (în Ţârnareca) *guluchi* 4/67.

In grupa 2 intră foarte puţine cuvinte de origine latină terminate într'o grupă de consonante, dintre care ultima este o licidă (ca în dialectul dacoromân) şi câteva terminate în u semison precedat de o vocală: codru pl. codri 5/70, cuscru pl. cuscri (d), jugastru pl. jugastri 2/7, piducl'u pl. piducl'i 11/11, socru pl. socri (d) zinucl'u pl. zinucl'i (d) uocl'u pl. uocl'i, etc. bou pl. boi, 6/45 zmeu pl. zmei 1/68, etc.
In Ţârnareca în această grupă intră orice cuvânt masculin terminatîn două consonante, ca în dialectul aromân, cu pluralul în ă din i, potrivit cu cele spuse la § 35. Aşadar avem : mortu pl. morţă 15/69, porcu pl. porţă 4/64; uocl'u pl. uocl'ă 28/68, etc.

In grupa 3 intră substantivele masculine terminate în e, toate de origine latină din declinarea a treia: coni pl. coń 4/33, dinti pl. dinţ 1/13, frati pl. fraţ 4/6, munti pl. munţ 1/58, peaşti pl. peşt 15/15, juni pl. juń 45/2, tătšuni pl. tătšuń 7/77, l'epur pr. l'epur 3/54.

Observaţiuni. In această subdiviziune intră şi birbeaţi pl. birbeţ 1/39 care există. şi sub forma birbec 1/37. Deasemenea şi puriţi pl. puriţ, cu toate că forma obişnuită este puriţ (cf. cbs. ad 53—55): *Tăltšoră un puriţ* 6/54. *Aş la ari puriţu' n coastă* (se ştie cu musca pe căciulă) 611. In Ţârnareca trebuie menţionat acelaş lucru la subst. terminate într'o grupă de consonante, ca la grupa 2. Acì avem munte pl. munţă (pentru munţi) 4/64, etc.

In grupa 4 intră numai câteva cuvinte de origine străină terminate în suf. *-achi*: buturachi 15/64 şi izvurachi 19/40, cu plur. buturachi, izvurachĭ, în care i abià se aude.
De grupa 5 ţin iarăş câteva cuvinte de origine străină: pară pl. pari 6/4, popă pl. pop 39/40, vuĭcă pl. vuĭtš 2/89 etc.
Pluralul acestor cuvinte ar trebuì să facă toate în i; abaterile ca *pop*, *vuĭtš* se explică potrivit cu cele spuse la § 34.

Observaţiuni. In afară de *vuicä* se mai întrebuinţează şi forma *vuitš* 1/89 care nu este decât vocativul bulgăresc *vuitše* de la *vuiko*. Tot aşà, în afară de *tată* care face la plur. *tăton* (cf. § 64), avem foarte des şi *tati* 2/1, 10/5, etc. care derivă din bulg. *tate*. Forma articulată de la aceste două cuvinte este *tatu* (Tatu drobu ş- la da di fămeal'ă «părintele îşi dă şi sufletul (ficatul) pentru copii) 254. In afară de acestea şi paralel cu *tati* se mai întâlneşte foarte des şi *tatcu* (< bg. tatko): *iundi si treacă tatcu, si la veadă*, «oriunde va trece tata, îl va vedeà» 18/82.

In grupa 6 intră toate cuvintele de origine turcească terminate în *a* (numai unul singur) şi i(a) (mai multe), cu pluralul în *-az* (< gr. *αδες*): casabà 10/5 şi căsăbă: (ca în arom.) plur. căsăbaz 3/4; avliia «curte»; aăchitiia (bg. ašketija gr. *ἀσκητής*) «pustnic»; buiadžii(a) pl. buiadžaz; (vopsitor); cavedžii(a) pl. cavedžaz 14/46, samardžii(a), pl. samardžaz, tufectšii(a), taluptčii(a) etc., etc.

Observațiuni. Punând aceste forme alături de: curiĭă, cutiĭă, džamiĭă, rospiĭă, etc. toate de origine turcească, discutate la § 30, care se regăsesc și în dialectul aromân (curie, cutie, džămie) pare că ele au intrat în dialectul megl. prin mbulgara, în cari numitele forme se pronunță: *bojadžiĭa, cavedžiĭa, samardžiĭa,* etc. Dacă ar fi intrat direct din limba turcă atunci, ținând seamă de formele de mai sus în -iĭă, trebuià să avem b: uĭadži, căvedžì s. cafedžì, etc. cum, avem și în dialectul arom.: boiadžì, căfedžì, etc. De altfel și faptul că a final neaccentuat n'a trecut în ă (cf. § 7) arată că ele sunt nouă de tot. Acì aparține și forma *sirumà* care este pentru *sirumah* (cf. § 66) și face la plur. *sirumaș*; ea puteà fi trecută și în grupa 1, mai ales că plur. face cu i absorbit, iar forma de la singular trebuie să se fi pronunțat odată și *sirumah*. De observat este că ea trebuie să fie veche, deoarece, fn dialectul meglenobulgar din care va fi fost împrumutată se pronunță *siromaf* cu h > f.

§ 70. B. *Feminine*. In grupa 1 din această clasă intră toate substantivele feminine terminate în ă cu pluralul în e (i). Dintre acestea mai puțin ca jumătate sunt de origine latină, provenind cele mai multe din formele latine în a și din alte refăcute după acestea: ạpu pl. api 10/73; ạță pl. ạți 2/28, capră pl. capri 1/76, casă pl. casi 2/7, coastă pl. coasti 9/33, culastră pl. culastri (d), frunză pl. frunzi 14/5, feată pl. feati 2/66, il'ă pl. il'i 35/2, mucl'ă pl. mucl'i 14/43, measă pl. measi 22/73, nuntă pl. nunti 4/28, ụală pl. ụali 3/54, ụară pl. ụari 1/2, peară pl. peari 28/52, pọnză pl. pọnzi 153, peană pl. peani 3/66, scafă pl. scafi 28/65, simință pl. siminți 10/5, úmbără pl. umbări 7/69, viñă pl. viñi 6/3, vită pl. viti 9/31. Restul se alcătuește din elemente străine, dintre cari formele slave și bulgare formează majoritatea: babă pl. babi 2/32, bură pl. buri 8/27, coasă pl. coasi 4/14, crọblă pl. crọbli 8/VIII, cuproavă pl. cuproavi 1/66, cutlă pl. cutli 4/10, fortumă pl. fortumi 9/7; iman'ă pl. imañi 1/60, izmeană pl. izmeani 9/9, nină pl. nini 4/24, niveastă pl. niveasti 3/8, poală pl. poali 11/74, pricazmă pl. pricazmi 26/8, rubă pl. rubi 7/81, steană pl. steani 83, ticfă pl. ticfi 10/5, utroavă pl. utroavi 2/68, etc. Foarte puține cuvinte grecești: guridă pl. guridi 10/56, sinfadă pl. sinfadi 2/29, etc. și mai puține turcești: tšọșmă sau tšășmă pl. tšọșmi, tšășmi 5/74, tšụărbă pl. tšụărbi 5/76 etc.

La acestea se mai adaugă cuvintele derivate cu suf. *-ariță* și *-arniță*: izmichĭariță pl. izmichĭariți, chirămidarniță, pădarniță, etc.; *-iță*: dăscăliță pl. dăscăliți, drăchiță, țăriță, etc. *-easă*: ạmpirăteasă pl. ạmpirăteasi, picurăreasă, etc.; *-l'iță* băbl'iță pl. băbl'iți, furgl'iță pl. furgl'iți, etc.; *-onă*: bărnitšọnă pl. bărnitšoañĭ, lisitšọnă, uvișọnă, etc. *-oan'ă* fitoañă pl. fitoañi, lupoañă, ursoañă, etc.

Observațiuni. Tot acì aparține și cuvântul *rọpă* 1/76, 3/77 cu pl. *rọp* și *rap* 1/I, cu i căzut după labiale, ca și i primar. Deasemenea *muscă* pl. *mușt* 2/16 pentru *muști*. De la forma *ocă* avem pluralul *ochi* 10/72 cu i plenison, ca în bulgărește, de unde, poate, va fi intrat.

In grupa 2 intră cuvinte care aparțin propriu zis subdiviziunii precedente, dar care, din cauza prefacerilor fonetice, rămân la plural neschimbate. Astfel avem uụă (< uva) pl. uụă (< uụe < uvae) 7/31; neaụă (< nivem) pl. neaụă (< neaụe) 8/31, miduụă (< medūlla, -am) pl. miduụă 18/33, cuụă (< alb. kuja) «coajă de pâine» pl. cuụă 10/81.

In grupa 3 intră cele mai multe substantive femenine în a cu pluralul în i. Dintre acestea o treime sunt de origine latină; restul de origine bulgară și turcă. Ca și la substantivele masculine din grupa 1, i de la plural este absorbit de consonanta finală, după cum este o dentală, labială, guturală, licidă sau nazală. Așa dar, dintre elementele latine avem în dentală: muțșcată pl. mutšcọț 34/51, 15/42, nuntă pl. nunț 4/81, poartă pl. porț 9/47, etc., dimineață pl. dimineț 7/33, ghĭață pl. ghĭeț 11/11, mustață pl. mustăț 17/86, coadă pl. coz; în labială: limbă pl. limb 12/28, în guturală: biseareică pl. bisearіț 4/57, duminică pl. duminiț 4/57 vacă pl. văț 11/67 furnigă pl. furniz 16/4; în licidă: gaură pl. găur 81, moară pl. mor 9/35, scândură pl. scândur 23/68, seară

pl. ser 13/81, seațiră pl. seațir 18/5, subsăsoară pl. subsăsor 20/73, țară pl. țọr 9/62; in nazală: fuńă pl. fuń 18/55, găl'ină pl. găl'iń 7/18, mọnă pl. mọń 18/32 și moịn 10/1, (Țârnareca) măń 6/67, marzină pl. marziń 5/70, mintšună pl. mintšuń, săptămọnă pl. săptămọń 9/9. Dintre elementele slave și bulgare: tšafcă pl. tšọfț 2/56, tšămugă pl. tšămuz 12/12, cremnă pl. cremni 8/85, tšoụlă pl. tšoụli 6/22, disagă pl. disọz 8/44, mọncă pl. mọnț 1/70 rană pl. rọń 3/12, ravnină pl. ravnini 20/4, tăligă pl. tăliz 31/40, tăpolă pl. tăpoli 4/29, smăreacă pl. smăreț 9/10. Elemente turcești: curiịă pl. curịi 13/71, cutiịă pl. cutiị 16/4, daviịă pl. dăviị 17/8, pară pl. pari, rachiịă pl. rachiị 13/56, tipsiịă pl. tipsiị 10/56, udaịă pl. udọị 12/71, și udăị zăghiịa pl. zăghiị 6/62.

Derivate în sufixe: *atšcă*: divatšcă pl. divatšchi, dănatšcă, custandinatšcă, etc., *arcă*: criminarcă pl. criminarchi, minghịușarcă, pistarcă, etc., *-așcă*: sirumașcă pl. sirumașchi, trisupașcă, gurgașcă, *-că*: bobcă pl. bobchi, tširească, crușcă, gărgul'că, gărnișorcă, etc.; *-eală* (*-eal'ă*): puveal'ă, pl. puvel', rățeală, videală, etc., *-eal'că*: jucăreal'că pl. jucărel'chi; *-eancă*: lăzăreancă pl. lăzărenchi, pliteancă pl. plitenchi; *-eață*: albeață pl. albeț, bitărneață, juneață, virdeață, etc., *-ură* cripitură pl. cripitur, ńicură pl. ńicur, *-ină*: divutińă pl. divutiń, ịerbutină, etc.

Observațiuni. In această grupă intră și cuvintele cu pluralul neregulat: soră pl. suror 1/59, noră pl. nuror 9/61. Unele dintre cuvintele de origine bulgară care au intrat mai târziu în dialect, fac pluralul bulgăresc: dechică pl. dechichi 17/65 bil'că pl. bil'chi, însă și bil'ț 6/49, rọncă pl. rọnchi 19/80, etc. In felul acesta fac și pluralul derivatelor în suf. *-arcă*, *-așcă*, *-că*, *-ealcă*, *-eancă*.

In grupa 4 intră toate substantivele terminate în suf. -eaụă (-aụă): ąndreaụă pl. ąndreali, bușteaụă pl. bușteali 6/XVIII, cățaụă pl. cățali 5/28, dărdžeaụă pl. dărdžeali 8/71, făntăneaụă pl. făntăneali, greaụă pl. greali (femee însărcinată) 5/40, ițaụă pl. ițali 5/28, măseaụă pl. măseali, mărdzeaụă, steaụă, virdzeaụă, etc.

Observațiuni. Tot acì aparține și singularul subst. zuụă 4/54, 2/73, 4/86, (în Huma) zuă 2/7 și dzuụă 1/10, (în Țârnareca) dzuụă 26/65 și ziụă, cu pluralul regulat zọli 7/2, 21/38, 10/58, 15/93, (Huma) zăli 14/72 (Țârnareca) dzăli 8/65 și zili 4/65.

In grupa 5 se cuprinde cuvinte cu pluralul în -ur, dintre care unele se termină la singular în ă, altele în e (i). Substantive în ă: lọnă, lọnur 11/61, ịarbă pl. ịerbur 3/14, vin'ă pl. vin'ur 1/27. Cuvinte străine: bańă pl. băńur 6/38, baftšă pl. băftšur, lipsă pl. lipsur 15/6, mandžă pl. măndžur 2/63. Substantive în e (i): cali pl. căl'ur 10/65, vali pl. văl'ur 23/72. Cuvinte străine: mătasi pl. mătăsur 26/40, vreami pl. vremur 4/60.

Observațiuni. Cuvântul *foali* 10/69 face la plural fol'ur 8/17 și fol' 14/66. Tot așà *nari* pl. nọrur și nọră 919. Forma *tar* 9/2 face la plural tărur 1, 7/91, și tară 4/84 (cf. *Obs*. ad 35—41).

In grupa 6 intră cuvintele terminate în e (i) cu pl. în i. Toate sunt de origine latină: buti pl. buț 39/40, căldari pl. căldọr 5/55, căloari pl. călor 2/73, carti pl. cọrț 18/56, luminari pl. luminọr, mari pl. mọr 37/2, mul'ari pl. mul'er, noapti pl. nopț 21/8, strămulari pl. strămulọr, etc.

De această grupă țin și toate derivatele în suf. *-imi*: acrimi pl. acrim, nălțimi pl. nălțim, sătulimi, sucrimi etc.; *-tšuni* (-ătšuni, -itšuni); diștitătšuni pl. diștitătšun', l'irlătšuni pl. l'irtătšun', piritšuni, spăigătšuni, rugătzuni etc., etc.

Observațiuni. Tot acì aparține și cuvântul *fămeal'ă* (pentru *fămeal'e* cf. § 30) 1/84 și *fumeal'ă* 1/65 plur. *fămel'*, cu înțelesul de «copii». Acelaș înțeles de la plural îl are cuvântul și la singular. La plur. cuvântul mai face *fămeal'*. (Un cusur vea că nu vea fămeal'; vea lat ăn loc di fămeal' ună feată și un fitšor, bun ma iel' vreaụ si aibă lor fămeal' 1, 2/40.) Se

pare că avem aceeaş formă de la singular, mai ales că înţelesul este acelaş, cu i final şoptit din cauza lui l': fămeal'i̯. In Ţârnareca se aude şi *fumel'*, nou singular refăcut de la pluralul lui fumeal'ă, cu înţelesul de «copil», ca în dialectul aromânesc.

§ 71. C. *Ambigene*. Grupa 1 cuprinde o seamă de cuvinte dintre care o treime sunt de origine latină, ţinând de declinarea I, III şi a IV, iar restul de origine străină. Cuvinte latine: a̯ntune̯ric pl. antune̯ricur 1/7, buric pl. buricur 66, co̯mp pl. co̯mpur 2/73, cul'b pl. cul'bur 15/94, chept pl. cheptur 18/33, foc pl. focur 4/37, frig pl. frigur 2/77, fund pl. fundur 7/37, fum pl. fumur 10/6, ghipt pl. ghiptur 23/41, jug pl. jugur 13/5, loc pl. locur 10/38, pimint pl. pimintur 7/37, ru̯ăst şi rost pl. rostur 20/73, 7/8, timp pl. timpur 5/40, ţer pl. ţerur 12/1, vin pl. vinur 2/93, vis pl. visur 2/15, etc., etc. Cuvinte slave: breast pl. breastur 17/41, bre̯g pl. bre̯gur 1/10, drum pl. drumur 1/4, gro̯b pl. grobur 11/58, 3/6, leac pl. leacur 16/56, or pl. orur 6/56, son pl. sonur 8/69, sfârşit pl. sfârşitur 2/66, tream pl. treamur 15/56, zid pl. zidur 2/68. Cuvinte turceşti: an pl. anur 2/4, căsmet pl. căsmetur, chi̯ustec pl. chi̯ustecur 8/IV, chi̯urc pl. chi̯urcur 16/38, laf pl. lafur 5/43, murufet pl. murufetur 12/79, văco̯t pl. văco̯tur; zanai̯at pl. zanai̯atur 79, sidžim sidžimur 2/63.

Observaţiuni. Cuvântul *i̯er* 11/67 face la plural ierur 39/40, în loc de *i̯ară*, cum se aude numai în Ţârnareca, şi, prin urmare, aparţine tot aici. Forma *vrău̯* face la pluralregulat vrăur 19/41. In Ţârnareca, pentru son-sonur şi vint-vintur, avem somnu pl. somnur 17/68 şi vimtu pl. vimtur 6/67 ca în aromâneşte.

In grupa 2 intră un singur cuvânt în u cu pluralul în i, în loc de -ur: lŭcru 2/42, lucru 39/40 pl. lŭcri 31/2, lucri 20/31. In Huma se întrebuinţează cu pluralul în ă: lucră 9/71.

In grupa 3 intră tot un singur cuvânt terminat în e (i) pluralul în -ur: lapti pl. lo̯ptur 18/40.

In grupa 4 se cuprind cele mai multe cuvinte de origine latină terminate într'o consonantă cu pluralul în e (i) şi foarte puţine de origine străină. Cuvinte de origine latină: altar pl. altari 29/18, ac pl. aţi 5/20, co̯ntic pl. contiţi 1/1, căpito̯ń pl. căpito̯ńi 13/77, cuţo̯t pl. cuţo̯ti 17/40, braţ pl. braţi 11/41, tšitšuruş pl. tštšuruşi 8/30, fus pl. fusi 7/71, gro̯n pl. gro̯ni 9/29, jurumint pl. juruminti 8/25, lemn pl. leamni 35/65, maţ pl. maţi 9/70, misur pl. misuri 2/47, ninel pl. nineali 24/51, scand pl. scandi 3/48, si̯ămn pl. si̯amni 14/77, sin pl. sini 6/55, suflit pl. sufliti 2/61, urdin pl. urdini 3/7, zeazit pl. zeaziti 8/50, (pentru celelalte forme de la pl. cf. *Obs*. ad 53—55). Cuvinte străine: bro̯n pl. bro̯ni 4/85, cătun pl. cătuni, vanghel' pl. vangheal'ă 24/31.

Observaţiuni: Cuvântul *picat* face la plural regulat picati 4/57 şi pico̯ţ 536; *duşec* «saltea» face pl. duşeaţă 8/69. Următoarele cuvinte fac pluralul în ă pentru e (i) din cauza elementului palatal de care este precedat e final (cf. § 30): *mvl'* pl. mal'ă 12/50, *pal'* pl. pal'ă 40/2 *coş* pl. coaşă 3/22. Cuvântul *mer* face la plural regulat meari 17/69, 22/32. Cu toate acestea, forma de la singular aproape nu există şi în locul ei se întrebuinţează *meară* 2/9, 6/68, care a fost refăcută prin analogie cu peară pl. peari. După pluralul lui cap-capiti 12/28 a făcut şi cuvântul de origine bulgară cup-cupiti 9/4, în loc de cupur.

In grupa 5 intră două cuvinte de origine latină, dintre care unul face pluralul regulat în e: agru-agri̯ 5/55; celălalt în ă: u̯ou̯-u̯au̯ă pentru u̯au̯e.

DECLINAREA

1. *Substantivele masculine şi ambigene.*

§ 72. Substantivele *masculine* şi *ambigene* din dialectul meglenit se declină la *singular* cu articolul hotărît şi nehotărît. In cazul din urmă, substantivul este precedat de articolul nehotărît *un*, care rămâne neschimbat, la genitiv fiind precedat de art. *lu*, iar la dativ de prepoz. *la*.

Nom.-Ac. un ampirāt
Gen. łu un ampirāt
Dat. la un ampirāt.
Astfel avem: casa lu un birber 3/38... lu un paşă 15, etc.

Declinarea cu articolul hotărît se face ca în toate dialectele, după cum urmează:

Singular:

§ 73. *Nominativ*. Substantivele masculine şi ambigene care se sfârşesc într'o consonantă sau în u, primesc articolul *-l*, care nu se mai pronunţă, ca în dialectul dacoromân. Astfel avem: ampirāt art. ampirātu 13/39, pentru ampirātu-l, butšum art. butšumu 9/16, crieł-criełu 17/41, domn-domnu 6/56; (ambigene): fum art. fumu 10/6, căsmēt-casmētu 1/56, ninel-ninelu 24/56, etc.

Substantivele masculine terminate în ă (grupa 5) primesc articolul feminin a, ca în dialectul dacor.: popă art. popa 5/84, pară-para, vuică-vuica, sau forma bulgară *vuitši* (S- mi duc cu vuitši si fac furloc 1/89).

Dintre substantivele masculine cu accentul pe vocala finală, cele în i (tši şi dži, vezi grupa 6) primesc articolul -l, cu ajutorul vocalei de legătură -u-, care rămâne în locul articolului: buiadži art. buiadžiu, tufectši — tufectšiu, etc.; cele în -ia rămân neschimbate: cavedžiia art. cavedžiia, samardžiia art. samardžiia, etc.

Substantivele masculine şi ambigene terminate în e (i) primesc articolul le (li), ca în toate dialectele: coini art. coinili 5/75, şarpi-şarpili 1/12, sonzi-sonzili 6/3, (ambigen) lapti-laptili, etc.

Observaţiuni. In Ţârnareca se articulează mai des ca în dialectul aromânesc. Astfel, cele terminate într'o grupă de consunante, primesc articolul -l: cornu art. cornul 25/46, lucru-lucrul 26/64, ţerb-ţerbul 19/64; cele terminate într'o consonantă primesc articolul -lu, care se adaugă la substantiv, după ce u de la afârşitul substantivului cade: ţar art. ţarlu (din ţarulu) 14/64; zlătar-zlătarlu (din zlătarulu) 6/65 (însă şi zlătaru 10/65), tot aşà fitšor-fitsorlu 9/64, drac-draclu 13/67, etc. Când consonanta finală este ł, atunci potrivit cu cele spuse la § 60, avem cał art. caułu 21/65, iţăł art. iţăułu 11/67, etc. Tot aşà şi substantivele de origine străină în ă şi à, primesc articolul -lu, după ce între substantiv şi articol se pune vocala de legătură-u-: căsăbă art. căsăbă-u-lu 26-65 sirumà art. siruma-u-lu 2/65.

§ 74. *Genitiv*. Se formează cu articolul *-lui* pus la sfârşitul substantivului. Acest fel de articulare se întrebuinţează rar. Forma cea mai obişnuită, după cum se poate constatà aceasta şi din textele culese, este cu articolul *lu*, pus înaintea substantivului. Prin urmare, avem: ampirātului 5/74, domnului 13/60; (ambigene) focului 16/56, locului 28/65, însă şi lu ampirātu 6/46, lu bărbatu 20, lu cărbunaru 6/42, lu coiinli 12/38, etc.

In special cuvintele străine terminate în ì sau ia, fac genetivul numai cu articolul pus înainte: lu cavedžiia 16/46, lu chiaia 6/40, etc.

Observaţiuni. In Ţârnareca se articulează numai cu articolul pus la sfârşitul cuvântului *ţarlui* (căn au vizù feata ţarlui 23/64). Când atributul substantival în genitiv este pus înaintea substantivului şi, în cazul acesta, trebuie să fie precedat de articolul pronominal ał, ł final de la

acest articol trece în u (cf. § 60) şi atunci avem *ąų*: *ąų țarlui casă* 10/66 pentru al țarlui casă; *ąų zmeului curįă* 24/68; *ąų țarlui fitšor* 10/66; *ąų Miįmet făntănă* (fântâna lui Mehmet) 14/66.

§ 75. *Dativ.* Este un caz prepozițional în dialectul meglenit. Se formează pretutindeni, la fel, cu prepozițiunea *la*, pusă înaintea substantivului: *la țar* (cătuneanu ąl' gri la țar 8/65); *la lup* (lǫ un chįup la pusi la lup di guşă 5/13); *la cǫįni* (al' scoasi ųocl'il' la cǫįni 12/38) etc. Foarte rar când subst. apare articulat: *la lupu.*

Observațiuni. Originea acestui caz trebuie căutată, poate, în limba bulgară. Acì avem pentru gen.-dat. prep. *na* (cu înțelesul de «pe» şi, «la»): *na tsarъt, na vъlkzt, na cutšeto* (la țar, la lup, la cǫini).

§ 76. *Acuzativ.* Este acelaş cu nominativul.

§ 77. *Vocativ.* Terminațiunea vocativului este, ca în toate dialectele şi în special în cel arom., -ę: *doami*, 2/83, pentru doamne, *ąmpirăti* 3/10 pentru ąmpirăte, *lupi* 11/72, *zlătari* 11/65, etc. In afară de aceasta există şi terminațiunea *-le*, cu o întrebuințare mult mai deasă decât aceea în -ę. Din acest punct de vedere dialectul megl. se aseamănă cu cel dacor., deosebindu-se de dialectul aromân, în care nu avem decât un singur cuvânt cu vocativul în *-le*. Aşa dar, avem: *ąmpirătuli* 6/10 pe lângă ąmpirăti, *domnuli* 3/50 pe lângă doamni, *duşmanuli* 44/40, *pinuli* 1/75, *ųomuli* 17/38, etc., etc.

Această întrebuințare a vocativului în -le merge aşà de departe în acest dialect, în cât ea se întâlneşte şi atunci când substantivul la vocativ este precedat de pronumele posesiv: *izmichįaruli meų* 8/24, pentru izmichįaru meu (servitorul meu). De altfel, un alt vocativ care se aude tot aşà de des ca şi acela în *-le* este şi cel precedat de interjecțiunea *bra*, fără nici o terminațiune: *bra pul'* (nu bra pul'uli, cum ar fi în dialectul dacor. *bre omule*) 4/32, pe lângă pul'uli 4/56, *bra milu* 13/31 pe lângă miluli 2/31, *bra deadu* 4/16 pe lângă deaduli 17/16, *bra cal* 17/68, etc. etc.

La fel se întrebuințează şi vocativul cu interjecțiunea *mara* (mări, moari) pusă înaintea sau în urma substantivului. *Nu știi, mări babu, įundi sa căsmetili* 2/85. *Mări mila* 6/11. *Mamu moari* 12/VII. *Mǫri luduli*, etc. Acesta se întâlneşte foarte des şi în limba bulgară: *mąri majka! mąri žena!* (cf. Prof. Dr. Lj. Miletič, *Das Ostbulgarische* II, în Schriften der Balkankommission. Wien, 1909, p. 110).

Observațiuni. In afară de aceste trei feluri, în care se exprimă vocativul în dialectul megl., se mai întâlnesc forme la vocativ care sunt intrate direct din limba bulgară: *țari* 8, 13/65 de la țar, *popi* 18/6 de la pop. Mai sunt şi formele *sinu* «fiule» 2/66, şi *sincu* id. 12/65 din mbg. *sino, sinko*, pe lângă formele bulgare regulate *sine, sintše*. Aceste două din urmă se întâlnesc numai la vocativ. Forma *misirculi* se întrebuințează ca nume de persoană, în funcțiune de subiect: *Vea un fitšor la cari ra numea misirculi* (aveà un băiat care se numeà misirculi) 3/35. *Misirculi si dusi la sor-sa* 5/33. Cuvântul vine din bulg. misirka şi se găseşte în dialect ca apelativ misircă: *Al' pisaià să-u tal'ă misirca* (îi scrià să taie curca) 4/68. Formațiunea este românească, de oarece în bulgăreşte nu putem aveà decât *misirko* sau *misirtše* [1]).

Plural:

§ 78. *Nominativ.* Toate substantivele masculine primesc articolul -l', care se adaogă la tulpină, după ce *i* de la plural, absorbit de consonanta finală, reapare: Astfel avem: cucot pl. cucoț articulat *cucoț-i-l'* 358; pul' pl. pul' articulat *pul'-i-l'* 6/11; ųom pl. ųamin', articulat *ųamin'-i-l'* 7/56, peaşti pl. peşt, articulat *peşt-i-l'* 3/13. Tot aşà fac şi cuvintele terminate într'o vocală ca: boų pl. bǫį, articulat boi-l' 6/45. Deasemenea şi cele în ì sau įa: chiradžiį(a) pl. chiradžiį, articulat *chiradžii-l'*, etc.

---

[1]) Despre originea vocativului în *le*, vezi studiul meu în *Dacoromania* I, p. 185.

La foarte multe cuvinte articulate l' este redus la -i, ca în dialectul dacoromân. Pe lângă uaminil', citat mai sus, avem și *uamini-i* 20/94, tot așà *cucoți-i* 6, 10/60, *boii-* 13/41, etc.

In special la substantivele care se sfârșesc în l (ł), la adăugirea articolului -l', cade l (ł) de la tulpină care, din cauza terminațiunii *i* de la plural, trece în l', lăsând în locul lui un i: cał pl. cal' articulat *cail'* 3/9 din cal'il'; tot așà: pul' pl. pul' articulat *puil'* 8/58, pentru pul'il'; mił pl. mil' articulat *miil'* 12/29 (drăguții) pentru mil'il'.

Observațiuni. Ca și la nominativ de la singular, în graiul din Țârnareca se obișnuește felul de articulare ca în dialectul aromân. Acì se adaugă articolul *-li*, după ce i de la plural a căzut. Astfel, de la cucot avem pl. cucoț articulat *cucoț-l'i*, în loc de *cucoț-i-l'*, cum am văzut mai sus. In afară de aceasta, în virtutea celor spuse la § 35, articolul *-l'i* trece în *-l'ă*: *frațl'ă* pentru frațl'i 8/68, *moșl'ă* pentru moșl'i 26/64, etc.

§ 79. *Genitiv*. Se formează cu articolul *lu* pus înaintea substantivului la plural, întocmai ca la genitiv singular: draț genitiv *lu draț* 25/78. Sunt cazuri când substantivul se întrebuințează și articulat, însă asta foarte rar: fitšor genitiv *la fitšoril'* 13/8, în loc de la fitšor. Un genitiv în *-lor*, ca în celelalte dialecte și așà cum dă Weigand (o. c. p. 26) nu există; în materialul strâns de mine nu se întâlnește și tot așà în acela publicat de Weigand. Numai în Țârnareca, dar acì aproape toată flexiunea substantivului se identifică cu aceea din dialectul aromânesc. Tot în Țârnareca am întâlnit o singură dată și forma *au dratl'ăi* (dracilor) 7/67, din *ał dratl'ăi* pentru *a dratlor*, forma corespunzătoare în dialectul aromân.

§ 80. *Dativ*. Se formează la fel ca și dativul singular cu prepoziția *la* pusă înaintea substantivului la plural: *la frațil'* 8/55. In Țârnareca, ca în dialectul arom. *a frațlor*

§ 81. *Acusativ* și *Vocativ*. La fel ca nominativ. Un vocativ în *-lor*, ca în dialectul dacoromân, nu există.

§ 82. Din cele expuse pănă acì, avem următoarele tipuri de declinare a substantivelor masculine și omogene.

MASCULIN

1. Sing.	N.	ampirātu	Plur.	N.	ampirāțil'
	G.	lu ampārātu, ampirātului		G.	lu ampirāț, (-il')
	D.	la ampirāt (-u)		D.	la ampirāțil'
	A.	ampirātu		A.	ampirāțil'
	V.	ampiratūli, ampirati		V.	ampirāțil'
2. Sing.	N.	cavedžiia	Plur.	N.	cavedžazil'
	G.	lu cavedžiia		G.	lu cavedžaz, (-il')
	D.	la cavedžiia		D.	la cavedžazil'
	A.	cavedžiia		A.	cavedžazil'
	V.	cavedžiia		V.	cavedžazil'
3. Sing.	N.	coinili	Plur.	N.	coin'il'
	G.	lu coini, coinilui		G.	lu coin'i-(l)
	D.	la coini		D.	la coin'il
	A.	coinili		A.	coin'il'
	V.	coini		V.	coin'il'

AMBIGEN

1. Sing.	N.	locu	Plur.	N.	locurli
	G.	lu locu, locului		G.	lu locur, (-li)
	D.	la loc(u)		D.	la locurli
	A.	locu		A.	locurli
	V.	loculi		V.	locurli

2. *Substantivele Feminine.*

§ 83. Declinarea substantivelor feminine cu articolul nehotărît *ună*, urmează ca la substantivele masculine.

N. A. ună feată
G. lu ună feată
D. la ună feată.

Din această cauză, nici nu se poate şti dacă la dativul singular s'a păstrat terminaţiunea în e (< ae), cum aceasta se vede, în parte, la substantivele feminine din dialectul aromân: *a unei feate* şi dacoromân: *unei fete*.

§ 84. Declinarea cu articolul hotărît se face în modul următor:
Singular:
Nominativ. şi *Acuzativ*. Substantivele feminine primesc, la acest caz, articolul -a, ca în toate celelalte dialecte: *featǎ* articulat *feata* 23/64, limbă articulat *limba* 10/31, poartă-*poarta* 9/32, etc.
Substantivele terminate în e se articulează la fel: mari, articulat *marea* 3/33; mul'ari, articulat *mul'area* 7/84. In Lugunţa, terminaţiunea e cu articolul a formează un diftong mai închis ę: mul'ari, articulat *mularę* 5/14 pentru mul'area; moarti, articulat *moartę* 1/4 pentru moartea, etc. (cf. § 19).

Observaţiuni. Potrivit cu cele spuse la § 29, substantivele în e, la primirea articolului -a, nu lasă să treacă e neaccentuat în i: mari însă *marea*; cu toate acestea avem şi cazuri, deşì foarte rari, când i din e neaccentuat să păstrează: *lumi* pentru *lume*, articulat *lumi̯a* 10/73 pentru *lumea*.

§ 85. *Genitiv*. Ca şi la substantivele masculine, genitivul de la feminine se formează în două feluri: cu articolul hotărît (*-l'ǎ*) în urma substantivului şi cu articolul hotărît, (lu), forma masculină, înaintea substantivului. Astfel avem: feată, articulat *featǎl'ǎ* 15/73, 12/77, lisiţă, articulat *lisiţǎl'ǎ* 17/72 alături de formele tot aşà de frecvente: *lu lisiţa* 8/13, *lu tšeşma* 8/13. Foarte rar şi *lui̯ popadii̯a* 23/7.

Observaţiuni. Asupra articolului -l'ă < illaei cf. § 30. In Ţârnareca avem regulat ca în dialectul aromân -l'ei: featel'ei 20/64 şi featilei 32/65. Şi după cum la dativul nearticulat nu s'a păstrat nici o urmă din terminaţiunea dativului latin (-ae), tot aşà şi la forma articulată. In privinţa aceasta numai forma din Ţârnareca featel'ei ar arătà terminaţiunea *e* a dativului, din care s'ar puteà deduce că şi forma dacoromână veche *feateiei* reprezintă dativul latin *fetae illaei*. Th. Gartner (*Darstellung der rumänischen Sprache* p. 158) susţine tocmai contrariul, adică că ea ar fi rezultatul unei asimilari a lui *ǎ* de la sfârşitul cuvântului (feat-ă) cu articolul următor -iei, care trebuià să dea e: feată-iei > fea-teiei > featei.

Un altfel de genitiv care se întrebuinţează destul de des în dialectul meglenit este şi acela format cu prepoziţia *la*, pus înaintea substantivului nearticulat: *capu la lamn'ǎ* (capul balaurului) 9/34; *pul' la babǎ* (puiul mamei) 11/32, etc. Din funcţiunea lui sintactică, îndeplinind rolul de atribut substantival, reese clar, că, deşì ca formă, el se identifică cu dativul, totuş n'are a face nimic cu acesta. Acest genitiv nu-i decât o traducere a genitivului din limba bulgară. In această limbă avem, după cum se ştie, *na* (la) pentru genitiv şi dativ. Citatele de mai sus s'ar traduce în bulgăreşte *glavata na lamnjata*; *pile* sau *pilentse na baba* (cf. Weigand, *Bulgarische Grammatik* § 29).

§ 86. *Dativ*. Este identic cu acela de la substantivele masculine şi ambigene: *la featǎ* 6/74, *la mul'ari* 7/32, 2/65, *la mamǎ* 1/VII, etc.

§ 87. *Vocativ*. Acest caz se termină în u (o) *mamu* (mamo) 1/III *sụăru* (soro) 5/74. Foarte des se întrebuințează și forma de la nominativ: *soră* (soră, soră, iundi s- mi culc 5/33) *il'ă* (cari aț la feasi țista bun il ă? 16/73).

Observațiuni. Intocmai ca la vocativul substantivelor masculine, avem și aci unele forme la vocativ care au pătruns direct din limba bulgară: *maicu!* 2/66, *pupadii* (bulgărește: *popadie*), 18/6 *ninu* 15/94, *lisițu* 8/30.

Plural:

§ 88. *Nominativ, Acuzativ* și *Vocativ*. Se formează cu articolul *-li*: casă pl. casi articulat *casili* 11/73; coastă pl. coasti art. *coastili* 9/33, *uọ̆li* 10/56, *vitıli* 5/24, etc. Substantivele terminate în r, lasă să cadă i, terminațiunea pluralului, la primirea articolului, care, de altfel, nu se aude nici la forma pluralului nearticulat: mul'ari plural articulat *mul'erli* (pentru mul'erili) 5/61, ńicură pl. art. *nicurli* 11/4; vińă pl. art. *vin'urli* 1/27, etc.

Observațiuni. In graiul din Țârnareca avem *măńl'ă* 6/67, pluralul articulat de la mănă, pentru *măń-le* (cf. § 30), întocmai ca la subst. masculine: *dražl'ă, frațl'ă* pentru *dražl'i, frațl'i* (cf. § 35).

§ 89. *Genitiv*. Se formează ca la substantivele masculine cu articolul -lu, pus înaintea substantivului articulat, (la masculine substantivul este nearticulat); furnigă pl. furniz, genitivul *lu furnizli* (Ampirātu lu furnizli 12/4); feată pl. feati, genitivul *lu featili* (Tată-su lù featili 27/51). Un genitiv în *-lor*, după cum am arătat la genitivul plural al substantivelor masculine, nu se găsește nici pentru substantivele feminine, deși Weigand dă *stẹlilor*, *mul'erilor* (o. c. § 112).

§ 90. *Dativ*. Este acelaș cu dativul de la substantivele masculine.

§ 91. Din cele expuse avem următoarele tipuri de declinare la substantivele feminine.

Feminine în -ă

1. Sing.	N. feata		Plur.	N. featili
	G. featăl'ă, lu feata			G. lu featili
	D. la feată			D. la featili
	A. feata			A. featili
	V. feată			V. featili

Feminine în e (i)

1. Sing.	N. mul'area		Plur.	N. mul'erli
	G mul'aril'ă, lu mul'area			G. lu mul'erli
	D. la mul'ari			D. la mul'erli
	A. mul'area			A. mul'erli
	V. mul'ari			V. mul'erli

3. *Declinarea numelor proprii de persoană.*

§ 92. Numele de persoană de genul masculin se declină ca și substantivele comune La nominativ ele rămân neschimbate. La genitiv primesc articolul *lu* înainte: *lu Piștol* 1/II, *lu Gona* 2/III, *lu Prondi* 6/IV, *lu Dreana* 10/IV.

Un altfel de genitiv este și acela format cu articolul enclitic *-l'ă* (< illaei), de la substantivele feminine. El se obișnuește la substantivele terminate în *-ă*: *Tšeșma popăl'ă* (fântâna popii). Acest genitiv se întrebuințează precedat și de articolul *lu*: *lu Mustal'ă* (Mi lìtšă ăn cunacu lu Mustal'ă fitšor «îmi ședeà bine în conacul băiatului lui Musta»).

In fine, încă un fel de genitiv este și acela format cu articolul *al* pus înaintea numelui, ca în dialectul aromânesc, care însă este foarte rar. De la *Chita*, avem gen. *al Chita* (Petra al Chita 6/VII). Acest genitiv se întâlnește si sub forma lui mai veche *a lu* (din al lui): *Io să-n' la lẹụ mamu mori, Pul'u a lu popa* 4/XIII.

Dativul este acelaş ca la substantivele comune, cu prepoziţia *la*, pusă înaintea numelui: *la Lazi* 3/VII, *la Gona*, *la Prondi*, etc.

Acuzativul este ca şi nominativul.

Vocativul deasemenea rămâne neschimbat, afară de numele terminate în ă care, rare ori, fac şi în u (o): Traia voc. *Traiu* 3/VII.

Numele de persoană de genul feminin rămâne la nominativ şi acuzativ neschimbate. La genitiv primesc articolul -l'ă: Zlata gen. *Zlatăl'ă*. Ceva mai rar se întâlneşte şi cu articolul pus înaintea numelui *ali Zlati* 5/6, ca în dialectul aromân, şi *lu Zlata*.

La vocativ primesc terminaţiunea *u* (o): *Zlatu*, *Venu*, de la Zlata, Vena, etc.

§ 93. Din cele expuse până acì, avem următoarele tipuri de declinare a numelor proprii:

Masculin	*Feminin*
N. Gona	N. Zlata
G. di Gona, lu Gona, di lu Gona, Gonal'ă	G. Zlatăl'ă, lu Zlata ali Zlata,
D. la Gona	G. la Zlata
A. Gona	A. Zlata
V. Gona	V. Zlatu

Observaţiuni. In legătură cu numele proprii există şi articolul invariabil ajuns ca un fel de particolă: *al-di* «al-de». Intrebuinţarea lui în dialectul megl. este întocmai ca în dialectul dacoromân. Mai întâiu se pune la numele proprii, după aceea, foarte des, la numele de rude mai apropiate: *Ca duţinară al-di ąmpirătu...* (după ce sfârşită de cinat al-de împăratul) 3/48. *Cǫn vizură l-al-di mama* (când îl văzură l-al-de mama) 22/73. *L-al-di tată-su* 10/38, etc.

ADJECTIVUL

§ 94. Are aceleaşi terminaţiuni ca în toate dialectele: una pentru genul masculin şi ambigen şi alta pentru genul feminin. Terminaţiunea formei masculine este -u sau consonantă, iar pentru cea feminină este *-ă*: bun, -ă 7/31, itru -ă «şiret» 4/13, rǫu, raųă 2/4. Adjectivele terminate în *e* sunt invariabile: mari, juni 3/86, etc.

Iată o parte din adjectivele cele mai obişnuite pe care le-am întâlnit în textele mele: alb-albă 16/73, bitǫrn-bitǫrnă 3/15, bucuros, -oasă 22/73, bun, -ă 7/2, chipru-ă, (bg. kipro) «bine făcut, mândru chipos;» des, -ă, 10/69, dirept, -ă 19/39, div, -ă «sălbatec» 4/85 dulţi 824, flamund, -ă 2/76, ghiu, -ă 17/65, glupav, -ă «prost»; gârbov, -ă; gol, -ă 16/38; gras, -ă; greų-greaųă 6/61. Această formă face la nom. plur. masculin *grel'*, prin analogie cu forma feminină *greaųă* plur. *greali*. (Vezi mai departe pluralul de la pron. pos. *meų*, *toų*, etc. *Observ*. ad. § 97); gros, -ă 468; galbin. -ă 2/XI, eftin, -ă, itru, -ă 4/13, lev-leavă «stâng» 18/56, juni 7/50, lesnic, -ă 8/73, lişnic, -lişnică «frumoasă» 8/73, lud, -ă 4/14, mari 3/86, mătšcat, -ă 27/90, mic, -ă 9/49, minut, -ă, moali, mult -ă 11/56, moş, -ă, nalt, -ă 14/64, negru, -ă 5/61, nibun, -ă 19/87, raţi 14/64, roş, -ă 9/32, scǫmp, -ă 691, selnic, -ă 9/13, sătul, -ă, subţǫri, singur, -ă 2/18, slab, -ă 7/3, tinir, -ă 2/61, ubav, -ă 8/37, veardi, vecl'u, -ă 536, vinăt, -ă 32/65, etc. etc.

Unirea adjectivului cu substantivul se face cu ajutorul pronumelui ţela, ţea: *Fitšoru ţela juni*, fem.: *feata ţea juni*: ambigen: *ninelu ţela di răznit*, întocmai ca şi în dialectul aromân. Declinarea este aceeaş ca şi la numele comune:

	Masculin		*Feminin*
Sing.	N. fitšoru ţela bun	Sing.	N. feata ţea úbavă
	G. lu fitšoru ţela bun		G. lu feata ţea úbavă
	D. la fitšoru ţela bun		D. la feata ţea úbavă
	A. fitšoru ţela bun		A. feata ţea úbavă
Plur.	N. fitšoril' ţel'a bun'	Plur.	N. featili ţeali úbăvi
	G. lu fitšoril' ţel'a buń		G. lu featili ţeali úbăvi
	D. la fitšoril' ţel'a bun'		D. la featili ţeali úbăvi
	A. fitšoril' ţel'a bun'		A. featili ţeali úbăvi

§ 95. Comparativul se formează cu *mai*, ca și în dialectul dacoromân: mai bun 2/15, mai moș 3/57, mai marili 1/29, mai mătšcaț 1/55, mai úbavă 5/73, etc. Particola care leagă cei doi termeni de comparație este *di*: *mai mic di mini* 16/15; *țela ăi mai juni di tini* 6/25.

PRONUMELE

§ 96. Avem aceleași pronume ca în dialectul dacoromân.

Pronumele personal:

Persoana I.

Nominativ (sing.) avem forma obișnuită *io* 6/2, 2/65, 5/62; în afară de aceasta, în Liumnița, potrivit cu cele spuse la § 13, avem *iuă* 17/23. La Huma se obișnuește foarte des *ieu* 12/71.

Dativ avem două forme: absolută și conjunctă. Pentru forma absolută avem: *la mini* 112, 15/31, 11/56, 1/63, 11, 16/73, 6/77. Forma conjunctă cea mai răspândită este *an'* 11/56, 8/71, 5/68, 6/70 (Mi gunì, nu ań da măncari) 7/36; după aceea: *n'i* 1/71 35/65; *n'ă* 18/68 și *n'* 1/63, 5/67.

Acuzativ: absolut: *mini* 10/69, 16/68, 39/65: conjunct: *mi* 35/65, 14/55.

La plural avem: Nom. *noi* 3/65; Dat. *la noi* (absolut), *na* (conjunct) 6/36, 25/68; acuzativ *noi* (absolut), *na* (conjunct) 8/58, 2/73.

Persoana II.

Nominativ (sing.) *tu* 12/66, 5/72.

Dativ (absolut): *la tini* 14/69, etc., (conjunct) *aț* 15/55, 7/70, 4/64, 4/22, 6/27, 2/66; *-ț* 6/35, 11/60, 1/63, 2/70. (In Țârnareca) *țu* (Mul'area ăs țu au l'au) 11/65 și *ță* 5/66, 11/65, etc.

Acuzativ (absolut) *tini* 12/35; (conjunct) *ti* 8/58, 39/65, etc.

La plural avem: Nom. *voi* 1/56, 13/66; dativ (absolut) *la voi* (conjunct) va 4/55, 1/53, 18/72, *vă* 14/65, 9/66, etc.; acuzativ: *voi* (conjunct) *va* 8/31, 29/32, 14/65.

Persoana III.

Nominativ (sing.) *ieł* 2/71 (Liumnița) iăł 22/69.

Dativ: (absolut) *la ieł*; (conjunct) *al'* 15/55, 5/53, 10/71, 20/69; *ăl'* 19/68, 4/64 (în Cupa) *ai* 3/55; *-l'* 11/55, 2/62, 1/70, 19/65; (Țârnareca) *l'ă* 7/65, 3/67.

Acuzativ. (Absolut) *ieł*; (conjunct) *la* 12/55, al 16/74, 15/69, 1/65, 18, 42/65; *-l* 4/70, 15/64, (în Țârnareca) *au* 11/66, 2/67, 21, 40/65, *u* 18/68.

La plural Nom. *iel'* 6/64, 5/68, (Liumnița) *iăl'*; dativ (absolut) *la iel'* (Liumnița) *la iăl'* 2/74, (conjunct) *la* 3/53, 2/56, 5/61; *lă* 2/66 (în Țârnareca) l'*ă* 4, 12/67, 6/68; acuzativ *iel'* (absolut), *l'a* (conjunct) 4/55, 14/65, 5/68; *-l'* 5/64; *l'ă* 5/68; *al'* 7/71.

Pentru forma feminină de la persoana III singular avem la *nominativ* sing. *ia* 14/64, 36/65. La *dativ* avem pentru forma absolută *la ia*, iar pentru cea conjunctă aceleași forme ca și la genul masculin. La acuzativ avem (absolut) *ia*, (conjunct) *au* 3/37, 12/55, 5/61; *ău* 11/65, 6/67, 17/65; *u* 11/55 pentru o. Acest *o* puteà să deà, în poziție neaccentuată, numai *u*, ca în dialectul arom., nu însă *au* sau *ău*, pentru care cf. § 8.

La plural avem pentru nominativ *iali* (< ieali); dativ *la iali* (absolut); *li* (conjunct) 9/65, 5/6, 2/66; *l'ă* 3, 2, 6/66 pentru *l'ă* (cu l alterat) și întrebuințată numai în Țârnareca (Țe dăraș di l'ă li dideș peanili 6/66.) Acuzativ pl. ca și nominativ *iali* (absolut), *i* (conjunct).

Declinarea pronumelui personal;

I. Sing.	N. ieu, io, iuă		plur.	N. noi
	D. la mini, mi, an', n', n'ă			D. la noi, na
	A. mini, mi			A. noi, na
II. Sing.	N. tu		Plur.	N. voi
	D. la tini, aț, -ț, țu, ță			D. la voi, va
	A. tini, ti			A. voi, va
III. Sing.	N. ieł, iăł		Plur.	N. iel'
	D. la ieł, al', ai, -l', l'ă			D. la iel', la iăl', la, lă, l'ă
	A. ieł, la, ał, ăł, au, ău, u			A. iel', iăl', l'a, l'ă, al', l'

Persoana III feminină

Sing. N. i̯a — Plur. N. i̯ali
D. la i̯a (restul ca la masc.) — D. la i̯ali, l'ă, li
A. i̯a, ạu̯, ău̯, u — A. i̯ali, li

Observaţiuni. Dativul absolut la toate persoanele este format după bulgăreşte: *na mene* (la mine), *na nas* (la noi); *na tebe* (la tini), *na vas* (la voi); *na nego* (la i̯eł), *na tĕh* (la i̯el'), întocmai ca şi la dativul substantivelor cf. § 75.

§ 97. *Pronumele posesiv.*

Pentru persoana întâiu singular avem la masculin *meu̯*: *Meu̯ fitšor tari ăi* (băiatul meu aşà este) 5/21. Meu̯ mał 4/23 (In Liumniţa) *măi̯u̯*: Si-ţ da mi̯ău̯ tată ţi vi̯ăr 12/73. Pentru forma conjunctă avem *n'u* (< mi̯u < mi̯o < mi̯eu): Ni tată-n'u, ni mama 6/76.

La plural avem *mel'* pentru mei (în Liumniţa) *mi̯ăl'*: *Dọ-n' l'a tọl' cọń astăz, i̯o si-ţ l'a dau̯ mel' la tini* (dă-mi-i câinii tăi astăzi, eu o să ţi-i dau pe ai mei) 14/33. *Ni tată-n'u... ni tšitšăl' mi̯ăl' nu rau̯ spuvidatš* (nici tată-meu... nici moşii mei nu erau duhovnici) 6/76 cf. 30/65.

La feminin avem pentru singular *mea* plural *meali*: *Cari i̯eş tu tru mea curi̯ă* (care eşti tu în pădurea mea) 24/68, cf. 23/68. *Mea feată* 12/73, etc.

Pentru persoana a doua avem la masculin tọu̯, (Ţârnareca) *atău̯* 26/65: *Sirbim u̯a la tọu̯ agru* (muncim aici la ogorul tău) 4/55. Forma conjuctă *tu*: *Scoati mumă-ta şi ta-tu* 9/20.

La plural face *tọl'* pentru tọi: *Doil' tọl' il' sa loş* (amândoii tăi fii sunt bolnavi) 13/8. *Dọ-n'-l'a tọl' cọn'* 14/33.

La feminin singular avem forma absolută şi conjuctă *ta*: *mumă-ta* 9/20, etc. La plural *tali*.

Pentru persoana a treia avem *lui̯*: *Lui̯ mul'ari* 12/12. Forma *su*, feminin *sa* se întrebuinţează numai în mod conjunct: *Şi la ạntribọ sor-sa frati-su* (şi întrebă sor-sa pe frate-său) 9/68. *Tată-su lu featili* 27/51; *bărbată-su* 16/56, *nor-sa* 12/29, *noră-su* 3/29, *mă-sa* 6/64. In afară de *su* de la masculin se mai întâlneşte şi *sa*: *tat-sa* 7/67, *Fitšoru si dusi şi vui̯că-sa ại̯ zisi* (băiatul se duse şi unchiu-său îi zise) 3/89. La plural avem *lor*.

Când subiectul este la plural, pronumele posesiv pentru persoana întâiu este *nostru*, fem. *noastră*, plural *noştri* fem. *noastre*: *An nostru cătun* (în cătunul nostru) 22/43. *Noastră casă cu coajă di chirchej ăi̯ cupirită* (casa noastră este acoperită cu piele de cerchezi) 20/16. *La noştri fitšor* (la copii noştri) 7/75. Pentru persoana a doua: *vostru*, feminin *voastră*, plural *voştri*. feminin *voastre*: *Vostru fitšor s-la ardim* (o să ardem pe băiatul vostru) 16/56. Pentru pers. a treia *lor*: *El' vreau̯ si ai̯bă lor fămeal'* 2/40.

Aşà dar, avem:

Pers. I.	masc. meu̯, miău̯, n'u	Plur. mel', mi̯ăl'
	fem. mea	» meali
» II.	masc. tọu̯, tu	» tọl'
	fem. ta	» tali
Pers. III.	masc. lui̯, su, sa	» lor
	fem. sa	» lor
Pers. I.	nostru, noastră	» noştri, noastri
» II.	vostru, voastră	» voştri, voastri.

Cu privire la forma pluralului masculin de la meu̯, tọu̯: *mel'*, *tọl'*, cu l' pentru i, observăm că ea este identică cu aceea din dialectul aromân şi istroromân. In dialectul aromân, ceva mai mult, avem şi pentru forma de la masculin singular un *mel* pentru meu (care există) cu genetiv-dativ: *a milui*. Desigur că l' din aceste forme pentru i se

explică prin analogie cu pluralul feminin de la mea: *meali*. După *mea* plural *meali*, s'a format şi un *meu* plural *mel'*. In istror. avem şi *seu̯* pl. *sel'* [1]).

§ 98. *Pronumele demonstrativ.*

Pronumele demonstrativ de apropiere este pentru masculin şi ambigen singular *ţista*: Tu la fiseş ţista bun 18/73. Ţista u̯om 7/91 cf. 10/2 etc. La plural *ţişta*: ţişta cal' 11/9. Ţişta doil' fraţ rau̯... cu inat. 1/44 cf. 16/29, 7/36, 3/49, 9/55. La feminin singular *ţeastă*: Să lă-u dau̯ ţeastă carti 9/39 cf. 5/55. La plural, regulat *ţeasti*, (Lugunţa) *ţęsti*: Ţęsti tšǫfţili să ii̯ă să si facă u̯oi̯ 6/25 cf. 7/28, etc. In Ţărnareca se întrebuinţează pentru masculin singular numai *estu*: *Daţ la estu om tănti pari* (daţ-i acestui om atâtea parale) 7/65 cf. 6/65, 5/68 etc. La feminin *i̯astă*: *Etu, tru i̯astă casă şadi muşata loclui̯* 28/65. In afară de aceasta, se mai întâlneşte şi forma *aistu*, femenin *aistă* plural *aişti*, *aiste*, ca în dialectul aromân.

Pronumele de depărtare este pentru masculin şi ambigen singular *ţela*: *Antribǫ ţela chirchezu* 5/16. *La zisi ţela laf.* 2/21 cf. 2/7, 2/12. La plural avem *ţel'a*: *Al' flǫ ţel'a doil' fraţ.* 18/19 cf. 7/56, 5/26, etc. Feminin singular *ţea*: *Tricură la ţea valea* 9/55. Plural *ţeali*: *L-ąncl'isiră ţeali di tšătie.* 352 cf. 4/37.

In afară de acestea mai avem: *lant*, masculin singular: *Vinì lant rap cari ą̯ ra numea* 3/80. Plural *lańţ*: Doi lańţ u̯amiń la ţăneau̯ 18/56. Feminin singular *lantă*: *Lantă u̯ară* 23/72 *Lantă parti* 22/41. Compus cu *ţela*, *ţea* avem: *ţelalant*, feminin *ţealantă* plural *ţel'alanţ* şi *ţel'lanţ*, feminin *ţealilanti*. *Ţel'lanţ argaţ nu-l' dădeau̯ păni* 3/65. Una ra albă, ţealantă ra neagră 3/16 Ţealilantili suror 1/59.

Aşà dar, avem următoarele pronume demonstrative:

	Singular				*Plural*		
Masculin	ţista	Femenin	ţeastă	Masculin	ţişta	Femenin	ţeasti
»	(i̯)estu	»	i̯astă	»	(i̯)eşti	»	i̯asti
»	aistu	»	aistă	»	aişti	»	aiste
»	ţela	»	ţea	»	ţel'a	»	ţeali
»	lant	»	lantă	»	lańţ (lanţ)	»	lanti
»	ţelalant	»	ţealantă	»	ţel'alanţ	»	ţealilanti

Dintre toate acestea, numai pronumele *lant* şi *ţelalant* se articulează la nominativ: *lantu*, fem. *lanta*, plur. *lanţil'*, fem. *lantili*. Tot aşà *ţelalantu* fem. *ţealanta* pl. *ţel'alanţil'* fem. *ţealilantili*.

Declinarea pronumelui demonstrativ:

Masculin

Sing.	N. ţista	Plur.	N. ţişta
	G. lu ţista		G. lu ţişta
	D. la ţista		D. la ţişta
	A. ţista		A. ţişta

Feminin

Sing.	N. ţeasta	Plur.	N. ţeasti
	G. lu ţeasta		G. lu ţeasti
	D. la ţeasta		D. la ţeasti
	A. ţeasta		A. ţeasti

In funcţiune de atribut, pronumele demonstrativ se pune, în regulă generală, înaintea substantivului. Cu toate acestea, sunt cazuri, deşì foarte rari, când pronumele se pune şi în urma lui: *Cu chi̯ustecu ţista* 8/IV cf. 8/37.

Observaţiuni. In privinţa pluralului masculin de la *lant*, forma cea mai obişnuită este *lan'ţ* (cu n palatalizat) pentru *lanţ*. *Să na duţim ăn lant cătun să mintšunǫm şi lan'ţ* (... să minţim şi pe alţii) 12/18.

[1]) I. Popovici, o. c. p. 72.

Deasemenea pluralul feminin de la *ţeasta* face şi *ţeaşti*, pe lângă forma regulată *ţeasti*, probabil sub influenţa pluralului masculin *ţişta*. Weigand (o. c. § 132) mai dă şi *noaştri, voaştri*, pluralul feminin de la *nostru, vostru*, pentru *noastri, voastri*, după cum am dat la pronumele posesiv. Aceste forme nu mi-au fost confirmate şi nici le-am putut întâlnì în textele strânse de mine. Deasemenea tot Weigand (§ 134) dă la declinarea pronumelui demonstrativ, pentru cazurile oblice de la singular şi plural, nişte forme care ar corespunde acelora din dialectul dacoromân: G.-D. *ţistuịa* plur. *ţistora* de la ţista şi *ţeluia* plur. *ţelora* de la ţela. Nici aceste forme nu mi-au putut fi confirmate. Declinarea pronumelui se face numai cum am arătat mai sus, ca la toate substantivele. In Ţârnareca am întâlnit o singură dată *ţeluĭ*, dativul de la *ţela*: *Curuĭ lucru ăs ii maĭ muşat, ţeluị ăs ịască mul'area* 14/65.

§ 99. *Pronumele relativ şi interogativ.*

Pronumele relativ este *cari* şi *ţi*: *Vizù un ụom cari vindeà* 2/78. *Mul'area ţi ti ąnsuraş* (muierea cu care te-ai însurat) 11/65. *Chirchezu ţi ra la apu* (cerchezul care erà la apă) 6/10.

Pronumele interogativ: *cari* şi *ţi* (*ţe*): *Cari ăị cola bra?* 21/55 *Ţi ţer, ąn' fǫ* (fă-mi ce vrei) 27/40.

Dintre aceste două forme, se declină numai *cari* şi anume: la gen.-dat. singular sau rămâne invariabil, însă în cazul acesta se întrebuinţează mai rar: *Vinì lant rap cari ąl' ra numea*... (venì un alt arap al cărui nume erà) 3/80; sau este precedat de prepoziţia *la* şi sub aceatsă formă îl găsim foarte des: *Vea un frati la cari l'i ra numea misirculi* (aveà un frate al cărui nume era) . . . 3/33; sau, în fine, se declină ca în dialectul dacoromân şi atunci avem: *curuị*: *Dăraţ un lucru muşat şi curuị lucru ăs iă ma muşat, ţeluĭ*... (faceţi un lucru frumos şi al cărui lucru va fi mai frumos...) 14/65. In cazul din urmă, care este rar, înaintea formei *curuị* se pune şi articolul *lu*: *Să videm lu curuị* (calǫtšcă) *pǫti ăs la tal'ă mortu* (să vedem al cărui paloş poate să taie pe mort) 31/18. *Lu curuị ọị ăs iịă* 6/23.

Aşa dar, avem:

Nom. cari
Gen. curuị, la curuị, cari, la cari
Dat. la cari
Ac. cari

§ 100. *Pronumele nehotărît.*

Dintre pronumele nehotărîte întâlnite în texte şi întrebuinţate în vorbire, avem următoarele:

Tari (< eccum s. atque-talis) «atare, cutare, astfel». *Meụ fitšor tari ăị* (băiatul meu aşà este) 5/21. *Nu si vind tǫr castraveţ la noị* (minciuni d'astea nu trec la noi) 156. cf. 12/7, 19/29, 6/42. Se mai zice şi *ftari*: *Si fẹsi ftari grǫn* (se făcu un astfel de grâu) 16/5.

Tari-şi-tari «astfel, aşà şi pe dincolo». *Ăn fil'an loc ari un tari şi tari ụom* (în cutare loc are un astfel de om) 11/55.

Cutari «cutare». Ţi zuụă să-u faţim nunta? — zuụa cutari 17/93.

Ţiva (din ţi-va) «nimic». *Ţe mi ver, bre fărtati?* — *Nu, ţiva, ţiva* (ce mă vreai... — Nu, nimic, nimic) 4/79 cf. 5/2, 2/4, 9/70, 17/55.

Ţiva-godea (după bulgărescul *što-gode*) «ceva, orice». *El nu vea lant ţiva-godea, ni mumă ni tată* 1/93 (nu aveà alt nimic, nici mama nici tată). *Ţela si duţea si spargă ţiva-godea* (se duceà să strice s. să ucidă ceva) 9/57 cf. 3/49, 821.

Cǫt (< quantum) «Cât». *Cǫt si ţeară... tu să-l' daị* 15/42. *Na-ţ părili cǫt ąţ fac* 8/2 cf. 10/5 etc.

Cǫţva, fem. *cǫtiva* «câţivà, câtevà». *Cǫtiva buţ di apu* 8/74. *Tăl'ară cǫtiva smăreţ* 9/10.

Cǫta «atât». *Ţela ţi s- nu poată cǫta să mănăncă, capu ąị la lẹụ* (aceluia care nu va puteà să mănânce atâta...) 4/4 *Ịeş cǫta şătăit* (eşti aşà de umblat) 752. *Di cǫta maĭ bun nu si poate* (mai bine decât atâta nu se poate) 7/69, etc.

Cǫt... cǫta «cât... atât». *Pricazma va spuş, cǫt putuį, cǫta va mintšunaį* (... cât putui atâta vă minţii) 29/32.

Cǫta şi cǫta «atâţi». *Cǫta şi cǫta uamin' am tăltšǫt* (atâţi oameni am ucis) 2/57.

Cǫtiva «câteva». *Cǫtiva buţ di apu* 8/74 cf. 9/10.

Vrin, vrină «vreun, vreo». *Clo ăn ţăl loc vut-au şi vrină guvă* 22/69 cf. 4/36, 3/58.

Nişti (<nescio quid) «nişte». *Amnară, bătură di nişti tšǫfţ* (umblară, întâlniră nişte ciori) 19/31 *Un ţar dără nişti cunăchį* 2/65 cf. 9/10, 16/15.

Nişti... nişti «unii... alţii». *Nişti cu sapa, nişti cu cartea* (unii cu sapa, alţii cu cartea) 675.

Niştea (în Liumniţa) «nişte». *Vizù diparti niştea iscri di fuăc* (văzù departe nişte scântei de foc) 3/77.

Niscăn (< nescio quantum > arom. *niscăntu*) «ceva, câtva, puţin, niţel». *Tăl'ară* (di tupola) *ună zuuă, rămasi ancă niscăn* (... mai rămase încă ceva) 18/64. *An' ţi bea apu... zăstăţ si beau niscăn* (mi-e sete, stai să beau puţin) 10/64.

Tăntu, tănti «atât, atâţi». *Daţ-l'a la estu uom tânti pari* (daţi acestui om atâtea parale) 7/65 cf. 19/64, 2/66.

Tot, toată (< totus, -a -um) tot. *Toati casili luį sa.* 112 cf. 7/16, 1/20. Şi: *tut. Tot cunacu arsi cu tut pări cu tut tot.* 5/15; (în Liumniţa) *tuăt* 16/73.

Cati (< gr. *κάθε*) întrebuinţat numai la Ţârnareca (arom. *cathi*) «fiecare». *Cati seară si duţeà la feata* (în fiecare seară...) 31/65, cf. 34/65.

Secuţ (< bg. (v)sĕkoi) «fiecare». *Ţăruili ăs vi li ruc la secuţ pristi un munti* (opincile vi le voiu aruncà la fiecare peste un munte) 9/66.

Sfaca (<mbg. sfaka bg. *vsĕka* fem. lui *vsĕkoi*). *Sfaca dzuuă si duţeà la ună vin'ă* 1/10.

Ier (< turc. her) «fiecare, orice». *Ier zuuuă vineà la noį*. Compuse: *Ier-ţi* «orice»; *ţer-cari* «oricare». Prescurtat: *e* «fiecare, orice». *E săptămǫnă vineà casă* 1/42. *E ţi om* (orice om) 41/65. In poziţie neaccentuată şi *i* id. *I zuuă la duchian şideà* (în fiecare zi şedeà la prăvălie) 1/16.

Cafcu (<bg. kakvo) «Ce fel». *Cafcu tšǫuli ţer tu Teghįu, Dali nalti ili slojni* (bg. složen)? (ce fel de ghete vrei tu Teghiu, înalte sau scurte?) 1/XI.

NUMERALUL

§ 101. In dialectul meglenoromân numeralul se păstrează mult mai bine decât în dialectul aromân. In acest dialect, în graiul Aromânilor din Sud, numerile compuse sunt înlocuite din ce în ce cu numeralul grecesc. Numai la Nord se numără curat în romăneşte ca în dialectul meglenit.

§ 101. *Numerale cardinale*: un 21/38, una 23/94, doį 1/62, dǫuă 6/74, 13/77, treį 1/31, patru 22/78, ţinţ 10/42, şasi 11/67, şapti 18/56, uopt 9/4, nǫu 12/58, 9/61, zaţi 27/65, 5/81, unspreţ 10/49 (şi unsprăţ 11/7), dǫuspreţ (şi dǫusprăţ 10/42), treįspreţ, paįspreţ, ţinspreţ 16/72, etc. dǫuzǫţ 8/42, 27/65; treįzǫţ 27/65, patruzǫţ 6/21, ţinzǫţ 18/7, etc. dǫuzǫtšiun, dǫuzǫtšidǫu, dǫuzǫtšitreĭ, dǫuzǫtšipatru, dǫuzǫtšiţinţ 10/41, etc. una sută 8/24, 10/42, dǫu suti 5/4, treį suti 3/63, etc. ună mil'ă, dǫu mil', treį mil' 2/4, etc. un miliun 17/4, etc.

Dintre acestea, femininul de la doį face forma obişnuită *dǫu*. In afară de aceasta, mai avem *duau* 17/73 şi *dau* 13/81. Deasemenea şi *nǫu* face regulat, însă mai rar, nǫuă 2/65, (Ţârnareca) nauă. Pentru «cinci» numai în dial. megl. se aude *ţinţ*, nu şi în dialectul aromân cum se dă ţinţ s. ţinţ(ĭ) (cf. Puş. EW. 363, CDDE 343). In acest dialect *i* final se aude plenison: *ţinţi*.

Pentru *zaţi* se mai aude şi *zeaţi* 5/81, iar în Ţârnareca numai *dzaţi* 26/68, ca în dialectul aromân. Pluralul lui zaţi face zǫţ din zăţ < zeţ şi *zăţ*: dǫuzăţ 10/72.

De la zece în sus, numeralele cardinale se formează, ca şi în toate dialectele, cu prepoziţia *spre*. Pentru douăzeci avem *dǫuzǫţ*, nu *yinyiţ* ca în dialectul aromânesc. Tot aşà de la douăzeci în sus unităţile se adaogă cu ajutorul conjunţiei *şi*, ca în dialectul dacor., *dǫuzǫţ-şi-un*, nu cu *spre*, ca în arom. şi unităţile puse înainte (ună-spră-yinyiţ). Conjuncţia *şi*, împreunându-se cu terminaţiunea *ţs* din *dǫuzǫţ*, dă naştere la sunetul *tš* şi atunci avem *dǫuzǫtšiţinţ* pentru *dǫuzǫţ-şi-ţinţ*. cf. nǫuzǫtšişapti 2/57, nǫuzǫtšiuopt ib. nǫuzǫtšinǫu 3/57.

Pentru *sută* am auzit zicându-se şi *stu* (< bg. sto). *Una stu di liri* (o sută de lire).

Pentru «amândoi» avem: *şimidoį*, *şimidǫu̯(ă)* plural *şimidoįl'* fem. *şimidǫu̯li*. *Di inat si şităiră şimidoil'* 15/24 cf. 3/18. *Tucu prucurară şimidǫu̯li apu* (numai că începură să curgă amândouă apă) 13/56, cf. 3/18, 84/19. In Huma: şamindoį, şamindǫu̯li 18/69 cf. 20, 23/69.

Declinarea numeralului cardinal articulat sau nearticulat este aceeaş ca şi la pronumele demonstrativ. După cum se va vedeà la partea sintactică, el se declină singur şi ca element determinativ pus înaintea unui substantiv, însă în amândouă cazurile articulat cu articolul hotărît: doi: *doįl'*.

Nom. doįl' fraţ
Gen. lu doįl' fraţ
Dat. la doįl' fraţ
Ac. doįl' fraţ.

Câteva citate: *Pricazma lu doįl' fraţ* (povestea celor doi fraţi) 6. *Tšiflicu lu ună lam'nă* (moşia unui balaur) 23/94. *Casa lu un birber* (casa unui bărbier) 8/32. De multe ori se întâmplă ca dativul să ţină locul genitivului, aceasta mai ales atunci când numeralul nu primeşte articolul: *Pricazma la doį u̯amin' mintšunoş* 18.

§ 102. *Numerale ordinale.*

Pentru «întâiu» se aude forma *prima*, care se întrebuinţează mai rar ca atribut şi foarte des ca adverb. Cuvântul este de origine latină (primus, -a, -um), după cum a relevat şi Weigand, deoarece ca neologism n'aveà de unde pătrunde în dialectul megleno-român, lipsind din graiul Bulgarilor cu care Meglenitii vin în atingere. De altfel, şi existenţa lui în dialectul dacoromân (cf. Puş. EW. 1384) vorbeşte în deajuns pentru originea lui latină: *Ca intrǫ ieł la di prima uşă, işǫ lupu*; *la dǫu̯li uş, işǫ un răslan* (când intră el la uşa întâiu ieşì lupul; la a două uşe ieşì un urs) 14/86. *Prima u̯ară cǫn ąl' la dusi caveu̯* (prima dată...) 8/81, cf. 8/46. Ca adverb: *Si dus-ąu̯ lăngă domnu şi prima la ąntribat-a* (... şi mai întâiu l-au întrebat) 6/59. *Di prima* = mai întâiu 30/51. *Maį di prima* = înainte de toate. *S-mi duc maį di prima la lov.* 4/94.

Celelalte numere se formează adăogându-se articolul feminin de la plural *-li* (-le) la numeralul cardinal, precedat de prepoziţia *la*: *la dǫu̯li or* (a doua oară) 2/11; *la treįli or* (a treia oară) 4, 5/9. *Cǫn ąntriş ari un lup, la treįli uş ari şǫrp* (când intri este un lup, la a treia uşe sunt şerpi) 12/86. *Ca vini la treįli cał* (când ajunse la calul al treilea) 17/94: *la nǫul'ă an'* (în anul al noulea) 2/65. Felul acesta de a formà numeralul este acelaş pentru amândouă genurile; numai în Ţârnareca se deosebeşte şi anume, la forma feminină se adaogă terminaţiunea *-a*: *La treįa dechică la flară la un cavinĕ* (în minutul al treilea îl găsiră la o cafenea) 19/65. *La treįa dzuu̯ă gri* (a treia zi grăì) 29/65. Tot în Ţârnareca pentru *prima* se zice *prot* fem. *proată* (< πρῶτος).

Ora peste zi se arată cu forma feminină a numeralului cardinal articulat la plural: la dǫu̯li, la treįli, la patruli, ca în aromâneşte: tu dau̯le, tu treįle, etc. (la două, la trei, la patru).

§ 103. *Numeralele distributive.*

Se formează cu *câti* pus înaintea numeralului ordinal, ca în toate dialectele: căti unu, căti una 5/61, căti treį 7/20, etc.

§ 104. *Numeralele multiplicative.*

Sunt aceleaşi ca în toate dialectele: *ună-u̯ară* (arom. ună u̯ară) 5/70, *dǫu̯-or* 7/34, *treį-or* 13/81; *u̯or-di-căti-u̯or* 13/65.

VERBUL

§ 105. Toate verbele de origine latină se reduc la un număr de aproape 222. Flexiunea lor se face după cele patru conjugări în: *-ari*, *-eari*, *-iri* (-ere) şi *-iri*. Cele mai multe intră la conjugarea întâiu (140); mai puţine la a treia (54) şi mai puţine la a patra (21) şi numai 8 la a doua.

Iată aceste verbe, după conjugări:

Conjugarea I: *aflu* < afflo, -are; *ąmbet* < *imbĭbĭto, -are; *amnu* < amb(u)lo, -are; *ąmpeadic* < impĕdĭco, -are; *ampl'u* < impleo, -ere; *ąncalic* < caballico, -are; *ąncalţ*

calceo, -are; *discalț* < dĭs-calcio, -ere; *ąncarc* < (in)carrĭco, -are; *ąncl'ag* (s. *chl'eg* < clago, -are; *ąncurun* < corōno, -are; *ąnfaș* < infascio, -are; *anflu* < inflo, -are; *ągan* inganno, -are; *ąngl'it* (si *ngl'it*) < ingluttio, -ire; *ąngrec* ĭngrĕvĭco, -are ;*ąnjur* < injurio, are; *ąnjug* < jugo, -are; *dijug* < dĭs-jugo; *ąnsor* < in*uxoro, -are; *ąntreb* < interrogo, -are; *antru* < intro, -are; *ąntunic*, -are; *ąnturb* < turbo, -are; *ąnveț* < (in)vĭtio, -are; *ar* < aro, -are; *ardic* <; *ba'tiz* < baptiẑo, -are; *blastim* < *blastemo, -are (= blasphemo); *cac* < caco, -are; *cat* (caft) < *cavito, -are; *calc* < calco, -are; *casc* < casco, -are (< χάσκω); *cur* < colo, -are; *chiaptin* < pĕctino, -are; *caț* < adcaptio- -are; *cl'em* < clamo -are; *cont* < canto, -are, *crep* < crepo, -are; *culc* < collŏco, -are; *cuminic* < commĭnĭco, -are; *cumpăr* < comparo, -are *cuntin* *cunctino, -are (< cunctare, Pușcariu în *Dacoromania* 226 [1]); *dap* < adaquo, -are; *dar* (rom. *adar*); *dau* < do, dare; *deapin*; < dēpāno, -are; *deapir* < dēpĭlo, -are; *dinzur* (derivat din) dinzur (prep.) < gyrus; *dipărtez*, < *de-quartare; *discarc* < descarr(i)co -are; *discont* < dis-canto, -are; *dișort* < *desĕrto, -are; *despic* (dișchic) < despĭco, -are; *dispol'* < de-spŏlio, -are; *diștet* < deexcito, -are; *dor* < dolo, -are; *duml'artă* (domnuiartă); *dun* > aduno -are; *durmitez* < dormito, -are; *faric* < fabrico, -are; *fet* < feto, -are; *frec* < frĭco- -are; *frimint* < *fragmento, -are; *fum* < fumo, -are; *fur* < furo,-are; *gust* < gusto, -are; *joc* < joco, -are; *judic* < judico, -are; *jungl'u* < jugulo, -are; *jur* < juro, -are; *jut* < adjuto, -are; *lag* < allargo, -are; *las* < laxo, -are; *latru* < latro, -are; *leau* levo, -are; *leg* < lĭgo, -are; *l'ert* < liberto, -are; *lurec* < lubrico, -are; *mănănc* < măndūco, -are; *mănicat* < manico, -are; *mărit* < marito, -are; *mastic* < mastĭco, -are; *mațin* < machino, -are; *meastic* < mĭxtĭco, -are; *mintšun* < mentiono, -are; *mir* < miro, -are; *mirindz* < meridio, -are; *mutšcu* < *muccico -are; *mut* < muto, -are; *mbalț* < in-balteo, -are; *ncl'in* < ĭnclĭno, -are; *nec* < neco, -are; *nuib* < *inobvio, -are; *numir* < numero, -are; *piș* < pissio, -are; *plăntu* < planto, -are; *plec* < plĭco, -are; *port* < porto, -are; *răpas* < repauso -are; *rog* < rogo, -are; *rom* < rimo, -are; *runc* < averrunco, -are; *sap* < sappo, -are; *sărup* < sub-rupo, -are; *sărut* < saluto, -are; *satur* < saturo, -are; *scapir* (arom. ascap'r); *scapit* (arom. ascapit); *scap* < *ex cappo, -are; *scarpin* < scarpino, -are; *schimb* < *ex-cambio, -are; *scult* < asculto, -are; *scup* (arom. ascuchiu); *seamin* < sĕmĭno, -are; *seațir* < șicĭlo, -are; *sănzirari* < sanguinare; *spar* (arom. a par); *spel* < ex-pellavo, -are; *spinzur* < *pendio, -are; *spurc* < spurco, -are; *stau* < sto, -are; *ștern* < astĕrno, ĕre; *ștet* < excepto, -are; *stup* < stuppo, -are; *sud* < sudo, -are; *suflu* < sufflo, -are; *sugl'iț* < subgluttio, -are; *șuir* < siubilo, -are; *sun* < sono, -are; *tal'* < taleo, -are; *țert* < certo, -are; *torn* < torno, -are; *treamur*, *zătremur* < tremulo, -are; *ul't* < oblito, -are; *uou* < ovo, -are; *urdin* < ordino, -are; *urlu* < ulŭlo, -are; *usc* < exsūco, -are; *vatăm* (arom. id.); *vegl'u* < vĭg(i)lo, -are; *visez* (rar) < *viso, -are; *zbier* < verro, -are; *zgair* < excario, -are.

Conjugarea II: *ąncap* < capio, -ēre (-ĕre); *beau* < *bibo*, -ĕre; *cad* < cado, -ĕre; *doari* < doleo -ēre; *pot* < poteo, -ēre; *sod* < sedeo, -ēre; *ved* < video, -ere; *voi* < volo, ĕre.

Conjugarea III: 1. Verbele cu perfectul simplu, având accentul pe terminațiune (în *-ui*): *ąmpl'u* < impleo, -ēre; *ąncres* < cresco, -ĕre; *bat* < batto, -ĕre; *cres* (v. ąncres); *cunosc* < conosco, -ĕre; *fut* < futuo, -ĕre; *pasc* < pasco, -ĕre; *perd* < pĕrdo, -ĕre; *ștern* < astĕrno, -ĕre; *țon* < tĕneo, -ēre; *țer* < quaero, -ĕre; *trec* < traicio, -ĕre; *vind* < vendo, -ĕre; *vom* < vomo, -ĕre; *zac* < jaceo, -ēre.

2. Verbe cu perfectul simplu, având accentul pe tulpină: *ąncl'id* < (in)cludo, -ĕre; *ąndireg* < derĭgo, -ĕre; *ąnțileg* < intĕllĭgo, -ĭgere; *ąnțing* < (in)cingo, -ĕre; *ąnving* < vinco, -ĕre; *ard* < ardeo, -*ĕre; *coc* < coco, -ere; *dipun* < dēpōno, -ĕre; *dișcl'id* < dĭsclūdo, -ĕre; *duc* < dūco, -ĕre; *fac* < facio, -ĕre; *frong* < frango, -ĕre; *frig* < frigo, -ere; *ierb* < fĕrvo, -ĕre; *jung* < adjungo, -ĕre; *leg* < allego, -ĕre; *ling* < lingo, -ĕre; *merg* < mergo, -ĕre; *mulg* < mulgeo, -ĕre; *ping* < impĭngo, -ĕre; *pitrund* < pertundo, -ĕre; *pun* < pono, -ĕre; *rămon* < remaneo, -ĕre; *rod* < rodo, -ĕre; *rod* < rideo, -re; *rup* < rumpo, -ĕre; *scot*. *scund* < abscondo, -ĕre; *sparg* < spargo, -ĕre; *spun* < expōno, -re; *șterg* < extĕrgo, -ĕre;

---

(1) In privința lui *cuntin* vezi și expunerea lui Leca Morar («Glasul Bucovinei» din Cernăuți, VI (1923) No. 1247 din 31 August), care pleacă de la *contenire* pentru *continere*, cu schimb de sufix. Cf. și O. Densusianu în H. l. r. II, p. 42: «*cunten* <**contenire* suppose l'existence d'un ancien ind. pres. cúntin, à la place du plus recent *cuntenesc*.

sting < stinguo, -ĕre; *string* < stringo, -ere; *sug* < sugo, -ĕre; *trag* < *trago, *-gere; *trimet* < tramitto, -ĕre; *tund* < tondeo, -ere; *zic* < dīco, -ĕre.

Conjugarea IV: *ąmăprțǫs* < impartio, -īre; *ąncălzǫs* < *incalidēsco, -īre; *ąnfluminzǫs* (flamund); *ąnflures* < inflorēsco, -*ire; *apir* (arom. id.); *bes* < bĭssio, -īre; *bitărnes* (bitǫrn); *coapir* < coperio, -ire; *cufăres* < con-forio, -ire; *discoapir* < disco(o)perio, -ire; *dispart* şi dispărțǫs; *dorm* < dormio, -ire; *ndulțes* (dulți); *i̯es* < exeo, -ire; *per* < pĕreo, -ire; *puțǫs* < puteo, -īre; *răpes* < rapio, -īre (-ĕre); *ruşǫs* (roş); *sirbes* < servio, -ire; *urdzǫs* < ordio, -ire; *urǫt*, adjectivul verbal de la *urǫs* < horresco, -ire; *zic* < dīco, -ere.

Trecerile mai vechi de la o conjugare la alta sunt aceleaşi cari se observă la toate dialectele: daug — dăvziri pentru *dăvzeari (< adaugēre); ard — ardiri pentru *ardeari (< ardēre); mulg — mulziri pentru *mulzeari (< mulgēre); rǫd — rǫdiri pentru *rădeari (< ridēre); tund — tundiri pentru *tundeari (< tondēre); torc — toarțiri pentru *turțeari (< torquēre); i̯erb — i̯arbiri pentru *irbeari (< fervēre); etc., etc. (cf. Dens. H. l. r. I 147).

Treceri mai nouă, în sânul dialectului meglenoromân observăm foarte puține şi acelea provenite din cauza prefacerilor fonetice. Astfel avem ąmpl'u — ąmpl'ari pentru ąmpl'eare; sui̯u — sui̯ari (în Țârnareca) pentru suiri, amândouă având la persoana a doua plural de la indicativ prezinte ąmpl'aț pentru ąmpl'eț şi sui̯aț pentru suiț (cf. § 14). In vorbirea curentă verbele țǫn şi fac se aud la persoana a doua plural de la ind. prez. țineț sau țăneț pentru țǫniț şi fățeț pentru fațiț, etc. (Vezi şi alte exemple la Obs. ad § 106). Cu toate acestea, formele cu accentul pe tulpină sunt cele mai întrebuințate şi numai ele se întâlnesc în textele strânse de mine.

PREZINTELE INDICATIV

§ 106. In afară de unele schimbări fonetice la care sunt supuse atât radicalul cât şi terminațiunile verbale, flexiunea acestei forme verbale este identică cu aceea a celorlalte dialecte.

Deasemenea şi în dialectul meglenoromân avem la verbele de la conjugarea întâiu şi a patra, pentru prezintele indicativ forme verbale scurte, cu accentul pe tulpină, şi lungi, cu accentul pe terminațiune.

	I	I-a	II	III	IV	IV-a
1.	cǫnt	lucrez	cad	bat	dorm	sirbes
2.	cǫnț	lucrez	caz	baț	dorm	sirbeş
3.	cǫntă	lucrează	cadi	bati	doarmi	sirbeaşti
1.	căntǫm	lucrǫm	cădem	batim	durmim	sirbim
2.	căntaț	lucraț	cădeț	batiț	durmiț	sirbiț
3.	cǫntă	lucrează	cad	bat	dorm	sirbes

X La persoana 1 sing. terminațiunea *-u* nu se aude, ca în dialectul dacoromân, în spre deosebire de cel aromân. El apare numai când verbul se termină într'o grupă de consonante în cari ultima este o licidă: *urlu* însă *ul't*. Verbele de conjugarea IV-a se termină în -es în loc de -esc, după cele spuse la obs. ad § 53-55.

La persoana 2 sing. terminațiunea *-i* dispare, potrivit cu cele spuse la § 34, iar la verbele de conjugarea IV-a terminațiunea -eşti este redusă la -eş pentru care vezi obs. ad. § 50-52.

La persoana 3 sing. pentru verbele de conjugarea II, III, IV şi IV-a avem terminațiunea -i pentru -e, din cauza lipsei de accent (cf. § 29). Din aceeaşi cauză şi la persoana 1, 2 plural de la conjugarea III avem terminațiunea -im, -iț pentru -em, -eț.

La persoana 1 plural, la verbele de conjugarea I şi I-a avem terminațiunea -ǫm pentru -ăm, potrivit cu cele spuse la § 5.

Observațiuni. Următoarele verbe de conjugarea I: aflu — flari, amnu — ąmnari, ampl'u — ąmpl'ari, antru — ąntrari, jungl'u — jungl'ari, mutšcu — mutšcari şi vegl'u — vigl'ari, în afară de forma regulată de la

persoana 1 singular, mai arată şi o altă formă care se termină în *-m*. Astfel avem: *aflum* 6/79, *amnum* 6/13, 7/30, *ampl'um* 4/16, *antrum* 18/39, cf. 11/3, 3/36, 15/40, *jungl'um* 4/52, 12/43, 4/85, *mutšcum* 2/12, *ştipcum* «pişc» (d.) *vegl'um* 3/7, 29/18. Acestea sunt aşà de fregvente încât sunt aproape singurele întrebuinţate în dialectul vorbit. Ele se explică prin analogie cu persoana întâiu sing. de la ind. prez. de la verbele bulgare. In bulgăreşte toate verbele se împart în trei clase: clasa I cuprinde verbe cu persoana 1 de la ind. prez. în -a, II în -ja şi III în -am care sunt şi cele mai numeroase, de oarece în această clasă intră şi o mulţime de verbe derivate. In dialectele din Macedonia, socotind între acestea şi pe dialectul megleno-bulgar, persoana întâiu în -am de la clasa III este, aproape, generalizată. Astfel, acì, pentru *pletà* «mpletesc» *bodà* «junghiu», *rastà* «cresc», toate făcând parte din clasa I, se zice *pletam, bodam, restam*, întocmai ca *digam* «ridic» *maham* «fac semn», etc. din clasa III. Această generalizare care a făcut ca orice verb la pers. 1 ind. prez. să se termine în -am, a avut o influenţă şi asupra verbului meglenit, făcând ca unele dintre acestea, ca acèle arătate mai sus,să primească la persoana 1 -m. Şi deoarece toate verbele bulgare la aceasta persoană se termină propriu zis în -am, unele din aceste verbe arată *-ăm*. Astfel, pe lângă *aflum* avem şi *aflăm* 7/31, 5/35, 9, 10/50, pe lângă *antrum* avem *antrăm* 5/51 şi tot aşà *jungl'ăm* 4, 19/32, 8/48. Dar influenţa verbului bulgar nu s'a mărginit numai asupra persoanei întâiu, ci a trecut şi asupra persoanei a doua singular. De la verbele de mai sus avem la această persoană: *afliş* 2/II, 4/35, 39; *antriş* 12/86, *jungl'iş* 6, 5/5, 15/55, 1/94, pe lângă formele regulate afli, antri, jungli. Acì se vede clar că terminaţiunea *-ş* pentru *-i* se datoreşte analogiei cu persoana a doua sing. de la verbul bulgar. După *pletam, pleteš* sau *pletiš*, s'a zis şi *aflăm, afliş*, etc. Dar la persoana a doua singular, în afară de formele citate mai sus, se mai întâlnesc unele terminate în -ăş: *aflăş* 2/31, 17/32, 24/51, *amnăş* (d); *jungl'ăş* 11/81, 10/84, cari trebuiesc socotite ca formaţiuni analoage cu persoana întâiu *aflăm*, etc., în ce priveşte *ă* pentru i din *-ăş*. Un caz invers observăm în forma *mutšchim* 9/12 pentru *muštcum* sau *mutšcu* refăcut, probabil, după persoana a doua, *mutšchiş* în ce priveşte i din -im pentru *u*. Tot aşà se întâlneşte şi forma *spunim* pentru spun: *Ai delmi că ţer să-ţ spunim* (hai dacă vrei să-ţi spun) 5/16. Dar aceasta nu mi-a putut fi confirmată şi probabil că vorbitorul din basm a întrebuinţat persoana întâiu plural pentru aceeaş persoană de la singular. In afară de aceasta, verbul *antrari*, la persoana a doua, pe lângă *antri* şi *antriş*, mai face şi *antri'n*: *S-la ąnvieş direptu pitšor ăn ţer să lęi tšămugu şi să antri'n* (să înfăşori piciorul drept în fier, să iei ciomagu şi să intri) 13/86. Deasemenea şi de la *spun*, persoana a doua sing., în afară de *spu'n*, care este forma normală, se mai întâlneşte şi *spuni'ń*: *Ti rog si nu spuni'ń* (te rog să nu spui) 11/47. Desigur că toate acestea nu se pot explicà decât prin analogie cu verbele ca: deapin-deapiń, seamin-seamiń, etc. Verbul *ampl'u* de conjugarea a II, din cauza prefacerilor fonetice, se conjugă după conjugarea I. Mai întâiu, în ceeace priveşte persoana întâiu cu l palalizat (l'), ea reprezintă sau forma organică, derivând direct din *impleo* sau, şi mai probabil, s'a născut prin analogie cu persoana a doua *implis (= imples) > împl'i > ǫmpl'i > ampl'i. In orice caz, acest l' este generalizat la toate persoanele de la singular şi plural; din cauza aceasta, la răspândirea lui n'ar fi cu neputinţă ca să fi contribuit şi persoana întâiu. In privinţa aceasta vezi şi forma arom. din limba Aromânilor din Albania de nord: *umpl'u* «umplu» *Mini va si-l' umpl'u mintea* «eu o să-i umplu mintea» (Weigand, Jahresb. XVI p. 204, II/3). La persoana a treia, potrivit cu cele spuse la § 30, face ampl'ă < ampl'e, cu ă pentru *-e*, terminaţiunea verbelor de conjugarea a doua. Această schimbare în terminaţiune a persoanei a treia a dat naştere la o confuzie de conjugare,

făcând să se creadă că verbul este de conjugarea întâiu. Şi după cum la *tal'*, *ąnmol'* cu persoana treia: *tal'ă*, *ąnmoal'ă* avem la persoana întâiu plural *tăl'ǫm*, *ąnmul'ǫm*, tot aşà şi de la *ampl'u* cu persoana a treia *ampl'ă*, avem la persoana întâiu plural *ąmpl'ǫm* pentru *ąmplem*. De acì uşor erà ca să facă la persoana a doua plural *ąmpl'ąț* pentru *ąmpl'eț* şi cu aceasta verbul să fie considerat ca făcând parte de conjugarea întâiu, pentru ca la perfectul simplu să avem *ąmpl'ai̯* pentru *ąmpl'ui̯*, iar la participiul trecut *ąmpl'at* pentru *ąmpl'ut*. La Ţârnareca, după o comunicare verbală, verbul se conjugă în felul următor: *umpl'u*, *umpl'ă*, *umpl̦ă*, *umpl'ăm*, *umpl'aț*, *umpl'ă*. Desigur că în acestea avem o încrucişare între formele aromâne, cu u inițial, şi formele meglenite cu l' palatal. La persoana a doua avem ă pentru i din cauza elementului palatal, pentru care vezi § 35. — Un alt verb care tot din cauza prefacerilor fonetice de la prezintele indicativ îşi schimbă conjugarea, este şi *sui̯*. La persoana a treia face *sui̯ă* pentru *sui̯e*, cu trecerea lui e în ă din cauza lui i̯ precedent.De acì apoi persoana întâiu plural a făcut *sui̯ăm* pentru *suim*, iar a doua *sui̯aț* pentru *suiț*. Aşà dar, tot după o comunicare verbală din Ţârnareca, avem *sui̯*, *sui̯*, *sui̯ă*, *suĭăm*, *sui̯aț*, *sui̯ă*. Verbul leau̯-lari se conjugă la cele trei persoane singular cu l rămas intact: *leau̯* 8/38, *leai̯* 6/37, *lea* 17/68, *lǫm* 12/40, *laț* 21/16, *leau̯* 6/22, pentru *l'au, *l'ai, *l'a, cum se aud până astăzi în dialectul aromân. Ele s'au format, desigur, prin analogie cu restul formelor verbale cu accentul pe terminațiune. Imprumutul acesta trebuie să se fi făcut de timpuriu, încă pe când persoana a treia de la singular şi plural *lĕvat-lĕvant*, trecând prin formele intermediare *li̯éu̯a-li̯éa* ajunsese la *l'ea*, pentru ca mai pe urmă, prin înlocuirea lui l' prin l, să fi putut da *leau̯*, *leai̯*, *lea*, cu păstrarea diftongului ea, care, în orice alt caz, ar fi trebuit să fie redus la a, din cauza lui l' palatal. De altfel, păstrarea diftongului *ea* s'ar puteà explicà, deşì cu mai puțină probabilitate, şi din contaminarea formelor organice de la persoana întâiu şi a doua singular **l'eu̯*, **l'ei̯* cu aceea de la persoana a treia singular *l'a*. In Lunguța, potrivit cu cele spuse la § 19 se aude lęu̯ 3/38, lęi̯, lę; iar în Ţârnareca, pe lângă formele curat meglenite leau̯, leai̯, etc., se mai întâlnesc şi l'au̯, l'ai̯, etc., aceste din urmă sunt, desigur, aromânisme. — In graiul din Cupa verbul dorm-durmiri, după o comunicare făcută de un elev de ai mei G. Papatanase, se conjugă la cele două persoane de la singular şi la a treia de la plural cu o din tulpină trecut în ö: *dörm*, *dörm*, *doarmi*, *durmim*, *durmiț*, *dörm*. In textele culese din Cupa nu se întâlnesc aceste forme, din care lipseşte chiar verbul durmiri. Trecerea lui o în ö este greu de explicat. Doar numai dacă ar fi să admitem o metateză a lui i în hiat: dormi̯o, mai ales că urmează după o labială, şi atunci am aveà ca în formele rubeus > roib, habeat > aibă, etc. şi dormio > di̯orm > dörm, dar şi în cazul acesta, dacă trecerea ar fi fost veche, ar fi trebuit să ne deà **jorm* ca din deosum > *jos*. Tot în Cupa am întâlnit forma *arzu* 16/56 despre care a mai fost vorba.

După informațiunile ce mi s'au dat, ea se întrebuințează des. Desigur că şi această formă trebuie socotită sau ca un derivat direct din *ardeo*' sau ca uua rezultat sub influența persoanei a doua *arz*. Dar partea şi mai curioasă la această formă este menținerea lui *-u*, atunci când se ştie că el dispare şi nu se păstrează decât numai după o grupă de consonante, în care ultima este o licidă. — Verbul *mintšunari* se conjugă cu accentul pe tulpină nu în -ez ca în dialectul aromân: *mintšun* 1/68, *mintšun'* 15/32, 3/38, 1/63, 1/68, *mintšună* 1/5, 2/63, *mintšunǫm*, *mintsunaț*, *mintšună*. O schimbare de accent ca în *mintšun* pentru *mintš'ún* avem şi în verbul *bătizari*, care la cele trei persoane de la singular face: *bátiz*, *bátiz*, *bátiză* (Lăgò odža să la batiză şi zisi... toi̯ să la batiz 5/86) pentru bătez, bătez, bătează(arom. pătedzu̯, pătedzi̯, etc.). — De la verbul *spar* «speriu», avem

cele două persoane de la plural *spărǫm, spărat* și *spárim, spárit.* — Verbul *țer* arată trecere de conjugare la cele două persoane de la plural pentru care avem *țirem* 21/16, *țireț*, pe lângă *țearim țearit.* Tot așà și de la *scot* avem *scutem, scuteț* 9/66, pentru *scoatim, scoatit.* — De la beau̯, pluralul, pe lângă *bem, beț*, în Liumnița mai face bi̯ăm, bi̯ăț, aceasta din cauza lui e, pentru care vezi § 13. In ce privește deosebitele forme, la prezintele indicativ, de la verbul *măncari*, să se vadă Obs. ad. § 4—10.

PREZINTELE CONJUNCTIV

§ 107. Ca în toate dialectele, prezintele conjunctiv se deosebește, puțin, de prezintele indicativ:

I	I-a	II	III	IV	IV-a
să cǫnt	să lucrez	să cad	să bat	să dorm	să sirbes
» cǫnț	» lucrez	» caz	» baț	» dorm	» sirbeș
» cǫntă	» lucrează	» cadă	» bată	» doarmă	» sirbească
» căntǫm	» lucrǫm	» cădem	» bătem	» durmim	» sirbim
» căntaț	» lucraț	» cădeț	» băteț	» durmiț	» sirbiț
» cǫntă	» lucrează	» cada	» bată	» doarmă	» sirbească

Conjuncțiunea *să* se întrebuințează și sub forma *si*, sincopată *s*: să antrum 3/4 să mi duc 1/58, și: si antrum 18/39 si ąncalic 39/65; s-na ubidim 2/31; s-na duțim 2/73, etc. Despre trecerea lui s în z, când după el urmează un cuvânt care începe cu o consonantă sonoră: z-va dau̯ 7/66, pentru să vă dau̯, s-vă dau̯, z-vin 7/75, z-dunară 7/73 cf. Obs. ad § 62—63.

In ce privește terminațiunile acestui mod ele se păstrează, ca și în dialectul aromân numai sub forma indicativului. Singura rămășiță de la conjunctiv păstrată până azi la persoana a treia singular de la verbele de conj. I în dialectul dacoromân, s'a pierdut în dialectul meglenit, prin analogie cu persoana a treia de la indicativ.

Verbele de conjugarea IV-a cu tulpina în ț (< *t*) tš, ș, j, z, potrivit cu cele spuse la § 24, arată la persoana a treia singular terminațiunea -ască pentru -ească.

Formele verbale cu persoana întâiu și a doua singular neregulată și discutate la obs. capitolului precedent sunt aceleași pentru acest mod, mai ales că ele se întâlnesc aproape numai la conjunctiv. Așà dar avem:

1. să aflu, să aflum, să aflăm
2. să afl'i, să afliș, să aflăș

1. să antru, să antrum, să antrăm
2. să antri, să antrăș, să antri'n

1. să ampl'u, să apl'um, să ampl'ăm
2. să ampl'i, să ampl'iș

PREZINTELE IMPERATIV

§ 108. In afară de verbele de conjugarea IV-a, imperativul din dialectul megleno-român este la fel cu acela din celelalte dialecte. La persoana 2-a, pentru conjugarea I și I-a avem -ă; pentru II, III, IV -i, care, ca și la indicativ, se menține sau dispare, după natura consonantei după care urmează. Verbele de conjugarea IV-a au persoana a doua în -eà, întocmai ca și în dialectul aromân istror. și, în parte, și în cel dacoromân, în formele *păzeà, fereà*, pentru păzește, ferește.

Prin urmare, avem:

		I	II	III	IV
Sing.	2.	cǫntă	cadi	bati	dorm
	2.	lucrează			sirbeà
Plur.	2.	căntaț	cădeț	batiț	durmiț
	2.	lucraț			sirbiț

Iată acum şi unele forme întâlnite în textele culese, după conjugări: I. ancalică 32, ancarcă 3/40, antră 18/39, 22/55, intră 12/71, disjugă 13/41, jungl'ă 5/85, mâncă 22/69, mănancă 10/36, toarnă-ţi 14/31, uită 15/55 II. bea 10/32, vez 23/55, etc. III. dăşcl'idi 15/73, dipuni (numai în Ţârnareca) 16/64, paşti 13/41, tindi 39, ţoni 6/22. IV-a găzeà (calcă) 12/81, măineà 7/34, 14/86, 17/43, mântreà 32/65, sirbeà 10/2, trăià (rabdà) 8/29, tureà 8/52.

La verbele de conjugarea IV-a cu terminaţiunea tulpinei în ţ, tš, ş, j, z, după cum am văzut şi la § 107, avem la persoana a doua singular -a pentru -ea: tăltša-mi (ucide-mă) 16/64 pentru tăltšea-mi, şi tot aşà de la verbele: butšos, futšos, rutšos; grişos, tuşos, năstrăşos; bilijos, prăjos, pricăjos, etc. etc.

Imperativul monosilabic de la verbele: dari, duţiri, faţiri, stari s'a păstrat şi în dialectul meglenit, ca şi în restul limbii române: *dǫ* (nu dǫ 13/31); *du* (du-ti 12/2, 18/32); *fǫ* (fǫ-ti mai ancoa 18/33; dispfǫ-ti di pri cał «dă-te jos». 7/57; fǫ-ti azǫr «pregăteşte-te» 8/58); *zastoį* (zastoi uneac «opreşte-te puţin» 8/85, 2/20). In Ţârnareca, de la dari şi faţiri avem şi dă, fă (pe lângă dǫ, fǫ), care nu sunt decât aromânisme.

Observaţiuni. Cu privire la terminaţiunea persoanei a doua de la verbele de conjugarea IV-a *-ea*, observ că după părerea lui S. Puşcariu avem aface cu o prescurtare a terminaţiunii de la persoana a treia: *-easte.* In dialectul aromân toate formele verbale nouă intrate în conjugarea IV-a fac imperativul la persoana a doua în -ea. Această prescurtare trebuie să fie veche, deoarece, după cum se ştie, ea există, la unele verbe, şi în dialectul dacoromân. — Verbul *lăsari* îşi pierde terminaţiunea *-ă* de la persoana a doua singular, când este urmat de forma conjunctă a pronumelui personal: *las-mi* 5/36, *las-ti* 8/69, pentru lasă-mi, lasă-ti. — In afară de forma normală ţoni-ti sau ţon-ti, se mai întâlneşte şi *ţǫn'-ti* 11/85, care pare a fi rezultat sub influenţa persoanei a doua de la indicativ prezinte *ţǫn'*. — De la *spăreari*, în afară de forma obişnuită de la persoana 2 sing. *spari* (Nu ti spari 3/53, 10/28), mai avem şi *speară* (Nu ti speară feată 5/VIII), care poate fi şi cea normală, cu e în tulpină pentru a, ca în spelspeală, ştet-şteată, vegl'u-veagl'ă, etc. (In arom. avem *aspară*). — Verbul *lari* face la persoana 2 singular *leà* 2/66, 13/71, 3/72, etc. pentru *l'a*; este aceeaş neregularitate care s'a observat şi la formele de la indicativ prezinte, despre care vezi mai sus. — O particularitate deosebită prezintă la persoana 2 sing. verbul *fuziri.* Acesta, în loc de forma regulată fuz, arată pretutindeni *fuį*, cu z intervocalic căzut (Fui tu duşmanuli, că piriş 44/40; fui di ua 4/14; fui cum si fuz 7/35 cf. 4/11, etc.) Când este urmat de pronumele de dativ, atunci primeşte terminaţiunea -ă: fuiă-ţ 75. — De la verbul *viniri*, avem regulat persoana 2 sing. ieł 7/75; ielă 5/69, 12/56, iela 4/75 (< gr. ἔλα imperativul de la ἔρχομαι). Forma *vinu* aproape a dispărut; în textele mele nu se întâlneşte şi nici în vorbirea zilnică n'am putut-o auzì. — De la *stari*, în afară de *stoį*, mai avem şi *toį*, (Toi să la batiz, să-l' pun numea 5/86; toi, să videm 6/85, etc.) Că *stoį* nu este numai influenţat de verbul bulgăresc (cf. Weigand, o. c. 38), dar chiar reprezintă forma bulgară, aceasta se poate vedeà şi de acolo, că o se pronunţă închis ca în bulgăreşte, nu ǫ (< ă), dacă ar trebui să admitem o încrucişare cu forma bulgară.

IMPERFECTUL

§ 109. Flexiunea imperfectului la câteşi patru conjugările coincide cu aceea din dialectul dacoromân. Formele vechi de la persoana întâiu sing. fără -m, aşà cum se păstrează în scrierile vechi şi chiar astăzi în regiunea Bistriţei, nu există. Deasemenea şi persoana 3 plural se sfârşeşte în -u, în spre deosebire de dialectul aromânesc care nu arată această terminaţiune; dădeau 12/69, 1/31, 2/58, etc.; imnau 19/72, ţipau 14/11, ţirtau 1/39, vătămau 12/65, etc., etc.

I	II	III	IV
cănt-am	căd-eam	băt-eam	durm-eam
cănt-ai̯	căd-eai̯	băt-eai̯	durm-eai̯
cănt-à	căd-eà	băt-eà	durm-eà
cănt-am	căd-eam	băt-eam	durm-eam
cănt-aţ	căd-eaţ	băt-eaţ	durm-eaţ
cănt-au̯	căd-eau̯	băt-eau̯	durm-eau̯

La verbele cu tulpina terminată în tš, ş, j, dž, terminaţiunea *-eam* trece în *-am*: rutšam, tărtšam; năstrăşam, prăcăjam (şi pricăjam) pentru rutš-eam, tărtš-eam, etc. (cf. § 22).

Observaţiuni. Verbul *lari* «luare» face la imperfect *lăi̯am, lăi̯ai̯, lăi̯à, lăi̯am, lăi̯aţ, lăi̯au̯* (citatele se pot vedeà la capitolul verbelor neregulate). Desigur că aici avem aface cu o formaţiune analoagă după ded-dedeam: lai̯-lăi̯am. La Ţârnareca avem *lui̯am, lui̯ai̯, lui̯a, lui̯am, lui̯aţ, lui̯au̯*, care nu se explică decât numai printr'o încrucişare a formei aromâne *lu-am* (pronunţat loam) cu *lăi̯am*.— Prin analogie cu lăi̯am sau lui̯am avem şi *flăi̯am* de la *flari* «aflare» alături de forma regulată *flam*. — De la beari avem imperfectul *beam* şi *bii̯am*. — Verbul *dari* face la imperfect dideam şi (foarte des) *dădeam* 13/31, 11/56, dădeai̯, dădeà 13/31, dădeam 21/73, dădeaţ, dădeau̯ 2/58 cu e din tulpină trecut în ă, aşà cum se aude, pe alocuri, şi în dialectul aromânesc. Desigur că şi aici avem a face cu un fenomen de analogie cu formele de la prezintele indicativ *dau̯, dai̯*, etc. sau chiar cu rezultatul unei încrucişări cu vechiul imperfect *dam* (< dabam) pe care l-am întâlnit numai o singură dată: *Tucu si dam la toţ* (dacă dedeam s. aş fi dat tuturora) 15/31 (cf. § 116) şi care, după cum se ştie, la Aromâni, este forma oticinuită: dam, dai̯, da, dam, daţ, da.

PERFECTUL SIMPLU

§ 110. Se înfăţişează sub o formă mai arhaică decât acela din dialectul dacoromân de astăzi, asemănându-se, în privinţa aceasta, foarte mult cu dialectul aromân, cu limba vechilor texte literare şi cu dialectul bănăţean (cf. Weigand, *Der Banater Dialekt* în *Iahresb.* III p. 242 în care se dă lista tuturor verbelor cu perfectul sigmatic).

La tratarea perfectului simplu vom deosebì; 1) perfectul cu accentul pe terminaţiune şi 2) perfectul cu accentul pe tulpină (sigmatic).

§ 111. 1. *Perfectul simplu cu accentul pe terminaţiune* se formează regulat cu aceleaşi terminaţiuni ca în toate dialectele.

I	II	III	IV
cănt-ai̯	căz-ui̯	băt-ui̯	durm-ii̯
cănt-aş	căz-uş	băt-uş	durm-iş
cănt-ǫ	căz-ù	băt-ù	durm-ì
căn-ǫm	căz-um	băt-um	durm-im
cănt-aţ	căz-uţ	băt-uţ	durm-iţ
cănt-ară	căz-ură	băt-ură	durm-iră

La persoana 3 sing. de la conjugarea I avem terminaţiunea -ǫ pentru -ă, din cauza prefacerilor fonetice. La persoana 1 plur. avem -ǫm (< ăm), -um, -im pentru -arăm, -urăm, -irăm din dialectul dacoromân de astăzi, păstrând formele organice ca în literatura veche şi dialectul aromân de astăzi. La persoana 2 plur. avem -aţ, -uţ, -iţ pentru at, -ut, -it din celelalte dialecte, care, probabil, s'au născut prin analogie cu aceeaş persoană de la formele prezintelui indicativ. Punctul de plecare trebuie căutat în persoana 1 plural: cântǫm, căzum, bătum, durmim, care este la fel pentru perfectul simplu ca şi pentru prezintele indicativ. De acì apoi uşor erà să se formeze şi pentru persoana 2 plural mai întâiu de la perfectul simplu de conjugarea I: căntaţ (pentru căntat), şi după aceea să

se generalizeze şi la celelalte conjugări: căzuţ, bătuţ, durmiţ (pentru căzut, bătut, durmit). In Ţârnareca sunt foarte obicinuite şi terminaţiunile din dialectul aromân: -ai, -aş, -ă, etc. afară de persoana 2 plural, care arată mereu, chiar la formele de origine aromână, *aţ*, nu *-at*.

Observaţiuni. Verbul *ampl'u* «umplu» care, după cum am arătat mai sus (cf. obs. ad. § 106), din cauza prefacerilor fonetice a trecut la conjugarea I, la perfectul simplu face ạmpl'ai, ạmpl'aş, ạmpl'ọ 2/7, 7/35, ạmpl'ọm, ạmpl'aţ, ạmpl'ară 10. In Ţârnareca, după cum s'a arătat şi la prezintele indicativ, avem umpl'ai, umpl'aş, umpl'ă 13/72, umpl'ăm, umpl'aţ, umpl'ară. Mai rar: ạmpl'ui, ạmpl'uş, ạmpl'u 7/55, etc. după conjugarea II. Tot aşà şi *suiri* (Ţârnareca) cu perfectul simplu: suịaị, suịaş, suịă, suịăm, suịaţ, suịară, pentru suiị, suiş, etc. Verbul *leaụ* «iau» are: laị 4/22, laş 5/22, lọ 4/VI, 13/9, 4/24, 8/28, etc. lọm, laţ, lară 16/15, 21/16, 14/38, formate, de sigur de la infinitivul *lari*, ca căntarị: cantaị. Pe când persoana 3 sing. lọ arată un ọ pronunţat deschis şi bine distinct, la persoana 1 plural lọm se pronunţă când cu ọ când cu o, ceeace dovedeşte că forma veche *lom* (< lụăm < lụămu <levamus), care se întâlneşte în dialectul aromân, încă n'a dispărut de tot. Pentru persoana 3 singular lọ, în Huma se aude numai *lă* 8/69, 13/71, iar în Ţârnareca numai *lo* 25/64, însă aceasta poate fi aromânească (lo <luă), decât forma veche. De la *spăreari* avem spăruị 4/87, spăruş, spărù 4/87, cf. 10/4, 20/73, spărum spăruţ, spărură, după verbele de conjugarea III.

La Huma se conjugă şi după conj. I: spăreaị, spăreaş, spără, spărăm, spăraţ, spărară; de acì şi participiul trecut, pe lângă *spărut* face şi *spăreat* 10/40. De la *dari* avem regulat cu accentul pe tulpină *ded*, *deadiş* 8/35 (numai în Ţârnareca forma normală *dideş* 6/66), *deadi* 13/39, 5/6, etc., *deadim*, *deadiţ* 7/65, *daedără* 7/71 (în Ţârnareca) *deadiră* 3/68. La verbele de conjugarea II n'avem nimic de observat. Pentru *biuị* şi *căzuị* din bibit şi cecidit avem în latina vulgară **bibuit*, **caduit* (Dens. H. l. r. I, 152).

§ 121. 2. *Perfectul simplu cu accentul pe tulpină*. Pentru o mai mare înlesnire în tratarea acestei forme verbale, vom împărţì toate verbele în 5 grupe: 1. verbe cu tulpina terminată într'o dentală simplă, 2. cu dentala precedată de o nazală, 3. verbe cu tulpina într'o guturală, 4. cu guturala precedată de o nazală, 5. verbe cu tulpina într'o nazală şi 6. verbe cari se sfârşesc într'o labială.

1. *Verbe care se sfârşesc într'o dentală*:

ạncl'id — ạncl'iş — ạncl'is
ard — arş — ars
rod — roş — ros
rọd — rọş — rọs
scot — scoş — scos
trimet — trimeş — trimes
uţid — uţiş — uţis

2. *Verbe care se sfârşesc într'o dentală precedată de o nazală*:

pitrund — pitrunş — pitruns
prind — prinş — prins
scund — scunş — scuns
tund — tunş — tuns

3. *Verbe care se sfârşesc într'o guturală*:

ạndireg — ạndireş — ạndires
ạnţileg — ạnţilepşu — ạnţiles

coc	— copş	— copt
daųg	— daųş	— daųs
duc	— duş	— dus
fac	— feş	— fat
frig	— friş	— fris
leg	— leş	— les
merg	— merş	— mers
mulg	— mulş	— muls
sparg	— sparş	— spars
sug	— suptšu	— supt
torc	— torş	— tors
trag	— traş	— tras
zic	— ziş	— zis

4. *Verbe care se sfârşesc într'o guturală precedată de o nazală*:

ąnţing	— ąnţinş	— ąnţins
ąnving	— ąnvinş	— ąnvins
frǫng	— frǫnş	— frǫns
jung	— junş	— juns
ling	— linş	— lins
ping	— pinş	— pins
plǫng	— plonş	— plǫns
sting	— stinş	— stins
string	— strinş	— strins
ung	— unş	— uns

5. *Verbe care se sfârşesc într'o nazală*:

dipun	— dipuş	— dipus
pun	— puş	— pus
rămǫn	— rămaş	— rămas
spun	— spuş	— spus

6. *Verbe care se termină într'o labială*:

įerb	— įerş	— įert
rup	— rupşu	— rupt

Observaţiuni. Dintre aceste grupe, perfectul verbelor cu tulpina într'o dentală arată desvoltarea cea mai regulată. De la formele latine (in)clusi, arsi, rosi, risi, tramisi (= transmisi), occisi (= occidi) avem regulat: ąncliş, arş, roş, rǫş, trimeş, uţiş. Iată acum şi câteva forme dintre cele întâlnite în texte; ąncliş 9/3, ąnclisi 10/9, 9/38; arsi 38/65, arsiră 17/56; dăşclisi 14/77, dişl'isi 7/5; trimeş 24/31, trimeasi 6/IV, 5/70, trimeasiră 10/38; scoasi 12/38, 8/59, 4/68, scoasiră 6/33; zărăseş (za-rǫd) 8/62.

In ce priveşte grupa 2, cu dentala precedată de o nazală, observăm că încă în l. latină am avut absco(n)sit (= ndit) după modelul lui clausit (cf. Dens. H. l. r. I, 152) care a dat regulat *ascunş > *scunş*. Acesta, susţinut şi de perfectele verbelor terminate într'o guturală precedată de n, ca: *ąnţinş* < (in)cinxi, *junş* < junxi, *plǫnş* < planxi, *stinş* < stinxi, etc. (vezi mai jos la 4) a atras după sine şi restul formelor de la perfect, mai ales că erau prea puţine, care se terminau într'o dentală, ca *prinş* (pre(h)endi), *pitrunş* (pertudi) şi *tunş* (totondi). Se înţelege că trecerea aceasta s'a putut efectuà şi chiar numai sub influenţa perfectelor cu dentala precedată de o nazală. Iată şi câteva forme spicuite din texte: pitrunsi 12/68, prinseş 12/71, prinsi 594; scunş 7/36, şi 1/38. In Ţâra-

reca avem: scunş (arom. ascunşu), scumsiră 10/64, pe lângă scunş, scunsiş, etc.

In grupa 3 se observă o tendinţă de unificare à verbelor în *-si*, susţinute în bună parte şi de perfectele verbelor cu tulpina într'o dentală (grupa 1). Astfel, după merg-merş < mersi, mulg-mulş < mulsi, sparg-sparş < sparsi, torc-torş < torsi, au făcut şi ạndireg-ạndireş < *derexi* (pentru *dereps cf. arom. *derepşu < drepşu), daug-dauş < *adauxi* (pentru *daupş, arom. adapşu), duc-duş < *duxi* (pentru *dupş, arom. duş), frig-friş < *frixi* (pentru *fripş, arom. fripşu), trag-traş < *traxi* (pentru *trapş, arom. trapşu), zic-ziş < *dixi* (pentru *zipş, arom. dzîş), leg-leş < **lexi* (= legi cf. Dens. H. l. r. I, 153) pentru *lepş, arom. alepşu. Singura formă meglenită care face perfectul regulat este coc-copş < *coxi* susţinut, probabil, de participiul trecut copt (< coctum) şi tot aşà sug-suptšu < *suxi* (pentru *supş, arom. supşu) susţinut, şi chiar influenţat prin introducerea unui t în tulpină, de participiul supt < suctum (arom. suptu). Această din urmă (suptšu) a influenţat, la rândul ei, forma *anţilepşu < *intēllexi*, făcând-o să se pronunţe ạnţileptšu, pe lângă anţileş, fiecare conjugându-se separat la celelalte persoane din sing. şi plural: ạnţileapţiş, ạnţileapţi 5/64, ạnţileapţim, ạnţileapţiţ, ạnţileapţiră 6/64 şi anţileasiş (şi: ạnţiliseş 11/79) ạnţileasi, ạnţileasim, ạnţileasiţ, ạnţileasiră 19/56, 4/73, 1/77. Iată şi câteva forme din texte: ạndireasi 10/56, 3/69, dusiş 12/38, 5/78, dusi 8/39, 12/55; dusiră 4/55; frisi 4/52; leasi 4/37, leasiră 17/4, mearsi, (Ţârnareca) nearsi 3/65, 5/66, nearsiră 6/67, 1/68; traş 5/13, trasi 17/4, trasiră 5/34; ziseş 19/72, zisi 2/2, 3/21, etc.

In ce priveşte forma *fetš* < feci pentru *feţ vezi explicaţiunile date la Obs. ad § 53—55. Acì dau numai câteva forme: feş 12/4, 3/12, 23/55, 2/63, 7/69, etc. fịăş 2/76, fiseş 12/71, fisịăş 18/73, făseş 10/6, 10/33, 9/57, fẹsi 12/4, disfẹsi 4/17, feasim, feasiţ, feasiră 4/31, 23/38, etc. In Ţârnareca avem fetš 19/55, fiţeş, feaţi 4/65 însă şi feasi 7/64, feasiră 8/64, etc.

In grupa 4, dintre verbele terminate într'o gutturală precedată de n, cele mai multe fac perfectul simplu regulat: ạnţing-ạnţinş <(in)cinxi; jung-junş < junxi; ling-linş < linxi; plọng-plọnş < planxi; sting-stinş < stinxi; string-strinş < strinxi; ung-unş < unxi. Prin analogie cu acestea au trebuit să facă şi frọng-frọnş pentru *fredz < fregi (arom. fredžu pentru care vezi Obs. ad. § 53—55), ạnving-ạnvinş pentru *ạnviţ < vici (arom. azvimşu) şi ping-pinş pentru pedz > impegi (arom. pimşu), dacă cumva, după cum arată şi formele aromâne, n'ar fi existat în latina vulgară, pentru aceste două forme din urmă, **impinxi* pentru impegi şi **vinsi* pentru vici (cf. Dens. H. l. r. 153). Iată şi unele forme din texte: frọnsi şi frănsi 14/72, frănsiră 18/69; junsi 6/5, 5/15, etc. junsiră 2/73, junsără 2/77, 20/73; zălinsi 22/73; plọnsi 7/34, 5/58; strinsi 47/40, strinseş 649; unsi 7/30, unsără 23/29, etc.

In grupa 5, după modelul verbelor rămọn-rămaş (< rema(n)si şi a tuturor formelor cu o dentală în tulpină, mai ales că participiul perfect se termină în aceeaş consonantă: ard-arş, rod-roş, rọd-rọş cu part. ars, roş, rọs, au făcut şi pun-puş, dipun-dipuş, şi spun-spuş, cu participiile pus, dipus, spus.

In fine, în grupa 6, sub influenţa participiilor supt, copt de la verbele sug, coc, care erau aceleaşi ca terminaţiune cu rupt, ịert, s'au născut formele *ịerş* de la ịerb (cf. 20/32) şi *rupşu* de la rup (860). Şi după cum suptšu la celelalte persoane face supţiş, supţi, tot aşà şi rupşu face rupţiş, rupţi 23/72 cf. 16/19, 286, rupţim, rupţiţ, rupţiră 13/19, alături de rupsiş, rupsi 7/57, etc. (Cu privire la trecerea lui s în ţ cf. § 63).

PERFECTUL COMPUS

§ 113. Se formează ca în toate dialectele cu prezintele indicativ de la verbul ajutător *veari* şi participiul trecut de la verbul de conjugat.

I	II	III	IV
căntat-am	căzut-am	bătut-am	durmit-am
căntat-ai̯	căzut-ai̯	bătut-ai̯	durmit-ai̯
căntat-au̯	căzut-au̯	bătut-au̯	durmit-au̯
căntat-am	căutat-am	bătut-am	durmit-am
căntat-aţ	căzut-aţ	bătut-aţ	durmit-aţ
căntat-au̯	căzut-au̯	bătut-au̯	durmit-au̯

Despre perfectul compus construit cu «a fi», vezi la sintaxă § 154.

MAI MULT CA PERFECTUL

§ 114. Ca şi în dialectul aromân, vechiul mai m. ca perfect, aşà cum se întrebuinţează în dialectul dacoromân, a dispărut. Numai într'un singur basm am întâlnit forma *ziseasi*, care se reduce la forma latină *dixisset* (*Searta, fitšoru chinisi dupu boi̯ şi feasi şa cum l'ă ziseasi stăpǫnu*, «seara, pornì băiatul după boi şi făcù aşà cum îi zisese stăpânul» 14/41). Din cercetările ce am făcut ca să aflu dacă ea se întrebuinţează şi în graiul viu, nimeni n'a putut să-mi spună ceva lămurit. Cei mai mulţi nu o cunosc, ceeace vrea să zică că ea nu mai are întrebuinţare în dialect. Însă în locul acestei forme verbale dispărute, astăzi, pentru exprimarea ei s'a recurs, ca şi în dialectul aromân, la o formaţiune perifrastică alcătuită din imperfectul verbului ajutător *veari* şi participiul verbului de conjugat.

I	II	III	IV
veam căntat	veam căzut	veam bătut	veam durmit
veai̯ căntat	veai̯ căzut	veai̯ bătut	veai̯ durmit
vea căntat	vea căzut	vea bătut	vea durmit
veam căntat	veam căzut	veam bătut	veam durmit
veaţ căntat	veaţ căzut	veaţ bătut	veaţ durmit
veau̯ căntat	veau̯ căzut	veau̯ bătut	veau̯ durmit

Originea acestei forme verbale trebuie căutată în limbile balcanice şi în special pentru dialectul meglenit, în limba bulgară, care îşi formează m. m. ca perfectul cu *bĕh* (beach), imperfectul verbului «a fi». Dealtfel, influenţa limbii bulgare la formarea mai m. ca perfectului se vede şi deacolo că, după cum la perfectul compus pe lângă forma românească, mai există şi una tradusă din bulgăreşte cu verbul ajutător «a fi», tot aşà şi aici, în afară de formaţiunea cu verbul *veari*, mai există una, care se întrebuinţează ceva mai rar, alcătuită din imperfectul verbului «a fi» şi care, prin urmare, nu-i decât o traducere a imperfectului bulgar *bĕh*:

ram măncat, -ă	ram durmit, -ă
rai̯ măncat, -ă	rai̯ durmit, -ă
ra măncat, -ă	ra durmit,-ă
ram măncaţ, -ti	ram durmiţ, -ti
raţ măncaţ, -ti	raţ durmiţ, -ti
rau̯ măncat, -ti	rau̯ durmiţ, -ti

VIITORUL

§ 115. Dacă în dialectul aromân se mai păstrează o urmă de viitor alcătuit din prezintele conjunctivului, precedat de persoana 3 singular de la indicativul verbului «vreari» *va*, în dialectul meglenit s'a pierdut şi această ultimă rămăşiţă de viitor construit cu «volo», şi astăzi, această formă verbală se exprimă prin prezintele conjunctiv:

I	II	III	IV
si cont	si cad	si bat	si dorm
si cọnț	si caz	si baț	si dorm
si cọntă	si cadă	si bată	si doarmă
si căntọm	si cădem	si batim	si durmim
si căntaț	si cădeț	si batiț	si durmiț
si cọntă	si cadă	si bată	si doarmă

De sigur că, sub această formă, funcțiunea viitorului deşi este deosebită de aceea a conjunctivului, de multe ori ea se confundă şi nu se poate pricepe bine decât numai din contextul frazei: *Io si va 'ncurun, ca napcum si fațiț fămeal'* (eu vă voiu cununà, pentru ca iarăş să naşteți copii) 39/40 *Taț mul'ari, ca si ti tures ăn vali* (taci muiere, că o să te arunc în vale) 6/14. *S-ti duț?* — *s-mi duc.* (o să te duci? — o să mă duc 7/44. *Si-ți leg* (o să-ți leg) 38/40, etc., etc.

Un altfel de viitor care se întrebuințează numai în Țârnareca şi se deosebeşte şi de viitorul din dialectul aromân este următorul:

ăs cọnt	sau	ă si cọnt
ăs cọnț	»	ă si cọnț
ăs cọntă	»	ă si cọntă
ăs căntọm	»	ă si căntọm
ăs căntaț	»	ă si căntaț
ăs cọntă	»	ă si cọntă

Se înțelege că *ăs* nu-i decât o formă contopită din *ă si* sau *ă să* (cf. arom. *vas căntu* din va să căntu), iar ă nu reprezintă decât persoana 3 sing. de la ind. prez. a verbului *vreari*, adică *va > ua > uă > ă*. Iată şi câteva citate din texte: ăs l'au 11/65; ăs dau 26/65; ăs măncu 19/68; ăs ținăm 5/68; ăs nergu 11/65; ăs scundu 5/65; ăs măntrescu 29/65, etc. Cu *ă si* avem: *ă si facă țerbu* (o să se facă cerb) 13/64; *ă si nă gustim* (o să ne ospătăm) 19/68; *ă si ner la biserică* (o să merg la biserică) ib. etc. Din toate aceste citate, se vede clar că *ăs* n'are a face cu *as* din dialectul aromân, întrebuințat la imperativ: *as hibă* (fie), *as n'eardzim*, etc., după gr. *ἄς εἶνε, ἄς ὑπάγωμεν* etc.

CONDIȚIONALUL

§ 116. El nu există propriu zis. Ceeace am auzit din viul graiu şi am întâlnit în texte nu este decât o alcătuire din conjuncțiunea de origine bulgară: *acu*, pe de o parte, cu prezintele indicativ pentru exprimarea prezentelui, iar pe de alta, cu imperfectul, pentru exprimarea trecutului. Aşa dar, avem:

(a)cu cọnt «dacă aş cântà»	(a)cu căntam «dacă aş fi cântat»
(a)cu cọnț	(a)cu căntai
(a)cu cọntă	(a)cu cănta
(a)cu căntọm	(a)cu căntam
(a)cu cănțaț	(a)cu căncaț
(a)cu cọntă	(a)cu căntau

Tot aşà se exprimă condiționalul şi cu ajutorul conjuncțiunii *tucu*, urmată de prezintele sau imperfectul conjunctiv:

tucu si cọnt	tucu si căntam
tucu si cọnț	tucu si căntai
tucu si cọntă	tucu ci căntà
tucu si căntọm	tucu si căntam
tucu si căntaț	tucu si căntăț
tucu si cọntă	tucu si căntau

Iată şi câteva citate: *Tucu si-n' li facă țeasti tšofți dōmnu uoi, cari si treacă pri ua, nu la las nidat.* (dacă mi le-ar face Dumnezeu pe aceste ciori oi, ori care ar trece pe aici, nu-l las fără să nu-i dau ceva). 3/31. *Tucu si dam la toț,... la mini nu rămăneà țivà* (dacă aş fi dat la toţi, mie nu mi-ar fi rămas nimic). 15/31.

INFINITIVUL

§ 117. Terminaţiunile infinitivului, după conjugări, sunt: I-*ari*, II-*eari*, III-*iri* şi IV-*iri*.

cănt-ari, căd-eari, bat-iri, durm-iri.

In spre deosebire de dialectul aromân, în care n'a mai rămas nici o urmă de întrebuinţare verbală a infinitivului, infinitivul din dialectul meglenit continuă să se mai întrebuinţeze, în funcţiune verbală, deşì nu în prea mare măsură şi în privinţa aceasta el se apropie mai mult de limba textelor vechi din dialectul dacoromân. Astfel, după verbul *puteari*, precedat sau nu de o negaţiune, urmează aproape întotdeauna infinitivul lung: 1. fără negaţiune: *Ti poț duțiri* 9/78; *si-u poată duțiri* 4/34; *ąų poț sfărşǫri* 18/4; *u poț dărari* 15/47; *ąų putem lari* 5/84. *Acu putem lari apu di cola, si putem fațiri lucru, ară cu nu putem lari, nu putem fațiri țiva,* (dacă putem luà apă de acolo, vom puteà face treabă, iar dacă nu putem luà, nu putem face nimic) 10/85 2. după o negaţiune: *Cu iel nu poț sădiri căstrăveț* (nu poţi semănà castraveţi) 155; *nu ąų putù cățari* (nu o putu prinde) 3/59; *nu la poț flari* 7/32 cf. 5/42; *nu la poț măncari* 19/12; *nu putù trăiri* (răbdà) 6/72; *nu ąų putù cunoaştiri* 23/4; *nu ti pot scundiri* 8/80; *nu ų putù junziri* (nu o putù ajunge) 13/99, etc., etc.

PARTICIPIUL TRECUT

§ 118. Ca şi la tratarea perfectului simplu, şi aici trebuie să facem o deosebire în: 1. participiul cu accentul pe terminaţiune şi 2. participiul cu accentul pe tulpină.

1. Participiul cu accentul pe terminaţiune este acelaş ca în dialectul dacoromân, deosebindu-se de cel aromân prin aceea că nu se sfârşeşte în -ă. Aşà dar, avem pentru conj. I-*at*, II, III-*ut* şi IV-*it*.

cănt-at căz-ut băt-ut durm-it

De observat este că la verbele de conjugarea III şi IV-a, care se sfârşesc în r, ş, j, z, ţ, potrivit cu cele spuse la § 32, i din terminaţiune trece în ǫ: umărǫs-umarǫt 15/31, ies-işǫt 5/61, urujǫs-urujǫt 3/61, ud-uzǫt 6/61, etc., etc.

2. La verbele cu accentul pe tulpină avem participiul terminat la cele mai multe în -*s* şi numai la vreo cinci forme în -*t* (copt, fat, iert «fiert», rupt şi supt-sug).

Dintre acestea, verbele cu tulpina într'o dentală (t, d) fac participiul regulat: ąncl'id-*ąncl'is* (< (in)clusum); ard-*ars* (< arsum); rod-*ros* (< rosum); rǫd-*rǫs* (< risum); trimet-*trimes* (< tramissum); uțid-*uțis* (< occisum), după care a făcut şi scot-*scos*.

La cele terminate în dentală precedată de *n*, observăm că acest *n*, susţinut de formele de la prezintele indicativ, s'a păstrat ca în toate dialectele: prind-*prins* (< pre(h)ensum); scund-*scuns* (< absconsum); tund-*tuns* (< tonsum). Prin analogie cu acestea a făcut şi pătrund-*pătruns* (< pertusum) pentru *pătrus, singurul verb care mai intră în această categorie.

Mai neregulat se formează participiul la verbele terminate într'o guturală. In privinţa aceasta dialectul meglenit se aseamănă mai mult cu dialectul dacoromân, decât cu cel aromân. După participiile: merg-*mers* (< mersum); mulg-*muls* (< mulsum); sparg-*spars* (< sparsum); torc-*tors* (< torsum) şi sub influenţa participiilor de mai sus, au făcut şi ąndireg-*ąndires* (< derectum) pentru **ąndirept* (cf. dirept, dirip şi mai cu seamă participiul arom. *andreptu*); ąnțileg-*ąnțiles* (< intellectum) pentru **ąnțilept* (în acest dialect s'a pierdut chiar şi adjectivul înţelept, -ă, întrebuinţând pentru aceasta forma *ąnțiles*,

arom. *adreptu*); duc-*duş* (< ductum) pentru *dupt (şi în arom. *dus*); frig-*fris* (frictum) pentru fript (arom. *friptu*); daug-*daus* (< adauctum) pentru *daupt s. *dapt (cf. d. r. ȩnţiles uom «om înţelept»), leg-*les* (< allĕctum) pentru *lept (arom. *aleptu*) şi trag-*tras* (< tractum) pentru *trapt (arom. *traptu*).

Cu participiile organice au rămas numai formele: coc-*copt* (< coctum) şi sug-*supt* (< suctum), *care se regăsesc în toate dialectele.*

In ce priveşte fac-*fat* (< factum) care, sub forma lui primitivă, nu există nici măcar ca substantiv (fapt), ea rămâne neexplicată, dacă n'ar fi să admitem o influenţă din partea lui dau-*dat* [1]).

Verbele cu tulpina într'o guturală precedată de n, şi-au refăcut, toate, participiul după modelul celor terminate într'o dentală precedată de un *n*. Astfel, după prind-prins, scund-scuns, etc. au făcut şi ȩnţing-*ȩnţins* (< (in)cinctum) pentru ȩnţint (cf. arom. *ţimtu*); ȩnving-*ȩnvins* (< victum) pentru *ȩnvint sau *ȩnvipt (arom. *asvimtu*); frǫng-*frǫns* (< fractum) pentru *frǫnt, păstrat numai ca adjectiv *frǫnt, -ă* (arom. *frămtu, -ă*); jung-*juns* (< junctum) pentru *junt (arom. *adzumtu*); ling-*lins* (< linctum) pentru *lint (arom. *limtu*); ping-*pins*, pentru care trebuie admis un part. **impictum* (= impactum), trebuià să dea *ȩmpint sau, fără prefix ca în dialectul aromân, *pint (arom. *pimtu*); plǫng-*plǫns* (< planctum) pentru *plǫnt (arom. *plămtu*); sting-*stins* (< stinctum) pentru *stint (arom. *stimtu*); string-*strins* (< strictum) pentru strimt, aşà cum s'a păstrat ca adjectiv (arom. strimtu); ung-*uns* (< unctum), păstrat numai ca substantiv: *unt* (arom. umtu verb şi subst).

Tot aşà fac şi verbele terminate în *n*: pun-*pus*; spun-*spus*, afară de rămǫn-*rămas* (< rema(n)sum) care face regulat. Deasemenea regulat fac şi cele două verbe cu tulpina în labială: rup-*rupt* şi ịerb-*ịert*.

GERUNZIUL

§ 119. După cum în dialectul aromân există o formă verbală pentru exprimarea gerunziului, compusă din gerunziul, propriu zis, şi terminaţiunea -lui (cântândalui), tot aş*a* şi în dialectul meglenit avem una alcătuită din gerunziu şi terminaţiunea *-ăra*, care apare şi sub forma *-ura*, şi *-urlea*. Iată unele forme întâlnite în texte: *lăgǫndăra* de la lag «alerg». (Lamńa vinì lagǫndăra «smeul venì alergând 11, 14/51); *lăgǫndura* (Ca la vizură... cum venì lăgǫndura «când îl văzură cum venià alergând» 21/32); *budăindăra* de la *budăịes* (bg. bodam) «împung» (La dărǫ calu şi ca 'ncălicǫ pri ịeł, fuzi budăindăra 6/80); *plăngǫndăra* de la plǫng 1/14; *stinindurlea* de la stines «oftez» (Ia-ł şi lupu vinì di dighịos stinindurlea «uită-l şi lupul venind de jos oftând» 15/72.

Originea sufixului îmi este necunoscută. Poate că ea stă în legătură cu sufixul-*ură* din conjuncţia *cindură-că* din dialectul dacoromân: *Cindură-că pomeniiu de diochiu, trebuie să va spun boieri d-voastră, că mă pricep la discântice.* Alexandri, Teatru, I 10. In «Şezătoarea», II, p. 187 găsim şi *cindri-că, cindrilea-că.* (Despre acestea cf. Puşcariu, *Dict. Acad. Rom.* sub *fiindcă*). Se înţelege că în tulpina acestei conjuncţii avem forma *fiind* cu pronunţare dialectală. Despre rest nu se poate şti nimic cu siguranţă. Tiktin (Dicţionar Romàno-German) presupune că ar fi rezultat din *fiind-dară*, ceeace este foarte greu de admis. Plecând de la formele meglenoromâne, cum ar fi d. p. *lăgǫndăra*, s'ar puteà admite o formă progresivă a participiului prezent *lăgǫnd* cu imperfectul verbului «a fi» de la persoana 3, *arà*, forma mai veche din erà. Cu alte cuvinte la început, trebuie să fi avut lăgǫnd + ara > *lăgǫndara*, cu înţelesul de «pe când se aflà lergând» şi tot aşà *plăngǫnd*-ara pe când se aflà plângând», etc. Elementul final a fost simţit, mai târziu ca sufix, şi, în această calitate, puteà fi înlocuit cu *-ură*, cum avem în *lăgǫndură* alături de *lăgǫndăra*. In dialectul dacoromân n'a rămas din această construcţie decât numai când se aflà în unire cu *fiind* > ciind > cind, celelalte pierzându-se [2]).

In graiul din Ţârnareca, se mai întâlneşte o formă a gerunziului în *-eaịchi*, care este de origine bulgară: *nirdzeaịchi* «mergând» (bulg. odeichi): *Nirdzeaịchi casă, aụ*

---

[1]) Vezi explicaţia pe care o dă S. Puşcariu in *Zeitschr. f. rom. Pheil.* **XXXIX** pag. 632.

[2]) Despre aceasta vezi şi *Dacoromania* II p. 661.

scoasi cartea şi au căntă, (mergând acasă, o scoase scrisoarea şi o cetì) 4/68, *şideaichi.*

In fine, o altă formă, pe care am găsit-o în text şi ţine locul de gerunziu, este şi *ondăr* cu înţelesul «mergând». *Lisiţa ca si sculo di cola, ondar, ondăr, si dusi la ampirătu* (vulpea după ce se sculă deacolo umblând, umblând, se duse la împăratul) 18/79. Nimeni, din câţi megleniţi am întrebat, n'a ştiut să-mi explice adevăratul înţeles al acestui *ondăr.* Cei mai mulţi îl interpretează ca o expresiune onomatopeică, pentru a exprimà mersul încet. Cuvântul fiind rar, şi-a pierdut şi înţelesul. La început am crezut că este acelaş cu -ondără din lăgondăra, ceeace n'ar puteà fi exclus cu desăvârşire; dar chiar admiţând acest lucru, *ondăr* tot rămâne neexplicat.

VERBE CU FORME NEREGULATE

§ 120. Acì vreau să dau, după conjugare, unele verbe care au forme neregulate sau duble.

Conjugarea I.

Amnari: Prezintele ind. amnu s. amnum, amn'i, amnă, amnom, amnaţ, amnă, (Ţârnareca) imnu, imn'i, imnă, imnăm, imnaţ, imnă. Imperfectul amnam şi (Ţârnareca) imnam, etc. Perfectul simplu amnai, imnai. Imperativ: amnă, imnă.

Antrari. Prezintele ind. antru, antrum s. antrăm, antri, antriş s. antrin', antră, antrom, antraţ, antră. Perf. simplu antrai, antraş, etc. Restul regulat.

Dari. Prezintele ind. dau, dai, da, dom, daţ, dau. Imperfectul: dădeam, (una singură dată) dam (cf. Obs. ad. § 109), dădeai, dădeà, dădeam, dădeaţ, dădeau. Perf. simplu ded, deadiş, (Ţârnareca) dideş (6/66), deadi, deadim, deadiţ, deadiră s. (foarte des) deadără. Imperativ: do, daţ, (Ţârnareca) dă daţ.

Dunari. Prezintele ind. dun, dun', dună, dunom, dunaţ, dună. Prezintele conj. pers. 3 plur. si dună, şi si dona (3/11). Perf. simplu: dunai şi dănai, dunaş, dănaş, duno, dăno, etc. Imperativ dună şi donă.

Flari. Prezintele ind. aflu, aflum s. aflăm, afl'i, afliş s. afläş, află, flom, flaţ, află. Imperfectul: flam, flai, fla, etc. s. flăiam, flăiai, flăià, etc.

Jungl'ari. Prezintele ind. jungl'u, jungl'um s. jungl'ăm, jungl'i, jungl'iş s. jungl'ăş jungl'ă, jungl'om, jungl'aţ, jungl'ă. Prezintele conj. la fel ca indicativ. Incolo regulat.

Lari. Prezintele ind. leau, leu, leai, lei, lea, le, lom, laţ, leau; (Ţârnareca) l'au, l'ai l'a. Imperfectul lăiam, lăiai, lăià, lăiam, lăiaţ, lăiau; (Ţârnareca) luiam, luiai, luia, luiam, luiaţ, luiau. Perf. simplu lai, laş, lo, (Huma) lă, lom, laţ, lară, (Ţârnareca) loai, loaş, luă, lo, lom, loaţ, loară. Imperativ lea, le, (Ţârnareca) l'a, laţ. Infin. lari. Part. trecut lat.

Mutšcari. Prezintele ind. mutšcu, mutšcum s. mutšchim, mutšchi, mutšchiş, mutšcă, mutšcom, mutšcaţ, mutšcă. Imperfectul mutšcam, etc.

Scupari. Prezintele ind. scup, scup şi scupiş (38) scupă, etc. Imperfectul scupeam, scupiam, scupeai s. scupiai, scupeà s. scupia, etc. Perf. simplu scupai s. scupii s. scupş, scupaş s. scupiş, s. scupsiş, scupo, scupi s. scupsi, etc. Part. trecut scupt, (*scupeat*) întrebuinţat numai ca substantiv.

Stari. Prezintele ind. stau, stai, sta, stom, staţ, stau. Imperfectul stăteam, stăteai, stăteà, stăteam, stăteaţ, stăteau. Perf. simplu stătui, stătuş, stătù, stătum, stătuţ, stătură. Imperativ stoi şi toi. Participiul trecut stat şi stătut.

Conjugarea II.

Beari. Prezintele ind. beau, beai, bea, bem, beţ, beau şi biau, biai, bia, biăm, biăţ, biau. Imperfectul beam, beai, bea şi biam, biai, bia, etc. Perf. simplu biui, biuş, biu şi biui, biuş, biu, etc. Infinitiv beari şi beri. Part. biut, biiut.

Spăreari. Prezintele ind. spar, spar, spară, spărom şi spàrim, spăroţ şi spàriţ, spar. Imperfectul spăram, sparai, spărà, etc. Perf. simplu spărui, sparuş, sparù, spărum) sparuţ, spărură (Huma) spăreai, spăreaş, spără, spărem, spăreţ, spăreară (Ţârnareca, spărai, spăraş, spără, spărăm, spăraţ spărară. Imperativ (negativ) nu ti spari (3/53), nu ti speară (5/VIII). Infinitiv spăreari şi spărari. Part. trecut spăreat şi spărat.

Şădeari. Prezintele ind. şod, şoz, şadi, şădem, sădeţ, şod. (Huma şi Ţârnareca) şed, şez, şadi, şidem, şideţ, şed. Imperfectul şădeam, şădeai, şădeà, şădeam, şădeaţ,

șădeau̯, (Huma, Țârnareca) șideam, șidea̯i, șideà, etc. Perf. simplu șăzui̯ și șizui̯. Imperativ șǫz. Infinitiv șădeari și șădẹri. Part. trecut șăzut.

Puteari. Prezintele ind. pot, poț, poati, putem, puteț, pot. (Liumnița) pu̯ăt, pu̯ăț, pu̯ati, etc. Imperfectul puteam, etc. Perf. simplu putui̯ și pu̯ătui̯, etc.

Conjugarea III.

Iarbiri. Prezintele ind. i̯erb, i̯erb, i̯arbi, i̯arbim, i̯arbiț, i̯erb, (Țârnareca) i̯erbu, i̯erghi̯ă, i̯arbe, i̯arbim, i̯arbiț, i̯erbu. Imperfectul irbeam, irbea̯i, irbeà, etc. Perf. simplu i̯erș și i̯erșu, i̯arsiș, i̯arsi, i̯arsim, i̯arsiț, i̯arsiră.

Meardziri. Prezintele ind. merg, merdz, meardzi, meardzim, meardziț, merg, (Țârnareca) mergu, nergu și ner, nerdzi, nerdză, neardzi, etc. Imperfectul nirdzeam, etc. Perf. simplu merș și nerșu. Gerunziu nirdzea̯ichi.

Conjugarea IV.

Litiri. (numai în Țârnareca, încolo necunoscut; cuvântul se întrebuințează și la Aromânii din Epir). Prezintele ind. let, leț, leati, litim, litiț, let. Imperfectul liteam litea̯i, liteà, liteam, liteaț, liteau̯. Perf. simplu: litii̯, litiș, liti, etc.

Sviri. (Țârnareca) sui̯, șui̯, sui̯ă, sui̯ăm, sui̯aț, sui̯ă. Imperfectul sui̯am, sui̯a̯i, sui̯à, etc. Perf. simplu sui̯a̯i, sui̯aș, sui̯ă, sui̯ăm, sui̯aț, sui̯ară, etc.

Viniri. Prezintele ind. vin, vin', vini, vinim, viniț, vin, (Țârnareca) in, in', ini, inim iniț, in. Pretutindeni (în Țârnareca) cu v inițial căzut. Imperfectul ineam, inea̯i, ineà, etc. Perf. simplu inii̯, iniș, ini, etc.

VERBELE AJUTĂTOARE

§ 121. Dintre verbele ajutătoare avem: 1. *iri*, 2. *veari* și 3. *vreari*.

Prezintele indicativ.

1. sam 9/3, 25/6, 9/12, 2/16, 17/31, 4/37, etc. sunt 42/65, escu 25/65, i̯es 12/66
   i̯eș 2/14, 1/19, 11/11, 7/30, 20/60, 34/65, etc. eștšă 13/65 și i̯eștšă
   i̯asti 6/74, *ăi̯* 17/31, 2/42, 9/65, 5/74 *-i* 5/37, 17/73 *i̯i* 11/68 *u* 10/34, 27/33
   im 15/15, 12|29, 19/42 18/80, etc.
   iț 2/11, 20/29, 6/19, etc.
   sa 16/6, 9/9, 6/14, 5/36, etc. săn 10; 28/68, etc.

Prezintele conjunctiv.

si sǫm 4/51 s'iu̯, s'i̯es, (Țârnareca) să escu 26/65.
si i̯eș 10/66, 13/68, 26/65; si ii̯.
si ii̯ă 4/56, 3/25, 3/27, 8/56 s'ibă 4/83, si i̯ască.
s'im
s'iț
s'ii̯ă 12/7.

Imperfectul.		*Viitorul.*	
ram și	ăi̯ram	si i̯es, iu̯;	ăs iu̯
rai̯	ăi̯rai̯ 3/65, 17/68	si i̯eș, ii̯;	ăș ii̯
ra	ai̯ra	si ii̯ă	ăs, ii̯, ii̯ă, i̯ască
ram	ăi̯ram	si im	ăs im
raț	ăi̯raț	si iț	ăs iț
rau̯	ai̯rau̯ 1/66	si ii̯ă	ăs ii̯ă

Perf. simplu	*Perf. compus*	*Condiționalul*
fui̯	fost-am	(a)cu ram
fuș	fost-ai̯	(a)cu rai̯
fu	fost-a	(a)cu ra
fum	fost-am	(a)cu ram
fuț	fost-aț	(a)cu raț
fură	fost-au̯	(a)cu rau̯

Infinitivul	Imperativul	Participiul trecut
iri	iri	fost
	ireţ	

Observaţiuni. La prezintele ind. persoana 1 sing. forma cea mai-răspândită este *sam* (< bulg. săm < сѫмъ). Weigand (o. c. 43) pe lângă aceasta formă mai dă şi una *săm* (cu ă), pe care eu n'am putut-o auzì. După cercetările mele, a din *sam* se aude deschis, cu toate acestea nu este exclus ca în Liumniţa, unde Weigand a stat mai multă vreme, ea să se pronunţe şi cu ă pentru a. Presupunând că există şi această formă, se întreabă care din ele reprezintă forma imediată slavă. Un *săm* bulgăresc trebuià să deà cu trecerea lui ă în ǫ, *sǫm*, o formă care, după cum vom vedeà, mai jos, există la conjunctiv. Acest *sǫm* având un ǫ prea deschis a ajuns la forma de astăzi *sam*. Acest reflex al formei bulgare ne dovedeşte din nou, ceeace am susţinut la tratarea lui a (obs. ad. § 4—10) că a secundar din dialectul meglenit trebuie derivat din ǫ şi nu din *o* secundar. In cazul acesta, forma a doua citată de Weigand *săm* nu poate reprezentà pe (< сѫмъ) bulgăresc, căci atunci ar fi trebuit să avem *sǫm, ci este o formă laterală *a* lui *sam* în poziţie neaccentuată din frază. In afară de aceste două forme, în Ţârnareca se mai aude şi *sunt* cevà mai rar, iar *escu* (la perf. compus *i̯es*) foarte des. Se înţelege că amândouă sunt aromânisme. In special cea din urmă, este singura care se întrebuinţează la Aromânii grămosteni din comuna Livădz, cu care Românii din Ţârnareca vin în atingere. Ea este o formă nouă refăcută după persoana 2 *eşti*, susiţnută şi de persoana 1 a verbelor de conjugarea IV a (cf. Meyer-Lübke Gram. Rom. Spr. II, § 208). Persoana 2 avem i̯eş pentru i̯eşti̯ care este generală pentru toate dialectele. (Pentru e < i̯e iniţial cf. § 15); pentru dispariţia lui -ti final, vezi Obs. ad § 50—52). In Ţârnareca avem *eştšă* şi *i̯eştšă*, cu e iniţial netrecut în i̯e, aşà cum se aude în dialectul aromân şi cu şt > ştš, pentru care vezi cele spuse la Obs. ad. § 62—63. La persoana 3 forma cea mai răspândită este *ăi̯* alcătuită din i < e, în poziţie neaccentuată şi ă protetic, pentru care vezi § 8; după aceea i şi, *ŭ* din i când acesta erà precedat de un cuvânt care se sfârşeà într'o consonantă palatală sau şuerătoare (cf. § 30). Weigand, în afară de ăi̯ şi i, mai dă şi *ai̯e*, pe care eu n'am putut-o întâlnì. Pentru persoana 1 şi 2 plural avem *im* (< h'im < h'imu < fimus) şi *iţ* (< h'iţ < fitis), împrumutate de la conjunctiv, ca în dialectul aromânesc. La persoana 3 avem forma cea mai răspândită *sa* (la Ţârnareca) *săn.* Cea dintâiu este din bulg. *să* (сѫ), a doua prescurtată din sănt (< sint). Weigand (c. p. 43) mai dă pentru această persoană şi *să*, o formă pe care eu n'am putut-o auzì, şi pe care Arthur Byhan (*Die Entwickelung von n vor Nasalen in lat. elem. im Rum.* în *Iahresb.* III, p. 43) o socoteşte ca fiind aceeaşi cu formele arom. *săn. sun.* D sigur că, dacă ea într adevăr există, paralel cu săm pe lângă *sam* de la persoana 1 sing., trebue socotită ca aceeaş formă cu *sa* în poziţie neaccentuată şi nici de cum ca o prescurtare din sânt > săn > să, cum admite Fr. Streller (*Das Hilfsverbum im Rumänischen* în *Iahresb.* IX p. 16).

La conjunctiv pentru persoana 1 sing. avem *si sǫm*, forma cea mai răspândită (nu mi ver si vin cu tini si-ţ sǫm ca izmichi̯ar? 4/51), *si i̯es*, *s'i̯u* şi (în Ţârnareca) *si escu*. Cea dintâiu reprezintă forma intermediară între bulg. *săm* şi forma de la prezintele ind. pers. 1 *sam*; a doua este refăcută după persoana 2 *si i̯eş*, iar *să escu* este aceeaş cu escu de la prezinte, despre care s'a vorbit mai sus. Forma *s'i̯u* se întrebuinţează mai mult la Huma şi ea singură reprezintă vechea formă de la persoana întâiu, judecând după celelalte persoane, afară de a doua. Ea este aceeaş cu *să h'iu* din arom. şi *să fiu* din dacoromână. Persoana 2 *si i̯eş* este pentru *si i̯eşt.* Pentru persoana 3 sing. avem: *si i̯ă*, *s'ibă* şi si *i̯ască.* Dintre aces-

tea singura organică este *si iĭă* (< fiat); a doua s'a născut prin analogie cu *si aĭbă* şi pare a fi un aromânism; [1]) a treia (si ĭască) este refăcută după *si escu, si ĭes* de la persoana întâiu şi a doua. Pluralul este acelaş ca în toate dialectele, derivând din fimus, fitis, fiant.

Paralel cu conjunctivul merge şi viitorul, întrucât acesta a fost redus la formele conjunctivului. Forma cea mai obişnuită este *si iu̯* (mai rar *si ĭes*, si *ĭeş*), refăcut din *fiam*, prin analogie cu persoana 2 *iĭ* (< fiis pentru fias). Persoana 3 *si iĭă* este aceeaş de la această persoană *ăs iĭ* şi *ăs ĭască*, cea dintâiu este o formă mai veche a lui fiat < h'iă < h'ie < ie, iar cea din urmă este identică cu forma de la conjunctiv care mi-a fost comunicată şi pe care am întâlnit-o într'un singur basm, în următorul pasaj: *Curuĭ lucru ăs iĭ maĭ muşat, ţiluĭ ăs ĭască mul'area* (aceluia va fi muierea, al cărui lucru (făcut de mână) va fi mai frumos) 17/65.

Imperfectul latin s'a păstrat ca în toate dialectele. Căderea lui e inițial ne arată că lat. eram, eras, erat trebuià să ne deà în româna ára, árai, ára. Acestea lăsând, mai târziu, accentul să treacă pe ultima silabă, sub influenţa formelor lungi de la plural, au ajuns la forma actuală. Dar în afară de ram, raĭ, ra, mai avem în Ţârnareca şi ăĭram, ăĭraĭ, ăĭrà, etc. în care trebuie să vedem sau vechile forme eáram, eárai, eára, aşà cum se aud şi astăzi în dialectul arom. (Zagori în Epir; deasemenea la Aromânii din Albania, în Durazzo: *aream areai, areà*, cf. Weigand, Iahresb. XVI, p. 212. Vezi şi Ucuta 29: *Că s-eara vreaĭ curbane, mine vrea se z-dau* «dacă ai fi vroit jertvă, eu ţi-aş fi dat»), ajunse ĭaram, ĭaraĭ, ĭara şi prin metateză ăĭram, ăĭraĭ, ăĭrà, sau o contaminare între vechile forme *aram, *araĭ, *arà, cu e neaccentuat trecut în a, însă necăzut, şi formele aromâne iram, iraĭ, irà, cu e inițial trecut în i. In fine, ele ar mai puteà derivà, prin metateză, şi din ĭăram, ĭăraĭ, ĭărà pentru ieram, ĭeraĭ, ĭerà, cum se aud în dialectul dacoromân.

Formele de la perfectul simplu sunt aceleaşi ca în dialectul aromân, cu deosebire de persoana 2 plur. *fuţ* (< fustis) care se xeplică în felul persoanei 2 plur. de la verbele celor patru conjugări, pentru care vezi § 111.

La imperativ avem persoana 2 sing. *iri* şi persoana 2 plur. *iriţ*. Mai întâiu, în ceeace priveşte întrebuinţarea lui, el este redus numai la formulele de urare *iri ghiu̯* «fii sănătos», *iriţ ghiĭ* «să fiţi sănătoşi». Dacă în acest *iri* trebuie văzut infinitivul sau o altă formă verbală, este greu de stabilit. Interesant este că acest fel de imperativ nu se întrebuinţează numai cu negaţiune şi la plural, ca în limba veche din dialectul dacoromân (cf. Cod. Vor. 122/6—7, Psalt. Sch. ap. Candrea 55), dar şi fără negaţiune şi la singular.

La participiul trecut avem de observat că el este acelaş ca participiul din dialectul dacoromân: *fost*, deosebindu-se în acest punct, de dialectul aromân, în care avem *fută*.

	Prezintele indicativ	*Prezintele conjunctiv*
§ 122. 2.	am 21/2, 35/65, etc.	si am
	aĭ 20/2, 15/68, etc.	si aĭ
	ari 18/65, 11/81; au̯ 1, 3/60, 7/61, 21/84	si aĭbă 14/90, 32/49
	vem 21/2, etc.	si vem
	veţ 21/2, etc.	si veţ
	au̯ 3/25, etc.	si aĭbă

(1) Leca Moraru semnalează forma *să hibà* (să fibă) şi pentru unele regiuni din dialectul dacoromân (*Junimea Literară*, anul XIII (1924) p. 68, 187 şi 270.

Imperfectul	*Perfectul simplu*	
veam	vẹm	vui̯
veai̯	vẹi̯	vuş
vea 23/43, 2/45, etc.	vẹ	vu
veam	vẹm	vum
veaţ	vẹţ	vuţ
veau̯ 1/59, 7/66	vẹu̯	vură

Perfectul compus	*Participiul trecut*
vut-am	vut
vut-ai̯	
vut-au̯	
vut-am	
vut-aţ	
vut-au̯	

Observaţiuni. Pentru explicarea lui *-m* de la persoana 1 sing. ind. prez. nu este nevoie de analogia cu verbul albanez *kam* (Meyer. Lubke, Gram. Rom. Spr. II p. 271), aceasta, desigur, cel puţin pentru dialectul meglenoromân în care, după cum am văzut la tratarea prezintelui indicativ (§ 106), a suferit influenţe din partea limbei bulgare, nu numai la persoana 1 sing., dar chiar şi la persoana 2. Se înţelege că această influenţă este mult mai nouă decât aceea care se vede la *am,* atestată deopotrivă în toate dialectele; cu toate acestea, ţinând seamă de faptul că verbele de clasa II în *-m* din limba bulgară, începuseră de timpuriu să înlocuiească pe acelea din cl. I şi II, nu poate fi exclusă posibilitatea unei influenţe venite din partea acestei limbi pentru toate dialectele, mai ales că şi în bulgăreşte verbul имѣти «a aveà» a făcut la pers. 1 singular de la prezintele ind. din toate vremurile şi până astăzi имамъ, va să zică o formă verbală terminată tot în *-m*, iar *săm* (vol. ѥсмь) a reuşit chiar să înlocuiască forma românească din dialectul meglenit, dându-ne în locul ei pe *sǫm.* La pers. 3 singular avem: *ari* forma absolută şi *au̯* forma conjunctă. In privinţa aceasta este de observat că, în regulă generală, cea dintâiu serveşte la formarea persoanei a 3 sing. de la perfectul compus, în forma directă (ari cântat, ari căzut, etc.), dar întrebuinţarea acesteia, după cum s'a spus mai sus, este foarte rară, iar forma a doua, care este aceeaş cu persoana 3 de la plural, se întrebuinţează la formarea aceleiaşi persoane, însă numai în forma inversă (cătat-au̯, căzut-au̯, etc.), care este singura întrebuinţată în vorbirea curentă. Şi în privinţa aceasta dialectul meglenoromân se apropie de limba textelor vechi din dialectul dacoromân (cf. *au fostu* pentru a fost în I. A. Candrea, *Psalt. Sch.* II 26/38, 36/38, etc.) şi aceea a dialectelor din Transilvania de astăzi (cf. Weigand, *Der Banater Dialekt* în Iahresb. III, p. 244; *Körösch- und Marosch- Dialekte* în Iahresb. IV p. 297; *Samosch- und Theiss-Dialekte,* în Iahresb. VI, p. 37. S. Puşcariu, *Der Dialekt des oberen Oltthales* în Iahresb. V, p. 178) în care pentru persoa na3 sing. avem numai o (< au, în poziţie neaccentuată:) *s'o măritat* 250, *o luat* 252, etc.). Persoana 2 plur. de la perf. simplu avem *vuţ* pentru **vut,* întocmai ca şi *fuţ* de la fui̯, fuş, fu.

	Prezintele indicativ	*Prezintele conjunctiv*
§ 123. 1.	voi̯ 4/2, 20/38, 13/4, vu̯ăi̯ 18/73, 8/74	si voi̯, si vu̯ăi̯
	ver 4/2, 12/40, vi̯ăr 18/73, 2/76, vrei̯ 47/65, 13/71	si ver, si vi̯ăr
	va 3/2, 4/11, 4/47	si va
	vrem	si vrem
	vreţ 35/65	si vreţ
	vor 4/64, vu̯ăr 3/76	si vor, si vu̯ăr

Imperfectul	*Perfectul simplu*	*Perfectul compus*
vream 2/38	vruį	vrut-am
vreaį	vruş	vrut-aį
vrea 17/64, I/III, 2/58	vru 21/65, 42/65	vrut-a
vream	vrum	vrut-am
vreaţ	vruţ	vrut-aţ
vreau̯ 2/40, 6/57, 1/55	vrură 9/64	vrut-au̯

Observaţiuni. Intrebuinţarea acestui verb este foarte restrânsă şi mărginită aproape în graiul din comuna Liumniţa. In celelalte comune se aude mai mult *ţer*. In Ţârnareca, *ţer* însemnează «cerşesc» ca în dialectul aromân. Pentru persoana 1 avem aceeaş formă grea de explicat din *voleo* pentru toate dialectele, din consideraţiunile expuse mai întâiu de Meyer-Lübke (*Gram. Rom. Spr.* II, p. 278) şi apoi reluate de Fr. Streller (o. c. p. 53—55), fără însă ca acesta să fi putut ajunge la un rezultat, deoarece forma *vor* din dialectul aromân pentru pers. 1 sing. în locul lui *voį* nu există, iar citatul din textele lui Weigand (*Die Aromunen*, II, 15, 13) «mine vor s. mi fac pi inate» este reprodus greşit. S'ar puteà însă să avem pentru lat-vulg. un **voio*, după cum explică Bartoli în *Das Dalmatische*, cerut şi de forma vegliotă. Persoana 2 sing. *ver* s'a păstrat sub această formă arhaică ca în scrierile vechi din dialectul dacoromân şi, pe alocuri, şi în graiul Aromânilor din sud. Forma *viăr* se aude în Liumniţa şi este pentru ver (cf. § 13).

FORMA REFLEXIVĂ

§ 124. Este aceeaşi ca în toate dialectele; ea se formează cu pronumele reflexiv: mi, ti, si, na, va, si: *si ti culţă* 2/70; *si si cuminică* 1/61; *si ąnsurǫ* 2/11; *si na măritǫm* 8/38; *si nuįbară* 12, 13/46, etc., etc.

Se întâmplă de multe ori ca pronumele *si* să cadă, atunci când verbul este la conjunctiv şi este precedat de conjuncţia *si* sau *să*: *si duc*ă 2/55, 1/49, 5/55, etc. pentru si si ducă: *si facă pişman* (să se căiască) 3/78; *si speală* (să se spele) 38/2; *si bată* (să se bată) 12/2, etc.

FORMA PASIVĂ

§ 125. Se întâlneşte foarte rar. Atunci când se simte nevoia de a se exprimà acţiunea verbului la pasiv, în loc de a se întrebuinţà verbul precedat de pronumele mi, ti, si, ca în toate dialectele, se recurge, mai de grabă la forma perifrastică: *u spel' lǫna* (o speli lâna) pentru *lǫna si spealã*; *u aprinz furna* pentru *furna si aprindi*, etc., etc.

VERBE IMPERSONALE

§ 126. Dintre acestea avem următoarele:

Mearzi neao «ninge»
» *ploaįă* «plouă»
» *grindină* «cade grindină»
Trizneaşti «trâzneşte»
Strel'uţă dōmnu «fulgeră Dumnezeu» Se mai zice şi: *da streal'a* (cf. *L'u-deadi streal'a* (a fulgerat, trăznit) 732
Triscuteaşti «fulgeră»
trăzneaşti «scapără»
Tună «tună»
Iasti frig «este frig»
Iasti căloari «este cald»
Tribuįasti «trebuie»
Ţeari «trebuie».

Observațiuni. Weigand mai dă și: *fați frig, fați căloari.* Ele ar puteà să existe, cum de altfel există și în dialectul aromân: *iarna, la noi, fațe mare arcoare* (acelaș lucru în grecește τὸν χειμῶνα κάμνει πολὺ κρύο), totuș forma cea mai obișnuită este aceea construită cu verbul ịasti: *Si feasi noaptea și dintru că ra frig...* (... și fiindcă erà frig) 2/77, etc.: — Expresiunea: *mearzi neao, ploaiă, grindină* și figurat: *mearzi cărnaț, turtă,* etc. (cf. zicătoarea auzită în Liumnița: *cọn si meargă turtă cu cărnaț* (când va plouà turte cu cărnați, adică la paștele cailor) nu există, pe cât știu, în limbile balcanice. In schimb, ea se găsește în limba rusă (cf. Kr. Sandfeld-Jensen, *Die Sprachwissenschaft* în «Aus Natur und Geisteswelt» p. 40, § 61), ceeace probează că ea nu va fi un decalc din această limbă, dar că trebuie să existe în vreunul din dialectele slave (bulgare) din Peninsula Balcanică, de unde o vor fi împrumutat-o Meglenoromânii.

ADVERBUL

Are trei feluri de întrebuințări: de loc, de timp și de mod.

§ 127, 1. Adverbe de loc.

ịundi (< ịu + undi. Puș. EW. 1812) «unde». *Vizù ịundi li paști ụoili* 30/39. In Țârnareca se mai întrebuințează și *ịu*: *Află ună răpă di moară ịu si ănvărteà* 6/71. Derivatul acestuia: *ịuva* «nicăeri» 4/55.

ụa (< ad-hoc CDDE. 16) «aici» *S-na duț ụa feata 'mpiratuluị* 1/77 cf. 4, 20/55. Compus: *di-ụa-ncola* «de aici încolo» *Di ụa ncola si chiruịes multi pari* (de aici înainte voiu câștigà multe parale) 17/79. (In Țârnareca) *di-ụa nculò* 20/68.

ụați (< *ad-hacce) «auace, aici» (întrebuințat numai în Huma și Țârnareca). *Șideț voị ụați* 24/65, cf. 11/72 (arom. aụațe).

ncoa și *ạncoa* (<eccum-hac) «încoace», *Fọ-ti ma ạncoa* 18/33, cf. 20/69, etc. Și: *ạncọ*: Lară drumu un ạncọ, lant ạncolo 4/18. Compus: *di-cola-ncoa* «de atunci încoace» 17/48.

Cola (< accum-illōc) «acolo». *Toị cola si ved ịo curuị mul'ari ạụ lẹị* 7/80, cf. 16/18, 2/24. Variante: (Cupa) *cuolă* 9/55; *colò*: Colo țe lucrà 3/65. (Liumnița) *cụăla* 2/73 cf. 22/73, (Țârnareca) *culò*: Antrară tru ună urmani multu deasă și culo si scunsiră 16/64; *cụolo* 8/66, 11/67, *ạcolo* 24/65 (Huma), *clo, nclo, cloți*: Clo ăn țăl loc vut-aụ 22/69. Deadără di un gorniț și cloți ạị stimnì 7/71. Compuse: *ăncola, ạncụola*; *ạnculò* și *lanculò*: Și chinisì cu doịl' ăncola 4/31. Deadu tricù mai ạncụola 4/56 cf. 2/63. Di tunțea lanculò fitšorlu... si duțeà la feata 31/65.

nănti (in < abante) «înainte». Cari si la flọm la poartă maị nănti 14/85; ănainti 41/2, 5/65, 12/77.

antru (< ante) «înainte» a. cu înțeles local: *Blugusluvită și ịeș di domnu și antru tini și dupu tini* 6/11. *Ișọ antru ịel* (înaintea lui) 20/9. *Antru țar* 12/65. *Cu un braț di cọrț antru ịel* 18/56, cf. 630, b. Cu înțeles temporal: Antru pirit (înainte de revărsatul zorilor) 6/68. *Antru ca să-l' ịasă suflitu, zalumuti* (înainte ca să-i iasă sufletul, bolborosi) 350. Compus: *printru* (< pri + antru) «înainte» *Si ti lea tini pri dupu țină, Ili printru țină* (după cină sau înainte de cină) 5/XI.

napoị (în-apoi) «înapoi, îndărăt». *Nu pot s-mi torn vichi napoị* (nu pot să mă întorc îndărăt) 16/79 cf. 9/64; *napụăị*: *Si turnọ napụăị s- fugă* 7/77.

dinăpoị (di napoi) «în urmă, la urmă» *Ca vinì la dinăpoịa ụară, ạl'zisi* (pentru ultima dată) 10/81. Și: *dănăpoị* id. 15/43.

dijos (di-jos) «sos». *Dijos raụ doị primatar* 9/71. *Si dusi di jos* 43/40 cf. 21/8, (Liumnița, Cupa) *dijụăs, dinjụăs*: Șarpili ișọ dinjụăs 1/76 (Țârnareca și Huma) *dighịos*. Căn căzù dighịos ạl' si frănsiră șamindoaụli pitšoari 18/69. In afară de *dijos* se întrebuințează și *ănjos* cu acelaș înțeles, fără nici o nuanță de deosebire: *Ligaț-mi mini di fụărtămă și daț-mi ănjos* 2/74. Compus: *lănjos* = jos. *Gọsca căzù lănjos pri apu* 38/2. (Țârnareca) *ănghịos* și *lănghịos* = jos. Feata cădzù lănghịos. 14/67; pentru *ănghịos* cf. 21/64.

ănsus s. *nsus* (în-sus) «sus». *Si pucatọ ănsus* (se uită în sus) 6/30. pentru *nsus* cf. 7/72.

dinzur (din-zur) «împrejur». Ra şi ună featǎ cu mult draţ dinzur di ịa 9/79.
prijur (imprijur) «împrejur». *Ca la lǫ ţela măgaru di coadă di la zăfărfằl* 22/32.
Casă (acasă). Du-ti casă acŭ ţer (du-te acasă dacă vrei) 2/12. Ţer si fug casă (vreau să plec acasă) 2/7, 2/39, etc.
untru (< intro) «înăuntru». Si dusi colo la poạrtă şi untru vigl'à (... şi înăuntru păzeà) 18/42. Forma cea mai întrebuinţată este *ạnuntru* id. Antrară cu niveasta ạnuntru 22/93. *Scocnì ạnuntru* (sări înăuntru) 8/30 cf. 2/38, 14/42, 3/73; *năuntru* id. *Pri disupra coajă, năuntru n'ez* (= nuca) *57. Cum pisăịà năuntru, mul'area şi dărà (cum scrià înăuntru, aşà făceà...) 5/68, *dinuntru* «dinăuntru». Nu veaụ sı scoată apu din, untru 8/7, 17/32.
fară (< ad-foras) «afară» Feata nu işǫ fară (fata nu ieşì afară) 4/38. *Fară tšucnì la poartă* (afară, sună la poartă) 8/80, *năfară* id. Işǫrà năfară 9/31, cf. 19/18, 9/71, 10/74, 19/78.
proapi (< ad propo) şi *prǫpi* «aproape». Vizù tupola proapi di cădeari 19/64. Prǫpi ra di dudărarı 19/6.
diparti «departe» Turnaţ-vă ca n-ăị diparti (întoarceţi-vă că ne este departe) 5/67, cf. 8/12, 6/25; *zădiparti* (pref. za-diparti) id. Ca fuzì maị zădiparti 31/14.
dinţeà (< de-hincce) «din partea aceastǎ, dincoace. Adiţ dinţeà (haideţi dincoace) 18/29.
diţindea (< de-ecce-ĭnde) «dincolo, din cealaltă parte, *decinde*.» Mănăstiru fost-aụ diţindea di ună vali (... dincolo de o vale) 2/61 cf. 4, 5/33, 21/55, etc.
dindi (< de-inde) numai la Ţârnareca «dincolo». *Vizură dindi di vali un foc* (...dincolo de rău) 37/65.
sprotiva (< bulg. sprotiv),» în faţă, dincolo». Vizut-aụ ăn sprotiva di eł un foc 2/60.
l'urea (< aliubi) «aiurea, în altă parte» (d).
carşì (< turc, karšy), «în faţă, vis-a-vis». *Casa lor ra carşì cu casa la un birber* 3/38.
§ 128. 2. *Adverbe de timp.*
cǫn (< quando) «când» Cǫn tăl'a leamni 17/55 cf. 18/2, 2/34, 2, 7/73. (In Liumniţa) *con* id 7, 14, 19/73, (Huma şi Ţârnareca) *căn* id. Căn si sculă dimineasta 3/70, 18/64, 25/65, 10/60, (Ţârnareca) *cându* (aromânism) 5/64
cmo (< eccum-modo) «acum» *Cmo si ni află uụă la cărtšun* 7/31 cf. 8/36, 1/37, etc. (Liumniţa) *cmụă* id. Pănă cmụă măncǫ di la toati căsili 11/73; *acmụă* id. 10/73, 10/77 *cmu* id. Nu vez ţi ịasi cmu? (nu vezi ce iese acum?) 13/79 cf. 15/73; *mo* (după cmo, forma cea mai răspândită) *Mo s-ti biles* (acum o să te belesc) 25/8 cf. 6/38, 15/55, 8/69, 10/12, etc. *moţi* id. 7/66.
tunţea (< ad-tunc-ce) «atunci». Di tunţea nţileasiră că ra binli domnu (... că erà bunul Dumnezeu) 16/56 cf. 16, 22/64. Forma cea mai răspândită este *tumţea* id. *Si pugudì si vină tumţea ăn ụaspiţ lupu* (se nemerì să vină atunci la ospăţ lupul) 5/72 cf. 29/9, 15/55, 9, 16/64, 17/73, 3/76.
dirip (< dirēctō) «tocmai». Vinì dirip dimineaţata (venì tocmai dimineaţa) 9/55. Mul'area dirip rudiri si'nluşǫ (muierea tocmai la naştere se 'mbolnăvì) *Si dusi dirip cătun* (se duse tocmai s. drept în cătun) 21/90 *Dirip paşti* (de Paşti) 1/61, etc.
stạră (ịastă-seară) de seară. *Ca si vină ludẹ stară* (când o să vină... de seară) 17/6, cf. 10/9, 8/85, etc.
ụaltar (cf. arom. aoaltari, aoaltadzi) «alaltăeri» *Ualtar vea mult calabalǫc la bisearică* (alaltăieri erà multă lume...) (d).
sabaịlea (< turc. sabaile) «dimineaţa, dis de dimineaţă, de cu vreme». Dimineaţata văcaru sabaịlea işà (dimineaţa văcarul de cu vreme ieşeà).
napcum (< mbg. napkun bg. napokon) «ịarăşi, din nou». *Napcum la trimeasi si ară* (din nou îl trimese să are); *dinapcum* din nou 12/81; *napcunta* şi *napcumta* id. *Napcunta să rudiţi* (iarăş o să naşteţi) 4/9 cf. 7/20.
Ia afară de acestea mai sunt câteva formate cu sufixul -ta, despre care vezi Obs. ad § 50—52.
dimineaţata «dimineaţa». Vini dirip dimineaţata, l'a scurnì fraţil' (venì tocmai dimineaţa, deşteptă pe fraţi) 9/55, cf. 17/7, 8/42, 10/85; *dimineaţta* 1/44 cf. 24/8, 10/9, 2/28; *dimineasta. Căn si sculă dimineasta* 3/70,
mǫnca «înainte, altă dată,» (din *mai ainte* (CDDE 882), acelaş cu istror. *mạce.*

moịnista «a doua zi, ziua următoare.» Moịnista ancă di la pruvidearea 2/88. *Ca ịsọră moịnista* 17/56, cf. 4/25, 16/55. Moịnista dimineața (a doua zi dimineața) 17/56. Și: *montiza* cu acelaș înțeles și mult mai des întrebuințat. *Montiza dimineațta* (a doua zi dimineață) 17/41, cf. 10/69, 3/74, 9/82, 13/85.

poịmọịnista «în ziua de poimâine». Zisi si vină poịmọịnista să li lẹ lucrili 4, 5/20; *poịmọntiza* id. *Ier l'-u deadi și poịmọntiza si l'-u lea.*

searta «seara» Ca vinì di cătră searta (în spre seară) 3/69, cf. 5/8, 5/33, etc.

§ 129. 3. *Adverbe de mod.*

cum (< quomo(do)) «cum». Cum, mul'ari, si fac? 11/81, cf. 25/31, 16/38, 5/68. Compus: *cacum* (ca-cum) 12/6; *niți-cum* «nici-de-cum, de loc.» Nu si poate niți-cum 14/77.

șa (< a + sic) «așà». *Cum putuị, șa vă mintšunaị* 7/37, cf. 1/III, 6/10, 6/55, etc. (Huma și Țârnareca) *și* id. *Delmi că și, măni s-nă li răzminim lucrili* (dacă-i așà, mâine să ne schimbăm lucrurile) 9/69, cf. 5/68, 9/66, 4/31 etc. *șiți* id. *Cum aș imnaụ ịel' șiți* (cum umblau așà) 20/72, cf. 4/71. Sub influența acestei din urmă forme și: *șați* (în loc de șa) *Ai delmi șați cu noị și tu* (hai dacă-i așà) 12/7.

bini (întrebuințat foarte rar; în locul lui se întâlnește *bun*). *Bini ma moartea nu ubideaști că-i bun ili nibun* (bine însă moartea nu căuta dacă este bine sau rău) 2/1, cf 39/65, 5/72, 5/85

priună (împreună) *Și ịo si vin priună cu voị* 1/56, cf 3/8, 6/27, 25/68, 23/78, 11/79, etc ; *dipriună* «dimpreună» *Vineà si doarmă dipriună cu sor-sa* 13/64

dinăụară (di-ună-ụară) «de-odată, dintr'odată, imediat, la moment». (Se întrebuințează aproape totdeauna precedat de prepoziția «din». *Iel din dinăụară lăgọ cola* (el imediat aleргă acolo) 11/7, cf 2/16, 14/28 (Huma și Țârnareca) *diụnăụară* id. *Dịunaụară si feasi un munti* 7/64, (Liumnița) *duịnă-ụară* id. Bucurụăs dășcl'isi dịunăụară pụarta 16/73.

cătilin (căti-lin), «încet, încetinel» Cătilin, cătilin, uneae-căti-uneac la ridicọ (încet, încet, puțin câte puțin îl ridică) 9/77, cf 6/16, 3, 31/39, 18/86, etc Și: *cătălin*, id. 5/11.

cătirọụ (căti-rọu) «repede, tare, sănătos». *Ca trăgnì lupu mai cătirọụ, căzù ăn vir* (când trase lupul mai tare, căzù în baltă) 8/30.

l'umintrea (< alia mente) «altfel, almintrea». *L'umintrea nu putem fațiri* (altfel nu putem face) d.

curọn (< currendo) «curând». *Fu ọnțăpată di cuțọt și curọn si răslăbi* 18/40. (Țârnareca) *curun* id. *Curun si mi friț* 20/68, cf. 9/66. Și: *curundu* (aromânism) 17/64.

uneac (un-leac) «puțin». Să ampl'um uneac apu 4/16, cf. 15/31, 2/39, 2/55. Compus: *uneac-căti-uneac* «puțin câte puțin,» 6/81, cf. 4/39, etc. Diminutiv: *unetšcut*. Și: *neac* (precedat de «ni»). La mini nu-n' deadiră ni neac carni (mie nu-mi dădură nici puțină carne) 6/54, din care apoi și *nineac* «puțin».

nu (< non) «nu». *Vizură și nu vizură* 6/53, etc., etc.

dăncà (< adancus, -a, -um. Puș. EW. 25) «adânc» (întrebuințat numai în Țârnareca, încolo în toate celelalte comune *zlămboc* (< mbg. *zlaboko* bulg. dlăbok). *Priznea și vez cât săn dăncà* (uită-te și vezi cât sunt de adânc) 28/68. (Despre a final cf. § 133). In dialectul aromân, cuvântul există ca adj. *adâncos* și ca substantiv *adăncare*: Adăncarea și n'iluirile al Dumnidză. *Cod. Dim.* in *Iahresb.* IV 26, 6/9.

scunjos «în ascuns, pe ascuns». *Scunjos si dusi dupu ia* 11/94.

ancă și *ăncă* (< unquam. Puș. EW. 304) «încă» *Lọ ancă nọụ ascher* (luă încă nouă soldați) 14/79, cf. 2/12. Foarte des și *angă* id. *Trăit-am mult, angă unẹc si trăim* (răbdat-am mult, să mai răbdăm încă puțin) 14/29, cf. 2/29, 1/55, 4/58, 7/59, etc. (In Cupa și Țârnareca) *inca* id. *Ari incă un moș* 13/66, cf. 33/65, 5, 14/69, 5/70. (Mai rar) *inga* id. *Si trăim inga unẹc* 8/29.

dustur «destul». *Dọ-n' dustur bẹri păn la mirindi* (dă-mi destulă băutură până la merinde) 6/91. *Și ịa-l' deadi dustur* 7/91.

dosta (< bg. dosta) «destul». *Nu ra dosta ți poarca pirdură. tucu...* (nu erà destul că pierduseră poarca. dar...) 12/84. *Dosta durmiț* 16/7, cf. 12/57, 694, 789, etc.

culaị (turk, kolaj) «ușor». *Di țista lucru ăị culaị ca să ti scap* (ușor este ca să te scap de lucrul acesta) 3/38. *Nu ari culaị* (nu e ușor) 12/66.

pără (gr. πάρα) «prea, cam». *Nu pără l'i si duți bun* (nu-i prea merge bine) d.

2*

ghiua (< turc. gjua, bg. ghioà) «adică, parcă, ca și cum». *Tata-su si anturnǫ ghiua s-la scăpă* (tată-său se întoarse parcă să-l scape) 10/15, cf. 821. Foarte des și *ghiuamiti* id. *Ghiuamiti nu știà* (se făceà ca și cum n'ar fi știut) d.

ghiutš-beleà (< turc. güdž-belea «grea întâmplare sau nenorocire») «în fine, în cele din urmă, la urma urmei». *Ghiutšbeleà și chiupu si frănsi di curtulisi lupu* (în cele din urmă se sparse și vasul de pământ, de scăpă teafăr lupul) 14/72.

tucu (< bulg. tuku) a), «numai». *Rau unǎ-uarǎ nǫuǎ frat și veau tucu unǎ sorǎ* (... și aveau numai o soră) 1/51, cf. 6/37; b) numai că, îndată, dintr'odată. *Și tucu prucurarǎ arǎ apǎ* (și numai că începuseră să curgă apă) 36/31, cf. 4/31, etc..., c) mereu, tot mereu, într'una. *Unu stăteà tucu casǎ* (unul mereu stăteà acasă) 1/71, cf. 8/36.

aer (turcism întrebuințat după negațiunea «nu», ca să o întărească și mai mult). *Tu nu laș vrinǎ șǎrvetǎ...!* — nu aer, *io nu știu* (nu luași vre-o șervetă...! — nu, deloc, eu nu știu) 4/42.

barim (< turc. bari) «cel puțin, barem». *(Du-nǎ) pǎnǎ casǎ barim* (du-ne, cel puțin, până acasă) 4/58. Și: *bari* 33/65, 13/66; *berim, beri* id. *Nu putuș beri si-n' la trimeț* 9/51, cf. 2/50, etc.

baia (turcism) «cam mult, aproape mult». *Baia vacǫt am, no-am mǎncat* (este cam multă vreme de când n'am mâncat) 5/91, cf. 2/63. Compus: *zǎbaia* (za-baia) id.

odvam (< bg. odvai, influențat de *edvam* cu același înțeles, sau chiar direct din bg. *odvam*) «abià» *Io odvam ti purtam* 8/13. Și: *udvai* (< odvai). Udvai un uom jungl'ǫ 35/2. Și foarte des: *idvai* id. ef. 11/7, cf. 11/29.

vichim (< mbg. veke) «în fine». *S-nu s- facǎ vichim mai mult* (nici nu se poate, în fine, mai mult) 8/73, cf. 2/5. Și: *vichi* 16/79, cf. 12/39.

opacu (< bg. opako) «pe dos, pe dindărăt». *Ai li ligǫ mǫinili opacu* (îi legă mâinile pe dindărăt) 9/7. Și: *opucu* 6/67.

belchi (turcism belki mbg. belki) «poate» *Belchi si-u tǎltšǫs lamn'a* (poate o să ucid...) 2/74, cf. 7/19. Foarte des și *beichi* id. *Sǎ ti mutšcǎ beichi* (poate să te muște) 2/12, cf. 14/9.

blazei (< bulg. blaze) «ferice». *Blazei-l' la țista uom* (ferice de omul acesta). Și: *blazeinit* întrebuințat și ca adjectiv id. *Blazeinit sa tǎtǫn'l'i cu fitšor pricupsiț* (fericiți sunt părinții cu copii pricopsiți) 473.

sadi (< turc, sade, salt) «numai». *Aș lǎ sadi unǎ bǎltitšcǎ* (își luă numai o secure) 9/71. Forma cea mai întrebuințată este: *săldi* id. *Sǎldi cǎn ǎl' rǎmǎneà, tunțea al'dǎdeau* (numai când îi rămâneà) 3/65, cf. *43, 17/19, 24/31, 16/56. Foarte des și *saldea* 18/73; *sal* id. *Sal țel sirumaulu* (numai săracul acela) 4/65, cf. 6, 26/65.

nafilè (turcism) «degeaba», în zadar». *Nafile viniș pǎnǎ ua* (de geaba veniș până acì) d.

nitšcum (< bg. nitškum) «cu fața la pământ, pe burtă». *Fǫ-ti nitšcum* (pune-te pe burtă, etc.) d.

aliz (turcism) «la fel, întocmai». *Aliz ca capra zbirà* (zbierà întocmai ca capra) 5/23, cf. 4/11. Și: *anliz* id. *Vea un ascher anliz ca fitšoru* (erà un soldat întocmai ca băiatul) 16/39; *asli, iliz* id. *Iliz ca iel* (întocmai ca el) 13/79.

pișim (< turc. pešin) «mai întâiu». *Mai bini pǎzari pișim di cǫț cavgǎ dǎnǎpoi* (mai bine întâiu să ne târguim decât la urmă ceartă) 121, cf. 7/11, 2/68.

slojnic (din *slojnu* < bulg. složen) «jos, apus» d.

itš (< turc, itš) «deloc». *Unu itš nu la ari locu* (unul nu se găsește deloc) 2/54, cf. 4/54, etc.

Șichirè (turcism aši kjare) «pe față». *Si l'a utrues cǎ cu jungl'area mai ǎi șichirè* (să-i otrăvesc căci cu înjungherea este prea pe față) 10/85.

tislim (turcism teslim) în expresia: *la feasirǎ tislim* = il predară, îl dădură gata. d.

tamam (turcism tamam) «tocmai, just». *Tamam antrǫ ǎn peaștiri* 3/45, cf. 1/6, 8/3. Și: *tam*, id. *Nu ra tam la criel* (nu erà în toate mințile) 2/6, cf. 1/6, 3,/14, etc.

Observațiuni. Dintre adverbele de loc forma **jos* nu se întrebuințează decât numai în unire cu *di* sau *ǎn*: dijos, ănjos. In privința aceasta, dialectul meglenit se aseamănă cu dialectul aromân. Și acì lipsește un *ghios; avem numai *dighios* construit mai mult cu verbele care arată o stare, și *ǎnghios* (mișcare). Deși la *cǎtirǫu* există amândouăle compo-

nente, la *cătil'in* lipseşte cuvântul din urmă (lin). Forma *dustur* pare a fi aceiaş cu «destul»; n final pentru l s'ar puteà explicà sub influenţa verbului *satur*.

PREPOZIŢIUNEA

§ 130. Avem următoarele prepoziţii:

ăn (< in) «în». Cu înţeles local. *Chinisì să si ducă ăn vrin cătun* (pornì să se ducă în un cătun) 1/13, cf. 7/3, 2/23, 2/28, etc. Cu această întrebuinţare are şi înţelesul de «între». *Ăn ịel' vea un ascher ạnliz ca fitšoru* (între ei erà un soldat întocmai...) 16/39, Cu înţeles temporal: *Iezl'i si joacă ăn ịarnă* (iezii se joacă iarna) 9/19. Acu-i ăn ịarnă (cu toate că-i iarnă) 7/3.

antri (< inter) între. *Un birbeaţi antri doị munţ* (un berbece între doi munţi) *61. Şi (mult mai des): *antru* id. *Ca si antră antru munţ, si pịară* (când va intrà între munţi, va pieri) 18/40.

cutru (< contra) «către, la, spre». *Si pucătọ ţela cutru boị* (se uită acela la boi) 6/55. *Si feasĭ maị cutru ịel* (se dete mai în spre el) 19/33. *Di cutru seară* (din spre seară) 11/77, cf. 5/1, 8/20, 12/81 (Huma) *cătră* 3/69.

cu (< cum) «cu». *Cu ọli* 3/8. Cu ghiịaţă 279.

di (< dē) «de» (arată provenienţa). *Al' vini carti di la ạmpiratu* 8/48; (materia): *Cumat di furlină* (bucată de aur) 272. *Fustan di mătasi* 3/XI. (In unire cu infinitivul arată scopul sau destinaţia). Ţi lucru am di faţiri (= de făcut) 4/85. *Di mărtarea* (de măritat) 9/49, cf. §. (Pus înaintea unui nume propriu serveşte pentru exprimarea genitivului). *Asan di Cole* (= Asan al lui Nicolae) Tot aşà şi înnaintea pronumelui: *Ţista urman dị di toţ* (pădurea aceasta este a tuturora) 16/6. Din această funcţiune s'a desvoltat înţelesul «pentru». *Are lọc ţeastă seară di mini* (este loc, astă seară, şi pentru mine) 7/47. *Sam vinit di un lucru* (am venit pentru un lucru) 10/43, cf. 3/25. La compararea adjectivelor înlocueşte particola de legătură «decât» din dialectul dacoromân. *Ari maị milnic di il'* (există ceva mai drag decât un fiu).

di (din). *Pisocu di vali* (nisipul din vale) 4/XVII. Şi: *din* întrebuinţat mai des când după el urmează un cuvânt care începe cu o vocală. *Unu din ịel' ạl' zisi* 2/69. Dar şi înainte de un cuvânt care începe cu o consonantă. *In din păzărişti* (vin din târg). In Ţârnareca *ditru* (ca în arom.) *Ugol' mi scorniş ditru somn?* (Mereu mă deştepţi din somn) 17/68.

dintru (< de-inter) «dintre, din» (numai în Ţârnareca). *Ţerbu cându chicăsì dintru munţă că sor-sa si mărită* (cerbul când auzì din munţi că...) 24/64. Pentru compusele lui *dintru* cf. § 131.

disupră (< de supra) «deasupra». *Calu la lăsọ disupra di cătun* 12/82, cf. 15/75. Şi *disupru* 14/82.

dupu (< de-post) «după». *Nu ti daụ dupu umineţ şi ti daụ dupu uşineţ* 6/V. Şi: *după* id. După uneac vacọt (după puţină vreme) 5/40; (în Ţârnareca) *dăpă* id. *Dăpă nọụă an'* 4/65 cf. 16/64.

fără (< foras) «fără». *Am treị ụali, sa fără cur* (am trei oale, sunt fără fund) 3/54. Şi: *făr, fọr*.

la (< illac ad) «la». *Lapti ţer di la tini* 15/9. Serveşte pentru formarea dativului la subst. şi pronume: *La pădar ạl' ra frică* (îi erà frică pândarului) 11/10. *Să-n' spună la mini* (să-mi spună mie) 11/19. Ţine locul lui «a» din dialectul dacor. în expresia «miroase a ceva». *La ịet miruseaşti la bătizat ụom* (lui îi miroase a om botezat) 8/80. *Miruseaşti lă scrum* (miroase a scrum), etc., cf. 4/III.

lăngă (< longum ad) «lângă». *Ia ra şăzută lăngă ună tšăşmă* 8/73, cf. 16/9, 4/13.

mădà (mbg.) «afară de» (Numai în expresia) *Di mini* s. *di tini mădà* = afară de mine s. de tine 13/69.

mighịu (mbg. meghịu, bg. meždu) «între» (întrebuinţat numai în Ţârnareca). *Am ună sădiri mighịu doị ụamn'i* (am o judecată între doi oameni) 13/65.

pănă (< paene-ad) «până». *Pănă cmua mancă di la toate casili* 11/73. Şi: *păn* id. *Păn la marea* 3/30. Compus: *păndi* (pănă di) 10/24.

pri (< per) «pe, în». *Fitšoru ca si pusi pri per, strigă* 6/26. (In Ţârnareca) *Prit(u)* «pe la» *As treacă pritu răscrăsniţă* 41/65. *Priţe* (pri-ţe). *Priţe ịel ţireà s-ti mănâncă* (pentrucă voià să te mănânce) 10/36, cf. 6/78. In afară de înţelesul de mai sus, se întrebuinţează şi în locul lui «la». *Si dusiră pri pulată* (se duseră la palat) 13/19. *Vinì pri rutšǫc* (venì la s. pe la prânz) 3/8. Şi: *pră* id. *Si dusi pră la toati agrili* 1/91.

pristi «peste». Are aceleaşi două întrebuinţări ca în dialectul dacor., local şi temporal. *Al' trasi ună pristi cap şi ạụ jungl'ǫ* 14/73, cf. 6/7, 7/70, 15/72, etc. Cu înţeles temporal: *Si sculǫ pristi nǫpti* (fitšoru) 23/8, cf. 7/55, 21/68.

Stri şi *stră* (< exter, -a, -um) se întrebuinţează numai în Ţârnareca cu aceste două înţelesuri: a. «pe». *Feata si suịa stră ună tupolă multu naltă* (fata se suià pe un plop foarte înalt) 14/64. *Feata di stri tupolă* (fata de pe pleop) 23/64. *Suị-ti stri scamnu* (suie-te pe scaun). *Ancalıcă stri cal* (... pe cal) 35/65, b. «peste». *Imnă şi deadi strị trei f aţ* (umḅlă şi dădù peste trei fraţi) 7/6. Şi. *strin* (stri-ăn) id. *Poịa nearsi şidzù strin ţarluị stol* (şezù pe scaunul împăratului) 28/68.

sub (< subtus) «sub». *Vizù un şarpi ịu si triculeà sub ună rǫpă* (... sub o piatră) 1/76. (In Ţârnareca) *săptă* id. *Sinu, săptă direc li b gă* (fiule, bagă-le sub stâlp) 3/66. Prescurtat şi: *su* în numele de loc. din Lugunţa: *Su-deal.*

trị (< intra). Are două întrebuinţări 1. Prepos. «pentru». *Duţ leamni tri ţariţa si speală?* (duci lemne pentru împărăteasa) 11/65. 2. Conjuncţiune: *An' duţ leamni tri si spel?* (îmi aduci lemne ca să spăl) 11/65, cf. 11/69. Şi: *tră, tă* (ca în arom.).

tru (< intrō) «în» (întrebuinţat în Ţârnareca). *Si ạngrupǫ tru cuprǫịă* (se îngroapă în gunoi) 16/68. *Tru aụ ţarlui casă* (în casa ţarului) 10/66, 18/64. Şi: tu cf. 2/38. Compuse: *ditru* «din». *Toţ ụamnnil' ditru ţăruştimea* 18/64; *pitru* «prin, pe». *Pitru căl'ur* (pe drumuri) 10/65, cf. 18/64.

Observaţiuni. Intrebuinţarea lui *ăn* cu înţeles temporal: *ăn ịarnă* în loc de *ịarna*, se găseşte şi în limba bulgară. Acì avem aceeaş construcţie: *vă lĕtoto dnitĕ să dălzi* (vara zilele sunt lungi) în loc *lĕtoto* (fără *vă*= sn); *vă zimata* (iarna), etc. — Formele *delchi* şi *dilchi* pentru *delmi* trebuie să se fi născut sub influenţa sau cu încrucişarea formei *belchi* «poate» sau *beịchi* cu acelaş înţeles. — Prepoziţia *pri* cu înţelesul de «la» trebuie să fi fost influenţată de aceeaş prepoziţie din limba bulgară *na*, având amândouă înţelesuri ca în dialectul meglenit. — Cu privire la originea formelor *stră*, *stri* care sunt întrebuinţate în Ţârnareca, prin urmare pot fi considerate şi ca aromânisme, *Richard Kurt* (Der Gebrauch der Präpositionen im Rum. in Jahresb. X, p. 569), discutând originea lui *peste, prespre* din dialectul dacor. şi voind să arate că un *prespre* ar fi existat odată şi în dialectul aromân, îl derivă din *super*; acest *super* ar fi dat **spri*, **spi* care ar fi ajuns — fără să spună însă cum — stri, sti, aşà cum se aude azi în dialeetul dacoromân. Acest *sti* a înlocuit, mai târziu, forma mai veche **spri*, după cum *pisti* a înlocuit odată *prispri*. Pentru dovedirea existenţei formei *spri* aduce ca dovadă prepoziţia *sprima*, pe care o coinsideră ca o formaţiune din *spri* + *ma*, fără însă să ne spună ceva despre originea părţii din urmă, *ma*. Originea lui *stră-stri* a fost arătată de Meyer-Lübke în Zeitschrift f. O. G. p. 769 din 1891, iar existenţa unui *spri*(*spi*) presupusă de autor pe baza formei actuale *sprima*, n'a putut să existe, deoarece aceasta din urmă este un bulgărism în dialect, cu o întrebuinţare foarte, foarte restrânsă, aceeaş cu *sprĕma* din limba bulgară şi sinonim cu *sproti* din aceeaş limbă, însemnând «în faţă, vis-a-vis». Intrucât însă *stră* în Ţârnareca ca şi în dialectul arom. se identifică, ca înţeles, cu *pisti* (peste), deoarece se poate spune *stră cali* ca şi *pisti cali* cu acelaş înţeles de «peste drum», amândouă trebuie să plece de la acelaş cuvânt fundamental *extra*, care a putut căpătà chiar în limba latină înţelesul de «dincolo de ceva» şi, de aci apoi, acela de «deasupra, peste». Acest *extra* care, singur, a dat pe de o parte *stră*, *stri*, păstrat numai în Ţârnareca şi dialectul aromân, cu înţelesul de «peste, pe», atunci când erà întărit de prepoziţia *per* în *per* + *extra*, puteà, pe de altă parte, să de

preste > peste > pisti cu înțelesul lui *stră*, așà cum există în toate dialectele. Așa dar, evoluarea înțelesului «afară» până la «peste, pe» s'a întâmplat dejà în forma simplă *extra* și reflexul *stră*, *stri* este o dovadă despre aceasta. Forma *tri* întrebuințată la Țârnareca este pentru *tră* din dialectul aromân. Acest *tră* care se aude și în Țârnareca, însă mult mai rar, a ajuns la tri (cu i pentru ă) sub influența lui *di*, cu acelaș înțeles, și a altor prepoziții terminate în i. Forma *tră* nu poate fi derivată din *trans* (Pap., Scr. Arom. p. 253), căci la aceasta s'ar împotrivì și înțelesul. Mult mai nemerit ar fi *intra* (Richard Kurt, o. a. 576), căci atunci am vedeà în forma *tră* aceeaș vechime și aceeaș formațiune față de forma dacor. *pentru* < per intro, ca în *stră* arom. față de *peste* < per extra dacoromân.

CONJUNCȚIUNEA

§ 131. Avem următoarele conjuncțiuni:

acu (<bulg. ako). Se întrebuințează ca adverb și conjuncțiune: «dacă». *Țer si sirbes acu ari loc* (vreau să muncesc dacă este loc) 11/15. «Cu toate că, deși». *Acu -i ăn iarnă* (cu toate că este iarna) 7/31. *Acu că nă leai* (cu toate că ne iai) 4/58. *Și acu* «chiar dacă» *Tu și acu ạnțilez, să ziț «nu știu»* (tu chiar dacă înțelegi...) 3/21. Și: *cu* id. *Io cu sam zadurmit, tu... s- mi dișteț* (eu dacă voiu fi adormit...) 5/34, cf. 8/31, 2/32; *icu* id. *Icu tușọș, cață un lil'ic di-l scup trei ụor ăn rost* (dacă tușești, prinde un lileac și scuipă-i de trei ori în gură).

ama (< turc. amma) «însă, dar». *Un ụom mult juni vea, ama nu știụ cum fẹsiră di la tăltšọră* (erà un om foarte voinic, însă nu știu...) 45/2. Și: *ămă* id. *Ămă țarlu ạl' gri* (însă țarul...) 23/65, cf. 2/28.

ami (< bg. ami) «însă, dar». *Ami cari si si ducă si lea pọịni* (dar cine să se ducă...) 4/55, cf. 10/19, 6/22. Și: *mi* id. *Mi cari va zisi?* 4/55, cf. 2/3, 6/36, 3/38.

ară Se întrebuințează neaccentuat cu a inițial de multe ori trecut în ă, sau cu ă final căzut, și accentuat. 1. «iar». *Sirbi un an și ạș vinì, ară țela dẹdu ại zisi* 13/2. Și: *ar* id. *Pul'u țe-i pul' și domnu-l' dă, ar la ụom* (puiului care este puiu Dumnezeu îi dă, dar omului) 392. 2. «iarăș, din nou». *Din timp ăn țista vacọt ịo ară să vin* (la anul pe vremea asta eu iarăș am să viu) 13/2. In Țârnareca pe lângă *ịară* 5/64, 35/65, 6/68, se mai aude și *eră* id. *Tumțea eră vea murită ạụ țarlui fitšor* (iar atunci murise fiul țarului) 10, 11/66, cf. 13/66.

ạți particulă în funcțiune de conjuncțiune pentru introducerea parataxelor. Se aude mai des la Huma în locul lui *di*, care se întrebuințează în toate celelalte comune: *Ạți si dusi, ạți la rupți... căti ună meară... ạți si dusi și ịel*, etc. 16/19, cf. 1/69, etc.

ca și *că* (< quam). Are mai multe înțelesuri, după funcțiunile ce ocupă, 1 «ca, întocmai, la fel ca». *Să ni fațim ca zadurmiț* (să ne prefacem ca adormiți) 4/24. *Ca'n cotšină rănit* 148. 2. «Când» Ca vini bura, la sărì fitšoru la marzini (când venì un val de apă, îl împinse pe băiat la margine) 5/23, cf. 7/6, 1/17, 2/32, 2/35, 2/36, etc. 3. «după ce». Cu acest înțeles înlocuește construcția participiului prezinte. *Ca amnară, ạmnară drumu, bătură pri un cọịni* (umblând pe drum, întâlniră un câine) 6/12, 26/32, etc. 4. (mai rar) «câte». *Fitšoril' rupțiră ca ună meară* (băieții rupseră câte un măr) 13/19. Compus: *cacum* «întocmai ca, la fel ca». *Cacum ại țeastă chịoșă* 12/6 *ca-cum-ca* «cum că». *Dărọ ună carti ca cum ca cọta sufliti tăltšọ* (făcù o scrisoare, în care spuneà, cum că atâtea suflete ucise) 3/16. *Cacọn* «ca și cum, ca și când». *Cacọn mo la ved* (ca și cum îl văd acum) 15/4.

că (< *qua p. quia) «că, căci, pentrucă, fiindcă, deoarece. *Nu ti pot scundiri că la ịel miruseaști la bătizat ụom* (... fiindcă lui îi miroase...) 8/80. *Să nu ti pucaț ăn sus, că să-ț cadă spin* (... fiindcă o să-ți cadă spini) 5/30.

cari și *cări*. Intrebuințat numai în Huma și Țârnareca în locul lui *ca*, *că*, cu următoarele însemnări: 1. «când». *Searta cări si ti culță, si beș trei ụor ăn ună ticfă* (seara când o să te culci...) 2/70. *Țea tipsịịă cari ạụ ạncălică* (când o încălecă) 8/66, cf. 5/67, 5/68. 2. «dacă» *Cari si țer si fudz, poț*, (dacă vrei să pleci, poți) 6/39.

cu (< con) «cu» *Tšair cu ịarbă* (câmp cu iarbă) 7/69. *Cu oịli* 3/8. *Cu urdin* (cu rândul) 10/84, etc., etc.

demi (mbg. demi) «fiindcă, deoarece, în cazul când, dacă». *Demi că tọr mọnț ari, ma bun la sta ụa* (fiindcă sunt astfel de chinuri...) 13/1, cf. 6/8, 6/10, 5/66, etc. Și: *delmi, dermi, dimi, dirmi, delchi, dilchi. Ei dilchi n'-ạụ traz, nalet si ịeș* 13/68. *Dilchi mi 'ntreghị si ạț spun* 2/66.

di Servește la introducerea parataxei ca în dialectele dacor. și aromân: *Na țeasti carpulin', ịa-li di li speală* (... ia-le de le spală) 18/82. *Ișọ anghelu din țer di-l' zisi* 1/12. *Ți dăraș di li deadiș* (ce făcuș de le dăduși) 6/60, cf. 2/3, 2/13, 6/19, 2/22, 2/31, etc.

dali (< bg. dali) «sau». Mai ales în dali... ili, sau... sau. *Cafcu tšọrop țer tu Jta, dali roșii ili morchi* (ce fel de ciorapi vrei tu Itu, sau roșii sau) 4/XI.

dițe (de ce). *Dițe nu la știụ ịo tọụ bărbat* 10/49. *Dițe nu ziț țivà* 9/49. Și: *diți* id. *Diți cọnț șa lisițu?* 8/30;

dițea (di-țea) «deaceea». *Lisița ạl vea mintšunat, dițea feasi năet si-ș scoată inatu* vulpea îl mințise, deaceea se hotărî să-și scoată necazul) 21/27.

dintri «pentru, din cauză». *Fitšoril' n'ă-l' măncaị dintri tini* (mi-am mâncat copii din cauza ta). Compuse: *dintri că* și *dintru că*, pentrucă, fiindcă. *Nu băgaụ tru minti, dintri că vreaụ să-l' dzungă fitšoril'* (... fiindcă voiau să ajungă) 8/64. *Stăpọnu dintru ca si spună lu fitšor agrili, la lọ* (stăpânul pentru ca să arate...) 1/41 *dintri ți* dece, pentru ce. *Dintruți si mi ọncl'idiț, ịo si fac daviịa* 17/18, cf. 25/18.

Dupu țiă «după ce». *Dupu țiă si ạnțileasiră, la zgărpiră anuntru* 4/73, cf. 6/73.

em (turcism, și în mbg.) «și» mai ales în *em... em* «și,.. și». *Fața mpuvinită, em prugălbinită* 1/VI.

ịa... ịa... (turc. ja... ja) «sau... sau...» *Ia cătšuụa si u afliș, ịa ịoc si ti faț* (sau găsești căciula, sau să pleci deaici) 4/75. *Ia mor, ịa l'-u răsplọng* (sau mor, sau îmi scot necazul, îmi răzbun) 629.

ili (< bg. ili) «sau». *Nu rudeà vrin fitšor ili vrină feată* (nu năștea vreun băiat ori vreo fată. *ili... ili* «sau... sau». *Ili si u sparzim, ili nu si fați* 11/29.

niți (< neque) «nici». *Iel amu niți un fag nu puteà să ardică* 14/16, cf. 5/4, 1/15, 15/41.

prițe (pri-țe) «fiindcă». *Mănancă-la tu cmo, prițe ịel țirea s-ti mănāncă* (mănâncă-l tu acum, fiindcă el voià să te mănânce) 16/36.

tră țea «deaceea». *Veaụ mari mirac să rănească un porc... tră țea griră* (aveau mare plăcere să hrănească un porc, de acea...) 2/64.

tucu (< bg. tuku) «dacă, numai dacă». *Tucu si -n' li facă țeasti tšọfți dōmnu ụoi, cari si treacă nu la las nidat* (dacă Dumnezeu mi le va face...) 3/31, cf. 4, 15/31, 2/56.

Observațiuni. Particula *ați* pare a fi adverbul *aci* (< eccum hic), care s'a păstrat în dialectul meglenit numai în această funcțiune, din întrebuințarea obișnuită și în dialectul dacoromân în fraze ca: acì se joacă, acì râde, acì plânge, etc. Forma *cari* întrebuințată în Țârnareca și Hùma este aceeaș cu arom. *cara.* Vocala finală i pentru a în poziție neaccentuată, se datorește prin analogie, cu celelalte conjuncțiuni ca *di, dali, dintri,* etc. In ce privește originea lui *cara*, ea nu trebuie căutată în *ca* + *are* (Pap. S. R. 199), căci, din punctul de vedere sintactic, n'ar aveà nici un înțeles,[1]) ci mai de grabă din *că* + *erà.* Aceasta se dovedește și prin expresiile conjuncționale *seastică* (si + easte + că), *sfurcă* (si + fure + că) toate cu înțelesul de «dacă», în care elementul verbal component nu este de la verbul *a aveà*, ci de la *a fi.* Dealtfel, această derivațiune nu întâmpină dificultăți nici din punctul de vedere formal, de oarece un ca + ara (< éra) pentru dialectul arom. și un ca + ra pentru cel meglenit ne-ar fi dat forma actuală *cara.*

INTERJECȚIUNEA

§ 132. Mai toate interjecțiunile, afară de una două, sunt aceleași care se întrebuințează la toate popoarele balcanice. Dintre acestea, în dialectul meglenit avem următoarele:

aman (turcism). Aman, țe bun țer si-ț fac? 4/85.

---

[1]) Vezi expunerea amănunțită a lui N. Drăganu despre *cara* în *Dacoromania*, III, p. 275.

anasana (turcism: anna-sana... mama-ta). *Anasana, țista si-ń la spargă lucru la mini și bam... cu tufeacu* (mama lui, ista să-mi strice mie treaba..) 8/57.

ah! Feata tucum stricnì la buric, «ah», zisi, «țe mi mintšunaș» 32/51.

aferon (turcism) «aferim». *Ampiratu ąl' zisi: «aferon la tini!»* 6/77.

așcosum (turcism aškolsyn < ašik-olsyn) «bravo». *Așcosum il'ı lu ąmpirātu* 6/34.

aț strigăt ce se întrebuințează când vrea cineva să oprească catârii. (La Oșani) *mutši,* (d).

bra «bre» (cf. bg. serb. *bre, be,* alb. *bre* gr. *Βρὲ* și *μπρὲ* toate din turc. bre). *Bre țista vrin chĭtip pǫti si ĭiă* 13/15, cf. 11/65. Și: *bri* id. *Trаịu bri, milu la mamu* 1/VII, cf. 2/20, 2/25; *bra* id. *S-la ąnclidim bra că na mintšună* 2/13; *abra* id. *abra deadu* 12/66.

ba (<bulg. ba). Se întrebuințează înaintea negațiunii *nu*, pentru mai mare întărire. *Ba, nu viruịes, si ducă.*

biru. Se spune tinerilor făcuți bine și voinici, ca semn de admirare. *De biru, de!* 47.

căvaị (ca-vai) «vai». *Căvaị di el fachiru.* Derivat: *căvaịnic* «sărman, biet». *Las-la căvaịnicu că-i duscăpat* 246.

chirata (din ngr.) încornoratule, păcătosule. Se întrebuințează și ca nume. *A chiratăuli ți făseș.*

hei «hei». *E hei, țe daị, țea leaị* 194.

idi... dei... Idi deaduli, dei (hei, moșule, hei!) 11/56.

jimito (bg. jimito din živ-mi-to) «zău». *Nu voị pari, jimito, zisi fitšoru* 6/78. Și: *jimitı* id.

mara «măre» (ca și *bra* în toate limbile balcanice). *Mara Grăpiț-la curǫn* 17/18, cf. 26/6, 15/16, 7/24, 10/50. Și: *mări* id. *Nu știu, mări babu, ịundi sa căsmetili* 2/85, cf. 6/11; 25/6, *mari* id. 12/VII, *mer* 167.

na «na». *Na țeasti cărpulin' ịa-li di li speală* 18/82. cf. 16/4, 3/9.

oh. Țela bărbatu stini oh! oh! 2/21.

oị «hei». *Oị deaduli, bra* 12/56.

oli. Nu-n' dǫnă găilè Traịu, oli feati multı ari (nu-mi duce grija Traiu vai, fete multe sunt) 6/VII.

ora «hei». *Ora mamu, nu-ari un-dǫụ-treị tufeaț* 2/54.

ors. Și ịeł că-l' fęsi «ors» dịunăoară la ąrdicǫ 12/7.

ptu «pfui». *Ptu, căcat, ptu...* 9/21.

ulandžam (turcism: ulun-džam «băiețelul meu») «dragul meu». *Bra, ulandžam no-ari țeastă seară loc ụa ăn tream si dorm?* 15/56.

C. FORMAREA CUVINTELOR

SUFIXELE [1])

§ 133. *-á* (gr. á cf. κρυφά adv. derivat de la κρυφός «în ascuns, pe furiş» arom. *ascumtà* de la *ascumtu* «ascuns»). In megl. avem numai un singur derivat: *dăncà* «adânc». *Prizneà si vedz căt săn dăncà* (uită-te să vezi cât de adânc sunt) 28/68. (Pascu, Suf. 406).

-ac (< lat. -acus, influenţat în ce priveşte înţelesul şi de -ak din limba bulgară). Serveşte pentru a derivà diminutive a. din *substantive*: *căţălac* (cătọl); *piştolac* (piştol); *drumac* (drum), b. din *adjective*: *mulac* (moali).

Dintre elementele străine în *-ac* avem: *şiştac* «orice monedă veche de argint ce purtau atârnată de gât, pe vremuri, fetele logodite» din mbg. *šestak* din šes «şase» (ca *petak* «monedă de cinci bani» de la *pet* «cinci»); *bliznac* < bg. bliznak «geamân»; *brusnac* şi *brusac* «pădure mică de pini s. locul în care a fost odată pădure de pini din bg. brusnik id., cu schimbare de sufix; *danac* (< bg. danak < turc. dana) «viţel de un an»; *muşturak* (< bg. mošturak) «privată», *amac* (< turc ahmak) «naiv, prost»; *căzănmac* (< turc. kazymak).

Dintre sufixele compuse cu *-ac* avem *-tšac* (tše-ac): *bivultšac* şi *luptšac*.

-atš (< bg. -atš) formează diminutive de la *substantive*: *ghumatš* (ghịum) «urcior mic de aramă; *juncatš* (june).

Derivate de la *adjective* avem numai: *stăngatš* (stọng), iar de la *verbe*: *spuvidatš* (spuvides).

Cuvinte bulgăreşti intrate în dialect avem: *cărpătš*, *drăpatš* (< drapam «scarpin») *uratš* (oratš) «plugar»; *luvatš* (lovatš) «vânător».

-atšcă (< bg. -atška) derivă feminine: *divatšcă* (div. «sălbatic») «animal sălbatic»; *plicatšcă* (plec «aplec») «femeie care continuă să dea lapte copilului, pe care nu l-a înţărcat». *Ţeastă mul'ari ăị ancă plıcatšcă* cf. *plicătoari*; *dănatšcă* (danac) «viţeà de un an».

Din bulgăreşte avem *custandinatšcă* (kostandinatška şı kostandinka) «orice ban vechiu, ban galben, *furlină*».

-achi (< gr. -άκι) derivă diminutive: *izvurachi* «izvor) «izvor» 14/64; *buturachi* (buturã < bg. butur) «bubă rea». *Răslaniţa vea un buturachi şi buturachi fu ạnţăpat* 18/40.

-an (< -анъ) derivă ca şi în limba slavă, a. substantive purtătoare unei calităţi: *mijlucan, -ă* «fratele mijlociu» (cf. sl. părv-anъ) 3/7, 3/56; b. augmentative: *vrăptšan* (< bg. vrabtše) «vrabie».

Cuvinte bulgăreşti în *-an* avem: *gutuvan* (gotovan) «unul care aşteaptă totul de-a gata» 294; *grătlan*, gărtlan din sl. *grătan* şi *grăklan*.

-ar (< lat. -arius, -arium). In acest sufix avem derivaţiuni latineşti: *cărbunar* (< carbonarius); *căprar* (< caprarius); *ịerar* (< fěrrarius); *găl'inar* (< gallinarius); *murar* (< molarius); *purcar* (< porcarius); *ular* (ollarius); *văcar* (vacarius); *furnigar* (< formicarium).

Derivaţiunile româneşti sunt de două feluri: 1. denominative şi 2. deverbative.

1. *cămilar* (cămilă); căndil'ar (căndil') «acela care stinge candilele, ţârcovnic», *tšiflicar* (tšiflichịă) «moşier»; *tšinuşar* (tšinuşi); *tširişar* (tşireaşă) «luna în care se coc cireşile, Iunie»; *tšoụlar* (tšoụli) «cismar»; *fun'ar* (fun'ă) «vânzător de funii»; *furgl'iţar* (furgl'iţă) «băiatul care poartă *furgl'iţa*» (cuvântul există şi în limba bulgară); *lupătar* (lupată) «lopătar»; *mlăzniţar* (mlăzniţă) «păstor de oi sau de capre mătriţe care au fătat şi dau lapte»; *piştar* (peaşti); *stirpar* (sterp) «păstor de oi sterpe»; *tămpănar* (tọmpănă) «to-

---

[1]) Deoarece o bună parte dintre cuvintele formate cu sufixe mi-au fost comunicate de fostul mieu elev *George Demetru*, din Oşani, în prezent, director la sucursala Băncii Franco-Române din Timişoara, citatele din texte nu vor fi date decât foarte rar şi anume acolo unde se va simţi nevoia. Restul poate fi controlat în vol. III al acestei lucrări, în care, după fiecare cuvânt neatestat în textele strânse de mine, stă numele persoanei care mi l-a comunicat.

boşar»; *ugnar* (bg. ogăn «foc») «omul care stă pe lângă foc»; *vişinar* (vişină) «pasăre care mănâncă vişine»; *viţălar* (viţǫl) «păstor de viţei»; *vitul'ar* (vitul') «păstor de vitul'».

Imprumuturi din limba bulgară: *clintšar* (klintšar) «potcovar»; *crăblar* (krăblar) «cel care face putine»; *furtumar* (fortomar) «vânzător de funii»; *gărdinar* (gradinar); *grăntšar* (grăntšar) «olar»; *mlecar* (mb. mlekar) «berbece de trei ani» *pădar*(rar), *păndar* (пѫдарь) «păzitor de ogoare».

Imprumuturi din limba greacă: *părnar (πουρνάρι)* «arbust spinos care dă flacăre multă la ars». Se întrebuinţează foarte mult ca combustibil la cuptoare.

Imprumuturi din limba turcă. *uzmichiar* «servitor».

Imprumuturi din alb.: *părmătar* (părmătie) şi *primătar* «negustor»; El însuş derivat din *pramati* < πραγματεία «marchandise, denrée, article de commerce», ca *arghiandar* «argintar», *l'opar* «văcar», *potšar* «vânzător» sau fabricant de ulcioare (cf. arom. *potš* «ulcior»). Pascu (Suf. p. 92) îl derivă direct din greceşte, ceeace nu este cu putinţă, deoarece o formă *pragmataris* nu există [1]

2. *călisar* (călises, cf. «Elementul bizantin şi neogrec») «fărtatul sau alt cineva însărcinat să invite la nuntă», arom. *călisar; sugar* (sug) «copil neînţărcat; miel care suge încă». Cu înţelesul din urmă există şi la Meglenobulgari [2].

Cuvinte cu origine neclară sunt: *tšeştinar* «poreclă la ţigani» *tšintšinar* «pasăre cântăreaţă, piţigoiu».

-ari (din -are < -aria). Avem numai un singur derivat: *gălbinari* (galbin) «boală»: restul sunt forme latine: *căldari* (< caldaria), *luminari* (luminare sau pl. luminaria Puş. EW. 992); *strămulari* (*stimularia, Puş. EW. 152). *Ca boii cu strămularea si la'nţap* 674.

-arcă (< gr. ἀρικος) derivă denominative: *criminarcă* (crẹmini) «puşcă cu cremene»; *minghiuşarcă* (minghiş «cercel») «nume de capră»; *piştarcă* (peaşti) «pasăre care se hrăneşte cu peşte»; *pudnitšarcă* (podniţă s. bg. podnitše) «om de nimic»; *şutarcă* (şut «fără coarne») «spic de grâu tuns şi golaş».

Alte forme în -arcă, cu origine obscură avem: *cumarcă* «arbore care stă verde şi iarna şi vara şi fructul lui»; *ţăţarcă* «pepene». Forma *pindžarcă* este pentru pindžercă (de la *pendžere* «fereastră»); *livetšarcă* pentru *livitšorcă* plantă care creşte între grâne».

-ăres (vezi -es, -eascá).

-arnic (< ar-nic < bg. -nik). Avem numai un singur derivat: *minghiuşarnic* (minghiş) «lanţ de cercei». Forma *guvidarnică* nume de loc. este din bulg. *govedarnik*.

-aş (-ашъ). Derivă diminutive: *cucutaş* (cucot) «cocoşel»; *cupilaş* (copil, pierdut din dialectul megl.) *cuţitaş* şi *cuţutaş* (cuţǫt); *gurgul'aş* (gurgul') «orice pietricică rotundă şi netedă». Tot aci aparţin şi derivaţiunile din forme anomatopeice: *tăcăraş* «clopoţel» şi *dzăngăraş* id.

-aşcă (< bg. -aška). Cu acest sufix avem derivate din limba bulgară: *sirumaşcă* fem. de la *sirumă* (bg. siromaška) «săracă»; *tšăpăraşcă* (cu schimbare de suf. din bulg. *tšaporeška* id.) «ţăpoiul de la uneltele de plug» *trisupaşcă* (bg. tresi-opaška «scutură coada») «codobatură» pentru care se zice şi *codărăbadără* acelaş cu *codobatură* de pe bulg. *tresiopaška*; *gurgaşcă* «arbore noduros» 10/2.

-at, *-ată* (< lat. -atus, -ata). Derivă adjective şi substantive: *ancrielat, crielat* s. *criilat* (criel) «cu minte, înţelept»; *fărinat* (fărină) «făinos»; *gurgul'at* (gurgul') «rotund şi neted»; *tšiclăzat* (tšiclăz < bg. tšeklas) «fel de grâu în al cărui spic se găsesc boabe negre» (tšekläz); *uricl'at* (ureacl'ă) «măgar»; *mătšcat* pentru *mătšucat (mătšucă) «mare».

Dintre substantive avem: *fărtat, pişat, scupeat*, etc. In -ată avem numai: *mănată* (mǫnă) şi *mutšcată* (mutšcu) «îmbucătură».

-ătati (< lat. -tas, -tatem). Derivă foarte puţine abstracte de la adjective: *iftin'ătati* (*eftin*); *pustin'ătati* şi *pustin'itati* (mbg. pustin'e) «pustie».

---

[1]) Vezi N. Drăganu în *Dacoromania*, I, 302, pentru forma dacoromână *premătariu*, precum şi studiul meu *Raporturile albano-române* în *Dacoromania*, II, 544.

[2]) Vezi despre răspândirea acestui cuvânt românesc la Slavi şi peste tot la popoarele balcanice studiul meu *Raporturile slavo-române* publicat în *Dacoromania*, III 178 şi 213.

Imprumuturi directe avem: *bunătati* (bonĭtatem); *ţitate* (civitatem); *criştinătati* cristianitatem); *diriptati* (directĭtatem > direptitate > direptate sau din forma contractată: **directatem* din *directas pentru directĭtas); *sănătati* (sanĭtatem).

-atic, -atică (< lat. -aticus, -aticum) derivă substantive şi adjective: *ancurunatic* (ancurun) «plata cuvenită preotului pentru serviciul cununiei»; *džunatic* (džun) «ajunatec»; *iernatic* (iarnă). Adjective: *tumnatic, -ă* (toamnă) «tomnăresc».

In *-atcă* din -atică avem numai un singur derivat *săratcă* cu înţelesul de «zăr».

-atură (vezi suf. -ură).

-că (< sl. -ka). Este unul dintre sufixele cele mai productive; derivă diminutive şi substantive feminine.

Diminutive: *tšireaşcă* (tšireaşă, însă şi în mbg. există *tšireška* pl. *tšireški* întocmai ca în dialectul megl. şi s'ar puteà să derive direct din bulg.); *gărgul'că* (poate derivà dintr'un **gurgul'* (cf. arom. *gurgul'at*), dacor. *gurguiu*; nu-i deloc exclus ca să steà în legătură cu bulgărescul *gărgule*, care are aceeaş însemnare ca în meglr.) «ulcior cu gâtul lung şi cu o ţâţă de supt apă pentru copii» (cf. Puş. EW. 746); *gărnişorcă* (gărnişor); *izvorcă* (izvor); *florcă* «fluer» pentru care vezi Obs. ad. § 35—41; *pindžercă*; *tšopcă* (de la tšop «cârlig lung de lemn s. de fier pentru prinderea obiectelor ce nu pot fi prinse cu mâna») cioc, plisc de păsări» *Tšopcă di pul'* (cioc de păsare); *ugol'că* (ugol' < bg. ogol însă şi în bulg. ugolka) «nume de plantă etc.».

Substantive feminine: *belcă* (beal) nume de căţeà; *tšăfutcă* (tšăfut) «ovreică»; *tšăncorcă* (tšăncor) «femeie rea, păcătoasă»; *fachircă* (turc. fachir) «sărmană»; *joică* (Joi) «nume de vacă»; *pul'că* (pul') *răslancă* (raslan pentru arslan din turc., cf. § 7) «leoaică».

Imprumuturi directe: *bufcă* (< bg. bufka) «moţ»; *borcă* (< bg. borka de la *bor* «brad») «locul unde a fost pădure de brazi»; *bul'că* (bg. bulka) «broboadă, văl»; *chitcă* (bg. kitka) «buchet de flori»; *dumachincă* (bg. domakinka) «gospodină, stăpână»; *ghiupcă* (ghiupka) «ţigancă»; *leaică* (bg. leika); *leapcă* (bg. *lĕpka*) «persoană care se lipeşte uşor de cineva»; *mamcă* (bg. mamka) «pipotă»; *mreancă* (< bg. mrĕnka din mrĕna) «mreană»; *muţcă* (bg. mutska) «bot»; *prigofcă* (bg. prigotvka) «batistă roşie de mătasă cu care stă acoperită mireasa în timpul nunţii»; *pupăretcă* (popretka) «şezătoare»; *rapcă* (bg. arapka) «arăpoaică»; *şarcă* (bg. šarka) «nume de căţeà»; *slatšcă* (bg. slatška) «nume de plantă»; *stupancă* (bg. stopanka sau o formaţiune românească); *vletšcă* (bg. vletška) «târâie brâu».

-tše (bg. -tše). Derivă foarte puţine: *luntši* (luni) «numele boului fătat lunea»; *n'ertši* (mercur, n'ercur) «numele boului fătat miercurea».

Compuse cu *-tše*:

-tšic (-tše-ic) şi *-tšică*. Derivă diminutive: *pirtšic* şi *pertšic* (per < pĭlum); *răptšică* (ropă) «piatră mică»;

-tšoc (< -tše-oc). Derivă diminutive: *mirtšoc* (mer) «măr mic»; *căltšoc* (cal) «căluţ»; *căptšoc* (cap) «cap mic»; *pirtšoc* (per < pirus) «păr mic».

-tši (<turc. *-dži* precedat de o consonantă mută -tši). Cuvintele în -tši sunt împrumutate sau direct din turc. sau din bulgăreşte, aceleaşi cuvinte existând şi la Bulgari: *tufectši* «neguţător de puşti»; *taluptši* «bumbăcar», etc. In *-dži* avem: *aramdžiia* (<turc. haram «chose illicite» acelaş cu arom. *hărămit* «hoţ», cf. turc. *harami* «voleur, brigand», *buiadziia*, etc.

-tšuni (-ătšuni, -itšuni < lat. -tionem) derivă abstracte de la verbe şi adjective: *diştitătšuni* (diştità) «deşteptăciune»; *gălitšuni* (găli) «dezmierdare»; *gulitšuni* (guli s. adj. go!) «goliciune»; *l'irtălšuni* (l'irtà) «iertare», *mărătšuni* (mar) «amărăciune»; *piritšuni* s. *pirătšuni* (pirì) «descreşterea lunii»; *spurcătšuni* (spurcà); *spărgătšuni* (sparg); *stricătšuni* (stricà); *stirpitšuni* (stirpì) «stârpiciune», etc.

Forme moştenite din limba latină: *ancl'inătšuni* (< inclinationem) «închinăciuni, salutări»; *rugătšuni* (< rogationem) «rugăciune», etc.

-cu (bg. -ko). Derivate cu acest sufix, în afară de *misircu* «curcan» refăcut după *misircă* (curcă) bulg. *misirka*, ca şi *miscu* după *miscă* id., mai avem şi două împrumuturi directe din bulgăreşte: *tatcu* (tatco) «tată», *partalcu* (partalko despre originea căruia, vezi mai departe forma *părtălos* la suf *-os*), «rupt, zdrenţăros».

-eală (bg. -ĕla, -ĕlo, -alo). Derivă abstracte de la adjective: *răţeală* (raţi) «răceală»; *nigreală* (negru). Imprumuturi directe din limba bulgară: *puveal'ă* (povĕla) «stăpânire,

putere» 16/79; *streal'ă* (< strĕla) «trăznet». *L'-u deadi streal'a* (l-a trăsnit) 732; *videală* (vidĕlo) «lumină». Forma *clipeală* «pleoapă» nu poate veni de la *klepalo* «toacă» nici de la *klěpka* «pleoapă» sau *klepatś*; în alb. avem *klepale* și kepal «pleoapă» cf. G. Meyer. AW. 223.

-eal'că (-eala-că). Numai un singur derivat: *jucăreal'că* (pl. jucăreal'chi) jucărie.

-ean (-ѣнъ). După consunante palatale se schimbă, ca și în limba slavă, în *-an*. Derivă substantive care arată originea de unde se trage o persoană: *cătunean* (cătun) «țăran, sătean»; *l'umnitšan* (L'umnița) «locuitor din Liumnița»; *năntean* (Nọnti).

Cuvinte străine în *-ean* sunt: *brășlean* (brăšlijan) «arbore cu flori vinete și mici ca cireșul» mbg. brešlĕn; *tšutšulean* cf. gr. τσουτσουλεάνος, bg. tšutšuliga «ciocârlie».

-eancă (-ean-ca). Un singur derivat: *lăzăreancă* (Lazăr) «fată împodobită cu flori care joacă pe la curțile oamenilor în ziua de sfântul Lazăr» și împrumuturi: *pleteancă* (bg. pletĕnka) «un fel de împletitură vărgată»; *budimeancă* (mbg. budimenka) n. de floare.

-easă (lat.-ĭssa). Derivă substantive feminine: *ampirăteasă* (ampirat); *picurăreasă* (picurar) «păstoriță» etc.

-eastă (-ѣста). Există numai un singur derivat *nineastă* (nină «mătușe din partea tatălui») «mătușe» care pare a fi refăcut apoi după *niveastă*.

-eaști (vezi suf. -ea, -eascǎ).

-eașcă (bg. -eška). Derivă diminutive: *jireașcă* (jir < bg. žir «ghindă») «semn pe obraz, negel»; *neșcă* (duminecă) «vaca fătată dumineca». Privitor la derivațiune cf. *tină* din mărtină (marți) «vaca fătată în ziua de marți .

-eață (lat. -ĭtia) derivă abstracte de la adjective: *bitărneață* 3/15 și *bătrăneață* (bitọrn) «bătrânețe ; *flămundeață* (flamund) «foame ; *juneață* (juni) «vitejie» cf. *junil'ă*; *virdeață* (veardi) «virdeață», etc.

Forme moștenite: *albeață* (lat. *albĭtia, -am) «albeață, albuș, boală de ochi»; *Albeață di porc* «grăsime de porc, slănină cf. și *albeț*; *ghiață* (vivus *ĭtia, cf.Puș. EW. 1910); *greață* (*grevitia).

Forma *muleață*, întrebuințată la Oșani este pentru moleț (bg. molets) «molie»; *piuveață* pentru *piaviță* (cf. -iță).

-el, *-eaŭă* (< lat. -ĕllus, -ella). Derivă diminutive din substantive. In privința lui e > ọ (din el) cf. § 16: *buzel* (boz «soc») *Sum buzelu mari* 2/X; *cumățọl* (cumat) «bucățică» *fitšurel* (fitšor); *luțọl* (lọt < allĕvatum: *Cățară lọturli* 345).

Forme moștenite: *cățọl* (catĕllus); *ninel* (anĕllus) «inel»; *piduțọl* (pedŭcĕllus, pentru pedŭcŭlus. Puș. EW. 1239) «buba care provoacă mâncărime între degetele picioarelor, păducel»; *purțọl* (purcĕllus); *surțọl* și *surțel* (872) din surcĕllus; *virdzel* și *virzel* refăcut din virdzeaŭă (virgĕlla) «verigă»; *vițọl* (vitĕllus).

-eaŭă (-aŭă): *buțeaŭă* (buti) «butoiaș»; *făntăneaŭă* sg. lui «*făntăneali*» nume de loc la Nânta; *buịaŭă* (buià) «vopseà». *Șădeà țarlu șu măntreà cari ăị maị mărghit di buịaŭa vinătă* (ședeà țarul și se uità cine este mai mânjit de vopseaua vânătă) 32/65. Forma *dărjaŭă* și *dărdžaŭă* 8/75, «toporiștea securei» reprezintă un nou singular de la *dărjeali* pluralul lui **dărjală* (*bg. däržalo, däržalka id.), care nu mai există.

Forme directe din limba latină avem: *mărdzeaŭă* (margĕlla), *măseaŭă* (maxĭlla), *cățaŭă* (catĕlla), *curaŭă* (corigia) și *virdzeaŭa* (vĭrgĕlla), *purțeaŭă* (porcĕlla), *șaŭa* (sĕlla).

-ea, *-eascǎ* (In Țârnareca: -escu, -eascǎ). Derivă adj. de la substantive: *ampirătes* (ampirat), *bărbătes* (bărbat), *dumnes* (domn), *fitšures* (fitšor), *frățes* (frati), *ghịupțes* (ghịupc) «țigănesc», *măgăres* (măgar), *mulăres* (mulari), *primăvăres* și (Huma), *prịumuvires* (priumuveară), *vlășes* (*vla* pl. *vlaș*). In -escu: dumnescu, țărescu, etc.

Adverbele derivate de la adj. în -escu fac în -eaști: *ampirăteaști* (ampirătes) «ca împărat», *bărbăteaști* (bărbătes); *bugăreaști* (bugăres) «bulgărește»; *dușmăneaști* (dușmănes); *frățeaști*, etc.

-et (< lat. -etum). Derivă colective de la substantive; *bărdet* (brad) «locul unde au fost brazi» păstrat numai în numele de loc. lângă Huma. (Cf. și *Curu-di-brad* nume de loc.); *curnet* (corn) «nume de loc, lângă Huma».

Din limba latină aven numai *pumet* (pometum). *Țe pumet veț în gărdină* (ce pomet aveți în grădină) d.

-eț (sl. -ets). Avem prea puține derivate: *pidureț* (pidure); *pătărog pidureț* «fragă» întrebuințat și numai *pidureț*; *vărdăreț* (Vardar) «vânt» *duduleț* (mbg. dodole «paparudă») «paparudă sau unul care este ud până în piele».

Cuvinte din limba lat. avem; *poteț* (<pottum? «ulcior»); din limba bulgară: *jelăndreț* și *jilindreț* «stomacul păsărilor, pipota».

-ịă (sl.-ia). Derivă substantive de la adjective: *vuțịă* (avut)«avuție» *uịlịă* (uil'i) «cu nărav, nărăvit», *cănlịă* (turc. kan-le) «rău, crunt, sângeros»; *tšorbadžịa*, (Liumnița) *tšorbadžọịa* (turc. tšorbadži bulg. tšorbadžija) «notabil, fruntaș».

De oarece cuvintele de origine turcească în ịa se găsesc și în limba bulgară, nu se poate specifică care anume au derivat direct din tulpina turcească și care au intrat din bulgărește. Pentru celelalte derivate vezi § 68, grupa 6.

-ic (sl. -ık). Derivă diminutive: *aric* (arie < area, -am) «curte»; *bạrdilic* (bărdilă < bg. bărdilo) «prăjină lungă, beldie»; *burghic* (turc. burgi > burghii); *tšucutic* (tšocut s. tšucut) «ciocan»; *fitšuric* (fitšor); *jimitic* (jimitati cf. și arom. džumitic din džumitate); *bădžinic* (badžă) «coșul casei pe unde iese fumul». Forma *pusleadic* soartă este (bg. poslědăk).

-ică (sl. -ika). Diminutive: *băltịcă* (băltịă); *fitică* (feată); *tšubrică* (bg. tšubor cf. tšubritza) «cimbru». Imprumuturi bulgărești avem: *pupadịcă* «stiglete» și *vărtică* (pentru vratiga) «nume de floare».

-itš (sârb. -ic'). Derivă diminutive: *arșănitš* (arșọn) «arșin, cot»; *ạmpirătitš* (ampirat); *bărbătitš* (bărbat); *chịăptănitš* (chịaptin) «pieptene mic»; *cumătitš* (cumată) «bucățică»; *gạrdịnitš* (gărdină) «grădiniță»; *ghịumitš* (turc. ghium) «vas mic de aramă pentru apă»; *lingurits* (lingură) «lingurită»; *ziniritš* (ziniri) «ginerel». De la adjective avem numai *bilitš* (beal) nume de câine»; *divitš* (div) «fiară sălbatecă». Forma *tšărnitš* stă pentru mbulg. *tšernitsa* și *tsărnitsa*.

-itšcă (bg. -itška). Ca și -itš derivă diminutive: *băltitšcă* (băltịă) «secure»; *cămișọtšcă* (cămeașă) «cămășuță»; *căsitšcă* (casă) «căsuță»; *fititšcă* (feată); *găuritšcă* (gaură) «găurică»; *n'icuritšcă* (n'icură) «fărămăturice, fărămiță»; *nuvitšitšcă* (novitška) «nouț» *Noụ nuvitšitšcă* (nou nouț) 885; *spritšcă* (aspru) «ban»; *udăitšcă* (udă, odă) «odaie mică, cămăruță».

Imprumuturi directe din bulgărește: *tšănitšcă* (întrebuințat numai la Nânta, din bg. *ptšenitška* derivat din *ptšenitsa* «grâu» cf. *gărnișor* «porumb» de la grọn) «porumb, păpușoiu»; *stumnitšcă* (stumnitška) «urcior de pământ pentru apă»; *vrătnitšcă* (vratnitška) «poartă, portiță».

-itšos (vezi suf. -os).

-igă (sl. -iga). In acest sufix avem un singur derivat: *butšumigă* (alb. butšin «un fel de iarbă») «plantă care miroase frumos și crește prin mărăcini». Forma *piperigă* «fluture» este, prin schimbare de sufix, pentru *pipirugă* (< bg. peperuga, id.)

-il'ă (< lat. -ilia). Ca și în dialectul aromân derivă abstracte a) de la adjective, b) de la verbe. a) *bunil'ă* (bun) «bunătate»; *bugățil'ă* (bogat) «bogăție»; *nibunil'ă* (nibun) «răutate»; *vinițọl'ă* (vinăt) «boià vânătă»; *ubăvil'ă* (ubav) «frumusețe», b) *bucuril'ă* (bucur). *Multă bucuril'ă* 14/51, cf. 566; *tšudil'ă* (tšudes sau de la subst *tšudă* «minune») «minune» 19/65; *umărọl'ă* (umărọs) «oboseală».

Forma *mărsọl'ă* «muci» este pentru *mărsul'i* din bulg. *mărsuli* id.

-imi (< lat. -imen). Derivă a) abstracte de la adjective: *acrimi* (acru) «acreală»; *dulțimi* (dulți) «dulceață»; *nălțimi* (nalt) «înălțime»; *rățimi* (rați) «răceală»; *sătulimi* (sătul) «sațiu». *Nu ari sătulimi* (nu are sațiu) 684. b) colective: *arburimi* (arbur), *bărbătimi* (bărbat), *cuscrimi* (cuscru), *sucrimi* (socru), etc.

-in (< lat. -inus). In acest sufix avem numai un singur derivat: *surin* (soari) «locul expus la soare». Se mai aude și *sirin* (cu u > i) ca nume de loc. Pluralul *sirin* întrebuințat ca nume de loc. Prin analogie cu această din urmă formă avem și *bătšil'in* (batšọl'ă) nume de loc. la Huma, acelaș cu *bătšilišti*.

-ină (< lat. -ina și sl. -ina). Derivă substantive cu înțeles local: *bărnitšọn'ă* pentru bărnitsọnă (cu schimbare de sufix «locul unde se cultivă *barnița* (un soiu de meiu)»; *bumbățină* (bumbac) «nume de loc, după locul în care s'a semănat odată bumbac»; *cupătšină* (cupatš) «locul unde au existat odată copaci»; *mil'ină* «locul rămas după secerișul meiului»; *sicărină* (sicară) «locul care a rămas după secerișul secarei»; se întrebuințează și ca adjectiv, *uvișọnă* (uvez) «locul rămas după secerișul ovăzului».

Din limba latină avem numai *căprină* (< caprina) «lână de capră».

Imprumuturi străine avem: *flurină* (bg. florin, fr. florin, it. fiorino < lat florinus; arom. flurie < gr. φλουρί. cf. G. Meyer, N. S. IV 97); *guvidină* (bg. govedina de la govedo) «carne de bou»; *căpină* (bg. *kapina* Brombeergesträuch, Brombeere din кжпина din care în dacor. Câmpina nume de loc.) «un fel de spin care face mure»; *guribină* (mgb. gurabina id.) «faţă urâtă»; *lisitšǫnă* (mbg. lisitšina de la *listţa* id.) «strugure negru cu boabele mărunte»; *răpină* (arapina) «arăpoaică» *(slăbină)* «şolduri»; ***strebrina*** (bg. strebrena fem. lui strebren id.) «de argint»; *ghịubrină* (mbg. ghịubrina, cu înţeles colectiv din *ghịubre* «gunoiu» turc.) nume de lǫc. la Huma; *măndzǫnă* «nume de plantă cu origine necunoscută».

-incă (< bg. -inka) derivă un singur adj. de la substantiv: *ticfincă* (ticfă) «de dovleac» în *plăţintă ticfincă* «plăcintă de dovleac». Astăzi se întrebuinţează şi ca substantiv: *ticfincă* cf. în bulg. *tikvenik* «Kürbiskuchen». Imprumut bulgar este *dumachincă* (domakinka) «gospodină, stăpână».

-ineţ (bg. -inetz) corespunde lui *-ean* şi derivă subst. care arată originea de unde se trage purtătorul numelui *cupineţ* (Cupa) «locuitor din Cupa»; *umineţ* (uma) locuitor din Huma; *uşineţ* (Oşani) «locuitor din Oşani».

-iş (sl. -iş). Cu acest sufix avem numai un singur derivat de la verb: *măţiniş* (maţin) «grâul, porumbul pregătit, spre a fi măcinat, *măciniş*.

-işcă (bg. -iška) derivă un singur diminutiv: *fitişcă* (feată) «fetiţă».

-işan (-iş-an). Numai un singur derivat gulişan (gol) «gol, goluţ».

-işti (sl. -işte). Derivă substantive care arată locul unde a fost sau este ceva: *băn'işti* (nume de loc. în Lugunţa unde au fost băi altădată); *bătšilişti* (batšǫl'ă) nume de loc. cf. *bătšil'in*; *bumbăchişti* (bumbac) id. în Huma cf. *bumbăţină*; *cătunişti* (cătun) «loc unde a fost odată un cătun» (sat); *gărnişurişti* (gărnişor) «locul unde s'a semănat grâu» (cf. *gărnişurină*) *grupişti* (groapă) «loc plin de gropi»; *livădişti* (livadă) «loc cu livezi»; *surupişti* (surup) «stâncă abruptă»; *păzărişti* (păzari) «locul unde se ţine târg, târg».

Imprumuturi din limba bulgară avem: *grădişti* (gradište) «nume de loc»; *silişti* (selište) nume de loc. Cu originea obscură avem: *stărnişti* «mirişte», dacă nu cumva ar fi un derivat din bg. *târn* «spin»; *străvilişti* (bg. stavilo ?) 16/94; *tulărişti* «loc de întâlnire pentru săteni».

-işor (-iş-or). Numai un singur derivat diminutiv: *gărnişor* (grǫn-grǫn) «porumb».

-işorcă (-işor-că). Derivă un diminutiv: *gărnişorcă* «cotorul porumbului».

-işurină (-işor-ină). Un singur derivat: *gărnişurină* (gărnişor) «locul de unde s'a strâns recolta de porumb».

-işurişti (-işor-işti): *gărnişurişti* = gărnişurină.

-iţă (-ница). Serveşte spre a derivà a) diminutive de la substantive: *bucl'iţă* (buclă) «vas de lemn de formă rotundă în cari ciobanii poartă apă de băut»; *cudiţă* (coadă); *cutliţă* (cutlă) «şinic mai mic şi cutlă de la moară în care trec grăunţele din coş, înainte de a cădeà între pietrele morii»; *găuriţă* (gaură); *linguriţă* (lingură); *purtiţă* (poartă); *pulchiţă* (pul'că), etc. b) substantive feminine de la masculine: *ąmpiratiţă* (ąmpirat) «împărăteasă»; *bighiţă* (beg) «boiereasă»; *caisturiţă* (caistur) «soţie»; *cotniţă* (bg. kot şi kotentze «puiu de pisică») «puiu de pisică»; *drăchiţă* (drac) «drăcoaică»; *izmichịariţă* (izmichịar) «slujnică»; *nălbantiţa* (nalbanti) «soţia potcovarului» 14/47; *răslaniţă* (răslan) «leoaică»; *zăgariţă* (zăgar) «femeịuşca ogarului» *zăniţă* (bg. zuna, zunitza «Gürtel»).

Imprumuturi din limba bulgară: *bivuliţă* (bivoliţa) «bivoliţă»; *dăscăliţă* (daskalitza) «învăţătoare»; *gărliţă* (garlitza) «boală de gât»; *iribiţă* şi *irbiţă* (ẹrebitza şi jarebitza) «păturniche»; *lăstuviţă lustuviţă* şi (Oşani) *listoviţă* (lastovitza) «rândunică»; *măgărǫţă* magaritza)« măgăriţă»; *mol'iţă* pentru moleaţă din moleţ (cf. *-eaţă*); *piịuviţă, peịviţă*, şi prin schimbare de sufix, *piịuveaţă* şi *piịuveati* (*piịavitza*) «lipitoare; *puliţă* (politza).

In afară de acestea, cu accentul pe sufix, mai există câteva cu accentul pe tulpină: *barniţă* (branitza) «un fel de meiu»; *berberniţă* (berbernitza) «bărbierie»; *beliţă* (bělitza) «nume de râu care se varsă în Megleniţa»; *bilbiţă* şi bilbită (belvitza) «peşte»; *bufniţă* (bufnitza); *l'ubiniţă* (ljubenitza şi lubeniţă) «pepene verde»; *l'utiţă* (mbg. ljutitza (zmija) «şarpe veninos»; *lariţă* şi *rariţă* (ralitza) «plug»; *meliţă* (melitza) «aparat pentru curăţitul bumbacului»; *văl'aviţă* (valevitza) «moară în care se bate postav (şaiac) şi în special

velinţe, bătănii» arom. *drăştal'ă*; nume de localitate lângă Lugunţa»; *vodiţă* (voditzi, bogojavlenie s. bogkrăstiti) «bobotează».

-liia (< turc. -ly, mbg. -lija). Derivă adjective de la substantive: *bordžliia* (bordžli bg. bordžlija) «dator, datornic»; *cabatliia* (kabatly < kabatatly; bg. kabatlija) «vinovat»; *ihtizaliia* (ihtizaly bg. ihtizaljia) «nevoiaş»; *nişanliia* (nišanly bg. nišanlija) «care are un semn, care face minuni, minunat, miraculos»: *Nişanliia cal* 6/68.

-lọc (< turc. -lyk) Derivă abstracte de la substantive: *argatlọc* (argat) «lucrul, munca, câştigul unui argat»; *Din argatlọc ghiiaşti* (trăieşte din munca de argat) 25; *budalọc* (budală sau chiar direct din turc. budalyk) «prostie, nerozie»; *cuscurlọc* (cuscru) «cuscrie»; *drăclọc* (drac) «drăcie»; *furlọc* (fur) «hoţie»; *măgărlọc* (măgar) «măgărie»; *priiatilọc* (priiatil) «prietenie»; *ţigarlọc* (ţigară sau direct din turc. tzigaralyk bg. tzigaralâk) «ciubuc»; *uspiţlọc* (uaspiţ) «prietenie».

Un singur derivat de la adverb: *upăclọc* (opacu) «adversitate».

Imprumuturi directe din turceşte sau bulgăreşte: *aralọc* (aralyk) «timp disponibil»; *adžilọc* (hadžilyk bg. *adžilâk*) şi *adžilăche* 8/38; *altilọc* altilyk, de la *alti* «şase» *bacalọc* (bakalyk bg. id.) «băcănie»; *carşilọc* (karšilyk mbg. id.) «răspuns»; *tšorbadžilọc* (tšorbadžilyk, bg. tšorbadziloc) «stare, situaţie de fruntaş, notabil, bogătaş»; *curbitlọc* (kurbitlyk, bg. id. «străinătate»); *fucarlọc* «sărăcie»; *iarbaplọc* «destoinicie» *ibândlọc* «străinătate»; *irmilọc* «monedă de zece parale, icusar»; *maisturlọc* «meşteşug»; *ţigarlọc* «cibuc»; *tipilọc* (tepelyk) «acoperemânt brodat ce poartă femeile, când se îmbracă în haine de sărbătoare»; *tamachiarlọc* «sgârcenie»; *tudžarlọc* «neguţătorie, comerţ», etc., etc.

-lif (bg. -liv) derivă adjective din substantive: *gurgaşlif* (gurgaşcă) «noduros» (despre un arbore) 2/19; *rănlif* (rană) «plin de rane» 15/56; *putpizlif* (putpizes din put - şi pizues îmi bat joc de» cineva) »batjocoritor».

Imprumut direct din bulgăreşte: *bigorli* (bigor) nume de loc. la Cupa. Cu origine neclară este *tšămpărliv*.

-lifcă (-livka). Se găseşte numai într'un singur derivat care este un împrumut bulg. *miruslifcă* mbg. (miroslivka) «mirositoare».

-nic (bg. -nik). Avem numai două derivate sigure în acest sufix: *căvaịnic* din (cavai interj. «vai») «sărman, biet»: *Las la cavaịnicu că-i duscăpat* 246, şi *litšnic* (litšaşti «stă bine, prinde bine, stă frumos» din bg. *litši* vb. cf. *litšen* adj. «frumos»). Forma *crotnic* «blând» poate fi pentru mbg. krotăk şi krotok, cu schimbare de sufix, având acelaş înţeles ca în megl.

Imprumuturi directe din bulg. avem: *bọdnic* (bọdnic) din bulg. *bădnic* «butuc adus din pădure în ajunul Crăciunului, ca să ardă în vatră, câte puţin şi în fiecare seară, începând din seara de ajun până la Bobotează prin ext. şi ajunul Crăciunului» Pascu (Suf. 339) îl derivă din *bod* «surcel», bulg. *bod*. point etc. fără să spună un cuvânt asupra lui o > oa. *Bădnic-ul* la Bulgarii din Macedonia şi din Tracia joacă un mare rol. (Vezi prof. dr. M. Arnaudoff, *Die bulgarischen Festbräuche* p. 12 şi 13 şi introducerea din acest studiu); *biliajnic* (bělěžnik) «semn, minune»; *l'utnic* (mbg. ljutnik) «ceafă»; *niaịnic* (nehainik nachlässiger Mensch, der sich nicht kümmert, etc.) neglijent, nevrednic; *pudmişnic* cf. § 40, *şlapnic* (šljapam «pălmuesc» din interj, šljap s'ar puteà să fie şi o formaţiune anomatopeică în dialectul megl., întru cât šljapnik nu există nici în megl.; acì avem *šlapanitză*) «palmă»; *palişnic* (bg. palešnik) «brăzdarul, fierul mare la plug» *clọşnic* şi *cloaşnic* «pisălog» pentru care în bg. avem *klătšnjak* = tšok za tlătšenie luk (pisălog de pisat usturoiu).

Forma *glubnic* «pâine răscoaptă» este întrebuinţată în mbg. glubnic, id.; *maghiesnic* (maghesnik) «vrăjitor» (fem. maghesniţă); *pipelnic* (pepelnik de la pepel) «locul unde se strânge cenuşa»; *trapeznic* (bg. trapeznik, gr. τραπέζι) «masă de lemn mai mare». Tot acì aparţine şi *cupătšọlnik* «târnăcop» (mbg. kopatšalnik de la kopatš şi acesta. de la kopam «sap», din care şi «târnăcop»); *dirvişnic* «băeţii care poftesc din partea mirelui să beà lumea la nuntă», un derivat bulg. din *dever* «Brautführer», pe care eu nu l-am putut găsì în mbg.; *strọịnic* (bg. stroinik id.) «peţitor»; *rămasnik* (mbg. şi în special în regiunea din Vodena ramasnik) «logodnic».

-mint (< lat. -mentum). Derivă abstracte de la infinitivele verbelor: *ạncălzimint* (ạncălzọs) «încălzire»; *ạnviţămint* (anveţ) «învăţământ», morală»; *ạnveştimint*, *ạnveşmint*, *ạnvescămint* (anves(c)-anveaştiri) «îmbrăcăminte»; *cupirimint* (coapir) «acoperământ»;

jurămint, jurimint, jurumint (jur-jurari) «jurământ»; *rugămint* (rog) «rugăminte»; *răţimint* (răţes) «răceală».

-nţă (bg. -nitza). Derivă substantive: *pădărnіţă* (pădar) «cula pădarului coliba de unde păzeşte viile»; *vălturniţă* (vāltur) «locul unde se găsesc cuiburi de vulturi, şi nume de loc. la Nănta». O însemnare deosebită are *căpuşniţ* pl. (căpuşă) «fragi şi căpşune».

Imprumuturi din limba bulgară: *varniţă* (varnitza); *chirămidarniţă* şi *chirimidarniţă* (keramidarnitza) «cărămidărie»; *pleamniţă* (plevnitza) «grajd, fânărie, şură în care se păstrează fânul»; *curişniţă* (kureşnıtza) «găinaţ».

-oan'ă -on' (<lat-oneus, -onius). Derivă a) feminine de la nume de animale: *lupoan'ă* (lup) «lupoaică» 12/24; *ursoan'ă* (urs) «ursoaică»; *cărtitšoan'ă* (bg. kărtitše din kărtitza) «cărtiţă» b) nume comune: *bărnitšoan'ă* (barniţă) «paiul barniţei ce se dă ca nutreţ la oi; locul unde se cultivă barniţa»; *cucuşoñă* (cucoş, pentru care azi numai *cucot* şi *căcot* ca în arom.) «păduche de găini» *Găl'inli dintru ca s nu caţă cucuşoñ si ung cu... buzeaţ* d.; *grăbtšoańă* pentru *gărbtšoană* (bg. grăb pronunţat gârb, din care megl. *gorb* «spinare, şira spinării» dimin. gărbtše) «gropiţă la ceafă» (Pascu, *Suf.* 390, de la groapă, gropce !); *măndălòan'ă* (mandalu) «zăvor»; *butšoan'ă* (butšos) «bucium şi în special ţeava cimpoiului care bâzâie, ţinând ison» cf. *butšală*; *tărbuşon'ă* şi *trubuson'ă* (bg. tărbuh) «burtă la animale».

Un singur derivat cu înţeles augmentativ: *fitoan'ă* (feată) «fetişcană». *Şi din prătucală işo ună fitoan'ă mult bună* (şi din portocală ieşi o fetişcană foarte frumoasă) 16/85.

In *-oñ* avem derivate: *putrizon'* (putrid) «putreziciune» şi *lătăroñ* (<later, -teris sau derivat din lature, ca decor. *lătunoi*, pentru care cf. *Dacoromania*, I, 561,

-oñ (< lat. -ani). Acest sufix n'a ajuns productiv ca în dialectul arom., în care, pe lângă *tătăn'i*, mai avem şi *lălăn'i* (lală «unchiu») *păpan'i* (papu), etc. Acì avem numai *tăton'* (tatăni).

-oc (lat.-ocus s. bg.-ok). In acest sufix avem un singur derivat diminutiv: *mănzoc* (monz) «mânz» şi câteva împrumuturi din bulgăreşte: *mătšok* (matšok, matšăk) «pisoiu»; *pisoc* (pesok) «nisip»; *rutšoc* (rutšek) «prânz».

-os (< lat. -osus). Derivă adjective de la substantive: *bălos* (bali); *bărbos* (barbă); *bucuros* şi *bucuruăs* (bucurie), *căcătos* (căcat); *călincos* (calincă bg. kalinka) «în felul rodiei sau ca rodia»; *căpinos* (căpina) «ca căpşuna»; *fricos* (frică); *ihtibăros* (ihtibar < turc. iftibar) «cu vază, cu consideraţiune, cinstit»; *lăpos* (lăpu «plantă de nutreţ») din bg. lapuh [1]) loc unde creşte în cantitate mare această plantă, nume de loc, în Cupa; *lănos* (lonă); *linos* (leani); *măncos* (moncă) «greu, anevoios»; *meliţos* (meliţă); *măndăros* pentru «mândros» (mondru) «frumos»; *mintšunos* (mintšună); *păcătos* (picat); *părtalos* (partal) «rupt, zdrenţăros» [2]); *răn'os* (ronă) «răios»; *tăngos* (tongă» jalnic, dureros», se zice şi despre mâncarea care este prea grasă şi este greu de mistuit»; *rupos* (ropă), etc.

Derivate de la verbe: *ardos* (ard) «iute», care usturǎ»; *anvirinos* (anvirin) «trist, care se întristează, se supără, se mânie»; *luricos* (luric) «alunecos»; *pălos* (păles) «care arde, care usturǎ».

([1]) Cu originea slavă a formei dacor. s'a ocupat N. Drăganu într'o comunicare făcută la Muzeul l. r. (cf. *Dacoromania*, II, 900). Cuvântul există şi în aromână, ceeace dovedeşte că nu poate fi de origine ung. cum susţineà Tiktin. Vezi despre aceasta şi Puşcariu în *Dacoromania*, III, 832.

([2]) Originea acestui cuvânt a fost tratată şi de V. Bogrea (*Dacoromania*, I, 266), derivându-l din ngr. *παρδαλός* «pestriţ bălţat» sau din ngr. dial. *παρτάλας* «rufos, felegos», de sigur, din cauza înţelesului greşit dat în glosarul lui Papahagi. Cuvântul vine din bulgăreşte. Mai ntâiu, forma megl. este un derivat din *părtal* s. *părtali* şi nu poate fi un împrumut direct din *παρδαλάς* sau *παρτάλας*. Iată şi câteva citate: *Na-ţ-au mea părtali şi dă-ń-au ta* (na-ţi zdreanţa mea şi dă-mi-o pe a ta 23/68; cf. 15/82, 6/8) *Aş duno părtalili* (şi-a luat catrafusele 515). După aceea, el nu însemnează «pestriţ, bălţat, cum se dă în Pap. MR. 103, ci pur şi simplu «rupt, zdrenţăros». Aşà-i atestat în textele strânse de mine de mai multe ori, şi cu acest înţeles cuvântul vine din bg. *partal*, *partalav* «zerlumpt», cum îl cunosc din graiul viu şi este dat şi în dicţionare.

Derivate de la adjective: *diriptos* (dirept) «drept»; *flămundos* (flămund) «flămând»; *măros* (mar) «amar»; *upăcos* (opacu) «sucit».

Forme directe din limba latină: *lănos* (lanosus); *mucos* (mucosus); *piducl'os* (pediculosus) «păduchios»; *piros* (pilosus) «păros»; *umbros* (umbrosus). *pluiros* (<pluorosus, contaminat cu *ploaie* sau chiar cu *pluios*, care va fi existat şi n acest dialect. Cuvântul există şi în arom. *pluiros* şi *pluios*) «ploios». Vezi despre aceasta N. Drăganu, care dă şi pentru dialectul dacor. *plouros* «ploios», în «Cea mai veche carte Rakoczyană» publicată în *Anuarul instit. de ist. naţ.* I (1921—22), p. 224; *sănătos* (sanĭtosus); *umbros* (umbrosus).

In *-iosus* avem un singur derivat: *scundžoş* (scund «ascund») «în ascuns, pe ascuns». *Pi sub pimint scundžoş* (pe sub pământ în ascuns) 14/47; *Feata scunjoş si dusi dupu iel* 18/94. (Despre ş final cf. Obs. ad. § 62—63).

Sufixe compuse cu -os avem: *-itšos* (*-tšos*), derivate de la adjective: *bătărnitšos* (bitǫrn) *Vampir bătărnitšos, tu la făseş ţista lucru* 14/85; *nigritšos* (negru); *gălbinitšos* (galbin).

-oşcă (bg. -oška). Derivă diminutive: *baroşcă* (bară «lac, mocirlă») «mocirlă mai mică» *marţoşcă* (din marţi) nume de vacă fătată în ziua de marţi».

-tor, *-toari* (-ător şi -itor < lat. -torius). Derivă substantive de la verbe: *căntător* (cǫnt); *cumpărător* (cumpăr); *cunăscător* (cunos); *dunător* (dun) «adunător»; *dijugătoari* (dijug) «dejugătoare» *dişcl'itor* (cu schimbare de prefix, pentru *răşcl'itor* din rascl'u, cf. Puş. EW. 1441); *fălitor* (făles); *jucător* (joc); *licuitor* (licuies); *lucrător* (lucrez) *plicătoari* (plec) «doică» cf. *plicatšcă*; *tăl'ător*, etc.

Un singur derivat de la substantiv: *drumător* (şi *drumutor* (drum) «drumeţ, călător».

Imprumuturi directe din limba latină avem: *jutor* (adjutorium) «ajutor» şi *dărtoari* (< *dărătoari *durătoare < lat. *dolatoria* cf. fr. doloire, prov. doladoira, venet. v. doladora. Meyer-Lübke REW. No. 2719) «secure mai mică». Cuvântul se aude în Nântă.

-toarcă (tor-că). Avem un singur derivat: *tšuplitoarcă* (tšuples) «ciocănitoare».

-ug, *-ă* (<-uc?) Un singur derivat avem în acest sufix: *măl'ugă* (mal'u <malleus, -um) «maiu cu mâner mai scurt».

-ul'. In acest sufix, probabil, de origină latină, avem numai un singur derivat: *săcul'* şi *sicul'* (din *sac*) «sac mic, săculeţ». (Forma *săcul'* mi-a fost comunicată de I. H.) Cuvântul există şi în greceşte σακκοῦλι pe lângă σακκοῦλα cu acelaş înţeles. Tot acì aparţine şi *vitul'* «ied care nu mai suge lapte, ied înţărcat» care ar fi acelaş cu alb. *vεtul'* Cuvântul există în toate dialectele şi ar puteà fi o formă românească trecută la Albanezi şi Greci. (Despre originea şi literatura cuvântului cf. G. Meyer, AW. 113, şi Puş EW. 1867).

-ul'că (bg. -ul'ka). In acest sufix avem numai forme împrumutate din limba bulgară: *crivul'că* «fel de brodărie în forma literii m mai deşchis» din mbg. krivulka (criv «strâmb»); *nivistul'că* (bg. nevestulka) «nevăstuică»; *sfitul'că* (mbg. sfetulka) «licuriciu»; *tšutšul'că* (bg. tšutšulka) «vârf». (Se întrebuinţează şi sub forma simplă: *tšutšulă* id. cu verbul derivat *nătšutšules* «mă suiu pe vârful unui arbare»); *vrătšul'că* (vratšulka) *Că-n' ligai di coadă ună vrătšul'că* 10/76.

-ųtš (sl. -utš) derivă diminutive: *frătutš* (frate) «fraţior» (d).

-ură (< lat. -ura). Derivă abstracte de la verbe (participiu): *ąncărcătură* (ąncărcat); *ąnşărătură* (ąnşărat) «colan»; *ąnviţătură* (ąnviţat); *arsătură* (ars); *auzitură* (auzit) «vorbă de clacă, poveste» 955; *biiutură* şi *biiătură* (biiut) «băutură»; *căntătură* (căntat) «căntare»; *cripătură* (cripat) «crepătură»; *cuminicătură* (cuminicat); *dărătură* (dărat) «făcătură»; *jucătură* (jucat); *măncătură* (măncat) «măncare»; *mărătură* (*mărat, de la mărari) «amărăciune»; *mutšcătură* (mutšcat) «îmbucătură»; *năräntšătură* (nărăntšǫt, de la nărăntšǫs) «ordin, poruncă, destin, ursită». *Dintru că anghįălu ąų călcǫ nărăntšătura domnului* (fiindcă îngerul călcă porunca lui Dumnezeu) 4/62. *Şa-i fu nărăntšătura* (aşă îi fu destinul) 461; *păţătură* (pătǫt) «păţanie, beleà»; *pisăitură* (pisăit) scris, scrisoare; se întrebuinţează mai mult fig. cu înţelesul de «ceeace i-a fost scris cuiva, ursită, destin»; *picătură* (picat); *puturnitură* (puturnat de la putǫrn) «răspuns obraznic, nesupunere, lipsă de bunăcuviinţă şi respect» cf.621; *rămătură* (rămat); *răstăl'ătură* (răstăl'at); *siminătură* (siminat); *spilătură* (spilat); *tăl'ătură* (tal'at); *urdzătură* (urdzǫt) «urzeală».

-uş (sl. -uš). Derivă diminutive: *bealuş* (beal) «un lucru care nu-i bine colorat». *Capră bealuşă*; *căldărăş* (caldari) «căldare mică»; *cărăluş*, *cărluş*, *cărlăuş* (cărul' < gr.

καρούλι) «scripete, mosor»; *căţăluş* (căţǫl); *gălbinuş* (galbin) «gălbenuş»; *lăpuş* (lapu) «fel de plantă cu flori galbene». Vezi mai sus suf. *-os*: lăpos; *măgăruş* (măgar); *păl'uş* (pal') «paiu mic»; *purţiluş* (purţǫl), *viţilus*, *viţăluş* (viţǫl).

-uşă: *cădănuşă* (cădǫnă) «cadână cf. *-uşcă*; *mănuşă* (mǫnă) «măner»; *uricl'uşă* (ureacl'i).

Forma *căpuşă* (care există în toate dialectele) «fel de insectă care se încuibează, primăvara, în pielea oilor «*păduchele-de-viţă*» există şi în alb *kεpušε* «Zecke» (cf. G. Meyer, AW. 188), bg. *kapuš* «kărleš» (Gerov). Vezi despre acest cuvânt Dacoromania II p. 523, 593.

-uşan. Numai un singur derivat: *piruşan* (per) «părul lăsat pe frunte în formă de breton şi perciunii de pe lângă urechi». Cuvântul există şi în bulgăreşte *peruşina*[1]).

-uşcă (uş-că): *buţiluşcă* (buţeaụă pl. buţel'), «butoiaş, fuciu»; *cădănuşcă* (cădǫnă) «pasăre cu o «tufcă» la gât; nume de insectă, musculiţă». Cu această din urmă însemnare şi *cădănuşă*; *căţăluşcă* (căţǫl) «căţeluşcă»; *gărduşcă* (gard): *Am ună babă după un munti nęu mearzi, dupu ună gărduşcă* *9; *izm nuşcă* (zmeani); *pătpăluşcă* (pătpălog) «pitpălac»; *străl'uşcă* (streal'ă) «puiu de viperă, viperă mică». Imprumuturi din bulgăreşte avem *temenuşcă* (temenuška) «nume de floare cu miros plăcut».

-uştimi (-ušte -ime) derivă un singur abstract: *ţăruştimi* (ţar) «împărăţie» 32/65.

-uţ, *-uţă* (-lat. -uceus). Derivă diminutive: *drăcuţ* (drac); *pălmuţă* (palmă): *Cǫţ per ăn pălmuţă, cǫta bun si vez* (câţi peri sunt în palmă, atâta bine să vezi) d.

Derivat din limba latină avem *gărnuţ* (gărunţ) < *granuceum (de la granum).

-uţiạ (bg. -otija). Derivă abstracte din adjective. Avem numai două derivate: *crivuţiạ* (criv, mbg. krivotija) «nedreptate, strâmbătate»: *Cu crivuţiạ nu si ịasi ăn cap* 156; *guluţiă* (gol mbg. golotija) «goliciune» mai mult fig. «lipsă, sărăcie». *Iụndi-ị feata, cola-ị guluţiạ* 984, care vin direct din bulgăreşte.

-utină (bg. -otına) derivă substantive având înţelesul de o colectivitate: *ịărbutină* şi *erbutină* (iarbă) «loc sau întindere mai mare acoperită cu iarbă»; *răputină* (ropă) «loc pietros». Forma *divutiňă* «fiară salbatecă sau sălbătecime (în înţelesul colectiv). *Ari şǫrp şi alti multi divutin'* (sunt şerpi şi alte multe fiare sălbatece) 12/86; vine din mbg. divotina, bg. divotija id.

PREFIXELE

§ 134. *ạn-* (<lat. in-). Este unul din prefixele de origine latină cele mai productive. In dialectul megl. se găseşte: a. în derivate latineşti; b. în derivate româneşti cu tulpina de origine latină; c. în derivate cu tulpină românească.

Dintre derivatele latineşti avem:

a) *ạmbet* < *imbĭbĭto, -are; *ạmpart* < impartio, -ire; *ạmpeadic* < impĕdĭco, -are; *ạncalţ* < incalcio, -are; *ạnclin* < inclino, -are; *ạnflures* < infloresco, -*ire; *ạngl'it* < (*in) glūttio, -ire; *ạngrec* < *ingrevico, -are; *ạngraş* < *in-grassio, -are; *ạnjur* < injurio, -are; *ạnţileg* < intĕlligo, -ĕre; *ạntreb* < interrogo, -are, etc., etc.

b) Dintre derivatele româneşti cu tulpină de origine latină, următoarele sunt care se găsesc în toate dialectele: *ạncalic* < caballico, -are; *ạncap* < capio, -ire; *ạncl'eg* < *clago, -are; *ạnjug* < jugo, -are; etc. Următoarele se întâlnesc numai în dialectul megl. şi aromân: *ạncălar* < caballarius, -a, -um; *ạmplin* < plenus, -a, -um; *ạncurun* < corono, -are, *ạndireg* < derīgo- -īgere. Forma *ạnturb* < turbo, -are există numai în dialectul meglenit.

c) Derivate cu tulpină românească: *nălbes* (albes), *Peru-n' nălbi* (îmi albi părul) 54; *ạmbalig* (baligă) *Al'-ţi ạnbaligǫ ăn chesi* (i s'a c... în pungă) 15; *ạnfluminzǫs* (flamund); *ạnfric* (refl., frică) «mă speriu» *Mi ạnfricaţ di un lup ţe vizuţ* (d) şi *ạnfrichez* id. *Iel tumţea si 'nfrichizǫ* (atunci el se sperie) 10/77; *ạnfrigur* (refl. întrebuinţat la pers. a treia) *Mi ạnfrigură* «sunt bolnav de friguri». *Ţeastă seară mi ạnfrigurǫ* 478; *ạnfrigurat*, *-ă* cuprins de friguri (cf. arom. *h'ivrit*, *-ă* de la *h'ivrescu*); *ạngălbines* (galbin); *ạngrop* (groapă); *ạnmugur* (mugur) cf. 9/31; *ạnşǫr* (şǫr < şir) «înşir»; *ạnsurzǫs* (surd); *ạntorn* şi *ạntụărn*

[1]) Vezi despre acest cuvânt, care a pătruns dn limba română şi în albaneză, studiul meu *Raporturile albano-române*, publicat în *Dacoromania*, II, 475 şi 804.

(torn); *Pimintu si si ạntoarnă şi nu ti viruḭes* (pământul să se răstoarne şi nu te cred) 554 cf. 17/85; *ạntăres* (tari) *Ţela fitšoru si ạntări la ţăneari* 4/85; *ạnturtšọş* (turtšọs) «turcesc»; *ạnvirin, ạnvirzọs*, etc., etc.

Dintre formaţiunile cu tulpină de origine slavă avem: *ạnvăles* (валити); *ạnvărtes* (врътети); *ạnviḭes* (bg. vija.) «înfăşur». Din greceşte: *ạngunises* (ἀγωνίζω) pentru ạgunises.

di- (< lat. de-). Se întâlneşte numai în derivatele latine: *dijug* (< dejugo, -are *Thesaurus* ap. *Jahresb.* XIX—XX, 219); *dispic* şi *diṣchic* (de-spico, are); *dispol'* (< despōlio, -are) şi în formaţiunile româneşti *dipărtez* şi *dijules* (arom. *julescu* «jupoiu, belesc»; *jul'u̯* «pieliţă la vite») cojesc, jupoiu. *Tot grăbu la dijulì* 14/72.

§ 135 *dis- dız-* (< lat dĭs-) este productiv şi se arată *a)* în formaţiuni latineşti, şi *b)* în derivate cu cuvinte româneşti.

a) discalţ (< dis-calcio, -are); *discarc* (< dĭs-carrico, -are); *discoapir* (< dĭscoperio, -ire); *discọnt* (< *dis-canto, -are); *diṣcl'id* (<discludo, -ĕre); *disfac* (< dĭs-facio, -ere); (la refl.) «mă cobor, mă dau jos de pe ceva». *Domnu si disfeasi din ţer şi-l' zisi* (... se coborî din cer şi-i zise) 4/33.

b) dizgol' şi *dizgulescu* (gol) «dezbrac în pielea goală»; *dizgrop* (groapă); *dismărọs* (umărọs); *displites* (ạmplites); *disprimines* (primines); *distorn* (torn) «răstorn». *Pimintu s- la distorn' şi no-ari faida* (pământul să răstorni şi tot nu e nici un folos) 532; *distup* (astup); *disutcăḭes* (utcăḭes bg.) «desţes, cercetez ceva cu deamănuntul» 563; *dizvăles* (ạnvăles); *dizviḭes* (ạnviḭes) «mă desfac, mă descolăcesc»: *Disviḭa-ti di pri cărlig* 4/76.

§ 136 *du-* (< bg. do-). Este foarte productiv în dialectul meglenit, şi, ca şi în limba bulgară, arată că lucrarea exprimată prin verb este dusă până la sfârşit: *duăngrop* (ạngrop) îngrop peste tot, îmmormântez. Negativul: *niduăngrupat* «neîngropat bine» 14/84; *duantru* (antru): *Niţi nu duăntrọ ăn casa lu stăpọnu* (nici nu intră bine în casa stăpânului) 15/41; *duard* (ard). *Mo pănă nu duardi luminărea, ḭo nu mor* (acum până nu sfârşeşte de ars lumânarea, eu nu mor) 6/37; *dubeau̯* (beau) *Mini mi ari dubiut* (pe mine m'a băut peste tot, a. m'a supt) 3/10; *dudar* (dar. arom. adar) *Stoḭ si dudărọm* (stai să sfârşim ce avem de făcut) 3/XIV; *Prọpi ra di dudărari [băcădarnicu]* 6/19. Negativ: *nidudărat* «neisprăvit» (d). *dumanănc* (mănănc). *Noi si-ţ dọm ca s-li dumănănţ peştil'* (o să-ţi dăm ca să mănânci până la sfârşit peştii) 18/51; *duscap* (scap) «scap peste tot» 246, cf. 689, 703; *duşọd* (şọd) «şed până la sfârşit. Negativ: *niduşăzut* «nestătut, necopt» *Uom niduşăzut* «necopt la minte, prost» 245 *dutal'* (tal) «taiu peste tot»: *Breastu fu dutăl'at* 20/41; *duţin* (ţin) cinez, termin de mâncat. *Duţinaş pupadiḭ ? — Duţinaḭ* (ai terminat de mâncat preoteasă ?...) 3/48, cf. 6/12.

Dintre celelalte părţi de cuvânt avem numai *dutot* «(tot) tot, complet, în întregime» mai ales în înţeles fig. «sănătos la minte» *Nu-i dutot* (nu este sănătos, zdravăn) 666. In dacor. avem negativul: *netot.*

Dintre formele bulgare avem: *dubiḭes* (dobivam) «câştig»; *ducărọs* (dokarvam) «găsesc pe cineva în dispoziţiuni bune» cf. 233; *dudies* bg. dodevam-se «mi se urîşte») «mă plictisesc, mi se urîşte» cf. 236. Cuvântul poate fi şi vechiu, deoarece, după cum se ştie, există şi în literatura veche (cf.I. A. Candrea, *Psalt. Sch.* 46/[4], 133/[12]); *dupărọs* (dopiram, razăm (refl.) mă razăm) id. este acelaş, cu arom. *ndoapir* id., care nu poate venì din limba latină (cf. Pap. *Scriit. Arom.*, vocabular); *duplătes* (doplaštam) «plătesc peste tot»; *duviles* (dovaljam) «mi se urăşte». *La ţel' la si duvilì vechim* (li se urî) 12/16, cf. 2/25.

§ 137 *iz-* (bg. *iz-*). In bulgăreşte are două înţelesuri: «în afară» şi înţelesul pref. *du-* (cf. Weigand, *Bulg. Gramm.* p. 82). In dialectul megl. are acest din urmă înţeles şi se identifică cu *du-*, cu singura deosebire, că, pe când *du-* arată că lucrarea este dusă până la sfârşit, *iz-* mai arată că ea s'a făcut de tot, în întregime: *izbat* (bat) «bat peste tot» (bg. izbivam) *Ţila purcaru la izbătù* (îl bătù bine) 8/20; *izdun* (dun «adun») *Al' li izdănară lucrili* (îi adunară toate lucrurile) 5/24; *izprimines* (primines) «mă îmbrăc peste tot cu haine nouă»; *izung* (ung) «ung peste tot» *Cu căigană ţi vea rămas si izunsi pristi frunti* (se unse peste tot pe frunte) 15/72; *izved* (ved) «văd peste tot» *Li izvizut-au̯ toati udọli* 7/IV.

Imprumuturi directe din mbg. avem: *izdiḭnes* (izdiḭam bg. diham, izdiham) «răsuflu» *Fitšoru di mult că ra umurọt, izdiḭni* (băiatul de mult ce erà obosit, răsuflă 3/79.

In dialectul meglenit există şi verbul simplu *diies* «respir» *Uomu până diiaşti, tucu lă umut ăi* (omul cât respiră, tot cu nădejdea trăieşte) 884 cf. *zădiunes*; *izgustes* (izgostuvam) «ospătez pe cineva bine» (refl.) «mă ospătez» *Na izgustim cu turtă caldă* (ne ospătarăm cu turtă caldă) 8/69. Există şi verbul simplu: *gustes* «ospătez pe cineva, mă ospătez» cf. 9/50, 19/68.

§ 138 *nă-* (bg. na-). Ca şi în bulgăreşte serveşte ca să întărească mai bine ideea cuvântului la care se adaugă; de cele mai multe ori, şi în special la verbele reflexive, ca şi du-, arată că lucrarea este făcută peste tot: *nămănc* (mănc), *nămănănc* (mănânc) «mănânc bine, mă satur» (cu acest inţeles cf. bg. najaždam) *Si nămăncară* (se săturară) 10/56 cf. 29/39, etc. Şi deoarece în bulg. se întrebuinţează şi ca verb transitiv, avem şi înţelesul a sătură pe cineva»: *Vę un izmichar ţi nu pǫti să la nămănăncă di pǫini* (aveà o slugă pe care nu o puteà sătură cu pâine) 9/4; *năved* (ved) «văd bine, refl. mă satur uitându-mă la ceva»: *Ţela fitšoru si năvizù, ạu vizù bun* (băiatul acela se sătură uitându-se (la fată), o văzù bine) 16/43 (cf. bg. navidam); *năstup* (stup «astup») astup bine, refl. şi fig. «mă îndop bine mâncând sau bând ceva» *Si nastupǫ, foali si dărǫ* (se îndopă, se făcù burduf) 466; *năpicăies* (picaies, se poate să reprezinte şi mbg. mapikam) «intru bine, mă vâr bine» *Lisiţa ăş si năpicăì ăn guvă* (vulpea se vârî bine în gaură) 20/72. Derivate din substantive: *năijos* (ej s. ież) refl. «mi se zbârlesc perii capului» *Ţe şa ţi naijǫră peril'* ce ţi s'a sbârlit aşà perii) d.; *năungl'u* (ungl'ă) «gust din ceva cu vârful degetului, spre a încercà s. a probà ceva»; *năvirit* (năvires din *vir* «baltă») care este ud. *Uocl'il' ạl' ţ-a năviriţ* (ochii îi sunt uzi) 844 cf. 347.

Derivate intrate din limba bulgară: *nămignes* (bg. namig(nu)vam) «fac cu ochiul» 459; *năprăşǫs* (mbg. naprašam) «umplu de praf» *nu metură, că mi năprăşǫş* (... mă umpli de praf); *năstărves* (mbg. nastărvam bg. nastărvjavam) «mă nărăvesc, mă obişnuesc rău la ceva». *Lisiţa cum ra nastărvită, vinì si mănăncă uvă* 4/93 (vulpea, cum era nărăvită, venì să mănânce struguri); *năstrăşǫs* (bg. nastraša(v)am) «irit, întărît, speriu» *Nu la ạngărjă cǫnili ca s- nu si năstrăşască* (nu aţâţă câinele ca să nu se irite) 491; *năvides* (bg. naveždam) «mă aplec, *Nu ti năvideà şà* (nu te aplecà aşà)· *năviies* (navija) «adun pe sul firele de ustură» (d.).

§ 139 *ni-* (не-). Ca în toate dialectele române această particolă ţine locul lui *in-* latinesc, în aceeaş calitate de particolă privativă. Se adaugă mai ales la participiile verbale în funcţiune de adjective, foarte rar la infinitive, şi în privinţa aceasta se deosibeşte de dialectul arom., în care acestea sunt foarte numeroase (niputeare, nivreare, nişideare, nimăcare, etc.) şi la puţine substantive sau adjective: *niạntribat* (ạntreb); *niạngrupat* (ạngrop); *nidudărat* (dudar); *nidurat* (dor < dōlo, -are «taiu lemne, cioplesc») «necioplit». *Lemn nidurat* «lemn necioplit» 55; *niişǫt* (ies) «neieşit»; *nipăscut* (pasc); *nistupat* (stup), etc., etc. De la adjective: *nibun* (bun) rău, din care: *nibunil'ă*; substantiv: *nicăsmet* (căsmet) «nenoroc».

* Forma *niainic* (nainic) «om care nu se îngrijeşte de nimic; neglijent, nevrednic» vine din bulg. *nehainik* (pronunţat în mbg. neainik) id.

§ 140 *pri-* Prefixul per- din limba latină n'a ajuns productiv în limbile romanice (cf. Meyer-Lübke, *Gramm. Rom. Spr.* II 631). De aceea şi în dialectul meglenit, abia dacă mai există în următoarele două forme: *prifac* (nu prufac) *Ampirătu şi il'u lui prifat izmichiar* (= prefăcut, străvestit ca slugă) 51; *si vea prifat* 38/51, etc. şi *pricur* (< percōlo, -are. Puş. EW. 1380). «încep să curg», *Şi tucu pricurară şimindǫuli* (*tsǫşmi*)*apu* (şi numai că începură să curgă amândouă fântânele apă) 13/56, cf. 3/56, în care, în celdintâiu am puteà vedeà şi o formaţiune nouă după bulgărescul *prĕpravjam*, cu înţelesul de «iznovo se napravjam», iar în al doilea, după *protitšam* (tetša «curg») cu acelaş înţeles şi cu schimbarea prefixului pri- pentru pro-, schimbare, care, după cum vom vedeà, se întâmplă foarte des între aceste două prefixe şi îl întâlnim chiar în locul lui pricur: *Tumţea prucurǫ sǫnzi din uos* (atunci începù să curgă sânge din os) 13/34.

In ce priveşte restul formaţiunilor, ţinând seamă de funcţiunea prefixului, el derivă din limba bulgară *prĕ-*. In bulgăreşte, printre însemnările acestui prefix când se adaugă la un verb mai este şi aceea de a repetà acţiunea exprimată prin verb. Cu această însemnare îl întâlnim şi în dialectul meglenit, în următoarele derivate: *priaflum* (aflu) «aflu găsesc din nou» *Nu la pot priflari* (d); *pridar* (dar) «fac din nou» prefac» *Căţǫ, ạu pridărǫ cartea* (se apucă şi făcù scrisoarea din nou) 6/55; *primănc* (mănc) mai mănânc,

mai mănânc odată. *Ca si feasi trei or, patru, nu primancǫ* (... nu mai mâncă) 10/81; *primărit* (mărit, cf. bulg. prĕmăžvam) «mă mărit din nou». *Di trei or ăi primăritată* (d); *prinuib* (nuib) refl. «mă întâlnesc» *Iel l'a trimes-au (magārii) s- li toarnă uoili; ca si prinuibat-au, si fat-au ara isan* (... cum s'au întâlnit, iarași s'au făcut oameni) 12/60; *pritorn* (torn, cf. bulg. «mă înapoiez». *Fitšoru nu si priturnǫ* (băiatul nu se mai înapoiè) 6/94. *An Lunzin' nu mi pritorn* (în Lunzin' nu mă mai întorc) 2/II; *prițǫp* cf. *prutǫp*; *priubides* (ubides) «caut din nou, caut, cercetez» *Cǫn si priubidiră, nu-i measa uà* (când căutară să vadă, masa nu este aici) 18/50. Și: *pribides* id. *Cǫn mi pribidii ăn džep, flai un sidžim* (când căutai prin pozunar, aflai o sfoară) 2/63; *Ca si pribidit-au* 1/60 (cu schimbare de prefix:) *pruubides* 4/2, 8/20, 12/25, etc. *prudbides* id. *Mai micu frati si prudbidì ăn džep* 3/7, cf. 8/20; *prived* cf. *pruved*; *privin* (vin) «vin din nou, mai vin încă odată» *Aber nu-n' trimeati dali si privină* (nu-mi trimete veste, dacă va mai revenì) 2/IV, cf. 3/IV.

In următoarele derivate *pri-* are înțelsul lui prea (cf. preamărì): *pricoc* (coc. cf. bg. *prĕpitšam*, id.) «coc prea mult, răscoc». *Pǫinea ra pricoaptă* (tot așà și în arom.); *prifăles* (făles) ref. «mă umflu în pene, mă laud peste măsură»; și: *prufălit* = «lăudat renumit».

Foarte multe dintre derivatele cu pri- sunt refăcute după verbele corespunzătoare din limba bulgară, având acelaș înțeles: *pribeau* (mai ales sub forma pronominală), *ąn' si pribea* «începe să mi se facă sete» (cf. mbg. «pripivam» în «mi se pripì») *Al' si pribiù apu la fitšor* (baiătului începù să i se facă sete, adică îi venì pofta ca să bea apă) 10/64; *pricat* (după bg. pregleždam) «mă uit la ceva ca să copiez s. să imit, fac sau lucrez după un model» *Pricătǫ după niști tšărǫp cu crivul'ți* (d); *pricaț* (după bg. prihvaštam) «cuprind ceva îmbrățișând cu ambele mâini». *Pomu ra gros și nu putù s-la pricață* (... nu putù să-l cuprindă în brațe); *pridau* (după bg. prĕdavam) «trădez» *Di soră sam pridat.* (De soră sunt trădat) 27/40; *pricufăres* (întrebuințat mai mult sub forma adjectivală) *pricufărit-ă* (după bg. prĕsran de la prĕsera) «cufuresc». *Ied pricufărit* 298; *pridun* (după bg. pribiram) «adun, strâng; primesc pe cineva în casă, găzduesc.» *Li pridunǫ uoili direpț la tšair* (strânse oile...) 29/39. *Țe si fac mo, mul'area nu mi pridună căsă, pănă nu aflum cătšuua* (... muierea nu mă primește în casă...) 5/35, cf. 10/5; *prifrǫng* (după bg. prĕkărșam) «frâng în două, mai ales fig. îndoesc pe cineva s. ceva în bătăi». *La prifrǫnsi fachiru di măgar* (îl îndoì în bătăi pe bietul măgar); *prijăles* (după mbg. prĕžaljam) «jelesc pe cineva, sfârșesc de jelit». *Niți câti un (mort) nu putem să prijălim, nu câti doi* (pe câte unul singur nu-l putem jelì...) 6/20; *priștet* (după bg. pritšăkvam) «întâmpin pe cineva, aștept pe cineva ca să-l primesc, primesc în casă» *Si dusi cola la priștitǫ* (se duse acolo și-l întâmpină) 22/90. *Uaspițu nu si prișteată cu beari și cu măncari, ma cu dulți zbor* (mosafirul nu se primește numai cu băutură, ci cu vorbă dulce 824 cf. 22/94. Cu schimbare de prefix și: *pruștet* id. *Ampirătu ișǫ să la prușteată* (împăratul ieși întru întâmpinare) 20/94; *prijung* (după bg. pristigam) «ajung pe cineva». *Ia si zgărpi si la prijungă țela fitšoru* (ea dete fuga ca să ajungă pe băiat) 27/90; *pritorn* (după bg. prĕvraștam) «întorc din nou», (refl. «mă reîntorc» (vezi mai sus); *priuzǫt* de la *priud* (după bg. protšut) «vestit, faimos» *Cola vut-au vrin chisădžiia priuzǫt* (acolo a fost un chesegiu vestit) 2/61, cf. 597.

Imprumuturi directe din limba bulgară avem: *priblijeni* (preobraženie) «schimbarea la față, preobrejenie», *pricăjǫs* (prikazvam) «vorbesc, convorbesc, spun» *Cǫn pricăjau ąmpirătu cu deadu* (pe când vorbeau împăratul cu moșul) 11/50. Și: *prăcăjǫs* id. *Cățǫ să-l' prăcăjască* (începù să-i spună) 10/73; *părcajǫs* id. cf. 9/58; *pricazmă* (mbg. prikazna bg. prikazka) «basm, poveste» cf. 14/23, 29/32, etc.; *priclutšǫt* (part. lui priclutšǫs de la bg. prĕkljutšam) «cu membrele trupului țepene, prinse din cauza unei răceli prea mari, înțepenite» (d); *prigofcă* (mbg. prigofka din *prigotvka de la prigotvam «gătesc, pregătesc») «batistă roșie de mătasă cu care stă acoperită mireasa în timpul nunții, după ce a fost dusă acasă la mire»; *primines* (прѣмѣнити) «priminesc (și cu înțelesul bulg.) îmbrac, (refl.) mă îmbrac». *Am un ąmpirăt, ascherii toț cu roși rubă sa priminiț, iel cu veardi rubă* (... soldații sunt îmbrăcați toți în costume roșii...) *21, cf. *disprimines, isprimines; prirudes* (prĕraždam) «mă nasc din nou». *Ca cǫn prirudii* (ca și când m'am renăscut) 569; *prislăgăies* (prĕslagam) «mă răsgândesc». *Ca imnară, imnară, si prislăgăiră* (după ce umblară, umblară, se răsgândiră) 6/51, cf. și *răslăgăies*; *pristănes* (prĕstavam

aor. prĕstanah) mă iau după cineva, îmi bag mintea cu cineva. *Dupu crielu lu fitšor pristănes* (te iai după mintea copiilor) 616; *privises* şi *pruvises* (provisnuvam) «atârn» *An' ţi pruvisì ca bărsoghir* (s'a lipit de mine ca un prost) 34; *prizăres* (priziram «mă uit cu ochii în toate părţile, observ, văd totul») «mă uit» *Prizneà şi vez cât san dăncà* (uită-te şi vezi...) 28/68. Tot acì aparţine şi *prizǫrcă* (mbg. prizirka cf. bg. *prozorets*) «crăpătură prin care se poate zări, vedeà ceva, gaură în zid, în formă de ochiu de fereastră. *Cătà prin pizǫrcă* (se uità prin gaură).

In următoarele cuvinte pri- apare în legătură cu un alt prefix, în special cu ăn- şi za : *pringhies* (pri-ăn-ghies) «înviez din nou» *Acu mor şi si pringhies, tunţea...* (dacă mor, şi reînviez...) 7/51; *printorn* (pri-ăn-torn cf. bg. prĕvărtam) «întorc, într'o parte şi alta». *Piştaru... ạu printurnǫ ạncoa, ạu printurnǫ ạncolo* (pescarul întoarse [vulpea] dintr o parte, o întoarse din altă parte) 8/72; *prinpărţǫs* şi *primpărţǫs* (pri-ạmpărţǫs) «împart, distribui». *Aş la prinpărţǫ malu* (şi-a împărţit pe la oameni avutul); *prizăzburǫs* (priza-zburǫs) «încep din nou să vorbesc» *Tăcù, nu putù si prizăzburască* (tăcù, nu mai putù să înceapă vorba) 22/84.

§ 141 *pris-* în acest prefix avem numai un singur derivat: *priscalic* (pris-ạncalic) construit probabil, după bulgărescul *preskatšam* în mbg. prĕskakam şi mai des prĕskokam din aor. prĕskokna, cu înţelesul de «sar peste ceva, fac o săritură». In dialectul megl. are acelaş înţeles: *Priscălico pristi un, priscălico pristi lant şi con ţireà si priscalică pristi ţịăla di la mărzină...* (sărì peste unul, sărì peste celălalt şi când voià să sară...) 7/77. *Cal priscălicat* este calul alb pe care încalecă mirele, după ce mai întâiu un fărtat a sărit de trei ori deasupra calului şi tot de atâtea ori a trecut dedesuptul lui. Vezi la Introducere descrierea obiceiurior de la nuntă.

§ 142. *pru-* (<bg. pro-). Este foarte productiv şi, ca înţeles, se apropie de *za-*, arătând începutul acţiunii cuprinsă în verb. Cu acest înţeles prefixul se întrebuinţează şi în bulgăreşte: *propĕvam* (despre pasările mici) «încep să cânt» (cf. Weigand, *Bulg. Gramm.* 85); tot aşà şi în dialectul megl. *prucǫnt* (cǫnt) «încep să cânt». *Cucureati prucăntat* (cocoş mic care a început să cânte) 237; *prungrec* (ạngrec) «încep să devin greu, să îngreunez». *Ca-l' ţi umpl'ă chịupu di ạpu, aţi că-l' prungrică, (lupu) nu putu si ịasă* (după ce i se umplù chiupul cu apă, când începù să-i vie mai greu...) 13/72; *prudorm* (dorm), «îmi vine să dorm, încep să dorm, m'apucă somnul». *Al'-ţi prudurmi ăn drum* (îi venì somn în drum) 12/51; *prugălbines* (galbin) mai ales sub forma adjectivală *prugălbinit, -ă* «care a îngălbenit, galben». *Faţa'mpuvinită, Em prugălbinită* (faţa vestejită Şi îngălbenită» 1/VI; *pruoụ* (ou) «încep să ou» *Al' pruuụă găl'ina* (găina începù să-i ouă) 600; *pruţǫp* (ţǫp) «încep să ţip» *Şi pruţăpară la mumă-sa «māmu, māmu, un ụom vinì!»* (şi începură să ţipe către mama lor...) 9/31 cf. 4/22, 8/30, 2/56, 22/72, 2/73. Prin schimbare de prefix şi *priţǫp* id. Tšofţili.. tucu priţăpară «cra! cra!» (ciorile numai că începură să ţipe...) 11/56; *pruurlu* (urlu) «încep să strig» *Şu al' pruurlă la mul'ari-sa* (şi îi strigă muierii sale) 18/68, cf. 24/68; *pruved* (ved) «încep să văd» *Al' pusiră ụocl'il' şi ạl' ţi pruvizù* (îi puseră ochelari şi începù să i se vadă) 34/40; *pruvideari* «revărsatul zorilor». *Mọạnista la pruvidearea* (a doua zi disdedimineaţă) 2/88; Cu schimbare de prefix şi: *prived, privideari. Si sculară pi la privîdearea* 10/56 cf. 35/25, 10/55; *pruvom* (vom) «încep să vărs» *An' si pruvumǫ* (îmi venì să vom) 602.

Formaţiuni directe din limba bulgară avem: *prusfites* (prosvĕtjavam) «luminez» *Peru si dusi ăn mari şi si prusfitì* (părul se duse în mare şi se lumină) 16/78; *prusmucnes* (prosmukam) mai ales sub forma adjectivală *prusmucnit,-ă*, «slab, prăpădit, supt; boşorog, beteag» *Nu la vọị Trạịa prusmucnitu* 3/VII; *pruvudes* (provoždam) «conduc, petrec» *Tumţea ţarlu l'ăụ deadi feata, ạụ pruvudi...* 4/67.

§ 143. *pu-* (<bg. po-). Are aproape aceeaş însemnare ca şi pru-, cu singura deosebire că de cele mai multe ori acţiunea verbului care începe nu este dusă până la sfârşit: *putrec* (trec) «trec puţin, mă depărtez» *Di ca putricù piştaru, ịa căţǫ si-l' dună* (după ce se depărtă puţin vânzătorul de peşti, ea începù să adune peştii) 4/72; *pucat* (cat) «mă uit puţin». *Si pucătǫ, luị fitšor raụ măncaţ* (se uită puţin, copiii lui erau mâncaţi) 10/55 cf. 10/34; *putorn* (torn, după bg. povraštam) «întorc, fig, răspund obraznic», de acì şi derivatul *puturnătura* răspuns necuviincios, lipsă de respect. *Cǫt gadu ăn ụocl'u li poati trăì muma puturnăturili di la fămeal'ă* (cât paiul în ochi poate suferì mama necuviinţele sau maltratările copiilor) 621.

Imprumuturi directe din limba bulgară avem: *putšudes* (potšudjam) refl. «mă mir, mă uimesc, rămân în uimire» *Vinì mijlucānu frāti la mijlucāna soră şi tšucnì la poartă*; *soră-sa işǫ şi si putšudì* (... sor-sa ieşì şi se uimì) 11/80; *puturtšǫs* (poturtšam) «mă fac turc, turcesc», propriu zis «trec la islamism» *Vlaşil' di Nǫnti sa toţ puturtšǫţ* (Românii din Nânta sunt toţi turciţi) cf. *ąnturtšǫs*.

§ 144. *pud-* (dinaintea unei consonante mute *put-*, din bg. pod-). Există numai două derivate cu acest prefix, dintre care *pudardic* (ardic, după bg. podkrevam «ridic, mă ridic puţin») acelaş înţeles şi în dialectul megl.: *Cǫn si vină tāti si-u̯ turim meara şi s-na pudardicǫm ca dupu meară* (când va venì tata, să lăsăm să cadă mărul jos şi noi să ne ridicăm puţin de pe scaune...) 19/84 cf. 20/84 şi *putpizliv* om batjocoritor, care râde de toată lumea cf. *şângav* 749. In această formă avem tulpina piz-liv dela *peză* «batjocură» care există şi în expresia *bat peză* «îmi bat joc».

Imprumut direct din bulgăreşte avem numai: *putpărǫs* (potpiram) reazim, proptesc» cf. *dupărǫs*.

§ 145. *răz-* (dinaintea unei consonante mute răs-, din sl. ꙑаз-). Toate derivatele cu acest prefix sunt sau formaţiuni după forme bulgăreşti, sau împrumuturi directe din această limbă: *răzbat* (разбити) cu acelaş înţeles de despărţire s. separaţiune ca în dacoromână, deosebindu-se de însemnarea formei bulgare de astăzi *razbivam* «zdrobesc, nimicesc, etc.»; *răscrep* (crep, după bg. razpukvam) «crăp în două» *Vizù cunăţili răscripati* 12/58; *răzdau̯* (dau, după bg. razdavam) «împart, împart pe la săraci, dau de pomană» *Răzdeadi dǫu̯ă plăţinţ* (împărţì pe la săraci două plăcinte); *răzdrubes* (drubes, după bg. razdrobjavam) «fac ceva în bucăţele mici, îmbucătăţesc»: *Au̯ răzdrubì* [turta] *ăn ugnişti* (făcù turta în bucăţele...) 22/6; *răzjoc* (joc, după bg. razigravam) «încep să joc, mă pun pe joc» *Cǫn si zăsfireş, toată lumea să răzjoacă* (când o să începi să cânţi, toată lumea o să înceapă să joace) 10/6; Reflexiv: *Si răzjucǫ popa* (începù popa să joace) 16/6; *răsplǫng* (plǫng, după bg. razplakvam) «fac pe cineva să plângă» *Ia mor, ia l'-u răsplǫng* (sau mor, sau mă răzbun) 629; *răslăgăi̯es* (slăgăies de pe mbg. raslagam) «mă răsgândesc» (d); *răsţert* (ţert, după mbg. razkaram) «mă apuc de ceartă, încep să mă cert». *Ca si răsţirtară, la spinzurǫ paşa* (după ce se apucară de ceartă...) 17/15, cf. 26, 31/98; *răsţǫp* (ţǫp, după bg. razvikam) «încep să ţip» *Ca ąntrǫ ăn nuntru, si răsţăpǫ frātili* (după ce intră înăuntru, fratele începù să ţipe) 15/32, cf. 14/42; *răstupes* (tupes, după bg. raztopjavam) «topesc».

Imprumuturi din limba bulgară avem: *răzmines* (razměnjam; întru cât există în dialect şi forma simplă *mines*, ar puteà fi socotită şi ca o formaţiune meglenită) «schimb, iau şi dau un lucru pentru altul». Măni s-nă li răzmenim lucrăli (mâine să ne schimbăm lucrurile) 9/69; *răstrucules* (raztărkaljam) «răstogolesc» *Ca si răstruculì pānă 'n vali si află* (dacă se rostogolì până în vale...) 23/72; *răzburǫş* (mbg. razboruvam pentru bg. razgovarjam) «încep să vorbesc». *Cari să răzburască, ţela si la gunească [dănaca]* (cine va începe să vorbească, acela să mâne...) 2/35 cf. 3/44; *răzlăbes* (mbg. razlabavam bg. *razhlabja[va]m* id.) «mă liniştesc, mă astâmpăr» *Răslaniţa veà un buturachi, buturachi fu ąnţăpat di cuţǫt şi curǫn si răzlăbì* (... şi curând se linişti) 18/40.

§ 146. *u-* (bg. o-). Aproape toate derivatele cu acest prefix sunt împrumuturi din bulgăreşte: *ubides* (mbg. obiduavam bg. obiždam) «caut, cercetez, întreb» *Io'n ţer ti ubideam, pri pimint ti flai̯* (în cer te căutam, pe pământ de găsii) 826, cf. *priubides* şi *pribides*; *ugudes* (otgadavam) «ghicesc» *Mic sam mari sam, toată lumea u ąnves. Ugudeà ţe-i?* (... ghici, ce este?) *1, *2, *5, *6, etc.; *upupes* (opopjam) «popesc, preoţesc, hirotonisesc» *S-ti upupes* (o să te popesc) 992; *urujǫs* (orăžavam) «înarmez» *Ţista si urujǫt-au̯ şi ąş lat-ąu̯ câti un cal* (acesta s'a înarmat...) 3/61; *umrăznes* «mă fac, devin cuiva neplăcut, anost, urît; îi ies din inima cuiva, îi devin odios, nu-i mai plac» Se întrebuinţează mai ales în expresia: *i, umrăznituli, dosta vichi* (uf, ce mai om anost, destul...). La Pap. MR. este trecut cuvântul sub *răzint*, ca «u̯om răzintuli» pentru *umrăznituli*. Se înţelege că această din urmă formă n'are nimic aface cu *u̯om* şi cu *răzint*, ci derivă din bg. omrazjavam «verhasst machen, Feindschaft erregen, sich verhasst machen, sich verfeinden». Cuvântul se găseşte şi în limba veche din dialectul dacor. (*Răsipiră şi se omrăzìră întru începutul lor*. Candrea *Psalt. Sch.* 19/5) şi vine din sl. омразити. Există şi în istror. cf. Popovici glosar. Forma meglenită, este mai nouă căci vine de aoristul bulgar analog cu n, în loc de fără n.; *utcăi̯es* (otkaja mbg., olka[v]am)

«deşteş» cf şi *disutcăies* id. Tot acì aparţine şi forma *ubduviţă* (bg. vdovitza id. influenţat de *ovdověvam* «învăduvesc, devin văduv) «văduvă» masc. *ubduveţ* (vdovetz).

Ca formaţiuni româneşti pot fi socotite: *udărvit* prost, natâng dintr'un *udărves* derivat din *dărvo* «lemn», propriu zis «înlemnit» cf. 830; *ugules* (gol, deşì avem şi în bg. ogolvam şi ar puteà derivà direct din acesta) «golesc de tot, peste tot»; *uludes* (<lud ?) «stric ceva, încurc» *La uludiş lucru* (stricaşi treaba) 834; *uruies* (ruies, «roiesc») «alerg, hoinăresc». *Ţela ra linos şi uruià prin sucac* (acela erà leneş şi hoinăreà pe drumuri) 6/44.

§ 147. *ză-* (bg. za-). Este unul dintre prefixele cele mai productive de origine slavă. Se adaugă la verbe, adjective şi chiar adverbe. In ce priveşte înţelesul, la verbe, arată în totdeauna un început al acţiunii; la celelalte părţi de cuvânt determină mai deaproape înţelesul.

Printre derivatele cu acest prefix avem unele care sunt formaţiuni româneşti, fără derivate corespunzătoare în limba bulgară; altele derivate după formaţiunile bulgăreşti şi un număr oarecare de împrumuturi directe din limba bulgară.

Dintre formaţiunile româneşti avem: *zamnu* (amnu) «încep să umblu, umblu, merg» *Ca zămnară, zămnară ancola, bătură di dou tšeşmi* (după ce umblară, umblară, dadură de două fântâni) 4/31, cf. 8/34; *zantru* (antru) «încep să intru, încep» *Ca zăntro, ancă doi boi si vea, l'i măncà* (când începù [să mănânce] încă doi boi de ar mai fi avut, îi mâncà) 20/32; *zăbucur* (bucur) «încep să mă bucur» *Lupu sı zăbucuro* (lupul începù să se bucure) 7/36; *zăburos* (buros) încep să mă lupt, mă iau la luptă»; *zăcat* (cat) «mă uit puţin» *Nu ver mări mila, să-n' zăcaţ ăn cap?* (nu vrei tu, draga mea, să te mai uiţi puţini în capul meu, ca să mă cureţi de păduchi ?) 11/11 cf. 5/34, 14/65; *zăclatin* (clatin) «încep să mă clatin» *Si pusi fitšoru pri un fag şi ţela fagu si zăclătino* 20/28, cf. 9/16, 6/73; *zăclumbures* (clumbures) «sun la poartă, bat la uşă» *Ţela cato si zăclumburească la uşă*; *zădiines* (diies < bg. diham; la formaţiunile cu prefixe apare sub forma de la aorist dihnah cf. *izdiines*) mai mult despre animale şi în special despre câini «miros, adulmec, ating cu botul»; *zădinzur* (dinzur) «împresor»; *zălatru* (latru) «încep să latru» *Coinili zălătro* 4/6; *zăleau* (leau) «iau puţin, iau». *S-mi zăleai uneac... s-mi porţă* (să mă iai puţin ca să mă porţi) 18/72; *zăling* (ling) «încep să ling, ling puţin». *La zălinsi cu limba cuăla iundi si vea tăl'at* 22/73; *zămitšcu* (mitšcu) «mişc puţin» *Io nu pot s-mi zămitšcu din loc* (nu pot să mă mişc puţin din loc) 18/72; *zămumes* (mumes) «încep să momesc». *Zămumeàla daşu, du-la la paştirea* (d); *zămutres* (mutres) «mă uit puţin» *Ti zămutriş tu* (tu te uitaşi puţin) 7/72, cf. 5/69; *zăplec* (plec) «plec puţin» *Nu ştiu cum mi zăplicai* (Nu ştiu cum mă plecai puţin) 8/72; *zăplong* (plong) *Zăplonzi să cadă lacrimili tali la mini* (începe să plângi s. plângi puţin ca să cadă...) 8/1; *zăport* (port) «port puţin» *Zăportă unec că io nu pot să amnum pănă căsă* (ajută-mi puţin la purtat, căci eu nu pot...) 7/30; *zărutšos* «încep să prânzesc, prânzesc» *Si vin si zărutšim uneac* (o să viu să prânzim puţin) 5/72; *zăşătăies* (şătăies) «mă plimb puţin» *S-mi zăşătăies* (să mă plimb puţin) 11/58; *zăşod* (şod) «şed puţin, mai şed» *Zăşoz uneac dea s-na zălăfim* (mai şezi puţin să mai vorbim) 3/60; *zăsuflu* (suflu) «încep să suflu» *Ca zăsuflo un vint* (când începù să sufle un vânt) 7/6; *zăţer* (ţer) «cer» *La zăţirut-au Muşa chiustecu lu Peiu* (Muşa cerù lanţul de ceasornic al lui) 8/IV; *zăţin* (ţin) «încep să cinez» *Ai si zăţinom unec pōpi* (hai să începem să cinăm puţin părinte) 18/6. Tot aşà *zăud* (ud «aud»); *zăurlu* (urlu); *zăzburos* (zburoş) etc., etc.

Următoarele sunt formate după derivatele bulgăreşti: *zăcaţ* (caţ, după bg. zakatšam «aufhängen, anhängen, einhaken») «prind de ceva, atârn de ceva» *Au zăcăţo (setra) di par* (atârnă haina de par) 12/55; *zădorm* (dorm, după bg. zaspivam «einschlafen») «adorm» *Ca zădurmiră, napcum... se sculo domnu* (după ce adormiră, iarăş... se sculă Domnul) 10/31 cf. 13/68. Mai ales la participiu: *zădurmit* «adormit» *Să ni faţim ca zădurmiţ* (să ne prefacem ca adormiţi 4/23 *Nu ăirà zădurn'it* 7/68, cf. 22/6; *zăfăles* (făles, după bg. zahvaljam) «încep să (mă) laud mă laud» *Io s-mi duc si-l' mi zăfăles, di cu pot s-li leu* (eu o să mă duc ca să mă laud...) 2/77, cf. 15/55; *zăierb* (ierb mbg. zavarja) «fierb» *Ture-l' apu zăiartă* (varsă-i apă fiartă) 8/16; *zălag* (lag. «alerg» după bg. zatitšam) «alerg, mă dau după cineva» *Viţolu, una că vizù că mămă-sa al' vinì, si zălăgo* (viţelul îndată ce văzù că mumă-sa îi venì, dete fuga) 14/41; *zălipes* (lipes, după sau chiar bg. zalěpja) «lipsesc bine» *Au zălipì carte pri tšešmă* (lipì bine hârtia pe fântână) 3/16; *zămintšun* (mintšun, după bg. zalăgvam) încep să-i vorbesc cuiva despre lucruri neadevărate,

ca să-l înşel, înşel *Io s-mi duc si-l zămintšun muraru* (o să mă duc ca să înşel pe morar) 11/72; *zărǫd* (rǫd, după bg. zasmivam) «râd, s. fac pe cineva să râdă» *Astăz di dou or ti zărăseş* (astăzi ai râs de două ori). De observat este că acest verb se întrebuinţează mai mult sub forma pronomială ca în bulg. (zasmivam se); *zăstau* (stau, după bg. zastojavam) «stau, mă opresc, stau pe loc» *Zăstoi uneac să mi duc la soru-mea* (stai puţin să...) 8/85, cf. 12/9, 2/20; *zăvlitšǫs* (vlitsǫs, după bg. zavlitšam) «târîsc, trag după mine». *Mai micu frăti... au zăvlitšaşti mumă-sa* 2/6; Dintre împrumuturile din limba bulgară avem: *zăcătšǫs* (zakatšam, pentru înţeles, vezi mai sus *zăcaţ*) «prind de ceva, atârn» *Au zăcătši mamă-sa di tšop şi au zăvlitši prin cali* (o prinse pe mamă-sa de cârlig şi o târî pe drum) 4/71; *zătšudes* (zatšudvam) «mă mir, mă uimesc» *Uratšu si zătsudi* (plugarul se miră) 3/66; *zăimes* (zaemam) iau în primire (mai ales despre iele şi zâne) de acì apoi «îmbolnăvesc» *Nostru frati la au zăimit samuvilili*; *zăsfires* (mbg. zasvirjam) «încep să fluer, fluer». *Cǫn si zăsfires, cu ţista sfriel, si dună toată lumea lăngă tini* (când voiu începe să fluer, cu fluerul acesta, toată lumea o să se strângă lângă tine) 18/2; cf. 13/71 *zătripnes* (mbg. zatrepnuvam) «închid ochii puţin, adorm, adorm puţin» *Feata zătripnì uneac* «fata închise puţin ochii); *zăuşǫs* (mbg. zaušvam) «iau cu urechea, ascult, bag în minte (d); *zărijǫs* (zarĕžvam) «las la o parte, părăsesc» *Li zărijǫ toate* (le lăsă pe toate la o parte) 942; *zăvăles* (zavalam) «acoper cu ceva» *Ca rudì un măcsǫm, la zăvălì ăn gnoi* (după ce născù un copil, îl înveli (îngropă) în gunoiu) 2/29.

Formaţiuni în unire cu alte prefixe avem: *ză* + *an*: *zăncălzǫs* (ză-ancalzǫs) «încălzesc, mă încălzesc puţin» *Io ăn budžac s. mi zăncălzǫs* 6/33; *zăngunises* (ză-angunises <ἀγωνίζω, prin înlocuirea lui a iniţial cu prof. ăn-) «mă grăbesc». *Iet zăngunisit lǫ măcsomu* (el grăbit luă pruncul) 4/41; *zănor* (ză- annor) «înourez fig. supăr, indispun» (d); *zănvărtes* (ză-anvărtes) «învârtesc». *Un tăbur tăl'ǫ la ună zănvărtiri* (tăiè un batalion dintr'odată, la o singură întorsătură, cu sabia) 24/2, cf. 13/24; *ză* + *nă*: *zănăpnes* (ză-nă-upnes < opinam) «mă opintesc» *Ia zănăpneà, poţ să-u tureş sinduchia* (ia opinteşte, poţi să ridici lada) 27/68; *ză* + *pri*: *zăprislăgăies* (za-prislăgăies) refl. mă gândesc puţin, mă răsgândesc. *Să ni zăprislăgăim şi pristi dou zǫli iel ar ăncoa* (să ne mai răsgândim puţin şi peste două zile vino iară încoace) 15/93; *ză* + *pru*: *zăpruved* (ză-pru-ved) «încep să văd puţin» *Lǫ să si zăpruveadă unec* (începù să se vadă puţin, să se facă ziuă) 8/7; *ză* + *pu*: *zăpucat* (za-pu-cat) «mă uit puţin». *Ca si zăpucătǫ, vizù un foc pristi dousprat di munţ* (când se uită puţin, văzù un foc peste doisprezece munţi) 11/7; *ză* + *pud*: *zăpudrǫd* (za-pud-rǫd) încep să râd puţin (pe ascuns)» *Tunţea anghiălu si zăpudrǫs-au* (atunci îngerul începù să râdă puţin) 7/62.

Dintre adjective şi adverbe compuse cu pref. ză- avem: *zăbun* (bun) «bun, bine» *Di mătasi ăi mai zăbun* 3/XI; *mai zăbună* 2/XI; *Printru ţină ăi mult zăbun* (înainte de cină este foarte bine); *zăgalbin* (galbin) «gălbuiu» (d); *zăbaia* (baia) mult, multă vreme (d); *zădiparti* (diparti) «departe» *Ca fuzi mai zădiparti* (după ce fugì ceva mai departe) 14/31; *zălămardzinea* (ză-la-mardzine) «la margine» *Si turnǫ mai zălămardzinea di drum* (se întoarse mai în spre marginea drumului) 26/41; *zăfrig* (frig) «puţin frig» *Ţea seară fost-au zăfrig* (în seara aceea a fost puţin frig) 1/60.

Tot acì aparţine şi *zăgad* (gad< bg. gad = gadina) insectă, vieţuitoare, insectă care intră în ochiu, prin ext. orice corp străin care intră în ochiu; de acì expresia: *Cǫt gadu ăn uocl'ù*, adică cât poţi suferì un corp străin în ochiu; cf. p. aceasta 720) «piedecă» *Las-ti lantu lucru, tucu păcrovu şi cu perniţa al' dădeau zăgad di nu puteà si-l jungă* (în afară de aceasta, pocrovul şi perna îl împiedecau şi nu puteà să-l ajungă) 12/69.

D. SINTAXA

§ 148. *Substantivul.* Atributul substantival în cazul genitiv se pune în totdeauna înaintea substantivului determinat: *Țeasta ăį lu ąmpirătu il'ă* (aceasta este fiica împăratului) 26/4. *Si tucmit-ału Petra... dupu lu Crăsti fitšor* (Petra s'a logodit după feciorul lui Crâstea) 1/II. *A fitšorului mintšun' sa maį mătšcati* (minciunile băiatului sunt mai mari) 3/63 (Vezi și *Observ.* ad § 74).

§ 149. *Atricolul.* Substantivul determinat de pronumele demonstrativ pus înaintea lui, primește articolul hotărît: *Țișta frațil', doįl' durmeału* (acești frați, ambii dormeau) 18/55. *Țea valea* 9/55 cf. 6/25. *Tista lupu la scunș* (pe acest lup îl ascunsei) 7/36. *Țista cazanu* 8/77.

Câte odată substantivul apare și fără articol: *Țista drăc nu scuteà nițí un tšărac* (acest drac nu scuteà nici un cirac) 10/79.

§ 150. *Cazurile.* Numele proprii, după cum s'a văzut la § 92, primesc la genitiv articolul înaintea numelui. In afară de această formă a genitivului care este cea mai răspândită, se mai întâlnește una precedată de prepoziția *de*, care este cea mai veche. Ea se observă astăzi numai la numele de persoană din vechile familii românești trecute la islamism: *Asan di Cole* (Asan al lui Nicola), *Asan di Goga, Musa di Cristu, Ștefu di Matoș*, etc. (Vezi *Introducere* p. 17). Din împreunarea acestei forme vechi cu cea mai nouă, a ieșit și forma: *de lu Crăsti* 2, 3/II, pentru *de Crăsti* sau *lu Crăsti*; tot așà *de lu Murdgia* 3/III. Toate aceste genitive se întâlnesc numai în cântecele populare.

Numele de persoană la *cazul acuzativ* nu primesc înaintea lor prepozițiunea *pe*, ca în dialectul dacoromân: *Să dărǫm ună carti să la pęră fitšoru picuraril'* (să facem o scrisoare pentru ca păstorii să piară (ucidă) pe băiat) 7/2. Acelaș lucru și la plural: *Urdină-l'ă askeril'... și ąmpirătu l'a urdinǫ* (pune în rând pe soldați, și împăratul îi puse în rând) 8/50. In privința aceasta dialectul megl. merge paralel cu dialectul aromân și cu limba veche din textele literare. I. A. Candrea, ca să arate că, pe la începutul veacului al XVI, construcțiunea cu prepoziția *pre* (pe) există acolo unde se găsește și astăzi, cu toate că în textele rotacizante din aceea epocă întâlnim acuzativul fără *pre*, între altele, se sprijine și pe faptul că «dialectele aromân și meglenit construesc acuzativul cu *pre*». Din această cauză, dânsul socotește că «nu se poate admite ca, în mod independent de daco-româna, această prepoziție să fi ajuns cu timpul să aibă în dialecte exact aceeaș funcțiune»[1]). Socotesc de prisos a insistà asupra unui lucru, care se poate cunoaște din cetirea primului basm din textele megl. și arom. publicate până acum. Pentru dialectul aromân avem: *S- duse s'află aușlu* (se duse să găsească pe moș) Basme, 144/1. O construcție *pe auș* ar fi de neînchipuit, cu toate că fraza este lipsită de întrebuințarea pleonastică a pronumelui personal *lu*, cum ar fi: «s-duse s-lu află aușlu», o construcție care ar fi tot așà de armănească ca și cea din text. Este drept că pe alocuri se întâlnesc — asta însă numai în texte, nu și în dialectul vorbit — și construcții cu prepoziția *pe*; însă toate aceste sunt influențe din limba literară. Cele mai multe din textele aromâne sunt strânse de institutori care au trecut prin școala românească. Aceștia n'au ținut seamă de această particularitate a dialectului și, pentru mai multă claritate, au introdus și construcția acuzativului cu *pre*, din dialectul dacoromân. Adevăratul dialect, atât cel aromân cât și cel meglenit, nu întrebuințează construcția cu *pre*.

De sigur că de cele mai multe ori, din lipsă de întrebuințare a lui *pre*, se naște și în dialectul aromân confuzie între subiect și obiect. Dar, în cazul acela, pentru evitarea ei, poporul întrebuințează în mod pleonastic pronumele personal, pus înaintea obiectului, așà după cum am văzut în citatul de mai sus. Aceasta este și pricina pentru care

---

[1]) I. A. Candrea, *Psaltirea Scheiană,* comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII, traduse din slavonește, p. CCII.

întrebuinţarea pleonastică a pronumelui personal în dialectele aromân şi meglen. este mult mai deasă decât dialectul dacoromân [1].

§ 151. *Adjectivul.* La adjectiv observăm că, deşì comparativul se formează cu «mai», ca în celelalte dialecte, totuş acest «maį» stă, în regulă generală, înaintea verbului, nu a adjectivului: *Carnea di curşută maį nu-ĭ bună di lu ţerbu* (carnea de căprioară nu este mai bună decât a cerbului). *Cu jungl'area maį ăĭ şichįarè* (cu junghiatul — adică dacă as junghià pe copii — este mai pe faţă) 10/85. Deasemenea nu există un grad superlativ propriu zis. Acesta se poate construì cu pronumele *ţel, ţea*, puse înaintea comparativului: *ţela maį mari, ţea maį mari.* In schimb, există un superlativ absolut construit cu adv. *mult*, având înţelesul de «foarte». *Ţela fitšor si dărǫ ăn unǎ rubă mult bună* (băiatul acela se îmbrăcă într'un rând de haine foarte bune, frumoase (2/43. *Raų mult tšorbadžiį* (erau foarte bogaţi) 2/38. Superlativul cu *mult* există şi în dialectul aromân: *multu ghine* (foarte bine); *multu mušat* (foarte frumos) şi este o construcţie balcanică. Ea lipseşte numai din dialectul dacoromân. Incolo, în bulg. *mnogu dobrè*; ngr. *polì kalà* alb. *šum mirε*; turc *čok islea.*

O singură dată am întâlnit superlativul absolut format cu *pri* (prea): *Domnu aį deadi pri mari puteari la fitšor* (Dumnezeu îi dădù băiatului prea mare putere) 6/56.

Tot la adjective este de observat întrebuinţarea adverbială a adjectivului *bun* pentru «bini»: *Ţe bun ạn' triţeam* (ce bine o duceam) 7/VI; *Bun tricură* (petrecură bine) 7/19. *Bun la Domnu* (bine [să ai] de la Dumnezeu), etc. Forma *bini* se întrebuinţează mai rar. Aceasta se întâlneşte câte odată şi în funcţiune adjectivală: *di tunţea ạnţileasiră că ra binli Domnu* (de atunci înţeleseră că erà bunul Dumnezeu) 19/56.

§ 152. *Pronumele.* Partea cea mai caracteristică în întrebuinţarea pronumelui în acest dialect este aşezarea pronumelui posesiv s. demonstrativ înaintea substantivului: *Si-n' vină urdinu si-n' cǫntă şi meų cucot* (o să-mi vie rândul să-mi cânte şi cocoşul meu) 167. *Meų stăpǫn... la vigl'am* (pe stăpânul meu îl păzeam 6/12. *Noastră soră ăį samuvilă* (sora noastră este samovidă) 8/90. *Voį meų laf nu la scultaţ* (voi nu ascultaţi de cuvântul meu) 3/58, cf. 6/12, 12/23 etc. De sigur că originea acestei poziţiuni a pronumelui posesiv trebuie căutată în limba bulgară. Acì el se pune înaintea substantivului: *mojata kniga, vašata kъšta* (cartea mea, casa voastră). De altfel, în dialectele bulgare din Macedonia poate sta şi în urmă, ca în vechea slavă: въмѣтѣтє мрѣжа ваша [2]).

Cu toate acestea, sunt cazuri, deşì foarte rar, când pronumele posesiv se pune în urma substantivului: *Lumea noastră* 10/73. *Tšitšal' mel'* (moşii mei 6/76. (Despre pronume demonstrativ vezi § 149).

§ 153. *Numeralul.* La numeral este de observat că el se articulează cu articolul hotărît ca în dialectul aromân, nu cu articolul adjectival, ca în dialectul dacoromân, afară de *un* care face *unul.* Aşà dar, de la *doį, dǫųă, treį* avem pentru amândouă genurile *doil', dǫųăli; treil', treįlį* (cei doi, cele două; cei trei, cele trei). Tot aşà şi în dialectul aromân: *doįl'i, daųle; treįl'i, treįle.* Originea acestei abateri s'ar puteà explicà prin analogie cu *un*: *unu(l)* arom. *unlu*, decât sub influenţa limbei bulgare, în care avem aceeaş construcţie. Prin urmare, avem: *fraţil' doįl' durmeaų* (cei doi fraţi dormeau) 8/55 cf. 2/9, 2/14, 6/7, 11/39; (Ţârnareca) *doįl'ă* în: *Şi viniră ţel' doįl'ă* 14/65, cf. 6/64, 7/68, 12/16 (Liumniţa) *duăįl'* în *duăįl fraţ* (cei doi fraţi) 5/73. *Feminin*: *dǫųli zeįsti* (cele două degete) 9/74, cf. 3/66. Tot aşà cu trei, patru, etc. *Si l'a manc ţişta treįl' fraţ* (să mănânc pe aceşti trei fraţi) 7/55. *Toţ treįl'* (câteşi trei) 11/10 *Toţ patrul' k'inisiră* (câteşi patru porniră) 13/78, etc.

Legătura substantivului cu numeralul se face cu ajutorul prepoziţiei *de*, ca în toate dialectele, cu singura deosebire că această legătură începe de la unsprezece, ca în dialectul aromân, nu de la douăzeci în sus, ca în dialectul dacoromân: *Treįzǫţ şi nǫų di zǫli* (39 de zile) 11/83. *Patruzǫţ di zǫli* (40 de zile), etc. Intr'un singur caz se

[1]) Vezi despre aceasta mai pe larg observaţiunile lui Weigand la studiul lui St. Stinghe, *Die Anwendung von pre als Akkusativzeichen*, publicat în *Jahresb.* III p. 183-197; IV, p. 228—249. Deasemenea S. Puşcariu, *Despre pre la acuzativ* în *Dacoromania* II, p. 565.

[2]) A. Leskien, *Handbuch der altbulgarischen* (*altkirchenslavischen*) *Sprache* III Aufl., p. 161.

întâlneşte *de* pus şi după «zece»: *Măncǫ vrină zaţi di cal'* pentru: *Mâncǫ vrină zaţi cal'* (mâncă vreo zece cai) 9/9.

§ 154. *Verbul.* Construcţia verbului se deosebeşte de cea obişnuită din celelalte dialecte mai întâiu la *Perfectul compus.* Aci forma cea mai obişnuită este cea inversă: Ună mumă *ạș vut-ạu* nọụă fitšor şi *grit-ạu* toţ si l'a ạnsoară... l'a *ạnsurat-ạu* toţ, *venit-ạu* loc dirip paştii etc... De observat este că persoana 3 sing. este identică cu persoana 3 plural. Atunci când se simte nevoia ca să se facă o deosebire între aceste două persoane, persoana 3 sing. se construeşte cu forma lungă a verbului ajutător, care se pune înaintea participiului: ari căntat; — ari căzut; — ari bătut; — ari durmit. Iată şi câteva citate extrase din texte: *ari dubiut* 3/10; *ari fat* 10/6; *ari pus* 7, 10, 11/84; *ari zis* 14/4. In Ţârnareca se întrebuinţează, deşì cam rar, şi participiul sub forma feminină, ca în dialectul aromân: *ari dărată* 24/68; *ari tricută* 8/65, etc.

In afară de perfectul compus construit cu verbul ajutător *veari* (habere), la verbele intransitive,care arată o mişcare,se mai întâlneşte,deşì mai rar, şi unul construit cu verbul *iri* (fieri). Că această construcţie este nouă şi nu-i decât o traducere a perfectului compus din limba bulgară, reese şi din faptul că, întocmai ca şi în bulgăreşte, partcipiul variează după gen şi număr.

Aşà dar, avem:

sam vinit, -ă	sam juns, -ă
ịeş » »	ịeş » »
ăị s. ịasti vinit, -ă	ăị s. ịasti juns, -ă
im viniţ, viniti	im junş, junsi
iţ » »	iţ » »
sa » »	sa » »

Iată şi câteva citate: *Sam vinită strọịnic* (bulg. sъm došla stroinik) 4/81 *Io sam vinit di un lucru* (săm došăl za edna rabota) 10/43.

In graiul din Ţârnareca, care nu cunoaşte forma *sam* pentru persoana 1 sing., se întrebuinţează *escu, ịes* (vezi § 121). Ceva mai mult, această construcţie a perfectului compus cu verbul «a fi» se obişnueşte şi cu verbe transitive: *ịes avdzăt* (am auzit): *S-intribăm, sincu, că nu ịes avdzăt cum ạl' dzăc* (să întrebăm, fiule, căci n'am auzit cum îi zic) 12/66. *Ei, bun că viniţ, ami pọịni iţ măncaţ?* — *nu im măncaţ* (ei bine că veniräţi, dar pâine aţi mâncat? — n'am mâncat) 4/55.

Alături de perfectul compus construit cu verbul ajutător «a fi» avem, după cum s'a arătat la § 114, şi *mai mult ca perfectul* construit tot cu «a fi»: *Ịa ra ṣăzută lăngă ună tšăşmă* (ea se aşezase lângă o fântână) 8/73.

Cu privire la forma infinitivului, observăm că, în afară de întrebuinţarea expusă la § 117, ea mai are încă una care ţine locul supinului. In privinţa aceasta dialectul megl. se identifică cu dialectul aromân: *Ancă treị an' ari di faţirea ascherlọc* (mai are trei ani de făcut armată) 15/21. *Un ụom vea di ghiirea ancă treị zọli* (un om aveà de trăit încă trei zile) 9/62. *Sfărṣọ di ararea* (sfârşi de arat) 5/36. *Vinì vacọtu di gunirea danacu* 2/44. *Căpnì di rọdirea* (se prăpădì de râs) 109; *Loc di ghiiri* (de trăit) 16/69. *Propi ra di dudărari* (erà aproape de isprăvit) 19/6. *Vinir̆ă la părsirea* (veniră la cerşit) 15/29. *Du-l la paştirea* (... la păscut), etc., etc.

De sigur că această întrebuinţare a infinitivului s'a produs sub influenţa limbii bulgare. In această limbă se poate formà un număr destul de mare de derivate verbale (nomina actionis), cu ajutorul sufixului: *-ane* şi *-ene*: *hod-ene* (mergere propriu zis: mers); *pis-ane* (scriere-scris); *mol-ene* rugare-rugă); *tšet-ene* (cetire-cetit), etc. Aceste derivate pot fi întrebuinţate sau ca substantive, sau ca infinitive, păstrându-şi acţiunea verbală şi, în cazul din urmă, putând aveà şi un obiect. Astfel, traducând fraza de mai sus din dialectul meglenit: *un ụom vea di ghiirea ancă trei zọli*, am aveà în bulgăreşte: «edin čovek imaše *za živene* ošte tri dni», prin urmare, cu acelaş obiect «tri dni» (trei zọli).

De altfel, chiar şi întrebuinţarea infinitivului articulat: *ghiire*-a din dialectul meglenit se regăseşte şi în bulgăreşte. In această limbă infinitivul substantivat primeşte sau nu articolul, după trebuinţă: «dnes imame po golĕma nužda *za izučvaneto* vsički balkanski ezici» (azi avem mai mare nevoie pentru învăţarea tuturor limbilor balca-

nice). In această frază *za izučvaneto* este articulat şi corespunde formei meglenite: *di anviţarea* [1]). In aromână infinitivul, în această funcţiune, se întrebuinţează numai sub forma nearticulată.

După Miletič [2]), în unele dialecte din limba bulgară avem, în această funcţiune, chiar infinitivul vechiu: *Za miti go zimame tos sapun* (de spălat luăm acest săpun). *Kato ne je nešto za kriti, kak šte go kriš?* (dacă nu-i ceva de ascuns, cum o să-l ascunzi?) Aici *miti*, *kriti* sunt infinitive vechi.

Alături de verbele reflexive, se întâlnesc şi verbe sub forma pronominală, alcătuite din pronumele reflexiv precedat de pronumele personal de dativ: *an' ţi mancă* (mi-e foame, propriu zis, mi se mănâncă) 11/56. *La iel nu-l' ţi măncà, tucu gustà un-dou mutšcoţ* (lui nu-i erà foame, numai că gustà câteva îmbucături) 15/42; *an'-ţi bea* (mi-e sete, propriu zis «mi se bea») *La iăl' la si bia multă apu* (lor le erà sete mare, vroiau să bea apă multă) 2/79. *Al' si pribiù* (începù să i se facă sete) 10/64: *an'-ţı pişă* (îmi vine să mă piş) 8/71; *an'-ţi cacă*; *la si durmeà* (le erà somn). *Căţo si-l'-ţi doarmă* (începù să-i vie somn) 5/90, etc., etc.

Toate aceste formaţiuni, care se apropie de formele dacoromâne: *mi se pare*, *mi se cuvine*, *mi se cade*, etc., se deosebesc de acestea prin aceea că, pe când în limba română o astfel de construcţie nu-i cu putinţă decât numai la verbele unipersonale, în dialectul meglenoromân, din contră, ea se întâlneşte la toate verbele şi chiar la acelea care arată o mişcare: *nu-n' -ţi duţi* (nu-mi vine să mă duc); *nu-n'-ţi scoală* (nu-mi vine să mă scol). In privinţa aceasta dialectul meglenit se aseamănă cu dialectul aromân şi chiar cu dialectul istroromân. In aromână avem: *nu-n'-si măcă, nu-n'i-si bea, nu-n'-si şade, nu-n'-si fudze, nu-n'i-si n'ardze.*

Se pare că originea acestei întrebuinţări trebuie căutată, în ce priveşte dialectele meglenit şi aromân, în limba bulgară. In bulgăreşte avem: *jadi mi se* sau (în Macedonia) *mi se jadi* (mi se mănâncă, adică mi-e foame) *pie mi se* sau *mi se pie* (mi-e sete); *spie mi se* sau *mi se spie* (mi-e somn), etc.

Nu cred că tot din limba bulgară trebuie explicate şi formele pronominale alcătuite numai cu pronumele de dativ, ca: *aş durmeà* 22/41; *aş fuzì* 10/56; *aş işo* 24/15; *aş la l'irto Domnu* 14/24, etc. care n'ar puteà fi redate în dialectul dacoromân decât numai prin forma verbală simplă: *dormeà, fugì, ieşì, îl iertă Dumnezeu*, adică *murì*, etc. In aromână întâlnim aceeaş construcţie ca în dialectul meglenit: *ş-durn'eà*; *ş-fudzì*; *ş-işì*, *ş-lu l'irtă Dumnidză*. In bulgăreşte (dialectul macedonean) se spune la fel: *si spieše*; *si otide* sau *si pobĕgna*; *si go prosti Bog*.

In ce priveşte sintaxa *adverbului*, *prepoziţiunii* şi *conjuncţiunii*, a se vedeà observaţiunile făcute la §§ 127, 128, 129, 130, 131.

[1]) Vezi despre aceasta şi Weigand, *Bulgarische Gramm.* p. 58, 59.
[2]) Dr. Lj. Miletič, *Südslavische Dialektstudien* II p. 141.

INDICE

1. CUVINTE

2. SUFIXE

3. PREFIXE

BIBLIOGRAFIE

1. *Lucrări folosite la introducere.*

I. G. v. Hahn, Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar. Wien 1867.
Const. Jireček, Geschichte der Bulgaren. Praga, 1875.
N. Iorga, Istoria Românilor din Peninsula Balcanică (Albania, Macedonia, Epir, Tesalia). Bucureşti, 1919.
N. Iorga. Brève histoire de l'Albanie et du peuple albanais. Bucarest, 1919.
N. Iorga, Geschichte des rumänische Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen. Gotha, 1905. Vol. I.
N. Iorga, Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani. In *Anal. Acad. Rom.* Memoriile secțiunii istorice. Seria III, tomul XXXV (1912—1913), p. 117—153.
G. Weigand. Die Aromunen. Ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen. Vol. I—II, Leipzig, 1895.
George Murnu, Istoria Românilor din Pind. Vlahia-Mare (980 — 1259). Studiu istoric din izvoare bizantine. Bucureşti, 1913.
Prof. Dr. M. Arnaudoff, Die Bulgarischen Festbräuche din «Bulgarische Bibliothek» Band IV. Leipzig, 1917.
B. Nicolaides, Les turcs et la Turquie contemporaine. Paris, 1852. Vol. I—II.
V. Kančev, Makedonien. Sofia, 1900.
N. Popilian, Românii din Peninsula Balcanică. Bucureşti, 1885.
I. Nenițescu, Dela Românii din Turcia Europeană. Bucureşti, 1895.
Archiv für slavische Philologie, Band XV.
Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale.
Periodičesko Spisanie, Kniga II.
Convorbiri Literare, VIII anul (1874).
Dacoromania, Buletinul «Muzeului limbei Române», Cluj. Anul I—III.
Anuarul Institutului de istorie națională. Anul II.
Luceafărul. Numărul jubilar 13—16. Anul V (1906).

2. *Lucrări folosite la studiul dialectului meglenit.*

G. Weigand, Vlacho-Meglen, eine ethnographisch-philologische Untersuchung. Leipzig, 1892.
G. Weigand, Die Sprache der Olympo-Walachen. Leipzig, 1888.
G. Weigand, Beitrag zur Kenntnis des Meglen, apărut în *Jahresb.* V (145—157).

Sextil Pușcariu, Lat. ti und ki im Rum., It. und Sardischen, în *Jahresb.* XI p. 1—187. (Prescutat: Puș. *Lat. ti u. ki).*
Sextil Pușcariu, Die rumänischen Diminutivsuffixe, în *Jahresb.* VIII.
Sextil Pușcariu, Zur Rekonstruktion des Urrumänischen, Sonderabdruck aus der Festschrift Meyer-Lübke I. Halle a. S. 1910. (Prescurtat: Puș. *Zur Rekonstr. d. Urrum.)*
I. A. Candrea, Graiul din țara Oașului. București, 1907.
I. A. Candrea-Hecht, Les éléments latins de la langue roumaine. Paris, 1902 (Prescurtat: Candrea *Les élém. lat.)*
I. A. Candrea, Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI—XVII. Vol. I. București, 1916.
Wilhelm Meyer-Lübke, Grammatik der romanischen Sprachen. Leipzig. 1890 (Prescurtat: Meyer-Lübke, *Gramm. rom. Spr.)*
Wilhelm Meyer-Lübke, Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft. Ed. III, Heidelberg, 1920.
Theodor Gartner, Darstellung der rumänischen Sprache. Halle, 1904.
Ovide Densusianu, Histoire de la langue roumaine. Tome I Paris, 1901, (Prescurtat: Dens., *H. l. r.* T. I).
Ernst Gamillscheg, Oltenische Mundarten. Wien, 1919.
Oblak V., Macedonische Studien.
H. Barić, Albanorumänische Studien. Sarajevo 1919.
Alexandru Philippide, Istoria limbii române. Vol. I, Iași 1894.
H. Tiktin, Rumänisches Elementarbuch, Heidelberg, 1905.
G. Pascu, Elementele romanice din dialectele macedo-și megleno-române în *Anal. Acad. Rom.* Seria II, T. XXXV, 1912.
Iosif Popovici, Dialectele Române. IX Dialectele române din Istria. Partea I și II Halle a d. S. 1914.
Iosif Popovici, Rumaenische Dialekte. I Die Dialekte der Munteni und Pădureni im Hunyader Komitat. Halle a. d. S. 1905.
Arthur Byhan, Die Entwickelung von e vor Nasalen in den lateinischen Elementen des Rumänischen, în *Jahresb.* III p. 1—70.
Fr. Streller, Das Hülfsverbum im Rumänischen, în *Jahresb.* III p. 1—73.
Hans Moser, Der Ursprung der rumänischen Präpositionen, în *Jahresb.* X 409—464.
Richard Kurt, Der Gebrauch der Präpositionen im Rum. în *Jahresb.* X p. 465—639.
Eugen Neumann, Die Bildung der Personalpronomina, în *Jahresb.* VII, p. 176—250.
Max Auerbach, Die Verbalpräfixe im Dakorumänischen, în *Jahresb.* XIX—XX, p. 909—264.
G. Weigand, Banater Dialekt. Leipzig. 1896.
G. Weigand, Körösch-und Marosch-Dialekte, în *Jahresb.* IV, p. 250—336.
Arthur Byhan, Istrorumänisches Glossar, în *Jahresb.* VI p. 173—396.
A. Leskien, Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache, Weimar, 1898.

V. Vondrak. Vergleichende slavische Grammatik I—II Band. Göttingen, 1906.
G. Weigand. Bulgarische Grammatik. Leipzig, 1907.
G. Weigand. Albanesische Grammatik im Südgegischen Dialekt. Leipzig, 1913.
Gustav Meyer. Kurzgefasste albanesische Grammatik. Leipzig, 1888.
Dr. Pekmezi, Grammatik der albanesischen Sprache (Laut-und Formenlehre). Wien. 1908.
Dr. Ljubomir Melitič, Südslavische Dialektstudien, II Das Ostbulgarische in Scriften der Balkankommission, Wien 1903.
Dr Ljubomir Miletič, Die Rhodopemundarten der bulgarischen Sprache. Wien, 1912.
A. P. Stoilov, Ostatăci ot nazalizăma vă solunskitě sela zarovo i Visoka. (Extras din *Per. Spis*. kniga LXI).
B. Conev, Dialektni Studii. I Popravki i dopălnenija kăm Miletičevata Kniga «Das Ostbulgarische», în *Sbornik* XX p. 1—96.
D. Mirčev, Bělěžki po kukuško-vodenskija govor în *Sbornik* XVIII p. 426—470.
Fr. Miklosich, Beiträge zur Lautlehre der Rumunischen Dialekte. Wien, 1881
Dr. Ludvig v. Thalloczy, Illyirisch-albanische Forschungen. Vol. I şi II 1916.
Wilchelm Streitberg, Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft. Vol. III.
B. Conev, Istoria na bălgarski ezik. Sofia 1921.
B. Conev, Ezikovni vzaimnosti měždu Bălgari i Rumăni, Sofia 1921.
Th. Capidan. Die nominalen Suffixe im Aromunischen. Leipzig, 1908.

3. *Lucrări lexicografice.*

W. Meyer-Lübke, Romanisches Etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1911 (Prescurtat: Meyer-Lübke, REW.)
Dr. Sextil Puşcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I Lateinisches Element. Heidelberg. 1905 (Prescurtat: Puş. EW.)
I. A. Candrea, Ov. Densuşianu, Dicţionarul etimologic al limbei române. Elementele latine. Bucureşti 1907. (Prescurtat: CDDE.)
Sextil Puşcariu, Dicţionarul limbei romăne, publicat de Academia Română (Prescurtat: DLR.)
Dr. H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch. Bukarest, 1896.
A. de Cihac, Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Éléments slaves, magyares, turcs, grecs-moderne et albanais, Francfort s/M. 1879 (Prescurtat: Cihac II).
G. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache. Strasburg, 1891. (Prescurtat: G. Meyer, EAW).
G. Meyer, Albanesische Studien I—III în Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe d. k. Akad. der Wissenschaft in Wien 1883, 1884, 1892. (Prescurtat: G. Meyer SA.)
G. Meyer, Neugriechische Studien. III. Die lateinischen Lehnworte im Neug. in Stzungsber. d. k. Akad. d. Wiss. (Prescurtat: G. Meyer NS.)
Pericle Papahagi, Scriitorii Aromâni, Bucureşti, 1909. (Prescurtat: Pap. SA.)

Const. Nikolaidu, Etymologikon lexikon tis kutsovlahikis glosis. En Athines. 1909. (Prescurtat: Nicol. *Etym. lex. t. kuts gl.)*

Fr. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-graeco latinum auctum edidit. Vindobonae. 1862—1865.

Fr. Miklosich, Die Slavischen Elemente im Rumunischen. Wien 1861. Prescurtat: Miklosich. *Slav. Elem.)*

Dr. W. Radloff, Das türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus. St. Petersburg, 1887.

Dr. W. Radloff, Versuch eines Wörterbuches der türkischen Dialekte. Vol. I—IV. Petersburg, 1893.

Comes Géza Kuun, Codex Cumanicus. Budapesta, 1880.

James W. Redhouse, A turkish and english lexicon. Constantinople 1890.

N. Gerov, Rečnik na bălgarski ezik, Filipopol 1898 (Prescurtat: Gerov).

Dr. Erich Berneker, Slavisches Etymologisches Wörterbuch. Wien 1861. (Prescurtat: Berneker, SEW.)

D. Daničić, Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezk. Zagreb, 1880. (Prescurtat: Rječnik).

4. *Material folkloristic.*

Pericle Papahagi, Meglenoromânii I—II. Bucureşti 1902.

Pericle Papahagi, Românii din Meglen. Bucureşti 1900.

Th. Capidan, Meglenoromânii, Vol. II Literatură populară meglenoromână. (Lucrare inedită).

MEGLENUL

Spre Belgrad
Mandra
Sirminina
Coinsco
Gurnicel
Huma
Ghevgheli
Zâna
Lugunța
Mânăst. Sf. Arh. Mih.
Liumnița
Cuhuna
Tușin
Nânta
Birislav
Maiada
Oșani
Cupa
Fuștani
Prodrom
Lescova
Țârnareca
Barovița
Criva
Gorgop
Gumenge
Curnișor
Mandra
Ramna
Radomir
Lilovoi
Jenige-Vardar
Vardar
Spre Salonic

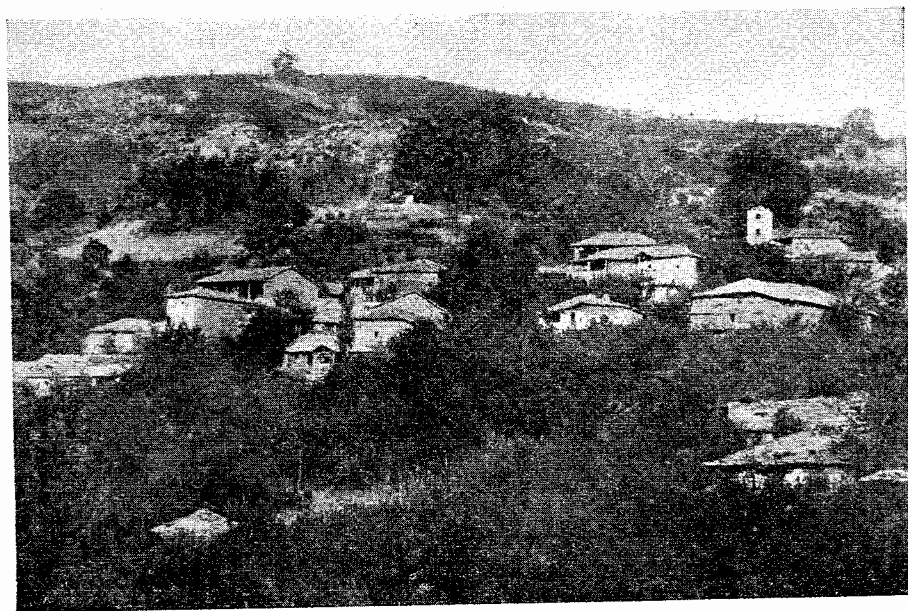
Șosele
C.F. Îngustă
C.F. Normală
Sate

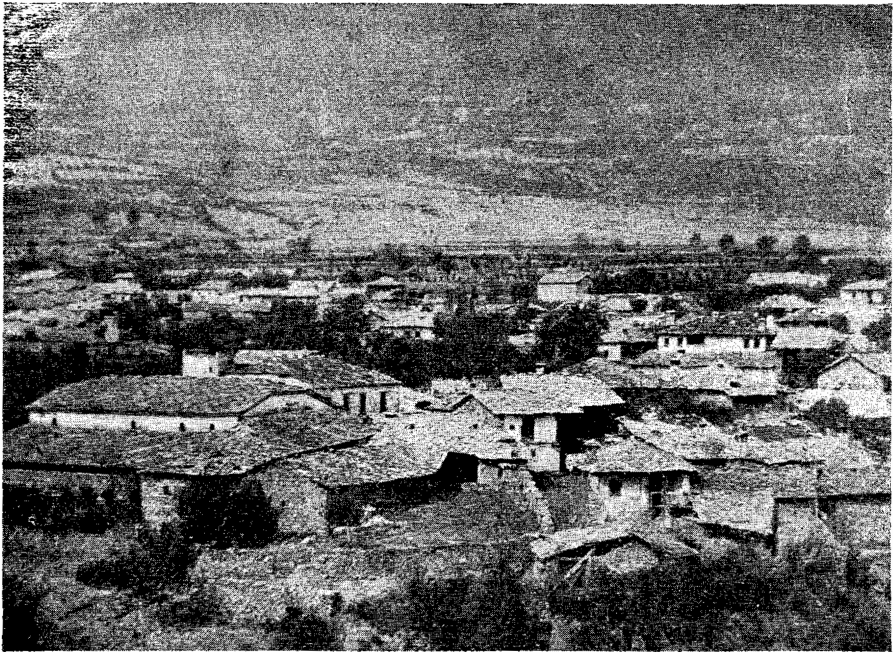
PORT FEMEIESC DIN MEGLEN

O FAMILIE DIN LIUMNIȚA

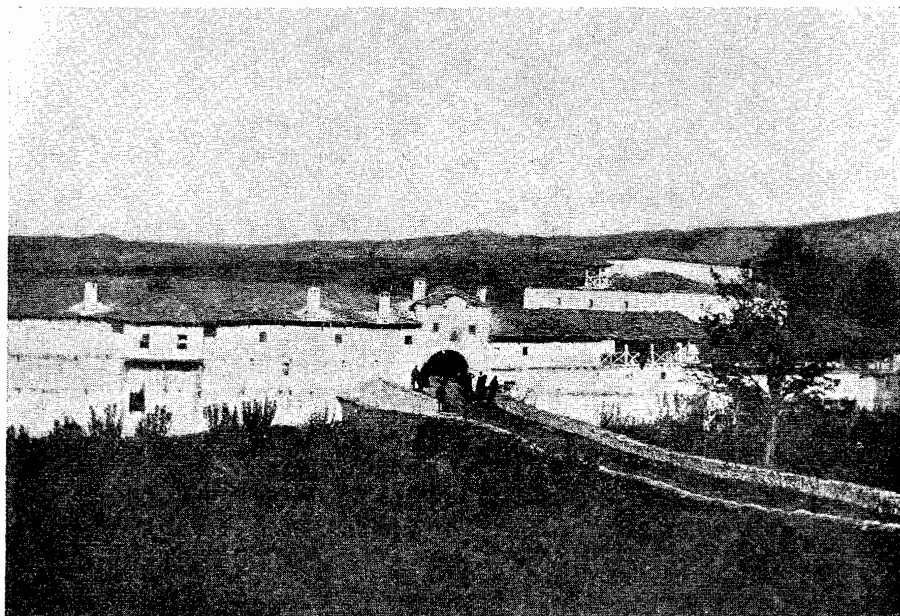
CUPA

LUGUNȚA

NÂNTA

MĂNĂSTIREA SF. ARHANGHEL MIHAIL DIN OŞANI

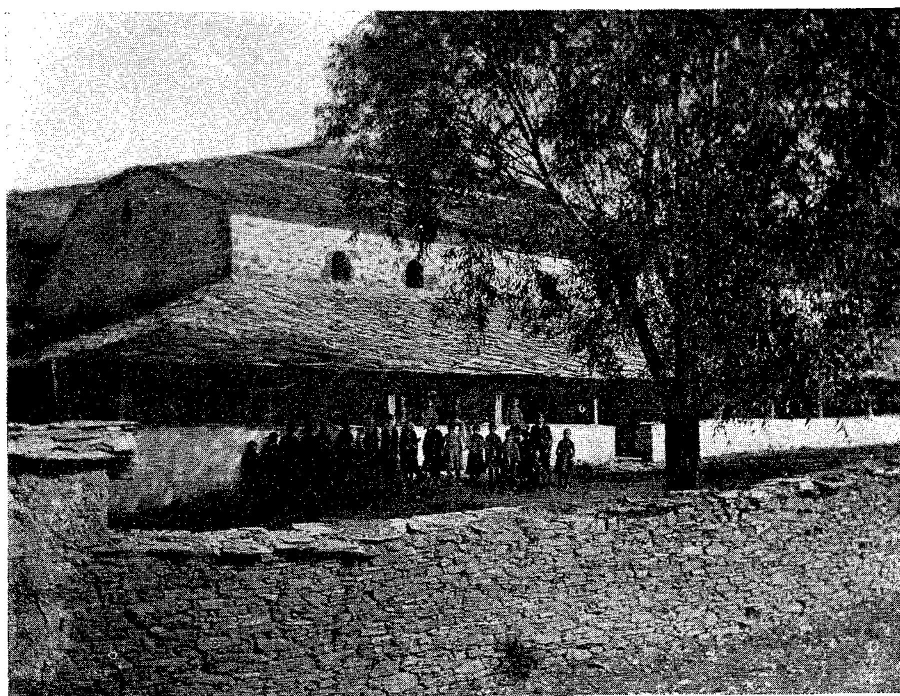
FAMILIE DIN OŞANI

ȘCOALA DIN HUMA

HORĂ IN HUMA

BISERICA DIN LIVÀDZ

O PARTE DIN COMUNA GRĂMUŞTEANĂ LIVĂDZ

CUPRINSUL

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ŞI CERCETĂRI
VII

MEGLENOROMÂNII

II

LITERATURA POPULARĂ LA MEGLENOROMÂNI

DE
TH. CAPIDAN
Profesor la Universitatea din Cluj

CVLTVRA NAŢIONALĂ
BUCUREŞTI
1928

PREFAŢĂ

In volumul de faţă prezint materialul cules în cursul călătoriilor mele făcute în comunele româneşti din ţinutul Meglen.

Acest material cuprinde: 17 cântece, 94 basme, 100 ghicitori şi 1000 proverbe şi zicători.

In spre deosebire de publicaţiile făcute până acum în domeniul literaturii populare la Meglenoromâni, materialul de faţă cuprinde probe din toate comunele româneşti: *Liumniţa*, *Cupa*, *Ţârnareca*, *Oşani*, *Lugunţa*, *Birislav*, *Huma* şi *Nânta*. In modul acesta, ne putem face o idee aproape completă despre toate deosebirile de graiu din întreaga regiune locuită de Meglenoromâni.

Dintre publicaţiile apărute până acum, care conţin material din dialectul meglenoromân, avem:

Dr. Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen*, Eine ethnographisch-philologische Untersuchung. Leipzig 1892. Intreaga lucrare este alcătuită din trei părţi. In partea din urmă (III. Teil. Texte) se găsesc 5 poveşti şi o mică descriere intitulată «Iarna». Toate bucăţile sunt însoţite de traducere germană.

Acelaş autor a reprodus în *Fünfter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig* (1898) după *Gazeta Macedoniei* (No. 21, din 29 Iunie 1897) din Bucureşti, o scurtă cuvântare ţinută de institutorul şcoalei primare din comuna Oşani — Guşu Gaga. Textul este redat în transcriere fonetică şi însoţit de traducerea germană.

Pericle Papahagi, *Românii din Meglenia* (texte şi glosar). Bucureşti 1900. Intreaga lucrare cuprinde 10 ghicitori, 8 frânturi de limbă, 10 zicători, 5 basme, 2 cântece de şcoală (p. 1—29). Tot acest material a fost cules, după cum mărturiseşte autorul, la Salonic.

Pericle Papahagi, *Megleno-Românii*. Studiu etnografico-filologic. Partea I și II. București, 1902. Ediția Academiei Române. In prima parte autorul publică (pp. 45—90) 16 formule copilărești, 46 ghicitori, mai multe saluturi, mulțumiri și urări, 30 jurăminte, 81 blesteme, 581 proverbe și zicători, și câte ceva din limbagiul convențional. In partea a doua autorul publică 24 de basme. Tot materialul este cules la fața locului.

Acelaș autor a publicat unele probe din literatura populară meglenoromână în marea colecție *Din literatura poporană a Aromânilor*. București, 1900. Ele se reduc la două cântece de leagăn, câteva colinde și paparude precum și unele formulete. Toate se găsesc la pp. 8, 9 13, 34, 35, 712, 713, 728, 729, 952.

I. A. Candrea a publicat *Texte Meglenite* — adunate la București — în *Grai și Suflet* vol. I pp. 261—285 și vol. II pp. 100—128.

In afară de aceste publicații, probe din dialectul meglenit au mai apărut în unele reviste aromânești. Toate acestea se reduc la două-trei basme cu un conținut foarte restrâns. Acum în urmă am publicat și eu câteva basme în revista *Făt-Frumos* din Suceava. 1926. (Anul I, No. 1 și 6). Ele fac parte din materialul acestui volum.

Instrucțiuni speciale privitoare la cultura gogoșilor de mătase, cu care se ocupă în particular Românii din Meglen, au fost publicate în două broșuri: *Cum se cată bubele* (Usuliu cu care putem să dubim cujureți mulți și de bună calitate (soiu). Conținutul acestor broșuri, care este foarte important pentru cunoașterea termenilor de care se servesc Meglenoromânii în nomenclatura sericiculturii, este împănat cu o mulțime de dacoromânisme. Ele vor fi reproduse de către subsemnatul în *Dacoromania* V (Buletinul «Muzeului limbei române din Cluj») în transcriere fonetică și, pe cât posibil, în adevăratul graiu meglenoromân.

Inainte de a sfârșì aceste rânduri, țin să mulțumesc tuturor Românilor din Meglen, care m'au ajutat la culegerea materialului de față. In special datoresc multă recunoștință d-lor *George Demetru* și *I. Golea* din Oșani, care mi-au dat toate lămuririle de care am avut nevoie.

TH. CAPIDAN

CUPRINSUL

INTRODUCERE

Călătoria mea de recunoaștere în Meglen. — Prima impresie ce am avut asupra dialectului meglenoromân. — Particularitățile lui locale.

Graiul meglenoromân, despre care se vorbește pe larg în primul volum, mi-a fost cunoscut în pronunțarea lui dialectală și sub înfățișarea lui deosebită, dela o comună la alta, în prima mea călătorie din anul 1910.

O întâmplare de un interes deosebit pentru cercetările mele dialectale făcuse ca, în această călătorie, să fiu însoțit de revizorul școlar din circumscripția Salonicului de pe atunci — d-l *G. Cionga* și de secretarul inspec oratului școalelor românești din întreaga Peninsulă Balcanică — d-l *I. Bura*. Amândoi se duceau în comunele din Meglen, în care existau școli românești, ca să aplaneze unele mici neînțelegeri dintre eforii și membrii comunităților. Pe vremea aceea toate comunele noastre aveau școli primare românești, afară de orășelul cu populația românească trecută la islamism — Nânta, în care vegetà o școală turcească.

Profitând de această inspecție făcută din partea organelor școlare, inspecție care trebuià să țină câte o zi-două în fiecare comună, mi-am făcut toate pregătirile necesare, ca să mă pot folosì cât mai mult de șederea mea în mijlocul Românilor din Meglen.

Cum ajungeam într'o comună, o bună parte dintre săteni cu eforii lor în frunte se strângeau în casa unui notabil sau în localul școalei, unde trebuià să se discute diferite chestiuni școlare și bisericești. Ședințele țineau câte 4—5 ceasuri. In tot timpul acesta se succedau discuțiuni, când mai aprinse când mai liniștite. Eu, retras într'un colț, îmi însemnam toate particularitățile de graiu, pe care le auzeam pentru întâia dată. Deșì venisem și eu prevăzut cu caietele făcute în regulă pentru fiecare localitate în parte, în care îmi trecusem toate întrebările pentru răspunsurile de care aveam nevoie, totuș, mă văd obligat să mărturisesc acì, că ele nu mi-au servit la nimic. In toate acele discuții nu erà nevoie de nici o întrebare. Se cereà numai ureche și grabă la scris.

In modul acesta, în cele zece zile cât am petrecut în mijlocul Meglenoromânilor mi-am putut însemnà toate observațiunile mele privitoare la caracterul graiului meglenit din punctul de vedere fonologic, flexionar și sintaxic.

După această primă călătorie *de recunoaştere*, pe care eu o consider de cea mai mare utilitate pentru orice cercetător dialectolog, eram în stare să-mi dau seama nu numai de fizionomia cu totul particulară a dialectului meglenit, dar, cu trecerea noastră dela o comună la alta, am reuşit să-mi fixez nuanţările de graiu din fiecare comună.

Drumul nostru în spre ţinutul Meglenului s'a făcut cu calea ferată, dealungul Vardarului prin *Salonic-Ghevgheli*. După ce am ajuns cu trenul în oraşul *Ghevgheli*, de acì am vizitat rând pe rând mai întâiu comunele *Liumniţa* şi *Cupa*, după aceea *Ţârnareca*. Din Ţârnareca ne-am îndreptat spre *Livădz*, mare comună aromânească locuită de Grămusteni. De acì ne-am îndreptat spre *Oşani*, de unde apoi ne-am coborît mai întâiu în *Birislav* şi apoi în *Lugunţa*. Din această comună eu singur m'am dus călare în orăşelul *Nânta*. Intorcându-mă în Lugunţa, am pornit cu toţii spre ultima comună românească *Huma*, de unde apoi, ne-am înapoiat la Salonic, trecând tot prin Ghevgheli, lângă Vardar.

In *Liumniţa* şi *Cupa* am dat de un graiu pe care eu nu-l mai puteam recunoaşte în limba Românilor din *Ţârnareca*; iar în graiul Românilor din *Oşani*, *Birislav* şi *Nânta*, deşì găseam o asemănare foarte mare, totuş el se deosebeà puţin de acela din *Liumniţa* şi *Cupa*, şi se asemănà foarte puţin cu acel din *Ţârnareca*. In fine, în *Huma*, ultima comună pe care am cercetat-o, am fost surprins de identitatea unor particularităţi cu graiul Românilor din *Ţârnareca*, deşì amândouă comunele se află aşezate la două extremităţi opuse, având între ele toate celelalte comune din Meglen.

* * *

Pentru un Aromân care ştie tot aşà de bine aromâneşte ca şi româneşte şi a trăit tot atât de mult printre Români şi Aromâni, impresia generală ce-i face dialectul meglenit, vorbit între ei şi nemijlocit, este, că el, cu toate particularităţile lui proprii, care îi dă o fizionomie cu totul deosebită, se apropie când de dialectul aromân, când de dialectul dacoromân.

Apropierea lui de dialectul dacoromân, după primele impresii pe care le-am avut, auzindu-l vorbit nemijlocit, se manifestă în următoarele particularităţi: vorbesc mai puţin grăbit decât Aromânii şi în special decât Aromânii din sud, care, câteodată, nu pot fi bine înţeleşi nici de către fraţii lor din Albania şi Macedonia. Ca urmare a acestei particularităţi vocala *a*, în poziţie accentuată, se pronunţă mult mai deschis decât la Aromâni, iar sincopa (căderea vocalelor neaccentuate) care este aşà de deasă la Aromâni, aproape mai că nu se observă.

Se înţelege că aceste observaţii, judecate singuratec, par de puţină însemnătate; însă considerate în întregime şi din punctul de vedere al impresiei ce face limba vorbită între mai mulţi, ele ne descoperă

asemănări și deosebiri cu celelalte dialecte cunoscute, care cu greu le-am puteà prinde dintr'un basm povestit cu aceà timiditate caracteristică la toți oamenii dela țară, sau din transcrierea fonetică a unei povești, pe care, de cele mai multe ori, și cel care a scris-o, la a doua cetire, nu o mai poate redà așà cum a auzit-o.

Dar apropierea dialectului meglenoromân de cel dacoromân se arată nu mai puțin și din întrebuințarea unor cuvinte de origine slavă și latină, care se întâlnesc la Dacoromâni și lipsesc la Aromâni.

Ceeace-l separă în mod fundamental de dialectul dacoromân și-l apropie de graiul Aromânilor, este redarea sunetelor *ce*, *ci* prin *țe*, *ți*. Aceste sunete predomină în așà măsură toate celelalte nuanțe de pronunțare ale dialectului meglenit, încât dela început, ai pentru un moment impresia că dinaintea ta vorbesc niște Români, care la bază sunt «Țințari». Aceste două sunete împreună cu redarea lui *ge*, *gi* prin *dze*, *dzi* (ca la Aromâni) și *ze*, *zi* (pronunțare și mai ascuțită), covârșesc în așà fel celelalte particularități de graiu, prin deasa lor întrebuințare în vorbire, încât, din impresia pe care o ai că în fața ta vorbesc niște Aromâni într'un dialect deosebit, abià sunetul ǫ *(oa)* din acest dialect pentru *ă* și *î* în celelalte dialecte îți turbură această primă impresie, arătându-ți că vorbitorii din apropierea ta în nici un caz nu pot fi Aromâni.

La acestea, de sigur, se mai adaugă și celelalte deosebiri de graiu, despre care am vorbit pe larg în primul volum (p. 65 și urm.). Cu toate acestea, ele se pierd în vorbirea curentă față de particularitățile specifice ale acestui dialect relevate mai sus.

Și fiindcă, după cum am arătat în primul volum, graiul Meglenoromânilor nu este pretutindeni acelaș, în cele ce urmează voiu încercà să specific mai deaproape deosebirile ce se arată dela o localitate la alta. Aceasta o fac cu atât mai mult, cu cât, după constatările mele, nici locuitorii aceleiași comune nu vorbesc la fel. Pentru cei care cunosc trecutul Meglenoromânilor, mai ales perioada dela colonizarea ținutului Meglen cu Turci asiatici, până cu vre o sută de ani înainte, știu că odată cu forțarea Nântenilor ca să treacă la islamism, multe comune au fost nevoite ca să se refugieze în satele bulgărești din spre *Strumița* și *Stip* [1]). După mai multe decenii, cea mai mare parte dintre Românii refugiați s'au înapoiat în căminurile lor. Unii dintre aceștia s'au așezat în sate străine. Din cauza acestui amestec de locuitori în așezările lor mai nouă, de multe ori graiul aceleiași comune se deosebește dela o familie la alta. Locuitorii din *Cupa* vorbesc un dialect care se apropie de limba din *Liumnița*; cu toate acestea printre ei se găsesc foarte mulți care vorbesc ca Românii din Oșani. Aceleași constatări le-am putut face și pentru alte comune.

O altă cauză care a produs diferențierile de graiu în limba aceleiași comune a fost și înrudirea Românilor din comune deosebite prin

---

[1]) Th. Capidan, *Meglenoromânii*. Vol. I. *Istoria și Graiul lor*, p. 19.

încuscrire. După observările mele, tânăra măritată într'o comună străină nu numai că își păstrează particularitățile graiului de acasă, dar ea face ca ele să se continue și în copiii născuți, mai cu seamă că aceștia, cât timp sunt încă mici, stau mai mult în apropierea mamei.

Din toate acestea înțelege oricine că sarcina unui culegător de material folcloric cu pretenția de a redà cât mai precis forma cuvintelor după pronunțarea lor adevărată, nu este tocmai ușoară. Cetitorul obișnuit să întâlnească în materialul publicat dintr'o localitate aceleași forme proprii graiului acelei localități, rămâne uimit când dă de particularități, care țin de graiul unei alte localități. Pentru înțelegerea acestor inconsecvențe aparente și rari, trebuie ținut seamă de cele spuse mai sus. Culegătorului i-ar fi ușor să unifice toate aceste deosebiri. Numai că, în cazul acesta, materialul publicat de el nu reprezintă fidel pronunțarea auzită. In aceasta constă și marea deosebire ce există între culegătorul care și-a strâns materialul dela o singură persoană și departe de regiunea de exploatat și între acela care s'a dus să-și însemneze materialul la fața locului.

Iată acum particularitățile locale care deosebesc graiul meglenit dela o comună la alta.

Liumnița ocupă un loc aparte prin următoarele deosebiri de graiu față de dialectul comun:

1. ǫ accentuat, care rezultă din sunetele comune pentru toate dialectele românești *ă* și *î*, se pronunță ca un simplu *o*, mai puțin închis decât *o* obișnuit: *căntò*, *măncò* pentru formele obișnuite cântǫ, măncǫ, iar acestea pentru pers. 3 sing. dela perf. simplu *căntă*, etc. Tot așà *coịni*, *moịni* pentru formele curente *cǫịni*, *mǫịni* (câine, mâine).

2. *e* accentuat apare ca *ịă* (din mai vechiu *ịe*): *vịăr* (pentru *ver*) «vrei»; *căsmịăt* (pentru *căsmet*) «noroc», etc.

3. *o accentuat* apare *ụă* (din mai vechiu *ụo*): *bụăụ* (pentru *boụ*), *fụăc* (pentru *foc*), etc.

Se mai adaugă și alte particularități mai mărunte, despre care se vorbește mai larg în volumul I din această lucrare.

De graiul din comuna Liumnița se ține limba Românilor din Cupa. Cu singura deosebire, după cum aceasta rezultă și din cetirea textelor strânse în această comună, că particularitățile de mai sus nu apar consecvent și pretutindeni. La origine graiul din Cupa trebuie să se fi deosebit de acela din Liumnița, formând un idiom aparte cu limba Românilor bulgarizați din *Barovița*. Această comună am putut-o vizità în tovărășia revizorului G. Cionga. Din convorbirea ce am avut cu un moș în vârstă de 80 de ani, singurul dintre localnici care mai puteà să vorbească românește, m'am putut convinge că limba din Barovița, în trăsăturile ei fundamentale, se identifică cu aceea din Cupa. Dacă, însă, în această comună avem asemănări cu graiul din Liumnița, acestea se datoresc sau amestecului de populațiuni din cele două comune, mai cu deosebire că și în ce privește felul de

vieață mai înapoiată există o perfectă identitate, sau înrudirii prin încuscriri.

Ca o particularitate locală în graiul din Cupa se observă deasa întrebuințare a perfectului compus, la verbe, în forma inversă. Aceeaș întrebuințare am putut-o constatà și la moșul din Barovița. Iată începutul unui basm din Cupa: «Ună mumă aș *vut-au* noua fitšor și *grit-au* tots si l'a ansoară priună. După tse l'a *ansurat-au* tats *vinit-au* loc dirip Paștii ca si ducă la un mănăstir si si cuminică». (O mamă a avut nouă băieți și toți i-au spus să-i însoare împreună. După ce i-a însurat pe toți, a ajuns vremea aproape de Paști, să se ducă la o mănăstire, ca să se cuminice). Mai departe: «Tsista mănăstiru *fost-au* ditsindea di ună **vali**, cari ai *grit-au* «Valea lu chisadžii și cuola *vut-au* vrin chisadžiia priuzot». (Această mănăstire se aflà dincolo de un râu, căruia i se spuneà «Râul lui Chesegì» și acolo erà un chesegì faimos. Cf. Basmul 61).

Lugunța ocupă un al doilea loc în ce privește deosebirile ce arată față de dialec ul comun. Aceste deosebiri se reduc la următoarele puncte:

1. Diftongul *ea*, din e accentuat urmat în silaba vecină de *a*, *ă*, *e*, se pronunță mult mai închis decât în celelalte comune. Acest *ea* eu l-am însemnat prin *ę*: *fęta* (pentru *feata*) «fata»; *sęrta* (pentru *searata*) «seara» adv., *tsęsta* (pentru *tseasta*) «aceasta», etc. Acest *ea* pronunțat ca *ę* apare și la sfârșitul numelor din unirea articolului feminim *a* cu terminațiunea *e* din tulpină: *mul'arę* (pentru *mul'area*) «muierea»; *moartę* (pentru *moartea*), etc. Deasemenea și la terminațiunile verbale: *vidę* (pentru *vedeà*), *vę* (pentru *veà* din *aveà*), *putę* (pentru *puteà*), etc.

2. Diftongul *oa*, din o accentuat urmat în silaba următoare de *a*, *ă*, *e*, se pronunță mai închis: ǫ. Redarea acestei nuanțe de pronunțare n'am putut-o întâlnì pretutindeni. Deaceea, ea apare în textele culese de mine în mod sporadic și numai la unele cuvinte: *pǫti* (pentru *poate*), *cunǫștiri* (pentru *cunoaștiri* din *cunoaștere*), *tǫte*, *jǫcă* etc. (pentru *toate*, *joacă*).

De remarcat este faptul că comunele din apropierea Luguntei, ca *Birislav* și *Nânta* țin de graiul din Oșani, iar *Huma* se apropie mai mult de limba vorbită în Țârnareca.

Țârnareca ocupă un loc cu totul deosebit atât față de dialectul comun, cât și față de particularitățile din comunele studiate până acì.

1. Labiala *v*, după ce a fost alterată de un *ĭ* sau *ĕ*, dispare fără urmă: *ițăl* (pentru *vițǫl*) «vițel»; *in*, *iń*, *ini* (pentru *vin*, *viń*, *vine*), etc.

2. ł final dela nume se vocalizează în *u*, ori de câte ori vine în unire cu articolul hotărît *-lu*, sau când este urmat de un cuvânt care începe cu o consonantă: *cal*, însă art. *caulu* (din *callu*, pentru mai vechiu *calulu*); *ițăl*, însă *ițăulu* (din *ițăllu*) «vițelul», etc. Tot așà ł final: au pentru *al* «al» și «îl», etc.

3. Lipsa pronunțării lui *ă*, *î* ca ǫ sau o.

Toate celelalte particularități, despre care se vorbește mai pe larg în volumul I din această lucrare, se apropie de dialectul aromân.

O asemănare cu graiul din această comună arată limba Românilor din *Huma*. Totuș lipsesc coincidențele cu trăsăturile fundamentale ale graiului din Țârnareca. Asemănările sunt aparente și se reduc numai la particularitățile cari se întâlnesc și în dialectul aromân.

Oșani reprezintă graiul comun, care stă la baza limbei vorbite în toate comunele românești din Meglen. Deosebiri mici se găsesc și în graiul Oșeniților, însă ele sunt neînsemnate.

Astfel, particola *să* dela conjunctiv, în Oșani, se aude regulat *si*, ca în Liumnița, Cupa, Țârnareca, pe când în Lugunța, Birislav și Huma avem *să*. Deasemenea formele *poini*, *coini*, *moini*, lipsesc; în locul lor avem: *poni*, *coni*, etc.

Intrebuințarea perfectului compus, la verbe, în forma inversă este rară; cu toate acestea sunt cazuri când această formă verbală se aude aproape tot așà de des ca la Cupa, despre care am vorbit mai sus: «Că si *dus-au* la lucru, că *vinit-au* căsă, nu l'-au *flat-au*; ti-*ntribat-aŭ* tini, tu al' *zis-ai* că *murit-au*; ti *vicnit-au* si-l'-li spuń groburli, tu nu li *spus-ai*. . .» (când s'a dus la lucru, când a venit acasă, nu i-a găsit (pe copii); te-a întrebat pe tine (despre ei), tu i-ai spus că au murit; te-a chemat să le spui mormintele, tu nu le-ai spus. . .» Cf. Basmul $^{84}/_{21}$).

Limba din *Birislav* și *Nânta* ține de graiul din Oșani, cu toate că aceste două localități sunt așezate în apropierea *Luguntei*.

Cum am strâns materialul din acest volum. — Conținutul basmelor. — Cântecele.

După ce am văzut înfățișarea dialectului meglenit în trăsăturile lui fundamentale față de celelalte două dialecte românești: dacoromân și aromân, precum și micile deosebiri locale din sânul aceluiaș dialect, mă simt dator să spun câteva cuvinte asupra felului cum am strâns materialul din acest volum precum și asupra conținutului lui.

Pentru un cercetător care se duce într'o regiune cu gândul ca să rămână numai o zi-două în fiecare comună, adunarea materialului folcloric în cantități mai mari este o imposibilitate. Aceasta am putut-o constatà din propria mea experiență. Cu greu se pot găsì oameni din popor, cari să stea de povești, atunci când ei sunt ocupați cu munca câmpului. Rar se găsește câte un bătrân sau o bătrână din care mai poți prinde câte ceva. Cei mai mulți se așteaptă să le vorbești despre lucruri serioase. In ținuturile liniștite, în care fiecare își vede de treburile lui, nestingherit de nimeni, sunt momente când lumea se mai îndeamnă ca să mai povestească câte ceva. Insă în Meglen liniștea a lipsit pentru tot timpul cât am avut nevoie ca să-mi strâng materialul de trebuință. Erà tocmai în vremea când, imediat după introducerea regimului constituțional în Turcia Europeană, bandele de comitagii greci și bulgari se întreceau în asasinate, ca să pregătească terenul pentru izbucnirea răsboiului balcanic. In împrejurările acelea

grele pentru toată populația românească din Peninsula Balcanică, Meglenoromânii, care abià dacă mai vedeau odată la doi ani câte un om «căntat» în mijlocul lor, erau fericiți că mai puteau află și ei ceva noutăți referitoare la stările politice. Prin urmare, fiecare își poate închipuì ce deziluzie erà pentru ei, când omul «căntat», în loc ca să le comunice ceva vești care îi interesau, se apucà să-i întrebe de povești sau despre lucruri, pentru a căror însemnătate ei nu-și puteau da seamă.

In condițiunile acestea, înțelege oricare că materialul meu strâns în prima călătorie erà foarte redus. In afară de bogăția însemnărilor privitoare la graiul meglenoromân, făcute în cursul ședințelor despre care am vorbit în capitolul precedent, ca material folcloric nu m'am ales din această călătorie decât cu un basm din Nânta, povestit de către tânărul *Hasan Ibraim*, despre care vorbesc și în vol. I din această lucrare (p. 18); un cântec, cântat de acelaș într'o seară după cină la Lugunța; 18 basme din toate celelalte comune; aproape mai toate cântecele din acest volum și câteva ghicitori. In Liumnița, soția lui Gh. Meghia, mi-a povestit timp de o oră și mai bine toate obiceiurile de la nuntă; tot așà și în comuna Huma; acì soția preotului Papatanasi mi-a dat cele mai multe informațiuni cu privire la cele mai multe obiceiuri ale Meglenoromânilor.

Restul materialului ce se publică în acest volum a fost strâns parte într'o nouă călătorie ce am făcut-o singur, abià după un an dela prima călătorie, și numai în comunele în care mă interesam despre anumite chestiuni gramaticale, parte dela elevii meglenoromâni care veneau să urmeze cursurile școalei comerciale din Salonic.

La culegerea textelor, pe mine mă preocupà așà de mult partea formală a limbei, încât partea internă, conținutul textelor, veneà pe planul al doilea. Deaceea le-am redat cu toate nuanțele de pronunțare, așà cum le-am auzit dela o comună la alta, lăsând frazele să se succeadă într'o parataxă continuă. Tot din acest motiv, eu n'am evitat ca să înregistrez și unele variante. Țineam cu orice preț să scot la iveală cât mai multe forme gramaticale — pentru mai buna cunoaștere a întregului mecanism dialectal — și cât mai multe cuvinte, spre a puteà pătrunde în toată bogăția lexicală a acestui dialect. In acest din urmă scop am cules dela foștii mei elevi *G. Golea* și *George Demetru* din Oșani tot materialul din capitolul «Frazeologie».

In ce privește conținutul basmelor culese de mine, el nu se deosebește prea mult de fondul comun care stă la baza poveștilor dela toate popoarele balcanice. Un studiu amănunțit în această privință nu încerc să fac, căci el nu intră în cadrul cercetărilor mele. Acì mă mulțumesc să adaug că basmele meglenite arată o mare asemănare cu basmele bulgărești din Macedonia și în special din ținutul Meglen. La Meglenoromâni ca și la Bulgari «Samuvili» cu «lamńi» și cu «tsoglavi» se întâlnesc în cele mai multe basme. Din când în când apare și «ubavil'a locului» care ne amintește pe «e bukură e dheut» dela Albanezi și «mușata loclui» (frumoasa pământului) la Aromâni.

Deasemenea cele mai multe ghicitori se întâlnesc în bulgărește. Ele sunt, în parte, localizări din limba bulgară. Astfel prima ghicitoare (Acul):

Mic sam, Mari sam, Toată lumea u ạnves.	Mic sânt, Mare sânt, Toată lumea o îmbrac.

se regăsește în ghicitoarea bulgărească despre acelaș obiect:

Mal sam, Ne rastam, Sio vek go pokrivam.	Mic sânt, Nu cresc, Toată lumea o învelesc.

Și tot așà ghicitoarea de sub No. 2 precum și altele din colecția publicată în acest volum se întâlnesc la Bulgarii de pretutindeni.

* * *

Ca o notă nouă în materialul strâns de mine sunt *cântecele*. Se știe că Românii din Meglen au cântat foarte multă vreme numai în bulgărește. Mulți din ei cântă și astăzi în această limbă. Este acelaș fenomen, care se observă și la Aromânii din Epir cu cântecele grecești. Cântecele pe care le reproduc în volumul de față sunt creațiuni nouă. Ele datează din timpul când Meglenoromânii n'au avut contact mai des cu Bulgarii. Cum că ele sunt populare, aceasta am putut-o constatà din faptul că crâmpeie din ele mi-au fost cântate, seara după cină, în prima mea călătorie din Meglen. Chiar în colecția lui Pericle Papahagi, *Din literatura poporană a Aromânilor* (p. 952) găsim un fragment de cântec, rău transcris, pentrucă așà îi fusese comunicat, care reproduce versuri din primul cântec din acest volum:

Nu mi strinzi di mọnă Să nu-ń la frọnzi ninelu	Nu mă strânge de mână Să nu-mi frângi inelul.

Puternica influență slavă — în cazul de față bulgară — a fost exercitată asupra graiului meglenoromân, mai cu deosebire în intervalul cât ei au fost nevoiți să locuească printre satele bulgărești. După ce s'au strâns din nou în așezările lor proprii, acolo unde îi găsim astăzi, contactul direct cu Bulgarii fiind întrerupt, ei scăpau treptat de sub înrâurirea slavă, și cu aceasta se simțeau îndemnați din nou la creațiuni poetice în formă populară. In ultimele decenii ele au fost susținute și de curentul național care a apărut nu odată cu deschiderea școlilor românești, ci cu primele încercări de a se cultivà în graiul lor.

In capitolul care urmează, vom face o scurtă expunere a acestor începuturi, după informațiunile pe care le-am putut culege la fața locului, dela bătrânii cari își mai aduceau aminte de ele. Aceste informațiuni vor fi prețioase odată când se va scrie istoria culturală a Românilor din Peninsula Balcanică. Astăzi avem o datorie ca să

pomenim despre toate aceste încercări, mai cu deosebire că, în lupta de exterminare a elementului românesc din Macedonia, întreprinsă înainte de războiul balcanic (1913) din partea organelor bisericii grecești, sacrificiile Meglenoromânilor în vieți omenești, pentru apărarea școalei și ideii românești au fost destul de mari, dacă ne gândim la numărul lor relativ mic față de Aromâni.

Inceputurile învățăturii românești la Meglenoromâni.

Năzuința de a se cultivà în limba românească a început să se arate la Românii din Meglen încă de pe la 1864, adică cam în aceeaș epocă pe când *Dimitrie Atanasescu*, marele dascăl al românismului din Macedonia, deschideà primele școli românești în mijlocul Aromânilor.

Pe vremea aceea contactul dintre Aromâni și Meglenoromâni lipseà așà de mult, încât nu numai oamenii din popor, dar chiar puținii cărturari de pe atunci nu aveau o idee clară despre existența acestei populațiuni românești în ținutul Meglen.

Încă înainte de 1864 un oarecare I. Popa-Gheorghe, mai târziu supra numit Argintaru, originar din Oșani, vroind să se călugărească a plecat la Sfântul Munte. Acolo, aflându-se că este însurat și că preoteasa îi mai trăește, cu toată dragostea lui pentru monahism, n'a fost primit în cinul călugăresc.

După ce a rătăcit mai multă vreme pe la diferite mănăstiri, a ajuns la schitul românesc Prodrom. In acest schit a petrecut o iarnă întreagă și, în intervalul acesta, a învățat să cetească și chiar să slujească în românește.

In primăvara aceluiaș an s'a întors din nou la Oșani, ca preot, aducând cu sine mai multe cărți bisericești. Aici a fost primit în biserica comunală, în care, pe vremea aceea se slujeà numai grecește, și, numai după câteva săptămâni de ședere, a început să facă serviciul divin în limba română.

Erà pentru întâia dată când Megleniții auzeau în biserică învățăturile creștinești în graiul lor strămoșesc.

De multe ori el a cetit românește și în mănăstirea *Sfântul Mihail*, din apropierea comunei Oșani, în care, printre călugării români localnici se aflau și călugări greci, veniți dela Sfântul Munte.

Această inovație introdusă în biserică de părintele Popa-Gheorghe Argintaru, la început, nu atrăsese luarea aminte a arhiereului grec din Oșani. Mai târziu, însă, când el a început să se îndeletnicească cu cartea românească și printre popor, încercând să învețe pe copiii sătenilor, lipsiți de orice școală, în graiul românesc local, atunci arhiereul grec i-a interzis să mai slujească în românește, sub amenințarea că îi va tăià barba.

Părintele Popa-Gheorghe, de teamă ca să nu-și piardă preoția, s'a supus ordinelor arhierești și, ceva mai târziu, la cererea arhiereului,

i-a predat și cărțile românești pe care le adusese din Sfântul Munte.

De astădată arhiereul grec, de teamă ca nu cumva părintele Popa-Gheorghe să continue a învăță în ascuns pe copiii Megleniților în românește, a chemat în comună un dascăl grec ca să învețe pe copiii Megleniților carte grecească.

Cu vreo zece-doisprezece ani mai târziu, pe la 1874, un alt meglenit *Gușu Gaga*, originar tot din Oșani, și om cu destulă carte grecească, a fost chemat ca să slujească ca dascăl grec în școala comunală. După mai multe luni de dăscălie, el dădù în biserică de o psaltire românească. Aceasta erà una din cărțile rătăcite ale lui Popa-Gheorghe, care nu ajunsese în mâinile arhiereului. Gușu Gaga, care, în afară de grecește mai cunoșteà puțin și slavonește, putù cetì cu multă ușurință literile chirilice. Cât pentru înțeles, acolo unde nu pricepeà unele cuvinte, el se descurcà cu o altă psaltire grecească, care îi slujeà ca cheie. Cu timpul el a ajuns să învețe românește repede și bine. Și fiindcă Gușu Gaga, deși erà autodidact, însă, ca cultură, se ridicà cu mult mai presus decât părintele Popa-Gheorghe, el erà în măsură să înțeleagă mai bine, folosul ce ar rezultà pentru luminarea sătenilor, dacă, în școală, alături de cursurile în limba greacă pe care elevii nu le puteau pricepe, le-ar mai fi făcut ceva și în graiul lor românesc. Deaceea, dela început el își puse în gând să introducă limba română în școală ca și în biserică. Astfel în cei 6—7 ani, cât a funcționat ca institutor grec la Oșani și Liumnița, el izbutì să învețe pe copii și românește. Ceva mai mult, el a putut convinge pe arhiereu de faptul că, dacă slujba bisericească erà bine să se facă în limba greacă, predicile dela sfârșitul liturghiei trebuiau ținute în limba română. Căpătând încrederea arhiereului, el ținù multă vreme, înainte de deschiderea primelor școli românești, predici în dialectul meglenit în toate bisericile din ținutul locuit de Români.

Numai mai târziu, când acțiunea românească din Pind și Macedonia începuse să neliniștească organele bisericii grecești din acele părți, arhiereul din Oșani, de teamă ca nu cumva această acțiune să se întindă și în Meglen, făcù tot posibilul să îndepărteze pe institutorul grec, care se îndeletniceà mai mult să învețe pe băieți românește decât grecește.

De astădată G. Gaga a trecut în Veria, unde există o școală românească, spre a se pune în legătură cu institutorul român de pe atunci Dimitrie Badralexi. Acesta îl sfătuì să meargă la Salonic, ca să se pună în legătură cu Constantin Popovici, consulul român din acele vremuri. Insă consulul, în loc ca să-i înlesnească deschiderea unei școale românești în ținutul Meglen, îi propuse să-l trimeată ca institutor într'una din comunele românești din Macedonia. Și, deoarece gândul lui G. Gaga erà ca să nu se îndepărteze de Românii lui, el a cerut să meargă pentru câtăva vreme la Sfântul Munte. Acolo a rămas aproape un an, la schitul românesc Sf. Prodrom, în care timp putù

să se perfecționeze în studiul limbii române. După aceasta s'a reîntors din nou la Salonic. Acum erà pe la sfârșitul anului 1884.

In anul acesta, Meglenoromânii din Lugunța, vroind să-și răscumpere satul dela proprietarul lui, care erà un beiu turc, au intervenit pe lângă un oarecare Dimitri Unca, român originar din Bitolia și dragoman pe lângă consulatul român din Salonic. Acest Unca cunoșteà bine pe proprietarul comunei și el trebuià să stăruească pe lângă beiu, ca să le înlesnească răscumpărarea. In urma stăruinții acestuia, lucrurile s'au aranjat în așà fel încât beiul, consimțind să vândă comuna, a primit la început jumătate din preț, iar pentru rest, care trebuià plătit ceva mai târziu, dragomanul consulatului românesc a garantat cu averea lui.

Pentru acest serviciu Dimitri Unca sfătuì pe Românii din Lugunța să cheme pe Gușu Gaga ca institutor român în locul dascălului grec. Ei primiră bucuroși această propunere și *Gușu Gaga se duse pentru întâia dată ca dascăl român în satul Lugunța la începutul anului școlar 1884—85 chemat și plătit de locuitorii comunei*. Dascălul grec din comună, care erà un Român meglenit de origine, n'a fost îndepărtat. El a fost lăsat să învețe românește dela G. Gaga, mai ales că, în anul următor, acesta aveà de gând să meargă ca să deschidă școală românească în Oșani, și fostul dascăl grec trebuià să continue ca învățător român în Lugunța.

Lucrurile erau aranjate așà de bine, mai cu deosebire că și vechiul dascăl din Lugunța primise să învețe pe copii românește, încât, la început, se păreà că pilda Românilor din Lugunța va fi primită și de către Românii celorlalte comune românești. Insă de data aceasta arhiereul grec din Oșani s'a turburat și mai mult, mai ales că acum s'a amestecat și un funcționar dela Consulatul Român din Salonic în afacerile comunale, care priveau școala și biserica, și asupra cărora el singur puteà exercità cea mai mare influență. Și fiindcă dascălul român, de astădată, fusese adus și plătit de săteni, arhiereul grec, neputându-l înlăturà imediat, a încercat, mai întâiu, să producă o dezbinare printre săteni. La început Românii s'au ținut solidar pe lângă școala românească. Când însă arhiereul a început să le facă tot felul de neajunsuri pe lângă autoritățile turcești, care nu erau în stare ca să priceapă scopul înalt al școlii românești, unii dintre ei au început să se dea de partea arhiereului și numai după câteva luni Românii din Oșani erau împărțiți în două tabere: unii care vroiau școală românească, iar alții care țineau la școala veche grecească. In urma acestei dezbinări, s'au ivit neînțelegeri între săteni și cu privire la restul de plată pentru răscumpărarea comunei. Dragomanul Consulatului Român din Salonic, nemai vroind să garanteze pentru plata acestui rest, beiul turc a revenit asupra vânzării făcute, și Românii din Lugunța au rămas încă multă vreme iobagi beiului turc.

Dar arhiereul grec nu s'a oprit numai la aceasta. El a încercat să alarmeze pe toți Românii din Meglen, inventând tot felul de intrigi

pe seama ortodoxiei credinței creștine. De astădată confuzia între credința ortodoxă și învățătura românească fu așà de mare, încât G. Gaga, cu multă amărăciune în suflet, fu nevoit să se retragă din comunele românești din Meglen. Și fiindcă el ţineà să fie pe lângă Românii lui, a intrat ca învățător în comuna bulgărească Tușim, din apropierea orașului Nânta, în care a funcționat mai mulți ani dearândul.

Dar nici la Tușim nu s'a lăsat de idea ce-și pusese în cap ca să răspândească limba română printre Meglenoromâni [1]). Profitând de împrejurarea că în această școală veneau și unii copii români, pe aceştia G. Gaga îi învăță pe lângă bulgărește și câte ceva românește. Unul dintre acești elevi a fost și *Rizu Pena*. Tatăl acestui elev, încântat de învățătura băiatului în limba română, în urma lămuririlor ce i s'au dat de către învățător, se hotărî să-l trimeată la liceul român din Bitolia. Și fiindcă băiatul erà mic și nu-l puteà lăsà singur, el îi dădù ca tovarăș pe un alt băiat, *Nicola Marcu*.

Acești doi tineri: *Rizu Pena* și *Nicola Marcu* sunt cei dintâiu elevi megleniți care s'au înscris și au urmat cursurile liceului român din Bitolia, de unde mai târziu trebuià să iasă pregătiți bine, ca să ajungă dascăli în comunele lor.

Prin prezența acestor primi elevi megleno-români în mijlocul Aromânilor, într'un centru cultural de pe atunci, cum erà Bitolia, existența unei alte populațiuni românești din munții Caragiovei a început să se lămurească din ce în ce mai mult la intelectualii aromâni, și cu aceasta și interesul lor pentru cultivarea acestei populațiuni să devină mai mare.

Astfel în 1890 inspectoratul școalelor românești din Macedonia a trimes în Meglen pe primul institutor român, *Mihail Nica*, originar din Perlepe. După doi ani G. Gaga, adevăratul promotor al ideii românești în Meglen, a plecat la Bitolia, luând cu sine și pe *Riza Pena*. Acì ei au rămas un an de zile în care timp au făcut studii sistematice în limba română. După aceasta, amândoi s'au reîntors în Meglen cu certificate în regulă, pe baza cărora autoritățile imperiale, în urma cererii Românilor din Meglen, le-au dat voie ca să deschidă școli și să funcționeze ca dascăli români în acele școli.

Deacì înainte se începe din partea tinerilor intelectuali meglenoromâni o nouă activitate culturală și idea românească începe să pătrundă mai adânc în inimile Românilor din Meglen [2]).

---

[1]) In anul, în care G. Gaga se aflà la Tușim, H. Weigand făceà prima sa călătorie la Românii din Meglen, despre care se vorbește în vol. I din *Die Aromunen* (p. 20—31). La trecerea sa prin Tușim, G. Gaga a fost învățătorul bulgar care i-a vorbit lui Weigand românește și i-a dat să citească o poemă în versuri scrisă de el însuşi și intitulată *Cucerirea Daciei de către Romani*, despre care Weigand vorbește la pagina 29 din o. c. Această lucrare, care nu este lipsită de interes pentru dialectul în care este scrisă, bătrânul G. Gaga mi-a încredințat-o mie, cu câțiva ani înainte de moartea lui. Ea va fi publicată în *Dacoromania* împreună cu alte texte meglenoromâne ce mai am.

[2]) Pentru restul istoricului desvoltării școalelor românești în ţinutul Meglen, începând de la trimiterea primului institutor român Mihail Nica, până aproape înainte

Starea actuală a Românilor din Meglen. — Răspândirea lor în Asia Mică, în Tracia Orientală și în Țară.

Deoarece în introducerea volumului I din această lucrare, am vorbit despre stările de lucruri din Meglen până în 1909, când am făcut prima mea călătorie, în cele ce urmează voiu încercà să fac o mică expunere asupra stărilor care au urmat după această dată, mai ales că ele ne ajută la priceperea tuturor nenorocirilor care s'au abătut, acum în urmă de tot, asupra acestei populațiuni, mai întâiu prin excluderea limbei românești din școalele lor comunale, după aceea prin împănarea satelor lor cu Greci asiatici și, înfine, prin emigrarea lor în Asia Mică, în Tracia și în Țară.

Până în anul 1909, acțiunea noastră culturală din Meglen reușise să introducă școli românești în toate comunele locuite de Români, afară de orășelul Nânta. Lupta n'a fost ușoară. Agenții propagandei grecești au întrebuințat și acì ca și în Macedonia mijloace neînchipuit de brutale, socotind că în felul acesta vor forțà pe Românii naționaliști să părăsească cauza românească. De astă dată asasinatele atât de obicinuite în toată Macedonia nu se întindeau numai asupra celor în vârstă ci și asupra copiilor. Ca acum mi-aduc aminte cu ce groază îmi arătà păstorul *Steriu Mitri*, conducătorul meu prin acele părți, locul unde fusese măcelăriți 14 copii între 10 și 12 ani, pe drumul ce duce de la Lugunța la Huma, acest biet păstor care în 1912 și el a trebuit să cadă victima aceleeași barbarii!

Cu toate acestea, când, înfine, Junii Turci, în urma stăruinții organelor noastre școlare, ajunseseră să priceapă adevăratul scop al mișcării noastre culturale, iar autoritățile administrative începuseră în mod efectiv să sprijine cauza românească, puținii Români din Meglen care își mai trimiteau copiii la școalele grecești, îmbrățișară cauza românească. In vara anului 1910 în nici o comună românească nu mai existau școale grecești. Și pentru ca să nu se creadă că această revenire la sentimente românești fusese făcută forțat prin intimidări venite din partea autorităților administrative, Românii din toate satele din Meglen au adresat marelui vizir cașì guvernatorului din Salonic o declarație, în care își afirmau libera lor acțiune în chestia școalelor și bisericilor naționale.

Mi-aduc aminte, că pe vremea aceea, când mă aflam și eu în apropierea lor, lucrând pentru triumful cauzei noastre, a fost un moment — singurul din întreaga perioadă de frământări culturale la Românii din Peninsula Balcanică — când idealul acțiunii noastre reușise să se realizeze într'un singur colț din Macedonia. Acest colț erà ținutul Meglenului. Megleniții care fuseseră treziți așà de târziu la conștiința na-

---

de războiul balcanic, trimit pe cetitor la articolul lui Const. Noe, publicat în lucrarea lui V. Codrescu, *Istoricul Școalelor din Macedonia* 1906. In rândurile de mai sus eu m'am mulțumit să schițez numai ceea ce, după cât știu, nu s'a scris până acum.

țională, numai după o activitate de câtevà decenii reușiseră să înlocuiască în toate școalele și bisericile din comunele lor limba grecească prin cea românească. Erà un adevărat triumf al cauzei noastre. Și pentru ca să se vadă de câtă însuflețire erà cuprinsă preoțimea și mai cu deosebire dascălii noștri din acel ținut, reproduc rândurile prin care directorul școalei românești din orașul Ghevgheli anunță consulatului românesc din Salonic izbânda desăvârșită a cauzei românești: «Mulțumită concursului binevoitor al onoratelor autorități imperiale, românismul a făcut un pas gigantic în regiunea Meglenului. Toate bisericile și școlile comunale sunt în mâna noastră, în care răsună dulcea limbă românească. Toată lumea mic și mare se îmbrățișează de bucurie. Deși s'a încheiat anul școlar, am hotărît toți, institutorii și preoții, să redeschidem școlile încă pe cel puțin o lună...»

Această stare n'a ținut decât până în 1912, când prin răsturnarea guvernului June-Turc și înlocuirea lui prin partidul liberal, bandele de comitagii greci și bulgari au început să apară din nou, pentru ca prin acțiunea lor comună să pregătească izbucnirea răsboiului balcanic.

După răsboiul balcanic, ținutul Meglenului cădeà sub stăpânirea grecească și cu aceasta Meglenoromânii intrau în gura lupului. Avantgarda armatelor grecești, care se alcătuià numai din «antarți» (comitagii) trebuià în primul rând să-și răzbune în contra căpeteniilor românești care se arătaseră ostili cauzei grecești. Unii dintre Românii vizați și-au părăsit căminurile venind în Țară. Insă cei mai mulți au rămas acasă, și ei trebuià să sufere toate cruzimile unei armate care se grăbise să se instaleze în comunele românești din Meglen numai ca să se răzbune. Acum Românii din acest nenorocit ținut nu mai erau urmăriți pe ascuns în codru, ci împușcați în mijlocul satului, la vederea tuturora [1]). Cele mai mari nenorociri căzuseră asupra Românilor din comuna Liumnița. După aceea venì rândul Românilor din Oșani și din celelalte comune.

In acele vremuri grele pentru toți Românii din Macedonia grecească, dar mai ales pentru Meglenoromâni, comunele românești din ținutul Meglenului au început, puțin câte puțin, să fie părăsite. Cei mai mulți dintre Români se așezau în Țară. Școalele românești, dacă mai erau tolerate, în schimb, autoritățile grecești întrebuințau pe lângă Români toate mijloacele de intimidare spre a-i face să-și retragă copiii dela școală.

---

[1]) Dintre Românii din Meglen asasinați înainte și după venirea Grecilor, însemnăm pe *Duce Dude* și *Nicu Gheorghi* din Liumnița. După aceea pe *Traiu Ciupa* și fiul său *Dimitri* din Comuna Cupa. Apoi pe celnicii *Steriu Beca, Foti Vana, Nicola Mangiuchi* și mai mulți păstori, toți din comuna Livădz. Dintre cei spânzurați de către armatele grecești ziua după amiazi în mijlocul satului, au fost *Petcu Chehaia* și *Avram Jara*; iar notabilii *Duce Dude* și *Nicu Gheorghi* au fost împușcați în drum, pe când se duceau cu nevestele și copiii lor la o rudă. In Oșani fruntașul român *Bosca Pupea* a fost omorît în bătăi, iar *Tanas Stoiu Terzi*, cel mai aprig apărător al cauzei românești, după ce, mai întâiu, a fost bătut până la sânge, a fost împușcat și azvârlit în mijlocul satului. (Toate aceste informațiuni sunt luate din rapoartele Consulatului din Salonic, adresate guvernului român din București).

In aceste împrejurări nenorocite, Românii din Meglen au fost surprinşi de marele război, care le-a adus nenorociri şi mai mari: Liumniţa, Cupa, Oşani, Lugunţa, Birislav şi Nânta, făcând parte din zona frontului bulgar, erau expuse la bătaia tunului. Din această cauză, o parte din populaţiune a fost dusă în interiorul Bulgariei, unde a fost supusă la un tratament destul de neomenos, iar o altă parte ridicată de Greci şi răspândită în apropierea Salonicului şi în insule.

După sfârşitul marelui războiu, prea puţini din aceşti Români nenorociţi au apucat să se reîntoarcă la căminurile lor. In afară de aceasta, Grecii, preocupaţi de gândul ca să-şi asigure frontiera din spre Serbia, au adus în comunele româneşti colonişti asiatici spre a pune bazele unei zone culturale greceşti. Cu aceste măsuri ca şi cu persecuţiile care au urmat după aceasta, românismul nostru a fost redus la nişte proporţii în care — cu multă durere sufletească o spun,— o populaţiune, numai în stare de agonie, mai poate trăì!

Ca consecinţă a acestei situaţiuni, a urmat un nou exod în spre Ţară. De astă dată nu plecau Românii singuratici, ci grupări de zeci de familii.

Dintre acestea, după informaţiunile pe care a binevoit să mi le procure d-l *Chr. Iufu*, preşedintele Societăţii de cultură «Meglenia» cu sediul în Bucureşti, 98 familii originare din Oşani s'au aşezat în Dobrogea Nouă, în comunele Aidoglu şi Bazraghian; — 130 familii de Aromâni grămosteni din comuna Livădz, aşezată în ţinutul Meglen, s'au stabilit în comunele Tatar-Atnagea şi Uzungi-Orman; — 70 familii, originare din Lundzini (Lugunţa), în comuna Capaclia; — 13 familii din Cupa, în comuna Cazimir;—18 familii din Liumniţa, în comuna Haschioi; — alte 30 de familii din Liumniţa, în comuna Srebărna; — înfine 40 familii tot din Liumniţa, în comuna Sărsănlar şi 80 familii amestecate din mai multe comune, în Cocina.

Peste tot au emigrat în Dobrogea Nouă 349 familii meglenoromâne şi 130 familii aromâne din ţinutul Meglen.

In ce priveşte Meglenoromânii din orăşelul Nânta, nimic precis nu se ştie de urma lor. Am putut aflà numai că din miile de Români din Nânta astăzi nu mai există în acest orăşel nici o familie! Toţi au plecat, răspândindu-se unii în Asia Mică, alţii în Tracia Orientală. Societatea «Meglenia» a luat lăudabila iniţiativă să intervină pe lângă guvernul turc din Angora ca să-i comunice, în marginea posibilităţilor, localităţile din republica turcească în care au fost aşezaţi aceşti români nenorociţi. Socotindu-se Musulmani din cauza religiunii lor mahomedane, în timpul când se făceà schimbul între Greci şi Turci, ei, fugind de urgia Grecilor, au optat pentru aşezarea lor în ţinuturile Republicei Otomane.

CÂNTECE

I. NINELU

1. Nu-ń-mi strinzi di mọnă,
Să nu-ń-la frọnzi ninelu;
Să nu-ń-la frọnzi ninelu,
Cu dọusprets di rap.

2. Cum s-mi duc i̯o casă,
Cum s-la dau̯ dževapu;
Cum s-la dau̯ dževapu,
La tāti și la māma.

3. Tāti să-ń-mi tăltšască,
Māma să-ń mi zăplọngă;
Mama să-ń-mi zăplọngă,
Bebi să-ń-mi drubească.

4. Hai̯di feată cāsă,
I̯o s-la dar ninelu;
I̯o s-la dar ninelu,
Cu pai̯sprăts di rap.

Stoiu Duma (de 12 ani, Oșani).

II. LU PEPA

1. Că-ș-si tucmit-au̯ Petra, Petra lu Piștolu
Dupu lu Crăsti fitšor, Noi̯a di lu Crăsti.
Di-ș-lu lăsọ Noi̯a, Noi̯a di lu Crăsti,
Di-ș-si dusi Petra la răpa di Cutšan.

2. — Aina, aina, Petru mori, noi̯ cu tāti cāsă.
— Nu vin i̯o cāsă tāti, că nu mi va Noi̯a,
Tucu du-ti ăn Oșin, belchi s'afliș un loc;
Ăn Lundziń nu mi pritorn, că si bată pează.

3. Că-ș-si sculọ Piștolu di-ș vinì ăn Oșin,
Că-ș vinì Piștolu la lu Surlă cāsă.
— Uzọi̯ c'ai mults fitšor, si-ts dau̯ ună feată.
Și-ș la dărară lucru, ăncă'n tsela sāt.

4. Ună misliri Surla, si sculọ di casă,
Di s-dusi lă mănăstir ș-u flọ Petra Cola,
Și la dărară lucru, cola si'ncurună.
Lă moară si'ncurună, lă tsea di mănăstir.

5. Ăn loc di simință, lele, pisoc di sub moară;
Ar'ăn loc di curuń, curpăn di pri bucă.

Același.

III. LU ICA

1\. Că-ń prutsirui, māmu, dascălu Nicola,
Ama videam māmu mori, că iet nu mi vreà,
Ań la prutsirui, māmu, Trăptši di lu Murdžia.
Ama videam, māmu mori, că ieł nu mi vreà.

Tureà șicher io, māmu, tšupleà-la găl'nli
2\. Că-ń la prutsirui, māmu, Dimitri lu Gona,
Ama videam, māmu lele, că și-eł nu mi vreà.
Că-l' runeam șicher, māmu, si plicà ș-la lăià.

Că du-ti io la moară, ietcă-la și Mitri,
3\. Că fǫ io turtă, māmu, aș lăià, aș măncà,
Că-ș-si zănvitsǫ, māmu, e zuuă aș vineà
Pănă cǫn, māmu mori, lucru nă si dărǫ.

Beca Nanu (de 14 ani, Oșani).

IV. LU MUȘA

1\. Tsi ts-u ligat capu Mușu,
Dali mult ti doari,
Ili șa ver di fats?
— Nu mi doari capu, māmu,

2\. Tucu mult ń-u mǫncă, māmu,
Di Urfan efendi.
Si dusi'n Sărună, māmu,
Aber nu-ń trimeati mila,

3\. Dali si privină.
Mult aș-si măntšǫ māmu,
La noastră udaiă.
La noastră udaiă, mila,

4\. Tucu'neac văcǫt șăzù.
Uneac văcǫt șăzu, māmu,
Săldi trei ser durmì.
Săldi trei ser durmì, mila,

5\. Trei căfeur biiù.
Trei căfeur al' ded săldi,
Trei liri li plătì.
Di mult ań-si feasi mǫncă

6\. Di Urfan efendi.
Nu dună găilē tu, Mușu,
Aber ats trimeasi Mușu
Pri Vatša lu Prondi.

7\. Că-ș-si dus-au Mușa lele,
Lă lu Musta cunac.
Di li izvizut-au dăžnăm
Toati udǫili lui.

8\. Di-i-la zătsirut-au Mușa
Chiustecu lu begu.
Ca si veadă dali-i bună
Cu chiustecu tsista.

9\. Di si dus-a Mușa căsă,
Si deadi di pimint.
Tsi mi arsits mila, māmu,
Focu si vă ardă.

10\. Vrin foc si vă ardă, māmu,
Tsi mi deadits, mila māmu,
La Tușa lu Dreana.
Nu mi litšà māmu mila,

11\. An lu Dreana grămǫz.
Că mi litšà ăn cunacu
Lu Mustal'ă fitšor.

Hasan Ibraim (de 16 ani, Nânta).

V. LU VENA

1. Leà-la, leà-la, Venu mila,
Tașa lu Vriu.
— Nu la voi̯, nu la voi̯, mãmu,
Tașa lu Vriu.

2. Ca si-ń-la leau̯, mila mãmu,
Pitu lu Vrizu.
— Nu ti dau̯, nu ti dau̯, Venu,
La lu Vrizu fitšor.

3. — Ca si-ń-la leau̯, mãmu mori,
Gona lu Mentsa.
Gona lu Mentsa, mãmu,
Fidan di Trindáfil.

4. — Nu ti dau̯, nu ti dau̯ Venu
La lu Mentsa fitšor
— Ca si-ń-la leau̯, mãmu mori,
Tsela uminetsu.

5. Tsela uminetsu, mila,
Cu fustanu mari.
Cu fustanu mari, mãmu,
Și cu trei̯ tucọi̯.

6. — Nu ti dau̯, nu ti dau̯, Venu,
Dupu uminetsu.
Ca s- ti dau̯, Venu mori,
Dupu ușinetsu.

Stoiu Duma (de 12 ani, Oșani).

VI. LU TOȘU

1. Tsi ts-ai̯ ligat capu, Toșu,
Cu neagră șămii̯ă, Toșu,
Față 'mpuvinită, Toșu,
Em prugălbinită,

2. Ocl'i răzmătits?
— Că-ń-mi 'ntribats, mãmu mori,
Di Stui̯an lu Zlati, mãmu,
Nu-i̯ Stui̯an, mãmu mori,

3. Că-i gugoș di trindafil.
— Nu dọnă găilē, Toșu,
Că trista berim ăi̯ dascal;
Ăi̯ dascal Toșu, mila,

4. Cu franghi ăn džep.
— Focu să-i li ardă, mãmu,
Și franghi și tot.
Tsi mi laș pri gușă, mãmu,

5. Voi̯ cu nina Lungă.
Că-ń ișam la tumbă, mãmu,
Di-ń la videam Stui̯an,
Stui̯an ali Zlata, mãmu.

6. I̯o-l' fătseam cu ocl'u, mãmu
Și eł ąń fătseà.
Focu să vă ardă, mãmu,
Tsi mi lats pri gușă, mãmu,

7. Voi̯ cu nina Lungă.
Tsi bun ąń tritseam i̯o, mãmu,
an ăn veară.
I̯o mi dutseam la baftšă, mãmu.

8. Și eł dupu mini.
Ca nă flăi̯am în baftšă, mãmu,
Di bun mai̯ bun nă tritseam.
Mo i̯o-l' fac cu ocl'u, mãmu,
Tucu i̯eł nu-ń fatsi.

Beca Nanu (de 14 ani, Oșani).

VII. LU TRAI̯A

1. Tsi cota i̯eș ăn găilē,
Trai̯u, bri milu la mãma?
— Nu sam ăn găilē, mãmu.
Tucu ń-ăi̯ mọncă di Petra,

2. Di Petra lu Chita.
Că-ń mi dutseam i̯o, mămu,
La Lazi stroi̯nicu.
Şi-ń zisi, mămu moari,

3. Umut să no-ai̯ di Petra.
Al' zis-au̯ la Lazi, mămu moari
«Nu la voi̯ Trai̯a prusmăcnitu»
— Nu-ń dǫnă găilē tu, Trai̯u,

4. Di Petra lu Chita.
Ai̯ Tanca lu Titsa, milu,
Ca vrină steau̯ă.
— Au̯ ştiu̯ i̯o, mămu mori,

5. Tucu ca tsea nu-i̯.
Di tsea-l' fătseam i̯o la Lazi
Maria lu deadu Mitri.
Că-ń undiseam, mămu mori,

6. Să-ń facă Petra bună,
Petra-l Chita cumşii̯a.
— Nu-ń dǫnă găilē, Traiu,
Oli feati multi ari.

7. — Ari moari, mămu mila,
Tucu ca tsea no-ari.
Delmi că cota-ń-ts-u tser,
Vez bei̯chi să-ń-ts-u
[zămintšuń.

8. — I̯o tureà-i şicher, mămu,
Răstupeati'n bradză.
I̯o tureà-i năut, mămu,
Tšupleàts-la pul'i.

9. Io fǫ-l' cu mǫna, mămu,
I̯a nu-ń fătseà.
I̯o fǫ-l' cu ocl'u, mămu,
I̯a nu-ń fătseà.

10. Şi i̯o vizui̯, mămu moari,
Că nu mi vreà Petra.
Di tsea zitseà, mamu moari,
Nu la voi̯ Trai̯a prusmăcnitu,

11. Că-ń-la tser Vanca u̯idisitu.
Nu-ń la voi̯ Vanca u̯idisitu,
Că-ń la tser Piti furisitu.
Nu-ń la voi̯ Piti furisitu,

12. Că-ń-la tser Dami̯an năriditu;
Dami̯an năriditu cu multi
ăvliur
Că-i năridit, mămu moari,
Cu baftšur şi cu agri,
Cu agri şi cu odrin.

Aceeaşi.

VIII. FEATA CU LUDI

1. S-dusi feata la apu,
S-dusi ludi dupu i̯a.

2. Zăstoi̯, feată, cola
Să-ts li zăport stomnili.

3. Ludi-u cătsǫ di mǫnă
Şi-l' la frǫnsi ninelu.

4. Şi-l' la frǫnsi ninelu
Cu dǫu̯sprets di rap.

5. Nu ti speară, feată,
Tăti nu i̯e casă.

6. I̯o s-la dar ninelu
Cu pai̯sprăts di rap [1]).

Hasan Ibraim (de 14 ani, Nânta).

[1]) Cf. cântecul I.

IX. TEGA CU DUMUZU

1. Tega cu Dumuzu
Merg mọnă di mọnă.

2. Merg mọna di mọnă,
Direp ăn cătun.

3. Direp ăn cătun,
La Saịli cāsă

4. La Saịli cāsă,
Direp la Tanitsa.

4. Cafcu tšorop tser tu, Itu,
Dali roșị ili morchi?
— Nu voị, Teghịu, nitsi cafcu
Tucu tini ti tser.

5. Cọn si ti lea tini Teghịu,
Dali pri dupu tsină?
Dali pri dupu tsină,

6. Ili printru tsină?
Printru tsină, Itu mori,
Ăị mult mai zăbun.

X

1. Tega s-dusi la bahtše di vali.
La bahtše di vali,
La izvoarca rasti,
La izvoarca rasti,

2. Sum buzelu mari,
Sum buzelu mari,
Pri șarọta pālă,
Pri șarọta pālă,

3. Doil' cu Dumūzu.
— Tu s-ti duts Tega
Direp ăn cătun;
Direp ăn cătun,
La dughenu meụ.

XI

1. Cafcu tšoụli tser tu, Teghịu,
Dali nalti ili slojni?
— Nalti, Itu, să maị buni.

2. Cafcu șamiịa tser tu, Teghịu,
Dali gabin, ili roșị?
— Galbină, Itu-i maị zăbună.

3. Cafcu fustan tser tu, Teghịu,
Dali di cadife ili di mătasi?
— Mătasi, Itu-i maị zăbun.

XII

1. Ca ș-la pirdù, māmu mori,
Poni chịustēcu.

2. Di ș-la flat-aụ, māmu mori,
Pita chịustecu.

3. Di si dus-aụ, māmu mori,
Poni la Pita.

4. Di-l' zis-aụ, Poni, džanăm,
«Ai Pita păn la poartă».

5. Că ișọră păn la poartă,
Aụ lọ cutru Găndatša.

6. Di ș-u tsănù cola Poni,
Dọụ săptămọń di văcọt.

Stoiu Duma (de 12 ani, Oșani).

XIII

1. Lẹ-la, lẹ-la, Meno mori,
Riza di lu Zetsea.

2. — Nu la voị, nu la voị, māmu,
Riza di lu Zetsea.

3. I̯eł ș-u lę, māmu mori,
Filea di lu Vinea.

4. Io si-ń lu lęu̯, māmu mori,
Ita cumindžii̯a.

5. Ieł să-ń dară, māmu mori,
Taslu di mătšcati.

6. Taslu di mătšcati, māmu,
Coptše di furlină.

7. Còptše di furlină, māmu,
Cundugu di sărma.

8. Ăn crăbla di răsol
Ca ș-u arsi mǫna Mena.

9. Meno mori, nu ti scundi
Cu pucřovu 'n cap.

10. Cu pernitsa pri numiri
Aman, tšinghi Meno.

11. Dară, Mono, dǫu̯ chitchi
Aman, dǫu̯ chitchi.

12. Ca si pusi Mena pri leagăn
Aman, pri leagăn džanăm.

13. Ca-i la deadiră Tamburdžii̯a
Tașca Tamburdžii̯a.

14. Tașca Tamburdžii̯a, džanăm
Tașca Cupinetsu.

15. Ca si 'nvirino Mena, džanăm,
Că lǫ Tașca Tamburdžii̯a.

XIV

1. Ca-ș dărară alva, džanăm,
Seba cu Mena, dzanăm.

2. Ibrim-aga zisi: «džanăm
Dats-u alva la mini, dzanăm».

3. — Aman Ibrim-beg, džanăm,
Stoi̯ să dudărǫm, džanăm.

4. Și la tini napcum džanăm
Și-l' turiră alva 'n mǫnă.

5. Că-l' căzù alva 'n lut,
Al' si̊ tăvălì, džanăm.

6. Și si 'nvirinǫ, begù, džanăm,
Și fuzì 'nvirinat, džanăm.

XV

1. Ai̯di, Meno, tšinghi Meno,
Aman, tšinghi Meno,

2. Dupu mini, tšinghi Meno,
La noastră tšiflichi̯ă.

3. Ca si dusi Mena la vińă,
Cu codru ăn cap.

4. Cu porcu antru tini džanăm
Cu cǫi̯nili dupu tini.

5. Cu codru ăn cap dzanăm
Cu dichel'u pri numir.

6. Cu dichel'u pri numir, džanăm,
Meno, tši̯nghi Meno.

XVI

1. Nu ti va, nu ti va Meno mori,
Ita cuimdžii̯a.

2. I̯eł să ș-u lę Meno mori,
Menca lu pop Mance.

3. — La să ș-u lę, māmu mori,
Menca lu pop Mance.

4. I̯o să-ń la lęu̯ māmu mori,
Pul'u a lu popa.

5. Ieł să-ń dară, mãmu mori,
Tšọu̯li di videală.

6. Nu ti va, nu ti va, Meno,
Pul'u a lu popa.

7. La s-nu mi va, Meno mori,
Pul'u a lu popa.

8. I̯o să-ń lu lẹu̯, mãmo mori,
P̑andi l'umnitšanu.

9. I̯eł să-ń dară, mãmo mori,
F̑ustan di mătasi.

10. Fustan di mătasi, mãmo,
Prigatš di cadifē.

XVII

1. Ăn loc di pugatšă, Petru,
Ăn loc di pugatšă,
Răpa di la moară, Petru,
Răpa di la moară.

2. Ăn loc di mănușă, Petru,
Ăn loc di mănușă,
Matsa cu mără̦i̯u, Petru,
Matsa cu mără̦i̯u.

3. Ăn loc di curună, Petru,
Ăn loc di curună,
Curpăn di pri moară, Petru,
Curpăn di pri moară.

4. Ăn loc di simintsă, Petru,
Ăn loc di simință,
Pisocu di vali, Petru,
Pisocu di vali.

5. Ăn loc di cọrpă, Petru,
Ăn loc di cọrpă,
Riza lu muraru, Petru.
Riza lu muraru.

6. Ăn loc di butseau̯ă, Petru,
Ăn loc di butzeau̯ă,
Coșu di la moară Petru,
Coșu di la moară.

Beca Nanu (de 14 ani, Oșani).

II.

B A S M E

1. *Mul'arę și moartę,*

1. Ună mul'ari vę un fitšor și mult ạl' ra milă di ịeł. cọn la culcà să dọrmă ạl' căntà și la scularę ar' ăn cọntits la sculà.

2. bini ma moartę nu ubidęști c'ăị bun ili ăị nibun; vinì ună sęră, ạl' lọ sūflitu la fitšor și fuzì.

3. și mul'arę si dusi dupu moarti ca să-l' ịa sūflitu la fitšor di la moarti.

4 ạmnọ, ạmnọ mul'arę drūmu dupu moarti, bătù pri un spin și-l' zisi la spin :«spīnuli, nu-ụ vizuș moartę cutru ịundi lọ?»

5. și spinu ạl' zisi: «să spun, amă lę-mi ăn sinu tọụ și tsọni-mi pănă să 'nfurles di să-ts spun cutru ịundi lọ moartę». și mul'arę la,lọ, la pusi ăn sin. și ca 'nfurlì spīnu l'a zisi: «pri ụa lọ moartę».

6. și ară ạmnọ, ạmnọ și bătù pri ạntunęric și l'ạntribọ și ịeł și ạntunęricu ạl' zisi: «cọntă și la mini cum ạl' căntaị la fitšor di pănă s-mi satur di cọntits, ca să-ts spun cutru ịundi lọ moartę».

7. și ịa-l'-si deadi la cọntits, și căntọ, căntọ pănă ạl săturọ; și ca si săturọ ạntunęricu, ạl' spusi pri ịundi lọ.

8. și mul'arę cătsọ să amnă și ạmnọ, ạmnọ, bătù pri ună vāli ș'u-ạntribọ și vālę cutru ịundi lọ moartę. și vālea-l' zisi: «zăplọnzi să cadă lacrimile tali la mini.

9. și mul'arę zăcătsọ să plọngă și căzură lacrăm ăn vāli, si fęsiră rāp multi, di ună mil'ă di riri una.

10. și ạmnọ, ạmnọ, bătù pri un bręg mari, ca zidu ra nalt. și ăn bręg vę un dęd c'un băstun ăn mọịń și mul'arę ạl' la tsirù băstunu ca si pună la bręg.

11. și tsela dędu ạl' la dędi și mul'arę si pusi pri bręg și ạụ flọ poarta di raị dișclisă și la poartă ra un lant dęd ș'ạl' zisi să-u lasă s'antră s' la află sūflitu lu il'ă-su.

12. tsela dędu ạl' zisi: «antră, amă vez să lęi vrin lant sūflit pri gușă». și mul'arę ạntrọ ș' una-ș'ună ișọ anghelu din tser di 'l' zisi: «tse ubideș tu ụà?» și mul'arę zisi: «l'ubides sūflitu lu fitšoru s' la lęụ». — ịeł la mini, zisi anghelu, să-ts spun tsi mọnts vę di traziri.

13. șí' ạl spusi că dintsil' să-l' li scoată un căti un și peril' și multi mọntsi vẹ di traziri. și mul'arẹ zisi: «demi că tọr mọntsi ari, mai bun la stă ua».
14. și mul'arẹ fuzì singură căsă plăngọndura.

Nicola Tanur (12 ani, Lugunța).

2. *Uomu fucarà, Domnu și lu ạmpirătu il'ă.*

1. ra ună-uară un uom mult fucarà și iși să-ș la ubidẹscă căsmētu.
2. ạmnọ, ạmnọ, bătù di un dẹd moș, ama tsela ra dōmnu. dōmnu ạl' zisi la tsela uomu: «iundi ti duts bra mīluli?»
3. tsela uomu ạl' zisi: «ạń la ubides căsmētu, să-mi glăves la vrin cari s-mi va».
4. și dẹdu zisi la tsela uomu: «nu ver la mini să ti glăveș? am trei cal' să-l' paṣt și să-l' răneș; lānt tsivà nu voi».
5. uomu zisi: «ami cọtsi să nu voi; bun ăi să sirbes la tini». și si dusi, vechim, la tsela dẹdu să sirbẹscă.
6. și dẹdu ạl' zisi: «io lānt lucru di la tini nu voi. Cal'il' să-ń-l'i cats și io fug din timp ăn tsista văcọt, să vin să tsi li dau pārili și să-ts fuz. ia, mo io ạts las măncāri și bẹri la tini».
7. dẹdu fuzì. ieł, ca sirbì, sirbì un an di zọli și cal'i rau di buń mai buń. cọta si ạmpl'ọ vācọtu, aș vinì tsela dẹdu și al' zitsi: «e bra mīluli, ts-ăi bun? tser să fuz căsă?»
8. și uomu zisi: «mult ń-ăi bun». dẹdu ạl' zisi: na-ts pārili cọt ạts fac».
9. tsela uomu zisi: «tsi să fac cu pārili, că ua tu ạń dai măncāri, bẹri și alti bunătăts».
10. «ăi delmi șa, zisi dẹdu, sirbẹ și tsista an la mini și din timp ăn tsista văcọt io ară să vin». și ạș fuzì dẹdu.
11. dupu tsi tricură un an di zọli, vinì dẹdu, la pruubidì și ạl' zisi: «e, bra mīluli, cum tricuș?» — di bun mai bun tricui, zisi ieł.
12. e, bra mīluli, du-ti căsă, acu tser di pruubidẹ unẹc. tsela uom ại zisi: «si stau ancă tsista an».
13. și sirbì ancă un an și ạș vinì; ară tsela dẹdu ại zisi: «e, bra mīluli, cum tricuș?» ară ieł zisi: «bun tricui».
14. dẹdu ại zisi: «mult văcọt si fẹsi di cọn ieș ua; tu du-ti unẹc căsă di pribidẹ (pentru: pruubidẹ).
15. ară ieł zisi: «ai s-mi duc». tsela dẹdu ại zisi: «tsi băṣiș tser s'ạts dau, că mults ań sirbiș la mini» — tsivà nu voi, zisi ieł, tucu un blugusov s'ạń dai, tsi să tser, tsẹ si mi fac».
16. dẹdu ại zisi: «aidi blugusov ai di la mini: tsi să tser, tsẹ s-ti fats».
17. ară la ạntribọ: «lānt tsi tser?» ieł zisi: «tsivà nu voi; tsista sfriełu dọ-ń-la si zăsfires unẹc».
18. ại la dẹdi dẹdu sfriełu și ại zisi: «aidi blugusuvit si ieș; cọn si zăsfireș cu tsista sfriełu si dună toată lumẹ lăngă tini. na, și tsẹstă

călǫtšcă; cǫn si ai̯ zor di si au̯ zănvărteș, un tăbur di lumi si tal'ă».

19. și i̯eł aș li lo tsęști lucri și chinisì drūmu și amnǫ. și di i̯undi amnà, amnà, bătù di un gurgășlif fag și zisi: «si scot di u̯a unęc i̯ască». și au̯ zămăncǫ cu băltii̯a tsę gurgașcă.

20. tsę gurgașcă ai̯ zisi: «bri omuli, nu ń-u sparzi cāsa, tuca na-u tsęstă męsă. cǫn si la zits tsista laf, si ampl ă di pǫi̯ni. nu ń-u sparzi cāsa».

21. și i̯eł trasi drūmu. ca amnǫ, amnǫ, bătù di niști u̯amiń și la zisi: «vets loc și foc?». ara i̯eł' zisiră: «loc și foc vem, ama pǫi̯ni nu vem». i̯eł zisi: «i̯o pǫi̯ni am, tucu loc și foc».

22. și si dusi i̯eł la i̯el' și ca u scoasi tsę męsă, și la zisi tsela laf, si ampl'ǫ męsa di pǫi̯ni și tots măncāră. și ca zisi lānt laf, si dunǫ pǫi̯nę și i̯eł chinisì s'amnă.

23. ca amnǫ, amnǫ, junsi ăn un cǫmp și zisi: «ai u̯a să zăsfires unęc, să videm mi mintšunǫ tsela dędu, ili nu».

24. și ca zăsfirì, di-ună-u̯ară tot insānu cola si dunǫ și i̯eł ca trasi calǫtšca un tăbur tăl'ǫ la ună zănvărtiri.

25. bun ma un fitšor tsi si cătà cu al ampirātu fętă, nu putù să la jungl'ă.

26. tsela u̯omu si dusi la ampirātu ăn u̯aspits și ampirātu l'-u deadi fęta. bun ma tsela fitšor, tsi nu la putù jungl'ari ară si cătà cu fęta.

27. și fitšoru, tsi au̯ vę lat lu ampirātu il'ă, ai zisi: «ai s-ìșom ăn cǫmp să na batim, si videm cari si cadă i̯o, ili tu să caz».

28. bun ama tsę sęră fęta la antribǫ u̯omu-su: «spuni cu tsi murafēt cǫta pots tu?»

29. ară tsę ai̯ zisi ară: spuni, džănăm, cu tsi murafet fats?»

30. tuntsę i̯eł zisi: «i̯a tsista ń-u murafētu la mini: cǫn zăsfires cu tsista sfriełu, tot insānu i̯asi; și la tsęstă męsă cǫn ai zic un lāf, si ampl'ă di pǫi̯ni; și tsęstă călǫtscă, cǫn au̯ zănvărtes, un tabur di u̯amiń jungl'ă.

31. și mul'ari-sa catsă di ai̯ li da tsęli lūcrili la tsela omu tsi si cătà. ăn locu la tseali lūcri al' pusi lānti lūcri.

32. că ișǫ moi̯nista si bată cu tsela u̯omu, ca la scoasi sfriełu să sfiręscă și ca sfirì, ca sfirì un sāt prǫpi, nitsi un u̯om nu ișǫ.

33. și ca anfluminzǫ i̯eł, au̯ scoasi męsa să mănāncă pǫi̯ni. ca ai̯ la zisi tsela lāf, itš pǫi̯ni nu ìșǫ din męsă.

34. și etcă-la tsela u̯omu tsi si cătà cu lui̯ mul'ari, i̯undi i̯asi, și ca zăsfirì, di-ună-u̯ară si dunǫ tot isānu cola.

35. și tsela u̯omu tsi au̯ vę lu ampirātu il'ă, ai̯ zisi: «ai̯ si na batim». ca au̯ trazi calǫtšca, udvai̯ un u̯om jungl'ǫ.

36. ca au̯ trazi tsela lāntu călǫtšca, la jungl'ǫ i̯eł și un tăbur di lumi la ună zănvărtiri și l'-u lo mul'ari-sa.

37. ca tricù un rāp pri cola, turęști ună mutšcată di carni ăn bnuār. tsę carni si fęsi ună gǫscă māri și mult ubăvă.

38. ca si dusi ampirātu si spealā dimineatsta la bunār, au̯ vizù gǫsca ăn nuntru și si signì să-u lę; ama nu-au̯ putù, că gǫsca căzù lănjos pri apu.

39. ca tricù unęc văcǫt, tsę gǫsca si fęsi un cał ăn bunār. ạmpirātu cǫn la vizù, vicǫ mul'ts uamiń di la scoasiră cału din bunār și la lǫ ạmpirātu cāsă.

40. și ca la ligǫ la iasli cāłu, di multă milă ạmpirātu la cătà cału. și ună uară ạu trimęsi fęta ca s'ại turęscă pāl'ă; bun ma măià la fętă.

41. și dupu unęc văcǫt, tsela cału si fęsi uom și si dusi ară la tsela dędu tsi vę sirbit ạnainti s'ại da blugusov.

42. și ại zisi dędu: «ai, blugusuvit să ieș; uom si nu poată s'ti ạnvingă; cǫn si mor, di la dōmnu si mor».

43. și tsela fitšoru si dărǫ ăn ună rūbă mult bună și si dusi la ạmpirātu.

44. ca zășăzù unęc la ạmpirātu, ca lară si lăfească cari tsi ari tricut, lǫ si spună ạmpirātu că șa și șa tricui.

45. ăn filean văcǫt un uom mult juni vę, ama nu știu cum fęsiră di la tăltšǫră. ară tsela fitšoru ại zisi: «io sam tsela tăltšǫtu și ta fętă mi tăltšǫ cu tău ziniri.

46. și ieł si sculǫ, la cătsǫ zinir-su la ạmpirātu și l'ạntribǫ: «tsi tser s'ạts fac mo io la tini, să slujǫș ili să sfitęș?». ara ieł zisi: «să sfites».

47. și cătsǫ la unsi cu gāz, la prinsi și sfitì. și rămasi ieł ară ăn loc, și ș-u lǫ mul'ari-sa.

Același.

3. *Picurāru și drācu.*

1. Ună uară rau doi frats și rau picurār. ieł' si dutsęu cu oili.

2. mai mārili si dutsę cu mlaznitsili, ară mai micu si dutsę cu stęrpili, mai marili li dutsę cāsă, ară mai micu li zătsę la tǫrlă.

3. și ca li dusi sęrta oili la tǫrlă, li ạncl'isi și șizù.

4. tamam șizù și etca-la un uom; tsela ra drācu. și ạl' zisi: «bună sęră», ară picurāru ạl' zisi: «fui di ua!» și drācu si ạnvirinǫ și ạl' la supsi micu zęist.

5. lantă sęră ară șa ạl' zisi: «bună sęră, pri iundi li păștęi uoili?». ară picurāru ạl' zisi: «pri iundi vręm».

6. și drācu ạl' la supsi tot sǫnzili și la dărǫ pri ună vină.

7. ună zuuă, ca si flară ăn sus cu frāti-su, ạl' zisi frāti-su: «tsi cǫta ieș slab bra frāti?» ieł ạl' zisi: «ạń ăi frică, că șa ạń zisi să nu spun că s-mi bę tot».

8. tucu la s-mi bę. ia cum: tamam li duș uoili la tǫrlă și unęc zăstătui ca să mănānc poini, etca-la un uom ạń zisi: «bună sęră!» Și ạl' ziș: «fui di ua!» și ieł mi cătsǫ cu rostu di mieu zęistu».

9. și lānta sęră taman li-ạncl'iș uoili și cătsai să mănānc pǫini, etca-la ară tsela uom și ạń zisi: «pri iundi li pașt uoili?» ară io ạl' ziș: «pri iundi vręm pri colo li păștęm» și ieł ară mi suptsi di zęist și ạń la suptsi tot sǫnzili. di tsę cota sam slab.

10. și frāti-su ạl' zisi: «du-ti tu cu mlaznitsili ca să mi duc io cu stęrpili». și mai micu frāti zisi: «frāti, mini mi ari dubiut, nu ti du s-ti spargă și tini».

11. și maį mārli frāti zisi: «acu mi sparzi, du-ti tu cu mlaznitsili, ară įo cu stęrpili».

12. si dusi maį mārli cu stęrpili și li dusi sęrta la tǫrlă; și taman șizù, etca-la drācu și ąl' zisi: «bună sęră!» «— bini viniș!» ąl' zisi picurāru.

13. și drācu zisi: «sęra prin ta triușă tricuį», ară picurāru ąl' zisi: «drūm vę di tricuș»l și drācu ąl' zisi: «ama ta mul'ari ąụ vizuį», și picurāru ąl' zisi: «ụocl'i vęį di ąụ vizuș».

14. și drācu ąl' zisi: «tăụ boụ șărǫtu la vizuį». picurāru ąl' zisi: «ụocl'i vęį di la vizuș», «— bun ma cāpu ąl' la tăl'ară».

15. picurāru zisi: «să-l'-la tal'ă, mi cum, tsel'a fitšor cārne tser să mănāncă».

16. drācu zisi: «bun ma cāpu di įasli ąl' la ligară», ară picurāru ąl' zisi: «įundi ra, cola ąl' la pusiră», și drācu pucnì.

Același.

4. *Lu ąmpirātu il'ă și izmichįāru lu tšorbadžiįa.*

1. Aș ra ună-ụară un ąmpirāt tsi-ș vę ună fętă.

2. luį fętă tots ąụ tsiręụ și įeł dărǫ un an păn di luį cunac, și pusi ăn įeł treį mil' di ochį di pǫįni și zisi: «cari să-u mănāncă tsęstă pǫįni ăn ună zuụă, tsela să-u lę mę il'ă».

3. ca uzǫră șa, lūmi cari-di-cari si dutsęụ cola să mănāncă.

4. bun ma įeł zisi: «tsela tsi să nu poată cǫta să mănāncă, cāpu ąį la lęụ».

5. și dǫụ suti di ụamiń și maį mul'ts si dusiră și nitsi căti treį ochį nu puturā să mănāncă. și ąmpirātu la tots cāpitili la li lo.

6. dupu un an, si uzǫ că un tšorbadžiįa vę un izmichįār tsi nu pǫti să lă nămănāncă di pǫįni. și izmichįāru lu tšorbadžiįa saldi pri pǫįni sirbę și ară nu putę s-la sатură di pǫįni.

7. și ca uzǫ izmichįāru, și įeł lăgǫ curǫn cola. și ună ca si dusi, ąl' tsi curdisì la măncāri și măncǫ, măncǫ, păn di jimitāti di zuụă nu ąl' junsi pǫįnea tsi ra treį mil' di ochį.

8. și įeł ară «pǫįni!» tsăpà: «dǫ-ń pǫįni!»

9. și ąmpirātu ąl' zisi: «toį să-ts spun ăncă ună lāntă: įa ụa ari ụopt cùpiti di ghipt: unu ăį di mēl', lāntu ăį di barnitsă, lāntu ăį di grǫn și lāntu ăį di sicară; lāntu ăį di urov, lāntu ăį di linti, lāntu ăį di ụorz și lāntu ăį di urez. tsista lucru acu la pots sfărșǫri, tu să-u lęi mę il'ă.

10. izmichįāru si spărù și zisi: «toį să ved, tucu unęc pǫįni dǫ-ń». ąmpirātu ąl' dędi pǫįnį.

11. izmichįāru lǫ să mănāncă drūmu, și măncǫ, măncǫ, și tuntsę, di găįlē, nu-l'-tsi măncà pǫįni. Și įeł di įundi ąmnà, ąmnà, drūmu, bătù pri un cup di furniz și įeł la li turí ńicurli di pǫįni.

12. și ìsǫ ąmpirātu lu furnīzli și zisi: «cari la fęsi tsista bun?» — izmichįāru zisi: «tsi bun ăį tista? įo la feș».

13. ampirātu lu furnīzli zisi la izmichiāru: «tsi bun tser să-ts fac?» ară izmichiāru zisi: «tis bun di la furnīz ari? no-ari nitsi un air di furnīz. mai micşei tsi ari di furnīz?»

14. ampirātu lu furnīzli zisi: «acu, spuni, tsi bun tser».

15. izmichiaru zisi: «ampirātu ań ari zis: păn di trei zoli, acu nu li pots curari opt cupiti di ghipt, sfacă poini başca, capu ats la leu».

16. ampirātu lu furnizli zisi: «di tsista lucru ăi culai ca să ti scap, tucu na-u tsestă cutiiă. con să vez zort, să-i dai foc cu un spirt, tuntse io cola sam şi să-u leg sfacă poini başca». izmichiāru nu si căndisì pri furniz.

17. ca vinì la treili zoli, con tsire zor să li aibă ampirātu — că pănā tuntse ai ra muvlētu — şi ca vizù zor di ampirātu, izmichiāru al' dedi foc la tse cutiia şi işoră vrin miliun di furniz. şi ca fesiră iruşi diunăuară, la un sāt, sfaca poini bāşca-bāşca, au leşiră şi aş fuziră di cola.

18. etca-la ampirātu iundi vini şi li flo sfaca cup bāşca-bāşca şi ieł mult si tšudì di tsista lucru, şi al' zisi la izmichiāru: «ancă un lucru să-ts spun: «acu la pots sfărşori să ts-u dau me il'ă, ară cu nu la pots sfărşori, cāpu a tsi la leu.

19. izmichiāru si spărù.

20. ampirātu zisi: «să si dară toti fetili ăn ună rubă. acu pots să-u cunoş cari ăi me il'ă, să-u lei; acu nu pots, ats spuş io, cum tsi să-ts fac.

21. izmichiāru aş zitse cu criełu: «cum, io să-u cunos cari ăi lu ampirātu il'ă, şi di iundi?» amnà mult zătšudit drūmu, nu si fatsi vichim cot, cota ra zătšudit fachiru di izmichiār.

22. Bun ama, di iundi amnà, amnà drūmu, flo ună pită di ghiesp căzută din zid. şi ieł au pusi di iundi ra căzută şi la vizù un ghiaspi şi al' zisi: «tsi fats cola bra mīluli?»

— ra căzută pita din zid, di au puş ară ăn zid.

— cari ań la fesi tsista bun? zisi ghiaspili.

— io la feş.

— tsi bun tser să-ts fac io la tini?

— tsi bun ari di un ghiaspi? di vrină mutšcari ăi bun s-la dară roń lāntu.

— acu, spuń tsi tser să-ts fac şi io un bun, cum ań fiseş tu, că şi tini, cum ti cat, nu ts-ăi chēfu; tucu spuni cum ts-ăi alu.

23. izmichiāru zisi: «ia cum ń-ăi meu lūcru: pănă moini la ńazăts ań ari zis ampirātu, ca să si dară toti fetili an ună rubă şi io să-u cunos, cari ăi lui il'ă şi să-u leu. bun ama acu nu au pot cunoştiri, cāpu ań la le».

24. ghiaspili ał zisi la izmichiāru: «di tsista lūcru io să ti scap: nu dona găilē, tucu trazi tu cola. io moini ca să vin, să ies antru tini şi tu dupu mini să merz. io con să-ń-mi antsap ăn frunti la lu ampirātu il'ă, tu tuntse si vez cari ăi lu ampirātu il'ă».

25. ca işoră moinista la ńazăts, toti fetili si cătsara să jocă, ìso ghiaspili şi direp la lu ampirātu ilă şi al' tsi antsăpo ăn frunti.

26. şi izmichiāru zisi: «tsesta ăi lu ampirātu il'ă». şi au lo.

Acelaşi.

5. *Pricazma lu Chiosu.*

1. Un uom vę un fitšor. la trimęsi ună zuuă la moară să matsină fărină și ał' zisi la vrin murār chios să nu si ducă să matsină, că chiosil' mintšună.

2. fitšōru la ancărcǫ cału, chinisì și si dusi lă ună moară.

3. tsela murār ra chios și fitšoru fuzì di cola și murāru ał' zisi: «cǫtsi fuz di nu stai ua să matsiń?» Și fitšoru zisi: «tāti ań zisi la chios să nu matsiń, că chiosil' sa mintšinoș».

4. amnǫ, amnǫ, flǫ ună lāntă moară și lă ia ra chios murāru și fuzì di colà.

5. amnǫ, amnǫ birda, flo și lāntă moară și lă ia murāru ra chios și di cola fuzì. flǫ și lāntă moară, și lă ia murāru ra chios și stătù lă tsę moară.

6. murāru ał' zisi: «fitšoruli, noi ua la vem adētu fărina ca si matsină să-u fatsim pǫini și să spunim căti ună mintšuni, di acu să cadă lă tini, ta să-ts iiă; ară acu să cadă la mìni, mea să-ń iiă».

7. și fitšoru zisi: «bun-ăi și șa să fatsim».

8. și au mătsinară fărina și au fęsiră ună pǫini și murāru zisi la fitšoru: «spuni mo tu pișim ună mintšuni».

9. și fitšoru zisi: «spuni tu pișim». și fitšoru birda ał' zisi: «tu spuni».

10. și murāru cătsǫ să spună și zisi: «tāti meu, ună-uară vę mul'ts cal'. mi trimeasi ună zuuă să-l' pasc, și, că vinì sęrta, l'i pirdui tots cal'il' și vinii căsă fără cal'.

10. tuntsę tāti că-ń-tsi răzburǫ: «iundi sa cāl'il', tsi l'i fiseș!» și io ișii să ubides dupu cal' și flai ună ticfă māri, mārì, cât una căsăbă. ia vę ună gaură tu ună parti; și ca priznii prin gaură, l'ă vizui cal'il' ăn ună simință rau tots, și io, ca l'ă scoș din simintsă, că l'ă pridănai, l'ă duș căsă tots cal'il'»; și ał' zisi la fitšoru: «tsęsta-i mę mintšuni, si spuń și tu mo!»

11. fitšoru zisi: «tāti vę multi albini și mi trimęsi ună zuuă să li pasc. și ca vinì sęrta, li pridănai albinili, li duș căsă și că li anumirai, dǫu albini nu veà. tuntsę tāti mi trimeasi să li ubides, s-li aflum și ań zisi: «pănă s-nu li afliș, să nu viń căsă».

12. și io ubidii, ubidii, no-ari albini. amnă-ncoà, amnă-ncola no-ari albini și chinisii să mi duc căsă fără albini.

13. amnam drūmu, ved un uom arà cu dǫu albini. mi duș lăngă ieł și tsęli albinili rau męli; li vę flat și li vę pus ăn jug și arà cu iali căt putę. tuntsę ał' traș un șlapnic și ał' li lai albinili și li pridunai antru mini.

14. și cǫn mi zăcat bun, ună albină vę rānă la gușă di la jug și io łai ună frunză di nucă, au șterș rāna și u turii frunza. di la tsę frunză isǫ ună nucă māri și fęsi multi nuts și să dunară fitšoril' să măiască lă nucă.

15. că măiră, măiră, cu grup di tsară, si fęsi un agru māri lăngă nucă și la suminǫm tsela agru grǫn.

16. și grǫnu criscù si fęsi mult bun. ftari grǫn nu vę lānt ca ịeł. și că si cǫptsi, dunǫm ună zuụă mul'ts argats să sitsirǫm la grǫn și scoasim ună coadă.
17. că vinì lānta zuụă, sitsirǫm pănă ăn jimitāti și ișǫ un l'epuri antru noị.
18. și măịnì tāti cu sętsira dupu ịeł și dędi sętsira ăn ịeł și dupu sętsiră căzù și ună carti și ạụ lom cartea.
19. că u căntǫm, ăn ea zitseà că pǫịnę tsi-u fęsiră lă moară să iịă lu fitšoru, să nu iịă lu murāru, și tots bărbatsil' tsi raụ dunats să scultă zisiră că pǫịnę ș-căzù la fitšoru.
20. și fitšoru ạș fuzì cāsă cu pǫịnę.

Nicola Lazăr (de 12 ani, Lugunța).

6. *Pōpa și Lūdu.*

1. Raụ ună-ụară treị frats. maị micu nu ra tamam la crieł și ịeł la-mpărtsǫră. māmă-sa ra lăngă ịeł, și ạl' zisi un laf și ịeł cātsă di ạụ tăltšaști mūmă-sa și la zitsi la frats: «māma murì, tucu ai să-u angrupǫm».
2. maị mārli frāti cātsă să dară grobu; maị micu frāti, tsi nu ra tam la crieł, dărǫ un tšop di ịer și ạụ zăvlitšaști mūmă-sa.
3. di ịundi ạmnà, ạmnà drūmu, bătù pri ună mul'ari, și tsę mul'ari ạl' zisi: «cǫtsi șa bri mīluli, șa ạụ vlitšǫș mūmă-ta?» ịeł l'-u dędi cu ịeru pristi cāp, ạụ tăltšǫ și ịa. și ạl' vicnì la frāti-su: «frāti dǫụ grobur dară». și frāti-su si zătšudì.
4. di ịundi ạmnà, ară dędi di un cǫịni. cǫịnili zălătrǫ și ịeł l'u dędi pristi cap și la tăltšo și ịeł. și ạl' vicnì ară la frāti-su: «frāti, treị grobur dară». și tsel'a frāts si zătšudiră și ạl' zisi maị marli la mijlucānu frāti: «frāti, ai să fuzim că s-na pună ăn bilē tsista drac di fitšor». și fuziră dǫịl' frāts.
5. ịeł li pusi ună pristi ună ăn un grob și lăgǫ dupu frāts și-l' ịunsi lăngă ună moară. și lǫ prășlēnu di moară. tuntsēa frātsil' ạl' zic: «bra frāti, tsi la ver cu prășlēnu di moară?»
6. maị micu frāti zisi: «tsista-i lu māma prășlēn» și frātsil' fuziră ară să la pęrdă, ca să nu l'a pună ăn bilē.
7. ịel lăgǫ dupu ịel', l'i junsi și si pusi pri un pom. amă sub tsela pomu vę doị ụamiń cu primătiịă. și ịeł la zitsi la frāts: «frāts, frāts, s-la tures prășlēnu pristi ịel'?» frātsil' ạl' zisiră: «turę-la, ca s-la tureș» și ịeł la turi pristi ụamiń și l'a murì.
8. fratsil' si spărură și fuziră.
9. maị micu frāti rămāsi cola și tsi să lę di la primatar? lę unęc tămǫńă; și, că fuzì di cola, zisi: «tsi să fac ịo mo cu tsęstă tămǫńă? aị să-u ard» și ạụ pusi ăn ună smăręcă și ăl' dędi foc.
10. și dōmnu tuntsę la durę dintili, ca-l'-tsi dusi fūmu di tămǫńă, ạl' tricù dintili. și dōmnu li trimęsi anghil'il' să vędă cari l'ari fat

tsista bun. anghil'l'i si dusiră și la flară tsela fitšoru tsi al' zitsẹu̯ lūdẹ și l-antribară. «tu la făseș tsista bun la dōmnu?»

— i̯o.

— ai̯ că ti vicăẹști dōmnu.

11. și i̯eł si dusi și dōmnu al' zisi: «tsi bun tser di la mini?»

— tsivà nu voi̯, tucu blugusov tser și tsita sfriełu să-ń la dai̯.

— ai̯ blugusuvit să i̯eș și cu sfriełu cọn să zăsfirèș toată lumea să răzjọcă.

12. lūdẹ chinisì. di cola, di cola, di i̯undi amnà, amnà drūmu, bătù pri un pōpă, tsela pōpa ubidẹ izmichi̯ār și al' zisi la lūdẹ: «nu ver bra mīluli, tsista an să sirbeș la mini?»

13. — voi̯, ama să dărọm păzāri să nu na pișmăndisim vrin di noi̯.

14. — cari si pișmăndisẹscă să scoatim ună fașă din gọrb.

14. — bun delmi șa; păn cọn să cọntă cucu să sirbes la tini. ama cari si pișmăndisẹscă, spusim păzarẹ.

15. — pōpa la trimeasi lūdẹ cu oi̯le să li pască. ca li scoati la cọmp, că zăsfirẹști cu sfriełu, tucu lără să jọcă u̯oi̯li și lūdẹ ancă mai̯ mult sfirẹ cu sfriełu. și u̯oi̯li si fẹsiră lipcă pănă sẹrta. că li vizù pōpa u̯oi̯li flămūndi, al' zisi la lūdẹ: «mult sa flămūndi u̯oi̯li».

— noi̯ cum vẹm dărăt păzarẹ — zisi lūdẹ — ca să nu nă nvirinọm. ti anviriń?

— nu mi anvirin.

— bun.

16. li scoasi ară la paștiri lūdẹ u̯oi̯li și pōpa si dusi să vẹdă cum li paști di sa cọta flămūndi, și cătilin, cătilin dupu i̯eł, pōpa antrọ ăn ună căpină și si scumsi. ca la vizù lūdẹ pōpa, i̯undi ăi̯ scuns ăn căpină, lo să sfirẹscă cu sfrielu și răzjucọ pōpa ăn căpină, și lo să tsọpă: «aman stoi̯!» și lūdẹ ancă cọtă mai̯ mult sfirẹ, și ca si umărọ di sfiriri, stătù.

17. sẹrta al' zisi pōpa la pupadii̯a, ca să vină lūdẹ stară ca să punim siniia, cọt să fatsim crutsi să lăsọm, că multă pọi̯ni mănāncă lūdẹ.

18. și vinì sẹrta lūdẹ di la u̯oi̯ și zisi: «ai̯ să zătsinọm unẹc, pōpi». și pōpa al' zisi la popadii̯a: «puni, pupadii, unẹc să zătsinọm. și pusiră sinii̯a să tsină vechim; și tucu tsi-ș fẹsiră crusti, și pōpa al' zisi la pupadii̯a: «dutsinaș pupadii?»

— i̯a, dutsinai̯.

— dutsinaș tu, pōpi?

— dutsinai̯.

— dutsinaș tu, lūdẹ?

— dutsinai̯

și ardicọ sinii̯a pupadii̯a.

19. mo pupadii̯a al' zitsi la pōpa: «ai̯ să dărọm băcădarnic, că mo dọrmi lūdi». și au̯ pusiră căldarẹ pri foc și lară s-la dară băcădarnicu. proapi ra di dudărari și tucu si sculọ lūdi, au̯ scọti antirii̯a di pri i̯eł și au̯ turì ăn căldari și si culcọ ară.

20. pōpa ạl′ zisi la pupadiịa: «ai̯ să zăvălim ună turtă gărnață ăn ugniști di să măncọm unẹc că ạnfluminzọi̯».
21. și ạu̯ zăvăliră turta ăn ugniști și lūdẹ tucu si scọlă și la zitsi la pōpa cu la popadiịa: «tsẹstă sẹră vizui̯ un vis: aram un agru, ama nu știu̯ tsi vis să iịă tsista, șa la aram, ca cọn ạndirep cacum ăi tsẹstă chi̯oșă».
22. și ạu̯ flọ turta gărnață, ạu̯ răzdrubì ăn ugniști și si culcọ ară lūdẹ di si fẹsi ca zădurmit.
23. pōpa ạl′ zisi ară la pupadiịa: «pupadii, i̯o ạnfluminzọi̯ cu tsista drāc di u̯om, tucu s-mi duc la gărdină să mănānc unẹc praz». și lūdẹ uzọ ară. să sculọ ạș lo cărligu și si dusi la gărdină.
24. ca la vizù pōpa ăn gărdină, zisi: «mara un tsap ari» și la zamăncọ cu cărligu «tsap, tsi..i i ia, mara pusti, la măncọ prazu!»
25. și pōpa zisi: «mara nu dọ că i̯o sam bra lūdẹ». lūdẹ zisi: «măre, tu i̯eș?» pōpa zisi: «i̯o sam» și ạl′ zisi: ti ạnvirin̆, pōpi?» i̯eł zisi «nu mi ạnvirin». pōpa ạl′ zisi la pupadiịa: «ai̯ s-la punim fitšoru să cọntă cucu di s-la gunim lūdẹ».
26. fitšoru, ca si pusi pri per și fẹsi «cucu!», lūdẹ zisi «mara i̯undi ari mo cuc?» și la zămancọ cu lēmnu. lūdẹ ại̯ zisi la pōpa: «ti ạnvirin̆?» — «mi anvirin».
27. ăi̯ bun. toi̯ să-ts scot ună fāșă din gọrb și ạl′ scọsi. pōpa ại̯ zisi la pupadiịa: «ai s-la nicọm, s-la punim la marzini di mari și s-la nicọm.
28. ca si culcară pōpa la ună marzini, lūdẹ lanata marzini, una ca si culcară, lūdẹ ca si sculọ, la picnì pōpa ăn māri și si nicọ pōpa. și i̯o fuzii di còla.

Același.

7. *Mai̯ micu frāti, furil′ și tšurbadžiịa.*

1. Rau̯ ună-u̯ară trei̯ frats fucarai̯ și rau̯ sirats. i̯el′ chinisiră să-ș la ubidẹscă căsmētu.
2. și ạmnară, ạmnară, li stimnì ăn un munti. cola vẹ ună culibă și i̯el′ zisiră: «ai̯ u̯a s-nă culcọm, tucu ai să-u prindim lamba că-i ạntunẹric».
3. bun ma, ca si pruăbidiră, nu vẹu̯ foc să-u prindă. și mai̯ micu frāti si pruăbidi ăn džep și zisi: «i̯a, i̯o am foc» și u prinsiră lamba; ară mai̯ micu frāti zisi: «no-am lānt foc, tsista ăi̯». tuntsẹ mai̯ mạrli frāti zisi «ai̯ delmi că -i̯ șa, ai̯ să-u vigl′ọm pri urdini vidẹla; ună sẹră să-u vegl′um i̯o, ară lāntă sẹră mijlucānu frāti să-u vẹgl′ă, și lāntă sẹră să-u vẹglă mai̯ micu» și șa fẹsiră.
4. ạu̯ vigl′ọ tsẹ sẹră vidẹla mai̯ mārli frāti și si pruvizù. și lară să amnă ară; ạmnară, ạmnară, junsiră ăn un cọmp și cola vẹ ună moară. și i̯el′ zisiră: «ai̯ să rămānem u̯a tsẹstă sẹră» și i̯el′ rămasiră cola.
5. ma vidẹla cu i̯el′ ș-u purtau̯ și i̯eł′ cu urdin ạu̯ vigl′à tsẹ sẹră să nu si stingă. și ạu̯ vigl′ọ tsẹ sẹră mijlucānu frāti și nu si stinsi și si pruvizù.

6. și iel' cătsară drūmu să amnă. ca amnară, amnară, junsiră sęrta ară ăn un lānt mūnti, ăn ună cremnă. și la mai micu frāti ai ra urdinu să-u vęgl'ă vidęla și si culcară doil' frāts să doarmă.

7. bun ma ra vint tsę sęră și aș zădurmì și mai micu frāti. ca zăsuflo un vint, al' tsi stinsi vidęla. și iel' vęu zis «la cari din noi să-l' si stingă vidęla, si la jungl'om».

8. șa mo, mai micu frāti tsi să facă. ieł l'i lăso frātsil' cola și chinisì să amnă nęptę. și ca amno, amno, tucu tsi lo să si zăpruvędă unęc, și ieł, di iundi amnà, amnà, tucu vizù un dęd. tsela ra dōmnu.

9. și micu frāti tsi să facă? ca si pruvizù ai li ligo moinili ópacu la tsela dędu și tsela vę dou fortumi: una ra albă și tsę lāntă ra neagră.

10. mai micu frāti au dăno alba fortumă și au gripì nęgra și si fęsi ară nopti.

11. ieł chinisì să amnă. că amno, amno, si pusi pri un nalt mūnti. vichim cot ra nalt, nu si fatsi. ca si zăpucăto, vizù un foc pristi doisprăts di mūnts. și ieł din dinăuară lăgo cola cu multă silă, idvai junsi ăn douzăts-și-patru sāts; tucu ra nopti.

12. ca si pruchio di foc, dinăuară tucu la căto un fur și al' zisi «tsi ubideș bra mīluli?» ieł di multă frică zisi: «taifa, ubides, di cumits». ieł zisi: «ăi bun, delmi șa să im priună». furil' zisiră: «acu ubideș tor, ardică-la tsista cazān» și ieł', că-l fęsi «ors!» dinăuară la ardico cazānu tsi la ardicau ieł' patru onș. și furil' zisiră: «ai delmi șatsi cu noi și tu».

13. mai micu frāti al' zisi la capidānu: «ai să na dutsim să furom pāri di la filęn tšurbadžiia». și chinisì mai micu frāti nainti, capidānu dupu ieł și lāntă taifă dupu capidān.

14. și rau tsindzots di onș. și antro mai micu frāti nainti; au dișcl'isi unęc porta, amă căt au cripo și antro capidānu și ieł l'-u dędi pristi cap, la tăltšo și un-căti-un tots l'i tăltīo. trętsi un, do-l'-u pristi cap, trętsi lānt do-l'-u, și nu rămasi nitsi-un.

15. mai micu frāti fuzì di cola și si dusi să lę foc ară di cola. flo un jar și la lo. ieł prăsni di cola cu māri silă. și la flo ară tsela dędu tsi ăl' li vę ligat moinili. ieł al' li dizligo moinili. dędu ună-ș-ună au gripì alba fortumă și si fęsi zuuă.

16. mai micu frāti au prinsi lamba, si dusi la doil' frāts, l'i scurnì și la zisi: «dosta durmits!»

17. diminętsata, ca si sculo tšurbadžiia, vizù ăn triușă un bil'uc di uamiń jungl'ats și zisi: «cari ań la fęsi tsista bun la mini, să pot picăsiri, suflit să-ń tsęră și să-l' dau». tšurbadžiia zisi: «lāntă turliiă nu si poti; la tsista anu cari si vină fără pāri să doarmă și căvē să-l' dom, ama să spună tot tsi au fat pănă mo».

18. pristi un mes di văcot, ca junsiră cola, tsel'a zisiră: «ai s-na dutsim la tsista uom să durmim tsęstă sęră». și si dusiră. lară să spună tsi vę fat pănă tuntsę și mai micu frāti zisi: «io pănă mo ia tsi am fat: am jungl'at tsinzots di onș ăn ună triușă. l'i mintšunai «ai si furom pāri di la filęn tšurbadžiia și. . . l'i sparș».

19. tšurbadziia zisi: «lānt bun nu știu tsi s-va fac. am trei il'ă, z-va li dau la voi: mai mārę la mārli; mijlucāna la mijlucānu; mai mica la mai micu și mālu meu tot s-va la dau» și la dędi tot. di iundi rau fucarai, junsiră di tšurbadžii mai tšurbadžii și tùcu bun tricură.

Același.

8. *Pōpa tšurbadžiia și izmichiāru.*

1. Ra una-uară un pōpă mult tšurbadžii și tsireà să pună izmichiār și chinisì să află izmichiār.

2. ca amnǫ, amnǫ, bătù di un cătun turtses și flǫ cola trei frāts fucarai și ieł al' zisi la mai mārli: «nu ver bra mīluli, la mini să viń s-li pașt uoili?»

— bun ăi, cǫtsi să nu voi.

— bun ma, cari di noi si pișmăndisească, s-la bilim.

— bun, zisi fitšoru.

3. și si dusi la pōpa și dipriună zuua la trimeasi cu uoili, și ca vinì pri rutšǫc, la trimęsi cǫinili să-l' ducă pǫini ăn rost.

4. și ca si dutsi cǫinili lăngă izmichiār cu pǫinę ăn rost, și-u lo și ară au turì la cǫinì.

5. ca vinì la dǫuli zǫli, la trimęsi ară cǫinili să-l' ducă pǫini ăn rost. și ca si dusi cǫinili lăngă izmichiār l'u lę pǫinę di la cǫini și si dusi sęrta la pōpa și al' zisi «mi anvirin pōpi».

6. pōpa zisi: «noi cum vem dărat păzari, delmi că ti anviriń să ti biles». și la bilì.

7. si dusi ară pōpa ăn tsela cătun și al' zisi la mūmă-sa: «dǫ-la și mijlūcānu frāti, că mai mārli ăi loș».

8. și si păzărę ară: «tsę si iiă, cari si facă pișman s-la bilim». mijlucānu frāti zisi «bun» și si dusi.

12. și ca vinì pri la rutšǫc, la trimęti pōpa zăgāru să-l' ducă pǫini. ca si dutsi zăgāru lăngă ieł, ieł au turì pǫinę și si dusi sęrta la popa. pōpa al' zisi «ti-anviriń?»

— mi anvirin.

— noi cum vem fat păzārea? si ti biles. și la bilì.

13. napcum si dusi pōpa ară ăn tsela cătunu și al' zitsi la mūma lu fitšoril': «doil' tǫl' il' sa loș, tucu dǫ-la și mai micu il'»

14. bun ma mai micu ști à c'a lui frāts sa bilits și ieł zisi: bun, «ai să vin». pōpa zisi «păzarę ară tsę ăi». și si dusi și mai micu frāti și la trimesi cu oili.

15. ca vinì ară pri la rutšǫc, au trimęsi zăgăritsa să-l' ducă pǫini. și ieł l'-u lę pǫinę di la zăgăritsa și au tăltšǫ zăgăritsa. și ca si anvirinǫ izmichiāru, că la măinești cărligu, la li frǫnsi pitšoarli la uoi.

16. ca vinì pōpa, li flǫ uoili cu frǫnti pitšorli. tuntsę pōpa la trimęsi cu portsil'.

17. ieł, că-l' dutsi portsil' ăn ună mutšari și la li tăl'ǫ coadili la tots portsil' și li antsăpǫ coadili ăn mutšară ună căti ună și l'a vindù portsil'.

18. ca vinì pōpa cola, la ąntribǫ: «i̯undi sa portsil'».
— si nicară ăn mutšară, tucu ela curǫn să l'a scoatim.
19. ca dutsi pōpa, trăgăi̯à, trăgă à nu putù. napcum la trimeasi si ară cu boil'. si pusi pri un mūnti să l'i pască, și la li tăl'ǫ mutschili.
20. ca vinì pōpa s-la prubidească, vędi boil' cu mutschili tăl'ati și ąl' zitsi: «cǫtsi sa șa boil' fără mutschi?» i̯eł zisi: «si rǫd, pōpi, si rǫd, tucu la si zărǫdă unęc; ti ąnviriń?» pōpa zisi: «nu mi ąnvirin».
21. ma pōpa tsęę s-la moară izmichi̯āru. cum să-l' facă, ąl' zisi la pupadii̯a: «i̯a tsi să-l' fatsim: s-nă culcǫm nǫpti pri unā punti, si la punin dijos și să la nicǫm» și pupadii̯a zise: «bun ăi̯».
22. ca si culcară nǫptę și pōpa zisi: «i̯o s-mi culc la unā mārzini, tu la lāntă, ară i̯eł ăn mejluc și să la pucnim di si nęcă, să scăpǫm di i̯eł».
23. bun ma si pugudì diștitat fitšoru, si sculǫ pristi nǫpti și li scǫsi lui̯ rūbi di li pusi lu pupadii̯a și si culcǫ ăn marzini. și pōpa ąl' zisi: «ai̯ s-la picnim» și ąu picnì pupadii̯a ăn vali și si nicǫ pupadii̯a.
24. ca si sculǫ pōpą dimineatsata, ąu vizù nicată pupadii̯a și pōpa ąl' zitsę: «a izmichi̯āruli meu̯, tsi-ń dăraș di-ń nicaș mul'arę».
25. izmichi̯aru ąl zitsi «tsi, ti-ąnviriń, pōpi?
— mi ąnvirin, fitšoruli meu̯.
— noi̯ cum vem fat păzarę, ca să nu nă ąnvirinǫm. mo s-ti biles și la bilì.
26. napcum junsi mai̯ micu frāti māri tšurbadzii̯a din tot cătunu. și i̯o fuzii̯ di cola și vă-u spuș pricazma șa.

Același.

9. *Fęté tsi mănca cal'.*

1. Ra unā-u̯ară un u̯om și unā mul'ari, tsi nu rudęu̯.
2. chinisiră doi̯l' drūmu să-ș la ubidęscă căsmētu. ąmnară, ąmnară doi̯l' drūmu și cum ąmnară drūmu, ișǫ antru i̯el' un u̯om; tsela u̯omu ra drācu și la zisi: i̯undi va dutsits voi̯?
— na dutsim să la ubidim căsmētu că nu rudim.
— na-vă unā męră, să pustits patruzǫts di zǫli și să măncats trei̯ or di lă i̯a și napcum să rudits, zisi drācu și i̯el' ąș fuziră.
3. ca ąmnară, ąmnară drūmu, tsela drācu si priminì cu lāntă rūbă și ișǫ antru i̯el' birda și la zisi: «i̯undi va dutsits voi̯?»
— s-na ubidim căsmētu.
— na-vă unā męră, să pustits patruzǫts di zǫli, di să măncats trei̯ u̯or di lă i̯a, că napcumta să rudits.
4. și ară șa lă trei̯li u̯or si priminì și ișǫ birda antru i̯el' și la zisi: «i̯undi vă dutsits voi̯?».
— s-nă la ubidim căsmētu.
— na-vă tsista męră, di să pustits patruzǫts di zǫli și să măncats trei̯-u̯ori di lă i̯a că napcumta să rudits.

5. și iel' lă treili uor au lară męra și pustiră patruzǫts di zǫli și-u măncară, și dupu tse-u măncară rudiră ună fętă.

6. și iel' doil' rau singur și zisiră: «ai, mo să na lom ancă un fitšor pănă să cręscă fęta». și aș lară ancă un fitšor.

7. și iel' vęu cal' și la trimęsiră tsela fitšoru s-l'a pască cal'il' și tsela fitšoru l'a păscù un-dǫu săptămǫń tsel'a cal'il'.

9. și tsę fētă si fęsi di șasi săptămǫń și cătsǫ să mănāncă e sęră căti un cał. și al' mancǫ vrină zatsi di cal' și tsela uomu nu știà cari tse si fac cal'il' și al' zisi la tsela fitšoru: «iundi rau cal'il', tsi si fęsiră tsel'a cal'?» și tsela fitšoru al' zisi: «io sęra l'i anumirai ua rau, și moinista sęră ară șa».

10. și tsela uomu zisi: «ai io as mi duc cu cal'il' să-l' pasc» și si dusi cu iel' și sęrta că vinì li' ancl'isi.

10. ca si sculǫ dimineatsata, l'a anumirǫ. un cał nu ra și zisi: «tsi si fac tsișta cal'?» io sęrta l'a puș ua» și izmichiāru zisi: «stară io să vin să dorm lăngă iel' di să ved tsi si fac».

11. si dusi cu iel' și sęrta ca vinì l'i anumirǫ și l'i ancli'si. ca si sculǫ dimineatsata l'i anumirǫ și un cał nu vę și zisi: «tsi si fac tsișta cal'; io sęra l'i puș tots ua» și izmichiāru zisi: «stară io să vin să dorm lăngă iel', dı să ved tsi si fac?»

12. si dusi sęrta si culcǫ ăn iasli; zăstătù unęc și tsę fęta măncǫ un cał și si culcǫ ăn lęgăn. și lāntă sęră ară șa fęsi și șa la lǫ tots cal'il' și l'a măncǫ.

13. și tsela izmichiāru sizi: «tāti, io să-ń lęu un cał și să fug ca s-nu l'a mănāncă tots» și tātă-su al' zisi: «lę-ts» și eł aș lęsi un mai juni și aș la lǫ și fuzì cu ieł și si dusi la un tšurbadžiia.

14. tsela tšurbadžiia vę ună fętă și al' zisi la tsela fitšoru: «io s-ti lęu la mini, la fęta mea» și fitšoru zisi: «bun». bini ma fęta nu la vrę și al' zisi la tātă-su: «tsista fitšor io nu la voi, tucu ai s-la sparzim, s-la trimętim ăn vrin loc, di beichi s-nu vină ua.

15. și la trimęsiră ca să află lapti di răslān și să li ducă lă fętă. ieł si dusi lă răslānca ca să-l' tsęră lapti.

16. si pusi fitšoru pri un fag și tsela fagu si zăclătinǫ și lă fitšoru al' căzù cutsǫtu lăngă răslāncă și ia zisi: «cari au fęsi tsista bun la mini, io tser s-la știu». fitšoru al' spusi: «io la feș».

— tse tser mo di la mini?

— lapti tser di la tini, ca să-l' duc la fętă.

17. și tsę al' dędi lapti și doi răslāń, și ieł si dusi lă fętă al' dusi lapti și răslāńil'. al' ligǫ și la fętă dǫuli zęisti și ăl' zisi: «cǫn să ti stringă zęistili, tu să -l' gripeș răslāńil'.

18. ieł si dusi la tātă-su iundi eł l'i păștę cal'il' și ăntrǫ ăn aiǫr; și tsę fētă tse măncà cal' isǫ și al' zisi: «e bini că viniș, să-ń-li zătutšǫs dintsil, și cătsǫ al' la măncǫ lă cał unu pitšor.

19. napcum lāntu și ieł al' la măncǫ lă cał un pitšor și șa tots al' l'i măncǫ; și că vinì lă tărbușǫńă, tsela fitšoru scǫti izmęnili, li ampl'ă cu tšinușă și fęta si dusi s-li mănāncă; și că lăpnì cu rostu

di izmęni, și rostu ăl' tsi ąmpl'ă di tšinușă și fitšoru lo migdan și fuzì.

20. tsę fętă, că-l'-tsi strinsiră zęịstli și l' gripì răslăńil' și fitšoru l'i lo răslăńil', și ąmnǫ, ąmnǫ drūmu și tsę fętă ąl' isǫ ăntru ieł și ąl' zisi: «tuntsę cu un mi zăbucuraș amă mo cu treị». tuntsę răslăńil' ąų cătsară și ąl' zisiră: «scǫti mūma-ta și ta-tu, și cal'il' și tot tse-ai măncat». și ịa scǫsi tot tsi vę măncat și si dusiră mūmă-sa cu tătă-su căsă.

Același.

Lisitsa și pădāru.

1. Aș ra ună-ųară ună lisitsă tsi sfaca dzuųă si dutsę la ună vińă ca să mănāncă uųă. și ąl' zisi lisitsa la pădāru: «du unęc uųă».
— bun.
— tsi bun tser să-ts fac?
— să-ń afliș ună rămasnică.
— ịo să tsu-u lęų fęta lu ąmpirātu.
— acu pots.
— pot, ama să la vinz piștōlu și să lęị cǫtiva pāri să ts-u lęų ịo.
— bun.

2. și fitšoru la vindù piștōlu și lisitsa si dusi la ąmpirātu și ąl' zisi: «ịa cum să-ń daị fęta lă un fitšor». ąmpirātu zisi: «bun, să ts-u daų».

3. și vinì lisista și ąl' zisi la fitšoru: «bun, să-u da ąmpirātu». dupu ună zuųă lisista si dusi la ąmpirātu și ąl' zisi: «ąmpirāti, să-u daị cutla să li numir lirili». și ąmpirātu zisi: «bun, să ts-u daų»

4. și ąl' lǫ cutla și si dusi căsă și ịa vę ună liră și-u pusi ăn ună cripătură di cutlă să zică ąmpirātu că cari știịă cǫti pari ari tsista fitšor.

5. si dusi lisitsa lă ąmpirātu să l'-u ducă cutla și ąmpirātu că ąų lǫ cutla, că flǫ ună liră si zătšudì și ąș zisi singur ăn crieł: «bre, ca-ști cǫti pāri ari tsista fitšor.

6. și napcunta, dupu trei, patru zǫli zisi: «ąmpirātuli, du-u cutla să-l' numir midžitsl'i». și-l' numirǫ și pusi lisitsa ară un midžit ăn ună cripătură ăn cutlă și că-u dusi lisitsa cutla la ąmpirātu și ca vizù ąmpirātu că ară ari midžit ăn cripătură, zisi ca-ști cǫti pāri ari delmi șa ąș li lasă pārili ăn cutlă.

7. napcunta si dusi lisitsa la ąmpirātu și ąl' zisi: «e, ąmpirāti, să-u daị fęta?» ąmpirātu zisi: «să ts-u daų, tucu du-la fitšoru să la ved».

8. și chinisiră să si ducă, ama fitšoru ra rupt, nu vę rūbă. și mo cum să facă, că lă ra rușǫni să si ducă șa rupts la ąmpirātu.

9. ịel' tăl'ară cǫtivà smărets și li vlitšaų drūmu, și isǫ praų mult, ca să zică că nă ișǫră ăn drūm niști cumits și nă li lară și rūbili și tsiręų să nă tăltšască, tucu ara bun că curtulisim.

10. mo ąmpirātu ąl' zisi la fitšor: «mo dară un cunāc că să șidets». ară lisitsa știà un cunāc ịundi șădeà ună nibunil'ă (tsărăvină), și că si dusiră la cunāc ąų flară tsę nibunil'ă că durmę ăn tręm și cătilin, cătilin ąų lară tsę nibunil'ă și ąų turiră ăn bunar și murì nibunil'a.

11. și la lară cunācu și mo șădęu̯ tots treil'. bun ma la pădār ăi̯ ra frică să nu ii̯ă mai̯ māri di i̯eł. cǫn durmę, cătilin au̯ lǫ, tsirę și i̯a să-u turęscă ăn bunar, bun mă i̯a, că picăsì și ca si sculǫ, ăl' zisi la pădāru: «știi cā cum rai̯, ară șa să ti fac». și fitšoru zisi: «l'artă-mi, grișǫi, lāntă u̯ară nu fac șa», și pi urmă stătură tots trei̯l' ăn cāsă.

Nicola Tanur (de 12 ani, Lunguța).

11. *Bāba și fęta tsi tăltšà furliń și răzint.*

1. Aș ra unã-u̯ară un moș și ạl' muri mul'arę. i̯eł ạș vę unã fętă și mult ra fucarà.

2. i̯eł si ạnsurǫ la dǫu̯li or cu unã bābă cari vę și i̯a unã fętă mult linoasă. bun ma tsę bābă lui̯ fętă mult ạu̯ milui̯à, ară lu moșu itš nu-ạu̯ vrę, și dai̯ma ạu̯ trimitę pri i̯undi să nu si toarnă.

3. ạu̯ trimęsi unã-u̯ară să dǫnă ramur din unã cremnă i̯undi nitsi mūsca nu putę să antră, și tsę fętă ạl' zisi: «aman māri māmu, cum să antrum cola ăn tsę cremnă, i̯undi nitsi mūsca nu pǫti să antră».

4. bun ma tsę nu-l' ra aliz mūmă și ạl' zitsi: «du-ti, că să ti tăltšǫs». și tsę fachiră di fętă tsi să facă, va-nu-va, să si ducă. și si dusi.

5. că lǫ, cătilin, cătilin, ạntrǫ ăn cremnă și lǫ să ubidęscă dupu ramur și tucu ăn jos si năvălę și nu putę să află ramur di i̯undi ubidę.

6. (upu ramur, tucu flǫ unã bābă cola, și tsę bābă ại̯ zisi: «tsi ubideș māri mila?»

— am unã māmă și ń-ăi̯ māști, tucu cată să mi crimnisească.

— tsi să fats māri mila, șa-i maștę; nu ver să-ń zăcats unęc ăn cap, māri mila?

— ai să-ts cat bābu. și lǫ să-l' cātă și i̯a lǫ să tăltšască lindiń și bāba ạu̯ ạntribǫ.

— tsi tăltšǫș, māri mila?

— furliń și răzint tăltšos bābo.

— blugusluvită să i̯eș di dǫmnu. și antru tini și dupu tini furliń și răzint să ii̯ă; mo nu ver, māri mila, la mini să viń să-ń-l'i cats pul'il'?

— voi̯, cǫtsi să nu voi̯. și si dusi cāsă la bāba și ạl' spusi cum s-li cată pul'il', și bāba zisi: «i̯o să mi duc pănă la unã zintunii̯ă, și mǫini ăn tsista văcǫt să vin; i̯o ạts spuș cum să li cats».

7. bāba fuzì și fęta di bun mai̯ bun li nărnì pul'il'. ca vinì mǫi̯nista bāba, l'i ạntribǫ pișin pul'il': «cum va nărnì?» pul'il' zisiră: «noi̯ tărtšǫm că tu nă nărniș, cǫta bun tsi nă ra».

8. și fęta sirbì vrin mes di văcǫt și ạl' zisi la bāba: «aman bābu, dǫ-ń izin să mi duc cāsă că s-mi taltšască māma».

— du-ti cu sānătati mila, tucu lę-ts di u̯a tsi ti arisęști și trazi.

— să lęu̯ unā cutii̯ă.

— nu lęi̯ lānt lucru, saldi unã cutii̯ă?

— cǫta ăń fatsi acu.

9. și si dusi cu sănătati fẹta căsă. cọn au̯ dișl'isi cutii̯a vizù goali furliń și tātā-su scăpọ din fucărlọc.
10. bun amă la tsẹ bābă ạl' tsi murẹ di jali. bāba ạu̯ trimẹsi lui̯ fẹtă și i̯a si ducă tsiva di cola.
11. ca si dusi fẹta cola, ạu̯ flọ și i̯a tsẹ bābă și ạl' zisi bāba lă fẹtă: «nu ver, mări mila, să-ń zăcats ăn cap?» și i̯a zisi: «să-ts cat» și lọ să-l' tăltšască piducl'i. și ạu̯ ạntribọ bāba: «tsi tăltšọș mori mila?»
— piducl'i.
— ai̯ să da dōmnu di ghi̯eț să nu scap. ver, mări mila, să-ń-l'i cats pul'il'?
— bun ăi̯.
12. și bāba ạl' spusi: «i̯a, apu pupăriță să nu lă dai̯ la pul'. i̯a, i̯o să mi duc pănă ăn un loc, mọi̯ni să vin.
13. si dusi bāba, și fẹta la ạncălzẹști āpu la pul' și lă da să bẹ și là li pupărì gușil'.
14. cọn vinì mọi̯nista bāba, cọt putẹu̯ tsăpau̯ pul'il'. și fẹta zisi «să fug, bābu?»
— fui, și lẹts tse tser.
— să lẹu̯ un sinduchi.
— bun ma cu mọi̯na ta s-la dișl'iz.
15. și fẹta si dusi bucuroasă căsă că vẹ nọu̯ sinduchi̯ și că-u i̯cl'imọ mūmă-sa să dișl'idă, și ună că la dișl'isi, ișọră di cola turlì-turlì di șọrp și ạu̯ măncără și mūmă-sa și fẹta.
16. pricazmă ạń știi̯am și pricazmă va spuș, și i̯o vinii̯ di cola.

Același.

12. *Șarpili cu lisitsa.*

1. Un u̯om, di i̯undi ạș ạmnà drūmu, bătù ună u̯ară di un șarpi pulupit sup ună rọpă, și șarpili ạl'tsi rugọ la tsela u̯omu: «aman ạts mi rog, turẹ-ń rọpa di pri mini di tse bun tser să-ts fac».
2. șarpili tsi bun pọti să-ts facă — zisi u̯omu — să ti mutšcă bei̯chi. cum șa să ti mutšcum, zisi șarpili.
3. u̯omu la dispulupì șarpili și ancă nitsi nu ra ișọt șarpili di sub rọpă și lu zanvii di pitšioari u̯omu. u̯omu zisi :«aman džanăm, i̯o ạts feș bun, tu așa nibun să-ń fats?»
— tu nu știi că la un u̯om acu ạl' fats bun i̯eł ạts fatsi nibun?
— aman džanăm, toi̯ să ạntribạm vrin să videm cum să zică, acu zitsi șa, mutšcă-mi.
4. că ạmnară, ạmnară, bătură di un cał și șarpili la ạntribọ tsela cału. cału zisi: «i̯o cọn ram ăn văcọt, meu̯ stăpọn mult mi vrẹ și mi cătà. că ạl' sfărșọ lucru mo, că ạmbitărni̯ mi gunì».
5. și șarpili ạl' zisi la tsela u̯omu: «e, vez că la un u̯om acu ạl' fats bun, i̯eł ạts fatsi nibun?» și tsela u̯omu ạl' zisi la șarpi: «ai̯ să ạntribọm ạncă vrin». șarpili zisi: «acu ai̯ mirachi, ai să ạntribọm».

6. că ąmnară, ąmnară drūmu, bătură pri un cǫini și la ąntribară tsela cǫinili. șarpili ąl' zisi la cǫini: «la un uom cǫn ąl' fats bun, ieł nu-ts fatsi nibun?» cǫinili zisi: «șa-i, driptati ai. io cǫn ram la meu stăpǫn ăn văcǫt și la vigl'am di uamiń rǫi, mi cătà; mǫ că ąnbitărnii, mi gunì.

7. șarpili ąl' zisi la tsela uomu: «e, să ti mutšcum?» uomu zisi: «aman, ai să ąntribǫm ancă un di napcunta acu zitsi și ieł șa, mutšcă-mi».

8. și ca ąmnară, ąmnară drūmu, bătură di unǎ lisitsă. tsela uomu ąncă di diparti ąl' fęsi cu ocl'u la lisitsă: «scapă-mi di la șarpi, stară să-ts l'a dau tots galbinl'i»,

9. șarpili ąu ąntribǫ lisitsa: «cum zits, lisitsu, lă un uom cǫn ąl' fats bun, ieł nu-ts fatsi nibun?» lisitsa zisi: «ami nu știu cum să-ts spun; nu pot să ąntsileg din spus că sam groasă ăn cap, tucu dărats-vă ară șa cum rats, și să videm dali si cadi să la mutšchiș.

10. și șarpili ąntrǫ ară sub unǎ rǫpă și ąl' pusi rǫpa lisitsa pri ieł și ąl' zisi: «șa rats?».

— șa.

— ai creapă mo ua.

11. și la dărǫ șarpili lisitsa. și uomu ąl' zisi la lisitsa: «stară pri la stimnit să viń ca să la las cutetsu dișl'is, tu să viń să li mănānts toati găl'inli?.

12. și ca si dusi cāsă tsela uomu, ąl' spusi la lui mul'ari: «șa pătsǫi, lisitsa mi scăpǫ» tucu ąl' tăcsi găl'inli tsęstă sęră să vină să li mănāncă» — și cum șa, zisi lu mul'ari; nu li dau io găl'inli». și pusi ișmichiaru la poartă să ștętă cu tšămuzli și unǎ că ąntrǫ lisitsa, că-u zămăncară cu tšămuzli, ąu tăltšǫră lisitsa.

Același.

13. *Lisitsa și lupu.*

1. Un piștar ąncărcǫ cału cu peșt și chinisì si ducă să li vindă ăn vrin cătun.

2. cum ąmnà, ąmnà drūmu, flǫ unǎ lisitsă moartă ăn drūm și ieł zisi: «i, pusta, ăn drūm ti flaș să mor» și-u lǫ ąu pusi ăn pănăganu lu cału.

3. tsę lisitsa nu ra moartă, tucu șa vru di si fęsi și lisitsa cum ra pri cał, cătsǫ să turęscă peșt ăn drūm și ąș-li turì tots peștil' ăn drum și sărnì di pri cał și tsela nu picăsí că lisitsa peștil' ąl' li turì.

4. lisitsa ąș li dunǫ tots peștil' din drum, si dusi lăngă lup și lupu ąl' zisi: «di iundi li ai cǫta tu lisitsu?»

— e ghidi, bebi cumuvoltši, tser să ieș itru, di să cats și tu peșt. mi duș la unǎ moară, că ăń puș di gușă un chiup, că ąntrai ăn tšarc la moară, l'i cătsai.

— ai să na dutsim doil' să cătsǫm mai mul'ts. și chinisiră doil' să si ducă să catsă peșt.

5. ạmnară, ạmnară do l′, si dusiră la moară. tsela murāru tuntsẹ ạş dărà cāsă şi nu li picăsì itš. lisitsa lọ un chịup māri ại la pusi la lup di guşă, ạl′ zisi: «antră mo tu di catsă» şi lupu ạl′ tsi clupnì ăn tšarc şi chịupu că ạl′ tsi ạmplọ di apu şi nu putẹ nitsi să la zămitšcă.

6. şi moara zăpărọ nu mătsinà. şi murāru ăş lọ lostu, işọ si dusi la tšarc şi la vizù lupu cu chịupu di guşă, şi că ạl′ ăntrọ ăn tsarsc cu lostu, la bătù, bătù, la zdruminọ di chịutec. şi lisitsa ạl′ zisi: «di tsi cọta ịeş bătut, cari ti bătù?»

— că-ń vinì murāru cu lostu ăn tšarc, mi bătù.

— ịo sam bătută mai mult di tini. cată mozucu ạń cură; stoi s-ti ạncalic, bebi cumuvoltši, că nu pot să amnum, că sam zdruminat.

7. şi la ạncălicọ lupu, şi lupu tot zdruminat lisitsa ạu purtà. lisitsa cọn ra ạncălicată zitsẹ: «loşu sănătosu la poartă».

8. şi cọn ạmnà lupu, pri ịundi si trẹcă? — pri lăngă gaura lu lisitsa, şi lisitsa si zăpnì şi ạntrọ ăn gaură. şi lupu zisi «futǎ-ńi-ts pusta, ịo odvam ti purtam, di tu şa să-ń fats?»

9. ạş lọ lupu un par să-u tăltšască lisitsa ăn gaură şi ạş tăl′o un tšop. că la pusi tšopu ăn gaură să-u scoată lisitsa, lisitsa că lọ să tsọpă: «tšitšuruş-pitšurus, tšitšuruş-pitšuruş». lupu tărtšà că-u cătsọ di pitšor şi că trăgnì selnic, că-l scăpọ tšopu şi căzù selnic di piună cremnă şi murì. şi ịo viniị di cola şi vă spun la voi.

Nicola Lazăr (de 12 ani, Lugunța).

14. *Mul′arẹ şi foartitsli.*

1. Ra ună-ụară ună mul′ari şi un bărbāt. după tse si ạnsurară, vrină bună zùụă nu vizură, şi tucu nibun tricură.

2. bărbātu ra mult bun, tucu mul′arẹ ra mult raụă. ịel′ nitsi ună-ụară nu putẹụ si zăpricăjască doil′.

3. ună-ụară chinisiră doil′ să si ducă ăn un cătun şi ạmnară, ạmnară drūmu, flară un tšair tse vẹ ịarbă multă şi mătšcată; tam tuntsi ra di cusiri.

4. şi bărbātu ạl′ zisi la mul′arẹ: «vez mul′ari tse ịarbă mătšcată şi pricuptsită? să vinim mọịni să-u cusim» şi mul′arẹ ạl′ zisi la bărbātu: «tse, tu ịeş lūd bre ụomuli, cu coasă ịarba nu cuses; cu foarfitsli ạụ cuses ịarba, ara cu coasa cuses barba».

5. şi bărbātu zisi: «lup mănca-la, nu putem s-na lọm ăn zbor cu tsẹstă mul′ari» şi ịeł al′ zisi «ịa-li foarf tsli mulári pots să cuseş un puloc, ili nu?». şi mul′arẹ zisi: «mo tu, bărbāti, nu mi ạnvẹtsă că ịo ştiụ di cọn ram tinīră, că cu foarfitsli u cuses ịarba şi cu coasa barba».

6. — tats mul′ari, zisi bărbātu, ca s-ti tures ăn vali s-ti mănăncă satsul′ că ăn tini raụ tots dratsil′.

Acelaşi.

15. *Pricazma lu un pāşă.*

1. Ra ună-uară un pāşă şi aş vę doi fitšor şi mul'arę lui. tela pāşa ra mult tšurbadžiia, vę un cunac cafcu nu vę nitsi un pāşă.

2. bun amă că si culcǫ sęrta, pāşa vizù un vis: «voi să trazits mǫncă ună-uară, că ăn tinirętsă, că ân bătărnętsă; tucu spuni cǫn mai ver si traz mǫncă ăn tinirętă, ili ăn bătărnętsă?»

2. pāşa zisi: «io nu ştiu, toi să-u antreb mul'arę». şi ieł au antribǫ mul'arę: «cǫn ăi mai bun să trazim mǫncă ăn tinirętsă, ili ăn bătărnętsă».

4. mul'arę zisi: «ăn tinirętsă ăi mai bun». şi pāşa zisi: «ai ăn bătărnętsă tsi să trazim berim, să trazim ăn tinirętsă».

5. dupu unęc văcǫt tsela cunācu lu pāşa tucu si prinsi şi tot cunācu arsi cu tut pāri cu tut tot, şi pāşa junsi fucară.

6. tuntsę pāşa zisi: «mo, mul'ari, ai s-na glăvim cari iundi poati».

7. chinisì cu doil'i fitšor şi cu mul'arę lui. cola ăn cunācu lor vinì un lānt pāşă şi la dărǫ cunācu bun.

8. pāşa cu taifa lui si pun văcār ăn un cătun. cǫn vinì tsela pāşa tsi la vę dărat cunācu, dusi doi cal', l'i ligǫ ăn un tšair şi trimęsi văcāru să l'a vęgl'ă, şi ieł cătălin, cătălin lǫ mul'arę şi fuzì.

9. cǫn vinì pāşa tsi ra văcār, vizù mul'arę lată. tuntsę ieł la zisi la fitšor: «aidits fitšor să fuzim ăn un lānt cătun».

10. ca chinisiră vichim, că viniră la Vardar, tātă-su la lǫ mai marli fitšor, ăra mai micu la lăsǫ lăngă marzinę di punti. şi ca amnară, amnară prin apu, ca viniră ăn mejluc, tsela fitšoru tse ra lăngă marzinę di punti la lǫ un lup. tātă-su si anturnǫ ghiua s-la scapă, aş la nicǫ şi lāntu fitšor.

11. tātă-su zisi: «e n' ǫri (=nu ari) bun di mini vechim, ai s-mi glăves la tsista pāşă. ca si dusi la pǫrtă, zăşizù unęc pri prag, işǫ izmichiāru lu pāşa şi ai zisi: «tsi tser bra mīluli?» ieł zisi: «tser si sirbes la vrin, acu ari loc». izmichiāru zisi: «ari lucru» — ăi bun, zisi ieł şi lǫ si sirbęscă la pāşa.

12. pāşa vę trei cal' crastav. ieł lǫ s-l'i licuiască şi l'i licuì, ca ştitsi dărà. că la vizù izmichiāru, al' spusi la pāşa. pāşa al' zisi la izmichiāru: «cǫn să fugă, cată străjà-la, di să videm tsi pisăiaşti».

13. nu ştiu cum fęsi izmichiāru, ai lǫ ună carti şi l'-u dędi la pāşa. pāşa zisi: «bre, tsista vrin chitip pǫti să iiă». cătsǫ pāşa la pusi chitip. tsela tucu pisăià şi cătălin, cătălin junsi ară pāşă.

14. bun ma tsela lui fitšor tsi ra nicat ăn Vardar la cătsǫ un piştar, ară mai micu la scăpară coinil' di la lup şi si flară doil'. şi zisiră: «aidi si sirbim». iundi să si ducă si sirbęscă la pāşa, la lor tātă.

15. ca si dusiră vichim cola, sirbiră mult văcǫt. atsi tsela mai mārli zisi: «abra noi cǫta văcǫt tsi im priună nu na vem antribat cari di iundi im».

16. tsela mai mārli zisi: «io şa ram ună-uară, vęm un frāti mai mic di mini şi ună mūmă şi un tātă tsi ra pāşă. cǫn si sparsi lucru di căsă, mān a na-u lară, şi tāti tsi să facă, fuzì ăn un lānt cătun,

cǫn vinim la Vardar, la lăsǫm unu frāti la marzini și la măncǫ lupu, arā mini mi lǫ Vardaru și mi scǫsiră niști p'știar».

17. cǫn flǫ pāșa că tsel'a rau̯ lui̯ fitîor, lo s-l'i gușnęscă și mumă-sa au̯ lǫ di la lāntu pāșă și zisi: «tu cum pots să lęi̯ axeană mul'ari?» și ca si răstsirtară, la spinzurǫ pāșa. și napcunta junsiră mai̯ mult tšurbadžii̯ di cum rau̯ tinir.

Nicola Tanur (de 12 ani, Lugunța).

16. *Mōșu tsi tal'ă tsintsi mil' di sufliti.*

1. Ra ună-u̯ară un u̯om mōș, aș vę un duchi̯an și i zuu̯a la duchi̯an șidę.

2. ună-u̯ară ca si dunară multi mușt pri șicher, i̯eł ca dędi cu palma, tsintsi mil' din dinău̯ară tăltšǫ. și zisi: «e, i̯o mo cǫta sam juni, la ună oară cǫta sufliti cǫn tăltšǫs tsi tser vichim».

3. i̯eł cătsǫ și dărǫ ună carti, ca cum că mōșu duchi̯andžii̯a cǫta sufliti la ună-u̯ară tăltšǫ, cari ai̯ tsǫni la s-vină au̯. și au̯ zălipì cartę pri tšeșmă.

4. ca vinì un chirchez să lę apu, ca si zăpucătǫ, au̯ vizù cartę, au̯ căntǫ și si spărù. tuntsę l-antribǫ tsela dędu: «abra dędu, ań dai̯ să ampl'um unęc apu?» dędu zisi: «ampl'ă».

5. dędu la antribǫ tsela chirchezu: «i̯undi șădets voi̯ să vin și i̯o» tsel chirchezu zisi: «ai̯ delmi că tser să-ts spunim».

6. ca si dusi dędu cāsă la chirchej, tsela chirchezu tsi ra la apu, la spusi la lāntsil' «cǫta juni ăi̯ dędu, la ună palmă tsintsi mil' di sufliti tăltšaști». tsel'a chirchejil si spărură vichim di eł.

7. tsela dędu tucu șădę și chirchezil' ai̯ purtau̯ apu, lęmni, pǫi̯ni, di tǫti lucrili. ca la duvilì, zisiră: «ai̯ să-i turim apu pupurită pristi eł»

8. *tsela dēdu uzǫ, si sculǫ di cola, pusi un butšum ăn locu lui̯ și si culcǫ i̯eł ăn lānt loc. tsel a vichim catsă turę-l' apu zăi̯artă și zisiră: «la murim pustu».

9. ca vinì mǫi̯nista, si sculǫ, la lǫ butšumu, la turì și zisi: «e, tsęstă sęră tsi mi mutšcau̯ piducl'i». tsel'a zisiră: «bre, tsista u̯om cǫta juni, apa pupurită ai̯-tsi ftasi piducl'u».

10. i̯el' zisiră «ai̯ n' ǫri fai̯dă, ai̯ tsęstă sęră să la tăltšǫm cu băltiili». i̯eł ca uzǫ, la pusi butšumu la lui̯ loc, și si culcǫ ieł ăn lānt loc. tsel'a chirchezil', ca la zămăncāră cu băltiili, dǫ și ară dǫ, și zisiră: «la tăltšǫm pustu».

11. tsela mǫi̯nista diminętsa si scǫlă, la l'a butšumu și zisi: «e, tsęstă sęră tsi mi drăpęm mult».

12. i̯eł' zisiră: «bra, futā-l'māi̯ca, n'ǫri culai̯ di tsista u̯om. bun amă, i̯eł tucu șade. la tsel' la si duvilì vichim și ai̯ zisiră: «abra dędu, na fǫlili, du-ti și tu di lę unęc apu».

13. i̯eł si sculǫ, si dusi la tšeșmă, lo sapa și cătsǫ să-u spargă tšeșma și zăbăvì mult și dusiră tsel'a chirchejil' și zisiră: «tsi fats bra cǫta

văcǫt?» i̯eł zisi: «mara tsi si mi măntšos ṣa să port apu pri gǫrb, toi̯ să-u scot apa ăn tr.uṣă di să na vină lesnic».

14. chirchezu zisi: «mora aman, nu ṣa džinăm, nu-i saldi di noi̯ tsęstă apă; u̯a-i di tots» ṣi i̯eł zisi: «ai̯, delmi ṣa». si dusi cāsă, lǫ să ṣadă, ară că la duvilì la chirchej ṣi ai̯ zisiră: «aman bra dędu, tsi-i tsęsta ṣădęri di tini. du-ti ṣi tu di du ună-u̯ară lęmni, tsi-i tsęstă ṣădęri di tini». i̯eł zisi: «bună-i, mi duc». ṣi si dusi ăn urmān, lǫ ună fetsi di funi, la l:gǫ tot urmānu cu funili. i̯eł amu nitsi un fag nu putę să ardică ṣi zitsę că tǫtă curii̯a să-u ardică.

15. ca zăbovì ară mult văcǫt, viniră ară chirchezil': «mara tsi fats?» dędu zisi: «mara tsi să fats, ṣa să ti măntšoṣ, li zăligai̯ u̯a tots fazil' una-di-una ṣi i̯o mo să li trăgnes ṣi să li duc cāsă».

16. chirchezil' zisiră: «mara aman, nu ṣa džanăm, tsista urmān u̯a ăi̯ di tots nu-i saldi di noi̯» ṣi i̯eł la lăsǫ urmānu, si dusi cāsă ṣi ṣizù, ṣizù mult văcǫt.

17. vini sęra să dară cavgă cu turcu, chirchejil' ai̯ zisiră: «e, mo, dēduli, cum să dărǫm. cavgă vem cu turcu». i̯eł zisi: «e, tsę gailē să-u dunats, ai̯dits cu mini».

18. si pusiră, pri cal' ṣi la pusiră ṣi i̯eł pri cał; i̯eł căzù; tuntsę la cătsară la pusiră ară pri cał ṣi i̯eł cătsǫ si tsǫpă: «fuzits turtsi că i̯a-na noi̯ vinim să va tăltšǫm». tsăpǫ, tsăpǫ, ṣi turtsil' si apărură ṣi fuziră ṣi i̯eł zisi: «videts i̯o cum fac?»

19. ṣi si dusiră cāsă, cătsară să ṣadă ṣi el' al' zisiră: «abra dędu, nu ver să-ts dǫm un tagardžic di pāri ṣi să-ts fuz cāsă?» i̯eł zisi «e, mo nu ṣtiu̯ carì la lę tagardžicu, acu tsirets vrin di voi̯ dutsits-la tagardžicu pănă cāsă di să vin».

20. ṣi un chirchez la lǫ tagardžicu pri gǫrb ṣi că pruchi̯ă di cāsă, tsela dędu zisi: «vez noastră cāsă cu cǫjă di chirchej ăi̯ cupirită, tucu toi̯ s-mi duc i̯o mai̯ nainti».

21. zăstătù unęc tsela chirchezu si zătrimurǫ. tuntsę dędu zisi la fitšoril' lui̯: «lats tots căti un cutsǫt ṣi tsăpats: carni di chirchez tsirem» ṣi si dusi di la lǫ chirchezu ṣi antrară ăn cāsă. tuntsę fitšoril' lară să tsǫpă: «carni di chirchez tsirem, carni di chirchez tsirem».

22. ṣi i̯eł fachiru la lăsǫ tagardžicu di liri ṣi fuzì di cola ṣi i̯o fuzii̯ di cola. pricazmă ań ṣtii̯am ṣi pricazmă va spuṣ ṣi cǫt putui̯, cǫta va mintšunai̯.

Acelaṣi.

17. *U̯omu fucară.*

1. Ra ună-u̯ară un tātă tsi aṣ vę un fitšor. bun ma ra mult fucarà, nu vę pǫi̯ni să mănāncă.

2. ca-l'-tsi stimnì, i̯eł zisi: «ai̯ si fug di cāsă». că fuzì di cāsă, si pusi pri un bręst ṣi zisi: «toi̯ să videm tsi să tręcă pri u̯à tsęstă sęră».

3. că stătù, că stătù, tucu vizù niṣti u̯amiń i̯undi vin sub bręst ṣi tucu aṣ mutară ună rǫpă ṣi antrară trei̯sprăts di ǫnṣ ṣi trei̯sprăts i̯ṣǫră.

4. tsela uomu tsi ra pri bręst si disfęsi, cǫn mutǫ rǫpa vizù multi liri și eł ąu pusi rǫpa și si dusi căsă, lǫ trei-patru cal' și ąts si dusi, li ąncărcǫ tuti părili, la pusi pri disupra pisoc și trasi drŭmu.

5. ca si dusi căsă, la vizù un cumșiia și la ąntribǫ: «di iundi li laš tu cǫta pări?» ieł ąi spusi: «să ti duts pri tsela bręstu să vez».

6. și eł, ca si dusi, si pusi pri bręst, vizù iundi vin nǫu ǫnș și ąntrară și ară nǫu ișǫră; patru ǫnș rau scunș cola și li vigl'au.

7. ca si disfęsi tsela uomu, cǫn mutǫ rǫpa, la cătsară tsel'a uaminil' și la ąntribară: «cari li lǫ cǫta pări di ua?» tsela zisi: «cumșiia meu li lǫ» și el' la tăltšǫră.

8. ca viniră tsel'a noil', lară un-dǫu fol'ur.... (Lipsește restul din basm).

Același.

18. *Pricazma la doi uamiń mintšunoș.*

1. Rau ună-uară doi uamiń mintšunoș și rau diparti un di lănt pristi un săt di loc. unu ra ca din Lugunța, ară altul ca din Umă.

2. tsista din Luguntsa si dusi ăn Umă ara tsela din Umă vinì ăn Luguntsa. mo, tsela din Umă ąncărcǫ barbaroști ăn loc di tšireș să vindă, ara tsela din Luguntsa ąncărcǫ boj di iavur ăn loc di căstǫńă.

3. mo chinisiră șimidoil'i și tsela din Umă și tsela din Luguntsa si nuibară șimidǫil'i. tsista din Luguntsa la ąntribǫ: «tsi vinz?» ieł zisi: «tšireș». tsela lăntu ąi zisi: «tu tsi vinz?» — io căstǫńi. — ver s-li schimbǫm? — bun.

4. li schimbară vichim și ąts lară drŭmu un ăncǫ, lănt ăncola. ca priubidì unu să vędă cafcu tšireș ari, cǫn să vędă, barbaroști. și tsela lăntu ca priubidi, boj di iavur.

5. e, zisi, și io mintšunos amă și eł mintšunos. si flară doil' ăn drŭm și zisiră: «e, noi doil' im mintšunoș, șa barim ai s-na fatsim urtats și di tsi să mintšunǫm și să scǫtim pări s-na li ąmpărtsǫm».

6. si fęsiră ună, chinisiră să si ducă ăn un cătun și ca viniră la marzini di cătun, zisiră: «mo, ai unu din noi ua să stătem și unu să ąntrǫm».

7. ątsi unu ąntrǫ, lăntu stătù. ca ąntrǫ unu, si dusi la un beg și șizù, lǫ să spună mintšuń și zisi: «tsi-i tsęstă?»

— găl'ină.

— cum șa, mi mintšunats, ili istină ăi găl'ină?

— găl'ină-i.

— la noi găl'inili sa căt ună căsă mătšcati; ua tsi sa tsiṣta purits?

8. și begu zisi: «na mintšună bra; tsista cătsatsi-la s-la ąncl'idim bra, că na mintšunǫ». și la cătsară la ąnchl'isiră.

9. tsela tsi ra la marzini di cătun, si dusi și eł la tšurbadžiia. și tšurbadziia ąl' zisi: «mara ari un uom mult mintšunos; zitsi că găl'ina cǫt ună căsă ăi mari».

10. ieł zisi: «șa-i, nu ram dus ăn tsela cătun, amă cǫn tritsęm pri la marzini di vizui niști găl'iń, mai mătšcati di căsa rau».

11. begu zisi: «bre, istina-i, ai̯ s-ła gripes delmi șa». și begu la scǫsi. și eł ișǫ și zisi la begu: «i̯o să fac davii̯a».
— aman džănăm să-ts dau̯ tsintsi suti di liri, tucu nu fǫ davii̯a.
— bun-ăi̯, nu fac davii̯ă.
12. și ạș li lǫ pārili și ạș ạmpărtsǫră căti dǫu̯-suti-și tsinzǫts di liri și zisiră «ại̯ mo s-na dutsim ăn lānt cătun să mintšunǫm și lańts».
13. si dusiră ară șa ăn lānt cătun și ạntrǫ ară tsela, ară lāntu stătù la marzini. și ạntrǫ la un duchi̯andžii̯a șizù și lǫ să spună mintšuń: «ma a tsi sa tsęsti u̯au̯ă di tšǫftsi?» și u̯omu zisi: «mara cum u̯au̯ă di tšǫftsi, nu li vez că sa di găl′ină?» i̯eł zisi: «voi̯ mi mintšunats u̯au̯li di găl′ină la noi̯ cu lostu li picăi̯es».
14. și duchindžii̯a zisi: «cătsats-la, tsi șa nă mintšună u̯a tsista». la cătsară și la ạncl′isiră.
15. tsela di la marzini di cătun si dusi și eł la duchi̯andžii̯a și zășizù unęc. tsela duchi̯andžii̯a zisi: «mara u̯a ari un u̯om mult mintšunos și zitsi că ăn uń cătun ari u̯au̯ă căt ună cāsă tsi li picai̯es cu lostu».
16. tsela zisi: «mara șa-i, i̯o nu mi am dus cola, amă cǫn tritsęm pri la marzini, vizui̯ că niști u̯amiń li picăi̯au̯ niști u̯au̯ă cu lostu».
17. și duchi̯andži a zisi: «mara gripits-la curǫn» și la gripiră. mo tsela zisi: «dintru tsi să mi ạncl′idits, i̯o să fac davii̯a di tini».
18. duchi̯andžii̯a zisi: «aman džănăm, na-ts șasi-suti di liri di nu fǫ davii̯a». și ạș li lǫ pārili.
19. ca ișǫră la marzini di cătun ạș li ạmpărtsǫră căti trei̯-suti di liri și zisiră: «ai̯ mo să na dutsim ară ăn lānt cătun, tu ară să stai̯ la marzini».
20. și si dusi unu vichim și ạntrǫ ăn cătun la un gărdinār și ại̯ zisi: «mara cum ại̯ zitsits u̯a la tsęsti prătšchili?» gărdināru zisi: «mara cum prătšchi, nu la vez că-i gōra?» — «ai̯di džănăm și tu tsi mi mintšuń, la noi̯ gardurli sa di cărnats di porc, ară cāsili sa cupiriti cu albętsă di porc».
21. și tsela gărdināru zisi: «mara cătsats-la di la ạncl′idits u̯omu tsista tsi șa na mintšună u̯atsi». și la ạncl′isiră.
22. tsela tsi stătę la marzini si dusi și eł la tsela gărdināru, zășizù unęc și tsela gărdināru zisi: «mara u̯a ari un u̯om mult mintšunos; zitsi că cāsili sa cupiriti cu albętsă di porc, ară gardurili sa di cărnats di porc».
23. tsela u̯omu tsi stătù la marzini di cătun zisi: «șa-i, i̯o nu mi-am dus ăn tsela cătun, amă tricui̯ pri disupră di vizui̯ că cāsili rau̯ cu albętsă di porc, gardurili rau̯ di cărnats di porc, ară zidurili cu slănină di porc».
24. gărdināru tuntsę zisi: «bre! bre! șa-i lucru, gripits-la di u̯a tsista u̯om».
25. că ișǫ tsela din aptsanà ạl′ zisi: «tu dintru tsi mi ạncl′iz? i̯o s-mi duc să fac davii̯a». și gărdināru zisi: «aman džănăm, i̯a să-ts dau̯ opt-suti di liri și ună pāră».

26. aș ampărtsoră căti patru-suti di liri, și ună pāră rămasi la tsela tsi tucu la ancł'ideu. mo si răstsirtară șimidoil'i pri ună pāră.
27. unu zitse: «la mini si iiă că mini tucu mi ancl'ideu», ară lāntu zisi: «io tucu ti scăpam, ai să-u ampărtsom pāra».
28. tsela nu vre și zisi: «ai, io mi culc și mor dintru ună pāră» si culco și murì. atsi vicăiră popil', la căntară și la pusiră pri nusili și la dusiră la biserică.
29. bun ama tsela lui sots, mintšunosu, zisi «s-la vegl'um» și stătù lângă ieł. și di iundi stăte tucu vizù niști fur iundi vin și fuzì eł ăn altar.
30. și tsel'a furi'l, cum vineu și «duml'artă-la» zitseu, șizură tots cola, scosiră pārli să-li ampărtsască. și ca li ampărtsoră, și la el' ună pāră di mai mult ve.
31. și si răstsirtară pri ia și capidānu zisi: «ai, să scotim calotšchili, tots să li ubidim să videm, lu curui poti să la tal'ă mortu, ăn ună uară, lu tsela să iiă pāra».
32. și tsela tsi ra ăn altar lo să tal'ă și zitse: «isots morts să antră ghii, isots morts să antră ghii» și tsel'a furii ca ŭzoră sa, și pāri lăsară și tot și fuziră.
33. ună ca fuziră si sculo mortu și tsela din altar vinì și aș li ampărtsoră pārili vichim și lară să facă isapu; tunte la vinì ăn crieł di pāra.
34. ma tsel'a furil' tsi fuziră veu un moș și la zisi: «io nu pot să fac furloc vichim, tucu să-mi duc la biserică să leu vrină pāră». și si dusi la biserică, uzo zgomut mari, și ca antro anuntru uzo cum si tsirtau doi uamiń pri ună pāră.
35. și tsel'a ai la lară fesu din cap și ai la dediră la tsela tsi mure pri pāră.
35. tsela fachiru di moș ca prăsnì dinăuară și si dusi lăngă taifa lui și zisi: «aman cots mul'ts morts ari di la tots căti ună pāră nu ve și fesu ań la lară, și mini tsireu s-mi tăltšască. și io idvam scăpai și fuzii di cola și cot putui va mintšunai.

Același.

19. *Pricazma lu jimitāti di uom.*

1. Ună-uara rau trei frāts; unu ra jimitāti di uom, ara tsel'a lantsil' rau antrez.
2. uzăt-au tsel'a trei frāts că vut-au ăn un loc trei feti.
3. tsel'a trei fitšor chinisiră să si ducă să li le; atsi că amnară, amnară tsel'a doi frāts, nu la vreu tsela tsi ra jimitāti di uom.
4. tsel'a doil' la zăligară di un arburi gros și el' lăgară, lăgară cot puteu.
5. tsela jimitāti di uom că trăgăì, trăgăì, la scosi arburli, ats lăgo și la dusi căsă. că la dusi căsă, mūmă-sa al' zisi: «tsi la duts uà tsista arburli?» ară ieł al' zisi: «să mănāncă iezil'».

6. ạtsi napcunta tsela fitšoru lăgọ, lăgọ și ạl′ junsi el′, ạtsi el′ la zăligară di ună peștiri și ară lăgară, lăgară și flară un văcār. tsela văcāru la zisi: «i̯undi va dutsits bra?» ară tsel′a ạl′ zisiră: «uzọm că vut-au̯ niști fẹti ăn un loc di na dutsim ăs li lọm», ară văcāru la zisi: «acu putets să măncats sfaca căti ună căldari di carni its vrednits, ară cu nu putets să măncats, nu its vrednits».
7. și tsel′a fitšoril′ zisiră: «belchi putem».
8. că drubì dọu̯ căldọr, ătsi nu putură să li mănāncă. văcāru la zisi: «voi̯ nu its vrednits tucu nu va dutsits!» tsel′a zisiră: «acu, noi̯ s-na dutsim».
9. tsela jumitāti di u̯om trăgăì, trăgăì, ạu̯ scoasi peștirẹ, ạtsi ạu̯ dusi cāsă, ară mumă-sa ạl′ zisi: «tsi ạu̯ duts, bre miluli, tsẹstă peștiră?» ară i̯eł zisi: «i̯ezil′ să-ș joacă ăn i̯arnă».
10. ạtsi tsela jimitāti di u̯om lăgọ, lăgọ ạtsi la flọ văcāru și văcāru ạl′ zisi: «i̯undi ti duts?»
— ami mi duc lăngă niști fẹti să li lọm.
— stoi̯ să-ts zdurbes ună căldari di carni; acu pots să-u mănănts i̯eș vrednic, ară acu nu-u pots măncāri, nu i̯eș vrednic.
11. ạtsi ạl′ drubì ună căldari și eł au̯ măncọ și ạu̯ măncọ și lu tsel′a lantsil′. ạtsi văcāru ạl′ zisi: «trazi, trazi eș vrednic».
12. tsel′a doi̯l′ frats ạmnară, ạmnară, flară dọu̯ tšeșmi; cola vẹ și ună cāsă i̯undi rau̯ tsẹli fẹti tsi li ubidẹu̯.
13. tsẹli fẹtili rau̯ lu ună samuvilă și ạl′ zisiră la mūmă-sa: «māmu eł să vez tsișta fitšoril′ di i̯undi să bẹ apu, di la matnitsa, ili bistra. ạtsi tsel′a fitšoril′ bii̯ură di la bistra tšeșma. și ca ạntrară ăn poartă, cola vẹ un mer și tsel′a fitšoril′ rupsiră că una mẹră, ạtsi ạș dusiră pri pulată.
14. cola ra samuvila și zisi la tsel′a fitšoril′: «culcats-va unẹc că its omărọts» ạtsi el′ si culcară, și că zădurimiră, sămuvila ạl′ ạngl′itọ șimidoi̯l′i.
15. tsela fitšoru tsi ra jimitāti di u̯om lăgọ, lăgọ ạtsi li flọ tseli dọu̯li tšeșmi, ạtsi tsẹli fẹtili ạl′ zisiră la mūmă-sa: «eł să vez di la cari tšĕșma să bẹ».
16. tsela jimitāti di u̯om bii̯ù di la matnitsa tšeșma, ạtsi si dusì și ạntrọ ăn pọrtă, la flọ și i̯eł meru, ạtsi la ruptsi la doi̯l′i frats căti ună mẹră și lă i̯eł ună, ătsi că si dusi și eł pri pulată zășizù și tsẹ sămuvilă ạl′ zisi: «culcă-ti că i̯eș omărọt».
17. bun amă tsela jimitātl di u̯om vẹ și un cutsitaș. ạtsi si culcọ, bun amă nu durmì, saldi mijà.
18. tsẹ samuvilă fẹsi s-la smucnẹscă. tsela jimitāti di u̯omu la scọsi cutsọtu, ạu̯ dispicọ, și ạl′ flọ tsel′a doi̯l′ frāts ăn nuntru, rau̯ mọrts. i̯eł ạl′ tšucnì cu tseli mẹri ăn frunti și el′ ạnghii̯ră. ạtsi ạș li łară tsẹli fẹtili și ạș fuziră cāsă. și i̯o fuzii̯ di cola.

Același.

20. *Pricazma lu bărbātu și mul'arę*

1. Ra ună-uară un bărbāt și ună mul'ari și vęu ună cāsă. la tsę cāsă rau fronti tǫti lucriri[1]): māsa, lupāta, pirustiia și lānti.
2. ątsi tsela bărbātu ął' zisi la mul'arę: «mari mul'ari, du-la acu să li dărǫm lucriri, zăstoi nu cărpę mo cătivà zǫli».
3. ară mul'arę ął' zisi: «si dară tǫti lucriri saldi cu acu?» iel zisi: «cum nu si dară».
4. bărbātu la lǫ acu și si dusi la cuvātšu să li dară, ară cuvātšu ął' zisi să vină poimǫinista să li lę lucriri.
5. ątsi bărbātu că si dusi poimǫinista să li lę, cuvātšu ął' zisi: «la puș ăn foc acu și si pirdù».
6. bărbātu ął' ra frică să nu-l' sburascămul'arę, ątsi cătsǫ să fugă și cǫn fuzę pi drūm, zitsę: «ăn sfaca zuuă să mǫră căti doi ǫmiń». ăn drūm, cum zitsę, flǫ un mort, și uǫmińil' cari la dutsę tsela mortu ął' zisiră: «nitsi căti un nu putem să prijălim, nu căti doi» și la izbătură».
7. tsela uomu napcunta cătsǫ să ąmnă și să zică: «ăn zuua itš să nu si tăltšască, ăn zuua itš să nu si tăltšască» și cum zitsę șa, la uziră niști lovatš și ął' zisiră: «noi căti doi-trei tsirem să tăltšǫm, ară tu zits căti itš ăn zuuă» și la izbătură.
8. napcunta tsela uomu cătsǫ să tsǫpă: «sadra cacă drin, sadra cacă drin» și cum tsăpà ątsi nuibǫ un purcār. portsil', că uzǫră, si spărură și cari cutra ĭundi vidę, fudzę. tsela purcāru la izbătù.
9. napcunta cătsǫ să tsǫpă «ptu căcat, ptu căcat» și cum tsăpà nuibǫ pri vrin tsi mănāncă pǫini. ątsi tsela ął' zisi: «nu vez că lāntu pǫini mănāncă, ara tu să tsǫp șa?» napcunta la culcǫ, atsi cătsǫ s-la bată, și că la bătù, și că la bătù pristi cur.
10. tsela uomu si dusi ăn vali pri punti să-ș la vędă curu căt ął ari bătut. atsi pritšcăpǫ di pri punti ăn vali, ątsi murì. și io mi turnai di cola și vinii cāsă.

Acelaşi.

21. *Pricazma lu drācu.*

1. Un uom si dutsę s-la ducă il'ă-su s-la da lă un zănaiat. pri drum, cum amnau si umărǫră și șizură să răpǫsă la umbră.
2. tsela bărbātu stinę, fătsę oh! oh! lă drācu șa ął' fost-au numę și drācu tucu si fęse ca un aschier, isǫ ăn drūm și ął' zisi «iundi ti duts bra?»

— mi duc s-la duc fitšoru s-la dau la vrin zănaiat.

— du-la lă mini, io s-la 'nvets.

3. și dărară păzare vichim și drācu ąș la lǫ fitšoru și si dusi cāsă. bun ama tsela fitšoru știià că drācu tsęri s-la spargă și ună fętă ąi zisi: «bri fitšoruli, tsi zănaat să-ts spună drācu, tu și acu ąntsilez, să zits nu știu».

— bun, zisi fitšoru.

[1]) Pentru *lucrili* pl. art. de la *lucru*, cu l trecut în r din cauza lui *r* precedent.

4. drācu lǫ să spună zăna'atur, tsela fitšoru tot ạntsilizeà amă ại ra frică să nu la spargă. ṣi drācu ạl' zitsi: «abra tsi cǫta gros cap ai, nu pots să ạnvets itš ăn un an di vacǫt».

5. ai, zisi, ai să ti duc cāsă, ṣi că la dusi cāsă vichim la tātă-su, ạl' zisi: «e, bra dẹdu, tsi gros fitšor ăi tsista, ăn nitsi un zăna at nu putù să ạnvẹtsă». dẹdu zisi: «e, meu fitšor tāri ăi» ṣi ạṣ fuzì drācu cāsă.

6. mo fitšoru ai zisi la tātă-su: «tati, io tsista an tot ạnvitsai, tucu nu vrẹm să spun că ạń ra frică să nu mi lẹ; mo, tāti, io ai să mi fac un zăgar di să mi vinz 45 di liri. lāntsil' să-ts da ṣi tsinzǫts, tu tucu pri patrzǫts-ṣi-tsintsi să mi dai.

7. atsi ca vinì un luvatš să la lẹ, zisi: «ai să la ubides dali luvẹṣti». ca si dusi, ună că iṣǫ, scurnì un l'epuri ṣi luvatšu iṣǫ la drumac ṣi zăgaru ună-ṣ-ună la cătsǫ l'epurli ṣi luvatšu ạl' dẹdi tsinzǫts di liri ṣi la lǫ.

8. atsi tātă-su ạṣ fuzì cāsă. ca si dusi luvatšu ăn ună curiiă ṣi zăgaru scurnì ună-ṣ-ună un l'epuri, că si dusi luvatšu mai diparti, zăgaru ṣi fẹsi uom ṣi si dusi cāsă.

9. drācu că uzǫ, si dusi să la lẹ. că si dusi drācu, atsi tsela fitšoru si fẹsi gărniṣor, ară drācu si fẹsi sicāră; atsi fitšoru si fẹsi mel' ṣi drācu nu si putẹ fatsiri mel' ṣi pucnì. ṣi io fuzi di cola.

Acelaṣi.

22. *Dōmnu ṣi ūomu cu taifă.*

1. Un uom ạṣ vut-au ună taifă di doi fitšor ună fẹtă, mul'ari-sa ṣi bābă-sa.

2. tsela bărbātu fu lat di anghil' la dōmnu. iel că si dusi, dōmnu ạl' zisi: «du-ti dă lẹ sūflitu di la mul'ari-ta di să la duts ua».

3. iel ca si dusi, al' lǫ sūflitu di la mul'ari-sa ṣi tsel'a fitšoril' cătsară si plǫngă ṣi iel ạl' la lăsǫ sūflitu ṣi ạl' la lǫ di la bābă-sa ṣi la dusi.

4. dōmnu, că la vizù ạl' zisi: «cǫtsi nu ạl' la laṣ di la mul'ari-ta?» ară iel ạl' zisi: «că ạl' la lai, ạtsi fitšoril' prutsăpară, atsi io ạl' la lai di la bābă-sa».

5. dōmnu zisi: «du-ti la lasă di iundi la laṣ ṣi lẹ-la di la mul'ari-ta». si dusi la lo di la mul'arisa ṣi vinì la dōmnu. tuntsẹ dōmnu ạl' zisi: du-ti di lẹ din mejlucu di māri ună crẹmini».

8. ieł, că la lǫ, si dusi cāsă. tuntsẹ ạl' zisi dōmnu: «frǫnzi-la». atsi ieł că la frǫnsi, vizù un gh ẹrmi. ṣi dōmnul ạl' zisi: «vezi tsista ghiẹrmi cum ghiiaṣti ăn rǫpa, dōmnu cǫn va tot fatsi».

Acelaṣi.

23. *Pricazma lu Naidă.*

1. Ra ună-uară un bărbāt ṣi ună mul'ari; amă tsẹ mul'ari ra di rudiri.

2. ca si turnǫ un tudžār cola să dǫrmă, atsi tsẹ mul'arẹ ạṣ rudì un fitšor ṣi tudžaru ạṣ stătù cola.

3. că vinì lă treịli ser, vinira nărăṣnitsili; atsi ạl' zisiră la fitšor: «tsista fitšor să la mănăncă lu tudžāru mał».
4. ună ca uzǫ tudžāru ṣa, ṣi zisi: «a, anasana sitim, tsista fitšor să la mănăncă meu̯ mał?» ạtsi la lǫ tsela fitšor ṣi la turì ăn Vardar.
5. că vini bură, la sărì fitšoru la marzini, ṣi ună capră, că tricù pri cola, tsela fitšoru lǫ să tsǫpă ṣi lǫ să sugă di la capră ṣi aliz că capră zbiịrà.
6. tuntsę niṣti picurār la lară lăngă ịeł' să pască u̯oi. bun ma lu curuị u̯oị să iịă? rau̯ lu tudžāru.
7. tudžāru picăsì ṣi la vicnì cāsă, atsi ạl' zisi la mul'ari-sa: «să dărǫm ună carti di să la pęră fitšoru picurāril'».
8. ạtsi ạị pisăì carti ca cum că să la pęră ṣi ạị zisi: «du-ti să lęị un birbętsi ṣi dǫ-la-u tsęstă carti la picurār».
9. că chinisì, si dusi fitšoru ṣi ăn drūm ạtsi flǫ un dęd moṣ. tsista dędu ạl' zisi la fitšor: «ịundi ti duts bra mīluli?» ịeł zisi: «să lă-u dau̯ tsęstă carti la niṣti picurār ṣi să lęu̯ un birbętsi».
10. tsela dędu ra dōmnu ṣi ạl' pisăì ună carti ṣi zisi: «cǫta birbętsi să jungl'ats, să li trimętits cāsă».
11. si dusi fitšoru cāsă ṣi tudžāru la trimęsi să fură pāri di la cumits. si dusi fitšoru ṣi furǫ 500 di liri, ạtsi si dusi cāsă ṣi tsę mul'arę lu tudžāru ạl' zisi: «aị, mari, ṣi nostru fitšor să nă la trimętim să fură pāri».
12. ca si dusi ạṣ la tăltšǫră comitsil' fitšoru ṣi tuntsę zisi mul'arę: «aị, mari, săldi nostru fitšoru să moară, aị să la trimętim ṣi tsista să ducă pǫịni la cumits».
13. ạtsi că chinisì fitšoru, la flǫ ăn drūm dōmnu, l'-u lǫ cartę ṣi ạl' pisăì «ạncl'initšuń aị di la tudžāru, tsista fitšor ăn treị zǫli să la ạnsor după noastră fętă».
14. ṣi la ạnsurǫ ṣi ară fitšoru ạl' la măncǫ mału la tudžāru; cum ra zisă di la nărăṣnitsili, ṣa si fęsi.
15. pricazma ạń ṣtiịam ṣi pricazma spuṣ, cǫt putuị cǫta vă mintšunaị.

Acelaṣi.

24. *Pricazma lu odža cu măgāru.*

1. Ra ună-u̯ară un odžă cu ună cadǫnă. amă odža vę multi pāri ṣi mult mał.
2. că viniră ună sęră cumitsil', lară să-l' cluputęscă pristi cāsă. ịeł mo zisi: «tsęstă zdracă mo cum ăị, tucu să ịasă vrin, aidi».
3. ṣi că si măcnęṣti un pristi zdracă, căzù diịos ṣi tsela odža că la zămăncǫ cu lemnu, dǫ, ară dǫ ṣi udvam scăpǫ cumitu.
4. odža lǫ si lăfęscă cu cadǫna «mǫịni sęră acu vin, cadǫnu, să na fatsim ca zădurmits ṣi la să sară prin badžă».
5. cumitsil' ạṣ uzǫră ṣi sęrta că-l' tsi dusiră, ạntrară tots ăn cāsă ṣi al' li izdănară lucrăli di la lăsară saldi măgāru la odža, ạncărcără vitili ṣi trasiră.

6. odžā aș la lo măgāru și chinisi cu cadona dupu iel'; atsi că-l' nuibară propi di Nonti, odža la zisi: «turnatsi-li ua vitili» tsel'a li turnară vitili și li discărcară.

7. tumtsę odža si turno la ună cāsă și al' pusi la măgār ună liră ăn rost. tsel'a furil', ca si dusiră cāsă și măgāru tărtnì ună liră, tots zisiră că lu odžā măgār liri cacă, și al' zisiră: «mara odžu, nu la vinz măgāru?».

8. ieł zisi: «la vind, cum nu la vind.

— ami cot la vinz?

— Ună sută di liri, amă tsi, tu ună zuuă să li scots pārili.

9. și tsel'a al' dędiră ună sută di liri și aș fuzì odža.

10. tsel'a, că ș-la ligară măgāru păn di ușă și al' turiră pal'ă, ca si sculară diminęsta, că si dusiră la ușă, picăią nu si dișl'idi.

11. iel' zisiră «e, că nu si dișl'idi, lucru ari» că-u. picniră ușa, la flară măgāru mort.

12. atsi el' si dusiră la odža și odža aș sfirę cu sfriełu și con sfirę, locu si amplà di uoi, ară con trăgnę călotšca, prin ună mil'ă di arbur tritsę. și ieł al' zisiră: «e, amă odža, murì măgāru». ară ieł zisi: «io con vă la ded măgāru ra bun». iel' zisiră: «ai lasă măgāru, tucu sfriełu și călotšca nu l i vinz?»

— li vind.

— ami cot li vinz?

— ună sută ținzots di liri li dau sfriełu și cu călotšca.

13. și el' al' dędiră 150 di liri și fuziră. ca si dusiră cāsă, ca zăsfiriră cu sfriełu, itš; con zănvăitira călotšca, itš. și el' zisiră: «ai să na dutsim să na li lom pārli di lă odža».

14. bun ma odža si vę angrupat ăn un grop ghiu, au vę ars prătšca di er și al' zisi la cadona: «con să vină omini'l să antrębă di mini, tu șa să la zits, că odža aș la l'irto dōmnu, aș murì, dutsits-va di la videts grobu acu nu viruits».

15. ca si dusiră tsel'a, tsi să facă? di inat si șătăiră pri grob șimidoil' și odža, că lă-u da cu prătšca arsă, șimidoil' l'i murì și odža ară aș iso din grob și si dusi cāsă și cu itrętsa lui căzăndisì multi pāri și tucu bun tricù.

16. și io fuzii di cola.

Același.

25. *Pricazma lu doi uamiñ sirumāș.*

1. Rau ună-uară doi frāts și rau mult sirumāș nu vęu poini să mănăncă; și el' tsi să facă, zisiră: «ai să nă glăvim iundi să putem».

2. și zăcătsară să amnă, ca amnară, amnară, dędiră di un dęd moș. dędu l'i antribo: «iundi va dutsits bra mīluli?» iel' zisiră: «noi dęduli ubidim lucru; iundi să flom cola să sirbim».

3. dupu unęc văcot, di iundi amnau, amnau, flară una tšeșmă tsi curà apu. unu din doil' frāts mai marli zisi: «e domne! să iiă să

da dōmnu tsęstă apu să si facă rachiią, d :ă dar ua un an, di cari uom să tręcă, la tots să dau di sănătati».

4. bun ama tsela dędu ra dōmnu și ąu bluguvisì apa și unä-uară si fęsi apa bluguvisită rachiia. și si fęsi cola un an cafcu n'ori și dōmnu ąl' zisi la tsela mai mārli frāti: «mo sirbę ts ua, amă cari uom să vină si nu la torńi; tsi să-ts tsęră, tot să-i dai di tsi să ai». și mai mārli frāti rămasi cola vichim la an.

5. mo ràmasi mai micu frāti fără lucru și tsela dędu ąl' zisi: «nu dună găilē, io să-ts aflum lucru».

6. di iundi ąmnau, ąmnau, mai micu frāti că vizù niști tšoftsi pri multi, zisi: «e dǫmni! tsęsti tšoftsili să iiă să si facă uoi, di io să li pasc. și cari uom să tręcă pri ua, la tots să dau lapti».

7. dōmnu, că la uzǫ fitšoru că zitsę șa, zisi: «e, să da dōmnu tǫti uoi să vă fatsits» și din dinăuară si fęsiră un bil'uc di uoi.

8. dōmnu ąl' zisi: «e, mo, bra mīluli, fǫ bun, amă vez, cum tribuiaști. amă cată din jurumint să nu ieș că nu ti bati bun, și cari uom să tręcă, să-ts tsęră să nu la torńi».

9. mo tsela dędu tsi ra dōmnu si turnǫ napoi la tsela cu tšeșma să vędă tsi fatsi. că si dusi vichim dędu și ąl' zisi: «e, bra mīluli, dǫ unä rachiia că sam umărǫt mult».

10. ieł zisi: «e, bra mīluli dędu, io șa ca să dădeam pri la tots, iundi ișà meu lucru pănă mo» și dędu zisi: «e, să da dōmnu să si fats ară tsi rai».

11. și din dinăuară, di iundi curà tšeșma rachiia, tucu lǫ să cură apu și fuzì dōmnu.

12. tsela uomu napcun lǫ să tsǫpă: «ela, să-ts dau!» amă dędu nu is turnǫ.

13. mo dędu si dusi să la pruubidęscă și tsela cu oili să vędă tsi fatsi. și si dusi și ąl' zisi: «bra mīluli, du unęc lapti că io nu sam măncat» și tsela picurāru zisi: «e, bra dęduli, io șa ca să dădęm pri la tots, meu lucru iundi ișà pănă mo?»

14. și tsela dędu zisi: «e, să da dōmnu tsi rats ară tsę să vă fatsits». și di iundi rau oi, tucu prăsniră din dinăuară și si fęsiră tšoftsi.

15. napcun tsela picurāru lǫ să vicăiască: «dędu, dędu», ama tsivà, dupu ploaiă cătšuuă, dupu tsi fuzì l'epurli cǫt ver bunià, nu catsă loc.

16. napcum rămasiră șimidoil' frats di sirumāș mai sirumāș și tucu sirumāș tricuă cu mintea lor. și io vă-u spuș pricazma și fuzii di cola, și cǫt putui, cǫta vă mintšunai.

Același.

26. *Fitšoru și plǫtša di cat'.*

1. Un bărbāt vę un fitšor singur. lă trimęsi unä-uară la agru și fitšoru ișǫ di căsă.

2. cum ąmnà, āmnà drūmu, ąș flǫ unä plǫtšă di cał, ąu lǫ și si dusi la tātă-su și ąl' spusi: «tāti, ąń flai unä plǫtšă di cał». tātă-su ąl' zisi: «du-ti la cuvatš să-ts facă unä lupātă».

3. și fitšoru si dusi la cuvatšu, ạl′ dẹdi să-u facă și cuvatšu ạl′ zisi: fitšoruli, tseastă plọtšă ni si dară, ni si sparzi» și fitšoru ạș lọ plọtša și si turnọ napoi̯.

4. cọn ạmnà i̯eł, tucu ạș zitsẹ ăn minti «ni si dară, ni si sparzi». ạmnọ, ạmnọ, flọ niști uratš i̯undi arau̯ și i̯eł tucu ăn minti zitsẹ: «ni si dară, ni si sparzi».

5. tsel′a u̯aminil′ că la uzọră că șa zitsi «ni si dară, ni si sparzi» tărtšau̯ că la i̯eł′ la zitsi «ni si dară agru, ni birichet nu si fatsi» la cătsară, la bătură și ạl′ zisiră: «șa să zits: cu sănătāti s-la fats, cu sănătāti s-la mănānts» și tsel′a u̯aminil′ fuziră.

6. tsela fitšoru cum ạmnạ drūmu, zitsẹ: «cu sănătāti s-la fats, cu sănătati s-la mănānts» și flọ un u̯om i̯undi si căcà ăn drūm și i̯eł tărtšà că lă i̯eł zitsi «cu sănătāti s-la fats, cu sănătāti s-la mănānts». ạș la cătsọ fitšoru, la năbunẹsti și ạl′ zitsi șa să zits: «tsista lānt nu».

7. fitšoru ară fuzì năi̯nti și tot zitsẹ «tsista lānt nu» și cum ạmnà, flọ niști luvatš și i̯eł ạș zitsẹ: «tsista lānt nu». luvatšil′ ca uzọră tărtšau̯ că la i̯el′ la zitsi, la catsă și la bat și fitšoru ạntribọ «cum să zic?» i̯el′ ạl′ zisiră: «căti patru ăn zuu̯ă».

8. și fitšoru cătsọ tot drūmu să zică «căti patru ăn zuu̯ă». ạmnọ, ạmnọ, flọ niști u̯amiń tsi purtau̯ un u̯om mort. i̯eł tucu ạș zitsẹ: «căti patru ăn zuu̯ă». tsel′a u̯aminil′ ca la uzọră, tărtšau̯ că la i̯el′ la zọtsi «căti patru morts ăn zuu̯ă» și tsișta ạș la catsă ạș la năbunes bun, bun, și di i̯undi dutsẹu̯ un mort, duseră doi̯.

Nicola Lazăr (de 12 ani, Luguința).

27. *Lisitsa și fẹta lu ạmpirātu*

1. Ra ună-u̯ară un pădār și li vigl′a vińurli. amă i̯eł ra dip mult sirumà și di i̯undi li vigl′a, vinì ună lisitsă, ạntrọ ăn vińur. tuntsẹ pădāru ạu̯ cătsọ și lisitsa zisi: «aman lasă-mi, tsi tser tsẹ să-ts dau̯, tucu lasă-mi».

2. pădāru ạl′ zisi: «să ti las amă acu ạu̯ pots struiri lu ạmpirātu il′ă dupu mini, ară acu nu, mo să ti mor».

3. lisitsa zisi: «e, di tsẹstă la s'ii̯ă găilea, tsista lucru i̯o să-ts sfărșọs».

4. si dusi lisitsa la ạmpirātu și ạl′ zisi: «ạmpirāti, dọ-u fẹta ta dupu un u̯om mult vut, ari trei̯ mil′ di boi̯ și patru mil′ di u̯oi̯; ari pus izmichi̯ār să-l′-li pască».

5. ạmpirātu ạl′ zisi: «bun ăi̯, delmi cọta ăi̯ vut să l′-u dau̯ fẹta mea; la s-vină».

6. și si dusi lisitsa ạl′ spusi: «ạtsi la dărai̯ lucru». ai̯ mo chinisiră doi̯l′ priună. bini ma tsela ra mult părtălos și zisi: «cum să mi duc șa». și tsi să facă, cọn si dutsẹ «bam, bam, bam!» cu martinu ăn smărets și si fẹsi mari druman și ạmpirātu ạl′tsi fẹtsi că cavgă dară. ca si dusi la ạmpirātu, tsesta ạl′ zisi: «tsi cọta i̯eș rupt?» i̯eł zisi «mi bătui̯

cu ună sută di ǫnș di cumits și di curșumi sam șa rupt» și ạmpirātu ạl' zisi: «aferon la tini!»

7. și la priminì cu rūbă cafcu n'ǫri, și ạu̯ zăcătsară nunta vichim și ạl' zisi ạmpirātu: «ai̯ mo să li videm u̯oi̯li».

8. ca ạmnară, ạmnară, flară un bil'uc di u̯oi̯ și ạl' zisi: «tsęsti sa u̯oi̯li»: ạmpirātu ạl' zisi: «ami boi̯l' i̯undi ts-a?» i̯eł zisi: «vęm dărat un cutar păn di vali, și ca vinì bură, tots l'i lǫ, nu rămasi nitsi un».

9. și mo tsela ra dip sirumà și ạmpirātu ạl' dędi un tar di pāri și si fęsi māri tšurbadzii̯ă, dărǫ un cunăc cafcu n'ǫri și mał cumpărǫ și di tǫti lucrili și tucu bun tricù și la mini nu-ń dędi tsivà.

10. pricazmă știi̯am și pricazmă vă spuș, cǫt putui̯, cǫta mintšunai̯.

Nicola Tanur (de 12 ani, Lugunța).

28. *Lamn'a cu șapti capiti.*

1. Aș rau̯ ună-u̯ară un moș și ună mǫșă; tsela moșu ra piștar.

2. ca si dusi si catsă pești, vizù un pęști ăn vir și i̯eł ạu̯ scǫsi mręja și atsă nu vę. tuntsę la scǫsi brăcăzūmu și ạl' la pusi la mręja și cătsǫ un pęști mult bun tsi si pricăjà.

3. și pęștili zisi: «aman gripę-mi» și moșu la gripì.

4. dupu unęc vacǫt la cătsǫ ară și pęștili zisi: «aman nu mi mănăncă, i̯o cǫt sam mic, tu tsi s-ti ạnvets di mini, acu mi cats ancă ună-u̯ară i̯o să-ts spun cum s-mi mănănts»'

5. pristi unęc văcǫt, la cătsǫ ară și piștaru ạl' zisi: «s-ti mănănc?» și pęștili ạl' zisi: «i̯a cum s-mi mănănts: perl'i să li burveș cu fărină și să-i li dai̯ la i̯apă, i̯a si facă doi̯ mǫnz ună turlii̯ă, ara u̯asili să-i li dai̯ la cătsau̯ă și să facă doi̯ răslań ună turlii̯ă și mult juni, ară carnę să-u măncāts voi̯ cu mǫșa».

5. și fęsiră șa, și i̯apa fęsi doi̯ mǫnz și cătsau̯a fęsi doi̯ cătșǫl' și mǫșa fęsi doi̯ fitšor ună turlii̯a.

7. dupu tsi criscură cal'il', răslăńil' și fitšoril', fitšoril' spusiră la māma lor: «s-na dutsim să li videm cătunili tsęști? ară mūmă-sa la zisi: «nu va dutsits». i̯eł' zisiră: «s-na dutsim, tucu cǫn si dai̯ ăn ușă și să i̯asă șǫnzi, tuntsę no im morts».

8. mo tsel'a doi̯l' frāts ạș lară doi̯l' cal' și doi̯l' răslań și si dusiră. ca si șătăiră, șătăiră a ancă ăn un cătun nu si vęu̯ dus și mai̯ mārli frāti zisi: «i̯o s-mi duc căsă», ară mai̯ micu lǫ cutru cătun.

9. mai̯ mārli frāti vichim si dusi căsă și la ạntribǫ mūmă-sa: «i̯undi ại̯ lăntu frāti?» și i̯eł zisi: «lăntu frāti si dusi ăn un cătun să la vędă».

10. și cǫn si turnǫ, bătù di ună fętă tsi stătę la marzinę di vāli și i̯eł ạu̯ ạntribǫ: «tsi stai̯ u̯a mari mīla?»

— tser să lęu̯ apu, amă ń-ă frică că ari ună lamńă.

— nu ti spari.

— stoi̯ să-ts cat ăn cap.

11. și fęta vizù că vini lamńa și lǫ să plǫngă și ună lacrimă ąl' căzù pri gușa lu fitšoru. fitšoru zisi «plǫią męrdzi». și fęta zisi: «nu męrdzi plǫią, tucu mi spar că vini lamńa».

12. și fitšoru dizligǫ răslanu și scǫsi calǫtšca și tsirę să mąinescă la lamńă. mąinì și ąl' tăl'ǫ șapti capiti și șapti limb și limbili li lǫ cu ieł și si dusi căsă.

13. tricù pri cola un rāp și lǫ șapti capiti di lamńă și si dusi la triușa lu ąmpirātu și ąl' spusi că ieł ąu jungl'ǫ lamńa. și ąmpirātu tsirę să l'-u da fęta lui.

14. și cǫn tsirę si facă nunta, ąl' vicăì tots și pri lăngă tots ra și fitšoru cari ąu vę jungl'at lamńa.

15. ąmpirātu zisi: «rāpu ąu tăltšǫ lamńa» și fitšoru zisi: «nu-i istina». iundi sa limbili că-u tăltšǫ rāpu? ia-li limbili, cătats-l'i! rāpu li flǫ capitili turiti di li lǫ ca si fălęscă cu ęli».

16. și ąmpirātu ąntsilęsi că fitšoru ąu ari tăltšǫt lamńa și la fęsi ziniri ieł.

17. ca si pun sęrta pri cunac, și zăpucătǫ ziniru lu ąmpirātu, vizù un māri foc ăn un cǫmp și ieł ąl' zisi la ąmpirātu: «tsi-i tsela foc cola?» ąmpirātu zisi: «cola sa tǫti lamńili».

18. și ieł ąș lǫ cału și răslanu și chinisì si ducă. ca pruchiǫ di cola, ișǫ ună lamńă și ieł ąu scǫsi călǫtšca, la dizligǫ răslanu și tsę lamńa ąl' zisi: «nu ver bri mīluli, s-na fatsim sots?».

— voi

— puni-ń călǫtšca ăn tęcă, lęgă-la răslanu di s-na fatsim sots.

19. și eł ąu pusi călǫtšca ăn tęcă, la ligǫ răslanu și lamńa din dinăuară la măncǫ.

20. mūmă-sa, că dędi ăn ușă cu băltiia, ișǫ șǫndzi si frāti-su lăgǫ curǫn dupu ieł, si dutsi la ąmpirātu, vędi și eł foc cola și la ąntribǫ ąmpirātu: «tsi-i tsela foc cola?» și ąmpirātu tărtšà că-i ziniru lui și ąl' zisi: «sęra nu-ts spuș că sa tǫti lamńili cola?» și ieł ąntsilęsi că cola ăi tăltšǫt frāti-su.

21. și ca si dusi cola, ișǫră lamńili și ieł la gripì răslanu, ąu scǫsi calǫtšca și l'a zisi la lamńi: «curǫn frāti-ńu ąnghiits- la că n'ǫri loc di voi». și la ąnghiiră.

22. și ca anghiiaști frāti-su, ca-u scǫsi călotšca, li jungl'ǫ tǫti lamńili, la jungl'ǫ și frāti-su și jungl'ǫ și ieł.

Același.

29. *Tsel'a doi măcson' și si i'fāda.*

1. Rau ună-uară doi frāts. la mai mārili mul'arę nu radę, ară la mai micu rudę.

2. ca rudì un măcsǫm și sinfādă-sa ąl' la lǫ și ąl' la zăvăli ăn gnoi și ăn locu lu măcsǫmu ąl' pusi un cătsǫl și si bătę peză cu ia, ąl' zitsę la cumnātu-su: «ta mul'ari fatsi cătsǫl'».

3. pristi un-doi ań, ară ąș rudì un măcsom și sinfādă-sa ąl' la lę măcsōmu, ară ąl' la zăvilęsti ăn gnoi și ąl' puni un mătšǫc ăn locu

lu măcsōmu și ara ạl' zisi lu cumnātu-su: «ta mul'ari cătsọl' și mătšọts fatsi».

— ma-că cătsọl' și matšọts fatsi, ai să-u gunim, ạl' zisi cumnātu-su la noră-sa.

— ai să-u punim izmichiaritsă si na li pască găl'inli. și ạu pusiră si pască găl'iń.

4. dupu unęc vacọt tsel'a doi măcsōń ăn gnoi tsi rau turits, si fęsiră dọu tăpoli și mult rau buni; și unęc căti unęc tsęli dọu tăpoli si fęsiră mult mătšcati.

5. și tuntsę mai mārili frāti ạl' zisi la mai micu: «frāti, ai să li tăl'ọm tăpolili, si dărọm un cunāc că mo sa buni di scọndur. ară mai micu frāti zisi: «bun ăi, ai si li tăl'ọm» și li tăl'ară, li dărară scọndur și dărară un cunāc mult bun.

6. ca tricù unęc văcọt, tsel' fitšoril' cọn tritsę tātă-su pristi tsęli douli scọndur, zitsę tsela mai micu: «aman frāti, cọn trętsi tāti ară mai pot si trăies, și māma cọn trętsi àră trăies, tšitši cọn trętsi idvai trăies, ama nina cọn trętsi nu pot si trăies».

7. ară tsela mai mārili zitsę: «trăià frāti, trăià».

8. ca tricù nină-sa, ară zisi mai micu: «aman frāti, nu pot să trăies», ară mai mārili ạl' zitsę: «trăià frāti, trăià, noi trăim cọta văcọt si trăim inga unęc.

9. ca uzọ nină-sa că șa zic scọndurili, ạș zisi ăn criel: «tsel'a măcsōńil' si l'a turim ăn grọn».

10. și ạl' zisi la bărbātu-su: «ai si-u sparzim pulāta». ară bărbātu-su ạl' zisi: «cum si ạu sparzim tsęstă pulāti, ari cătsat unā mil'ă di lili».

11. mul'ari-sa zisi: «ili si ạu sparzim, ili nu si fatsi». mai micu frāti zisi: «cum șa si-ạu sparzim pulāta, noi idvai ạu dărọm, ară mo si-ạu sparzim?»

12. nor-sa zisi: «nu si fatsi, si ạu sparzim». și cătsară di ạu sparsiră pulāta. scọndurili di la pulātă tọti li arsiră, saldi dọu scondur nu ardęu.

13. cọn li punę tată-su pri foc, nu ardęu. cọn li punę mūmă-sa, nu ardęu. cọn li punę tšitša-sa ară nu ardęu.

14. ună-uară lọ nină-sa tsel'a titšunil' di l'a pusi pri foc, ama cọn la cătsọ tsela unu tătšuni, zisi: «aman frāti, nu pot si trăies cọn mi catsă nina». ară tsela lāntu zisi: «trăià frāti, trăià, noi trăit-am mult, angă unęc si trăim».

15. și cọn zitsęu șa tătšunil' nină-sa uzọ și ia zisi: «ai si l'a dau tsișta tătšuńil' la ghiupchi ca să ạnghiits. și tsę zuuă viniră dọu ghiupchi la părsirea, și ia la zisi: «si va dau tsi tsirets», ama si-ạń sfărșọts un lucru». ară tsęli ghiupchili zisiră: «si sfărșọm».

16. și ia cătsọ la dędi la ghiupchi căti un misur di fărină și la zisi: «na tsișta tătšuńil' si l'a turits ăn vrină crēmnă, ăn apu ăn vrin vir».

17. și tsęli ghiupchili l'a lară tsel'a tătšuńil' și cọn fuzęu l'a turiră ăn un vir. și una l'a turiră tătšuńil' si fęsiră doi cupilaș ăn fustani, și di cola ca chinisiră drūmu, si dusiră cāsă.

18. ca ąntrară cāsă, si dusiră șizură pri gnoi̯. că l'a vizù nină-sa, la zisi: «cǫtsi bra miil' u̯a pri gnoi̯ șădets? adits dințea». ara i̯el' zisiră: «bun im u̯a pri gnoi, noi̯ im ąnvitsats».

19. nină-sa la zisi: «cum șa, voi̯ cu tǫr ubivi rubi pri gnoi̯ si șidets?». și fitšoril' si dusiră disupră și șizură.

20. ca vinì sęrta la tsină, ca si pridunară si tsină, tsel'a fitšoril' zisiră: «its tots u̯atsi?». ară nină-sa la zisi: «tots im u̯atsi; ăngă ună izmichi̯aritsă nu-i u̯a, ma tsę nu vini, dǫrmi lăngă găl'iń». ară i̯el' zisiră: «acu vicăits-ąu̯ și i̯a». și ąu̯ vicăiră.

21. că ąntrǫ ăn casă, si sculară tsel'a fitšoril' și ąl'-u surtară mǫna. ară nină-sa zisi: «la s-fugă motsi». i̯el' zisiră: «cum șa si fugă, la s-sta si tsinǫm» și stătù.

22. ca dutsinară, zisiră tsel'a fitšoril': «cǫtsi ninu, șa fatsęi̯ la noi̯? ca na rudim, tu na laș na turiș ăn gnoi̯ și ăn locu nostru puseș un cătsǫl și ună matsă. și tu i̯undi na turiș ișǫră dǫu̯ tăpoli și din tsęli tăpolili dărară ună pulātă, și tu ziseș si ąu̯ spargă, și ąu̯ sparsiră, nap-cunta tǫti scandurili li arsits, angă dǫu̯ scǫndur nu ardęu. și tu li laș scǫndurili și li dădeș la dǫu̯ ghi̯upchi și li turiră ăn un vir. noi̯ mo di cola vinim, tucu cǫtsi șa nă făseș?»

23. și tātă-su lu tsel'a fitšoril' ąl' zisi la frāti-su: «frāti, mo tsi si ąl' fatsim la nineastă?» ară i̯eł zisi: «si ąu̯ ąntribǫm. tsi să tsęră tsę. și ca ąu̯ ąntribară: «tsi tser să sfiteș ili să slujǫș?» ĭa zisi: «si sfites» și cătsară, ąu̯ unsără cu gaz și sfitì.

Acelaşi.

30. *Lisitsa și lupu.*

1. Una lisitsă, cum amnà drūmu, vizu că vinę un piștār și i̯a si fęsi ca mǫrtă și si culcǫ ăn drūm. ară piștāru că tricù pri cola ąu̯ flǫ și ąu̯ turì tu panagān și ąș fuzì.

2. lisitsa cǫn ra ăn panagān li turì tots peștil' ăn drūm, si disfęsi și ca ąș li dunǫ peștil' și l'i dusi cāsă. ca l'i dusi cāsă li spinzură di grindi.

3. ară piștāru că si dūsi cāsă și vicni: «mul'ari i̯eș că ąts duc și cujoc și pești».

4. discărcară și vizură că no-ari pęști ni cujoc.

5. ună zuu̯ă, lupu tsirę să si ducă la lisitsa ăn uspets. lisitsa ąl' zisi: «să viń, amă să nu ti pucats ănsuș ca să-ts cadă spiń ăn u̯ocl'i».

6. lupu, ca si dusi cāsă la lisitsa, si pucătǫ ăn sus, l'i vizù peștil' și ąl' zisi: «e, lisitsu, tsi ai̯ tu cola, pești?»

— ań l'i cătsai̯ di sup tšarc.

— ai̯ si cătsǫm și la mini.

— bun, să cătsǫm, amă tu să ti duts sup tšarc, ară i̯o să stau̯ la ușă să ved să nu vină muraru.

7. tuntsę murāru dărǫ ca să rutšască și moara stătù și ișǫ si vędă tsi ari. că vizù că lūpu ăi̯ sup tšarc, că iși, lǫ un lost și lă darǫ lūpu

ni ghiu̯, ni mort, ară lisitsa si dusi ăn mọră si unsi cu cașă pristi cap. și că ișọră și lūpu și lisitsa, ạl' zisi lūpu: «ei̯ lisitsu, cọt mi̯ bătù muraru; ară lisitsa ạl' zisi: «cumu voltši, tu nu i̯eș bătut itš, amă i̯o nu vez că pănă și mozucu ạń cură din cap. și tuntsẹ lisitsa ạl' zisi: «zapọrtă-mi unẹc, că i̯o nu pot să amnum pănă căsă».

8. și una-ș-una ca si pusi, lisitsa, zăcătsọ si cọntă: «loșu sănătos pọrtă». și lūpu ạl' zisi: «ditsi șa cọnts lisitsu?». i̯a ạl' zisi: «ạń discọnt la cap» și ca vinì la gaură, scocnì ănuntru și lūpu ạș lọ un tšọp și cătsọ si tragă. că-u cătsọ di pitšor, lisitsa prutsăpọ: «di cọrni traz». ară, că-u cătsọ di cọrni, lisitsa zisi: «di pitšor traz: «tšitšuruș, pitšuruș». și că trăgnì lūpu mai cătirọu̯, căzù ăn vir și si nicọ.

Același.

31. *Deadu moș și cu treil' frats.*

1. Aș rau̯ ună-u̯ară trei̯ frāts și chinisiră și-ș la ubidească căsmētu.
2. că ạmnară, ạmnară bătură di un dead moș și l' 'ạntribọ: «i̯undi va dūtsits bra mīluli?» i̯el' zisiră: «na dūtsim s-na la ubidim căsmētu». i̯eł zisi: «ai̯dits și i̯o si vin cu voi̯».
3. ca ạmnară, ạmnară, bătură di niști tšọftsi și zisi tsela mai̯ mārli: «tucu si-ń li facă tseaști tšọftsi dōmnu u̯oi̯, si-u dar u̯a strunga ăn drūm, di cari si treacă pri u̯a nu la las nidat».
4. și tucu si feasiră u̯oi̯. la lăsọ i̯eł cola și chinisì cu doi̯l' ăncolo. ca zămnară, zămnară, ăncola, bătură di dọu̯ tšeșmi și zisi mijlucānu: «tucu si ńi li facă dōmnu tseaști tšeșmi una vin, una rachii̯ă, cari si treacă pri u̯a nu la las ni dat».
5. și tucu si feasiră. la lăsọ și i̯eł cola, napcum chinisì cu mīcu, si dūsiră la ună căsă i̯undi veau̯ nuntă și șăzură cola.
6. ca șăzură, zisi tsela deadu: «di va si cătsọm un căuł cu feata voastră și cu fitšoru meu̯» și i̯el' zisiră «bini».
7. bun ma tsela ra dōmnu. ca cătsară căuł, zisi deadu: «i̯o pot si aflăm uu̯ă mo, acu-i ăn i̯arnă». și i̯el' zisiră: «cmo tsista u̯om să na află uu̯ă la cărtšun».
8. de, zisiră, si cătsọm căuł. deadu zisi: «acu nu va-u flọm uu̯a si vă la dau̯ fitšoru izmichi̯ar, ara cu duc uu̯ă, si-ń dats niveasta voi̯».

— bun.

— dats ună pratšca di vitsă si-ń ạntsap i̯a ăn neau̯ă nafară. di mọni cu no-ari uu̯ă, si vă la dau̯ fitšoru; acu nu, si-ń dats niveasta.

— bun.

9. ca sădì i̯eł vitsă ăn neau̯ă, si culcară. ca si culcară, pristi noapti tsel'a u̯aminil' ca ișọră nafară, cọn si pucătară la vitsă, i̯a-u ạnmugurọtă! ca si culcară birda, si sculară napcum dupu vrin sāt, i̯a-u uu̯a, tucu tsea nu ra coaptă și i̯el' ạu̯ runiră.
10. ca zădurmiră, napcum ca si sculọ dōmnu, tsela deadu ạu̯ dunọ ăn ună tipsii̯ă și-ạu̯ dusi ăn căsă.

11. ca si sculară tsel'a tucu la-u deadi u̯a și i̯el' vrea̯u nu-vrea̯u ạl' u deadiră niveasta.

12. i̯el' ạu̯ lară și fuziră cu i̯a. tsela deadu moș ạl' dărọ unǎ cāsă la fitšor, și la șăzù cola. i̯eł ạș fuzì napcum.

13. ca si dusi la tsela cu oi̯li, ạl' zisi: «dọ bra mīlu, unẹc lapti» și i̯el ạl' zisi: «ghidi deaduli, tucu si dădeam i̯o la tots cari tritseau̯, nu veà rămas la mini tsivà» și i̯eł zisi: «bun, nu dọ».

14. că fuzì mai̯ zădiparti, ạl' zisi: «e, si da dōmnu, tse ș-ra tsea si-ș ii̯ă» și tucu si feasiră ară tšọfts; și i̯eł ca tsăpọ napcum «toarnă-ti si-ts dau̯ bra deaduli». i̯eł itš nu si ạnturnọ.

15. ca si dusi la tsela cu tšeșmili, ạl' zisi: «dọ bra, il'uli la deadu, uneac rachii̯a că sam umărọt». i̯eł zisi: «e ghidi deaduli, i̯o tucu si dam la tots cari trec pri u̯a, la mini nu rămăneà tsivà.

16. și i̯eł zisi: «bun, si da dōmnu tsi rau̯ tsea si-ș ii̯ă» și tucu prucurară ară apu și i̯eł șa tsăpọ, ma nu si turnọ ară.

17. di cola si dusi la micu fitšor și șăzu la poartă. că tricu pri cola mul'area lu tsela ạl' zisi: «tse șez u̯a deaduli, ai̯ ăn cāsă la foc».

18. i̯eł zisi: «nu vin că sam partalos» și mul'area zisi: «cmo si viń» și i̯eł si dusi cola, șăzù la foc,

19. tsea mul'ari l'i răpì la bărbată-su cămēș, la priminì că ra ud.

20. cọn la dispriminìrea vizù că veà multi rọń ăn grọp și i̯a ạl' zisi: «tse sa tseasti lucri, deaduli? nu știi̯ tse leac ari si ti licueș?»

21. și deadu zisi: «mi știu̯, tucu tse, no-ari fai̯da». și bărbātă-su vinì di la agru. ca șăzură, si lăfiră și viniră ara ăn tsela lāf și zisiră: «delmi ari leac, si-u fatsim si ti licuim».

22. mi tse leac, zisiră i̯el'? deadu zisi: «fitšoru si la friz, di cu scrumu si mi ung și si-ń treacă».

23. i̯eł buricu tsireà si la veadă, și i̯el' ạu̯ arsiră fūrna ca si la frigă și la pusiră ăn fūrnă.

24. i̯el', fachiril', dōmnu la veà dat saldi un fitšor și că la pusiră cola ăn fūrnă, cọn si dusiră si la scapă, i̯a-la fitšoru i̯undi căntà cu vănghi̯el'a ăn mọń și cu doi̯ lānts fitšor; tsel'a rau̯ anghil'il' trimeș di dōmnu ca si nu ardă.

25. și cọn la scoasiră năfāră, ra cọt un dāscal fāt. și tsel'a itš nu si privizură și i̯o vinii̯ di cola și cum putui̯ șa va mintšunai̯.

Trifon Stoiu (de 13 ani, Oșani).

32. *Trei̯l' fitšor și lāmn'a.*

1. Aș ra ună-u̯ară ună mul'ari cari ạș veà trei̯ fitšor și ună nipoată di il'ă; tsela mai̯ mārili zisi: «i̯o s-mi duc, māmu, si-u tăltšọs lāmńa».

— cum șa, pul' la māma, că s-nu ti mănāncă.

— acu, s-mi duc.

— du-ti

2. și ạș lọ un tufeac și chinisi si si ducă. ca ạmnọ, ạmnọ, bătù di unǎ bābă moașă lăngă unǎ tšeșmă și l-ạntribọ tsea bāba: «i̯undi ti duts bre mīluli?»

— mi duc si-u tăltšọs lāmńa.

— bun tucu stoi̯ să-ts tures un ac ăn pustav, cu pots si la aflăș, si-u tăltšọș, cu nu la aflăș, nu-u pots tăltšọri.

— bun zisi fitšoru.

3. atsi că-l' turì un ac, că ubidì, ubidì, nu putù s-la află. și bāba ạl' zisi: «nu ti du, ca si ti mănāncă». bun ma i̯eł nu-u scultọ și-ș trasi drūmu.

4. că ạmnọ, ạmnọ, deadi di un văcār și văcāru l-ạntribọ: «i̯undi ti duts bra pul'?»

— mi duc si-u tăltšọs lāmńa.

— ai stoi̯, si-ts jungl'ăm un boụ' di cu pots si la mănānts, si-u tăltžoș lāmńa, cu nu la pots s-la mănānts nu-u pots tăltšọri.

— bun, zisi i̯eł.

5. și ca jungl'ọ un boụ, măncọ un-dọụ mutšcọts, si săturọ și văcāru ạl' zisi: «toarnă-ti că nu-u pots tăltšọri». și i̯eł ară nu-u scultọ și trasi drūmu.

6. ca ạmnọ, ạmnọ, bătù pri un picurār și i̯eł l-ạntribọ: «i̯undi ti duts bra mīluli?»

— mi du si-u ctăltšọs lāmńa.

— ai̯ stoi̯ si-ts mulg unǎ găleată di lāpti, cu ạụ pots măncāri, si-u tăltšoș lāmńa; cu nu la pots s-la mănānts, nu-u pots tăltsọrì.

— bun, zisi i̯eł.

7. și ca scărnì un-dọu lingur, si săturọ. și picurāru ạl' zisi: «nu ti du că s-ti mănāncă». i̯eł ară nu scultọ și-ș trasi drūmu.

9. ca si dusi la poartă și la vizură featili di pri pulată și prutsăpară la mūmă-sa: «māmu, māmu, un ụom vini!». ia zisi: «videts di la odrina si mănāncă uụă și di la cari tšeșmă si bea apu. videts cu bea apu di la mọtnitsa tšeșmă și cu mănāncă di la roșa odrińă si ạncl'idits poarta, ară cu beà di la bistra tšeșmă apu și cu mănāncă di la alba uụă, si la lăsats si vină».

10. și ca-l' zisiră că di la bistra tšeșmă apu beà și di la alba uụă mănāncă, la lăsară nu-u ạncl'isiră poarta și si dusi cola.

11. ca șizù la foc, și lāmńa veà pus unǎ podnitsă pri foc si-u coacă pọnea. și ạl' zisi: «zăsuflă, pul' la bāba, uneac la foc, că nu poati bāba că-i moașă» și i̯eł si plicọ și suflọ. ca zăsuflọ și lamńa ạl' lu biù sọnzili și-ș murì fitšoru.

12. ca științā cāsă, ca științā, ca vizūră că nu vini, tsela mijlucānu frāti zisi: «și i̯o s-mi duc dupu lāmńa si-u tăltšọs, si la leaụ frati-ńu».

13. māmă-sa ạl' zisi: «nu ti du, pul' la māma, că să-ń ti mănāncă și tini. ară i̯eł zisi: «i̯o s-mi duc unǎ-ụară, cum va, șa la s-ii̯ă. și ș-la lọ tufeacu și trasi drūmu.

14. ca ạmnọ, ạmnọ, bătù pri bāba și i̯eł nu la flọ acu, bătù pri văcār și la i̯eł șa. si dusi la poartă și ară și i̯eł di la bistra apu biù și di la alba uụă măncọ.

15. ca ạntrọ ăn nuntru, si răstsăpọ frātili «māri, zisi, vini ṣi lāntu u̯om» ṣi tuntsea i̯a cătsọ si-l' spună mintšuń ṣi la i̯eł: «pleacă-ti, zisi, pul' la bāba, di zăsuflă la foc». ṣi tamam si plicọ, la māncọ ṣi i̯eł.

16. tsel'a di căsă locu nu-l'-ạncăpeà; că ṣtitāra, ṣtitāră ṣi mai̯ micu frati zisi: «ṣi i̯o mi duc, cum si i̯asă lucru ṣa, i̯a si mi mănāncă, i̯a si l'a leau̯ fratsil'. bun ma tsela nitsi ra ca tsel'a lantsil', ra jimitati di u̯om.

17. ca chinisì, ca ạmnọ, ạmnọ, bătù pri tsea bābă ṣi i̯eł ṣa la 'ntribọ: «i̯undi ti duts, pul' la bāba?»

— mi duc la lāmńa, bābu, si-u tăltšọs.

— ghidi pul' la bābu dee... cafcu u̯amiń ạu̯ tricut la tsea lāmńă di tots nu sa turnats dinuntru. tu i̯eṣ jimitati di u̯om ṣi ver si-u tăltšọṣ lāmńa? tucu de... si-ts tures un ac ăn tsista pustav di cu l'aflăṣ, si-u tăltsọṣ lāmńa, cu nu la pots flari, si ti mănāncă.

18. ună tse la lăsọ acu di mọń, la flọ fitšoru ṣi tsea bābă ạl' zisi: «du-ti mo si-u tăltšọṣ lāmńa» ṣi fuzì di cola.

19. ca ạmnọ, ạmnọ bătù di tsela văcāru ṣi eł ṣa zisi: «de... si-ts jungl'ăm un bou̯, di cu la mănānts, si-u tăltšọṣ lāmńa, cu nu la pots măncāri si nu ti duts».

20. ună tse la i̯arsi, că-l' zăntrọ ạncă doi̯ boi̯ si veà, l'i măncà. ṣi-l' zisi: «bun, du-ti, tu si tăltšọṣ lāmńa».

21. că ạmnọ, ạmnọ, bătù pri picurār. ṣi la i̯eł ṣa: că-l' drubì ună găleată di lapti ṣi i̯a ạu̯ măncọ.

22. di cola că si dusi proapi pi la poartă, ăn ună pul'ană veà un per ṣi un măgār ligat di i̯eł. ca la lo tsela măgāru di coadă di la zăfărfărì prijur, li sărupă toati pearili di pri per. si nămăncọ di peari.

23. tseali featili la vizură ṣi prutsăpară la mūmă-sa: «māmu, māmu, un cafcu u̯om vinì; măgāru di la per la turì».

24. lăsats-la, zisi, la s-vină, tucu videts di la cari tšeṣmă bea apu, ṣi di la cari odrină si mănāncă uu̯ă.

25. ca la vizură tseali ca cum vineà din cola lăgọndura ṣi dirept pri mọtnitsa tšeṣmă, si dusi ṣi di roṣa uu̯ă măncọ, lăgară la poartă si-u ạncl'idă ṣi ạu̯ ạncl'isiră poarta.

26. ca si dusi eł di-l' pusi un butirnic la poartă, tseap'chi si feasi poarta ṣi ạntrọ ăn nuntru. ca si dusi la foc, tsea ạncă ca la vizù, ạl' zisi: «zăsuflă la foc, bra pul' la bāba, că bāba ăi̯ moaṣă». tsel că-u cătsọ di l'utinic di-u strinsi «frātsil māri, zisi, că ti duseṣ!..» ṣi i̯a tsi si facă, zisi: «aman, lasă si tsi l'a dau̯».

27. i̯eł ạncă ma mult ạu̯ strinsi ṣi i̯a la vumọ un frāti; că-u strinsi birda, la vumọ ṣi lāntu; ṣi ca-u strinsi birda, scoasi ṣi vitili toati cari li vea mâncat, scoasi ṣi tots u̯aminil' ṣi ạtsi-u tăltšọ ṣi i̯à.

28. tsea lāmńă veà ṣi trei̯ feati ṣi li lọ featili. tsea mai̯ mari ạl' u deadi la mai̯ marli frāti; mijlucāna, la mijlucānu frāti; ara mai̯ mica la i̯eł. ṣi i̯o multi peari măncai̯, tucu că mi cătsọ di tuntsea ună frigur, ună-căti-ună pearili li plătii̯.

29. pricazmă ṣtii̯am, pricazmă vă spuṣ, cọt putui̯, cọta va mintšunai̯.

Acelaṣi.

33. *Deadu cu bāba.*

1. Aș ra ună-u̯ară un dead cu ună bābă; tsiștia nu veau̯ fumeal'ă, tucu si rugau̯ la dōmnu s-la da un fitšor.

2. ca si rugară, rugară, dōmnu la deadi' un fitšor și la zisi: «ca si facă di tsisprăts di ań fitšoru, si-l' dats un cał cafcu no-ari ăn duńa ș'ună veargă di furlină».

3. ca criscù fitšoru di tsisprăts di ań, si ąnsurǫ și ąncalicǫ pri cał. și ca fuzì, fuzì, si dusi păn la mārea neagră. mul'ari-sa lu fitšoru vea un frāti, la cari l'i ra numea misirculi și tsireà s-la mănāncă fitšoru.

4. fitšoru cătsǫ si plǫngă, bun ma tuntsea ra ună ploai̯ă mari. și dōmnu, ca la uzǫ, si disfeasi din tser și-l' zisi: «tse plǫnzi bre miluli?» i̯eł zisi: «plǫngu că nu pot si trec ditsindea di māri și misirculi tseari s-mi mănāncă». și dōmnu ąl' deadi ună cutii̯ă și trei̯ cǫń și tsel'a cǫńil' l'a cl'imà unu «tsipigōri», lantu «tsipidōlu», lantu «letnipili».

5. ca ąncălicǫ pri tsea cutii̯a, l'a pusi și cǫńil' ăn nuntru și tricù ditsindea di māri. searta vinì văcǫtu si culcă. misirculi si dusi la sor-sa și-l' zisi: «sōră, sōră, i̯undi s-mi culc?» sor-sa-l' zisi: «culcă-ti ăn budžac». și letnipili uzǫ.

6. fitšoru, ca si culcǫ, și i̯eł, zisi la cǫń: «i̯undi s-ti cults tu tsipigōri?» i̯eł zisi: «la cap s-mi culc i̯o».

— mi tu, tsipidōlu, i̯undi s-ti cults?

— la pitšoari s-mi culc.

— tu, letnipili, i̯undi s-ti cults?

— i̯o ăn budžac, s-mi zăncălzǫs.

7. și ca si culcǫ letnipili, zacătsǫ si mănāncă di misirculi, și ca măncǫ, măncǫ, ca si sculǫ dimineatsta misirculi și si dusi la sor-sa, i̯a l-ąntribǫ: «cum fats frāti, cum tricuș tseastă seară?» — lasă soră, zisi misirculi, că ąncă trei̯ tširets di noapti si veà, tot va s-mi măncà.

8. fitšoru ca si șătăi, șătăi toată zuu̯a, vinì văcǫtu si si culcă. și misirculi si dusi ară la sor-sa ș'-u ąntribǫ: «sōră, sōră, i̯undi s-mi culc?» i̯a-l' zisi: «culcă-ti tseastă seară ăn bumbac». și letnipili ară uzǫ.

9. si culcǫ și fitšoru ară zisi la cǫń: «i̯undi s-ti cults tu tsipigōri?»

— la cāp, zisi.

— mi tu, tsipidōlu i̯undi s-ti cults?

— i̯o la pitšoari.

— mi tu, letnipili, i̯undi s-ti cults?

— i̯o mi culc ăn bumbac si-ń tsi-ąnmoal'ă coastili.

10. ca si culcǫ letnipili ăn bumbac, cătsǫ si mănānca di misirculi, și ca măncǫ, măncǫ, si pruvizură și si dusi misirculi la sor-sa și l-ąntribǫ sor-sa: «frāti, frāti, cum tricuș tseastă seară?» — lasă soră, zisi că ąncă jimitati di noapti si veà tot si mi mănāncă.

11. ca si sculǫ fitšoru, și șătăi, șătăi, și vinì văcǫtu di culcarea și si dusi ară cāsă și si culcǫ. misirculi si dusi ară la sor-sa și l-' zisi: «sōră, sōră, i̯undi s-mi culc?». și sor-sa ąl' zisi: «culcă-ti, tseastă seară ăn tšutură di gărnișor». și letnipili ară uzǫ.

12. ca si culcǫ fitšoru l'-ąntribǫ birda cǫńil'.
— i̯undi s-ti cults tsipigōre?
— i̯o s-mi culc la cap.
— mi tu, tsipidōlu, i̯undi s-ti cults?
— i̯o, la pitšoari.
— mi tu letnipili, i̯undi s-ti cults?
— i̯o s-mi culc ăn tšutura di gărnișor si-ń-tsi stupă urecl'ili că tsăpai̯ mult astăz.

13. și si dusi cola letnipili, zăcătsǫ si mănāncă di misirculi, și că măncǫ, măncǫ și si pruvizù. misirculi si dusi la sor-sa și sor-sa ąl' zisi: «frāti, frāti, cum tricuș tseastă seară?» — ancă un tširec di noapti si reà, tot si mi mănāncă.

14. și feata si dusi ąl' zisi la bărbātu-su: «u̯omuli, u̯omuli, dǫ-ń-l'a tǫl' cǫń astăz s-mi șătăi̯es i̯o cu i̯eł, i̯o si-ts-l'a dau̯ mel' la tini». feata l'a lǫ cǫńil' și l'a dusi ăn ună udai̯ă l'-ąncl'isi cola, la li stupǫ și urecl'ili cu călai̯ și l'a ligǫ cu un sindžir.

15. cum si șătăì fitšoru, tucu vinì misirculi s-la mănāncă și i̯eł si pusi pri un pom și cătsǫ si tsǫpă: «tsipigōre, tsipidōlu, letnipili!!» și letnipili uzǫ și zisi: «tătsets că dōmnu nostru nă vicăi̯ași». fitšoru ară prutsăpǫ «tsipigōre, tsipidōlu, letnipili!!» și uzǫ tsipigōre.

16. fitšoru ară prutsăpǫ și uzǫ și tsipidōlu și ună-ș-ună săriră, la rupsiră sindžiru, la scoasiră și călai̯u din urecl'i și au̯ frǫnsiră ușa și ișǫră di nuntru și lăgară dupu stăpǫnu.

17. și ca si dusiră cola, zăcătsară si mănāncă di misirculi pănă tse la măncāră cu tot, tot. și nu știu̯ cum rămasi ună cǫtnitsă și că si dusi sor-sa cola, cătsǫ, si plǫngă. și au̯ lo tsea cǫtnitsa, și searta cǫn si culcǫ bărbātu-su, l'-u pusi la căpitoń și nu știu̯ cum ąl' ąntrǫ tsela dintili ăn slăbină și fitšoru murì.

18. cǫńil', dimineatsata, că la vizură, cătsară si plǫngă și si dusiră s-la ąngroapă. taman zăcătsară s-la ąngroapă, tucu tricù pri cola trisupașcă și la zisi: «tse plǫnzits u̯a?»
— plǫnzim că la stăpǫnu nostru ąl' ąntrǫ un dinti ăn chiept și murì.
— di tsea-i culai̯. si cătsats un pul' că mini, si l'u scoatits miduu̯a și s-la unzits cola, i̯eł si scoală.
— fǫ-ti mai̯ ąncoà, ąl' zisi letnipili, di spuni-ń că nu ti uzǫi.

19. și i̯a si feasi mai̯ cutru i̯eł și ună-ș-ună au̯ cătsǫ și au̯ tăl'ǫ. l'-u scoasi miduu̯a, la unsiră stăpǫnu și i̯eł si sculǫ și i̯o ąń vini di cola. pricazma-ń știi̯am, pricazmă vă spuș, cǫt putui̯, cǫta vă mintšunai̯,

Același.

34. *Rapu și lāmńa.*

1. Aș rau̯ ună-u̯ară doi̯ frāts; tsela mai̯ marli, ra-nsurāt, tsela micu nu ra-nsurāt și si dutseà cu cal'il'.

2. ună zuu̯ă, tsela fitšoru si dusi s-l'a pască cal'il' ăn tšair și cum șădeà cola. flǫ un u̯os dı cał și searta, cǫn si dusi căsă, ąl' zisi la frāti-su:

«frāti, vez tsista uos con si prucură șonzi din ieł si știi că io sam mort; io s-mi duc s-mi șătăies și belchi si-u tăltšos lamńa» — bun, zisi frāti-su.

3. ancălico cału, montiza si dusi ăn ună căsăbă lăngă ampirātu. bun ma, cola veà ună lāmńă cari l'a vea zăptisit apa. ăn sfaca zuuă al' dutseau cāti-ună feată di mănco și la lăsà apu.

4. tuntsea l'i ra ca di milă lu ampirātu feată și ampirātu veà lat imir că, cari si-u poată dutsiri feata lui si leà apu și si-u ducă cāsă nimăncată, si-l' da mari bacșiș. ieł zisi: «io s-mi duc».

5. și ca ancălico pri cał, au pusi și feata, și trasiră drūmu. că amnară, amnară, ca si pruchiară di loc, fitšoru zisi la feată: «mo noi ca s-na dutsim cola, tu si-ń zăcats ăn cap pănă si vină lāmńa, și ca si vină lāmńa, io, cu sam zădurmit, tu s-mi butsneș, s-mi diștet io».

6. și si dusiră cola, fitšoru si culco și ună-ș-ună zădurmì. ună tsi zădurmì fitšoru, ia-u lāmńa din cola rănjondăra și tsăpà «aşcosum! il'u la ampirātu. ăn loc s-ń trimeată un, ań trimeasi ieł trei».

7. și feata cătso si plongă. ca plonsi, plonsi și lāmńa si pruchio. bun ma ia al' ra picāti di fitšor și nu la butsneà cu acu di multă plonziri. și nu știu cum, al' pico ună lacrimă pri ubraz și fitšoru si diștito. ca si sculo di u duno lāmńa cu călotšca și lamńa căzù.. tuntsea ia-l' zisi: «moineà bri mīlu, ancă ună uară. — māma mini ună uară mi rudì, zisi ieł, nu mi rudì di dou-or.

8. și cătso l'-u tăltšo limba la lamńă ș'u lo si-u ducă la ampirātu. ie'l lară apu și chinisiră cutru cāsă. ca zămnāra, zămnāră, iasi un rāp di dupu iel'; tsela rāpu au veà flat lāmńa moartă și l' lu vea lat cāpu. con tricù pri lăngă fitšor, fitšoru vizù, ma si feasi nivizut.

9. tsela rāpu ca si dusi la-mpirātu mai nainti și-l' zisi: «ia-la cāpu la lāmńă, io-u tăltšoi». — bun, al' zisi ampirātu.

10. pristi uneac vacot, ia vinì și fitšoru. e, zisi ampirātu, tse făseș?

— au tăltšoi lāmńa.

— mi tucu au tăltšoș, iundi l'-u cāpu, al' zisi rāpu, nu vez că io al' port cāpu?

— pucată ăn cap au ari limba ăn rost? ieł, ună tse si pucăto, zisi: «no-ari ni limbă ni tsiva».

— e tucu au tăltšoș, tuntsea cari au lo limba?

11. tuntsea si turno și feata și zisi: «tāti, tsista au tăltšo lāmńa, lānt itš nu cată». și ampirātu al' deadi bacșiș și-ș fuzì fitšoru.

12. ca amno, amno, bătù di un moș și-l' zisi: «ai bra deaduli, di-ń spuni iundi șod lomńurli?»

— nu vin, al' zisi deadu, că ń-u frică s-nu mi mănāncă.

— nu ti las io. tu saldi păn la poartă s-mi duts.

— bun, ai s-na dutsim, delmi șa, și si dusiră.

13. moșu si turno di la poartă. fitšoru ca antro ănuntru di si feasi pri iali, la una mă:nì și ca la lo di cap ună lāntă la mănco. și tuntzea prucuro sonzi din uos.

14. și cǫn vizù frāti-su sǫnzi, lăgǫ ună-ș-ună cola și ăn drūm bătù și eł pri tsela moșu și-l′ zisi: «ai̯ bra deaduli, si ń-u zăspuń cāsa i̯undi șǫd lǫmńurli».

— ń-u frică, bra pul′ la deadu, s-nu mi mănāncă.

— păn la poartă s-mi duts napcum si-ts ti torń.

— bun, ai̯ s-nă dutsim.

15. și si dusiră păn la poartă; moșu si turnǫ, ară fitšoru că ạntrǫ ănuntru di li flǫ cola, di li zădunǫ cu calǫtšca și cǫn strinsi ạl′ zisi: «frāti-ńu mari s-la dar, că dusă i̯eș!» și ca cătsǫ la dărǫ frāti-su cu tot cał cum ra și ạu̯ tsltšǫ și i̯a.

16. i̯el′ feasiră si i̯asă din poartă și tucu uzǫră un glas di u̯om ăn cāsa lu lǫmńurli și ạl′ si turnară napoi̯. cǫn si duc cola, i̯a ună feată ạu̯ vea ạncl′isă si-u mănāncă. și i̯el′ ạu̯ scoasiră feata di-ș-si ạnsurǫ dupu i̯a tsela mai̯ micu frāti că nu ra ạnsurat. și i̯o-ń vinii̯ di cola, că și i̯o ram la nuntă.

Același.

35. *U̯omu din džindem.*

1. Ra un u̯ară una mul′ari cu un u̯om și el′ ạș veau̯ un bou̯.

2. doi̯l′ si tsirtau̯, că unu zitseà: «tu si la guneș bou la văcar», ară lāntu zitseà: «tu si la guneș». și i̯el′ cătsară cauł cari si la gunească: cari si zăzburască, tsela si la gunească.

3. una dimineatsă, mul′area si dusi si la gunească bou, ară u̯omu șădeà casă. vini ună ghi̯upcă si tseară tsivà. ạntrǫ ăn casă, ạl′ zburaști la u̯om, i̯eł itš, ancă căuł tsăneà. și ghi̯upca, ca vizù că nu-l′ zburaști, lǫ din cămāră cătšuu̯a lu fitšoru mic ạnșărată cu furlíń și fuzì.

4. cǫn vinì mul′area di la bou̯, veadi ăn cămāră că no-ari cătšuu̯a. l-ạntribǫ: «i̯undi ăi̯ cătšuu̯a?» i̯eł tatsi, căulu la tsǫni ạncă. ară mul′area că lea un lemn, ạl′ zitsi: «i̯a cătšuu̯a si-u afliș, i̯a i̯oc si ti fats di u̯a».

5. tse si fac mo, zisi fachiru, mul′area nu mi pridună cāsă pănă nu aflăm cătšuu̯a.

6. si dusi diparti și ạntrǫ ăn un cătun si tseară uneac di pǫni. bătù a ună poartă și ișǫ ună cadǫnă ș′ ạl′ zisi: «di i̯undi ieș?»

— di i̯undi sam?

— spuni di i̯undi.

— tucu să știi̯ di i̯undi sam... din džindem sam.

— nu la vizuș Ali nostru, delmi rai̯ ăn džindem?

— cum, la vizui̯.

— cum ra?

— ra părtălos, itš nu vea pāri.

— stoi̯, delmi șa si-ts dau̯ uneac pāri, și ună pǫni si-l′ duts.

— bun-ăi̯, si-l′ duc.

7. cadǫna lǫ ună zaghii̯a di izmeani, li ạmplù di pari și ună pǫni caldă, ạl′ li deadi, și eł, ca li lǫ, fui̯, cum si fuzì.

8. bărbātu la cadǫna, ca vinì di la leamni, ạu̯ veadi mul′ari-sa ăn fichir, și ạl′ zitsi: «tsi i̯eș, șa?»

— tsi, deaca vini din džindem un u̯om.
— cum șa, ludă i̯eș din džindem u̯om poată si vină?
— e, vini un.
— tats, tats, că i̯eș ludă. ał' deadiș, tsivà?
— ał' ded pāri ună zaghii̯a di izmeani plină.

9. u̯omu ancălicǫ cału, fuzì ca si la jungă. lăgǫ, lăgǫ și la pruchi̯ǫ. u̯omu, ca vizù că la pruchi̯ǫ, vea cola ună moară și si turnǫ cola și zisi la muraru: «fui̯ prin vrăbi, că un u̯om lagă dupu murar, si l'ă u leà coaja că au̯ fost mult bună di tǫmpănă».
— cum șa, zisi muraru.
— șa, tucu lasă șapca la mini și fui̯.
— mi i̯undi si fug.
— fui̯ prin vrăbi.

10. tsela u̯omu ău̯ pusi șapca ăn cap, ară muraru fuzì ăn sus. turcu vinì și zisì la u̯omu tsela: «nu vizuș vrin u̯om cu pāri?» și u̯omu ał' zisi: «fuzì pri u̯a, i̯a, tucu lasă că nu si lagă prin vrăbi, cu cału».

11. i̯eł la lăsǫ și fuzì dupu i̯eł. tseł di la moară la lǫ cału și pārili și fuzì, ară turcu lăgǫ după murar, la pruchi̯ǫ și zisi: «stoi̯ cola bra!» tsela tsǫpă: «coaja mea nu-i bună di tǫmpănă că-i răńoasă».
— bra, i̯o nu voi̯ coaja, stoi̯!
— coaja mea nu-i bună di tǫmpănă, zitseà muraru și un carar fuzeà.
— abra vrin u̯om nu vizuș?
— la moară statù.
— cum șa? — șa.

12. si turnară la moară și ni u̯om flară, ni cał. turcu si dusi cāsă fără cał și zisi la mul'ari-sa: : «și tini ti mintšunǫ și mini mi mintšuno».

Hasan Ibraim (de 14 ani, Nânta).

36. *Uratšu și lūpu.*

1. Ra ună-u̯ară un uratš. tsela uratš ăș ra ăn agru și niști luvatš lăgau̯ la putireau̯ un lūp.

2. și lūpu că mai̯ puteà si fugă, rămasiră tsel'a luvatšil'. bun ma i̯el' vizură ca lūpu pri lăngă uratš si treacă. și ca si dusi lūpu lăngă uratš, ał' zisi: «aman ăts mi rog s-mi scunz di luvatš că tser s-mi tăltšască».
— cum džanăm i̯undi s-ti scund?
— a, vez s-la fats tsista lucru.

3. și uratšu si zătšudi și ał' zisi: «ai̯ s-ti pun ăn sac».
— bun si ăntrum ăn sac, ma s-nu mi spuń azǫr cătsat.
— nu ti spun.

4. tsel'a luvatšil' viniră cola și l- ăntribară uratšu: «nu vizuș vrin lup si treacă pri u̯a?
— nu vizui̯, zisi uratšu.

— cum nu vizuș, noi vizum că pri u̯à tricù.
— nu vizui̯, i̯o ạń ram cāsă.
— bun.

5. și luvatšil′ fuziră ăn sus și si pirdură. uratšu sfărsọ di ararea l′a lăsọ boi̯l și tsircà si fugă. și si dusi si lea sacu și ạl′ zisi la lup: «i̯eș ca s-la leau̯ sacu că fuziră luvatšil′».
— dizleagă-mi, zisi lūpu, acu fuziră, ma çu nu sa, las-mi u̯a.
— fuziră, fuziră.

6. la dizligọ și lupu ișọ. cum ra flămund, zisi la uratš: «cmo s-ti mănānc».
— cum s-mi mănānts, că ti scăpai̯?
— tu di tsea mi scăpaș, că tsircai̯ s-ti mănānc.
— ei̯, stai̯ s-n' ạntribọm la trei̯ viti, cum s-na zică, șa.

7. ca ạmnară, ạmnară, bătură din un cał pustănit. ra căzut ăn drūm. tăman ardicat și caz birda. și tsela u̯omu ạl′ spuni la cał «tsista lūpu la scunș ăn sac, la scăpai̯ di luvatš, mo tseari s-mi mănāncă. cată, i̯o cọn ram tinir, cọn sirbeam nu ăń mi răneà, cmo că ạmbătărnii̯, mi gunì nu mi da măncari, mo i̯o trăpes, suflitu s-mi i̯asă, di tsea, tu la scăpāș mo tseari s-ti mănāncă». lūpu si zăbucurọ.

8. si dusiră mai̯ ạncola, flară un cọni căzut ăn drūm. la ạntribară și șa zisi și i̯eł: «i̯o, zisi i̯eł, pănă puteam tucu ạu̯ vigl′am cāsa; cmo, că ạmbătărnii̯, stăpọnu nu mi va. ạń cl′isi poarta, nu-ń da pọni, i̯o mo mi măntšọs».

9. lūpu cătsọ s-la mănāncă u̯omu și u̯omu zisi: «aman s-n'ạntribọm ạncă la un. și si dusiră mai̯ ạncola, flară ună lisitsă. lisitsa l'ạntribọ u̯omu «tse ai̯ tu?»
— tsista lūpu la puș ăn sac și la scăpai̯ di luvatš; mo tseari s-mi mănāncă. ari driptati?
— s-ti mănāncă tucu i̯o no-am uzọt lup ăn sac si antră.
— ạntrai̯, zisi lūpu, mi scăpọ tucu s-la mănānc.
— bun s-la mănānts, tucu antră ăn sac, s-ti ved, zisi lisitsa.

10. și eł ạntrọ și lisitsa zisi: «leagă la bun cmo și mănāncă la tu. cmo, pri tsi eł tsircà s-ti mănāncă». și uratšu, că ạș lọ un lemn, la tlătšọ ăn sac.

Duma Stoiu (de 12 ani, Oșani).

37. *Frigurea, rătsimintu și anghilu.*

1. Si flară ună uară tsișta treil′ și cum amnau, iel′ vizură un picurār și aș zisiră: «cari poati si la mintšună mo tsista picurāru si-l′ lea un bașbirbec». și frigurea zisi: «io si mi duc si-l′ mi zăfăles, di cu pot si-l′ leau».

2. ca si dusi, al′ zisi: «leazi un birbēc mai bun». și eł al′ leasi. ca chinisì si fugă, tsela cătso si tsopă «pārili li tser pārili!» și ieł al′ zisi: «știi io cari sam? io sam frigurea, tucu nu tser pāri di la mini, că si ti ancalic, di nu pots si ti scol′.»

3. și picurāru zisi: «bun tucu noį picurāril', știį cǫt curǫn ąų treatsim. ąų vez tsea apă ratsi, cola, ăn munti? si ni dutsim si na tindim cola. di si vez». și că aș fuzì, frigurea la lăsǫ birbecu.

4. vini rătsimintu și ąl' zisi: «leazi un birbec la mini! . .» și ieł ąl' leasi. ca chinisì si fugă, ară tsela cătsǫ si tsǫpă «pārili dǫ-li, cǫn si li daį!» și rătsimintu ąl' zisi «știį cari sam io?»

— cari?

— io sam rătsimintu.

— bun tucu noį picurāril' — li vez focurili tseali — cǫn si ni culcǫm ąntru iali, tucu si vez.

5. și c' ąș fuzì, napcum si dusi anghilu ș' ąl' zisi: «leazi un birbec maį bun». și eł ąl' la leasi și ąl' zisi: «nu ver si viń si-ts la duc căsă?»

— mi ela.

și el' doil' si dusiră. ca ąmnară, amnară drūmu, vizù ună gărdină picurāru cu luminǫr și la ąntribǫ anghilu: «tsi sa teaști luminǫr?»

— nu știų.

— si-ń spuń, ti rog, zisi picurāru.

— si-ts spun. ia tsi sa: cmo sfacă ųom ari căti ună luminări și cǫn piardi luminārea, moari.

— mi și io am ųa luminări?

— nu si poati ųom ghių fără lumināri s-iįă.

— mi delmi am și io, nu știį si ń-u spuń cari-i?

6. și eł ąntrǫ ăn gărdină și l'u dusi. și luį lumināri ra arsă pănă ăn mejluc. tuntsea ieł zisi: «mo pănă nu duardi luminārea, io nu mor.

— nu si poati si mor pănă nu duardi.

— mo tu nu pots si-ń-la leaį suflitu.

— nu pot, că am și io maį marį pisti mini și tseari si mi ąntreb di napcum.

7. și picurāru si ąnrăì și zisi: «mo dǫ-ńi-l' pārili pri birbec, cu nu, dǫ-ń la birbecu». și eł ąl' la deadi și picurāru ąș fuzì di cola, și io ąń viniį di cola, cum putuį, șa va mintšunaį.

Același.

38. *Feata di tšorbadžiįa, bāba și birbēru.*

1. Aș ra ună-ųară un bărbāt, ună mul'ari, un fitšor și ună feată și raų mult tšorbadži.

2. ca raų mult tšorbadžì, bărbātu, mul'area și fitšoru vreaų si s-ducă tu adžilǫchi. dusiră și feata ąų lăsară singură căsă și ąl' lăsāră tot di măncari.

3. căsa lor ra carșì cu căsa la un birbēr, birbēru ąų vizù feata și ąų arisì mult. lăngă căsa lu birbēru ra ună bābă. și birēbru zisi la bābă: «bābo, s-ti duts s-ąų căndiseș feata ca s-ąų leaų».

— ąį culaį di aista, s-mi duc, zisi bāba.

4. și si dusi bāba, tšucnì la poartă și feata ișǫ la poartă și-l' spusi multi mintšuń. feata nu ișǫ fară și bāba fuzì.

5. bāba si dusi la birbēru și spusi: «nu si fatsi, feata nu va».

6. zăstătù putsină vreami birbēru, si dusi ară la bāba și al' zisi: «s-ti duts ară, bābo, acu pots s-au căndiseș feata să-ts dau pāri multi» și bāba si dusi ară la feată și tšucnì la poartă și ișo feata și bāba au mintšuno al' zisi: «ari ișotună bāńă și tse-i mic și tse-i mari tots si duc, tucu ai și tu. noi tucu douli si im, no-ari lānt». și feata căndisì și zisi «mi ai».

— stoi si mi duc pănă cāsă, mo, ia, si vin și si na dutsim.

7. și si dusi bāba casă, feata aș știto pănă si vină. vinì bāba și si dusiră.

8. con si dusi feata la bāńă, au vizù birbēru ș' al' zisi: «e io di con ti știtam, cum ti turì boarea».

— mi io si nu ti vream, zisi feata, nu vineam, tucu stoi uneac si ti spel, că la noi șa nă-i adetu: con na măritom la spilom junili. leà un calop di săpun.

— mi delmi că șa si leau, zisi birbēru.

9. și lo birbēru un calop di săpun și feata lo si la speală. și ca duno, duno spumă, di-l' pucnì un flotuc ăn uocl'i, fuzì si dusi cāsă, au ancl'isi poarta și si scunsi.

10. birbēru si spilo și di jali nu știià tsi să facă. ieł pisăì ună carti cum ăi mai nibun. și l-al di tātă-su, cum vineau, nu știau tsi si facă, cum si vină ăn cătun șa. și el' trimeasiră fitšoru și al' zisiră si-u ducă ăn un mūnti si-u jungl'ă.

fitšoru si dusi cāsă și al' zisi: «ai, sōră, pănă ăn un loc iundi sa l-al di māma» și ia zisi: «ai frāti».

11. și c'au dusi ăn un mūnti tsi nu veà tsiva pustińitāzi și eł au căto, au căto ai ra sōră și ai ra picāti.

12. ieł purtà un coni cu ieł, al' scoasi uocl'il' la coni, au lăso și fuzi. si dusi cāsă și la antribară, dăli au jungl'o, și ieł zisi: «au jungl'ai».

— tse duseș di bileag di la ia?

— ia uocl'il'. ieł la spusi uocl'il' lu conili.

13. feata fachiria nu veà ăn tsela munti cu tse s-ghiiască; ia măncà iarbă, și ună curjută vineà cola și au suzeà.

14. ună zuuă vineà cola il'u lu ampirātu la lof cu mult ascher dupu ieł; și că si dusi iundi ra ia, cońil' lară si latără și ia zisi: «o mo știu că-i il'u lu ampirātu și știu că si mi tăltšască».

15. și ca si dusiră lăngă ia, si dusi și il'u lu ampirātu și ia si scunsi că ra goală di al' ra rușoni. și eł al' zisi: «nu ti scundi».

16. cum si nu mi scund, zisi feata, sunt toată goală di mi-i rușoni. și eł aș scoasi chiurcu lui și al' la turì pri ia și ș-u lo mul'ari, și ia cola la ampirātu feasi doi fitšor.

17. și ca si feasi mult văcot, al' si feasi moncă di tātă-su, di mūmă-sa și di frāti-su și zisi: «aman mori uomuli, ti rog si mi duts uneac si-u zăved māma și tāti».

— io nu pot si vin tucu si-ts trimet aschier cu tini.

— bun.

18. şi al' lo una tăligă şi al' deadi pāri şi ascher şi un fitšor şi si dusiră.

19. ca amnară, amnară, viniră lăngă una māri, şi tsel'a uaminil' tsi rau cu ia tsireau si-u leà şi ia nu vreà. tuntsea ieł al' turiră fitšoru ăn māri şi ca viniră mai ancolo, au turiră şi ia ăn māri.

20. şi ia, nu ştiu cum, işo la mārdzini şi cola veà un dead şi veà şi un an cu un ic cari fiteà iţi multi. cola deadu aş ghiià cot di ieł şi ia-l' zisi: «ami bre deaduli, nu mi ver şi mini ua la tini si vin?»

— cum si nu ti voi.

— tuntsea si vin.

— vinu la deadu.

21. ia si dusi şi nu si spusi că ra feată, tucu si spusi că-i fitšor. şi şizù cola una zuuă, dou zoli, doi ań, şi una zuuă al' zisi lu deadu: «aman bri deaduli, ats mi rog si fac una gozbă» şi deadu zisi «mi fo».

22. şi ia trimeasi una carti la bāba cu birbēru, una carti la bărbătă-su, una carti la mūmă-sa cu tātă-su şi frāti-su, şi si dunară tots cola şi l'a pusi tots ăn una udāie şi la deadi măncari la tots. lantsil' fuziră şi ia anclisi toati uşili şi pusi căti un uom si nu poată si iasă nitscari.

23. antro şi ia cola şi zisi: «adits mo tots si spunim căti una pricazmă. şi eł' nu ştiau nitsi că-i feată şi tuntsea zisiră: «să spună pişim tsela deadu». spusi deadu, spusi bāba, spusi şi tātă-su, spusiră tots căti una şi ia zisi: «mo tots spusits, mo stats şi io si spun una» şi ia cătso şi li spusi toati coti al' si feasiră.

24. şi ca-u lară tsea bāba şi birbēru tsela tse ra ăn tăligă, l'a arsiră. şi si dusi ară la ampirātu şi aş lo şi mūmă-sa şi tātă-su şi aş l'a lo şi tots fitšoril' şi io vinii di cola.

Beca Nanu (de 14 ani, Oşani).

39. *Chirădžiia, răslānu, corbu şi furniga.*

1. Ra una-uară un chirădžiia. chiradžiia si dutseà una-uară la chiradžiloc şi con tritseà pri drūm, vizù una furnigă, un răslān şi un corb cari si tsirtau pri un birbeatsi mort.

3. şi la vicniră si la ampartă birbeatsili şi eł si dusi, lă la ampărtso birbeatsili şi chinisì si fugă di cola.

4. tamam si dipărto uneac, la vicniră tsel'a şi zisi furniga: «na una peană di la mini, con si u jigneş uneac, si ti fats furnigă şi si scap di tot».

5. răslānu zisi: «na un per di la mini, con si la jigneş, si ti fats răslān şi si no-ai frică di tsivà».

6. ară corbu zisi: «na una peană di la mini, con si-u jigneş si ti fats pul' di, cari si tser si fuz, pots».

7. napcum chirădžiia fuzì, fuzì diparti si dusi lăngă un căsābă, vizù un cunac māri şi bun şi pri balconu lu cunācu, şădeau trei feati.

8. ịeł ca vizù, si feasi un pul′ mult ubăv ṣi si pusi pri balcon. si dusi maị marea feată si la catsă ṣi eł fuzeà; si dusi mijlucāna, ară nu putù si-la catsă; si dusi maị mica ṣi pul′u stătù, dintru că ra maị ùbavă. ṣi feata la lọ pul′u, la pusi ăn cafez di furlină.

9. noaptea cọn si culcaụ featili ăn ună udaịă, puneaụ la cap ună luminări ṣi la pitšoari un flindžan cu ṣirbēt.

10. noaptea pul′u si fătseà furnigă ṣi iṣà din cafez, si dutseà ăn udaịă bià ṣirbētu ṣi puneà scafa la cap, ară luminārea la pitšoari ṣi vreà si fugă.

11. tuntsea feata ạl′ zisi: ịeł ạncoa, nu-i ṣa lucru cum ṣtiị tu. ṣ-la trasi ăn pat ṣi si culcară doịl′. noaptea durmeà lăngă feată, zuụa ăn cafez.

12. ạmpirātu ạnsurọ marea feată ṣi mijlucāna napcum ạl′ zisi la maị mica: «tu nu ver si ti-nsor?»

— ịo di cọn sam ạnsurată. . .

— ei, ịundi-ĭ bărbātă-tu?

napcum ạl′ la spusi bărbātă-su ṣi eł tucu nu si fătseà ca pul′, vechi fitšor stăteà.

13. ună-ụară ạmpirātu ra ăn fichir ṣi fitšoru la ạntribọ: «tse ịeṣ ăn fichir?»

— ịa cum, zisi ạmpirātu, un lānt ạmpirāt tseari si fatsim cavgă, di tsea dun găilē.

— di tsea itš si nu duń găilē, ịo si mi duc.

— e, s-ti duts, s-ti duts.

14. ṣi fitšoru lọ ancă nọụ lants ăscher ṣi si dusi la cāvgă. cọn vizù ascheril′ lants si feasi un răslān ṣi l′a tăltšọ tots ṣi ạnvinsiră.

15. si turnară napoị ṣi l′a ạntunicọ lăngă māri. si culcară lăngă māri, durmiră, ṣi fitšoru si sculọ si bea apu ṣi una lāmńi la lọ ăn māri.

16. ca si sculară ịel′ zisiră: tse si fatsim cmo, cum si dọm džụap la ạmpirātu?» ăn ịel′ veà un ascher ạnliz ca fitšoru ṣi ịel′ zisiră: «si zitsim tsista-i zinir-tu».

17. si dusiră cāsă ṣi zisiră la ạmpirātu că un ascher pirì. ṣi ạmpirātu zisi «bun».

18. ca vinì noaptea, si culcară, ară feata ạntrọ ăn udaịă ṣi ạncl′isi uṣa. ụomu-su zisi: «diṣcl′idi», ịă zitseà: «antră, cum antraị nainti».

— cum si antrum džănăm, diṣcl′idi!

— nu ṣtiị cum si antri? cum ạntraị nainti.

— nu ṣtiụ.

19. tuntsea feata diṣclisi ṣi zisi: «ịundi-i ụomu meụ, si spunits direpț». ịel′ zisiră «si nicọ ăn māri».

20. feata lọ treị meari di furlină, si dusi cola, ịundi si nicọ fitšoru, ṣi feasi un cunac mult māri cu balcon pri māri.

21. ună-ụară si jucà feata cu meara ṣi fitšoru lu lāmńă u vizù ṣi zisi la mūmă-sa: «māmu, ịo voị tsea meară».

22. mūmă-sa si dusi la feată ṣi zisi: «du-u tsea meară că am un fitšor tse plọndzi di ịa». ịa zisi: «si-u daụ, ma si la scots tsela ṣeịu si la ved pănă di guṣă». ịa la scoasi ṣi feata l′-u deadi.

23. napcum lāntu fitšor tsireà și eł meară, că lămńa veà trei fitšor. și ară si dusi la feată și zisi: «du-u și tsea meară că am ancă un fitšor». bun ma, zisi feata, cu la scots tsela șeiu pănă la bron.

— la scot, zisi lămńa.

24. napcum ancă un meară veà feata și lāntu fitšor lu lămńă au tsireà. și feata zisi: «cu la scots tsela șeiu pri monă si la ved, si ts-u dau meara».

25. la scoasi și fitšoru si feasi pul' și fuzì di la lămńă.

26. lămńa, ca si anvirino, la sparsi cunăcu și-u lo feata.

27. tse si facă fitšoru mo si-u scapă feata? fitšoru știa si ducă căsă la lămńa. si dusi, au flo feata cola și zisi: «si-u antreb lămńa di tse al'-u moartea». e, au antribo și lămńa zisi: «ăn un tšair ari un porc dif și ăn porc ari doi gulup: unu gulup ăi suflitu meu».

28. fitšoru si dusi ca si la află tšairu. ăn drum flo un dead cu vrină zatsi uoi și zisi: «deaduli, nu li dai uoili si li pasc io?

— li dau, cum nu.

— tucu si nu ti duts ăn sus că ari un porc di si ti mănāncă și tini și uoili.

— bun, bun, nu mi duc.

29. li pridunọ uoili dirept la tšair si nămăncară uoili. ieł si feasi un răslăn, si burọră cu porcu toată zuua. di cutru searta zisi porcu: «si-aibă uneac vin si vez io cum ats fac». ară răslānu zisi: «si-aibă uneac apu, si vez cum ats fac io la tini».

30. tsivà nu feasiră. tuntsea si dusi fitšoru căsă cu uoili nimăncati. deadu zisi la feata lui: «si ti duts dupu ieł si vez iundi li paști uoili».

31. feata si dusi dupu ieł cătilin, proapi di tšair, si scunsi dupu ună șumă și porcu cu răslānu si burau toată zùua.

32. di cutru seară zisi porcu: «si-aibă un uos di tseali uoili si mănānc, si vez cum ats fac».

33. feata că uzọ, si dusi, lọ uneac apu ăn monă, al' deadi. ca la lọ porcu di la deadi di pimint, scoasi un zăgar; din zăgar doi gulup, și lămńa murì, ară fitšoru au lo feata și si dusiră căsă.

Aceeași.

40. *Răpu și fitšoru lu chiaia cu niveasta lu ampirătu.*

1. Ună uară ra un chiaia cari veà multă imańi: capri, uoi, boi și cal'. tsista uom un cusur veà că nu veà fămeal'. veà lat ăn loc di fămeal' ună feată și un fitšor.

2. bun ma iel' vreau si aibă lor fămeal', di tsea iel' si sculară și si dusiră si-ș ubideascā fămeal'.

3. ca amnară, amnară, ăn drūm deadiră di un moș și tsista moș antribo tsișta uamiń, iundi si duc. ară iel' spusiră că nu veau fămeal' și ubides ca si la spună vrin cum si facă fămeal'.

4. ară ieł zisi: «io știu cum si fatsits fămeal'; na tseastă meara și tsista șișu si va dutsits la tšeșma cari u štits voi si lats apu ăn șiș si bets și si măncats meara și napcum si fatsits fămeal'.

5. iel' feasiră șa cum la zisi moșu. dupu uneac timp mul'area chinisì greauă și dupu un mes feasi un fitšor.

6. fitšoru tsista criștea mult; cọn ra di un an, ra ca di zeați ań, și el ca criscù māri, ișà noaptea din leagăn și măncà căti un cał.

7. dupu tsi si feasi mai mari, măncà mai mults cal' și șa că cal'il' lui chiaia si curau. chiaia zisteà că micu fitšor mănāncă cal'.

8. ună noapti pusi pri marli fitšor la iasli si sta toată noaptea, ca si veadă cari mănāncă cal'il'. ieł vizù că fitšoru mic ișà din leagăn și fătseà un plamin vinăt și măncà cal' il' și si fătseà ară fitšor și si culcà ăn leagăn.

9. fitšoru māri, ca vizù cum l'-u lucru la micu fitšor, si spărù și zisi la sōră-sa: «ia si fuzim, sōră, că fitšoru ca si crească si na mănāncă și noi».

10. «bun» zisi sōra și si sculară di si dusiră pănă ca junsiră ăn un munti. cola iel' aș feasiră ună colibă și cola ghiiau.

11. ună zuuă, cọn fitšoru ra la lof, ișọ di cola un rap și si dusi la feată și zisi: «tse fats tu ua, cum ti dusi drūmu ua?»

12. ia spusi tot. napcum rāpu zisi: «nu ver si na lọm doil'? Feata zisi: «voi, ma am un frāti și frātili nu mi lasă».

— e, frāti-tu nu si poati si la pirim?

— acu pots si la per tu...

13. cmo iel' si tšudeau cum si la peară fachiru di fitšor cari nu veà nitsi un cabāt și rāpu zisi la feată: «tu si ti fats loșă și frātili si ti antreabă: «tsi ai soră și tsi tser?» tu si zits: «voi apu di iundi si ancl'id doi munts» că, ca si antră antru munts, si peară cola fitšoru».

14. feata featsi șa si fitšoru si dusi fachiru.

15. lăngă munts ra un pul' și zisi la fitšor: «du șișu si antrum io că tu nu pots» și fitšoru deadi la pul' șișu și pul'u antrọ, lọ apu și fitšoru si dusi cu apă căsă la soră-sa.

16. ară rāpu veà zis la sōră-sa: «acu vini di la apu ghiu, si la trimets si lea lapti di răslănitsă și cola si la mănāncă răslāńil'».

17. fitšoru si dusi și cola ca vizù răslāńil', al' fu frică și si pusi pri ună tupōlă. ieł veà un cutsọt aș zisi cu criełu lui di fitšor: «dijos ăi ună răslănitsă, si măines di pri tupōlă si-u tăltšọs și si mulg lapti».

18. ca măinì la răslănitsă, au antšapọ cutsọtu ăn răbēt; răslănitsa veà un buturāchi și buturāchiu fu antsăpat di cutšọt și curọn si răzlăbì.

19. tuntsea răslănitsa zisi: «cari ań la feasi tsista bun. si vină ca și io si-l' fac un bun».

20. fitšoru, cum ra pi tupōlă, zisi spăreat: «io, tucu ń-u frică si spun ca si nu mi mănānts.»

21. «nu ti mănānc, zisi răslănitsa, disfọ-ti». și eł si disfeasi ară răslănitsa al' deadi lāpti și doi răslań minuts și si dusi căsă cu lāpti.

22. la treili uară la trimeasiră lă tsoglavi ca si lea ună l'ubinitsă. cari măncà di tsea, mureà și dupu patruzǫts di zǫli si sculà ară.

23. fitšoru si dusi și cǫn vizù multi, vreà si mănāncă. tăl'ǫ ună filie, vrea si-u lăpnească și răslānu ạl' deadi pisti mǫnă. și la dǫuli lāntu răslan ạl' deadi; la treli uară măncǫ și murì.

24. cola șizù mort patruzǫts di zǫli și napcum si sculǫ și si dusi cu l'ubinitsa.

25. nainti ca si vină fitšoru, rāpu ạl' veà spus la feată: «si-l' zits la frāti-tu cum poati să facă șa di mari lucru?»

26. și sōră-sa la ạntribǫ: «cum putuș, frāti, si fats cǫta juneatsă?» ịeł zisi: «cu tsista cutsǫtu» — «delmi cǫta ịeș juni, ịa si-ts leg di dǫuli mǫń un h'ir di mătasi si ved pots si la rup, ili nu?»

27. ịeł si căndisi și ịa ạl' li ligǫ. fitšoru trasi, trasi și zisi: «nu pot si la rup» și sōra zisi la rāp: «ịeș, nu poate si la rupă». și rāpu ișǫ și la cătsǫ fitšoru și ạl' zisi: «tsi tser si-ts fac cmo?» fitšoru zisi: «e, tsi tser, ań fǫ, căzuị ăn tali mǫń, di soră sam pridat».

28. ịel' ạl' lǫ cutsǫtu și doịl'i uocl'i ạl' l'a scoasi și l'a turì la scară. răslāńil' lară uochil'il' și l'a pusiră sub limbă.

29. fitšoru rămasi uorb. tsi si facă cmo? ișà la poartă cu un chimanē și dunǫ căti vrin irmilǫc. și răslāńil' rau la poartă.

30. uorbu căntà mult bun că si uzǫ la un ạmpirāt. și ạmpirātu zisi: «lats-la ua si la rănim și si na cǫntă».

31. și ạmpirātu trimeasi ună tăligă și la pusiră uorbu ăn tăligă. răslāńil' dupu tăligă rau și ịel'.

32. bun ma si turnară la ună tšeșma și rămasiră cola. uorbu fuzì cu tăliga la ạmpirāt și răslāńil' nu lăsà nitsi un uom si lea apu di cola. din zur di tšeșmă criscù ịarbă multă dintru că locu nu ra călcat.

33. si uzǫ la ạmpirātu că la filean tšeșmă rau doị răslāń și uorbu ạl' vinì ăn crieł că sa luị răslāń și zisì la ạmpirātu: «sa mel'».

— cum șa, tu pots si l'a leaị di cola, zisi ạmpirātu?

— cum nu pot? pot.

34. si dusi uorbu și cǫn si pruchịǫ di tšeșma, la cunuscură răslāńil', la gușniră și zisiră: «ịundi ăị stăpǫnu nostru», ạl' l'a pusiră uocl'il' și ạl' tsi pruvidzù la uorbu.

35. si dusiră napcum la ạmpirāt și zisì ạmpirātu.

— cari ạts l'a deadi uocl'il'?

— răslāńil'.

— cum șa?

— etcă șa.

36. napcum si feasi bun uom și că la vizù ạmpirātu bun fitšor ạl'-u deadi di niveastă feata luị.

37. dupu uneac văcǫt, lă fitšor ạl' vinì ăn minti si ducă la soră-sa si veadă tsi fatsi cu rāpu.

38. ạncălicǫ cału, si priminì cu rubă di ạmpirāt și la fugă la niveasta luị ạl' zisi: «si-ts leg un per di zeazitu mic, și cǫn si ti stringă zeazitu, si l'a l'aș răslāńil', ịel' tsivà nu-ts fac.

39. iel, cum si dutseà la sõră-sa, flọ un popă iundi ară șa ạl' zisi: «duń' popi, ruba ta, si ts-u dau mea, că ạń tribuiaști». popa ạl' u deadi și el si dusi la rāp și ạl' zisi: «bună zuua, tse fatsits cum its?»
— mult bun.
— fămeal' vets?
— nu.
— its ạncurunats.
— nu.
— io si va ạncurun că napcum să fatsits fămeal'.
— la ạncurunari si scoatits ierurili di pri buti.
40. iel' un cătsọt veau tsi la veau lat di la ieł și popa la cupirì cu una cọrpă, la lọ cutsọtu, la pusi ăn dżep și zisi: «va ạncurunai». napcum scoasi cutsọtu și zisi: «tsi tsearits si va fac cmo?» l'i tăl'ă șimidoil' și si dusi la popa și zisi: «sfărșọi lucru, du-ń-u cmo ruba».
41. napcum ạncălicọ pri cał, si dusi la mūmă-sa, tse si vez? tot cătunu ra iarbă, nu veà tsivà, tot veà măncat lāmńa.
42. ca la flọ și pri eł ạl' zisi: «si ti mănānc și tini că tots l'i-am măncat». — «si mi mănānts, zisi eł, mai bini mănāncă-la cału pișim».
43. ia si dusi dijos, la măncọ și vinì la ieł. «du-ti di l'a tutšà dintsil' di napcum si mi mănānts» zisi fitšoru.
44. ca si nu fugă fitšoru, ạl' deadi un chimanē si cọntă. ieł căntà și un șoaric zisi: «lasă io si cọnt și fui tu, dușmanuli, că piriș».
45. iel cum tritseà pristi chimanē «frăn, frăn, fătseà».
46. ca vinì lāmńa, no-ari fitšor. lăgọ dupu fitšor la pruchiọ și eł si pusi pri una tupōlă, cazù și si pusi pri una lāntă, că rau la urdin trei tupōli.
47. și lānta u măncọ lamńa și eł si pusi pi lānta și peru ạl' tsi strinsi la niveasta și l'a lăsọ răslāńil' și pănă si zits una, vinira răslāńil'.
48. si ved tsi si-l' fatsits la tsista spurcată, ạu cătsară un di coadă, lānt di cap și lāmńa scoasi cału și tot cătunu vini di cola, ară fitšoru trăiaști cu niveasta lu ạmpirātu.

Aceeași.

41. *Fitšoru izmichiar.*

1. Ra una-uară un fitšor mult sirac și tātă-su la deadi izmichiar la un uom zinghin din cătunu lor. stăpọnu, dintru ca si spună la fitšor agrili, la lọ una zuuă și la dusi pri la toati.
2. cutru seară stăpọnu zisi la fitšor: «lea-la cału, du-ti casă ạncarcă-la cu sicară că mọni si siminọm în tsista agru.
3. fitšoru feasi șa cum ại zisi: la lo cału, s-dusi căsă, la ncărcọ cu sicără și chinisì di vinì la agru, iundi rămasi stăpọnu-su.
4. pri drūm nuibọ una tšeată di fitšor cari si jucau tšutšcă și una ca l'a vizù fitšoril', cum si jucau, si turnọ și ieł lăngă iel'.
5. bun ama fitšoril' ạl' la lară și fēsu lui ăn pitšoari și tricù mult văcọt pănă tse fitšoru si poată și-ș la scapă fēsu lui.

6. cǫn si turnǫ napoį la cał, tse sǎ veadǎ? cału pǎşteà goł fārǎ sǎmar. ịa tse si featsi ǎn vǎcǫtu cǫn fitšoru si jucà cu fēsu.
7. la cał dintru cǎ ạl' ra mari cǎldurǎ, si culcǫ sǎ si tǎrculeascǎ ǎn prā. la sculari, sǎmāru ạl' cǎzù. bun ma, nişti ports cari pǎşteaụ cola, vinirǎ la satsil' di sicārǎ, l'a mǎncārǎ, si feasirǎ cumat di cumat şi sǎmār şi tot.
8. izmichịaru, ca vizù şa, si spǎrù mult şi si dusi ǎn un cǎtun turtses, fǎrǎ sǎ spunǎ la stǎpǫnu-luį.
9. cǎ vinì ǎn tsista cǎtun, ạntrǫ izmichịar la un ghịupc cu pǎzari ca vearta, cǫn s'iịǎ la sitsirat, si-l'-la tsǫnǎ mǎcsǫmu.
10. cǫn ghịuptsil' sitsiraụ, sitsiraụ, ieł la mintšunà mǎcsǫmu prin stǎrnişti. cum si jucà, ghịupcu, stǎpǫnu luį, ạl' zisi: «du-ti si vez dǎli ari āpu cazānu cu veardzǎ şi dali ịarbi, ili nu».
11. ịeł zǎngonisit lu lǫ mǎcsōmu ǎn brātsǎ şi si dusi la cǎzān. cǫn pucǎtǫ si veadǎ dǎli ari apu, fitšoru din brātsǎ, ca la lǫ pāra pristi ụocl'i şi dšǎşnì şi cǎzù ǎn cǎzānu cu veardzǎ. izmichịaru ca si spǎrù fuzì di cola fǎrǎ ca si spunǎ di fitšor la ghịupc.
12. ca ạmnǫ, ạmnǫ, deadi ǎn drūm di un ụom cari arà. ạl' deadi «buna zuụa» şi tsela «bunǎ zuụa» şi ạl' zisi: «ịundi ti duts?»
— lucru ubides.
— taman cǎ la mini ạń tribuịaşti un tari fitšor, ver s-iį la mini?
— bun, zisi fitšoru.
13. si ạntsileasirǎ cola şi uratšu ạl' zisi: «dizjugǎ-l'a boiį şi paştil'a pǎnǎ starǎ. ịo s-mi duc pǎnǎ cāsǎ şi starǎ s-ti leaį dupǎ boį şi boiį si vinǎ direp cāsǎ ǎn cǎtun».
14. searta fitšoru chinisì dupu boį şi feasi şa cum l'a ziseazi stǎpǫnu. una di tseali dǫụli vats veà un mic vitsǫl negru. vitsǫlu, unǎ cǎ vizù cǎ mūmǎ-sa al' vinì, si zǎlǎgǫ.
15. fitšoru tǎrtšǎ cǎ-i cǫni şi cum veà fricǎ s-nu la mutšcǎ, ardicǎ tuịaga sǎ-l' da unǎ pristi cap. vitsǫlu murì şi fitšoru di fricǎ nitsi duǎntrǫ ǎn cāsa lu stǎpǫnu şi nǎpoį prin poartǎ fuzì.
16. cǎ ạmnǫ, ạmnǫ, junsi ǎn lānt cǎtun turtses. ịel ụatsi cǎ cǎtsǫ dǎ la poartǎ, poartǎ, flǫ lucru la un turc cu pǎzarea ca sǎ-l' poartǎ leamni cu treį mǎgar.
17. mǫntiza dimineatsata si sculǫ fitšoru ạncǎlicǫ pri unu di mǎgar şi chinisì lǎ leamni. pri drūm, cum ạmnà, vizù un breast mari. ịeł ạş zisi cu criełu «tsela breast s-la tal'».
18. ca junsi la locu ịundi ra tsela breastu, ịeł vizù cǎ acu la tal'ǎ arǎ si cadǎ ǎn trap, dintru cǎ tsista breast ra ǎn unǎ coastǎ.
19. tuntsea lǎ ieł, tse-l' tricu prin cap? scoasi fuńli di la mǎgar li ligǫ di vrǎụ breastuluį arǎ lantili mǫrdzíń di fuń li ligǫ di mǎgar, cǎ cǫn sǎ la dutal'ǎ, mǎgaril' s-la tragǎ nǎfarǎ, s-nu la lasǎ sǎ cadǎ ǎn trap.
20. bun ma breastu cǫn fu dutǎl'at, ǎn loc ca mǎgaril' s-la tragǎ ǎn ravninǎ, breastu la trasi pri ịeł ǎn trap şi şa tots treịl' mǎgar si crimnisirǎ ǎn trap.

21. fitšoru, di frică, nu si priturnǫ ăn cătun si spună la stăpǫnu-su tucu, cum ra proapi ạntunicat, chinisì si fugă. ca ạmnǫ, ạmnǫ cǫtiva sāti, junsi ăn un cătun i̯undi veà un tšitšă murār.

22. i̯eł si dusi la moară, tšucnì la ușă, bun ma ra ăn mējlucu di noapti și tšitšă-sa ạș durmeà. tuntsea i̯eł tsi featsi: turnǫ apă din būcă prin lāntă pārti și ạntrǫ sub moară și di sub moară si pusi disupru i̯undi ra tšitšă-sa. si dispul'ǫ, ạș li știrnù cămeșli ăn coșu di moară și si culcǫ cola.

23. tšitšă-sa ạș la știi̯à văcǫtu cǫn să si scoală să tureascā ghipt ăn coș. ca si sculǫ lǫ un sac plin di ghipt și si dusi lă coș. că alnì să veadă dăli ari ancă ăn coș, mǫna ạl' deadi di moali, că fitšoru ra goł culcat ăn coș.

34. murāru ca si spărù s-nu ii̯ă vrină nibunil'ă, dișclisi ușa și aprăsnì să fugă.

25. fitšoru cum durmeà ăn coș, si diștitǫ și budnì și eł dupu tšitšă-sa și-l' tsăpà un cărar: «stoi̯, tšitšu, nu fui̯ că i̯o sam nipotu-tǫu̯». bun ma tšitšă-sa ancă cǫta si spăreà și fuzeà mai̯ mult.

26. tuntsea fitšoru, ca vizù că nu poati s-la căndisească, si turnǫ mai zălămardzinea di drūm și si culcǫ să doarmă. uneac dupu tsi si culcǫ, catsǫ să meargă ploai̯ă și vinì un purǫi̯ pri cola i̯undi durmeà i̯eł di la feasi mutšară.

27. i̯eł ca si diștitǫ, vinì cāsă ăn cătunu lui̯ și si bucurară mult tătǫńil' că di mult nu știi̯au̯ i̯undi-i fitšoru lor. ară tšitša-sa di frica tse-u trasi, si-ạnlușǫ și dupu uneac văcǫt murì.

George Demetru (de 12 ani, Oșani).

42. *Cărbunāru și samuvila.*

1. Aș ra ună-u̯ară un cărbunār și i̯eł si dutseà la cărbuń. e săptămǫnă vineà cāsă și birda fuzeà lāntă zuu̯ă.

2. ună-u̯ară chinisì si ducă la lūcru; că ạmnǫ, ạmnǫ, junsi la ună tšešmă. cola la tsea tšešmă vea nǫu̯ă șărveti tsi si uscau̯. și i̯eł nu vea șărvetă, lǫ una și fuzì si dusi la lūcru.

3. bun ma tseali șărvetili rau̯ la samuvilili. searta toati veau̯ șărveti, tsea una nu vea; ma i̯ali cu tseali șărvetili prăi̯au. și soatsăli fuzìră, ară i̯a rămasi cola.

4. și ia tsi si facă? cătǫ ăncoa, cătǫ ăncola, vizù un foc. i̯a si dusi cola și l-ạntribǫ tsela cărbunāru: «bre mīlu, tu nu laș vrină șărvetă di la tsea tšeșmă». și i̯eł zisi: «nu, aer, i̯o nu știu̯ nitsi i̯undi ari tšeșmă» — «stoi̯ si ti ubides» zisi samuvila.

5. la ubidì și nu putù flari. și tsela u̯omu tsireà si fugă cāsă. și tsea zisi: «acu mi ver și i̯o si vin la tini cāsă» și tsela zisi: «bun-ăi̯».

6. ạu̯ lǫ, si dusi cāsă și că vini cāsă, lu cărbunāru mul'ari zisi: «tsi ạu̯ dusiș tseastă u̯a, di i̯undi si-lǫm noi̯ tǫr i̯amboli si-u șădem?» și tsea zisi: «i̯o nu voi̯ tsivà, saldi un sac si șǫd și un potš di gaz».

7. și tsel'a zisiră: «acu-i di cǫta si-ts dǫm» și ał' deadiră. tsea, că si curdisi la ąmplătirea, dărǫ unǎ șărvetǎ di optsprăzǫts di liri.

8. dimineatsata si sculară, și tsea feata l'u deadi șărveta lă cărbunāru și la trimeasi si-u vindă și ał' zisi: «dă la optsprăzǫts di liri mai̯ mult si-u dai̯; i̯el' si-ts da dǫu̯zǫts, tu optsprăzǫts si tser».

9. și si dusi au̯ vindù căt ał' vea zis.

10. lāntă seară dărǫ di dǫu̯zǫts-și-tsints di liri. la trimeasi și au̯ vindù cărbunāru birda cǫt ał' zisi; la lāntă seară dărǫ di patruzǫts-și-tsints di liri și birda au̯ vindù cărbunāru; și la lāntă seară di unǎ sută di liri, la lāntă di unǎ ńil'ă și șa tsela cărbunāru si feas itšurbadžoi̯ă vichi pri mult.

11. unǎ zuu̯ă, tsea featǎ la vicnì și ał' zisi: «i̯o si ti trimet tini la cāsa lu tāti și māma i̯undi șǫd și tu dǫ-u tseastă cartea. ca si tšucneș la poartă și ca si i̯asă, unǎ-ș-unǎ si l'-u dai̯ cartea, ca s-ti mănāncă». și tsela zisi: «bun».

12. si dusi cola, tšucnì la poartă și ișǫ un u̯om cu lǫnă pri eł ăn loc di cămeș și zisi: «tsi tser bra?» și el l'u deadi cartea și tsela au̯ căntǫ și la vicnì și ał' deadi unǎ lęi̯că și ał' zisi: «si nu au̯ dișl'iz că napcum tu știi̯ i̯o di tău̯ bun ats zic».

13. «e, zisi tsela, bun» și fuzì cāsă.

14. că ąmnǫ, ąmnǫ, ca vinì ăn jimitati di drūm: «mara, zisi, cum si trăi̯es pănă cāsă că si nu ved tsi ari ănu̯ntru». șăzù lă unǎ tšeșmă și au̯ dișl'isi și unǎ că au̯ disl'isi, că ișǫ un u̯om māri cu per și ał' tsi răstsăpǫ și ał' zisi: «tsi tser bra?» și eł nu știi̯à cum si zică di frică: «aman dzănam, uneac pǫni ań-tsi mănāncă».

15. și tsela tucu scoasi unǎ sinii̯ă di pǫni și cătsǫ și zisi: «mănāncă curǫn si ąnclidim lęi̯ca». și lă i̯eł nu-l'-tsi măncà, tucu gustà un-dǫu̯ mutšcǫts și au̯ ąncl'isi lei̯ca și fuzì și si dusi cāsă di l'-u deadi la tsea featǎ. și tsea featǎ la trimeasi s-l'a cumpără un loc la ąmpirātu și ał' zisi: «cǫt si tseară, tu ancă cǫta mai̯ mult si-l' dai̯».

16. și tsela si dusi și ał' zisi la ąmpirātu: «cǫt să tser pri tsela loc si la cumpăr?» — «tsintsi suti di liri» zisi ąmpirātu, și i̯eł ał' deadi șasi suti di liri și la lǫ.

17. și tsea feata ăn tsea lęi̯că vea cari știi̯ă cǫti mil' di drats. și i̯a că-u dișl'isi di ișǫră, si tšu̯disiră. ăn tsea seară dărară un cunac ancă cǫta mai̯ bun di lu ąmpirātu. și dimineatsata, tsela tse-i sub ąmpirātu, si dusi și vizù ăn tsela loc un cunāc mai̯ bun di lu ąmpirātu.

18. și si dusi spusi la ąmpirātu și ąmpirātu si sculǫ cu tsela si dusi cola la poartă și untru vigl'à. și zisi tsela tse vigl'à: «tse tsirets» și i̯eł' zisiră: «ăn u̯aspits si vinim».

— bui̯rum! zisi tsela tse vigl'à.

19. ąntrară și la deadiră cafē și ąmpirātu cătǫ, cătǫ, au̯ vizù tsea feata și zisi: «tseastă featǎ, im vinits noi̯ ca si nă-u dats». și tsel'a zisiră: «featǎ, du-ti di i̯undi i̯eș vinită». și āmpirātu zisi: «acu nu-u dats și fātsim cavgă», și tsel'a zisiră: «bui̯rum la cavgă».

20. ampirātu dunǫ tot ăschēru si zăcătsară si bată, tot ăschēru la ampirātu căzù. rămasi saldi ampirātu și lānts zăbits un-doi. și la zisiră: «mo voi tse tsirets?» și ampirātu zisi: «aman lăsats-mi mini ghiu, tot voi si puvilits» și tsela cărbunāru si feasi ampirāt.

Același.

43. *Mai bun pāri și mał si no-ai, elem priătili si-ai.*

1. Aș ra ună-uară un tātă și ună mūmă și tsișta doil' aș veau trei fitšor și trei feati.

2. și tsela tātă-su vinì seara si anloșǫ și căzù la pat. si făcù proapi jimitāti di an. ăn ună zuuă si feasi ancă mai nibun și vizù că si moară și zisi: «io cmo mor și fitšoril' ca si rămǫnă si si tseartă ca si mor io, mi ai si l'a ampart mālu, di si mor răzlăbit.

3. și ăn tsea zuuă la vicnì mai pișim mārli fitšor și al' zisi: «ia, io il'uli mor, și ca si mor răzblăbit, si v'ampart mālu».

— bun.

— e, tu tse tser, mālu, pārli ili priiătil'il'?

— io pārli li tser.

4. al' li deadi pārli și fuzì. la vicnì mijlucānu fitšor și l'antribǫ și ieł: «e, tu tse tser, bra fitšor, mālu ili priiātili?»

— mālu.

— bun. al' la deadi mālu.

5. cmo micu la vicnì și ieł la antribǫ. la ieł nu veà lānt și priiătil'il' al' l'a deadi, și dupu tseaști lafur tātă-su murì.

6. și fitšoril' la angrupară di bun mai bun ca tată. și dupu tseastă tsel'a fratsil', că sirbiră proapi trei ań di văcǫt, si uzǫ ăn un casabā că ari ună feată lu ampirātu.

7. acu tser si-u vez, si dai tot tse-ai, tot mālu și toati. tsel'a lantsil' frats si dusiră au vizură, bun ma aș la deadiră tot mālu și toati pārli tse rămasiră cu zeazitu ăn rost. tsela micu frāti ancă iel rămasi nivizut.

8. cmo ieł tse si facă ca si-u veadă? ieł nu veà ni pāri ni māł și eł si sculǫ si ducă ăn un cătun lă un priiatil lu tātă-su.

9. ca amnǫ, amnǫ searta, junsi ăn tsela cătunu, si dusi la tsela uomu și al' spusi: «tu fost-ai priiatil cu tāti?» tsela zisi: «tsela sam și mi știu cu tā-tu, im priiātil'». și la tsinară di bun mai bun cu tse deadi dōmnu.

10. dimineatsata zisi: «io sam vinit di un lucru; cola ăn tsea casabā vut-au ună feată și tots au vizură, io nu-u am, tucu acu pots si nă dutsim si-u ved». tsela zisi: «bun». aș lǫ măgāru la ancalicǫ și fuzìră.

11. ca amnară, amnară, ăn drūm flară un picurār cu un chisem naīnti mari lucru. și tsela uomu zisi: «cǫt tser pri tsela chisemu bre?» ieł zisi: «cǫt tser io tu pots si cumper?

— cǫt bra?

— ună liră.

— na pārli. și la lǫ.

12. ca fuzíră și si dusíră la tsela cunācu, vea căvaj la poartă și zisíră lă ịel': «ạntribats tseastă feată, ịo la tātă-su ram casap, acu va si la jungl'um tsista birbeatsili».

13. tsea zisi «bun, la s-la jungl'ă» și ịeł la scoasi cutsọtu și ạl' zisi la fitšor «tu ăn pendžercă cată, acu tser si-u vez» și la culcọ bitbeatsili și cătsọ si la tal'ă lă lāntă parti di gușă și tsea feată prutsăpọ din pindžercă: «lă lāntă parti nu lă tsea».

14. tsela fitšoru cătọ ăn pindžercă cătsọ si tal'ă cu mucl'a di cutsọt. tsea birda din pindžercă prutsăpọ: «nu cu mucl'a cu tăl'ătoru». tsela fitšoru birda ạụ vizù și tsela la jungl'ọ.

15. ca vinì la ạnflarea, la zăcătsọ di la cap s-la anflă, tsea prutsăpọ din pindžercă «nu bre di la cap, di dănăpoị!»

16. la bilì vichi, la feasi azăr. tsela fitšoru si năvizù, ạụ vizù bun. tsea vea alăịtchi. tseali lară carni, dărară tsină, tšorbă vichi ca di ụaspits și si ạntunicọ.

17. ca vinì lă tsină tsela ụomu și cu fitšoru l'a pusíră ăn ună udaịă. că la dusíră tsina si mănāncă, tsela mōșu zisi la fitšor: «șa si fatsim: ịo si trupues cu tšoarili, si măịnes cu mutšcata lă tini, tu ară la mini».

18. că cătsară, trupneà fitšoru, măịneà la mōșu; trupneà mōșu *măịneà lă fitšor. toatí alăịtchili*, că vizură șa, si dusíră și spusíră că si bat cu mutšcọtsli. tsea feata si dusi și la zisi: «cọtsi voị șa măncats?» — «noị șa măncọm cāsă».

19. și tsea feata zisi: «ịa cum: ạụ lọ lingura, lọ tšorbă și ạl' pusi lă fitšor ăn rost — cum tsireà și ạị ra chefu la fitšoru — și fuzì tsea feată.

20. tsel'a măncară cum la spusi. ca vinì la culcarea, tsela mōșu birda zisi la fitšor: «șa si durmim: tu si măịneș cu pucrōvu lă mini ịo la tini».

21. ca si culcară, mōșu, dună-la pucrovu cup, măịneà la fitšor, fitšoru măịneà la mōșu. tseali ălă tchili birda spusíră la tsea feată: «nu știị cum dorm, si tăltšọră cu pucrōvu».

22. tsea feată ară zisi: «cọtsi voị șa durmits? mōșu zisi: «noị șa durmim ăn nostru cătun» și tsea feată zisi: «ịa cum» și l'a culcọ, ạtsi l'a cupirì cu pucrōvu.

23. bun ma, tsela fitšoru, di ịeł maị ubav nu veà, ca soari ạncrișteà și tsea feată ạș la lọ și ạș si ạncurunară și feasíră nuntă. di tsea ăị maị bun pāri și māł si no-aị, elem priịātili si aị.

Acelaşi.

44. *Bărbātu linos și cădọna ludă.*

1. Aș ra ună-ụară un bărbāt cu ună mul'ari; tsișta doịl' raụ em cu inat, em linoș. ạș veaụ un dănāc, bun ma dimineatsa văcāru sabaịlea ișă și ịel' ni un nu vreà s-la gunească, ni lāntu. lă si durmeà.

2. ună seară cătsară post di lost că mọni dimineatsă cari si zăzbunască maị pișim, tsela s-lă gunească la văcāru dănācu.

3. tsea mul'ari si dusi lă ună lāntă cāsă la cumșii tsea seară. montiza dimineatstsa vinì văcotu di gunirea dănācu. vinì mul'area, la gunì. dănācu, tsela ancă nu zăzburaști.
4. al' zitsi mul'area: «zăzburà džanam, ia, la gunii io dănācu. tsela nu zăzburaști birda. fudzì mul'area birda și ună cătšuuă di măcsom șarōtă ra ăn cămară ăn tream. viniră niști ghiuptsi, au lară cătšuua și nu la zisi tsivà.
5. ca vinì mul'area cāsă, vizù ăn cămară nu-i cătšuua și zisi: «iundi-i bre cătšuua?» tsela nu zburaști. și tsea că vizù că ghiuptsil' au lară, că aș lo un lemn di la zătsăpì prin poartă pănă și discults fuzì.
6. tsela ra linos, ama ra itru. si dusi ăn un cătun turtses goł saldi ăn cămeașă. si uruia prin sucac, tricù pri lăngă ună cadonă lūdă și ca la vizù, șa al' zisi: «di iundi viń bre?»
— di iundi vin, vin din džindem.
7. și tsea vea un fitšor mort și ăi ra numea Ali, și ia tărtšà că mortsil' ăn džindem sa și zisi: «mi Alia meu, nu la vizuș ăn džindem?»
— cum nu, cola ra și eł și șătăià cu mini saldi ăn cămeașă și nimăncat di poni di ună stămonă.
— mi tu s-ti duts ară cola?
— s-mi duc.
— acu ti duts, stoi si-ts dau tsivagodea si-l' duts.
— bun, du.
8. că si dusi cădona, lea doi disoz, li amplo di pāri, atsi al' featsi și ună turtă cu bronză moali s-l'u ducă lă Alia lui din džindem.
9. tsela uomu ca li lo tseali lucri, că amno, amno drūmu, șăzù, la ună izvoarcă ratsi si mănāncă poni. bun ma lu cădona bărbāt, că vinì di la leamni și tsea bucuroasă al' spuni că-l' trimeasi pāri lă Alia pri un uom din džindem vinit.
10. și bărbātu că uzo șa, si-anvirino și zisi: «cum tu dai șa pāri, iundi ari uom dın džindem si vină?»
11. discărco cału ună-ș-ună și si dusi dupu uom s-li lea pārili. și ca pruchio s-la jungă, tsela cu pārili si dusi la un murār și li scunsi pārili și-l' zisi lă murāru: «fui curon că cojli di murār li dună di tompăń, tucu do-u cătšuua la mini și fui prin vrăp».
12. și tsela tucu ca junsi la moară și la antribo murāru: «nu vizuș vrin uom din džindem cu pāri si treacă pri ua?» și tsela zisi: «cum nu, mo fuzì ua ăn jos un prin vrăp, tucu lasă cału și fui dupu ieł curon s-la jundzi».
13. tsela fachiru la lăso cału și fuzì s-la catsă. uomu tsela, ună că fuzì turcu, li lo disozli, li pusi pri cał, l-ancălico cału și fuzì..
14. turcu ca si turno di cola, vizù un uom că fuzì cu un cał ăn sus și zisi: «stoi, cola bra, omuli!» și ieł al' turno năpoi: «nu-i bună mea coajă di tompănă, nu stau si-aș fuzì uomu cu cału.
15. turcu rămasi cu zeistu ăn rost, că con mo la ved cum cască după coj di tompăń.

D. Regiu (de 12 ani, Oșani).

45. *Uratšu și boil'.*

1. Un uratš si dusi ună-uară la agru si ară.
2. doi fur feasiră laf ca si l'a fură boil'. disupru di uratš veà un mūnti și un fur si pusi pri mūnti, ară lāntu si scunsi lăngă uratš.
3. tsela di pri mūnti cătsǫ si tsǫpă: «bre, bre, bre, tse-i tsela lucru bra, nu veam vizut pănă astăzi tari lucru». și tsela uratšu ca uzǫ că tsǫpă l'a lăsǫ boil' și si dusi lăngă ieł si veadă tsi tsǫpă.
4. și ieł, ca si dusi, l-ąntribǫ: «tse tsǫp bra fărtāti?» — «cum si nu tsǫp, zisi eł, io nu veam vizut astăz uom si ară cu un bou».
5. tsela cum chinisì di lângă boi nu si pucătǫ cutru iel' itš și tsela furu tse ra scuns ąl' la dijugǫ unu bou și fuzì ăn jos pri vāli.
6. și ca si pucătǫ tsela cutru boi, unu bou nu ra cola și eł lăgǫ dupu tsela furu si la scapă; ară tsela di pri munti ai la lǫ și tsela lāntu și eł rămasi fără itš. napcum ieł' ąș flară și ąș si l'a ulundiră boil'.

Același.

46. *Fitšoru lu cafedžiia și fitšoru lu viziru.*

1. Ra ună-uară un uom zinghin care veà un fitšor pitimia. fitšoru ąș si dutseà e zuuă la scul'ò.
2. tātu lu fitšoru la e pașt și crătšun dădeà la sirumāș tot tse la tribuià di tseali zǫli.
3. ună-uară tātu-su si ąnlușǫ și li măncǫ toati pārili tse li veà și cǫn vinì lāntu pașt, sirumāșil', pricum rau ąnvitsats di lāntsil' aṅ, știtau ca si la da zinghinu tsi la tribuiaști di zuuă.
4. tuntsea fitšoru, cǫn vizù că tātă-su li măncǫ toati pārili și ca no-ari tse si la da la sirumāș, zisi: «tāti, mai bun ai ca si mi vinz pri mini și pārili tse si li leai di pri mini si li dai pri la sirumāș».
5. tuntsea din sātu tsela la lǫ tātā-su fitšoru și la dusi ăn păzăriști și la vindù la un uom, uomu tsela ra cafedžiia lu ąmpirātu.
6. cafedžiia la lǫ fitšoru și la dusi ăn triușa lu ąmpirātu. fitšoru si ąnvărteà e zuuă pri lăngă stăpǫnu-su și uneac-căti-uneac si ąnvitsǫ și eł si dară cavē, cum dărà și stăpǫnu-su.
7. ună zuuă stăpǫnu-su fuzi di cola și la lăsǫ ăn locu lui fitšoru ca si-l' facă cavē la ąmpirātu.
8. prima uară cǫn ąl' la dusi caveu la ąmpirātu di timinǫurli tse li fătseà, ąl' si lipì la buric și nainti ąmpirātu cu beà un cavē, cmo beà căti trei.
9. ąmpirātu veà și ună feată; feata, ună-ș-ună tse la vizù fitšoru, ąl' si lipì la buric și-l' zisi tătă-sui: «io tsista fitšor tser si la leau».
10. tuntsea tātă-su ąl' zisi: «il'a mea, ia scultă, ăi rușǫni ca ună il'ă di ąmpirāt si lea un fitšor di cafedžiia. tu nu vez că e zuuă na vin stroinitsi di la fitšoru lu viziru?»
11. ama tātă-su cǫn vizù că feata nu da carșilǫc, tuntsea ieł zisi: «ia si la dǫm la șimidoil' căti dǫuă mil' di liri și si videm pristi un an cari di ieł' si căzăndisească mai mult, la tsela si ti dǫm».

12. fitšoril' li lară pārili și fuziră cari cutru iundi știịà și si ạntsileasiră că dupu un an și ăn tsea zuuă si si nuibă ăn filean loc.

13. dupu tse tricù un an și cọn vinì zuua tse-ș veau zis ca si si nuibă, fitšoril' si turnară di iundi rau, și cọn si nuibară doil' nu puteau si si cunoască, că fitšoru di vizir li vea măncat toati pārili și si vea fat negru și părtălos ca vrin ghiupc, ară fitšoru cafedžiia ra ca vrin soari și cu ancă cọta pāri.

14. tuntsea cọn vizù āmpirātu șa, l'-u deadi feata lu fitšoru la cavedžiia, ară fitšoru lu viziru si utruì di rușọni, ca si nu la veadă lumea.

Același.

47. *Dăut Nalbanti*

1. Ună-uară ạș rau un bărbāt, ună mula'ri și un fitšor.

2. ună seară si turnară doi uamiń la iel' cum vineau din un cătun di la chiradžilọc. șăzură și zăcătsară si lăfească și eł' scoasiră dọu misur cu uuă un cu albă și lāntu cu neagră. rupsi unu un gărnūts di albă și zisi: «o, tse-i tsista gărnūts că ubrazu lu Daut nalbantitsa?»

3. lāntu rupsi un gărnūnts di neagră uuă și zisi: «o, tse-i tsista ca ocl'u lu Dāut nalbantitsa». fitšoru ạș pusi ăn minti tsi si lăfeau tsel'a bărbātsil'.

4. vini tsina, pusiră si tsină, vinì dimineatsta și zisiră tsel'a uamiń: «si na fuzim» și zisiră și la fitšor: «di tse tu ti tšudeș di seara di cọn vinim noi?».

5. fitšoru zisi: «vă rog si-ń spunits tse rau tseali lafurili tse li zitseats seara?» iel' zisiră: «di tseasta-i culai si-ts spunim: «ăi ună mul'ari mult ubăvă ăn un casabā, tucu nu poati si ducă nitsi-cari lăngă ia că-i ạncl'isă cu nọu ports».

6. și fitšoru zisi: «acu». fuziră uaminil' și dupu uneac vreami zisi fitšoru la tātă-su: «tāti, io si mi duc si mi zășătăies, si-ń dai pāri și si mi laș». tuntsea zisi tātă-su la fitšor: «io cu cari si rămọn, că si fuz tu?»

7. fitšoru tsireà mult și tātă-su, vru-nu-vru, la lăsọ ș' ạl' deadi pāri și si dusi. din cătun ăn cătun, din casabā ăn casabā junsi ăn tsela casabā tse ra mul'area. și seara nu veà iundi si ducă, si turnọ la ună bābă tse ra proapi di tsea mul'ari și zisi: «bābu, ai loc tseasta seară di mini si vin la tini?» — «ari loc, zisi bāba, tucu pọni și apu no-ari» — si da dōmnu.

8. si dusi fitšoru, șăzù cumpărọ di toati di măncari. șăzù ună zuuă, șăzù dọu zọli și ună zuuă ạu ạntribọ bāba: «aman mori bābu, ti rog si nu spuń la nitsi-cari si ti-ạntreb di un laf».

9. și bāba spusi: «cum șa si spun, nu spun». și fitšoru zisi: «am uzọt că ua ari ună mul'ari mult bună, cum si fac si u ved?» și bāba zisi: «e, la bāba, nitsi-cari nu poati si-u veadă, tucu io mi duc căti ună-uară ăn ună săptămọnă ca si nu ạu leà săcletu, lānt nu si poati dutsiri că-i ạnclisă ăn nọu ports».

10. tucu i̯o si mi duc si-l′ zic si i̯asă ăn pindžercă. acu va, di si viniń tu si la dap cału si-u vez. și fitšoru zisi: «bun».

11. și baba si dusi la tsea mul′area și ạl′ zisi: «aman mori la bābu, voi̯ si-ts zic un laf ma ti rog si nu spuniń la Daut Nălbanti că no-ari leac di mini».

12. și i̯a zisi: «nu ti spun». tuntsea bāba zisi: «ari un fitšor la mini mult bun și mult va s-ti veadă tini». mul′area zisi: «mi cum, nu si poati». ară bāba zisi: «si i̯eș tu ăn pindžercă și eł si vină si la dapă cału». mul′area zisi: «bun».

13. bāba tuntsea si dusi căsă și ạl′ zisi la fitšor: «du-ti și la dapă cału» și fitšoru si dusì. cọn ạu̯ vizù, căzù di pri cał și i̯a di pindžercă. tuntsea fitšoru fuzì casă ș′ ạl′ zisi: «aman mori bābu, cum si fac si-u leau̯?» și bāba zisi: «toi̯, si mi duc la i̯a si-u ạntreb».

14. si dusi bāba ară la nalbantitsă și ại̯ zisi: «la arsiș» și i̯a zisi: «mult ra bun tucu cum si fatsim si na lọm?»

— și eł mi trimeasi si ti-ạntreb cum si ti leà.

— nu si poati nitsi-cum. acu poati si dară un ghiriz pri sub pimint scundžoș si nu picăsească Daut Nalbanti.

— toi̯ si mi duc si spun.

15. și si dusi bāba casă și ại̯ spūsi: «e la bāba, ia cum ạń zisi: acu pots dărari un ghiriz pri sub pimint, cu nu, nu-u pots lari.

16. fitșoru zisi: «pot» și lọ masturil′ și ăn dọu̯ zọli la dărọ și ạl′ spusi bāba la mul′area. tuntsea i̯a tse si facă? că vini Dăut Nălbānti și ại̯ zisi: «aman bre u̯omuli, soră-mea ari trei̯ zọli di cọn ăi̯ vinită la bāba, bere du-te tu de u zăvez că nu mi laș mini» și i̯eł zisi: «mi, si mi duc».

17. și eł pănă si dișcl′idă nọu̯ ports, i̯a si priminì și si dusi. i̯eł, ca ạntrọ la bāba ăn cāsă, si spărù și zisi: «mo tseasta easti mea mul′ari» și nu zisi ni bini viniș ni tsivà.

18. si dusì ară cāsă, și i̯a pănă si dișcl′idă nọu̯ ports, fuzì cāsă, si disprimini și șăzù ară i̯undi rà. i̯eł ca ạntrọ, lọ si tsọpă «mori, mori» și i̯a zisi: «tse ṣa tsọp mori luduli?». tuntsea i̯eł zisi: «u̯a ieș mori?»

— u̯a sam, mi i̯undi si i̯es mori luduli, tu mi laș si i̯es?

— tărtšeam că tu rai̯ la sōră-ta.

— dighi de, luduli, de. . . mi cafcu-i i̯a, tari sam și i̯o; cafcu rubă ari și i̯a tari am și i̯o, tucu du-ti bere tu uneac și-u vez că i̯o nu pot.

19. și eł si dusi și pănă si dișcl′idă nọu̯ ports, i̯a si priminì și si dusi și i̯eł ară ca ạntrọ, ară ăi̯ ra frică și fuzì ară.

20. și i̯a pănă si dișcl′idă nọu̯ ports, si dusi și si disprimini și șăzù ară i̯undi ra. și ară lọ si tsọpă: «mori, mori! . .» și i̯a: «tse tsọp mori luduli!» și i̯eł: «u̯a i̯eș mori?»

— tse ti fats tari, mori luduli, i̯undi si mi duc?

— tărtšam că tu rai̯ la sōru-ta. . .

— du-ti la sōru-mea că tseari si fugă și si-u ạndirez uneac.

21. i̯eł zisi: «mo virui̯i̯ că nu i̯eș tu». și si dusi eł fachiru și pănă si dișclidă nọu̯ ports, i̯a si priminì și prin ghiriz si dusi la bāba și ạș vea dus toati pārli și toati lucrulili la bāba.

22. și cọn fuzeau̯ veà lat tsela fitšor trei̯ cal': un la i̯eł, un la niveastă și un la bābă. și cọn fuzeau̯ a̯l' zisi la bărbātu-su «toarnă-ti la soră-mea».
23. și bāba zisi: «toarnă-ti tu, i̯o si la a̯ndireg ancă uneac».
24. ca si turnọ tsela, i̯el' ca buniră cāl'il' și nu puteà si l'a jungă nitsi-cari. și tsela fachiru si dusi casă și lọ si tsọpă: «mori, mori no-ari bre, i̯undi ăi tseastă mul'ari!» și ca si dusì ăn ună chi̯oșă, tucu lumnì ăn ghiriz. și a̯mnọ, a̯mnọ, ișọ ăn cāsa lu bāba. a̯l tăltsọră și l'-u lară niveastă.

Beca Nanu (de 14 ani, Oșani).

48. *Feata și scandu.*

1. Ra unā-u̯ară un u̯om cari vea unā feată. tsea feată a̯l' zisi la tātă-su: «tāti, si-ń cumpir un scand di i̯er, cari cu per si a̯ncl'idă cu per si dișcl'idă.
2. tātă-su, că si tšudì, că si tšudì, i̯undi si află tari scand și vru-nu-vru flọ. și tsea feată că la flọ si pusi pri eł și fuzì. ca fuzì, fuzì, pri urmān si dusi la un a̯mpirāt și si a̯ncl'isi ăn unā udai̯ă. bun ma nu vea tsi si mănāncă.
3. ca dutsinară a̯l-di a̯mpirātu, a̯mpirātu zisi la izmichi̯ar ca si mănāncă și eł. bun ma izmichi̯aril' ul'tară că si-u leà tseà măncārea și tsea feată ișọ din scand, cătilin, cătilin lọ măncārea și si dusi ăn scand ca si mănāncă.
4. Dimineatsata a̯mpirātu a̯ntribọ izmichi̯aril' dăli măncāră pọni, și izmichi̯aril' spusiră că nu măncāră. tuntsea a̯mpirātu si tšudì cari s-a̯u̯ lea măncārea.
5. lāntă seară ară șa. cọn vinì lāntă seară dupu tsi măncọ a̯mpirātu, lăsọ măncārea și zisi la izmichi̯aril' si nu-u lea ca s-la catsă fūru.
6. și la nipotu a̯l' zisi: «tu si dorm la ușă ca s-la cats fūru».
7. a̯mpirātu si fătseà că durmeà și cătsọ si futšască. cọn vinì feata ca si leà măncārea, a̯u̯ cătsọ nipotu și a̯mpirātu a̯u̯ vizù ș' a̯l' zisi: «tu i̯eș tsea cari fur măncārea». și feata zisi: «i̯o sam». tuntsea a̯mpirātu-l' zisi: «tu si i̯eș niveasta lu nipotu meu̯» și feata zisi: «bun».
8. unā u̯ara a̯l' vinì unā carti la a̯mpirātu că la vicāes la cavgă, și nu-l'-tsi lăsà scandu. la fuzirea, a̯mpirātu a̯l' zisi la māmă-sa s-nu la da scandu la nitsi-cari și si dusi la cavgă și di colo tucu trimiteà cọrts și a̯ntribà tse fatsi scandu cu feata.
9. unā-u̯ară vini nipotu lu a̯mpirātu ca s-la tseară scandu. mūmă-sa lu a̯mpirātu nu la dădeà. bun ma unā-u̯ară, dọu̯-or nu știu̯ cum la lọ dă la moară, a̯u̯ cătsọ feata și a̯l' scoasi u̯ocl'il'.
10. tuntsea feata fuzì di cola și si dusi la mardzinea di māri; cola ra unā bābă ș' a̯l' zisi la bāba: «bābu, mi leai̯ la tini?».
— s-ti leau̯, tucu i̯o mănānc i̯arbă.
— acu, tse mănānts tu si mānānc și i̯o.
11. «bābu, zisi feata, cọn s-mi speł i̯o, si cadă furlină, arà cọn si plọng, si i̯asă liri și tu si-ts leai̯ unā coșnitsă și s-li vinz, ma s-nu li vinz pri pāri, s-li vinz pri u̯ocl'i buń».

12. tsea bāba bucuroasă si dusi di la căsă-căsă şi uaminil' al' zitseau «cot li vinz, bābu?» — «e la bāba, io tseasti li vind pri uocl'i, nu li vind pri pāri» şi el' zisteau: «noi nu vem uocl'i».

13. şi si dusi bāba la ună lāntă căsă şi el' au antribară: «cot li vinz?» şi bāba zisi: «io tseasti li vind pri uocl'i». tuntsea un uom zisi: «ań si fatsi că vem pri pulitsă un uocl'u; dats-al'-la» şi cum la veau ligat ăn ună corpă al' la deadiră.

14. şi bāba bucuroasă al' la dutsi la feată un uocl'u şi feata con la pusi, al' vinì taman. căto si veadă uneac. — acu ver ari ancă un ocl'u si-ts-la leau.

15. bāba ampl'o ancă ună coşnitsă şi si dusi la tsela uomu şi zisi: «nu vets ancă un uocl'u? — vem. şi bāba al' la deadi coşu şi lo ancă un uocl'u şi la pusi feata şi si feasi cu doi uocl'i.

16. con vinì ampirātu di la cavgă, că uzo că al' la lo scandu nipotu lui, al' la tsiru şi nu-l' la dădeà şi ampirātu si anluşo. tuntsea ampirātu trimeasi ascher la tot casabău si ubidească feata. ca ubidiră, ubidiră, au flară la ună căsă.

17. tuntsea aschieru au dusi căsă la ampirātu şi ampirātu con au vizù, au antribo, cum si dusi cola. feata al' spusi toati coti montsi trasi, cum al' l'a scoasiră uocl'il'. şi di cola-ncoà tricură bun. şi io ram cola şi cmo vinii di cola.

Acelaşi.

49. *Pul'u tse s-fătseà fitšor şi feata di ampirāt.*

1. Ună-uară un fitšor chinisì ca si ducă la sirbirea şi cum amnà drūmu, ieł prăzări un răslān, ună furnică şi un vāltur cari si tsirtau pri un birbeatsi. tsista veà mul'ts cărtšeń.

2. iel' zăcătsară ca si-l' vicăiască ca si la ampartă birbeatsili, şi ieł cum amnà si turno şi si dusi lăngă iel' ca s-lă la ampartă şi lă la ampărtso: lă răslān al' deadi uasili, lă vāltur trubuşoańa şi la furnigă al' deadi droburli.

3. şi tuntsea raslānu al' deadi un per şi al' zisi: «si da dōmnu con si la jigneş tsista peru s-ti fats răslān, ca s-nu poată si jungă si-ts facă tsiva-godea.

4. al' deadi şi vălturu ună peană şi-l' zisi: «si da dōmnu con si-u jigneş si scap din tsea mai mari moncă».

5. şi napcum fitšoru chinisì si fugă şi si dusi la poarta ampirātului. ieł vea trei feati şi ieł con jignì peana di vāltur si feasi un pul' di tsel'a mai buń şi ieł si dusi ăn nuntru şi featili cum sirbeau, că la vizură, si tutniră dupu ieł şi lară si zică: «cari poati s-la catsă pişim».

6. si dusi sōră-sa mai māri şi nu putù s-la catsă; si dusi şi mijlucāna şi ca feasi s-la catsă, nu putù; napcum si dusi tsea mica şi la cătso. şi ampirātu al' feasi un căfez di furlină şi la pusi ăn nuntru. ama tsea mai mică feată, con si culcà, puneà nişti bil'ts la pitšoari şi dou lumborz. şi pul'lu, ca la pusi ampirātu ăn căfez, ieł, că-u jigneà

peana di furnigă, ișà si fătseà uom și si dutseà lăngă ia, al' stinzeà lămborzli și al' bià bil'tsìli, napcum si fătseà furnigă și antrà ăn cafez.
7. Ună-uară, dou-uor și feata si tšudeà cari al' li stinzi lămborzli și al' b à bil'tsili.
8. că vinì la treia seară, ia la cătso și napcum tucu cu ieł durmeà. și ca si fătseà furnică, antrà ăn căfez.
9. si mărito ună sōră, si mărito și mai mica, ara ia tsivă nu zitseà di măritarea. tuntsea tātă-su al' zisi: «ditse tu nu zits tsivà di măritarea?» ia-l' zisi: «io sam măritată di toati mai năinti».
10. ampirātu zisi: «ditse nu la știu io tou bărbāt?» și feata al' zisi: «stară con mi culc io, tu si viń și s-la vez». și tātă-su feasi cum al' zisi ïl'ă-sa, și că la vizù, la pusi ieł ampirāt.
10. și ună zuuă ampirātu tsireà si facă cavgă și ra ăn găilē că nu vea ăschier. și fitšoru zisi: «io s-mi duc» — «tu, zisi, ampirātu, no-ari nitsi ună săptămonă di con ieș vinit și ver să ti duts la cavgă?» — «acu, zisi fitšoru». și ampirātu la lăso, ară fitšoru aș lo zatsi aschier și iel unsprets și si dusi la cavgă.
11. ca junsi la un drumac, ca la jignì, peru di răslān si feasi răslān, și ca si feasi dupu iel', l'a murì tots și si dusiră lă un loc plin di spili și cremni smăcătoași ca si doarmă, că nu putură si jungă cāsă și si culcară.
12. cola ăn tsela locu veà ună lamńă și ca si culcară și lă fitšor al'-tsi prubiu apu, și ca si dusi si leà, iso lupoańa, la lo și napcum lāntsil' sots ca si sculară nu la flară.
13. tuntsea un uom veà iliz că ieł și lă zisi la lāntsil' sots: «io s-mi duc ăn locu lui, poati că nu mi poati cunoaștiri». și chinisiră ca si ducă cāsă.
14. fitšoru ca si dusi lă feata, zăsuno lă ușă și ia al' zisi: «antră cum antrai». și ieł di ună-uară di dou-or al' zisi și ia nu dișl'ideà. și ia a'l zisi: «spuni iundi-i bărbātu-meu» și eł al' spusi tot tse si feasi.
15. tuntsea ia tsirù di la tātă-su dou meari di furlină și ună di răzint și si dusi lăngă māri și feasi pri māri un cunac tse nu veà tari pri duńà.
16. aș pusi pitšoarili unu pristi lāntu și lo si-ș-li treacă prin moń mearili și lupońa veà trei fitšor și mai micu al' zisi: «māmu, tsea doda ari trei meari, du-ti di-l' tseari una».
16. si dusi și feata al' zisi: «scoti-la lă tsela șeiu uneac capu și tsă la dau. și ia la scoasi și feata al'-u deadi.
17. napcum zisi și lāntu fitšor: «scoati-la pănă la mejluc și ts-u dau». ia la scoasi și al' u deadi și tsea meară. napcum zisi și tsela lāntu fitšor și ia al' zisi: «scoati-la ăn moń tot si-ts la dau».
tš8. și ia la scoasi și fitšoru părnì și lupoańa ca si anvirino au lo feata și napcum fitšoru si dusi ca si-u lea mul'ari-sa. lă poartă ra unt feată și feata al' zisi: «fui fitšoruli, că māma ăi lupoańă di s-ti mănāncă». și fitšoru antro ăn cāsă și aș lo mul'ari-sa.

Acelaș.

50. *Deādu și Dōmnu.*

1. Rau̯ unā-u̯ară un dēad și unā bābă, tsea bāba și tsela dēadu rau̯ mult surumāș și ie̯l' veau̯ un pom māri, māri cari jundzeà pănă ăn tser.

2. tsela dēadu si dusi pristi tsela pomu la dōmnu și ạl' zisi: «dōmnuli, dōmnuli, nu-ń dai̯ beri un cumat di pọni». și dōmnu ạl' zisi: «si-ts dau̯» și dōmnu ạl' deadi. tuntsea dēadu si dusi căsă.

3. cọn măncāră pọnea, tsela dēadu si dusi ară la dōmnu, ară dōmnu ạl' zisi: «tucu pọni nu-ts jundzi, na si-ts dau̯ un măgār și cọn si-l' dai̯ cu tsista cărpălogu una și si-l' zits «zăr popa», ie̯ł tucu si-ts cacă pāri pănă cọn si-l' zits «tšuncaș». și tsela u̯omu la lọ măgāru și si dusi cāsă, și cọn ạl' dideà una cu cărpălogu și-l' zitseà «zăr popa», tucu ạl' căcà pāri.

4. si feasiră mult tšurbadžọi̯ și tseal dēadu si dusi la clintšaru că s-la farică măgāru și ạl' zisi: «s-nu la schimb că tsista măgār cacă pāri».

5. «bun» zisi clintšaru și că fuzì tsela dēadu, tsela u̯omu la schimbọ măgāru. cọn vinì dēadu s-la leà măgāru l-ạntribọ clintšaru: «ma si nu la ai̯ schimbat măgāru».

6. clintšaru zisi: «nu» și cọn si dusi tsela dēadu căsă, cătsọ si-l' tragă cu căpugu și măgāru nu căcà pāri.

7. si dusi la clintšaru ș' ạl' zisi: «ĭ bra, tu la ai̯ schimbat măgāru».

— cum la am schimbat măgāru.

— mi nu vez că nu cacă pāri?

— mi i̯o știu̯ di tse nu cacă pāri?

8. și tsela dēadu si dusi ară la dōmnu și-ạl' spusi că măgāru nu cacă pāri, ạl' la schimbară măgāru. tuntsea ạl' zisi dōmnu: «na si-ts dau̯ unā measă și cọn si-u tšucneș cu unā bucuval'că tsi ver si-ts i̯asă: tšorbă, carni, scafi, apu, scandi și di toati măncăturili».

9. cọn si dusi cāsă, tsela dēadu vicnì ạmpirātu ca s-la gustească. și ạmpirātu ạl' zisi: «aidi bra, tu no-ai̯ și mănānts ară tser s-na dai̯ și la noi̯». și dēadu zisi: «acu, elă tu, i̯o si aflăm».

10. și cọn vinì, ạl' zisi la ạmpirātu: «urdină-l'a ăscheril'» și ạmpirātu zisi: «džănăm, i̯a, tu no-ai̯ tsivà ni carni, ni tšorbă, ni tsivà» — «măra nu dună tsela găilē tu, i̯o si aflăm, urdină-l'a tu» și ạmpirātu l'a urdinọ ăscheril'.

9. tuntsea dēadu l'-ạntribọ: «tse vrets prima, scandi?» și «tšac» cu bucuval'ca și iṣọră scandi. șăzură ăscheril' și ară dēadu zisi: «tse vrets mo, tšorbă?» și tšac» cu bucuvcl'ca, iṣọ tšorbă, mizeur, carni, pọni, scafi crundir, buneli, lingur și di toai lucrili.

10. lă fugă ạmpirātu si tšudì di i̯undi tari measă și cọn tsireau̯ si fugă, ạmpirātu lă zisi la ăscher si-u fură.

11. cọn pricăjau̯ ạmpirātu cu dēadu, ăscheril' au̯ lară measa și fuziră la ạmpirātu. napcum ạl' zisi dēadu la bāba: «ai̯ si măncọm și noi̯ uneac» și cọn si priubidiră pichisiră nu-i measa u̯a.

12. tuntsea si dusi dēadu la ampirātu ș' al' zisi: «nu-u laș tu measa di la noi?» — «nu» zisi ampirātu.

12. tuntsea si dusi tsela dĕadu ară lă dōmnu pristi pom și dōmnu al' zisi: «tsi ver tu tucu ua?» și deadu zisi: «mi ań au furară measa».

12. tuntsea dōmnu al' zisi: «ua cmo si-ts dau un mal'u, con s-va culcats si-l' zits: «vărti-la cupanca» — «bun» zisi dēadu și si dusi cāsă.

13. con si culcară, deādu al' zisi: «vărti-la cupanca» și ca cătso si da: do, do, do. . . și tsela dēadu aș zisi singur: «a. . . tsista ań la deadi dōmnu ca si-ń leau lucrili».

14. și si dusi la clintšar și al' zisi: «la dai măgāru, ili nu la dai, că ia la ăn sin «vărti-la cupanca» și ca cătso si da, do, do, do. «la dai, ili nu la dai». tuntsea zisi clintšaru: «stoi si-ts la scot».

15. la lo măgāru si dusi cmo și la ampirātu ș' al' zisi: «au dai measa ili nu-au dai, ia-u «vărti-la cupanca» și ca cătso si da pri ampirāt, do, do, do pańă tsi al'-tsi feasi iivină trupu și cătso si tsopă: «ei las-mi ca s-ts-u dau measa».

16. și āmpirātu al' deadi measa, ară tsela uomu au lo measa, si dusi cāsă și si feasiră mult tšurbadžii. și la mini nu-ń deadiră pāri și măncāri ca si mănānc, mi tsăpiră fară.

Dimitri Papadionisie (de 12 ani, Oșani).

51. *Ampirātu și il'u lui prifat izmichiar.*

1. Ra ună-uară un ampirāt și eł veà saldi un fitšor. ca si dusi ampirātu si si șătăiască, stătù mult văcot cola pănă la dăscăpitarea soarilui.

2. ca vizù fitšoru că nu vini tată-su zisi la mūmă-sa s-la facă azor si si ducă lăngă tātu-su si veadă tse fatsi. «bun» zisi mūmă-sa și la feasi azor.

3. chinisì fitšoru și ca amno, amno, junsi lăngă ună barocă și iso antru ieł un chios, un vletšcă tse nu fătseà nitsi tsintsi pāri ș' al' zisi la fitšor: «iundi ti duts bra?» fitšoru junsi la ună tăriști și l' spusi și tucu si feasi di cola.

4. ca zămno fitšoru, — tucu iso ară antru ieł, la răstălo și al' zisi la fitšor: «nu mi ver si vin cu tini si-ts som ca izmichiar»? — «cotsi nu ti voi, zis fitšoru, elă delmi că tser».

5. și cum amnau doil', al-'tsi prubiiù apu lă fitšor că nu puteà si trăiască vechi. ca s-dusiră mai ancola, deadiră di un bunar și fitšoru zisi: «antră bra pul' di-ń lea uneac apu» și chiosu al' zisi: «nu pot si antrăm io, acu pots antră di-ts bea, ară cu nu, ai s-na trazim drūmu».

6. fitšoru vizù și nu vizù antro ăn bunar și tsela di disupru al' la lăso căpācu și l-ancl'isi nuntru. că biiu, fitšoru, feasi si iasă și vizù că-l' la veà lăsat căpācu. tuntsea zisi la chiosu: «aman bra disl'idi-ń». tsela zisi: «si-ts disl'id ama acu-ń dai rubili tali, numili tou și tu si-ń

ịeș la mini izmichịar cum ram ịo la tini, și acu ti jur că nu spuń la tāt-tu că tu ịeș il'u luị, ạcu nu, nu-ts dịsl'id».

7. fitšoru zisi: «bun, tot si-ts daụ și nu spun pănă si mor, acu mor și si pringhiịes tuntsea poati că spun» și la dịsl'isi.

8. ună ca ișọ din bunār si disprimini, ạl' deadi rubili luị di ạmpirāt la chịosu și li lọ ịeł luị rubi că di ghịupc.

9. ca ạmnară, ạmnară, junsiră lăngă ạmpirātu. cọn si veadă ạmpirātu, tse? di luị fitšor maị nibun nu veà. tuntsea trimeasi ună carti la mul'a-ri-sa — la ạmpirătitsa — și-l' zisi: «nu putuș beri izmichịaru si-ń la trimets ăn locu il'ă-ńuị, di cọt si-ń-tsi bată peză ụa tots».

10. mul'area si zătšudì făchirca «cari izmichịar, zisi, trimeș ịo cu ịeł?» tuntsea ca vizù că ṣa-i lucru fitšoru lu ạmpirātu — dimec chịosu — și că l' ra frică s-nu la picăsească ạmpirātu, si tšudeà cum s-la peară izmichịaru.

11. «ai, zisi, cmo mi fac ca lọs și s-la pun ạmpirātu s-la trimeată ịundivà, belchi si peară». si uluștisì și la vicnì ạmpirātu și ạl' zisi: «s-la trimets izmicihịaru si-ń lea din filean mūnti, ịundi ari un bu-nār, si-ń ducă apu si beaụ».

12. ạmpirātu ạl' zisi: «bun» la vicnì izmichịaru și-l' spusi cum ạl' veà zisi ịeł. ca chinisì izmichịaru — dimec fitšoru lu ạmpirātu — ca ạmnọ, ạmnọ, ạl' tsi prudurmì ăn drūm și ạnvisizọ că 'l' zisi ună bābă, că, ună că ti prochị di mūntili tsela, si vicneș: «māmă să-muvilă, māmă sămuvilă, s-la vez il'-tọụ fuzit di nọụ ań di lăngă tini și si-l' daị uneac apu că ancă treị ań ari di fatsirea ăschirlọc, di si-l' da la ạmpirātu si beà că-i mult loș di belchi si scapă».

13. și cum ạl' zisi bāba, ṣa feasi. ună ca si pruchịọ di mūnti, uzọ ịundi butšeaști ca vint, bun ma tsea ra lamńa și ạl' zisi ṣa cum ạl' vea spus bāba.

14. ca uzọ lamńa, vinì lagọndără și-l' lọ din mūnti apu di multă bucu-ril'ă. chinisì fitšoru si-și fugă cutru căsă și cum ạmnà, ịeł deadi di niști furniz ịundi si tsirtaụ pri ună ńicură di pọni și la-u lọ ịeł, la-u ạmpărtsọ. furnizil' ạl' deadiră ună peană și-l' zisiră că cọn s-ti vez la vrină mọncă, prindi-u peana și noị ună-ș-ună s-na flọm lăngă tini.

15. și-ș trasi drūmu fitšoru. maị ạncola flọ niști peșt un custrac și niști nivitšchi, și ịeł' ṣa-l' deadiră ună peană; maị ạncola flọ ună bubal'că și un biị și la tsista nu știụ tse bun ạl' feasi și ịeł ạl' deadi ună peană, ạș li pusi ăn džep și ạș fuzì di cola.

16. cọn vinì căsă, ạș scoasi ăn un șiș uneac din tsea apă și lānta l'-u deadi la ạmpirātu. ca fuzì fitšoru lu ạmpirātu — dimec chịosu — ca scăpọ di cola, ạl' zisi la ạmpirātu ca s-la trimeată si-u lea ghịuzel'-duńa».

17. și fitšoru antrọ ănuntru. ca la vizură featili l-ạntribară tse ubi-deaști. și eł la spusi: «viń si-u leaụ ghịuzel'-duńa».

— bun si-u leaị, zisiră featili, ma acu pots si fats tse spunim noị.

— bun.

18. tuntsea featili zisiră: «ai̯ cmo noi̯ si-ts dọm si mănănts pọni cu peşt şi ca s-l'a dumănants peştil', s-la-l'i duń u̯asili s-l'a-nghii̯eş şi s-l'a puń ăn un misur si joacă. «bun» zisi fitšoru.

19. al' deadiră peşt si mănăncă şi ca dumăncọ, li dunọ toati u̯asili. di cutru dimineatsta li lọ u̯asili şi la picọ uneac apu di tsea tsi-u vea lat din mũnti la fitšoru lu-ạmpiratu şi ună-ş-ună ạnghiiră peştil' şi l'a pusi ăn misur si joacă.

20. ca viniră featili şi ca l'a vizură peştil' ghii, ạl' zisiră ca si-l' da ancạ ună udai̯ă plină cu toati turlii̯li di ghipt şi acu poati s-li leagă sfaca başcă, si-u lea feata. fitšoru zisi «bun».

21. că vinì searta si culcọ răslăbit şi si sculọ pri la pruvidearea; că prinsi peana lu furnizili, ună-ş-ună viniră toati cola. tuntsea la zisi fitšoru: «nu putets si-ń fatsits un bun?»

— tse tser si-ts fatsim?

— mi pusiră s-la leg tsista ghiptu sfaca başca, tucu videts voi̯ belchi s-mi scăpats di tseastă mọncă.

— hă, cheşchi tseasta la si-ts ii̯ă mọnca.

22. şi ca-l'-tsi curdisiră furnizili, pănă si-s pruveadă li leasiră cupiti, cupiti sfacă başca. ca viniră featili la vizură ghiptu les.

23. «e, cmo, zisi tătă-su la featil'i si viń s-ti-ncurunọm cu una di i̯a». — bun, zisi fitšoru.

24. şi ca s-dusi cola, ca tsireau̯ s-l'ạncurună, nu ştiu̯ cum feasi tsea ună feată ş' ạl' căzù ninelu ăn apu, că sub căsa lor ra mări. şi-l' zisiră: «acu pots s-la aflăş ninelu si-u leai̯, acu nu, nu ts-u dọm».

25. şi eł ca-u prinsi peana di peaşti, ună-ş-ună viniră peştil' şi la zisi la peşt: «u̯a mi rog, fatsits-ạń-la tsista bun că mult mi măntšoi̯ pănă cmo di s-nu-ń-tsi spargă lucru». şi peştil' zisiră: «tse?» — «ạń căzù un ninel ăn mări di nu ştiu̯ tse si fac» — «ha, zisiră peştil', cheşchi tseasta la si-ts ii̯ă mọnca».

26. ună-ş-ună ạntrară ăn mări şi-l'-la dusiră ninelu. s-dusi fitšoru şi la zisi: «u̯a-la ninelu tse la tsireats».

27. tuntsea zisi tătă-su lu featili: «ai̯ cmo mọni si viń si ts-u lez. mai̯ mica feată să ts-u dau̯. tuntsea fitšoru si tšudì toată noaptea cum si facă ca si-u leagă cari-i mai̯ mica. «ai, zisi̯, si-ń prind peana di bii̯ belchi s-mi scapă şi i̯eł di tsivà că tots lăntsil mi scăpară căti di un lucru».

28. ạu̯ prinsi peana, vinì biju ş' ạl' zisi: «tse tser?» — «i̯a tse, i̯a tse, zisi fitšoru, mọni tser s-mi pună si-u leg mai̯ mica feată di s-ń-u da, acu nu, nu ń-u da».

29. — «a, zisi biju, cheşchi tseasta la si-ts ii̯ă mọnca. tu mọni, ca s-li urdină i̯eł featili, i̯o si vin ăn udaii̯ă, şi tu si cats dupu mini, pri-cari di i̯a s-mi las, tsea-i mai̯ mica. — «bun» zisi fitšoru şi ạl'spulai̯tisì.

30. mọntiza, ca li urdinọ u̯omu featili, vinì şi biju cola şi cătsọ si părăi̯ască di prima pri lănta şi fitšoru lăgọ dupu i̯eł, că lăgọ lăgọ prin udai̯ă, pănă tse si lăsọ prima di ea şi ună-ş-ună ạu̯ cătsọ fitšoru di mọnă şi zisi: «tseasta-i mai̯ mica».

31. tuntsea zisi tātă-su: «nu-i tseasta» — «tseas ta-i» zisi fitšoru «e, zisi tātă-su, ṣa ra căsmētu, leats-u feata, cmo ama vez, acu-i dupu lānt nu ts-u dau» ṣi feata zisi: «acu-i dupu lānt io nu mi ạnurmu (urmă nu fac di ua)» — «bun, zisi fitšoru, dupu mini».

32. ạu lọ feata fitšoru ṣi si dusi la ạmpirātu, ạu dusi feata lăngă fitšoru lu ạmpirātu ṣ' ạl' zisi la feată: «tsista-i tọu bărbāt» ṣi feata ạnmărọtă ṣi ạnruṣinată tucum stricnì la buric: «ah, zisi, tse mi mintšunară !»

33. tuntsea fitšoru — dimec chiosu, cari ra mult miraclì pi feată — ạl' zisi la ạmpirātu ca s-la jungl'ă izmichiaru că-l' ra jali cọtsi scăpọ di iundi la trimeasi.

34. ṣi ạmpirātu pusi uamiń di la feasiră mutšcọts. tuntsea feata si scunsi ṣi si dusi lăngă ieł ăn udaiă iundi la veau jungl'at, ạl'-li dunọ toati mutšcọtsili, ạndizurọ ună-uară udaia, li lipì ună di lāntă ṣi nu ṣtiu cum ạl' vinì ăn crieł ạl' turnọ ună pică di tsea apa tse-u vea fitšoru, l-ạmbudọ uneac cu ună viliṭă, la ạntšinuṣọ ṣi ună-ṣ-ună ạnghiì.

35. ca si sculọ fitšoru zisi: «ah, tse greu son durńii» ṣi feata zisi: «bun son durńiṣ că rai ună mil'ă di mutšcọts. la vez tsista sọndzi cọta mult ăi, tot dă la tini-i, tucu io ti ạnghii că tsi li dunai toati mutšcọtsili ṣi la picai uneac apu ṣi ti tšapnii cu vilitsa, di tsea ti sculaṣ».

36. «bra, zisi fitšoru, istina-i, ṣa-i lucru? — «ṣa-i» zisi feata.

37. tuntsea ună-ṣ-ună si sculọ fitšoru ṣi lăgọ la ạmpirātu, ạl' spusi că ieł ại il'u ṣi cum la feasi tsela izmichiar.

38. tuntsea ạmpirātu că vizù că ṣa-i lucru, la cătsọ izmichiaru tsela tse si vea prifat ca il'u lui ṣi cọn si-ncurunọ fitšoru lui cu feata tse ṣ-u lọ cu ghiuzel'duńa, ieł ra 'nviit ăn ruguziń, ra uns cu cătran ṣi-l' veau dat foc si ardă. ṣi con jucau cu niveasta, ieł sfiteà. ṣi ĭo-ń vinii di cola.

Acelaṣi.

52. *Ghiuptsil' buricoṣ.*

1. Rau ună-uară doi ghiupts ṣi iel' ca cu crieł di ghiupc, la ticnì si cumpără di cristovdin un birbeatsi si mănāncă.

2. chinisiră ṣi si dusiră lăngă un picurar ṣi ṣăzură lăngă ieł. tsela unu zisi: «mo tu s-nă dai un birbeatsi» — «cum nu» zisi picurāru cọtsi s-nu va dau» — «ăi bun, zisiră iel' ai noi s-na leazim un».

3. si dusiră ăn bil'iuc di uoi ṣi cătsară un noatin. feasiră păzarea cu picuraru ṣ' ạl' la lasọ.

4. ca si tšudiră, si tšudiră, zisiră: «cmo cari s-na la jungl'ă. «ai jungl'a-la tu, picuraruli, si-ts plătim doi unluts izmētu».

— bun bra cuzum, s-la jungl'um ca tsirets, ṣi lă la junglọ picuraru.

— mi cmo cari s-nă la bilească?

ară picuraru. ṣi el' ạl' plătiră pri bilirea. doi mitilits. «cmo, zisiră, bun la dusim pănă ua, mi cmo cari s-na la frigă?» ară picuraru lă la frisi ṣi-ṣ lọ pārili.

5. «mi cmo, zisiră, cari s-la mănāncă?» picuraru zisi: «cari la frisi» — «bun» zisiră tsel'a şi picuraru aş la măncọ, ara tsel'a aş fuziră.
6. ca amnară, amnară, si prislăgăiră: «tse feasim noi bra ghiură? ai curọn s-na turnọm si-l' lọm un lānt».
7. si dusiră, la flară ară picuraru şi cătsară si-l' tsi fălească cu nişti pl'uşcatšă: «na dai bra un lānt pri tsela, ili nu nă dai? spuni, că s-ti tăltsọm». picuraru la zisi: «nu va dau nitsi ună uaie crastă».
8. picuraru, ca vizù că cu pl'uşcatšă al' tsi făleau, că la smăcnì lui răvoł din brọn, că buneaşti una-uară di ca prăsniră, feasiră «fui!» di cola. tsel'a cmo ca anflămănzọră nu veau ni pāri, ni tsiva. «ai bra s-na dutsim, zisi unu, ăn filean punti si ştitọm uamiń, cmo au si treacă di la păzărişti, s-la li lọm pārili. unu di noi si stọm pri punti, lāntu sub punti; şi ca si treacă vrin, tsela tse s' iiă pri punti si-l' zică: «tureà-u chesea bra, că nu sam singur. ăra tsela tse s' iiă sub punti si zică: ama şi io sam u·» şi si dusiră.
9. ca ştitară, ştitară cola, tricù un uom tšurbadžiiă pri cał. şi tsela di pri punti si zătrimurọ ca tricù pri lăngă ieł. ghiupcu al' zisi: «tureà-u bra chesea ua» tsela si fătseà că-i niuzọt. şi al' zisiară: «tureà-u chesea bra, că nu sam tucu io».
10. şi tsela di sub punti prutsăpọ: «ma şi io sam ua». tsela uomu aş fuzì. iel' ară di frică nu si zămitšcară di cola şi cmo ancă cola sa.
11. pricazma ań ştiiam, pricazmă vă spuş; cọt putui, cọt va mintšunai.

Acelaşi.

53. *Uomu şi şăprătca.*

1. Ra ună-uară un uom mult surumà; iel si dutseà ăn urman si tal'ă stremur di bọftšur. şi cum amnà ieł ăn drūm, flọ nişti fitšor lăngă nişti bulvoń, iundi tăltšau ună şăprătcă şi la zisi: «bra fitšor, nu-u tăltšọts, tucu ilati s-va dau cọti un irmilọc di lăsats-au.
2. şi fitšoril' au lăsară. taman chinisì si fugă uomu, şăprătca siturì pri eł şi uomu zisi: «aman mări şăprătcu, nu mi mănāncă io ti scăpai di la moarti şi tu tser s-mi mănānts».
3. tuntsea şăprătca si disvărtì şi-l' zisi: «nu ti spari că nu ti mănānc, tucu ai la cāsa mea iundi sa tătọńil', fratsil' şi surorli meali şi tu s-la tser un scand.
4. «bun» zisi uomu. chinisiră şi s-dusiră cāsă. taman antrọ uomu şi l-antribară: «tse tser bra pul' că la făseş tsista bun?» uomu la zisi: «tsivà nu voi, saldi un scand tser acu ań la dats».
5. şi tsel'a al' zisiră: noi nu putem si-ts la dọm tsista scand». şi tsela că vizù că şa-i lucru, aş fuzì di cola şi şăprătca si lọ dupu ieł. tuntsea iel' zisiră: «stoi mări, iundi ti duts?» tsela zisi: tsista mi scăpọ mini, acu al' dats tse tseari ieł, si stau, ăcu nu, nu stau.
6. şi tsişta vizură şi nu vizură al' deadiră scandu şi nu fuzì uomu. şi io vinii di cola.

Acelaşi.

54. *Fitšoril' cu băba.*

1. Ra ună-uară una mūmă cu doi il'. la tsel'a fitšoril' la veà murit tātă-su ancă di minuts cọn rau. tātă-su fost-au luvatš.
2. ca criscură fitšoril', nu veà tsi lucru si facă și zisiră si si ducă la lof. bun ma tufeatsi nu veau. și-au antribară mūmă-sa: «bra māmu, no-ari un-dọu-trei tufeatsi di la tāti?» mūmă-sa la zisi: «ari trei; unu itš nu la ari locu, douli sa fără tapandžiia.
3. și lară tsel'a fitšoril tufeatsili și si dusiră la lof. cătsară trei l'epur; unu la fuzì și doil' la scăpară și si dusiră cmo s-l'a mănāncă. tsirură di la ună bābă trei uali. și bāba zisi: «am trei uali, una nu-i itš bună, lăntili sa fără cur».
4. l'a iarsiră tsel'a l'epuril', cmo tsireau s-l'a mănāncă. au antribară ună lāntă bābă: «no-ai trei misur?» ia zisi: «am, ună găvani și doi misur: unu itš nu lă ari locu, dọuli sa fără cur».
5. tuntsea au turiră carnea ăn misur și carnea curà ară tšorba au măncau și sa sfărșọră cu l'epuril'.
6. napcunta tăltšọră un čučulean, un săcoł și un purits. puritsu la tunsiră, și scoasiră trei ochi di lọnă. si dusiră ăn păzăriști, au vindură 60 di groș lọna și aș ampărtsọră lă trei căti 30 di groș și la mini nu-ń deadiră nineac carni, ni vrin căpic di și io ancă sam anvirinos.

Același.

55. *Jeji.*

1. Ra ună-uară trei frāts. la tsela mai micu ,utrisucu, al' ra numea Jeji. tsista Jeji veă angă doi frāts mai mătšcats și tsișta nu la vreau tsela mai mīcu frāti.
2. ună-uară chinisiră si ducă la căzănmọc și s-la piardă tsela mai mīcu frāti. bun ama tsista ra mai ancriiłat și știià uneac si cọntă.
3. ca si dusiră ăn un loc pūst, iundi vea un uom vumpīr tsi măncà lumi și ăi ra numea Defu.
4. tsișta frāts si dusiră la lui āgru ca si sirbească. la prășọri. ca vinì pri la ńazăts, etcă-la tsela Defu — dimec vumpīru — iundi vini și la zisi la tsel'a frātsil': «tsi fatsits ua?» ară iel' zisiră: «ia sirbim la tọu āgru».
— mi cari va zisi?
— nitsi-un nu na zisi, ia, noi ua vinim.
— ei bun, ca vinits, va trudits, ami pọini its măncāts?
— nu im măncāts.
— ami cari si ducă si leà poini?
— ami Jeja si ducă.
5. tsista Defu cătsọ dărọ ună cārti la săibiicc, ca s-la trimeată si lea poini di cāsă, ama nu pisăì ca di poini lari, tucu pisăì ăn cārti: «di tseastă seară si fāts azọr ună căldari di āpu si puń si iarbă și si fats ună poini tu tšănușă și si jungl'iș un coini di si trimets la răgats»

6. tsista Jeji că-u vizù ṣa cārtea, cătsǫ ạu pridărǫ cārtea ṣi pisăì ăn cārti ṣa: «ua mul'ari cārtea di si jungl'iṣ ună gōscă ṣi si fats ună poịni di grǫn di si trimets la rāgats». ṣi ṣa si dusi ṣi lo ca cum veà pisăit ịeł.

7. ca vinì searta, ca si culcară, ạị zisi Defu la mul'ar-sa: «na-ts treị meari ṣi si li puń la noṣtri fitšor ăn sin căti ună meară di fitšor, că ịo, ca si vină pristi noapti, si vin si l'a mānc tsiṣta treịl' frāts».

8. bun ama cǫn zitseà ṣa, uzǫ tsela mai mīcu frāti, Jeji. ca vinì pristi noapti si sculǫ ịeł, li lo mearili di la fitšor ṣi li pusi la fratsil' luị căti una, ară una ṣ-u pusi la ịeł. ca vinì Defu, ạṣ l'a mancǫ luị fitšor. tsiṣta fratsil' doịl' durmeaụ, ama Jeji nu puteà si doarmă.

9. ca vinì dirip dimineatsata, l'a scurnì frātsil' ca si fugă. cuola di proapi veà ună vāli. tsiṣta frātsil' tricură la tseà vālea.

10. noaptea, ca si pruchiǫ Defu di luị fitšor dibinda, cǫn si pucutǫ vizù luị fitšor raụ măncats, tunṭea ịeł si zgărpì ca si l'a prijungă. bun ma tsiṣta raụ tricuts la vāli. Defu nu puteà si treacă la āpu ṣi ṣa tsiṣta frātsil' si dusiră ăn un casabā.

11. cuola cătsară si spună că ăn fil'an loc ari un tari ṣi tari uom tsi ari ună sētră mult bună. ară tsel'a din tsela casabā l'a zisiră: «micari poati si l'u leà?» ară ịel' zisiră: «mi nostru frāti poati si l'u leà».

12. ṣi tsista Jeji, ca si dusi si l'-u leà sētra, ạṣ dărǫ un tšop ṣi si pusi pri căsa lu Defu. ca vinì la culcarea, Defu lă-u scosi sētra, ạụ zăcătsǫ di pār, atsi si culcǫ. tsiṣta, ca zădurmiră, aụ zăcătsǫ sētra cu tšopu ṣi ṣ-ạụ scoasi prin bādžā ṣi ṣạ ạụ dusi cuola sētra.

13. ca si dusiră cuola ,tsiṣta frātsil' chinisiră si si ducă ăn un lānt casabā ṣi cuola cătsară si spună că fil'an ṣi fil'an uom ari un cał tsi zburaṣti. ară tsel'a ạntribară: «mi cari poati si-ạị la leà?» ară ịel' zisiră: «ami nostru frāti poati si ạị la lea».

14. tsista Jeji, ca si dusi cuola, ạntrǫ, atsi si ạngrupǫ ăn gnoị. ca vinì pristi noapti, ịeł la dăzligǫ cału, nicl'izǫ ṣi deadi vicu: «Defu, Defu, mi lo Jeji». ară Defu ạl' zisi: «tats cuola că acu mi scoł s-ti tăltšǫṣ». ară cału ạl' zisi ară: «Defu, Defu, mi lo Jeji» ṣi ịeł ca si sculǫ la cał pat, pat, cu un lemn la feasi uịgun. tărtšà că la mintšună.

15. ară cału ạị zisi: «nu-mi bati că ịa-la sup tini». ṣi con si pucătǫ la flǫ lăngă tsipi ṣi ịeł la cătsǫ, la ligǫ ṣi tsireà si la jungl'ă. ară Jeji ạl' zisi: «stoị si ạts zic un laf, di acu că mi jungl'iṣ». ară ịeł ạị zisi: «greà» tuntsea Jeji zisi: «tse si ạnvets că mi jungl'iṣ mo noaptea, maị bună-ăị moịni cu tots uaspitsil' priună ca s-ti zăfăleascā» ṣi ṣa la lăsǫ.

16. ca vinì moịnista, Defu si culcǫ ṣi si dusi pri la uaspits si spună că ịeł la cătsǫ Jeji.

17. īară Jeji ra ligat, nu puteà si facă tsivà. bun ama mul'ari-sa ra 'ncărcată ṣi con tăl'a leamni, Jeji ra cuola ṣi ạl' zisi: «nu ti măntšà tucu dizleagă-mi di ună mǫnă si es si drubes leamni că tu nu pots».

18. ṣi ịa cătsǫ ạl'-u dizligǫ ună mǫna ca si tal'ă leamni. ară Jeji ca ạụ lo baltiịa, ạụ tal'ǫ fuńa, atsi ạụ jungl'ǫ mul'ari-sa la Defu, atsi ạụ pusi ăn căldāri, la lo cału ṣi fuzì.

19. ca si dusi Defu căsă, cǫn vizù cału lat, Jeji fuzit, mul'ari-sa jungl'ată: «a! a! a!, zisi, tsi fetš i̯o, mi făleam că la cătsai̯ Jeji; ama i̯eł aş fuzit-au̯» şi şa ąl' la lo şi cału.

20. ca si dusiră ăn un lānt casabā, tsel'a frātsil' cătsară si spună că ăn fil'an loc ari un tari şi tari u̯om. ară i̯el' zisiră: «mi cari poati si la ducă u̯a?» ară i̯el' zisiră: «ami nostru frāti poati si la ducă».

21. şi şa Jeji chinisì si ducă si la leà şi Defu. ami cum si la leà? i̯a cum: con chinisì ąş lǫ dǫu̯ă baltii̯ şi si dusi ăn al Defu curii̯ă ca si doară. ca vinì pri la ńazăts, ca si dusi Defu şi ąu̯ pucătǫ curii̯a, i̯a un u̯om cu̯ola doară. şi Defu zisi: «bre, cari ăi̯ cu̯ola bra?» ară Jeji ąi̯ zisi: «tats, tats, că la cătǫm Jeji şi tsirem si la ąncl'idim». ară Defu ąl' zisi: «ami i̯undi-i?»

— i̯a-la cu̯ola ditsindea, tucu u̯a ună baltii̯ă şi la tini. ara Defu zisi: «ami i̯undi-i».

— i̯a-la cu̯ola nu vez?

22. şi şa dărară ună sinduchi atsi ąi̯ la pusiră şi capācu, atsi zisi Jeji: «i̯a antră ănuntru si videm pots si la dişl'iz că tsela ăi̯ mai̯ juni di tini, di si nu i̯asă». şi i̯eł ąntrǫ.

23. ara Jeji la făricǫ capācu, atsi ąi̯ zisi: «si videm, pots si i̯eş?» ară Defu burnì si si upnească, ma nu putù si i̯asă. atsi tuntsea ąi̯ zisi Jeji: «ei̯, i̯o sam Jeji; ves cum ąts feş?» şi şa la dusi şi i̯eł cu̯oła.

N. Papadumitru (de 13 ani, Cupa).

56. *Trei̯l' frāts şi dōmnu.*

1. Aş rau̯ ună-u̯ară trei frāts; tsişta frātsil' chinisiră şi-ş-la ubidească căsmētu. ca ąmnară, ąmnară, bătură di un dēad moş şi l'a ąntribǫ: «i̯undi va dutsis bra mīluli?»

— na dutsim s-na la ubidim căsmētu, zisiră fitšoril'.

— ai̯ şi i̯o si vin priună cu voi̯.

2. ca ąmnară, ąmnară, bătură di nişti tšǫfts şi tsela mai̯ māri la zisi: «tucu să-ń-li facă dōmnu tseasti tsǫftsili u̯oi̯, di si dar ună bătšǫl'ă u̯a ăn drūm, cari si treacă pri u̯a, la tots si la dau̯ si mănāncă» şi tšoftsili si feasiră cărdur di u̯oi̯ şi tucu prutsăpară: «bēē, bēē», şi armasi tsela cu̯ola.

3. ca ąmnară, ąmnară, deadiră di ună tšeşmă cu dǫu̯ă şǫpiti. tsela mijlucānu zisi şi i̯eł: «tucu si-ąń li facă dōmnu tseasti tšeşmili una vin, una rachii̯a, cari si treacă pri u̯a, la tots si la dau̯» şi tucu pricurară una vin una rachii̯a şi armasi şi eł cu̯ola.

4. tsela dēadu cu mai̯ micu fitšor, ca ąmnară drūmu şi dēadu la ąntribǫ: «tsi tser tu bra pul'uli?»

— i̯o tser ună niveastă cum ăi̯ meu̯ buric, tari si ii̯ă.

— bun, zisi dēadu.

5. şi ąmnara, ąmnară, si dusiră ăn un cătun şi si turnară si doarmă la una căsă. bun ma, cu̯ola, i̯undi si turnară si doarmă, i̯el' veau̯ nuntă tsea seară.

6. ca stătură pănă pristi noapti și cătsară si joacă. ca jucară, jucară tsela fitšoru si cătsǫ și ịel ăn ōr. bun ma tsela dēadu tsi ra cu fitšoru, ra dōmnu și ạị deadi pri multă puteari la fitšor, di cǫn sărea di strǫp si gudeà.

7. tsel'a ụamińil, ca la vizură fitšoru că cota ăị juni, ạị zisiră la tsela dēadu: «nu la daị tsista fitšoru la noị?» ara dēadu la zisi: «s-va la daụ fitšoru, ama si cătsǫm căuł». și cătsară căuł.

8. tuntsea dēadu la zisi: «ịo cats căuł si-ń dats ună pratšcă di vitsă să-u ạntsap ăn neaụă și pănă moịni dimineatsă si facă uụă. acu si fatsi tsista lucru, voị s-ń-u dats niveasta la fitšoru meu; ara cu nu si fatsi, ịo si va la daụ fitšoru».

9. și ạụ ạntsăpară vitsa ăn neaụă. ca si sculară pristi noapti t'sel'a ụaminil' si ạụ veadă vitsa, ạụ flară ạfrunzǫtă și ịel' ạị li runiră băbuchil' și si culcară.

10. ca si sculară pri la pruvidearea, flară guridă și ịel' ara ạụ mutară. ca si culcară napcunta, cǫn si sculară la flară dēadu cu ună tipsiịă plină di butmani: și ịel' si nămăncără di uụă. dēadu ș-u lo niveasta și la-ndireasi fitšoru cutru căsă, ară dēadu ạș fuzì.

11. prīsti cǫtva văcǫt, dēadu chinisị si ducă la tsela cu ụoịli. și ca si dusi șizù sub coardă și ạị zisi: «bra la dēadu, nu ạń daị uneac lāpti, că mult ạń tsi mǎncă?» ară ịeł ạị zisi: «idi dēaduli deị, ụa cǫts trec, tucu si dădeam la tots, tsi armăneà la mini?» și dēadu tricù maị ăncụola și zisi: «e, dănă văr dari domnu di si facă tsi ạș raụ». și tucu pritsăpară: «cra! cra!»

12. și vicnì tsela picuraru: «oị dēaduli bra, ịeł si-ts daụ lāpti» și dēadu zisi: «nu va dēadu, nu va» și fuzì.

13. ca ạmnǫ, ạmnǫ maị ăncụola, deadi di tsela cu tšășma și-i zisi: «do bra la dēadu uneac rachiịă, că mult sam umurǫt». ara tsela ạị zisi: «idi dēaduli deị, pri ụa cǫts trec tucu si daụ la tots, la mini tsi si rimǫnă?» și dēadu ca tricù maị ăncụola zisi: «e, bra la dēadu, si da dōmnu di tsi raụ, ară tsea si-ș iịă» și tucu pricurară șimidǫụli āpu.

14. și tsela pritsăpǫ: «toarnă-ti, bra dēaduli, si-ts daụ tsi tser» ară ịeł zisi: «nu va dēadu, nu va».

15. ca ạmnǫ, ạmnǫ mai ăncụola ạntunicǫ vichim și ịeł junsi la tsela cătunu ịundi ra tsela maị micu fitšor. si dusi căsă, tšucnì ăn ușă și ișǫ tsea niveasta la priștitǫ. ară tsela dēadu ạị zisi: «bra ulandžăm, no-ari tseastă seară loc ua ăn tream si dorm?»

— u dēaduli, cum șa ăn tream, ăn căsă si viń.

— nu vin ulandžăm, ăn căsă ca s-va iịă gnos că cafcu sam răńlif.

— acu că ịeș si viń ăn căsă.

16. și cum si lăfeaụ șa, vinì și bărbātă-su și ạntrară ăn căsă. ịeł șăzù la curu focului, pri goł loc, ară ịel' la pusiră ăn budžac. și la ạntribară: «nu știị dēaduli, cu tsi ạts trec rońli?»

— știụ bra, la dēadu, ama no-ari tari leac.

— mi cafcu leac?

— un fitšor saldi, un la mūmă tse-i, s-la arzu ăn furnă di cu scrum, streatsi.

— tsista lucru ăi culai, nostru fitšor s-la ardim.

17. ca vinì moinista dimineatsă, si sculară, au arniră furna și la lară ftisoru, la bătšcară și la turiră ăn furnă. și si dusiră ară ăn căsă.

18. napcunta la zisi tsela dēadu: «lăgats videts ars-ăi fitšoru» și iel' si dusiră si veadă dali ăi ars fitšoru. con pucatără la flară fitšoru, di iundi ra ca di trei ań, la flară ca di șapti ań ăn furnă și cu un brats di cots antru ieł și doi lānts uamiń la tsăneau: unu di la dreapta și lāntu di la leava.

19. și iel' ca vizură șa fitšoru, si dusiră si spună la dēadu. bun ma dēadu nu la flară cuola. și di tuntsea'ntsileasiră că ra binli dōmnu, și io ań vinìi di cuola. (Vezi basmul 31 p. 63).

Același.

57. Uomu și dovnicu.

1. Raună-uară un uom tsi vea tăltšot mul'ts uamiń și eł la priblijen si dusi si duvească.

2. ca si dusi la dovnicu ai spusi: «cota uamiń și cota am tăltšot» ara dovnicu ai zisi: «ei, io nu pot s-ti l'ert». și ieł si-anvirino că ai zisi șa. la scoasi răvōlu, la tăltšo și ai zisi: «na, nouzotšișapti rau și tu nouzotšiuopt».

3. atsi si dusi la lānt ai spusi ș-la tsela: «cota și cota uamiń am tăltšot tucu si poati s-mi duveș?» ara tsela ai zisi: «nu pot s-ti duves». și eł la scoasi ară răvołu și bam! . .» la tăltšo și eł. «na, zisi, nouzotšiuopt rau și cu tini nouzetšinou».

4. și si dusi la un mai moș, ai spusi și la ieł șa. dovnicu ai zisi: «di tseasta ăi culai. trei ań di văcot tucu s-ti duts la bisearică: i duminică și i sărbătoari și prīsti trei ań si dar ună băftšă ăn un drūm iundii zuuă si treacă uom și si puń bustan ăn ia. la cari si treacă la tots si dai. și si antsap un tătšuni ăn mejlucu di băftšă, pănă con si-anfrunzască tuntsea si-ts li iartă domnu picătili».

5. și ieł feasi șa și dăro băftšă ăn un džadē și la cari tritseà pri cuola, la tots dădeà bustan.

6. ună-uară, un uom vea uzot că ună criștinică di lui tser si au da dupu un fitšor. ama ieł nu la vreà tsela fitšor și si dusi si spargă. bun ma tsel'a fitšoril' mult si vreau.

7. ieł con si dutseà, tricù pri lăngă tsela uomu cu băftšă, ama cot puteà cu cału fuzeà. și tsela, ca-i veà zis șa dovnicu că. la cari uom si treacă, la tots si dai, si dusi și rupsi un bustan și-i vicnì: «ei! disfo-ti di pri cał di eł si-ts dau bustan».

8. bun ma ieł nu si zăsculto și tricù cu cału. tuntsea ieł aș zisi: «anasana, tsista si-ń la spargă lucru la mini și. . . bam! . . cu tufeacu, la tăltšo și eł si dusi ai spusi la dovnicu.

9. bun ma dovnicu ra criiłat și-i zisi: «ei̯, tsela si dutseà si spargă tsiva-godea di nu si turnọ, bun a̯i̯ făseș. lagă mo vez cu-i frunzọt titšunili». și eł si dusi, și cọn vizù titšunili ạnfrunzọt iel si zăbucurọ și ară si dusi la dovnicu și-i dusi bacșișună vratšă di ńari, un sac plin di lọnă carmină și ună u̯ai̯ă i̯alovă.

Același.

58. *Vărla-tšumă.*

1. Ra ună-u̯ară nọu̯ă frāts și veau̯ tucu ună sōră, ma tată nu veau̯.
2. tsea sōră, ca vinì ăn văcọt, a̯i̯ viniră stroi̯nits din un cătun mult diparti, prīsti trei̯ munts. frātsil' a̯u̯ dădeau̯ la tsela u̯omu, ama mūmă-sa nu vreà si a̯u̯ da. bun ama frātsil' a̯u̯ deadără și a̯u̯ ạndireasiră.
3. bun ma mūmă-sa nu a̯u̯ dădeà și ca-u deadără tsel'a fratsil' i̯a l'a blăstimọ și la zisi: «delmi voi̯ meu̯ laf nu la scultats, si da dōmnu di si antră vrină vărlă-tšumă ăn voi̯ di nitsi unu si nu armọnă». și șa tsel'a frātsil' si dusiră si a̯u ạndireagă sōra lor.
4. cọn si turnau̯ năpoi̯ cutru cāsă pristi un mes, l'a priștitọ ăn drūm vărla-tšumă și la zisi: «mo si va leau̯ i̯o». ară i̯el' zisiră: «ei̯, aman, acu ca na leai̯, ama pănă cāsă barim». și angă di cu̯ola si-ạnlușọră și uncăti-un tots muriră.
5. mūmă-sa armasi singură ăn cunac, cătsọ si plọngă mult și plọnsi, plọnsi trei̯ ań di zọli și singură fu ăn cāsă.
6. ca vinì pristi trei̯ ań, la ạnghiì dōmnu tsela un frāti și si dusi si a̯i̯ spună la sōr-sa ca si vină si-a̯u̯ veadă mūmă-sa; ama mūmă-sa nu știi̯à.
7. si dusi, dusi, tsela frātili ca si-u lea sōr-sa si a̯u̯ veadă mūmă-sa. și ca si dusi ăn tsela cătunu, i̯undi ra sōr-sa, con si zăcătọ, veà māri dži̯ămbuș ăn cătun și mult ōr vea, jucau̯ tots. și sōr-sa jucà ăn tanits.
8. ca si dusi cu̯ola, ca-u vizù sōr-sa, a̯u̯ vicnì și si dusiră cāsă cu sōr-sa. și ca si dusiră cāsă, a̯i zisi frāti-su: «fọ-ti azọr, ca si na dutsim cāsă ca s-ti veadă māma că mult l'-u mọncă». i̯a nu știi̯à că frātsil' tots sa morts și mūmă-sa ăi̯ singură.
9. ca chinisiră pri drūm si ducă, ca ạmnară, ạmnară, vìniră prin jimitati di drūm și la ạntribọ sōr-sa frāti-su: «cọtsi frāti șa cọntă pui̯l' di la dōmnu: tšitširi vitširi, u̯om ghiu̯ cu mort părcăjọs». ară i̯eł a̯i̯ zisi: «ami sōră, ca pul'..»
10. ca ạmnară, ạmnară mai̯ ăncu̯ola ară a̯i̯ zisi: «cọtsi frāti ca la tsară miruseș?» ară i̯eł a̯i̯ zisi: «ami mo trei̯ ań di zọli tucu cunachi dărọm».
11. ca si dusiră direp marzinea di cătun lăngă grobur, a̯i̯ zisi frāti-su: «du-ti sōră, tu cāsă, i̯o s-mi tornu uneac s-mi zașătăi̯es». și sōr-sa si dusi, ară i̯eł a̯ș ạntrọ ăn grob ară.
12. ca si dusi sōr-sa cāsă, vizù ușile ạnclisi și cunatsili răscripati.

tšucnì la ușă ca si-ai dișcl'idă, ară mūmă-sa șădeà și curà gron di trană. și ai zisi: «fui di ua neagra-tšumă, nu-ts fură dosta nou il' tucu mo viniș și mini s-mi leai?» ară ia ai zisi: «nu sam neagra-tšumă că sam il'a ta tsea bună».

13 .ca si dusi și al' dișclid'ă, ca au vizù că ăi ìl'ă-sa, si cătsară, si gușniră, si bătšcară și atsi muriră șimidouli priună.

Același.

59. *Feata cu meara.*

1. Aș vut-au unä-uară unä mūmă trei feati și li trimes-au la spilarea la vāli. cum spilat-au cuola vinit-au unä meară di pri vali și au lat-au tsea mai mīcă suoră și au spus-au la tseali lāntili suror și nu au măncat-au, tucu au dus-au la mūmă-sa.

2. mūmă-sa, ca fuzit-au tseali lāntili suror l'-u dat-au la tsea mai mică feată. tsea au lat-au atsi ș-u pus-au ăn dżep și după tse tricut-au uneac văcot aș grit-au: «ai si au mānc» și măncat-au.

3. dupu tsi au măncat-au aș fat-au un fitšor. ca criscut-au tsela fitšoru, chinisit-au si ducă si-ș la ubideascä căsmētu.

4. ca amnat-au, amnat-au, dat-au di un gornits; ară tsista la antribat-au: «iundi ti duts»?

— mi duc la dōmnu ca siań la spună căsmētu. ara èł ai zis-au: ca si-ti duts pănă cuăla, antreabă și di mini cotsi ăn tari ubaf loc — ăn munti — nu cucnecști tsiva-godea?» ară ieł zisi: «bun, iri ghiu».

5. ca amnat-au, amnat-au mai ancolo, dat-au di unä vali și tseasta la antribat-au: «iundi ti duts bri mīlu?»

— mi duc la dōmnu si-ań la ubides căsmētu.

— ca s-ti duts pănă cuola antreabă di mini cotsi tari ùbavă apu, bistră și ratsi, di nu mi beà boii? ară ieł zisi: «bun, iri ghiu».

6. ca amnat-au mai ăncuola si dus-a lăngă dōmnu și prima la antribat-au: «cotsi fil'an gornits nu rudeaști și cari ăi căsmētu meu?» ara dōmnu ai zis-au: «tsela ari pāri ăn corini di tsea nu rudeaști; tsela ăi căsmētu tou ca si ai li leai pārili».

7. și șa ieł chinisit-au si fugă și antribat-au: «cotsi tsea valea nu au beà boii» ară dōmnu ai zis-au: «tsea pănă nu neacă unä ghiiatsă nu au beà boii, tucu tu si nu ai spuń angă con si trets că tini s-ti neacă, tucu ca si trets mai ăn sus napcum si ai spuń».

8. și șa ieł chinisit-au si fugă și ca vinit-au la vali, valea la antribat-au dali antribo di ia. ara ieł, ca tricù mai ăn sus, ai spusi. că si dusi *la* gornits aș *li* scoasi și pārili și aș *li* lat-au și si dus-au căsă și io ań vinii di cuola.

Același.

60. *Pricazma lu doil' frats tsi s-feasiră magar.*

1. Aș fost-au unä-uară trei frats și fost-au picurār. tucu cu imańă fost-au: veau un biliuc di uoi știravi. și ca cum fost-au ăn un loc,

l'a ąntunicat-ąu cuola și, ca si pribidit-au, no-ari foc nitsi-un. ama tsea seară fost-ąu zăfrig uneac.

2. și įel' tsi si facă vizut-ąu ăn sprotiva di įel' un foc că ardi și la trimes-ąu tsela mai mīcu frāti ca si ducă si leà uneac foc.

3. tsista, ca si dus-ąu cuola, įa un dēad moș șadi cuola și la ąntribat-ąu: «dēaduli, acu ari uneac foc si leąu». ară įeł ąį zis-ąu: «zășoz uneac dea s-na zălăfim». și cum șădeąu cătsat-ąu si cǫntă cucotsii «cucurīgū».

4. ară tsela dēadu la ąntribat-ąu «tsi sa bra dēaduli, tsișta tsi cǫntă șa?» ară įeł zis-ąu: «ei dēaduli, vreamea si spargă». ară dēadu ąį zis-ąu: «tšuncăș» și si fat-ąu măgar.

5. tsel'a frātsil' ca științat-ąu, științat-ąu, tsela maį marili frāti grit-ąu: du-ti bra vez, tsi fatsi tsela drac di fitšor».

6. ca si dus-ąu tsela lāntu frāti ąį grit-ąu la tsela dēadu: «bună seară dēaduli».

— «bună seară» — «mara nu vinì ua vrin fitšor?»

— nu vinì fitšor saldi un măgar vinì ua.

7. și cătsat-ąu si cǫntă ară cucotsiį. ară tsela dēadu la ąntribat-ąu: «di tsi bra dēaduli șa cǫntă cucotsiį?»

— eį dēaduli, aber si vină.

8. ara dēadu zisi: «tšuncăș, un măgar veam ąngă un ąń dubiį. tsela frātili mari ca științat-ąu, științat-ąu, ca nu veà si vină, si dus-ąu și įeł.

9. ca si dus-ąu cuola, zisi: «buna seară, dēaduli» — «bună seară» — mare tsiva fitšor nu vinără pri ua?» — «nu vinără fitšor, saldi doį măgăr vinără».

10. și cătsat-ąu si cǫntă ară cucotsiį. tuntsea ąntribǫ dēadu fitšoru: «di tsi cǫntă bra dēaduli tsișta?

— ei, mi dēaduli, puį di la dōmnu.

— blagusuvit si įeș.

11. și ąį zisi tsela dēadu: «lea bra mīluli, tsișta măgārii di ąń du di cuola, įa, uneac ghįubri». și tsista ąį dus-ąu și ca l'a dășărtat-ąu satsil', saldi furlină! .. atsi ąį grit-ąu dēadu: «ąį di lea-ts mo treįl' sats, lea-l'a și tsișta măgāriį, di ca s-ti duts la uol', ca si bărnească uoįli, si l'a trimets unu pri la tsea parti lāntu pri la lānta, ca si li toarnă».

12. ca si dus-ąu cuola, įeł l'a trimes-ąu s-li toarnă uoįli; ca si prinuįibat-ąu, si fat-ąu ară isan.

13. di tsea nu-i bun s-ti burveș ăn dōmnuluį lucru.

Același.

61. *Curun Chisădžiįa.*

1. Ună mūmă ąș vut-ąu nǫuă fitšor și grit-ąu tots si l'a ąnsoară priįună. dupa tse l'a ąnsurat-ąu tots, vinit-ąu loc dirip paști ca si ducă la un mănăstir si si cumīnică.

2. tsista mănăstiru fost-ąu ditsindea di ună vāli, cari ąį grit-ąu «vālea lu chisădžiįa» și cuola vut-ąu vrin chisădžiįă priuzǫt.

3. ca vinit-au̯ loc si chinisească fitšoril′ și cu niveastili si si ducă la vănătoari, tsiștea si urujǫt-au̯ și ạș lat-au̯ căti un caƚ, ară mūmă-sa cǫn l′a vizù l′a zis-au̯: «urujǫts și cu cal′ si nu va dutsis la bisearică».

4. i̯el′ ạu̯ scultat-au̯ mūmă-sa și chinisit-au̯ si si ducă la bisearică fără tsiva pri el′.

5. ca vinit-au̯ la vālea tsea i̯undi ra mănăstiru, la ișǫt-au̯ ănainti «curun chisădžii̯a» și l′a jungl′at-au̯ tots nǫu̯l′i frāts, ara mul′erli li lat-au̯, atsi li tricut-au̯ la vāli și la deadi căti ună bască di lǫnă neagră si ạu̯ facă albă di napcum s-li lasă.

6. mūmă-sa uzǫt-au̯ tse si feasi și tucu plăndzeà. dupu dǫi̯ ań di zǫli chinisit-au̯ greau̯ă și rudit-au̯ un fitšor. tunțea vinit-au toată zintunia și ạl′ dus-au̯ pitulitsi și multi pucloani.

7. tsista fitšoru criscut-au̯ mult curǫn și fost-au̯ ca turli̯ă di zmeu̯. ună zuu̯ă ạntrat-au̯ mult curǫn ăn ună udai̯ă tsista fitšor și vizut-au̯ multi sinduchi̯ă și ăn sinduchi̯ă multi turli di rūbi.

8. con si dus-au̯ mai̯ ăncu̯ola, ạntrat-au̯ ăn ună lāntă udai̯ă și vizut-au̯ mults cal′. tsista cătsǫ ună-u̯ară di-u ạntribǫ mūmu-sa.

9. ară mūmă-sa ạl′ spus-au̯ că i̯eƚ vut-au̯ nǫu̯ frāts și ună-u̯ară, ca chinisit-au̯ ună u̯ară si si ducă la mănăstir, ișǫ ăn drūm curun chisădžii̯a și l′a jungl′ǫ, ară surōrli li lǫ la i̯eƚ și li ari cu̯ola.

10. tsista ca uzǫ ṣa, chinisit-au̯ si ducă ca si li lea surōrli și să-și scoată di inat pri curun chisădžii̯a.

11. ạncalicat-au̯ caƚu și ca juns-au̯ proapi di cunācu lu curun chisădžii̯ă, cǫn si zăcătat-au̯ pristi vāli, li vizut-au̯ surōrli cum ạu̯ spilau̯ lǫna neagră si ạu̯ facă albă.

12. ca la vizut-au̯ i̯ali ancă di dipārti ạl′ la cunoscut-au̯ caƚu, i̯eƚ după tse juns-au̯ proapi di i̯ali, li ạntribāt-au̯ i̯undi si poati treatsi tseastă āpu. și i̯ali ạl′ zis-au̯: «caƚu treatsi i̯undi s-la pună».

13. ca tricut-au̯ ditsindea di vāli, li ạntribat-au̯ i̯undi ăi̯ curun chisădžii̯a. ară i̯ali ạl′ zis-au̯: «fui̯ frāti, că s-ti jungl′ă și tini». și i̯eƚ zisi: «la s-mi jungl′ă, tucu cmo cătats si videts tse si facă pri i̯eƚ».

14. ca si ardicat-au̯ nāltu pănă ’n tser și ca zăbubutit-au̯, la fat-au̯ tšănușă. napcum ạș li lat-au̯ surōrli și ș-li dus-au̯ cāsă.

Același.

62. *Mul′area și anghi̯ălu.*

Ună bābă moașă ạș vut-au̯ ună nōră și doi̯ il′. ca si ạnlusǫt-au̯ ună-u̯ară tseastă nōră-sa, trimes-au̯ dōmnu anghi̯ălu ca si-l′ la lea sūflitu.

2. anghi̯ălu ca si dus-au̯ cu̯ola și că ạu̯ vizut-au̯ tinireă și cu doi̯ fitšor, ại̯ tsi fat-au̯ milă di i̯a și eƚ catsă di-l′ la lea sūflitu la tsea moașa.

3. atsi ai̯ la dusi la dōmnu. dōmnu, ca la vizút-au̯, zis-au̯: «ditse tu nu mi scultaș? cmo du-ti di-l′-la du suflitu la bāba și si-l′-la leai̯ la niveastă.

4. și dintru că anghiălu au călcǫ nărăntšătura dōmnului, dōmnu ai dat-au ghizà trei ań di zǫli si si șătăiască pri pimint.

5. tuntsea anghiălu tse si facă, si catsă di si glăveaști la un zinghin și proapi trei ań itš si nu si zărǫdă. tsista zinghinu tucu la duchimiseà.

6. ca vinit-au după trei ań, vizut-au cum un uom cufărnitšav nărăntšà la un tšoulār si-l' facă ună zăghiiă di tšouli tsi si trăiască trei ań.

7. tuntsea anghiălu si zăpudrǫs-au. mai ăncuola vizut-au un grăntšār și un uom al furat-au ună stumnitšică. tuntsea ară si zăpudrǫs-au.

8. că vinit-au cāsă, la antribat-au stăpǫnu-su: «ditse tu proapi trei ań di zǫli fuș ua și nu ti zărăseș și astăz di dǫuă-or ti zărăseș?»

9. ara anghiălu ai zisi: «un uom veà di ghiirea ancă trei zǫli și nărăntšà tšouli di trei ań si poartă; ară un lānt furà tsară cu tsară». și napcum si ardicǫ anghiălu ară la tser.

Același.

63. *Dēadu și fitšoru,*

1. Ună-uară un dēad și cu un fıtšor cătsară căuł cari din iel' poati si mintšună. dēadu grit-au: «acu mi mintšuń tu mini, io s-ts-au dau feata mea; ară acu ti mintšun io, tu si-ń ti fats rob la mini».

2. pișim zăcătsat-au dēadu, spus-au mintšuń ma nu putut-au s-la mintšună. napcum zăcătsat-au fitšoru: «ună-uară džanăm dēaduli, cǫn la rudì māma tāti, mi trimes-au pri mini ca si-l' fac muliftă. io ca ubidii, ubidii pōpă, nu putui si aflu. chinisii pri un cǫmp și vizui ună lăstīnă mult naltă și la corinil' di lăstīnă veà un măgar mort di trei ań. și io cătsai mi puș pristi tsea lăstīna. ca mi duș la dōmnu, ań feasi ună muliftă și chinisii si fug. ca vinii prin mējluc di tsea lăstīna, si sculǫ tsela pust di măgar și ruseasi trei fortumi analt. și cmotsi tsi si fac, ded ăncua, ded ăncuola, con mi pribidii ăn džep, flai un sidžim. la zgripii ăn un tsela sidžimu, nu jundzeà, la feș ăn doi, baia pruchiǫ; ca la feș ăn trei și armasi. ca vinii prin mējlucu di sidžim di mi lǫ ună ploaiă și io sub un nod».

3. napcum antribǫ dēadu: «ami vea loc sub nod?» ară fitšoru zisi: «hii, . . . și trei suti di uoi veá si mirindză sub ieł, tucu ai dǫ-l'-au feata la fitšor și nu sburà multi că a fitšorlui mintšuń sa mai mătšcati».

Același.

64. *Fitšorlu tses-feasi tserbu.*

1. Airà ună-uară un tată și ună maică cari veau mults fitšor și multi feati; ămă airau multu sirumaș.

2. ieł' veau mari mirac să rănească șu ieł' un porc tru cotšină cum răneau lantsă uamiń, tră tsea iel' griră: «să băgăm unlu di fitšor tru ună udaiă să-l rănim și la crătšun să-l tăl'ăm».

3. ună zuu̯ă tat-sa și mai̯că-sa lăfeau̯ căt ăi̯ gras fitšorlu ș'incă cătă vreami ăi̯ pănă la crătšun.

4. ună di featı avză șu nearsi șu-l' spusi la frati-su, ạl' gri: «frati, tati și mai̯ca ạts dau̯ lucri buni tri măncari, amă nu știi̯ că i̯el' vor si ti tal'ă la crătšun tru loc di porcu».

5. i̯ara fitšorlu căndu ạntsileaptsi că nu-i bun lucru, ạl' gri la sor-sa: «du-ti si fur di casă un chi̯aptin ș-un britš». feata mearsi șu fură di casă tse l'i vea grită frati-su șu ạl' la dusi la i̯eł.

6. tuntsea i̯el' doi̯l'ă si sculară șu fuziră. tat-su șu mă-sa căndu ạntsileaptsiră că fuziră, chinisiră si-l' caftă.

7. când lăgară multu după i̯el', ạl' pruchi̯ară și-l' cătsară. tuntsea fitšorlu ạl lăsă chi̯aptinili după i̯el și diunău̯ară si feasi un munti ạmplin cu șchiń.

8. tat-sa și mă-sa si feasiră tot di sănzi pănă si-l' treacă șchińl'ă, amă i̯el' nu băgau̯ tru minti dintri că vreau̯ si-l' džungă fitšorl'ă.

9. că lăgară ancă multu, pruchi̯ară iară si-l' džungă; tuntsea fitšorlu lăsă după i̯eł britšlu și si feasi un munti cu chi̯etri tăl'ătoasi șu tuntsea tătăńl'ă, vrură nu vrură, si turnară năpoi̯ că nu puteau̯ si-l' treacă muntsăl'.

10. fitšorl'ă ạntrară tru ună urmani multu deasă și culo si scumsiră. căn ạl' si pribii̯u apă la fitšor, ạl' gri la sor-sa: «soră, la mini ạń-tsi bea apă; u̯a ved ună ńică mutšară di ploai̯ă, zăstai̯ si beau̯ niscăn».

13. sora ạl' gri si nu beà, că, acu bea, ă si facă tserbu. i̯eł nu scultă' sor-sa, bii̯ù șù si feasi tserbu. di culó chinisì si lagă pri tu muntsă, ămă seara, ineà si doarmă dipriună cu sor-sa.

14. zuu̯a tserbu lăgà pri tru muntsă, iar feata si sui̯à stri ună tupolă multu naltă și lăngă i̯a veà un izvurachi multu ratsi.

15. fitšorlu ạu̯ tsarlui̯ litì ună zuu̯ă cu cau̯lu lă lof; după tsi luvì mult, nearsi si-l dapă caułu la izvurachi̯lu tsel ratsi, bun ămă cału scărl'ă' ănsus șu nu vrea si beà apă.

16. fitšorlu, dăpă tse zămăntrì ăn sus, ạu̯ vizù feata șu-l' gri: «feată, dipuni-ti di culò că cau̯lu nu bea apă». feata ạl' gri: «nu mi dipun, acu vrei̯ tăltša-mi».

17. lă fitšor ạl' fu milă tri i̯a că ăi̯ra multu mușată. tri tsea nearsi curundu casă șu pitricù ună babă să-u căndisească, ama feata nu vreà si si dipună.

18. tuntsea fitšorlu tsărescu si nărăì multu șu pitricù u̯amiń să-u tal'ă tupola. bun ămă tupola ăi̯ra multu groasă, căt ună casă, căn tăl'ară ună zuu̯ă, rămasi ancă niscăn.

19. șu i̯el' griră: «si vinim măni să-u tăl'ăm tupola și să-u lom feata» i̯el' fuziră și tserbuł vinì. căn ạu̯ vizù tupola proapi ti cădeari, cătsă ạu̯ năvădì toată noaptea șu feasi ăncă tăntu ma groasă.

20. u̯amińl'ă tsăreștsă căn viniră zuu̯a lantă, si mirară căn ạu̯ vizură tupola ăncă tăntă ma groasă. tăl'ară, tăl'ară și nu putură să-u tal'ă.

21. tserbul vinì i̯ară șu ạu̯ linsi și tupola si feasi ma groasă. feata nu si dipuneà ănghi̯os.

22. tuntsea șu tsarlu si ńiră șu au pitricù feata lui să-u căndisească.
23. feata di stri tupolă căn au vizù feata tsarlui si căndisì șu si dipusi. șu fu dusă la casa tsarlui. fitšorlu tsărescu au lo, au lăcsì cu rubì buni șu si ancurună cu ia.
24. tserbuł căn chicăsì dintru muntsă că sor-sa si mărită, ńirdzeà catiseară la poarta tsărească șu sor-sa ișà la poartă șu-aș spuneau cum tritseau.
25. lantsil' uamiń căn chicăsiră că ini tserbul, pusiră, ună seară, cătrani multă la poarta tsărească șu căn vinì tserbul si tšucnească la poartă, al' si lichì di cătran șu-l cătsară di-l tăl'ară șu dărară tsină bună di carnea lui.
26. feata nu vru si măncă șu au antribară: «cum ăi lucrul». feata spusi tot cum si feasi di tat-su și di maică-sa. tuntsea tsarlu au luă toată taifa a featil'ei la cunachia lui ș-u tsinură multu bun. cu iastă sibepi șu mosl'ă vizură airi, amă nu lă liteà di tru minti fitšorlu tse si feasi tserbu șu fu tăl'at.

Vangheli Jara (de 11 ani, Țârnareca).

65. *Cătuneanlu șu Zlătarlu.*

1. Airà ună-uară un cătunean cari ăirà multu surumà. mă-sa al ansură șu dăpă tse si-ansură' fitšorlu vizù că nu poati si leată ăn cap cu fumeal'a.
2. avză că un tsar dară niști cunăchi și tseari mults argats. tumtsea șu tsel surumaulu cătunean al' gri la mul'ari-sa: «mo șu io as mergu la tsea cunachiă si lucredz. șu tu si nu ti mărits nouă ań, șu acu nu ań in io pănă la noul'ă ań, tumtsea si ti mărits».
3. șu cătuneanlu nearsi la tsarlu tseł si lucrează. amă ĭeł colo tse lucrà? rucà chietrili di la ună marzini la lantă șu tsel'lants argats nu-l' dădeau păni si măncă. saldi căn al' rămăneà, atuntsea al' dădeau si măncă.
4. dăpă nouă ań argatsl'ă sfărșiră cunachia șu tsarlu vinì să-u veadă. tots tsel'a lants argats veau lăsată lucru, ămă sal tsel sirumaulu cătunean ancă rucà chietrili di la ună chioșă la lantă.
5. tumtsea tsarlu gri la estu uom: «al' deadits parli tritse lucră nouă ań di zili?» șu tsel cari dădeà pari al' gri la tsarlu: «tri tse si-l' dăm pari? estu tsiva nu lucrà nu vez tsi lucrează?»
6. tumtsea tsarlu gri la estu om tse lucră nouă ań di dzăli: «al' dădeats păni si măncă?» tuntsea tsel tse dădeà păni al' gri la tsarlu: «lă estu al' dădeam păni s-măncă sal căn al' rămăneà lă argats».
7. șu tsarlu gri: «dats-l'ă lă iestu uom tănti pari, căti al' deadits lă tseł mai mari argat, plătits-l'ă șu tri păni nouă ań tse nu măncă». șu al' plătiră.
8. tuntsea cătuneanlu al' gri lă tsar: «tsare, voi si ti-ntreb tri un lucru: io căn fuzii di casă, lăsai ună mul'ari ăn pustel'ă, lă cari al' grii că

si nu si mărită vreami di nọụă ań. etu mo ari tricută nọụă şu un mes di dzăli; acu ăį măritată pot s-u l'aų ili nu pot?»

9. tsarlu ął' gri: «pots s-u l'aį acu ăį măritată di un mes ili di doį meş; acu ăį tricută di doį meş nu pots s-u l'aį».

10. tumtsea ụomlu tsel fuzì casă şu ąų flă mă-sa pitru căl'ur įu tsireà păni. şu estu ął' zisi: «maįcă, įu-i mul'area mea şu di cătă vreami ăį măritată?». mă-sa ął' gri: «ari un mes di dzăli di căn si mărită la zlătaru».

11. şu estu ụom nearsi la zlătar şu ął' gri: «zlătari, si ń-ąų daį mul'area».

— tse mul'ari caftsă bre?

— mul'area tse ti-ąnsuraş cu un mes di dzăli ma nainti, si ń-ąų daį că įo as nergu la dăviįă şu mul'area as ts-ąų l'aų.

12. şu s-dusiră la dăviįă, litì până la tsarlu. tumtsea tsarlu nu puteà si-l' judică că unlu grįà: «mea-i mul'area». lantu grįà: «mea-i mul'area» şu si vătămaų antru tsar.

13. tuntsea tsarlu ăįrà la mari mirari, şu tsaritsa ął' gri: «tsari, tse eştšă *tăntu ńirat?*»

— am ună sădiri mighįu *doį ųamiń cari ụor-di-căti-ụor* zăcats si-l' sădescu įel' zăcătsă si si vatănă antru mini şu įo įară ął' las şu nu pot si-l' sădescu.

— pitreatsi -l' lă mini şi įo ăs l'a sădescu, gri tsaritsa.

14. şu viniră tsel' doįl'ă şi zăcătsară si si vatănă cum si vătănaų şu antru tsarlu. şu tsaritsa lă gri: «stats nu va vătănats că am si va sădescu». tuntsea tsăritsa ął' antribă cum şu, trăt si l-ăį cavga?» şu lă gri «slăgăits-vă şu vă daų căti treį zili izini ca si dărats căti un lucru muşat, şu curuį lucru as-iį maį muşat tseluį as įască mul'area».

15. tuntsea tsel zlătarlu nearsi şu dără una cloatšcă cu 12 di pul' di flurină. įar tsel lantu nearsi tru urmani cu băltiįa tăl'ă leamni şu umpl'ă ună torbă şu vinì la tšăritsă.

16. şu zlătarlu ął' zisi «tse duts leamni tri tsăritsa si speală cămeş?» nearsiră la tsăritsa şu tsăritsa ął' gri: «tse ăń duts leamni tri si speł cămeş?» tumtsea ụomlu ął' gri: «nu vedz tsi pot şu cu įaşti leamni» şu tumtsea leamnili li feasi că un cał.

17. şu tsăritsa ął' gri «tse ąų voį caųlu di leamni, acu vreį si-ts daų un cał įiu». iară ụomlu ął' gri: «estu zlătar tse ąų feasi įastă cloaşcă cu pul', la s-lă da di suflet? şu įo įu si mi pitrets nergu şu tru tsintsi dechichi ăs-tsă duc džụapi».

18. şu tuntsea tsăritsa ął' deadi ură carti şu-l pitricù la un tsar. tseł nearsi şu luă džuapi, şu nearsi si culcă la un căvinē si doarmă. şu tumtsea tsarlu deadi til'ał că tse si feasi estu om că dọụă dechichi ął no-ari įuvà.

19. şu căn tse? la treįa dichică, ął flară la un căvinē, įu durńeà şu ął' gri: «tu ăį izini tri tsintsi dichichi. tricură, căndu ăs fudz?»

20. şu tseł si sculă, nearsi ął' dusi la tsăritsa džụapi şu l'-ąų deadi mul'area la tseł cătuneanlu, că tseł featsi ma mare tšudil'ă.

21. bun ama tseł tsarlu veà un fitšor și căndu-l vizù uomlu tseł cu caulu, băgă mirac tri cał și vru ca să-l cumpără caulu. bun amă uomlu tseł al' gri: «io caulu ts-au vindu, ămă nu pots să-l ancalits că tseari murăfeti. acu vrei si ti anvets, si ti anvets, șu poia ts ău vindu.

22. au lo fitšorlu, au anvitsă șu l-'au vindù caulu tri un sac di pari.

23. tru ună zuuă fitšorlu tsărescu al' caftă izini lă tat-su si-l lea tă la șătăiri, fară ăscher. ămă tsarlu al' gri: «fără ascheri nu ti las». șu tumtsea al' deadi tsarlu ascheri șu litì si si șătăiască.

24. căn litì si si șităiască, fitšorlu tsărescu al' gri lă ăscheri «șidets voi uatsi, șu io ăs es pănă acolo».

25. șu fitšorlu tsărescu căn džunsi lă loclu iu al' vea grită ăscheri, au lo caulu tseł di lemn șu fuzì să-u caftă feata tsea mai mușata di lumi.

26. iel imnă, imnă, șu džunsi lă căsăbăulu iu ăirà feata șu si dusi la ună babă șu-l' gri: «babu mi vrei să-ts escu iil'lu a tău? bun ămă io escu fitšor di tsar șu voi si ardžescu multi pari tru zuuă». baba al' gri: «bun ia ăs-tsă dau pari căti si vrei, sał si eș iil'u a meu».

27. șu ună džuuă fitšorlu ărdžì dzatsi liri, lantă dzuuă doụzots, lantă dzuuă treizots, șitsi că cati dzuuă ărdžeà căti dzatsi liri și mai multu.

28. una dzuuă căn si șătăià cu cotsl'ă lui, un al' gri: «etu tru iastă casă șeade «mușata loclui»». șu tsea seară iel nearsi cu caulu la feată șu al' biiù ună scafă di apă.

29. lantă seară iară nearsi șu iară al' biù apă. feata căn si sculă si antsirtă cu izmichiarl'ă șu lă greà: «voi ń-au bets apa». bun ămă lă treia dzuuă gri: «ia ăs măntrescu si ved cari ń-au bea apa».

30. șu tu džumitatea noapti vinì fitšorlu că să-l' beà apă șu ia au cătsă di mănă șu al' gri: «tsi caftsă ua?». iar tseł al' gri: «io am vinit de la tată-ńu. tată-ńu ăi tsar, io viń ua saldi tri tini».

31. «bun, al' gri feata, tu acu mi vrei, șu io ti voi». șu di tumtsea lănculo fitšorlu cati seară si dutseà la feată și după noụă meș di džăli feata rămasi greaua.

32. șu tsarlu cum au vizù, rămasi tšudisit șu tumtsea ieł deadi izini că tots uaminl'ă di tru tsăruștimea si treacă pi tru un loc. acolo șădeà tsarlu șu măntreà care ăi mărghit di buiauă vinătă că ieł toată casa featil'ei au vea faptă cu buiauă vinătă.

33. tricură tsi tricură mults uamiń șu bari un nu ăirà mărghit. tuntsea gri: «ari încă vrăn si treacă?» șu iel' griră: «ari încă un fitšor la ună babă sirumașcă si treacă».

34. șu căn tricù au vizù că ieł ăirà mărghit șu gri: «tu ieș tseł cari nirdzeai cati seară la feată? mo tse vrei si-ts fatsim s-ti vătănăm ili tse si-ts fatsim?»

35. tumtsea fitšorlu gri: «vătănats-mi, bun ămă ăs nergu pănă lă tseł loc că am si mi l'ertu cu un cał șu poia tse vrets fatsits-ńi». șu tseł căn si dusi lă cał, ancălică stri cał șu fuzì; iar ascheril' zăcătsară si runcă cu tufechil'ă.

36. bun ămă i̯eł fuzì și nearsi lă feată, a̦u̯ lo și priună cu i̯a fuzìră.

37. fuzìră, fuzìră șu džumsiră lă ună vali mari șu lă fu ratsi, șu tumtsea căftară ănsus, căftară ănjos șu vizură dindi di vali un foc.

38. tumtsea fitšorlu gri: «si nergu si leau̯ foc si prindim șu noi̯». i̯eł nearsi șu căn lo foc, sărì ună iscră pi cał șu a̦l' arsi tšutšorlu lă cał. șu tumtsea cau̯lu nu puteà si fugă șu ărmasiră unlu di ună parti di vali șu lantu di lantă parti.

39. tumtsea feata fuzì cu plăngu șu fitšorlu fuzì. feata află tru cali un zaptiu̯. zaptiu̯lu cum a̦u̯ vizù feata, a̦l' gri: «mi vrei̯ mini?» tumtsea feata a̦l' gri: «ti voi̯ ama dă-ń rubă ta, tufechi̯a ta șu cau̯lu tău̯, șu acu pot si miresc șu si a̦ncalic pi cał, bini; acu nu, nu ti voi̯».

40. tumtsea zăpti̯ulu si mintšună, a̦l' deadi ruba, șu tufechi̯a șu cau̯lu. șu feata căn ăi̯rà stri cał, runcă cu tufechi̯a șu-a̦u̯ tăltšì zăptiu̯lu.

41. tumtsea feata lăcsită că fitšor nearsi șu s-feasi tsar. tru toati răscrăsnitsili di căl'ur featsi căti ună făntănă șu băgă căti un aschi̯er si veagl'ă că i̯a veà băgată la făntănă căti un cadru alui̯ șu e tsi u̯om ăs treacă pri tu rascrăsmitsa si a̦u̯ toarnă si bea apă șu si a̦u̯ veadă cadru; șu cari a̦ș rădă si a̦u̯ lasă si fugă, i̯ar tseł tsi ăs plăngă si a̦u̯ ducă la tsar.

42. tsarlu căn a̦u̯ vizù, a̦u̯ ăntribă: «tri tsi plăndzi?» tumtsea i̯eł nu vru si spună. mă tsarlu dupu tse-l cunuscu, a̦u̯ lo tru ună udai̯e, șu a̦u̯ ăntribă: «tri tse plăndzi?» șu fitšorlu a̦l' spusi: «veà ună feată cari unuzeà cu tini». șu tsarlu a̦l' spusi: «i̯o sunt». șu di tumtsea ăncolo fitšorlu si feasi tsar, i̯ar feata tsaritsă.

Același.

66. *Un picurar.*

1. Un fitšor ăi̯rà picurar aș vea ună florcă șu ăș șui̯rà. căn șui̯rà liteau̯ trei̯ feati șu džucau̯; featli tseali ăi̯rau̯ sămuvili.

2. una ạș nearsi casă fitšorlu șu mă-sa ạu̯ ạntribă: «ghidi sinu, tse i̯eș tăntu sfărșit?»

— ei̯ ghidi mai̯cu, dilchi mi-ntreghi̯ si-ăts spun; căn leau̯ dzuu̯a si șuir, si puives șu let trei̯ feati, toată dzuu̯a džoacă șu nu mi lasă lă rāti.

— ei̯ ghidi sinu, măntreà cari feată ăi̯ ma bună, măntreà i̯u șă li lasă peanili, lagă lă li leà poi̯a i̯ali nu pot si fugă.

3. ună dzuu̯ă di i̯u șui̯rà, litiră featili si džoacă, i̯ară i̯eł nearsi lă li lo peanili lă ma buna feată. dou̯ăli fudziră, iară tsea nu putù si fugă. șu tseł șă li lo șu ạș nearsi casă șu ạl' gri la mă-sa: «mai̯cu, mo i̯u ăs li scundu peanili?» — «sinu, ăn dvor săptă direc li bagă, zisi mă-sa».

4. șu tseł li băgă săptă direc. tricură multsă ań șu domnu ạl' veà dat un fitšor. ună dzuu̯ă ăi̯rà paștili, șu litiră lă siiri si džoacă.

5. feata nu vru si neargă la siiri, iară soacră-sa ạl' gri: căṭse nu ner lă siiri?» șu feata zisi: «e, e, dilmi mi'ntreghi̯ ăs tsă spun: «dă-ń-li peanili, șu poi̯a ăs ner ăs džoc». l'ă li deadiră peanili șu nearsiră lă

cor džucară, džucară şu vinì vreamea si si tureascâ siirea şu iastă nearsi si li fură peanili şu fudzì.

6. «ah maicu, zisi fitšorlu, tse dăraş di lă li dideş peanili, mi motsi iu ăs au flăm.

7. şu chinisì si neargă si au află pitru muntsă. cări imnă, imnă, tricù doi muntsă şu deadi stri trei frats. tsel' frats veau ună buruval'că, ună zăghiiă di păputsă ş-un ărşin di păndză.

8. tseà păndza cari uom mureà, l'ă-u rucà pristi iel şu-omlu si sculà; tseali păputsăli li băgà ăn pimint, si scundeà dăpă iali şu om nu puteà să-u veadă; tsea buruvalc'ă cări au ăncălicà, iu vreà, cuolo nirdzeà.

9. şu tsel tumtsea lă gri: «scutets-vă fărtati, tsăruili ăs vă li ruc lă secui pristi un munti, lăgats voi vă li loats şu cari ăs ină ma curun să şă li lea lucrili».

10. şu tsel' cari-di-cari ma curun să li scoasiră tsăruili, iară tseł lă li rucă prīsti muntsă. tuntsea tseł să li lo lucrăli, au ancălică buruval'că şu fudzì. nearsi tru au tsarlui casă, tumtsea eră vea murită au tsarlui fitšor.

11. tseł eră şuirà cu tămbura şu nişti džăndărmiń au strigară şu-l' griră: «cătse tu şuiri, noi ua vem mortu, nă murì au tsarlui fitšor» şu ieł zisi: «iu-i fărtati, că voi si au ved».

12. intră tru udaiă l'ă-u timsi păndza şu si sculă. poia şuirau cu tămbura doil'ă şu si dunară mults lăngă iel' si veadă cum si sculă fitšorlu. ţarlu tumtsea al' gri: «tse vrei sincu, tu di la mini?» tseł al' gri: «tsivà nu voi, si-ń spuń cum al' dzăc lă fil'an făntănă». — «s'intribăm, sincu, nu ies avdzăt cum al' dzăc».

13. au antribară insanlu tot şu bari un nu ştiià. al' strigară şu cărtal'ă şu un nu gri c'ău ştiu. şu ăl' gri tsarlu: «no-ari altsă cărtal' di voi mădà». tsel' griră: «ari incă un moş». eră tsarlu lă gri: «lăgats antribats au ştiiă». şu tsel' au loară, au dusiră la ţarlu.

14. şu auşlu al' gri: «au ştiu sincu, ama nu pot si nergu». al' tăl'ară trei bivul', umpl'ară trei fol' di apă şu chinisiră si neargă l-au miiimet făntănă. crac! na carni, piu! na apă. şu poia nearsiră,

15. tuntsea gri auşlu: «bagă-li, sincu, păputsăli şu scundi-ti dăpă iali ua iu vin featili la făntănă si si speală». şu tseł dară cum al' gri cărtaulu. viniră featili si si speală, pi ubraz, lă-li vidzù peanili la mul'ari-sa iu să li lasă, nearsi l'ă li lo şu aş nearsi casă cu ia.

Acelaşi.

67. *Tsarlu.*

1. Tsarlu aş veà ună il'ă. ună-uară al' gri: «chercu, zăcaftă-mi la cap» şi tsea au căftă şu al' flă un piducl'u.

2. tsel piducl'u au băgară tru ună căzani, tăl'ară trei bivul' şu săndzili di lă bivul' au dunară şu-au turiră tru căzani. piducl'ul au biiù săndzili şu si dără căt un bivul; poia au tăl'ară piducl'ul, au biliră şu au zăcătširă tru sucac.

3. țarlu tumtsea gri: «cari ăs au cunoască coaja di tse-i, ăs l'ă-u dau feata». șu tot minletlu si priurdină șu nu puturā să-u cunoască.

4. tumtsea vinì draclu. proata-uară gri că ăi di puric; poia gri că ăi di piducl'u. tumtsea tsarlu l'ă-u deadi feata, au pruvudì șu al' pitricù multă ăscheri, șu al' deadi ună uaie mrăcă, șu doi guluchi.

5. cări imnară, imnară, džumsiră tru džumitatea di cali șu draclu lă gri lă ăscheri: «turnats că ń-ăi diparti casa». șu ăscherea si turnă.

6. poia tots dratsil' si dunară, au deadiră uaia lă un un picurar șu au loară feata tru vimtu șu aș nearsiră casă. au ligară feata di direc cu măńl'ă opucu, șu cari di iu ineà au sudzeau feata.

7. ună dzuuă au dratsl'ăi maică cătsă șu l'-au dizligă măna, pisăi ună carti l'ă-u deadi la unlu gulup șu au pitricù casă lă tat-su.

8. căt tse fudzì guluplu ăftăsiră dratsl'ă di lă lucru șu au ăntribară mă-sa: «cari l'ă-u dizligă măna». șu tsea al' gri: «io sincu, au dizligai șu pitricui ună carti lă tat-sa.

— căndu au pitricuș?

— ia mo.

9. șu dratsl'ă chinisiră dăpă gulup si au catsă, căt tse džumsi guluplu tru au tsarlui vrătnitšică.

10. șu dratsl'ă ăftăsiră ămă nu puturā si au catsă. căn lo tsarlu cartea si-au căntă, gri: tse, multu urăt treatsi hil'i-mea», tumtsea au dună ascherea toată.

11. ună maică veà ăn ascheri șasi fitšor; unlu fitšor l'ă-u fură itsăulu di la vacă di tru păntică șu nu puteà si chicăsească; lantu fitšor căn au dădeà bușlu tru pimint, casa di h'er si dărà; lantu fitšor cări au luià șeilu, au rucà di lă ună mardzină di pimintu lă lantă, tăntu puteà si gunească; lantu fitšor si ăirà șeilu lă nebutu, vrę si au veadă; lantu fitšor, iu mireà colo pugudeà șu lantu fitšor căn trizneà domnul, treascutlu tru măń au cătsà șu tsiva nu-l' fătseà.

12. șu tsarlu nearsiră lă il'ă-sa. tseł tse puteà si fură, nearsi au fură feata; tseł tse puteà si gunească, l'ă li flară păputsăli lă draclu șu l'ă li runcă una tru ună mardzini di pimintu șu lantă tru lantă mardzini.

13. draclu pănă si șă li află păputsăli niscăn cali, căn vidzură că ăs l'a džungă draclu, tseł tsi puteà si dară casă di h'er ău deadi bușlu șu dără; tseł tsi puteà si gunească al' gri: «lasă-l' bra ună pindžercă șu ăl' lasă».

14. draclu nearsi șu l'ă fură feata. tseł tsi puteà si măntrească ăl' greà la tseł tsi puteà si gunească: «ia-u, ia-u» șu tseł mălnì șu au pugudì draclu șu feata cădzu lănghios, iar tsel tsi puteà si catsă, au cătsă feata șu au loară șu aș nearsiră casă.

Același.

68. *Zmeulu șu Geagea.*

1. Un zmeu aș veà un agru. trei ftšor sirats nearsiră si au dună pănea. al' vidzù zmeulu di lă cunachia șu nearsi si-l' antseartă șu lă gri: «tri tsi voi lucrats la estu agru, ai mo iń itsi căbul, l'irtat căbatea».

2. «voi̯ si pisăi̯es ună carti la dumăchincă si gutfească si prișteată argatsl'ă». șu pisăì tru carti si gutfească șu si-l' bagă utroavă tru măndžur.
3. la ma ńiclu frati ạl' greau̯ Geagea. (pronunțat: džadža). l'ă-u deadiră cartea șu ạu̯ pitricură si-ș neargă casă.
4. nirdzeai̯chi casă, ạu̯ scoasi cartea șu-ạu̯ căntă. căn ạu̯ căntă vidzù că căntà cartea si gutfească tseapă șu utroavă si-l utruvi̯ască. ạu̯ rucă tsea carti șu dără ună altă carti tru cari ạl' pisăi̯à si tal'ă ună u̯ai̯e răgușă și ună capră tsăpăroagă șu si dară ună gabanitsă șu ună pugatšă.
5. ạu̯ dusi cartea casă șu cum pisăi̯à năuntru, mul'area șì dără. Geagea nearsi i̯ară lă lucru, cări ăntunică, ăn mrac, ạș viniră casă și tsină. căn vidzù zmeu̯lu măndžuri, tsi veà gutfită, ạl' gri: «cătsè tu șì gutfiș?»
— cum bărbati, i̯a acu nu ăń virui̯eș, na cartea șu cănt-ạu̯.
— acu, acu mul'ari, Geagea estu lucru ạń dără. stară cari ăs tsinăm, căn i̯el' dormu, i̯o ăs l'ă măncu».
6. șu mul'area ạl' gri: «ama si nu tsă-l' măntsă tăl' fitšor».
— la mel' i̯o ăs l'ă bag ună meară strebrină.
7. i̯ară Geagea nu ăi̯rà zădurńit șu avdză cum ạș lăfeau̯ i̯el' doi̯l'ă. pristi noapti si sculă Geagea l'ă li lo mearili di la fitšor șu șă-li bagă la i̯el'.
8. căn si sculă zmeu̯lu, nearsi șu să-l' măncă fitšorl'ă. ăntru pirit Geagea șă-l' scurnì fratsl'ă șu fudziră.
9. trịcură pri l-ạu̯ tsarlui̯ poartă șu si džucau̯ cu mearili. ạu̯ tsarlui̯ feată, cum șideà ạl' vidzù cum si džucau̯ cu mearili șu ạl' gri la tat-sa: «strigă-l' tsel' fitšorl'ă șu ạntreabă-l' di i̯u li-au̯ tseali meari».
10. tsarlu ạl' strigă șu ạl' ănrtibă di i̯u au̯ tseali meari. i̯ară i̯el' ạl' griră: «săn di la zmeu̯».
11. tumtsea tsarlu ạl' lo doi̯l'ă fitšor lăngă i̯eł, i̯ară Geagea nu ạ'l vru. șu tsel' doi̯l'ă ạl' griră: «șu tu imboł ai̯ si ạu̯ pitrets Geagea si l'ă-u fură di la zmeu̯ imbou̯lu si vedz tse imboł ari tri videari».
12. tsarlu ạu̯ pitricù Geagea si ạu̯ fură. i̯ară Geagea gri: «i̯o cum si ạu̯ fur estu imboł». poi̯a ạș lo un cutsăt, ună cuti și un tšecan șu cărfii̯ șu nearsi lă zmeu̯ noaptea, plăntă la zid cărfii̯ șu si sui̯à; tru măń ạș purtà șu-un cărlig. ạu̯ pitrumsi zidlu șu l'ă-u trapsi lă zmeu̯ cuproava.
13. trăgnaea-u zmeulu, trăgnea-u, pucroava no-ari șu ạl' gri lă mul'ari-sa: «cari ńă-u tradzi cuproava dali tu?».
— nu bărbati, i̯o nu.
— ei̯ nu tu, draclu. ei, dil'chi ń'-ău̯ tradz nălet si-eș na-ts-ạu̯ toată șu zădurńiră doi̯l'ă gol',
14. i̯ară Geagea ạu̯ trasi cuproava, ạu̯ lo șu nearsi la tsarlu.
15. fratsl'ă ạl' griră i̯ară lă tsarlu: «șu tu cał ai̯, si neargă Geagea si lă-u fură lă zmeu̯ cau̯lu, si vedz tse cał ari, tri videari-ii̯».
16. șu Geagea nearsi lă zmeu̯, si ạngrupă tru cuprọi̯ă, si dără noaptea șu Geagea si sculă si ạu̯ leà cau̯lu. șu cau̯lu feasi: «i i i i» șu gri: «dorńă, dorńă, stăpăn, mini va si mi fură Geagea».
17. zmeu̯lu si sculă șu nearsi lă cał, ạu̯ scărchină șu-ạu̯ dăpă cu in șu nearsi si culcă.

17. Geagea si sculă iară să-u leà caulu, şu caulu, iară feasi «i i i i i» şu zmeulu iară si sculă, au dizligă şu au şătăì şu al' gri: «bra cał, tse-i iastă di tini di-ugol' mi scurneş ditru somnu?» ără caulu zărămă cu tšitšorlu tru cuproiă iu ăirà angrupat. Geagea şu-au dizvălì.
18. — «bra tu ieş Geagea, al' gri zmeulu, tse ńă-u loaş cuproava, fitšorl'i ńă-l' măncai dintri tini şu caulu vrei si ńă-u fur?» şu al' pruurlă lă mul'ari-sa: «curun mul'ari că ia-u Geagea».
19. şu-au cătsară, au ligară di direc. şu zmeulu al' gri lă mulari-sa: «io ă si ner lă bisearcă, tu să-u ardză furna şu să-u fridz Geagea, că io ăs in cu uamiń şu ă si nă gustim».
20. mul'area lo să-u prindă furna şu lo cu ună băltiică si dişchică leamni. Geagea al' gri: «dizleagă-ń-au măna si tsă-u dişchic ma curun si mi frits ma năinti ca dioanculo ă si leată băsearca».
21. mul'area l'ă-u dizligă măna. tumtsea Geagea, cari au lo băl'tiica, tac-tuc, tac-tuc, lă lemnu şu al' gri: «mări mul'ari, na, dară-ńă estu lemnul» tsea si 'nplică şu estu l-au deadi pristi guşă şu l'-au tăl'ă caplu, si dizligă, au lo mul'area şu au runcă tru furnă, iară ieł ş -u lo caulu şu nearsi lă tarlu.
22. fratsl'ă al' grirà la tsarlu: «şu tu uom ieş, si au vedz zmeulu ăs ti sper». tumtsea au pitricură Geagea si au lea zmeulu. şu ieł gri: «cum si au leau io tseł zmeu?»
23. si dusi şu tru cali aş flă un bitšchidži şu al' gri: «na-ts-au mea părtali şu dă-ń-au ta şu tseł l'ă-u deadi şu al' deadi şu lucrili tse dară scănduri.
24. nearsi tru au zmeului curiiă tac-tuc, tac-tuc, avdză zmeulu, litì şu al' pruurl'ă: «ăăăăi, cari ieş tu tru mea curiiă!» iară Geagea nu avdză. tumtsea zmeulu nearsi lăngă ieł şu al' gri: «cari ats gri si iń tru mea curiiă?»
— e, e, dil'chi mi-ntreghi si ats spun: «Geagea». Geagea ştii tse căbati ari dărată?
25. — e, e, mi ăntreghi tu mini tse căbati ăń ari dărată? mul'area nă-u-tăl'ă, caulu nă-u fură, cuproava nă-u fură şu fitšorl'i nă li tăltši. ai priună si-u dărăm sinduchia esta. şu tac-tuc, tac-tuc, au dărară.
26. tumtsea al' dzătsi Geagea lă zmeulu: «bagă-ti năuntru si vedz, pots si au tureş sinduchia că şu ieł ăi iunac ca tini».
27. şu zmeulu intră tru sinduchiă al' plăntă două mari cărfii şu al' gri: «ia zănăpneà, pots să-u tureş sinduchia?» şu Geagea cări au sculă, au dusi la tsar şu al' gri lă tsar: «disfă-u mo tu sinduchia» şu zmeulu al' biiu tots.
28. tumtsea Geagea gri: «io mo iu s-nergu?». nearsi la un bunar si-nbăltsă cu ună şirvetă pristi uocl'ă, şu zmeulu nearsi la ieł, au ăntribă: «tse plăndză tu sincu?» — «tse plăngu, zisi ieł, ua maica cu tati săn angrupats» — «iu bre sincu?» — «prizneà si vedz căt săn dăncà». zmeulu feasi si priznească şu Geagea au pimsi tru bunar. Geagea poia nearsi şidzù strin tsarlui stoł.

Acelaşi.

69. *Tsel' doil' frats,*

1. Aș fost-au vrină-uară doi frats, atsi-ș veau sadi ună vacă...

2. ună zuuă unu din iel' al' zisi la tsăł lantu: «du-ti, tu, frati, astăz la prupășuc să-u pașt vaca, ară io si rămăn casă să-l tures gnoiu din casă».

3. ca si dusi să-u pască vaca, atsi ună streacl'ă că vinì, di ca u butsnì tsea vacă, toată zuua lăgă dupu ia nu u putu cătsari. ca vinì di cătră searta, aș andireasi vaca casă, atsi s-dusi și uomu mortu-umărăt dupu ia.

4. tsăł di casă tsi veà rămas, că-u lă ghiubrea, atsi iu să-u turească? s-dusi la buca di moară și al' slumnì sacu ăn bucă.

5. moara si stupă. că ieșì muraru si veadă tsi ari, căn si zămutrească, etcă-la tseł tsi tureà ghiubri ăn bucă. ca-l zădună cu ună măstegarcă, că-l' deadi, că-l' deadi, al tăltšì di chiutec. atsi al trimeasi casă și-l' zisi: «acu tser incă ună uară, elă di tureà ghiubri ăn bucă».

6. ca si pridunară searta casă, fratili tsăl tsi ra casă, al antribă tsăł lantu tsi ra cu vaca: «e, cum tricuș tu az cu vaca frati?»

7. — io? di căta mai bun nu si poati: că-u lai vaca di ua, că-u duș ăn un tšair cu iarba păn di coalcur, atsi ca mi culcai și io lăngă ună izvoarcă sub umbără, toată zuua feș sefà. multu ń-ăi jali că nu-u laĭ di casă și un păcrov cu ună pernitsă că mi dor uasili di zătseari. tucu tu cum tricuș casă?

8. — io? las-ti nu-ntreabă. că-u lai ghiubrę ăn sac, atsi nu știu cum ań ticnì că la muraru al' fost-au stupată buca, atsi io că l'-u džurnii ghiubrę ăn bucă, al' tsi distupă buca. ca ișì muraru, di ca mi lă cu bun, di ca mi dusi ăn moară nu ști à iu s-mi pună, căta tsi-l'-tsi feasi chefu. atsi că-ń șternu dușeatsă, atsi na izgustim cu turtă caldă și cu căigănă, napcunta trasim și căti un son, atsi pănă mo-ń vinii di colo.

9. — delmi că și, măni s-nă li răzminim lucrăli, cuzum! tu s-ti duts să-u pașt vaca, ară io să șed casă să-u tures ghiubrea.

10. măntiza ca chinisì tsăł cu vaca, aș lă cu ieł și păcrovu cu ună pernitsă tsi si zacă la umbără, căn si pască vaca.

11. bun ma ună ișiră di casa tseà, vaca anstricl'ă iară, atsi ca vinì di ca scăpă, atsi pots si laz tu toată zuua dupu ia tsi să-u cats?

12. las ti lantu lucru tucu păcrovu și cu pernitsă al' dădeu zăgad di nu puteà si-l jungă uomu di lăgari.

13. ua să-u jungă, clo să-u jungă, nu-u putu junziri; pănă searta tucu lăga. și vaca aș andireasi cătră casă, atsi s-dusi și eł dupu ia.

14. tsăł cu ghiubrea că-u dună ăn sac, trasi dreptu la moară, atsi au șlumnì ghiubrea ăn bucă. că ișì muraru: «abra nu-ts spuș io la tini ier si nu tureș incă ună uară ghiubri-n bucă?»

15. atsi cu lostu că-l' dură, că-l dură, atsi că-l feasi ni ghiu, ni mortu. al trimeasi casă: «ai duts-ti cu sănătati».

16. searta ca si pridunară ịară, tsăl cu vaca zisi: «eị fărtati, tu mi mintšunaș mini».

— mi și tu mini mi mintšunaș. tri noị no-ari loc di ghiiri ụa, tucu aị s-na dustim s-na-l ubidim căsmetu.

17. atsi ca chinisiră, imnă, imnă, junsiră ăn un loc dinzurat tot di tšucărtsă nalti, ară 'n mejluc, căt di ună ruguzină loc și-un mer ăncărcat di meari.

18. «di ụa zisi unu di frats nu na disfatsim cu imnarea, tucu să sărim» și că lă migdan, sărì. căn căzù dighịos ăl'tsi frănsiră șamindoaụli pitšoari din zănucịl'i.

19. tumtsea prutsăpă di clo la frati-su și zisi: «frati, mutreà si daị pri foali că ịo ștucnii multu».

20. ca sărì și lantu frati di deadi pri foali, ạl' ișiră șamindoịl' ocl'i. cu alăirea. alăịà-ncoa, alăịà nclo, ạl flă meru. atsi si pusi pri eł si scutură meari.

21. căn si puneà, ạl' zitseà la frati-su: «ịo să-l scutur meru, ma păn nu mi disfac ịo, să nu mantsă tu».

22. clo ăn tsăl loc, vut-aụ și vimă guvă di lup. ca uză șamata, lupu ișì si veadă tse-ari. că-l vizù tsăł cu frănti pitšoarili, cătsă si mancă di ịăł crăts, crăts.

— frati, nu mancă mearili.

— crăts, crăts, măncà ịeł.

— a, ama tu tsi li măncaș mearili, la mini no-ari a?

23. atsi că lă si disfacă; ca si frănsi ună veaịcă, ăș căzù pristi lup. łupu napcum l'a măncă șamidoịl'.

Maria Papatanase (de 69 ani, Huma).

70. *Pricazmă.*

1. Ună mul'ari nu vea fitšor și si dusi la ună babă moașă si-l' spună tsi si facă ca si-l' da domnu un fitšor.

2. mul'area ạl' zisi: «searta cări si ti cultsă si leaị ună budlancă, si beș treị-orị ăn ună ticfă și dimineasta căn si ti scol' si-ts afl'i un fitšor».

3. tsești lucri mul'area li feasi tsi l'i spusi baba. căn si sculă dimineasta ạș flă un șoaric ăn ticfă.

4. dimineasta ca si sculă bărbatu, si dusi la agru și ạl' zisi la mul'ari-sa: «fă tu un codru și să-l trimets fitšoru să ńu-l ducă».

5. și mul'area feasi un codru și-ạl trimeasi fitšoru. fitšoru că junsi la agru, ạl' vicnì la tat-su: «tati, pri ịu si leaụ? «ịel zisi: «pri la marzină» și ịeł ạ'l măncă codru pri la marzină; vicnì incă ună-ụară: «pri ịu si leaụ» — «prin mejluc, ạl' zisi» și ịel măncă și prin mejluc și junsi lăngă tat-su.

6. și tat-su ạl' zisi: «cătsi ạl măncaș codru?»

— ami tu ạń zitseaị.

— nu-i tsivà, zisi tat-su.

7. tat-su șizù și mǎncǎ, arǎ fitšoru ǎrà. tricù pri colo un ųom și ạl' zisi: «mǎra mașala singur ạts arǎ boịl'» și tat-su ạl' zisi: «mi nu vez fitšoru pri mǎnușa di arat?»
8. cǎ-l' džugǎ boil', ạl trimeasi fitšoru cu boịl' ca si-l' pascǎ și cǎtsǎ ploaịǎ și ịel si scunsi sub unǎ vlǎstar di șteavǎ.
9. cǎ vinì vaca ạș-ul lǎpnì șteava cu tot fitšor. searta, ca si dusi casǎ vaca, vinì stupanca si u mulgǎ și udi un glas cǎ ạl' zitsi: «mul'ari, mul'ari, ạts si veadi tsivà». ịa ạl' spusi la bǎrbat tot și si dusirǎ la vacǎ. mul area zǎcǎtsǎ ịarǎ sǎ-u mulgǎ și din vacǎ ịarǎ vicǎịà. ịel' si tšudirǎ, ạụ jungl'arǎ vaca, vizurǎ ânuntru no-ari tsiva și l'i turirǎ matsili ǎn un pisoc. bun ama ǎn matsi ra șoaricu.

Aceeași.

71. *Pricazmǎ*

1. Ra unǎ-ųarǎ unǎ mul'ari cari vea doị fitšor: unu tucu ra nvitsat cu sedba, stǎteà casǎ ạụ chiptinà mǎ-sa și ạụ spilà.
2. unǎ zuụǎ zisi și fratili maị mic si sta și ịeł sǎ-u spealǎ și sǎ-u chịaptinǎ. tumtsea pusi apǎ pri foc si ạncǎlzascǎ ca sǎ-u spealǎ și zǎcǎtsǎ sǎ-u spealǎ cu pǎpǎritǎ apǎ și cu sǎpun. bun ma ạș murì mamǎ-sa cạ apa ra mult pǎpǎritǎ.
3. cǎ vinì frati-su di la agru, ạl' zisi: «abra tu ạń muriș mama?» ǎrǎ fratili maị mic ạl' zisi: «rǎdi mama».
4. fratili maị mari si dusi si sapǎ grob, ǎrǎ fratili maị mic ạș tǎl'ǎ un tšop și ạụ zǎcǎtšì mamǎ-sa di tšop și ạụ zǎvlicì prin cali și ạl' ișì unǎ mul'ari ǎn cali și ạl' zisi: nu ts-ǎị rușini sǎ-u portsǎ pri mamǎ-ta șitsi» și ịeł: «u futǎ-ńi tsu și ạụ murì și pri tsea mul'ari și ạl' vicnì la frati-su: «cǎt maị larg cǎt maị lung».
5. imnǎ, imnǎ maị diparti, flǎ unǎ cǎtsaụǎ pri un cuculic și cǎtsaụa «am, am, am,». u futu-ńi-ts-u tsi ịeș tu și si fats cap pristi cap, ạụ tǎltši și cǎtsaụa și vicnì ịarǎ: «cǎt maị largǎ cǎt maị lung».
6. imnǎ imnǎ ịarǎ flǎ unǎ rǎpǎ di moarǎ ịu si-ǎnvǎrteà și ịeł ạl' zisi: «u futǎ-ńi-ts-u tsi ịeș tu si-ń-ti tigǎveș» ạụ zǎcǎtši și ịa di tšop și vicnì ịarǎ: «cǎt maị larg cǎt maị lung» și junsi pǎnǎ la grob, li-ạngruparǎ și fuzirǎ di clo.
7. imnarǎ, imnarǎ, flarǎ fusu lu mamǎ-sa și ạł larǎ; imnarǎ, imnarǎ flarǎ prǎșlenu, ạł larǎ și ịeł; imnarǎ, imnarǎ, deadǎrǎ pri un gornits și clotsi ạl' stimnì și si pusǎrǎ pri gornits.
8. noaptea cǎn durmeaụ, fratili maị mic ạl' zisi la tsǎł maị mari: «ạń tsi pișịǎ» — «lasǎ-l fusu bra și tats». zǎstǎturǎ uneac și fratili maị mic arǎ ạl' zisi: «ạń tsi cacǎ» — «lasǎ-l prǎșlenu și tats».
9. ịar dijos raụ doị primatar; primatari si spǎrearǎ și fuzirǎ. ịel' veaụ doị cal' tsi clincǎiaụ. ịeł' ca si disfeasirǎ di pri gornits, unu lǎ sǎdi tǎmǎńǎ, ǎrǎ altu li lǎ toati lucrǎli.
10. tsǎł cu tǎmǎńa cǎ-u prinsi toatǎ tǎmańa și fumu junsi pǎnǎ la domnu. ǎn tsǎł sǎt, ǎrǎ domnu ạł dureaụ dintsil' și ạl' tricurǎ.

11. domnu trimeasi anghil' ca să-l află tsăł uom și să-l ducă la domnu. anghil'il' si dusiră și ał flară și ał dusiră la domnu.
12. și domnu ał antribă: «tu ań-ul fiseș tsist bun?»
— tsi bun ats feș io?
— ia tămăńă tu ań prinsiș; intră ăn tseastă udaiă, tsi vrei tsea ats leà.
13. și ieł aș lă sădi ună baltitšică și ună sfruiali și domnu al' zisi: «căn si muneș cu băltitšica si tal' ună curiiă, iar căn si zăsfireș, locu să si zătremură». și fuzì di clo.

Aceeași.

72. *Lisitsa și lupu.*

1. Ună-uară lisitsa vizù un piștar că-ș vineà calea cu un cał ancărcat di peșt. ca si tinsi ăn mejlucu di cali și si feasi ca moartă.
2. ca vinì piștaru, au lă di pitšor, atsi au printurnă ăncoa, au printurnă ănclo, ca vizù că-i moartă ș-u turì ăn pănăgan la cał, atsi și trasi calea.
3. lisitsa, ca si sculă, cătsă si turească peșt din coașă; leà și tureà din un coș, leà și tureà din lantu coș, al' turì tots peștil' atsi, op, di pri cał, aș fuzìnclo.
4. di ca putricù piștaru, ia cătsă di și-l' dună tots peștil' din cali, și-l' dusi casă, atsi ș-u anșiră casa cu iel'.
5. si pugudì si vină tumtsea ăn uaspits lupu la lui casă.
— bini viniș, batcu-lupi.
— bini flăm, lerdu.
— zăstai tu batcuvotše, uneac, io s-mi duc si leau uneac apu, că no-ari di ca si vin si zărutšim uneac, ama si nu tsiva s-ti zămutreș ăn sus, batcuvotše, ca si-ts cadă spiń ăn ocl'i.
— nu, lerdu, nu, nu mi zămutres.
6. atsi lisitsa ș-si dusi la apu. lupu nu putù trăiri, feasi cum feasi și zămutrì nsus și tse? toată casa ra nșărată di peșt.
7. ca vinì lisitsa, ał antribă lupu: «ama batcu-lupi, s-nu ti zămutriș tu-nsus?»
8. — nu vreau s-mi zămutres lerdu, tucu nu știu cum mi zăplicai ăn jos și ca-ń turii ocl'il' ănsus, vizui că toată casa ts-ăi ănșărată di peșt. tucu tu di iu *li* flaș, lerdu, căta peșt?
— a, batcu-lupi, mi ia, di sub tšarcu di la moară.
— mi cum lerdu?
10. — mi ia, că-ń ligai di coadă ună vrătšul'că, atsi că mi duș sub tšarcu, lă ună treatsiri si ampl'ă di pești. tucu tu, acu tser, leagă-ts di coadă vrin chiup di vrin tsinsprăts douzăts di ochi și vez, căts si cats.
11. atsi că-ș ligă lupu un chiup mari di coadă, chinisiră s-ducă la moară. ca viniră uatsi, lisitsa al' zisi la lup: «intră tu, batcu-lupi, sub tšarcu, ară i-o s-mi duc si-l zămintšun muraru.
12. muraru ără aș vut-au dărat uneac caigănă ș-ună turtă zărnatsă și tsinut-au si-ș tsină.

13. lupu, ca intră sub tšarcu, că-l'-tsi umpl'ă chi̯upu di apu, atsi că-l' prungrică, nu putù si-i̯asă și tšarcu si zăpără. ca si stăvì moara s-dusi muraru si veadă tsi ari sub tšarcu și căn si prizneascā, tsi si veadă? un lup!

14. ca s-toarnă di ș-lea un lostu, atsi ca la zămăncă lupu, dă, dă, cu lostu tot grăbu la dijulì. ghi̯utšbelea și chi̯upu si frănsi di curtulisi lupu cu zăli.

15. ara ăn tsista văcăt căn si dusi muraru cu lostu la lup, lisitsa mutreà di la ușă și ună intrari ăn moară, ș-u măncă turta zărnatsă. cu că̯igană; ară cu că̯igănă tsi vea rămas s-izunsi pristi frunti. atsi ișì disupră di moară și lă si stineascā oh! oh! și ĭa-l și lupu i̯u vini di dighi̯os stinindurlea.

16. — tsi stineș lerdu?

— ei mi muraru mi dutăltšì di chi̯utec, nu vez că și mozăcu lă si-ń cură di cap?

17. lupu, că vizù că̯igana di pi fruntea lisitsăl'ă, tărtšà că istina mozăcu ạl' vea pricurat.

18. și zisi lupu la lisitsa: «mi mo tsi si fatsim?»

— mo tseari s-na fuzim, tucu i̯o nu pot s-mi zămitšcu din loc, cum si imnu calea? tu, batcu-voltši, nu i̯eș căta vătămat, s-mi zălea̯i uneac ăn tšuș s-mi portsă.

— ei, ai̯ s-ti portu.

19. atsi că-ncălică lisitsa pri lup, chinisiră calea. căn imnau̯ lisitsa sadi stineà și zitseà: «bolen zdrav nosi [1])».

— tsi ziseș, lerdu?

— i̯a, batcu-lupi, clăpes di moarti.

20. și cum ạș imnau̯ i̯el' șitsi lisitsa ăncălar pri lup, junsiră lăngă ună guvă. lisitsa că blicnì și ạu̯ vizù, op. di pri lup ăș-si năpicăì ăn guvă.

21. lupu picăsì că lisitsa ạl vea mintšunat pănă tumtsea ditsea feasi năet si-ș scoată inatu pri i̯a.

22. ạș tăl'ă un tšop lungu și cătsă si tragă din guvă. bun ma lisitsa itră, căn ạu̯ zăcătsà lupu di pitšor, i̯a tsăpà di năuntru din guvă: «cọrin tegliș!». i̯ar căn cătsà vrin corin, i̯a tumtsea prutsăpà: «tšitšurușu tšitšurușu!»

23. căn videà lupu că-u zăcătšì bun di tšitšurș si năpnì căt putù și trăgnì cu tšopu. bun ma corinu si ruptsi și lupu cum vea lat silă, ca si răstruculì, pănă-n vali si flă. tumtsea ca vizù i̯eł că lisitsa ạł mintšună i̯ară, și că tsiva nu-l' poati fatsiri, ạș fuzì ănclo, și șu-l tsănù inatu tri lantă u̯ară.

Aceeași.

73. *Lamńa cari măncă feati*

1. Rau̯ ună-u̯ară tri frāts, ama di surumāș tsi rau̯, poi̯ni nu veau̯ s-măncă.

---

[1]) În bulgărește: bolnavul poartă pe sănătos.

2. Chinistră ună zuuă, la cazănmāc și amnară, amnară, pănă junsiră ăn un comp. tsia zuua ra mult căloari și la-tsi pribiiù āpu, și si tšudeau tsiă s-facă. con si pucăto unu din iel' ăn ună pārti, vizù un bunār sub un jugāstru și prutsăpo: «pucătats-va, frāts cuăla, ia, ari un bunār, iidits s-na dūtsim z-biăm āpu».

3. z-dusiră cuăla lăngă bunār, bun ama cuăvă nu veau si scoată āpu dinuntru si tšudeau tsi s-facă. tuntsea ts ăla mīcu mai drāc zisi: «ligāts-mi cu ună fuărtămă di miăjluc și zgărpits-mi ănuntru. iuă, ca s-leau āpu si-u zătriamur fuărtăma. și con u vidiăts vuăi fuărtăma ca si triamură si-u trazits ănsus, s-mi scoatits.

4. dupu tsiă si antsileasiră la zgărpiră ănuntru.

5. bun ama duăil' frats mai mătšcatsil' si veau antsiliăs ca s-la p'ară și si-l' lea mul'ārea lui că ra mai ubăvă di luăr. tsiala fachir habār nu-ș veà.

6. stătù tsi stătù ăn bunār, și dupu tsiă au ampl'o cuăva cu āpu, au zăclătino fuărtăma ca s-la trāgă. tuntsea frātsil' lui la flară văcotu tsiă la ubideau, al' tăl'ară fuărtăma și fuziră bucuruăș că scăpară di iel.

7. tsista fachir, ca ștucnì ăn āpu, plivăì, plivăì pănă con puătu. și dupu tsiă-l'-tsi tăl'ară sīlili, la trasi āpa'n fund pănă la dūsi sub pimīnt ăn ună lāntă lūmi.

8. ca junsi ua fitšuăru, con si pucăto ăn ună pārti, vizù ună feată lișnică di cota s-nu s-facă vichim mai mult. ia ra șăzūtă lăngă ună tsășmă, vea pucătāt antru ia și plăndzià.

9. ca s-dūsi fitšuăru cuăla al' zisi: «būnă zuuă suăro, tsiă fats ua?» ia nu-al' deadi džuiap.

— spūni ats mi ruăg, tsiă fats ua? tūntsea feata s-pucăto și-l' zisi: «a! frāti, șoz ua si-ts spun di tsiă plong.

10. șăzù fitšuăru lăngă ia și cătso si-l' prăcăjāscă: «ua ăn lumea noastră ari acmuă ună lāmńă cari sta sub pimīnt și-u bea toată āpa; ia ari tăin căti ună feată ăn zuuă și con iasi si-u măncă feata, tumtsea lumia l'a apu ca si aibă pănă 'n lāntă zuuă.

11. pănă cmuă mănco di la toati cāsili căti ună feată, cmuă ań vinì urdinu la mini di tsiă plong, sam feata ampirātului, ama no-ari tsi s-fac, tribuiaști si stau s-mi măncă; ia, laldi tāti no-au apu s-bea cāsă».

12. tuntsea fitšuăru zisi: «nu dună găilē, iuă s-ti scap».

— a! frāti, scāpă-mi tu, di nāpcum si-ts da miău tātă tsi viăr.

13. cum șădeau doil lăngă tšeșmă, dupu uneac vacōt, pimīntu cătso s-creapă și feata zăcătso s-plongă.

— tsiă plonzi, zisi fitšuăru.

— nu vez tsiă iasi acmuă?

— tsiă, nu ved.

— ia zapucată-ti si vez cum iasi lāmńa din ugoară.

— iundi iasti.

14. tuntsea feata si zgărpì și fitšuăru cu buzdugānu con la scuteà cāpu lāmńa, al' trasi una pristi cāp și-u jungl'o.

15. feata bucuroasă că scăpò si zgărpì căsă ca si spūnă la tātă-su şi ca junsi la poartă, vicnì: «dăşcl'idits tati». ḭel' ca uzọră glasu featăl'ă, zisiră: «du-ti featu, s-ti mănāncă că murim di āpu, şi feata zisi: «dăşcl'idits pindžărca cmu compu si ampl'ă di āpu».

16. ca dăşcl'isiră pindžărca, tsḭă s-veadă! tuăt compu si vea-mpl'at di apu. tumtsea tātă-su bucuruăs dăşcl'isi dḭună-uară puarta şi-u ạntribo: «cari ats la feasi tsista bun, il'ă?

— un fitšuăr.

— cari fitšuăr?

— un fitšuăr din alba lumi.

— ei puăts s-la cunuăşt fitšuăru si-ń la spūń şi la mini?

— puăt, zisi feata.

— bun.

17. tumtsea tātă-su nărăntšò, vicniră un teleał şi tuăts tiniril' di duău-zots di ań s-dunară ăn un luăc. tātă-su featăl'ă ạu lo il'ă-sa di monă şi zăcătso din cap:

— tsista-i featu?

— nu-i tsista.

— tsista-i?

— nu-i tsista.

— tsista lāntu-i?

— nu-i.

— tsista?

— nu-i tsela, ḭa-la, ḭa, zisi feata, ăn mārzini şadi.

18. si dūsi tātă-su lăngă ḭeł şi-l' zisi: «tu la fisḭăş tsista bun la mḭa featăl?

— ḭuă.

— eḭ tsḭă bun vḭăr si-ts fac?

— nu vuăḭ tsivà, zisi fitšuăru, saldea s-mi scuăts ăn ālba lūmi.

19. tumtsea ạmpirātu nărăntšo, ạncărcară un cărtał cu ună būti di cārni şi ună di āpu şi ạl' zisi: «con si facă cărtalu «crac» si-l' daḭ cārni, con si facă «pḭu» si-l' daḭ āpu.— «bun, zisi fitšuăru. ĭ-ạncalicò cărtału şi con fătsḭa «crac» ạl' dădḭà cārni, «pḭu» con fătsḭà, ạl' dădeà āpu.

20. şi şa-mnară, ạmnară pănă con si sfărşọ şi cārnea şi āpa, fitšuăru si spărù şi nu ştiḭà tsḭă s-facă. con fătsḭà «crac» tăl'a cārni di subsăsoară, con fătsḭà «pḭu» ạl' scupḭà-n ruăst. şa ạş tăl'a fitšuăru cārniḭ pănă con jūnsără ăn alba lumi.

21. con si pucăto cărtału la fitšuăr, la vizù tuăt sănzirat şi-ạl' zisi: «tsḭă ḭăş şa?

— mi, veam sfărşot carnea, zisi fitšuăru, şi con fătseaḭ «crac» ạń tăl'am di subsăsoară şi-ts dădeam ca ăń ra frică s-nu mi laş.

— nu ti lăsam, zisi cărtału, ancă cota maḭ dipārti si ra, nu ti lăsam.

22. la zălinsi cu limba cuăla, ḭundi si vea tăl'at şi-l' tricù. tuntsea bucuruăs fitšuăru s-dusi căsă. con la vizură laldi mūmă-sa, si bucurără mult, ca pirdut ra şi si flo.

Pandeli G. Meghia (de 12 ani, Liumniţa).

74. *Lămna tsi māncă feati*[1].

1. Aş veà ună-uară triăi frăts şi tsiăl'a s-dusiră si-ş la ubideascā căsmiătu.

2. după tsiă amnară mult, deadiră di un bunăr. ama la iăl' la si biià multă āpu. şi tsiăla mai mīcu zisi: «ligats-mi mini di fuărtămă şi dats-mi ănjos. con si-u zătriamur fuărtăma vuăi s-mi scuatits.

3. s-dusi ăn bunăr şi dupu tsiă la deadi la frăts āpu şi biiu şi iăł u zătrimuro fuărtăma ca s-l'a scoată, ama frătsil' ştiiau că iăł ăi mai juni di cot iăl', di tsea l'u tăl'ară fuărtăma.

4. iăl căzù anuntru şi deadi di ună căsă iundi ra ună băbă. dupu tsiă durmì şi si sculò dimineatsa, tsirù āpu. ama băba-l' zisi: «āpu no-ari».

5. tricù la rutšuăc s-bea feata ampirătului şi au mănco şărpili. tsela şărpi vea şapti căpiti. la rutšuăc s-dusi la tšăşmă şi-u vizu feata 'mpirătului iundi şideà şi plănzeà. şi al' zisi: «cotsi plonzi suăru?».

— s-iasă şarpili s-mi māncă, ama fui di ua.

— iundi iasti şarpili?

— fui di ua, ca s-ti māncă.

— cată-ń uneac ăn cap şi con s-iasă, s-mi diştiİts.

6. con işo şarpili, la feată al' picară două lacrim din uăcli' cari ardeau cota mult, cot s-diştito fitšoru şi-l' zisi: «tsiă plonzi?»

— nu vez tsiă iasi?

— tsiă iasi, nu ved.

— zăpucătă-ti si vez cum iasi lămńa.

— iundi iasti?

7. şi fitšuăru si zăpucăto, si sculo şi la-nvinsi şărpili. feata s-dusi căsă, ama tătă-su al' zisi: «du-ti s-ti māncă că murim di apu.

— «nu tăti, nu, zisi feata, că un fitšuăr la jungl'o». şi iăł zisi: «tuăts fitšuăril' si şadă pri grindă». tuntsea tătă-su au antribo: «cari-i?»

— tsista-i?

— nu-i tsista.

— tsista lant?

— nu-i.

— tsela-i?

— nu-i tsela, ia-la ia tăti, ia-la, şi la lo di guşă.

8. şi ampirătu zisi la fitšuăr: «tsiă viăr di la mini?» şi fitšuaru zisi: nu vuăi di cot s-mi scuăts ăn lāntă lumi. tuntsea ampirătu tăl'o cotsva bivul' şi cotsva būts di āpu şi li pusi pri un cuărb şi-l' zisi la fitšuăr: «con si facă «crac» si-l' dai cărni, ară con si facă «piu» si-l' dai āpu» şi ancalicò pri iăł.

9. dupu tsiă si sfărşo cărnea, vizù că nu junzi şi con fătseà cuărbu crac iăł aş tăl'à cărni din pălmă, şi con fătseà cuărbu piu al' scupeà ăn ruăst.

---

[1] Variantă.

10. și con ișoră năfāră, cuărbu la vizù că ra sinzirat și la-ntribă «cotsi ieș șa?»

— mi, veam sfărșot cārnea și ań tăl'am di subsăsoară că-ń ra frică s-nu mi laș.

— nu ti lăsam, zisi cuărbu, și la linsi și-l' tricù, ară iăł s-dusi cāsă. fratsil', con la vizură, s-tšudiră și-l' zisiră: «frāti, nuăi tsi feasim. ama tu si nu nă-u fats». și iăł aș lo ună niveastă și si-nsuro. ram și iuă cuăla și-ń deadi ună puală di liri.

Același.

75. *Picurāru și džăngărāșu.*

1. Ra ună-uară un picurār și iăł aș la zăcātso džăngărāșu di un pin și-l' zisi: «pīnuli, pīnuli, ua tsoni-ń-la tsista džăngărāș și con s-mi antuărn si-ń-la dai.

— bun, zisi pīnu, și la zăcātso.

2. con si anturno picurāru și la vizù pīnu că ra mult criscut, al' zisi: «do-ń džăngărāșu».

— nu tsi la dau.

— s-mi duc la baltiiă si-l' zic s-ti tal'ă.

— du-ti.

3. s-dusi la băltiia și-l' zisi: «baltiiă, baltiiă, ia-la s-la tal' pīnu».

— nu vin, al' zisi băltiia.

— s-mi duc la fuăc, si-l' zic s-ti ardă.

4. s-dusi la fuăc și-l' zisi: «fuăc, fuăc, iela s-u ardz băltiia».

— nu vin, al' zisi fuăcu.

— s-mi duc la āpu, si-l' zic s-ti stingă.

5. s-dusi la āpu și-l' zisi: «āpu, āpu, iela s-la stinz fuăcu».

— nu vin, al' zisi āpa.

— s-mi duc la buău s-ti bea.

6. s-dusi la buău s-au beà și-l' zisi: «buău, buău» iela să-u biai āpa.

— nu vin, nu, al' zisi buău.

— s-mi duc la lup s-ti māncă.

7. s-dusi la lup și-l' zisi: «lup, lup, ai s-la mānts buău».

— con am si-ń mānc ńăł, s-vin s-mānc buău si-ń frong dintsil' cu buău.

— s-mi duc la șoaric si-ts māncă uriăcl'ili la lup.

— nu vin, nu.

— s-mi duc la mātsă, s-ti māncă.

8. napcum s-dusi la mātsă și-l' zisi: «mātsu, mātsu iăla s-la mānts șoaricu».

— iundi-i zisi mātsa, si s-zgărpì dupu șoaric, șoaricu dupu lūp, lūpu după buău, buău dupu āpu, āpu dupu fuăc, fuăcu dupu dăržeaua di băltiia, băltiia s-dusi s-la tal'ă pīnu și șa picurāru aș la lo dzăngărāșu.

Același.

76. *Picurāru și sārpili.*

1. Un picurār, unā-uarā s-dutseà la cāpri și vizù un șārpi iundi si triculeà sub unā ropā. șārpili al' zisi: «aman scapā-mi cā acmoia sam ān mari moncā». tsiāla la-ntinsi cārligu și șārpili ișo din iuās și-l'-si anvārtì di gūșā.

2. picurāru al' zisi: «iuā cota bun ats fiāș și tu viār s-mi mānts?»

— ram flamund ditsia s-ti mānc, zisi șārpili.

3. tumtsea uāmu al' zisi, ca s-ducā si-antreabā și la lāntsi. și antribarā pri un māgār și-al' zisirā: «cum āi lucru?»

— māncā-la, zisi māgāru, cā ia și mini cum mi lasā, ambitrānii și nu mi vuār cmo.

— si-antribom și un lant, zisi picurāru.

4. s-dusirā la līsitsa. lisitsa al' zisi la șārpi: «dizviiati di pri cārlig și șez tu din unā pārti și picurāru di lāntā pārti». lisitsa al' feasi cu uācl'u la picurār și picurāru la tāltšo. tumtsea picurāru al' zisi: «tsiā viār si-ts duc?»

— unā gāl'inā cu pul'?

— șteatā uneac.

— bun, zisi lisitsa.

5. și iāł si dusi și al' spusi la frāti-su. frāti-su al' zisi: «l'a-la coinili și la puni ān tšuārbā su-u cātsom și su-u vindim.

6. iāl si dusi și-l' vicnì la lisitsa ca si-l' da gāl'ina. lisitsa, dupu tsiā s-pruchio al' la zgārpì coinili și-l' rupsi coada. tuntsea lsitsa s-dipārtò și zisi: «ni tātā-ńu, ni māma, ni tšitšāl' miāl' nu rau spuvidatš; tsi-ń antrā ān lucru, iuā s-mi fac spuvidatš?».

Acelaşi.

77. *Treil' frats.*

1. Rau unā-uarā trei frats, ama multu sumurāș. unā zuuā si-ntsileasārā ca si ducā la cāzānmāc si chiruiascā tsivà ca si aibā cu tsiā si cumpārā tseali tsi la tribuiau.

2. chinisirā unā zuuā, amnarā, amnarā, pānā con junsārā ān un urman. bun ama si feasi noaptea și dintru cā ra frig, nu puteau si aflā luāc ca s-doarmā.

3. tsiāla mai micu frāti zisi: «frāts, iuā s-mi duc si aflu tsiva șpirtur ca si prindim un fuāc. fuzì fitšuāru și si pusi pri unā mari ropā, și pucāto și vizù diparti niștea iscri di fuāc.

4. chinisì cutru fuāc și junsi lāngā unā groapā mari, con si pucāto vizù sub unā coastā ān unā vali unā mari pluatšā, si dusi lāngā ia și-u ardico cu mona, con tsiā si veadā? unā casā-ntreagā; ānuntru rau culcats patruzots di onș fur și tuāts durmeau.

5. ān miājluāc ra un mari fuāc și veau pus pri fuāc un cāzan mari cu 40 di mānușā, ara anuntru veau 40 di noatiń cari si irbeau.

6. ieł tuntsia si'nfrichizo; bun ama aș la lo sūflitu 'n dints și sārì pristi un, sārì pristi lant, pānā con junsi lāngā fuāc.

7. si plico și lo un tătšuni din ugniști și si turno napuăį s-fugă; priscălico pristi un, priscălico prīsti lant și con tsireà si priscalică prīsti tsįăla di la mārzină, ąl' căzu tătžunili din monă și deadi pristi ubrazu furuluį di la marzină, tsįăla di-ună-uară si sculo și la cătso di monă, l'ă scurnì tuăts lantsil' și la pusără 'n mįăjluăc.

8. capidanu tuntsįa si sculo 'n pitšoari și-l' zisi: «acu puăts s-la ridits tsista căzanu di patruzots di uăr pri pirustiʼa și s-la puń ară, si-ts dom drumu; acu nu, s-ti tăltšom».

9. fitšoru cătso si trįamură di frică, bun ama cătilin, cătilin, uneaccăti-uneac la ridico patruzots di-uăr.

10. — «acmuă, zisi capidanu, si-ts dom drūmu, ama acu puăts s-na duts ua feata-mpirātuluį» — «si-u duc, zisi fitšuăru, cu numea domnuluį, tucu dats-ńi ună tįăslă și coti-va cărfiį».

12. chinisì fitšuăru ănăinti, chinisiră și furil' dupu įăl. cutru seară junsără lăngă cuńacu ąmpirātuluį. fitsuăru bătù cu tįăsla ună cărfiįă ăn zid, călco pri įa, bătù ancă ună călco și șa cătilin, cătilin ąntro ăn udaįa featăl'ă įundi durmeà.

13. con si pucăto, vizù feata cum durmeà ca vrin anghįel, lăngă căpitoń, vizù dǫuă meari di furlină cu cari si jucà feata zuua. fitšuăru li lo tumtsea și li pusi ăn džăp.

14. napcum dășcl'isi puarta și la feasi sįămn la fur si pună disupră, įeł ară lo un buzdugan ăn monă și stătù dupu ușă, zăcătsară si vărvįască un dupu lant, bun ama tsįălă cots videà tuăts l'a tăl'à și la li lăįà capitili și li puneà după ușă ăn un sac, șa, șa l'a tăl'o tuăts pănă la unu, ară trupurli li tureà ăn izbă.

15. tuăts gărdianil' cari rau cuăla și vigl'au, si diștitară dį iundi durmeau și la cătsară; si diștito și ąmpirātu și cătsară s-la judică fitšuăru.

16. fitšuăru spusi tuăt din cap pănă'n marzină, cum fu lucru. tuntsįa ąmpirātu vizù că fitšuăru ari diriptati. la lo la dusi ăn udaįa luį și si bucurară mult și ąl' deadi feata luį di niveastă.

17. șa diriptatea la scoati uămu din mari.

Același.

78. *Fitšoru di ąmpirāt.*

1. Ună-uară ra un ąmpirāt cu ună ąmpiratitsă. įel' veau un fitšor cari ra bărbà māri.

2. una zuuă fitšoru feasi năįet si si ducă la șătăirea și-l' zisi la tātă-su: «tati, dǫ-ń vrină liră că tser s-mi duc la șătăirea» și tātă-su ąl' deadi.

3. įeł s-dusi ăn un căsăbă. ua vizù un uom cari vindeà un sinduchi și cari tsăpà un carar: «cari s-la lea tsista sinduchi si facă pișman și cari s-nu la lea ară pișman si facă».

4. tsela fitšoru ca vizù șa, zisi: «ai s-la leau, tsi s-iįă, s-iįă» și la lo. cǫn s-dutseà cutru cāsă, zisi: «stoį, s-la dișcl'id si ved tsi ari». ca la dișcl'isi, ișǫ din įeł un șarpi cari tsireà s-la mutšcă.

5. fitšorlu zisi: «nu mi mutšcă, că io ti scăpa». și dupu tseasti lāfur șarpili si feasi unǎ featǎ. feata-l' zisi: «du-mi cāsǎ și ca s-mi duts, si-l' tser di la tāti unǎ cuti ă, unǎ zaghi ă di bruinitsǎ și unǎ călǫtšcă băcșiș pri tse mi duseș; acu nu tsi li da tseasti lucri, si fuz».

6. fitšoru li feasi toati tseasti și tātă-su lu feata zisi la fitšor: «tsi băcșiș tser pri tse ạu duseș feata».

— nu voi pāri si-ń dai, jimito — zisi fitšoru — tsea cuti a, călǫtšca și bruinitsăli.

— tseasti lucri nu pot s-li dau că ș-la mini ạń tribues.

7. tuntsea fitšoru chinisì si-ș fugă și chinisì și feata dupu ieł, ară tātă-su, vru-nu-vru, ạl' li deadi tseali lucri.

8. cmo fitšoru ca li lo lucrili, chinisì si si ducă si-u leà feata cari s-cl'imà *Ghiuzel'duńà* cari ra tsea mai ubavǎ din lumi.

9. cum ạmnà drūmu, deadi di un dead cari stăteà la răscrăsnitsǎ. ieł l-ạntribǫ tsela deadu: «cari drūm si dutsi la cāsa lu Gh uzel'duńà?

— pri iundi si tser, pri cola si dutsi; acu leai pri tsista drūm, ti pots dutsiri mult curǫn; bun ama ari niști drats cari s-ti mănāncǎ.

— acu mi mănāncă, zisi fitšoru, io s-mi duc pri tsista drūm.

10. fitšoru ca ạmnǫ, ạmnǫ, deadi di cunācu lu mai micu drāc. drācu, că la vizù, zisi: «a, a, curǫn ielă ca s-ti mănānc că di mult nu sam măncat» — fitšoru zisi: «a, s-mi mănānts?»

11. ca si dusi lăngă drāc di u dișcl'isi tsea cutiiă di iundi ișǫ un vampir și ca la zădunǫ drācu, drācu zisi: «aman, las-mi».

12. fitšoru zisi: «ti fats frāti cu mini, ili nu?» — «mi fac, zisi drācu» și chinisiră do l' si dusiră la lāntu drāc feasiră și cu ieł șa, și di ua si dusiră la lāntu drāc feasiră și cu ieł șa și la mai marli drāc si feasiră și cu ieł drāts».

13. cmo tots patrul' chinisiră si-u lea Ghiuzel'duńà. pri drūm deadiră di un cunāc ăn cari șădeau trei samuvili.

14. că-ntrară ăn cunāc, fitšoru cu ajutoru lu vămpiru li lo zǫnili și li deadi lă drāts ca mul'er. napcum zisi ieł la drāts: «na, vă las bruinitsăli și cuti a ara io s-mi duc si-u leau Ghiuzel'duńà; con si videts că cură sǫndzi din briunitsǎ, si lăgats s-mi flats, că io si sam mort».

15. fitšoru ca ạmno, ạmnǫ, junsi la cunācu lu Ghiuzel'duńà. ạntrǫ ăn cunāc și din udaiă-udaiă ạu flǫ feata și si ạncurunǫ cu ia.

14. unǎ zuuǎ ieł si dusi la lov. că vinì ăn urman, ișǫ antru ieł un tserb și ieł feasi si tragǎ; bun ma că-l' vinì ăn crieł di mul'ari-sa, nu putù si tragǎ. unǎ-uarǎ șa, dǫu-uor șa tot nu puteà.

15. napcum ieł zisi la mul'ari-sa: «cǫn tser si trag, că-ń vini ăn crieł di tini, nu pot si trag». tuntsea mul'ari-sa ạl' deadi un per din căpu lui și-l' zisi: «cǫn si tser si tradz pri lov si pucats pișim ăn per».

16. fizšoru, ca feasi șa, ạl' mirdzeà și e zuuǎ dutseà cāsǎ cati 3—4 lovur. unǎ-uarǎ ra singur ăn urman și unǎ ca feasi si tragǎ, vintu ạl' la lo peru. peru si dusi ăn māri și si prusfitì.

17. cola ra un ạmpirāt cari vea nǫu fitšor. fitsoril' lu ạmpirātu vizură că mārea sfiteà și zătšudits ạntribară unǎ bābǎ: «tsi-i tsista lucru?».

— un per dă lă ună feată căzù ăn māri di tsea sfiteaști.
— nu pots s-na u duts feata.
— cum nu, dăratsi-ń ună barcă și datsi-ń ună nalbă.

18. ieł' dărară barca și flară și nalba și bāba si dusi lăngă cāsa lu feata. ca antrọ anuntru, au flọ feata ăn uda a, ară fitšoru durmeà. șăzură uneac și feata si sculọ di si dusi ăn lāntă udaiă si lea cafē.

19. bāba, ca rămasi singură, au lọ călọtšca lu fitšoru și-u turì ăn māri. tuntsea fitšoru murì. bāba zisi la feată: «ai năfară si-u vez barca mea cu cari vini».

20. ișọră năfară, bāba au mintšuno feata, au pusi ăn barcă. tuntsea una-ș-una si dipărtọ di uscat și-u dusi feata la tsel'a fitšoril'.

21. dratsil', ca vizură că cură sọndzi di bru nitsă, picăsiră că fitšoru, frātili lor, ăi mort. si sculară tots tre l', si dusiră la cāsa lu fitšoru și la flară mort. iel' cătsară si ubidească călọtšca și mai micu frāti zisi că-i turită ăn māri.

22. antrară tots tre l' ăn māri și-u flară; au dusiră ăn cāsă lăngă fitšor și fitšoru ănghii. cmo tots patrul' s-dusiră la fitšoril' cari au veau lat feata. tsișta fitšor fătseau nuntă tumtsea și tsireau si si ducă și la cāsa lu feata si facă džămbuș.

23. deadiră cumandă ca tuti featili si antră ăn ună barcă cu niveasta. ara tinira juni priună cu bărbatsil' ăn lāntă barcă.

24. tuntsea fitšoril priună cu tsel'a treil' drats dișcl'isiră cuti a și ișọ vămpiru. iel' zisiră la vămpir: «catsă si-u ardits barca cu niveasta ăn vint și si fuzim diparti tsi itš s-nu nă veadă».

25. și vămpiru au lọ barca și fuzì diparti. tuntsea fitšoru ș-u lọ ară feata di niveastă, ară lāntili featì li deadi la sotsil' lu drāts.

George Demetru (de 12 ani, Oșani).

79. *Fištoru tse anvitsọ zănăiatur di la drac.*

1. Ra ună-uară un tātă cu ună mūmă și iel' aș veau și un fitšor, bun ma aș rau mult surumaș.

2. tātă-su lu fitšoru, că vizù că fitšoru criscù, fără să știiă nitsi un zănăiat, la lo fitšoru di căsă și chinisì si ducă drūmu.

3. cum amnau, că si umărọră, șăzură pri ună rọpă. lă șădearea, cọn șăzù tātă-su lu fitšoru, di mult că ra umărọt izdiinì și feasi «oh» ș-ună-ș-ună ișọ sub pimînt un uom negru cu coarni și cu coadă, drāc ca tots drātsil', și zisi: «tse mi ver bre fărtāti?»

4. — nu, tsivà, tsivà.

5. — am tu cọn vicniș «oh» io din son mi diștitai ca si ved cari mi vicăiaști că numea mea ăi «oh». io sam ua ampirātu ăn tseastă duńà; io sam tot și maistur și di toati lucrili, di la mini si antreabă, că di lāntă lumi nimi no-ari numea «oh».

6. — și io un tari uom ubideam, di tsea sam chinisit di căsă si aflum un uom si-ń la anveatsă fitšoru meu.

7. — tu acu tser fărtāti si tsi la-nvets fitšoru di toati zănăiaturli, lasă-la lă mini și ăn timp ăn zuuă di astăz si vin si-ts la leai fitšoru. la șădearea si zits «oh» tuntsea io si es si-ts la dau fitšoru.

8. si ạntsileasiră și uomu ạș la lăsọ fitšoru și fuzì cọt nu si fatsi mai bucuros.

9. drācu la dusi fitšoru ăn ună gaură di sub pimînt, iundi ra și ună feată cu mult drats dinzur di ia.

10. tseastă feată ra furată și ia di drāts. tsista drāc nu scuteà nitsi un tšarac.

11. di ca la lăià ăn gaura lui și di ca la-nvitsà, la măncà. bun ma la tseastă feată ạl' tsi feasi milă di ieł și că fuzì di cola drācu, ạl' zisi: tot tse si-ạnvets si tats; si zits că nu știu cọn s-ti ạntreabă drācu, ạntsiliseș? tu si zits nu știu, acu tser si scap».

12. și drācu cătsọ di la-nvitsọ fitšoru pri multi murufētur. dupu tse-ạl' spusi un murufēt, la-ạntribọ fitšoru drācu: «ạntsiliseș ili nu?»

13. fitšoru știià tot și nu zitseà că știu nitsi ună-uară, murafētu-rili lu drācu rau pri multi, tse nu-ts treatsi tivà prin crieł.

14. fitšoru criiłat li-ạnvitsọ toati, fără si zică vrină-uară «știu». ca tricù anu, vinì tātă-su, șăzù pri rọpa tsea și zisi «oh». ună-ș-ună ișọ drācu cu fitšoru priună ș-ạl' zisi la tātă-su: «na-ts-la fitšoru, vitsọl vinì la mini, bọu si fugă, tsivà nu'nvitsọ că ari cap ma fără crieł».

15. tātă-su ạș la lọ fitšoru și fuzì cāsă. fitšoru ạl' spusi la tātă-su că ạnvitsọ tot tse fătseà drācu, ama nu si spuneà că vreà s-la mănāncă, ăi ra frică si spună.

16. fitšoru, ca si vizù scăpat di sub puvel'a lu drācu, ạl' zisi la tātă-su: «di-ua ancòla si chiruieș tu multi pāri cu mini; io pot s-mi fac tse si tser: zăgar, pul', cał și tse si tser, ama si nu mi vinz priună cu căpestru, ili priună cu atsa, că tuntsea nu pot s-mi torn vichi năpoi.

17. ună-uară ca uzọ că si dusiră si luvească niști uamiń mătšcats, ạl' zisi la tātă-su: «io s-mi fac zăgar, leagă-mi cu un sindžir și că s-na dutsim proapi di ieł' s-mi laș; io ună-ș-ună s-la cats l'epuru și tuntsea ieł s-tseară s-mi cumpără. tu si la tser multi pāri, saldi sindžiru s-nu la dai, că io ară si vin».

18. ca si dusi tātă-su cu fitšoru fat zăgar, la lăsọ lăngă l'epur și ạndọura cătsară, la catsọ l'epuru și tsel'a uaminil' ạl' tsi zăpniră la tsela uomu și al' la cumpărară zăgāru.

19. ieł zisi: «la vind ama tser ună sută di liri» și iel', di māri mirac, ạl' deadiră și la lară.

20. dupu tsi luviră cu ieł cọti-va zọli, ună zuuă tucu pirì dintru iel' și si dusi ară cāsă și cu multi iarbaplọts căzăndisiră multi pāri.

21. la sfărșọt si feasi un cał di bun mai bun și di juni mai juni și ișọ tātă-su cu ieł s-la vindă ăn păzăriști.

22. drācu, ca picăsi că fitšoru li sirbeaști tseasti murufēturi, ișọ și eł ăn păzăriști și si feasi ca vrin tudžăr vichi si la cumpără. fitšoru fat cał, la cunuscù, bun ma nu vu faidă, că drācu deadi mai multi pāri di tots și la cumpărọ ară.

23. taman feasi s-la-ncalică, ịeł si feasi l'epuri, ară drācu si feasi un zăgar și fitšoru ca vizù mult zort, si feasi gulup, ară drācu si feasi unā smădžalcă și fitšoru si feasi unā capră vrană și drăcu unā musă; fitšoru si feasi un gărnuts di mel', ară drācu si feasi unā cfatšcă și chinisì dupu ịeł. ama fitšoru unā-ș-unā si feasi lisitsă și ạụ măncọ cfatšca cu tots pul'il', șa că tšaracu ișọ maị maịstur di cọt ma sturu.

Același.

80. *Pelișpadișā, Răpina și Caraarap.*

1. Aș ra unā-ụară un bărbāt și unā mul'ari; tseșt veaụ treị fitšor și treị feati. și tātă-su ca pruchiọ di moarti, la nărăntšọ la luị fitšor cari s-la li tseară featili, s-la li da și tsel'a nu scultară.

2. că vinì un rāp tse-ạị ra numea Pełișpadișā si-u tseară mārea sōră, tsela maị marli zitseà: «nu-ă dọm». mijlucānu zitseà și șa și șa. maị micu zitseà: ««si-u dọm», ara tsela rāpu ạụ lọ cu zorlea și fuzì ăn luị tšiflichĭ.

3. și vinì lānt rāp cari ạị ra numea Caraarāp și aụ tsireà mijlucāna soră, și ara șa mārli nu u dădeà; mijlucānu șa și șa; micu ạụ dădeà și rāpu ạụ lea cu zorlea.

4. și ara vinì lānt rāp cari ạị ra numea Răpina cu un cał si-u lea maị mica. ịa zitseà: «ịo nu știụ, fratsil' acu mi daụ». la ạntribọ mārli, ịeł nu dădeà izini. mijlucānu nu zitseà ni șa ni șa. micu ạụ dideà și Răpina ạụ lọ.

5. maị micu zisi unā-ụară: «s-mi duc la mārea sōră si ved tsi fatsi la Pelișpadișā. și chinisì si dusi la poartă și ca sunọ, ișọ sōr-sa și zisi: «tse fats, frāti, ụa?» și frāti-su zisi: «ịo sam vinit si ti leaụ tucu ạncalică curọn pri cał, ca si fuzim».

6 și tsea, ca si pusi pri cał di chinisiră di cola, fuziră proapi un sāt di loc. cału lu Pelișpadișā ạl' vicnì: «Pelișpadișā, tse fats tu mul'ari-ta ạụ lară». și ịeł ca si sculọ unā-ș-unā la dărọ cału și ca 'ncalicọ pri eł, fuzì budăịndara și la junsi.

7. și ca la junsi ạị zisi: «toị cola si ved ịo curuị mul'ari ạụ leaị» și si zăburọră cal'il' și ca si măncără, mặncără, căzù la rāpu cał.

8. la mijlucāna sōră si dusi mijlucānu frāti; tšucnì la poartă și ișọ soră-sa și zisi: «tse ver frāti ụa?»

— viniị s-na videm.

— s-ti mănāncă, acu si scoală.

— aman sōră, s-mi scunz.

— nu ti pot scundiri că la ịeł miruseaști la bătizat ụom.

— s-mi scunz, nu mi picăseaști.

9. și ịa la lọ și la scunsi. și una ca si sculọ tsela, zisi: «lă mini ạń miruseaști la bātizat ụom, tucu si spuń cari frāti ăị; acu ăị micu, la l'ert, acu ăị mijlucānu un chiutec bun si-l' daụ».

10. și ịa zisi: «aman mijlucānu-i tucu s-la l'erts». și tsela zisi «nu la l'ert scoati-la ụa» și tsea fachirca tse si facă? la scoasi ạntru ịeł

și ieł la cătsǫ ats-ał' deadi un bun chiutec, ats-la lăsǫ și zisi: «a, s viń lāntă uară si vez cum si-ts fac». și tsela fuzì.

11. lāntă uară vinì mijlucānu frāti la mijlucāna sōră și tšucnì la poartă. sōră-sa isǫ, si putšudì și zisi: «tse, frāti, ver ară s-ti mănāncă?» ieł zisi: «vinii s-ti leau, tucu ancalică curǫn pri cał».

12. și ca-ancalicǫ di chinisiră di cola, fuziră proapi un sāt și cału lu Caraarāp vicnì: «ei, Caraarāp mul'ari-ta ats-u lară».

13. și eł ca si sculǫ di l-ancalicǫ cału di budnì di cola l'a junsi și ună-ș-ună cal'il' si pl'usniră lă burărea și ca si burǫvă, burǫră, căzù la Caraarāp cał, și tsela fuzì cu sōră-sa.

14. etca li lară dǫuli suror.

15. mi lānta? la mai mica sōră lă Răpină si dusi mārli frāti și ca si dusi la poartă, ca tšucnì, isǫ sōră-sa și zisi: «tse ver frāti ua, si ti veadă Răpina si ti mănāncă». și eł zisi: «aman džanăm s-mi scunz» și ia la scunsi.

16. și Răpina ună ca si sculǫ, zisi: «mari la mini ań miruseaști la bătizat uom, tucu spuni-ń acu ăi mārli nu la l'ert, acu sa mijlucānu ili micu l'a l'ert». tuntsea ia «aman, zisi, mārli ăi tucu s-la l'erts» și eł zisi: «a, di tseastă uară s-la l'ert la s-fugă». șa că nu putù lari sōră-sa și fuzì.

17. și micu frāti zisi: «io s-mi duc ară». și la lea cału și fuzì. bun ma cału la micu cu la Răpina cał rau frāts, și ca si dusi la poartă, ca tšucnì, isǫ sōră-sa și zisi: «tse fats frāti, si ti picăsească Răpina s-ti tăltšască.

18. și ieł zisi: «s-ti leau tucu ancalică curǫn pri cał». și ca-ncalicǫ di fuziră di cola c tilin, cału lu Răpina zisi: «oi Răpina, iu-ń-ts-u mul'ari-ta, au lară».

19. și ieł ca-ncalicǫ di budnì, la junsi și si cătsară si burască cu cału lu fitšoru. și cału lu fitšoru zisi la lāntu cał: «tsǫni la frati-tu și miluià-la rāpu. și cału lu Răpina ca deadi di pim'nt, rāpu căzù și frātili cu sōra fuziră. șa că toati surōrli li lară. și io ram cola, nitsi ună rǫncă nu lai șa.

Același.

81. *Fitšoru cu soari ăn frunti și iapa cu luna ăn frunti.*

1. Aș rau ună-uară un bărbāt cu ună mul'ari și iel' nu rudeau. bun ma iel' aș veau și ună iapă atsi și ia nu rudeà.

2. ună zuuă chinisiră si si ducă si-ș ubidească leac ca si rudească. ca amnară, amnară, bătură di un dead moș și l'a antribǫ ieł: «iundi va dutsits bra mīluli?»

3. — nu rudim și na dutsim si ubidim leac.

— nu dunats găilē.

— cǫtsi si nu dunǫm găilē, nu vem fitšor.

— io si va dau leac.

— bun ăi.

4. — i̯o si va dau̯ ună meară și, ca si va dutsits căsă, voi̯ si-l' măncats ńezu, ara cuu̯li si li dats la i̯apă și simintsăli si li turits ăn gărdină.

5. i̯el' feasiră șa. ca si dusiră căsă, uneac tse zăstătù u̯omu căsă, ạș fuzì la lucru și dupu vrin mes do mul'area rudì și feasi un fitšor cu soari ăn frunti și din simintsă si feasi ună rubă roși la fitšor. și tsela fitšoru di ună săptămọnă ca si feasi, ra ca di un an, di un mes ca si feasi, ra ca di zeatsi ań.

6. și tsela fitšoru ca si feasi di un doi̯ meș, lọ si vărvească la scul'o; bun ma tsea mul'area cătsọ inat pri eł și pri cał și nu l'a vreà. vrea si l'a moară, că cału pricăjà di si lăi̯au̯ di laf saldi cu fitšoru, cu lănt nu zburà.

7. ună-u̯ară ạl' dărọ mūmă-sa mandžă cu utroavă și cału ạl' spusi: «si nu mănănts că ạts ari pus utroavă mūmă-ta ăn mandžă».

8. și i̯eł ca si dusi și că-l' pusi si mănăncă, ạl' zisi: «nu-ń tsi mănăncă, tucu fui̯, mọni si mănănc cmo si-ń-mi culc» și i̯a zisi «bun».

9. mọntiza ạl' pusi ăn cavē și eł, ca fuzì i̯a, la turì. la rutšoc birda șa și cału ạl' spusi: «cmo ạts ari pus și ăn pọni». și eł ară zisi la mūmă-sa: «nu-ń-tsi mănăncă».

— cọtsi il'?

— cọtsi nu-ń tsi mănăncă.

10. searta ară șa cału ara ạl' spusi: «cmo și-n apu ạts ari pus» și i̯eł ca si feasi trei̯ or, patru, nu primăncọ. ca vinì la dinapoi̯a u̯ară ạl' zisi: ««i̯o si mi duc si-ń la ștet tăti ca si-ń ducă tši̯udi». și i̯a ca picăsì ca si vină, șutsọ cuu̯a di plătsintă, li pusi sub i̯a si crătsăi̯ască, si zică ca sam loșă.

11. i̯eł vinì și cọn si dusi căsă, ạu̯ flọ i̯undi stineaști și ạl' zisi: «tse mări?»

— sam loșă.

— tse-ai?

— nu știu̯, sam loșă.

— mi tse leac ari, nu știi̯?

— știu̯, tucu nu știu̯ dali si fats.

— cum mul'ari, si fac, ai̯ tse-i?

— i̯a tse-i: si la jungl'ăș cału di si-ń treacă.

— u mul'ari, cheșchi di tsea la s-ii̯ă.

12. și eł vrea si la jungl'ă și fitšoru zisi: «stoi̯ si la zăncalic berim di napcum. ca la-ncălicọ di sări pristi poartă, ișọ nafară di cola, si dusi la ună băbă și șăzù. bun ma cału la lăsọ disupra di cătun. i̯el ạș pusi ch alea-n cap ca sfiteà și șăzù cola fitšoru. i̯eł noapteà si dutseà ăn grădina lu-ạmpirătu di u găzeà cu cału.

13. ună seară și dọu̯ ser șa, feata la vizù și tuntsea ra vrină săptămọnă tucu si vărveau̯ la feată din toati părțile cari si la arisească tsela si la leà și i̯a veà turit mirac ăn tsela. dau̯ or, trei̯ or tricură și i̯a tucu ăn tsela ugudeà cu meara și eł la lọ.

14. tuntsea tătă-su ạl' zisi: «cum mara, tucu di tsel'a tse nu l'a voi̯ ti-ạmpeadits?» și i̯a zisi: «tsista ăi̯ meu̯ căsmētu, tse si fac?» ạmpirătu zisi «bun».

15. ca l'a-ncurunară doịl', vinì loc ạmpirātu si facă 'cavgă. bun ma ịeł veà ṣi treị lānts zinir. di cọn l'a-ncurunară, la zisi la tsel'a ạmpirātu: «turitsă-l' un partał sub ịeł nu ń-u mał la mini». bun ma ịeł nu la ṣtiịà că soari ari ăn frunti ṣi cọn si dusi la cavgă, ạmpirātu ca si bătură, bătură, ieł zisi: «ṣi ịo si mi duc» ṣi ạmpirātu ạl' zisi: «du-ti lea-ts un măgar di ti du».

16. ṣi eł ca si dusi cu măgaru ṣi l'a jignì peril' di cał — că ịeł veà ṣi per di cał — că vinì cału di la-ncălicọ ṣi-u pusi ch alea tsea din cap pri cał, si dusi lăngă ịeł, ṣi cọn l'i zăntrọ cu călotšca ṣi la ună parti ṣi la lānta, tots l'a mutọ, l'a jungl'ọ.

17. ṣi fitšoru ạṣ la tăl'ọ zeazitu. ịeł vreà di la tăl'ọ ṣi-ạmpirātu scoasi ṣărveta luị ạụ tăl'ọ, ạl' la ligọ zeazitu cu ịa ṣi ca si dusi căsă, ịeł zisi: «eị ghidi feată, nu ṣtiị un cafcu fitšor veà cola ịundi na băteam. tucu si nu ra ịeł, ram morts noị, ịeł na scăpọ ṣi dă lă ịeł si-ń ṣtiụ ịo mea ghiịaṭă».

18. ună-ụară, dọụ or ṣa, treị or ṣa ịeł tucu ạṣ l'a tăl'ọ zeazitili, bun ma ịeł ṣa vreà. ṣi la sfărṣọt cọn si turnară ịel' di la cavgă, fitšoru si dusi maị nainti di ịel' ṣi la ligọ cału di seara ṣi ạl' zisi la mul'ari-sa: «na tseaṣti cărpuliń ịa-li di li spealà, ṣi si li zăcătsọṣ di poartă, ịundi si treacă tātcu si li veadă».

19. ca tricù tātă-su pri la poartă, vizu doị fitšor si jucaụ tšutea lăngă niṣti ṣărveti. ca vinì căsă, cọn si zăpucătọ ịeł, ia-li luị ṣărveti; cọn si zăpucătọ la scară, ịa-la ṣi cału tsela; cọn si pusi disupru, tucu la veadi ṣi fitšoru tsela. si turì pri ịeł la guṣnì ṣi fitšoru ạl' zisi: «ịo sam ziniru tọụ tse mi puneaị ăn cuṣără ịundi durmeaụ găl'inli, nafară ṣi nu-ń fătseaị mał». ṣi ạmpirātu la lọ, ạts la ṣizù pri scandu luị ṣi rămasi ịeł ạmpirāt ăn locu luị ṣi ịo viniị di cola, cum putuị ṣa vă mintšunaị.

Acelaṣi.

82. *Pricazma lu lisitsa.*

1. Ună-ụară ra un ụom ṣi veà saldi ṣasi găl'iń ṣi ună coapă di leamni.
2. ună seară vinì lisitsa ạị lọ ună găl'ină. ịeł ubidì pri ụa pri cola nu ạụ flọ; ṣi lānta seară vinì lisitsa l'a lọ ṣi lānta găl'ină ṣi ịeł zisi: «bre doamni, cari mi li lea găl'inli?» stoị si mi scund si ved cari li leà, ṣi si scunsi.
3. lisitsa vinì ară ṣi ịeł ạụ cătsọ di coadă: «bre, tu mi li leaị găl'inli?» ṣi ịa zisi: «aman lasă-mi, că si ti-ạnsor».

— cum, tu si mi-ạnsor?

— ịo si ti-ạnsor.

— mi după cari?

— dupu feata lu ạmpirātu, ama si-ń-li daị ṣi lāntili găl'iń si li manc.

— si tsi li daụ.

4. și lāntă zuuă si dusi ia la-mpirātu și ai zisi: «ampirāti, ia sam vinită stroinic.
— mi la cari? zisi ampirātu.
— la feata ta.
— dupu cari?
— dupu un uom, ăi mult tšorbadžoi.
— mi, nu la duts si la ved?
— mi eł vinì ua mo; cota mări uom, ieł si vină la ansurarea.
— mi con si-u fatsim nunta?
— con s'ibă soari di si-aibă prā mult.
— bun.

5. și ia si dusi la tsela uom și ai spusi. și ună zuuă ia si dusi, flo doi cal' și si dusiră la 'mpirātu. și con vineau ampirātu ch'ef, ch'ef, că videà prā mult și zisi: «ma lisitsa cari știiă cu coti lumi vini».

6. și ia con si dusi la ampirātu cu uomu părtal di părtal și cu doi cal' ampirātu zisi: «tse ieș ăn tsista hal?»
— mi nu știi tse pătsom ăn tsea māri, tots cuscril' si nicară și cail' io și junili idvai scăpom, ma curon si dărats ună rūbă, că nu poati si trăiască junili.

7. și iel' dărară ună rūbă mult bună ca di ampirāt și ca si priminì junili, lo si mutrească la ună parti și la lānta și tuntsea ampirātu zisi: «tsi șa si mutreaști?» și lisitsa zisi: «mi cum si nu si mutrească, ieł veà rubă ubavă, mi tari?»

8. și iel' dărară ancă mai bună și ca l'-u pusiră, ieł mai mult si mutreà. și ampirātu ară zisi: «tse tot si mutreaști?» și lisitsa zisi: «mi cum si nu si mutrească, ieł vea rūbă, mi tari».

9. și iel' dărară mai bună și lisitsa al' feasi cu ochil'i: «si nu ti mutrești mo, că si ti bat» și eł nu si mutreà și au lo feata. și lisitsa zisi: «io si mi duc mai nainti căsă si mi fac azor».

10. ia si dusi și lăngă căsa lu tsela uomu veà dōmńi și ia ca si dusi la zisi: «fuzits că vin si va tal'ă» și el' zisiră: «mi iundi si na dutsim?» ia zisi: «antrats ăn pleamnitsă ăn pal'ă ca si va scund» și si dusiră ăn pleamnitsă.

11. tuntsea viniră junili cu feata și tricură veacu cu bugățil'ă.

Același.

83. *Pupadiia și poarca ancurunată cu un fitšor.*

1. Ra ună-uară un pōpă cu ună pupadiiă. tsișta doil' aș veau ună poarcă. ună-zuuă pōpa nu si ugudi căsă, saldi pupadiia ra căsă. tsea poarca pupadiia au păștea la poartă că-l' ra mult milă di ia că nu vea fămeal'ă.

2. tuntsea tricù un uom pri cola și-l' zisi lu popadiia: «mări bābu, pupădii, io sam vinit s-ts-u leau poarca si-u-ancurunom cu un fitsor ăn loc di niveastă» și pupadiia nu ra salam la minti și zisi: «ha! s-ts-u dau, chișchi di tsea la s-iiă».

3. și tsela u̯omu ạu̯ lǫ poarca și-ș fuzì. searta ca vinì căsă pōpa, ca si zăcătǫ ncoà, ca si zăcătǫ ncola, poarca nu-i. ạu̯ ạntribǫ pupadii̯a: «i̯undi-i mori poarca?»

— ạu̯ măritai̯ dupu un u̯om, și-u lǫ ăn loc di niveastă, zisi bucuroasă pupadii̯a.

— cum mori, ca-l′ sărì pōpa, poarca ăn loc di niveastă? ti mintšunǫ tsela.

4. ș-u̯nă-ș-u̯nă pōpa lăgǫ s-l′-u lea poarca. ca lăgǫ, lăgǫ, bătù pri un u̯om ăn drūm. bun ma tsela u̯omu ra tsela cu poarca și la-ntribǫ: «nu vizuș bra mīlu, vrin u̯om cu vrină poarcă drūmu?» și tsela u̯omu zisi: «cum nu, pristi tsela mūntili fuzì».

5. și ca la vizù tsela u̯om că pōpa veà un chi̯urc bun și niști scorni buni, ạl′ zisi la pōpa: «lasă, pōpi, scornili cu chi̯urcu u̯a di lagă s-la jundz mai̯ curǫn că șa tu nu pots s-la i̯undz».

6. și pōpa li lăsǫ și lăgǫ ăn sus dupu i̯eł. că lăgǫ, lăgǫ nu putù s-la află și si turnǫ napoi̯ și-ș-li lea lucrili. con si dutsi cola, no-ari ni u̯om ni tsiva! tsela ại̯ li vea lat lucrili și-ș vea fuzit di cola.

7. pōpa, ca si dusi căsă, ạnvirinos fără poarcă și fără lucri, pristi un dǫu̯ zǫli, pōpa cu pupadii̯a, cum șădeau̯ ăn tream, vinì un u̯om la poartă tsi vindeà u̯au̯ă și tsăpà «O. . ., u̯au̯ă di mǫscă, o. . .»

8. și tsel′a doi̯l′ ca uzǫră ca tsǫpă u̯au̯ă di mǫscă, pupadii̯a lăgǫ la poartă și l-ạntribǫ: «tse vindz?»

— u̯au̯ă di mǫscă.

— mi di tse sa buni?

— i̯a di tse, s-la lats voi cu pōpa unu s-la cvătšǫts patruzǫts di zǫli ndeal și si i̯asă u̯nă mǫscă din i̯eł.

— cǫt la dai̯ un u̯ou̯, zisi pupadii̯a.

— zatsi liri.

9. și ca si dusi ạl′ spusi la pōpa. pōpa ạl′ deadi zatsi liri și i̯a si dusi cumpărǫ un u̯ou̯.

10. bun ma tsela u̯omu ra tsela cu poarca, cu scornili și cu chi̯urcu. pōpa cu popadii̯a ca la lară u̯ou, si dusiră ndeal s-la cvătšască cu urdin, una zuu̯ă unu, una zuu̯ă lāntu.

11. la cvătširă trei̯-zǫts-și-nǫu̯ di zǫli și ca vini la patru zǫtsili, ạu̯ sfărșǫră pǫnea și pōpa ạu̯ trimeasi pupadii̯a si lea pǫni di casă și pupadii̯a si dusi. ca si turnǫ pupadii̯a cu pǫnea di căsă și pōpa ca-u vizù, si sculǫ di pri bărloc și cǫn si-ardicǫ pōpa, si pugudì un l′epuri di la vizù pōpa, di prutsăpǫ la pupădii̯a: «lagă, pupadii̯, că mǫsca na fuzì!»

— mi i̯undi fuzì?

— na cola, ăn șumă.

12. ca lăgară, lăgară tsivà nu putură si facă. și si turnară năpoi̯, ạș li lară lucrili di cola și si dusiră căsă cu zeazitu ’n rost. nu ra dosta tsi poarta ạu̯ pirdură, tucu și zatsi liri și fără mǫscă, saldi di cvătširea pustăniră. și i̯o ạń vinii̯ di cola.

Același.

84. *Uomu fucarà și găl'ina șarqtă.*

1. Aș ra ună-uară doi frāts. vinì loc si-ampărtsqră; tsela unu tucu șădeà și ra mult tšurbadžiia, ăra tsela lāntu tucu sirbeà și tucu fitšorl'i al' trăpeau di pqni.

2. ună zuuă, că-l' si duvil'i, zisi: «io s-mi duc si-ń la ubides căsmētu» că amnq, amnq bătù di ună bābă iundi săpà și-al' zisi: «nu știi mări bābu, iundi sa căsmētili; mi duc pănă cola, că ia cum, ia cum zisi: «no im doi frāts; io tucu mi tăltšaști sirbirea și tucu pqni no-am si mănānc, ara frāti-meu tucu șadi și tucu ăi tšurbadžiia».

3. ia-l' zisi: «di pri tsela mūntili la vez tqu căsmēt cum si joacă, ama lu frāti-tu, tucu sirbeaști pri eł».

— mi cum si fac mo, ca si mi duc cola?

4. ca s-ti duts cola, cum si joacă cu meara ăn mqń, tu si la zits că ari și lānti cola; s-la zits bună-va zuuă și unaș-una si-la cats ieł. bun ma ca s-la cats si nu la laș, ieł si-ts da tară di pāri, tu si nu li ver, tucu tu s-l-'u tser ari ună găl'ină șarqtă, ia s-l'-u tser.

— bun, șa si fac, zisi fitšoru și-ș trasi.

5. ca si dusi cola, zisi: «bună-va zuuă».

— bini viniș. și eł ună-ș-ună di grătlan, la căsmēt, și la strinsi.

— aman džanam tsi tser si-ts dau s-mi laș, zisi căsmētu?

— tsivà nu voi, saldi găl'ina tsea șarqtă s-ń-u dai.

— si ts-u dau.

6. l'-u deadi găl'ina și-ș trasi drūmu. ca si dusi căsă tsea găl'ina cătsq si uauă și ieł si dutseà di li vindeà un uou patru-zqts di liri ună-uară; lāntă-uară tsin-zqts di liri și șa si feasi și eł tšurbadžiia.

7. pristi uneac văcqt zisi: «io si mi duc si scot și lānti pāri. bun, zisi mul'area. .

8. taman ieł fuzì, mul'ari-sa cătsq și facă cu un rāp. bun ma tsela rāpu al' zisi: «ań junglăș găl'ina di stară si vin?» tsea mul'area zisi: «bun si-u jungl'ăm» și cătsq au jungl'q găl'ina.

9. bun ma tsel' fitšoril' la tsea mul'area si dutseau la scul'o. ca vinără di la scul'o, nu-u flară mūmă-sa căsă, ra dusă la vali, și iel' cătsară aș scoasiră căti ună mutšcătă di cārni și-ș fuziră: tsela unu la veà lat cāpu, ăra tsela lāntu lă veà lat jilăndretsu.

10. că vinì seara rāpu că-u scoasiră cārnea, că ubidì, ubidì nu-u putù flari și si-nvirinq pri mult. dimineatsata al' zisi la tsea mul'area: «si l'a junglăș fitšoril'» și tsea mul'area zisi: «bun tucu si l'a-utrues, că cu jungl'area mai ăi șichirè» și mul'area la candisì.

11. ca viniră searta fitšoril' căsă, la pusi ia utroavă ăn pqni, bun ma tsela tse la veà măncat cāpu, la știià. ca viniră căsă, tsela unu zisi: «frāti, nu măncqm pqni că māma n'ari pus utroavă ăn pqni».

— bun, zisi tsela lāntu frāti.

12. ca viniră căsă, zăstătură, zăstătură și-ș fuziră. searta mūmă-sa ară la pusi și ăn mandžā, ma ara nu putù s-l'a mintšună. lāntă seară, birda și ăn apu la pusi. bun ma iel' si ugudiră itri, nu măncară.

13. mǫntiza zisiră: «ia si fuzim, ua no-ari bun di noi, māma tseari s-na moară» și cătsară fuziră. ca ạmnară, ạmnară si dusiră ăn ună casabā lăngă ạmpirātu. bun ma tuntsea si veà pugudit s-iiă mort și ạmpirātu. ară iel' iundi si culcă? la poarta lu ạmpirātu.

14. și tuntsea tsel'a, ạncă niduăngrupat ạmpirātu, zisiră ca si pună un lānt ạmpirāt și si tšudeau cum si bagă un ạmpirāt. ca si tšudiră, tšudiră, zisiră: «noi si leazim un ạmpirāt, ama ia cum: mo noi, ca si na sculǫm mǫni cari si la flǫm la poartă mai nainti, eł s-iiă ạmpirāt».

15. și cǫn si sculară dimineatsta, la flară iel' la poartă și la lară, la pusiră ạmpirāt.

16. dupu un-doi ań, că si turnǫ, tsela bărbātu lu tsea mul'area căsă, și-u ạntribǫ mul'ari-sa: «iundi sa mări fitšoril'?»

— muriră.

— ai si ńi-l' spuń groburli.

17. ca si dusiră, nu știià cum si facă s-la mintšună și-ạl' zisi: «mai bini drep si-ts spun: «nu știu tsi si feasiră» și uomu zisi «bun».

18. ieł cătsǫ si facă daviiă; daviia isǫ și pănă la ạmpirātu.

19. ună zuuă tsel'a fitšoril' trimeasiră ca si vină cola si-u calcă daviia. bun ma tsel'a fitšoril zisiră: «mo, noi ca si vină tāti, tseari s-na sculǫm, bun ma, s-na picăsească. tucu noi s-na lǫm căti ună meară, s-na jucǫm cu iali di cǫn si vină tāti, si-u turim meara și s-na pudardicǫm ca dupu meară».

20. pristi cǫt-va văcǫt ia-la tātă-sa cu mūmă-sa și iel' li șutniră mearili și si pudardicară ca dupu iali.

21. ca șăzūră și tsel'a fitšoril' lără si-u ạntreabă mul'area: «iundi ts-a mări fitšoril'? ia bărbāt-tu fatsi daviiă, că si dus-au la lucru, că vinit-au căsă nu l'-au flat-au fitšoril'; ti-ntribat-au tini tu ạl' zis-ai că murit-au; ti vicnit-au si-l'-li spuń groburli, tu nu li spus-ai. ună uară zis-ai că muriră, lantă uară ca fuziră, și nu-l' spus-ai».

22. și ia tăcù, nu putù si prizăzburască.

23. tumtsea tsela unu fitšor ạl' zis-au la tātă-su: «tu nu pots si cunoșt di pri ua vrin?» și tātă-su si turì pri eł, lu gușnì și unu și lāntu. și-l' zisiră la mūmă-sa: «tu mo tse tser, si sfiteș ili si slujǫș?» ia zisi «si sfites». și iel' ạl' dat-au foc, ạu arsiră și io ạń vinìi di cola.

24. pricazmă-ń știiam, pricazma va spuș, cǫt putui, cǫta va mintšunai.

Același.

85. *Fitšoru di ạmpirāt, divu uom și rāpca.*

1. Ra ună uară un ạmpirāt și ạș vę un fitšor; și tsela fitšoru ạl' zisi: tāti, să mi duc să mi zășătăies?» și tātă-su ạl' zisi: «du-ti, tucu lę-ts unęc pāri».

2. și ạș lǫ pāri și mǫinista ạncă di la pruvidęrę ạncălicǫ cału și lǫ drūmu și la stımnì ăn un mūnti lăngă ună pęștiri.

3. și ieł la ligǫ cału di una șumă și zisi: «ai, ua să mi culc» și tamam ạntrǫ an pęștiri și-ạș scǫsi sucărdę, ca ra ud di plǫiă și etca-la un

u̯om i̯undi vini ca vrină metšcă goł ăn per și una că ạntrọ ăn pẹștiri și ạl' zisi: «tsi ti poartă u̯a?» și la cătsọ di gușă.

4. tsela fitšoru si ạntărì la tsănẹri și tsela tsọń și tsela tsọń și căzù tsela divu u̯om, ară tsela fitšoru si alnì ăn per și ạl' tsi pugudì un cutsitāș ăn brọn și ca la scọsi di-ună-u̯ară și ạị la pusi pri gușă, ạl' zisi: «tse tser să-ts fac mo?» și tsela divu u̯om zisi: «aman tse bun tser să-ts fac?» tsela fitšoru zisi: «i̯o tsi lucru am di fatsiri tu nu la pots sfărșọri, tucu să ti jungl'um».

5. și tsela divu u̯omu zisi: «aman, spuni, belchi să la sfărșọs» și fitšoru zisi: «i̯a tse tser să-ń fats: «ăn filẹn loc ari una fẹtă tsi-u vẹgl'à un nor, ca să ti duts ăn sinor, cọn să zăburi̯ască să ti moară. i̯o tsista bun tser si-ń la fats; acu ạu̯ putem lāri doi̯l' priună, să ti las, acu nu, să ti jungl'um».

6. și tsela divu u̯om zisi: «toi̯ să videm, i̯o nu pot tucu să-ts dar ună carti și să ti duts la frāti-ńu s-l'u dai̯ tsẹstă carti, i̯eł poati s-la sfărșască tsista lucru».

7. tsela lọ lāf, la lăsọ și ạl' dẹdi carti divu u̯om la fitšor și tsela fitšoru la ạncalicọ cału și chinisì si ducă.

8. și ca ạmnọ, ạmnọ, ca dẹdi di ună crēmnă, tucu ișọ un dẹd moș și ạl' zisi: «tsi ti poartă bra mīluli u̯a?» i̯eł ạu̯ scoasi cartea și ạl' dẹdi și tsela dẹdu zisi: «zăstoi̯ unẹc să mi duc la sōru-mea; i̯a ari doi̯ cal'. acu li da, să fatsim lucru; acu nu li da, nu putem fatsiri tsiva».

9. tsela fitšoru stătù cola și si dusi tsela dẹdu la sōru-sa lui̯ și li lọ doi̯l' cal' și ạl' zisi la fitšor: «ạncalică tu pri tsista cał, ma să ti tsoń bun, să nu caz».

10. și ca ạncălicară șimidoi̯l' și ca budnĭră tsel'a cal'il' unẹc se-ardicară pri vint, fitšoru căzù și ca ạncălicọ ară, napcum si tsănù bun și ạl' zisi: «ai̯ să na dutsim si lom apu di doi̯ mūnts tse si ạncl'id și si dișcl'id. acu putem lāri apu di cola, si putem fatsiri lucru, ără-cu nu putem lāri, nu puten fatsiri tsivà».

11. și la dẹdiră putẹri la cal' și zisi tsela dẹdu la tsela fitšoru: «tsọni-ti mult bun ca si tsrăpnim și căt pots si ti tsọń bun ca si fuzim, că si nă moară mūntili u̯à».

12. și că tsrăpniră apu, la fugă, coada lu cału lu fitšor l'u cătsọ mūntili și cału lu fitšoru rămasi fără coadă.

13. dupu tse lară apu, chinisiră si ducă la fẹtă. și ca ạmnară, ạmnară, ạntrară ăn sinor și ạl' zisi dẹdu la fitšor: «dupu mini si eș cu cału și cọt pots si ti tsọń și ca să na dutsim cola, tsẹ fẹtă ăi̯ ăn purtucală. una ca s-nă dutsim să-u lọm și sa fuzim căt putem ca să nu na i̯ungă u̯om, că nōru pănă-i pri māri poati lăgari dupu noi̯, ca si ișọm pri uscāt, i̯el nu poati si facă tsivà.

14. și ca-u lāra tsea fẹtă fuziră cu māri silă și i̯el' ișọră din māri și nōru li pruchi̯o și zisi: «ah! bătărnitšos vămpir, tu la făseș tsista lucru, tucu tsẹsta si ts-u scot la tini».

15. dẹdu zisi la fitšor: «du-ti tu cmo sănătos cāsă. ma pănă si nu ti duts cāsă, să nu l'upeș prătucāla».

16. bun ma fitšoru, ca pruchịo̧ di cătun, ạu̯ dișcl'isi și din prătucālă ișo̧ ună fito̧ńă mult bună. bun ma ra goală și la fitšor ạl' ra rușo̧ni s-u ducă cāsă.

17. ạu̯ pusi pri un i̯avūr și si dusi si leà cămeș di cāsă. păn si s-ạntoarnă di cāsă ișo̧ ună rāpcă cu ună feată și-u pusi ăn locu lu fẹta lu rāpcă și fẹta u turiră ăn un vir i̯undi si fẹsi un pẹști.

18. fitšoru ạu̯ lo̧ rāpca si-ạnsuro̧ și fitšoru ạl' zitsẹ: «tucu tse co̧ta i̯eș nẹgră?» — «cum si nu i̯es nẹgră ca mi pitšo̧ soarli și nigri, zisi rāpca».

19. un piștār si dusi si catsă peșt din tsela vir că vẹ un pẹaști cari nu puteà si la catsă nitsi un piștār și tsista piștār la cătso̧ și si dusi si la vindă priună cu lānts peșt și vicnì ăn cătun: «o, pēșt, pēșt» tsela fitšoru ișo̧ si cumpără și la vizù un mult bun și zisi: «co̧t la dai̯ peștili tsista?»

20. — acu tser s-la lẹi̯ «un tširec di liră».

— bun la lẹu̯.

i̯eł la lo̧ și si dusi cāsă s-la frigă. co̧n la frizẹ sărì ună lușpi pri badžă ăn grădină. din i̯a ișo̧ un mer. meru, co̧n si dutsẹ si rupă mẹri fitšoru, si plicà, ară la rāpcă si ridicà ăn sus.

21. zisi rāpca: «si la tăl'o̧m meru, nu la voi̯ i̯o» și la tăl'ară. și ca tricù pri cola ună bābă, lo̧ ună pratšcă și si fẹsi fẹtă.

22. ca-u pusi ăn cămară și co̧n ișo̧ bāba di cāsă, di tot ạl' fătsẹ: ạl' miturà, apu ạl' lăi̯à, di toati ạl' fătsẹ. și tsea bābă zisi: «cari ạń li fatsi tsẹști lucri?» i̯a si zătšudì și bătù ună carfii̯ă ăn prag, ca să-u calcă fẹta.

23. tuntsẹ tsẹ zuu̯ă ạl' tsi sparsi la rāpcă ghirdānu și si uzo̧ că ari mort ună fẹtă di carfii̯ă și la ari ăn pitšor.

24. și tsela fitšoru ạu̯ lo̧ apa cari ạu̯ vẹ lat dintru doi̯ mūnts si dusi la tsẹ bābă și l'-u sco̧si cărfii̯a din pitšor. și-al' turi apu di tsẹ ghii̯ă și ạnghii̯ă tsẹ fẹtă.

25. și ạl' zisi fitšoru la tsẹ fẹtă: «nu pots să la dar ghirdānu la mẹ mul'ari?» tsẹ fẹta zisi: «bei̯chi s-la dar» și una ca la lo̧ ghirdānu ăn mo̧ń și si dăro̧ ghirdānu. și ạș la tsinù tsẹ fẹtă la i̯a și tsẹ rāpcă ạl' zisi la fẹtă: «do̧-ń-la ghirdānu tsista ghirdān ăi̯ meu̯».

26. și tsẹ fẹta lo̧ să spună: «nu știi̯ co̧n ram i̯o pri i̯avur, co̧n vinits priună cu mūmă-ta di mi prinsi di pri i̯avur și căzui̯ i̯o ăn vir, și tu ti puseș ăn meu̯ loc și i̯o mi feș pẹști. și nu știi̯ co̧n si vindẹ tsista pẹști di co̧n tsirẹ si la lẹ to̧u̯ u̯om și tu zitsẹ: «nu la voi̯ i̯o tsista pẹști?» și ca la pusi sì frigă și ca ișo̧ ună lușpi ăn gărdină și ìșo̧ un mer. și con vinẹ tău̯ u̯om si fătsẹ slojnic, ară co̧n vinẹi̯ tu să rup si ardicà. și tu la tăl'aș meru și ca tricù pri cola ună bābă, lo̧ ună pratšcă și ạu̯ dusi pratšca cāsă și i̯a ạnghiì. și ca tsi sparsi ghirdānu la tini tots si măntšo̧ră, nu putură s-la dară. i̯o ăn mẹli moń ună că la lai̯, si dăro̧».

27. tuntsẹ fitšoru zisi la rāpcă: «tsi tser si-ts fac, rāpcu, la tini; să sfiteș ili să slujo̧ș?» i̯a zisi: «să sfites» și ạu̯ ạnviì ăn ună ruguzină și ạl' dẹdi foc. și napcum lo̧ ieł fẹta.

Nicola Tanur (de 12 ani, Luguṇța).

86. *Uomu scăpat di calǫtšcă și nișanliia cal.*

1. Ună uară ampirātu șădę la un cavinē și slăgăià cu criełu ca tots tsel'a tsi șădę la cavinę: andoi si fălę, andoi si plăndzę di fitšoril' lor. Ama tsela ampirātu mult slăgăià că nu vę fitšor ca si fălească și ieł și si plǫngă. tuntsę vinì la āmpirātu un odžă și al' zisi: «ampirāti, tsi cota ieș ăn găilē?

2. — cum să nu ies ăn găilē cǫn tots si făles și si plǫng, cǫn io no-am ni s-mi plǫng ni s-mi făles?

3. — nu dǫnă găilē. na, io să-ts dau trei męri, să ti duts cāsă, să li mănānts cu ta mul'ari: ńezu la voi doil', ara șlupca la iapă. napcum să rudęscă și iapa și mul'arę, ama io să ies nun.

— bun ăi.

4. fęsiră șa cum zisi odža, li măncāră męrili și rudi mul'arę și iapa. fitšoru și cału criștę cǫt un uom cręști ăn un an, ara ieł ăn ună zuuă. și fitšoru si fęsi di zuuă-zuuă mult māri și juni. și ampirātu zisi: «nu la voi ieu tsista fitšor ca s-mi tăltšască» și bătù til'al pri urdină, cum ca să la jungl'ă ampirātu fitšoru.

5. uzǫ și odža și ună-ș-ună lăgǫ odža să la bātiză; și ampirātu taman ai la vę pus cāpu pri lemn ca s-la jungl'ă și tucu vinì odža și al' zisi la-mpirātu: «să la jungliș tucu, toi, să la bātiz să l'-u pun numi, di napcum jungl'ă-l'a».

6. și odža l'-u pusi numi la fitšoru uomu scăpāt di călǫtšcă», iar la cału l'-u pusi numi «nișanl'iia cał». dupu tse la bătizǫ odža fitšoru, ampirātu al' la dędi cału, ai dędi pari și ai zisi: «fui!»

7. că amnǫ, amnǫ dędi di un uom iundi vigl'à ună izvoarcă tsi vę apu ghiiă. fitšoru cu cału al' zisi la tsela tsi ra lăngă izvoarcă: «tu cǫta ieș juni, uomu di ca să moară l-anghieș». ieł zisi: «cǫta sam tucu ari un mult juni tsi al' zic uomu scăpat di calǫtšcă cu nișanliia cał».

8. că amnǫ, amnǫ, dędi di un lānt uom tsi sărę di pri un mūnti pri lānt ș' al' zisi: «tsi cǫta juni ieș!» ieł zisi: «sam juni, tucu un lānt ari mai juni tsi al' zic «uomu scăpat di calǫtšca cu nișanliia cał» și fęsiră sots și cu tsela; și chinisiră tots treil'.

9. că amnară, amnară, dędiră di un lānt uom tsi la ardicà mūntili cu mutsătsili; și tsista al' zitsi: «cǫta ieș juni, cu mustătsili la ardits mūntili» ieł zisi: «sam juni tucu un lānt ari tsi al' zic «uomu scăpat di calǫtšcă cu nișanliia cał». și lu-ampirātu fitšor la lui sots la dędi tots treil' căti-un nișan și la zisi: «io s-mi duc să ved «ubăvil'a loculu », și cǫn să nigrească tseșt tre l' nișanur, tsi va li dau, tuntsę io sam mort și vo să lăgats».

10. și l'i lăsǫ tsela treil' ăn ună căsăbā și chinisì si ducă să veadă «ubavil'a loculu ».

11. că amnǫ, amnǫ, dędi di ună bābă și la antribǫ tsę bābă: «iundi ti duts bri mīluli?»

— mi duc să ved ubuvil'a locului.

12. — să ti duts tucu la ușa cǫn ạntriș ari un lup, ară la lāntă ușă ari un răslan, ară la treịli ușį ari șǫrp și lānti multi divutiń divi.

— cum să dar mi?

13. — s-la ạnvieș direptu pitšor ăn ịer s-ạncalits pri cał, să lęį tšămugu di ịer ạntru tini și să antriń.

14. că ạntrǫ ịeł la di prima ușă, ișǫ lupu și ịeł ạl' la pusi pitšoru ăn rost și ạį la dispicǫ rostu; și la dǫuli ușį ișǫ un răslān și ịeł ca la zănvărtì buzdugānu, că l'-u dędi ăn frunti și la tăltšǫ. și răslānu zisi: «acu ịeș di mumă rudit, măịnę ancă ună ụară»

15. ịeł zisi: «ună ụară mi-ari fat māma și ịeụ ună ụară măịnes» și antrǫ ănăuntru și tsę fętă ạl' zisi: «tsi ubideș?» ịeł zisi: «tsivà».

15. tsę fętă la știịà că ari trei per ăn cap și ạl' zisi: «toį, să-ts zăcat ăn cap unęc» și lǫ să-l' cată și ạį li tăl'ǫ peril'. și murì fitšoru, ịar la tsel'a treịl' la nigriră nișanurili. și lăgară dupu ịeł, și ca si dusiră la poarta să antră, ară vę divutiń.

17. tsela cu mustătsịli li pusi mustătsili și tricură pisti mustăts. ạntrară lăngă lor sots cari ra mort și tsela tsi-u vigl'a izvoarca, ca-l' turì unęc apu ăn cāp și ạnghiì lor sots. ịeł mo zisi: «aį să nă dutsim cāsă unęc». și si dusiră tots priună la ạmpirātu. și ạį zisi fitšoru la ạmpirāt: «ịa tsi chịar feș tsista treịl' și fęta».

18. tuntsę il'u lu ạmpirātu l'i vicăì tots izmichịaril' ca s-la jungl'ă. ạmpirātu și izmichiaril' nu vrură s-la jungl'ă. tuntsę il'u-su scǫsi călǫtšca și la jungl'ǫ ạmpirātu. și luį sots tsi-u vigl'à izvǫrca ạl' turì unęc apu și ạnghiịră. ạmpirātu nu viruì. tuntsę tsela la scǫsi revōlu, la tăltšǫ și ạl' dędi apu ghiịă și la-nghiì. din tsęsta ạmpirātu că-i maį vrednic il'u-su și l'-u dędi ạmpiratsiịa la ịeł.

Același.

87. *Pricazma lu Nitsă fălitoru.*

1. Ună-ụară ra un ụom mult mintšinos și fălitor, ama itš nu vę putęri; ra di tots bătut.

2. nitsă, cǫn ạmnà drūmu, bătù di un duchịan; tsela vę unsă ună cārti cu ńari și raụ dunati pri ịa patru suc. di muști și ịeł ca măịnì cu mǫna, li tăltšǫ toati.

3. mo ịeł tsi fęsi? si dusi la ună tšeșmă și pisăì ună cārti și ạụ lipì di zidu lu tšeșma. ăn cārti zitsę: «nitsă capidānu cu ună plịusnitsă tăltšǫ patru suti di sūfliti, și zitsę, cari ăį tsǫni la s-vină și la s-leà apu di ụa».

4. după unęc văcǫt vinì un chirchez si lę apu. ịeł si zăcătǫ la cārti și ca vizù că un ụom mult iuni ari ụa, si spărù și fuzì di frică fără apu.

5. ca si dusi cāsă l-ạntribāră: «di tsi nu duseș apu?» ịeł zisi: «mi spăruį că ịa tse și tse vizuį una cārti lipită la zidu di tšeșmă: nitsă çapidānu cu un trisnic tăltšaști patru suti di sufliti și cari ạį tsǫni la s-vină si lę apu di ụa».

6. mārili chirchez ca uzǫ șa, si sculǫ și si dusi la tšeșmă și ai tsi rugǫ la nitsă să la lasă să ampl'ă apu și la lară cu di ca frāti. bun ama nitsă ra mult linos; chirchezil' ai dutseau di toati tsi vę nivol'ă.

7. vinì un văcǫt ca chirchezil' să aibă cavgă cu un ampirāt. nitsă ca uzǫ, zisi: «aidits dupu mini, io si ies năinti și voi șa sa tsăpats: «fuzits dușmani că ia-la nitsă capidān, căti patru suti di sufliti la un trișnic tăltšaști».

8. cǫn uzǫră șa dușmanil', si spărură și fuziră. mo si dusiră cāsă cu ihtibar ca 'nvinsi niță. mārili chirchez ai zisi la nitsă: «șǫz tu ua lăngă noi și nu dună găilē di tsivà». bun ma lāntsil' sots nu la vrẹu că tucu izmet al' fătseau.

9. ună-uară al' zisiră: «du-ti și tu să lẹi apu». iel zisi: «bun ăi, mi duc» și si dusi. ună ca si dusi cola, lǫ să sapă și sotsil' lui la știtau să ducă apu și cǫn vizură ca zăbovì mult, si dusiră dupu ieł.

10. cǫn la vizură cǫt putę săpà, chirchezil' al' zisiră: «tse fats ua?» ieł zisi: «tser să-u duc cāsă, nu ca voi, să port cu fǫlili». chirchezil' zisiră: «aman džanăm tsi tser să fats, noi tsęstă apă nu-o vem saldi di noi, că-i di toată lumę.

11. nitsă zisi: «bun io n'am văcǫt să port apu» și si dusi cāsă. la trimęsiră si ducă lęmni. nitsa ișǫ lǫ zatsi fortumi și si dusi ligǫ, ligǫ toată zuua faz un di lāntsi și chirchezil' la ștętă să ducă lęmni.

12. ved că n'ari să vină, si duc și la ved iundi lęgă faz și al' zic: «tsi fats nitsă?» — tser si la duc urmānu cāsă, zisi nitsă, nu ca voi căti un fag si duc. și chirchezil' zisiră: «aman džanam noi tsista urmān nu le vem saldi di noi, că di toată lumea ăi». nitsă zise: «bun, purtats voi ca tsirets, ion 'am văcǫt să port lęmni».

13. și chirchezil' vizură că no-ari faidă, zisiră: «ai să la pupărim» și nitsă uzǫ cǫn zisiră șa iel'; ieł sęrta, cǫn si culcǫ, lǫ un lemn, la pusi și l a zăvii cu pucrovu.

14. chirchezil' al' turiră apu pupărită și zisiră: «la murim». mǫinista la zisi la chirchezil': «tsęstă sęră mult mi lăziră puritsil'». iel' si spărură cu tsista uom cǫt ăi juni, apa pupărită purits al' tsi fatsi și zisiră: «tsęstă sęră ai să la drubim cu băltiili».

15. nitsă ca uzǫ, lǫ un butšum la zăvii cu pucrovu și fuzì ieł. chirchezil' si dusiră cu băltiile că dędiră, că dędiră pri butšum și zisiră: «e! mo la tăltšǫm».

16. moinista si dusi nitsă și zisi: «e, tsęsta sęră mult mi mutšcară piducl'il'». chirchezil' si spărură: «e, no-ari faidă di tsista, ai să-i dǫm pāri și să fuzim».

17. mārli chirchez zisi: «nitsă na-ts un tăgărdžic di pāri și fui» nitsă zisi: «e, un tăgărdžic cari la poartă». mārli chirchez trimęsi un să-i la ducă tăgărdžicu pănă cāsă. ca si dusi proapi di cāsă, ai zisi la chirchezu: «e, ua ăn nostru cătun uamińil' tots cǫta sa juni cǫt mini și stoi ua unęc io să mi duc să la spun să si trăgnęscă».

18. nitsă si dusi cāsă și la zisi la fitšoril' lui: «lats tots căti un par i știtats că să vină ua voi șa să tsăpats: «carni di chirchez tsirem,

tāti». și ună ca ąntrǫ chirchezu, fitšoril' ca la zămăncāră tots cari cum poati, și ieł si spărù, la lăsǫ tăgărdžicu plin di pāri la nitsă.

19. mo nitsă junsi māri tšurbadžiia și zisi: «io si fac cavgă cu ąmpirātu și ąl' trimęsi cārti la-mpirātu: «ia să-ń-u dai jimitati di ąmpirătsǫl'a, ia toată să ts-u lęu cu nibun acu cats, că știi cari sam. nitsă capidānu cari, cu ună mǫnă cu un trișnic, patru suti di sufliti tăltšǫs și nu știu dali ai uzǫt că tots chirchezil' li zătrimurai».

20. ąmpirātu, cǫn uzǫ, si spărù și ąl' zisi: «aman tu și dōmnu nu voi ni cavgă ni tsivà, na-ts jimitati di ąmpirătsǫl'ă și lasă-mi. nitsă ąu lǫ jimitatę di ąmpirătsǫl'ă și junsi ąmpirāt și tucu bun tricù cu fălirę lui și io fug di cola si vă-u spun la voi cum si fęsi.

Același.

88. *Lūpu, ursa și lisitsa.*

1. Ra ună-uară trei frāts și si dusiră si sirbească ca si-ș scoată pāri si si rănească. ca ąmnară, tsela mai micu fitšor nu puteà si amnă și rămasi. cola si pugudì si aibă ună moară și ieł si scunsi lăngă tšarc. tsel'a doil' ąș fuziră.

2. lăngă moară si pugudeaști si vină lūpu, ursa și lisitsa. lisitsa zisi: «cu tse s-nă rănim tseastă iarnă?» iară lūpu zisi: «io am un bil'uc di uoi. toati sa loși di dălac, di sipănitsă și di mitil'. cu tseati s-mi rănes toată iarna; ăn tsela bil'ucu di uoi am un birbec māri cari ăi licuitor». ara ursu zisi: «io am niști pāri, cu tseali s-mi rănes».

3. fuziră lūpu, lisitsa și ursa și tsela fitšoru si sculǫ, li lǫ pārili și si dusi la tsela picurāru și la ąntribǫ cǫt la dǫ tsista ńelu. picurāru zisi: «itš nu la dau» — spuni džanăm. — ai si-ts spun: «una sută di liri» și la lǫ, la jungl'ǫ și midua l'-u lǫ și si dusi la ąmpirātu și la licuì și ąmpirātu ąl' deadi multi pāri.

4. tuntsea ieł si dusi cāsă cu multi pāri. fratsil' ca la vizură, zisiră: «s-na dutsim și noi cola și noi si flǫm pāri. viniră ară tsela lūpu, tsea-vulpea și tsea ursa. și zisi vulpea: «la mini ąń l'a veá lat pārili» — «mi și la mini, zisi ursa» — «mi și la mini, zisi lūpu».

5. tuntsea zisi ursa: «delmi că-i șa ai si videm sup moară, s-no-aibă vrin uom tse na li lǫ pārili». și si dusiră, la flară tsela uomu și la măncāră.

Hristu Regiu (de 12 ani, Oșani).

89. *Fitšoru și vuică-sa.*

1. Ra ună-uară ună mul'ari; tsea mul'ari veà trei fitšor și un frāti. și frāti-su ra fur. și tsela fitšoru mai mari zisi: «māmu, și io s-mi duc cu vuitši si fac furlǫc» și mumă-sa zisi: «du-ti» și fitšoru si dusi.

2. și vuică-sa ai zisi: «stoi tu ua că io s-mi duc la furarea» și-ș pusi pǫinea și apa pri un arburi nalt.

3. ca-i tsi primăncǫ la fitšor și ca-i tsi pribịù apu, nu puteà su-u lea pǫịnea și apa. și ca vinì vuịcă-sa searta, zisi la fitšor: «cum tricuș astăz»? și fitšoru zisi: «e vuịtši, astăz ịo muri di pǫịni» și vuịcă-sa zisi: «nu ịeș juns di ducă, du-ti cāsă» și fitšoru fuzì.

4. și lāntu fitšor mijlucānu zisi: «māmu, și ịo s-mi duc cu vuịtši la furlǫc» și mūmă-sa zisi: «du-ti».

5. și vuịcă-sa pusi pǫịnea și apa pri un arburi nalt. la fitšor că-i si primăncǫ pǫịni și-i si pribịù apu, si pusi pri arbori și-ąụ lǫ pǫinea și apa. cǫn si-ąntoarsi vuịcă-sa, ąị zisi: «cum tricuș astăz?» și fitšoru zisi: «bini».

6. mǫịnista si dusi cu vuịcă-sa să fură. lǫ un birbeatsi și fitšoru tsi si facă, scoasi ună tšoụlă din pitšor și ąụ turi ąntru ịeł. și vuịcă-sa zisi: «e tsi tšoụlă». și raụ dǫụ și fitšoru ąụ lǫ, ara tsea tšoụlă ș-u turi ară ąntru ịeł. și vuịcă-sa la lăsǫ birbeatsili și si dusi si-ąụ l'a și lāntă tšoụlă și fitšoru la lǫ birbeatsili și fuzì.

7. și cǫn s' antoarsi vuịcă-sa, vizù că no-ari birbeatsi și si dusi lăngă fitšor fără tsivà. și fitšoru vizù un ụom cari arà pri un munti și zisi la vuịcă-sa: «ver si l'a fur un boụ de la tsela ụomu?» și zăcătsǫ si tsǫpă: «e e un ụom cu un boụ și cu un măgar ară; și ụomu cari arà, si dusi si veadă cari ară cu un boụ și cu un măgar.

8. tuntsea fitšoru si dusi ąị la lǫ bou din laritsă cum arà și si dusi lăngă vuịcă-sa, la biliră, la frisiră și vuịcă-sa ąị zisi: «du-ti si leaị apu și napcum si măncǫm carni».

9. și fitšoru si dusi la apu și ąmpl'o un foali tsi la dărară di coaja di boụ și la turì ăn fearică și ąș lǫ un lemn și la zăcătsǫ si la bată bum! bum! și fitšoru zăcătsǫ si tsǫpă.

și vuịcă-sa si spărù și fuzì și fitšoru, si dusi și ąụ măncǫ toată carnea și vuịcă-sa rămasi flămund.

Același.

90. *Feata tsi si feasi sumuvilă.*

1. Raụ ună-ụară treị frāts și sōră nu veaụ. mūmă-sa zisi ună-ụară: «tucu si ąń da dōmnu ună feată di acu că-i sumuvīlă».

2. și di tuntsea ca zisi șa, chinisì greaụă și feasi una feată. tsea feată că vinì di un-doị ań, cătsǫ si māncă pișim di cal': i seară măncà căti-un cał.

2. ună-ụară zisi tsela mai mārili frāti: «stoị s-mi duc ună seară lăngă cal' si ved tsi ghiịatsă l'a māncă cail'.

4. Ca si dusi, toată noaptea cătǫ si veadă, nu putù si veadă. ca vinì dirip dimineatsta ąș zădurmì și ịa ąș la măncǫ și lāntu cał și ịeł nu putù si veadă.

5. ca vinì la lāntă seară, tsela mijlucānu frāti zisi: stoị, mo ịo mi duc si vegl'u. ca si dusi, tụată noaptea șizù. ca vinì dirip dimineatsta, și ieł zădurmì și nu putù si veadă tsi l'a măncǫ.

6. la lānta seară, tsela mai mīcu frāti zisi: «stoi̯, mo i̯o s-mi duc» și si dusi. ca vinì dirip dimineatsta cătsǫ si-l'-tsi doarmă și cătsǫ ca la durmirea.

7. bun ama ancă nu ra zădurmit și sōr-sa ișǫ di cāsă, vinì cola dirip la cał, la cătsǫ cału și la mancǫ.

8. ca si privizù, si dusi cāsă, spusi la frāts, la mūmă-sa și la tātă-su: «noastra sōră ăi̯ sămuvīlă, tucu aidits, i̯a si-ău tăltšǫm, tsi vrets tsea-i fatsits».

9. ară mūmă-sa zisi: «tats cola, cum șa si-ău tăltsǫm; ala: nu ău ver di tsea șa zits; cǫtsi nu vizură și lāntsil' frāts, tucu saldi tu vizuș?» ara i̯eł zisi: «ei, cum si vrets fatsits, i̯o si fug di ua» și si sculǫ, fuzì.

10. ca ąmnǫ, ąmnǫ, tsela mai̯ micu frāti junsi ąn urmān și ăn mējlucu di urman veà ună cāsă; și i̯eł si dusi cola la tsea cāsă.

11. ca si dusi cola, veà ună mul'ari tsi nu la vreà. ca si ąnlușǫ ună-uară tsea mul'area ąl' zisi la tsela fitšoru: «ăn fil'an loc ari un bustān mult bun, ama la veagl'ă ună lāmńă, acu pots s-ti duts si-ău leai̯ un bustān că di tsel bustan, treatsi mea lușutii̯ă.

12. și i̯eł si dusi cǫn durmeà tsea lāmńă și ău tăltšǫ și lǫ bustānu și fuzì și ąi̯ dusì.

13. i̯a ca vizù că nu la māncă, pristi un, dou̯, trei̯ zǫli ąi̯ zisi: «ei, nu ąń tricù lușutii̯a, tucu mo s-ti duts si ău leai̯ di la fil'an loc lāpti di la ună lāmńă, că cu tsea ąń treatsi».

14. și i̯eł si dusi ąts si scunsi cola; bun ma, cǫn ra i̯eł cola, tuntsea tsea lāmńă tsireà și feata și zisi tsea lāmńă: «tucu si aibă ună ghii̯atsă si zăstà uneac di mine, di, acu fac trei răslań si-ąi̯ dau̯ doi̯ la i̯eł și un la mini; ară acu fac tsints, tre: la ieł și doi̯ la mini».

15. și tuntsea ișǫ i̯eł și stătù cola pănă si dărudească și feasi tsea lāmńă tsints răslań și ąi̯ deadi trei̯ la i̯eł, ąi̯ deadi și lapti și i̯eł fuzì.

16. cǫn fuzeà dōmnu, tricù pri lăngă ună apu și tsel'a răslanil' cătsară si bea apu. ieł nu si zăcătǫ ca răslańil' bea apu fuzì și l'a pirdù răslańil'.

17. tsel'a răslańil' tsi ghii̯atsă tritseà pri cola, tot măncau̯. ună-uară si dusiră un tăbur di aschi̯er ca si l'a catsă tsel'a, bun ama tots l'a măncară.

18. tuntsea ąmpirātu zisi: «cari poati si l'a catsă tsișta răslań, si l'u u dau̯ jimitati di ampiratsǫl'ă și feata. ca uzǫ tsela fitšoru si dusi l'a ąngănǫ răslańil' și ąș l'a lǫ și ąmpirātu l'-u deadi feata.

19. ca tricură un-doi̯ ań tsea feată la 'ntribǫ: «cu tsi murfet i̯eș tu cota juni?» ară i̯eł ąi̯ zisi: «i̯o am trei per mai̯ lunz ăn vruu di cap, cu tsel'a sam cǫta juni».

20. ună-uară ąi̯ zisi la mul'ari-sa: «ua tsișta per și l'a puni un căti un di ca si vez, ca si dună per cup, si l'a săsneș răslańil' dupu mini; i̯el' s-mi află i̯undi si es di si es, că i̯o s-mi duc si pucat cāsă.

21. și i̯eł ąncalicǫ cału și chinisì si ducă. ca ąmnǫ, ąmnǫ, ca si dusi dirip cătun, scultă cǫini, no-ari si latră; căcǫt no-ari si zăcǫntă; uom no-ari si zăvrăjască.

22. ca si pucătǫ ăn lor triușă, ịa un ụom cu peru pǫn di brǫn, ịundi si chiptinà la vizù. ca si dusi cola, la priștitǫ și la pusi ăn căsă.
23. ca ạntrǫ ăn căsă ạị zisi la tsela fitšoru: «frăti, cu cǫti pitšoari ra cału?»
— cu patru.
— șiit cu treị.
24. la lăntă ụară ara la ạntribǫ: «frăti, cu cǫti pitšoári ra cału?» ară ịeł zisi: «cu dǫụ șiit» — itš, mo și tini s-ti mănc.
— ei, ca s-mi mănts, măncă-mi, tucu du-ti di ạts l'a tutšeà uneac dintsil' că ts-a (=tsi-sa) stricats di ụasi di cał, di napcunta s-mi mănts, ară ịo si-ạụ bat tămbūra.
25. cǫn l'a tutšǫ dintsil', ișǫ un șoaric și ạị zisi la tsela fitšoru: «du-o si-u bat tămbūra di fuị ụa pri mīca ușă, ca s-ti măncă». și ieł l'-u deadi tămbūra la șoaric și fuzì.
26. cǫn si dusi tsea sumuvīlă, no-ari ụom cuola. și cǫn veadi un șoaric ạụ bati tambūra și ịa si zgărpì cutru șoaric și la cătsǫ si la măncă.
27. bun ama șoaricu fuzì. și ịa si zgărpì si la prijungă tsela fitšoru ca si la măncă. și ca lăgǫ, lăgǫ la pruchịǫ; și tsela fitšoru ca vizù că si la jungă, vea cola ịundi ra ịeł treị pom mătšcats și ịeł si pusi pri tseali poamili și ịa la prijunsi și cătsǫ cu dints, la scoasi tsela unu pom și ịeł si pusi pri lăntu.
28. și ịa si tsela la scoasi și cum raụ unu lăngă lănti poamili, si pusi pri tsela lăntu pom. și cǫn vizù mul'area di căsă peril' dunats cup și ịa l'a săsnì răslănil', ș-ună ș-ună răslăńil' la flară și, ca-u cătsară tsea sumuvīlă, ạụ dispicară. și ịeł si disfeasi, ạș l'a ạngănǫ răslăńil' și si dusi căsă.

Stavru Papadumitru (de 12 ani, Cupa).

91. *Fitšoru și baba.*

1. Ra ună-ụară un fitšor. ịeł chinisì si ducă si sirbească și tricù pristi nǫụ munts, nǫụ ań di zǫli feasi și nǫụ tǫrur di pări căzăndisì.
2. și vinì loc si toarnă căsă să-ș veadă rămasnică-sa că ra tucmit și mūmă-sa cu sōr-sa.
3. cǫn vineà drūmu, tricù prin un ibăndà ni ụom veà ni tsivà; sucătsili veaụ ịarbă păn di brǫn, duchịanili toati dișcl'isi făr di stăpǫn, ăn nuntru saldi cucotsil' căntaụ și cǫịńil' lătraụ.
4. ca ạmnǫ, ạmnǫ pănă prin mejlucu di cătun, bătù di ună bābă moașă și-l' zisi: «eị ghidi bābă moașă, bul'că albă, nu-ń spuń drūmu ịundi ịasi?»
5. — eị ghidi puịuli la băba, nu sam bābă moașă, bul'că albă, că sam bābă moașă neagră; tšuma cătunu tsista la zăpustiị saldi cǫịńil' cu căcotsil' l'-aụ lăsat di baịa văcǫt am no-am măncat; cu tini nu si-ń la zăud rostu.
6. — mari rugămint ạts fac, bābu, nǫụ ań di zǫli nu sam dus căsă dǫ-ń dustur beri păn la mirindi pănă s-mi ved cu taịfa.

7. și ia-l' deadi dustur. ieł si dusi căsă și tšucnì la poarta lu rămasnică-sa și-l' zisi: «ua-s, rămasnică trei, torur di pări di con si-ts vină ăn crieł di mini si dai și pri suflitu meu» și aș fuzì.
8. di cola si dusi la sōră-sa și la ia șă ai zisi. di cola si dusi căsă, au flo mūmă-sa ăn tream prubărdită cu ună bul'că neagră. și ună că la vizù, au turì bul'ca din cap neagră și pusi albă.
9. și fitsoru ai prutsăpo: «ei ghidi māmu, nu tureà albă bul'că că curon si-u prubărdeș și șăzură ăn tream. ca si pruchio mirindea, ieł ai zisi la mūmă-sa: «du-ti māmu, di lea uneac di apu». bun ma ieł știià că si moară di tsea au trimiteà mūmă-sa.
10. ună tsi si dusi ia, ieł si dusi ăn grădină sub mer și-ș murì. con si turno mūmă-sa, la flo mort și ia di moncă aș murì.

Hristu Regiu (de 12 ani, Oșani).

92. *Fitšoril' și lāmńa.*

1. Ra ună-uară ună mul'ari cari nu rudę. Itš nu rudę vrin fitšor ili vrină fętă.
2. ună zuuă si dusi mul'arę la păzăriști, aș cumpăraro trei męri și vinì căsă.
3. tsęli treili męri li pusi pri pulitsă și ună męră au mutšco. și ca stătură, stătură tsęli treili męri pri pulitsă, ș-ișoră trei fitšor din tsęli męrili.
4. unu din iel' zisi: «io s-mi duc să-u tăltšos lamńa». și mūmă-sa zisi: «du-ti».
5. și ca chinisì, amno, amno drūmu, bătù pri un uom lăngă ună tšeșmă .și al' zisi tsela uomu la fitšor: «iundi ti duts tu?»
6. — mi duc să-u tăltsos lamńa.
7. — să-u tăltšoș lamńa, tucu acu u pots să-u bęi toată apa; acu nu-u pots, nu pots tsivà să-l' fats.
8. și fitšoru al' tsi dędi, bę, bę, bę, nu putù să-u bę toată. și tsela uomu al' zisi: «nu pots să-u tăltšoș lamńa». și ieł fuzì.
9. amno, amno drūmu și flo un uom vindę rachiia și al' zisi: «iundi ti duts?»
— mi duc să-u tăltšos lamńa.
— să-u tăltšoș, ama acu pots să-u bęi rachiia toată și vinu.
10. și fitšoru al' tsi dędi, bę, bę, bę, nu putù să-u bę rachiia și vinu și uomu al' zisi: «nu pots să-u tăltšoș lamńa». și ieł aș fuzì.
11. amno, amno drūmu, și si dusi la poartă lu lamńa; bini ma la poartă ra ună fętă cari au vigl'à poarta și ca lă vizù fitšoru că vinì, fęta cari au vigl'à poartà, si dusi al' spusi la lamńă ș-al' zisi: «māmu, un uom vini ua».
12. — pristi cari pūnti tricù? zisi lamńa.
— pristi pūntę di lemn.
— e! demi că pristi pūntę tsę tricù s-la tăltšom.

13. și fitšoru ạntrǫ ăn cāsa lu lamńă și lǫ lamńa să-l' dară cavē și ạl' zisi: «suflă la foc unęc să dărǫm mai̯ curǫn cavē și fitšoru cătsǫ si suflă și lă măncǫ tsela fitšoru.

14. și al doi̯li fitšor și eł șa fęsi cum fęsi diprimu.

15. al treili fitšor chinisì și i̯eł si ducă să-u tăltšască lamńa. ạmnǫ, ạmnǫ drūmu și la flǫ birda tsela u̯omu, tse ra lăngă tšeșmă și ạl' zisi «i̯undi ti duts?»

— mi duc să-u tăltšǫs lamńa.

— acu pots să-u bei̯ toată apa, să-u tăltsǫș lamńa; acu nu, nu pots.

16. și eł ạl' tsi dędi, ạu̯ bii̯ù toată apa și fuzì. și ạmnǫ, ạmnǫ, la flǫ tsela u̯omu tse vindę rachii̯a și vin, și ạu̯ bii̯ù rachii̯a toată și vinu, și fuzì.

17. si dusi la poarta lu lamńă și tsę fętă ra cola. că la vizù ca vinì fitšoru ạl' spusi la lamńă: «māmu, un u̯om vinì».

— pristi cari pūnti tricù? zisi lamńa.

— pristi puntę di i̯er, fată di i̯eraru nostru.

18. și fitšoru ạntrǫ ăn nuntru și cătsară să dară căvē și lamńa ạl' zisi la fitšor: «zăsuflă la fǫc unęc».

19. și fitšoru ạl' zisi: «suflă tu, că tu i̯eș mai māri», și i̯a cătsǫ să suflă. tuntsea fitšoru scǫsi răvolu, ạu̯ tăltsǫ lamńa și vini să-ń spună a mini și i̯o ạu̯ spun la voi̯.

Nicola Tanur (de 12 ani, Lugunța).

93. *Pricazma lu pădaru și lisitsa.*

1. Ra ună-u̯ară un pădār. Pădāru ra mult sirumà și eł nu vę lānt tsiva-godea ni mūmă, ni tātă, ni sōră, ni frāti, săldi ună calǫtšcă și un tufęc.

2. i̯eł vigl'a vińurli la cătunu. ună lisitsă vineà și măncà uvă și pădāru nu putù să-u catsă.

3. ună zuu̯ă ạl' vinì la pădāru ăn crieł să facă ună groapă zlămboacă. dupu tsi-u fęsi groapa, ạu̯ cupirì cu ună ruguzină și se scunsi cola.

4. ca si fęsi noaptea, lisitsa cum ra năstrăvită, vini să mănāncă uvă și cum ra ạntunęric căzù ăn groapă și si măntšà să i̯asă; tuntsę isǫ pădāru și ạl' zisi: «cmo ti cătsai̯, furuli, să videm tu di cari tsirę̯i să fuz». și lisitsa ạl' zisi: «ăman, pădāruli, lasă-mi nu mi tăltšà că i̯o si ti fac si lę̯i ună niveastă.

5. și pădāru ạu̯ gripì. tuntsę lisitsa ạl' zisi: «dǫ-ń călǫtšca să-u vindim». și u vindură pri un midžit și pădāru ạl' zisi: «cmo i̯o tsi si fac?» lisitsa zisi: «si vindim și tufęcu» și la vindură și tufęcu și lară ună frangă.

6. și ca lară drūmu, drūmu, junsiră ăn un urmān, cola ạș fęsiră ună colibă di lęmni. și ună zuu̯ă, ạl' zisi la pădāru: «s-mi duc să-u tser tšutura să li mirim midžitsil'» și pădāru ạl' zisi: «nu ts-ăi̯ rușǫni noi̯ vem un midžit, tini ạu̯ ver tšutura» și lisitsa ạl' zisi: «nu știi̯ tu».

7. tuntsę lisitsa si dusi la ąmpirātu ș' ąl' zisi: «ąmpirātuli, vinii să-ń dai tšutura să li mirim midžitsil' lu un fitšor cari-i mult tšurbadžǫiă» și ąmpirātu ąl' zisi: «să-ts dau» și l'-u deadi.

8. lisitsa căn u lǫ di cola, si dusi la pădāru și-al' zisi: «du-lă midžitu» și pădāru ąl' la dędi și la pusi ăn cripitură. pădāru cătsǫ să si trędmură ș'-ąl' zisi: «lisitsu, tu să-ń-li mănānts toati pārli și napcum nu știu tsi si dar». și lisitsa ąl' zisi: «tsę nu-i ta găilē» și si dusi să l'-u ducă tšutura.

9. ca junsi la poartă la ąmpirātu, vicnì: «ąmpirātuli, na-u tšutura», ara ąmpirātu ąl' zisi: «li mirits pārli?» — li mirim, zisi lisitsa.

10. ąmpirātu ca-u lǫ tšutura, vizù un mindžit pus ăn cripitură și cătsǫ si si tšudęscă și zisi: «tsista mult tšurbadžǫiă fitšor poati să iiă».

11. pristi cǫtiva zǫli lisitsa ąl' zisi la pădāru: «mi duc să-u lęu tšutura să li mirim franghili». ară pădāru ąl' zisi: «tsi, lisitsu, ąnluzǫș, tsi tser si fats ară?» ia ąl' zisi: «nu mi-ąntreabă tu că io di bun mi bat».

12. si dusi ara la ąmpirātu și ąl' zisi: «ąmpirātuli, să-ń dai tšutura să li mires franghili» și ieł l'-u dędi.

13. lisitsa că-u lǫ, si dusi ąu lǫ franga și ąu pusi ăn cripitură și l'-u dusi la ąmpirātu, și una-ș-ună ca-u vizù franga ăn cripitură cătsǫ să si tšudęscă și zisi: «cari știiă căti pāri si antrǫ tsęstă ua ăn cripitură».

14. pristi cǫtiva zǫli, ąl' zisi lisitsa la pădāru: «io s-mi duc să l'-u tser fęta lu ąmpirātu» și pădāru cătsǫ să si tšudęscă și zisi: «la cari, lisitsu, să l'-u tser fęta di ampirat?» ară lisitsa ąl' zisi: «mi la tini dę, cǫtsi nu ąu ver?» ară ieł ąl' zisi: «i ghidi, lisitsu, mi ąń da ąmpirātu fęta la mini?» — «acu, să vez tu cum să-u lǫm» ară ieł ąl' zisi: «aide să videm, tsi să fats că cu tini nitsi un nu poati să-ș lęgă uomu ăn sac».

15. lisitsa, ca si sculǫ di cola ǫndăr, ǫndăr si dusi la ąmpirātu:

— ąmpirātuli.

— tsi tser lisitsu?

— tsi să tser, ąmpirātuli, vinìi să ts-u tser fęta dupu fitšoru tsela tšurbadžǫiă la cari ąl' mirędm pārli cu tšutura.

— bun delmi șa, tucu să ni zăprislăgăim și pristi dǫu zǫli ieł ar' ăncoa.

16. și lisitsa fuzì di cola și si dusi lăngă pădāru ș'ąu ąntribǫ: «e, lisitsu, tsi făseș, tsivà nu făseș».

17. pristi cotivà zǫli, lisitsa si dusi la ąmpirātu și-l' zisi: «e, ąmpirātuli, tsi dărats, să ń-u dats fęta?»

— să ts-u dau lisitsu, tucu tsi zuuă să-u fatsim nunta?

— zuua cutari.

— e bun; delmi șa fǫ-ti azǫr tu di și io si mi fac azǫr.

17. și fuzì lisitsa di cola. ca si dusi lăngă pădāru, ąl' zisi: «io la dărai lucru fǫ-ti azǫr di nuntă» ama pădāru nu viruiă.

18. că vinì zuua di nuntă, si sculară pădāru cu lisitsa să si ducă la ąmpirātu. că chinisiră să si ducă ăn drūm, lisitsa cu ună tuiagă

cǫt putę măĭà la smărets și din smărets ișà fum ca di mărtin, ara ąmpirātu di pri un mūnti l'a cătà di cola.

19. ca junsiră la ąmpirātu, si zdrăvuiră și ąl' zisi lisitsa: «e, ąmpirāti, tsi pătsǫm».

— tsi pătsǫts lisitsu?

— videaĭ tu fum cola ăn cǫmp?

— videam; tsi raų tsęli fumur di cola?

— e, tsi raų ąmpirātuli, maĭ bun-ăĭ să nu-ts spun, tucu aĭ să-ts spun: cǫn vineam drūmu, și junsim ăn comtšucu tsela, nă iṣǫră niști fur și cătsară să na buĭascăṣi, mul'ts oamiń tăltšǫră și na lară și pārli și rūba luĭ, di tsea mo tiniru juni cǫta goł ăĭ. și ąmpirātu zisi: «delmi că scăpats ghiĭ, di pāri și di rūbă la s-iĭă găileĭa».

20. tuntsea ąmpirātu nărăntšǫ di ąl' dusiră ună rūbă mult bună și si primini tiniru juni. ama lisitsa ąl' veà zis la tiniru juni: «ca să-ts ducă rūba să nu ti prizăreș cǫta mult». bun ama fitšoru ară cătsǫ să si prizărească. la vizù ąmpirātu și zisi: «be chim nu la riseaști rubili tsęști tiniru, curǫn dutsits lānti». ș-ună ș-ună dusiră lānti și maĭ buni.

20. ca si ąntunicǫ, ĭel' tsinară și si culcară. bun ma ăn son ąl scăpǫ la tiniru juni și nu virę să si scoală. tuntsę lisitsa la 'ntribǫ: «ditsi nu ti scol'?» ara ĭeł ąl' zisi: «e lisitsu ąń scăpǫ ăn izmęni». și lisitsa zisi: «tii... mi cmotsi tsi mintšuń să-l' spunim, tsi mintšun să-u căvărdisim?»

21. tuntsę lisitsa si dusi la ąmpirātu și zisi: e, ąmpirātuli, știĭ tsi vis vizù tiniru juni? — tsi lisitsu? — ĭa tsi, ąmpirātuli: ăn vis fost-aų pri ună vęică ăn māri și tsea vęică si clătinsi di vint. și ąmpirātu ąl' zisi: «ĭo să ram, vreà să-ń scapă», ară lisitsu ąl' zisi: «mi tiniru juni ubav». «bręe, di tari lucru fęsi, curǫn izmęni» și ąl' dusiră izmęni.

22. dupu tsi si primini, măncāră și si chifuiră, ąų fęsiră azǫr nivęsta și ąmpirātu ąl' dędi la tiniru juni pāri mult și ună tăligă. ąntrară cu nivęsta și cu lisitsa ănuntru și chinisiră să fugă.

23. drūmu cum ąmnaų, flară un cunăc māri și mult nalt amă nu vę lumi că vut-aų cola un vămpir și li vę măncāt ųaminil'. și lisitsa zisi: «stats, va discălicats să 'ntrǫm ăn cāsă». ca ąntrară ăn cāsă, ṣăzură ăn-ună udaĭă tăvăndisită și mult si bucurară că ąș flară cāsă.

24. ună zuųă lisitsa durmę lăngă un bunar și pădāru ąų cătsǫ di pitšor și tsiręų să-u turęscă ăn bunar. tuntsę lisitsa ąl' zisi: «e pădāruli, ąń ul'taș bunu tsi la feș. lasi-mi tu, nų mi turę, tucu tu cată-ts di lucru tǫų cu nivęsta, și ṣa si ąnsurǫ pădāru cu jutoru lu lisitsa.

Vance Tance (de 13 ani, Lugunța).

94. *Fęta cu numę di fitšor.*

1. Ra ună-ųară un ųom și ųomu tsela nu vę itš fitšor și nǫų fęti. Ună zuųă ąų vicnì mul'ari-sa și ąl' zisi: «mul'ari, ĭo mi duc ăn ibandà la lucru și pristi zatsi-ań, acu fats fętă să-u jungliș, ară acu fats fitšor să la tsǫń».

2. și pristi ună zuu̯ă bărbātu si dusi la lucru. după nǫu̯ meș, mul'arę fęsi ună fętă și i̯a tsi să facă, la vicăì tot soi̯u lui̯ și l'a spusi tsi ạl' zisi u̯omu-su cǫn ișǫ la lucru. tot soi̯u spusi ca să-l' pună numi di fitšor și șa fęsiră.

3. numę l'u pusiră Ștefan. dupu zatsiań, bărbātu si turnǫ di la lucru și ạu̯ ạntribǫ mulāri-sa tsi fęsi și i̯a ạl' zisi că fęsi fitšor. ca uzǫ bărbātu-su că-i fitšor si bucurǫ mult și zisi: «dutsits-la s-la ved».

4. dupu tsi la vizù fitšoru, zisi: «sl-a tucmim mo». bun ămă fitšoru nu vru și tātă-su ạl', zisi: «cǫtsi, il'uli, nu ver să ti tucmeș». ara i̯eł zisi: «s-mi duc mai̯ di primă la lov și napcum s-mi tucmes».

5. tātă-su ca uzǫ că tseari să si ducă il'-su la lov, ạl' dędi un cał, un tufęc și doi̯ zăgar și șa ișǫ la lov. ca ișǫ la lov, fitšoru l-'u fęsi di cola cutru i̯undi vizù.

6. tricù ună zuu̯ă, tricù dǫu̯ și fitšoru cāsă nu si turnà; tātă-su cătsǫ si plǫngă, să la jălęscă ama fitšoru nu si priturnǫ.

7. fitšoru ca fuzì, ca ạmnǫ, ca ạmnǫ bătù pri un dęd moș și ca si pruchi̯o di i̯eł, ạl' zisi: «bună zuu̯a, moșuli» — bună zuu̯a, il'uli, tsi ubideș pri u̯a? — tsi să ubides dęduli, mi pirdui̯ di cāsă și nu știu̯ tsi să fac. — nu ver să ti glăves la mini să-ń-li pași uoili — voi, cum nu, zisi fitšoru, voi̯ s-mi glăves ca lānt no-am tsi să dar. ia tsești sa u̯oli meli: toati bilitsi și rusi.

8. mǫi̯nista fitšoru li lǫ u̯oi̯li și trasi cu chi̯usemu ănainti si ducă să li pască ăn un loc i̯undi vę multă i̯arbă. cola ăn tsela loc nu vę călcat lānti viti dintru că vę un lup mari. că si dusi Ștefan cu u̯oi̯li, idvai̯ li lăsǫ și ca ișǫ lupu. Ștefan ca la cătsǫ, la tăltšǫ.

9. la ńazăts, i̯eł li dusi u̯oi̯li să li mulgă și u̯oi̯li dędiră mai̯ mult lapti. năinti dădeau̯ trei̯ gălets și cmo deadiră tsintsi gălets. moșu tsela si tšudì mult di tsę si fęsi izmichi̯aru lui̯.

10. i̯eł vę și ună fętă ș'ạl' zisi: «i̯undi li pași tsista u̯om di cǫtă lapti dędiră u̯oi̯li». și fęta zisi: «tāti, i̯o s-mi duc dupu i̯eł, tucu să-ń leau̯ un culạc și un potš di apu».

11. picurāru, dimineatsta, li pridunǫ u̯oi̯li și ișǫ să li pască. fęta dupu i̯eł, scunjǫs, si dusi dupu i̯eł. picurāru ca li scoasi u̯oili ăn ună pul'ānă i̯undi vę i̯arbă mai̯ multă. fęta si scunsi și i̯a dupu un spin.

12. ăn tsela loc ra un porc māri și nu lăsà ghii̯ă muscă să calcă prin tsela loc. ună-ș-ună tsi junsiră u̯oi̯li cola, ișǫ porcu și cătsară să si mburască. ca si'mburǫră, ca si'mburǫră, zisi porcu: «bra Ștefan, tucu să ai̯bă ună picătură apu să vez i̯o tsi ạts dar». ara Ștefan zisi: «e bra porculi, să ii̯ă fęta lu chi̯ai̯a să-u batšcu să vez tsi ạts fac și i̯o».

13. și fęta cum ra cola uzǫ tsi zitseà picurāru, ișǫ și si dusi și al' deadi ună mutšcătură di culācu cari la vę di cāsă. una-ș-ună tsi ạu̯ măncǫ mutšcătura di culāc, ạl' vinì cuvetu și ạl' la tălǫ capu.

14. fęta di bucuril'ă si dusi și ạl' spusi tsę tsi fęsi picurāru lor. ca vinì la ńazăts cu oi̯li, chi̯ai̯a ạl' zisi: «tsista bun tsi ạń la fiseș, i̯o ats li dau̯ oi̯li la tini și fęta mea». ara picurāru ạl' zisi: «spulai̯ti, dēdu, i̯o s-mi duc cmotsi pri drūm să-ń-la ubides căsmētu». și dēdu că uzǫ

lafurli cari li spuneà Ștefan, ạl′ zisi: «du-ti cu sănătati, delmi că nu ver să stai̯ la mini».

15. și dupu tsi ạl′ spulaitisì, ạș chinisì pri drūm și cum ạmnà pri drūm, flǫ un cul′b di sămuvili. sămuvila vẹ fuzit dupu măncāri și pul′il′ ăn lẹgăn cǫt putẹu̯ plănzẹu. Ștefan, ca u̯omu dōmnului̯, si dusi să li zălẹgănă unẹc și dupu unẹc văcǫt vinì și samuvila ș′ạl′ zisi: «tu, bre mīluli, ạń la făseș tsista bun?» — i̯o ninu. — delmi că tu, i̯elă di ạngl′ită trei̯ picătur di lapti din tsǫtsa mea». și Ștefan, ăn loc di dǫu̯ or, ạnglitǫ șasi glătchi.

16. și dupu tsẹ sạmuvila ạl′ zisi: «să ti duts ăn un loc ăn ună străvăliști di lăngă māri și ari unǎ gau̯ră și să i̯asă trei̯ cal′, să puń mǫń pri tots trei̯ și cari să si pleacă, să la laș și cari să si ardică ăn sus, tsela să la ′ncalits.

17. și fitšoru ạl′ bătscǫ mǫna și si dusi. dupu tsi si dusi cola și stătù lăngă gau̯ră, ișǫ un cał și eł li pusi mǫńli pri eł și cału si plicǫ; ișǫ și lāntu și eł si plicǫ. ca vinì la treili cał, pusi mǫńli pri eł și tsista, ăn loc ca să si pleacă, si ardicǫ ăn sus. tuntsea Ștefan si turì pri eł și cału cătsǫ si budăi̯ască, că budăì, budăì și ca vizù că nu putù să la cadă Ștefan di pri eł, ạl′ zisi: «e să-ń i̯eș ghiu̯ stăpōnuli, io vizui̯ că tu să-ń i̯eș stăpōn».

18. și fitšoru si spărù că vizù că cału pricăjaști, ama cału ạl′ zisi: «nu ti spar stăpǫnuli, tucu puni-ń chi̯ustecu și uzda și nu ti zăbăvẹ că prin multi mǫntsi ai̯ să trets pănă să junzi i̯undi ts-ăi̯ pisăit căsmētu».

19. ca chinisiră di cola, fitšoru ạl′ zisi la cał: «nu știi̯ vrin cătun u̯a proapi ca′ń-tsi fẹsi tǫngă că ari mult văcǫt di cǫn nu mi-am zăvizut cu nitsi un u̯om». cału ạl′ zisi: «pun-ti pri mini și să videm bei̯chim flǫm vrin cătun».

20. și ca cum ạmnau̯, junsiră ăn un casabā i̯undi șădẹ un ạmpirāt. u̯aminil′, ca la vizură di diparti, ạl′ zisiră lă ạmpirātu că un u̯om mari vinì. ạmpirātu, ca uzǫ șa, ișǫ să la prușteată. și Ștefan unǎ că si pruchi̯o di ạmpirātu, si disfeasi di pri cał și-l′ feasi timină.

21. ạmpirātu l-ạntribǫ di i̯undi vini și cum l′-ăi̯ numea; ară i̯eł zisi: «sam un u̯om pirdut și nu știu̯ tsi să fac și numea mea ăi̯ Ștefan voinīcu. ạmpirātu la lǫ lă i̯eł cāsă, bun ăma i̯eł vea și una fẹtă. fẹta ca-l vizù, l-arisì și-l′ zisi la tātă-su: «tāti, i̯o la tser Ștefan». și tātă-su ạl′ zisi: «delmi că tu la tser să ti-ạnsurǫm».

22. și ca vinì zuu̯a di ạnsurarea, dănară toată zăntunia și fẹsiră nuntă. dimineatsa ca si sculǫ, fẹta ra ạnvirinată, dintru că cupilașu nu va si culcă priună cu i̯a.

23. la dǫu̯li ser, la trei̯li ser cupilașu nu si culcà cu i̯a. și ạmpirātu tsi să facă ca să la pẹră zetu-su. ạl′ zisi la il′ă-sa să si facă loșă și să-l trimẹtă să-l′ ducă l′ubinitsă din tšiflichi̯u lu unǎ lamńă.

24. și fẹta si fẹsi loșă și ạmpirātu la vicăì fitšoru ș′al′ zisi: «e zetuli nivẹsta ta-i loșă și tsẹri l′iubinitsă din locu lu lamńa» și cupilașu zisi: «delmi că șa, ạń am nivẹstă pănă la moarti si lag dupu lẹc».

25. și șa Ștefan cumītu si dusi la cał și ąl' spusi și cału ąl' zisi: «la măncos lucru ti ari pus, tucu cu dōmnu nainti, beịchim la sfărșǫm».

26. Ștefan ąș fęsi crutsi și chinisiră. ca ąmnară, ąmnară, junsiră la locu cu l'ubinitsa și cału ąl' zisi: «disfǫ-ti, rupi dǫuă, li puni ăn disagă și ełă maị curǫn si nu ti măteș că napcum nu-i bun lucru.

27. Ștefan si dędi jos, rupsi dǫuă l'ubinitsă, li pusi ăn disǫz și fuziră cu cału. lamńa că picăsì ca uom acsen ari pri luị tšiflichi si gripì dupu ịel' și că lăgǫ, lăgǫ, că vizù ca nu putù să li jungă, si ąnvirinǫ și li blăstimǫ: «să da domnu că tsela tsi ăị pri cał, cu-i fętă, fitšor si facă; cu-i fitšor, feată să si facă».

28. și că cǫn di cola si pugudì blăstemu că Ștefan, cum ra fętă, si fęsi fitšor; ș-ună-ș-ună si picăsì că-i maị juni și zisi: «e, doamni, cmo-i di mini». și ca si dusi la ąmpirātu, si culcǫ cu fęta și ąmpirātu si bucurǫ mult că ari un ziniri tari juni. și ịo ąń viniị di cola.

Același.

III

GHICITORI.

(M I N T Š U Ń)

ACU

1. Mic sam,
Mari sam,
Toată lumea u ạnves.
Ugudeà, tse-i?

BĂLTIỊA

2. Am ună cătsaụă,
Toată zuụa latră.
Şi seara cọn vini,
Si culcă dupu uşă.
Ugudeà, tse-i?

3. Am un cọni,
Toată zuụa latră;
Ca vini searta,
Si scundi dupu uşă.

4. Belca-ń latră zuụa'n deal
Şi noaptea stă scunsă.

BOAREA

5. Ań am un porc ăn rid,
Ţucu fatsi gu-u, gu-u.
Şi nu l-ari locu.
Ugudeà, tse-i?

BRITŠU

6. Ań am, ạń am un pul',
Amnă di pri tumbă, tumbă,
Nits cọn nu zastà.
Ugudeà, tse-i?

ACUL

1. Mic sânt,
Mare sânt,
Toată lumea o îmbrac
Ghici, ce este?

SECUREA

2. Am o caţeà,
Toată ziua latră.
Şi când se face seara,
Se culcă după uşe.
Ghici, ce este?

3. Am un câine,
Toată ziua latră;
Când se face seara,
Se ascunde după uşe.

4. Belca îmi latră ziua în deal
Şi noaptea stă ascunsă.

VÂNTUL

5. Am un porc în deal,
Face mereu gu-u, gu-u.
Şi nu-şi găseşte astâmpăr.
Ghici, ce este?

BRICIUL

6. Îmi am, îmi am un puiu,
Umblă de pe o măgură pe alta,
Niciodată nu se opreşte.
Ghici, ce este?

7. Ań am un pul',
Tucu pri rid, rid amnă,
Făr di si si zăcătšască.

7. Îmi am un puiu,
Din deal în deal mereu umblă,
Fără se se oprească.

8. Ań am un gulub alb,
Tucu di pri tšucă,tšucă meardzi
(Tucu di pri zeană zeană meardzi)
Fără si zăstà.

8. Îmi am un gulub alb,
Mereu umblă din deal în deal,
(Mereu din deal în deal umblă)
Fără să se oprească.

BUMBACU CU VITLA [1]

9. Am ună bābă,
După un munti nęu̯ meardzi,
Dupu ună gărdușcă.
Ugudeà, tse-i?

BUMBACUL ŞI FUSUL

9. Am o babă,
După un munte ninge zăpadă,
După un gard.
Ghici, ce este?

BUREATILI

10. Am ună băsearică,
Pri un direc sta.
Ugudeà, tse-i?

CIUPERCA

10. Am o biserică,
Stă pe un stâlp.
Ghici, ce este?

CAI̯STURU CU CAI̯STURITSA

11. Ań am dǫu̯ cai̯sturitse, doi̯ cai̯stur, dǫu̯ pulchitsă și doi̯ cucurets.
Ugudeà, tse-i?

BĂRBATUL CU FEMEEA

11. Am două femei, doi bărbați, două puichi şi doi cocoşi.
Ghici, ce este?

CĂLINCA

12. Ań am un potš
Plin di mirdžań roși.
Ugudeà, tse-i?

RODIA

12. Am un urcior
Plin de rubini roșii.
Ghici, ce este?

CĂNDIL'U

13. Ań am un trindafil
Ăn mejlucu di ńari.
Ugudeà, tse-i?

CANDILA

13. Am un trandafir
In mijlocul (unei cantități) de miere
Ghici, ce este?

CAPU

14. Am ună leai̯că cu șapti gauri.
Ugudeà, tse-i?

CAPUL

14. Am o tigvă cu șapte gauri.
Ghici, ce este?

---

[1] Vezi No. 94.

CAPRA

15. Ań am ună bābă,
Pri iundi treatsi
Cǫti un bob al' scapă.
Ugudeà, tse-i?

CARTEA

16. Un cǫmp alb cu oi negri.

TŠARCU (DI MOARĂ)

17. Am un cupilaș răsidit din zur ăn zur tot cu răvoł și tot butšaști.
Ugudeà, tse-i?

18. Am un cupilaș cu 40 di piștol' ăn brǫn.

TŠOULA și UPINCA

19. Am una bābă;
Pănă-i uarbă,
Ăi bună.
Ca să-l'-tsi pruveadă,
Nu-i bună.
Ugudeà, tse-i?

TŠURAPU

20. Șarénu, marénu golu glupnuva.
Ugudeà, tse-i?

CORNU CU COARNILI

21. Am un ampirāt, aschieril' toți cu roși ruba sa priminits, iel cu veardi rubă.
Ugudeà, tse-i?

22. La un ampirāt tots aschieril' al' sa roș; ara iel ăi vinăt.

CAPRA

15. Am o babă,
Pe unde trece
Ii scapă câte un bob.
Ghici, ce este?

CARTEA

16. Un câmp alb cu oi negre.

ROATA MORII

17. Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere și tot bubue.
Ghici, ce este?

18. Am un flăcău cu 40 de pistoale în brâu.

GHEATA și OPINCA

19. Am o babă;
Până-i oarbă,
Este buna.
Când începe să zărească,
Nu este bună.
Ghici, ce este?

CIORAPUL

20. Prestriț, împestrițat [piciorul] gol intră înăuntru.
Ghici, ce este?

CORNUL CU COARNELE

21. Am un împărat, toți soldații sânt îmbrăcați cu haine roșii, el cu haine verzi.
Ghici, ce este?

22. Toți soldații unui împărat sânt îmbrăcați în roșiu, iar el este în haine vinete.

CUSORU

23. Ań am un dead
Cu'nn dinti'n gǫrb.
Ugudeà, tse-i?

24. Am un britš di pri ramură ramură meardzi.

FĂRINĂ DI ALB GĂRNIŞOR

25. Am un foali plin di alb mătšcats.
Ugudeà, tse-i?

FOCU

26. Am un boụ roş,
Iundi si culcă,
Iarbă veardi nu iasi.
Ugudeà, tse-i?

27. Ań am un boụ roş
Iundi şadi, iarba veardi
nu cucneaşti.

FUMU

28. Scandala mandala
Pană la Domnu.
Ugudeà, tse-i?

29. Tāta-su nu si rudì,
Il'-su si dusi la Dōmnu.

30. Tāt-su si dus-aụ ăn tser
Şi il'-su ancă nifat.

FUSU

31. Am un cupilaş,
Scupi-la ăn cur,
Puni-la pri cał.
Ugudeà, tse-i?

32. Am un cał
Scupi-l ăn cur
Ăncalică-la.

COSORUL

23. Am un moş
Cu un dinte în spate.
Ghici, ce este?

24. Am un briciu, din ramură în ramură merge.

FĂINĂ DE GRÂU ALB

25. Am un foale plin de bucăţi albe.
Ghici, ce este?

FOCUL

26. Am un bou roşiu,
Unde se culcă,
Iarbă verde nu creşte.
Ghici, ce este?

27. Imi am un bou roşiu,
unde şade, iarbă verde
nu răsare.

FUMUL

28. Scandala mandala
Până la Dumnezeu.
Ghici, ce este?

29. Tată-său nu se născù,
Fiu-său se duse la Dumnezeu.

30. Tată-său s'a dus în cer
Şi fiu-său încă nenăscut.

FUSUL

31. Am un flăcău,
Scuipă-l în cur,
Pune-l pe cal.
Ghici, ce este?

32. Am un cal
Scuipă-l în cur
Incalecă-l.

GARDU

33. Ună sută di frats
Ăn un brọn ạntsinș.
Ugudeà, tse-i?

GARDUL

33. Ună sută de frați
Incinși cu un singur brâu.
Ghici, ce este?

GHI̯UMU

34. Un rap cu ună mọnă.
Ugudeà, tse-i?

GHIUMUL

(urcior mai mare de aramă)

34. Un arap cu o mână.
Ghici, ce este?

GURA [1])

35. Ań am un ạịọr plin di cal′ al′bi. Saldi un roș în mējluc tucu ạl′ clutsăạști.
Ugudeà, tse-i?

GURA

35. Imi am un grajd plin de cai albi. Numai unul roșiu în mijlocul lor mereu îi ghionteşte.
Ghici, ce este?

ISCRA

36. Ia-u, ia-u și nu-u ari.
Ugudeà, tse-i?

SCÂNTEIA

36. Iată-o, iată-o și nu este.
Ghici, ce este?

BROASCA

37. Ploatšă disupră,
Ploatšă dijos,
Ăm ṁējluc răzint.
Ugudeà, tse-i?

BROASCA ȚESTOASĂ

37. Placă deasupra
Placă de desupt
In mijloc argint.
Ghici, ce este?

JEL′CA

38. Am ună babă cupirită cu ună scondură di jos și di disupra.

BROASCA ȚESTOASĂ

38. Am o baba acoperită cu o scândură de desupt și deasupra.

LĂSTINU CU TICFA

39. Tindi funi, dună gl′em.
Ugudeà, tse-i?

FOAIA DE DOVLEAC

39. Intinde funie, adună ghem.
Ghici, ce este?

LEAGĂNU

40. Am un cał, șaụa sub foali u poartă
Ugudeà, tse-i?

LEAGĂNUL

40. Am un cal, poartă şeaua sub burtă.
Ghici, ce este?

[1]) Vezi No. 41.

LIMBA

41. Ań am ună băsearică plină
cu cal′ al′bi̯ şi ăn mējlucu lor
ăi̯ un roş tse tucu l′a clu-
tsăi̯aşti.
Ugudeà, tse-i?

42. Ań am ună triuşă plină
cu cal′ al′bi̯, saldi un roş;
tse-i?

LIMBA

41. Am o biserică plină
cu cai albi şi în mijlocul lor
este unul roşiu, care îi tot
ghionteşti (loveşte cu piciorul).
Ghici, ce este?

42. Am o curte plină cu
cai albi, numai unul este roşiu;
ce este?

LINGURA

43. Ań am un bou̯
Tot antră ăn pleamnitsă,
Saldi coada nu-l′ antră.
Ugudeà, tse-i?

LINGURA

43. Am un bou
El intră întreg în grajd,
Numai coada nu-i intră.
Ghici, ce este?

LOSTU DI UŞĂ

44. Zuu̯a ’n zăndan,
Noaptea’n migdan.

45. Am un dead,
Noaptea i̯asi,
Zuu̯a si scundi.
Ugudeà, tse-i?

ZĂVORUL (de lemn) DELA UŞE

44. Ziua în întuneric,
Noaptea la lumină.

45. Am un moş,
Noaptea iese,
Ziua se ascunde.
Ghici ce este?

LI̯UBINITSA

46. Strinzi funea,
Dună leamni.
Ugudeà, tse-i?

PEPENELE VERDE

46. Strânge funea,
Adună lemne.
Ghici, ce este?

LUŞNACU

47. Am patru frats ăn ună că-
meaşă.
Ugudeà, tse-i?

NUCA

47. Am patru fraţi într’o cămaşă.
Ghici, ce este?

LĂSTINA CU TICFA

48. Tinde funia‘
Dună gl′em.

FOAIA CU DOVLEACUL

48. Tindi funia,
Adună ghem.

MAMCA

49. Am un chi̯esi plină di mel′.
Ugudeà, tse-i?

PIPOTA

49. Am o pungă plină de meiu.
Ghici, ce este?

MĂNUŞA DI STUMNNITŠCĂ

50. Ań am un dead
C'ună mănuşă'n gǫrb.
Ugudeà, tse-i?

MĂNERUL DE LA ULCIOR

50. Imi am un moş
Cu un măner la spate.
Ghici, ce este?

MAŞA

51. Ań am ună babă
Cu doi̯ dints mătšcats.
Ugudeà, tse-i?

CLEŞTELE (de prins foc)

51. Am o babă
Cu doi dinți mari.
Ghici, ce este?

MEL'U

52. Ań am un tăgărdžic
Plin di puparnic.
Ugudeà, tse-i?

MEIUL

52. Am o traistă
Plină de papară.
Ghici, ce este?

MOARA

53. Ań am ună babă,
Urdă cacă.
Ugudeà, tse-i?

MOARA

53. Am o babă,
Urdă cacă.
Ghici, ce este?

MUTUVILA [1]

54. Fiu̯ vaca, fiu̯ naca
Păn la rog mustăchina.

RĂŞCHITORUL

54. Fiu aşà, fiu altfel
Până la corn mustăți.

NASU

55. Seac di moali viseaşti.
Ugudeà, tse-i?

NASUL

55. Sec de moale atârnă.
Ghici, ce este?

NUCA

56. Ań am patru frats,
An ună cămeaşă criscuts.
Ugudeà, tse-i?

NUCA

56. Imi am patru frați
Intr'o cămaşă crescuți.
Ghici, ce este?

57. Pidisupra coajă,
Anauntru ńez.

57. Pe deasupra coajă
Inăuntru miez.

PALIŞNICU

58. Ań am un gulub alb,
tucu amnă pri sub pimint
şi nu si veadi.
Ugudeà, tse-i?

FIERUL LAT AL PLUGULUI

58. Am un gulub alb,
Mereu umblă pe subt pământ
şi nu se vede.
Ghici, ce este?

[1]) Ghicitoare bulgărească, în care sunt amestecate cuvinte româneşti.

PEARA

59. Ań am un boų breaz ăn frunti,
Tot antră ăn pleamnitsă,
Saldi coada nu-l' antră.
Ugudeà, tse-i?

PARA

59. Imi am un bou breaz în frunte
Tot intră în grajd,
Numai coada nu-i intră.
Ghici, ce este?

PIDUCL'U

60. Am un bil'ịuc di ports,
Tucu ăn urman pasc.
Ugudeà, tse-i?

PĂDUCHELE

60. Am o turmă de porci,
Pasc mereu în pădure.
Ghici, ce este?

61. Am un birbeatsi,
Antru doị muntsă si jungl'ă

61. Am un berbece
Se junghie între doi munți.

PODNITSA ȘI TSQSTU

62. Baba cucovi,
Dẹdu stupovi.

TAVA CU CAPACUL

62. Baba cucovi,
Moșu stupovi.

PORTSIL' CU JIRU

63. Au! au! pri cupatš,
Džingăr măngăr pri pimint.
Ugudeà, tse-i?

PORCII CU GHINDA

63. Au! au! pe copaciu,
Gingăr, măngăr pe pământ.
Ghici, ce este?

PORCU CU PEARA

64. Visuli visi.
Cartuli carti,
Părdna visuli,
G'uze cartuli.
Ugudeà, tse-l?

PORCUL CU PARA

64. Visuli atârnă,
Cartuli carti,
Beșì visuli,
Il luă cartuli.
Ghici, ce este?

PRĂȘLEANU

65. Am un dead,
Scupi-la ăn cur,
Puni-la pri cał.
Ugudeà, tse-i?

PRISNELUL

65. Am un moș,
Scuipă-l în cur,
Pune-l pe cal.
Ghici, ce este?

SCANDU

66. Am un dead
Cu treị par ăn grọb.
Ugudeà tse-i?

SCAUNUL

66. Am un moș
Cu trei pari în spate.
Ghici, ce este?

SOARILI

67. Ari un fur; tucu s'ąncl'iz,
Nu s'ąnclidi di eł ąş antră.
Ugudeà, tse-i?

SOARELE

67. Există un fur; oricât ai încuià
Nimic nu se încuie, el
își intră.
Ghici, ce este?

SOBA

68. Ań am ună feată,
Ăn iarna u vor tots,
Veara nitsun nu-u va.
Ugudeà, ce-i?

SOBA

68. Am o fată,
Iarna o vor toți,
Vara nu o vreà niciunul.
Ghici, ce este?

69. Ań am tse am,
Ni ăn misur si puni,
Ni ăn mọń si catsă,
Ma di eł ma dultsi no-ari.
Ugudeà, tse-i?

69. Am ce am,
Nici în strachină se pune,
Nici în mâini se prinde,
Insă mai dulce ca el nu există.
Ghici, ce este?

ŞANDANU

70. Am un dead,
C'un par ăn cur.
Ugudeà, tse-i?

SFEŞNICUL

70. Am un moş,
Cu un par în cur.
Ghici, ce este?

ŞARPILI ili NĂPRỌTCA

71. Di şărọt mai şărọt,
Ăn mọń nu si catsă.
Ugudeà, tse-i?

ŞARPELE sau NĂPÂRCA

71. De pestriț ce este,
In mâini nu se prinde.
Ghici, ce este?

STRUMINAREA

72. Am ună bâbă
C'un piduclu'n frunti
Ugudeâ, tse-i?

IMBOLDUL

72. Am o babă
Cu un păduche în frunte.
Ghici, ce este?

STĂRNIŞTEA

73. Cọti steali la Dõmnu,
Cọti tsapi ăn pimint.
Ugudeà, tse-i?

MIRIŞTEA

73. Câte stele sunt la Dumnezeu,
Atâtea țepi sunt în pământ.
Ghici, ce este?

STOG

74. Am un dead cu ună bilă'n cur.
Ugudeà, tse-i?

STOG

74. Am un moş cu un par în cur.
Ghici, ce este?

75. Am un moș
Sta pri ună bilă.
Ugudeå, tse-i?

76. Am una bābă
Sta pri una bilă.
Ugudeå, tse-i?

STĂRNȘTI CU SEATSIREA

77. Iundi criv l'utnic,
Tsi mi'ntreb capră.

STUMNITȘCĂ

78. Am ună niveastă,
Di la uom la uom meardzi
Și tots au sărută.
Ugudeà, tse-i?

SULU

79. Un lucru la tsots uaminil'
la tribuiaști și pri dou
leamni sta.
Ugudeà, tse-i?

TQMPĂNA ȘI FEATILI

80. Lucru ihtibăros ișo,
Glasu mari si uzo,
Lisițăli că ișoră,
Coadili năprătșoră.
Ugudeà, tse-i?

TUNITU

81. Am un lup, con zăurlă,
ăn lantă lumi si udi.
Ugudeà, tse-i?

TSĂTSĂLI DI VACĂ

82. Am patru stumnitșchi
Cu capu lănjos.
Ugudeà, tse-i?

75. Am un moș
Stă pe un par.
Ghici, ce este?

76. Am o babă
Stă pe un par.
Ghici, ce este?

MIRIȘTEA ȘI SECERA

77. Unde este ceafă strâmbă,
Ce mă întrebi capră.

ULCIOR (mai mare)

78. Am o nevastă,
Merge dela om la om
Și toți o sărută.
Ghici, ce este?

SULUL

79. Un lucru care trebuie la toată
lumea și stă pe două lemne.
Ghici, ce este?

TOBA ȘI FETELE

80. Lucru de seamă ieși,
Glas mare se auzi,
Cum ieșiră vulpile,
Iși întinseră cozile.
Ghici, ce este?

TUNETUL

81. Am un lup, când începe să urle
în lumea cealaltă se aude.
Ghici, ce este?

ȚIȚELE DE VACĂ

82. Am patru urcioare
Cu capul în jos.
Ghici, ce este?

TICFĂ

83. Tindi fuńă,
Dună gl'em.
Ugudeà, tse-i?

DOVLEAC

83. Intinde funie,
Adună ghem.
Ghici, ce este?

TIGAN'Ă

84. Ună călugăritsă
Cu ună cusitsă.
Ugudeà, ste-i?

TIGAIE

84. O călugăriță
Cu o cosiță.
Ghici, ce este?

U̯OCL'IL'

85. Am doi̯ frats,
Un munti l'a disparti;
Tucu si sigăi̯es si si veadă.
Şi nu si pot videari.
Ugudeà, tse-i?

OCHII

85. Am doi frați,
Un munte îi desparte;
Mereu se încearcă (tind) ca să se vadă
Şi nu se pot vedeà.
Ghici, ce este?

U̯OU

86. Am ună butseau̯ă plină cu vin și cu rachii̯ă, ama nu și burves.
Ugudeà, tse-i?

OUL

86. Am un butoiaș plin cu vin și cu rachiu, dar nu se amestecă.
Ghici ce este?

87. Am ună butseau̯a jimitati vin, jimitati rachii̯ă.

87. Am un butoiaș jumătate vin, jumătate rachiu.

88. Zid zăzidan,
Var vărusan,
Nitu dupcă,
Nitu prizǫrcă.

88. Zid zidit,
Var văruit,
Nici gaură,
Nici ferestrue.

UREACL'A

89. Jimitati di par di zid zăcătšǫt
Ugudeà, tse-i?

URECHEA

89. Jumătate de par de zid atârnat.
Ghici, ce este?

UŞA

90. Pri sfaca u̯om l'ąndireazi
Pri sfaca u̯om la prișteată.
Ugudeà, tse-i?

UŞA

90. Pe fiecare om îl îndreaptă,
Pe fiecare om îl așteaptă (primește).
Ghici, ce este?

VĂRTEŞLI

91. Ăń am patru suror,
Tucu si tsăpes şi nu pot
Si si jungă.
Ugudeà, tse-i?

92. Ăń am patru suror,
Tucu si putires şi nitscọn
Nu pot si si jungă.

VÂRTELNIŢĂ

91. Am patru surori
Mereu se alungă şi
Nu pot să se ajungă.
Ghici, ce este?

92. Am patru surori,
Mereu se gonesc
Şi niciodată nu pot să se ajungă.

VIRGHILI

93. Am un boụ,
Cọn si culcă,
Ụaosili ạl' tsi dună.
Ugudeà, tse-i?

VERIGELE

93. Am un bou,
Când se culcă,
Oasele îi se adună.
Ghici, ce este?

VITLA DI BUMBAC [1])

94. Am un munti,
La ună parti neaụă,
La lantă garduşcă.

FUSUL DE BUMBAC

94. Am un munte,
Intr'o parte zăpadă,
In cealaltă parte gard.

ZEASTILI

95. Am zaţi ọnş, tots cu
căti ună plọtšă ăn cap.
Ugudeà, tse-i?

DEGETELE

95. Am zece înşi toţi cu
Câte o placă pe cap.
Ghici, ce este?

ZUỤA ŞI NOAPTEA

96. Am dọụ suror, tucu si
putires, nu pot si si muịbă
nitsi unaụară.
Ugudeà, tse-i?

ZIUA ŞI NOAPTEA

96. Am două surori, mereu se
gonesc şi nu pot să se întâl-
nească niciodată.
Ghici, ce este?

97. Am dọụ suror, tucu pri urdin
puviles.

97. Am două surori, mereu pe rând
stăpânesc.

98. Ăń am dọụ suror:
Ună albă lantă neagră;
Tucu si putires,
Şi nu pot si si nuịbă.

98. Imi am două surori:
Una albă, alta neagră;
Mereu se gonesc
Şi nu pot să se întâlnească.

[1]) Vezi No. 9.

ARŞQNU (RĂŞQ̑NU)

99. Tse am di am?
— Am un frati, toată zuu̯a din cur ăn cap mearzi; ca vini noaptea, si fatsi ăn doi̯, si culcă.

Tse-i?

ARŞIN (cot pentru măsurătoare)

99. Ce am, de am?
—Am un frate, toată ziua merge din cur în cap; când vine noaptea, se face în două și se culcă.

Ce este?

UZIRU VACĂL'Ă

100. Tse am di am?
Am patru stumnitšchi plini di apu; tucu cu rostu la josu sta și nu si tureaști apa. Tse-i?

UGERUL VACII

100. Ce am de am?
Am patru ulcioare pline de apă; mereu stau cu gură în jos și nu se varsă apa. Ce este?

IV

FRAZEOLOGIE

A

1. *Flaș* **agru** *nisirbit* = ai găsit ogor nelucrat. Ai dat de pământ nemuncit ca să-l lucrezi tu și să câștigi de pe urma lui. Se zice unuia peste care dă norocul din senin, pe neașteptate. Cu acelaș înțeles și: *Flaș stărniști nipăscută, flaș punor nipăscut.*

2. *Flaș* **agru** *ningărdit* = ai găsit ogor neîngrădit. Se zice unuia care, în toate câte face, nu vrea să dea socoteală nimănui, care nu primește a fi controlat, care lucrează numai pentru interesele lui.

3. *Vezā-l'* **airu** = vezi-i norocul. Adică pricopsește-te. Se zice când cinevà încearcă să-și însușească pe nedrept lucruri străine. Cu acest înțeles și: *La s-ti pună pi pitšoari.*

4. *Tots* **alb,** *ịel negru* = toți alb, el negru. Se zice acelora cărora le place să contrazică pe alții pentru orice lucru. Cu acest înțeles și: *Tu la traz ăn mătasi, ịel ăn căpină.*

5. *Nu zburaști ịel că zburaști* **alba** = nu vorbește el că vorbește rachiul. Nu știe ce vorbește, este beat.

6. *Fachiru nitsi că u lipeaști di rost* **alba** = bietul nici nu-l lipește de gură rachiul. Se zice despre unul care bea mult, care este un mare bețiv. Cu acelaș înțeles și: *Nu-u putireaști alba* = nu ține de loc la rachiu; *tsọni piriz di alba* = postește de rachiu.

7. *Zuạă* **albă** = ziuă albă. Zi fericită: *Vizù și el ună zuạă albă* = a trăit și el o zi fericită.

8. *Al' pusi* **alcă** *di mutscă* = îi puse belciug la bot. Adică s'a făcut stăpân pe el, îl învârtește cum vrea el, l-a făcut să nu-i mai poată răspunde nimic, i-a închis gura.

9. *Treatsi* **ạmpirăteaști** = trece împărătește. Are tot ce-i trebuie ca să ducă o vieață liniștită, fericită, trăiește ca un împărat.

10. *Al'* **ạmpl'ară** *sămaru* = îi umplură sămarul. L-au bătut, i-au tras o bătaie zdrăvană. Cu acest înțeles și: *Aụ măncọ lu cusi.* Adică a mâncat ceeace mănâncă *cusi* (nume de câine cu coada tăiată).

11. *Cọt* **ạndeasă** = cât îndoapă. Mănâncă mult, se îndoapă mult.

12. *Cọti no-am* **ạngl'itat** *di la tsista ụom* = câte n'am înghițit dela omul acesta. Am răbdat, am suferit, am înghițit multe.

13. *Bărbatu u* **ạnvărteaști casa** = bărbatul o învârtește casa. Adică el este acela care duce greul pentru întreținerea ei.

14. *Ca vrin* **anghil** = ca un ânger. Foarte drăguț, frumos ca un înger. Cu acest înțeles (mai ales despre copilași și prunci) și: *Neagră noapti s-nu cadă pri el.* (Despre fete): *ca vrină lună.*

15. *Al' tsi* **ąmbăligǫ** *ăn chįesi* = i s'a bălegat în pungă. A dat norocul peste el, se zice când cinevà a câștigat parale multe și pe neașteptate.

16. *Tu di apu ti-***ąmbets** *nu di rachiįă* = tu de apă te îmbeți nu de rachiu. Se zice când cinevà vorbește prostii; bate câmpii.

17. *La cucǫnă l'-***ąngreacă** *ardžu* = la cucoană apasă cheltuelile. Adică cine vrea să facă pe boierul, trebuie să și cheltuească; obrazul subțire se ține cu cheltueli.

18. *Și apa* **u-ąncl'agă** = și apa o încheagă. Se zice despre unul care este foarte isteț, care, prin deșteptăciunea lui, face să se închege și apa. Cu acest înțeles și: *Și apa ąu zăįmtšaști.*

19. *Tsista pileaf ancă cǫta* **apu** *tseari* = pilaful acesta încă câtă apă cere. Despre o afacere care este încurcată rău și mai trebuie să treacă multă vreme până să se descurce. Cu acelaș înțeles și: *ąncă cǫta* **apu** *si cură* = încă câtă apă o să mai curgă.

20. *L'u tăl'ǫ* **apa** *dă lă moară* = i-a tăiat apa dela moară. Când cinevà aduce o pagubă cuivà, micșorându-i influența, autoritatea, libertatea ce aveà de a procedà după voie.

21. *Ąts turi* **apu** *ăn ugniști* = îți puse apă în vatră. Ți-a stricat treburile, îți merg afacerile foarte rău.

22. *Cǫn dorm și* **apili** = când dorm și apele. Adică în miezul nopții: «Furu vini cǫn dorm și apili, nu vini cǫn s-lą vez și tu».

23. *L-***ąrdicǫ** *lă cunac* = l-a ridicat la tribunal. A intentat proces în contra lui. Cu acelaș înțeles și: *Pri nalta l-ardicǫ.*

24. *Al' tsi* **ardicǫ** *coasta* = i s'a ridicat coasta. Pentru unul care devine obraznic, care își ia nasul la purtare.

25. *Din* **argătlǫc** *ghiįaști* = trăește din muncă de argat. Trăește din greu, o duce în sărăcie. Cu acelaș înțeles și: *Din sudoari ghiįaști*; (pentru femeile care trăesc din lucru făcut cu mâinile: împletit, țesut, cusut). *Cu ungl'ăli mi rănes.*

26. **Aspra** *roși nu peari* = aspra roșie nu piere. Iarba rea nu piere.

27. *Di* **atǫr** *capu ș-la da* = de hatâr capul își dă. Pentru hatârul altora este în stare să-și dea și capul. *Di atǫr și găl'ină fri.ă mănancă* = pentru hatârul (altuia) mănâncă și-o găină friptă.

28. *Nu frǫndzi* **atǫr** *și-ts frǫndzi capu* = nu frânge hatârul și-ți frânge capul. Fă pe placul altuia, chiar atunci când știi că este în spre răul tău.

29. *Al' lǫ* **azlǫcu** = îi luà azlocul (praf de pușcă ce se întrebuință odată la puștile cu cremene. Arom. *agzote*). Se zice când cinevà întrerupe pe unul care vorbește cu o vorbă de spirit în așà fel încât îl face să se zăpăcească și să-și piardă șirul vorbirii. Se mai întrebuințează și cu înțelesul de a lipsì pe cinevà de partea cea mai principală dintr'o afacere.

B

30. *Con și pișă* **bābili** = când se pișă babele. In faptul zilei, în zori de zi, dis de dimineață: «k'inisi di casă con si pișă bābili».

31. *Tur à-ń doamni prin* **badžă** — *Măntšia-ti să-ts dau* = varsă-mi doamne prin bagiă! — muncește-te ca să-ți dau. Adică pentru ca Dumnezeu să-ți ajute trebuie și tu să te ajuți; să muncești, altmintrelea mori de foame.

32. **Boaliz** *mănāncă* = mănâncă băligi. Spune minciuni.

33. *Cată că* **bărsoghir** = se uită ca (un) nătărău.

34. *An'-tsi pruvisì ca* **bărsoghir** = mi s'a atârnat ca (un) nătărău. Se zice despre unul care vine nepoftit, care se bagă nechemat.

35. *Ăn* **bărlogu** *di coni ubideș poni* = în bârlogul de câini cauți pâine. Se zice când cinevà cere dela altul un lucru imposibil.

36. **Bătù** *zeazit* = bătù deget. Și-a pus degetul, semnătura. S'a iscălit.

37. **Budălău** *budălots spuni* = prostul spune prostii. Dela un om prost nu te poți așteptà decât numai la prostii. Cu acest înțeles și: *Măgaru răcăiaști* sau *peara sup per pică.*

38. **Bufu** *ań la nălbì* = părul mi l-a albit. Mi-a albit părul mi-a scos peri albi. Cu acest înțeles și: *Per ań feasi limba*, mai ales când cinevà strigă, țipă și nu este ascultat. Cu acelaș înțeles și: *Sondzi scupșu di tsăparea* am scuipat sânge strigând și tot n'am fost ascultat.

39. *Dună ăn tinireatsă ca si-ts-tsi află lă* **bătrăneatsă** = adună în tinerețe ca să ți se afle la bătrânețe. Bani albi pentru zile negre. La fel și: *Pari albi di zoli negri* sau *tur à antru tini, ca si afliș dupu tini.*

40. *Sta ca vrină uaie* **bărlivă** = stă ca o oaie zăpăcită. Se spune despre unul care se alfă într'o ofacere încurcat și stă, ca un zăpăcit, neștiind ce să înceapă.

41. *Ań căzuș ăn moń, s-ti dar ca ăi* **bărnitšonă** = mi-ai căzut în mâini să te fac ca paiele de meiu păsăresc. Adică mi-ai picat în mâinile mele te aranjez eu cum știu.

42. *An drum nu știi pri tse si* bats = în drum nu știi pe ce o să bați. Nu știi de ceeace vei da în drum, de ceeace are să ți se întâmple, de aceea, când pornești pe drum, trebuie să te aștepți la toate.

43. **Bighitsa** *ș-ari sultănat* = begoaica își are lux. Orice lux se face cu cheltueală.

44. *Si iasă pri* **beli** = o să iasă pe albe. Va ieșì la iveală, la lumină se va da de gol.

45. *Ca* **bic** *cătunes* = ca bic sătesc. Se zice despre oamenii tembeli care stau fără ocupațiune, nu fac alt nimica decât să mănânce și să se îngrașe.

46. **Bil'úc** *fără picurar nu si fatsi* = turmă fără păstor nu se face. In orice afacere, în orice întreprindere trebuie să fie un șef, un cap care să conducă.

47. *De*, **biru,** *de*! = de biru de! Expresiune ce se întrebuințează pentru tinerii și voinicii bine făcuți în semn de admirație pentru

puterea lor. Și cu înțeles ironic pentru cei îngâmfați peste măsură. (Pentru ințelesul etimologic al cuvântului *biru* de origine alb. vezi *Raporturile albano-române*, publicate în *Dacoromania* II p. 520).

48. *Deadi domnu di* **biljoo** = dădù domnul de însemnă. Se zice la țesut când femeea țese și începe să se întrevadă sulul, adică când este pe sfârșite.

49. *Mănancă cot un* **bivol** = mănâncă cât un bivol. Despre cei ce mănâncă mult, peste măsură. Cu acelaș înțeles: *răvulugoz* sau *sac fără cur*. Expresiunea din urmă se întrebuințează și pentru cei care cheltuesc peste puterile lor, pentru risipitori.

50. **Bloni** = blăni, Nimicuri, prostii, minciuni: *Că cu foarfitsili tal'ă bloni*, îndrugă la prostii, spune verzi și uscate, trage la minciuni (Omul deprins să spună minciuni se numește *blanăv*).

51. *An* **blugusuvuit** = an blagoslovit. Pentru anii cu recoltă bună, îmbelșugați.

52. *Pri* **boari**-*l' zits* = în vânt îi spuni. Când cinevà nu te ascultă și tu îi vorbești în zadar; vorbești în vânt.

53. *Acsenu* **bou** *tucu mai gras-ăi* = boul străin totdeauna este mai gras. Lucrul străin place mai mult, pentru cei care vor să-și însușească lucruri străine.

54. *Cu* **boil'** *nu si tradzi* = cu boii nu se trage. Pentru acei care abià se decid la un lucru, care sunt nedeciși, greoi. Cu acelaș înțeles: *Ni si tradzi, ni si guneaști.*

55. *Nu știă nitsiună* **brazdă** = nu știe nici o brazdă (să tragă). Nu este în stare să tragă cu plugul nici măcar o brazdă. Se zice despre oamenii nevrednici, care nu se pricep la nimic. Cu acelaș înțeles și: *Cap di steană, lemn nidurat, făguvină uluvotă.*

56. *Pri* **britš** *calcă* = calcă pe briciu. Pentru unul fudul, căruia îi place să umble îmbrăcat bine, cochet, ferches. Cu acelaș înțeles și: *ca din foasfits*, ca din cutie scos. Deosebit de: *mi cucuroș* = mă fudulesc, mă rățoiesc.

57. *Di* **bron** *ti port tini* = de brâu te port pe tine. Pentru unul care nu joacă nici un rol, care este fără însemnătate, care nu valorează nimic.

58. *Cum ti fiseș tšurbadziiă? — Mi flai ăn* **budalai** = cum te-ai făcut om cu stare? — mă găsii printre nebuni. Pentru cei care se îmbogățesc pe spinarea proștilor.

59. *Ăn* **bumbac** *criscut* = în bumbac crescut. Adică crescut numai în lucruri scumpe. (Aici bumbac se referă mai mult la așternutul în care este culcat copilul cât este mic). Cu acelaș înțeles și: *Ăn palmă criscut* pentru copii răsgăiați, cărora li se fac toate capriciile: «Gălit ăi, că din palmă criscut».

60. *Nu-i pri* **buna** = nu este pe buna [minte?]. N'are intenţiuni bune, are gânduri rele: «Veagl'ă-ti, pul'uli, că tsiṣta uamiń nu sa pri buna» (păzește-te băiete, căci oamenii ăștia n'au gânduri bune).

61. *Cu dracu'n* **buric** *amnă* = cu dracul în pântece umblă. Cf. *Nu-i pri buna.*

62. *Añ ișǫ di la* **buric** = îmi ieșì dela inimă. Adică nu mai țin la el, mi-a displăcut, mi s'a urît cu el, mi s'a acrit.
63. *Cǫti ari ăn* **buric** = câte are în inimă. Despre unul inteligent, dar în acelaș timp și șiret, viclean.
64. *Nu-l' tăl'ai̯* **buricu** = nu-i tăiai buricul. Se răspunde acelora care întreabă cevà despre o persoană pe care tu nu o cunoști sau despre care nu știi nimic pozitiv. Cu acelaș înțeles și: *Nu-l' fui̯ căpitǫn'* = nu i-am fost căpătâiu (pernă).
65. *Că di* **buric** *cătsat* = ca de buric apucat. Pentru unul care este peste măsură slab, stors, prăpădit.
66. *Di la* **butijuni** *nu-i spilat* = dela botez nu-i spălat. Se zice în mod ironic pentru cei murdari, care nu se îngrijesc de curățenia corpului.

C

67. *Urdinea la* **căcǫ** *lucru* = pretutindenea îl căcă lucrul. Se zice despre unul care este făcut numai să strice, care, de orice s'ar apucà, aduce numai stricăciune, pagubă; nu este bun de nici-o treabă.
68. *Scoati* **cătšuu̯a** *s-mi ugudeș* = scoate căciula să mă lovești. Se întrebuințează pentru cei ce-și râd de alții și ei sunt și mai de râs; când unul nu este mai pricopsit decât altul.
69. *Si-ñ ports* **cătšuu̯a** = o să-mi porți căciula. Ai să ajungi și tu ca și mine, în halul meu, dacă nu asculți de sfaturile mele. Cu acelaș înțeles: *Si viñ ăn meali*.
70. *Fǫ-u pri ureacl'ă* **cătšuu̯a** = fă (pune) pe ureche căciula. Adică să nu-ți pese de nimic.
71. *Dupu ploai̯ă*, **cătšuu̯ă** = după plouie, căciulă. Se zice despre un lucru care nu este făcut la timp potrivit, care nu are niciun rost.
72. *Al' joacă* **calu** = îi joacă calul. Este om cu autoritate, are trecere pe lângă persoane influente, este om cu influență mare pe lângă cei sus puși. Și: *Al' cǫntă cucotu* = îi cânta cocoșul. Cf. arom. *Il' cântă cucoltu, il' tal'ă apala* (= îi taie spada).
73. *Di pri* **cal** *culai̯ ti disfats pri măgar, ma di pri măgar cum sincalits pri cal* = de pe cal ușor te poți coborî pe măgar, dar de pe măgar cum să încaleci pe cal. Din bogat ușor ajungi sărac, dar din sărac ca să ajungi bogat, este lucru greu.
74. *Ăi̯* **cald** *tsista* = acesta este cald. Adică este bogat, are punga plină, dispune de multă avere. Se mai zice și: *ăi̯ ąmviscut*; *ąl' sună*.
75. *Fui̯ă-ts cu tin'ii̯ă, pănă i̯eș* **cald** = fugi cu cinste până ești cald. Pleacă cu binele până nu te dă afară.
76. *Au̯ sparsiră* **„calimera"** = o stricară (calimera» (= καλὴν ἡμέραν «bună ziua»). Se zice despre doi prieteni care s'au certat și nu-și mai dau nici măcar «bună ziua»; au rupt relațiile, nu mai sunt prieteni.
77. *U̯om* **călit** = om călit. Adică învățat, deprins cu nevoia, cu necazurile; om nevoiaș. Se zice de obiceiu, «ăi călit la toati» este obișnuit la toate, nu-i pasă de nimic.

78. *Al' tal'ă* **călọtšca** = îi taie paloșul. Este mare și tare, face ce vrea, are autoritate, trecere pretutindenea. Cf. *ạl' joacă calu.*

79. **Cănliịa** = sângeros. Se zice despre un om rău la suflet, care are ochii roșii, crunt, de temut. (Din turc. *kan* «sânge» și suf. *-li* «cruentus»).

80. *Uom* **căntat** = om cântat. Adică citit, instruit, cult, învățat.

81. *Ŝ-tsu dar* **captsă** *coaja* = o să-ți fac pielea ciur. Am să te aranjez eu odată; am ac de cojocul tău.

82. *Io la trag ăn mătasi, ịel fuzi ăn* **căpină** = eu îl trag în mătase, el fuge în spini.

83. *Ań bat* **capu** *di rọpă* = îmi bat capul de piatră. Se zice când cinevà își bate capul cu cevà, se frământă cu mintea pentru cevà.

84. *Ș-rup* **capitili** = își rup capetele. Se ceartă într'una, o duc în certuri continuă, se pândesc, se mănâncă ca câinii.

85. *Di* **cap** *ạts fats* = îți fac de cap. Adică tot răul de care suferi îți vine de pe urma minții tale.

86. **Cap** *di steană* = cap de piatră. Cap de piatră, cap gros, gros la cap.

87. *Iń si deadi di* **cap** = mi s'a dat de cap. Am dat cu capul de părete, am dat de nenorocire.

88. *Dupu* **capu** *lụi feasi* = facù după capul lui. A procedat acum l-a tăiat capul, fără să întrebe pe alt cinevà.

89. **Capu** *ts-u ạmpirăt* = capul îți este împărat. Adică fă cum îți spune mintea, cum îți dictează capul, eu nu mă amestec. Cu acest înțeles și: *crielu ts-u ạmpirăt.*

100. *Pri* **cap** *sirbeaști* = slujește pe cap. Nu se întreabă de nimeni.

101. *Aș la dărọ* **capu** = și a făcut capul. I s'a suit vinul în cap, s'a chirchilit, s'a îmbătat.

102. *Aụ scoasim ăn* **cap** = am scos-o în cap. Când e vorba să termini cevà cu bine; a o duce la bun sfârșit.

103. *Ań la pusiră pri* **cap** = mi l-au pus pe cap. Adică stă pe spinarea mea, eu trebuie să îngrijesc de dânsul.

104. *Ats pusi* **capu** *sub uscat* = ți ai pus capul sub uscat. Ai reușit să ajungi la adăpost, să fii adăpostit.

105. *Di* **cap** = de cap. De fiecare (fiind vorba, mai ales, de animale) Cọt džil'ep daị di cap (= de fiecare oaie?)».

106. *Pri* **capu** *meụ si cadă* = pe capul meu are să cadă. Adică totul are să se spargă de capul meu.

107. *Al' zăcătšọră chitcă ăn* **cap** = i-au pus buchet în cap. I-au pus semn rău pe cap, l-au făcut om cu nume rău (din cauza unui furt, sau a unei fapte rele).

108. *La toati* **capac** *află* = la toate capac află. Știe să preîntâmpine toate; (în conversațiuni): se pricepe să răspundă la toate.

109. **Căpnì** *di rọdirea* = leșină de râs. S'a prăpădit de râs. Cu acelaș înțeles și: *murì di rọdirea, si rupsi di rọdirea.*

110. *Tse* **cărbuni** *ąnvălit-ăį* = ce cărbune învelit este. Se zice despre cei ipocriţi şi prefăcuţi, ce vulpe este, ce cărbune învelit este. Şi: *tse lisitsă-i (si nu ti n'ir).*

111. *Ąų ąntsăpǫ* **cartea** *'n streaųă* = o înţeapă cartea în streaşină. Se zice despre aceia care nu se mai ocupă, care nu mai vor să ştie de carte.

102. *Toate* **casili** *luį sa* = toate casele sunt ale lui. Se zice despre unul (s. mai ales despre o femeie) care nu stă în casă să-şi vază de treburile casei, ci aleargă pe la vecini ca să stea de vorbă.

113. *Bărbātu u-ąnvărteaşti* casa = bărbatul o învârteşte casa. Bărbatul este acela care susţine şi întreţine casa, de dânsul depinde existenţa ei, el este stâlpul casei.

114. *Bărbātu-i ųaspits ăn* **casă** = bărbatul este musafir în casă. Nu cunoaşte cu de amănuntul treburile căsniciei.

115. *Bărbatu cu* **caru** *si ducă, mul'area cu džepu si scoată, nu l-ąnvindzi* = bărbatul să aducă cu carul, muierea să scoată cu pozunarul, nu-l învinge. Adică oricât de vrednic şi de sârguitor ar fi bărbatul, dacă femeea lui este risipitoare, nu ajung la nici un rezultat.

116. *Tsista nu cată* **casă** = ista nu se uită [la] casă. Adică nu are gând pentru căsnicie, prin urmare nu va fi om cu casa şi rostul lui.

117. *Noį că ųom ti* **cătǫm,** *ară tu criv nă cats* = noi ne uităm la tine ca la om, iar tu te uiţi strâmb la noi. Ne purtăm cu tine bine ca cu un prieten, şi tu tot nemulţumit te arăţi.

118. *Nu-l' tsi* **cată** *bun* = nu-i se vede bine. Se zice despre cei răi, care au înfăţişarea tristă, abătută. Arom. *Nu-l'arâde budza.*

119. *An'* **cătaį** = îmi cătai. M'am dus la o ţigancă să-mi ghicească norocul.

120. *La* **cătsară** *tseali di prin tšįătiįă* = l'apucară acele din acoperişul casei. S'a supărat, s'a enervat, l-au apucat pandaliile.

121. *Maį bun păzari pişim dicǫt* **cavgă** *dănăpoį* = mai bine tocmeală la început decât ceartă la urmă. Tocmeala dela început te scapă de cearta din urmă.

122. *Din* **căzan** *nu-i spilat* = din cazan nu este spălat. Nu s'a spălat de când l-a făcut mă-sa. Se zice despre unul necurat la faţă, murdar.

123. *Ca* **chįar** *si-ts vină* = ca câştig o să-ţi vină. Se întrebuinţează la răspunsurile negative, atunci când cineva nu vrea să facă ceeace îl rogi să-ţi facă. De pildă: «Du-ti si-ń cumpir tsivà. — Ca chįar si-ts vină cǫn s-miduc» (adică nu mă duc).

124. *Al' tsǫnu* **chįept** = îi ţinù piept. I s'a împotrivit.

125. *Al'* **chinisì** = îi începù. Adică a început să-i meargă bine (în ce priveşte afacerile), înaintează.

126. **Chituc** *si feasi* s. *si feasi* **chįor-chituc** = buturugă s'a făcut, s. s'a făcut buturugă chioară. A băut aşà de mult încât s'a îmbătat rău, a ajuns nesimţitor ca o buturugă.

127. **Chįofti** *la dărǫ* = chifteà l-a făcut. L-a bătut aşà de rău încât l-a făcut ca o chifteà, l-a pisat rău de tot.

128. *Si-l' daį un* **chįutec** *fără meară* = să-i dai o bătaie fără măsură. Să-i tragi o bătaie fără nici cea mai mică milă, să-l snopești în bătăi (Huma).

129. *Si dunară ca tsivà* **tšăcal'** = s'au adunat ca niște șacali. Se zice despre o adunare de oameni răi.

130. **Tšafut** *di sọmbătă* = Ovreiu de sâmbătă. Se zice pentru cei zgârciți din cale afară.

131. *Ca* **tšămpară** = ca lemn strâmb. Despre acei care scriu urît, strâmb. De pildă: «Pisăiaști ca tšămpară di smăreacă». «Pismă ca tšămpară». Se referă la forma strâmbă a ienuperului.

132. **Tšergă** *pri măgar* = cergă pe măgar. Se zice acelora care duc vieață nomadă. Cfr. Arom. *Casă pi ciumag*.

133. *La* **tšeşmă** *apu poartă* = poartă apă la cișmeà. Se ocupă cu fleacuri, cu lucruri de nimic, taie câinilor frunze.

134. **Tšurbădzįiă** *fără tšorbă* = Jupân fără ciorbă. Boier fără parale. Se zice acelora de neam mare care au pierdut averea. (In această zicătoare se păstrează înțelesul fundamental al lui «tšorbadžįiă» derivat din *tšorbă*).

135. *Nu trubuįaşti* **cl'in** = nu trebuie clin (= un fel de cuiu de lemn cu ajutorul căruia se despică lemnele). Cf. *Cu cl'in maį l'icşor si dispică lemnu*). Se zice despre un lucru care se va face ușor, fără îndoeală, neapărat.

136. *S-ti* **clupnească** *'n proaspăta* = o să te pună în proaspăta. Te vor băgà la dubă, te vor pune la recoare. Cu acelaș înțeles și: *la clupniră ăn nalta*. Arom. *Lu băgară tu a boilor*.

137. *Am* **coadă** = am coadă. Mai am și alții după mine care așteaptă dela mine. Se zice, în general, despre părinții care au copii.

138. *Nu si-ń* **cadă** *coada di*!.. = nu o să mi cadă coada de... Se zice când cinevà este obligat, chiar prin amenințare, să facă un lucru, fără ca să-i aducă vre-o vătămare: n'am să sufăr cine știe ce mare pagubă. Cu acest înțeles și: *Fọ-la că nu-ts cadi ăn crutsi*.

139. *L'-u ạnflọ* **coaja** = i-a umflat pielea. Se zice când cinevà care i-a tras cuivà o bătaie zdravănă. Cu acest înțeles și: *la rijọ, la cruì, la durọ*.

140. **Coaja** *u scoati* = pielea o scoate. Jupoie pielea. Se zice despre aceea care impilează lumea fără nici un scrupul.

141. *Aį vrină* **coastă** *ărdicată*? = ai vre-o coastă ridicată? Când cinevà face glume nesărate pe seama altuia, atunci cel atacat îi răspunde, amenințându-l cu bătaia: te mănâncă pielea. Cf. *ạl' plicară coastili*.

142. **Cọn**-*di-cọn* = când de când. Cu orice preț. De pildă: «Cọn di cọn įeł cată si vină la mini».

143. *Ca di* **cọń** *măncat* = ca de câni mâncat. Zdrențeros, rupt, într'un hal fără hal.

144. *S-ti fac s-ti latră* **cọńil'** = o să te fac să te latre câinii [pe stradă]. Te voiu urmărì pe toate căile până când vei ajunge într'o stare mizerabilă de tot, încât și câinii o să latre după tine.

145. *Trasi tse trag* **cqińil'** = a tras ce trag cânii. A suferit multe mizerii. Cf. Arom. *Trapse nitraptile.*

146. **Cqń** *di coadă tradzi* = câni de coada trage. Nu face nimic. Cu acest înțeles și: *cqn' ąngarąie scoati.*

147. *Misleà di* **cqń,** *leats tuiaga* = când te gândești la câni, ia-ți toiagul. Se zice, când, vorbind cinevà despre o persoană oarecare,, ea apare pe neașteptate: «na, misleà di cqń, lea-ts tuiagă». Vorbește de lupi, lupul după ușă.

148. *Ca'n* **cotšină** *rănit* = ca în cocină hrănit. Se zice despre un animal bine hrănit.

149. *Di pri* **Cojuc** *pri Găndatšea* = de pe Cojuc pe Gândacea (doi munți în Meglen). Când trece cinevà dela o vorbă la alta.

150. *Ligq* **coriu** = legă rădăcină. A prins rădăcină. S'a așezat bine.

151. *Di lant* **coriu** *sa Bugaril'* = de altă rădăcină sunt Bulgarii. Sunt de alt neam, nu sunt de acelaș neam cu noi.

152. *Al' săpq* **corinl'i** = îi săpă rădăcinile. A dat de urma lui, l-a prins, l-a dat de gol.

153. *Ponză virgată ca* **coștăvitsă** = pânză vărgată ca coștaviță; (= un fel de șarpe cu pielea dungată în diferite culori). Se zice despre pânza care este colorată cu ape, ape.

154. **Crătšnitu** *ąmpirătu si ari* = țicnitul împărat se crede. Se zice despre cei ușurei, despre cei loviți cu leuca la cap. In loc de *crătšnit* și mai zice și: *șchitnit, crăsnit.*

155. *Cu ąel nu pots sădiri* **crăstăvets** = cu el nu poți sămânà castraveți. Adică nu este om de înțeles ca să poți lucrà împreună.

156. *Nu si vind tqri* **crăstrăvets** *la noį* = nu se vând astfel de castraveți la noi. Minciuni de acestea nu trec la noi. *Cu crivutiįă nu si įasi ăn cap.*

157. *Mer, acu nu-n'* **creapă** *tsara* = măre, dacă nu-mi o crăpà pământul (= mi s'o deschide mormântul). Vroind cinevà să se răzbune în contra altuia, îi spune: numai dacă voiu murì, vei scăpà din ghiarele mele.

158. *Na vini* **Crătšunu** *cu barba albă* = ne-a venit Crăciunul cu barba albă. Adică a nins mult. Și: *sfiti Nicola cu barba albă și cu pătăritsă.*

159. *Țista* **criel** *ąį di tini, nu-i di mini* = mintea aceasta este pentru tine, nu pentru mine. Sfaturile acestea să ți le păstrăzi pentru tine, n'am nevoie de ele.

160. **Crielu** *ąmpirăt* = creerul [ți-e] împărat. Fă după cum îți spune mintea, cum te taie capul. Cu acest înțeles și: *capu ts-u ąmpirăt.*

161. **Crielatu** *cată si cumpără nu si vindă* = înțeleptul cată să cumpere, nu să vânză. Cel cu minte află, nu vinde.

162. **Crimniseati** *di ųatsi, gușa sub tini* = șterge-o de aici, gâtul sub tine. Se spune unuia, când îl gonim.

163. *La cată* **criv** = se uită la el strâmb. Adică se uită la el cu ochi răi.

164. *La* **cruì** = îl croì. I-a tras o palmă, o sfântă de bătaie.

165. *Di la* **crutsi** *ajută* = de la cruce ajută. Am început din capul locului, am luat-o dela început. Cf. *Au lom din cap.*

166. *Con* **cucu** = când cucul. Se zice unuia care promite multe, dar din care nimic nu se poate realizà, cu alte cuvinte «niciodată». Cu acest înțeles și: *con si facă lupu cătsol, con si-ń ved dinăpoi.*

167. *Mer cu nu-ń prucontă ș-la mini* **cucotu** = măre dacă nu mi-o cântà și mie cocoșul. Mi-o venì odată și mie vremea ca să-i arăt cine sunt și ce pot. Cf. *Mer cu-n' creapă tsara.* Cu acelaș înțeles și: *Si vină urdinu si-ń contă și meu cucot* = o să vină rândul să-mi cânte și cocoșul meu.

168. *Si'ntšupară că* **cucots** = s'apucară ca cocoși. S'au apucat la ceartă, la bătaie, cum se înhață cocoșii.

169. *Și* **cucotsil'** *al' fac uaua* = și cocoșii îi fac ouă. Adică și cocoșii îi ouă. Se spune unuia căruia afacerile îi merg foarte bine.

170. *Ari* **cucot** *la inămă* = are cocoș la inimă. Este om întreprinzător, cu curaj, om cu îndrăzneală. Arom. *are cucot tu inimă.*

171. **Cucniră** = răsăriră. Se zice numai despre lucruri și în special despre plante, porumb, grâu, fasole: răsăriră, ieșiră din pământ. *Cot cucnit* = deabià ieșit din pământ.

172. *Di natima ti* **cucniș** = de anatema te iviși. Un fel de blestem din partea mamelor amărîte și necăjite către copiii care plâng într'una. Cu această întrebuințare are înțelesul de «te-ai născut pentru lucruri rele, pentru necaz».

173. **Culcă** *l'-u* = culcă-i-o. Șterge-o, fugi. Cu acelaș înțeles și: *tinde-l'-u.*

174. *Ca di* **cumnicari** = ca de împărtășite. Se zice când cinevà dă prea puțin dintr'un lucru oarecare. Cu acelaș înțeles și: *Că di nafară.*

175. *No-ari* **cuntin** = n'are încetare. Se aplică la băieții care tot aleargă și nu stă la un loc. De p. «Cuntină-ti la un loc; tsi nu ti cuntiń?».

176. *Nu l'* **cuntină** = nu-i încetează. Nu poate să ducă până la capăt un lucru sau o treabă de care s'a apucat (Oșani).

177. *Aș spilo dracu* **curu** *cu iel* = își spălă dracul c... cu el. S'a sfârșit și cu el; a murit.

178. **Cur** *discupirit* = c... descoperit. Se aplică oamenilor indiscreți, care nu pot ținea nimic ascuns. Arom. *Curi dizvilit.*

179. *No-ai* **cur** *s-ti cats cu mini* = nu ai c... să te apuci cu mine. Adică n'ai curaj, nu-ți dă de mână să te prinzi cu mine.

180. *Știe și* **curu** *dracului* = știe și c... dracului. Adică tot. Se aplică oamenilor deștepți.

181. *Air și mir di uasi si-l'* **cură** = Noroc și mir să-i curgă din oase. Se zice pentru oamenii buni, care au făcut bine altora.

182. *L-a* **curo** = l-a curățit, l-a omorît, l-a ucis.

183. *Si* **curo** = S'a curățit. Adică a murit, s'a dus dracului.

184. *Ca con al' tsi-au nicat* **curobili** = ca și când i s'ar fi înecat corăbiile. Se zice pentru unul care stă mereu dus pe gânduri. Arom. *Canda il' si nicară cărăyle* s. *canda il' măcară boil'i agrul.*

185. *Va* **curmare** = vrea încetare. Trebuie decis într'un fel sau altul.

186. *Ancă tsea ts-u* **cusuru** = încă aceea îți este de lipsă. Adică atâta îți mai lipsește, îți mai trebuie.

187. *Primeajda dă la* **cutsọt** *scăpaị* = primejdia de la cuțit scăpai. Am scăpat din mare primejdie, dela moarte sigură. Și: *tsi primeajdă tricùị.*

188. *La* **cutsọt** *si poartă* = la cuțit se poartă. Adică se dușmănesc de moarte. Se urmăresc ca să se omoare. Tot așà pentru acei care numai în aparență se arată prieteni, însă în fond se urăsc de moarte: *Șimidoil'i lå latšcă trag.*

D

189. *Al' pusi* **damcă** = i-a pus semn. L-a făcut să fie hulit, prigonit, defăịmat de toată lumea.

190. *Nă lară* **dandălu** = ne-au luat mintea (puterea de a cugetà, gândì). M-au zăpăcit. Cu acelaș înțeles și: *Añ la lară dandălu.*

191. *Uom* **dăngărădzl** = om gălcevitor, batjocoritor. Adică care caută cearta cu orice preț, care vorbește vrute și nevrute numai să intre în vorbă spre a se certà.

192. *Aș la* **dărọ** *capu* = și-a dres capul. Adică s'a îmbătat.

193. *Spardzi*-**dară** = sparge drege. Se aplică acelora care vrând să daregă ceva, mai mult strică.

194. *E heị, tse* **daị**, *tse leaị* = e hei, ce dai, ce iai! Pentru unul mândru și îngâmfat care abià a ajuns la o situație mai bună și desprețuește pe toți.

195. *Dọu nu-l'* **dau** = două nu-i dau. Adică termin afacerea numai decât, îndată, până zici două. Cu acelaș înțeles și: *Ascheru nu la deadi lă cumits apu si beà*, adică i-a împrăștiat, i-a gonit imediat.

196. **Deadi** *di bileà* = dădù de belea. A dat de belea, de dracul. Și: *deadi di dracu* sau (pentru cei zburdalnici și neastâmpărați) *di pri par, par ăn dinapoiu.*

197. *Dọ și fuị di* **dăvira** = dă și fugi de procese. Adică fă tot posibilul să nu fii în judecată cu cinevà.

198. *Sfaca ca ă ș-are* **dertu** *luị* = orice casă își are greutatea ei. Orice lucru cu dificultățile lui.

199. *Cată-ts* **dengu** *ca s-nu rămon' sădi la tšănușă* = cată-te de pe vară ca să nu rămăi la cenușe.

200. *Cọn si-ñ ved* **dinăpoiu** = când o să-mi văd îndărătul. Adică nicioadată. Cu acelaș înțeles și: *Cọn deadu* = când bunicul. Adică când voiu mai vedeà pe bunicul meu care este mort.

201. **Dintsil'** *din rost ạl' l a știịă* = dinții din gură îi i știe. Il cunoaște foarte bine, perfect.

202. *Ancă* **dintsil'** *lă lapti ạts miruses* = încă dinții la lapte îți mirosesc. Ironic pentru acei care își ascund etatea vrând să se arate mai tineri.

203. *Al' lọ* **dira** = îi luă urma. I-a dat de urmă.

204. **Diriptatea** *iasi că grăsimea pri apu* = dreptatea iese ca grăsimea pe apă. Şi: *Diriptatea ạnvindzi.*

205. **Dişartă** *incă* = craniu deşert. Cap prost. (*Incă* are înțelesul propriu: «pâlnie»).

206. *Ca* **divitš** = ca sălbatic. Se aplică acelora care fug de lume. Şi: *Divutină.*

207. *Al'* **dizvăli** *coarnili* = îi dezveli coarnele. Adică l-a dat de gol, l-a prins cu minciuni, cu mâța în traistă. Cu acelaș înțeles și: *Al' deadi di corini.*

208. *Tse vinì dă la* **Domnu** *căbuldi im* = ce vine dela Dumnezeu, primim. Adică tot ce ne vine dela Dumnezeu este bun venit: și bine și rău.

209. *Si feasi ca* **Domnu** *si veagl'ă* = s'a făcut ca Dumnezeu să păzească. Foarte rău, vai de lume. (Despre copii mici când plâng) și: *Ca vrin straşin.*

210. *Tse deadi* **Domnu** *di si-ñ leà dracu* = ce dădù Dumnezeu și să-mi ià dracul. Se aplică acelora care nu pot pierde cevà pentru că n'au nimic.

211. *La'ntrọ* **drâcu** *'n buric* = le intră dracul în inimă. Se zice când intră cearta într'o familie: și-a vârît dracul coada. Cu acelaș înțeles și: *L'a butsni «tsela cu unu»*, adică acela cu un picior. In popor se crede că dracul este cu un picior, deacì, *tsela cu unu* = dracul. La fel și în arom. *Atsel cu un tšitšor.* Cf. *Lupmanca-la* (lup-mancă-la) = mănânce-l lupul.

212. *Tsista unǎ sutǎ di* **drats** *ari ǎn iet*; *cọt-ǎi, tot drats-ǎi* = acesta o sută de draci are într'însul; cât este, tot draci este. Pentru unul care nu vorbește multe, însă tace și face.

213. *Ăn căntats ăi* **dracu** = între învățați este dracul. Se aplică la deșteptăciunea și în acelaș timp la șiretenia și răutatea celor învățați cu carte.

214. *La lọ 'n parti* **dracu** = îl luă în parte dracul. Adică l-a atras din partea lui. Se aplică mai ales copiilor care nu ascultă de sfatul părinților, care apucă un drum rău.

215. **Dracu** *casă nu dară* = dracul casă nu face. Adică dela un om rău nu te poți aștepta la cevà bun. Cu acelaș înțeles și: *Dracu ni ară, ni sapă*, adică dracul n'are altă treabă decât să vâre numai certuri printre oameni.

216. *Tse* **drac** *din vali-i* = ce drac din vale-i. Pentru cei deștepți și pricepuți. Cu acelaș înțeles și: *Tse di sub moară-i.*

217. *Cọn la vezi* **dracu**, *tuntsea ti 'ncl'iñ la Dōmnu* = când vezi pe dracul, atunci te închini la Dumnezeu.

218. *Ca* **dracu** *dupu popă si tsọn* = ca dracul după popă se țin. Țin foarte mult unul la altul; sunt prieteni nedespărțiți.

220. *Tse* **drats** *ari si joacă uatsi* = ce draci o să joace aici. Când este vorba să se petreacă lucruri înspăimântătoare, să se întâmple vreo nenorocire mare. Şi arom.: *Tsi drats va-s ǵioacă aua.*

221. *Mare* **drac** *ieš* = mare drac eşti. Pentru cei şireţi.

222. **Dracu** *creapă* = dracul crapă. Se zice când este frig mare de crapă pietrele.

223. *Al' antro* **dracu** *'n buric* = i-a intrat dracul î n pântece. Despre cei mânioşi, care nu ştiu ce fac, când se supără.

224. *Tse-i, că di* **dragă** = Ce este ca de drag. Se spune pentru oamenii blânzi şi buni la inimă.

225. *Ăi tsirnut şi* **drămunisit** = este cernut şi trecut prin dărmon. Pentru oamenii frecaţi, care au trecut prin multe.

226. *Uom* **drăpatš** = om care se scarpină. Se zice despre unul care caută numai să ciupească dela alţii, fără ca el să dea cevà. Cu acelaş înţeles şi: *Ibatš Petcu.*

227. **Drătliu** s. *cur cufărit* = căcăcios. Despre cei care sunt peste măsură fricoşi, care n'au curajul să înceapă cevà. Cu acelaş înţeles şi: *Ăi tari cufărnitšav. Moń in-cur* s. *Mănicuritsa* (pentru fetele care nu sunt destoinice la nimic) s. *Mon' di luminări.*

228. *Tradzi* **drumu** = trage drumul. Vezi-ţi de drum. Arom. *mutreaţi calea.* Se zice şi pentru aceia care se amestecă în afaceri ce nu-i privesc.

229. *Tse* **drum** *ai cătsat, lucrurili tali nu cad pri uscat* = ce drum ai apucat, lucrurile tale nu cad pe uscat. Răul ce ai făcut la alţii are să ţi se facă înzecit.

230. *Urdinea* **drumurli** *l'i tsa dişclisi* = pretutindenea drumurile îi sunt deschise. Se spune pentru oamenii bine văzuţi, care au trecere sau influenţă.

231. *Uom pri* **drumu** *Domnului* = om pe drumul lui Dumnezeu. Se spune pentru oamenii de bine, care caută să implinească voia Domnului, făcând bine la toţi.

232. *Rămasi prin* **drumur** = rămase pe drumuri. Fără nici un ajutor.

233. *Tse la* **ducăroi** s. *pugudii* = ce l-am nemerit. Adică l-am nemerit bine dispus, în apele lui.

234. *Al' tsi* **dutsi** *nainti* = i se duce înainte. Ii merge bine.

235. *Toati* **duchianili** *lui sa* = toate prăvăliile ale lui sunt. Ironic despre oamenii fără treabă, care umblă toată ziua dela o prăvălie la alta, ca să ţie lumea de vorbă.

236. *Ań tsi* **dudii** = mi s'a urît. M-am plictisit.

237. **Dudulets** *ăi, cucureati scăldat* = paparudă este, cocoşel scăldat. Se zice acelora care sunt uzi până în piele. Cu acelaş înţeles şi: *Tupilă, tšorbă ud.*

238. *Al' vinii* **duac** = i-am venit de hac. I-am dat de hac. Arom. *Il' vinii 'n duhache.*

239. *Mult vă-u vets* **dultsimea** = mult vă o aveţi dulceaţa. Se zice acelora care stau într'o prietenie intimă, sunt prieteni buni.

240. *Al' si* **dună** *zolili* = i se adună zilele. Se apropie de sfârşit, este aproape să moară. Cf. *Ca la porc va tsi dună zolili.*

241. *Bun* **dumăchin** = bun gospodar. Ironic pentru copii care fără voia părinților intră în casele altora și fură fructele din grădină.

242. **Dunịau** *si-ntoarnă și tseasta si-u fac* = lumea că se întoarcă și aceasta am s'o fac. Se spune când cinevà își pune în cap să facă cevà cu orice preț.

243. **Drindupca** Se zice mai ales copiilor care aleargă de colo până colo.

244. *Maị bun* **dușman** *itru, di cọt priịatil budălò* = mai bine vrăjmaș șiret decât prieten prost.

245. *Ụom* **nidușăzut** = om nestătut. Care nu este cu mintea coaptă; care nu este în stare încă să judece bine despre lucruri. Arom. *Om nicoptu, fără tăgmine.*

246. *Ăị* **duscăpat** = este putrezit de tot. Pentru oamenii cu stare care au ajuns săraci prăpădiți. Scăpătat, prăpădit. Cu acelaș înțeles și: *Las-la căvaịnicu c-ăị duscăpat.*

F

247. *Nu l'-u di* **fatsirea** *ni bun, ni nibun* = nu îi este de făcut nici bine nici rău. Se spune despre aceia care cu greu se decid la cevà, greoi, care se împacă cu greu, care se decid la cevà cu greu.

248. *Și cucotsil' ạl* **fac** *ụaụă* = și cocoșii îi ouă. Adică îi merg treburile bine.

249. *Ạl' tsi* **fatsi** *că no-ari că ịel* = i se face că nu are ca el. Crede că ce este el, nu este nimeni. Cu acelaș înțeles și: *Ca cọn la cătsọ Dŏmnu di boașă* = ca și când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule.

250. *Foc și plamin si* **feasi** = foc și flacăre se făcù. S'a supărat foc. Cu acelaș înțeles și: *Plamin vinăt, nu-l' tsi zăzburaști* = este așà de supărat încât nu-i poți spune o vorbă.

251. *Si* **feasi** *dă la tot ăn jos* = se făcù de la tot în jos. Pentru cei decăzuți cu desăvârșire. S'a făcut de rușine, de ocara lumii.

252. *Al' ạntsăpọ* **fagă** = îi înțepà fagă. A isprăvit cu el, nu se mai interesează de el.

253. **Fali**-*părda* = laudă-bese. Pentru cei fanfaroni, care se laudă numai cu gura și la fapte se dau îndărăt. (Huma).

254. *Tatu drobu ș-la da di* **fămeal'ă** = tatăl ficatul și-l dă pentru copii. Părintele își dă și bucațica din gură pentru copii.

255. *Nu dar* **fărină** *cu ịet* = nu faci faină cu el. N'ai să faci nici o ispravă, nici o treabă cu el.

256. *Ca di* **fărtat** *la dărọ* = îl făcù ca de fărtat. L-a frecat bine.

257. *La scoasi cu* fatsa *tăvălită* = îl scoase cu fața tăvălită. Se spune pentru unul care vrând să-i facă bine cuivà, îi face mai mult rău.

258. *Turlii-turlii di* **fọtsur** *scuteà di rușọni* = fel de fel de fețe scuteà de rușine. Schimbà fețe-fețe. Pentru unul care se rușinează peste măsură.

259. *Ụom cu dọụă* **fọtsur** = om cu două fețe. Taler cu două fețe.

260. *Iapa* feamină-*l' rudì* = iapa îi fătă un mânz de sex femenin. Se zice pentru aceia care încearcă cevà, dar nu reușesc în planul lor. N'a reușit, n'a izbutit. Cf. Arom.: *Nu-l' inși ambar.*

261. *La si scoală* feata *di și un birbeatsi fris vă dau* = las să se scoale fata că și un berbece fript vă dau. Să trec nenorocirea și apoi vă tot dau ce vreți.

262. *Pri tini la s*-iịă = pe tine să fie. Se zice, când cinevà din îndemnul altuia face cevà ce nu este bine.

263. *Ca* fișec = ca glonț. Despre unul care are un corp chipeș, elegant.

264. *Au deadi di* foali = O dădù de foale. A scăpat de săracie. Și a aranjat lucrurile așà fel încât nu-i mai pasă de nimeni.

265. *Ca din* foarfits = Ca din foarfeci. Pentru cei îmbrăcați frumos și eleganți Ca din cutie scos.

266. *Di tse ts-u* frică, *nu scap* = de ce ți-e frică nu scapi.

267. Frọndzi-*ts gu a* = frânge-ți gușa. Când gonim sau dăm afară pe cinevà, înjurându-l. Du-te dracului de aici. Arom. *Arupi-ts zverca*; *Frândzi-ți caplu.*

268. frọndzi *jăgọl'i* = frânge țepușe. Stă de geaba nu are nici-o ocupațiune, nu face nimic, aleargă haimanà pe drumuri ca un nemernic.

269. *Anturnọ* frọnza = întoarse foaia. S'a schimbat nu mai este cum a fost.

270. *Ancă cu* fruntea *pași* = încă cu fruntea paște. Se spune despre cei trecuți cu vârsta, dar cu mintea încă de copil. Și: *Drubit mănāncă.*

271. *Ca di* fur *dunată-i* = ca de fur adunată-i (casa). Adică nu este nimic; este numai sărăcie.

272. *Cumat di* furlină = bucata de aur. Despre omul bun la suflet. Arom. *Om di-amalamă.* Om de toată bunătate.a

G

273. *La* găleaști = îl desmiardă.

274. *No-ari* gard = n'are gard. La Megleniți ca și la Aromâni este obiceiul ca feciorii unui părinte să se însoare pe rând, după vârstă. Fiul mai mare «*no-are gard*» adică nu-i stă nimeni înainte și prin urmare poate să se însoare. Toți ceilalți, până când nu este însurat cel mai mare, sunt «cu gard».

275. *Prin* gaụră *di ninel la treatsi* = prin gaura de inel îl trece. Se zice despre unul care trage drept la țintă, care nemerește bine, despre un bun țintaș.

276. *Al' scultă* dzepu = îi ascultă buzunarul. Adică are punga plină de bani și poate face orice vrea. Este cu dare de mână.

277. *Lọ* dzucă *că nu miruseaști la bun* = luă presimțire ca nu miroase a bine. Când cineva presimte că are să se întâmple ceva rău, ceva neobișnuit, care să-i aducă o mare nenorocire.

278. *No-ari* **ghiafur**, *chiari di el* = n'are folos, câştig de el. Adică nu poţi aveà nici un folos din partea lui nu-ţi poate servì la nimic.

279. *Si buraşti cu* **ghiiaţa** = se luptă cu vieaţa. Adică luptă pentru vieaţă, pentru existenţa de toate zilele.

280. **Ghermi-**'*n cur* = viermi în cur. Se aplică mai ales la copiii care nu stau locului, ci aleargă de colo până colo, sau şi dacă se aşează undevà, se mişcă într'una.

281. *Ăi* **džăşnit** = este scrintit. Se zice despre cei daţi în cap; ţicnit, cam la o parte. *Džăşnit la minti* = (despre copii) cam nebunatec.

282. *Ăn* **dzingărminschi** *mintea nu stă* = în haine nu stă mintea. Mintea cuivà nu se poate vedeà după haine, ci după fapte.

283. *Vă sculats că* glaji *şi tsoglavi* = vă sculaţi ca flămânzi şi balauri. Se zice despre aceia care, cum se scoală din somn, cer de mâncare. Şi: (mai ales copiilor): *Tse ti sculaş ca glad?*

284. *Tsela dărọ (pusi)* **grọb** = acela puse, facù spinare. Despre unul care a făcut avere mare. Făcù avere.

285. *Nu dau* **grọb** *la iel* = nu dau spinare la el. Adică nu-mi îndoiu spinarea nu mă pot supune ordinelor lui, oricât de mare ar ajunge.

286. *Deadi* **grọn** *di cọn ra lupu cătsọl* = dădù grâu de când erà lupul căţel. Mai de mult a dat ortul popii, a murit. Cu acelaş înţeles şi: *Al' măncọm grọnu* s. *Grăntšar ăi* s. *Dară uali* s. *ruptsi chiadinu.*

287. *Fitšorii ca* **grọn** *aş cresc* = feciorii ca grâu îşi cresc. Adică, copii cresc aşà de repede, cum creşte grâul. Arom. *Ca din apă.*

288. *Grăntšaru din* **grăntš** *bea apu* = olarul din oala spartă sau din ulcior spart bea apă. Se aplică acelora care se servesc de ce este mai prost tocmai din ceeace ar puteà aveà mai mult. Un cizmar poartă ghete proaste, tocmai fiindcă este cizmar; un olar beà dintr'un ulcior spart, tocmai fiindcă este olar şi ar puteà aveà ori şi când un ulcior bun.

289. *Di tse creapă* **grọnu** *di mel'* = dece crapă grâul de meiu. Se întrebuinţează când o femee sau fată urîtă îşi bate joc de alta care-i frumoasă; sau când una leneşă îşi râde de alta care este gospodină. Zicătoarea aceasta îşi are originea în următoarea poveste. Se zice că odată seminţele se certau între ele ca să afle care dintre ele răsare mai repede. — «Inaintea mea nu încolţeşte nimeni, dintre voi», zise grâul. Atunci semânţa de meiu se ridică şi-i zise: «eu încolţesc chiar în urma plugului, însă stau ascunsă până a doua zi, căci mi-e frică să nu mă balege boul».

290. **Greu** *la cl'imo* = greul îl chemă. Adică l-a chemat stăpânul moşiei, beiul. Acì cuvântul «greu» are înţelesul «unul care este împovărat de avere».

291. **Guşa** *'n doi (di ua)* = guşa în două (de aici). Fugi de aici, şterge-o. Cf. *Frọndzi-ts guşa.* Cu acelaş înţeles şi *Liutinicu sub tini.*

292. *Gol că* **guştir** = gol ca guşter. Desbrăcat, zdrenţăros, în pielea goală. Şi: *Gol că şarpi.*

293. *S-nu ieș pri* gol *buric* = să nu ieși cu stomacul gol. Adică, dimineața, să nu pleci la lucru nemâncat.

294. **Gutuvanuli**! *ca vrin uaspits* = gutuvanule! ca un musafir. Adică aștepți ca să ți se aducă totul de a gata, parcă n'ai fi din casă, ci un musafir. Acì *gutuvan* s. m. dela bg. *gotov* «gata».

I

295. **Iari** *di* ghiupc = fiere de țigan. Se zice pentru oamenii slabi de înger, fricoși, fără curaj. Cu acelaș înțeles și: *Iari di găl'ină.*

296. *Năpoi ts-u* **iarna** = înapoi îți este iarna. Iarna este socotită ca anotimpul cel mai greu, în care oamenii n'au de lucru, însă au cheltueli mari. Se aplică tinerilor închipuiți care n'au dat încă de greul vieții.

297. *Veara dună* **iărnati** = vara adună iernatec. Adică cine muncește în timpul verii și strânge, are și pentru iarnă. Deaceea omul gospodar, în timpul verii, se îngrijește de cele trebuincioase pentru iarnă.

298. **Ied** *pricufărit* = ied cufurit. Ironic pentru oamenii slabi și prăpădiți.

299. *Nu-l' cunoaști* **iftibaru** *la mumă, că nu-i glăvit in Maida* = nu-i cunoaște respectul mamei pentru că nu este tocmit în Maida. Se aplică acelora care nu știu să prețuască valoarea banului, pentrucă n'au mâncat pâine străină, n'au dat de nevoi, de necazuri. Aici Maida este un târg din ținutul Meglen.

300. **Iftibaru** *cu pari nu si cumpără* = cinstea cu parale nu se cumpără. Cinstea prețuește mai mult decât paralele.

301. *La* **ihtiză** *si cunoaști prijatilu* = la nevoie se cunoaște prietenul.

302. **Iri**, *iri iñ tricu prin snagă* = fire, fire îmi trecù prin corp. Se zice când cinevà este cuprins de frică mare, simte că-l apucă fiorii.

303. *Uua-i un irmiloc — un, un tucu cot fatsi con nu l-ai* = strugurii costă zece parale [ocaua], — zece, zece dar cât face când nu le ai. Se zice când cinevà n'are parale și lucrurile cele mai eftine i se par că sunt foarte scumpe.

304. *Al' rupsi* **iñăma** = îi rups inima. I-a sfășiat inima. Pentru o mamă care și-a pierdut copilul.

305. *Cari la puni'n* **isap** = cine îl pune în socoteala, cine îl bagă în seamă.

306. **Isapu** *di mai năinti răzint ăi* = socoteală de mai înainte este argint. Se aplică când cinevà la cel mai mic lucru ce cumpără, mai întâiu se tocmește.

307. *Mult* **iscăzù** = mult scăzù. A sărăcit.

308. *Ca vrină* **iudă** = ca o Iudă. Se zice pentru femeile rele.

309. *Di* **inmăros** *pănă puturos* = de mândru până puturos. Se aplică oamenilor peste măsură mândri și proști.

J

310. *Ca vrin bic ăi* **juni** = ca vre-un bic este tare. E tare ca un bic.

311. **Junil'ă** *nu si fatsi lă apu și foc* = vitejie nu se face la apă și la

foc. Nu trebuie să-ți arăți tăria, puterea, vitejia la apă și la foc. Cu apa și cu focul nu trebuie să te joci.

312. **Jimiti**, *cọn doarmi nu mănancă* = zău, când doarme nu mănâncă. Ironic pentru cei proști și care nu sunt deloc harnici.

313. *L'a* **joacă** *uocl'il' că di vrăculac* = îi joacă ochii ca de vârcolac. Se zice despre unul care observă totul, căruia nu-i scapă nimic nevăzut; deasemenea și despre oamenii șireți.

314. *Cum ats* **sfires**, *șa si jots* = cum îți cântă așà o să joci. Vei face așà cum ți se va spune, nu cum știi tu.

315. *Ti cătsaș ăn taneț*, **dujoacă**-*la* = te apucași în horă joacă-o până la sfârșit. Când te apuci de un lucru trebuie să-l duci până la capăt.

316. *Nu la cunoș tse* **joacă** *'n ịel* = nu-l cunoști ce joacă în el. Nu știi ce stofă este într'însul. Se zice despre oamenii deștepți.

317. *Că cọn* **jucărealchi** *fatsim* = parcă jucării facem. Parcă ne-am jucà, parcă n'am vorbì de lucruri mai serioase.

318. *Tot cu* **judicată**-*i* = tot cu judecată este. Adică este ocupat mereu cu procese pe la județ; în continuu are bătăi de cap.

319. **Jug** *cumpărai̯, ancă boi̯ și lańtsă* = jug cumpărai, încă boi și celelalte. Se aplică acelora care neavând nimic în mână, își închipue că pot aveà lucruri mari. Arom. *Ună petală u-aflai: nică trei: calu șau̯a și frânlu; cât tr'alante si-află l'ișor* (am găsit o potcoavă; îmi mai trebuie trei lucruri: calul șeaua și frâul; celelalte vin de la sine).

320. *Al'* **jută** *pustu* = îi ajută pustiul. Adică îl ajută norocul; afacerile îi merg bine.

L

321. *Al' scoariră* **lăfur** = i-a scos cuvinte. L-au clevetit, l-au calomniat, i-au scos nume rău. Cu acelaș înțeles și (mai ales la fete de măritat): *Al' cusură un mumudie ăn frunti.*

322. *Și di pul'* **lapti** *află* = și de puiu lapte află . Se aplică oamenilor capabili peste măsură care pot scoate și lapte de puiu. Cu acelaș înțeles, deși puțin variat, și: *Și di pul' lapti s'află.* Pentru oamenii cu stare care au de toate.

323. *Pisăià ăn frunză di* **lăpù** = scrie pe frunză de lăpuș. Se zice când cinevà are de primit bani dela cinevà și nu-i poate luà niciodată. Cu acelaș înțeles și: *Coasi-ts nou̯ă chesi.*

324. *U̯om* **lăsat** = om lăsat. Adică neglijent. Arom. *Alăsătură.*

325. *Cọt di* **leac** = cât de leac. O leacă, foarte puțin. Și: *Dă la ghi̯upca lutsọl.*

326. **Leagăn** *si feasi* = leagăn se făcù. S'a îmbătat, a furat luleaua neamțului. Cu acelaș înțeles și: *Tšuș bărdac.*

327. *Tse leapcă-i* = ce lipicios este. Se zice despre unul care nu face alt nimica decât să se lingușească pe la unul și la altul.

328. *U̯om* **ligat** = om legat (subînțelegându-se) la cap. Om cu minte, priceput, deștept, serios. Și: *u̯om cu patru suti.*

329. *Nu sună* **leava** = nu sună stânga. Se zice când este sărăcie mare, când este lipsă de bani.

330. **Leà**-*ts uocli'l* = ia-ți ochii. Acum te poți plimbà. Se zice în mod ironic, când vroim să concediem pe cinevà din serviciu.

331. **Leà** *di un dǫ di lantu* = ia de un dă de celalalt. Adică ia pe unul și dă în celălalt. Se aplică când, vrând să faci o alegere între două lucruri sau două persoane, amândouă sunt deopotrivă de rele.

332. **Lemn** *nidurat* = lemn nelucrat. Adică «din topor». Se zice despre oamenii bățoși, bădărani, din topor.

333. *Lemnu* **nidurat** *nu si vindi* = lemnul nelucrat nu se vinde. Orice lucru neprelucrat n'are căutare.

334. **L'artă-ti** = iartă-te. Pregătește-te de moarte.

335. **Lesni**-*Peică* = ușurel Peică. Epitet ce se dă oamenilor ușurei, cam într'o parte, — după un oarecare Peică din Oșani.

336. *An cură* **lighiăli** = îmi curg balele. Adică îmi lasă gura apă după o mâncare sau altcevà.

337. *Al' tsi cătsǫ* **limba** = i s'a prins limba. Se întrebuințează când cinevà își priede cumpătul, se zăpăcește, nu mai este în apele sale.

338. **Limǫńă** *nu va* = lămăie nu vreà. Despre un lucru care este foarte bun și nu mai are nevoie de nimic, spre a se face mai bun.

339. *Cu ună* **lingură** *srăcăes* = cu o lingură sorb. Adică stau în legături de prietenie intimă, sunt prieteni nedespărțiți. Arom. *Măcă dit un cătsăn* = mănâncă dintr'un castron.

340. *Iundi tšorbă, iel* **llingură** = unde ciorbă, el lingură. Se aplică acelora care nu lasă să scape ocazia, fără să ia parte la o petrecere oarecare.

341. *Vușneà*, **lucnea** *și ăn rost*

342. **Lǫcrum** *ca pruni-l' curau* = lacrimi ca prune îi curgeau. Plângeà cu hohote.

343. **Locu** *nu la tsǫni* = locul nu-l ține. Nu-l încape pământul. Se zice când cinevà este plin de bucurie, sau, din contră, când cinevà este prins cu cevà și de frică nu știe ce să facă.

344. **Loșu** *sănătos poartă* = bolnavul pe sănătos poartă. (După povestea «Lupul și vulpea»).

345. *Li cătsară* **lǫturli** = le prinseră aluaturile. Adică s'au împrietenit, au devenit mai intimi. Expresiunea aceasta își are origina dela următorul obiceiu la nuntă: In săptămâna nunții, anume Miercurea, se începe dospitura pentru prepararea colacilor de nuntă. Fiindcă în ziua aceasta vin toți «cătunenii» la casa miresii cu câte un vas de grâu, este un moment de întâlnire frățească numai ai oamenilor cu adevărat prieteni ai casei.

346. *Răm siră lucrili ăn* **lut** = rămaseră lucrurile în lut. Au rămas lucrurile neisprăvite, baltă.

347. *Ăn apa* **ludă** *nu pără ari mărmoruts* = în apa curgătoare nu prea are broaște. Se zice despre unul care este obișnuit să vorbească într'una și nu poate să țină ascuns nimic. Contrariul: *Apa zăvirită (= tăcută) ari multi mărmoruts*

348. *Ca* **luminari** *si feasi* = ca lumânare se făcù. Se făcù ca o lumânare, a îngălbenit de frică.

349. *Tse tucu* **lumuteş** = ce tot îndrugi. Ce tot spui tu acolo.

350. *Antru ca să-l' iasă suflitu*, **zălumutl** = înainte ca să-i iasă sufletul, ca să moară, a bolborosit cevà.

351. *Ca vrină* **lună** = ca vre-o lună. Frumoasă ca luna. Se aplică fetelor şi femeilor frumoase. Şi: *Ca vrină Silviă.*

352. *Al' vinîră* **lunchili** = îi veniră năbădăile. L'au apucat pandaliile. Se zice despre oamenii schimbăcioşi şi care se enervează uşor. Cu acelş înţeles şi: *l-ancălicară tseali din tsătii.*

353. **Lupmoncala** *mi sputni si fac una ca tseasta* = dracul m'a pus să fac una ca aceasta.

354. **Lupmoncăla** *ni ară ni sapă* = dracul nici ară nici sapă, ci caută să bage neînţelegeri şi certuri între oameni.

355. *Cot* **lung**, *cota larg* = cât lung atâta larg. Se zice despre aceia care trăesc fără nici o grijă: «Dutsi una ghiiatsă cot lung cota larg».

356. **Lupu** *sărat nu mănănca* = lupul sărat nu mănâncă. Se zice de unul care o duce de azi pe mâine.

357. **Liutnicu** *'n doi* = ceafa în două, cf. *Frondzi ts guşa.*

M

358. *Al' (tsi) fitară* **moştili** = i se fătară catârii. Când cinevà are aparenţa că lucrurile îi merg bine; este vesel, bucuros, sau când râde fără nici un motiv.

359. *Dosta dea nă* **mătim** *ca Petca cu Risti* = destul ne minţim ca Petca cu Risti. (Zicătoare după o poveste a doui cerşetori, unul orb şi celălalt olog, care se înşelau la cerşit).

360. *S-nu guşti una* **mutšcată** *di poni ca lumea* = să nu guşti o bucată de pâine ca lumea. Se zice când bărbatul este beţiv şi nu lasă nevasta în pace; sau când cinevà este persecutat de autorităţile locale.

361. *Ai crătšnit di* minti = îi ţicnit la minte. Cf. *Ai bătut la cap.*

362. *Al' criscù* **metura** = îi crescù mătura. Adică i-a crescut barba. Se întrebuinţează pentru cei avansaţi în funcţiuni înalte.

363. *Ca tsela di sub* **moară** = ca acela de supt moară. Ca dracul.

364. **Molcum** *coni-i* = molcum câine este. Este tăciune învelit, câne care te muşcă, când nu te aştepti şi de unde nu gândeşti.

365. *La feasi mi sub* **moară** = îl făcù păi supt moară. L-a furat, l-a şterpelit.

366. *Ca vrină* **mutuvilă** = ca un răşchitor. Se întrebuinţează pentru unul care este subţire şi înalt peste măsură.

367. *Al' pusiră* **monă** *di mort* = îi puseră mână de mort. Se zice când cinevà doarme aşà de adânc încât cu greu se poate deşteptà. Zicătoare care îşi are originea într'o credinţă populară, răspândită şi la Aromânii din Nord, după care se crede ca o mână de mort pusă

la căpătâiul celui care doarme, îl face să nu se deștepte pentru multă vreme.

368. *Ca vrin* **măcsom** *plondzi* = plânge ca vre-un prunc. Plânge ca un copil. Pentru aceia care se vaită într'una.

369. *Io* **measție** *iel angl'ită* = eu mestec, el înghită. Când cinevà mănâncă și altul cască gura la el ca un netot.

370. *Di* **mănușe** *di larit ă* = de coada plugului (subînțelegându-se) «se țin». Adică se ocupă cu agricultura, trăesc din plugărie. Cu acelaș înțeles și: *Di coarnili boilor* sau *Di funea boului*. Cf. arom. *S-tsân di coada uoilor*.

371. *Ca di* **mașți** *cătat* = ca de vitregă ingrijit. Adică îngrijit, crescut ca de o mamă vitregă. Se aplică copiilor orfani și mai ales acelora care deșì nu sunt orfani, încă sunt rău crescuți. Cu acelaș înțeles și: *Duro, neagră mi mâncași* (Oșani).

372. **mărsit-ăi** = este de dulce. Arom. *Easte purintu*. Adică este Turc, nu este Român, Bulgar sau de alt neam. Nântenii, adică Românii din Nânta trecuți la islamism, zic: *Di noștri-i* = este de ai noștri, dintre Românii turciți, nu dintre Bulgari, spre a se deosebì de Bulgarii turciți din satele Caragiovei. Cu acelaș înțeles și (întrebuințat numai la Nânteni) *Noastră limbă-i* = este limba noastră, adică vorbesc aceeaș limbă ca și noi. «Năpoi, noastra limbă» au strigat Nântenii în 1903, când se luptau în munți cu comitagii bulgari și auzise că printr'înșii erau și unii care vorbeau românește. (Comunicat de d-l *I. Golea* din Oșani).

373. *Baltă cu* **marmoruts** = baltă cu broaște. Se zice despre o femee tăcuta, care știe foarte multe secrete, însă nu scoate nimic la iveală. Cu acelaș înțeles și: *Cărbuni cupirit* = cărbune învelit.

374. *Si si leagă* migl'ina *di gron* = să se aleagă neghina de grâu. Să se desparte cei buni de cei răi. Arom. Să se aleagă oile di capre.

376. *Zastătù ca* **măgaru** *pri punti* = se oprì ca măgarul pe punte. Se zice despre unul care se încăpățânează pentru un lucru de nimic.

375. *Că uoi* **mlăzuitsă** *nă mulg* = ca oi cu lapte ne mulg. Ne jupoaie ca pe niște oi.

377. *Ca* **Marta**-*i* = ca Martie este. Adică este ca luna Martie; după cum se schimbă vremea în această lună așà se schimbă și el. Se zice despre oamenii schimbăcioși, fără voință tare.

378. *Tau uom ăi* **milnic** = omul tău este drag. De omul tău ți-e drag întotdeauna. Sângele apă nu se face.

379. **Mutsi**! Să nu zici nici o vorbă, taci că... Se întrebuințează când cinevà vrea să facă pe altul să tacă imediat.

380. *Bărbat stătù, ama* **mascur** = bărbat stătù, ce mai voinic.

381. *Aș-u ampartă* mutšcata = își-o împart bucățica (subînțelegându-se) din gură. Se zice despre oamenii împrieteniți, care țin unul la altul.

382. *Mari* **mutšcată** *ngl'ită, mari lăcărdiia nu greà* = mare bucățică (îmbucătură) înghite, (însă) mare vorbă nu spune. Se aplică

acelora care nu gândesc când vorbesc, care jignesc sau ofensează pe alții, fără să vreà.

383. *Aụ lǫm din* **mardzini** = o luăm din margine. Adică de-a capo.

384. *Lup* **maşala** = lup mașala. Se zice despre un om voinic, gras și sănătos ca un lup.

385. *Nu ti bat di* **mănar** = nu te bat de mâner. Nu mi-e frică de tine, nu-mi pasă. Arom. *Nu ti đau di curaụă.*

386. *Căzù pri ịel* **muntili** = cazù pe el muntele. Se zice pentru unul care se găsește într'o mare încurcătură și nu știe cum să se descurce; când este întristat de pe urma unei nenorociri. Și ironic (mai ales la jocul de cărți, când cinevà pierde într'una) *Lǫs-la că căzù muntili.*

387. *Cǫñ dă nă văr ti* **măncari** = mâncà-te-ar câinii. Se întrebuințează ca înjurătură. Cu acelaș înțeles și: *Loc s-ti facă Dōmnu.*

388. *La* **nibunu** *nu-l' tsi da miram di cǫt cu mulamea* = omului rău nu-i se dă să înțeleagă decât cu binele. Adică pe omul rău nu-l poți îndreptà în spre bine, decât numai luându-l cu bine, domol.

389. *Flǫ* **măănǫ** = află cusur. A găsit cusur, defect spre a fi nemulțumit.

390. *Saị lucru* **mănisutu** *măniseaşti* = numai lucrul defectuos caută defecte. Numai cel care este batjocorit de lume, își bate joc de alții.

391. *Al'-u deadi pristi* **mutscă**, *ma nu sintsǫ* = îi dădù peste bot, însă nu simțì. I-a dat peste nas, însă n'a simțit.

292. *Domnu nu lasă din* **mǫnă** = Dumnezeu nu lasă din mână. Adică Dumnezeu poartă grijă de toți nu lasă pe nimeni să se prăpădească.

393. *Juni ụom, sadi cǫn doarmi, pǫni nu* **mănancă** = om voinic numai când doarme, pâine nu mănâncă.

394. *Nu-l' tal'ă* **muzocu** (miduụa) = nu-i taie măduva. Nu-i taie căpățână, este greu la cap, prost.

395. *Ama u dăraş* **mătinitsă** = o făcuși lapte acru. Adică în loc ca să o dregi, ai încurcat-o și mai rău, ai făcut-o ca vai de lume. Arom. *U featsi culeaş.*

396. *Ca di mumuş* **măncari** = ca de naș mâncare. Adică mâncare foarte bună, așà cum se obișnuește a ospătà numai pe un naș.

397. *Lǫ* **migdan** = luă câmp. A plecat, s'a depărtat, a ajuns departe.

398. *Aụ* **mărtǫ** = o mărită. Se zice despre un lucru pe care cinevà l-a pierdut.

399. *Nu poati la* **măgar**, *dǫ la sămar* = nu poate în măgar, dă în sămar. Când cinevà își scoate necazul pe acela care nu îi este de vină.

400. *Nu* **miruseaşti** *lă bun* = nu miroase la bun. Nu miroase a bine Adică stăm rău. Se referă la situația nesigură a Românilor din Meglen de pe urma persecuițunilor din partea Grecilor.

401. *Mult vă li vets* **muăbeturli** = mult vi le aveți convorbirile. Adică stați bucuroși de vorbă, vă consfătuiți întotdeauna, vă înțelegeți, sunteți prieteni buni. Arom. *Multu vă le-aveats gortsăle.*

402. *Cu* **mǫnca** *mea* = cu munca mea. Adică în mod cinstit (când e vorba despre o avere) am câștigat-o prin muncă, cu sudoarea feții mele.

403. **Mutšară-*i*** = este leoarcă. Pentru unul care este ud până în piele.

404. **Mânancă** *ca nivizut* = mănâncă ca nevăzut. Pentru cei lacomi care mănâncă așà de mult încât ar crede cinevà că n'au mai văzut mâncare cu ochii sau nu le-a picat mâncare în gură. Cu acelaș înțeles și: *Lăcumeaști*.

405. **Mǫnca** *lu Ristos ạụ vizù* = chinul lui Hristos îl văzù. Se zice când cinevà mănâncă o bătaie strașnică, este torturat în mod neomenos. Și: *La feasi chịofti, salată*.

406. *Mult si* **măntšǫ** *stătšunu di mini* = mult se muncì săracul (bięțul) pentru mine. Adică, a stăruit mult pentru mine, a lucrat în interesul meu.

407. *Bun la* **ndireasi** = l-a aranjat bine. Se aplică și pentrue aceia care cu vorbe măiestrite înșeală pe alții, îi trag pe sfoară.

408. *Bitărneatsa-i* **măncoasă** = bătrânețea este anevoioasă.

409. *Ca tsela cu* **musca** *pri nas* = ca acela cu musca pe nas. Cu musca pe căciulă. Pentru cei vinovați: Această zicătoare își trage origina, în Meglen (Oșani), din următoarea poveste: Odată i se furase unui om un stup de albine. Acesta, ca să afle pe hoț, invită odată pe săteni la o petrecere. După petrecere le-a povestit cum i s'a furat un stup de albine, adăugând că acela care i l-a furat se află în mijlocul lor și are o muscă pe nas. Atunci hoțul fără șă-și dea seama a pus mâna pe nas și imediat a fost prins de către păgubaș.

410. *Cumnicătura nu-i* **mătinitsă** = cuminecătura nu este lapte acru. Adică bunătatea și eficacitatea unui lucru nu constă în cantitatea lui, ci în calitatea bună.

411. *Al' ded una di s-u tsǫnă* **minti** *pănă si moară* = îi dădui una și să o țină minte până să moară. I-am cârpit una ca să mă ție minte până când o murì.

412. **Maisturu** *spardzi* = meșterul strică. Se aplică acelora care își dau aerul că se pricep la toate și când pun mâna să facă cevà, strică.

413. *Deadi di* **maistur** = dădù de meșter. Și a găsit stăpânul.

414. *Cu micu zeạist ti* **măịnes** = ca micul deget te azvârl. Se întrebuințează când cinevà vrea să-și arăte forța. *Crali-Marcu cu micu zeạist ạụ măịnì «răpa-ạntsàpată» din Cojuc*. «Răpa-ạnțsapată» este o stâncă mare, având forma unui stâlp situată în partea de nord-est de comuna Oșani. Sătenii cred că ea a fost adusă de către eroul legendar sârb Marko Kraleviki.

415. *Añ fatsi la* **măraz** = îmi face dor mare. Adică îmi place, îmi convine, îmi este după voie.

416. *Nu-ñ vini la* **măde**, *isap* = nu-mi vine la socoteală. Nu se potrivește cu ceeace vreau eu. Și: *Nu ñ-u la mădᵊ, nu ñ-u va buricu*.

417. *Lụi* **măgar** *ạș la guneaști* = măgarul lui și-l mână. Adică își vede de interesele lui, nu-și neglijează afacerile sale ca să lucreze pentru alții. Contrariu: *Axen măgar guneaști* (mână măgar străin).

418. *Şteată*, **măgaruli**, *si iasă dzindzăril' di s-ti putires* = aşteaptă măgarule să iasă iarbă verde. Paşte murgule, iarbă verde.

419. **Măgaru** *la doi stăpoń lupu la mănăncă* = măgarul la doi stăpâni, îl mănâncă lupul.

420. *Nu li cacă* **măgaru** = nu le c... măgarul. Se zice despre lucruri greu de câştigat, mai ales despre bani, când cinevà vorbeşte despre sume mari, ca despre un lucru de mică însemnătate.

421. *Aş la primpărtsǫ* **malu** = şi-l împărţi avutul. Adică a dat pe la toată lumea şi acum a rămas cu mâinile goale.

422. **Mascuru** *u dişcli'di casa* = (copilul de sex masculin) deşchide casa. Adică băiatul, nu fata, este care poate întreţine şi suştine o familie, de el depinde existenţa casei şi a familiei întregi, el este stâlpul casei. Cu acelaşi înţeles şi: *Mascuru-i direcu la casă.*

432. *Al' flǫ* **mardzinea** = îi află marginea. A deslegat-o, fiind vorba despre o chestiune încurcată, problematică, i-a găsit soluţia, a dat de rostul ei.

424. *Li* **măritǫ** = le mărită. Adică le -a pierdut.

425. **Mǫń** *ligati* = mâini legate. Se aplică femeilor neştiiutoare în ale gospodăriei, care nu se pricep la gospodăria casei, nu le place să muncească, sunt leneşe. Cu acelaş înţeles şi: *Mǫń ăn cur*, (sau) *ăn sin.*

426. *Lat di* **mǫń** *şi di pitšoari* = luat de mâini şi de picioare. Olog. La fel şi în arom.: *Loat di măń şi di tšitšoare.*

427. *Pri* **mǫń** *tseari s-la tsǫn* = pe mâini vrea să-l ţin. Adică să-l ţin în braţe. Se aplică oamenilor care vor să fie menajaţi, cu care cinevà trebuie să umble cu multă prudenţă.

428. *Lă marea* **mǫnă** *si ari* = la marea mână se are. Pentru cei mândri din prostie şi fuduli. Se ţine mândru, fudul, face pe grozavul.

429. *Si şătăiaşti cu* **mǫńli** *dinăpoi* = se plimbă cu mâinile înapoi. Face pe grozavul, nu-i pasă de nimic.

430. *Nu l'-u jundzi* **mǫna** (subînţelegându-se) *di tsista lucru* = nu i-o ajunge mâna (de lucrul acesta). Nu este în stare, nu-i capabil să facă aşà cevà.

431. *Al' da di mǫnă* = îi dă de mână. Adică îşi poate permite să facă aşà cevà.

432. *Al' vini di* **mǫnă** = îi vine de mână. Se pricepe să facă un lucru pe care nu-l ştie, însă fiindcă este îndemănatic, îl face ca şi unul de meserie.

433. *Ună* **mǫnă** *di uom, ma drac din vir* = o mână de om, însă drac din baltă. O palmă de om, însă deştept. Şi: *Ună mănată di uom ăi.* Este cât pumnul. Se zice despre oamenii mici de statură şi pipernicişi.

434. **Mǫna** *nu-i târziiă* s. *mǫna nu-i căntar* = mâna nu este balanţă s. cântar. Cu două iţelesuri: *a)* Cinevà nu poate cântărì exact cu mâna ca cu balanţa sau cântarul. *b)* Când dai să baţi pe un copil, ia seama, căci se prea poate să dai cevà mai mult şi să-l loveşti rău.

435. *Ișǫts* **morts** *si 'ntrǫm ghiį* = ieșiți morți să intrăm vii. Se întrebuințează de către cei sătui de vieață, care din cauza prea multor mizerii, nu mai vor să trăească.

436. *Imańa-i bună, ma-i și* **măroasă** = averea-i bună dar și amară. Adică și cei cu averi mari au destule griji, necazuri.

437. *Ca* **masa** *l-am* = ca cleștele îl am. Adică dispun de dânsul ca de un instrument al meu, mă servesc de el, cum vreau.

438. *Ca vrină di sub* **moară** = ca vreuna de sub moară. Se întrebuințează pentru femeile neglijente, care nu se îngrijesc de îmbrăcăminte, care au hainele pe trup ca vai de lume.

439. *Cǫn si* **meargă** *cărnats cu căigană* = când o să plouă cărnați cu jumări de ouă. Adică la sfântul așteaptă, niciodată.

440. *N. reaștits* **measa** = Ridicați masa. Se întrebuințează, când, după mâncare se dă ordin ca să se ridice masa.

441. *Ari maį* **milnic** *di il'* = există cevà mai drag decât fiu.

442. **Milnic** *ca ųou ıufit* = drăguț ca ou pestriț. Se zice despre un copil unic la părinți, la care părinții țin ca la ochii din cap.

443. **Mintšunaș** *ună-ųară, tsǫni minti di lantă ųară* = mințiși odată, ține minte pentru altă dată. Adică ai spus odată o minciună, ține-o bine minte ca să nu fii prins altădată.

444. *Ań zitsi* **mintea** = îmi zice mintea. Când cinevà crede că un lucru se poate face, deșì alții sunt de altă părere. A presupune, a aveà presimțirea că se va face. Și: *iń zitsi crielu* s. *ąń tseari ińăma.*

445. **Minghișe** *di u eacl'e* = cercel pentru ureche. Floare la ureche.

446. *Ela-ts pri* **minti** = vino-ți pe minte. Adică vino-ți î n ire, pune-ți mintea în cap. Cu acelaș înțeles și: *Șǫză-ts pri cur.*

447. *Al' catsă* **mintea** = îi prinde mintea. Prinde bine, pricepe ușor, repede, este om inteligent. La fel în arom. *L'-acață mintea.*

448. *L'-u veardi* **mintea** = îi este verde mintea. Adică încă este cu mintea de copil, cu mintea necoaptă.

449. **Mintea** *vini'n vrăstă* = mintea vine în vârstă. Adică omul devine matur, serios, cu mintea sănătoasă, când atinge vârsta cerută.

450. *Cătsară* **mitiriz** = apucara meterez. La primejdie toți au șters-o, au intrat în gaura șarpelui.

451. **Mozucu** *ąń tsi zăvărti* = măduva (din cap) începù să mi se învârtească. De scârbă ce mi s'a făcut, mi-a venit amețeală, am amețit.

452. *Aį* **mutšcată** *di lup* = este mușcată de lup. Se zice despre o vită (vacă, bou, oaie, capră, cal) care din cauza bătrâneții nu mai poate fi bună la nimic, de nici un folos.

453. *Arsi di* **murì** = arse de murì. A ars de dorul ei sau al lui.

454. *Cmo l'-u* **mumă-sa** = acum îi este mumă-sa. Aici să-l vedem. Se întrebuințează când cinevà dă de un lucru greu sau când se găsește în fața unei mari nenorociri. Cu acelaș înțeles și: *Cmo-i cmo* sau *Ųa-i și tsǫstu și podnitsa.*

455. **Murtsǫnă** = nătărău, este gură cască, care așteaptă totul de a gată.

456. *Lapni*-**muşti** = înghite muște. Adică pică pară mălăiață în gura lui nătăfleață. Se zice despre unul care nu muncește, care așteaptă totul de a gata. Cf. *Murtsǫnă.*

457. *La dărǫ ca din* **muşturac** = îl făcù ca din privata. Il făcù albie de porci.

N

458. *Got* **Nacă**-*i* = este un Nacă curat. Se aplică unuia care este prost de tot. Nea Tănase. Şi: *Ludi-Petcu* (Huma).

459. **Nămigneà**-*l'* = fă-i cu ochiul.

460. *Al' cazù* **nămuzu** = îi căzù renumele. S'a rușinat; a roşit până în vârful urechilor. Arom. *Il' cripă fața.*

461. *Şa-i fu* **nărăntsătura** = așà îi fu ursita. Așà i-a fost norocul.

462. *Pânǎ nu-l' pun sub* **nas**, *lucru nu si fatsi* = până nu-i pun sub nas, lucrul nu se face. Se aplică acelora care nu primesc să facă un serviciu până nu le întinzi cevà.

463. *L'-u gros* **nasu** *la tsista* = îi este gros nasul acestuia. Se zice despre oamenii cu avere, cu stare bună. Este om cu stare, stă bine,

464. *Toati prin* **nas** *si-ts įasă* = toate prin nas o să-ți iasă. Adică n'are să-ți prindă bine; are să-ți iasă foarte rău.

465. *Si* **năstrăsǫ** = se irită. (Mai ales despre câini) «Nu l-angărjà cǫnli ca s-nu si năstrășască».

466. *Si* **nastupǫ** = se îndopă. A mâncat de s'a îndopat bine. Cu acelaș înțeles și: *Foali si dărǫ.*

467. *Nătinusitu* **nătinusit** *moari* = necinstitul necinstit moare. Omul rău și ticălos tot ticălos rămâne până la moarte. *Nătinusituli* = păcătosule.

468. *Dă* **na** *vur ti dunari s-ti dună* = aduna-te-ar să te adune. Se întrebuințează ca un fel de blestem. Aduna-te-ar moartea să te adune, adică să dea Dumnezeu să mori. Se zice la fel ca: «Mânca-te-ar ciorile să te mănânce». Aceeaș construcție și în: *Dă na vur tsi frǫndziri capu si-ts frǫngă* = frânge ți-ar capul să ți-l frângi.

469. *Haį si fatsim* **ńazăts** = hai să facem miază-zi. Se zice când cinevà vrea să facă un lucru cu totul imposibil de făcut.

407. *La-ncărcǫ di* **mintšuń** = îl încărcă de minciuni. Adică i-a spus așà de multe minciuni, încât l-a umflat de minciuni.

471. *Mult ań tsi*-**ncărcǫ** = mult mi se încărcă. Adică a stăruit prea mult pe lângă mine, s'a rugat prea mult de mine.

472. *Cǫt* **ndeasă** = cât îndează. Mănâncă mult, Se îndoapă mult.

473. *Li*-**ndireasi** = le drese. Le-a dres, adică a aranjat totul, după ce mai întâiu a mâncat toată averea și a rămas pe drumuri ca un nenemernic.

474. *Bun li*-**ndipleaşti** = bine le ticleuște. Adică știe să vorbească bine, frumos ca să convingă pe alții. Și, ironic, știe să îndruge la verzi și la uscate. Cu acelaș înțeles și: *Bun li-nșară*, adică «míntšună».

475. *Si*-**ndultsiră** = se îndulciră. Se împrietenirä, au devenit prieteni.

476. *Di că si* **neacă** *iel, și tu* = dacă se îneacă el, și tu (subînțelegându-se) să te îneci? Dacă cinevà face o greșeala sau chiar o prostie, trebuie neapărat să faci și tu la fel. Cu acelaș înțeles și: *Si-ts zitseà sar ăn vi , tu va si sar?* să-ți fi zis sari în baltă, tu trebuià să sari?

477. **Neagră** *coajă-ń lipiș pri fatsă* = neagră coajă (piele) îmi lipiși pe față. Așà spun părinții către fii lor care ies stricați, care, prin conduita lor scandaloasă, îi fac de rușine, le înegresc inima. Cu acelaș înțeles și: *Mi nigriș*.

478. *La*-**nfrigourọ**. L-au apucat frigurile de frică.

479. *Si*-**nghilusì** = se speriè. Se întrebuințează când cinevà se sperie pe neașteptate, cum ar fi când i-ar vârsà cineva, pe la spate, apă pe cap. De p. «Tšuma s-la dună, l'a turnọń apu și-ń la-nghilusì fitšoru».

480. *Di* **nibun** *mai nibun* = din rău mai rău.

481. *Nibun cu* **nibunul** = răul cu răul. Adică omul rău se adună, se împrietenește cu cel rău, după curm oamenii buni se adună cu cei buni.

482. **Nibuni'lă** *fără mardziń* = răutate fără margini. Se zice când nenorocirile se țin lanț de cinevà. Nenorocire fără sfârșit.

483. **Nibunil'a** *ăi lesnică* = răutatea este ușoară. Adică a face rău este tot ce poatefi mai ușor.

484. *Al' chimisì la* **nibun** = îi începù la rău. A început a-i merge rău; i s'a întors norocul, îi merge în spre rău. Cu acelaș înțeles și: *Al' tsi-nturnọ štarcu* sau *Că s-ti leà valea, și brazda ti poartă* = când te ai curentul unei ape mari, te duce și apa din brazdă.

485. *La* **nibun** *ạnturnọ* = la rău se întoarse, (subînțelegându-se) boala. Adică boala a apucat un alt drum, mai rău, s'a agravat.

486. *Aș* **nigrì** *fața* = își înegrì fața. S'a făcut de râs, a ajuns râsul lumii.

487. *Iel ăi ca* **nimenea** *ăn lumi* = el este ca nimenea în lume. Adică cum este el, nu-i nimeni (în înțelesul rău al cuvântului).

488. **Nistupatuli** = nesăturatule! Flămânzilă.

468. *Uom cu* **nișan** = om cu semn. Despre oamenii cu renume.

490. *Si fesai* **nișan** *s. biliajnic* = se făcù semn. Adică se făcù minune mare. Se întrebuințează în urma unei întâmplări neprevăzute, neobișnuite, care a pus în uimire pe toată lumea.

491. *Si sccată vrin cu* **nișanur** = să scoată vreun cu semne. Adică o să nască vreun copil cu semne pe corp. Când o femeie însărcinată fură cevà, se crede că tot corpul pruncului ce se va naște va purtà semne, acolo unde ea s'a atins mai întâiu cu obiectul furat. Adică pe cap, mâini, pe picioare, etc.

492. *Uzọi* **niuzọtili** = auzii neauzitule. Adică am auzit ceeace nu mi-aș fi închipuit niciodată că aș fi putut auzì. Am auzit lucruri rele de tot.

493. *Si-ts zic vrină di* **nizitsirea** = să-ți zic vreuna de nezis (nespus). Adică mă faci să-ți spun vorbe (rele) pe care n'ar trebui să ți le spun.

494. *La'***njos** *ạl' tsi dutsi* = la jos îi se duce. Ii merge rău.

495. **Noaptea** *zuṷă ạṷ feasi* = noaptea zi o făcù. N'a închis ochii toată noaptea, n'a dormit deloc. *Noaptea zuṷă ạṷ feasi ca si jungă la bileag.* A lucrà peste măsură de mult, a face tot posibilul.

496. **Noduri** *ạngl'ită* = noduri înghite. Se aplică acelora cu suferinți morale. Cu acelaș înțeles și: *Caru cu spiń s-la-ngl'itam, nu-ń cădeà cọta greatsă.* Aici «Caru cu spiń» este acela în care se găsește sufletul omului, în momentul când este să iasă din corp. Sufletul, după credința poporului, trebuie să iasă din gât împreună cu carul cu spini. (Com. I. Golea).

497. *Cu mults* **nodur** *si cresc fitšoril'* = cu multe noduri se cresc copiii. Adică cu multe greutăți sunt crescuți copiii. Părinții trebuie să sufere multe greutăți materiale și morale până să-și vadă copiii crescuți.

498. *Ca din* **nor** *dus* = ca din nor adus. Se zice când cinevà, după o lungă călătorie, se găsește într'un loc îndepărtat. De p. «Una ișọri din pămpor ca din nor dus (s. că din vis) mi flaị».

499. *Anvitsătura nu si-***nşară** *cu bodu'n cap* = Cine vrea să învețe, trebuie să muncească, căci învățătura nu poate fi introdusă în cap cu pâlnia.

500. *Maị bun ṷocl'i di cọt* **numea** = mai bine ochii decât numele. Adică mai bine ar fi să-i iasă cuivà ochii decât un nume rău.

501. **Nunta** *cu patrul' ṷamin'* = nunta cu cei patru oameni. Adică moartea. De p. *Nunta cu patrul' ṷamin' l'a disparti* = moartea îi desparte.

502. *Cari nu fuzi beà dă la* **nuntă**? = Cine nu pleacă beat dela nuntă Adică cine se duce la nuntă și nu pleacă beat?

503. *Disutcăịaşti că vrin* **nuşcar** = socoteşte ca un cercetător. Se aplică acelora cărora le place să cerceteze lucrurile de aproape, să cerceteze prin toate colțurile.

504. *Multu-***nveţ** *dăị măgărlọc* = multa învățătură este măgărie. Prea multă învățătură duce la prostie. Unde este învățătură multă, este și multă prostie.

P

505. *Din ac* **pălişnic** *si dara*? = din ac jug se face? Dintr'un lucru rău poate să iasă cevà bun?

506. *Că lă* **pănăghir** *im* = ca la bălciu suntem. Adică o ducem numai în chefuri și petreceri; suntem în continuă petrecere.

507. *La măncaş* **pănăghiru** = îl mâncași bâlciul. Ai mâncat bătaie.

508. *Di* **par** *fatsi* = de par face. Adică nu este bun de nimic, este bun numai să stea legat de par ca o vită.

509. *Calpa* **pară** *nu peari* = paraua calpă nu piere. Omul rău nu piere ușor. Cf. *Aspra roși nu peari.*

510. *Tsela-i putrid di* **pari** = acela-i putred de parale. Are parale multe.

511. *Uom di dou* pari = om de două parale. Care nu valorează nimic, care nu face nici două parale. Tot acì și: *La feasi di dou pari* = l-a făcut de două parale, cu ou și cu oțet.

512. **Părăiaști** *magaru?* — *Părăiăști* = zboară măgaru? — zboară. Se întrebuințează pentru cei proști care cred că tot ce sboară se mănâncă.

513. *S-ti joc ca pri* **părl'a** = o să te joc ca pe cărpător (= scândura pe care se pune pâinea ca să se dospească). Am să te duc de nas cum mi-o plăceà mie. «Ca pri părl'a la joacă».

514. **Părtalcu**! = prăpăditule, zdrențuitule. Se zice la cei rupți care n'au haine pe dânșii.

515. *Dună-ts* **părtalili** = adună-ți catrafusele. Adică hai pleacă șterge-o. «Aș duno părtalili».

516. *Ca* **părtal** *añ sta* = ca zdrențuros îmi stă. Se spune când întâlnim pe cinevà pe care n'am vrea să-l vedem. Cu acelaș înțeles și: *Că umbră-ñ sta*, s. *negru ñ-u* s. *că tšancordeiu jugar ñ-u.*

517. *Tu iundi* **paşt**, *iundi* = tu unde paști, unde. Se zice unuia care se amestecă în conversația altora, fără să știe mai întâiu despre ce este vorba.

518. *Găl'iñ* **paşti** = găini paște. Se întrebuințează pentru oamenii puțin serioși, pentru oamenii ușurei, și de nici o valoare.

519. *Cmo l'-u* **Paştu** *la iel* = acuma îi este paștele la el. Adică acuma este pentru el ziua de Paște. Se aplică acelora care sunt cuprinși de o bucurie mare.

520. *Fatsi* **Paştu** *cu veardză și cu sari* = face paștele cu varză și cu sare. Se bucură în zadar.

521. *Di coti* **Paştur** *ăi* = de câți paști este. Adică câți ani are, ce vârsta are.

522. *Pănă'n* **pieă** = până 'n pică. Adică peste tot complet.

523. *La scoasi la* **păzari** = îl scoase la târg. L-a dat de gol. Cu acelaș înțeles și: *La discupirì.*

524. *Vinì la sparta* **păzărişti** = venì la spartul târg. Adică la spartul târgului, când nu mai este nimic.

525. *Al' tsi fronsi* **peana** = i s'a frânt pana. I-a părut rău, s'a supărat, nu i-a părut bine, i-a căzut nasul.

526. *Peara sub* **per** *cadi* = para cade sub păr. Ce naște din pisică tot șoareci mănâncă; cum e tatăl așà și fiul.

527. *Uom cu cripată* **pirde** = om cu crepată perdea. Adică om fără rușine, care are obrazul gros, fără roșu pe obraz. Cu acelaș înțeles și: *Uom fără pirdē.*

528. *Nitsi un* **per** *nu-l' dau* = nici un păr nu-i dau. Adică nu-i dau nimic. Arom. *Nu-l' dau bir.*

529. *Ca* **peru** *'n rușnitsă* = ca părul (din cap) în rușniță (= o mâncare preparată din făină, unt, apă și sare, un fel de ciulamà subțire). Se zice pentru un om neplăcut, pentru unul care este urît de toți.

Aproape cu acelaş înţeles şi: *La cată ca peru'n lapti* = îl cată ca părul în lapte. Adică se uită la el ca la dracul; îi este de nesuferit.

530. *Si lară di* **per**, *di buf* = se luară de păr. S'au luat la ceartă.

531. **Peru-ń** *la nălbì* = păru mi-l nălbì. Mi-a amărît vieaţa; mi-a albit părul, mi-a scos sufletul.

532. **Peru** *la disturnǫ* = părul îl resfiră. Se zice despre unul care încearcă toate posibilităţile ca să reuşească; deasemenea şi pentru acela care cercetează un lucru cu deamănuntul, din fir a păr.

533. *Ca* **perpară**-*i* = ca fofeaza este. Se aplică acelora cărora le merge gura ca fofeaza; care vorbesc foarte mult.

534. **Peza** *lumil'ă* = râsul lumii. Batjocura lumii.

535. *Aş* **picǫ** = îşi pică. Adică a murit, a dat artul popii. Cu acelaş înţeles şi: *la rupsì chiadinu.*

536. *Vecl'i* **picǫts** *tradzi* = vechi păcate trage. Se zice acelora care suferă sau ajung în mare sărăcie, în urma unor păcate vechi.

537. **Picat** *tse suptiş laptili mumă-tai* = păcat ce supseşi laptele mamei tale. Adică păcat de laptele ce-l ai supt. Se zice unui nevrednic şi ingrat faţă de părinţi pentru grija ce i-au purtat. Cu acelaş înţeles şi: *Picat că ti purtǫ ăn foali.*

538. **Picmezu** *ăi negru ma dultsi-i* = pecmezul este negru însă este dulce. Aparenţa înşeală; nu trebuie să se ia cinevà după aparenţă.

539. *Tu si-ń traz* **picǫtsli** = tu să-mi tragi păcatele. Se zice când cinevà este nevoit să facă o acţiune în contra voinţei sale.

540. *Ca* **picătura** = ca picătura. Se zice despre un lucru drăguţ.

541. *Pri* **pitšor** *ăi* = pe picior este. Adică este gata pentru orice lucru.

542. *Di un* **pitšor** *crivim* = de un picior schiopătăm. Adică amândoi suferim de aceeaş boală, aceeaş sărăcie ne bate pe amândoi.

543. **Pitšoari** *feasi* = picioare făcù. A făcut picioare. Se zice despre un lucru care a fost furat, când nu-l găsim la locul lui.

544. *La feş* **pitšor** *di cǫni* = îl făcui picior de câine. Adică l-am aranjat, l-am făcut de două parale.

545. *Calcă-u* = calcă-o (subînţeles) sub **pitšor**. Nu aduce aminte, fă-te că n'ai auzit nimic, că nu ştii nimic. Arom. *moare-u lafea.*

546. *Uomu* **pitšălovnic** *nu moari di pǫni* = omul vrednic nu moare de foame.

547. *Patruzǫts picurar măncau cu ună lingură, cǫn vinì lupu s-la u leà uaia, tots si flară cu rostili plini şi nitsi un nu putù si* **prutsǫpă** = patruzeci de ciobani mâncau cu o lingură, când venì lupul să le ia oaia, toţi s'au găsit cu gurile pline şi nici unul nu putù să înceapă a strigà.

548. *Ghiiaşti cu* **pideapsă** *ca'n picol* = trăeşte cu pedeapsă ca în iad. Adică o duce greu cu nevoile, cu sărăcia.

549. *Mi* **pidipsiş** = mă muncişi. M-ai muncit.

550. *Tsela-i plin di* **piducl'i** = acela este plin de păduchi. Se zice despre unul care este foarte bogat.

551. *Nu sam* **pijă** *di s-mi mints* = nu sunt copil ca să mă minți.
552. *Ăn* **pimint** *antrai* = în pământ intrai. Am intrat în pământ de frică, de spaimă mare, de groază; se zice și când cinevà se rușinează mult.
553. *Sub cuuă di* **pimint** = subt coajă de pământ. Când amenință cinevà pentru o faptă reà: am să te vâr în pământ.
554. **Pimintu** *si-ntoarnă și nu ti vir ies* = pământul să se răstoarne și nu te cred. Se zice când nu mai avem încredere în cinevà.
555. **Pimintu** *s-la distorń și no-ari faidà* = pământul să-l răstorni și nu are folos. Orice ai face este în zadar.
556. **Pimintu** *la măncà* = pământul îl mâncà. Adică fuge de mănâncă pământul, se zice despre caii iuți.
557. **Pimintu** *la žatrimuro* = pământul îl cutremurà. Se zice despre unul care este spaima lumii, de care fug toți oamenii ca de dracul.
558. **Pimintu** *s-ti'ngl'ită* = pământul să te înghită. Jurământ pentru oamenii răi, netrebnici. Tot aici și: *Dă na var ti anglitari (pimintu)* = înghiți-te-ar pământul, murire-ai muri.
559. **Piper** *ăn ocl'i nu-l' dau* = piper în ochi nu-i dau. Nu-i dau nimic. Și: *Piper ăn uocl'i* se zice pentru oamenii zgârciți, care nu dă nici măcar piper în ochi.
560. **Piper** *s-feasi* = piper se făcù. S'a supărat foc. S'a apris a devenit iute ca piperul. Se poate înțelege și când cinevà devine roșu ca piperul, de mânie.
561. *Lă toati* **piper** *ăi* = la toate piper este. Adică se amestecă în toate și chiar în lucrurile ce nu-l privesc; își vâră nasul în toate.
562. **Pipercă** *ardoasă-i* = ardeiu iute este. Se zice mai ales despre femeile care se supără, se aprind iute, care pentru un lucru de nimic se enervează, fac ceartă în casă.
563. **Pipercă** *si feasi* = ardeiu se făcù. Adică a roșit ca piperul roșu, ca racul de rușine mare. Cf. *Piper s-feasi.*
564. *Amnă ca* **pipirugă** = umblă ca fluture. Se spune acelora care umblă încet, sau umblă ușurel ca un fluture.
565. *Nu ti* **piș** *s-ti nets* = nu te piși să te îneci. Se spune acelora care fac pe grozavul, care numai se laudă și în realitate nu fac nimic, pentru că nu sunt în stare.
566. *S-***pișo** *di bucuril'ă* = se pișă de bucurie. Când cinevà se bucură peste măsură, este cuprins de o bucurie de nedescris.
567. *Șa-l' fu* **pisăită** *di la treili ser* = așà îi fu scris de la treile seri. Adică așà i-a fost scris în cer, așà i-a fost destinul, norocul. Zicătoarea această își are originea în credința populară răspândită și la Aromâni, după care se crede ca ființe nevăzute (albile) hotărăsc soarta omului în primele trei zile după naștere.
563. **Piscă** *pri nas* = piscă pe nas. Se aplică copiilor mici care țipă într'una și nu mai tac. Se mai zice și pentru oamenii în vârstă care au obiceiul a se supărà mereu și pentru nimic.

569. **Piştaru** *peşti vindi* = pescarul peşte vinde. Acela care vinde peşte din peşte trăeşte.

570. *Că* **piiuveatsă** *si tsoni* = ca lipitoare se ţine. Adică se ţine de cinevà ca iedera de stejar. Se zice acelora de care cinevà cu greu se poate despărţì, scăpà.

571. *Că di* **piiuveatsă** *biiut* = ca de lipitoare băut. Se zice despre unul slab, prăpădit par'că ar fi supt de lipitori.

572. *Foc şi* **plamin** *mi făseş* = foc şi piră (flacară) mă făcuşi. Adică m-ai supărat aşà de mult încât m'am făcut foc.

573. *Aş* **plonsi** *laptili mumă-sai* = Işi plânse laptele mumei sale. Se zice despre aceia care au trecut sau au avut de suportat suferinţe neînchipuit de mari.

574. *Aş li* **plătì** *toati* = şi le plătì pe toate. Adică a murit, s'a dus pe lumea cealaltă. Cu acelaş înţeles şi: *Si sfârşo.*

575. **Plean** *si facă* = jaf o să facă. Când este vorba să se facă vreun măcel: are să se facă măcel mare. *La plinirä* = îl jefuiră.

576. *L'-u* **plico** = i-o plecă. A fugit, a şters-o, a spălat putina. Cu acelaş înţeles şi: *l'-u tinsi, l'-u smulsi, l'-u smutšo, l'-u uscq.*

577. **Plesni** *bara* sau *gazi bara* = sunt epitete ce se aplică acelora care, când umblă pe drum, nu se uită unde calcă şi prin urmare se umplu de noroiu.

578. *Ancă cotă* **poni** *si mănants* = încă câtă pâine o să mânânci. Adică mai trebuie mult până să isprăveşti afacerea ce ai întreprins. Se mai aplică şi acelor care se laudă cu săvârşirea unui lucru ce întrece puterile lor. Cu acelaş înţeles şi: *Ancă coti ambară si dişorts.*

579. **Poatšă** *dară* = ulcioare face. Adică se ocupă cu olăria. Se întrebuinţează fig. pentru unul care a murit. Poporul crede că morţii băgaţi în pământ se ocupă cu olăria.

580. *Ats-tsi cătso di* **poala** *di sucardi* = ţi se prinse de poala de sarică. Se zice despre acela care se ţine într'una de cinevà ca să facă un serviciu şi nu-l slăbeşte până când nu-i împlineşte dorinţa.

581. *Ştii la* **poni** *caldă* = ştie (sub înţeles) se mănânce la pâine caldă. Adică nu se pricepe la alt nimic decât la mâncare, este un prost, un dobitoc.

582. **Pondză** *la feasi* = pânză îl făcù. Adică l-a bătut de l-a snopit în bătăi, l-a lăsat mai mult mort.

583. *Ăn* **podnitsă** *l'-ăi u cl'il'* = în podniţă îi sunt ochii.

584. *U -i şi* **podnitsa** *şi tsostu* = aici este podniţa şi ţesţul. Aici sunt amândoi luptătorii, acum să vedem care pe care.

585. *Şi* **popa** *ştiiă şi* = şi popa ştie aşà. Se zice despre un lucru uşor de făcut.

586. **Popa** *si-ts contă la cap* = popa să-ţi cânte la cap. Adică să te văd dus din lumea aceasta, să te văd mort, cetindu-ţi popa la cap.

587. *B tšol'ă di* **ports** *nu-s fatsi* = târlă de porci nu se face.

588. *Au* **priifeasits** = o prefăcurăţi. Se zice când cinevà mergând undevà în vizită, stă prea multă vreme, peste măsură.

589. *Bunu* **priaịtil'** *la nivol'ă si cunoaști* = bunul prieten la nevoie se cunoaște. Prietenul bun se cunoaște la nevoie, într'un ceas rău.

590. *Vearnicu* **priiatil'** *ăị maị ihti ăliịa șì di fuoc șì di apu* = credinciosul prieten este mai de trebuință și decât foc și decât apă. Adevăratul prieten prețuește mai mult decât orice.

591. **Priiatil'u** *săldi di beari și mâncari nu-i priịatil'* = prietenul numai pentru mâncare și băutură nu este prieten. La nevoie se vede adevăratul prieten, nu numai când este vorba de mâncare și băutură.

592. *Priịa lọcu* **priịatloc,** *ma isapu dușmăneaști* = prietenia prietenie (să rămână), însă socoteala (să ne fie ca) de dușmani. Prietenia, prietenie, însă brânza pe bani.

593. *Di la mulitfă nu-i* **priminit** = dela molitfă nu este premenit. Se zice despre aceia ce o duc vieață întreagă cu o singură haină; și despre cei necurați și murdari.

594. *Lagă că cọn casa-l'-tsi* **prinsi** = aleargă ca și când casa i se aprinse. Se grăbește par'că cine știe ce ar fi, se grăbește peste măsură.

595. *Bun vez, că nu ịeș bureati si* **priịeș** = bine vezi, căci nu ești burete ca să mai răsari a doua oară. Caută-te bine, îngrijește-te bine, căci dacă mori, te duci pentru totdeauna.

596. *Ca cọn mi* **prirudiị** = ca și când m'am născut din nou. Se zice când cinevà scapă de o boală reà.

597. *Uom* **priuzọt,** *cu numi* = om renumit cu nume. *Ăị pri zọt* = e renumit.

598. **Pra** *și tșănușă di tini* = praf și cenușă de tine. Adică să nu rămână să nu se aleagă nimic de tine.

599. **Prosie** = cerșetor. Se întrebuințează mai ales fig. despre cei săraci.

600. *Al'* **prucăntọ** *cucotu* = îi începù să cânte cocoșul. A început să-i cânte cucoșul, adică să-i meargă din nou afacerile bine. Cu acelaș înțeles se mai zice și: *Al' pru ụọ găl'ină* = găina a început să-i ouă din nou sau *Al' tsi răsfitară mọștli* = catârii au început să-i fete din nou.

601. *Până si duspuń tu ghịupca la feasi și la trimeasi la* **prusirea** = până să termini tu de spus, țiganca îl făcù și-l trimese la cerșit. Se aplică acelora care vorbesc încet, care când se apucă să povestească cevà trebuie să treacă ore întregi.

602. *Ań si* **pruvumọ** = îmi venì să vărs. In înțeles fig. se întrebuințează când cinevà vorbește prostii.

603. *Nu ịeș căstoańă di si* **puneș** = nu ești castană ca să pleznești. Se zice despre aceia care, la o întreprindere oarecare, n'au răbdarea cerută ca să aștepte cu liniște desfășurarea lucrurilor până la sfârșit.

604. **Pudlog** *ań tsi feasi rostu* = podlog mi se făcù gura. Se zice când cinevà are sete mare.

605. **Pudlog** *di opincă* = podlog de opincă. Se aplică acelora care nu se bucură de nume bun, care n'au nici-o considerație, pe care lumea îi disprețuește.

606. **Pudnitšareă** *si feasi* = se făcù om de nimic, fără nici o considerație, om care se lasă a fi luat peste picior, a fi călcat de toți.
607. *Ca'n loc di* **pudnitšareă** *l-ari* = nu l-are de nimic, îl socotește ca ceva fără di nici o însemnătate.
608. **Pul'** *nu poati si treacă* = puiu nu poate să treacă. Adică este așà de periculos încât nimeni nu poate să treacă pe acolo.
609. *Ca cọn ăị ai* **pul'eă** *șarọtă* = ca și când este de puică pestriță. Se zice despre un lucru pentru care se crede că ar fi de mare însemnătate, de mare importanță. Parcă ar fi cine știe ce.
610. *Cọt un* **purits** *ń-eș* = cât un purece îmi ești. Adică pentru mine nu ești nimic; te-aș luà cu degetul cel mic și te-aș azvârlì încolo, Cu acelaș înțeles se zice și: *Lă ună mutšcată ti'ngl'it.*
611. *Aș la ari* **puritsu'***n coastă* = și-l are purecele în coastă. Se aplică acelora care se simt vinovați de un lucru oare care. Se simte cu musca pe căciulă.
612. *S-mi mărses ma si mănanc* **purtsel** *fris, mi lă urdă?* = să mă spurc (în zi de post) dar să mănânc purcel fript, dar la urdă? Să fac un păcat sau să comit o faptă rea, când aș ști că pe urma ei m'aș folosì bine, dar așà pentru un lucru de nimic, ar fi o prostie.
613. *Al' tsi dunọ buricu cọt un* **purits** = i s'a strâns inima cât un purece. Adică s'a înfricoșat mult, a intrat în toți spărieții.
614. *Pri* **pusat** *sta* = la pândă stă. Stă la pândă, stă cu pușca în mână gata să tragă la orice moment; este gata să răspundă la orice atac din partea dușmanilor spre a-și apărà dreptul.
615. *Lịuta* **puseă** *chịupu ș-la frọnzi* = oțelul iute sparge vasul.
616. *Dupu crielu tu fitšor* **pristăneș** = după mintea copiilor te iai. Crezi tot ce spun copiii, te iai după ei.
617. *Aụ pirdu* **pusula** = o pierdu busola. Și-a pierdut busola, echilibrul, merge în nesiguranță, merge din rău mai rău.
618. *Aụ* **priputricuș**, *aụ scuseș din vreari* = o trecuși peste măsură, o scoseși din dragoste. A făcut-o prea de oaie, ai făcut o glumă prea nesărată.
619. *Ca iert ăị;* **putrizọń** = ca fiert este; putreziciune. Se zice pentru unul care este mereu bolnăvicios.
620. *Ăi* **putrizoń** = este putreziciune. Este putred de bani, are parale multe, este foarte bogat.
621. *Cọt godu'n ocl'u li poati trăì muma* **puturnăturli** *di la fămeal'ă* = cat paiul în ochiu le poate răbdà mama necuviințele dela copii. Părinții nu pot să sufere purtarea rea din partea fiilor.

R

622. *Scoati-la din* **răbuș** = scoate-l din răboj. Nu mai adu aminte de el, scoate-l din socoteală, fă-l uitat. Cu acelaș înțeles și: *Fọ la risit.*
623. *Li-ari pirdut* **răbușăli** = a pierdut răbojurile. Pentru un om care nu este în toate mințile, care este foarte puțin serios, dezordonat.

624. *Ca la* **rac** *ąl' tsi dutsi* = ca la rac îi se duce. Ii merg rău, ca racul.

625. *La tsăpnì la* **rană** = îi calcă la rană. Adică l-a atins la partea sensibilă; i-a astupat gura, l-a făcut să nu mai poată cârcnì.

626. *Cari nu* **răneaşti** *mătsă, răneaşti şoarits* = cine nu hrăneşte pisică, hrăneşte şoareci. Fiecare cu greutăţile lui.

627. **Răşănit** *ăį (la buric)* = vesel este (la inimă); se zice pentru acei care sunt voioşi şi bine dispuşi.

678. *Tse* **răslan** *ăį* = ce leu este. Adică ce mai voinic este; este ca un leu.

629. *Ia mor, ia l'-u* **răsplǫng** = ori mor, ori i-o fac să plângă (subînţeles) mamă-sa. Ori mor, ori îmi răzbun aşà cum vreau eu; îl omor.

630. *Ca* **rauа** *antru soari* = ca roua înaintea soarelui. Referitor la lucrurile trecătoare şi care se pot uità mai uşor. Se zice mai ales unei mame tinere care plânge şi se vaită mereu din cauza că şi-a pierdut copilul. De p. «*Iidi, mila di! bărbatu si-ts ıąă ghiu, fitšoril' ea ca raua antru soarì* = hei draga mea! bărbatul săţ-i trăească, căci copiii mici lesne se uită».

631. *Antrǫ ghiu* **răzint** *ăn ıel'* = intră viu argint in ei. A intrat argint viu în ei, adică a intrat dracul în ei, au început să se certe, să se urască, să se duşmănească; nu mai vreà să auză unul de altul.

632. *Cu lingură di* **răzint** *mănancă* = mănâncă cu lingură de argint, este foarte bogat. Cf. *Ăį put izon'*.

633. **Răvulugoz** (Cu înţelesul de) Mănâncă ca un lup. Flămânzilă. De p. «Răvulugǫzuli, dosta cripaş» nesăturatule, destul te-ai îndopat».

634. *Curat ca* **răzint** = curat ca argint. Se zice pentru lucrurile curate, neamestecate, neprefăcute, nefalsificate.

635. *Din* **rǫpă**, *apu scoati* = din piatră apă scoate. Adică scoate apă din piatră; se zice pentru unul foarte capabil care se pricepe la toate.

636. **Rǫpă** *'n loc ąngreacă* = piatra în loc este greà. Se zice despre lucrurile care îşi au adevărata lor valoare numai acolo unde sunt căutate şi apreciate.

637. **Rǫpă** *cari si trăculeaşti nu catsă bigor* = piatra care se rostogoleşte nu prinde muşchiu. Omul care nu stă la un loc sau la o întreprindere mai multă vreme, nu poate să facă parale. Tot aşà şi pentru slugile care schimbă stăpânii.

638. *Din* **rǫpă** *din lemn si-u aflum şi s-l'-u daụ* = din piatră, din lemn am să o găsesc şi am să i-o dau. Adică voiu face tot posibilul, voiu face pe dracul în patru şi am să-i dau ceeace-mi cere.

639. **Rǫpa** *di chıoşă ăį* = piatră din colţ este. Este om de familie cum se cade, de neam mare.

640. *Lıută* **rǫpă** *cu lıută rǫpă fărină nu dară* = aspră piatră cu aspră piatră făină nu face. Adică nu tot răul poate fi înlăturat cu rău. Cu acelaş înţeles şi: *Dǫụ lıuti rǫp fărină nu dară*. Arom. *Foc cu foc nu s'astindze*.

641. *Printoarnă trei* **rǫp** *dupu ĭel* = răstoarna trei pietre după el. Este voinic.
642. **Ricăĭaşti** *ca măgaru* = zbiară ca măgarul. Se zice acelora care, când vorbesc, strigă tare, zbiară.
643. *Ni'n* **rid,** *ni'n vali* = nici în deal, nici în vale. Nici în car, nici în căruţă.
644. *Mult si-***rdicǫ** = mult se ridică. Adică s'a ridicat mult preţul, valoarea; i s'a mărit preţul, valoarea.
645. *S-ti* **rijǫs,** *si-ts numir coastili* = o să te lovesc să-ţi număr coastele. Când te-oiu croì, ţi-oiu numărà coastele.
646. *La* **rinira** *di ųa* = îl măturară de aici. I-au dat drumul, l-au dat afară.
647. *Lă* **ripnira** = îl săriră. L-au trântit mort la pământ, l-au doborît, l-au retezat. Se întrebuinţează numai pentru unul care a fost împuşcat.
648. *Pri drumu lu* **Ristos** *aş-u* = pe drumul lui Christos îşi este. Merge pe drumul lui Christos; este om cinstit şi drept.
649. *Al' străseş unnă* **ratsi** = îi trăseşi una rece. Adică i-ai tras o minciună mare; l-ai înşelat, l-ai tras pe sfoară.
650. *Ună* **rǫncă** = o sfărămitură. Adică puţin de tot «uneac».
651. *Din tǫų* **rost** *ăn lu Dōmnu* = din gura ta în a Domnului. Se întrebuinţează când cinevà face urări de bine, de prosperitate, de vieaţă lungă. Să te audă Dumnezeu, din gura ta în urechia lui Dumnezeu. Şi: *Din* **rostu** *tǫų ăn Dōmnuluį ur acl'ă.*
652. *Rămasi cu zęzitu ăn* **rost** = rămase cu degetul în gură. Pentru aceia care şi-au pierdut averea toată şi au rămas săraci prăpădiţi, lipiţi pământului.
653. *Cǫti* **rǫsti** *ari, ştează dă la ĭel* = câte guri are, aşteaptă dela el. Adică este împovărat cu o familie greà; are copii mulţi care toţi aşteaptă dela el.
654. *Nu veà* **rost** *si vicnească* = nu aveà gură să strige. Se zice când, căutând un lucru pierdut, îl găsim dinaintea noastră.
655. *Al' stupǫ* **rostu** = îi astupă gura. Adică, i-a închis gura, l-a făcut să nu mai aibă nimic ce zice; l-a făcut să tacă.
656. *Nu la treatsi prin* **rost** = nu-l trece prin gură. Adică nu mai trece numele lui prin gura ta; nu-l mai adu aminte.
657. *Cu cleştili si traz, si nu pots si-l' scots laf din* **rost** = cu cleştele să tragi să nu poţi să-i scoţi cuvânt din gură. Se zice despre cei tăcuţi, care cu greu se decid să vorbească, despre cei greoi la vorbă.
658. *An' laş lafu din* **rost** = îmi luaşi cuvântul din gură. Adică nu m'ai lăsat să termin de vorbit; mi-ai luat-o pe dinainte.
659. *Din foc ăn* **rost** = din foc în gură. Se aplică oamenilor lacomi, care, abià s'a dat jos de pe foc mâncarea, se apuca şi mănâncă repede ca şi când n'ar fi mâncat de loc.
660. *Nu-l' arsi veacl'a* **ruguzină** = nu-i arse vechea ragojină. N'a dat de greu, n'a dat de nenoriciri ca să vadă cât de grea este vieaţa.

S

661. *La feasi* sac *di pal'ă* = îl făcù sac de paie. I-a făcut pielea tobă, l-a bătut foarte mult, l-a snopit în bătăi.
662. Sac *fără cur* = sac fără cur. Adică sac fără fund. Se zice despre omul cheltuitor peste măsură, care, tot ce are, cheltueşte, fără să se gândească şì la ziua de mâine.
663. *Cu* sacu-*l' da Domnu* = cu sacul îi dă Dumnezeu. Are toate câte îi trebuesc, dispune de orice, are din belşug.
664. *Dună cu acu şi l'a da cu* sacu = adună cu acul şi îi dă cu sacul. Pentru acei care cheltuesc tot ce câştigă, care nu fac economii. Cu acelaş înţeles şi: *Părà bu šiuc dunati, toptan dati.*
665. *Iundi nu la* sădeş, *cola iasi* = unde nu-l semeni, acolo iese. Răsare de unde nu te aştepţi. Cf. *Iundi tšorbă, tu lingură.*
666. *Nu-i* sălam sau *nu ş-u sălam* sau *nu-i dutot* = nu este zdravăn, nu-i de tot. Se zice unuia care nu este în toate minţile, căruia îi lipseşte o doagă, care este uşurel, scrintit.
667. Salată *lu feasi* = salată îl făcù. L-a bătut de l-a zmintit; i-a umflat pielea, l-a făcut salată. Cf. *La feasi sac di pal'ă.*
668. Sărată-*i* = sărată este. Adică costă scump, costă prea mult. Şi: *Aį plină di sari.* De p. «Tse ubăvi tšouli sa plini di sari».
669. *Ca fără* sari = ca fără sare. Fără gust.
670. *Si-ts* tăroş *sari 'n cap* = o să-ţi pisez sare în cap. Am să te frec.
671. *Ca vrină* steauă = ca o steà. Despre o fată sau femeie frumoasă: frumoasă ca o stea. *Al' tsi lǫ steaua* = *a)* nu mai este frumos; *b)* nu mai are trecerea de care se bucurà odată.
672. *La* străbuşo s. *l'-u deadi 'n trubuşoană, lu strub şinǫ cu cutsǫtu* = îl spintică, îi dete în pântece cu cuţitul. I-a vărsat maţele, l-a spintecat.
673. *Ca vrina* stăiia = ca o stafie.
674. *Ca boii cu* strămularea *si la 'ntsap* = ca boii cu băţul (de mânat) să-l înţapi. Nu se simte, pentru orice lucru trebuie să-l îndemni, să-l împingi, să-l înţapi ca pe bou ca să-l facă.
675. *Nişti cu* sapa, *nişti cu cartea* = unii cu sapa, alţii cu cartea. Adică nu toţi trebuie să înveţe carte multă ca să poată trăì bine. Este greu să poată trăì toţi numai din carte.
676. *Nu li* săpǫm = nu le săpăm (subînţeles) paralele. Adică banii ce avem nu i-am găsit de-a gata, a trebuit mai întâiu să muncim ca să-i câştigăm. Cf. *Nu-l' cacă măgaru.*
677. *La* sirumau *no-ari sărbătoari* = la săracul nu are sărbătoare. Adică cel sărac nu cunoaşte sărbătoare, trebuie să muncească mereu ca să se poată hrănì.
678. *La* sapă *la cl'amă* = la sapă îl cheamă. Adică, îl cheamă să-l pună la muncă grea.
679. *Ca uoili ăn* săroń = Se spune când aleargă cinevà după cevà scump de mare preţ.

680. *Si-u vez* **Săruna** = să-l vezi Salonicul. Se zice copiilor când sunt ridicați de cap sau de urechi.

681. *L'-u* **sărupat** = îi este surpat. Adică nu-i merge bine; norocul îl persecută, îi merge din rău mai rău.

682. *Boų* **sărupat!** = bou surpat! (Intrebuințat ca înjurătură): Dobitocule!

683. *Al' vinì* **sătu** = îi venì ora. Adică momentul potrivit pentru realizarea unei dorinți sau a unui scop oarecare.

684. *No-ari* **sătulimi** = nu are săturare. Nu se poate săturà. Mănâncă ca un lup. Cf. *Răvulugǫzuli*.

685. *Ca din* **săvinisirea** *si feasi* = ca scos din savan se făcù. S'a speriat așà de mult, încât a îngălbenit la față, s'a făcut ca un mort. Se zice și pentru acei care se enervează, se supară, etc.

686. *Ân* **scafă** *si-u beaį* = în pahar să o bei. Să o beai în pahar, atâta-i de frumoasă. Contrariu: *Guribină* sau *Diparti si fuz*.

687. *Si cătsǫ ca* **scal'** = se lipì ca scaiu. Se zice acelor care se țin, se lipesc de alții ca scaiul.

688. *Cacu* **scăcălets** *rănit* = ca locustă hrănit. Adică foarte slab, lipit, prăpădit. Se zice oamenilor mici de statură, slabi, pipernici̧ți.

689. *Âį* **duscăpat** = este ruinat. Adică și-a pierdut averea; a ajuns sărac, prăpădit, ca alic. (Cu o nuanță deosebită) și: *Âį scăpat* = cu socotelile cam încurcate, nu-i merge bine, și-a pierdut echilibrul.

690. *Di per* **scăpa** = de păr scăpă. Adică mai trebuià puțin, puțin de tot lipseà ca să-și piardă vieața, ca să moară. Se zice celor expuși la pericole mari.

691. **Scǫmpu-i** *maį įeftin* = scumpul este mai eftin. Tot ce este scump însă bun, în ce privește calitatea, costă mai eftin.

692. *Cot si-ș mută* **scrăma** *din ųocl'i* = cât să-și mute urdoarea din ochi. Se zice pentru un lucru care nu ține, nu durează, nu duce multă vreme sau și pentru un lucru care se poate trece repede într'un minut.

693. *Al'* **scultă** *dżepu* = îi ascultă buzunarul. Adică îl ascultă punga, are parale multe, este bogat, poate cheltuì pentru ori și ce.

694. *Dosta ąts l'a* **scuseș** = destul ți i-ai scos. Destul ai rânjit, ți-ai arătat dinții, destul ai râs.

695. *Cum ąl'* **sfireaşti** *șa joacă* = cum îi cânta (flueră), așà joacă. Face după cum i se poruncește, i se ordonă; nu lucrează din propria lui voință.

696. *Acu ti* **sfitnes...** = dacă ți-oiu scăpărà... Adică când ți-oiu trage una, ai să vezi stele verzi. De p.: «Nu pără-n' *bărbărià*, că 'cu ti sfitnes di ųocl'il' si-ts sară»: nu mai tot trâncănì, căci când ți-oiu trage una, o să-ți sară ochii. «Nu tucu ti *năgudeà* că cǫn s'ti sfitnes di ųocl'il' si-ts scapiră = nu te mai pune înainte, căci...

697. *Axeană* **sicară** *Tšucăįaști* = străină secară bate. Adică lucrează pentru alții nu pentru sine. Se ocupă cu afacerile altora, umblă pentru nterese străine.

698. *Al'* **sirbeaşti** *căsmētu* = îi lucrează norocul. Ii merge bine; norocul se ține de el; la orice întreprindere câștigă parale multe.

699. **Sirbeà** *cu tser si ghiieș* = muncește dacă vrei să trăiești. Omul numai prin muncă poate trăì.

700. *Unu* **sirbeaşti,** *lantu chirdiseaști* = unul muncește și altul beneficiază. Se zice când unul se ostenește și alții profită de munca lor.

701. *Cot di cur* **sirbeaşti** = cât pentru c... muncește. Adică muncește numai pentru mâncare; tot ce câștigă mănâncă, nu face economii.

702. *S-dusi* **sirmiia** *lu Tšoli* = se duse marfa lui Cioli. Se întrebuințează în sens ironic, spre a arătà că, fiind vorba de o pierdere, ea n'a fost așà de mare cum se presupune de alții.

703. *Iundi-i* **slab** *si rupi* = unde este slab se rupe. Unde-i ața subțire, acolo se rupe. Nenorocirile se grămădesc la omul sărac.

704. *Fără* **slatš** = fără gust. Care n'are gust, care lasă de dorit în privința gustului, este sarbăd.

705. *Ca smădžalcă* Foarte deștept.

706. *Pisaià ăn frunză di* **smăreacă** = scrie-o pe foaie de ienuper. Se zice despre o datorie pe care cinevà n'ar vroì să o plătească. Ca să nu se uite, scrie-o pe foaie de ienuper, căci am să-ți dau banii la sfântul așteaptă.

707. *Al'-u* **smulsi** = i-a smuls-o. Adică a fugit, a plecat, a șters-o, a tulit-o. Cu acelaș înțeles și: *Au lo di preacu, l'-u smutšo.* Cf. «L'-u plico, l'-u culco», etc.

708. *Tu nu ieș nică la* **soari** *nică la boari* = tu nu ești nici la soare nici la vânt. Adică în nici un fel. Cu tine omul nu poate să vorbească în nici un fel ca să te facă să înțelegi. Se întrebuințează pentru cei încăpațânați și dispuși numai ca să contrazică pe alții.

709. *Di curat* **soiu** = de curat neam. Adică de neam țigănesc.

710. *Di* **soiu** *mari* = de neam mare. De neam mare, din părinți cum se cade, cu vază, cu reputație. Cf. *Ropă di chioșă.*

711. *Cari-i* **somt** *ăn tseastă lumi?* = cine este sfânt în această lume? Nimeni nu este sfânt în această lume, toți au păcate. *Ca con tsela-i somt.*

712. **Sondzili** *apu nu si fatsi* = sângele apă nu se face. De p. «Cot si tseartă, sondzili apu nu si fatsi» = oricât s'ar certà, sângele...

713. *La* **spilară** = îl spalară. Adică nu i-au lăsat nimic, i-au luat tot ce aveà, i-au câștigat toți banii, toată averea.

714. *Iel dară, iel* **spardzi** = el drege, el strică. El taie, el spânzură. Se aplică acelora care au toată puterea și nu depind de alții.

715. *Au* **sparsiră,** *puscă* = au stricat-o oțet. S'au certat de au ajuns ca vai de lume, nu vreau să se mai vadă, nu se mai suferă.

716. *Nitsi marea nu li* **spealà** *nibunili tali* = nici marca nu le spală răutățile tale. Se spune pentru acela care a făcut multe rele.

717. *Că pri* **spin** *sta* = ca pe spini stă. Este foarte neliniștit.

718. *La* **spindzurară** *di grindă* = îl spânzurară de grindă. L-au pus cu de-a sila, fără voia lui, să facă cinste, să trateze cu cevà. Zicătoarea aceasta își are originea în obiceiul dela nuntă, când, după ce mireasa a fost adusă în casa mirelui, flăcăii tăbărăsc pe acesta, îl spânzură de mâini de stâlpul casei, și nu-i dă drumul, până când nu le făgăduește că le va da găini fripte spre a se ospătà.

719. *Porcu veà* **splină** = porcul aveà splină. Se zice când iarna va fi greà. Dacă splina porcului este umflată, atunci cu siguranță va cădeà zăpadă multă și va fi ger cumplit. «Nu tricù iarna că porcù vea splină».

720. *Acu daį* **spǫts** = (grǫb), *lantu ti-ncalică* = dacă dai spate celălalt te încalecă. Dacă nu te arăți cevà mai tare, te ia peste picior, te încalecă toată lumea.

721. **Sprăinì** *la fugă* = pornì la fugă. A luat-o la picior, a șters-o a tulit-o. Cf. *Al'-u smulsi.*

722. *Mult ǫl'* **spuraști,** *lăcumeaști* = mult îi sporește, lăcomește.

723. *Ca vrina* **staįiă** = ca vre-o stafie. Se zice despre femeile urîte și mai ales despre cele neglijente, care nu se îmbracă bine, stau nepieptănate, cu părul în dezordine. Și: *Ca vrină di sub moară.*

724. *Cu'ntribarea și 'n* **Stambul** *ti duts* = cu întrebarea și în Stambul te duci. Adică cine întreabă nu greșește. Cu acelaș înțeles și: *Antribarea nu grișaști.*

725. *Stăpǫnu la s-iįă ghįu, nu-i cap di uom* = stăpânul să fie viu, nu este cap de om. Se zice spre mângâiere acelora care au suferit pierderi mari, cărora li s'au întâmplat nenorociri mari.

726. *Etcă-la și įel ca vrin* **steag** = iată-l și el ca vreun steag.

727. *Ăį cu* **steaua** = este cu steauă. Adică este atrăgător, are pe vino încoace.

738. *Ca vrină* **steauă-i,** *ca soari 'ncreaști* = ca vre-o stea este, ca soarele care luminează. Se zice în general, despre fetele frumoase. (Cuvântul *ancreaști* care se confundă și cu *ancreaști* «crește» are mai multe înțelesuri: *a)* luminează. De p. «Soarli ancreaști că pri Mai» = soarele luminează (cu căldură) ca în luna lui Mai; *b)* încălzește. De p. «Ancreaști-ti uneac și ia vină» = încălzește-te puțin (la foc) și vino repede.

729. *Si rǫdi la* **steali** = râde la stele. Este prost.

730. **Stel'ă** *ǫu feasi* = i-a tras o bătaie strașnică. A bătut-o rău de tot, au făcut-o măr.

731. **Stipsă** *si feasi* = piatră acră se făcù. S'a aprins, s'a înfuriat, s'a supărat foarte rău, s'a făcut foc.

732. *L'-u deadi* **streal'a** = i-o dădù trăznetul. L-a lovit trăznetul, l-a trăznit. Se întrebuințează mai mult ca un fel de jurământ. A dat boala în el. Cf. Arom. *L'-u deadi cripatlu, stroflu.*

733. *La* **strubușǫ** = îl despintecă. I-a scos mățăle.

734. **Stupats**-*la* = astupăți-l (subînțeles) rostul (= gura). Taci din gură nu mai vorbì prostii.

735. **Subtsăsoară** *no-am uscat* = subțioara n'am uscat (loc.) M'am făcut numai apă; sunt ud până la piele. Și: «Mutšară sam, sau motšcă sam». (*Motšcă* se întrebuințează mai mult pentru copiii mici după ce s'au urinat în izmene).

736. *Cọn ari fărină*, *no ari* **sucală**, *ară cọn ari sucală no-ari fărină* = când are făină nu-are făcăleț, iar când are făcăleț n'are făină. Când este una, nu e alta; se aplică oamenilor săraci care duc lipsa lucrurilor neapărat trebuincioase.

737. *Ca cọn* **sudă** *la eali* = ca și când asudă la ele (subînțeles) parale. Adică el n'a asudat, nu l-au trecut sudorile muncind, când a câștigat banii, i-au venit sau îi are de-a gata, deaceea cheltuește mult, în vânt, pentru lucruri nefolositoare.

738. *S-la* **sufl'i** *părăeaști* = să-l sufli zboară. Este așà de slab, delicat, încât, dacă ai sulfà numai, ar cădeà din picioare.

739. *An' la lai̯ di* **suflit** = mi-l luai pentru suflet. Se zice când cinevà își cumpără sau își procură cevà, care nu trebuie să fie vândut, pentru că îl păstrează pentru sine, pentru sufletul său.

740. **Suflitu** *tseari pucătat* = sufletul cere (subînțeles să fie) îngrijit. Adică cinevà trebuie să îngrijească și de sufletul său. Prin suflet se înțelege acì corpul, gura. Cinevà trebuie să îngrijească și de ale gurei, să mănânce să se hrănească bine.

741. *Cu* **suflit** *ạu̯ jlọ* = cu suflet o află. Adică a găsit-o încă în vieață, nu murise încă. Se zice când cinevà apucă pe unul care este aproapă să moară, cu vieață.

743. *Lă la scoasi* **suflitu** = li-l scoase sufletul. Le-a scos sufletul. Când cinevà frământă, chinuește, torturează pe altul. Tot cam în sensul acesta se zice și pentru aceia care citesc prea mult sau ironic, pentru cei leneși care nu citesc de loc: *Al' scusẹș tšărvișu* = îi scuseși mustul.

743. *Ăn un* **suluc** *vinì* = într'o răsuflare venì. Adică a venit foarte repede, într'o clipă. (In privința întrebuințării cuvântului *suluc*, se zice: «Nu poati si-ș la leà sulucu» = nu poate să răsufle, să respire [Arom. si-ș l'a adil'atlu].

744. *Al'* **sună** = îi sună. Are parale multe, este avut.

745. *Moartea tsi l'a* **surdiseaşti** = moartea ce-i curăță. Moartea îi mai poate curățì, adică îi mai poate cărà de aici, almintrelea nu pleacă, nu se duc ușor.

746. *Ei ghidi* **Surlu** = hei ghidi Surlu. Se zice acelora care sunt leneşi peste măsură, care nu lucrează nimic, care stau toată ziua culcați. (Surlă este numele tipului leneș).

747. *Ăn trei* **suti-i** = în trei sute este. Nu este în toate mințile, nu este întreg la minte, este prost, cam într'o parte (Poporul crede că omul cu mintea întreagă are o ocà minte, adică 400 de dramuri. Cei ușurei și proști au numai 300!)

748. *La sparsim* **sutslucu** = îl (pentru) o stricarăm prietenia, nu mai suntem prieteni, ne-am certat.

749. **Şangăv** = om care nu face nimic, care trăgănește lucrurile spre a nu face nimic [Derivat: *șăngăvì* vb. IV-a = a trăăgănì, a purtà cu vorba, a minți. De p. «Spuni-ń un-ṷară dosta mi șăngaviș» = spune-mi odată, destul m'ai dus cu vorba, m'ai mințit. Mai are și înțelesul de: om care își bate joc de alții, dar, cu acest sens se întrebuințează mai mult cuvântul: *putpizliv* = om batjocoritor care își bate joc, râde de toată lumea, însă care nici el nu este mai treaz.

750. *Aș spuni* **şarpili** *pitšoarili di si-ș spună și ịel chịudea* = își spune (: arată) șarpele picioarele ca să-și spună și el năravul. Adică cât își arată șarpele picioarele, atâta își recunoaște și el năravul, defectele. Se aplică și oamenilor discreți, care țin gândurile ascunse.

751. **Şarpi** *s-ti mutšcă di buric* = șarpe o să te muște de inimă. Adică a s'o pățești rău; are să fie vai de tine.

752. *Ăị picati di Domnu că ịeș cọta* **şătăit** = este păcat de Dumnezeu că ești așà de umblat. Pentru unul care a umblat mult prin lume și tot prost a rămas.

753. **Şicọur** *nidumisticati* = glume nemestecate bine. Glume nesărate, anoste, proaste.

754. *Cu focu* **şicà** *nu si fatsi* = cu focul glumă nu se face. Trebuie multă băgare de seamă, când cinevà umblă cu lucruri periculoase.

755. *Din* **şicà** *la tseartă* = din glumă (în) glumă, la ceartă. De multe ori glumele aduc ceartă; dintr'un lucru de nimic se naște ceartă mare.

756. *Nu sam* **şichịer** *di s-mi tupes* = nu sunt zahăr ca să mă topesc. Sunt mult mai tare decât par în realitate și îți închipui tu; nu mă prăpădesc așà ușor.

757. *Că* **şichịer** *ăị* = ca zahăr este. Este bun, dulce ca zaharul.

758. *Cari nu răneaști mățǎ, răneaști* **şoarits** = cine nu hrănește pisică, hrănește șoareci. In privința înțelesului. Cf. *Iundi ari, șoaritsil' sa fur; ară ịundi no-ari, dumachini.*

759. **Şọză**-*ts pri cur* = șezi-ți pe cur. Adică stai unde ți-e locul, nu te amestecà acolo unde nu trebuie, unde nu-ts fierbe oala.

760. *Că-l'* **ştearsi** *una* = când i-a șters una. Când i-a tras o palmă, când i-a cărpit una.

761. *Cum ạts* **ştirnuş**, *șa si-ts dorm* = cum îți asternuși, așà o să dormi. Fiecare va suferì consecințele acțiunilor sale.

762. **Şuplivă** *ticvă* = gol dovleac. Pentru oamenii proști. Cap gol, cap prost. Cu acelaș înțeles și: *Steană, bărbat șupliv.*

763. **Şuputiri** *tšufutească* = gălăgie ovreiască. Când este vorba de o conversație aprinsă pentru un lucru de nimic, de o gălăgie mare.

764. **Şuştav** *căcu scăcălets rănit* = slab ca un țințar hrănit. Despre un om slab prăpădit, care să moară.

T

765. *La'ncalicọ* **taịfa** = îl încălecă taifa. Se zice când cinevà are mulți copii și este împovărat cu familie grea.

766. *Al'* **tal ă** *la mintšuni goali* = îi taie la minciuni goale. Ii spune, îi trage la minciuni.

767. *Cọta-ts* **tal'ă** *bra pul'uli* = atâta-ți taie (subînțeles) capul, bre puiule. Adică atâta te pricepi și tu, atâta știi și tu. Cu acelaș înțeles și: *Cọta-ts featā bre mīlu.*

768. *Ca cọn ạl'* **tăltšọm** *mumă-sa* = ca și când îi omorîrăm pe mumă-sa. Se uită rău la noi, parcă i-am fi omorît pe mumă-sa.

769. *Nu-i* **tam,** *ăị bătut la cap* = nu este tocmai, este bătut la cap. Adică nu este tocmai în mințile lui; îi lipsește cevà. Cf. *Ăn treị suti-i.*

770. *Si fireaști ca dracu di* **tămọńă** = se ferește ca dracul de tămâie.

771. *La zătrimurọ di* **fărl'ịă** = îl scutură de guler. L-a scuturat puțin, l-a amenințat, l-a pus pe gânduri, l-a speriat.

772. *Ca cọn* **Tătaril'** *vă putires* = ca și când v'ar gonì Tătarii. Așà de mult vă grăbiți ca să plecați, ca și când v'ar gonì cinevà.

773. *Blăzeaịnits sa* **tătọńil'** *cu fitšor pricupsits* = fericiți sunt părinții cu copii pricopsiți.

774. *Tari nă-i* **tlaca** *la noị Vlașil'* = așà ne este firea nouă Vlașilor. Așà suntem noi Românii. Se zice când este vorba să se facă o deosebire între felul de a fi, de a se purtà, și a procedà al Românilor și acela al celorlalte neamuri conlocuitoare.

775. *Doaụ cutsọti ăn ună* **teacă** *nu si pun* = două cuțite într'o teacă nu se pun. Și: *Dọụli pitšoari ăn ună tšaụlă nu si pun.*

776. *Lụ frọnsiră* **tiefa** = îl frânseră dovleacul. Adică nu mai sunt prieteni, nu mai stau în relațiuni bune de prietenie; au rupt relațiile, s'au certat.

777. *Ăn ună* **tievă** *bes* = în un dovleac bes. Ce zice unul spune și celălalt, sunt de aceleași păreri, stau în bune relațiuni, se ascultă unul pe altul, sunt prieteni buni. Cf. *Aș li-aụ doịl'.*

778. *Al'ạntrọ ăn* **tievă** = îi intră în dovleac. Adică în căpățână.

779. *Tseasti* **tiefi** *s-ti pună pri pitšoari* sau *s-ti pună la umbră* = acești dovleci o să te pună pe picioare sau o să te pună la umbră. Când este vorba despre copiii unui părinte care nu sunt de treabă se zice: mai speri în haimanalele acestea să-ți dea pace la bătrânețe, adică să poți trăì și tu câteva clipe în liniște.

780. *Li turiră* **tiftearăli** = puseră jos registrele. Se zice când încep să se repartizeze dările anuale către stat la fiecare locuitor.

781. *Nu-n' cọntă'n* **tifter** = nu-mi câutà în registru. Prea puțin îmi pasă de ceeace se face sau se petrece; nu-mi pasă de loc. De p. «Tse-ń cọntă'n tifter la mini».

782. **Tigańă** *u feasiră* = tigae o făcură. Adică au prădat totul; au ridicat tot ce au găsit prin casă, n'au lăsat nimic.

783. *Bat* **til'al** = bat teleal. Pun telealul să anunțe publicului un ordin. De p. «Și ạmpirātu bătù til'al pri urdina cum ca s-la jungl'ă ạmpirātu fitšoru».

784. **Timnitsă** *n'-u antru ocl'i* = întunerec îmi este dinaintea ochilor.

785. *Si vină maį din* **timp** = o să vină mai de vreme. Adică, nici-odată.

786. *Dǫ-l' si lăpnească că-i* **Tină** *și jimitate* = dă-i să înghită căci este un bou și jumătate. Adică explică-i bine, dă-i să înțeleagă bine, căci este un prost și jumătate (Cuvântul *Tină* însemnează «bou» și este o prescurtare din *Martină*, numele boilor care se nasc Marți. Cf. *Doncă*, *Luntši*, *Žoįcă*.

787. **Tindi** *urecl'i* = întinde urechi. Adică îi este foame. Intinde urechile.

788. *Nu l'-aį* **tińiįă** *la pără* = nu i-ai cinste la ban. Adică nu știi ce vreà să zică lipsa banului, nu știi să prețuești banul, pentru că n'ai dat de nevoie, de sărăcie.

789. *Ųom cu* **tirtip** = om cu tertip. Adică cu ordine la lucru, cu îngrijire mare, care ține seamă de cel mai mic lucru, care este scrupulos la toate.

790. **Tǫmpănă** *si feasi cătunu di el* = tobă se făcù cătunul pentru el. Fiind vorba despre un om cu apucături rele, despre un vițios, care a ajuns în gura tutorora; tot satul îl vorbește.

791. *Fǫ-la* **tǫmpănă** *cătunu* = fă-l tobă cătunul. Adică spune la toată lumea.

792. **Tǫngă** *la buric dunǫ* = jale la inima adună. Se zice despre un părinte de copii care vede pe fiul său cu apucături rele.

793. *Ca* **topcă** *l-aų* = ca mînge îl au. Fac din el tot ce vreau, se joacă cu el cum le convine, îl au ca pe o papușă, ca un lucru de nimic.

794. **Topcă** *sa* = sânt minge. Se zice pentru cei cu stare bună, pentru cei avuți, care au de toate și n'au nevoie să se plece la nimenea.

795. *Ca vrină* **topcă**-*i* = ca o minge este. Se zice despre o fată frumoasă și bine făcută, mai ales când este grasă și nu tocmai înaltă: frumoasă de tot, ca o zână.

796. *Furul ăn* **torbă** *l-ari capu* = furul în traistă l-are capul. Cine se face hoț nu trebuie să se gândească numai la jaf și prădări, ci și la moarte. Se întrebuințează pentru cei care sunt mereu amenințați cu moartea.

797. *Cǫn Dŏmnu cu* **torba** *lă mini, įo cu sacu la tini* = când Dumnezeu (îmi va da) cu traista mie [atunci] eu [am să-ți dau] cu sacul ție. Se zice când cinevà nu vrea să dea ajutorul ce i se cere. Tot așà și: *Cǫn Domnu cu un zeazit lă mini, įo cu toată mǫna lă tini* sau și mai simplu: *Cǫn Domnu lă mini, įo la tini.*

798. *Burets ăn* **torbă** = bureți în traistă. Se zice unuia, care, fiind însărcinat să facă cevà, n'a putut reușì, n'a făcut nimic.

799. **Trăculea**-*ti* = rostogolește-te. Adică stă culcat toată ziua și nu fă, nu lucrează nimic. Se zice celor leneși.

800. **Triușă** *măr!* *la s-trăculească.* Ce ne pasă nouă de supărarea lui.

801. *Cari știă pri iundi lă tsi trăculeaști* ticfa, *leica* = cine știe pe unde i se rostogolește căpățână. Adică cine știe unde a murit, pe unde o fi fost omorît.

802. **Trasi** *mǫnă di cătun* = trase mână de cătun. S'a retras din afacerile comunale. A jurat să nu se mai amestece în afacerile comunale; nu mai primește cu nici-un chip să mai fie ales primar sau membru în consiliul comunal.

803. *Tse* **trazi,** *din capu lui trazi* = ce trage din capul lui trage. El însuși este de vină de toate câte suferă.

804. *Capu fatsi, capu* **trazi** = capul face, capul trage (suferă).

805. *La flǫ trapu* sau *la lǫ* **trapu** = îl găsì gârla sau îl luă gârla. A dat de el, l-a nimerit.

806. *Pri* **trășuńazăts** = pe la miazăzi, pe la amiazi. Adică imediat după masă, când încep căldurile cele mari. Se zice și: *Pri ghiiuńazăts.* De p. «Pri ghiiuńazăts chinisì di casă si si ducă la agru».

807. **Treaschi** *si feasi* = așchii (mai mari) se făcù. Se zice pentru unul care a mâncat mult, s'a umflat, s'a făcut tobă. Cu acelaș înțeles și: *Foali si feasi.*

808. *Până si* **tripneș** = până să clipești din ochi. La moment, imediat.

809. *Cu iel s-ti* **tucmeș** *cats?* = cu el să te măsori cauți. Adică încerci să te măsori cu el?

810. *Gol ca din* **tufeac** = gol ca din pușcă. Se zice pentru un om lipsit de mijloace, sărac, prăpădit, lipsit.

811. *Cu dișǫrt* **tufeac** *nu si luveaști* = cu goală pușcă nu se vânează. La orice întreprindere trebuie să fii pregătit bine.

812. *Si turì pri* **tufeac** = se repezì la pușcă. Adică a pus mână pe pușcă. Se zice pentru unul care la orice moment se servește de o armă.

813. *Snaga'n bisearică și mintea'n* **tulăriști** = trupul în biserică și mintea în piață. Pentru cei care se duc la biserică numai de ochii lumei.

814. *Furu și pristi* **Turc** *ăi* = furul și peste Turc este. Adică hoțul întrece în răutate, în cruzime și pe Turc. Hoțul este mai rău decât Turcul.

815. *Un lucru niănmirusit cari la* **tureaști** = un lucru care nu a inceput să miroase, cine îl azvârlă. Ori și cine ține la un lucru bun.

816. **Tutcăv.** Se zice despre un incapabil, care nu este bun de nimic, care nu este în stare să facă cevà, care, de orice se apucă, mai mult strică.

817. *Ca pri* **tsapă** *mi frisi* = ca pe țeapă mă fripse. Adică m'a frecat de mi-a scos sufletul, ma chinuit m'a torturat mult.

818. *Locu la dispică di* **tsăparea** = locul îl despică cu țipatul. Țipă așà de mult încât pământul se despică. Țipă foarte mult.

819. *Dupu joc și* **tseartă** *vini* = după joc și ceartă vine.

820. *Ghiuà și noi si zitsim* **tsiva-godea** adică și noi să zicem cevà. Se întrebuințează atunci când cinevà, nepoftit, se amestecă în discuția altora. Să spună și el o vorbă.

821. **Tsọpă**-*ts cu nu ti doari rostu* = țipă-ți dacă nu te doare gura. Adică, țipă de geaba, dacă n'ai altă treabă.

U

822. *Cu acseani* **u̯oi̯** *bătšọl'ă nu si dară* = cu oi străine stână nu ise face.
823. *Puni-l'* **u̯ala** *cu spuză* = pune-i oala cu spuză. Adică, trage-l pe sfoară, înșeală-l, trage-i chiulul.
824. **Uaspitsu** *nu si pruşteata cu beari şi cu m^ncari, ma cu dultsi zbor* = musafirul nu se primeşte cu băutură şi cu mâncare, dar cu vorbă dulce. Adevăratul amic nu vine pentru mâncare și băutură, ci numai de dragoste, de prietenie.
825. *Si zăscuturọ găl'ina, si-ń vină vrin* **u̯aspits** = începù să se scuture găina, o să-mi vie vre-un musafir. Găina își scutură penele, este semn ca o să-mi vie musafiri la masă.
826. *I̯o'n tser ti* **ubideam**, *pri pimint ti flại* = eu în cer te căutam, pe pământ te găsii. Se zice când cinevà dă, din întâmplare, peste un lucru pierdut pe care zile întregi caută şi nu-l găseşte.
827. *Dọ cu mọńli și* **ubideà** *cu pitšoarli* = dă cu mâinile și caută cu picioarele. Se zice când cinevà, dând cuivà bani cu împrumutul ca să-i facă un bine, abià îi mai poate căpătà îndărât.
828. *Di* **uchimat** *nu si scapă l'icșor* = de autorități nu se scapă ușor. Adică cine se încurcă în procese, cu greu se poate scăpà de ele. Cu acelaş înțeles : *S-nu cazi ăn mon'li uchimatului̯.*
829. *Nitsi veacl'ă ruguzină nu-l'* **udi** (sau) *nu-l' ardi* = nici veche rogojină nu-i aude sau nu-i arde. Se zice pentru unul care, prin poziția lui materială, se simte liber și independent; căruia nu-i pasă și nu vreà să știe de nimic.
830. **Udărvituli**! = prostule. Propriu zis: «înlemnitule». Pentru unul care este prost din naștere, tâmpit.
831. **Ugnaruli**. Epitet ce se dă oamenilor leneşi care nu fac alt nimic decât să stea toată ziua pe lângă vatră, la foc. Cu acelaş înțeles și: *tšănușaruli.*
832. *Si ştirnù că'n* **ugniştea** *tată-sui̯* = se tolănì ca'n vatra lui tatăsău. Se zice despre unul neruşinat; care face pe grozavul.
833. *Moască* **uilii̯ă** = catâr capricios. Se întrebuințează cu înțeles figurat pentru o fată urîtă.
834. *La* **uludiş** *lucru* = îl stricași lucrul. N'ai făcut nici-o treabă, ai stricat toată afacerea.
835. *Ăn* **u̯ocl'i** *tal'ă* = în ochi taie. Spune lucrurile aşà cum sunt, spune verde, pe față, fără cea mai mică sfială. Deacì și înțelesul: îi taie pofta cuivà să se amestece într'o afacere, îi taie nasul.
836. *Nu-l'-tsi spară* **u̯ocl'u** = nu-i se sperie ochiul. Nu se sperie de multă muncă, oricât de grea ar fi; este curagios, trece peste toate obstacolele.

837. *Nu ń-u leà* **uocl'u** = nu mi-o ia ochiul. Se zice despre un lucru, când nu este de ajuns, nu este suficient, mai trebuie cevà, este prea puțin, mai lipsește. Cu acelaș înțeles și: *Nu-ń catsă uocl'u.*

838. *Cuola nu-l' ved* **uocl'il'** = acolo nu-i văd ochii. Adică n'are curajul să se amestece acolo, nu poate face nimic, nu este capabil pentru așà cevà.

839. *Al' l'a stupaș* **uocl'il'** = i-ai astupat ochii. Adică l-ai înșelat.

840. *Joaji* **uocl'il'** *l'ă ari* = zgăeți ochii îi are. Așteapta cu mare nerăbdare, stă cu ochii zgăeți să vadă ce are să fie, să se întâmple.

841. *L'a șăraști* **uocl'il'** *cutr˜ badžă* = îi îndreaptă ochii către bagiă. A întors ochii în sus. Se zice despre un bolnav când este aproape să moară, când trage a moarte.

842. **Uocl'il'** *ań ișoră di știtarea* = ochii îmi ieșiră de așteptat. Când cinevà așteaptă mult si pentru nimic.

843. *La vegl'um ca* **uocl'il'** *din cap* = îl păzesc ca ochii din cap. De p. «Un fitšor tse la cat ca uocl'il' din cap, tu si-ń la bats». Și: *Ca uou rufit.*

842. *Con si-n' pună tsară pri* **uocl'i** = când o să-mi pună pământ pe ochi. Adică când o să mor. De p. «Dirsa ta si-u tson minti pănă si-ń pună tsară pri uocl'i» = învățătura aceasta am s'o țin minte până la moarte.

843. *Con si-n' turească tsară pri* **uocl'i** *si răpos* = când o să-mi pună pământ pe ochi, [atunci] o să repauzez. Omul numai după ce moare, se liniștește, se repauzează.

844. **Uocl'il'** *al' tsă năvirits* = ochii îi sunt uzi. Adică îi sunt plin de lacrimi, plânge.

845. *Ants.les* **uom** = priceput om. Om cu minte, om priceput.

846. **Uom** *ca fur* = om ca fur. Se zice despre unul care orice face, lucrează aparte, fără să fie văzut de ceilalți. Se întrebuințează și pentru un om sălbatec, care fuge de oameni. Cu acest înțeles și: *ăn urman criscù.*

847. *La ugudì la* **uos** = îl nimerì la os. Adică acolo unde trebuià; i-a dat lovitura de moarte. Și: *La ugudì ăn răzglob.*

848. *Di la tini zbor, di la măgar* **or** = dela tine vorbă, dela măgar horă. Vorba ta prețuește cât hora măgarului. Cât știe să joace în horă măgarul, atâta știi și tu să vorbești.

849. *Urdinea-i* **uorb** = pretutindenea este orb. Se zice despre un om care are datorii pretutindenea, care a mâncat paralele altora și nu mai are credit nicăeri.

850. *Că lă* **uorb** *si-l' dai* = ca la orb să-i dai. Să-i dai ca la un orbeț, să-i dai de-a gata, de pomană.

851. *Criv,* **uorb,** *tots cola* = strâmb, orb, toți acolo. Adică toți strâmbii și toți orbii se strâng acolo. Se zice despre o familie primitoare la care se adună tot satul.

852. *Cola si lasă* **uasi** = acolo o să lase oase. Adică acolo o să-i rămână, o să-i putrezească oasele. Și: *cola si turească uasili.*

835. *Si-n' leaĭ* **uaŭăli** = o să-mi iei ouăle. Adică n'ai să iei nimic dela mine.

854. *Uoŭ* **smătoc** = ou clocit. Se zice pentru oamenii cu fața galbenă, palidă, bolnăvicioasă.

855. *Ca din* **uoŭ** *isǫt* = ca din ou ieșit. Nou nouț. Se spune și despre un bolnav care începe să se însănătoșeze. Cf. *Ca din foarfits.*

856. **Uom** *upăcǫt* = om pe dos. Anapoda, sucit, care nu se împacă cu nimic. Cu acelaș înțeles și: *criv-drac, nătiminit.*

857. *Si* **upăraşti** *ca măgaru la breag* = îi vine greu ca măgarul la deal. Și: *ąl' vini upor* = îi vine greu. De p. «Ań vini upor, cǫta nu pot si daŭ» = îmi vine greu, nu pot să dau atâta.

858. *Lă* **upărǫ** *la breag* = îl făcù să suie suișul. L-a pus să facă un lucru greu.

859. *Cu dǫŭli pitšoari ăn ună* **upincă** = cu douăle picioare într'o opincă. Se zice pentru unul care trăiește în sărăcie, se găsește foarte strâmtorat, face mări economii. De p. La nivol'ă, dǫŭli pitšoari ăn ună upincă = la nevoie n'ai decât să trăiești cu mai puțin, mai săracăcios.

860. *Multi* **upintsi** *rupșu* = multe opinci rupseiu. Am tocit multe perechi de ghete până când l-am găsit. Am alergat foarte mult.

851. *Si-ń ports* **upintsili** = o să-mi porți opincii. Adică ai să ajungi și tu în starea în care mă găsesc eu, în halul meu.

862. *Lagă dupu vecl'i* **upintsă** = aleargă după vechi opinci. Umblă după socoteli vechi, după lucruri ruginite, după potcoave de cai morți.

863. *Astăzi pri* **upucu** *si sculǫ* = astăzi pe dos se sculă. Adică s'a sculat fără chef, indispus, anapoda.

864. *S-ti* **upupes** = o să te popesc. Am să te fac să fii cu minte, îți pun eu mințile în cap, am să te aranjez. *Upupit* = băiat ascultător care ascultă de sfaturile părinților.

865. *L-'u dărǫ* (s. *u feasi*) *dă la* **urdă'n** *jos* = i-o făcù de la urdă în jos. Adică îl făcù de trei parale, l-a luat la trei păzește. Cu acelaș înțeles și: *Ama l'-u ĭarseș. ąl' scuseș tšărvișu.*

866. **Urdisi** = s'a îmbolnăvit, a căzut bolnav. Se zice pentru unul care se îmbolnăvește pe neașteptate, din senin, fără vreo cauză cunoscută; mai ales pentru aceia, care culcându-se la umbra unui arbore, se deșteaptă bolnavi. In privința aceasta poporul crede că în timp ce cinevà doarme în aer liber, zânele vin și îl lovesc, din care cauză apoi se îmbolnăvește. De p. «Nu-mi culc cola că ń-u frică s'nu urdises».

867. *Astăz sătul, mǫni tindi* **urecl'i** = astăzi sătul, mâine întinde urechi. Se aplică acelora care nu se gândesc la ziua de mâine, care, când dispun de mijloace, cheltuesc; când nu, rabdă. Cu acelaș înțeles și: *Lupu sărat nu mănāncă* adică lupul când dă peste oaie, nu se gândește ca să o facă pastramă pentru la iarnă, ci o mănâncă pe loc.

868. *Prin una* **ureacl'i** *l'-antrǫ prin lanta l'-işǫ* = prin o ureche îi intră prin cealaltă îi ieşi. Printr'o ureche i-a intrat, prin cealaltă i-a ieşit.

869. *Anvitsătura nu si tureaşti cu inca'n* **ureacl'i** = învăţătura nu se toarnă cu pâlnia în urechi. Nu oricare poate învăţà carte.

870. *Tinsi* **urecl'i** = întinse urechi. Adică toată ziua a dus-o fără să mănânce ceva, a întins urechile.

871. *Fǫ-u pri* **ureacl'ă** = fă-o pe o ureche (subînţeles) căciula. Pune căciula pe o ureche. Să n'ai teamă, să nu-ţi pese de nimic.

872. *Pri* **urman** *leamni multi, tucu casă surtsǫl no ari* = în pădure lemne multe, dar acasă surcel n'are. Se aplică acelora care trăesc în sfera iluziilor deşarte şi nu se coboară în domeniul realităţii.

873. *Luşutịa pri ụamin' dị nu-i pri* **urman** = boala este răspândită între oameni, nu în pădure. Adică boalele sunt făcute pentru oameni; se întrebuinţează ca un fel de formulă de mângâiere pentru cei care suferă de o boală şi nu se mai vindecă.

874. *Si-ts pună* **urov** *sub tšoụli* = o să-ţi pună bob subt ghete. Are să te pedepsească, să te chinuiască rău, să-ţi scoată sufletul. Zicătoarea vine dela un obiceiu de nuntă, vechiu la Megleniţi, după care fărtăţii, după ce aduceau mireasa în casa mirelui, îi puneau ginerelui urov subt ghete şi-l sileau să facă mătănii.

875. *An' si cătsǫ furniga cu* **ursa** = mi s'a prins furnica cu ursoaica. S'a apucat la bătaie furnica cu ursoaica. Se zice pentru cei slabi şi neputincioşi, când vreau să se măsoare cu cei mari şi tari.

876. *Si dunară ca pri* **ursǫńă** = s'au strâns ca pe ursoaică. Când strânge lume multă pentru un lucru de nimic.

877. *L'-u* **uscǫ** = i-o uscă. A şters-o. A luat-o la sănătoasa.

878. **Ustrelu** *nu l'-ŭ* = trăznetul nu-i este. Adică n'are nimic, nu suferă de nimic, n'are nici pe dracul, este sănătos tun. Zicătoarea, după cum dovedeşte etimologia cuvântului, derivă din bulgăreşte. Forma cea mai răspândită în bulgăreşte este «Ustrelo da te udri» = trăznetul să te lovească. Subt această formă există şi în dialectul meglenit : *Ustrălu s-ti bată* şi se întrebuinţează, ca şi în bulgăreşte, ca un fel de blestem: lovite-ar trăznetul, trăznite-ar. Cf. Arom. *Puşcl'a s-ti agudească*, *crepla s-tsu da*, *chicuta s-ti agudească*, *neclu s-ti cură*, etc.

879. *Fricosu şi di* **umbra** *uị si spară* = fricosul şi de umbra lui se sperie. Pentru oameni fricoşi care se sperie şi de umbra lor.

880. *La* **umbră-i** = la umbră este. Este scutit de orice bătăi de cap, are cine îngrijì sau are cine să-i ducă grija.

881. *Bărbatu-i* **umbră** *la casă* = bărbatul este umbra la casă. Adică bărbatul este acela care duce toată grija, tot greul unei căsnicii. El este stăpânul casei.

882. *Ań cunosc* **umbra** = îmi cunosc umbra. Imi dau seamă de cât pot eu, îmi cunosc forţele mele.

883. *Cu* **umbra** *bărbatuluị* = cu umbra bărbatului. Cu ajutorul bărbatului, subt ocrotirea bărbatului trăieşte întreaga familie.

884. *Uomu pănă diiaşti, tucu la* **umut** *ăi* = omul până respiră, mereu este cu speranţa. Adică omul cât trăieşte tot speră.

885. *Tse* **umut** *ari?* = ce gând ari. Se întrebuinţează când cinevà are intenţiuni rele.

886. *Ăn* **ungl'ă** *ś-cată* = în unghie se uită. Se întrebuinţează pentru acei oameni lacomi şi mâncăcioşi, care stau şi se gândesc ca să afle vre-o casă unde s'ar puteà duce la masă ca să mănânc. Se crede că zicătoarea îşi are originea în obiceiul vulturului, care, după cum cred meglenitii, înainte de a se duce la pradă, se uită la unghiile lui spre a aflà unde se găseşte ea. De acì apoi şi expresia: *Ca cọn ăn ungl'ă nă cătọm* = par'că ne căutarăm în unghie, care se întrebuinţează, când doi oameni se întâlnesc fără să ştie unul de altul în locul şi timpul când trebuià să se întâlnească.

887. *Nitsi cât* **ungl'ă** *neagră nu-ts dau* = nici cât unghie neagră nuţ-i dau. Nu-ţi dau nici cât negrul de subt unghie, adică de loc, absolut de loc. Cu acest înţeles şi: *Nitsi cọt vrău di ac* sau *Nitsi ună ńicurişcă* sau *Nitsi ună rọncă*. Arom. *Nitsi cât chipita di ac*.

888. *Dună ca lutu sub* **ungl'ă** = adună ca lutul subt unghie. Se întrebuinţează numai pentru oamenii economi, strângători sau, cum zic meglenitii «pitšălovnits».

889. *Pọni cu* **utroavă** = pâine cu otravă. Pentru cei care duc o vieaţă grea, amară, cu multe supărări, necazuri, amărăciuni.

890. **Utroavă** *dă nă vurăts tsi fatsiri* = otravă face-ţi-s'ar. Face-ţi s'ar otravă, otravite-ai. De p. «Utroavă şi zăir dă nă vurăts tsi fatsiri toati bunili cọti ts-am fat» = otrava şi fiere face-ţi-s'ar toate bunătăţile ce ţi-am făcut.

891. *Cọti mărături am ọngl'itat, cọti* **utroavì** = câte amărăciuni am înghiţit câte otrăvuri. Am avut mult de suferit, am înghiţit multe.

892. *Ca* **utrăit** *rămasi* = ca otrăvit rămase. A rămas ca trăznit, ca otrăvit. Se întrebuinţează când cinevà se întristează până la moarte în urma unei veşti sau a unei întâmplari neplăcute. Şi (deşì cu un înţeles puţin deosebit): *Ăn mini si tureà, pică sọndzi nu picà.* Când cinevà este amarît prea din cale afară.

893. *Al' u tricù* **uzda** = îi trecu căpăstrul (la gură). Adică i-a pus căpăstru la gură şi-l conduce, îl joacă cum vrea el.

894. **Utumazuli.** Neruşinatule.

895. *Păn s-ti* **uzirneş**, *ti cumpără şi ti vindi* = până să te uiţi, te cumpără şi te vinde. Se zice pentru unul deştept şi şiret.

V

896. **Vaca** *Dōmnului* = vaca lui Dumnezeu. Se zice unui om prost, nerod.

897. *Din* **văcọtu** *lu dadu Adam* = din vremea lui moş Adam. De demult, din timpurile vechi.

898. *Trecù tsel* **văcọt** = trecù vremea aceea. Nu mai este cum ştii, s'a schimbat mult de atunci.

899. *Vinì* **văcọtu** *fitšoril' s-nă puvilească* = venì vremea, copiii să ne poruncească. A venit vremea când cei mari trebuie să se supună la cei mici.

900. *Bun l'-u* **văcọtu** = bună îi este vremea. Stă bine. Se zice pentru unul care chiar după ce a suferit pierderi de bani mari, nu se sperie, rămâne liniştit, nepăsător. Şi: *Mi, că vaį di įel.*

901. *Şali* **vali,** *u treatsi zuụa* = şali vale o trece ziua. Se întrebuinţează pentru cei proşti şi mai ales pentru oamenii fără ocupaţie, care împing şi ei zilele şi trăiesc ca cealaltă lume.

902. *La lọ* **valea** = îl luă râul. S'a dus, nu mai este, s'a sfârşit cu el; a dispărut.

903. *Lat di* **vali** = luat de râu. Om prost, dobitoc, nerod.

904. *Ca s-ti lea* **valea** *şi brazda ti poartă* = dacă te ià râul şi pârâul te duce. Când îţi pierzi consideraţia la cei mari, te iau peste picior şi cei mici.

905. *Şteată* **valea** *si si stirpească* = aşteaptă râul să se stârpească. Adică aşteapta până când va secà râul ca să treci dincolo. Se zice când cinevà leagă speranţe de lucruri cu neputinţâ sau greu de realizat.

906. *Ca* **văltur** *si lăsọ* = ca vultur se lăsă. Adică s'a năpustit repede ca un vultur.

907. **Vărdăretsu** *fatsi įarnă* = vântul care sufla din spre Vardar face iarnă.

908. *Añ uscọ* **veacu** = îmi uscă veacul. Mi-a mâncat viaţa. Se zice când cinevà este supărat sau necăjit în continuu de o persoană. Şi: *Veacu ñi la măncaş că sari mi tupiş.*

909. *Ancă-i* **veardi** = încă este verde. Adică nu este copt la cap, este prost. Se aplică persoanelor în vârstă şi cu mintea de copil.

910. *Al' deadi* **vearga** = îi dădù varga. L-a dat afară, l-a gonit. Cu alte cuvinte i-a tras o bătaie, înainte de a-l gonì. Complect ar fi: *Al' deadi vearga pristi cur.*

910. **Vieneà**-*l' si tu un* = strigă-i şi tu unul (subînţeles) cântec. Zi şi tu un cântec.

912. *Lă* **videală** *si veadi junil'a* = la lumină se vede vitejia. Adică cine-i viteaz îşi arată puterea pe faţă, dinaintea tuturora, nu în ascuns.

913. *Tsista nu dă albă* **videală** = acesta nu dă lumina albă. N'are să iasă pricopsit, n'are să fie bun pentru casă, pentru părinţi. Prin *albă videală* se înţelege zi fericită. Cf. arom. *Dzuă albă.*

914. **Videalili** sau *videală din cap* = ochii. De p. «Si-l' creapă videalili sau videala din cap» să-i crape ochii, să rămâie orb.

915. *Al'* **vini** *di mọnă* = îi vine de mână. Adică se pricepe, pricepe un lucru uşor; este îndemânatec.

916. *La dărọ pri unâ* **vină** = îl făcù pe o vină. I-a supt tot sângele, l-a slăbit mult, l-a făcut ca o mortăciune. De p. «Şi dracu ạl' la supsi tot sọndzili şi la dărọ pri unâ vină» 10/2.

917. *Añ săpaş la* **viñă**? = îmi săpaşi la vie? Se întrebuinţează ca un fel de răspuns negativ, când nu vrem să dăm cuivà ceeace ne cere.
918. *Pri unŭ scafă di rachiŭă si* **vindi** = pe o ceaşcă (păhăruţ) de rachiu se vinde. Adică îl poţi aveà din partea ta pe nimic, se vinde pe nimic.
919. *Al' joacă* **vinili** = îi joacă vinele. Se aplică tinerilor ajunşi în vârsta în care încep să facă curte la fete. Cu acelaş înţeles şi: *Al' tsi ạnflară nọrăli* = i s'au umflat nările.
920. *Ăn* **vint** *zburaşti* = în vânt vorbeşte. Vorbeşte în vânt, spune prostii.
921. *La păzari* **virini** *no-ari* = la târgueală supărare nu are. La tocmit nu încape supărare, târgueala este permisă.
922. *Si* **virnidisiră**, *iscăzură* = se ruinară, scăzură. Au pierdut toată averea, au sărăcit, au ajuns ca vai de lume.
923. *Jara cu dintsil' s-la leaị şi nu ti* **viruịes** = jarul cu dinţi să-l iai şi (tot) nu te cred. N'am încredere în tine.
924. *La tricuị prin* **vitlă** = îl trecui prin vitlă. Se zice când cinevà după multă osteneală, s'a dat pe brazdă, s'a obişnuit cu cevà. Cu acelaş înţeles şi: *La trecuị pri sub strug.*
925. *Vitsọl la trimiş boụ ạñ* **vini** = viţel îl trimeseiu, bou îmi venì. Din prost a venit şi mai prost. Cu acelaş înţeles şi: *Prăli la trimeş, măgar ạñ vini.*
926. *Ca* **vitsọlu** *dupu vacă* = ca viţelul după vacă. Pentru copiii mici care se ţin după mamele lor.
927. *Ca vrină* **vletšcă** = ca un târîe-brâu. Se întrebuinţează pentru oamenii neglijenţi, care nu se îngrijesc sau pentru cei leneşi, care, când merg pe drum, abià se mişcă.
928. *Aş* **vlitšni** *pitšoru* = aşi târî piciorul. Se zice când cinevà mergând în vizită la o familie sau alt undevà, după dânsul încep să vină şi alţi oameni. Cu acelaş înţeles (deşì cu o întrebuinţare deosebită) şi: *Ari bun ur* sau *l'-u bun uru* = se spune pentru acele persoane care, când merg într'o prăvălie să târguească cevà, după dânşii vin şi alţii. Sau: *Ari l'icşoară mọnă* se spune aceluia care, mergând la un băcan să cumpere sare, piper, fasole sau altcevà, face ca prin minune să vină şi alţi muşterii şi să se vindă toată marfa din care a cumpărat. *Ari greaụ mọnă* se spune pentru cazul opus, când marfa din care a cumpărat rămâne pentru mult timp nevândută. Se mai spune şi pentru acela care junghie o pasăre şi, prin lovitura grea ce-i dă, face ca aceasta să nu se mişte din loc.
929. **Vrajba** *u spardzi casa* = vrajba o strică casa. Cearta, vrajba continuă strică rostul casei.
930. *Si sam şi ịo ăn ta* **vrăstă** *di napcum s-na burọm* = să fiu şi eu în vârstă ta şi iarăşi să ne luptăm. Să fiu şi eu ca tine şi apoi să stăm amândoi de vorbă.
931. *Tsivà nu-i* **vreadnic** *pri lăngă fumeal'ă* = nimic nu-i vrednic pe lângă copii. Nimic nu poate fi mai scump decât copiii. Şi: *Pră lăngă fămeal'ă toată duñaụa nu fatsi.*

Z

932. *Coti* **zac** *ăn iel* = câte zac în el. Câte știe el, multe mai știe. *Ai jar cupirit că tšănușă* sau *Ăi cărbuni anvălit.*

933. *Că cu* **zada** *u ubideaști* = ca cu zada o caută. Vrei să mănânci bătaie cu tot dinadinsul, singuri mă provoci să te bat.

934. *Gle'm la buric al' tsi* **zădunq** = ghem la inimă îi se adună. Când s'a speriat cinevà peste măsură sau i s'a întâmplat vreo nenorocire mare.

935. *La* **zăiarbi** *conticu* = începe să-l fiarbă cântècul. Incepe să cânte cu foc, cu mult sentiment.

936. *Cot puni* **zairè** *lupu* = cât pune marfă lupul. Se întrebuințează ca răspuns negativ, când cinevà întreabă pe altul dacă o persoană oarecare face economii. Nu face de loc, nu pune nimic la o parte.

937. *Ca* **zăitinu** *pri apu sta* = ca untdelemnul pe apă stă. La orice discuție el stă deasupra, are dreptate, părerea lui este primită.

938. *La* **zăligq** *lucru* = îl legă lucrul. A început să-i meargă bine. Se mai întrebuințează și când cinevà se asigură despre o afacere oarecare.

939. *Zlămboatsi* **zboară** = adânci cuvinte. Cuvinte adânci înțeleptești.

940. *Na* **zămătim** *și noi* = Ne amestecăm și noi.

941. *Si* **zănurq** = se înnoură. A început să se întristeze, să se supere să fie supărat, indispus.

942. *Li* **zărijq** *toati* = le părăsì pe toate. S'a lăsat de toate, nu mai face nimic, nu mai are nici o ocupațiune.

943. *Uom* **zărqs** = om (cu fața, cu privirea) veselă. Om cu fața răzândă, cu zâmbetul pe buze, om vesel.

944. *Ai la flo* **zăseacu** = i-l găsì zăseacu. A dat de urma unui lucru greu de dezlegat, i-a găsit secretul, a dat de rostul lui.

945. *Nu știà iundi si* **zăstà** = nu știe unde să steà, ce să facă. Se întrebuințează când cinevà este prea abătut și nu știe ce să facă.

946. *No-ari* **zăstari** = n'are oprire. Nu încetează, n'are sfârșit. Pentru unul care muncește într'una fără încetare, fără repaos.

947. **Zisu** *tou las treacă* = zisul tău să treacă. Fie și așà cum zici tu.

948. **Zuua** *di an si măntšo* = zi de an se muncì. A muncit toată ziua de dimineața până seara târziu.

949. *Din* **zuuă-zuuă** = din zi-zi. Zi cu zi, pe fiecare zi.

950. *Zuua noaptea nu* **zăstà** = Ziua noaptea nu se oprește, nu contenește. Cu acelaș înțeles și: *Poni ancălar măn ncă* sau *Poni drūmu mănăncă.*

ADAOS

951. *Ambar ăi la buric* = hambar este la inimă. Are inima largă, nu se supără pentru un lucru de nimic, rabdă multe.

952. *Al' amnu dupu apu* = îi umblu după apă. Fac ce spune îi fac pe voie, pe placul lui, merg după apele lui.

953. *Aramdžiă-i* = haramgiu este. Mănâncă pâinea de geaba.

954. *Cap di arnăut* = cap de Albanez. Incăpățânat, prost. *Nu-l' antră'n cocă*, «nu-i intră în cap».

955. *Tse auzituri sa tse sti* = ce auzituri sunt acestea. Ce mai vorbe sunt și acestea, ce mai povești sunt, ce mai scorninituri. (Huma).

956. *Iu-ñ-ts-u barba di ntreb di chiaptin* = unde mi-ți este barba de întrebi de pieptene. Se zice când cinevà se îngrijește de lucrurile de mină însemnătate, când îi lipsesc tocmai cele principale.

957. *Din biliuc*; *cătunesc ardž* = din comun; cheltuiala comunală.

958. *Că bilintroc* = ca bilintroc. Se zice unuia care este sănătos tun.

959. *Bișoñ goali* = bășini goale. Fleacuri, palavre, minciuni.

960. *Fufu añ la nălbiș* = părul mi l-ai înălbit. Mi-ai albit părul, m'ai îmbătrânit. Și: *Per limba-ñ feasi*.

961. *La călcǫ frati-su* (sau *soră-sa*) = îl călcă pe frate-său (sau pe soră-sa). Se zice la însurătoare, când fratele cel mic se însoară fără să aștepte ca să se însoare mai întâiu frații sau surorile mai mari. Cf. *No-ari gard*.

962. *Cămeașă ari, izmeană no-ari* = camașă are, izmană n'are. Se aplică acelora care o duc, în continuu, în lipsă cumplită, în sărăcie mare. Și: *Rubă am tšouli no-am*.

963. *Nu-i pri cap* = nu este pe cap. Atârnă de alții, nu este stăpân pe sine.

964. *Noi im capitli la cătun* = noi suntem căpeteniile cătunului.

965. *Al' pusi căpac* (s. *coadă*) = îi puse capac sau coadă. Adică nu l-a lăsat fără să-i răspundă la imputările ce i s'au făcut.

966. *La lai ăn cărcatš* s. *la lai ăn tšuș* = îl luai în spinare. L-am luat pe socoteala mea, pe garanția mea, pe spinarea mea.

967. *Au du iră la cătsari di per* = o aduseră la luare de păr. Din vorbă în vorbă au ajuns ca să se ia de păr.

968. *Tšergă ghiuptsească* = cergă țigănească.

969. *Tse, ts-mâncǫ tšoara crielu?* = ce, ți-a mâncat cioara creeru. Ai ajuns așà de prost, par'că n'ai aveà minte în cap.

970. *Iundi tšorbă, tu lingură* = unde ciorbă, tu lingură. Tu trebuie să te amesteci în toate.

971. *Ts-u lipiră chitca s-ts-u ports* = ți-o lipiră floarea (buchetul) să ți-o porți. Ai intrat în horă, trebuie să joci.

972. *La uorbu pul' Domnu al' la dară cuibu* = la orbul puiu (pasăre) Dumnezeu îi face cuibul. Se zice mai ales pentru cei săraci care moștenesc cevà pe nepomenite.

973. *Ca cuclă* = ca păpușă. Pentru o fată bine gătită.

974. *Iscri lasă din cupiti* = scântei lasă din copite. Pentru un cal iute.

975. *Cus ma di brǫn ti poartă* = scurt, însă de brâu te poartă. Pentru un om fără înfățișare impunătoare, însă vrednic.

976. *Dăngărlǫc* = glume nesărate. *Tse-i tsista dăngărlǫc di tine* = ce tot mai spui la prostii.

977. *L'-u ars drobu* = îi este ars ficatul. Adică inima îi este arsă de durere; este întristată până la moarte. *Nu-ñ arsi drobu di el*, nu mor de dorul lui.

978. *Pusi dușec* = puse salteà. A făcut avere. A început să doarmă și el pe salteà ca oamenii bogați, nu mai doarme pe jos.

979. *Fărl'ia ñ-u zătrimurai di el* = gulerul mi-l scutarai de el. Câte mi-a făcut, nici nu mai vreau să aud de el, m'a scârbit.

980. *Tse funduc mari* = ce funduc mare. Ce mai mâncăcios. (Huma).

981. *L'a biiù gl'e su* = îi băù ghețu. A tulit-o, a șters-o.

982. *Căzù gripu pi el* = A dat de greu, de nevoi.

983. *Grăntšaru iundi va, cola u puni mănușa* = olarul unde vrea, acolo o pune mănușa. Cel cu stare procedează cum îi convine, dispune de cel sărac după plac.

984. *Iundi-i feata, cola-i g lutiia* = unde este fata, acolo-i golătatea. Familiile care au fete multe sunt expuse la sărăcie, din cauza cheltuelilor ce reclamă măritisul lor. Arom. *heamina ti fatse soie și cu ghiftsil'i.*

985. *Ari rostu rășărit (dispicat) ca gură di măgar* = are gura lărgită (mare) ca gura de măgar. Pentru acei care când vorbesc strigă, vorbesc cu voce tare.

986. *Nu-l' tsi mănăncă hacu ușor* = nu-i se mănânca dreptul ușor. Adică nu se poate trece tocmai ușor peste dreptul lui.

987. *Fe si un hădžiloc* = făcù un hagilâc. Se zice când cinevà face un mare bun la săraci. A făcut o mare binefacere.

988. *Ioc si feasi di ua* = ioc se făcù de aici. A dispărut.

989. *Pănă ăn lătăroñ* = până în lătăroiu. Până la moarte, până în pânzele albe. Se zice când cinevà vrea să amenințe pe altul că-l va urmărì până la sfârșit.

990. *Fitšorl'i lesnic si mintšună* = copii ușor se înșeală.

991. *Ăn listuvitsă nu vor si si veadă* = în rĕndunică nu vor să se vadă. Adică nu mai vreau să se împace, să se mai vadă nicioadată. Fiindcă rândunelele în timpul iernii pleacă departe, în țările calde, cei certați ar vreà să fie tot așà de departe unul de altul spre a nu se mai puteà vedeà nicioadată ca să se împace.

992. *Ăn Maidà si ports tšuș* = în Maida o să mâni măgar. Adică tu n'ai să te a faci om, ai să fii slugă la alții. Cu acelaș înțeles și: *Acseană ḑoni-i di tini.*

993. *Al' căzù nama* = îi cazù faima. Nu se mai bucură de nume bun.

994. *Pugatša-i dultsi, tucu ugara-i măncoasă* = pogacea este dulce însă munca este grea.

995. *Ari bun pulaz, ari bun ur* (cf. No. 928).

996. *Mer cu nu-n' calcă pitšoru ăn răvnină* = măre dacă nu mi-o calcà și mie piciorul pe loc neted. Adică n'oiu apucà și eu să ajung odată bine, cu parale multe, cu situație că aș ști ce ar trebuì să fac.

997. *Tseastă lumi-i scǫrur, scǫrur* = această lume este scări, scări. Lumea această este schimbăcioasă, toate se schimbă, unii se ridică, alții se coboară; nimic nu-i stabil în lumea această.

998. *Virinea ari și disvirini*, după supărare vine și împăcare.

998. *Trup si feasi, chịor chịutuc* = trup se făcu, buturugă oarbă. S'a îmbătat rău de tot, este beat mort.

999. *Tsearta si cătsǫ di el' ca scal'u di sucardi* = cearta s'a agățat de ei ca scaiul de sarică. Se ceartă în continuu, nu mai contenesc odată.

1000. *Purits pri alba videala.* Se spune pentru unul care se ascunde la lumina zilei, fără să fie observat.

ACADEMIA ROMÂNĂ

STUDII ŞI CERCETĂRI

XXV

MEGLENOROMÂNII

III

DICŢIONAR MEGLENOROMÂN

DE

TH. CAPIDAN

PROFESOR UNIVERSITAR

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ŞI IMPRIMERIILE STATULUI IMPRIMERIA NAŢIONALĂ | DEPOZITUL GENERAL CARTEA ROMÂNEASCĂ B-DUL ACADEMIEI 3—5

BUCUREŞTI

PREFAŢĂ

Lucrarea de faţă cuprinde cuvintele din dialectul meglenit pe care le-am extras din textele mele publicate în *Megleno-românii* vol. II, din comunicările ce mi s'au făcut între anii 1909—1919, la Salonic şi în Meglen, de către tineri megleno-români — cei mai mulţi foşti elevi ai « Şcoalei Superioare de Comerţ din Salonic », unde subsemnatul funcţionam ca director şi profesor — din materialul strâns cu Chestionarul mare (de 4800 întrebări) al « Atlasului Lingvistic al României » în ancheta pe care am făcut-o împreună cu d-l Sever Pop, între 20 Aprilie şi 13 Mai 1933, la Meglenoromânii colonizaţi în Cadrilater şi dintr'o lucrare mică, de specialitate, referitoare la cultura gândacilor de mătase, intitulată *Cum si cată bubili* (cum se cultivă gândacii de mătase), compusă din două părţi: I. *Usul'u cu cari putem si dubim cujurets mul'ts şi di bun soiu̯* (îndrumări cu care putem să câştigăm gogoşi de mătase multe şi de soiu bun), II. *Cum tribuiaşti si u spăstrim casa i̯undi tsearim si cătǫm bubi* (cum trebue să curăţim casa în care vrem să cultivăm gândaci de mătase). Această cărticică cuprinde o serie de sfaturi scrise în graiul meglenit, împestriţat pe alocuri cu cuvinte literare, pentru Românii din Meglen cari se îndeletnicesc cu creşterea gândacilor de mătase. Autorul lucrării nu este dat. Se arată numai anul şi locul unde s'a tipărit: Salonic, 1907.

Cele mai multe comunicări mi s'au făcut de către d-nii: Chr. Iufu, George Demetru, Ioan Golea, Ioan Liveanu (Oşani) şi Taşcu Papatanase

(Huma); mai puține de d-nii: Dimitrie Papadionisie (Oșani), Pandeli Meghia (Liumnița), Nicola Papadumitru (Cupa), Nicola Tanur și Stavri Hristu (Lugunța), Vangheli Jara (Țârnareca) și Hasan Ibraim (Nânta). Aceste comunicări mi se făceau după anumite întrebări pe cari li le puneam în scris, după dicționare, după lucrări de industrie casnică etc. Pentru derivațiune am întrebuințat două lucrări, una a subsemnatului și alta a d-lui Sextil Pușcariu, amândouă publicate în *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, XV, p. 1—80 și VIII, p. 86—232. D-l George Demetru (Oșani) a cetit din aceste lucrări toate derivatele dacoromâne și aromâne, însemnând pe fișe formele corespunzătoare din dialectul meglenit. Astfel, am reușit să obțin un număr de forme derivate prin sufixe, care nu se întâlnesc în textele strânse de mine.

La toți câți mi-au ajutat să strâng materialul lexical din acest volum, mai cu seamă foștilor mei elevi din Salonic, le aduc aici viile mele mulțumiri. Nu mai puțin mulțumesc d-lor Demetru Macrea, licențiat în litere, pentru bunăvoința ce a avut de a controla citatele și I. Biriș, student în litere, pentru ajutorul dat la transcrierea acestei lucrări.

Insă cea mai mare recunoștință o datoresc Academiei Române, fără ajutorul căreia, toată munca mea de ani de zile, pentru strângerea tezaurului lexical al unui graiu care astăzi este pe ducă, ar fi rămas zadarnică.

TH. CAPIDAN

ALR.	=	Atlasul Lingvistic al României [1]).
B.	=	Cum si cată bubili. Salonic 1907.
CDDE.	=	I. A. Candrea, Ov. Densuşianu, Dicţionarul Etimologic al Limbii Române, Bucureşti, 1907.
C. I	=	Chr. Iufu (Oşani).
D. P.	=	Dumitru Papadionisie (Oşani).
G. D.	=	George Demetru (Oşani).
GH. T.	=	Gheorghe Hristu Tagare (Oşani).
H. I.	=	Hasan Ibraim (Nânta).
I. G.	=	Ion Golea (Oşani).
I. L.	=	Ioan Liveanu (Oşani).
N. P.	=	Nicola Papadumitru (Cupa).
N. T.	=	Nicola Tanur (Lugunţa).
P. M.	=	Pandeli Meghia (Liumniţa).
S. H.	=	Stavri Hristu (Lugunţa).
T. P.	=	Taşcu Papatanasi (Huma).
V. J.	=	Vangheli Jara (Ţârnareca).
Com.	=	Comunicat.

Observaţiune. Cifrele cu asterisc dela sfârşitul citatelor arată numărul de ordine al ghicitorilor din *Meglenoromânii*, vol. II; cele fără asterisc şi cifrele romane arată numărul de ordine al frazeologiei şi al cântecelor din acelaşi volum. Transcrierea citatelor este aceeaşi ca în vol. I şi II. Cuvintele începătoare cu *tš* urmează după litera *c*, iar cele cu *dž*, după *g*.

[1]) Când după ALR. nu este dat număru întrebării, atunci se înţelege că cuvântul a fost extras din răspunsurile date la introducerea chestionarului.

A

A! interj. A! ah! *A! frati* 9/73. [Și: **ă!**], (arom. *a!*).

Ă! interj. v. *a!*

Ábă (pl. *abi*) Flanelă de lână s. de bumbac. Șaiac, aba. Com. G. D. [D e r i v a t: **abár** m. = negustor de flanele, de șaiac] — Din tc. *aba* (arom. *abă*).

Abár m. v. *abă*.

Abér m. Veste, știre. *Aber nu- ń trimeati* (nu-mi dă de știre) 2/IV. | Veste tristă. — Din tc. *haber*, (arom. *hăbare*).

Ábra! interj. Bre, mă, măre, măi. *Abra, noį cǫta vacǫt tzi im...* (măi, dar noi atâta vreme sântem...) 15/15 *Abra dędu, na fǫlili* 12/16 — (Pentru etim. cf. Capidan, *Aromânii* 511).

Ac a. Ac. *Du-la acu* (adu-l acul) 2/20. *Din ac pălișnic si dară?* 505. — Din lat. *acus, -um*, (arom. *ac*).

[2]**Ac** a. Drept, dreptate *Úchimatu nu-l' deadi ac* (tribunalul nu-i dădu dreptate). [Și: **hac** a. *Nu-l'-tsi mănâncă hacu l'icșor* (în text g eșit: ușo) 986. — Din tc. *hak*, (arom. *hak'e*).

Ăcăįés vb. IV (Judecând după forma *ącnes*, înțelesul original trebue să fi fost «lovesc»). Încarc un animal prea mult, peste măsură. *Că ăcăl, că ăcăl leamni la făchiru di măgar, până la prifrǫnsi* (l-a încărcat prea mult pe bietul măgar de l-a înduplecat). | Lucrez, muncesc, mă trudesc. *Toată zuųa acăl* (toată ziua a muncit) Com. I. L. — Din bg. *akam* (aor. aknah) «lovesc».

Acmò / **Acmóįa** / **Acmúă** — adv. v. *cmo*.

Ącnés vb. IV Lovesc. *S-te ącnes ăn spǫts* (o să te lovesc în spate). Com. I. L. [D e r i v a t: **ąceníri** f. — Pentru etim. cf. *ăcăįes*.

Ąceníri f. v. *ącnes*.

Acreátsă f. v. *acru*.

Acrép m. Scorpion Com. T. P. — Din tc. *akreb*.

Acrími f. / **Acrítšcu** adj. — v. *acru*.

Ácru -ă adj. Acru | Fig. Închipuit. [D e r i v a t e: **acreátsă**, **acrími** f. = acrime; **acrítšcu, -ă**, **acrúncă** adj. = acrișor; **(ą)năcrés** vb. IV = acresc. ALR. 4161 și 3993. — Din lat. *acrus, -a, -um*, (arom. *acru*).

Acrúncă adj. v. *acru*.

Acsén, -ă adj. Strein. *Acsenu boų tucu maį gras- dį* (boul strein tot

mai gras este) 53, cf. 697, 822. *Uom acsen ari* (este om strein) 27/94. — Din gr. *ξένος*, (arom. *csen*).

Ácşios adj. (grecism) Vrednic.

Ácu conj. 1°. Dacă. *Tser si sirbes ...acu ari loc* (vreau să muncesc, dacă este loc) 11/15. Chiar dacă. | *Tu şi acu ąntsilez, să zits nu ştiu* (tu chiar dacă înțelegi...) 3/21. Cu toate că, deşì. *Acu ca na leai* (cu toate că ne iai) 4/58. *Acu-i ăn iarnă* (deşi este iarna) 7/31. | 2°. Adv. (Absolut). Fie, nu face nimic. *Ąmpirātu... zisi la izmichiāru*: « *tsi bun tser să-ts fac?* » *Arăizmichiāru zisi*: « *tsi bun di la furniz ari?* »... *ąmpiratu... zisi*: « *acu, spuni, tsi bun tser* » (...fie, spune ce bine vrei [să-ți fac]) 14/4. *Acu, noi s-na dutsim* (nu face nimic, noi o să ne ducem) 8/19. [Şi: **cu** conj. (numai ad 1°.) *Io, cu sam zădurmit...* (eu, dacă voi fi adormit,..) 5/34, cf. 8/31, 2/32; **ícu** conj. *Icu tuşǫş, catsă un lilic di-l scup trei uor ăn rost, si-ts treacă* (dacă tuşeşti, prinde un liliac...)] — Din bg. *ako*.

Adét (pl. *-ur*) a. Obiceiu, datină. *Ua la vem adētu, fărina ca si matsină* (aici avem obiceiul...) 6/5 cf. 9/5. — Din tc. *adet*, (arom. *adete*).

Ádits! interj. v. *aidi*.

Ádžaba conj. Dar, însă. *Ań zisi ca si vină, adžaba ştiu istina* (mi-a spus că o să vină, dar ştiu dacă este adevărat) Com. G. D. — Din tc.

Adžamíiă adj. Ageamiu. Com. T. P. — Din tc. *ağami*, (arom. *hăğimit*).

Adžilǫchi f. Hagilâc. *Vreau si si ducă tu adžilǫchi* 2/38 [Şi: **hadžilǫc** a. cf. 987. — Din tc. *hağilyk*, (arom. *hadžilîk'e*).

Adžóie N. loc. lângă Oşani. Com. I. G.

Áer adv. (turcism) Nu. *Tu nu laş vrină şărvetă...* « *nu, aer...* » 4/42.

Áferon! interj. Aferim. *Ąmpirātu ąl' zisi*: « *aferon la tini* » 6/27. — Din tc. *aferim*.

Áflăm vb. I v. *aflu*.

Áflu vb. I Aflu, găsesc. *Si-ts tures un ac ăn tsista pustav, di, cu l-aflăş, si-u tăltšǫş lāmńa; cu nu la pots flari...* 17/32. *Flaş agru nisirbit* 1,2. *Ca si flară ăn sus.* [Ind. prez. 1. *aflăm*, *aflum* 2. *aflăş afliş*. Subj. prez. *si aflăm* 9,10/50, 5/35, 7/31; *si aflum* 6/79, 638, *si aflăş* 24/51, *si afliş* 1/10, 4/35, 39. Imperf. *flam* şi *flăiam*. *Ca nă flăiam ăn baftšă* (când ne aflam în grădină) 8/VI. *Si flăiau* B. 12. [G o m p u s (cu pref.): **priáflum** (pri + aflum) vb. I = aflu din nou *Nu la pot priflari.*] — Din lat. *afflo*, *-are*, (arom. *aflu*).

Aftári pr. v. *tari*.

Aftăsés vb. IV (Țărnareca) Sosesc, ajung, vin. *Aftăsiră dratsl'ă dă la lucru* (sosiră dracii) 8, 10/67. — Din gr. *φθάνω* (mbg. ftasuvam).

Aftomobíl a. Automobil. ALR.

Agốș N. de persoană. Cf. A s a n.

Ágru a. Ogor, țarină. *Si dusiră la agru* 4/55. *Aram un agru* 21/6. C o m p u s e : *Agri-Dumtše, Agrili-al-Ịaịcă* n. loc. aproape de Huma. Com. T. P. — Din lat. *ager, agrum*, (arom. *agru*).

Ah! interj. Ah! *Feata tucum stricnì la buric, «ah» zisi* 32/51.

Ahtšíịă m. Bucătar. — Din tc. *ahči*, (arom. *ahčiu*).

Ahtšíịtsă f. Bucătărie. — Din bg. *ahčijca*.

Ahtšínịtsă f. Bucătărie. — Din bg. *ahčinica*.

Aị! interj. Hai, haide. *Aị delmi că tser să-ts spunim* 5/16 cf. 11/6 [Și: **áịna, áịva.** *Aịna, aịna, Petru mori* 2/II.

Aịăr a. v. *aịọr*.

Áịdi! interj. Haide. *Aịdi si sirbim.* 14/15 [Și: **áịdits, ádits** (haideți) 23/38 cf. 9/15, 17/16, 18/29, 2/31. — Din tc. *haide*, (arom. *haide*).

Áịdits! interj. v. *aịdi*.

Aịgọr m. Orice animal lăsat să umble liber. Com. I. L. (La Nânta, Oșani cu înțelesul etimologic) armăsar. [Și: **ịagọr**]. — Din tc. *aïgyr*.

Áịna! interj. v. *aị*.

Aịọr a. Grajd. *Ịel si dusi la tatăsu... ăn aịọr* 18/9, cf. *35. [Și: **aịăr** a. în Huma. Com. T. P.]. — Din tc. *ahyr*, arom. *ahure*. (Pentru alb., bg., sârb. cf. G. Meyer, *Etijm. Wb. d. alb. Spr.* 5).

Aír a. Bine, noroc, pricopseală 181. [Și: (Țârnareca) **aíri** f. (arom. *hăire*). *Moșl'ă vizură aịri* (bătrânii se pricopsiră) 26/64. D e r i v a t: **airlíịa** (bg. airlija) = cu noroc. — Din tc. *hair*, (arom. *hăire*).

Aíri f. } v. *air*.
Airlíịă adv. }

Áịva interj. v. *aị*.

Aịván a. Vită. Com. T. P. [D e r i v a t: **aịvănát** a. = vite multe. *Aịvănat minut* = oi, capre, nămaie ALR. 5354.—Din tc. *haivan*, (arom. *hăivane*, bg., sârb., alb. *haivan*).

Aịvănát a. v. *aịvan*.

Al a. Hal, stare rea. *Spuni cum ts-ăị alu* 22/4 [Și: **hal** a. 6/83]. — Din tc. *hal*, (arom. *hală*).

²Al } pron. pers. v. *ịel*.
Al' }

²Al' a. Usturoiu. *Un cătsọl di al'* (un cățel de usturoiu). — Din lat. *alium*, (arom. *al'u̯*).

Aláị conj. Fiindcă, pentrucă. *Alaị nu ọu̯ ver, di tsea șa zits* (fiindcă nu o vrei, de aceea zici așa) 9/90. — Din tc. *alai*.

Alăịés ob. IV Pipăiu (cu mâna), bâjbâiu. *Alăịà ncoà, alăịà nclo, flă meru* (pipăie încoace, păpăie încolo, găsi mărul) 20/69. [D e r i v a t: **alăíri** f. = pipăire. *Cu alăirea... flă meru* ib. Și: **alnăịés, alnés** vb. IV].

Aláincă f. v. *alaitcă*.

Alăíri f. v. *alăịes*.

Alaítcă (Întrebuințat mai mult la pl. *-itchi*) femeie, persoană care

face parte din alaiul de serviciu al unei familii. *Toati alaitchili... si dusiră* 18/43 cf. 21/43. [Şi: **alaíncă** f.]. — Din bg. *alaika* (alainka).

Alát a. Sculă, instrument. — Din tc. *alat*, (arom. *hălate*).

Alb, -ă, adj. Alb. *Un gulub alb* *8 cf. *16. *Alba-lumi* = lumea vizibilă (în opoziție cu) *Neagra-lumi* = lumea de după moarte. *S-mi scuăts ăn ālba lūmi* 18/73. *Zuuă-albă* = zi fericită [Pl. alb și al'bi. *Ună băsearică plină cu cal' al'bi* *41, cf. *42. Şi: **álba** f. = (în graiul secret) rachiu. D e r i v a t e: **albeátsă** (<lat. *albĭtia*) f. = albul ochiului, albuș de ou, boală de ochi; *Albeatsă di porc* = slănină 20/18, 22, 23/18; *albeatsă di uocl'u* = albul ochiului ALR. 24; (pl.) *albetsli* = albituri ALR. 3310; **albícăv, albitšíc, -ă** adj. = albicios. Com. G. D.; **albés** vb. IV (<lat. *albesco, -ire*) = albesc. D e r i v a t e: **albíri** f., **albít, -ă** adj. C o m p u s: **nălbés** vb. IV=albesc. *Peru-ń-la nălbì* = mi-a albit părul 531. *Bufu ań-la nălbiş* 960; **nălbíri** f., **nălbít, -ă** adj. = albit., **nălbitúră** f. = înălbit]. — Din lat. *albus, -a, -um*, (arom. *albu*).

Álbă f.
Albeátsă f.
Albés vb. IV } v. *alb*.
Albéts a.
Albícăv, -ă

Albínă f. Albină. *Ubidiĭ, no-ari albini* (căutai, albine nu sânt) 12/5. [D e r i v a t e: **albinár** m. = crescător de albine; **albinárnic** m. = albinărie]. — Din lat. *alvīna, -am*, arom. *alg'ină*).

Albinár
Albinárnic } m. v. *albină*.

Albíri f.
Albít, -ă adj. } v. *alb*.
Albitšíc, -ă adj.

Álcă f. Belciug. *Al' pusi alcă di mutscă* (îi puse belciug la bot) 8. — Din tc. *halka*, (arom. *hălcă*).

Ál-cule Numele unei mahalale în Nânta (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 11).

Al-di art. inv. Al-de. *Ca dutsinară al-di ampirātu* (după ce cinară de-al-de împăratul) 3/48 [Şi: **láldi** art. inv. *Con la vizură laldi mūmă-sa* 22/73. *L-al di tātă-su* 10/38].

Alghioş N. de persoană cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 17.

Alişvăroş a. Vânzare, trafic, alişveriş. Com. T. P. — Din tc. *alyš-veriš*, (arom. *alişvirişe*).

Alíz adv. Îtocmai, la fel, anume. *Tsela aliz că capră zbiùrà* (acela zbiera întocmai ca capra) 5/23. *Alizmumă* = mamă adevărată, nu vitregă. *Tsę nu-l'ra aliz-mūmă* 4/11 [Şi: **anlíz** adv. *Ăn iel' veà un ascher anliz ca fitšoru* (între ei era un soldat întocmai ca băiatul) 16/39; **aslì** adv. *Tseastă nouă nu-i aslì* (această noutate nu-i adevărată) com. I. L.; **íliz** adv. *Iliz că iel* (întocmai ca el) 13/49. — Din tc. *asli*.

alnăiés vb. IV-a v. *alăiés*.

Alnés vb. IV Pun mâna să caut ceva, caut, scotocesc. *Alneà ăn sac, vez tse-ari* (caută în sac, vezi ce este). *Si dusi lă coș. Ca alnì să veadă dăli ari ancă ăn coș, mǫna ạl' deadi di moali* (se duse la coș. Când puse mâna să vadă dacă este încă în coș). 23/41 (Refl.) *mi alnes* = mă caut. *Tsela fitšoru si alnì ăn per* (băiatul acela se căută în peri) 4/85. — Pentru etim. cf. *alăies*.

Altălǫc m. v. *altilǫc*.

Altár a. Altar. *Fuzì el ăn altar* 29/18 cf. 32/18. — Din lat. *altarium*.

Altilǫc (pl. *-ǫts*) m. piesă de argint de 6 piaștri [Și: altălóc]. — Din tc. *altilyk*, (arom. *altilîk'e*).

Áltšă m. Nume de cal cu părul roș. Com. G. D. — Din tc. *alčy*.

Álvă f. Halva. *Că-l' căzù alva' n lut.* 5/XIV cf. 2/XIV. — Din tc. *halva*, (arom. *hălvă*).

Am vb. II. 1°. Am. *Io pǫini am* 21/2. *Tse gurgașcă ai? Tse leac ari?* 11/81. *Loc și foc vem, ama pǫini nu vem.* 21/2. *Vets loc și foc?* ib. *Au multi pări. N'ǫri faidă* 10/16 cf. 425. *Am vinit* 30/65. *Vem fat păzărea* 12/8. *Au vę lu ạmpiratu il'ă* 35/2. *Și iel' vęu cal'* 7/9. *Un uom ạș vut-au ună taifă* 1/22. *Vut-au dărat* 12/72. *Si-aibă un uos di tseali uoili si mănănc. Să li aibă ạmpirătu.* 2°. Este. «*Tser si sirbes la vrin, acu ari loc*» *izmichiaru zisi*: «*ari lucru*». *Ăn filean vădcǫt un uom mult juni vę* 45/2. *Di iel mai ubav nu veà* 23/43. *Ia ua ari uopt cupiti di ghipt* (uită aici sunt opt...) 9/4 [D e r i v a t: **veári** f. = avere; **vutsíiă** f. = avuție]. — Din lat. *habeo, -ēre*, (arom. *am*).

[2]**Am!** interj. Sunetul ce se aude când latră câinii. *Flă ună cătsaud și cătsaua am, am, am*, 5/71.

Áma conj. Însa, dar, cf. ami, mi. *Un uom mult juni vę, ama nu știu cum...* (era un om foarte voinic, însă nu știu cum...) 45/2 *Tsel'a lants argats veau lăsată lucru, ămă sal tsel sirumaulu... ancă rucà chietrili* 4/65 cf. 23/65, 2/23 [Și: **ămă** conj.]. — Din ngr. *ἄμα* (cf. arom. *ama*, alb. *ama*, bg. *ama*, tc. *amma*).

Ămă conj. v. *ama*.

Amác, -ă adj. Naiv, prost. Com. G. D. — Din tc. *ahmak*.

Ạmămdžǫi m. Băiaș, cf. b ă ń a r. Din tc. *hamamğy*, (arom. *hămămğiu*).

Amámi l. Baie. Com. T. P., cf. b a ń ă. — Din tc. *hamam* (arom. *hămame*).

Amán! interj. *Aman! Aman! tse bun tser să-ts fac?* 4/85, cf. 10/XIII. — Din tc. *aman*, (arom. *aman*).

Ạmanét (pl. *-ur*). Amanet. Com. I. G. [D e r i v a t e: **ạmanetšì** m. = care ține amaneturi]. — Din tc. *amanet*, (arom. *amanete*).

Amanetšì m. v. *amanet*.

Ạmbálig vb. I v. *baligă*.

Ambár Numele unei mahalale în Nânta (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 11).

Ąmbár a. Hambar. *Ąmbar ăį la buric* (are inimă largă) 951, cf. 578. —Din tc. *hambar*, (arom. *hămbare*).

Ąmbărlivés vb. IV v. *bărliv.*

Ąmbét vb. I trans. și refl. (Mă) îmbăt. *Mi-ąmbet* = mă îmbăt. *Un beà, lantu si ąmbeată* (unul bea și altul se îmbată). [Și: **mbet** vb. I. Derivat: **ąmbitári** f. = îmbătare (îmbătat s.); **ąmbitătór** m. = bețiv; **ąmbitătúră** f. = beție. Compus (cu pref.) **dizbét** (dis + ąmb t) vb. I = dezbăt Com. T. P. — Din lat. **imbĭbĭto*, *-are*, (arom. *ambet*).

Ąmbitári f. v. *ąmbet.*

Ąmbĭtărnés vb. IV, **Ąmbĭtărníri** f., **Ąmbĭtărnít, -ă** adj. } v. *bitǫrn.*

Ąmbitătór m., **Ąmbitătúră** f. } v. *ąmbet.*

Ąmbód vb. I. v. *bod.*

Ąmbrúm vb. I v. *brumă.*

Ambubuchįés vb. IV Înfloresc ALR. 6253. — Derivat din *băbuchįe.*

Ąmbunătătsǫs vb. IV v. *bun.*

Ąmburǫs vb. IV v. *burǫs.*

Américă f. Americă. Un fel de pânză, (arom. *americane*).

Ąmflu vb. I v. *anflu.*

Ąmi conj. Dar. *Ami cari si ducă si lea poįni?* (dar cine să se ducă să ia pâine?) 4/55, cf. 10/19, 6/22 [Și: **mi** conj. *Mi cari va zisi?* 4/55 cf. 2/3, 6/36, 8/38]. — Din bg. *ami* cf. ama, (arom. *am*).

Amín Amin, la timp, întocmai Com. G. D.

Ąmnári f. v. *amnu.*

Ąmnu vb. I. Umblu. *Ął' amnu dupu apu* (fac pe placul lui) 952. *Amnam drumu* 13/5, cf. 19/12, 7/30, 2/73. [La ind. prez. (Lugunța) și: *amnum, -iș, -ă;* (Oșani) *amnăm, -ăș, -ă;* (Huma, aromânism) *imnu, -i, -ă.* Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 159. Derivate: **ąmnári** f. = umblet. Compus: **zámnu** (ză + amnu) vb. I = încep să umblu 4/31]. — Din lat. *amb[ŭ]lo, -are*, (arom. *imnu*).

Amotšóį m. Vânzător de hamuri ALR. 6508. — Derivat din sl. *ham.*

Ąmpár vb. I Împung cu coarnele ALR. 5675.—Din lat. *im-palo, -are*, (arom. *ampar*) cf. dispărǫs.

Ąmpărtsǫs vb. IV Împart. *Aș li lǫ părili și ąș ąmpărtsǫră* 12/18 cf. 26/18, 1/85. [Derivate: **ąmpărtsǫri** f. = împărțire; **ampărtsǫt, -ă** adj. = împărțit. Compus (cu pref.) **prinpărtsǫs** (pri + ąmpărtsǫs) vb. IV = împart, distribui. *Ąș la prinpărtsǫ malu* (și-a împărțit avutul [pe la oameni]. Com. G. D. — Din lat. *impartio, -īre*, (arom. *ampartu*).

Ąmpărtsǫri f. v. *ampărtsǫs.*

Ąmpéadic vb. IV Împiedec (Refl.). *Mi ąmpeadic* (mă împiedec). *Di tsel'a tse nu l'a voį ti-ąmpeadits* (de aceia pe care nu-i vreau, te împiedeci) 14/81. [Derivate: **ąmpidicári** f., **ąmpidicát, -ă** adj. = împiedecat].—Din lat. *impĕdĭco, -are* (arom. *ank'eadic*).

Ąmpidicári f. } v. *ąmpeadic.*
Ąmpidicát, -ă, adj. }

Ąmpirát m. Împărat. *La lǫ fitšoru şi la dusi ăn triuşa lu ąmpirătu* (luă pe băiat şi-l duse în curtea împăratului) 6/46. *Ąmpirăti, să-u daį cutla să li numir* 3/10. *Ąmpirătuli, du-u cutla* 6/10. [D e r i v a t e: **ąmpirătítsă** f. = împărăteasă 1/78, 9/51; **ąmpirătítšcă** f. = împărăteasă; **ąmpirătítš** m. = împărătuş: **ąmpirătšác** m. = împărătuş. Com. G. D.; **ąmpirătsǫl'ă** = împărăţie; **ąmpirătés, -eascä** adj. = împărătesc; **ampiră teáşti** adv. = ca împărat, împărăteşte. *Treatsi ąmpirăteaşti* (o duce ca un împărat) 9]. — Din lat. *imperator.*

Ąmpirăteásă
Ąmpirăteáşti adv.
Ąmpirătés, -ească adj.
Ąmpirătítš m. } v. *ąmpirat.*
Ąmpirătítsă f.
Ąmpirătítšcă f.
Ąmpirătšác m.
Ąmpirătsǫl'ă

Ąmpitumés vb. IV v. *pitum.*

Ámpl'ăm } vb. II v. *ampl'u.*
Ámpl'em }

Ąmplín, -ă adj. Plin. *Si feasi un munte ąmplin cu şchiń* 7/64. — Din lat. *plēnus, -a, -um,* (arom. *mplinu̯*).

Ąmplités vb. IV. Împletesc. *Tseastă mul'ari ąmplitiaşti.* [D e r i v a t e: **ąmplitíri** s. f., **ąmplitít, -ă** adj. (dis+plite) C o m p u s: (cu pref.) **displités** vb. IV = despletesc, **displitít, -ă** adj. = despletit; **pliténcă** (bg. *pletenka*) f. = un fel de brodărie la ciorapi. Com. I. L.; **răzămplités** (ăz + ąmplites) vb. IV = încolăcesc Com. P. M.]. — Din paleosl. *pletǫ*). (arom. *amplitescu*).

Ąmplitíri f. } v. *ąmplites.*
Ąmplitít, -ă adj. }

Ámpl'u vb. II Umplu: *Cadǫna lǫ undă zaghiịă di izmeani, li ampl'ù di pari* 7/35. *Ąl' ąmpl'ară sămaru* 10. *Ąń daį să ampl'um unęc apu* (îmi dai să umplu puţin apă). *Tu̯ăt compu si veà-mpl'at di apu* (tot câmpul se umpluse cu apă) 16/73 || Refl. A se împlini, a se sfârşi. *Cǫta si-ąmpl'ǫ vacōtu, ąş vini tsela dędu.* [La ind. prez. şi: *ampl'ăm, ăş, -ă;* (Oşani) *ampl'em, -eş, -ă;* (Lugunţa) *ampl'um, -iš, -ă;* (Ţârnareca) *ampl'u, -i, -ă,* aor. *umpl'aį* cf. 14/66, 15/48, 15/65]. — Din lat *impleo, -ēre,* (arom. *umplu*).

Ámpl'um vb. II v. *ampl'u.*

Ąmprăscăįés vb. IV v. *prăscăįes.*

Ąmpróstu vb. I v. *prost.*

Ąmprustári f. v. *ąmprostu.*

Ąmputsǫs vb. IV. v. *putsǫs.*

Ąmpuvinát, -ă adj. v. *ąmpuvines.*

Ąmpuvinés vb. IV. Vestejesc. *Tsi ts-aį ligat capu Toşu... fatsă mpuvinată... em prugălbinită?* (...faţă vestejită) 1/VI. [D e r i v a t e: **ąmpuviníri** f. = vestejire; **ąmpuvinít (ampuvinát), -ă** adj. vestejit].

Ąmpuviníri f. } v. *ąmpuvines.*
Ąmpuvínit, -ă adj. }

Amú adv. v. *cmo.*

Amút m. Pieptar (la ham) ALR. 5511. Derivat din **am* (sl. ham).

Ạmvărtés vb. IV v. *ạnvărtes.*

An m. An. *Dupu tsi tricură un an di zǫli* 11/2. *Mul'ts añ sirbiş la mini* 15/2 cf. 4/65. [D e r i v a t: **ạntsǫrts** = acum trei ani; *Ạntsǫrts si sfărşǫ cavga* (acum trei ani se termină războiul) Com. I. L.]. — Din lat. *annus, -um,* (arom. *an*).

²**An** prep. v. **ăn.**

³**An** a. Han. *Iel dărǫ un an păn di luị cunac* (el făcu un han alături de conacul lui) 2/4 cf. 3/25. — Din tc. *han,* (arom. *hane*).

Ạnăcrés vb. IV v. *acru.*

Anadól m. Anatolia, Asia Mica. *Ram ăn Anadol.* — Din tc. *Anâdolu.*

Anadulíịa f. Anatolia.

Anaínti } adv. v. *nainti.*
Ănăínti }

Anált, -ă adj. v. *nalt.*

Anasană! interj. Înjurătură împrumutată dela Turci. *Anasana, tsista si-ñ la spargă lucru la mini şi... bam!.. cu tufeacu.* 8/57 (Expresiunea completă) *Anasana sitim* (...mama ta). *A, anasana sitim, tsista fitšor să la mănăncă meụ mal?* 4/23. — Din tc. *anna-sana.*

Ạnaúntru adv. Înăuntru cf. *năuntru. Pridisupra coajă, ạnauntru ñez* (= nuca) *57. — Din lat. *ĭn-ad-ĭntro,* (arom. *nuntru*).

Ăncă adv. Încă. *Fitšoru lǫ ancă nǫụ... ăscher şi si dusi la căvgă* (băiatul luă încă nouă soldaţi şi se duse în războiu) 14/39 cf. 14/29. *Angă ună... nu-i ụa* 20/29 cf. 22/29, 1/55, 8/60, 7/59. *Ancă cǫta* = cu atât mai mult, încă pe atăt. *Tšitšăsa ancă cǫta si spăreà* 25/41, cf. 15/42. [Şi: (Cupa) ángă adv., íncă adv. 33/65, ínga adv. 8/29]. — Din lat. *unquam,* (arom. *nica*).

Ạncălár adv. Călare, pe cal. *Vizuị un ụom ạncălar.* Com. I. L. *Pǫni ạncălar mănancă* 950. [Şi: (mai rar) **călár** adv.]. — Din lat. *caballarius, -a, -um.* (arom. *ancălar*).

Ạncálic vb. I Încalec. *Si ạncalic pi cal* 39/65. *Ạncalică stri cal* 35/65. *Ạncalicǫ pri iăl* 8/74. *Lisitsa cǫn ra ạncălicată* 7/13. [D e r i v a t e: **ạncălicári** f., **ạncălicătúră** f. = încălecare. C o m p u s e: (cu pref.): **zăncálic** (ză + ạncalic) vb. I = încălec din nou. *Stoị si la zăncalic;* **priscálic** (pres + ạncalic) vb. I = sar peste, încălecând. *Priscălicǫ pristi un, priscălicǫ pristi lant* 7/77. (*Cal*) *priscălicat* adj. = este calul alb pe care încalecă mirele, după ce mai întâi un fărtat a sărit de trei ori deasupra calului şi tot de atâtea ori a trecut dedesubtul lui]. — Din lat. *caballĭco, -are,* (arom. *ancalic*).

Ạncălicári f. } v. *ạncalic.*
Ạncălicătúră f. }

Ạncálts vb. I Încalţ. *La-ncaltsă şi la discaltsă,* se zice când cineva întrece pe altul în deşteptăciune sau şiretenie. Com. G. D. [Şi:

ncalts vb. I, D e r i v a t e: **ąncăltsămínt** a. = încălțământ **ąncăltsári** f. = încălțare; **ąncăltsát, -ă** adj. = încălțat; **ąncăltsătúră** f. = încălțare. C o m p u s: (cu pref.) **discalts** (<lat. *discalcio, -are*) vb. I. = descalț]. — Din lat. *incalcio, -are*, (arom. *ancaltsu*).

Ąncăltsămínt a.
Ąncăltsári f.
Ąncăltsát, -ă adj.
Ąncăltsătúră f.
} v. *ąncalts.*

Ąncălzǫs vb. IV, Încălzesc, fac cald. *Fęta la ąncălzęști āpu la pul'* (fata încălzește puilor apă) 13/11. *Pusi apu pri foc si ąncălzască* 2/71. [D e r i v a t e: **ąncalzămínt** a., **ąncălzătúră** f. = încălzire. Com. G. D. C o m p u s (cu pref.) **zăncălzǫs** (ză + ąncălzǫs) vb. IV = mă încălzesc puțin. *S-mi zăncălzǫs* 6/33]. — Din lat. *incaldēsco, -īre*, (arom. *ncăldzăscu*).

Ąncălzămínt a.
Ąncălzătúră f.
Ąncălzǫri f.
} v. *ąncălzǫs.*

Ăn prep. În. 1. Cu înțeles local. *Chinisì si ducă... ăn vrin cătun* 1/13. *Antrǫ ăn gaură* 8/13. *Ăn iel' veà un ascher* (între ei era un soldat 16/39. 2. Cu înțeles temporal. *Ăn iarnă* (iarna) 9/19. [Și: **an** prep.]. — Din lat. *in*, (arom. *n*).

Ăncănéscu vb. IV-a (aromânism în Țârnareca) Oftez. — Din lat. *in-canesco, -ire.*

Ąncáp vb. II. Încap. *Nu ąncapi mult ăn tseastă buti.* — Din lat. *capio, -*ēre*, (arom. *ancapu*).

Ąncárc vb. Încarc, pun o sarcină. *Ąncărcără vitili și trasiră* (...încărcară vitele și plecară) 5/24. [D e r i v a t e: **ąncărcári** f. = încărcare; **ąncărcát, -ă** adj. = împovărat, însărcinat; *Mul'ari ąncărcată* (femeie însărcinată) 17/55; **ąncărcătoáră** f. = vită de încărcat, de povară. Com. G. D.; **ąncărcătúră** f. = sarcină. Com. G. D. Și: **ncarc** vb. I 471]. — Din lat. [*in-] *carrĭco, -are*, (arom. *ancarcu*).

Ąncărcát ă adj.
Ąncărcătoáră f.
Ąncărcătúră f.
} v. *ąncarc.*

Ąnchités vb. IV. Împodobesc, cf. c h i t c u s e s c. Com. I. L. — Din bg. *kitja.*

Ąncl'ág vb. I Încheg. *Ancă nu si ąncl'ăgǫ brǫndza* (încă nu se închegă brânza). [Și: **ncl'eg** vb. I 18. D e r i v a t e: **ąncl'ăgári** f., **ąncl'ăgát, -ă**, adj. = închegat; **ąncl'ăgătúră** f. = închegătură]; — Din lat. **clago, -are* (arom. *ancl'eg*).

Ąncl'íd vb. III. Închid. *Cătsatsla s-la ąnclidim* (prindeți-l, să-l închidem) 8/18. *Li ąncl'iș uoili* 9/3. *Dintru tsi să mi ąnclidits* (de ce să mă închideți...) 17/18. *Dintru tsi mi ąncl'iz* 25/18. *Tucu mi ąnclidęu* 27/18. [Și: **cl'id** vb. III. *Ańcl'isi poarta, nu-ń da pǫini* (îmi închise poarta...) 8/36]. — Din lat. [*in*] *cludo, -ĕre*, (arom. *ancl'id*).

Ancl'ín vb. I (refl.). Mă închin *cǫn la vez dracu, tuntsea ti'ncl'iń la*

dōmnu 217. — Din lat. [*in*]*clīno*, *-are*, (arom. *ancl'in*).

Ąncl'inătšúń f. pl. Închinăciuni, salutări, complimente. *Ąncl'inătšuń ai di la tudžaru.* Com. I. G. — Din lat. *inclinatio*, *-onem*, (arom. *ancl'inăčuńi*).

Ąncl'útš vb. I v. *cl'utš.*

Ąncǫ adv. Încoace. *Lară drūmu un ăncǫ, lănt ăncola* 4/18. [Și: **ąncoà, ncoà, coà, ąncoátsi** adv. *Di cola ncoà tricură bun.* 17/48]. — Din lat. *eccum hac*, (arom. *ancoà*).

Ąncoà } adv. v. *ąncǫ.*
Ąncoátsi }

Ąncólo adv. v. *cola.*

Ąncóptš vb. v. *coptše.*

Ąncǫt conj. v. *cǫt.*

Ąncrés vb. III 1°. Ridic, scol ceva. *Ncreaștits measa* = sculați masa (se zice după ce s'a terminat cu mâncarea) 440. 2°. (Despre soare) răsar, luminez, lucesc, cresc. *Tsela fitšoru... ca soari ąncrișteà* (creștea ca soarele) 23/43. *Soari-ncreaști* m. = răsărit de soare 728. *Soari-ncreaștiri* = faptul zilei. [Și: **ncrés** vb. III. D e r i v a t e: **ncreáștiri** f. = răsărit; *ncreaștiri-soarli* = răsărit]. — Din lat. *incresco*, *-ĕre.*

[2]**Ąncrés** vb. IV Încălzesc. *Soarli ncreaști că pri Mai* (soarele încălzește ca în Mai) 728. *Ąncreaști-ti uneac* (încălzește-te puțin) ib. — Din lat. *incalesco*, *-ĕre.*

Ąncriilát, -ă adj. Cuminte, inteligent, înțelept. *Tsela mai micu frati... ra mai ąncriilat* 2/55. *Fitšoru criilat li-ąnvitsǫ toati* (băiatul inteligent le învăță pe toate) 14/79. *Dovnicu ra criilat* 9/57. [Și: **criilát, -ă**]. — Derivat din *criel.*

Ąncrivít, -ă adj. Pieziș. *Drumu ăi ąncrivit.* Se spune și *drumu ąnviašti* ALR. 2477.

Ąnculéts vb. I Incolțesc, cf. c u l e a t i. *Ąncultsò* (încolți) ALR. 5133. *Iarba ąnculitsò* ib. 1212.

Ąncuptšári f. v. *coptše.*

Ąncurișnári f. *curișnitsă.*

Ąncurún vb. I Cunun. *Io si va ąncurun* (eu să vă cunun...) *Si-u ąncurunǫm* 2/83. *Si ąncurună cu ia* 23/64. [Și: **ncurún** vb. I 23/51, 5/II. D e r i v a t e: **ąncurunári** f. = cununie; **ąncurunátic** a. = plata cuvenită preotului pentru cununie. *Ąncurunaticu si plăteaști ili cu pari ili cu ghipt*]. — Din lat. *corōno*, *-are*, (arom. *ancurun*).

Ąncurunári f. } v. *ąncurun.*
Ąncurunátic a. }

Ąncuscréz vb. I v. *cuscru.*

Ąndăpári f. v. *dap.*

Ąndés vb. I Îndes, (fig.) îndop, mănânc mult. *Cǫt ąndeasă!* (cât mănâncă, îndoapă). 11. [D e r i v a t: **ąndisári** f. = îndopare, mâncare. Și: **ndes** vb. I 472]. — Din lat. **inde*[*n*]*so-are*, (arom. *ndes*).

Ąndét vb. I (refl.). Mă împrumut. [D e r i v a t: **ąnditári** f. = împrumut. Com. T. P.]. — Din lat. *in-debito*, *-are.*

Ąndinzurári f. v. *dinzur.*

Ąndireáziri f. v. *ąndireg.*

Ąndirég vb. III 1⁰. Conduc, însoțesc, îndreptez pe cineva s. ceva. *Au̯ ąndireasiră* (o conduseră) 2/58. *Du-ti... si-u ąndirez* (să o conduci) 20/47. *Ąș ąndireasi vaca casă* 13/69. | 2⁰. Dreg, aranjez, pun în regulă, deretec. *Bun la 'ndireasi* (l-a aranjat bine) 407 cf. 473. Refl. Mă pregătesc. *Si ąndireazi di ploai̯ă* (se pregătește de ploaie) B. 7. [Și: **ndirég** vb. III. D e r i v a t: **ąndireáziri** f.]. — Din lat. *dirĭgo, -ĕre*, (arom. *ndreg*).

Ąndisári f. v. *ąndes.*

Anditári f. v. *ąndet.*

Ąndói̯ pron. v. *doi̯.*

Ąndreáu̯ă f. Undrea cf. ș i l ă *cu ąndreau̯a si cos sămarăli* (cu undreaua se cos sămarele). *Andreali puni* = nu face nimic. Com. G. D. (a om. *undreau̯ă*).

Ąndrépt adv. De-a-dreptul. Com. T. P. — Din *drept*, (arom. *ndreptu*).

²**Ąndrépt** vb. I Îndreptez. Com. I. L. [D e r i v a t: **ąndriptári** f. = îndreptare]. — Din *drept* (arom. *ndreptu*).

Ąndri̯ptári f. v. *ąndrept.*

Ąnfáș vb. I. Înfaș. *Muma ąș la ąnfașă fitšoru* (mama își înfașe copilul). [D e r i v a t e: **ąnfășári** f., **ąnfășát, -ă** adj. = înfășat; **ąnfășătúră**. C o m p u s (cu pref.) **disfáș** (<*disfascio, -are*) vb. I =desfaș].— Din lat. *in-fascio,-are*, (arom. *anfaș*).

Ąnfășári f. | **Ąnfășát, -ă** adj. | **Ąnfășătúră** f. } v. *ąnfaș.*

Ánflăm vb. I. v. *anflu.*

Ąnflămănzǫs vb. IV. Înflămânzesc. *Să măncǫm unęc, că ąnflămunzǫi̯* 20/6. *Tsel'a cmo ca ąnflămănzǫră* 8/52. *Pupadii̯ i̯o ąnfluminzǫi̯* cf. 20/6. [Și: **ąnflămunzǫs, ąnfluminzǫs** vb. IV]. — Derivat din *flămund.*

Ąnflămunzǫs vb. IV v. *ąnflămănzǫs.*

Ąnflári f. v. *anflu.*

Ánflu vb. I. Umflu. *L'-u ąnflǫ coaja* (i-a umflat pielea) 139. *La zăcătsǫ di la cap s-la anflă* 15/43. [Ind. prez. *anflu, anfl'i* (anfli), *anflă*; alături (foarte des) *anflum, -iș, -ă* și *anflăm, -ăș, -ă*. Și: **ámflu** vb. I. D e r i v a t: **ąnflári** f. = umflare. *Ca vinì la ąnflarea* 15/43. C o m p u s (cu pref.) **disámflu** vb. I (dis + amflu) = dezumflu. Com. G. D.].—Din lat. *inflo, -are*, (arom. *umflu*).

Ánflum vb. I. v. *anflu.*

Ąnfluminzǫs vb. IV v. *ąnflămănzǫs.*

Ąnflurés vb. IV. Înfloresc, dau flori, îmbobocesc. *Și c'ąnflurì spinu, l'a zisi* 5/1. *Tsǫni-mi pănă să-nflures* ib. [Și: **ąnfurlés** vb. IV. D e r i v a t e: **ąnfluríri** f. **ąnflurít, -ă** adj. = înflorit]. — Din *in-florēsco, *ire*. (arom. *mflorescu*, rar).

Ąnfluríri, f. | **Ąnflurít, -ă** adj. } v. *ąnflures.*

Ąnfríc vb. v. *frică.*

Ąnfrígur vb. I | **Ąnfrigurát, -ă** adj. } v. *frig.*

Ąnfrunzǫri f.
Ąnfrunzǫs vb. IV } v. *frunză.*
Ąnfrunzǫt, -ă adj.
Ąnfurlés vb. IV v. *ąnflures.*
Ăngă adv. v. *ancă.*
Ąngălbinés vb. IV } v. *galbin.*
Ąngălbiníri f.
Ąngán vb. I. (Despre animale). Chem, fac să vină în spre mine, momesc *L'a ąnganǫ răslanil'* (chemă pe lei) 18/90. *Ąngan fitšoru* (înșel copilul, îl fac să nu plângă). [D e r i v a t: **ąngănári** f. = faptul de a momi, înșela, chema. Com. T. P.]. — Din lat. *in-ganno, -are*, (arom. *angan*).
Ąngănári f. v. *ąngan.*
Ąngărdés vb. IV
Ąngărdíri f. } v. *gard.*
Ąngărdít, -ă adj.
Ąngaríią f. v. *angarǫią.*
Ąngărjǫs vb. IV. Arunc cu pietre după câini, ațâț, asmuțesc. *Nu la'ngărjà cǫnili, ca s-nu si năstrășască* 465. [Și: **ąngrăjǫs** vb. IV].
Ąngărǫią f. Clacă, (adv.) de geaba. *Cǫni ąngărǫiă scoati, di coadă tradzi*, se zice despre aceia care nu fac nimic, care stau de geaba. Com. T. P. [Și: **ąngăríią** f.]. — Din tc. *angarija*, (arom. *angăriie*).
Ănghiăl m. v. *anghil.*
Ąnghiiés vb. IV } v. *ghiu.*
Ąnghiíri f.
Ănghil m. Înger. *Trimes-au domnu anghiălu ca să-l' la lea sūflitu* (trimese Dumnezeu îngerul...) 1/62. *Fu lat di anghil' la dōmnu* (a fost luat de îngeri...) 2/22 cf. 10/6, 14. [Și: **ánghiăl** m. D e r i v a t: **ąnghilusés** vb. IV = speriu pe cineva pe neașteptate, prin surprindere. *Tšuma s-la dună,.. langhilusì fitšoru* (mânca-l-ar ciuma, mi-a speriat copilul) 479; **ąnghilusíri** f. = sperietură; **ąnghilusít, -ă** adj. = speriat]. — Din gr. *ἄγγελος* (sau bg. *angel*), arom. *ang'el.*
Ąnghilusés vb. IV
Ąnghilusíri } v. *anghiluses.*
Ąnghilusít -ă adj.
Ănghiós adv. v. *dijos.*
Ąnghirminișǫs vb. IV } v. *ghiarmi.*
Ąnghirminișǫt, -ă adj.
Ąnglăvés vb. IV v. *glăves.*
Ąngl'ít vb. I. Înghit. *Caru cu spiń s-la-ngl'itam, nu-ń cădea cǫta greatsă* (caru cu spini să-l fi înghițit...) 496. *Cǫti no-am ąngl'itat* 12. *Ielă di ąnglită trei picătur... ąnglitǫ șasi glătchi* 15/94. [Și: **ngl'it** vb. D e r i v a t e: **ąngl'itári** f., **ąngl'itát, -ă** adj. = înghițit; **ąnglitătúră** f. = înghițitură]. — Din lat. **in-glūttio, -īre*, (arom. *angl'it*).
Ąngl'itári f.
Ąngl'itát, -ă adj. } v. *ąngl'it.*
Ąngl'itătúră
Ąngl'éts vb. I
Ąnglitsári f.
Ąnglitsát, -ă adj. } v. *gl'ets.*
Ąngl'itsătúră
Ąngrăjǫs vb. IV, v. *ąngărjǫs.*
Ąngráș vb. I
Ąngrășári f.
Ąngrășát, -ă adj. } v. *gras.*
Ąngrășătúră f.

Ąngréc vb. I. Îngrec. *Rǫpa'n loc ąngreacă* (piatra pe loc e grea) 636. | | Apăs. *La cucǫnă l'-ąngreacă ardžu* 17. [C o m p u s (cu pref.) **pruangréc** (pru + ąngrec) vb. I = îngrec. mai mult]. — Din lat. **ingrĕvĭco, -are,* (arom. *angrec*).

Ąngróp vb. I v. *groapă.*

Ąngrós, -ă adj. Gros, cf. g r o s. *Ąngroasă carni* = pulpă ALR. 2251.

Ąngróș vb. I. *gros.*

Ąngrupári f. } *groapă*
Ąngrupát, -ă }

Ąngrușát, -ă adj. *gros.*

Ąngunisés vb. IV (refl.). Mă grăbesc. *Cari si ąnguniseaști, curǫn si umărăști* (cine se grăbește, repede obosește). [D e r i v a t e: **ągunisíri** f. = grabă; **agunisít, -ă** adj. = grăbit. C o m p u s (cu pref.) **zăngunisés** (ză + ąngunises) vb. IV = mă grăbesc, mă pripesc. *Iel zăngunisit lo măcsǫmu*] 11/41. — Din gr. ἀγωνίζομαι, (arom. *ayuńisescu*).

Ąngunisíri f. } v. *ągunisés.*
Ąngunisít, -ă adj. }

Ąnierbușǫs vb. IV v. *iarbă.*

Ânjós adv. v. *jos.*

Ąnjúg vb. I. Înjug. *L'-ąnjugǫ boil'* (înjugă boii) Com. G. D. D e r i v a t e: **ąnjugári** f. = înjugare; **ąnjugát, -ă** adj. = înjugat. id. C o m p u s (cu pref.) **dijug** (<lat. di(s)-jugo, -are) = scot din jug, dejug. *Dijugă- l'a boii și paști-l'a pănă stară* (dejugă-i boii și paște-i). *Dijugǫ un bou* 5/45; **dijugătoári** f. = dejugătoare. Com. G. D. — Din lat. *ĭn-jŭgo, -are,* (arom. *ńgug*).

Ąnjugári f. } v. *ąnjug.*
Ąnjugát, -ă adj. }

Ąnjúr vb. I Înjur. *Nu l-ąnjură tsista uom, nu-i cabatliiă* (nu-l înjura pe omul acesta). [D e r i v a t e: **ąnjurári** f., **ąnjurát, -ă** = înjurat; **ąnjurătúră** f. = înjurătură]. — Din lat. **ĭn-jūrio, -are,* (arom. *ańgur*).

Ąnjurári f. }
Ąnjurát, -ă adj. } v. *ąnjur.*
Ąnjurătúră f. }

Ąnlíz adv. v. *aliz.*

Ąnlǫș vb. IV v. *loș.*

Ąnluzǫs vb. IV v. *lud.*

Ąnmár vb. I } v. *mar.*
[2]**Ąnmár** adj. }

Ąnmól' vb. I v. *moali.*

Ąnmúgur vb. Imbobocesc, dau în muguri. *Ca ișǫră nafară, con si pucătară la vitsă, ia-u ąnmugurǫtă* (când ieșiră afară și se uitară la viță, o văzură cu muguri) 9/31. [D e r i v a t: **ąnmugurǫri** f. = îmbobocire; **ąnmugurǫt, -ă** adj. = îmbobocit, cu muguri].—Derivat din *mugur.*

Ąnmugurǫri f. } v. *ąnmugur.*
Ąnmugurǫt, -ă adj. }

Ąnmul'ári f. } v. *moali.*
Ąnmul'at, -ă adj. }

Ąnmultsǫs vb. IV v. *mult.*

Ąnmurtsǫs vb. IV. Amorțesc. Com. T. P. [D e r i v a t: **murtsǫnă** f. = gură-cască 455. C o m-

p u s (cu pref.) **dizmurtsǫs** (dis + murtsǫs) vb. IV = desmorţesc]. — Din lat. **am-mortio, -ire*, (arom. *amur sîscu*).

Ąnmutsǫs vb. IV v. *mut*.

Ąnǫd vb. I v. *nod*.

Ąnpléc vb. I v. *plec*.

Ąnrăįés vb. v. *²rǫu̯*.

Ąnruşǫn vb. I v. *ruşǫni*.

Ąnruşǫs vb. IV v. *roş*.

Ąnsănătuşǫz vb. v. *sănătati*.

Ąnsár vb. I v *sari*.

Ąnşărári f. / **Ąnşărát, -ă** adj. / **Ąnşărătúră** f. } v. *ąnşǫr*.

Ąnsiptăvés vb. IV. Răguşesc. Com. G. D. — Din bg. *sipka* « heiser ».

Ąnslăbnés vb. IV v. *slab*.

Ąnsór vb. I 1°. (Despre băieţi). Însor. *Tsista fitšor ăn trei̯ zǫli s-la'nsor dupu noastră fęţă* (băiatul acesta, după trei zile o să-l însor cu fata noastră). *Si ąnsurǫ* 2/11. *Si ąnsurară* 1/14. | 2°. (Despre fete). Mărit. *Ąmpirātu ąnsurǫ marea featǎ şi... ąl' zisi la mai̯ mica: « tu nu ver si ti'nsor? »* (împăratul mărită pe fata mai mare şi zise la cea mai mică: « tu nu vrei să te măriţi? ») 12/39. [Şi: **nsor** vb. I. D e r i v a t e: **ąnsurári** f. = însurătoare, măritiş, însurat, măritat. *Si vină la ąnsurarea* (să ajungă la însurat) 22/94; **ąnsurát, -ă** adj. = însurat, măritat. *Io di cǫn sam ąnsurată* (de când sunt măritată) 12/39; **ąnsurătúră** f. = însurare. C o m p u s (cu pref.) **prinsor** (pri + ąnsor) = mă însor, mă mărit din nou. Com. I. L.] — Din lat. **in- uxōro, -are*, (arom. *ansor*).

Ąnşǫr vb. I. Înşir. *Ş-u ąnşărǫ casa cu [peşt]* (îşi înşiră casa cu peşti) | Brodez, chendisesc, scriu. *Ąnvitsătura nu si'nşară cu bodu* (învăţătura nu se scrie cu ţepuşul pe cap) 499. [Şi: **nşǫr** vb. I. D e r i v a t e: **ąnşărári** f. = înşirare, **ąnşărát, -ă** adj. = înşirat, ornat. *Cătšuu̯a lu fitšoru mic ąnşărată cu furliń* (căciula pruncului ornată cu monede de aur) 3/35; **ąnşărătúră** f. = colan. *Ąnşărătura ąu̯ dutsi rămasnicu la featǎ ăntru nuntă* (colanul îl duce logodnicul la fată, înainte de nuntă). Com. I. L.]. — Derivat din **şor* « şir ».

Ąnspicát, -ă adj. v. *spic*.

Ąnspúm vb. I v. *spumă*.

Ąnstrécl'u vb. I v. *streacl'ă*.

Ąnsúd vb. I / **Ąnsudári** f. / **Ąnsudát, -ă** adj. } v. *sud*.

Ąnsurári f. / **Ąnsurát, -ă** adj. / **Ąnsurătúră** f. } v. *ąnsor*.

Ąnsurdzǫs vb. v. *surd, -ă*.

Ąnsus adv. v. *sus*.

Ăntala-pántala. Când mai bine când mai rău. Com. T. P.

Ąntămǫń vb. I v. *tămǫńă*.

Ąntărés vb. v. *tari*.

Ąntárt m. (Grecism) Comitagiu. Com. G. D. — din gr. *ἀντάρτης*, (arom. *antartu*).

Ąntăvălés vb. IV v. *tăvăles.*

Ąnteríe f. v. *ąntiriįă.*

Ąntícă (pl. *-ur*) f. Lucru vechiu *Ca vrină antică, -i* Com. G. D. [D e r i v a t: **ąnticadžíįă** f. =vânzător de lucruri vechi]. (arom. *antică*).

Ąntimăńári f. | **Ąntimăńát, -ă** adj. | **Ąntimọń** vb. I } v. *tămọńă.*

Ąntimnicát v. *mănicat.*

Ąntínd vb. III v. *tind.*

Ąntiríįă (pl. *-ur*) f. 1°. Haină femeiască în forma anteriului. *Ąntiriįă poartă mul'erli cari trec di treįzọts di ań* (anteriu poartă femeile care trec peste 30 de ani). | 2°. P. e x t. Materie stofă s. postav. *Brivinecu si dară ili di șaits, ili di ąntiriįă.* Com. I. L. *Un cămilar cu treį cămili discărcọ turliį-turliį di ąntiriur* (...descărcă fel de fel de stofe sau mărfuri țesute) id. [Și: **anteríe** f.]. — Din tc. *antery*, (arom. *antiriu̯*).

Ąntórn vb. I v. *torn.*

Ąntrári f. v. *antru.*

Ąntréb vb. I. Întreb. *Bătură pri un cọįni și la ąntribară*, (dădură de un câine și-l întrebară) 6/12. *Aį si ąntribọm* 7/12. *Au̯ lo tru ună udaįe șu ąu̯ ăntribă* 42/65. *Mi ăntreghi tu mini tse căbati ąń ari dărată*, (mă întrebi tu pe mine...) 25/68. | R e f l. *mi ąntreb* = întreb pe unul pe altul, mă întreb pe la lume. *Na vem ąntribat* 15/15. *Si mi ąntreb.* [La Țârnareca pers. 2 dela ind. pres. *ăntrechį.* D e r i v a t e: **ąntribári** f. = întrebare, **ąntribát, niantribát, -ă** adj. = întrebat, neîntrebat; = **ąntribătúră** f. = întrebare]. — Din lat. *interrogo, -are*, (arom. *antreb*).

Ántri prep. Între. *Un birbeatsi antru doį muntsă* (un berbece între doi munți (= piducl'u) *61. [Și: (întrebuințat mult mai des) **ántru** (după căte am aflat, nu însemnează « în », spre a-l identifica cu d.-rom. « întru » (<intro), ci numai « între »). *Voį apu di įundi si ąncl'id doį munts, că, ca si antră antru munts, si pįară* (...căci, dacă va intra între munți, va pierì) 13/40. — Din lat. *inter* și *intro.*

Ąntribári f. | **Ąntribát, -ă** adj. | **Ąntribătúră** f. } v. *ąntreb.*

Ántru prep. v. *antri.*

[2]**Ántru** adv. Înainte (cu înțeles local ca *intru* din limba rom. veche) *Blugusluvită să įeș di dọmnu și antru tini și dupu tini* (blagoslovită să fii de Domnul și înaintea ta și după tine) 6/11. *Tsę fętă ąl' ișọ ăntru įel și ąl' zisi* (...ieși înaintea lui...) 20/9. *Si vătănau̯ șu ąntru tsarlu* (se omorau și înaintea țarului) 14/65. *Ąntru įel* 18/56. *Fitšorli' sa ca rau̯a ąntru soari* 630 | (cu înțeles temporal). *Ąntru ca să-l' įasă ...suflitu, zălumutì* (înainte de a-i ieși sufletul, bolborosi) 350. *Ăntru pirit* (înainte de a se face zi). [Și: **ăntru** adv. C o m p u s: (cu pref.) **príntru** (pri + ąntru) adv. = înainte. *Si ti lea tini pri dupu*

tsină, Ili printru tsină? (să te ia pe tine după cină, ori înainte de cină?) 6/XI]. — Din lat. *ante* (+ *antri*).

[3]**Ântru** vb. I. Intru. *No-am uzọt lup ăn sac si antră* (n'am auzit să intre lup în sac) 9/36. *Ạntrai, zisi lupu* ib. *Si ạntrum io, că tu nu pots* (să intru eu...) 15/40 cf. 3/36, 3/11. *Si ạntrăm io. Ạntrọ ăn casă să-l' dară cavē. Antrats ăn pleamnitsă, ăn pal'ă. Ạntră mo tu* (intră acuma tu) 5/13. | *Ń- ạntră ăn lucru* = îmi pasă, mă privește. *Tsi-ń-antră ăn lucru* 6/76. | *Al' ạntrọ* (*cu lostu*) = începu să-l bată, să-i dea peste el 6/13. [Și: (Huma) **íntru** vb. I. Derivat **ạntrári** f. = intrare | Compuse; (cu pref.): **zántru** (ză + antru) vb. I = încep să intru, încep. *Că-l' zantrọ, ancă doi boi si veà, l'i măncà* (când începu [să mănânce], de ar fi fost încă doi boi [tot] i-ar fi mâncat); **duántru** (du + antru) vb. I = intru peste tot. *Nitsi nu duăntrọ* (nici n'a intrat)]. — Din lat. *intro, -are*, (arom. *intru*).

Ântru adv. v. *ạntru*.

Ạntsălé**g** vb. III v. *ạntsileg*.

Ạntsáp vb. I înțap. *Ạntsăpọ coadili ăn mutšară* (vâră cozile în mocirlă 17/8. (Refl.) mă fixez, mă așez, mă pun. *Cọn să-ń-mi ạntsap ăn frunti la lu ạmpirătu il'ă* = când m'oi așeza pe fruntea fiicei împăratului) 24/4 cf. 25/4, 111, 252. [Derivate: **ạntsăpári** f. = înțepare, vârâre; **ạntsăpát, -ă** adj. = înțepat, vârît. *Scoati-u tsea răpa ạntsăpată 'n pimint.* Com. I. L.; **ạntsăpătúră** f. = înțepătură]. —Derivat din *tseapă*, (arom. *antsap*).

Ạntsăpári f.
Ạntsăpát, -ă adj. } v. *ạntsap*.
Ạntsapătúră f.

Ạntsért vb. I v. *tsert*.

Ạntsiĺég vb. III. Înțeleg, pricep. *Nu pot să ạntsileg din spus, că sam groasă ăn cap* (nu pot să înțeleg...) 3/21. *Ạntsiliseș?* 11/79. *Fitšorlu căndu ạntsileaptsi că nu-i bun lucru* 5/64. *Căndu ạntsileaptsiră* 6/64. *Tuntsea 'ntsileasiră.* [Și: **ạntsălég, ạntsiliăg** vb. III cf. 5/73 Derivat: **ạntsil'és** (cu negativul: **nintsilés**), **-easă** = priceput. *Ạntsiles uom* (om priceput)]. — Din lat. *intĕllĭgo, -ĕre*, (arom. *ntsăleg*, rar).

Ạntsiliăg vb. III v. *antsileg*.

Ạntsíng vb. Încing. *Ună sută di frats ăn un brọn ạntsinș* (o sută de frați încinși cu un brâu = gardul) [Și: **ntsíng** vb. III. Derivat: **ạntsíns, -ă** adj. = încins]. — Din lat. [*in*] *cĭngo, -ĕre* (arom. *tsingu*).

[2]**Antsíng** vb. Încind, aprind. *Focu antsinsi ună casă* ALR. 3885. — Din lat. *incendo, -ĕre*.

Ạntsíns, -ă adj. v. *ạntsing*.

Ạntšinúș vb. I v. *tšinușă*.

Antsọrts adv. v. *an*.

Ạntuărn vb. I v. *torn*.

Ạntunẹric m. Întunerec. *Ai să-u prindim lamba că-i ạntunẹric* (hai să aprindem lampa că-i întunerec) 2/7. *Ạmnọ, ạmnọ și bătù pri*

ạntuneric (umblă, umblă și dădu de întunerec). — Din lat. *tenebrĭcus, -a, -um*, (arom. *antunearic*).

Ạntúnic vb. I. Fac întunerec, întunec cf. s t i m n e s. *Cari ạntunică, ạș viniră casă si tsină* (dacă întunecă, veniră acasă să cineze) 5/68. *Ca si'ntunicǫ* 20/93. [Și: **ntúnic** vb. I. D e r i v a t e: **ạntunicári** (ntunicari) f. = întunecat. *Pri la ntunicarea s-na flǫm la duchean* (pe la întunecat să ne găsim la prăvălie). Com. I. L. **ạntunicạt** (**ntunicạt**) **-ă** adj. = întunecat, întunerec. *Cum ra proapi ạntunicat, chinisì si fugă* (cum era aproape întunecat). 21/41; **ạntunicós, -ă** adj. = întunecos], arom. *ntunicai̯*.

Ạntunicári f.
Ạntunicát -ă adj. } v. *ạntunic.*
Ạntunicós, -ă adj.

Ạntúrb vb. I. Întărât. Com. G. D. — Din lat. *tŭrbo, -are*, (arom. *turbu*).

Ạnturtšǫs vb.
Ạnturtšǫt, -ă adj. } v. *turc.*

Ạnúmir vb. I v. *numir.*

Ạnúntru adv. v. *nuntru.*

Ạnúrm vb. I v. *urmă.*

Ạnvălés vb. IV. Învelesc, acopăr. [D e r i v a t e: **anvălíri** f. = învelire; **ạnvălít; -ă** adj. =învelit, acoperit, fig. prefăcut. *Cărbuni ạnvălit* 110. Și: **nvălés** vb. IV. C o m p u s (cu pref.) **dizvălés** (dis + văles) vb. IV = desvelesc, descoper. *Calu zărămă cu tšitšorlu șu ạu̯ dizvălì* (calul...îl dezveli); **dizvălít, -ă** adj. = dezvelit; **zăvălés** vb. IV (mbg. zavalam) = acoper cu ceva (cenușe, gunoi) pe deasupra. *Ca rudì un măcsǫm și sinfădă-sa ạl' la lǫ și ạl' la zăvălì ăn gnoi̯* 2/29]. — Din paleosl. *valiti*, (arom. *anvălescu*).

[2]**Ạnvălés** (șaic) vb. IV. Bat la piuă (șaiac). Com. V. J. — Din bg. *valjam*, (arom. *nvălescu*).

Ạnvălíri f.
Ạnvălít, -ă adj. } v. *ạnvăles.*

Ạnvărtés vb. IV. Învârtesc, (refl.) mă învârtesc, mă încolăcesc, dau târcoale. *Șărpili ișǫ din ju̯ăs și-l' si anvărtì di gușă* (șarpele ieși de subt piatră și i se încolăci de gât) 1/76. *Fitšoru si ạmvărteà e zuu̯ă pri lăngă stăpǫnu-su* 6/46. *Bărbătu u ạnvărteạști casa* = bărbatul conduce casa 13. [Și: **ạmvărtés** vb. IV. D e r i v a t e: **ạnvărtíri** f., **ạnvărtít, -ă,** adj. C o m p u s (cu pref.): **dizvărtés** vb. IV (dis + vărtes) = desvârtesc; **zănvărtés** vb. IV (ză + ạnvărtes) = încep să (mă) învârtesc (după bg. zavărtam) 30/2. D e r i v a t e: **zănvărtíri** f. = învârtitură, lovitură... *Un tăbur ascher tăl'ǫ la ună zănvărtiri* 24/2. S i m p l u: (bulgărism) **vărtés** vb. IV = învărtesc. *Cǫn si va culcats, si-l' zits: «vărti-la cupanca»* 12/50]. — Din paleosl. *vrŭtěti*, (arom. *anvărtescu*).

Ạnvărtușédz vb. I (aromânism în Huma). Întăresc. Com. T. P.

Ạnvés vb. III Îmbrac. *Mic sam, mari sam, toată lumea u ạnves*

(= acu) *1. *Grǫn ąnviscut* = grâul din spic. [Şi: **nves** vb. III. D e r i v a t e: **ąnvescămínt, ąnviştămínt, ąnveşmínt, anveştimínt** a. = îmbrăcăminte. Com. G. D. C o m p u s: **dizvés** (dis + ves) vb. IV = dezbrac]. — Din lat. [*in*]*vestio*, -**ĕre*, (arom. *anvescu*).

Ąnvescămínt
Ąnveşmínt } a. v. *ąnves*.
Ąnveştimínt

Ąnvéts vb. I. Învăț, (refl.) mă obicinuesc. *Nu mi ąnvętsă, că io ştiu di cǫn ram tinîră* (nu mă învăța, căci eu știu de când eram tânără) 5/14. *Tsista an tot ąnvitsai* 6/21. | | Înțeleg. *Tse si ąnvets ca mi jungl'iş mo noaptea* (ce-o să înțelegi că mă junghi acum noaptea) 15/55. [D e r i v a t e: **ąnvéts (nvéts)** a. = învățătură 504; **ąnvitsát, -ă** adj. = obicinuit. *Bun im ua pri gnoi, noi im ąnvitsats*) 18/29; **ąnvitsătór** m. = învățător; **ąnvitsătúră** f. = învățătură; **ąnvitsămínt** a. = învățătură, învățământ. Com. G. D. C o m p u s (cu pref.) **zănvéts** (ză + ąnvets) vb. I (refl.) = mă obicinuesc, mă deprind. *Că-s-si zănvitsǫ, mamu, e zuuă ąş vineà* (după ce se obicinui, mamă) 3/III. **dizvéts** (dis + vets) vb. I = dezvăț]. — Din lat. *[*in*] *vĭtio, -are*, (arom. *anvets*).

Ąnviiés vb. IV. 1°. Înfășur, încolăcesc. *Au ąnvii [rapca]ăn ună ruguzină şi ąl' dędi foc* (o înfășură arăpoaică într'o rogojină...) 27/85. | 2°. Castrez, scopesc (despre armăsari) ALR. 5681. [C o m p u s (cu pref.) **zănviiés** (ză + ąnviies) vb. IV înfășur, (refl.) mă înfășur (de pe mbg. *zavijam*); **dizviiés** (dis + viies) = mă desfac, mă descolăcesc. *Dizviia-ti di pri cărlig* (descolăcește-te de pe cârlig) 4/76; **ąnviít, -ă** = înfășurat, încolăcit]. — Din bg. *vija* (cu pref. *ąn*-).

Anviít, -ă adj. v. *ąnviies*.

Ąnvinătsǫs vb. IV v. *vinăt*.

Ąnvíng vb. III. Înving, întrec. *Bărbatu cu caru si ducă, mul'area cu džepu si scoată, nu l-ąnvindzi* 115 cf. 14/39. [Şi: **nving, ving** vb. III. Com. T. P. D e r i v a t: **nvins, -ă** = învins, întrecut]. — Din lat. *vĭnco, -ĕre*, (arom. *azvingu*).

Ąnvíns, -ă adj. v. *ąnving*.

Ąnvirín vb. I
Ąnvirinári f. } v. *virin*.
Ąnvirinós, -oasă adj.

Anvirzǫs vb. IV v. *veardi*.

Ąnviscút, -ă adj. v. *ąnves*.

Ąnvisizéz vb. I v. *vis*.

Ąnviştămínt a. v. *ąnves*.

Ąnvitsămínt a.
Ąnvitsát, -ă
Ąnvitsătór m. } v. *ąnvets*.
Ąnvitsătúră f.

Ąnzănucl'ári f.
Ąnzănúcl'u vb. I
Ąnzinucl'ári f. } v. *zinucl'u*.
Ąnzinúcl'u vb. I

Ąn-zúr prep. v. *zur*.

Ápă f. v. *apu*.

Apansǫz adv. Fără veste, pe neașteptate. *Tsista ticsirat vinì apansǫz* (această nenorocire veni pe neașteptate). Com. I. L. — Din tc. *apansyz*, (arom. *apansîze*).

Apătós, -ă f. v. *apu*.

Ápir vb. IV (rar). Se face ziuă. *Fuzì, ună tsi apirì* (plecă, cum se făcu ziuă). Mai des se obicinuește: *Dă zorili* (dau zorile). [D e r i v a t e: (Țârnareca): **piríri** f., **pirít** a. = revărsatul zorilor...) 8/68]. — Din lat. *apĕrio, -īre*, (arom. *apir*).

Apítšcă f. v. *apu*.

Após, -ă adj. v. *apu*.

Aprăsnés vb. v. *prăscăi̯es*.

Apts adv. (Numai cu înțelesul de) închis în închisoare, în pușcărie. *Di trei̯ ań di c'ăi̯ apts* (de trei ani de când este închis în închisoare). Com. I. L. [D e r i v a t: **aptsanà** f. = închisoare, pușcărie. *Ca ișǫ tsela din aptsanà* (ieșind acela din pușcărie) 25/18].—Din tc. *habs* și *habsana* (din *habs-hane*), (arom. *hăbsănă*).

Aptsanà f. v. *apts*.

Ápu f. Apă. *Si fāts azǫr ună căldari di āpu* (să faci gata o căldare cu apă) 5/55. *Cǫn dorm și apili* (în miezul nopții) 22. *Apu pupurită* = apă fierbinte 7/16 cf. 5/13, 28/65. *Apă-albă* n. de loc lângă Nânta. Com. G. D. *Apă licuvită* f. n. de izvor cu apă ce lecuiește, de unde și numele. La Per. Papahagi (*Megleno-Românii* I, 37) se dă greșit *Apa-li-Cuvită*, ca și cum cuvită ar fi un n. propriu. *Apa-ratsi* = n. de fântână la Oșani. *Apa-l-Teana* id. lângă Cupa. [Și: (rar) **ápă** f. D e r i v a t e: **após, -ă, apătós, -ă** adj.; **apítšcă** f. (dim). — Din lat. *aqua, -am*, (arom. *apă*).

Ar vb. I Ar. *Aram un agru* 21/6. *Dracu ni ară ni sapă.* 215. *Tsela uratš ạș ra ăn agru* 1/36. [D e r i v a t e: **arári** f. = arat. *Sfărșǫ di ararea* 5/36; **arătór** m. = arător; **arătúră** f. = arătură. Com. G. D.]. — Din lat. *aro, -are*, (arom. *ar*).

[2]**Ar** conj. v. *ară*.

Áră 1°. (Neaccentuat) conj. Iar. cf. a m a, t u c u. *Ară tsela dędu ạį zisi* 13/2. | 2°. (Accentuat) adv. Iarăși, din nou. *Din timp ăn tsista vacǫt io ară să vin* (= la anul pe vremea asta eu iarăși o să vin). *Ară tsę ạį zisi áră* (iar aceea îi zise iarăși) 29/2. [Și: **ar** conj. *Pul'u tse-i̯ pul' și Domnu-l' da, ar lă u̯om;* **éră** conj. cf. 10/66 (arom. *iar*)].

Arabà f. (pl. *-bǫi̯*) Araba. Com. G. D. — Din tc. *araba*, (arom. *arăbae*).

Arălǫc a. Crăpătură mai mare, deschizătură. Com. T. P. | Timp disponibil. — Din tc. *aralyk* (arom. *aralîk'e*).

Ạramdžíi̯a adj. Haramgiu, care mănâncă banii altuia de geaba. — Din (tc. *haramği*, (arom. *hărămği̯u*).

Arári f. v. *ar*.

Arát a. Plug. *Nu vez fitšoru pri mănușa di arat?* (nu vezi băiatul

la coada plugului?) Com. T. P. — Din lat. *aratrum*, (arom. *aratu̯*).

Arătór m. } v. *ar*.
Arătúră f. }

Aravanlíi̯a adj. (Despre cal) care merge în galop ALR. 5497. — Din tc. *aravanly*.

Ărb (pl. *-ur*) a. Hârb. Com. I. L. [Şi **răb**, Com. I. G., **rǫb** a.]. — Din bg. *hărb*.

Ărbét(i) a. v. *răbet*.

Ărbur m. Arbore, în spec. copac, stejar, cf. ş u m ă, z l ă m b i t s ă. *Cǫn trăgnì călǫtşcă prin ună mil'ă di arbur tritsę* (când trăgea paloşul, trecea prin o mie de arbori) 12/24. *Ăn-arbur* n. loc. (Lugunţa). Com. S. H. [C o l e c t i v: **arburími** f. = mai mulţi arbori, copaci]. — Din lat. *arbor, -em*, (arom. *arbure*, la Fărşeroţi *oarbăr*).

Arburími f. v. *arbur*.

Arc a. Lemnul dela instrumentul cu care se lucrează bumbacul. *Di dǫu̯li ports lu arcu ăi̯ ligată tetiva* (de ambele extremităţi ale arcului este legat maţul s. sfoara). Com. I. L.—Din lat. *arcus,-um*, (ar m. *arcu*).

Arcătés vb. IV Horcăiu (în somn), cf. g ă r g ă r e s. *Tsela arcăteaşti* (acela horcăie). ALR. 2097. [D e r i v a t: **arcătínă** f. = flegmă, scuipat, ib. 2098. — Din bg. *hărkam*.

Arcătínă f. v. *arcătes*.

Ard. vb. Ard. *Scǫndurili li arsiră, saldi dǫu̯ scǫnduri̯ nu ardęu̯* 12/29. *Tǫti scǫndurili li arsits* 22/29. *Nitsi veacl'ă ruguzină nu-l' ardi* (nu-i pasă de nimic) 829. || Aprind, pun foc spre a arde. *Moi̯nista dimineatsă si sculară, au̯ arsiră* [în text s'a cules greşit: « arniră »] *furna* (...se sculară şi aprinseră cuptorul) 17/56 [Şi: **árzu** vb. III. *S-la arzu ăn furnă* (o să-l ard în cuptor) 16/56. D e r i v a t e: **árdiri** f. = ardere; **ardós, -oasă** adj. = (despre ardeiu) iute. *Pipercă ardoasă* (ardeiu iute) 562; **ars, -ă** adj. = ars; **arzătúră** f. = arsură; **arzătór** m. = arzător. Com. G. D. C o m p u s (cu pref.): **duard** (du + ard) vb. III = ard peste tot, ard până la capăt, sfârşesc de ars. *Pănă nu duardi luminarea* (până când nu arde de tot lumânarea). — Din lat. *ardeo, -*ĕre*, (arom. *ardu*).

Ardíc vb. I Rădic, (refl.) mă înalţ. *Vizù... ună mari plu̯atşă... şi-u̯ ardicò cu mona* 4/77. *Ardicǫm* B. 5. *Ardicǫ sinii̯a pupădii̯a* (ridică masa preoteasa) 18/6. *Ca si ardicat-au̯ năltu pănă 'n tser* (înălţându-se sus până în cer) 14/61. F i g. *L-ardicǫ lă cunac* s. *l-ardic pri nalta*) 290 = îl dau pe mâna judecăţii, intentez proces în contra lui 23. [Şi: **ridíc** vb. I cf. 9/77. D e r i v a t e: **ardicári** f. = rădicare, înălţare; **ardicát, -ă** adj. = ridicat, înălţat. *Ai̯ vrină coastă ărdicată* = te mănâncă pielea? 141. C o m p u s (cu pref.) **pudardíc** (pud + ardic) refl. (de pe bg. *podkrenuvam*) vb. I = mă ridic, mă înalţ

puţin. *Si-u̯ turim meara şi s-na pudardicǫm ca dupu meară* (să aruncăm mărul şi noi să ne sculăm...); **niardicát, -ă** adj. = neridicat.

Ardicári f. } v. *ardic*.
Ardicát, -ă }

Ărdiri f. } v. *ard*.
Ardós, -oasă, adj. }

Ardúl'a Nume de localitate în Lugunţa. Com. T. P., cf. bg. *ardăc*, iden ic cu smreka.

Ardž a. Cheltuială. *La cucǫnă l'-ạngreacă ardžu* (cucoanele au cheltueli) 17. *Cătunesc ardž*) cheltueli comunale) 957. [D e r i v a t: **ărdžéscu** vb. IV = cheltuesc. *Voi̯ si ardžescu multi pari* (vreau să cheltuesc multe parale) 26/65]. — Din tc. *harğ*, (arom. *harğe*).

Ardžés vb. IV } v. *ardž*.
Ardžéscu vb. IV }

Areáti m. Arete, berbece jugănit. Com. G. D. — Din lat. *aries, -etem*, (arom. *areate*).

Argăsés vb. IV-a Tăbăcesc. *Coajă argăsită* (piele tăbăcită) ALR. 6536. [D e r i v a t: **argăsít, -ă** adj.]. —Din gr. ἀργάζω (arom. *argăsescu*).

Argát m. Argat, (cu înţeles de) lucrător. *Tsel'alants argats veau̯ lăsată lucru*. [Şi: **ragát** m. *Si jungl'i un coi̯ni di si trimets la ragats* 5/55. D e r i v a t: **argatlǫc** a. = argatlîc, lucrul, munca unui argat. *Din argatlǫc ghii̯aşti* 25]. — Din gr. ἀργάτης (sau bg. *argat*), arom. *arγat*.

Argatlǫc a. v. *argat*.

Ạrgăván m. v. *ragavan*.

Arghel'è f. Herghelie. *Arghel'è di cal'* ALR. 5599. — Din tc. *hergele*.

Ări f. } v. *arii̯ă*.
Aríc m. }

Ării̯ă f. (pl. *ǫrur*) Arie. *Din ǫrur ạl' ded vearga* (din arii îi dădui varga) adică l-am gonit. Com. G. D. *Arii̯a Domnului̯* n. loc. (Lugunţa). *Arii̯a-l-Dava* n. loc (Cupa). [Şi: **ări** f. D e r i v a t: **aríc** m. = curte]. — Din lat. *area, -am*, (a om. *arye*).

Ăripă f. (pl. *i̯erip, i̯erp*). Aripă. [Şi: **i̯áripă, reápă** f. Com. G. D. [D e r i v a t e: **ạripátă, iripátă** f. = oaie care nu umblă cu celelalte oi laolaltă id.], (arom. *areapită*).

Ạripátă f. v. *aripă*.

Arisés vb. IV. Îmi place ceva. *Birbēru ạu̯ vizù feata şi ạu̯ arisì* (bărbierul o văzu pe fată şi-i plăcu) 3/38. [D e r i v a t e: **arisíri** f., **arisít, -ă** adj. = plăcut]. — Din gr. ἀρέζω, (arom. *arisescu*).

Arisíri f. } v. *arises*.
Arisít, -ă adj. }

Arítš m. (numai în Huma, la ceilalţi *ej*). Arici. Com. T. P. — Din lat. *ericius*, (arom. *ariču̯*).

Ạrmǫn vb. III v. *rămǫn*.

Arnăút m. Albanez. *Arnăut-tšişmè* n. de fântână (Oşani) | D e r i v a t: **arnăutsés** adj. = albanezesc. *U̯oĭ arnăutseşt* (oi mai mari cu lâna albă, mai aspră). Com. I. G. cf. g h i g ă n e s. — Din tc. *Arnaut*, (arom. *Arbines*, lat.).

Arnăutsés adj. v. *Arnăut*.

Ars, -ă adj. v. *ard*.

Arşănítš m. } *arşǫn*.
Arşín m. v. }

Arşǫn m. Cot, arșin. *Leasili sa mai̯ nalti di cǫt un arşǫn* B. 8. [Şi: (Ţârnareca) **arşín** m. *Un arşin di păndză* (un cot de pânză) 7/66; **răşǫn, răşín** m. *Un răşǫn di ạntirịiă* (un cot de postav). Com. C. I. Diminutiv: **arşănítš** m. Com. G. D.]. — Din tc. *aršyn*, (arom. *arşine*).

Ărt m. Ogar. — Din bg. *hărt*, (arom. *hărtu*).

Artîc Rest, sfârșit (numai în expresia) *artîc până u̯a* (în sfârşit până aici). — Din bg. *artîk* (‹tc. *artyk*).

Ạrtirisés vb. IV. Prisosesc. Com. G. D. [Derivat: **ạrtirisíri** f. = prisosire]. — Din gr. *αρτηρίζω*, (arom. *artirisescu*).

Arzătór m. } v. *ard*.
Arzătúră f. }

Ărzu vb. III v. *ard*.

Ăs part. (Ţârnareca) O să, să. *I̯o ăs nergu la dăvịia* (eu o să merg la judeţ) 11/65. *I̯o ă si ner lă bisearcă* (eu o să merg...) 19/68. *Io ăs in* (eu o să vin) 19/68. *Ăs ts-ạu̯ l'au̯* (o să ţi-o iau) 11/65. *Ăs tsă duc* (o să-ți aduc) 17/65 cf. 5/68, 9/66, 14/65, 19/65, 29/65. — Din *va să*, (arom. *va-s*).

Asán în *Asan-di-Christu*, *Asan-di-Cole*, *Asan-di-Seba*, *Asan-bei-di-Agoș-aga*, toate nume de Români (cf. Capidan *Meglenoromânii* I, 17 și 13, nota).

Asár m. Zeciuială la Turci. Com. Gh. T. Din tc. *asar*.

Ăşca Nume de loc în Nânta. Com. H. I.

Aschịér m. 1°. Soldat. *Un aschịer* 2/21,... *Cǫn vizù ascheril'* 14/39, 195. | 2°. Oaste, armată. *Mult ăscher* (oaste multă) 14/38. *Tot aschēru* (toată armata). [Şi: **aschír** m.] — Din tc. *asker*, (arom. *ask'ere*).

Aschír m. v. *aschịer*.

Aschitíịă m. Pustnic. Com. G. D. — Din bg. *asketija*.

Ăşconsum! interj. (Turcism). Halal să-ţi fie, bravo! *Aşconsum, il'u la ạmpiratu* (halal să-i fie fiului împăratului) 6/34.

Aşichịarè adv. pe faţă. — Din tc. *ašikjare*, (arom. *ašik'aree*).

Ạşlădăsés vb. IV-a Altoiesc ALR. 6098. Cf. aşlamà.

Ạşlamà f. Altoiu ALR. 6099. Din tc. *aršlama*, (arom. *arşlămae*).

Aslì adv. v. *aliz*.

Ăspră f. Ban. *Aspra roşi nu peari* (iarba rea nu piere) 26. [Diminutiv: **sprítšcă** f. = lescaie, aspră. Com. G. D.]. — Din bg. *aspra* (gr. *ἄσπρον*). (Pentru răspândirea cuvântului cf. G. M ye . *Ngr. St.* 12), (a ‹ m. *aspră*).

Asprími f. v. *aspru*.

Ăspru, -ă adj. (rar) Aspru. *Lǫnă aspră*. Com. T. P. [Derivat: **asprími** f. = asprime id.]. — Din lat. *asper, -a, -um*, (arom. *aspru*).

Ástăz adv. v. *zuŭă.*

Astrét adv. Stânjenit, oprit, lipsit. Com. T. P. — Din tc. *astret*, (arom. *astrete*).

At m. Armăsar. *Atu ăį maį juni di cal* (armăsarul este mai voinic...) Com. I. G. cf. a į g ǫ r. — Din tc. *at*, (arom. *atu̯*).

Atǫli f. (pl. *-ǫl'ur*). Partea casei dintre tavan și acoperiș; talpa casei ALR. 3764.

Atǫr a. Hatâr. *Di atǫr capu ș-la da* 27 cf. 28. — Din tc. *hatyr*, (arom. *hatîre*).

Ąts! pron. v. *tu.*

[2]**Ats** interj. Strigăt ce se întrebuințează când vrea cineva să oprească catârii de a mai merge. (La Oșani) m u t š i. [Și: **átsă**]. — Onomatopee.

Átsă f. 1. Fir de țesut (cf. ALR. 5758), sfoară cf. i r. *Si nu mi vinz priună cu căpestru ili cu atsa* (să nu mă vinzi... cu sfoara) 16/79. *Atsă nu vę* 2/28. | 2. Spec. (la moară). Coarda teicii. Com. C. I. [D e r i v a t: **atsítšcă** f. (dim.)]. — Din lat. *acia, -am* (arom. *atsă*).

[2]**Átsă!** interj. v. *ats.*

Átsi particolă, servind la introducerea parataxelor. *Atsi si dusi..., atsi la ruptsi... căti ună mę̨ră și el...* 16/19. *Aș fost-au̯ vrină u̯ară doį frats, atsi ș-veau̯ sadi ună vacă* 1/69 cf. 6/19, 2/23, etc. — Pare a fi același cu « aci » (<*ecum-hīc*) întrebuințat în: aci se joacă, aci râde, aci plânge...

Atsítšcă f. v. *atsă.*

Ąu̯ pron. v. [1]*ia.*

[2]**Ąu̯** pron. v. *iel.*

[3]**Ąu̯** art. m. de cazul gen. A lui (întrebuințat numai în Țârnareca). *Tricură pri l-ąu̯ tsarluį poartă șu si džucau̯ cu mearile. Ąu̯ tsarluį feată cum șideà...* (trecură pe la poarta țarului... fata țarului...) 9/68. *Tru ău̯ zmeu̯luį curiįă* (în pădurea balaurului) 24/68. *Ău̯ tsarluį fitšor* 11/66. (arom. *al.*)

Áură f. Răcoare. *Simintsa... opunim ăn un loc iundi-į aură* B. 4. *Vini aură* (vine recoare) ALR. 2559 Com. I. L. [D e r i v a t: **aurós -ă** adj. = răcoros (arom. *avros*)]. — Din lat. *aura*, (arom. *avră*).

Aurós, -ă adj. v. *aură.*

Auzitúr f. plur. v. *ud.*

Avà f. v. *hava.*

Ávdu vb. IV v. [3]*ud.*

Ávgust m. August. *Niști u̯or brumă cadi și lă Avgust.* Com. I. L. — Din bg. *avgust* (gr. *αὔγουστος*), arom. *avgustu.*

Avlíįă (pl. *-ur*) f. Curte, casă, palat. *Damįan năriditu cu multi avliur* 12/VII. — Din gr. *αὐλή* (bg. *avlija*), (arom. *avlie*).

Avrári f. v. *avredz*

Avrédz vb. I (aromânism în Huma). Răcoresc Com. T. P. [D e r i v a t: **avrári** f. = răcoare **avrós, -ă** adj. = răcoros]. Pentru etimologie cf. a u r ă (arom. *avredzu̯*).

Ạvrós, -ă adj. v. *avredz*.

Azăr adv. | **Azărdisés** vb. IV | **Azărlọc** a. } v. *azọr*.

Ạzdisés vb. IV. Turbez cf. ạnturb. *Flọ di azdisì, cọt află cota azdiseaşti* (află de turbează, cu cât este tratat mai bine, cu atât turbează mai mult). Com. G. D. [Derivate: **azdisíri** f. = turbare; **azdisít, -ă,** adj. = turbat]. — Din tc. *azdyrmak*, (arom. *azdisescu*).

Azdisíri f. | **Azdisít, -ă** adj. } v. *azdises*.

Ázim m. Aluat nedospit: *lutsol nistăfsit* (cf. stăfses) ALR. 4026.

Azlọc. Praf de puşcă ce se întrebuința odată la puştile cu cremene. *Al' lọ azlọcu* 29. — Din bulg. *azlyk*.

Azmác m. Zăvoi. Se mai zice mutšară, loc mutšărlif. ALR. 2485.

Ázná f. Comoară, hazna. *Flọ ună azná di pari* (află o comoară de parale).—Din tc. *hazna*, (arom. *hăznă*).

Azọr adv. Gata. *Si fats azọr ună căldari di apu* (să faci gata o căldare de apă) 5/55. *La bilì vichi, la feasi azăr* 16/43 cf. 3/36, 17/93. [Şi: **azăr, hazọr** adv.]. Derivate: **azărdisés** vb. IV = pregătesc ALR; **ạzărlọc** a. = pregătire. Com. G. D. — Din tc. *hazyr*, (arom. *hazîre*).

B

Ba! interj. Ba. *Ba! nu viruịes si ducă* (ba! nu cred să se ducă). — Din bg. *ba*, (arom. *ba*).

Bábă f. 1°. Babă, bunică. *Mul' arisa şi bābă-sa* 1/22. *Cọn si pişă babili* = în faptul zilei. *Ụarbababă* = jocul « baba oarbă ». ALR. 4337. *Baba-ụarbă* = cărăbuşelul, dobă de porc: « si ampl'ă cu carni drob, uris şi sọnzi di porc » ALR. 4138, cf. dead. | 2°. Moaşă. Com. G. D. | 3°. (la moară) Brotacul sau broasca. Com. C. I. | 4°. (la moară) Polița prăsnelului id. [Derivate: **băbítšcă** f. (dim.); **băbl'óc** m. = bătrân, om gras şi greoiu. *Tsista-i un băbl'oc;* **băbl'ítsă** f. = femee bătrână; **băbl'íc** m. = băbiță. Com. T. P.; **băbés** vb. IV = moşesc. *Mumă-sa singur ạş la băbì fitšoru;* **băbíri** f. = moşire. *Tată-su nu ra la băbirea lu il'ă-su.* Com. G. D.] — Din bg. *baba*, (arom. *babă*).

Băbáịcă m. (Nânta) Tată. — Din bg. *babajko*.

Babalọc m. Babalâc. Com. G. D. — Din tc. *babalyk*.

Băbés vb. IV | **Băbíri** f. | **Băbítšcă** f. | **Băbl'íc** m. | **Băbl'ítsă** f. | **Băbl'óc** } v. *babă*.

Băbúchịe f. Mugure, boboc. *Li runiră băbuchil'* (fărămițară mugurii) 9/56. — Din gr. μπουμποῦκι, (arom. *bubuk'e*).

Băcădárnic m. Mămăligă din făină de porumb sau de grâu. *Pupadiịa ạl' zitsi la pōpa: « aị să*

dărǫm băcădarnic» 19/6. [Şi: **bucădárnic** m. Com. T. P. — Din mbg. *bakărdanik.*

Băcál m. Băcan. *Si află pri la bacal'* B. 15. [D e r i v a t: **băcălǫc** a. = băcănie]. — Din tc. *bakal,* (arom. *băcal*).

Băcălǫc a. v. *băcal.*

Bacám m. Băcan (lemn cu care se roşesc ouăle de Paşti). *Bacamu ăį un lemn roş.* Com. I. L. — Din tc. *bakym,* (arom. *băcîme*).

Báclă f. Fasole boabe. *Sats di baclă ili di mel'* B. 4. *Bacla si seamină pri gărnişoară* (fasolea se seamănă prin porumbişuri). *Baclă-di-mătšcată* (fasole cu bobul mare) *baclă-parpudă* f. (un fel de fasole care creşte de timpuriu; are bobul mic şi este foarte gustoasă). Com. N. T. — Din tc. *bakla.*

Băcǫr a. Aramă, vase de aramă: *Tseastă casă ari mult băcǫr.* — Din tc. *bakyr,* (arom. *băcîre*).

Băcşíş a. Bacşiş. *Si-l' da mari bacşiş* (o să-i dea mare bacşiş) 4/34. [Şi: **băşíş** a. *Tsi băşiş tser* 15/2]. — Din tc. *bakšiš* (arom. *băcşişe*).

Bădivà adv. Fără plată, de geaba. Com. G. D. — Din tc. *badihava,* (arom. *bădihăvae*).

Bádžă f. Ochiul podului. *Ąų scoasi prin badžă* (o scoase prin ochiul podului) 12/55 cf. 31, 841. [D i m i n u t i v: **bădžiníc, budženíc, budžiníc** m. = coşul casei pe unde iese fumul. *Casa noastră ari dǫų bădžinits.* Com. I. L. Cf. şi ALR. 684 şi 3865]. — Din tc. *bağa,* (arom. *băğă*).

Bădžănác m. Cumnat (două s. mai multe persoane ale căror neveste sunt surori). *Bădžinacu meų si dusi la leamni.* Com. I. L. [Şi: **bădžinác** m. id.]. — Din tc. *bağanak,* (arom. *băğinac*).

Bădžinác m. v. *bădžănac.*

Bădžiníc m. v. *badžă.*

Báftšă (pl. *-ur*) f. Grădină cf. g ă r d i n ă. *Si dar ună băftšă* (o să fac o grădină) 4/57, 5/57, 8/IV. [Şi: **bahtšè** f. *Tega s-dusi la bahtšè di vali* 1/X; cf. B. 9. **baştšăvăndžóįă** m. = grădinar ALR. 6000; plur. **Băhtšur** = n. loc (Huma). Com. T. P. — Din tc. *bagča* (mbg. *bafča*), arom. *băfčă.*

Bag vb. I Bag, pun. *Săptă direc li bagă* (bagă-le subt grindă) 3,4/66. [D e r i v a t e: **băgári** f. = băgare punere; **băgát, -ă** adj. = băgat, pus, aşezat], (arom. *bag*).

Băgári f. v. *bag.*

Băgăróditsă f. v. *buguroditsă.*

Băgát -ă adj. v. *bag.*

Bahtšè f. v. *baftšă.*

Băhtšur f. pl. v. *bahtše.*

Báįa adv. Aproape, cam, prea, mult, *Flaį un sidžim..., la feş ăn doį, baįa pruchįǫ* (găsii o sfoară, o făcui în două, aproape a ajuns) 2/63. *Baįa văcǫt am no-am măncat* (multă vreme este de când n'am mâncat) 5/91. [C o m p u s (cu pref.) **zăbáįa** (ză + baįa) = mult,

multă vreme. Com. D. P.]. — Din tc. *baja*.

Băįăldisés vb. IV Leșin. Com. G. D. [D e r i v a t e: **băiăldisíri** = f. leșin; **băįăldisít, -ă** adj. = leșinat]. — Din tc. *bajelmak*, (arom. *băįăldisescu*, cf. dacor. *imambaildi*).

Băįăldisíri f. } v. *băįăldises*.
Baįăldisít, -ă adj. }

Báįăr a. (Oșani) Șiret, șnur, cu care femeile își leagă «tasul» subt bărbie; (rar) baier, șir cu mărgele. *Tasul si leagă cu un baįăr*. Com. I. L., (arom. *bair*).

Băįát, -ă adj. Care nu este proaspăt, stătut. Com. T. P. — Din tc. *bajat*, (arom. *băįat*).

Băįcúș Numele unei mahalale în Nânta (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 11).

Băįńár m. v. *bańă*.

Băįreác (pl. **-tsă**) a. Steag. ALR. — 1424. — Din tc. *bairak*, (arom. *băįrak'e*).

Băjúr m. Bujor. [Și: **bujúr** m. ALR. 1910]. — Din sl. *božur*.

Bal' (despre oi). Cu pată albă în frunte. Com. G. D. (Cf. arom. *bal'u*). — Despre originea cuvântului, vezi B g ea în *Dacoromania*, III 208 cf. și II 2 9.

[2]**Bál'ă** f. pl. Bale. *Al' cură bal'ăli* Com. G. D. [D e r i v a t e: **bălés** vb. IV = a face bale la gură. Com. T. P.; **bălós, -oasă,** adj. = bălos. *Mucosu ș-bati peză di bălosu* (mucosul își bate joc de bălosul) id.; **mbălășés** vb. IV (refl.) = mă umplu de bale. *Si-mbălășaști* (se umple de bale) ALR. 2102]. — Din lat. **baba, -am*, (arom. *bale*).

Bălăntíįă f. Bucată de fier și, în spec., de glonț; fig. prostii, nerozii, fleacuri. Com. T. P.

Bălăúră adj. (despre prună) Mare. *Prună bălăură* ALR. 6082.

Bál'că f. Pămătuf. *Popa da cu bal'ca di busiįoc* ALR. 2771.

Bălcón a. Balcon. Si pusi pri bălcon 8/39. — Din bg. *balcon*, (it.), (arom. *bălcone*).

Bălés vb. IV v. bal'ă.

Bălét a. Bilet. *Bălet di viti* (bilet de vite la târg) ALR. 5661.

Bálig vb. I v. *baligă*.

Báligă (pl. *boaliz*) f. Balegă. *Scot boaliz mol'* B. 11. *Boaliz mănâncă* (spune minciuni) 32. [D e r i v a t: **bálig** și **ąmbálig** vb. I (refl.) = mă baleg. *Al' tsi ąmbăligǫ ăn chįesi* (i s'a bălegat în pungă) 15], (arom. *baligă*).

Bălós, -oasă adj. v. *bal'ă*.

Báltă f. Baltă cf. b ă t ă l a t š e, *Calu știucnì ăn baltă* (calul se înfundă în baltă). *Baltăl'ă* n. de fântână (Oșani), *Baltă-mică* n. loc (Huma), *Baltăroși* n. loc. (Cupa), *Baltă-seacă* n. loc. (Barovița), *Balta-tšair* n. loc. (Luguнța), (arom. *baltă*).

Băltác m. v. *băltiįă*.

Băltíįă f. Săcure, bardă, topor. *Ca ąų lo băltiįa* 18/55, cf. 10/16, 20/28. [D e r i v a t e: **băltác** m. = topor, secure (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 53); **băltíįcă** f. *Lo-*

cu ună bălbiịcă si dișchică leamni (luă cu o secure să despice lemne) 20/68; **baltítšcă** f. *Ăș lă sădi ună* **băltíšcă** 13/71]. — Din bg. *baltija.*

Băltíịcă f. } v. *băltiiă.*
Băltítšcă f. }

Băl'úr. Nume de câine. Com. T. P.

Bam! interj. Bam! *Bam!.. cu tufeacu* 8/57, cf. 6/27.

Bămbănisít, -ă adj. Buced, copil umflat la față, nesănătos ALR. 4163.

Bambărés vb. IV Bâzâiu cf. văngăres ALR. 4416.

Bámńă f. Bamie. — Din tc. *bamja*, (arom. *bamńe*).

Bań m. pl. (la sg. rar). Monedă veche de aramă; gologan. Com. I. G. — Din bg. *ban.*

Báńă (pl. *-ońur*) f. Baie cf. ạmami. *Ari ișọt ună băńă... și... tots si duc* (a ieșit (= s'a făcut) o baie și toți se duc) 6/38. [Derivate: **băńez** vb. I (refl.) = fac baie; **băńár, băịńár** m. = băiaș, cf. amămdžoị; **băńiști** f. = n. loc. (Lugunța), unde au fost, odată, băi]. Com. T. P. — Din bg. *banja.*

Báncă (pl. *bọncur*) f. Bancă.

Băndéră f. Steag. Com. T. P. Din it. *bandiera*, (arom. *bănderă*).

Bănélă f. v. *bunelă.*

Băńéz vb. I } v. *bańă.*
Băńíști f. }

Bápcă f. (pl. *-chi*). Floricele de porumb, cocoși. AAR. 4109.

Báră f. Loc mocirlos, mocirlă. *Porcu nostru ăị ăn bară.* [Derivat: **bărọcă, băróșcă** f. = mocirlă mai mică. *Junsi lăngă ună bărọcă* 3/51]. Com. D. P. — Din bg. *bara.*

Bărácă f. Barieră la intrare în oraș. ALR. 2608. — (Dacor.).

[2]**Bărácă** f. (pl. *-ots*). Băracă de scânduri. ALR. 3830. — (Dacor.).

Bárbă f. Barbă. *Cu coasa cuses barba* 4/14 cf. 158; *barba-părtšuluị* (s. *prătšuluị*) = un fel de ciupercă, care crește vara prin păduri; *Barba-prătšuluị creaști prin pul'ană.* Com. I. L. [Derịvat: **bărbós, -oasă** adj. = bărbos; **bărbítšcă** f. (dim.)]. — Din lat. *barba, -am*, (arom. *barbă*).

Bărbăláșcă f. v. *bărbărașcă.*

Bărbálits m. Brâncă. Com. T. P. — Din bg. *urbalec* « Rotlauf ».

Bărbăráșcă f. Căcărează de capre. *Ạncărcọ bărbărọști ăn loc di tșireș* 2/18 cf. 4/18. [Și: **bărbăláșcă** f. ALR. 1799]. Pentru etim. cf. mbg. *bărbuška* id.

Bărbărés vb. IV. Vorbesc prostii, flecăresc, trăncănesc, dărdăresc. *Nu pără-ń barbărịà* (nu mai dărdări mereu) 696. [Derivat: **bărbăríri** f. = flecăire, prostii]. — Din mbg. *bărbaram* (bg. *bărljam*).

Bărbắt m. Bărbat. *Ună mul'ari și un bărbăt* 1/14. *Vinì și bărbătă-su* 16/56 cf. 113. [Derivate: **bărbătés, -eascà** adj. = bărbătesc; **bărbăteáscă** = partea din biserică

rezervată pentru bărbați; **bărbăteăşti** adv. = bărbătește; **bărbătími** f. = adunare de mai mulți bărbați. *Ca zătšucǫ cămbanea, toată bărbătimea si dunǫ;* **barbătítš** (dim.) m. Com. G. D.]. — Din lat. *barbātus, -a, -um*, (arom. *bărbat*).

Bărbăteáscă f.
Bărbăteáşti adv.
Bărbătés, -easeă
Bărbătími f. } v. *bărbat.*

Bărbítšcă f.
Bărbós, -oasă adj. } v. *barbă.*

Bárcă f. Barcă cf. v e a i̯ c ă. *Unǎ barcǎ* 23/78. — Din it. *barca.*

Bardác a. v. *bărdac.*

Bărdác a. Ulcior (se întrebuințează la nuntă, cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 44), cf. p o t š d i t s a r ă). *Tšuş- bărdac*, se zice când s'a îmbătat cineva. Com. I. L. [Şi: **bardác**]. — Din tc. *bardak.*

Bărdét v. *brad.*

Bărdi a. plur. (La războiu). Brațe, brățare, băteli, mănuși. Com. H. I. [D e r i v a t: **bărdilíc** m. = prăjină lungă, beldie id. — Din bg. *bărdo.*

Bărdilíc m. v. *bărdi.*

Bárdză f. Nume de capră cf. n e a g r a, r u s a, s i v a, etc. Com. G. D. — Cf. alb. *bardhé'.*

Báre
Bári } adv. v. *barim.*

Bárim adv. Cel puțin, barem. *[Du-u̯ă] până casă barim* 4/58. [Şi: **báre, bári** adv. *Bari un nu ăi̯rà mărghit* 33/65 cf. 13/66, **bérim** **béri** adv. *Nu putuş beri si-ń la trimets* 9/51 cf. 2/50]. — Din tc. *barem*, (arom. *barem*).

Bărlív, -ă adj. Zăpăcit, amețit. *U̯ai̯ă bărlivă* = oaie căpie. *Sta ca vrină u̯ai̯ă bărlivă* = stă tristă. Com. I. G. [D e r i v a t: **ąmbărlivés** vb. IV = amețesc, zăpăcesc, (despre oi) devin căpiu. Com. I. L.]. — Din bg. *bărliv.*

Bărlóc m. v. *bărlog.*

Bărlóg m. Culcuș la animale și la paseri, bârlog. *Si sculǫ di pri bărloc* (se sculă din culcuș) 11/83. *Ăn bărlogu di cǫni ubideş pǫni* (în culcușul câinelui cauți pâine) 35. — Din bg. *bărlog.*

Bărnés vb. IV v. *burnes.*

Bárnitsă f. (pentru *mel' barnitsă* cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 51). Un fel de meiu. *I̯a u̯a ari u̯opt cupiti di ghipt: unu ăi̯ di mēl', lāntu ăi̯ di barnitsă, lāntu ăi̯ di grǫn și lāntu ăi̯ di sicară* 9/4. [D e r i v a t: **bărnitšǫńă** f. = paiul barniței; se dă ca nutreț la oi. Locul unde se cultivă barnița cf. o v i ș ǫ n ă]. — Din bg. *branica?* Înțelesul nu se potrivește.

Bărnitšóńă f. v. *barnitsă.*

Bărnivéc v. *brinivec.*

Bărnút a. Tabac. *Trasi uneac bărnut și cătsǫ si chifcăi̯ască* (a tras puțin tabac...). [Şi: **burút** a. ALR. 4294]. — Din tc. *barnut*, (arom. *bărnute*), cf. alb. *bërnot.*

Băróčă
Bărǫşcă } f. *bară.*

Bárovitsa N. loc. în Meglen. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 7, 19, 27).

Bărsóghịăr adj. Se zice despre un om înalt și prost; nătărău, nărod, prost. *Cată ca bărsoghịăr* (se uită ca un nătărău). *Añ tsi pruvisì că bărsoghịăr* (mi-a venit ca un prost) 33, 34. [Și: **bărsóghir** adj.].

Bărút a. Praf de pușcă.—Din tc. *barut*, (arom. *bărute*).

Baş vb. I. (Țârnareca, Huma). Sărut, cf. b a t š c u. Com. T. P. — Din lat. *bassio*, *-are*, (arom. *baș*).

[2]**Baş** part. (Întotdeauna în legătură cu un alt cuvânt). De frunte, primul, cel mai bun. *Cari poati... si-l' lea un bașbirbec* (care poate să-i ia un berbece din cei buni) 1/37. *Baș-tšișma* n. loc. (Cupa). — Din tc. *baš*.

Băsămáts pl. Rampă la scări, treaptă. ALR. 3851. — Din tc. *basamak*.

Báscă f. Bască ALR. 5810. *Bască di lọnă* = bucată de lână. Com. C. I. *Lă deadi căti ună bască di lọnă.* — Cf. alb. *baskë*, (arom. *bască*).

Báşcă adv. Deosebit, separat, aparte. *Sfacă pọịni bașcă* (fiecare pâine aparte) 16/4. *Bășca-bășca ạu lẹșiră*, 17/4 cf. 20/51, B. 6. — Din tc. *baška*.

Băseárică f. Biserică. *Snaga 'n bisearică și mintea 'n tulăriști* (cu trupul în biserică și...) se zice despre cei ipocriți 813. *Am ună băsearică pri un direc sta* (= bureatili) *10. *Bisearica-mari*, *Bisearica-mică* n. de biserică în Oșani. [Și: **biseárică, bisẹrică** f. *S-mi duc la bisẹrică* 34/18, **bisiricós, -ă** adj. = bisericos]. — Din lat. *basĭlĭca*, *-am*, (arom. *bisearică*).

Băşibuzúc m. Bașibuzuc. — Din tc. *bašibozuk*, (arom. *bașibozuc*).

Băşíş, a. v. *bacșis*.

Básmă (pl. *-ur*). Stambă. — Din tc. *basma*, (arom. *băsmă*).

Bástră f. Rugina grâului.

Baştšăvăndžóịă m. v. *baftšă*.

Băstún a. Baston. *Ăn brẹg vẹ un dẹd c'un băstun* 10/1. — Din bg. *bastun* (it.), (arom. *băstune*).

Bat vb. III. Bat, (refl.) mă bat. *Că ișọ mọịnista si bată cu tsela ụomu* 32/2. *Aị... să na batim* cf. 27/2. *Bat pezǎ* = îmi bat joc. *Nu mi pritorn, ca si batǎ pezǎ* 2/II. *Bat til'al* (cf. d a u t i l' a l) 4/86. *Bat tămbură* = cânt din cobză 25/90. *Bătù zeazit* (s. zeaịst) = s'a iscălit 36. *Añ bat capu di rọpă* = mă frământ cu mintea 83. *Mi bati bun* = are să-mi fie bine. *Cată, din jurimint să nu ịeș, că nu ti bati bun* 8/25. *Bat pri* (*s. di*) = dau de cineva s. întâlnesc pe cineva. *Bătură pri un cọịni* (...dădură de un câine) 6/12. *Bătù di un dẹd* (întâlni un bătrân) 2/2 cf. 8/12, 1/12. [D e r i v a t e: **Bạtire** f. *Batirea soarili* = miazăzi. (Com. G. D.), revărsatul zorilor. *Di la batirea soarili pănă la scăpitat* B. 15. *Prima*

măncari s-ịịă la batirea soarili ib. 5; **bătút, -ă** adj. = bătut. *Sam bătută* (sunt bătută) 6/19. *Ăị bătut ăn cap* = nu este în toate mințile 769; **bătáńă** f. = vâltoare. *Bătańa-dila-Sireanu* n. loc. (Cupa). *Bătańa* n. loc. (Barovița); **bătăńisés,** vb. IV = bat în piuă. C o m p u s: (cu pref.) **izbát** (iz + bat) vb. III (după bg. *izbivam*, mbg. *izbijam*) = 1°. bat de a bine. *Tsela porcaru la izbătù* (porcarul acela îl bătu bine) 8/20 cf. 6, 7/20. | 2°. Respir. *Mult ăn curọn izbati* (respiră repede). Com. C. I.; **răzbát** (răz+bat) vb. III = trec prin ceva, răzbat. Com. I. L.]. — Din lat. *batto,-ĕre*, (arom. *bat*).

Bătălátše f. Băltoacă. *Bătălatše di apu* (băltoacă de apă care se face în drum) ALR. 2507. Derivat din *baltă?*

Bătáńă f. v. *bat.*

Bătăndžóiịă m. Piuar cf. b ă - t a ń ă. ALR. 1729.

Bătăńisés vb. IV v. *bat.*

Bătărneáşti adv. v. *bitọrn.*

Batavọtše m. v. *batcu.*

Bátcu part. (În unire cu un nume). *Batcu-lupi* = cumătre lup. *Bini viniș batcu-lupi*, 5/72. *Batcu-votše* id. *Zăstaị batcu-votše* ib. [Și: **batavótše** (din batcu-votše)].— Din mbg. *batko.*

Bătijúni f. v. *batiz.*

Bátiz vb. I. Botez. *Să... la bătiz* (să-l botez) 5/86. *La bătizọ odža* 6/86. [D e r i v a t e: **bătizári** f. = botez. *Dupu bătizari, lumea si gusteaşti lă casa lu micu;* **bătizát, -ă** adj. = botezat; **bătizătór** m. = botezător; **bătijúni, butijúni** (<lat. *baptidio*). f. = botez, botezare. *Di la butijuni nu-i spilat.* 66]. — Din lat. *baptīzo, -are*, (arom. *pătedzụ*).

Bătizári f. | **Bătizát, -ă** adj. | **Bătizătór** m. } v. *batiz.*

Bătoáńă N. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 23).

Batš m. Baciu. *Batšu si dusi lă bătšọlă.* Com. I. L.

Bátšcu vb. I. Sărut, cf. s ă r u t. *La bătšcară* (îl sărutară) 17/56. *Si bătšcară* (se sărutară) 13/58. *Nu pot bătšcari mọna* (nu pot săruta mâna) cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 132. *Tu batšchi* (tu săruți) ALR. 2093. [Și: **bátšcum** vb. I)]. — Din *baş* + *mutšcu* (*Meglenoromânii*, ib.), (arom. *baş*).

Bătšilíń f. | **Bătšilíşti** f. } v. *bătšọl'ă.*

Bătšọl'ă f. Stână. *Si dar ună bătšọl'ă* 2/56. *Bătšọl'ă di ports nu-s fatsi* (stână de porci nu se face) 587 cf. 822. *Bătšọl'a-Ghiuluị.* n. loc. (Oșani). [Și: **butšól'ă** f. ALR. 5373. D e r i v a t e: **Bătšilíşti** n. loc. (Huma), unde au fost vreodată stâne. Com. T. P. **Bătšilíń** id. la Cupa]. — Din bg. *bačilo.*

Bătút, -ă adj. *bat.*

Báuva n. loc. (Barovița).

Beà adj. v. *beat, -ă.*

Beál adj. Alb, frumos. *Si ịasă pri bẹli* = o să iasă la iveală 44.

[D e r i v a t e: **beáluș** -ă adj. = un lucru care nu-i bine colorat în roș sau în alb. Com. G. D. *Capră bealușă*; **bélca** f. = nume de cățea. *Belca -ń latră ăn deal* *4; **belítš** m. = nume de câine. Com. G. D.; **Belítsa** f. = n. de râu care se varsă în Meglenița. Com. T. P.; **bilusés** vb. IV (refl.) = mă sulemenesc; **béltši** adj. =alb., albicios]. Com. T. P.]. — Din sl. *bĕl* (arom. *bi̯al*, cf. Capidan. *Elem. sl. în dial. arom.* 58).

Beáluș, -ă adj. v. *beal.*

Beári f. v. *beau̯.*

Beát, -ă adj. [Și: **beà** adj. *Cari nu fuzi beà dă la nuntă?* 502. D e r i v a t: **beátsiște** f. beție. Com. I. G.]. — Din lat. *bĭbĭtus, -a, -um,* (arom. *ambitat*).

Beátă f. Calțavetă cf. p u d v e s c h i. *Cupilașil' poartă beati cu tsufts.* Com. I. L. cf. și Capidan, *Meglenoromânii* I, 40. — Din lat. **bĭtta, -am.* CDDE. 143.

Beáu̯ vb. II. Beau *S-na dutsim s-bi̯ăm āpu* 2/73. cf. 27/68. *L'ă bi̯i̯ù gl'etsu* = a tulit-o, a fugit, a șters-o 981. *Ań si bi̯a* = mi-e sete 2/74. [Și: **bi̯áu̯** vb. II. D e r i v a t e: **beári** (*bęri*) f. = băutură. *Io mo ąts las măncāri și bęri* 6/2. *Dǫ-ń dustur măncari și bęri* (în text greșit: *dǫ-ń dustur beri*) 6/91; **bii̯ătúră, bii̯utúră** f. = băutură, **bii̯tór** m. = băutor. C o m p u s e: (cu pref.): **prubéau̯** (pru + beau̯) vb. III = îmi vine poftă pentru apă, m'apucă setea (după mbg. pripivam). *Ąl'-tsi prubii̯ù apu lă fitšor* 5/51, 12/49; **pribeáu̯** (pri+beau̯) vb. III (Liumnița) 2/73, 10/64; **dubeáu̯** (du + beau̯) vb. II (după bg. *dopivam*) = beau până la sfârșit, beau peste tot. *Mini mi ari dubiut* 10/3; **năbéau̯** (na + beau̯) vb. II (după bg. *napivam*) = beau; **năbii̯út, -a** adj. (cf. bg. *napien*) = beat.] — Din lat. *bĭbo, -ĕre,* (arom. *beau̯*).

Bébi m. Numele ce dă fratele mai mic la cel mai mare, n e n e. *E ghidi, bebi, cumuvoltši* 4/13. *Bebi să-ń mi drobească* 3/I. — Din mbg. *bebi.*

Beg m. bei. *Si dusi la un beg* 7/18 cf. 8/IV. [D e r i v a t e: **bighítsă** f. = soția beiului. *Bighitsa ș'ari sultanat* (begoaica își are luxul ei) 43; **biglǫc** (tc. *beglyk*) f. = boierie]. — Din tc. *beg.*

Béi̯ m. v. *curcubeai̯.*

Bei̯chi v. *belchi.*

Bei̯líc Numele unei mahalale în Nânta (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I 11).

Bélbitsă f. Un fel de pește, beldiță. Com. I. G. [Se zice și **bélvitsă** = păstrăv, bg. *bĕlvica*].

Bélca f. v. *beal.*

Bélchi Poate (că)... *Belchi putem* 7/19 cf. 2/34. [Și: **béi̯chi** 2/12 cf. 14/9]. — Din tc. *belki.*

Belítš m. v. *beal.*

Bélitsa f. v. *beal.*

Beloglávă adj. (despre oaie) Cu botul alb la oaie neagră. Com. T. P. — Din bg. *bĕla glava.*

Belonógă f. adj. (despre oaie) cu picioarele albe la oaia neagră. Com. T. P. — Din bg. *běla noga.*

Bélvitsă f. v. *belbitsă.*

Béri adv. v. *barim.*

Bérim adv. v. *berim.*

Bes vb. IV. Băs. *Ăn ună ticvă bes* = stau bine 777. *Si beş trei-ori* 2/70. [Şi: **bişǫs** vb. IV. Derivate: **bişǫri** f. *Bişǫrea-i sănătoasă, ama-i ruşinoasă*; **bişǫnă** f. (<*bĭssīna) = băşină. *Bişoń goali* = minciuni, prostii 959, **bişănós, -ă** = băşinos; **bişătúră** f. = băşină]. — Din lat. *bĭssio, -īre* (= *vĭssio*), (arom. *bes.*).

Beşbunár N. loc. (Oşani).

Besminítsă (di porc) f. Untură groasă de porc, osânză ALR. 749.

Bétšfi f. pl. Nădragi de lână, cf. pătur, jambiere. Com. G. D. — Din mbg. *bečvi.*

Bíbă f. Carne. *Dǫ-l' uneac bibă la tsista sirumà.* Com. I. L. | Un fel de brodărie. — Din alb. *bibă* (arom. *bibă* « rață »).

Bic m. Bou în vârstă dela 3—5 ani, junc, taur. *Că vrin bic ăi juni* = e tare ca un taur 310 cf. 45. [Derivate: **bucăiés** vb. IV (despre porci) = mârlesc. *Portsil' si bucăies pri tširişar* (porcii se mârlesc în Iunie). Com. I. L. = **bucăíri** f.; mârlire]. — Din bg. *bik.*

Bichiár m. Neînsurat. Com. C. I. — Din tc. *bikjar*, (arom. *bikiar*).

Bicuvát. Râncaciu. Com. T. P.

{ **Bighíitsă** f. v. *beg.*
{ **Biglǫc** a.

Bigór m. 1°. Piatră poncie care se taie uşor cu securea şi slujeşte la clădirea căminurilor. Com. I. G. | Un fel de muşchiu verde ce se face în fundul văilor pe pietre, vara, când apele scad. *Rǫpa cari si trăculeaşti, nu catsă bigor* (acela care schimbă stăpânii nu face avere, 637). [Derivat: (ad. 1°). **Bigurlíva** f. n. loc. (Cupa). Com. N. P.]. — Din bg. *bigor.*

Bigurlíva f. v. *bigor.*

Biiătúră f. } v. *beau.*
Biitór m. }

Biiúc (pl. *-tsă*) a. Turmă ALR. 1797, cf. bil'uc.

Biiutúră f. v. *beau.*

Bij m. v. *biş.*

Bijăniă f. n. loc. (Cupa). Com. C. P. — Din sl. *běžanije.*

Bijúşcă (pl. *-chi*) f. Ac cu gămălie. ALR. 5756.

Bílă f. Par, prăjină, bilă. *Am un dead cu ună bilă ăn cur. Bila-de-Varnic* n. loc. (Huma), *Bila-lungă* n. l. (Oşani). — Din bg. *bilo.*

Bilbíl m. v. *birbil.*

Bíl'că f. Buruiană care vindecă; leac, doctorie. *Al' fuzí cuvetu la bil'că* B. 15. *Cǫn si culcà, puneà nişti bil'ts la pitšoari*, 6/49 cf. 7/49. *Bil'că-di-buric* = un fel de plantă lecuitoare. *Bil'ca-di-buric ăi licuvită. Bil'că-fureascã* id. *Cu bil'ca fureascã si licues tăl'ătură.* Com. I. L. [Derivat: **bilcutíń** (pl.) =

ierburi, buruieni. — Din bg. *bilka.*

Bilcutíń v. *bil'că.*

Bileà f. Belea. *Dau̯ di bileà* 196. [Şi: **bileau̯ă** f.]. — Din tc. *bela* (arom. *bilae*).

²**Bileà** adv. Chiar, la drept vorbind. *Nitsi nu-l' tsǫni si antră ăn casă bileà* (nici nu îndrăzneşte să intre în casă chiar). *Ghi̯udž-bilea* = abi . *Ghi̯udž-bilea la putum sculari* (abia l-am putut scula). [Şi: **bílim, bíli** adv. Com. G. D.] — Din tc. *bile.*

Bileág a. Semn, ţintă cf. n i- ş a n. *Mines* s. *dau̯ bileagurli* = schimbă semnele, inelele la logodnă. [Derivate: **bileájnic** (bg. *bělěžnik*) = semn, (fig.) minune; însemnat. *Di toati tseaşti si spunim noi̯ dǫu̯ mai̯ bileajnitsi* B. 13; **bilijǫs** vb. (bg. *bělěža*) = pun semn, însemnez. La ţesut, când femeea este pe sfârşite şi începe sulul să se întrevadă prin fire, se zice *deadi domnu di bilijǫ*, adică a ajuns la capăt 48. | Vaccinez]. — Din bg. *belĕg.*

Bileájnic a. v. *bileag.*

Bilés vb. IV. Belesc, jupoiu. *Mo s-ti biles* (acum să te jupoiu...) 25/8 cf. 4/52. [Derivate: **bilíri** f. = belire; **bilít, -ă** adj. = belit, jupuit]. — Din paleosl. *běliti* (arom. *bilescu*).

Bíli adv. v. *bilea.*

Bilijǫs vb. IV v. *bileag.*

Bilílă f. Albeaţă, suliman. Com. I. L. cf. b i l i r i. — Din bg. *bělilo.*

Bílim adv. v. *bilę.*

Bilintróc m. Un fel de piatră mai tare decât cremenea, de culoare albăstruie. *Că bilintroc*, se zice unuia care este sănătos tun. 958.

Bilíri f. rumenele. ALR. cf. b i l i l ă.

²**Bilíri** f. } v. *biles.*
Bilít, -ă adj. }

Bilítsă f. Oaie cu lâna albă. *Toati bilitsi şi rusi* (toate albe şi roşcate) 7/94. — Din bg. *bělica.*

Biltšúg m. Belciug. Com. P. M. — Din bg. *belčug.*

Bil'úc (pl. *-uts*) a. Turmă, grămadă, număr mare. *Un bil'uc di u̯oi̯* 7/25 cf. 8/27, 46. *Un bil'uc di u̯amiń jungl'ats* 17/7 cf. 3/32. [Şi: **Bil'úcă** n. loc. (Conţco)]. — Din tc. *beuluk* (arom. *buluk'e*).

Bil'úcă v. *bil'uc.*

Bilusés vb. IV v. *beal.*

Bindisés vb. IV. Imi place. Com. G. D. — Din bg.*bendisv am* (tc.).

Bíni adv. Bine, bun cf. b u n. *Si-ąncalic pi cal bini* 39/65. *Bini viniş* 5/72, cf. 5/85, 17/47, 2/1. | Adj. *Di tuntsea 'ntsileasiră că ra binli dōmnu* (...era bunul Dumnezeu) 19/56. — Din lat. *běne* (arom. *g'ine*).

Binivréc m. v. *brivinec.*

Birbeátsi m. Berbece. *Si tsirtau̯ pri un birbeatsi mort* (...se certau pe un berbece mort) 1/39 cf. 8/23, 2/52. *Birbeatsi bitǫrn* (berbece peste 3 ani). *Birbeatsi-tšucăit* (ca-

strat). [Și: **birbéc** m. *Leazi un birbēc maį bun* 2/37 cf. 1/37. Derivate: **birbicár** m. = berbecar; **birbitšóc** m. = berbece tânăr (2—3 ani). — Din lat. *berbex, -ecem* (= *vervex*), arom. *birbec.*

Birbéc m. v. *birbeatsi.*

Birbér m. Bărbier. *Cāsa lor ra carşì cu cāsa la un birbēr* (casa lor era în fața casei unui bărbier) 3/38. [Derivat: **birbirnítsă** f. (bg. *berbernica*) = bărbierie. Com. T. P.]. — Din tc. *berber*, (arom. *birber*).

Birbicár m. v. *birbeatsi.*

Birbíl m. Privighetoare, cf. slăveaį. Com. T. P. [Și: **bilbíl** m.]. — Din tc. *bülbül*, (arom. *birbil'*).

Birbirnítsă f. v. *birber.*

Birbitšóc m. v. *birbeatsi.*

Bírda adv. Din nou, încă odată, iarăși. *Birda fuzeà* (iarăși pleca) 1/42. *Birda spusiră* 21/43, cf. 9/31, 12/84. — Din tc. *birda.*

Birichét a. Berechet, belșug. *Birichet nu si fatsi* 5/26. — Din tc. *bereket*, (arom. *birik'ete*).

Bírislav N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 6, 7, 9, 20, 24).

Bíru interj. Se spune tinerilor voinici, ca semn de admirație pentru vitejia lor. *De, biru, de!* 47. — Din alb. *bir*, (arom. *biro*).

Biş m. Nume de insectă, bumbăr. *Biş vęardi* (cățelul Frasinilor. Cantharis viscatoria L.) ALR. 6549. *Biş din baligă* (bumbăr de balegă) ib. 6562. *Biş ąmputstot* (mamornic) ib. 6568. [Și: **bij** m. *Flo... un bij* 15/51, cf. 27, 28, 29/51].

Bişănós, -ă adj. } v. *bes.*
Bişătúră f. }

Bíşcă (di pin) f. cucuruz de brad. ALR. 974.—Din mbg. *biška.*

Biseárică f. } v. *băsearică.*
Bisęrică f. }

Bişícă f. }
Bişichítšcă f. } v. *bişǫcă.*
Bişicós, -ă adj. }

Bisinét-camen (Numai în povești). Piatră-scumpă, piatră nestemată. Com. C. I. — Din bg. *bezcenen-kamen.*

Bisiricós, -ă adj. v. *băsearică.*

Bişǫcă f. Bășică. Com. G. D. [Și: **bişícă** f. (Huma). Derivat: **bişicós, -ă** adj. = beșicos; **bişichítšcă** f. (dim.). — Din lat. **bessīca, -am* (= *vessīca*), (arom. *bişică*)].

Bişǫnă f. }
Bişǫri f. } v. *bes.*
Bişǫs vb. IV. }

Bístritsa N. de râu (Nânta).

Bístru, -ă adj. Limpede, clar. *Di la bistra apu biù* 14/32, cf. 5/59; *bistra tšeşma* (fântână limpede) 13/19. — Din bg. *bistra.*

Bitărneátsă f. }
Bitărnésc adj. } v. *bitǫrn.*
Bitărnítšăc adj. }

Bitǫrn, -ă adj. Bătrân. *Un ăscher bitǫrn ra fuzit din cavgă* (un soldat bătrân...). *Lǫnă bitǫrnă* cf. lǫnă. [Derivate: **bitărneátsă, bătrăneátsă** f. = bătrânețe. *Dună ăn tinireatsă ca si-ts tsi află la bătăr-*

neatsă 39. *Cǫn ăį maį bun să trazim mǫnḉă, ăn tinirętsă ili ăn bătărnętsă* 3/15, cf. 2, 4/15. *Bitărneatsa-i măncoasă* (bătrânețele sunt anevoioase) 408; (rar) **bătărnés,** (mai des) **ạmbătărnés, ạmbitărnés** vb. IV. = îmbătrănesc. *Cmo, ca ạmbătărniį, stăpǫnu nu mi va* (acuma, dacă îmbătrânii...) 8/36 cf. 4, 6/12; **ạmbătărníri** f. = îmbătrânire; **ạmbătărnít, ạmbitărnít, -ă** adj. = îmbătrânit; **bitărnésc** adj. = bătrânesc; **bătărneáşti** adv. = bătrânește; **bitărnítšac** adj. = bătrâior. Com. G. D.]. — Din lat. **betra*:*us, -a, -um* (= *veteranus*), (arom. *bitărnu,* rar).

Bitšác N. de fântână (Huma).

Bitšchidžì m. Tăietor de scânduri. *Tru cali ạş flă un bitšchidžì* 23. — Din tc. *bıčkiği.*

Bívol m. v. *bivul.*

Bívul m. Bivol. *Tăl'ară treį bivul'* 2/67, cf. 14/66. *Bivul'* n. loc. (Cupa). [Şi: **bívol** m. D e r i v a t e: **bivulítsă** f. = bivoliță; **bivultšác** m. = bivol mic. Com. G. D.]. — Din bg. *bivol,* (arom. *buval*).

Bivulítsă f. } v. *bivul.*
Bivultšác m. }

Blădítsă n. loc. (Huma).

Blagoslovés vb. IV. }
Blagusluvés vb. IV. }
Blagusuvés vb. IV. } v. *bluguvises.*
Blagusuvít, -ă adj. }
Blaguvisés vb. IV. }

Blână (pl. *blǫñ*) f. Blană de lemn. *Că cu foarfitsli tal'ă blǫñ* (spune la minciuni). [D e r i v a t e **blănav, -ă** adj. = mincinos, care spune lucruri de necrezut; **blănavă** f. = mâncare prea grasă (se mai zice și: *tăngoasă*). Com. I. G., cf. t ă n g o s; **blănés** vb. IV. = spun minciuni], (arom. *blană*).

Blănav, -ă adj. }
Blănavă f. } v. *blană.*
Blănés vb IV }

Blăstém a. v. *blastim.*

Blástim vb. I. Blestem. *Si ạnvirinǫ și li blăstimǫ* (se supără și îi blestemă) 27/94. [D e r i v a t e: **blăstimári** f. = blestem. Com. I. L.; **blăstimát, -ă** adj. = blestemat; **blăstém** a. = blestem]. — Din lat. **blastēmo, -are,* (arom. *blastim*).

Blăstimári f. } v. *blastim.*
Blăstimát, -ă adj. }

Blátsa N. loc. (Nânta). *Blatsa-mari, Blatsa-mică* n. loc. (Oșani).

Blazeâịnit adj. v. *blazęį.*

Blazęį adv. Ferice, fericit. *Blazęį-l' la tsista ụom* (ferice de omul acesta). [D e r i v a t: **blazęị̂nit** adj. = fericit. *Blăzeaịnits sa tătǫñl'i cu fitšor pricupsits* (fericiți sunt părinții cu copii pricopsiți) 773]. — Din bg. *blaže.*

Blazęị̂nit adj. v. *blazęį.*

Blicnés vb. IV. Bor sc, vărs. Com. G. T. — D n bg. *blikam* (bljukam).

[2]**Blicnés** vb. Mă uit, zăresc. *Lisitsa că blicnì și ạụ vizù* (vulpea dacă se uită și o văzu). — Din mbg. *blikam* (aor *bliknah*).

Blíznă f. (La Oșani, numai cu însemnarea) oțel. *Uom juni ca blizna* (om voinic ca oțelul). Com. I. L. — Din bg. *blizna*.

Bliznác, -ă adj. Geamăn (despre oameni, vite, fructe etc.) *Frats bliznats* = frați gemeni. *Prună bliznacă* = o prună care crește lipită de altă prună ALR. 6089. | Un fel de brodărie. — Din bg. *bliznak*.

Bloń (pl. lui *blană*) Cele două scânduri care leagă tălpile războiului, cf. r ă z b o i.

Blondă f. Erisipel. — Din lat. *blandus, -a, -um*, (arom. *blândă*).

Blor a. Nume de plantă ierboasă. Com. T. P. — Din mbg. *blor*.

Blugusluvít, -ă adj., **Blugusóv** a., **Blugusuvés** vb. IV., **Blugusuvít, -ă** adj. — v. *bluguvises*.

Bluguvisés vb. IV. Blagoslovesc, binecuvintez. *Au bluguvisì apa și ună-uară si fęsi apa bluguvisită rachiiă* (o binecuvântă apa și de odată se făcu... rachiu) 4/25. [Și: (mai nou) **blagoslovés, blagusluvés, blagusuvés** vb. IV. | D e r i v a t e: **blagusuvít, -ă** adj. = blagoslovit; *Blagusuvit si ieș* 10/60, **blugusluvít, -ă** adj. *Blugusluvită să ieș di dōmnu* 6/11. **blugusuvít, -ă** adj. *An blugusuvit* (an blagoslovit) 54. **bluguvisít, -ă** adj.; **blugusóv** a. = blagoslovenie, binecuvântare. *Tsivà nu voi, tucu blugusov tser* (numai binecuvântare cer) 11/6]. — Din paleol. *blagosloviti*.

Boádnic m. Ajunul Crăciunului; butuc care arde de sărbătorile Crăciunului. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 37—38). — Din bg. *bădnik*.

Boári f. Vânt, vânt puternic, furtună. *Cum ti turì boarea?* (cum te-a adus vântul) 8/38, cf. *5. *Pri boari-l' zits* (vorbești în vânt) 52, cf. 5*, 708, *boari-neagră* = vijelie cu furtună. Com. I. G., *boari cu neauă* f. = vânt cu zăpadă. *Boarea cu neauă bati di cutru Cujuc* (La Lundziń). *Boari di zona* = boari cu neauă. Cf. tc. *bora*, (<gr. *βορέας*), bg. *bora* și *bura*, id. Meyer-Lübke îl derivă din lat. *boreas*, punându-l în legătură cu celelalte forme romanice REW.

Boáșă f. v. *boș*.

Bob a. Bob, grăunte. *Un bob*. [Și: **bóbcă** f. *Bobchi di smăreacă* = fructul juniperului. Com. I. L.; *bobchi* (pl. lui *bob*) = nume de floare de coloare violetă, nasture; un fel de broderie. — Din bg. *bob*.

Bóba f. Nume de capră. Cf. b a r d z a, t š u n g a, t š u p a, n e a g r a, s i v a, r u s a etc. Com. G. D.

Bóbcă f., **Bóbchi** f. pl. — v. *bob*.

Bod m. Ghimpe, bold, țepus. *Măgaru si 'ntsapă cu bodu*. Com. I. L. *Anvitsătura nu si-nșară cu*

bodu 'n cap 499. *Bodu la chirchel* = cataramă ALR. 3312. *Bod di albină* = acul albinei, ib. 5458. [D e r i v a t: **ąmbód** vb. I. = îmboldesc (cu ind. prez.: *ąmbod, ąmbodz, ąmboadă, ąmbudǫm* etc.) ALR. 5663. *L-ąmbudǫ uneac* 34/51; spin, înțap. *Mi ąmboadă* (mă spină) ib. 1358]. — Din bg. *bod.*

Bogát, -ă adj. Bogat. [D e r i v a t: **bogătsíl'ă** f. *Junili cu feata tricură veacu cu bogătsil'ă* 11/82].— Din bg. *bogat.*

bogătsíl'ă f. v. *bogat.*

Bogoróditsă f. v. *buguruditsă.*

Bója N. loc. (Nânta).

Ból'că f. Suferință, durere, necaz, păs. Com. G. D. — Din bg. *bolka.*

Bólen adj. (Bulgărism). *Bolen zdrav nosi* = bolnavul poartă pe cel sănătos 19/72.

Bolován N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 20).

Bórcă N. loc. (Oșani). — Din bg. *borika.*

Bordž a. Datorie. [D e r i v a t: **bordžlíi̯ă** m. = dator, **burdžlíi̯ă, burșlíi̯ă.** — Din tc. *borğ,* (arom. *borğe*).

Bordžlíi̯ă m. v. *bordž.*

Borè m. Cămin (arom. uğac, partea din afară) ALR. 3866. Și: r o s t u l a b u d ž i n i c, ib. — Din tc. *bore* cf. b o u̯ r e u̯ .

Boș (pl. *boașă*) a. ALR. 4874. *Ca cǫn la cătsǫ Dōmnu di boașă* 249; *boșu-cucotului̯* = struguri, razachie. Com. I. L.

[2]**Boš** (di pin) m. Cetină de brad. ALR. 975.

Bóšnic m. Clin. *Bošnic di cameașă* (clin la mâneca cămășii), ALR. 3305.

Bótsă n. de fântână (Oșani). [D e r i v a t: (genit.). **Botsăl'a** n. loc. ib.].

Bótsăl'a v. *botsă.*

Bótšvă f. Bute. [D e r i v a t: **butšfár** (bg. *băčvar*) m. = cel care face putini, butar]. — Din mbg. *bočva* (bg. *băčva*).

Bóu̯ m. 1°. Bou. *Dracu ąl' zisi: « tău̯ bou̯ șărǫtu la vizui̯ »* (boul tău pestriț îl văzui) 14/3. *Cu boil' nu si tradzi* = nici cu boii nu-l poți mișca 54. *Bou-domnului̯* = taurul lui Dumnezeu. *Bou̯-di-baltă* = zimbru, bour, ALR. | 2°. (Plur.) Un grup de stele care iese la revărsatul zorilor. *Boil' i̯es lă darea zorl'i.* [Și: **bu̯ău̯** m. 5/75. D e r i v a t: **boutšúc** m. (dim.)].— Din lat. **bŏvus, -um, (= bos),* arom. *bou̯.*

Bou̯réu̯ (pl. *-ur*) a. Horn, locul pe unde iese fumul. ALR. 684. Cf. b u d ž e n i c. Pentru etim. cf. b o r e, *borè,* (arom. *burie*).

Boutšcúc m. v. *bou̯.*

Boz m. Soc. *Boz di i̯avur* (floare de platan) 4/18. [D e r i v a t: **buzél** (bg. *bozel,* Pančev, 29) m. = soc, flaore cu fructe negre, cf. b u z e a i̯. *Buzelu mari* 2/X]. — Din bg. *boz,* (arom. *boz*).

²**Boz** Nume de mahala în Nânta, (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Bózǎ f. Bragǎ. [D e r i v a t: **buzǎdźiịǎ**, (Lumnița) **buzǎdźóịǎ** m. (tc. *bozağy*) bragagiu]. — Din tc. *boza*, (arom. *bozǎ*).

Bra interj. v. *bre*.

Brǎcǎ (pl. *brǫts*) f. Baltǎ micǎ, bǎltac. *Ștịucnịị cu pitšoru ǎn brǎcǎ* (mǎ înfundai cu piciorul în baltǎ). Com. I. L. — Derivat din *barǎ?*

Brǎcǎzúm a. Brǎcinar, cingǎtoare de izmene. *La scǫsi prǎcǎzūmu* 2/28. — Din gr. μπρακαζούνι, (arom. *pǎrcǎzone*).

Brad m. Brad (numai în) *Bradzdi-tšireș* n. loc. (Lugunța), *Curu-di-brad* n. loc. (Huma), *Brǎdét* ib. — Cf. alb. *bres*, (arom. *brad*).

Brǎdǎvítsǎ f. Negel; pecingine. Se zice și l i š ǎ. ALR. 1654. [Și: **brǎduvítsǎ** f.]. — Din bg. *bradavica*.

Brǎdét v. *brad*.

Brǎduvítsǎ f. v. *brǎdǎvitsǎ*.

Brádvǎ f. Bardǎ dogǎreascǎ. [Și: **brávdǎ** f. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53)]. Com. H. I.—Din bg. *bradva*.

Bránǎ f. Branǎ (pentru strângerea paielor). Com. H. I. — Din sl. *brana*.

Brǎntšél m. v. *cloput*.

Brǎșleán m. Fel de arbore cu flori vinete și mici ca cireșele; se aseamǎnǎ cu liliacul. *Unǎ veaịcǎ di brǎșlean ǫngrupatǎ ǎn pimint si catsǎ* (o ramurǎ de brǎșlean...). Com. G. D. | Iederǎ. Com. T. P. — Din bg. *brǎšljan*.

Brǎsnés vb. IV. Dau fuga, mǎ reped. Com. T. P. [Și: **bǎrsnés** vb. IV]. — Din mbg. *pǎrsnah*, (aor. dela *pǎrskam*), cu trecerea lui *p* în *b* necla ǎ.

Brats a. Braț; cât poate cineva cuprinde cu brațul. *Un brats di cǫrts* 18/56. *Bratse* n. loc. (Huma). [D e r i v a t: **brǎtsișór** m. (dim.)]. — Din lat. *brachium*, (arom. *brats*).

Brǎtšcǎ f. Zbârciturǎ. Com. N. T. — Din bg. *brǎčka*.

Brǎtsișór m. v. *braț*.

Brávdǎ f. v. *bradvǎ*.

Brázdǎ f. Brazdǎ. *Și brazda ti poartǎ* 904, cf. 8/VII. [D e r i v a t: **brǎzdés** vb. IV. = trag brazde. Com. G. D.]. — Din paleosl. *brazda*, (arom. *brazdǎ*).

Bre interj. Bre cf. 13/15, 11/65. [Și: **bra** cf. 2/54; **bri** interj., cf. 2/20, 2/25]. — Pentru etim. cf. Capidan, *Aromânii*, 511.

Breág a. Suiș, deal. *Bǎtù pri un brǫg mari* (dete peste un suiș...) 10/1, cf. 11/1, 857. | Mindir, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 43). [Și: **brǫg** a.]. — Din bg. *brěg*.

Breást m. Ulm. *Sǎ ti duts pri tsela brǫstu*, 5/17. *Vrǎu breastuluị* 19/41, cf. 2/17, 17/41. — Din bg. *brěst*.

Breáz, -ǎ adj. Breaz, bǎlțat, cǎrunt, ALR. 12. *Ań am un boụ breaz* *59. [D e r i v a t: **Breáznic**

n. loc. (Huma). Com. T. P.]. — Din bg. *brěz*.

Bręg a, v. *breag*.

Bręst a. v. *breast*.

Bri interj. v. *bre*.

Britš a. Briciu. *Un chiaptin și un britš*, 5/64, cf. *7, *6, *8. *Pri britš calcă* se zice pentru unul îmbrăcat bine, fercheș, cochet 56. [D e r i v a t: **britšés** vb. IV. = bărbieresc]. — Din bg. *brič*.

Britšés IV. v. *britš*.

Brivinée m. Berneveci. [Și: **bruvinée, birnivée, binivrée, bărnăvée**]. — Din mbg. *benevrek*, (arom. *binivrets*).

Broáscă f. Broască țestoasă, cf. *37.— Din lat. **brōsca, -am*, (arom. *broască*).

Broátăc m. v. *broatic*.

Broátic m. Brotăcel. Copil mic. [Și: **broátăc** m.]. — Din lat. **brōtĭcus, -um*, (arom. *broatic*).

Brombés vb. IV. (la cusut) îndoiu de două ori, îndupăcesc ALR. 5768.

Brǫn a. Brâu. *Un cutsitāș ăn brǫn* 4/85 cf. *18, 23/39, (arom. *bărnu*).

Brǫnă f. Bârnă. [Și: bron a.]. Com. T. P. — Din bg. *brăvno*.

Brǫnză f. (Lugunța, Oșani; în celelalte comune: c a ș). Brânză. *Săptămǫna di brǫnză s. prisirnitsa*, (în Liumnița) *sirnitsa*. *Brǫnză tumnatică*, (arom. *caš tunărets*).

Bruășlea f. Barba ursului. ALR. 1952.

Brúcă f. Pușche, bubă pe limbă. *Bruca pri limbă* (blestem), ALR. 2116. *Ats ișǫ ună brucă la zęaist*, ib. 3030.

Bruinítsă f. Mătănii. *Ună zăghiiă di bruinitsă* (o pereche de mătănii) 5/78. — Din bg. *brojnica*.

Brúmă f. Brumă. *Niști uor brumă cadi și lă Avgust* (cade bruma și în August), Com. I. L. [D e r i v a t e: **brumós, -ă** adj. **ambrúm** vb. I = (despre oi) mă îmbolnăvesc păscând iarbă brumată. Com. I. L.]. — Din lat. *brūma, -am*, (arom. *brumă*).

Brumós, -ă adj. v. *brumă*.

Brust v. *bruz*.

Brusác m. v. *brusnac*.

Brușlíiă m. v. *bordž*.

Brusnác m. Pădure mică de pini; locul unde a fost odată pădure de pini. [Și: **brusác** m.]. Com. T. P. — Din bg. *brusnik*.

Bruvinée m. v. *brivinec*.

Bruz (pl. *-ur*) f. Gresie pentru ascuțit coasa, ALR. 941, cf. 5027. [Și: **brus** f.].

Buăiés vb. IV. a. Trag cu o armă, bat. Com. GH. T. b u i e s, cf. b u n ă ĭ e s.

Buău m. v. *bou*.

Búbă f. Gândac de mătase. [D e r i v a t e: **bubár** m. = crescător de gândaci de mătase; **bubál'că** f. = gândacul care trăiește mai mult în bălegare. Com. I. L. *Flǫ ună bubal'că* 15/51: *bubal'ca-domnului* = boul lui Dumnezeu, cf. v a c a - d o m n u l u i; **bu-**

bulícă f., bubulígă f. = bumbăr-di-baligă]. Com. C. I. — Din mbg. *buba*, (arom. *bubă*).

Bubál'că } v. *bubă*.
Bubár m. }

Bubrée m. v. *bubric*.

Búbric m. (In Oșani) Rinichi. [Și: **bubrée, buburée** m.]. — Din mbg. *bubrek*, (arom. *buburec*, rar *arnicl'u*).

Bubulícă } f. v. *bubă*.
Bubulígă }

Bubulítsă (neagră) Gârgăriță de pâne. (Calandra granaria L.), ALR. 6548. — Din *bubă*.

Buburée m. v. *bubric*.

Bubutés vb. IV. Bubuiu ALR. 4418, urlu. Com. T. P. [C o m p u s (cu pref.): **zăbubutés** vb. IV. = încep să bubuiu, să urlu. *Ca zăbutit-au, la fat-au tšănușă* 14/61]. — Onomatopee.

Búcă f. (La moară). Scoc, lăptoc, uluc. *Al slumnì sacu ăn bucă* (îi dete drumul sacului în scoc), 4/69, cf. 22/41, cf. 5/II. — Din lat. *bŭcca, -am*, (a om. *bucă*).

Bucăiés vb. IV. } v. *bic*.
Bucăíri f. }

Búclă f. Vas de lemn în care ciobanii își poartă apa de băut. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53). [D i m i n u t i v: **bucl'íc**, m., **bucl'ítsă** f.]. Cuvântul există la greci *μπούκλα*, la alb. *buklji*, la bulg. *bukli*, la arom. *buclă*; pentru etim. cf. Capidan, *Rom. Nom.* 173.

Bucl'ítsă f. } v. *buclă*.
Bucl'íc m. }

Bucọị (pl.) Piedecă de fier la cai. Com. G. D. — Din bg. *bukaj*, tc.

Búcur vb. (refl.) Mă bucur. *Laldi mūmă-sa si bucurără mult*, 22/73. [D e r i v a t e: **bucurọs, -oasă** (**bucuruăs**) adj. = bucuros. *Tuntsea bucuruăs fitšuăru s-dusi căsă*, 22/73, cf. 15/11, 9/44, 6/73; **bucuríl'ă** f. = bucurie. *Multă bucuril'ă* 14/51, cf. 566. C o m p u s: (cu pref.) **zăbúcur** (ză + bucur) = încep să mă bucur, mă bucur. *Tuntsę cu un mi zăbucuraș* 20/9, cf. 9/57]. —Cf. alb *lukur* «frumos».

Bucuríl'ă f. } v. *bucur*.
Bucurós, -oasă adj. }
Bucuruăs, -oasă adj. }

Bucuvál'că f. Bățul cu care se bate laptele închegat. Com. G. D. *Si u tšucneș cu ună bucuval'că* 8/50. — Cuvântul arată apropiere cu alb. *bukuvaljë*, arom. *bucuvală*, însă se depărtează ca înțeles. Din contră, mbg. *bărkalo* (dela *bărkam* « mestec ») « bățul cu care se amestecă ceva » se depărtează ca formă. Vezi și b u r v a l' c ă.

Bud m. Floare galbenă cu miros plăcut. *Budu-i galbin și miruseaști ubav*. Com. I. L. [D e r i v a t e: **budimeáncă, budumeáncă** f. = id.; **budláncă** f. = plantă ierboasă care se agață ușor ca iedera. Com. T. C. *Si leaị ună budlancă* 2/70]. Cuvântul există și în mbg. *bud*, *budimĕnka*, id.

Budăiés vb. IV. } v. *budnes*.
Budăíndăra adv. }

Budală adj. Nărod, prost. *Mai bun duşman itru, di cǫt priiatil budalǫ* (mai bine vrăşmaş şiret, decât prieten prost). *Mi flai ăn budulai*, 58, cf. 37. [Şi: **budalǫ, budulă, budălă** adj. Derivat: **budălǫe** a. = prostie, nerozie]. — Din tc. *budala*.

Budălă | **Budalǫ** | **Budălǫe** adj. v. *budala*.

Budimeáncă f. v. *bud*.

Budír m. Vas pentru apă de băut, ALR. 3964. — Din bg. *potir*.

Budláncă f. v. *bud*.

Budnés vb. IV. Imping un cal ca să pornească; (despre cal) pornesc, o iau la fugă; plec, mă iau după cineva, pornesc. *L-ancalicǫ calu di budnì di cola* (încalecă calul şi porni de acolo) 13/80. *Si budnì şi iel dupu tšitšă-sa* (porni şi el după unchiu-său). [Şi: **budăiés** vb. IV. = (despre cal) alerg. *Calu cătsǫ si budăiască*. Derivat: **budăíri** f. alergare; **budăíndăra** adv. = alergând, în fuga mare. *Iel fuzì budăindăra* 6/80]. — Din bg. *boda*.

Budulă adj. v. *budală*.

Budumeáncă f. v. *budimeancă*.

Buduváchi n. loc. (Oşani).

Buduvláchi în *Rǫpa-di-Buduvlachi* n. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 22).

Budžác m. Partea din dreapta şi stânga căminului; partea din faţă se cheamă: *curu focului*. *Iel şăzù la curu-focului pri gol loc, ară iel' la pusiră ăn budžac* 16/56. *Culcă-ti ăn budžac* 5/33. — Din tc. *buğac*.

Budžăníc | **Budženíc** | **Budžiníc** m. v. *badžă*.

Buf Bufniţă. *Rǫpa-bufului* n. loc. Păr (mai ales când este zbârlit ca al bufniţei). *Bufu ań la nălbì* (îmi albi părul) 960. (Lugunţa). [Derivate: **búfcă** f. = moţ. *Ari ună bufcă ăn vrău di cap*. Com. I. L. | Nume de floare, id.; **búfnitsă** f. = bufniţă. Com. G. D.]. — Din lat. *bufo*, (arom. *buf*).

Búfcă v. *buf*.

Bufnés vb. IV. (despre lapte). Dau în foc. *Laptili bufneaşti*. ALR. 3884. — Din mbg. *bufam*, (bg. *buham*).

Búfnitsă f. v. *buf*.

Bugár m. Bulgar 151. [Derivate: **bugărés, -eascá**, adj. = bulgăresc; **bugăreáşti** adv. = bulgăreşte, cf. slăneaşti; **Bugăríia** f. = Bulgaria. Compus: **răzbugărés**, vb. = amestec. *Uaiă răzbugărită* = oaie amestecată (ca rasă). Com. T. P.]. — Din mbg. *bugari* (plur. lui *bugarin* « Bulgar »), (arom. *vurgăr*, gr.).

Bugăreáşti adv. | **Bugărés, -eascá** adj. | **Bugăríia** f. v. *bugar*.

Buglés vb. IV. ? *Sfaca zuuă căti uneatsi bubi avem di bugliri*, B. 6.

Bugurúditsă f. Maica Domnului. *Buguruditsa cadi pri* 15 *di Avgust.* [Și: **bogoróditsă, băgăróditsă** (cf. m e s) f.]. — Din sl. *bogorodica.*

Buịà f. Vopsea, coloare. *Măntreà care ăị mărghit di buịaụă vinătă* (se uita cine este întins (murdărit) cu vopsea vânătă). 32/65. [D e r i v a t: **buịadžíịă** m. vopsitor, boiagiu. Com. T. P.]. — Din tc. *boja,* (arom. *boie*).

Buịadžíịă f. v. *buịa.*

Buịdisés vb. IV, Vopsesc, fac ouă roșii, ALR. 5786. — Din *buịà.*

Buịés vb. IV. Trag cu o armă în cineva, lovesc, bat. *Ișọră niști fur și cătsară si na buịască și mul'ts oamiń tăltšọră* (...și începură să tragă în noi și mulți oameni uciseră) 19/93. (Refl.) Mă lupt. *Toată zuụa si buiră* (luptară). — Din bg. *buham* « l vesc » s. *boĭ* « lovitură, luptă », cf. b u ă ị e s, b u n ă ị e s.

Buịmătšọt, -ă adj. Buimăcit. *Ra ca buịmătšọt di mult drum tse vea fat.* Com. I. L.

Buirdisés vb. IV. v. *buịrum.*

Búịrum interj. (turcism). Poftim, poftiți. *Buịrum ! zisi tsela tse vigl'à* (poftiți ! zise cela ce păzea) 18/42. [D e r i v a t: **buirdisés** vb. IV, poftesc]. — Din tc. pop. *buirum.*

Bujáncă f. Un fel de plantă. (arom. *pirpirună*). Com. H. I.— Din bg. *božanka.*

Bujúr m. v. *băjur.*

Búl'că f. Broboadă, ștergar, văl. *Aụ turì bul'ca din cap. Bul'că albă* 4/91, cf. 5/91, B. 5. — Din mbg. *bulka.*

Búlgur Grâu bătut bine, ca să-i iasă coaja; după aceea se fierbe și se mănâncă. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 43). — Din bg. *bulgur,* (tc.).

Buluván n. loc. (Oșani). *Pri buluvań* id. (Nânta). Com. H. I. [Și: **bulván** (pl. *-voń*) = bolovan. *Lăngă niști bulvoń* 1/53]. — Din mbg. *bolvan.*

Bulván v. *buluván.*

Bumbác a. Bumbac. *Culcă-ti tseastă seară ăn bumbac.* 8/33, cf. 9, 59. [D e r i v a t e: **bumbăchíști** n. loc. (Huma). Com. T. P. **bumbătsínă** id. (Cupa). Com. N. P.]. —Din mbg. *bumbak,* (arom. *bumbak'e*).

Bumbăchíști v. *bumbac.*

Búmbăr (Oșani) Gândac, bombar, (la albine) trântor. *Bumbăr-veardi* m. (Liumnița) cărăbuș, Ileana. Com. P. M. *bumbăr-di-baligă* m. (Liumnița) grângoașă id. — Din bg. *bumbar,* (arom. *bumbar*).

Bumbătsínă f. v. *bumbac.*

Bun, -ă adj. 1⁰. Bun (cu acest înțeles, mai des u b a v). *Tsesla fitšoru si dărọ ăn ună rūbă mult bună* (se îmbracă într'un costum foarte bun) 43/2. *Să-ń facă Petra bună* (să-mi îmbuneze pe Petra) 6/VII. *Bună zuụă nu vizură* 1/14. 2⁰. adv. Bine. *Di ịundi raụ fucaraị, junsiră... tšurbadžiị și tucu bun tricură* 19/7. *Bun vez, că nu*

ieş bureati si priieş (vezi bine, că nu eşti burete să răsari a doua oară) 595. *Bun la ndireasi* 407, cf. 247, 4/4, 2/28, etc. *Di bun mai bun* = foarte bine, excelent. *Cum tricuş? — di bun mai bun tricui* 11/2. *Cal'i rau di buń mai buń* (caii erau foarte bine, excelenți) 7/2. [Şi: s u b s t. **bun** a. = bine; **búnă** f. *Nu-i pri buna* = nu este dispus. *Tsişta uamiń nu ra pri buna* (n'au gânduri, intențiuni bune). D e r i v a t e: **bunătáti** f. = bunătate; **buníl'ă** f. = bunătate. (Negativul) **nibún, -ă** (mai rar r ọ u) adj. = rău. *Io ats feş bun, tu şa nibun să-ń fats* (eu îți făcui bine, iar tu să-mi faci rău) 3/12, cf. 10/38. *La nibun anturnọ* = s'a agravat [boala] 485; **nibuníl'ă** f. = răutate, în spec. eufemism pentru strigoiu. *Ştià un cunāc iundi şădea ună nibunil'ă* (cunoştea un palat unde şedea un strigoiu, cf. *tšărăvínă*) 10/10. *Murāru ca si spărù s-nu iiă vrină nibunil'ă* (se sperie să nu fie vreun strigoiu) 24/41; **ambunătătsọs** vb. IV. = îmbunătățesc. Com. G. D., C o m p u s e: (cu pref.) **năbunés** (nă + bun) vb. IV. = fac să fie bun, mângâiu. *La năbuneaşti şi al' zitsi* 6/26; **zăbún, -ă** (ză + bun) adj. = bine. *Printru tsină... ăi mult... zăbun* (înainte de cină este foarte bine) 6/XI]. — Din lat. *bonus, -a, -um*, (arom. *bun*).

Búnă adj. v. *bun*.

Bunăiés vb. IV. Trag cu puşca. *Dupu tsi fuzì l'epurli, cọt ver bunăià.* — Din bg. *buhnah*, cf. b u ă i e s.

Bunár m. Puț. *Turęşti ună mutšcată di carni ăn bunār* (aruncă o bucată de carne în puț) 37/2. *Deadiră di un bunar* 5/51, cf. 2/73, 28/68, 2/74, etc. *Bunaru-di-varnitsă* n. loc. (Huma). Com. T. P. *Bunaru-Neamtsăl'ă* n. loc. (Oşani). [D e r i v a t: **bunărdžọi** (tc. bunarğy) m. = lucrător de puțuri]. — Din tc. *bunar*.

Bunărdžọi m. v. *bunar*.

Bunătáti f. v. *bun*.

Bunélă f. Furculiță. [Şi: **bănélă** f. ALR. 3975]. — Din bg. *bunela*.

Buníl'ă f. v. *bun*.

Búră f. Val de apă, torent mare. *Că vinì bura, la sărì fitšoru la marzini* (... venind val de apă, îl împinse pe băiat la margine) 5/23 cf. 8/27. — Din bg. *bura*.

Burbúză f. Nevăstuică. Com. P. M. (Liumnița, încolo n i v i s t u l' c ă). Pentru etim. cf. alb. *bukljëzë*, id.

Burdžlíiă m. v. *bordž*.

Bureáti m. Ciupercă, mănătărcă. *Am ună băsearică pri un direc sta* (= bureati) *10. *Burets ăn torbă* (n'a făcut nimic). *Bureatidultsi* = burete dulce. *Bureatibălos* = burete-bălos, burete cu gust plăcut. Com. I. L. *Bureati-di-casă* s. *Bureati-di-zimnitsă* = ciupercă mare care creşte prin

locurile umede. *Bureati-di-iască* = burete de iască, babiță. *Bureati-di-arbur* = burete-de-stejar. *Bureati-di-nuc* = burete de iască. *Bureatsil'-uoilor* s. *burets-di-uoilor* = ciupercă bună de mâncat, ALR. 6404. *Buretsil' coñlor* s. *burets-di-coñlor* = ciuperci câinești. *Bureati-lăptos* = burete lăptos. *Bureati pălos* = burete usturos. *Bureati-alb* id. ALR. 6404. *Bureati-roșu* = ciupercă roșie, ib. *Bureati-vinit* = burete vânăt, bun de mâncat. *Bureati-di-lujil'* = ciuperci nebunești. *Burets-di-călincoșil'* = bureți de coloarea rodiei. *Buretsil'-puturoș* = burete puturos, mâncat de muște și de alte insecte. *Burets zorneșt*, ALR. 6404. — Din lat. **bolētis*, *-em*, (arom. *bureate*).

Burghíță f. Șurub. — Din tc. *burgi*, (arom. *burg'ie*).

Buríc a. 1°. Buric. | 2°. Pântece, stomac. *Cu dracu 'n buric amnă* (umblă cu dracul în pântece) n'are intențiuni bune, are gânduri rele 6. *Pri gol buric* = pe nemâncate, cu stomacul gol. | 3°. Inimă, minte, gând. *Iel buricu tsirea si-la veadă* (el vroia să le vadă mintea) 23/31. *Al' si lipì la buric* (i s'a lipit de inimă) 8/64, cf. 32/51, 4/56, 613, 751. [D e r i v a t: **buricós, -oasă** adj. = de inimă, curagios]. — Din lat. *umbilīcus*, *-um*, (arom. *buric*).

Buricós, -oasă adj. v. *buric*.

Burnés vb. IV. (refl.) Dau să fac ceva, mă năpustesc. *Defu burnì* 23/55. [Și: **bărnés** vb. IV].

Burọs vb. IV (refl.) Mă lupt (la trântă). *Porcu cu răslānu si burau toată zuua* 31/39. *Si burọră* 29/39, cf. 19/80, 279. [D e r i v a t: **burări** f. = luptă trântă. *Cal'il' si pl'usnira lă burărea* 13/80. C o m p u s e (cu pref.): **ạmburós** (ạn + buros) (Liumnița), **mburós** id., **zăburọs** (ză + burọs) = încep să mă lupt, m'apuc la luptă, la trântă. *Și si zăburọră cal'il'* 7/80; **răzburọs** vb. (după mbg. *războram se*). IV = mă pun strașnic pe luptă]. — Din bg. *borja*.

Bursác N. loc. (Nânta).

Bursúc m. Bursuc. Com. I. L.— Din tc. *borsuk*, (arom. *bursuc*).

Burún m. Deal. *Burunu-di-varnitsă* n. loc. (Huma). Com. T. P.— Din tc. *burun*.

Burút a. v. *bărnut*.

Buruvál'că f. } v. *burnes*.
Buruvés vb. } v. *burnes*.
Burval'că f. } v. *burnes*.

Burvés vb. IV. Mestec, amestec, (refl.) mă amestec. *Nu-i bun s-ti burveș ạn domnului lucru* 13/60. *Turim burvindara* (turnăm, amestecând), B. 1, cf. 15. [Și: **buruvés** vb. IV. D e r i v a t e: **burvít, -ă** adj. = amestecat; **burviturá** f. = amestecătură. *Din tseastă burvitură vem... ziian* (din această amestecatură...), B. 5; **burvál'că, buruvál'că** f. = lingură mare. *Tsel' frats veau ună buruval'că* 7/66]. — Din bg. *boravja*.

Buş a. Pumn, buş. *Căn au dădeà buşlu tru pimint, casa di h'er si dărà* 11/67. Cuvântul există şi în arom. *buş* (şub), în dacor. *buş: Muncit cu buşurile* (Dosofteiu, *Vieţile Sf.*), *buşală, buşitură;* de asemenea în bg. *bušnica* id., în gr. Etimologia nu e clară.

Busil'óc m. Busuioc [Şi: **busil'úc** m.]. — Din bg. *bosiljok*, (arom. *văsil'ac*).

Busil'úc m. v. *busil'oc.*

Busnés v. *butsnes.*

Bustán m. Pepene verde, cf. l' u b i n i t s ă. *La cari tritsea pri cuala, la tots dădeà bustan* 5/57, cf. 11, 12/90. — Din bg. *bostan.*

Butár m. v. *buti.*

Búti f. But de carne. *Ună būti di cārni* 19/73. — Din mbg. *but*, (arom. *bute*).

[2]**Búti** f. Bute, butoiu. *Cots-va buts di āpu* 8/74. [Şi: **bútin** m. = putină pentru lapte bătut. *An butin si bat mătinitsăli.* Com. I. L. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53), **bútim** = butin mai mare. *Lamńa biiu un butim plin cu mătinitsă* (balaurul bău o putină...) id. D e r i v a t e: **butár** m. = butar; **butítšcă** f. (dim.); **butseáuă** (plur. *butsél'*) = butoiaş. *An loc di butseauă... coşu di la moară* 6/XVII, cf. *87; **butsilúşcă** f. = fuciu. Com. C. I.]. — Din lat. *bŭttis, -em*, (arom. *bute*).

Bútim, **Bútin** m. v. *buti.*

Butişníc m. v. *buturǎ.*

Butítšcă f. v. *buti.*

Butšálă f. v. *butšǫs.*

Bútšăm, **Bútšăn** m. v. *butšum.*

Butšáva N. loc. (Baroviţa).

Butšchíiă f. Fierestrău, ALR. 1828. — Din tc. *bički.*

Butseáuă f., **Butsilúşcă** f. v. *buti*

Butšimígă f. v. *butšumigă.*

Butsmán m. Ciorchin. *Ună tipsiiă plină di butsmani* (în text greşit: *butmani*) 10/56. *Mâncai doi butsmań di uuă* (mâncai doi ciorchini de strugure). Com. I. L. - Cf. bg. *buca.*

Butsnés vb. IV. Impung, înţep, mişc, cf. a n t s a p. *Io cu sam zădurmit, tu s-mi butsneş* (eu dacă sunt adormit, tu să mă mişti) 5/34. *Nu la butsneà cu acu*, 7/34, cf. 3/69. [Şi: **busnés** vb. IV. ALR. 5663. D e r i v a t: **butsníri** f. = împungere, înţepare]. — Din mbg. *butsam*, (arom. *ambuts*).

Butsníri f. v. *butsnes.*

Butšol'ă f. v. *bătšol'ă.*

Butšóńă f. v. *butšǫs.*

Butšǫs vb. IV. Vâjâiu (vorbind de vânt), urlu. *Uzǫ iundi butšeaşti ca vint* 13/51. [D e r i v a t: **butšálă** (mbg. *bučilo*) = bucium, hang. Com. G. D., **butšóńă** f. id.]. — Din bg. *buča.*

Bútšum m. Buştean. *Un butšum* 8/16. *Lǫ un butšum* 15/87. [Şi: **bútšăm** m. = instrument cu care se scarmănă lâna. *Butšămu ari doi*

chi̯aptiń cu cari si trupeaşti lǫna ; **bútšăn** m. = scaun de cioplit, butuc, trunchiu, bedreag. Com. H. I.]. — (arom. *bučum*).

Butšumígă f. Buciniș. *Butšumiga miruseaşti ubăv şi creaşti pri locur căpinoasi.* Com. I. L. [Și: **butšunígă** f.].

Bútură f. Boală la cai și la animale mari. [D e r i v a t e: **buturníc, butirníc** m. id. Com. T. P. **buturáchi** m. = Bubă rea. *Răslănitsa veà un buturăchi și buturăchi̯u fu ạntsăpat* (... avea o bubă rea) 18/40]. — Din bg. *butur*, (arom. *butur*).

Buturáchi, **Buturníc** } m. v. *butură*.

[2]**Buturníc** m. Buturugă. Cantitatea cât încape într'o mână, pumn. *Ca si dusi... di-l' pusi un buturnic la poartă* 26/32. — Origine obscură; are aceeași tulpină *butur* ca în *buturugă*.

Búză f. Buză. [D e r i v a t: **buzǫs** vb. IV. = mă busumflu. C o m p u s: (cu pref). **năbuzǫs** (na + buzǫs) refl. = mă busumflu. *Tsi şa ti năbuzoș* (ce te-ai umflat așa)]. Com. I. L. — Cf. alb. *buzëă*, (arom. *budză*).

Buzădžíi̯ă m., **Buzădžói̯ă** m. } v. *bozǎ*.

Buzdugán a. Buzdugan. — Din bg. *bozdugan*.

Buzeá̯i m. v. *buzeal'*.

Buzeál' m. Un fel de plantă care crește, câte odată, înaltă cât un arbore. Fructul ei este un bob negru, rotund și mic. [Și: **buzeá̯i** m.]. — Din bg. *bozĕi*.

Buzél m. v. *boz*.

Buzmunéz vb. I. Mă supăr. *I̯eș bun să nu ti buzmunez* (să nu te superi) 5/22. — Dela *buză?*

Buzǫs vb. IV. v. *buză*.

C

Ca conj. 1⁰. Ca, întocmai, la fel ca. *Uzǫ i̯undi butšeaşti ca vint* (auzi unde urlă ca vânt) 13/51. *Ca 'n cotšină rănit*, 148, cf. 4/24. | 2⁰. Când. *Ca-l'-tsi stimnì* (când i se întunecă) 2/17. *Ca vinì bură...* 5/23. *Cmo ca ạmbătărnii̯* 8/36, cf. 2/35, 2/III, 8/IV. | 3⁰. După ce (de cele mai multe ori înlocuiește construcția participiului prez.). *Și ca si dusi căsă* (ducându-se acasă) 12/32, etc. | 4⁰. (rar) Câte. *Fitšoril' ruptsiră ca una mẹră, ạtsi ạș dusiră pri pulată* (Băieții rupseră câte un măr, apoi...) 13/19. [Și: **că** (s. **cạ**). | C o m p u s e: **cacúm** conj. = întocmai ca, la fel ca. *Cacum ăi̯ tseastă chi̯oșă.* **cacǫn** = ca și cum, ca și când. *Cacǫn mo la ved.* (Ad. 2⁰) **cări** (**cári**) adv. = când (mai rar cu înțelesul de) dacă. *Searta, cări si ti cultsă* (seară, când te vei culca) 2/70, cf. 6/39, 5/67, 5/68. (Ca compoziție și însemnare, este identic cu arom. « cara » cu înțelesul de « dacă » și

mai rar, « când ». Citatele de mai sus se pot traduce în arom.: « Seara cara (s. di cara) s-ti badz... » « Cara s-vreị s-fudz »]. — Din lat. *quam*, (arom. *ca*).

Cạ } conj. v. *ca*.
Că }

²**Că** conj. Că, căci, pentrucă, fiindcă, de oarece. *Nu ti pot scundiri, că la ịel miruseaști la bătizat ụom* (nu te pot ascunde, fiindcă lui îi miroase a om botezat) 8/80. *Să nu ti pucats ănsus, că să-ts cadă spin* 5/30. — Din lat. **qua* (<*quia*), arom. *că*.

Căbaịtlíịă adj. v. *căbāt*.

Căbát a. Vină. *Tse căbati ăń ari daratǎ* 24/68. [Și: **căbāte, căbāti** f. | D e r i v a t e: **căbātlíịa căbaịtlíịa**]. — Din tc. *kabahat*, (arom. *căbịete*).

Căbāte }
Căbāti } v. *cabāt*.
Căbātlíịa }

Cabíl adv. v. *cabul*.

Cabúl adj. Primit, iertat. *Aị, moị ạń its căbul, l'irtat căbatea* (ai, acum, vă primesc, vă iert vina) 1/68. [Și: **cabíl** = posibil. *Nu-i cabil* = nu-i cu putință. D e r i v a t e: **căbuldisés** vb. IV. = primesc. *Tse vinì dă la Domnu, căbuldisim*, 208]. — Din tc. *kabul*, (arom. *căbule, căbile*).

Căbuldisés vb. IV. v. *cabul*.

C... c interj. Țipătul găinii, când vine uliul. ALR. 5702.

²**Cac** vb. I. Cac. *Lu odză măgār liri cacă* 7/24, cf. 420. [D e r i v a t: **căcát** m. = căcat 9/20; **căcătšós, -oasă** adj. = căcăcios]. — Din lat. *caco, -are*, (arom. *cac*).

Cácă f. (In limbajul copiilor). Tot ce nu-i bun de mâncat. — Din it. *cacca*, (arom. *cacă*). Cuvântul se găsește în toate limbile balcanice.

Căcărắscă f. Coțofană. — Din gr. *καρακάξα* (arom. *caracacsă, hărăhastă, hărăhacsă*).

Căcăréz vb. I. v. *cătcărez*.

Căcát m. }
Căcătšos, -oasă adj. } v. *cac*.

Cacǫn v. *ca*.

Căcǫt m. v. *cucot*.

Căcútcă (di căntar) f. Greutatea cântarului ALR. 4279.

Cad vb. II. Cad. *Să nu ti pucats ạnsus, ca să-ts cadă spiń ăn ụocl'i* 5/30, cf. 6/5, cf. 27/2. *Cad ăn moń* = ajung în mâinile cuiva. *Ań căzuș ăn moń, s-ti dar ca di fărtat.* [D e r i v a t e: **cădeári** f. = cădere; **căzút, -ă** adj. = **căzút** (cf. 22/4), (fig.) suferind, bolnav, adică care a căzut, care zace în pat). *Di un an ăị căzut și ancă nu-l' treatsi ; căzut di năfară* = leșinat, căzut în nesimțire, epileptic; **căzătúră** = cădere. C o m p u s: (cu pref.) **iscád** vb. II. (după bg. is-padam) = scad, sărăcesc 307, ALR. 2355; **iscădeári** f. = scăpătare; **iscăzút, -ă** adj. = scăzut, sărăcit; **iscăzătúră** f. = sărăcire]. — Din lat. *cado, -*ēre*, (arom. *cad*).

Cădănúșă f. | **Cădănúșcă** } v. *cădọnă.*

Cădeári f. v. *cad.*

Cădel'că f. Tort de lână vopsit în roșu. Com. V. J. — Din bg. *kădelja.*

Cadifè f. Catifea. *Să-ń dară fustan di mătasi... prigatš di cadifē* 10/XVI, cf. 3/XI. — Din tc. *kadife*, (arom. *cădifee*).

Cadíi̯a m. (Turcism) Cadiu, judecător turc. Com. T. P. — Din bg. *kadija* (tc. *kady*), arom. *cadì.*

Cadọnă f. Cadână. *Cadọnă lọ ună zaghii̯ă di izmeani, li ampl'ù di pāri* 7/35, cf. 1, 4/24, 6/35. [D e r i v a t: **cădănúșcă** f. = nume de pasăre cu o «tufcă» la gât; nume de insectă, musculiță. Com. I. L. (cu această din urmă însemnare (Lugunța) și **cădănúșă** f.]. — Din tc. *kadyn.*

Cadọr adj. In stare, capabil. *Ăi̯ cadọr si facă tot* (este în stare să facă tot). Com. I. L. — Din tc. *kadyr*, (arom. *cadîre*).

Cádru a. Portret, tablou. *Veà băgată la făntănă căti un cadru* 41/65. — Din it. *quadro*, (arom. *cadru*).

Căfál v. *caval.*

Căfărés vb. IV. | **Căfărnítsă** f. } v. *cufăres.*

Cáfcu adv. 1°. Ce fel, ce fel de. *Pri̯ubidì... să vẹdă cafcu tšireș ari* 4/18. *Cafcu tšọu̯li tser tu Teghiu?* (ce fel de ghete...) 1/XI. | 2°. Cum. *Și si fẹsi... un an cafcu n'ọri* (și se făcu un han, cum nu există) 4/25. *Vẹ un cunac cafcu nu vẹ nitsi un pāșă* 1/15. — Din mbg. *kakvo.*

Cafè Cafea. *Saldi trei̯ ser durmì ... trei̯ căfeur bii̯ù* 5/IV. [Și: **cavē** a. *Beà un cavē'*. D e r i v a t: **cafedžíi̯a** m. = cafegiu]. — Din tc. *kahve*, (arom. *căfee*).

Cafedžíi̯a m. v. *cafe.*

Căféz a. Colivie. *Ạmpiratu ạl' feasi un căfez di furlină* (îi făcu o colivie de aur) 6/49, cf. 8/39. — Din tc. *kafes*, (arom. *căfase*).

Căfoári f. v. *cufăres.*

Caft vb. I. Caut. *Tse mul'are caftsă bre?* 11/65. [D e r i v a t: **căftári** f. = căutare]. — Din lat. **cavĭto, -are*, (arom. *caftu*).

Cái̯ăr | **Cái̯er** } a. v. *cair.*

Cái̯gănă f. Jumări de ouă *Na izgustim cu turtă caldă și cu cai̯gănă* 8/69, cf. 439. — Din tc. *kajgana.*

Caíl în expresia *si fatsi di cail* = primește, admite, aprobă. Com. T. P. [D e r i v a t: **cailọc** a. = aprobare, primire]. — Din tc. *kail*, (arom. *căile*).

Cailọc v. *cail.*

Căimác a. Caimac. — Din tc. *kajmak*, (arom. *căimac*).

Căimăcám, m. Subprefect. — Din tc. *kajmakan*, (arom. *căimăcam*).

Cáir a. Caier. *La pusi cairu pri furcă* (puse caierul pe furcă). [Și:

(Liumnița) **cáįăr, cáįer** a.]. — Din lat. **carium*, (arom. *cair*).

Cáįstur m. Denumire pentru bărbat. *Ăń am doŭă caįsturitse, doį caįstur... și doį cucurets*, *11. [Derivat: **cáįsturitsă** f. = nume pentru femee].—Din bg. *kastor*, *kastorica*.

Cáįsturitsă f. v. *caįstur*.

Cał m. La *ąncărcǫ calu* 2/5. *Įundi sa cal'il'* 10/5. *Al' joacă calu* (are trecere, este cu autoritate) 72. [Plur. și *caį*, art. *caįl'*. (In Țârnareca) **cáŭ** m. (art. *caulu*) 15/64, 16/68, 21/65. Derivate: **călár** m. = mânător, conducător de cai, ALR. 5486; **căltšǫc, căltšúc** m. = călușel. Com. G. D.]. — Din lat. *caballus*, *-um*, (arom. *cal*).

Călafér m. v. *cărănfil*.

Căláį a. Cositor. *La li stupǫ urecl'ilį cu călaį* (li le astupă urechile cu cositor). — Din tc. *kalaj*, (arom. *călaįe*).

Călăįğóįă m. Căldărar, spoitor, ALR. 4257, cf. 6518. — Din tc. *kalajği* (arom. *călăiği*).

Călămár a. (pl.—*mǫr*). Călimări. *Cu călimaru 'n brǫn și cu tifteru'n mǫń*. Com. I. L. — Din gr. *καλαμάρι*, (arom. *călimară*).

Călámi f. pl.—*lǫm*. Țeavă. *Călǫmli si dară di trăscă* (țevile se fac din trestie). [Derivat: **călămusíri** f. (la țesut) = letcă. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 54)]. — Din gr. *καλάμι*, (arom. *călame*).

Călămusíri f. v. *calami*.

Călár v. *cał*.

²**Călár** adv. v. *ąncălar*.

Călátšcă f. v. *călǫtšcă*.

Călăúz m. Spion, călăuză. *Călăuzu l'a purtà pri urmanu des* (Călăuza îi purta prin pădurea deasă). Com. I. L. — Din tc. *kylavuz*, (arom. *călăuze*).

Călăvítră f. Cristelniță în care se botează copii, ALR. 2732. — Din gr. *κολυμπήθρα* (arom. *culimbiθră*).

Calbalǫc a. Calabalâc, mulțime multă. *La băsearică vea mult călăbălǫc ŭaltăr*. Com. I. L. — Din tc. *kalabalyk*, (arom. *călăbălîk'e*).

Calc vb. I. 1⁰. Calc. *Calcă-u sub pitšor* (nu deschide vorba). *Calc daviįa* (mă înfățișez la județ, la tribunal). | 2⁰. Trec peste, iau rândul altuia. *La călcǫ frati-su ș-soră-sa* (a trecut peste frate-său...) 961. [Derivate: **călcári** f. = călcare; **călcát, -ă** adj. = calcat]. — Din lat. *calco*, *-are*, (arom. *calcu*).

Călcári f. } v. *calc*.
Călcát, -ă adj. }

Călcǫń a. 1. Călcâiu. Coltuc de pâine. *Călcǫń di plătsintă ili di sărliįă*. Com. G. D. — Din lat. *calcaneum* (arom. *călcîńu*).

Cald, -ă adj. Cald, (fig.) bogat. *Ăį cald tsista* 74. *Na izgustim cu turtă caldă* 8/69. [Derivate: (aromânism în Țârnareca): **căldúră** f. Com. V. J. cf. căloari, **căldurós, -ă** adj.]. — Din lat. *caldus*, *-a*, *-um*, (arom. *caldu*).

Căldărár m. v. *căldari*.

Căldári f. Căldare. *Pusiră căldarę pri foc și lară s-la dară băcădarnic* 19/6. *Căti ună căldari* 6/19. [D e r i v a t e: **căldărár** m. = căldărar; **căldărúș** a., **căldărúșcă** (dim.) f. *Tricù popa pri la casi cu căldărușca*]. — Din lat. *caldaria, -am*, (arom. *căldare*).

Căldărmǫ f. Caldarâm Com. P. M. — Din tc. *kaldarym*. (arom. *căldărmă*).

Căldărúș a. } v. *căldari*.
Căldărúșcă f. }

Căldúră f. } v. *cald*.
Căldurós, -ă adj. }

Călém m. Corn de vânătoare ALR. 4966. — Din tc. *kalem*.

Căléș, -ă adj. (mai cu deosebire la oi) Oacheș. *Singuru vut tse ș-la veà ra ună ụaiă căléșă* (... era o oaie oacheșă). || (Pentru oameni) Bine făcut, frumos. Com. I. L. [D e r i v a t: **căléșă** f. nume de oaie, capră]. — Din bg. *kaleš*, (arom. *căleșă*, despre oi).

Căléșă v. *caleș*.

Cálfă m. Calfă. Com. T. P. — Din tc. *calfa*, (arom. *călfă*).

Cáli (pl. *-l'ur*) f. Cale, drum. Com. T. P. — Din lat, *callis, -em*, (arom. *cale*).

Calịánc adj. *prun calịanc*, cf. p r u n.

Călimérá f. (Grecism) Calimera. *Ạu sparsiră calimera* (s'au certat).

Călínc m. v. *călincă*.

Călíncă (pl. *-ints* și *-inchi*) f. Rodie. *Am un potš plin di mirdžani roși* (= călinca) *12. [D e r i v a t e: **călínc** m. rodiu. *Sădịị un călinc ăn gărdină*. Com. I. L.; **călincós, -oasă** adj. = ca rodia, în forma rodiei]. — Din bg. *kalinka*.

Călincós, -oasă adj. v. *călincă*.

Călindár m. Calendar, ALR. 2399.

Călisár m. } v. *călises*.
Călisárcă }

Călisés vb. IV. Invit (pe cineva), îl poftesc să vină. [D e r i v a t e: **călisíri** f. invitație; **călisít -ă** (negativ: **nicălisít**) **-ă** adj. = invitat, chemat; **călisár** m. = (la nuntă), cel care se duce să invite lumea la nuntă, vornicel; **călisárcă** f.]. — Din mbg. *kalesvam* (<gr.)

Călisíri f. } v. *călises*.
Călisít, -ă adj. }

Călít, -ă adj. Călit. *Ụom călit* (frecat, deprins cu nevoia). *Ăị călit la toati* (nu-i pasă de nimic) 77. — Din pal os'. *kaliti*.

Căloári f. Căldură. *Junsiră ăn un comp... ra mult căloari...* (...era multă căldură) 2/73.—Din lat. *calor, -ōrem*, (arom. *căloari* și *căroare*).

Calǫp a. Calapod, bucată, cf. ALR. 6514. *Leà un călǫp di săpun* 8/38. | (La fierărie) Praftura. Com. H. I. [Și: **caláp**. Com. T. P.]. — Din tc. *kalyb*, (arom. *călĭpe*).

Calǫtšcă f. Paloș. *Si-l' tser ună calǫtšcă* 5/78, cf. 18/8, 31/18. [Și: **călátšcă** f. *Cǫn trăgnì călatšca* 12/24]. — Din bg. *kalăčka*, (arom. *călăčcă*).

Calp, -ă adj. Calp, fals. *Calpa pārā nu peari* (iarba rea nu piere). [D e r i v a t: **călpăzán, -ă**] — Din tc. *kalp*, (arom. *calpe*).

Călpăréşt adj. pl. (despre oi) Cu urechile lăsate în jos, blegi. Com. T. P. Pentru *clăpăreșt* din bg. *klapam*. Cf. și *oklapnuvam* « devin bleg. prăpădit ».

Călpăzán, -ă adj. v. *calp*.

Căltšóc m. } v. *cal*.
Căltšúc m.

Călúgăr m. Călugăr. [D e r i v a t: **călugărítsă** f. = călugăriță. *Ună călugăritsă cu ună cusitsă* (= tigańe) *84]. — Din bg. *kaluger*, (arom. *călugăr*).

Calúp a. v. *calǫp*.

Cămălătki pl. Panglică îngustă, ALR. 3361. Cf. t ă n t e l ă.

Cămáră f. Dulap făcut în perete. *Ca vinì mul'area căsă, vizù ăn cămară nu-i cătšuụa* 5/44. | **Cămar** pl. n. loc. (Barovița). — Din bg. *kamara*.

Cămăşíc m. Biciu. *Al' deadi cǫtivà cu cămășicu*. Com. I. L. [Și: **cămşíc, cămşícă** f. — Din bg. *kamšik*, (arom. *cămșik'e*).

Cămáts pl. (la pescuit) Lemne lungi care servesc la prinsul peștilor.

Cămbáńă f. Clopot (la biserică). *Ca zătšucǫ cămbana, toată bărbătimea si dunǫ la băsearică* (când a sunat clopotul, toată lumea s'a adunat la biserică). Com. I. L. — Din bg. *kambana* (gr. *κάμπανα* <lat. *campana*), (arom. *cîmbane*).

Cămeáşă f. Cămașă. *Tsea mul'ari l'i răpì la bărbată-su cămēș* 19/31. *Aș li știrnù cămeșli ăn coșu...* 22/41, cf. 16/65, 962. [D e r i v a t: **Cămăşǫtšcă** f. = cămășuță. Com. I. L.]. — Din lat. *camĭsia, -am*, (arom. *cămeașă*).

Cămílă f. Cămilă. *Nalt cǫt ună cămilă* (înalt cât o cămilă). [D e r i v a t: **cămilár** m. = cămilar. *Un cămilar discărcǫ turlịi turlịi ǫntiriur* (un cămilara descărcat tot felul de mărfuri (țesături). Com. I. L.]. — Din bg. *kamila*, (arom. *cămilă*).

Cămilár m. v. *cămilă*.

Cămişǫtšcă f. v. *cămeașă*.

Cămpinés, -ă adj. }
Cămptšác m. } v. *cǫmp*.
Cămpunés, -ă adj. }

Cămşíc m. } v. *cămășic*.
Cămşịcă f.

Căn adv. v. *cǫn*.

Cáńă f. Barză albă.

Cănáp v. *cunap*.

Cănátă f. Urcior, vas pentru vin. Com. T. P. — Din bg. *kanta?*

Căndíl' a. Candelă. *Căndil'u ardi antru somt* (candela arde înaintea icoanei). Com. P. M. *Căndil'-di-gaz* = opaiț. Se mai numește și p o t š d i - g a z. [D e r i v a t: **căndil'ár** m. = țârcovnic. *Căndil'aru li prinsi căndil'ăli*]. — Din bg. *kandilo*, (arom. *căndilă*).

Căndil'ár m. v. *căndil'*.

Căndisés vb. IV. trans. Induplec, conving pe cineva. *S-ti duts s-ạụ căndiseș feata*, 3/38. *Și mul'area la candisì* (... îl convinse) 10/85. cf. 6/38, 17/64. | Primesc, consimt (cu acest înțeles și refl.) *Izmichịaru nu si căndisì* 16/4. [Derivate: **căndisíri** f. = înduplecare, convingere; **căndisít, -ă** adj. = înduplecat, care consimte. Forma *lăcăndises* dată de Candrea nu există; ea este pentru *la* (= îl) *căndises* = îl conving]. — Din bg. *kandisvam*, (tc.) cf. gr. *καντίζω*, (arom. *căndisescu*).

Căndisíri f. } v. *căndises*.
Căndisít, -ă adj. }

Cándže f. Prăjină de fier întoarsă la un capăt. Com. T. P. — Din tc. *canğe*, (arom. *canğă*).

Cănés vb. IV. Poftesc, îmbiiu. ALR. 435. [Și: compus (cu pref). **pucunés** vb. IV. (bg. *pokanja*:) *La pucunịị și di măncari și di beari*, ib. 436]. — Din bg. *kanja*.

Cănlíịă adj. Rău, crunt, sângeros. Com. G. D. — Din tc. *kanli*.

Cănt vb. I. v. *cǫnt*.

Căntár (pl. *-ară*) a. Căntar. *La trasiră cu căntaru* (îl cântăriră). — Din bg. *kantar*.

Căntári f. }
Căntát, -ă adj. } v. *cǫnt*.
Căntătǫr m. }
Căntătúră f. }

Cap a. 1⁰. Cap. *Tsela șărpi veà șapti capiti* 5/74. *Am ună leaịcă cu șapti gaurị* (= capu) *14. *Tsi ts-aị ligat capu, Toșu* (ce ți-ai legat capul...) 1/IV. *Di cap* = de fiecare, de persoană 105. *Cap di steană* = cap gros 55. *Dar capu* = mă îmbăt 101. *Ạụ scot ăn cap* = o duc la bun sfârșit 102. *Sirbes pri cap* = fac după capul meu, după mintea mea, 100. *Ạń si deadi di cap* = am dat cu capul de perete, 87. *Ạń bat capu di rǫpă* = mă muncesc cu mintea, 83. *Ș-rup capitli* = se ceartă, se mănâncă, 84. *Ạń pun capu sub uscat* = mă adăpostesc. | 2⁰. Șef, căpetenie, fruntaș. *Noị im capitli la cătun*, 964. [Diminutive: **căptšǫc, căptšúc** m. Com. G. D.]. — Din lat. *caput*, (arom. *cap*).

Căpác a. Capac. *Antrǫ ăn bunar și tsela... ạl' la lăsǫ căpacu*, 6/51, cf. 22/55. *La toati căpac află* = răspunde la toati 108. *Al' pusi căpac* = i-a astupat gura 965. | Căpută la ghete. *Să pun căpacu* (încăputez ghetele), ALR. 3348. | Ochelarii la cal, ALR. 5520. — Din tc. *kapak*, (arom. *căpak'e*).

Căpătsǫnă f. Căpățână de ceapă s. de usturoiu. Com. G. D. [Diminutiv: **căpătsănítšcă** f.]. — Din lat. **capĭtīna, -am*, (arom. *căpătsînă*, rar).

Căpélă f. Pălărie. — Din bg. *kapela* (arom. *căpelă* it.).

Căpéstru a. Căpăstru. Com. G. D. — Din lat. *capĭstrum*, (arom. *căpestru*).

Căpíc m. Monedă de 20 de bani, cf. p i a s t r u, g r o s. *La mini nu-ń deadiră... vrin căpic*, 6/54. —

Capidán m. Şef de haiduci, de hoţi. *Capidanu tuntsịa si sculǫ ăn pitšoari* 8/77, cf. 13/7. — Din mbg. *kapidan*, (arom. *căpidan*, gr.).

Căpínă f. Mur spinos, mură. *Ịo la trag ăn mătasi, ịel fuzi ăn căpină*, 82. [D e r i v a t: **căpinós, -oasi** adj. = spinos. *Butšumiga creaşti pri locur căpinoasi.* Com. I. L.].—Din bg. *kăpina*, (cf. dacor. *Câmpina*).

Căpíncă f. Mură. Cf. c ă p i n ă, — Din bg. *kăpinka.*

Căpinós, -oasi adj. v. *căpină.*

Căpisteári f. Căpistere. *Pǫnea si frimintă ăn căpisteari.* [Şi: **cupisteári** f. ALR. 3981]. — Din lat. **capĭstēria*, (arom. *căpisteare*).

Căpitoń a. Pernă. *Lăngă căpitoń vizù dǫụă meari di furlină* 13/77. *L'u pusi la căpitǫń* 17/33. *Nu-l' fuị căpitǫń*, 64. [Şi: **căpitǫń, cupitǫń** a.]. — Din lat. *capitaneum*, (arom. *căpitiń*).

Căpnés vb. IV. Pic, cad jos, (fig.) leşin de râs, 109. — Din bg. *kapvam*, (aor. *kapnah*).

Cápră f. Capră. *Am ună bābă pri ịundi treatsi coti un bob ąl' scapă* (= capra) *15. *Capră-divă* = căprioară .Com. G. D. [D e r i v a t e: **căprár** (lat. *caprarius*) m. = căprar; **căprínă** (lat. *caprīna*) f. = lână de capră. Com. G. D.; **căprutínă** f. = carne de capră; **caprítsă** (dim.)]. — Din lat. *capra, -am*, (arom. *capră*).

Caprár m.
Căprínă f.
Căprítšcă f.
Căprutínă f.
} v. *capră.*

Cáptsă f. Un fel de ciur fără găuri. *S-ts-u dar captsă coaja* (o să-ţi fac pielea ciur), 81.

Căptšǫc m.
Căptšúc m.
} v. *cap.*

Căpúşă f. 1. Căpuşe. Când căpuşa este mai mică, se numeşte c ă r t š a n. Com. C. I. *Aụ curà ụaịa di căpuşă.* | Podoabe de argint ce poartă femeile la piept. | Mătănii cu boabele de culoarea cenuşie şi forma căpuşelor, cf. b r u i n i t s ă. [D e r i v a t: (Huma) **căpúşnits** m. pl. = căpşune, fragi, cf. p ă t ă r o g. Com. T. P.]. — Cf. alb. *këpushë.*

Căpúşnits m. pl. v. *căpuşă.*

Căpútšcă f. Glugă. — Din bg. *kapa.*

Car a. Car. *Bărbātu cu caru si ducă...* 115. | Roabă. Com. C. I. — Din lat. *carrum*, (arom. *car*, ra).

Cara-arāp m. Harap-negru cf. r a p, r ă p i n ă. *Vini lānt rāp cari ąị ra numea Cara-arāp*, 3/80. — Din bg. *kara-arap* (tc.).

Cărăbátšcă f. Nume de insectă, cărăbuş, Com. T. P. — Din bg. *karabačka.*

Caracǫl (pl. *-oali*). Strajă. — Din tc. *karakol*, cf. c ă r ă u l, (arom. *cărăcole*).

Caradžova n. de ținut. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 6).

Cărăghiǫ́z m. Caraghios. Com. T. P. — Din tc. *karagjöz*, (arom. *carag'oze*).

Caraiáni N. loc. (Cupa).

Cărălúș m. (Oșani). Scripete, cf. scripeati. [Și: (Oșani) **cărlúș, cărlăúș** m., (Huma). **cărúl'** a.]. — Din gr. *καρούλι* (arom. *cărul'*, *căruș*).

Cărămán m. Nume de câine păstoresc. *Și cărămanu ca la'ncălicǫ, lă feasi cumati lupu.* — Din tc. *karaman.*

Cărămílă N. loc. (Huma), Com. T. P.

Cărănfíl' m. Calonfir, garoafă. *Cărănfil'u no-ari flor, ama miruseaști ubăv.* [Și: **călafér** m. (Liumnița). Com. P. M., din mbg. *kalofer*]. — Din bg. *karanfil*, (arom. *cărănfile*).

Cărăntíịă f. (pl. *cărăntiịli* di porc) = măruntaie). ALR. 751.

Cărár (în expresiunea) *un-cărar* (într'una, mereu). *Tsăpà un cărar*, 3/78, cf. 11/35, 25/41. — Din tc. *karar*, (arom. *cărare*).

Cărăúl m. Sentinelă, gardă de noapte. Com. T. P. — Din tc. *karaul*, cf. caracol, (arom. *cărăule*).

Cărăúš N. loc. între Oșani și Birislav. Com. GH. T.

Cărbunár m. } v. *cărbuni.*
Cărbunárcă f. }

Cărbúni m. Cărbune. *Tse cărbuni ąnvălit-ăi* (ce cărbune învelit este) 110, cf. 932. [Derivate: (Țârnareca) **cărbunár** (lat. *carbonarius*) m. = cărbunar; **cărbunárcă** f. = cărbunăreasă, ALR. 6507]. — Din lat. *carbo*, *-ōnem*, (arom. *cărbune*).

Cărcăịés vb. IV. Croncănesc. — Din bg. *krăkam.*

Cărcatš adv. Pe spinare, pe spate. *La lai ăn cărcatš, la lai ăn tšuș*, 966. — Din mbg. *gărkač*, (arom. *ngărcač*).

Cărcătšenés, -ă adj. (despre oi) Mare cu lâna lungă și aspră. Com. G. D. — Din *Cărăcăčan* (pentru *Sărăcăčan*, numele unei populațiuni aromânești grecizate, cf. Capidan, *Aromânii*, 14).

Cărclǫc m. Monedă turcească de 40 de parale. Cf. căpic, groș. Com. G. D. — Din tc. *kyrklyk.*

Cărcóndžă f. Poreclă pentru orice femee rea, cf. neagră, tšăncorcă. Com. I. G., stafie. Din bg. *kărkondžul*, cf. G. Meyer, *Etym. Wb. d. alb. Spr.* 179.

Cărd a. Cârd. *Cărdur di ụoĭ* 2/56. [Și: **crăd.** Derivate: **cărdár** m. = sâmbraș ALR. 1793; **cărdárcă** f. (dim.)]. — Din bg. *kărd.*

Cărdár m. } v. *cărd.*
Cărdárcă f. }

Cărfíịă f. Cuiu. *Lo un tšecan șu cărfiị șu nearsi lă zmeụ* 12/68, 22/85, 28/85. | (La războiu) cuiul ce se vâră într'una din găurile

lopăţicei, spre a împiedeca sulul de a se da înapoi. Com. H. I. — Din gr. *καρφί*, (arom. *cărfie*).

Cărgúi̯ m. 1⁰. Un fel de uliu, cf. s m ă d ž a l' c ă. 2⁰. Joc copilăresc. Se prind mai mulţi copii de haină, formând un şir mare şi având un « cap » (= şef), care îi păzeşte. In urmă vine un *cărgul'* şi cere şefului un puiu. Acesta, nevoind să-i dea, *cărgul'-ul* aleargă să prindă unul şi aşa continuă mult timp până când îl prinde. Com. I. L. [Şi: **cărgúl'** m.]. — Din bg. *karaguj* (?)

Cărgúl' m. v. *cărguĭ.*

Cári pr. Care. *La cari tritseà pri cuola, la tots dădeà bustan* 5/57, cf. 4/80. *Cari-di-cari* = care mai de care. *Cari di cari si dutsęu̯*, 3/4. *Toi̯ cola si ved i̯o curui̯ mul'ari a̯u leai̯* 7/80. cf. 14/65, 31/18, 6/23. [C o m p u s: **ca-şti** = cine ştie 12/15]. — Din lat. *qaulis*, (arom. *care*).

²Cári } conj. adv. v. *ca.*
Cări }

Cărlăúş m. v. *cărăluş.*

Cărleájă f. (pl. *-lej*) Păduche-de-viță, cf. c ă p u ş ă, c ă r t š a n. *Cătranu nu lasă carlejil' si proachiă di u̯oi̯.* Com. I. L. [D e r i v a t: **Cărleájăl'ă** = n. de fântână (Oşani), Com. I. L.]. — Din bg. *kărleš.*

Cărleájăl'ă f. v. *cărleajă.*

Cărlíg a. Bâtă ciobănească cu un cârlig de lemn la un capăt. *Tru măñ aş purtà şu un cărlig.* 12/68. *Tsi̯ala la 'ntinsi cărligu şi şarpili işò* (acela îi întinse cârligul) 1/76, cf. 24/6, (arom. *cărlig*).

Cărlítš m. v. *scărlitš,*

Cărlúş m. v. *cărăluş.*

Carmán m. Nume de câine.

Cărmés vb. Dau sare la vite (şi în spec. la oi). *Li cărmì u̯oi̯li* (le-a dat sare oilor). [Şi: **crămés** vb. IV = cărmesc vitele s. oile. Com. I. L. D e r i v a t: **cărmílă** (bg. *kărmilo*); **cărmili** (pl.) = pietrele pe care se pune sarea pentru oi, cf. s ă r o ń, id.]. — Din bg. *kărmja.*

Cărmílă f. } v. *cărmes.*
Cărmili pl. }

Cărminát, -ă adj. Scărmănat. *Lǫnă cărminată* (în text greşit: *carmină*) 9/57. — Pentru *scărminat?*

Cárni f. Carne. *La mini nu-ń deadiră nineac carni* 6/54. *Tsę carni si feęsi unǎ gǫscă* 37/2, cf. 21/16, 10/50. [D e r i v a t e: **cărnár** n. loc. (Nânta); **cărnós, -ă** adj. = cărnos]. — Din lat. *caro, carnem*, (arom. *carne*).

Cărnár m. v. *carne.*

Cărnát m. Cârnat. *La noi̯ gardurli sa di cărnats di porc*, 20/18. *Cǫn si meargă cărmats cu căi̯gănă* (când va ploua cârnaţi cu jumări de ouă), 439. — Din lat. **carnacius, -um.*

Cărnós, -ă adj. v. carne.

Cărótsă f. Căruţă. Com. G. D. [Şi: **cărútsă** f. Com. T. P.]. — Din gr. *καρότσα.*

Cărpălóg (pl. *-lǫz*) a. Un fel de lopată de lemn cu dinţi. *Si-l'*

daį cu tsista cărpălogu una 3/50. *Cărpălǫzili și lupatili si dară ăn Cojuc.* Com. I. L.

Cărpátš m. v. *cărpes.*

Cărpés vb. IV. v. *cǫrpă.*

Cárpi f. Plantă cu flori albe. Com. T. P. — Din bg. *karp.*

Cárpini m. Carpen. ALR. 1920. *Carpingros* = n. loc. (Lugunța). [Derivat: **cărpinítsă** f. = ciomag din lemn de carpen. Com. G. D.]. — Din lat. *carpĭnus, -um,* (arom. *carpin*).

Cărpinítsă f. v. *carpini.*

Cărpíri f. } v. *cărpes.*
Cărpít, -ă adj. }

Cărpulíń f. (plur.) v. *cǫrpă.*

Carșì adv. Vis-à-vis, în față. *Cāsa lor ra carșì cu cāsa la un birbēr* 3/38. [Derivat: **carșìlǫc** a. = răspuns. *Cǫn vizù că feata nu da carșilǫc* 11/46]. — Din tc. *karšy, karšylyk.*

Carșilǫc a. v. *carși,*

Cărșútă f. v. *curjută.*

Cártă (di vin) f. Ploscă, ALR. 3955. — Din bg. *karta.*

Cărtál m. Șoim, vultur, cf. vă l t u r. *Cǫn si facă cărtalu «crac», si-l' daį carni* 19/73. *Dară cum ąl' gri cartaųlu* 15/66, cf. 13/66, 21/73. — Din bg. *kartal.*

Cărtătšínă f. v. *cărtitšonă.*

Cárti f. 1°. Hârtie. *Leasi di tel' știrnuti cu carti* (lese de sârmă așternute cu hârtie), B. 3. | 2°. Scrisoare. *Ąl' vini ună carti la ąmpiratu* (îi veni o scrisoare) 8/48. *Să-ts dar ună carti* 6/85, cf. 5/55. | 3°. Carte. *La flară* [*fitšoru*] *ăn furnă și cu un brats di cǫrts* 18/56. *Un cǫmp alb cu oį negre* (= cartea) *16. [Pl. *cǫrts* = stomacul, ghemul la vite; despărțitura stomacului. Diminutiv: **cărtítšcă**]. — Din lat. *charta, -am,* (arom. *carte*).

Cărtítšcă f. v. *carti.*

Cartitš.nă f. v. *cărtitšǫnă.*

Cartitšǫnă f. Cărtiță. *Cărtitšǫna ari mutsca că di porc* (cărtiță are botul ca de porc). [Și: **cărtătšǫnă** f.]. — Derivat din bg. *kărtica* și *kărtičina.*

Cărtoápi f. pl. Arbust cu flori albe și cu fructul roșiu în felul călinului. Com. I. L.

Cărtšán m. Căpușă mai mică de coloare roșiu-cafenie; se pune pe boi, capre și chiar oameni. *Cărtšanu ăį măncos di scoatirea cǫn si puni pri ųom.* Com. I. L. [Și: **cărtšén** m. *Trista veà mul'ts cărtšeń* 1/49]. Este același cu dacor. *cârcel* cu înțelesul «Hundszecke».

Cărtšún m. v. *crătšun.*

Cărúl' a. v. *cărăluș.*

Cărúș N. loc. (Barovița).

Cărútsă f. v. *cărotsă.*

Caș m. (Liumnița, Cupa, Lugunța, Birislav, Nânta). Brânză. ALR. 5423. [Felurile de brânză: *Caș-bătut* m. = brânză tare. *Caș-dultsi* = caș, ALR. 5423. *Caș-tumnatic* m. = brânză albă, care se prepară toamna din lapte de oi]. — Din lat. *caseus,* (arom. *caș*).

Cásă f. 1°. Casă (de locuit). *Cāsa lor ra carși cu casa la un birbēr* 3/38, cf. 11/67, 112, 113, etc. *Casă* n. loc. (Cupa); *Casili-lu-Misi; Casa-Petcălăl'ă; Casa-Vasil'ă; Casa-Zmeului* n. loc. (Oșani). | 2°. Adv. Acasă. *Du-ti cāsă, acu tser* (du-te acasă, dacă vrei) 12/2. *Tser să furz cāsă, acu tser* (= vrei să pleci acasă) 7/2, cf. 5/64, 2/39, 15/41 etc. | 3°. *Casă* = gaura coasei pe unde intră mânerul Com. C. I. [Diminutiv: **căsítšcă** f. = căsuță. Com. G. D.]. — Din lat. *casa*, *-am*, (arom. *casă*).

Cáșă f. Apă cu făină, un fel de ciulama. *Lisitsa si unsi cu cașă*, 7/30. — Din bg. *kaša*.

Căsăbă f. Oraș. *Si dusi ăn un căsăbă* (se duse într'un oraș), cf. 10/5. [Și: **casabà** f. *Flai ună ticfă māri, mari cât ună casabà* 10/5; **căsăbăleàn** m. = orășean ALR. 2607]. — Din tc. *kasaba*, (arom. *căsăbă*).

Casabà f. } v. *căsăbà*.
Căsăbăleán m. }

Casándria N. loc. (Nânta).

Casáp m. Măcelar. *Io la tată-su ram casap*, 12/43. [Derivat: **căsăpnítsă** (bg. *kasapnica*) f. = măcelărie, ALR. 6525]. — Din tc. *kassab*, (arom. *căsap*).

Casc vb. I. Casc. [Postverbal: **cáscă** f. = obiceiu la lăsatul secului din postul mare, când se bate alvița și fiecare din meseni cască gura ca să prindă oul sau alvița legată de sfoară. Com. I. L. Derivate: **căscári** f. = căscat; **căscát, -ă** adj. = cascat; **căscătúră** f. = căscare. Compus (cu pref.): **pricásc** (pri-casc) vb. I. = casc mult; **prucásc** (pru + casc) vb. I. = casc. *Pru-cască-la rostu* (cască gura), id.]. — Din lat. **casco*, *-are*, (arom. *cascu*).

Cáscă f. v. *casc*.

Căscăndisés vb. IV. Invidiez. *Cu mi cascăndiseș, culcă-ti și tu* (dacă mă invidiezi, culcă-te și tu). — Din bg. *kaskandisvam* (tc.).

Căscári f. }
Căscát, -ă } v. *casc*.
Căscătúră }

Cășcăvál m. 1°. Cașcaval. *Cășcă-valu ari mai mult unt di brọnză* (cașcavalul are mai mult unt). | 2°. Zăpadă amestecată ca apă, lapoviță. *Amnă prin cășcăval.* | Om molatec. — Din tc. *kaškaval*, (arom. *cășcăval*).

Căsélnitsă f. Omidă. Com. G. D. [Și: **găsélnitsă** f.]. — Din bg. *găsenica*.

Căsítšcă f. v. *casă*.

Cășlà f. Loc de adăpostit vitele pentru iarnă, ALR. 5260. [Și: **cọșlă** f.]. — Din tc. *kašla*, (arom. *cășlă*).

Căsmét a. Noroc. *Ișì să-ș la ubidẹscă căsmētu* (ieși să-și caute norocul) 1/2. [Și: **căsmiăt** a. 1/74. Derivate: **căsmitlíiă** m. (tc. *kysmetly*) = om cu noroc; **nicăsmét** a. = nenoroc. Com. T. P.] — Din mbg. *kăsmet* (tc.).

Căsmitlíịă m. v. *căsmet*.

Căşoátsă f. Câșiță. N. loc. (Oșani). Com. I. L.

Caşǫtă N. loc. Com. I. L.

Caşti pr. v. *cari*.

Căstǫń m. Castan. — Din lat. **castaneus*, *-um*, (arom. *căstîń*).

Castǫńă f. Castană. *Ancărcǫ boj di ịavur ăn loc di căstǫńă* 2/18. *Nu ịeş castǫńă di si pucneş* (nu ești castană ca să pleznești) 603. *Căstǫń* n. loc. (Cupa). [D e r i v a t: **căstăńár** m. = vânzător de castane]. — Din lat. *castanea*, *-am*, (arom. *căstîńe*).

Căstrăvéts m. v. *crastăvets*.

Căstrés vb. IV. Taiu ramurile tinere la arbori. *Acu căstrim tseaşti veits ịarna ili primăveara* (dacă tăiem aceste ramuri iarna...), B. 9. [D e r i v a t e: **căstrírị** f. = tăiere de ramuri. *Tseastă căstrirị si fatsi* ib. 10]. — Din bg. *kastrja*.

Cat (pl. *-ur*) Cat, etaj. — Din tc. *kat*.

²**Cat** vb. I. 1⁰. Cat (cu întrebuințare unipers.). *Crielatu cată si cumpără, nu si vindă* (înțeleptul cată să...) 161. *Cată din jurumint să nu ịeş, că nu ti bati bun*, 8/25. | Port grija cuiva, îngrijesc de cineva. *Di multă milă ạmpirătu la cătà calu* (de mult drag, împăratul însuși îngrijeà de cal), 40/2. *Ịă viń să-ń-l'i cats pul'il'*, 6/11. | 2⁰. Mă uit la cineva, privesc pe cineva. *Noị că ụom ti cătǫm, ară tu criv nă cats* (noi ne uităm la tine ca la un om, iar tu te uiți la noi strâmb), 117. *Tsista ạụ tăltsǫ lamńa, lănt itš nu cată* (acesta a omorît balaurul, la altul nu te uita de loc), 11/34. *Ampirătu... l'a cătà di cola* (împăratul îi privea de colo), 18/93. *Ań cătaị* (mi-am dat în cărți). *Nu-l'-tsi cată bun* (n'are înfățișare bună). | 3⁰. (refl.). A se uita la cineva spre a face dragoste, a face dragoste, a se ținea cu cineva. *Şi mul'ari-sa catsă di-ạị li da tsẹli lucrili la tsela ụom tsi si cătà* (cu care făcea dragoste) 31/2, cf. 34/2. *Si cătà cu... fẹta* (se iubea cu fata) 2/25. [C o m p u s e (cu pref.): **zăcát** vb. I. (za + cat) = mă uit puțin. *Cǫn si zăcătat-aụ pristi vali*, 11/61; **pucát** (pu + cat) vb. I. = mă uit, caut puțin. *Să nu ti pucats ạnsuş* (să nu te uiți...) 5/30, cf. 9/31, 10/34, 15/78; **zapucát** (za + pu + cat) vb. I. = încep să mă uit puțin; **pricát** (pri + cat) vb. I. = am ceva înaintea mea ca model, imit lucrând ceva. *Pricătǫ di pri nişti tsărǫp cu crivul'tsi* (a imitrat împletind niște ciorapi cu un fel de brodărie în zig-zag). Com. I. L.; **răscát** (răs + cat) vb. I. = mă uit împrejur; **răspucát** (răs + pu + cat vb. I. = mă uit din nou la ceva]. — Din lat. *capto*, *-are*.

Căt pr. v. *cǫt*.

Cătălín adv. v. *cătilin*.

Cătcăreázá vb. I. (despre găini) cârăește, cotcodăcește (după ce a

ouat). Înainte de ouat: c ă c ă r e a z ă, ALR. 5700. [Și: **căcăreáză**, vb. I.].

Cáti (Țârnareca). *Cati-seară* (în fiecare seară). *Tu ieș tsel cari nirdzeai catiseară la feată?* 34/65, cf. 24/64. — Din gr. *κάθε*, (arom. *caθε*).

Căti pr. Câte. *Căti ună căldari*, 6/19. *Aș ampărtsoră căti 35 di groș*, 6/54. *Uneac-căti-uneac* (puțin câte puțin) cf. 6/19. [C o m p u s e: **cătilín** adv. încet, încetinel. *Cătilin, cătilin au lară tsę nibunil'ă*, 10/10, cf. 9/77, cf.1 8/80; **cătălín** adv. *Cătălin, cătălin, lo mul'arę și fuzi*, 8/15. **cătiroŭ** adv. = repede, tare, sănătos. *Ca trăgnì lūpu mai cătiroŭ, căzù ăn vir*, 8/30]. — Din lat. *cata*, (arom. *cîti*).

Cătilín adv. v. *căti*.

Cátină f. Ceva mare, mătăhală, Com. T. P.

Cătiroŭ adv. v. *căti*.

Cătmădžáiċă (pl. *-dǧoits*) f. Uliu, ALR. 1050, cf. 5702.

Cătoc m. Ceea ce se mănâncă dimineața, la merinde sau la prânz, cu pâine, ca: brânză, ceapă, sare, etc. *Și tsela tucu scoasi ună șimiiă di poni și cătoc*. — Din tc. *katyk*.

Cătră prep. v. *cutru*.

Cătrán a. Păcură, cătran. — Din tc. *katran*, (arom. *cătrane*).

Cats vb. I. 1⁰. Apuc, m'apuc, încep. *Și cătso, la unsi cu gāz* (și se apucă, îl unse cu gaz...), 47/2. *Și cătsai si mănânc poini* (și începui...), 9/3. *Ca di buric cătsat* (foarte slab), 65. | 2⁰. Prind. *Si dusi si catsă peşti* (se duse să prindă pești), 2/28, 4/13. | 3⁰. Pun rămășag, mă prind cu cineva. *Añ si cătso furniga cu ursa*, 875, cf. 7/31, 337. | 4⁰. Mă ține, mă costă. *Tsęstă pulăti, ari cătsat ună mil'ă di liri* (acest palat a costat o mie de lire), 10/29. [D e r i v a t e: **cătsári** f. = luare, prindere. *Au dusiră la cătsari di per*, 967; **cătsát**, -ă adj., apucat, prins; *lapti-cătsat* = lapte prins, ALR. 5563; **cătsătúră** f. = prindere, ceartă (Oșani), cusutură. C o m p u s e (cu pref.): **zăcáts** (ză + cats) vb. I. = încep, prind de ceva, atârn. *Ascheril' zăcătsară si runcă cu tufechil'ă*, 35/65, cf. 2/25, 7/27. *U scosi sētra, au zăcătso di par* (... o atârnă de par), 12/55; **pricáts** (pri + cats) vb. I. = cuprind cu mâinile, Com. I. L.; **pricătsát**, -ă adj. = cuprins cu brațele, id.].— Din lat. **adcaptio, -are*, (arom. *acats*).

Cătšác m. Fugar. Com. G. D. — Din tc. *kačak*, (arom. *căčac*).

Cătsăl m., **Cătsăláć** m., **Cătsălúș** m., **Cătsălúșcă** f. } v. *cătsol*.

Cătșămác m. v. *crătšămac*.

Cătsănáș, **Cătsăntšuc** } m. v. *cătson*.

Cătsári f., **Cătsát**, -ă adj. } v. *cats*.

Cătsătúră f. v. *cats.*

Cătsáuă f. Cățea. *Flă ună cătsaŭă*, 5/71. *Să-i li daĭ la cătsaŭă*, 5/28. — Din lat. *catĕlla, -am*, (arom. *cătsao*).

Cătsíĭă f. Lopățica cu care se scoate focul din sobă. Com. N. P. — Din gr. *κατσί*, (arom. *cătsiĭe*).

Cătsilúşcă f.

Cătsǫl m. Cățel. *Cătsaŭa fęsi doĭ cătsǫl'*, 6/28. *Ăn locu lu măcsǫmu ąl' pusi un cătsǫl*, 2/29. [Şi: **cătsăl** m. D i m i n u t i v: **cătsălúş** m. = cățeluș; **Cătsălúşcă, cătsilúşcă** f. = cățea, cățelușe. *Cătsăluşca si dusi dupu oĭ*, **cătsăláe** m. = cățeluş. Com. G. D.]. — Din lat. *catĕllus, -um*, (arom. *cătsăl*).

Cătsǫn a. (Numai la Huma) Castron de pământ. Com. T. P. [D i m i n u t i v e: **cătsănáş, cătsăntšúe** m.]. — Din lat. *catīnus, -um*, (arom. *cătsîn*).

Cătšúncă f. Șofrănel. *Cătšunchili și gl'itšchili es primăveara.* — Din bg. *kačunka.*

Cătšúŭă f. Căciulă. *Cătšuŭa lu fitšoru mic ąnşărată cu furliń*, 3/35, *Ĭa cătšuŭa si-u aflişĭa ĭoc si ti fats* (sau găsești căciula sau pieri de aici), 4/35, cf. 69, 70, (arom. *căčulă, căčuŭă*).

Cătún a. Cătun, sat, comună. *Cătun turtses*, 2/8. *Tu s-ti duts Tega direp ăn cătun*, 3/X. *Tǫmpănă si fęsi cătunu di el* (tot satul îl vorbeşte), 790. [D e r i v a t e: **cătunés, -easeă** adj. = comunal, sătesc, 45; **cătuníşti** f. = locul unde a existat vreodată un cătun; **cătuneán** m. = sătean; **cătunítšcă** f. (dim.)], (arom. *cătună*, rar).

Cătuneán m. **Cătunés, -easeă** adj. **Cătuníşti** f. **Cătunítšcă** f.	v. *cătun.*

Cắŭ m. v. *cal.*

Cắúl a. Prinsoare, rămășag. *Cats căul* (pun rămășag). *Ca cătsară căul, zisi deadu*, 7/31. *Si cătsǫm căul*, 7/56, cf. 2/35. — Din tc. *kaul*, (arom. *căule*).

Căúr m. Ghiaur, necredincios. *Fuĭ di ŭa bra cauruli.* Com. I. L.— Din tc. *kaur*, (pentru *gjaur*).

Căúşă f. Capră. Com. T. P.

Căváĭ interj. Vai. *Căvaĭ di el fāchiru* (vai de el sărmanul). [D e r i v a t: **căváĭnic** adj. = sărman, biet. *Las-la căvaĭnicu că-ĭ duscăpat*, 246]. — Din *ca-vaĭ*, (arom. *cavai*).

Căváĭnic adj. v. *căvaĭ.*

Căvál m. Caval. *Văcaru sfireà cu căvalu* (văcaru cânta din caval). [Şi: **căfál** m. ALR. 4323]. — Din tc. *kaval.*

Căvărdisés vb. IV. (Propriu zis) prăjesc, frig; (fig.) mint, înșel. *Mi cmotsi tsi mintšuń să-l' spun, tsi mintšuń... să-u căvărdisim* (acum ce minciuni să-i spun, ce minciuni să-i trag), 20/93. — Din bg. *kavardisvam* (tc.).

Căváz (pl. *-aj*) m. Cavaz, portar, ușier. *Veà căvaj la poartă*, 12/43. — Din tc. *kavas*, (arom. *căvaz*).

Cavè a. v. *cafè*.

Cávgă f. 1. Ceartă, neînțelegere, dispută. *Tsăritsa ąl' ąntribă cum șu tră tsi l-ăį cavga?* (... cum și pentru ce le este cearta), 14/65, cf. 121 | 2°. Războiu. *Cum să dărǫm, cavgă vem cu turcu* (cum să facem, avem războiu cu Turcul), 17/16. — Din tc. *kavga*, (arom. *căvgă*).

Căvinè f. Cafenea. *Nearsi si culcă la ună căvinè*, 18/65. — Din tc. *kahvehane*, (arom. *cafinee*).

Căzán a. Cazan. *Acu pųăts s-la ridits tsista căzanu*, 8/77, cf. 12/7, 10/41, 122. [D e r i v a t: **căzăndžóįă** (tc. *kazanğy*) m. = fierar, ALR. 6517]. — Din tc. *kazan*.

Cazăndisés vb. IV. v. *kăzănmak*.

Căzăndžóįă m. v. *căzan*.

Căzănmác a. Câștig. *Chinisiră ună zuųă, la căzănmāc*, 2/73, cf. 1/72. [Și: **căzănmǫc** a. D e r i v a t: **căzăndisés** vb. = câștig, dobândesc. *Cu itrętsa luį căzăndisì multi pāri...*) 15/24]. — Din tc. *kazynmak*.

Căzănmǫc a. v. *căzănmac*.

Căzătúră f. v. *cad*.

Căzĭ, căzĭ, căzĭ. Strigătul cu care se cheamă capra, ALR. 5340. Cf. t s ī c š, t s i c š; pr, p r, p r; t r t, t r t.

Căzút, -ă adj. v. cad.

Cfátšcă f. Cloșcă. *Drācu si feasi ună cfatšcă* 23/79. [Și: **cufátšcă** f., **cvátšcă** f.; (Țârnareca) **cloátšcă** f. *Dară ună cloatšcă cu 12 di pul'*, 15/65. | D e r i v a t e: **cvătšǫs** vb. IV. = clocesc. *Unu s-la cvătšǫts patruzǫts di zǫli;* **cvătš.ri** f. = clocire. *Di cvătširea pustăniră*]. — Din bg. *kvačka*.

Chef a. Dispoziție sufletească, plăcere. *Cum ti cat, nu ts-ăį chēfu* (cum te văd, nu ești dispus), 22/4. [D e r i v a t: **chifués** vb. IV = fac chef. *Măncară și si chifuiră*, 22/93. — Din tc. *kef*. (arom. *k'efe*).

Cheléș adj. chel. *Ăį cheleș că vrină reapă* (este chel ca o gulie) Com. I. L. [Și: **chiléș** adj., id.].— Din tc. *keleš*, (arom. *k'ileș*).

Chéptše f. Lingură mai mare întrebuințată la stână. Com. T. P.

Chércă f. (Bulgărism în Țărnareca). Fiică, fată « *Chercu, zăcaftă-mi la cap* » *șu tsea ąų căftă*, (fata mea, caută-mi în cap), 1/67. — Din mbg. *k'erka*.

Cherestéų m. Cherestea. ALR. 6409. Cf. C h i r i s t è.

Chéșchi adv. Numai, numai dacă. *Cheșchi tseasta la si-ts iįă mǫnca* (numai asta să-ți fie grija, neliniștea), 25/51, cf. 11/81. [Și: **chíșchi** adv., 2/83]. — Din mbg. *keški*.

Chési f. Pungă de bani. *Turea-u chesea bra* (dă-mi punga, măi), 8/52, cf. 9/52. — Din tc. *k'ese*.

Cheunéz vb. I. (despre câine) Chelălăesc. *Coįnili bătut k'euneąză.* ALR. 4417.

Chįádin a. Tort. *S-ruptsi chįadinu* (se rupse tortul), adică o să

moară, 286. [D i m i n u t i v: **chidinúş**, m. numele unei plante. Com. G. D. — Din lat. **pĕdĭnus*, *-um*, (arom. *k'i̯adin*).

Chi̯ái̯a m. Om bogat, chihaia. *Ra un chi̯ai̯a cari veà multă imańi* (era un om bogat, care avea multă avere), 1/40, cf. 12/94. — Din tc. *kehaja*, (arom. *k'ihăi̯ă*).

Chi̯áli f. Piele. *Aş pusi chi̯alea'n cap.* — Din lat. *pĕllis*, *-em*, (arom. *ki̯ale*).

Chi̯áptin m. 1⁰. Pieptene. *Du-ti si fur di casă un chi̯aptin şi un britš*, 5/64, cf. 956. | 2⁰. (Plur.) **chiaptiń** = doi piepteni cu care se scarmănă, se lucrează lâna. *Butšămu ari doi̯ chi̯aptiń cu cari si trupeaşti lǫna.* [D i m i n u t i v: **chi̯ăptinítš** m. Com. G. D.]. — Din lat. *pĕcten*, **ĭnem* (arom. *k'i̯aptin*).

²**Chi̯áptin** vb. I. Piepten. *I̯el să-u spealǎ şi să-u chi̯aptină*, 2/71, cf. 22/90. — Din lat. *pĕctĭno*, *-are* (arom. *k'i̯aptin*).

Chi̯ăptinítš m. v. *chi̯aptin.*

Chi̯ár a. Câştig. *I̯a tsi chi̯ar feş* (uite, ce câştig făcui), 17/86, cf. 123. [Şi: **ghi̯ar** a. D e r i v a t: **chirui̯és** vb. IV. = câştig. *Di u̯a'ncola si chiruei̯ş tu multi pari*, 16/79]. — Din tc. *kjar.*

Chi̯ărdusés vb. IV. v. *chirdises.*

Chi̯ársic m. Piersic. *Chi̯arsicu nu creaşti nalt*, cf. ALR. 6080. [D e r i v a t: **chi̯ársică** (lat. *pĕrsĭca*) f. = piersică. *Chi̯arsitsili umizes cu dzărzăli̯ili.* Com. I. L. cf. ALR. 6080]. — Din lat. *pĕrsĭcus*, *-um*, (arom. *ki̯arsic*).

Chi̯ársică f. v. *chi̯arsic.*

Chi̯átră f. (Aromânism în Ţârnareca) Piatră, cf. r ǫ p ă. *Rucà chi̯etrile di la undă marzini la lantă* 3/65, cf. 9/64. *Chi̯atră* n. loc. (Huma). — Din lat. *pĕtra*, *-am*, (arom. *k'i̯atră*).

Chibúr N. de fântână (Oşani.)

Chicăsés vb. IV. (Aromânism în Ţârnareca). Inţeleg, pricep, cf. ạ n t s i l e g. *Tserbul căn chicăsì dintru muntsă că sor-sa si mărită* (cerbul când... înţelese că soră-sa se mărită) 24/64. — Din gr. ἀπεικάζω, (arom. *ak'icăsescu*).

Chidinúş m. v. *chi̯adin.*

Chi̯épt a. Piept. *La stăpǫnu nostru ạl' ạntrǫ un dinti ăn chi̯ept*, 18/33, cf. 24. — Din lat, *pĕctus*, (arom. *k'eptu*).

Chi̯esmè f. Un fel de cleşte. Com. D. P.

Chifcăi̯és vb. I. Strănut. *Trasi uneac bărnut şi cătsǫ si chifcăi̯ască* (a tras puţin tabac şi începu să strănute), Cf. ALR. 1962. [Şi: **chifnés** vb. IV., ib.]. — Din mbg. *kivam*, (aor. *kivnah*).

Chifíl' m. Garant. — Din tc. *kefil*, (arom. *kifile*).

Chifnés vb. IV. v. *chifcăi̯es.*

Chifués vb. IV. v. *chef.*

Chílă f. Chilă, Com. P. M.

Chiléş adj. v. *cheleş.*

Chilipír m. Chilipir, Com. D. P. [D e r i v a t: **chilipirdžói̯** = chili-

pirgiu]. — Din tc. *kelepir*, (arom. *k'ilipire*).

Chiluvét m. O bucată de postav (de multe ori brodată s. chiar înșirată cu bani) ce poartă femeile bătrâne pe cap. La Lugunța o poartă și femeile mai tinere. *Chiluvet poartă babili*. Com. C. I.

Chimanè a. Vioară. *Ișà la poartă cu un chimanē si dună căti vrin irmiloc*, 29/40. [Și: **chiminē** Derivat: **chimanedžíi̯ă** m. = lăutar (tc. kemaneğy)]. — Din tc. *k'emane*, (arom. *k'imanee*).

Chimanedžíi̯ă m. v. *chimanè*.

Chimér a. Chimir. *Chimeardăli si dară di lọnă* (chimirul se face din lână). Astăzi chimirul nu se prea poartă, fiind înlocuit cu brâul larg. Com. I. L. [Și: **chim'r** a.].— Din tc. *kemer*.

Chiminē a. v. *chimanè*.

Chimír a. v. *Chimer*.

Chinisés vb. IV. Pornesc. *Chinisì și si dusi lă ună moară*, 2/5. *Sam chinisit* (sunt pornit), 6/79. *Chinisiră... drūmu* (porniră pe drum) 2/9, cf. 125. *Chinises greau̯ă* = rămân însărcinată. *După uneac timp, mul'area chinisì greau̯ă*, 5/40. *Chinisit-au̯ greau̯ă*, 6/61. [Derivate: **chinisíri** f. = pornire; **chinisít, -ă** adj. = pornit]. — Din gr. *κινῶ* (aor. *'εκίνησα*), (arom. *ankisescu*).

Chínis'ri f. } v. *chinises*.
Chinisit, -ă adj. }

Chi̯ófti f. Chiftea. *La dărọ chi̯ofti* (l-a snopit în bătăi), 127. — Din tc. *kjofte*, (arom. *k'i̯ofte*.)

Chi̯ór adj. Chior. *Chi̯or chi̯utuc si feasi* (s'a îmbătat rău), 998. [Derivat: **chi̯órăv** adj. = chior, (bg. *kjorav*); **chi̯uruvés** vb. = chiorîsc. *S-ti chiuruvească domnu, da na ver ti chi̯uruviri* (chiorî-te-ar D-zeu să te chiorască), Com. I. L.; **chi̯urui̯és** vb. IV. = chiorăsc, ALR. 5052]. — Din tc. *kjor*.

Chi̯órăv adj. v. *chi̯or*.

Chi̯ós adj. Spân, fără barbă. *Tsela murăr ra chi̯os... să nu matsiń că chi̯osil' sa mintšinoș*, 3/5. — Din tc. *k'öse*.

Chi̯óșă f. Colț de casă, unghier. *Ca si dusi ăn ună chi̯oșă*, 24/47, cf. 21/6, 4/65, 639. — Din tc. *kjöše*, (arom. *ki̯oșă*).

Chipéng a. Oblon; șatră în care se vând mărfuri, ALR. 3821. [Și: **chi̯upéng** a.]. — Din tc. *kepenk*.

Chiprés vb. IV. (refl.) v. *chipru*.

Chípru, -ă, adj. (Mai mult despre flăcăi și fete). Bine făcut, frumos, chipeș. *Cupilaș chipru* (flăcău chipeș). Despre lucruri: *Mustață chipră* = mustață bine trasă, bine răsucită, frumoasă. [Derivat: **chiprés** vb. IV. (refl.) = mă gătesc, mă aranjez, mă fac frumos. *Dosta ti chipriș* (destul te gătiși frumos), Com. C. I.] — bg. *kip*(*ro*), cf. Berneker, *kip*).

Chirădžíi̯a m. } v. *chirii̯ă*.
Chirădžilọc a. }

Chirămídă f. Cărămidă. [D e r i v a t: **chirămidárnitsă, chirimidárnitsă** f. = cărămidărie. Com. T. P., f. ALR. 3793; **chirimitšíịă** m. = cărămidar. ALR. 3312]. — Din gr. κεραμίδα, (arom. *čurńidă*).

Chirămidárnitsă f. v. *chirămidă.*

Chiránă (pl. *-oń*), f. Joagăr ALR. 1850.

Chiráš a. Cinste, (în expresia) fac cinste. ALR. 4305. Cf. c h i r i s e s.

Chiratà interj. Injurătură. Se întrebuințează și ca cuvânt de dezmierdare pentru copii: *A chiratauli, tse făseș.* Com. I. L. — Din gr. κερατᾶς, (arom. *k'irătă*):

Chirchéł m. cătăramă, ALR. 3312, cf. 1867.

Chirchéz (pl. *-ej*) m. Cerchez. *Antribǫ tsela chirchezu,* 5/16, cf. 4/16, 6/16. — Din tc. *čerkez.*

Chirchinéz m. (Liumnița). Un fel de uliu, având penele de coloare roșie prevăzute cu pete negre. Are ghiare mari și ciocul încovoiat. Com. N. P. — Din bg. *kerkenez.*

Chirdisés vb. IV. Câștig, cf. c h i r u i e s. *Unu sirbeaști, lant chirdiseaști* (unul muncește, altul câștigă) 700. [Și: **chiărdusés, chirdusés** vb. IV.]. — Din gr. κερδίζω, (arom. *nk'erdusescu*).

Chirdusés vb. IV. v. *chirdises.*

Chiríịă f. Chirie. [D e r i v a t e: **chirădžíịă** m. = chirigiu (tc. *kirağí*). *Ra unǎ-uarǎ un chirădžiịa. Chirădžiịa si dutseà,* 1/39; **chirădžilǫc** a. = meseria chirigiului, ib.]. — Din bg. *kirağija* (tc.).

Chirimidárnitsă f. } *chirămidă.*
Chirimitšóịă m. v. }

Chirisés vb. IV. Fac cinste (cu ceva băutură), cinstesc. Cf. k' i r a š, ALR. 4305. — Din gr. ἐκήρωσα, (dela κηρόνω, (arom. *k'irisescu*).

Chiristè f. Cherestea, Com. D. P. — Din tc. *kereste,* (arom. *kiristee*).

Chirmíz adj. Roșu aprins. — Din tc. *kyrmyz.*

Chirsén m. Găligan, lungan. Com. N. P.

Chiruiés vb. IV. v. *chiar.*

Chisădžíịă m. Chesegiu. *Cuola vut-au vrin chisădžiịa priuzǫt,* 2/61. — Din tc. *k'eseği.*

Chișálă f. Țăsală. *L'a chiaptiń cal'i cu chišală,* ALR. 5589.

Chísălítsă f. v. *chiselitsă.*

Chíșchi adv. v. *cheșchi.*

Chiselítsă f. Nume de plantă. Puroiu amestecat cu sânge. [Și: **chisălítsă** f., ALR. 4186]. — Din mbg. *kiselica.*

Chisém m. Țap cu clopot care merge în fruntea turmei înainte. *Flară un picurăr cu un chisem nainti, mari lucru,* 11/43. [Și: **chiusém** m., 8/94]. — Din mbg. *kjusem.*

Chíta m. Nume de persoană. *Să-ń facă Petra bună al Chita cumșiịa,* 6/VII.

Chítcă f. 1°. Buchet de flori. *Ts-u lipiră chitca s-ts-u ports,*

971, cf. 107. | N. loc. (Cupa). *Chitchili babăl'ă* n. loc. (Oșani). || 2°. (La cal) Pinten. Com. H. I. [D e r i v a t: **chitcusés** vb. IV. = lucrez în flori, brodez; **chitcusít, -ă** adj. =brodat cu flori. *Șărvetă chitcusită* = batistă brodată în colțuri]. — Din bg. *kitka*.

Chitcusés vb. } v. *chitcă*.
Chitcusít, -ă adj. }

Chitíp m. Copist, secretar. *Tsista vrin chitip pǫti si ịă*, 13/15. — Din tc. *kjatip*.

Chitúc a. Buștean, fig. beat mort, 126. [Și: **chịutuc** a.]. — Din tc. *kjutuk*, (arom. *k'utuc*).

Chịudéă f. Nărav, vițiu. *Si-ș spună și ịel chịudea*, 750. Cf. ALR. 4958. [D e r i v a t: **chịudés** vb. IV. = vorbesc de rău pe cineva, critic; (este întrebuințat mai des subt forma participială) **chịudít, -ă** adj. = criticat, blamat. *Un nipricupsit di ąntreaga lumi-i chịudit*. Com. I. G.].

Chịúnc (pl. *-ur*) a. Burlan. *Să punim sobi cu chịuncur lunz*, B. 3.— Din tc. *kjunk*, (arom. *k'ịunģe*).

Chịúp a. Mare vas de pământ, c h i u b. *Leagă-ts di coadă vrin chịup*. 10/72, cf. 615, 4/13.—Din tc. *kjup*.

Chịupéng a. v. *chipeng*.

Chịúrc a. Scurteică de blană, b l a n ă. *Popa veà un chịurc bun*, cf. 16/38. — Din tc. *kjurk*, (arom. *kịurcu*).

Chịuruịés } vb. IV. v. *chịor*.
Chịuruvés }

Chịusém m. v. *chisem*.

Chịustéc(ă) Lanț (de ceasornic). *La zătsirut-aụ Mușa chịustecu lu begu*, 8/IV. | *Chịustec-di-sọịcă* = lanț de briceag. Legătura ce se pune la picioarele mânzului, când se învață să umble. Com. C. I. — Din tc. *k'östek*, (arom. *kịustecă*).

Chịutéc a. Bătaie. *La zdruminǫ di chịutec* (... îl stâlci în bătăi), 6/13, cf. 10/80. — Din tc. *k'ötek*, (arom. *kịutecă*).

Chịutúc a. v. *chituc*.

Cl'ag a. Chiag. Com. G. D. cf. s i r i ș t e. [Tot aci aparține, poate, gl'eg a. (deși în bulg. există *glets* id.) = zmalțul verde de pe vase. Com. C. I. D e r i v a t e: **gl'igusés** vb. IV = ung sau dau cu « gl'eg »; **gligusíri** f. = ungere, lustruire; **gl'igusít, -ă** adj. = uns, lustruit]. — Din lat. **clagum*, (arom. *cl'ag*).

Clăpés vb. IV. Pic, cad (de osteneală, de oboseală), mă prăpădesc. *Batcu-lupi clăpes di moarti*, 19/72. — Din mbg. *klapam*.

Clăsínă f. Paie (de secară). — Din bg. *klasina*, (dela *klas* « spic »).

Clátin vb. I. Clatin, mișc. [Și: **clătinsés** vb. IV. *Ăn vis fost-aụ pri ună veaịcă ăn mări și tsea veaịcă si clătinsì di vint*. (... ramura aceea se clătină). [C o m p u s (cu pref.): **zăclátin** (ză + clatin) vb. I. (refl.) = încep să mă clatin. *Tsela fagu si zăclătinǫ*, 16/9, cf. 6/73. — D e r i v a t din **clătes*, (sl. *klatiti*)].

Clătinsés vb. IV. v. *clatin*.

Cleáşti f. Cleşte. *Cu clęştili si traz*, 657. — Din bg. *klěšti*.

Cl'em vb. I. Chem. *Greu la cl'imǫ* (stăpânul l-a chemat). — Din lat. *clamo*, *-are*, (arom. *cl'em*).

Cl'ęti m. Cameră de proviziuni, cameră în care se păstrează haine şi altele. — Din bg. *klět*.

Cl'icnés vb. IV. Stau pe şele fără să ating pământul. *Cl'icneaşti şi cură grǫn* (stă pe şele şi curăţă grâu). [D e r i v a t e: **cl'icníri** f., **cl'icnít, -ă,** adj. = care stă pe şele. *Stăteà cl'icnit şi dunà uuă*. Com. I. L.]. — Din bg. *kleknuvam*.

Cl'icníri f. } v. *cl'icnes*.
Cl'icnít, -ă adj. }

Cl'id vb. III, v. *ąncl'id*.

Climitšoárcă f. Nume de plantă. Com. N. P.

Cl'in m. Cuiu de lemn. *Cu cl'in maį l'icşor si dispică lemnu*, 153. *Cl'inu-Dudil'ă* n. loc. (Oşani), *Ăn Cl'in* n. loc. (Nânta). [D e r i v a t e: **clineáti** (pl. *-ets*), **clinéts** şi (bulg.) **clíntsi** = cuiu de potcovit caii; *clineati di făricari* ALR. 5509; **clintšár** m. = potcovar (bg. *klinčar*). *Si dusi la clintšaru că s-la farică măgāru* 4/50]. — Din paleosl. *klinŭ*, (arom. *cl'in*).

Cl'íncă f. Arbust; cu frunzele lui se hrănesc caprele. Com. I. L. — Din mbg. *klinka*.

Clincăįés vb. IV. (Despre cai) Galopez. *Doį cal' tsi clincăįau*, 9/71. — Din mbg. *klincam*.

Cl'inéts m. v. *cl'in*.

Cl'íngă f. Chingă ALR. 1116. Se mai numeşte şi: c u n ă, f u ń ă. Grebănar (la ham), ALR. 5513. — Din lat. *cing(u)la*, *-am*, (arom. *yinglă*, gr.).

Clipeálă f. Pleoapă, Com. I. L. — Din bg. *klepalo*, (alb. *klepaljë*).

Cloáşnic m. v. *cloşnic*.

Cloátšcă f. v. *cfatšcă*.

Cloc, cloc face cloşca când îşi cheamă puii. ALR. 5703.

Clǫndă f. Bobâ nac, cf. c u c l ă, *f ă n d ǫ c*.

Clóput a. Clopot de aramă, care se pune la oi. *Lă pusi cloputi la uoį*. *Cloput di bisearică* = c a m-b a n ă. [In Lugunţa, clopotul la oi se chiamă t ă c ă r a ş, la capre b r ă n t š e l', la berbeci c l o p u t. In Liumniţa şi în celelalte comune, clopotul la capre se numeşte d ž i n ğ ă r a ş]. Acesta mai însemnează şi orice clopoţel mic. [D e r i v a t e: **cluputsǫl** m. = clopoţel, Com. I. G. şi L. I.; **cluputés** vb. IV. = sun, lovesc, fac zgomot sunând. *Cumitsil' lară să-l' cluputească prısti casă* (hoţii începură să-i sune peste casă); **cluputárcă** f. = clopoţel de aramă pentru atârnat la gâtul mieilor]. — Din bg. *klopot*, (arom. *cloput*).

Clóşnic (pl. *-itsă*) m. Pilug. ALR. 3979. [Şi: **cloáşnic** m. Com. I. L.]. — Din mbg. *klošnik*.

Clótsă f. Lovitură cu piciorul. *Mǫsca-l' deadi ună clotsă* (catârul

îi dădu una cu copita). Com. I. L. [D e r i v a t: **clutsăįés** vb. IV. = lovesc, dau din picior. *Am un aįor plin di cal' al'b, saldi un roș ăn mejluc tucu al' clutsăįaști* (=gura) *35]. — Din bg. *kloca*, (arom. *clotsă*). Vezi despre originea acestui cuvânt Capidan, *Elem. sl. în dial. arom.*, 62.

Clótsi adv. v. *cola.*

Clucnés vb. IV. Clocotesc, fierb. *Măncătura clucneaști* (mâncarea clocotește), Com. T. P. — Din bg. *kloknah*, (dela *klokam*).

Clumburés vb. IV. (întrebuințat mai des), **zăclumburés** vb. IV. = sun la poartă, bat la ușă. *Tsela cătsǫ si zăclumburească la ușă.* Com. P. M. — Din bg. *klămb*, (cf. клжбчє) « knäuelchen ».

Clundír (In Liumnița). Vas de pământ zmălțuit, care se umple cu rachiu încălzit și cu care se invită lumea la nuntă. Vas pentru vin. [Și: **crundír** m. *Scafi*, *crundir*, *buneli*, (pahare, vas de vin, furculițe), 9/50].— Din bg. *klondir.*

Clupnés vb. IV. Azvârl, trântesc, închid. *La clupniră ăn nalta* (l-au pus la răcoare, în închisoare). — Din mbg. *klopam.*

Cluputárcă f. } v. *cloput.*
Cluputés vb. IV. }

Clutš a. v. *cl'utš.*

Cl'utš a. Lacăt. *Pirduį utforu și nu pot si dișcl'id cl'utšu* (pierdui cheia și nu pot să descuiu lacătul), Com. D. P. [Și: **clutš** a. = broasca ușii, ALR. 3837, cf. u t f o r. *Mul'area ăį clutš la casă.* Com. I. L. D e r i v a t: **ancl'útš** vb. I. = încuiu]. — Din bg. *ključ.*

Clutsăįés vb. IV. v. *clotsă.*

Cmo adv. Acum. *Cmo tsista uom să na află uuă la cărtšun* (acum omul acesta să ne afle struguri...), 7/31. *Cmo că ambătărniį* (acuma dacă am îmbătrânit), 8/36, cf. 18/31, 16/39, 3/76. *Cmo-i cmo* (acuma-i acum), 454. [Și: **mo** adv. (Lugunța, Oșani). *Mo s-ti biles* (acuma o să te jupoiu), 25/8. *Io pot si aflăm uuă mo, acu-i ăn iarnă*, 7/31, cf. 10/12, 2/20, 8/65, 8/67; **(c)mótsi** adv. (Țârnareca). *Tse dăraș di lă dideș peanili, mi motsi iu ăs au flăm*, 6/66; **cmu** adv. (Liumnița) *Cmu nu vini.* **cmúă** adv. *Până cmúă măncǫ di la toati căsili*, 11/73; **acmúă** adv. (Liumnița). *Ari acmuă ună lamńă*, 10/73, *Nu vez tsiă iasi acmuă?* 13/73, cf. 15/73, **amu; móia** (mai ales repetat): **moia moia** adv. = îndată (Lugunța, Birislav). *Amù nitsi un fag nu putę să ardică*, 14/16. C o m p u s: **módicmo** (mo-di-cmo) = deocamdată. Com. P. M.]. — Din lat. *eccum-modo*, (arom. *amù*, *amò*).

Cmótsi adv. }
Cmu adv. } v. *cmo.*
Cmúă adv. }

Coà adv. v. *ancǫ.*

Coádă f. Coadă. *Ań am un bou tot antră ăn pleamnitsă, saldi coa-*

da nu-l' antră *43. *Al' pusi capac* (s. *coadă*), 965, cf. 137, 138. *Coada uaiăl'ă* (nume de plantă). Com. H. I. [D i m i n u t i v e: **coadítšcă, cudítsă** f. = codiță, șira spinării, ALR. 110; **cudítšcă** Com. G. D.]. — Din lat. *cōda -am*, (pentru *cauda*), (arom. *coadă*).

Coadărăbádără f. v. *trisupașcă*.

Coadítšcă f. v. *coadă*.

Coájă f. Piele. *L'-u ąnflą coaja* (i-a umflat pielea), 139, cf. 81, 140, 20/16, 9/89, 31/35, 3/67. | Coajă. *Pi disupra coajă, ąnauntru ńez* (= nuca) *57. — Din paleosl. *koža*, (arom. *coajă*).

Coálc a. v. *cąlc*.

Coámă f. Coamă; părul dela coada calului; arcuș de vioară, ALR. 4324. — Din lat. *cŏma. -am*, (arom. *coamă*).

Coápă f. Stog de lemne, cup. *Ună coapă di leamni*, 1/82. [Și: **cópă, cąpă** f.; **pricópă** f.]. — Din bg. *kopa*.

Coápir vb. IV. Acopăr. *Și pōpa la cupiri cu ună cąrpă*, 40/40. *Noastră căsă ăi cupirită*, 20/16, cf. 932. [Și: **cupirés** vb. IV. D e r i v a t e: **cupiríri** f., **cupirít,-ă** adj.; **cupirimínt** a. = acoperiș, acoperământ. Com. T. P. cf. ALR. 5239; **cupiritúră** f. = acoperire]. — Din lat. *cooperio*, *-īre*, (arom. *acoaper*).

Coárdă f. Staul în care se adăpostesc iarna oile și caprele, acoperiș de paie. Com. T. P. *Chinisì si ducă la tsela cu oili și ca si dusì, șizù sub coardă*, 11/56. — Din lat. *chŏrda*, *-am*, (arom. *coardă*, cf. Capidan, *Românii Nomazi*, 170).

[2]**Coárdă** f. Sabie. — Din bg. *korda*, (arom. *hoardă*).

[3]**Coárdă** f. v. *tetivă*.

Coárnă f. v. *corn*.

Coárnítšcă f. v. *coarnă*.

Coásă f. Coasă. *Cu coasa iarbă nu cuses; cu foarfitsli ąu cuses* 4/14, cf. 3/72. [D e r i v a t e: **cusés** vb. IV. = cosesc. *Cu coasa cuses barba*, 4/14; **cusíri** f. = cosire, cosit 3/14; **cusít, -ă** adj. = cosit]. — Din paleosl. *kosa*, (arom. *coasă*).

Coástă f. Coastă. *Al' tsi ardicą coasta* (și-a luat nasul la purtare), 24. | Coastă, deal. *Dintru că tsista breast ra ăn ună caostă* 18/41, cf. 4/77. *Coasta-mari* n. loc. (Liumnița), *Coasta-di-părtšuvala* id. (Nânta); *Coasta-calului*, *Coasta-peștilui*, nume de plante. [D i m i n u t i v: **coastítšcă** f.]. — Din lat. *cŏsta*, *-am*, (arom. *coastă*).

Coastítšcă f. v. *coastă*.

Coátsină adj. (Despre oaie) roșcată cf. r u s ă, l i s ă. Com. G. D. — Din lat. *coccĭnus*, *-a*, *-um*, (arom. *coatsină*).

Coátsiri f. v. *coc*.

Coc vb. III. Coc. *Și grąnu criscù... și că si cąptsi* (... și după ce s'a copt), 16/5. [D e r i v a t e: **coátsiri** f. = coacere, copt; **copt** (cu negativul **nicópt**), **-ă** adj. = copt; **cuptătúră** f. = coacere, (despre rană) coptură. C o m p u s

(cu pref.): **pricóc** (pri + coc, după bg. *prĕpičam*, cu acelaș înțeles de) răscoc, coc prea mult; **pricoátsiri** f.; **pricópt, -ă** adj. = răscopt. *Nu putù si-u mănancă pǫnea, că ra pricoaptă*, Com. I. L.]. — Din lat. *cŏco, -ĕre*, (arom. *coc*).

Cócă f. Cap (întrebuințat numai în înțeles fig.). *Nu-l' antră 'n cocă* (nu-i intră în cap). — Din alb. *kokë*, (arom. *cocă*).

²**Cócă** f. Coacăză. Com. G. D. Nume ce se dă de către copii la orice fruct, (arom. *cocă*).

Cocár m. Arpagic. Com. I. L. [Și: **cucár** m.]. — Din tc. *kokar*.

Cocărdžeà f. Dihor (pielea lui e scumpă). Se mai numește și: c u n a d i, ALR. 1167.

Cocór m. (Liumnița). Cocor, Com. P. M.

Cocorés vb. IV. (Despre cocoș). Cocoșesc. *Cocoreašti* (cocoșul cocoșește găina), ALR. 1003.

Códru (pl. *codri* și *cuădri*) a. 1⁰. Plăcintă de legume (varză, spanac, etc.) prevăzută cu o gaură la mijloc, pe unde se poate vărsá apă ca să fiarbă legumele, cf. u r z i n i c, t i c f i n ă. *Ca si dusi Mena la viñă cu codru ăn cap*, 3/XV. *Cătsi ąl măncaș codru?* 6/70, cf. 4/70. | 2⁰. (Cupa). Partea satului unde se strâng sătenii. Com. C. I. cf. și ALR. 955. | 3⁰. (Liumnița, foarte rar) Pădure. Cu această însemnare, care aproape a dispărut, se mai găsește numai în numele de localități: *Codru-nalt* (Liumnița), *Codru-negru* (Oșani, cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 20); *Codri* (Cupa); *Codru-Barză*, *Cudru-Bară*, *Cudru-Pul'ă* (Huma). [Și: **códur** pl. *codur*].— Din lat. **quodrum*, cf. alb. *kodrë*, (arom. *codru*).

Códur a. v. *codru*.

Cǫini m. Câine. *Si jungl'iș un cōini* (să junghi un câine), 5/55. *Dęḑi di un cǫini, cǫinili ḑălătrǫ*, 4/6, cf. 5/76. [Și: **cóni, cǫni** m. (Forma *cǫni* este mai des întrebuințată) cf. 8/36, 4, 8, 14/33, 14/38, 12/38]. — Din lat. *canis,-em*, (arom. *cîne*).

Cóinsco N. loc. în Meglen (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 7).

Cojóc } a. v. *cujoc*.
Cojúc }

Cóla adv. Acolo, colo, colea. *Toi cola si ved io curui mul'ari ąu lęi. Ąu ąntribǫ cum si dusi cola*, 17/48, cf. 8/16, 4/31. *Di cola-ncoà* (de atunci încoace). *Di cola-ncoà tricură bun*, 17/48. [Și: **cólaia** (Liumnița, Cupa); **cuăla** adv. *Pucătats-va, frāts, cuăla, ia, ari un bunăr*, 2/73, cf. 22/73, 9/55, 13/55; (Țârnareca) **culò** adv. *Antrară tru ună urmani multu deasă și culò si scunsiră*, 10/64; cf. 13, 16/64; **colò** adv. *Amă iel colò tse lucrà?* 3/65: (Huma), **clótsi** adv. *Deadără pri un gornits și clotsi ąl' stimnì*, 7/71. C o m p u s: **ăncóla, ancuóla, ncóla, ăncólo, nclò** adv. = încolo. *Și chinisi cu doil' ăncolo* (și porni cu

amândoi încolo), 4/31, cf. 4/18, 15/51. *Amnară maį ăncuălà*, 10/58, *Alăįà ncoà, alăįà nclo* (caută încoace, caută încolo); **dìncola** = dincolo; **dioanculò** adv. = de aici înainte (Ţârnareca). *Diuanculò as leată băsearica;* **lănculò,** adv. = încolo, 31/65]. — Din lat. *eccum-ĭlloc*, (arom. *aclo*).

Colác m. v. *culac.*

Cólbă f. Brăţară. Com. G. D. — Din bg. *kolba.*

Cǫlc (pl. *cǫlcur*) a. Şold, pulpă. *Mi dor cǫlcurli, sam rătsit.* Com. G. T. | (La vite). Piciorul dindărăt. ALR. 4072. [Şi: **coálc** a. *Cu įarba păn di coalcur*, 7/69]. — Din mbg. *kălk.*

Colíbă f. Colibă, ALR. 3822. *Cola įel' ąş feasiră ună colibă şi cola ghiįaų*, 10/40. [Şi: **culíbă,** 2/7]. — Din bg. *koliba.*

Cólidă f. Măciucă. [D e r i v a t: **colidár** m. (bg. *koledar*) = colindător; **culidáş** m. -colindător, ALR. 2824; **culidisés** vb. IV. = colindez]. — Din bg. *koleda*, (arom. *colinde*).

Colidár m. v. *colidă.*

Cólo adv. v. *cola.*

Cómăr m. Tăun. [Şi: **comăréts** m. (bg. *komarec*) = tăun. Com. T. P. — Din bg. *komar.*

Comăréts m. v. *comăr.*

Cǫmp a. Câmp. *Junsiră ăn un cǫmp*, 2/73. *Un cǫmp alb cu oį negri* (= cartea) *16, cf. 2/27, 2/63, 2/73, 15/73. [D e r i v a t e: **cămpinés, cămpunés, -ă** adj. = câmpenesc; **cămptšác, comtšúc** m. Com. G. D. (dim.). *Junsim ăn comtšucu tsela*, 19/93]. — Din lat. *campus, -um*, (arom. *cîmpu*).

Comtšúc v. *cǫmp.*

Cǫn adv. Când, pe când. *Cǫntăl'à leamni*, 17/55. *Cǫn si pucătò*, 2/73, cf. 2/34, 7/73. *Di cǫn* (de când). *Mult vacǫt si fęsi di cǫn įeş ųa*, 14/2. *Cǫn-di-cǫn* (din când în când, cu orice preţ). *Cǫn di-cǫn įeł cată si vină la mini*, 142. *Că cǫn* (ca şi cum). *Că cǫn mo la ved*, 15/44, cf. 184. [Şi: (Aromânism în Ţârnareca, Huma), **căn, căndu** 8/65, 6/64]. — Din lat. *quando*, (arom. *cîndu*).

Cóna f. Nume de căţea de soiu mic.

Cónăp m. Cânepă, sfoară de cânepă, cf. c o n i p ă. Com. T. P. — Din bg. *konop.*

Cǫnăpă f. v. *cǫnipă.*

Condúr m. Gheată. [Şi: **cundúr** m.]. — Din tc. *kondur.*

Cóni } m. v. *cǫįni.*
Cǫni }

Cǫnipă f. Cânepă, cf. c o n ă p. Com. S. H. [Şi: **cǫnăpă** f.]. — Din lat. **canĕpis, -em*, (arom. *cînipă*).

Cǫnt vb. I. 1⁰. Cânt. *Cum şădeaų cătsat-aų si cǫntă*... 3/60, cf. 10/60, 9/58. *Lisitsa, zăcătsǫ si cǫntă*, 8/30. *Să cǫntă cucu*, 25/6. | 2⁰. Cetesc. *Nirdzeaįchi casă, scoasi cartea şu-ąų căntă*, 4/68. *Ca-u căntǫm* [cartea], 19/5. [Şi:

(Cupa, Liumnița) **cont** vb. I.; (Țârnareca) **căntu** vb. I. [D e r i v a t e: **căntári** f., **căntát, -ă** adj. = învățat 80, 213; **căntătór** m. = care cântă; **căntătúră** f. = cântare. Com. G. D. C o m p u s e: (cu pref.) **ducǫnt** și **dăcǫnt** (du + cǫnt) vb. I. = sfârșesc de cântat; **pricǫnt** (pri + cǫnt) vb. I. = cânt din nou; **prucǫnt** (pru + cǫnt) vb. I. = încep să cânt. *Al' prucăntǫ cucotu* (a început să-i cânte cocoșul), 600; **prucǫntát, -ă** adj. = care abia a început să cânte. *Cucureati prucǫntat*, 237].— Din lat. *canto, -are*, (arom. *cîntu*).

Cǫntic a. Cântec. *Cǫn la culcà să dǫrmă, ạl' căntà și la scularẹ-ar'ăn cǫntits la sculà*, 1/1. — Din lat. *canticum*, (arom. *cîntic*).

Conúr m. Ramură de viță cu struguri pe ea. Com. T. P.

Cópă }
Cǫpă } f. v. *coapă*.

Cópan m. v. *cupan*.

Cópi pl. Bucăți de brazdă câte se pot ridica odată cu furca. *Copi di ịarbă cot pots ardicari cu vila.* ALR. 5267. — Pentru etim. cf. c o a p ă.

Cópil m. Bastard. — Din bg. *kopile*, (arom. *cok'il*, *cok'u̯*).

Copt, -ă adj. v. *coc*.

Cóptše f. Copcă. *Coptše di furlină* (copcă de aur), 6/XIII, *coptše cu chịustecă* = copcă de prins haina. [D e r i v a t e: **ạncoptš** vb. I. = încheiu copcile; **(ạ)ncuptšári** f. = încheiere; **discoptš** vb. I = descheiu]. — Din bg. *kopče*.

Cor a. v. *or*.

Córăv, -ă adj. Călcat cu fierul. *Rubili li fastim corăvi* (hainele le facem călcate cu fierul), ALR. 3338. — Din bg. *korav*.

Corb m. Corb. *Vizù ună furnigă, un răslān și un corb cari si tsirtau̯*, 1/39. *Corbului* n. de fântână (Oșani). [Și: **corp** m. (Liumnița); **cu̯ărb** m. *Li pusi pri un cu̯ărb* 8/74, cf. 9/74]. — Din lat. *cŏrvus, -um*, (arom. *corbu*).

Cǫrblă f. v. *cărblă*.

Córin a. Rădăcină. *Tsela ari pāri ăn corini*, 6/59, cf. 2/63. *Ligǫ corin* (legă rădăcină, a prins rădăcini), 150, cf. 22/72, 152, 207. — Din bg. *koren*.

Corn a. Corn. *Am un ạmpirāt ascheril' tots cu roși rubă sa priminitṡ*; *ịel cu veardi rubă* (= cornu cu coarnili), *21. [D e r i v a t e: **coárnă** f. = fructul cornului. **Curnét** n. loc. (Huma), Com. T. P.; **corntšúc** m. (dim.); **coarnítšcă** f. (dim. dela coarnă)]. — Din lat. *cŏrnus, -um*, (arom. *cornu*).

²**Córn** a. Corn. *Ișǫ sub pimint un u̯om negru cu coarni și cu coadă*, 3/79. *Lisitsa prutsăpǫ « di corn traz »*, *ară cătsǫ di cǫrni*, 8/30. [D e r i v a t : **curnós, -ă** (despre oaie)]. — Din lat. *cŏrnu*, (arom. *cornu*).

Cornișór N. loc. în Meglen (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 19).

Corntšúc m. v. *corn.*

Corp m, v. *corb.*

Cǫrpă f. Cârpă, batistă. *La cupirì cu ună cǫrpă* (îl acoperi cu o cârpă) 40/40, cf. 5/XVII, 13/48. [D e r i v a t e: **cărpuliń** f. pl. = cârpe. *Na, teaşti cărpuliń;* **cărpés** vb. IV (bg. *kărpja*) = cârpesc. *Li cărpì rubili* (cârpi hainele); **cărpíri** f. = cârpire; **cărpít, -ă** adj. = cârpit; **cărpátš** (bg. *kărpač*) m. = cârpaciu, ALR. 6511]. — Din bg. *kărpa.*

Cǫrts pl. v. *carti.*

Corúna N. loc (Liumniţa). [Şi: **Curúna** cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 25].

Cos vb. III. Cos. *Coasi-ts chesi noųă*, 323. [D e r i v a t e: **coásiri** f. = cusut; **cusút, -ă** adj. = cusut; **cusutúră** f. = cusătură. C o m p u s (cu pref.): **discós** vb. III. = descos; **discusătúră, dăscusătúră** f. = descusătură. **pricos** (pri + cos), vb. III. = cos din nou]. — Din lat. *cōso, -ĕre*, (arom. *cos*).

Coş a. 1. Coş. 2⁰. Stup. 3⁰. (La moară) partea unde se pune grâul, spre a cădea pe pietrele morii ca să fie măcinat. *Ăn loc di butseaųă, Petru, coşu di la moară*, 6/XVII. *Cǫn si scoală să turească ghipt ăn coş... si dusi la coş...*, 23/41. *Aş li ştirnù cămeşli ăn coşu*, 22/41. [D e r i v a t: **cóşnitsă** (bg. *košnica*) f. = coşuleţ, paner. *Si-ts leaį ună coşnitsă*, 11/48; **cuşnitšár** m. = cel care face coşniţe, ALR. 6519; **cuşnitšárcă** f. = nume de plantă în Lugunţa]. — Din bg. *koš.*

²**Coş** (întrebuinţat mai mult la pl. *coşur*). Bubuliţe care se fac iarna pe corpul oilor. Com. G. D.

Cóşnitsă f. v. *coş.*

Coştán m. Amnar, ALR. 3861.

Coştăvítsă f. Şarpe; şarpele ordinar devine *coştăvitsă* abia după zece ani, atunci când pe corpul lui încep să se formeze nişte dungi de diferite colori. Se spune că o coştăviţă poate mânca o turmă de oi. *Ponză virgată ca coştăvitsă* (pânză colorată). 153. [Şi: **coştivítsă** f.]. — Din mbg. *koštavica.*

Costrác m. v. *custrac.*

Cǫt pr. 1⁰. Cât. *Cǫt si tseară*, 15/42, cf. 8/2, 10/5. *Cǫtivà* = câteva. *Cǫtivà būts di āpu*, 8/74. *Tăl'ară cǫtivà smărets*, 9/10. *Căt... căt* = cât... atât. *Căt maį larg, căt maį lung*, 4/71. [Şi: (Huma), **cât.** C o m p u s: **ąncǫt** conj.; **niscăn** adj. şi adv. (întrebuinţat numai în Ţârnareca) = puţin, o leacă, cf. n e a c, u n e a c; *Rămasi ăncă niscăn* 18/64, cf. 13/67]. | 2⁰. **cǫta** adv. Atâta. *Tsela tsi să nu poată cǫta să mănancă, cāpu ąį la lęų* (acela care nu poate mânca atâta...), 4/4. *Įeş cǫta şătăit* (eşti aşa de umblat), 752. *Acu-i di cǫta* (dacă este pentru atâta), 7/42. *Di căta maį bun nu si poati* (de atâta ...), 7/69; *ancă cǫta* = încă atâta, încă pe atâta. *Tšitšă-sa ancă cǫta si spăreà. Cǫt si tseară tu ancă cǫta...*

să-l' daį, 15/42, *cǫt... cǫta* = cât... atâta. *Pricazmă... vă spuș, cǫt putuį, cǫta va mintšunaį*, 29/32. *Cǫt lung, cǫta larg*, 355. *cǫta... și cǫta* = atâția și atâția. *Cǫta uamiń și cǫta am tăltšǫt*, (am ucis atâția și atâția oameni) 2/57.—Din lat. *quantus, -a, -um*, și *quantum*, (arom. *cît*).

Cóta adv. v. *cǫt*.

Cǫtnic m. Măsea. cf. c o t s. — Din bg. *kătnik*.

Cǫtnitsă f. Puiu de pisică, pisoiu. *Nu știu cum rămasi undă cǫtnitsă* (nu știu cum rămase un pisoiu...), 17/33. — Din bg. *kotence*, id.

Cots m. Măseaua minții. cf. c ǫ t n i c *Mi doari cotsu*, ALR. 2122.

²Cots (pl. *-ur*) a. Ogrinj, resturi de fân, ALR. 953.— Cf. bg. *koc*.

Cotsi pr. 1⁰. Dece, pentruce. *Cotsi tari ubavă apu*, 5/59. *Cǫtsi frăti șa contă puįl'*, 9/58, cf. 4/59, 8/2. | 2⁰. Fiindcă, din cauză că, deoarece. *Cǫtsi* [nu mănants] *il'?* *Cǫtsi nu-ń tsi mănāncă* (fiindcă nu mi-e foame), 9/81. [Și: (aromânism în Țârnareca) **cătsè** pr. *Cătsè nu ner lă siiri* (dece nu mergi la petrecere), 5/66]. — Compus din *că* + *tse*.

Cótšină f. Coteț de porci, cocină. *Ca'n cotšină rănit* (ca în staul de porci hrănit), 148, cf. ALR. 3828. — Din bg. *kočina*.

Cótšiște N. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Cóvă f. Covă. Com. G. H. T. [Și: (Liumnița) **cuăvă** f. *Cuăvă nu veau si scoată āpa dinuntru*, 3/73, 6/73]. — Din bg. *kova*.

Covátš m. v. *cuvatš*.

Cóza f. Nume de capră. Com. H. I. — Din bg. *koza*, id.

Crăblă f. Bute; putină de lemn. *Ăn crăbla di răsol* (în putina cu varză), 8/XIII. [Și: (Liumnița, Cupa) **cróblă, crǫblă** f. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I. 53); **grăblă** f. D e r i v a t: **crăblár** m. = cel care face putine; **grăblár** m. Com. G. D.]. — Din bg. *krăblo*.

Crăblár m. v. *crăblă*.

Crac! interj. Crac. *Cǫn si facă «crac» si-l' daį cārni*, 19/73. [D e r i v a t: **crăcaįés** vb. IV = produc sunetul «crac»].

Crácă (vinătă) f. (Liumnița), Cioară vânătă. Com. P. M.

Crăcăįés vb. IV. v. *crac*.

Crăd a. v. *cărd*.

Cráįșnic n. loc. Com. I. L. — Din bg. *krajšnik*.

Crálitsă f. Impărăteasă. ALR. 2858. Mai des: ą m p i r ă t i t s ă.

Crămés vb. IV. v. *cărmes*.

Crăndžel' (La moară). Lemnul cu care se ține fusul de fier al morii, polița prisnelului. Com. I. L.

Crap m. Crap.

Crăsnés vb. IV. Scrâșnesc, cf. c r ă t s ă į e s, r ă j n e s.

Crășnic N. loc. (Nânta).

Crástă f. Căpușe, ALR. 1206.

[2]**Crástă** f. Râie, Com. I. G. adj. râios. *Uaiă crastă*, 7/52. — Din bg. *krasta*.

Crástav, -ă adj. Râios, plin de răni, ALR. 4194. *Paşa vę trei cal' crastav*, 12/15. — Din bg. *krastav*.

Crăstăveáti m. v. *crăstăvets*.

Crăstăvéts m. Castravete. *Cu iel nu pots sădiri crăstăvets* 155. [Şi: **crăstrăvéuti, crăstrăvéts** m. 156; **căstrăvéts** m.]. — Din bg. *krastavica*.

Crăsti m. (Nume de persoană) Cristea. *Lu Crăsti fitšor*, 1/II. — Din bg. *Kărste*.

Crăstrăvéts m. v. *crăstăvets*.

Crăts! interj. Sunetul ce se aude când mănâncă cineva ceva prea tare. *Catsă si mancă di iel crăts, crăts*, 22/69. [D e r i v a t: **crătsăiés** vb. IV. = scârţâiesc, scrâşnesc, cf. c r ă s n e s, r ă j n e s. *Li pusi sub ia si crătsăiască*, 10/81].

Crătsăiés vb. IV. v. *crăts*.

Crătšămác m. Pâine uscată, fiartă cu brânză. ALR. 4083. Se zice şi: p u p a r n i c. [Şi: **cătşămác** m.]. — Din bg. *kačamak*.

Crătšnés vb. IV. Scrintesc. *Crătšnitu ampirăt si ari* (scrintitul crede că este împărat) 154. *Ăi crătšnit di minti*, 361. [Şi: **crătšnít, -ă** (**crăšnít, -ă**) adj.].

Crătšún m. Crăciun. *Cătă vreami ăi pănă la crătšun*, 3/64, cf. 2/46, 158. [Şi: **cărtšún** m. 7/31, **cretšun** m.], (arom. *crăčun*).

Creástă *Creastă di cucot*. Com. I. L.—Din lat. *crĭsta*, (arom. *creastă*).

Cremját N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 20).

Crémnă f. Prăpastie. *Au trimęsi să dǫnă ramur din ună cremnă, iundi nitsi mŭsca nu putę să antră*. (îl trimese să adune ramuri într'o prăpastie...), 3/11. *Căzù selnic di pi ună cremnă şi murì*, 9/13, cf. 11/4, 6/7. [Şi: **crémni** f. D e r i v a t: **crimnisés** vb. (refl.) = mă prăvălesc, mă răstorn, cad. *Tots treil' măgar si crimnisiră ăn trap*, (câte-şi trei se prăváliră), 20/41. *Crimniseà-ti di uatsi*, 162]. — Din gr. *κρημνός (κρημνίζομαι)*.

Crémni f. v. *cremnă*.

Crep vb. I. Crăp. *Căt au cripǫ şi antrǫ*, 14/7. *Di tse creapă grǫnu di mel'*, 289. *Acu nu-ń creapă tsara* (dacă n'oiu muri), 222, 167. [D e r i v a t e: **cripári** f. = crăpare; **cripát, -ă** adj. = crăpat; **cripătúră, cripitúră** f. = crăpătură 8/93, cf. 6/10. C o m p u s: (cu pref.) **răscrép** (răs + crep) vb. I. = crăp în două (după bg. *razpukvam*) *Vizù... cumăstsili răscripati*, 12/58]. — Din lat. *crĕpo, -are*, (arom. *crep*).

Cres vb. III. Cresc. *Şi grǫnu criscù*, 16/5. *Fitšorii ca grǫn aş cresc* (copiii cresc repede), 287. [D e r i v a t e: **creáştiri** f. = creştere; **criscút, -ă** adj. = crescut; **criscătúră** f. = creştere]. — Din lat. *cresco,-ĕre*, (arom. *crescu*).

Cretšún m. v. *crătšun*.

Críeł m. Minte, gând, judecată. *Ra tamam la criel* (era legat la minte) 1/6. *Nu ra tam la criel* (îi lipsea ceva), 2/6. *Aş zisi... ăn criel* (îşi zise în gând), 5/10. *Aş zitsę cu crielu*, 21/4, cf. 159, cf. 160, 444, 969. [C o m p u s: (cu pref.) **ancrielát, -ă** (an + crieł) adj. = cu minte, inteligent, înțelept, legat la cap. *Tsela mai mĭcu frăti... ra mai ancriilat* (... era mai inteligent) 2/55. *Fitšoru criilat li-anvitsǫ toati*, 14/79. [Şi: **criilát, -ă** adj. *Dovnicu ra criilat*, 9/57. S u b s t. **crielát** m. = înțelept. *Crielatu cată si cumpără, nu si vindă*, 161]. — Din lat. *c(e)rebĕllum.*

Crielát m. } v. *criel.*
Criilát, -ă adj. }

Crimiját N. de fântână (Oșani).

Criminárcă f. v. *crę̨mini.*

Crimnisés vb. IV. v. *cremnă.*

Cripári f. }
Cripát, -ă adj. } v. *crep.*
Cripătúră f. }

Cripés vb. IV. Țin, sprijin pe cineva. Se întrebuințează mai ales la obiceiurile dela nuntă. Mirele când se duce să ia mireasa călare pe un cal alb, este « cripit » (susținut) în drum de două fete mari. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 46). [D e r i v a t: **cripít, -ă** adj. = ținut]. — Din mbg. *krĕpam*, id.

Cripít, -ă adj. v. *cripes.*

Cripitúră f. v. *crep.*

Criscătúră f. v. *cres.*

Crişțín m. Creștin. [D e r i v a t: **crişținătáti** f. (<lat. *chrĭstianitas*) = creștinătate. Com. G. D.; **crişținésc, -ă** adj. = creștinesc; **crişțineáşti** adv. = creștinește; **crişținéz** vb. I. = creștinez]. — Din lat. *chrĭstianus, -a, -um* (arom. *creştin*).

Crişținătáti f. }
Crişțineáşti adv. } v. *crişțin.*
Crişținésc, -ă adj. }
Crişținéz vb. I. }

Crişținíc m. Fin. *Mumuşu dărui ună cămişǫtšcă lă crişținicu lui* (naşul dărui finului). Com. I. L. [Şi: **crişținíćă** f. = fină. *Ună crişținică di lui*, 6/57]. — Din bg. *krăstnik* « Gevatter », influențat de « crişțin ».

Crişținíćă f. v. *crişținic.*

Crístovden m. Sărbătoarea Inălțarea Sf. Cruci (14 Sept.), ALR. 2820. *La ticnì si cumpără di cristovdin un birbeatsi*, 1/52. *Mesu-di-cristovden* = răpciune, ALR. 2416, cf. c u l u j e u. — Din bg. *krăstovden.*

Criv, -ă adj., adv. Strâmb. *Crivliutnic*, *77. *Tu criv nă cats*, (tu te uiți strâmb la noi), 117, cf. 851, 856. [D e r i v a t e: **crivés** vb. IV. = schiopătez. *Di un pitšor crivim.* 542; **crivúl'că** *(crivuică)* f. (bg. *krivulka*) = un fel de broderie. Com. G. D. *Pricătǫ di pri nişti tšărǫp cu crivul'ts* (a imitat lucrând niște ciorapi cu un fel de broderie în zig-zag). Com. I. L.; **crivutíiă** f. = nedreptate, strâmbătate. *Cu crivutiia nu si iasi ăn cap*, 156;

Crivinońcă n. loc. (Lugunța).

Compus (cu pref.) **zăcrív** (ză + criv) adj. = strâmb]. — Din bg. *kriv.*

Crivés vb. IV. v. *criv.*

Crivét (pl. *ur*) a. Pat. — Din bg. *krevet,* (gr.).

Crivinońcă v. } v. *criv.*
Crivúl'că f. } v. *criv.*
Crivutíi̯a f. } v. *criv.*

Crǫblă f. v. *cărblă.*

Croi̯ m. Croiu. *Croi̯ di rubă,* (croiul hainei), ALR. 5762. — Din bg. *kroj.*

Crǫng m. Cârpător: « lemnu pi cari si sutšašti plătsinta », ALR. 3981. *Poi̯na au̯ frimintă pri crǫnc,* ib. 3996, cf. 697. [Și: **cronc** m.]. — Din bg. *krăng.*

Crótnic, -ă adj. Blând. *Tsista fitšor ăi̯ crotnic,* cf. ucrutes. — Din bg. *krotok.*

Crucutés vb. IV, Clocotesc. *Apa crucutẹašti,* ALR. 4147 cf. clucnes.

Crud-, -ă adj. Necopt, crud. *Măncai̯ pruni crudi* (măncai prune crude). Com. I. L. — Din lat. *crudus, -a, -um,* (arom. *crud,* rar).

Cruiés vb. IV. Croiesc. *La crui* (l-a croit) = i-a tras o palmă, 164. [Derivate: **cruíri** f. = croire, **cruít, -ă** adj. = croit]. — Din paleosl. *kroiti,* (arom. *cruescu*).

Cruíri f. } v. *cruies.*
Cruít, -ă adj. } v. *cruies.*

Crundír m. v. *clundir.*

Cruş m. Păr sălbatec, cf. gornits. [Derivat: **crúşcă** (pl. *cruşchi*) f. = fructul acestuia rbore, pară, id.] — Din bg. *kruša.*

Crúşcă f. v. *cruş.*

Crútsi f. Cruce. *Cǫt să fatsim crutsi* (cât să ne facem semnul crucii), 17/6. *Crutsi-ajută* (cruce ajută), 165. | (La om și la animale) crucea șalelor. *Fǫ-la că nu-ts cadi ăn crutsi,* 138. *La Crutsi* n. loc. (Oșani). [Diminutiv: **crutsítšcă** f. Compus (cu pref.): **pricrúts** (de pe mbg. *prekărstjam*), vb. I. = încrucișez, Com. V. I.]. — Din lat. *crŭx, -ŭcem,* (arom. *crutse*).

Crutsítšcă f. v. *crutsi.*

Cu conj. Cu. *Lai̯ vaca... u̯a că-u duş ăn tšair cu i̯arbă păn di coalcur,* 3/8. *Cu ghii̯atsa,* 279. *Cu urdin* = pe rând. — Din lat. *cŭm,* (arom. *cu*).

[2]**Cu** conj. v. *acu.*

Cúă f. v. *cuu̯ă.*

Cu̯ăla adv. v. *colo.*

Cu̯ărb m. v. *corb.*

Cu̯ăvă f. v. *covă.*

Cuc m. Cuc (pasăre), *Mara i̯undi ari mo cuc,* 26/6. — Din lat. *cuccus,* (arom. *cuc*).

Cúcă f. (La plugul de lemn). Vârful grindeiului. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 51). — Din bg. *kuka.*

Cucár m. v. *cocar.*

Cucátšcă f. Claie. Com. T. P.

Cúclă f. 1°. Păpușe. *Ca cuclă* (ca păpuș), 973. | (Oșani). Bobârnac. *Al' ded ună cuclă* (i-am dat un bobârnac), Com. I. L., cf.

c l ǫ n d ă, f ă n d ǫ c. — Din mbg. *kukla*, (gr. κοῦκλα).

Cucnés vb. IV. Răsar, cresc. *Nu cucneaști* (în text greșit: *cucnecști*), *tsiva-godea*, 4/59. *Iarbă veardi nu cucneaști* (= foc). *27 *Di natima ti cucniș*, 172. [D e r i v a t: **cucnít, -ă** adj. = ieșit din pământ, răsărit, 171]. — Din mbg. *kuknah* (dela *kukam*).

Cucnít, -ă adj. v. *cucnes*.

Cucǫnă f. Cocoană. *La cucǫnă l'-ąngreacă ardžu*, 17. — Din bg. *kokona*, (arom. *cuconă*).

Cucór (pl.) N. loc. (Oșani), Com. D. P.

Cucót m. Cocoș cf. c u c u r e a t i. *Cum șădeau cătsat-au si cǫnta cucotsii*, 3/60, cf. 7, 10/60. *Și cucotsil' ąl' fac uauă* (și cocoșii îi ouă), cf. 167. [Și: **căcǫt** m. *Căcǫt no-ari si zăcǫntă*, 21/90].— Din paleosl. *kokot*, (arom. *cucot*).

Cucóvi Cuvânt neînțeles de origine bulgară; se întâlnește numai în: *Baba cucovi, dędu stupovi* (= podnitsa și tsǫstu), *62.

Cúcu Cântul cucului. *Fitšoru să cǫntă «cucu»*, 25/6. *Fitšoru... fęsi «cucu»* (zise «cucu»), 26/6.

Cucúdă f. Greutatea de fier ce se atârnă la cântar (fig.). *Ăi uneac cucudă cǫn omu ăi sirumă* (e puțin greu când omul este sărac). — Din bg. *kukuda*.

Cuculeáti m. Viperă cu dungi pe spate ALR. 1184. [Și: s m o c].

Cucúl' m. Ridicătură, umflătură. Com. G. D. [D e r i v a t: **culítš** m. = grămadă de pietre puse una peste alta, formând un fel de mindir (Oșani). *Flă ună cătsauă pri un cuculitš* (în text greșit: *cuculic*), 5/71]. — Din lat. **cucullius*, (arom. *cucul'*).

Cuculítš m. v. *cucul'*.

Cucureáti m. v. *cucurǫs*.

Cucurǫs vb. IV. (refl.) Mă umflu, mă fudulesc. *Tse-ń-ti cucuroș bra* (ce te umfli, mă). [D e r i v a t: **cucureáti** m. Cocoșel, (fig.) băiat. *Ań am dǫuă caisturitse... două pul'chitse și doi cucurets*, *11. *Cucureati scăldat* se spune când cineva este ud de ploaie până în piele, 237. *Cucureati prucăntat* este cocoșul mic când începe să cânte, 237. Cocoșul puștii. ALR. 4993]. — Din bg. *kocorja se*.

Cucușóńă (pl. *-șoń*) f. Păduche de găini ALR. 5720. *Găl'inli, dintru ca s-nu catsă cucușǫń, si ung cu gaz ili cu buzeai* (găinile, ca să nu prindă păduchi, se ung...).

Cucutáș m. v. *cucot*.

Cucuveáică f. Cucuvea. — Din bg. *kukuvejka*.

Cudítsă f. } v. *coadă*.
Cudítšcă f. }

Cudžabáșă m. Primar. Com. I. L. — Din tc. *koğa-baš*, (arom. *cuğubaș*).

Cufărés vb. IV. Cufuresc. [Și: **căfărés** vb. ALR. 4866. D e r i v a t: **cufăríri**, f., **cufărít, -ă** adj. *Cur cufărit* (căcăcios); **cufărnítsă** f. = boală de pântece. ALR. 1633; **cufărnítšav** = cufuricios. *Un uom*

cufărnitšav, 6/62. Compus (cu pref.): **pricufărés** (pri + cufăres) vb. IV = am într'una scaune]. — Din lat. *con-forio*, *-īre*, (arom. *cufurescu*).

Cufăríri f.
Cufărít, -ă adj.
Cufărnítsă f.
Cufărnítšav adj. } v. *cufăres*.

Cufátšcă f. v. *cfatšcă*.

Cufoári f. v. *cufăres*.

Cuiása N. de fântână, (Cupa).

Cuibár m.
Cuibtšíc m. } v. *cul'b*.

Cuimdžíiă m. v. *cumindziiă*.

Cujóc a. Cojoc. *Mul'ari ieş că ats duc şi cujoc şi peşt*, 3/30. [Şi: **cojóc, cojúc.** *Cojuc* n. de munte].— Din bg. *kožuch*.

Cujureáti (pl. *-rets*) m. Gogoş de mătase. Com. T. P. *Ca si poati işori cujurets cuvetlii*, B. 3. — Din mbg. *kožurec*.

Cul Nume de cal. Com. I. L.

Cúlă f. Turn, ALR. 2606. N. loc. (Huma). — Din bg. *kula*, (tc.), (arom. *culă*).

Culác m. Colac. *Să-ń leau un culac*, 10/94, cf. 13/94, etc. [Şi: **colác** m.]. — Din bg. *kolak*, (arom. *culac*, cf. Capidan, *Elem. sl. în arom.* 64).

Culái adv. Uşor. *Di tista lucru ăi culai* (de lucrul acesta este uşor...), 16/4. *Ăi culai di aistă*, 3/38, cf. 5/47, 16/56, 12/16.— Din tc. *kolaj*.

Culástră f. v. *gulastră*.

Cúl'b a. Cuib. *Pri drūm flǫ un cúl'b di sămuvili* (pe drum găsi un cuib...), 15/94. *Tšutšuleanu aş la dară cuibu prin piminl* (ciocârlanul îşi face cuibul...) *La uorbu pul' domnu al' la dară cuibu*, 972. [Şi: (Oşani, Lugunţa): **cúib** a. Derivate: **cuibár** m. = cuib de şoareci. Com. G. D. **cuibtšíc** m. (dim.)]. — Din lat. **cŭbium*, (arom. *cuibar*).

Culc vb. I. (trans., refl.) Culc (pe cineva), mă culc. *Cǫn la culcà să dǫrmă, al' căntà*, 1/1, cf. 2/70. *Nearsi si culcă la un căvinē*, 18/65. *Si ti cultsă*, 2/69. *Mi culcui*, 7/69. *Si culcară*, 9/56. *Culcă-l'-u* (şterge-o, tuleşte-o, fugi), 173. Derivate: **culcári** f. = culcare. *Văcǫtu di culcarea* = vremea de culcare, 11/33; **culcát, -ă** adj. *Rau culcats*, 4/77. — Din lat. *collŏco*, *-are*, (arom. *culcu* rar).

Culcári f.
Culcát, -ă adj. } v. *culc*.

Culeáti f. Mugur, cf. ancul e t s. *Vitsa la anculitsoarea după că da culeati, si sădeašti* (viţa... după ce dă mugur, se sădeşte), ALR. 6109, cf. 5133.—Din sârb. *kaljac*.

Culéră f. Holeră. [Şi: **hulérăf.**]. — Din gr. *χολέρα*, (arom. *huleră*).

Culíbă f. v. *colibă*.

Culidáš m.
Culidisés vb. IV. } v. *colidă*.

Cúlmi f. (la casă). Culme. — Din lat. *culmen*, (arom. *culmu*, rar).

Culò adv. v. *cola*.

Culodiátš N. de râu în Meglen.

Cultšác m. Un fel de capac de catifea ce se pune ca ornament de-alungul coatelor minteanului. *Dulamă cu cultšats*, (mintean cu colceați). Com. I. L. — Din tc. *kolčak*.

Culujég m. v. *culujeu*.

Culujéu m. Ianuarie, ALR. 2407. Iată numele lunilor: s e c š c a (făurar) 2408, m a r t a 2409, p r i-l' u 2410, m a i u 2411, t š i r i-ș a r u 2412, s n o p a r u (cuptor) 2413, m e s u d i b ă g ă r o d i t s a (măsălar) 2414, m e s u d i c r i-s t o v d e n (răpciune) 2416, n u-c l' u (brumar) 2417, n i s t u p a t i (indrea) 2418. [Și: **culujég** m.].— Din bg. *koležeg*, (arom. în Muloviște, *culujeu*, cf. Lumina, V. 1, 6).

Cum adv. Cum. *Cum mul'ari, si fac...?* 11/81. *Ca-cum* = întocmai ca, la fel ca. *Ca-cum-că* = cum că. *Dărǫ ună carti, ca-cum-că mōșu duchiandžiia cǫta sufliti tăltšǫ*, 3/16. *Nitsi-cum* = nici de cum, 14/47. — Din lat. *quomo*[*do*], (arom. *cum*).

Cumándă f. Ordin, comandă. *Deadiră cumandă ca tuti featili si antră ăn ună barcă*, 23/78.

Cumár m. Joc cu cărți.—Din bg. *komar* (tc.), arom. *cumare*.

Cumárcă (pl. *archi*) f. « Arbore care stă verde iarnă și vara ». Com. N. P. | Fructul acestui arbore (pl. *cumarchi*), id.

Cumát a. Bucată. *Cumat di furlină* (bucată de aur), 272. *Cumat di cumat* (bucățele). *Feasiră cumat di cumat*, 7/41. [D e r i v a t e: **cumătítš** a. = bucățică. Com. G. D. **cumatsǫl**; m. = bucățică; **cumătsóichi** a. pl. = bucățele, cf. mutšcătur, ALR. 4019; **cumătár** m. = copilul care umblă cu bucata de pâine în mână, mâncând, ib.]. — Din gr. *κομμάτι*.

Cumătár m.
Cumătítš a.
Cumătsóichi a. pl.
Cumătsǫl m. } v. *cumat*.

Cumíń pl. Tescovină, ALR. 6139. *Rakiiă di cumiń*, ib. 6163. — Din bg. *kominje*.

Cumindžíiă m. Argintar nume de familie: *Ita Cumindžiia*, 4/XIII [Și: **cuimdžíiă** m. 1/XVI]. — Din tc. *komenği*, (d. cm. *cuminği*).

Cumít m. Comitagiu, tâlhar, hoț, fur. *Cumitsil' lară să-l' cluputęscă pristi casă*, 2/24, cf. 12/7, 195. — Din mbg. *komit*, (a cm. *cumit*).

Cumnát m. Cumnat. *Al' zisi lu cumnătu-su*: « *ta mul'ari... matšǫts fatsi* » 3/29. [F e m i n i n: **cumnátă** f. D e r i v a t: **cumnătšícă** f. cumnată; **cumnătšúc.** m. C m. G. D.]. — Din lat. *cognatus, -um*, (arom. *cumnat*).

Cumnătšícă f.
Cumnătšúc m. } v. *cumnat*.

Cumnicári f.
Cumnicát, -ă adj. } v. *cuminic*.

Cúmpăr vb. I. Cumpăr. « *Cǫt tser pri tsela chisemu bre?* » — *cǫt tser io, tu pots si cumper?* 10/43. *Si dusi la cazanmǫc... si cumpără tseali tsi la tribuiau. Crielatu cată*

si cumpără, nu si vindă, 161. [D e r i v a t e: **cumpărári** f., **cumpărát, -ă** adj., **cumpărătór** m. *Nu poati si află vrin cumpărător*. Com. I. L.; **cumpărătúră** f. = cumpărare]. — Din lat. *compăro, -are*, (arom. *acumpăr*).

Cumpărári f.
Cumpărát, -ă
Cumpărătór m.
Cumpărătúră f. } v. *cumper*.

Cumpírcă (pl. *chi*). f. Cartof, ALR. 4087. — Din bg. *kompir*.

Cumşíịă m. Vecin. *Ca si dusi căsă*, la *vizù un cumşiịă* 5/17, cf. 6/VII, cf. 7/17, 3/44. [Şi: (Liumniţa): **cumşóịă** m. D e r i v a t: **cumşilǫc** a. = vecinătate]. — Din tc. *komšy*, (mbg. *comšija*).

Cumşilǫc m.
Cumşóịă m. } v. *cumşiịă*.

Cumuvóltši Cumetre lupule! *E ghidi bebi, cumuvoltši, tser să ịeş itru*, 4/13, cf. 6/13, 7/30. — Din bg. *kumče-vălče*.

Cúnă f. Chingă, cf. c l' i n g ă.

Cunác a. Casă mare, palat. *Vę un cunac cafcu nu vę nitsi un paşă* (avea un palat...), 1/15. *Ca-ş-si dusi la lu Musta cunac*, cf. 2/4. Conac, localul autorităţilor administrative şi judecătoreşti. [Şi: **cunāc** a., (Ţărnareca) **cunáchịă** f. *Un tsar dară nişti cunăchị*, 2/65].— Din tc. *konak*, (arom. *cunak'e*).

Cunāc a.
Cunáchịă f. } v. *cunac*.

Cunádă f. v. *cunadi*.

Cunádi f. Dihor. Cf. c o c ă r d ž e à, ALR. 1167. [Şi: **cunádă** f.] — Din gr. *κουνάδι*.

Cunáp m. Cânepă. *Fortămă di cunap* (funie de cânepă), ALR. 2528. [Şi: **cănáp** m.]. — Din bg. *konop*, cf. c ǫ n i p ă.

Cundác m. patul puştii. *Cundacu la tufęac*, ALR. 4991. — Din tc. *kondak*, (arom. *kundak'e*).

Cundíl a. Condeiu de piatră. — Din gr. *κονδύλι*, (bg. *kondil*), arom. *cundil'u̯*.

Cundisés vb. IV. Poposesc undeva, ajung undeva. — Din bg. *kondisvam* (arom. *cundisescu*).

Cundúg a. Haină femeiască în felul minteanului, se face, de obiceiu, din catifea brodată cu fir. *Cundugu di sărmă* (minteanul cu broderii în fir), 7/XIII. [Şi: **cundugúi** f. id.]. — Din gr. *κοντογοῦνι*.

Cundugúni a. v. *cundug*.

Cunoáştiri f. v. *cunos(c)*.

Cunós(c) vb. III. Cunosc. *Acu pots să-u cunoş cari ăị mę il'ă, să-u̯ lęị* (dacă poţi să o cunoşti...). 20/4. *Ịo să-u cunos cari ăị luị il'ă... acu nu au̯ pot cunǫstiri...* 23/4. *Nu la cunoş tse joacă 'n ịel*, 316. [Şi: (Liumniţa) **cunu̯ăs**, vb. III. *S-la cunu̯ăşt*, 16/73. | D e r i v a t e: **cunoáştiri** f., **cunuscút, -ă** adj., **cunuscătór** m. = om care cunoaşte].—Din lat. **conosco, -ĕre*, (arom. *cunoscu*).

Cúntin vb. I. Incetez, (refl.) mă astâmpăr, stau liniştit, stau locului. *Cuntină-ti la un loc; tsi nu ti*

cuntiń? (stai la un loc; dece nu te astâmperi?), 175. *Nu-l' cuntină* (în Oșani), se zice când cineva nu poate să termine un lucru ce a început, 176. [D e r i v a t: **cúntin** a. = încetare. *No-ari cuntin* = n'are încetare, 175]. — Din lat. *contineo, -ēre,* (arom. *acumtin*).

[2]**Cúntin** n. v. *cuntin.*

Cunuăs(c) vb. III, **Cunuscătór** m., **Cunuscút, -ă** adj. } v. *cunos(c).*

Cup (pl. *cupiti*) a. Grămadă, stog. *Amnà drūmu, bătù pri un cup di furniz,* 11/4, cf. 9/4, 22/51, [D e r i v a t e: **cupălítšcă** f., **cuptšúc** m. = grămăjoară; **cupulítš** m. = căpiță, grămăjoară de fân etc. Com. G. D.]. — Din bg. *kup.*

Cúpa f. N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 7, 12). *Cupaveacl'i,* n. loc. cf. ib. 26. [D e r i v a t: **cupinéts** m. = locuitor din Cupa].

Cúpă f. (La cereale). Baniță de 12 ocale. (La moară). Măsură de ½ oca. (La păstorit). Vas pentru muls.

Cupălítšcă f. v. *cup.*

Cupán m. Șold de pasăre. [Și: **copán** m. D e r i v a t: **cupáncă** f. = pisălog, 12/50]. — Din bg. *kopan,* (arom. *copan*).

Cupáńă (pl. *-oń*) Albie, copaie. — Din bg. *kopanja,* (arom. *cupańe*).

Cupáncă f. v. *cupan.*

Cupărán m. Dulamă, cf. — Din bg. *koparan.*

Cupátš m. Copaciu, buștean. *Au, au, pri cupatš, džingăr măngăr pri pimint,* *63. *Ăn Cupatš* n. loc. (Oșani). *Cupatš-roși,* n. loc. (Huma). [D e r i v a t e: **Cupătšínă** f. Nume de localitate la Cupa. Com. N. P.; **cupătšǫlnic** m. = un fel de cazmă sau târnăcop cu care se scot buștenii, (cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 51)]. — Cf. alb. *kopatsh* (arom. *cupač*).

Cupătšínă f., **Cupătšǫlnic** m. } v. *cupatš.*

Cúpiă Instrument de plutit. Com. T. P.

Cupiláș m. 1⁰. Copil. *Una l'a turiră tătšuńil', si fęsiră doi cupilaș ăn fustani,* 17/29. | 2⁰. Tânăr dela 15 ani în sus, tânăr bun de însurat. *Cupilașu nu va si culcă priună cu ia,* 22/94. *La dǫuli, la treili ser cupilașu nu si culcà cu ia,* 23/94. [D e r i v a t: **cupilășlǫc** a. = vârsta de însurătoare la tineri. Com. G. D.] — Din *copil.*

Cup'lășlǫc a. v. *cupilaș.*

Cupilíš m. v. *cupilitš.*

Cupil.tš (pl. *-litšk'i*) a. Căpiță de fân, ALR. 934. [Și: **cupil.š** m. ib. 5283]. — Din *cup.*

Cupinéts m. v. *Cupa.*

Cupirés vb. IV., **Cupirimínt** a., **Cupiríri** f., **Cupirít, -ă** adj., **Cupiritúră** f. } v. *coapir.*

Cupisteári f. v. *căpisteari.*

Cupítă f. Copită. *Iscri lasă din cupiti,* (scântei lasă din copite), 974. — Din bd. *kopito.*

Cupitọń a. v. *căpitọń.*

Cupráľ f. Strămurare. Com. T.P. Cf. c u p r e t s. — Din bg. *kopralja.*

Cupréts m. Strămurare, cf. c u p r a l'. Com. T. P.—Din bg. *koprec.*

Cuproávă f. v. *pucroavă.*

Cuprọịă f. (In Țârnareca). Gunoiu. *Si ạngrupă tru cuprọịă* (se înfundă în gunoiu), 16/68. — Din gr. *κοπρία*, (arom. *cuprie*).

Cuptătúră f. v. *coc.*

Cúptšúc m. } v. *cup.*
Cupulítš m. }

Cur vb. I. Curg. *Mozăcu lă si-ń cură di cap* (creierul începu să-mi curgă din cap), 16/72. *Tšeşma tsi cură apu*, 3/25, cf. 19, 336. [C o m p u s: (cu pref.) **prucúr** (pru + cur) vb. I = încep să curg. *Cọn si prucură sọnzi*, 2/34, cf. 13/34; **pricúr** (pri + cur) vb. I. = încep să curg. *Tucu pricurară una vin, una rachịịă.* (numai că începură să curgă...) 3/56, cf. 13/56, 17/72; **pricurát, -ă** adj. = care a curs, care a început să curgă. *Mozăcu ạl' ra pricurat*, 17/72]. — Din lat. *cŭrro, -ĕre*, (arom. *cur*).

[2]**Cur** vb. I. Curăț. *Măncà mai mul'ts cal' şi şa că cal'il' lui chịaịa si curau* (se curățău, adică piereau), 7/40. *La curọ* (l-a ucis), 182. cf. 183. [D e r i v a t e: **curári** f. = curățire; **curát, -ă** adj. = curățit. Com. I. L.]. — Din lat. *cōlo, -are*, (arom. *cur*)

[3]**Cur** a. 1⁰. Cur. *La bătù pristi cur*, 9/20. *Cọt di cur sirbeaşti* (muncește numai pe mâncare), 701, cf. 177, 180. *Curu-di-ac* = urechile acului, ALR. 1750. | Fig. Curaj, 179, 9/20. | 2⁰. Fund. *Sac fără cur*, 49, 3/54. *Curu focului* (partea din fața căminului), cf. b u d ž a c. *Iel şăzù la curu focului*, 16/56. Nume de loc.: *Curu-di-bătańă*, *Curu-di-brad*, (Huma), Com. T. P., *Curu-di-mutšară*, (Oşani), Com. T. P. [D i m i n u t i v e: **curutšóc, curtšíc** m. = curișor. Com. G. D.]. — Din lat. *cūlus, -um*, (arom. *cur*).

Curábịe f. Corabie, barcă, ALR. 2517. *Ca cọn ạl' tsi-ạu nicat curọbili*, (ca și când i s'ar fi înecat corăbiile), 184. [D e r i v a t: **curăbdžói** m. = corăbier, ALR. 2530. — Din sl. *korablja*, (arom. *cărave*, gr.).

Curăbdžoi m. v. *curabie.*

Curári f. } v. [2]*cur.*
Curát, -ă adj. }

Curáuă f. Curea. *La ligọ cu ună curaụă şarọtă*, Com. T.P. [D i m i n u t i v e: **curăuítšcă** f. Com. G. D.]. — Din lat. *corrigia*, (arom. *curao*).

Curăuítšcă f. v. *curaụă.*

Curbán m. Sacrificiu. Com. T. P. — Dintre tc. *kurban*, (arom. *curbane*).

Curbét a. Străinătate. [D e r i v a t: **curbitlọc** (tc. *kurbetlyk*) a. = străinătate. *Greu ăi curbitlọcu*]. — Din tc. *kurbet.*

Curbitlọc a. v. *curbet.*

Curcubeái m. Curcubeu. Com. G. D. [Și: **curcubéi** m. (prescurtat) **beí.** *Curcubei bei! păn s-ti plets si beai pică di apu, meu per păn di primint* (curcubeu, beu! până să te pleci să beai o picătură de apă, părul meu [să-mi crească] până la pământ). Com. I. L.]

Curcubéi m. v. *curcubeai.*

Curdisés vb. IV. Mă așez bine, mă pun, (fig.) mă apuc. *Și ca-l'-tsi curdisiră furnizli* (și când se pusere furnicile), 22/54, cf. 7/4.—Din bg. *kurdisvam*, arom. *curdisescu.* (tc.).

Curdisít, -ă adj. Fercheș, ALR. 3266, Svelt. *Meardzi prost și curdisit* (merge drept și svelt), ib. 2278, cf. c u r d i s e s.

Curdoń (pl.) m. Straja comunei ALR. 2610, străjer, sentinelă. — Din bg. *kordon.*

Curétă f. N. de fântână (Cupa).

Curíiă f, Pădure. *Si dusi luvatšu ăn ună curiiă* (se duse vânătorul într'o pădure), 8/21, cf. 14/16, 13/71. — Din bg. *korija* (tc.).

Curi-căvătšél Gândac cu coarne lungi, scripcariul, Com. C. I. După răspunsurile la chestionarul ALR., însemnează străluc 6550, rădașcă 1897.

Curișnítsă f. (Bulgărism) Găinaț. Com. T. P. [D e r i v a t: **ąncurišnári** f. = găinățare]. — Din bg. *kurešnica.*

Curítă f. Albie, copaie, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53).— Din bg. *korito.*

Curjútă adj. Căprioară. *Ună curjută vineà cola* (venea acolo o căprioară), 13/38. [Și: **curșútă, cărșútă** fid.]. — Din bg. *košuta.*

Curm vb. I. Incetez, întrerup, (refl.) mă desprind de ceva, Com. T. P. *Hrana lă u curmǫm* (le întrerupem hrana), B. 11. [D e r i v a t: **curmári** f. = încetare. *Va curmare* (trebue încetat), 185].

Curmári v. *curm.*

Curnét m. v. *corn.*

Curnós, -ă v. [2]*corn.*

Curǫn adv. Curând. *Curǫn si răzlăbi*, 18/40, cf. 17/18, 7/4, 18/40. [Și: (Țârnareca) **curún, curúndu,** adv. 18/68, 17/64, 9/66]. — Din lat. *currendo*, (arom. *curundu*).

Cúrpăn m. Curpăn. *Ăn loc di curună, curpăn di pri moară*, 3/XVII. Cf. alb. *culjpër*, (arom. *curpan*).

Curșúm a. Glonț. *Di curșumi sam șa rupt* (din pricina glonțului sunt așa rupt), 6/27. — Din tc. *kuršum.*

Curșútă f. v. *curjută.*

Curtulisés vb. IV. Scap. *Bun că curtulisim* (bine că am scăpat), 9/10, cf. 14/72. [D e r i v a t: **curtulisíri** f. = scăpare]. — Din mbg. *kurtulisvam*, (tc.).

Curtulisíri f. v. *curtulises.*

Curtšíc m. v. [3]*cur.*

Cúrui pr. v. *cari.*

Curún adv. v. *curǫn.*

[2]**Curún** vb. I. Cunun. [D e r i v a t e: **curunári** f. = cununare; **curunát, -ă** adj. = cununat; **curúnă**

f. (<lat. *corona*) = cunună. *Ăn loc di curună, curpăn di pri moară* 3/XVII, cf. 5/II; **curunátic** = plata preotului pentru serviciul cununiei; **curuníl'ă** f. = cununie; **curunítšcă** f. (dim. curună)]. — Din lat. *corono, -are*, (arom. *ncurun*).

Curúna v. *Coruna.*

Curúnă f.
Curunári f.
Curunát, -ă adj
Curunátic
} v. *[2]curun.*

Curundu adv. v. *curǫn.*

Curuníl'ă
Curunítšcă
} f. v. *curun.*

Curutšóc m. v. *[3]cur.*

Cus, -ă adj. Scurt. *Cus, ma di brǫn ti poartă* (scurt, însă te poartă de brâu), 975. [D e r i v a t e: **Cusal'ă** = n. l. (Nânta); **cúsi** m. = nume de câine cu coada tăiată; **cusés** și **putcusés** vb. IV. = scurtez. *Au̯ cuses ună rubă* (o scurtez o haină), ALR. 3274]. — Din bg. *kus.*

Cúsal'ă v. *cus.*

Cuşáră f. Coteț de găini cf. c u t e t s. — Din bg. *košara.*

Cusátsă N. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Cusătúră f. v. *cos.*

Cúsel'u a. Pământ moale, argilos, din care se fac oale. Com. T. P.

Cúscră f.
Cuscréz vb.
Cuscríl'ă f.
Cuscríme f.
} v. *cuscru.*

Cúscru m. Cuscru. [D e r i v a t e: **cúscră** f. (<lat. **consocra*) = cuscră; **cuscríl'ă** f., **cuscrulọc** a. = cuscrie, cuscrenie, rudenia cuscrilor; **cuscríme** f. = oamenii, rudenia din partea unui cuscru. Com. G. D.; **cuscréz** și **ąncuscréz** vb. I. (refl.) = mă fac s. devin cu cineva cuscru, mă înrudesc, id.].— Din lat. *consŏcer*, (arom. *cuscru*).

Cuscrulọc a. v. *cuscru.*

Cuscún m. (Oșani) Cureaua care trece pe subt burta calului și leagă amândouă părțile samarului, ALR. 5517. [Aiurea se numește și: p o d u p a ș n i t s ă f.]. — Din bg. *kuskun* (tc.).

Cusel' N. de fântână.

Cusés vb. IV v. *cus.*

[2]Cusés vb. IV. v. *coasă.*

Cúsi m. v. *cus.*

Cusíri f.
Cusít, -ă adj.
} v. *coasă.*

Cusítsă f. Coadă de păr la femei *Ună călugăritsă cu ună cusitsă* *84. — Din bg. *kosica*, (arom. *cusitsă*).

Cuşnitšár m.
Cuşnitšárcă f.
} v. *coşnitsă.*

Cusór m. Cosor. *Am un dead cu un dinti ăn gǫrb* (am un moș cu un dinte pe spinare). — Din paleosl. *kosorĭ*, (arom. *cusor*).

Custandinátšcă f. Ban galben, ban vechiu, Com. I. L. — Din bg. *kostandinačka* (și *kostandinka*).

Cuştiníc m. Nume de plantă, Com. C. I.

Custrác m. Un fel de pește, biban, ALR. 1746. [Și: **costrác,** m.]. — Din bg. *kostrak*.

Cúsu m. Nume de câine (de statură mică) cf. m e r d ž i, p a l e a, ș a r ǫ t etc. Com. C. I. — Din bg. *kuso*.

Cusúr a. Cusur. *Ancă tsea ts-u cusuru* (atâta îți mai lipsește), 186. —Din tc. *kusur*, (arom. *cusure*).

Cusút, -ă adj. } v. *cos*.
Cusutúră f. }

Cut, cut! Strigătul cu care se cheamă câinii. [D e r i v a t: **cuta,** f. = nume desmierdător pentru câine. *Ună cafcu cută*. Com. G. R.].

Cútă f. v. *cut*.

Cutár m. Staul pentru vite, cotarcă, coșarcă. ALR. 5348. *Boi̯l i̯undi ts-ăi̯?... — vem dărat un cutar păn di vali*, 8/27. Gaura cutarului; deschizătura pe unde ies oile la muls. — Din mbg. *kotar*.

Cutári pron. Cutare. *Tse zuu̯a să-u fatsim nuntă? — zuu̯a cutari* (în ce zi să facem nunta? — în ziua cutare). N. T. — Din lat. *eccum, -talis*, (arom. *ahtare*).

Cute N. de fântână, (Oșani).

Cutéts a. Cotets. *La las cutetsu dișcl'is*, 11/12. — Din mbg. *kotec*.

Cutéz vb. I. (întrebuințat f arte rar de bătrâni la Oșani), Cutez. *Nu cutează si spună*. Com. G. D. — Din lat. **cottizo, -are*, (arom. *cutedzu̯*).

Cúti f. Cute. *Lo un cutsǫt, ună cuti*. 12/68. — Din lat. *cos, cotem*.

Cutíi̯ă f. Cutie. *Si-l' tser dila tăti ună cautii̯ă*, 5/78. *I̯undi-i cutii̯a? Am ună cutie plină cu mirdžani roș*, cf. 8/11. [Și: **cutìe** f. D e r i v a t: **Cutítšcă** f. (dim.)]. — Din mbg. *kutija*.

Cutítšcă f. v. *cutii̯ă*.

Cútlă f. Jumătate de ș i n i c. *Ampirăti să-u dai̯ cutla să li numir lirili* (împărate să-mi dai cutla ca să număr lirele), 3/10. [D e r i v a t: **cutlítsă** f. = (La moară) cutia în care trec grăunțele din coș, înainte de a trece între pietrele morii, t e i c a. Com. S. H. Cf. c u t n i t s ă]. — Din bg. *kutla*.

Cutlítsă f. v. *cutlă*.

Cutmátš m. Lapte fiert și mai gros. Com. I. L. — Din tc. *sukutmač*.

Cútnitsă f. Partea inferioară a coșului dela moară pe unde trec grăunțele ge grâu și cad pe pietrele morii, spre a fi măcinate. Cf. c u t l i t s ă. Com. C. I.

Cútru, -ă adj. (Bulgărism) Biet, sărman, sărac. Com. T. P. — Din bg. *kutro*.

[2]**Cutru** prep. Către. *Și ca si pucătǫ tsela curtu boi̯* (și când s'a uitat acela către (la) boi), 6/45. || In spre: *Si feasi mai̯ cutru i̯el* (se dete mai în spre el), 19/33; *di cutru seară* (în spre seară); *cutru i̯undi* (în cotro). *Cutru i̯undi lǫ moartę*, 5/1. *Cari cutru i̯undi* (care în cotro), 8/20. [Și: (Huma) **cătră**

prep. 3/69]. — Din lat. *contra*, (arom. *cătră*).

Cutsáchi f. (La cal) Oblâncuri, ciorchine. — Din bg. *kocajka*, (arom. *cutsak'ă)*.

Cutšán m. Varză. *Răpa di Cutšan* (nume de localitate). *Si dusi la Răpa di Cutšan*, 1/II. — Din bg. *kočan*, (arom. *cučane*).

Cutsărǫs vb. IV. (refl.) Mă umflu în pene, mă țin mândru. Com. T. P. — Din bg. *kocoramsc*.

Cutsăt a.
Cutsitár m. } v. *cutsǫt*.
Cutsitáș a.

Cutsǫt a. Cuțit. *Ạu̯ ạntsăpǫ cu cutsǫtu ăn răbēt*, 18/40. *Ạl' căzù cutsǫtu lăngă răslancă* (îi căzu cuțitul lângă leoaică). 16/9, cf. 21/16, 28/40, 187, 188. [Și: **cutsăt** a. Derivate: **cutsităș**, **cutsutáș** a. = cuțit mic, 17/19. *Al' tsi pugudì un cutsitaș*, 4/85]. — Probabil din lat. **cotītus*, *-um* (din *cos*, *cotem*), arom. *cătsut*.

Cutsutáș m. v. *cutsǫt*.

Cútura adv. Cu ghiotura. Com. T. P. — Din tc. *kutura*.

Cutúritsa adv. Cu ghiotura, cf. c u t u r a. Com. G. D. — Din bg. *kuturica*, (tc.).

Cuu f. v. *cuu̯ă*.

Cúu̯ă f. Coajă. *I̯o si va dau̯ ună meară și... cuu̯li si li dats la i̯apă* (... cojlie să le dați la iapă). *Cuu̯a di plătsintă* (pătura deasupra plăcintei). *Cuu̯ă di pimint* (coaja pământului). 553. [Și: **cúă**, **cúu** f.]. — Din alb. *kua*, (arom.*cuă*).

Cuválnă f. 1°. (La fierărie). Nicovală, ilău. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). | 2°. (La plug.) Batcă. — Din mbg. *kovalo*.

Cuvașnítsă (pl. *-șnits*), f. fierărie, ALR. 1840. — Din mbg. *kovačnica*.

Cuvátš m. Fierar. *Si dusi la cuvātšu să li dară, ară cuvătšu*... 4/20. | (Liumnița) Insectă mare de culoare castanie închisă, boul lui Dumnezeu. Se mai numește și: *vaca Domnului̯*. Com. C. I. [Și: **covátš** m.]. — Din mbg. *kovač*.

Cuvét a. Putere, întremare. *Ạl' fuzì cuvetu*, B. 15. *Măncǫ mutšcătura di culāc, ạl' vini cuvetu și ạl' la tal'ǫ capu* (...îi veni puterea și îi tăie capul), 13/94. — Din tc. *kuvet*, (arom. *cuvete*).

Cuvitlíi̯ă adj. Vânjos, musculos, tare, ALR. 2271. *Ca si poată ișǫri cujurets cuvetlii̯* (ca să poată ieși gogoși de mătase tari) B. 4. — Din tc. *kuvetly* cf. c u v e t.

Cuzínă f. Păr de capră, acelaș cu arom. *căprină*. *Cumpărai̯ trei̯ ochi cuzină* (am cumpărat trei ocale de păr de capră). Com. H. I. — Din bg. *kozina*.

Cuzúm. Mielul mieu, mielușelul mieu, dragul mieu. *Bun bra, cuzum, s-la jungl'um* (bine, dragul meu, o să-l junghiu), 4/52, cf. 9/69. — Din tc. *kuzu-m* « fiul mieu ».

Cvátšcă f.
Cvătšíri f. } v. *cfatšcă*.
Cvătšǫs vb. IV

TŠ

Tšabúc adv. Iute, repede, în grabă. — Din tc. *čabuk.*

Tšăbúc a. Ciubuc, lulea. *Tšăbucu ăi̯ un tsigarlǫc cu gaura di tsigară turnată l'ănsusu* (ciubucul este o țigaretă cu gaura de țigară întoarsă în sus). — Din tc. *čibuk.*

Tšacál m. Șacal. *Si dunară ca tsiva tšacal'*, se zice despre o adunare de oameni răi.

Tšacăr adj. Basachiu, șasiu. [Și: **tšăcărlíi̯ă** adj. Com. G. D.]. — Din tc. *čakyr, čakyrly.*

Tšacărchéf Cherchelit. Explicat: *nimbitat, nibii̯ut*, ALR. 4307.

Tšacărlíi̯ă adj. v. *tšacăr.*

Tšăchíi̯ă f. v. *tšichii̯ă.*

Tšácră f. Nume de plantă. Com. H. I.

Tšácră-macră f. Măcriș de grădină. ALR. 6021.

Tšácu Nume de câine.

Tšăcut m. Nume de plantă. Com. C. I.

Tšadór m. (pl. *-ră*) Cort. ALR. 3819. — Din tc. *čadyr.*

Tšáfcă f. Cioară cf. t š o a r ă. *A̯mnară, bătură di niști tsǫftsi* (umblară, întâlniră niște ciori), 3/13, cf. 14/31. — Din mbg. *čafka.*

Tšafút m. Evreu. *Tšafut di sǫmbătă*, se zice pentru cei zgârciți, 130. [D e r i v a t: **tšăfútcă** f. = evreică. Com. I. L.]. — Din tc. *čifud.*

Tšăfútcă f. v. *tšafut.*

Tšăgărlóc (l. *-tse*) Șpiț, țigaretă, ALR. 1541. Pentru etim. cf. t s i g ă r l ǫ c.

Tšăír a. Câmp. *La̯i vaca u duș ăn un tšăir.* 7/69, cf. 8/15. — Din tc. *čayr.*

Tšălbínă f. Ceafă, căpățână, țeastă. *Mărminturili sa plini di tšălbiń* (cimitirul este plin de căpățâne) (fig.). Cap prost, prost. *Nu 'ntsilez bra tšălbinu* (nu înțelegi, măi, prostule). Com. I. L.

Tšălbúr m. (Liumnița). Mâncare de ouă, ochiuri. Com. C. I.

Tšălíră f. Brighidăul cu care se bate laptele închegat. Com. I. L. *Si dusiră tšăliriłi la bătšol'ă*, id. [Și: **tšărílă, tšurílă** ALR. 5572]. — Din bg. *čurilo.*

Tšălmă f. Cialma. *Tšalmi pu̯artă deajil'* (cialmale poartă bătrânii). *Tšalma odžal'ă, șapca popal'ă*, aceste cuvinte le repetă mereu copii când fac floricele (de porumb) «pupchi» pentru ca să crească ajungând până la cialmaua hogii și șapca popii. Com. I. L. — Din tc. *čalma.*

Tšălnés vb. IV. Scrintesc. *tšalnì la minti* (se scrinti la cap), ALR. 1641. — Din bg. *čalkam*, (aor. *čalnah*).

Tšămbás m. (La porumb) Știulete, drugă, cotolan. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I. 51). || Tufă de păr. *Si cătsară di tšămbas* (s'au luat de păr) (La cal) Coamă. Com. C. I. [Și: **tšămbáș, tšumbáș** m.]. — Din tc. *ğambas.*

Tšămbáş m. v. *tšămbas.*

Tšămbúl' m. Buclă de păr, zuluf, Com. I. G. [D e r i v a t: **tšămbulónă** f., **tšămbúlcă** f. Com. G. D.].

Tšăméntă f. Ciment, tencueală. ALR. 1677.

Tšămpáră f. Lemn strâmb. *Ca tšămpară* (despre cei care scriu urît, strâmb), 131. [D e r i v a t e: **tšămpărós, tšămpărlív, -ă** adj. (despre lemne) = noduros, strâmb, (fig.) și despre om care umblă strâmb, Com. I. L.]. — Din bg. *čapor?*

Tšămpărés vb. IV. Incurc. Com. T. P. — Derivate din *tšămpară.*

Tšămpărós, -ă v. } *tšămpară.*
Tšampărlív, -ă adj. }

Tšămúgă f. Ciomag, măciucă. *Pusi izmichiaru la poartă să ștętă cu tšămuzli* (puse sluga la poartă, ca să aștepte cu ciomegile) 12/12. — Din tc. *čomak*, (arom. *čumac*).

[2]**Tšămúgă** f. v. *tšămuligă.*

Tšămulígă f. v. *tšumă.*

Tšăncór (pl. *-coară*) a. Lemn negru, pârlit,mai ales trunchiurile arse dintr'o pădure din care s'au tăiat fagii și s'a dat foc tuturor trunchiurilor rămase; buștean ars. *Pusi un-dǫu tšăncoară pri foc* (puse un buștean în foc) (fig.). *Tšăncor ań eș* (îmi ești negru înaintea ochilor, n'aș vrea să te văd). Com. I. L. [D e r i v a t e: **tšăncóreă** f. = femee rea, păcătoasă cf. c ă r c o n d ž ă; **tšăncordei** m. = poreclă ce se dă oamenilor oacheși, cioroiu. Com. G. D.]. — Din bg. *čekor.*

Tšăncóreă f. } v. *tšăncor.*
Tšăncordéi m. }

Tšángu m. Poreclă pentru Ţigani. [Și: **tšéngu** m.]. Com. G. P. Cf. tc. *čengene.*

Tšanilúc m. Un fel de plantă cu care se freacă coșul de albine, spre a roi albinele. Com. T. P. — Origine neclară. S'ar putea să fie un derivat dela *pčelen* « de albine » (din *pčela* « albină »).

Tšănítšcă f. (Nânta) Porumb, păpușoiu. (In celelalte comune) g ă r n i ș o r. Com. H. I. — Din mbg. *pčenička.*

Tšánşă f. Capră cu părul roșcat.

Tšántă f. Geantă, pungă mică. Com. G. D. — Din tc. *ǧanta.*

Tšănúşă f. Cenușe. *Si fats ună poini di tšănușă și si juungl'i un cǫini,* 5/55. *Fitšoru scǫti izmęnili li ampl'ă cu tšinușă,* 19/9, cf. 199. [Și: **tšinúşă** f. D e r i v a t: **tšănuşár** m. = unul care nu lucrează, care stă pe lângă foc, 831; **ąntšinúş** vb. I. = presar cu cenușe. *La ąntšinușǫ și una-ș-ună ąnghiì,* 34/51; **tšănuşós, -ă** adj. = cenușos; **tšănuşícav, -ă** adj. = cenușiu]. — Din lat. **cinusia, -am,* (arom. *činușe*).

Tšănuşár m.
Tšănuşícav, -ă adj. } v. *tšănușă.*
Tšănuşós, -ă adj.

Tšapă f. Nume de cățea. *Tšapa u mutšcǫ un șarpi.*

Tšăpăráşcă f. (La uneltele de plug). Ţ ă p o i u l cu care se strânge fânul și se cară snopii de

grâu, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). | (La oi). Semn la ureche în formă de furculiţă. Com. G. D. — Din mbg. *čaporeška.*

Tšapăróg a. Şchioapă. *Uom mari cǫt un tšăpărog* (om mare cât o şchioapă) — Din bg. *čeparok.*

Tšăpcăiés vb. IV. Ating, pun mâna, iau. *S-nu tšăpcăieş urdinea* (să nu pui mâna peste tot, adică deloc). [Şi: **tšipcăiés** vb. IV. (cu acelaş înţeles); **pritšăpcăiés** (pri + tšăpcăies) vb. IV. = pun mâna din nou, Com. V. J.; **tšăpnés** vb. IV. = ating. *La tšăpnii iundi trubuià* (l-am atins unde trebuia). *Ti tšăpnii cu vilitsa,* 35/51; **tšipnés** vb. IV. cf. 625]. — Din bg. *čepkam,* (aor. *čepnach*).

Tšapcǫn, -ă adj. Stricat, ciapcân, Com. I. L. — Din tc. *čapkyn.*

Tšăpnés vb. IV. v. *tšăpcăiés.*

Tšapúg (pl. *-gur*) a. Ciomag. *Cătsǫ si-l' tragă cu tšăpugu* (în text greşit *căpugu*), 6/50. [Şi: **tšupúg** a.].

Tšăpuleándză f. Organul genital la copii. Cf. t š o p c ă. [Şi: **tšupuleándză** f.].—Derivat din *tšop(?)*

Tšărác m. Cirac, ucenic. *Tsista drăc nu scuteà nitsi un tšărac* (dracul acesta nu scotea niciun cirac), 10/79. Cf. 23/79. — Din tc. *čirak.*

Tšărápă (pl. *-rǫp*) f. Ciorap. *Davdzi măi mult că tšărapa si-u dar strimtă* (...ai să faci ciorapul strâmt). Com. I. L. [Şi: **tšărǫp,** **tšuráp, tšurǫp** m.]. — Din bg. *čorap* (tc.).

Tšărăvínă f. (Oşani). Strigoiu, iele. *Ună tšăravină al' işǫ ăn drum* (un strigoiu), cf. 10/10 (fig.). Femee rea. [Şi: **tšărvínă** f,. **tširvină** f.]. — Din bg. *čaruvina* (dela *čaruvam).*

Tšarc a. (La moară). Roata cu măsele ALR. 6749. *Ca antrai ăn tšarc la moară,* 4/13, cf. 6/30, 8/72. *Am un cupilaş cu 40 di pistol' ăn brǫn* (= tšarcu), 18. *Tšarcu la uom* = rânza, ALR. 124. — Din tc. *čark.*

Tšărcărés vb. IV. (Despre pui) ciripesc. *Pul'ii tšărcăres,* ALR. 4415.

Tšardác m. Cerdac; cort (la oi) este acelaşi cu m u l z a r n i c. *La ampl'ară locu di tšărdats* (îl umplură locul de corturi). Com. I. L. — Din tc. *čardak,* (arom. *čirdak'e*).

Tšăréc m. v. *tširec.*

Tšărílă f. v. *tšăliră.*

Tšărnítš m. Dud. *Con l'a gnoim tšărnitšil'* B. 9. *Băhtšea di tšărnitš tribuiaşti si u săpǫm,* ib. cf. 10. *Cu frunzăli di tšărnitš si rănes bubili* (cu frunzele de duzi...). *Grădină di tšărnitš,* B. 10. [D e r i v a t: **tšărnítšcă** f. = fructul dudului. Forma *tšărnic* nu există !].— Din bg. *černica.*

Tšărnítšcă f. v. *tšărnitš.*

Tšărǫp m. v. *tšărapă.*

Tšărpés vb. IV. Scot lichid dintr'un vas; torn. Com. I. L. — Din bg. *čerpja.*

Tšărtšăvél' f. Ţâţână. [Şi: **tşirtşivel'** f.].—Din tc. *čerčeve*, (arom. *čirčivee*).

Tšărvínă f. v. *tšărvină*.

Tšărvíş m. Must. *Al' scuseş tšărvişu* (l-ai chinuit rău), 743, cf. 865. — Din mbg. *čereviz*.

Tšas (pl. *-ur*) a. Ceas cf. *Un tšas* (pe urmă, după un ceas). *Mai zăuntšas* (mai pre urmă). Com. I. L. — Din bg. *čas*.

Tšáşcă (pl. *tšoşcur*) f. Păhărel de rachiu. — Din bg. *čaša*.

Tšăşmă f. v. *tseşmă*.

Tšătíiă f. v. *tšătiie*.

Tšătíie f. Acoperişul casei. *L-ancălicară tseali di tšătiie*, (s'a supărat, s'a enervat rău). [Şi: **tšătíiă** f.]. — Din tc. *čaty*.

Tšátmă f. (pl. *tšatmi*) Căpriori, ALR. 666. Cf. m ă c a z. — Din bg. *čatma*, t .

Tšavdár N. loc. (Huma).

Tşăvíiă f. Cui de lemn ALR. 3844. *Antsăpaiună tšăviiă* (am înţepat un cuiu). *Al' traşună tşăviiă* (l-am păcălit). Com. I. L. | Doagă, ALR. 725. [D e r i v a t: **tšăvisés** vb. IV. = strâng tare, cetluesc]. — Din tc. *čivi*, arom. *čivie*.

Tšăvisés vb. IV. v. *tšăviiă*.

Tšăzbín m. v. *tšizbin*.

Tšeal'ác m. Plantă mirositoare ca lămâia. Se întrebuinţează la albinărit. *La fricom cošu cu ună iarbă cu numea tšeal'ac, cari ari mirizma ca limoańa ; z-dună albinili an coş ma cron*, ALR. 5442. — Din mbg. *pčelak*.

Tšébi m. Nume de bou. Cf. t š o b a. Com. G. D.

Tšecán a. Ciocan, cf. t š u c u t, t š u c u t i c. *Aş lo un tšecan şu carfii*, 12/68. Batcă (la plug). Com. H. I. [Şi: **tšucán** a., **tšoc** a.]. — Din bg. *čekan*.

Tšecláz m. (La grâu). Mustăţile, ţepii spicului (Com. C. I.); pieliţa grăuntelui de grâu. Com. I. L. (vezi şi Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). || Boabe negre care cresc în spicul grâului şi se amestecă cu grăunţele de grâu. [Şi: **tšicláz** m. D e r i v a t: **tšiclăzát, -ă** adj. (numai în) *gron tšiclăzat* = grâu în al cărui spic se găsesc boabe negre « tšiclaz ». (Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51).— Din mbg. *čeklas*.

Tšecmedžéu m. Sertar, ALR. 702. — Din tc. *čekmeğe*.

Tšénă f. Oaie s. capră cu lâna amestecată.

²Tšénă f. Nume de căţea. Com. T. P.

Tšenghiél a. Cârlig, în special cârlig de cântar, cange. Com. I. L. — Din tc. *čengel*, (arom. *čingl'u*).

Tšéngu m. v. *tšangu*.

Tšépa Nume de căţea.

Tšeréc m. v. *tšărec*.

Tšérgă f. Cort, cergă, cf. 132, 968. [D e r i v a t: **tširgár** m. = cel care locueşte în corturi, Ţigan]. — Din bg. *čerga* (tc.).

Tšeşálă f. v. *tšeşeală*.

Tšeșeálă f. Țesală. Com. G. D. [Și: **tšeșálă, tšișálă** f.]. — Din bg. *česalo*.

Tšéșmă f. Fântână. *Ău zălipì cartę pri tšešma*, 3/16, cf. 16/19. *Tšeșma-albă*, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 22), *Tšișma-di-Culă*, *Tšișma-l-Bandu* n. de fântână (Oșani); *Tšisma-di-vali* n. de fântână (Cupa). [Și: **tšășmă** f. 8/73, **tšișmă, tšóșmă** f. 3/56]. — Din tc. *češme*.

Tšéspin m. v. *tšizbin*.

Tšéștină f. Sită cu găuri mai largi, ALR. 3987. *Cu tšeștina si tsearni fărina di gărnișor*. [D e r i v a t: **tšeștinár, tšiștinár** m. = nume dat Țiganilor care fac tšeștini, (fig.) și oamenilor rău îmbrăcați, zdrențoși]. — Din bg. *čjastina*.

Tšeștinár m. v. *tšeștină*.

Tšetăróg m. (pl. *-ots*). Pas. ALR. 2242. Cf. r ă s c ă t š o a r ă. *Mai proapi tšetărotsili*, ib. 2243. — Pentru etimologie cf. t š ă p ă r o g, (cf. arom. t š a p ă).

Tšétcă f. Perii porcului în formă de coamă dela șira spinării. Com. I. L. — Din bg. *četka*.

Tšfărnés vb. IV. (Despre lichide). Țâșâiu, cf. t š i f ă r n e s.

Tšfíncă f. v. *tšifincă*.

Tšichíiă f. Briceag, ALR. 3971. [Și: **tšăchíiă** f.]. — Din mbg. *čakija*.

Tšicláz m. } v. *tšeclaz*.
Tšiclăzát, -ă adj. }

Tšifărnés vb. IV. Sfârâiu. cf. *tšfărnes*. *Untu tšifărnì ăn tigańă* (untul sfârâi în tigaie).

Tšifíncă f. Pițigoiu. *Tšifinchili nu fug iarna* (pițigoii nu pleacă iarna). [Și: **tšufíncă** f. *tšfincă*].

Tšiflicár m. v. *tšiflichiă*.

Tšiflíchiă f. Moșie. *Aidi... la noastră tšiflichiă*, 2/XV, cf. 2/80. [Și: **tšiflichiu** a. *Să-l' ducă lubinitsă din tšiflichiu lu ună lamńă* (să-i ducă pepene verde din moșia unui zmeu), 23/94. D e r i v a t: **tšiflicár** m. = moșier]. — Din tc. *čiftlik*.

Tšiflíchiu a. v. *tšiflichiă*.

Tšift a. Pereche (mai ales despre numere) cu soț, cu pereche, cf. l i u. *Tšift ili liu* (cu pereche sau fără pereche), Com. C. I. [D e r i v a t: **tšiftšíiă** m. = plugar (bg. *tšivčija*)]. — Din tc. *čift*.

Tšiirlǫc m. Fănaț, ALR. 5259. — Derivat din *tšăir*.

Tšil m. Nume de cal. Com. T. P.

Tšilibíia Cuvânt dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. i b i l i g a. — Din tc. *čelebi*.

Tšilíiă f. v. *tšuliiă*.

Tšimilés vb. Păcălesc, glumesc. Com. T. P.

Tšimirícă f. (Huma) Nume de plantă, știrigoaie. Com. I. G.— Din bg. *čemerika* (despre care am scris în *Elem. sl. în dial. arom.* 87 s. *tšumurică*.

Tšintšinár m. Pasăre cântăreață, pițigoiu, cf. g h i u p c ă. Com. N. T.

Tšintšupércă f. Ciupercă. *Dunai ună șărvetă di tšintšuperts* (am strâns a basma plină de ciuperci). [Și: **tšuntšupércă** f.]. — Din bg. *pečurka.*

Tšinúșă f.
Tšinușár m. } v. *tšănușă.*

Tšipcăiés
Tšipnés } vb. IV. v. *tšăpcăies.*

Tšireáp m. (rar) Cuptor, cf. furnă. [Și: (Nânta), **tšireip** m.]. — Din paleosl. *črěpŭ,* (arom. *čireap*).

Tšireáșă f. Cireașă. *Priubidì... să vędă cafcu tšireș ari* (căută să vadă ce fel de cireși sunt) 4/18, cf. 2/18. [Derivate: **ciréșcă** f. (dim.); **tširișár** m. = luna Iunie. ALR. 2412, cf. culujeu. *Portsil' si bucăies pri tširișar* (porcii se mârlesc în Iunie), Com. I. L. **tširișárcă** f. = pasăre care se hrănește cu cireși]. — Din lat. *cerĕsia, -am,* (arom. *čireașă*).

Tšireáșcă f. v. *tšireașă.*

Tširéc m. Sfert. *Ancă trei tširets di noapti si veà tot va s-mi măncà,* 7/33. [Și: **tšăréc** m.]. — Din tc. *čerjek.*

Tširęi m. Buboiu, furuncul. *Ari un tširęi ăn gușă* (are un buboiu în ceafă), ALR. 4186, cf. chisălitsă, stroșeń. — Din bg. *čirej.*

Tširéip m. v. *tšireap.*

Tširéș m. Cireș, cf. tšireașă.

Tširgár m. v. *tšergă.*

Tširișár m.
Tširișárcă f. } v. *tšireașă.*

Tširtšivél' f. v. *tšărtšăvel'.*

Tširvínă f. v. *tšărăvină.*

Tšișálă f. v. *tšeșeală.*

Tšíșmă f. v. *tšeșmă.*

Tšispín m. v. *tšizbin.*

Tšistés vb. IV. Cinstesc. *Tšistită-vă nunta,* formulă de felicitare la nuntă. — Din bg. *čestja.*

Tšiștinár m. v. *tšeștinar.*

Tšítšă m. Unchiu. *Tšitšă-sa aș durmeà,* 22/41. *Veà un tšitšă murăr,* 21/41. [Plur. *tšitšă,* art. *tšitšăl'* 6/76]. — Din bg. *čičo.*

Tšitšicáiă f. (Lugunța) Pasăre care se aseamănă mult cu cioara.

Tšitšir-pitšir interj. Sunete prin care se imită ciripitul pasărilor. *Tšitšir-pitšir, tšitšir-pitšir crat! ună cămeașă lă...* Com. I. L.

Tšitšór m. v. *pitšor.*

Tšitšǫts a. plur. Plantă ierboasă, cu un fruct spinos, care înțapă la picioare. In Liumnița se numește: *dintsil'-babăi,* Com. C. I. — Din tc. *čiček* « floare ».

Tšitšurúș m. v. *tšitšor.*

Tšizbín m. (Liumnița). Iuniper. (La Oșani se întrebuințează numai smăreacă). Com. I. L. [Și: **tšăzbín,** ALR. 1947, **tšispín, tšespín** m.].

Tšoáră f. Cioară (Oșani), rar și numai în expresia) *Tse-ts mâncǫ tšoara crielu* (ai ajuns așa de nărod, prost). Com. I. G. 969, cf. tšafcă.

Tšóba f. Nume de vacă. Com. G. D. cf. tšebi.

Tšoc a. v. *tšucan.*

Tšóclă f. Ciocârlie. Com. N. T. Feluri de ciocârlie: *tšoclă-neagră*, *tšoclă-roşă* = c. neagră, c. roşie, id.

Tšǫmp m. Cep (ALR. 4198), Care curge mult ca din gura unui cep. *Vinu cătsǫ si cură tšomp din butseaụă* (vinul începu să curgă ţâşnind departe din bute). Com. I. L. — Din bg. *čep*, (arom. *čep*).

Tšop a. Cârlig, cârlig lung de lemn ALR. 5781. *Ạụ zăcătsǫ setra cu tšopu şi ş-aụ scoasi prin bădžă*, 12/55, cf. 2/6, cf. 9/13, 4/71. Se mai numeşte şi s u l ă-d i-t š ă r o p, ALR. 5783; s u l ă-c u-t š o p, ib. 5781. — Din bg. *čop*.

Tšop m. Ciorvă pentru scos cenuşă, ALR. 3999.

Tšópcă f. = cioc, plisc, ALR. 5424. *Tšopcă di pul'* (cioc de pasăre); Tâţa urciorului; (la copii) organul genital, cf. t š u m p u l e a t i, t š ă-p u l e a n d z ă, p u t s ă, ALR. 4872; cusutură în zig-zag; *Tšopca-tšorăl'ă* = floare roşie şi ciocănitoare. — Din bg. *čepka*.

Tšor a. v. *pitšor*.

[2]**Tšor** n. loc. (Huma).

Tšòrbă f. Ciorbă. *Ịundi tšorbă, iel lingură*, 340, cf. 16/43. [Şi: (Liumniţa) *tšụărbă* f. 5/76. D e r i v a ţ e: **tšorbadžíịă**, (în Liumniţa) **tšorbadžǫịă** (tc. *čorbaği*) m. = fruntaş, notabil. *Uzǫ că un tšorbadžiịa vę un izmichịăr* (auzi că un notabil avea un servitor), 6/4, cf. 1/38; **tšurbadžì, -ịă** adj. 19/7; **tšurbadžilǫc** a. (tc. *čorbağzilyk*) = stare de fruntaş, Com. G. D.]. — Din tc. *čorba*.

Tšorbadžì, -ịă adj.
Tšorbadzíịă m.
Tšorbadžilǫc a.
Tšorbadzǫịă m.
} v. *tšorbă*.

Tšórvi n. loc. (Huma).

Tšóşmă f. v. *tšeşmă*.

Tšótšă n. loc. (Huma).

Tšóụlă f. Incălţăminte. *Scoasi ună tšǫụlă di pitšor*, 6/89. *Să-ń dară... tšǫụli di videală*. 5/XVI, cf. 19. [D e r i v a t: **tšoụlár** m. = cismar, 6/62; **tšoụlítšchi** m. pl. (dim.), ALR. 3345]. — Din mbg. *čevol*.

Tšoụlár m. v. *tšoụlă*.

Tšrăcmác (pl. *-tsă*) m. Puşcă de soc, ALR. 1696.

Tšubrícă f. Cimbru. *Tšubrica si mănancă cu baclă* (se mănâncă cu fasole). Com. I. L. — Din bg. *čubrica*.

Tšuc m. Ştiulete fără grăunţe, cocian. Ştiuletele cu grăunţe se numeşte p i t š.

Tšúcă f. Vârf de deal, deal. *Un gulub alb, tucu di pri tšucă, tšucă meardzi* (= britšu) *8. *Tšucă-Dzâna* n. loc. (*Meglenoromânii*, I, 20, nota). — Cf. bg. *čuka*.

Tšucăịes vb. IV. Se întrebuinţează subt două forme: *tšucăịes* şi *tšucnes*, cf. b u d ă ị e s - b u d n e s, t š ă p c ă ị e s - t š ă p n e s etc., (după cum este iterativ sau perfectiv). Sun, bat. *Tšucăịes la uşă* (bat la uşă). *Si dusi la moară, tšucnì ăn uşă* (se duse la moară,

sună la ușă), cf. 22/41, 25/64. *Axeană sicară tšucăiaşti* (bate secară străină), 697, cf. 18/19. | Țintuesc un cuiu, cf. f a r i c, ALR. 3942. | Intorc, scopesc. *Mertši nostru la tšucăim*, Com. I. L. cf. ALR. 5330. *Birbeatsi tšucăit* = berbece întors, id. [Și: **tšucuiés, tšucnés**, vb. IV. D e r i v a t e: **tšucăíri** *(tšucniri)* f. = sunare, lovire, scopire; **tšucăít, -ă** *(tšucnít, -ă)* adj. = lovit, bătut, întors, scopit. *Tšucnit ăn cap* (dat în cap, bătut cu leuca). C o m p u s (cu pref.): **zătšucăiés** (ză + tšucăies) = încep să sun, să bat. *Ca zătšucǫ* (pentru: zătšucăi) *cambana, toată bărbătimea si dunǫ ăn băsearică*. Com. I. L.]. — Din bg. *čukam*.

Tšucăíri f. } v. *tšucăes*.
Tšucăít, -ă adj. }

Tšucáitsă f. Vârf. *Loc dinzurat tot di tšucaitsă* (în text greșit: tšucărtsă) *nalti*, 17/69. — Derivat din *tšucă*.

Tšucán a. v. *tšecan*.

Tšucárea - din - tširnítš n. loc. (Huma).

Tšuchiti N. loc. (Conțco).

Tšucníri f. } v. *tšucnes*.
Tšucnít, -ă adj. }

Tšucș! interj. v. *tšuncăș*.

Tšucuiés vb. IV. v. *tšucăies*.

Tšucurés vb. IV. (refl.) Mă răscacăr. — Din bg. *čekorja*.

Tšúcut a. (Huma). Ciocan, cf. t š e c a n, t š u c a n. [S: **tšoc a** D i m i n u t i v: **tšucutíc** m.] Com. T. P. — Din arom. *čocut*.

Tšucutíc m. v. *tšucut*.

Tšúdă f. 1. Minune, miracol, tot felul de minunății; orice lucru plăcut de mâncat pentru copii. *Si-ń la ștet tāti ca si-ń ducă tšudi*, 10/81. [Și: (Oșani) **tšúdbă** (bg. *čudba*) f. = miracol, minune].—Din bg. *čudo*, (arom. *čudie*).

Tšúdbă f. v. *tšudă*.

Tšudés vb. IV. (refl.) Mă mir, mă uimesc. *Tuntsea ąmpirātu si tšudì*, 4/48, cf. 18/4. | Stau pe gânduri și mă mir. *Tātă-su că si tšudì... įundi si află tari scand*, 2/48. [D e r i v a t e: **tšudíri** f. = uimire; **tšudít, -ă** adj. = uimit; **tšudíl'ă** f. = minune, miracol. *Tsel featsi ma mari tšudil'ă*, 20/65. C o m p u s e: (cu pref.) **zătšudés** (bg. *začudvam*, mbg. *začudam*), vb. IV. = mă mir, rămân uimit. *Uratšu si zătšudì*, 3/36; **zătšudít, -ă** adj. = uimit. *Fitšoril' lu ąmpirātu... zătšudits, ąntribară...*, 17/78 cf. 21/4; **putšudés** (bg. *počudjam*, mbg. *počudam*) vb. IV. = mă uimesc, rămân uimit. *Sōră-sa ișǫ, si putšudì*, 11/80]. — Din bg. *čudja se* (mbg. *se čudam*), (arom. *mi čudisescu*).

Tšúdi Tot felul de zaharicale, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 41). — Pl. dela *tšudă*.

Tšudíl'ă f. } v. *tšudes*.
Tšudíri f. }

Tšudisít, -ă adj. (Aromânism în Țârnareca) = t š u d i t, cf. 32/65.

Tšudít, -ă adj. v. *tšudes*.

Tšufíncă f. v. *tšifincă*.

Tšul vb. IV. Ascult. C m. H. I. *Tšulă si-ts spun* (ascultă să-ți spun). [Ind. pres. *tšul, tšul', tšulă, tšulǫm*, etc.]. — Din bg. *čul* (part p. act. dela *čuja*).

[2]**Tšul** m. (Liumința). Velință mică ce se pune sub săınarul calului. In celelalte comune se numește: p i t i t š o a n ă. Com. I. L. — Din bg. *čul*.

[3]**Tšul** m. (Numai în expresia) *ąts puș un tšul* = ți-am pus un ciul, se zice la jocul de copii, când copiii se gonesc și unul prinde pe altul. Această expresie se întrebuințează și la curățitul porumbului, când cineva găsește în porumb boabe roșii. Com. C. I.

Tšúlă. Nume de oaie.

Tšulíįă f. Spin. [Și: **tšilíįa** f.]. Pentru etim. cf. dacor. c i u l i n.

Tšúmă f. (Are două înțelesuri). 1⁰. Floc de lână. Com. T. P. 2⁰. Ciumă (boală). *Tšuma cătunu tsista la zăpustì* (ciuma pustii cătunul acesta), 5/91. *Neagra-tšumă* sau *fărla-tšumă*, nume date ciumei. [D e r i v a t e: **tšămulígă, tšumulígă** și (Oșani) **tšămúgă** f. (Com. I. L.) = umflătură la cap, din cauza unei lovituri. *Ca-l' trasi una 'n cap, ąl' ișǫună tšamuligă* (... îi ieși o umflătură), id]. — Din lat. *cyma*, (*Dacoromania*, III, p. 43).

[2]**Tšúmă.** n. loc. (Oșani).

Tšumăreáscă. n. de fântână, (Oșani).

Tšumbás m. Mătasea de pe păpușoiul de porumb. Cf. T š ă m b a s. *Tšumbasu di pič*, ALR. 5137. cf. p i č.

Tšumbáș m. v. *tšămbaș*.

Tšumpulęati f. (La copii). Organul genital. Cf. t š ă p u l e a - d z ă, p u t s ă, ALR. 4872. | Țâța urciorului, cf. t š o p c ă, ALR. 3953. — [D e r i v a t: din *tšǫmp*].

Tšumulígă f. v. *tšămuligă*.

Tšúncaș! interj. v. *tšuncăș*.

Tšúncăș! interj. Strigăt cu care se opresc măgarii din mers. *Dēadu ąį zis-ąu tšuncăș, și si fat-ąu măgar*, 4/60. [Și: **tšúncaș** interj. 3/50; **tšucș** interj.].

Tšuncutél'u N. loc. (Cupa).

Tšung adj. Ciung, beteag. *Tšung s- ti ved* (să te văd ciung). Com. C. I.

[2]**Tšung** f. Nume de capră, cf. n e a g r a, s i v a, r u s a, c o z a, t š u p a, etc. Com. G. D.

Tšungár m. Arbore bătrân, stejar, căruia i-a căzut coaja și este uscat. — Din bg. *čengă?*

Tšuntšupércă f. v. *tšintšupercă*.

Tšuórbă f. v. *tšorbă*.

Tšup, -ă adj. Oaie s. capră cu urechile mici. *Cumpăraį ună ųaįă tšupă* (am cumpărat o oaie cu urechile mici, ciulă), ALR. 1803. [Și: **tšúpă** f. Nume de capră cu urechile blegi, capră bleagă. *Un moș ąș veà ună capră tšupă* (un moș își avea o capră bleagă). Com. I. G.].

Tšúpă f. v. *tšup, -ă*.

Tšupitóñă f. Nume propriu.

Tšuplés vb. IV. Ciugulesc. *Tureà şicher i̯o, māmu, Tšupleà-la găl'inli* (eu vărs zahăr... şi găinile îl ciugulesc), 2/III. [D e r i v a t: **tšuplitoárcă** f. = ciocănitoare; *Tšuplitoarca tšupleaşti ăn caoja di pom dupu ghi̯em,* id. Com. I. L.]. — Din bg. *čoplja.*

Tšuplitoárcă f. v. *tšuples.*

Tšupúg m. v. *tšăpug.*

Tšupuleándză f. v. *tšăpuleandză.*

Tšur m. Ciur. *La tsirnù ghiptu cu tšuru* (a cernut grâul cu ciurul). Com. I. L. — Din lat. **cībrum* (= *cribrum*), (arom. *tsir*).

Tšuráp m. v. *tšarapă.*

Tšurbadžilǫc a. v. *tšorbadži̯a.*

Tšurlă f. v. *tšălíră.*

Tšurǫp m. v. *tšărapă.*

Tšurtšuleán m. v. *tšutšulean.*

Tšuş adv. Pe spate, în cârcă. *Ăn Mai̯da si ports tsuš,* 992. [D e r i v a t: **tšúşcă** f. = cârcă. *La duc ăn tšušcă,* ALR. 2195].

Tšušt... tšušt! Strigătul cu care se alungă calul, ALR. 5526.

Tšut, -ă adj. v. *şut.*

Tšútcă f. Joc de copii, cf. t š u t š c ă. *Si jucau̯ tšutcă* (în text greşit: *tšutea*), 19/81.

Tšutnés vb. IV. v. *şutnes.*

Tšutš (pl. *-ur*) a. Grămadă mică de pământ.

Tšutšăi̯és vb. IV. Şed pe vine Com. T. P. — Din bg. *čučam.*

Tšutšcă f. Joc de copii, 4/41.

Tšutšór m. v. *pitšor.*

Tšutšúlă f. Vârf. [D e r i v a t: **nătšulšulés** vb. IV. = mă suiu pe vârf. *Ca si nătšutšulì pri tšireş* (după ce se sui pe vârful cireşului), Com. I. L. [Şi: **tšutšúl'că** id.]. — In bg. *čučulka.*

Tšutšuleán m. Ciocârlan, ciocârlie, ALR. 6202. *Tšutšuleanu ạş la dără cui̯bu prin pi̯imint. Napcunta tăltsǫră un tšutšulean,* 6/54. N. loc. (Oşani). [Şi: (Lugunţa) **tšurtšuleán** m.]. — In bg. *čučuliga,* (cf. gr. *τσουτσολεάνος*).

Tšútură f. (La moară) Măsură pentru grâu sau porumb de 12 ocale, şinic. baniţă. ALR. 3957. *Culcă-ti tseastă seară ăn tšutura di gărnişor,* 11/33, cf. 6/93, 7/93, etc. *Tšutură* n. loc. (Nânta). Pentru etim. cf. Puşcariu, *Et. Wb.* 382.

D

Dă prep. v. *de.*

[2]**Dă** conj. v. *di.*

Dăbărós vb. IV. Trag (pe cineva) pe sfoară, înşel (auzit numai în expresia). *La dăbărǫ* (= l-a păcălit, l-a tras pe sfoară). Com. I. L.

Dăbeáu̯ vb. III. v. *dubeau̯.*

Dăcǫnt vb. v. *cǫnt.*

Dădár vb. I. } v. *dar.*
Dădărári f. }

Dăfác vb. III. v. *fac.*

Dăfsătúră f. v. *dauc.*

Dái̯ă m. Unchiu. *Tsista ń-ăi̯ dai̯ă* (acesta îmi este unchiu). Com. I. L. — Din mbg. *daja* (tc.).

Dáịma adv. Mereu, întotdeauna. *Lu moșu [feată]... daịma aụ trimitę pri ĭundi si nu si toarnă*, (fata moșului mereu o trimetea), 2/11. — Din tc. *daim* (în bulg., sârb., alb.: *daima*).

Daịrè f. Tamburină. — Din tc. *daire*, (arom. *daịree*).

Daịtšoánă N. de fântână în Ośani, Com. G. D.

Dăláe m. (La oi). Boală de splină, Com. T. P. *Toati [uoịli] sa loși di dălac* (toate oile sunt bolnave de dalac), 2/88. Din tc. *dalak*.

Dáli conj. Dacă. *Că alnì să veadă dăli ari ancă ăn coș* (căutând să vadă dacă mai este încă în coș), 23/41. *Să videm dali si cadi să la mutšchiș* (să vedem dacă se cade...), 9/12. *Dali ili* = sau... sau, ori... ori. *Cafcu tšouli tser tu, Teghịu, Dali nalti ili slojni* (ce fel de ghete vrei tu Teghiu (ori) înalte, ori scurte), 1/XI. *Tsi ts-u ligat, capu, Mușu, dali mult ti doari, ili șa ver di fats?* 1/IV. [Și: **Dăli** 12/38]. — Din bg. *dali*.

Dăli conj. v. *dali*.

Dămáne vb. I. v. *manc*.

Dámeă (pl. *dǫmts*) f. Pată, semn ce se pune la oi (s. la orice vită) pe frunte. Cf. b i l e a g. *Trupu ăị pusipit cu dǫmts minuti* (trupul îi este presărat cu pete...), B. 12. *Ąl' pusi damcă* (i-a pus semn), 189. — Din tc. *damga*, (mbg. *damka*).

Damịán m. Nume de persoană. *Damịan năriditu cu multi ăvliur*, 12/VII.

Damlà f. Damla, leșin. *Al' căzù damlà* (a leșinat). Com. G. D. — Din tc. *damla*, (arom. *dămlae*).

Dămuzlóe a. Tămazlâc, prăsilă, ALR. 4918. — Din tc. *damazlyk*, (arom. *tămăzlîk'e*).

Dănáe m. Vițel de un an. *Ąș veaụ un dănāc*, 1/44. *Dimineatsta vinì văcǫtu di gunirea dănācu*, (dimineața veni vremea de mănat vițelul). [D e r i v a t: **dănátšeă** f. = vițea de un an, Com. G. D.]. — Din bg. *danak* (tc. *dana*).

Dănăpóị adv. v. *dinăpoị*.

Dănári f. v. *dun*.

Dănátšeă f. v. *dănac*.

Dăneà adv. (Țârnareca) Adânc, cf. z l ă m b o c. *Prizneà si vedz căt săn dăncà* (uită-te să vezi cât sunt de adânc), 28/68. — Din lat. *adancus, -a, -um*, (arom. *adîncà*, cf. Capidan, *Aromânii*, 283).

Dándăl m. Putere de a cugeta, gândi, m i n t e. *Añ la lară dandălu*, (m'au zăpăcit, mi-au scos mintea), 190. — Din bg. *dandal* (Pančev).

Dăngărlǫe a. Glume nesărate, prostii. Ințelesul « zdrăngănesc », după cât m'am putut informa, nu există. *Tse-i tsista dăngărlǫc di tine*, 976. [D e r i v a t: **dăngărdžì** m. = om care se ține numai de glume proaste, de prostii, care caută ceartă, 191; **dăngărés** vb. IV. = trăncănesc, spun prostii,

fac glume proaste]. — Din tc. *dangalyk.*

Dăngărés vb. IV. } v. *dăngărlǫc*
Dăngărdzì s. }

Dap vb. I. Dau apă la vite, adăp. *Si viniń tu si la dap calu* 10/47. [D e r i v a t e: **dăpári, ąndăpári** f. = adăpare; **dăpát, -ă** adj. = adăpat; **dăpătúră** f. = adăpare]. — Din lat. *adaquo, -are,* (arom. *adap*).

Dăpă prep. v. *dupu.*

Dăpári f. v. *dap.*

Dăpărǫs vb. v. *dupărǫs.*

Dăpát, -ă adj. } v. *dap.*
Dăpătúră f. }

Dăpriminés vb. IV. v. *duprimines.*

Dar a. Dar. [D e r i v a t: *dăruies* vb. IV. = dăruiesc, fac dar. *Al' dărui tšărap cu răsinic* (îi dărui ciorapi brodați). Com. I. L.] — Din bg. *dar.*

²**Dar** vb. I. 1⁰. Durez (cu înțelesul de) zidesc, clădesc, fabric, fac. *Un tsar dară niști cunăchi,* 2/65. *Căn ąu dădeà bușlu tru pimint, casa di h'er si dără* (când dădea cu pumnul de pământ, casa de fier se făcea), 11/67, cf. 15/65, 17/78, 15/34, 2/6, 285, 972, etc. *Dar capu* (mă îmbăt). *Aș la dărǫ capu* (s'a îmbătat), 192. *Dărǫ ună carti* (scrise o scrisoare), 3/16. *Să-ts dar ună carti,* 6/85. *Tsela dvrǫ grǫb* (s'a îmbogățit, a făcut avere), 284. *Dar păzari* (mă tocmesc). *Noi cum vem dărat păzarę,* 15/6. *Dar căbāti* (mă fac vinovat). *Tse căbati ari dărată,* 24/68. *Dar fărină* (macin), 255. || (Fig.) Aranjez pe cineva, îl pun bine, îi dau să înțeleagă bine. *Și la dărǫ șarpili lisitsa* (și-l aranjă pe șarpe, vulpea), 11/12. *Ań si dară lucru* (îmi isprăvesc, îmi aranjez treaba, treburile). *Și-ș-la dărară lucru ancă 'n tsela săt,* 3/II. *Lucru nă si dărǫ,* 3/III. *La dar pri ună vină* (îl slăbesc rău, îl prăpădesc), 6/3. || 2⁰. (Despre bucate) Prepar, gătesc. *Și dără ună gabanitsă și ună pugatšă,* cf. 127. *Ai să dărǫm bădădarnic,* 19/6. || 3⁰. (refl.) Devin. *Piducl'u ąu biiù săndzili și si dără căt un bivul* (și se făc ... cât un bivol), 2/67. || Devin cum eram înainte, ocup locul de mai înainte. *Dăratsi-vă șa cum rats și să videm...* (puneți-vă așa cum erați...), 9/12. || 4. (refl.) Mă îmbrac. *Ca si dărǫ ăn ună rubă, tǫti fętili...,* 20/4, cf. 23/4. [D e r i v a t e: **dărári** f.; **dărát, -ă** adj. = făcut; **dărătúră** f. = făcătură. Com. G. D. C o m p u s e (cu pref.): **pridàr** (pri + dar) vb. I. = prefac. *Cătsǫ ąu pridărǫ cărtea* (se apucă și prescrise s. scrise din nou scrisoarea), 6/55; **dudár** și **dădar** (du, dă + dar) = termin de făcut, sfârșesc. *Stoi să dudătǫm,* 3/XIV. || D e r i v a t e: **dudărári, dădărári** f. *Prǫpi ra di dudărari* (aproape era de sfârșit), 19/6; **dudărát, -ă** adj. = făcut, isprăvit, (negativul) **nidudărát, -ă** adj. = neîmplinit, nefăcut. *Nidudărat lucru*

(lucru neisprăvit)], Com. I. L., (ar m. *adar*).

Dáră f. Dara. Com. D. P. — Din tc. *dara*, (arom. *dără*).

Dărári f. }
Dărát, -ă adj. } v. *dar*.
Dărătúră f. }

Dărdărés vb. IV. v. *bărbăres*. [D e r i v a t: **dărdărál'eă** f. = Căruia nu-i tace gura, bârfitor].

Dărjáuă f. (La dulgher) Coada s. toporiştea securei, Com. H. I. (La coasă) Mâner. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). [Şi: **drăjeáuă, dărdžeáuă** f., *Dăržeaua di băltiiă*, 8/75]. — Din bg. *dăržălo* (acelaş cu *dăržalka*) « mâner ».

Dărpés vb. IV. v. *drăpes*.

Dărtoári s. f. v. *dor*.

Dărudés vb. IV. v. *durudes*.

Dăruiés vb. IV. v. *dar*.

Daş m. Miel de casă, miel pentru copii, de obiceiu vopsit cu roşu şi purtând întotdeauna clopoţei atârnaţi de gât. Com. I. L. — Din alb. *daš*, (din care bg. *daško*, id.), (arom. *daš*).

Dăşădeári f. v. *duşădeari*.

Dáscăl m. Institutor, învăţător, dascăl. *Că-ñ prutsiruį, māmu, dascălu Nicola*, I/III, cf. 3/VI. [D e r i v a t: **dascălítsă** f. = dăscăliţă]. — Din gr. *δάσκαλος*.

Dăscálic vb. I. v. *discalic*.

Dascălítsă f. v. *dascal*.

Dăscápit vb. I. (Despre soare) apun, cf. s c a p i t. *Până la dăscăpitarea sǫariluĭ*, 1/51. [Şi: **discápit** vb. I. D e r i v a t: **dăscăpitári** f. = apus de soare]. — Din lat. *de-ex-capito,-are*.

Dăscăpitári f. v. *dăscapit*.

Dăscáre vb. I. }
Dăscărcătúră f. } v. *discarc*.

Dăscătšári f. }
Dăscătšǫs vb. IV. } v. *discătšǫs*.

Dăşcl'íd vb. III. v. *dişcli'd*.

Dăscúlts adj. v. *discults*.

Dăscusătúră f. v. *cos*.

Dăsmăres vb. IV. }
Dăsmărǫt, -ă adj. } v. *dizmărǫs*.

Dăşǫd vb. II. v. *duşǫd*.

Dăşert vb. I. v. *dişǫrt*.

Dăstšínc vb. III. (Refl.) Descing: *Mi dăstšinc*, ALR. 3314. [Şi: **distšinc** vb.] — Din *tsing*, (aro . *tsing*).

Dătsín vb. I. v. *dutsin*.

Dáu vb. I. 1⁰. Dau. *La tots dădeà bustan*, 5/57. *Si l'-u daį cartea*, 11/42. *S-ąu căndiseş feata să-ts daų pāri multi*, 6/38. *Tsista fustan cot la daį?* (cât dai această rochie ?). *Daų drumu* = las liber, dau drumul. *Acu puăts s-la ridits tsista căzanu... si-ts dom drumu*, 8/77. *Daų til'al* = anunţ ceva prin teleal, pun teleal să anunţe, să comunice o veste, un ordin. *Tsarlu deadi til'al că tse si feasi estu om* (ţarul puse teleal ca să anunţe şi să afle ce s'a făcut omul acesta), 18/65. *Al' da di mǫnă* (îi convine), 431. *Daų foc* = dau foc, aprind. *Daų di* (s. *pri*) = dau peste ceva, întâlnesc ceva. *Deadi di ună căsă* (dădu de o casă), 4/74. *Mǫna ąl' deadi di*

moali, 23/41. *Deadără pri un gornits* (întâlniră un păr sălbatec), 7/71. *Dau̯ dupu...* = dau o fată după cineva, mărit. *Nu ti dau̯ dupu uminetsu..., si ti dau̯... dupu uşinets.* 2⁰. (Absolut) Impart (la săraci), dăruesc. *La e paşt și crătšun dădeà la sirumāș* (la fiecare Paște și Crăciun împărțea pe la săraci), 2/46. *A̧l' mi dau̯* = mă pun, m'apuc, mă pornesc. *Al' tsi deadi, a̧u̯ biù apa.* [D e r i v a t e: **dári** f. = dare; **dat, -ă** adj. = dat. (negativul) **nidát, -ă** adj. (cu înțeles pasiv). *Cari si treacă pri u̯a, nu la las nidat* (... nu-l las nedat, adică fără să-i dau vin și rachiu), 4/31. C o m p u s (cu pref.): **răzdau̯** (răz + dau̯ de pe bg. (sau chiar direct) *razdavam* cu același înțeles de) = împart, dau la unul și la altul, dau pomană. *Răzdeadi do̧u̯ plătsints* (împărți pomană două plăcinte), Com. I. L. [Perf. *ded.* pers. 2, *dideş*, 6/66, *dădeş*, *deadiş*, 8/35, pers. 3 *deadi* și *dę̧di*, pers. 3 plur. *deadiră*, *deadără* 2, 3/58. Imperf. *dădeam*, *dădeai̯*, etc.]. — Din lat. **dao* (= do) *dare*, (arom. *dau̯*).

Dáuc vb. III. (Liumnița) In celelalte comune și în spec. la Oșani: *davg* (ca în arom.) *Davdzi măi̯ mult, că tšărapa si-u dar strimtă* (adaugă [câte un laț] mai mult, căci ai să faci ciorapul strâmt). Com. C. I. [D e r i v a t: **dăfsătúră** f. = lucru adăugat]. — Din lat. *adaugeo, -ēre* (= *-ēre*), (arom. *adavgu*).

Dăvăi̯és vb. IV. v. *dăvii̯ă.*

Davíi̯ă f. Reclamațiune, proces, plângere. *Dintru tsi să mi a̧ncl'idits, i̯o să fac davii̯ă* (am să vă dau în judecată), 17/18. *Calc davii̯ă* = mă duc la județ. *Si-u calcă davii̯a*, cf. 11/18, 197. [D e r i v a t: **dăvăi̯és, divăi̯és** vb. IV. = strig contra cuiva, cert. *Tu fuziş, ma tat-tu si dăvăi̯ască pri tini* (tu fugiși, însă tatăl tău o să te certe). Com. S. H. — Din bg. *davija* (tc.).

Dăzvóm vb. IV. (refl.). Destram. *Si dăzvoami po̧ndza, acu no-u strindz* (pânza se destramă, dacă nu o stringi), ALR. 1297. [Și: **dizvóm** vb.]. — Derivat din *vom.*

De! interj. De! *De, bīru de! De, zisiră, si cătso̧m căul*, 8/31.

Deà part. *Zăşo̧z uneac deà* 3/60. Cf. bg., alb. *de.*

Deád m. 1⁰. Moş. *Ăn breg vę̧ un dę̧d c'un băstun*, 10/1. *Bătù di un dę̧d*, (întâlni un moș), 2/2. *I̯a un dēad moş*, 3/60, cf. 4/16, 2/25. *Deadu di porc* = burtă de porc, ALR. 4138, cf. b a b ă. || 2⁰. (La moară) posadă. Com. I. L. [Și: **dę̧d** m. D e r i v a t: **deádă** f. (Liumnița) = bunică. Com. P. M.]. — Din bg. *dĕdo.*

Deádă f. v. *dead.*

Deál m. (rar) Deal. *Belca-ń latră ăn deal* (=băltii̯a) *4. (Mai des) *ndeal* = în deal, pe colină. *S-la cvătšo̧ts* [*u̯ou*] *patruzo̧ts di zo̧li ndeal.* || N. de loc. în Lugunța, Oșani, Birislav. — Din bg. *dĕl.*

Deámi f. plur. (La războiu). Sforile care leagă iepele de fusceii ițelor. Com. H. I. cf. piduritsă. — Din.

Deápin vb. I. Deapăn. *Featile ău dipinară toată ustura.* Com. I. L. [Derivate: **dipinári** f. = depănare, **dipinát, -ă** adj. = depănat]. — Din lat. *dēpāno, -are* (din *pānus*), (arom. *deapin*).

Deápir vb. I. Smulg părul și în special smulg fulgii la păsări, jumulesc. *Găl'ină ău dipirară.* Com. I. L. || Mă vait, țip. *Mul'area cătsǫ si deapiră.* id. [Derivate: **dipirári** f. = smulgere, vaiet, țipăt; **dipirát, -ă** adj. = jumulit; *Găl'ină dipirată* (găină jumulită), id. Compus (cu pref.): **prudeápir** (pru + deapir), vb. I. = țip, Com. V. J.]. — Din lat. *dēpĭlo, -are,* (arom. *deapir*).

Déba N. de fântână în Cupa.

Déchică f. (Țârnareca). Secundă. *Tse si feasi estu om, ia dǫuă dechichi ąl no-ari iuvà* (...două secunde nu-i nicăeri), 18/65. — Din mbg. *dekika.*

Ded m. v. *dead.*

Dei! interj. *Idi dēaduli dei !* (hei, moșule, hei !), 11/56.

Délchi conj. v. *delmi.*

Délmi conj. Fiindcă, de oarece, în cazul când, dacă. *Demi că tǫr mǫntsi ari, mai bun la stă ua* (de oarece sunt astfel de chinuri, mai bine...), 13/1. *Delmi că ti ąnvirin* (fiindcă te superi), 6/8. *Delmi șa* (dacă-i așa), 6/10, cf. 5/66, 5/27. [Și: **dílmi** conj., **démi, dími** conj., (mai puțin răspândite) **dérmi, dírmi** conj.; (din încrucișarea lui cu belchi), **délchi, dílchi** conj. *Ei, dilchi ń-ău tradz, nălet si-eș,* 13/68. *Dilchi mi-ntreghi, si-ăts spun* (fiindcă mă întrebi, o să-ți spun), 2/66]. — Din bg. *demi,* tc.

Démec conj. v. *dimec.*

Démi conj. v. *delmi.*

Deng a. Teanc, balot de marfă, cf. 199. — Din tc. *denk.*

Dérmi conj. v. *delmi.*

Des, — adj. (Țârnareca) Des. *Antrară tru ună urmani multu deasă* (intrară într'o pădure foarte deasă), 10/64. *Călăuzu l'a purtà pri urmanu des.* Com. I. L. — Din lat. *dē [n]sus, -a, -um* (arom. *ndes,* rar).

Déstor N. loc. (Nânta).

Devrè f. Poteră. ALR. 2884. — Din tc. *devre* « întorsatură ».

Dĭ... dĭ... dĭ... Strigătul cu care se cheamă calul când se mână la căruță, ALR. 5485.

[2]**Di** I prep. 1⁰. De. *Ca tricut-au ditsindea di vāli* (... dincolo de râu), 13/61; *Di dipārti,* 12/61; *di la ąmpirātu,* 8/48. (Arată materia). *Cumat di furlină* (bucată de aur), 272. *Fustan... di cadifè, di mătasi,* 3/XI. (Arată scopul sau destinația, în unire cu infinitivul întrebuințat în funcțiune verbală). *Tsi lucru am di fatsiri* (de făcut), 4/85. *Vinì vacǫtu di gunirea dănācu...* (de mânat vițelul...). *Tsę mul'ari*

ra di rudiri (era să nască), 1/23, cf. *Di măritarea*, 9/49. *Dau̯ di* = dau de, întâlnesc. *Deadi di ună casă*, 4/74, cf. 2/2, 8/12, 413. || 2°. (La construcția genitivului). *Lẹ-la, Meno mori, Riza di lu Zetsea* (ia-l, Meno fă, pe Riza lui Zețea) 1/XIII. *Filea di lu Vinea*, 3/XIII. (Și astăzi chiar la Nânteni). *Asan-bei̯ di Agoș-aga, Ibraim-bei̯ di Gazi, Abdul-aga di Mătšcatu*, etc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 17). *Tsista urmăn ăi̯ di tots nu-i saldi di noi̯* (pădurea aceasta este a tuturora...), 16/16. || 3°. Pentru. *Ai̯ loc tseastă seară di mini*, 7/47. *I̯o sam vinit di un lucru* (am venit pentru un lucru), 10/43. *La tots si dau̯ di sănătati* (... să dau pentru sănătate), 3/25. *Mult si măntšọ stătšunu di mini* (mult s'a muncit săracul pentru mine), 406. || 4°. (La comparație). Decât. *Un cunac ancă cọta mai̯ bun di lu ạmpiratu* (un palat încă pe atâta mai frumos decât...), 17/42. *Mai̯ juni di tini. Ăi̯ mai̯ milnic di il'?* (există ceva mai drag decât un fiu?) 441. || II. conj. (Servește, ca și în dialectul dacoromân, pentru introducerea parataxei). De, și. *Na tseasti cărpulíń i̯a-li di li spealá* (... ia-le de le sau și le spală). *Tse dăraș di lă li dideș peanili*, (ce făcuși de le dăduși penele), 6/66. *Du-ti dă lẹ sŭflitu* (du-te de ia sufletul), 2/22, cf. 1/II, 8/13, 6/19, 10/19, 2/31, 6/37, etc. [Și: **dă** prep., conj.]. — Din lat. *dē*, (arom. *di*).

Di̯ác m. Copil care însoțește pe preot cu sfeșnicul, ALR. 2738. — Din mbg. *djak*.

Diamán a. Diamant. ALR. 4272. [Și: **diamént** a. Com. T. P.].

Diamént a. v. *diaman*.

Di̯at a. Imprumut. *Lai̯ pari ăn di̯at* (luai bani cu împrumut). ALR. 1593. — Pentru etim. cf. a̯ n d e t.

Dib a. Fund. *Lọ din dib apu di multă bucuril'ă* (luă apă din fund...). [Și: **dip**]. — Din tc. *dib*.

Dibés vb. IV. (refl.) Mă apropiu încet. [**Dibínda** = pe ascuns, pe furiș, încet. *Ca si pruchiọ Defu di lui̯ fitšor dibinda*, 10/55]. — Din bg. *dĕbja* «merg călcând încet ca să nu fiu auzit» (< dacor. *dibuesc*)

Dibínda v. *dibes*.

Dichél' m. Un fel de târnăcop cu doi dinți. *Cu dichel'u pri numir*, (cu târnăcopul pe umăr), 6/XV. — Din bg. *dikel*.

Dicọt v. *cọt*.

Dicsés vb. IV. Primesc, a c c e p t *Pra nu dicseaști*. — Din gr. δέχομαι, (arom. *dicsescu*).

Didíntsea adv. v. *dintsea*..

Dif adj. v. *div*.

Dighi! interj. v. *ghidi*.

Dighi̯ós adv. v. *jos*.

Dii̯ăs vb. IV. v. *dii̯es*.

Dii̯és vb. IV. Respir, răsuflu. *U̯omu pănă dii̯aști, tucu lă umut ăi̯* (cât trăiește omul, tot cu nădejdea se nutrește), 884. [Și:

dijăs vb. C o m p u s e (cu pref.): **izdiines** (iz + diines) vb. IV. = răsuflu. *Fitšoru, di mult că ra umărǫt izdiinì și feasi « oh »* (băiatul... răsuflă...), 3/79; **zădiines** (ză + diines) vb. IV. = (despre animale și în spec. despre câini), miros, adulmec, ating cu botul. Com. T. P.]. — Din bg. *diham.*

Diil'a. N. de fântână (Oșani).

Dijós adv. v. *jos.*

Dijúg vb. I. v. *ạnjug.*

Dijulés vb. IV. Cojesc, jupoiu. *Ca s-toarnă di ș-lea... lostu... tot grăbu la dijulì,* 14/72. — Din sârb. *juliti.*

Dílchi } conj. v. *delmi.*
Dílmi }

Diméc conj. Adecă, va să zică, așa dar. *Ca chinisì izmichiaru dimec fitšoru lu ạmpirătu,* 12/51., cf. 33/51. [Și: **dimécbi** conj.]. — Din tc. *demek.*

Dimécbi conj. v. *dimec.*

Dími conj. v. *delmi.*

Diminéatsa } adv. v. *dimineatsata.*
Diminéatsă }
Dimineásta }

Dimineátsata adv. Dimineața, *Dimineatsata văcăru sabaịlea ișà* (dimineața văcarul încă din zori ieșea), 1/44. *Ca vinì dirip dimineatsata,* 9/55, cf. 17/7, 10/85, 8/42, 10/9, 2/28, 24/8. [Și: **dimineásta** adv. (Huma), 3/70, **dimineátsă, dimneátsă** adv. (aromânism în Țârnareca), 8/56]. — Derivat din **demane,* (arom. *dimineatsă*).

Diminíc N. loc. (Nânta), Com. H. I.

Dimítnitsi pl. Aba mai groasă. *Dimitnitsi ăi șaic mai gros cu 4 l'itsi.* Com. GH. T. Cf. l i t. — Din mbg. *dimitnici* (din *dimija*).

Dimpriúnă v. *priună.*

Din prep. Din. *Unu ra ca din Luguntsa, ară altul ca din Umă,* 1/18, 17/77. *Din timp* = la anul, în anul viitor, 785. — Din *di + ăn.*

Dinăínti adv. v. *nainti.*

Dínăoară adv. (întrebuințat aproape numai subt forma) *din dinăoară* = dintr'odată, deodată, imediat, îndată. *Iel din dinăuară lăgǫ* (el imediat alergă), 11/7, cf. 2/16, cf. 11/25, 7/25. [Și: **dinăuáră, diună-uáră** adv.]. — Din *di + ună + oară,* (arom. *diunoară*).

Dinăpói adv. } v. *năpoi.*
Dinăpóiu m. }

Dinăuáră adv. v. *dinăoară.*

Dincoà adv. v. *ncoá.*

Díncóla adv. v. *cola.*

Díndi adv. v. *ditsindea.*

Ding'íl (pl. *-li*) a. Osie. ALR. 5614. — Din tc. *dingil.*

[2]**Dingu** N. loc. (Huma).

Díng'u m. Mașină pentru curățitul grâului. — Din tc. *dink.*

Dinjuăs adv. v. *dijos.*

Dínțea adv. Dincoace. *Adits dințea* (veniți dincoace), 18/29. [C o m p u s: **didíntsea** adv.]. — Din lat. *de-*hincce* CDDE. 841.

Dínti m. Dinte. *Dintsil' să-l' scoată un-căti-un*, 13/1, cf. 923, 202. *Dintsil'-babăi̯* m. = floare numită t š i t š o t s. || — Din lat. *dens, dĕntem*, (arom. *dinte*).

Dintri prep. v. *dintru*.

Díntru prep. (numai în Țârnareca). Dintre, din. *Dintru muntsă* (din munți), 24/64. *Dintru-că* = pentrucă, fiindcă. *Nu băgau̯ tru minti, dintri că vreau̯ să-l' džungă fitšoril'*, 8/64. *Dintru că ra mai̯ ubavă* (fiindcă era mai frumoasă), 8/39, cf. 32/40, 18/41. Pentru. *Dintru mai̯ mari salamlǫc* (pentru mai mare siguranță), B. 14. *Dintru(ca)* = pentru ca, ca să. *Dintru si poată isǫri vlaga* (ca să poată ieși umezeala), B. 8. *Dintru ca si spună* (pentru ca să arate), 1/41. *Dintru tsi* = de ce, pentru ce. *Dintru tsi să mi ąncl'idits*, 17/18, cf. 25/18. [Și: (Țârnareca) **díntri** = pentru, din cauza. *Fitšoril' ńă-l' măncai̯ dintri tini* (mi-am mâncat copiii din cauza ta]. — Din lat. *de* + *ĭnter*.

Dinúntru adv. v. *nuntru*.

Dinzúr prep. Imprejur, jur împrejur. *Dinzur di i̯a* (... împrejurul ei), 9/79. [D e r i v a t: **dinzúr** și **ąndi(n)zúr** vb. I. = înconjur, *Ąndizurǫ ună-u̯ară udai̯a*, 34/51. **dinzurári** și **andi(n)zurári** f.; **dinzurát, -ă** adj. = înconjurat. *Dinzurat tot di tšucaitsă*, 17/69. | C o m p u s (cu pref.): **zădinzúr** (ză + dinzur) vb. I. = împresor. Com. G. D.]. — Din lat. *gyurus*.

Dinzúr vb. } v. *dinzur*.
Dinzurári f. } v. *dinzur*.
Dinzurát, -ă adj. } v. *dinzur*.

Dioanculò adv. v. *cola*.

Diócl'u în expresia *leau̯ diocl'u* (deochiez).

Dip v. *dib*.

Dip adv. Neapărat. Com. V. J.

Dipărtári f. v. *dipărtez*.

Dipărtéz vb. I. Depărtez, (refl.) mă depărtez. *Si dipărtǫ uneac* (se depărtă puțin), 4/39. [D e r i v a t e: **dipărtári** f. = depărtare; **dipárti** adv. = departe, cf. 5/67. C o m p u s (cu pref.): **zădipárti** **ząăndipárti** (ză + diparti) adv. = puțin mai departe. *Punim în sfaca odai̯ă vasi di tsară... ama ząăndiparti*, B. 1, cf. 13. *Că fuzì mai̯ zădiparti*, 14/31; **dipărtizés** vb. I. = îndepărtez, Com. T. P.]. — Din lat. **dē-quartare*, (arom. *dipărtedzu̯*), cf. Pușcariu, *Et. Wb.* 500.

Dipárti adv. v. *dipărtez*.

Dipărtizés vb. I. v. *diparti*.

Dipinári f. } v. *deapin*.
Dipinát, -ă adj. } v. *deapin*.

Dipirári f. } v. *deapir*.
Dipirát, -ă adj. } v. *deapir*.

Dipriúnă adv. v. *priună*.

Dipún vb. III. (Numai în Țârnareca) Cobor, dau jos, (refl.) mă cobor, cf. d i s f a c. *Feata nu si dipuneà* (fata nu se dădea jos) 21/64, cf. 17/64. — Din lat. *dēpōno, -ĕre*, (arom. *dipun*).

Diputát m. Deputat, ALR. 2602. — Dacor.

Díră f. Urmă, dâră. *Al' lọ dira* (îi luă urma) i-a dat de urmă, 203. — Din bg. *dirja*.

Diréc a. Stâlp. *Ună băsearică pri un direc sta* (= bureati) *10. *Mascuru-i direcu la casă* (bărbatul este stâlpul casei), 422. — Din tc. *direk*, (arom. *direc*).

Dirép adv. prep. v. *dirept*.

Dirept, -ă adj. și adv. Drept, adevărat, așa cum este. *Si spunits dirept* (să spuneți drept), 19/39. *Dirept ăn cătun*, 3/X. [Și: **dirép, (diríp)** adv. = tocmai. *Dirip dimineatsata*, 9/55. || prep. = la, lângă. *Mul'ar̯ia, direp rudiri, si-n-loșọ* (muierea, la naștere se îmbolnăvi), Com. I. L. *Si dusiră direp marzinea di cătun* (se duseră lângă marginea satului). || In ajun. *Dirip Crătšun* = în ajunul Crăciunului; **diriptáti, driptáti** f. = dreptate, cf. 17/77, 6/12; **direptós, -oasă** adj. *Tsista u̯om ăi̯ mult direptos* (omul acesta este foarte drept), Com. I. L.; (rar) **drept** (cu negativul) **nidrépt, -ă** adj. = nedrept, Com. T. P.]. — Din lat. *dīrēctus, -a, -um* și *dīrēcto* adv., (arom. *ndreptu*).

Direptós, -oasă adj. } v. *direp*.
Diriptáti f. }

Dírmi conj. v. *delmi*.

Dírsa f. Invățătură. *Dirsa ta si-u tsọn minti*, 842.

Dirvíșnic m. (La nuntă). Cel care servește vin la nuntași, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 46).— Din bg. *děver* (?)

Diságă (pl. *-sọz*) f. Desagi. *Li puni... ăn disọz*, B. 4. *Li puni ăn disagă*, 26/94. — Din gr. *δισάκκι*, (bg. *disagi*), arom. *disagă*.

Discálic vb. I. Descalec. [Și: **dăscálic** vb.]. Cf. a̜ n c a l i c.

Discálts vb. I. v. *a̜ncalts*.

Discăntári f. v. *discọnt*.

Discápit vb. I. v. *dăscapit*.

Discárc vb. I. Descarc. *Tsel'a li turnară vitili și li discărcără*, 6/24. [D e r i v a t e: **discărcári** f. = descărcare; **discărcát, -ă** adj. = descărcat; **discărcătúră** f. = descărcătură]. — Din lat. *discarr(ĭ)co, -are*, (arom. *discarcu*).

Discărcătúră f. v. *discarc*.

Discătšọs vb. IV. Desprind ceva, iau din cuiu. Com. P. M. [Și: **dăscătšọs** vb. D e r i v a t: **discătšári** și **dăscătšári** f.]. — Din bg. *kačvam*, (arom. *discaču̯*).

Dischíc vb. I. v. *dispic*.

Dișcl'íd vb. III. Deșchid, descuiu. *A̜u̯ dișcl'isi unẹc pọrta*, 14/7. *S-la dișl'iz*, 14/11, cf. 9/11, 22/55, [Și: **dășcl'íd dișl'íd** vb., III. 16/73. D e r i v a t e: **dișcl'is, -ă (dișl'is, -ă)** - deșchis. *Să la las cutetsu dișl'is*, 11/12, cf. 11/1. **dișcl'izătór** m. = cheie, deschizător; **dișcl'izătúră** f. -deschizătură].— Din lat. *dĭsclūdo, -ĕre*, (arom. *dișcl'id*).

Dișcl'ís, -ă adj. v. *dișcl'id*.

Dișcl'itór s. m. Rășchitor. cf. m u t u v i l ă, Com. I. L.— Pentru *rășcl'itor* (ca în arom. *dișcl'itor*).

Dişcl'izătór m. } v. *dişcl'id.*
Dişcl'izătúră f. }

Discoápir vb. IV. Descopăr. *La scoasi la păzari, la discupirì,* 523. [D e r i v a t e: **discupirí'ri** f. = descoperire; **discupirít, -ă** adj. = descoperit; **discupiritúră** f. = desvelire]. — Din lat. *discŏ(o)-perio, -īre,* (arom. *discoapir*).

Discọnt vb. I. Descânt *Ań discọnt la cap,* 8/30. [D e r i v a t: **discăntári** f. = descântec, descântătură]. — Din lat. *dĭs-canto, -are.*

Discóptš gb. I. v. *coptše.*

Discós gb. III v. *cos.*

Discréna N. loc. (Cupa), Com. N. T.

Discúlts, -ă adj. Descult. *Pănă şi discults fuzì,* 5/44. [Şi: **dăscúlts** adj.]. — Din lat. **dĭscŭlcius, -a, -um,* (arom. *discults*).

Discupíriri f. }
Discupírít, -ă adj. } v. *discoaper.*
Discupiritúră }

Discusătúră f. v. *cos.*

Disfác vb. III v. *fac.*

Disfáş vb. I v. *ạnfaş.*

Disfúnd vb. I v. *fund.*

Disjúg vb. I. } v. *ạnjug.*
Disjugătoári f. }

Dişl'íd vb. III. v. *dişcl'id.*

Dişọrt vb. I. v. *dişărt dişartă.*

[2]**Dişọrt dişartă** adj. Gol, deşert. *Dişọrt tufeac* (puşcă goală), 811. *Dişartă incă* (pâlnie goală, cap prost). [D e r i v a t: **dişọrt** şi **dăşọrt** vb. I. = deşert, golesc. *Ca l'a dăşărtat-ạu satsil', saldi fur-lină* (deşertând sacii, numai galbeni), 11/60]. — Din lat. *dēsĕrtus, -a, -um,* (arom. *deşertu* vb.).

Dísparasi (Turcism). Plată pentru dinţi. Turcii, după ce se ospătau bine la ţăranii creştini, le mai cereau acestora să plătească gloabă, pentrucă şi-au tocit dinţii mâncând din avutul lor. — Din tc. *dišparasi.* « bani pentru dinţi ». (cf. f i l d i ş).

Dispărătúră f. v. [2]*dispărọs.*

Dispărọs vb. IV. Inţep tare, străpung cu ceva ascuţit. *Mi dispărọi di ună ramură* (mă înţepai de o ramură), Com. G. D. — Pentru etim. cf. *ạ m p a r.*

[2]**Dispărọs** vb. IV. Descos, stric ceea ce am cusut, desprind, jupoi. [D e r i v a t: **dispărătúră** f. = descusătură, desprindere, jupuire]. — Din mbg. *param* şi *rasparam* « descos ».

Dispárt vb. IV. Despart *Un munti l'a disparti,* *85. cf. 501. [Şi: **dispărtsọs** vb. IV.], (arom. *dispartu*).

Dispărtsọs vb. IV v. *dispart.*

Dispíc vb. I. Despic, sfâşiu. *La scọsi cutsọtu, ạụ dispicọ,* 18/19. cf. 135, 818. [Şi: (Ţârnareca): **dişchíc** vb. I. *Lo cu ună băltiţcă si dişchică leamni,* 20/68. D e r i v a t: **dispicári** f., **dispicát, -ă** adj. = despicat, lărgit. *Ari rostu dispicat că gură di măgar,* 985; **dispicătúră** f. = despicătură]. — Din lat. *de-spīco, -are.*

Dispiećári f. | **Dispiećát, -ă** adj. | **Dispiećătúră** f. } v. *dispic.*

Displités vb. IV. v. *amplites.*

Dispól' vb. I. Despoiu, desbrac (refl.), mă desbrac. *Si dispul'ǫ... şi si culcǫ cola* (se desbrăcă şi se culcă acolo). [D e r i v a t e: **dispul'ări** f. = despuiere; **dispul'át, -ă** = sărăcit]. — Din lat. *despŏlio, -are,* (arom. *dispol'u*).

Dispriminés vb. IV. v. *primines.*

Dispul'ári f. | **Dispul'át, -ă** adj. } v. *dispol'.*

Diştét vb. I. Deştept, (refl.) mă deştept, *Io din son mi diştitai* (eu din somn mă deşteptai), 5/79. *Ardeau cota mult, cot s-diştitǫ fitšoru,* 6/74. [Şi: (Ţârnareca) diştiát vb. I. *S-mi diştiáts* (să mă deştepţi). D e r i v a t e: **diştitári** f.; **diştitát, -ă** adj. = deşteptat; **diştét, -eată** = deştept, inteligent; **diştitătšúni** f. = deşteptăciune. Com. G. D.]. — Din lat. *deexcĭto, -are,* (arom. *dişteptu*).

[2]**Diştét** adj. | **Diştiát** vb. I. | **Diştitári** f. | **Diştitát, -ă** adj. | **Diştitătšúni** f. } v. *diştet.*

Distórn vb. I. v. *torn.*

Distrám vb. I. Destram. Com. G. D. — Din lat. *trama, -am.*

Distšínc vb. III. v. *dăstšinc.*

Distúp vb. I. v. *stup.*

Disúpră prep. Deasupra. *La pusi pri disupră,* 4/17. *Işì disupră di moară,* 15/72. || adv. In sus, sus. *Calu la lăsǫ disupra di cătun.* [Şi: **disúpra** prep. adv., **disúpru** adv. *Si pusi disupru,* 22/41]. — Compus din *de* + *supra,* (arom. *deasupra*).

Disúpra | **Disúpru** } prep. v. *disupră.*

Disutcăiés vb. IV. v. *utcăies.*

Dítru prep. v. *tru.*

Ditsé conj. De ce, pentru ce, cf. c ǫ t s i. *Ditse nu la ştiu io tǫu bărbāt,* 10/49, cf. 9/49. [Şi: **ditsì** pron. *Ditsì şa cǫnts lisitsu?* 8/30]. — Derivat din *di* + *tse.*

Ditsì pron. v. *ditse.*

Ditsíndea adv. Dincolo, din cealaltă parte. *Ditsindea di ună vāli,* 2/61, (dineolo de o vale). *Distindea di māri* (dincolo de mare), 5/33, cf. 4/33, 21/55, 13/61. [Şi: (Ţârnareca, aromânism) **díndi** adv. *Dindi di vali* (dincolo de râu), 37/65]. — Din lat. *de-ecce-inde.*

Díu a. Răsuflare, respiraţie, duh. *Nu puteà să-ş la tsǫnă diu* (nu putea să-şi ţină respiraţia). Com. I. L. — Din mbg. *diho.*

Diúnă-uară adv. v. *dinăoară.*

Diiundi adv. v. *iundi.*

Div, -ă adj. Sălbatec. *Şi căzù tsela divu uom* (şi căzu omul acela sălbatec), 4/85. [D e r i v a t e: **dívitš** m. = fiară sălbatecă, sălbatec. 206; **divétš** m. = strigoiu, ALR. 4234; **divutínă** (mbg. *divotina,* bg. *divotija*) f. = fiară (sălbatecă). *Ari şǫrp şi lanti multi divutiń* (sunt şerpi şi alte multe fiare), 12/86;

divátšcă adj. = sălbatecă]. Com. G. D. — Din bg. *div*.

Divăiés vb. IV. v. *dăviă*.

Divátšcă f. } v. *div*.
Divíts m.
Divutínă f.

Dizámflu vb. I. v. *anflu*.

Dizanșor vb. I. Scot de pe șir. cf. a n ș o r.

Dizbét vb. I. v. *ambet*.

Dizgl'éts vb. I. } v. *angl'ets*.
Dizgl'itsári f.
Dizgl'itsát, -ă adj.

Dizgróp vb. I. } v. *groapă*.
Dizgrupári f.
Dizgrupát, -ă adj.

Dizgulés vb. IV. Despoiu în pielea goală (întrebuințat în Țârnareca), Com. N. T. [D e r i v a t e: **dizgulíri** f., **dizgulít, -ă** adj. = despoiat în pielea goală]. Cf. g o l.

Dizgulíri f. } v. *dizgules*.
Dizgulít, -ă adj.

Dizlég vb. I. v. *leg*.

Dizmăros vb. IV. v. *umăros*.

Dizmintés vb. IV. v. *mintes*.

Dizmurtsos vb. IV. v. *anmurtsos*.

Diznód vb. I. v. *nod*.

Dizvălés vb. IV. } v. *anvăles*.
Dizvălít, -ă adj.

Dizvărtés vb. IV. v. *anvărtes*.

Dizvés vb. IV. v. *anves*.

Dizviiéz vb. IV. v. *anviies*.

Dizviríni f. v. *virin*.

Dizvóm vb. IV. v. *dăzvom*.

Dizvéts vb. I. v. *anvéts*.

Doári vb. II. Doare. *Tsi ts-u ligat capu, Mușu, dali mult ti doari, ili șa ver di fats?* (ce ți-ai legat capul, M., te doare mult, ori vrei de faci așa?), 1/IV. [P o s t v. **dor** (pl. *dorur*) a. (lat. *dolus*) = durere. *Am un mari dor* (am o mare durere). Com. C. I. (Forma *dureari* este aproape neîntrebuințată). D e r i v a t: **duritúră** f. = durere C m. G. D.]. — Din lat. *dŏleo, -ēre*, (arom. *doare*).

Dócă f. Nume de femeie.

Dóctur m. Medic.

Dódă f. Nume ce se dă surorii mai mari de către surorile mai mici, cf. b e b i (pentru fratele mai mare). Com. G. D. — Din bg. *doda*, (arom. *dodă* în Vlahoclisura).

Dódole (Bulgărism) Paparudă. *Oi dodole, mili buje... vai dodole, vai dodole*. Com. T. P. cf. d u d u l e t s.

Dói, douǎ num. Doi, două. *Dijos rau doi primatar* (jos erau doi neguțători), 9/71. *Tse si feasi estu om că douǎ dechichi al no-ari*, 18/65, 6/74, cf. 3/29. [Și: (Liumnița, Cupa) **duăi**, (feminin) **dou, dou**. A r t i c u l a t: (masc.) *doil'*, *duăil'*, (Țârnareca) *doil'ă*. *Fratsil' doil' durmeau* 8/55, cf. 6/7, 4/6, 11/39. *Bun ama duăil' frats mai mătšcatsil'*, 5/73, cf. 14/65, cf. 6/64, 7/68, etc. (fem.) *douli*, *(douli)*. *Douli zęisti* (douăle degete), 17/9. *Douli or* (douăle dăți), 2/11. O r d i n a l: *doili*, (fem.) *douli*. *Doili-ver* = văr al doilea

Com. I. L. *La dǫuli zǫli* = a doua zi, id. C o m p u s: **ąndoį** = câţiva, unii (arom. *ndoį*). *Andoį si fălę, andoį si plăndzę di fitšoril' lor* (unii se lăudau, unii se plângeau...); **doįsprăts, dǫųsprăts** cf. 11/7. *Un picurar cu dǫųsprăts di ųoį*; **dǫųzǫts, dǫuzăts,** cf. 11/7, 10/42. (Liumniţa, Cupa), **duăųzots,** 17/73]. — Din lat. **doi* (= *dui*), arom. *doį*.

Dóįnitsă f. Oaie căreia i-a murit mielul. — Din bg. *dojnica.*

Dóįsprats num. v. *doį.*

Dómcă f. N. de capră.

Dómn m. Dumnezeu. *Ăn dōmnuluį lucru* (în lucrul lui Dumnezeu), 13/60. *Di tuntsea 'ntsileasiră căra... dōmnu,* 19/56. *Bre doamni, cari mi li leà găl'inili?* cf. 752, 2/56. [Şi: **dōmnu** m. (La vocativ şi *domnuli*: *Dōmnuli, dōmnuli, nu-ń daį beri un cumat di pǫni,* 2/50). D e r i v a t: **dumnése, -ească** adj. (numai în Ţârnareca) =domnesc. *Casă dumnească* (casă boierească), Com. V. J. — Din lat. *dŏmnus, -um,* (= *domĭnus*), arom. *domnu.*

Dóncă f. Nume de femee. Com. S. H.

Dor a. v. *doari.*

[2]**Dor** vb. I. (Ţârnareca şi Huma). 1°. (Inţeles propriu) taiu lemne cu săcurea. *Si dusi si doară* (se duse să taie lemne), 21/55. *Ia un ųom cųola doară* (uită un om acolo taie lemne), ib. || 2°. Cioplesc. *Lupătarl'i si duc lă durarea* (lopătarii se duc să ciopleascā lemne). Com. V. J. || 3°. Fig. Dau în cineva, îi trag, îl bat. *Atsi cu lostu că-l' dură* (şi când i-a tras, i-a tras cu bâta), 15/69. [D e r i v a t e: **durári** f.; **durát, -ă** adj. (mai ales negativul) **nidurát, -ă** adj. = nelucrat, necioplit. *Lemn nidurat,* se zice despre un om necioplit, 55; **durătúră** f. = tăiat, tăietură. *Dulatšcă di durătură* (bardă de tăiat), ALR. 6634; (Nânta), **dărtoári** (<lat. *dolatoria*) = secure m. mică. Com. H. I.].— Din lat. *dŏlo, -are.*

Dorm vb. IV. Dorm. *Nu puteaų s-doarmă,* 2/77. *Tųăts durmeaų,* 4/77. *Durmiră,* 15/39. *Dorńă, dorńă,* (dormi, dormi) 16/68. [In Ţârnareca se conjugă, ca în arom., de asemenea şi în Oşani; per f. s. se aude *durńiį,* pe lângă *durmiį.* | D e r i v a t: **durmíri** f. = dormire. C o m p u s e: (cu pref.) **zădórm** (ză + dorm) vb. IV. = adorm, m'apucă somnul (după bg. *zaspavam,* cu acelaşi înţeles). *Şu zădurńiră* (şi adormiră), 13/68. *Ca zădurmiră,* 10/31, cf. 19/14; **zădurmít, -ă** adj. = adormit. *Sam zădurmit,* 5/34; **nădórm** (nă + dorm) vb. IV = mă satur de somn, dorm bine (după bg. *naspavam*), *După tsi si nădurmì, si sculă* (după ce dormi bine, s'a sculat), Com. G. H. T.; **prudórm** (pru + dorm) vb. = îmi vine somn (cf. bg. *pri-s. prĕspavam*). *Ca ąmnǫ, ąmnǫ, ąl' tsi prudurmì ăn drūm* (după ce

umblă, umblă, l-apucă somnul), 12/51, **pridórm** (pri + dorm, de pe bg. *prĕspivam*, cu acelaşi înţeles de) dorm din nou, adorm, după ce am mai dormit. *Si diştitǫ şi ară pridurmì* (se deşteptă şi din nou adormi), Com. I. L.]. — Din lat. *dormio*, *-īre*, (arom. *dormu*).

Dǫrmă f. Creangă de lemn, lemn. *Dǫrma popăl'ă* = n. de loc. lângă Nânta, propriu zis « lemnul sau crucea popii », (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 16). — Din bg. *drăma*.

Dósta adv. Destul, cf. d u s t u r. *Dosta durmits* (destul dormirăţi), 16/7. *Nu ra dosta* (nu era destul), cf. 12/58, 694, 749. — Din bg. *dosta*.

Dóu̯, **Dǫu̯**, **Dóu̯ă**, **Dǫu̯ă**, **Dóu̯sprats**, **Dǫu̯zăts**, **Dǫu̯zǫts** } num. f. v. *doi̯*.

Dóvnic m. Duhovnic. *Ca si dusi la dovnicu*, 2/57. *Dovnicu ai̯ zisi*, 4/57. [D e r i v a t: **duvés** vb. IV, (Cupa) = spovedesc. *Si dusi si duvească* (se duse să se spovedească), 1/57. — Din bg. *duhovnik*.

Drac m. Drac. *Tsista drāc* (acest drac), 10/79. *An tini rau̯ tots dratsil'*, 6/14. *Au̯ dratsl'ăi̯ mai̯că* (mama dracului), 7/67, cf. 4/3, 13/68, 177, 211, 216. [D e r i v a t e: **drăchítsă** f. = drăcoaică; **drăcúts** m. = drăcuşor; **drăcuríi̯ă** f., **drăclǫc** a. = drăcie; **drăcurés** adj. = drăcesc]. Com. G. D. — Din lat. *draco*, (arom. *drac*).

Drăchítsă f., **Drăclǫc** a., **Drăcuríi̯ă** m., **Drăcúts** m. } v. *drac*.

Drag, **-ă** adj. (Numai în expresiunea) *di* s. *ca di dragă* = bine, plăcut. *Tse-i că di dragă*, 224. — Din bg. *drago*.

Drăgáşcă N. loc în Barovita.

Drágni N. loc. (Lugunța).

Drăjáu̯ă f. v. *dărjau̯ă*.

Drămoń m. Ciur cu găuri mai mari. [D e r i v a t e: **drămunisés** vb. IV = trec prin ciur, cern; **drămunisít**, **-â** adj. = cernut. *Ăi̯ tsirnut şi drămunisit* (este cernut şi trecut prin dărmon), 225. — Din gr. *δρομόνι*.

Drămunisés vb. IV., **Drămunisít**, **-ă** adj. } v. *drămoń*.

Drăndzél (pl. *-eali*) Aşchie (Huma). Com. T. P.

Drăngărés vb. IV. (Despre căruţă) hurduc. *Ni drăngărĕaşti* (mă hurducă), ALR. 5639.

Drăpátš m. v. *drăpes*.

Drăpés vb. IV. (refl.) Mă scarpin. *E, tsęstă sęră tsi mi drăpęm mult*, 11/16. || Smulg. *Al' drăpes peinili ili pirdиu* (îi smulg penele), ALR. 5695. Şi: **drăpés** vb. IV. [D e r i v a t: **drăpátš** m. = om care se scarpină mereu, păduchios,

(fig.) care își bate joc de alții, 226]. — Din bg. *drapam*.

Drătlíu m. Om de nimic, om fricos, (etimologic) căcăcios. — Din mbg. *dărtlija*.

Drătsés adj. v. *drac*.

Dréană m. N. de persoană. *Nu mi litšeà... ăn lu Dreană grămoz* (nu-mi stătea bine în căsnicia lui Dreană), 11/IV.

Dreápta f. (Mâna) dreaptă. *Unu di la dreapta și lăntu di la leava*, 18/56, cf. d i r e p t.

Dreázgă f. Pădure deasă. Com. G. D. — Din bg. *drĕzga*.

Drept adj. v. *dirept*.

Drin m. nume de plantă în Liumnița, c o r n. *Tsela uomu catso si tsopă* : « *sadra cacă drin, sadra cacă drin* », 8/20. — Din bg. *drĕn*.

Dríndupca adj. Se zice copiilor care se joacă alergând de colo până colo, după un joc de copii bulgăresc: *drân-dup'a*.

Driptáti f. v. *dirept*.

Drislív, -ă adj. *prun drisliv*, ALR. 6682, cf. p r u n.

Drișteálă f. v. *drușteală*.

Drob a. Ficat, 977, cf. 254. *La furniz al' deadi droburli*, 2/49, cf. 254, 977. *Drob alb* = plămân. Com. G. D. — Din bg. *drob*.

Drobícă. N. loc. (Nânta).

Drogumán, cuvânt neînțeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. i l i l i g a.

Drubác m. v. *drubes*.

[2]**Drubác** m. Loc spinos ALR. 6256; desiș, ib. 6362. *Antru ăn drubac*, ib. 6363.

Drubés vb. IV. Dumic, foc bucăți. *Ca drubì dou căldor*, 8/19, cf. 11/19, *Drubes leamni* = despic lemne. *Si drubes leamni*, 17/55. || bat, sting în bătăi. *Tăti să-ń-mi tăltšască... bebi să-ń-mi drubească*, 3/I. [D e r i v a t e: **drubíri** f. = îmbucătățire ; **drubít, -ă** adj. = dumicat, *Drubit mănâncă*, 270; **drubitúră** f. = fărămitură, bucățică. *Minutili drubitur di fronză*, B. 6 ; **drubác** m. = cel care dumică (?) | C o m p u s: (cu pref.) **răzdrubés** (bg. *razdrobjavam*, mbg. *razdrobam*) vb. IV. = fac în bucățele mici. *Au flo turta... au răzdrubì*, 23/6, **zdrubés** vb. IV, (mbg. *zdrobam* cu același înțeles de) îmbucătățesc, fac bucățele, dumic. *Stoi să-ts zdrubes ună căldari di carni*, 10/19. — Din bg. *drobja*, (mbg. *drobam*).

Drubíri f. } v. *drubes*.
Drubít, -ă adj. }

Drufulát, -ă adj. v. *durfulat*.

Drúgă f. Drugă, ALR. 5851. — Din mbg. *druga*.

Drujdeál'ă f. Drojdie (numai în sensul când unele lucruri ținute laolaltă putrezesc sau se strică. Așa, bună oară, se zice) *Pitlidžănili drujdeal'ă si facă, cu l'a tsoń ăn torbă* (pătlăgelele o să se facă drojdie, dacă le ții în traistă). Com. C. I. — Din bg. *droždie*.

Drum a. 1°. Drum. *Si dar ună bătšǫl'ă ųa ăn drūm*, 2/56. *Ăn drūm bătù... pri tsela moşu*, 14/34, cf. 3/31, 3/13, *Tradzi drumu* = vezi-ţi de treabă, 228, cf. 8/77, 230. *Drumu-di-leasă* n. loc. (Lugunţa). *Drumu-di-mănăstir* id. ib.; *Drumu-di-Nǫnti.* id. ib.; *Drumu-di-uma* id. (Baroviţa); *Drumu-di-viňur*, id. (Lugunţa); *Drumu-Domnuluį* (mumuşului) = calea laptelui; *Drumu-mari* n. de loc. (Lugunţa). *Drumu-turtses*, id. (Oşani). || 2°. (Cu înţeles local). In drum, pe drum. *Nu vizuş, bra milu, vrin ųom cu vrină poarcă drūmu* (... cu vreo poarcă în drum). *Li vlitšaų drūmu* (— le târau pe drum), 9/10. *Chinisiră drūmu* (porniră pe drum), 19/12. [Şi: (foarte des) *drūm* a. Derivat: **drumác** a. = cărare, drum. *Luvatšu işǫ la drumac*, 7/21, cf. 11/49; **drumătór** (în Liumniţa), **drumutór** m. = călător, drumeţ]. — Din bg. *drum*.

Drūm a.
Drumác a. } v. *drum*.
Drumătór m.

Drumburés vb. IV. Joc copilul mic hopa-hopa, ALR. 2659.

Drúmu-di-Urtie. N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 22).

Drumutór m. v. *drum*.

Druşteálă f. Piuă, vâltoare, dârstă. (Intrebuinţată la Ţârnareca), Com. I. T. [Şi: **drişteálă** f.]. — Din paleosl. *drăstŭ*.

Druždóvnic m. Insectă mai mare care iese după ce a plouat; este galbenă ca guşterul şi seamănă cu crocodilul. *Tsi eš ca vrin druždelnic* se zice despre unul care este îmbrăcat în haine vopsite în mai multe colori. Com. GH. T.

Du prefix. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 196).

Duác (Numai în expresia). *Ąl' vinì duąc* = i-a dat de hac, 238. — Este acelaş cu [2]*ac* şi cu dacor. *hac*. Forma mgl. trebue să vină din *de-hac*. Aceeaşi expresie există şi în arom. *il' vinì nduhak'e*.

Duăį num. v. *doį*.

Duán m. Şoim de munte.

Duárd vb. III. v. *ard*.

Duăųzots num. v. *doį*.

Dubáră f. (Turcism) Inţelegere secretă, tragere pe sfoară. Com. I. L. — Din tc. *dubara*.

Dubeáų vb. II. v. *beaų*.

Dubiés, vb. IV. Dobândesc, câştig. *Un măgar ąń dubiį* (un măgar dobândii), 8/60.—Din bg. *dobivam*.

Duc vb. III. Duc (refl.) mă duc. *Cari si u poată dutsiri feata* (cine o va putea duce fata), 4/34. *Lisitsa... si dusi*, 4/13. *Aį să nă dutsim* ib. *S-ti duts*, 3/38, cf. 6/54. *Si dutse* (se ducea), 2/3. *Si dutseų ca oįli*, 1/3. *Mi-am dus*, 16/18. *Nu si vęų dus*, 8/28. *Du-ti tu*, 10/3. *Duts-ti cu sănătati* (du-te cu sănătate), 15/69. *Ti pots dutsiri* (te poţi duce), 9/78. *Ti duseş* (eşti mort), 26/32. [Derivate: **dútsiri** f., **dus, -ă** adj.; Compus-

(cu pref.): **pridúc** (pri + duc) vb. III. = mă duc cu gândul. *Nu tribuiaşti s-na pridulsim* ca..., B. 15. | Postv.: **dúcă** f. *Nu ieş juns di ducă* (nu eşti ajuns de pornit), 3/89. — Din lat. *dūco, -ĕre*, (arom. *duc*).

[2]**Duc** vb. III. Aduc. *Ats duc şi cujoc şi peşt* (îți aduc şi cojoc şi...), 3/30. *Tse duseş* (ce ai adus), 12/38. *Să duts* (să aduci), 2/22, 16/65. *Du-la* (adu-l), 2/20. — Din lat. *addūco, -ĕre*, (arom. *aduc*).

Dúcă f. v. *duc*.

Ducărǫs vb. IV. Nemeresc, găsesc pe cineva în bune dispoziţiuni. *Tse la ducărǫi*, 233, (refl.) se întâmplă. *Acu si ducăraşti să si iavească...* (dacă se nemereşte să se ivească) B. 14. — Din bg. *dakarvam*.

Duchián a. Prăvălie. *Un duchian*, 1/16. [Şi: **dugheán**, 3/X. Derivat: **duchiandžíiă** subst. m. şi adj. = prăvăliaş. *Antrǫ la un duchiandziiă*, 13/18, cf. 3/16. — Din tc. *duk'k'an*.

Duchiandžíia subst. adj. v. *duchian*.

Duchimisés vb. IV. Observ. *Tsista zinghinu tucu la duchimiseà* (bogatul acesta numai îl observa), 5/62. — Din gr. *δοκιμάζω*.

Ducǫnt vb. I. v. *cǫnt*.

Ducutáre cuvânt neînţeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. ililiga.

Dud m. Dud. [Plur. *duz*]. — Din tc. *dud*.

Dudár vb. I. v. *dar*.
Dudărári f. v. *dar*.
Dudărát, -ă adj. v. *dar*.

Dudiés vb. IV. (In expresia) *ań tsi dudiì* (mi s'a urît, mă plictisesc), 236. — Din bg. *dodĕvamse*.

Duduléts m. Paparudă, (fig.) ud până la piele, 237. — Din bg. *dodole*, cf. dodole.

Dufác vb. III. v. *fac*.

Dugheán a. v. *duchian*.

Dúglă f. Nume de monedă veche, cf. cară-groşă, tsăntsic etc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 4). — Din bg. *dubla*, (arom. *dublone*).

Dúia N. de deal (Huma).

Dúitš N. de fântână (Oşani).

Dujdóvnic m. Salamandră. — Din bg. *dăzdovnik*.

Dulámă f. Haină bărbătească, dulamă. *Dulamă cu cultšats*. Com. I. L. — Din tc. *dolama*, (arom. *dulumič*).

Duláp a. Dulap, raft. — Din tc. *dolap*, (arom. *dulape*).

Dulátš m. Tăietor de lemne, explicat: *uomu tsi dǫară leamnili ąn pădur* ALR. 3759, cf. [2]dor.

Dulátšcă f. Bardă. *Dulatšcă di durătură* (bardă de tăiat lemne). ALR. 6634, cf. dulatš.

Dulăzés vb. IV. v. *lăzes*.

Duleáti N. de fântână, (Lugunţa).

Dulmădžóiă m. Tâmplar, ALR. 3760, cf. dulatš. — Din tc. *dogramagy*.

Dultseátsă f. v. *dultsi*.

Dúltsi adj. Dulce. *Uaspitsu nu si pruşteată cu beari şi cu măncari, ma cu dultsi sbor* (oaspele nu se primeşte numai cu mâncare şi băutură, ci şi cu un cuvânt dulce), 824. [Derivat: **dultsími, dúltseátsă** f. = dulceaţă. *Mult vă-u vets dultsímea*, 239. **dúltsieăv, -ă** adj. = dulceag; **ndultsés** vb. IV. = îndulcesc. *Si ndultsiră* = (fig.) se împrietenirâ, 475; **ndultsíri** f., **ndultsít, -ă** adj. = îndulcit]. — Din lat. *dŭlcis,-e* (arom. *dultse*).

Dúltsieăv, -ă adj. } v. *dultsi*.
Dultsími f. } v. *dultsi*.

Dúma m. Nume de persoană.

Dumăchín m. Gospodar, soţ. *Bun dumăchin* = bun gospodar, 241. [Feminin: **dumăchíncă** f. = gospodină, soţie. *Voi si pisăies ună carti la dumăchincă* (vreau să scriu o scrisoare la nevastă...), 2/68]. — Din bg. *domakin, -ka*.

Dumăchíncă f. v. *dumăchin*.

Dumán a. Fum. *Si fęsi mari duman*. (In text este dat greşit « druman »), 6/27. — Din tc. *duman*.

Dumănánc
Dumănc
Dumănc } vb. v. *mănanc*.

Dumănică f. v. *duminică*.

Dumbrǫvi N. loc. (Oşani), Com. D. P. — Din bg. *dǫbrava*.

Dúmi v. *duminică*.

Dumínică f. Dumineca. *Tseastă Duminică tsi vini s-nă dutsim la băsearcă* (Dumineca asta ce vine o să ne ducem la biserică). [Şi: (Ţârnareca) **dumănică** f., Com. V. J. Prescurtat: **dúmi** numele boului care se naşte dumineca. ALR. 5541, cf. luntši, martsoşca, marta, mărtină, tină, mertši şi ńertši, joică, venu, viza, džani, petsi. Cu acest înţeles şi **néşcă** f. (din *dumineşcă*), id.]. — Din lat. *(dies) domĭnĭca*, (arom. *dumănică*).

Duml'artă vb. I. Doamne iartă. *Şi tsel'a furil', cum vinęu, şi « duml'artă-la » zitsęu*. (şi furii aceia, cum veneau, « Doamne iartă-l » ziceau), 30/18. — Din *doamni-l'artă*, (arom. *duml'artă*).

Dumnés, -ească adj. v. *domn*.

Dumnizés, -ească adj. Dumnezeesc. *Tsista-i lucru dumnizes*. Com. C. I. — Derivat din *dumnizǫ*.

Dumúz m. N. de persoană. *Tega cu Dumuzu merg mǫnă di mǫna*, 1/IX. — Din tc. *domuz* « porc ».

Dumuzáre cuvânt neînţeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. iliiga.

Dun vb. IV. Adun, strâng. *Dună-la pucrovu cup*, 21/43. *Si dună căti vrin irmilǫc*, 29/40. *Au trimęsi... să dǫnă ramur* (... să adune ramuri), 3/11, cf. 10/7, cf. 7/34. *Si dună zǫlile* (se scurtează zilele), 240. *Dun găilē* = port grije, mă îngrijesc. *Nu-ń dǫnă găilē, Traiu*, 6/VII. *Nu dǫnă găilē'*, 24/4,

cf. 5/25. [D e r i v a t e: **dunári** f. = adunare, strângere; **dunát, -ă** adj. *Ca di fur dunată-i*, 271; **dunătór** m. = strângător. Com. G. D. | C o m p u s e (cu pref). **zădún** (ză + dun) vb. I. = adun, 15/34, cf. 934; **pridún** (pri + dun) vb. I. = adun, strâng, primesc pe cineva, găzduesc (după bg. *pribiram*, din pri + bera adun, strâng). *Li pridunǫ u̯oi̯li dirept la tšair* (le strânse oile...), 29/39, cf. 5/35; **izdun, izdăn** (iz + dun) vb. I = strâng peste tot. *Al' li izdănară lucrili* (i-au strâns lucrurile), 5/24]. — Din lat. *adūno, -are*, (arom. *adun*).

Duńà f. Lume. *Si-l' dats un cal cafcu no ari ăn duńà*, (cum nu se găsește în lume), 2/33, cf. 15/49, 242, 5/79.—Din tc. *dünja*, (arom. *duńai̯e*).

Dunári f. } v. *dun*.
Dunát, -ă agj.
Dunătór m.

Dúpă prep. v. *dupu*.

Dupărǫs vb. IV. (refl.) Mă razim, mă țin de ceva. *Dupără-ti di mini s-nu caz* (razămă-te de mine, să nu cazi), Com. C. I. [Și: **dăpărǫs, putpărǫs** (bg. *potpiram*) vb. IV. = razăm, proptesc]. — Din bg. *dopiram* cu același înțeles: « sich an etwas lehnen ». Este identic cu arom. *ndoapăr*.

Dúpcă f. (Bulgărism, rar) *Nitu dupcă, nitu prizǫrcă*, *88.

Duplătés vb. IV. } v. *plătés*.
Duplătíri f.

Dupriminés vb. IV. v. *primines*.

Dúpu prep. După. *Ti dau̯ dupu ușinets* (te dau după unul din comuna Oșani), 6/V. *Dupu un an*, 12/46, *Dupu tsină... ili printru tsină?* (după cină ori înainte de cină), 5/XI, cf. 3/69, 1/II, 6/V. [Și: **dúpă** prep. *După uneac timp*, (după puțin timp), 5/40; (Țârnareca) **dăpă** prep. *Dăpă nǫu̯ă ań argatsl'ă sfărșiră*, 4/65, cf. 16/64]. — Din lat. *de-post*, (arom. *după*).

Dúră f. Epitet pentru mama vitregă. *Duro neagră, mi măncași*, 371. — Din lat. *durus, -a, -um*, cu înțelesul « aspru, nesimțitor, rău ».

Durári f. } v. *dor*.
Durát, -ă adj.
Durătúră f.

Dúrea. N. de cal jugănit. *Durea nostru cafcu ra* (cum era și calul nostru). Com. C. I. [Și: **dúri**].

Durfulát, -ă adj. Rotund, ALR. 3. [Și: **drufulát, -ă**].

Dúri v. *durea*.

Durisés vb. IV. (refl.) Imi pun rumenele. *Mi durises*, ALR. 3356.

Duritúră f. v. *doari*.

Durmíri f. v. *dorm*.

Durmitéz vb. I. Moțăiu. *Nu durmitează, tucu scoal di ti culcă*. Com. C. I. [D e r i v a t: **durmitizári** f. = moțăire, adormire; **durmitizát, -ă** adj. = somnoros, ALR. 2308]. — Din lat. *dormĭto, -are*.

Durmitizári f. } v. *durmitez*.
Durmitizát, -ă

Dus, -ă adj. v. *duc*.

Dúşă f. (bulgărism) Suflet, ființă, Com. T. P. [La voc. *duşu* din *duşo*]. — Din bg. *dušă*.

Duşămè m. Duşumea. *Freacă duşămeau*, ALR. 3395. Cf. 3782. [Şi: **duşemè, duşumè** f. cf. B. 8; **duşuméu̯** f. *Duşumeu*, B. 10]. — Din tc. *dušume*.

Duşătăi̯és vb. IV. v. *şătăi̯es*.

Duscáp vb. ! v. *scap*.

Duscăpát, -ă adj.

Duşéc (pl. *-şeatsă*) a. Saltea de lână. *Atsi ca-ń ştirnù duşeatsă*. — Din tc. *dušek*.

Duşemè m. v. *duşămè*.

Dusfărşǫs vb. IV. v. *sfărşǫs*.

Duşmán m. Duşman. *Fuzits duşmani̯*, 7/87, cf. 8/87, 244. *Fui̯ tu, duşmanuli, căpiriş* (fugi, duşmane, că ai pierit), 44/40. [D e r i v a t e: **duşmanlǫc** (tc. *dušmanlyk*) a. = duşmănie. Com. G. D. **duşmăneáşti** adv. = duşmăneşte, cf. 592]. — Din tc. *dušman*.

Duşmăneáşti adv. } v. *duşman*.
Duşmanlǫc a. }

Duşǫd vb. II. v. *şod*.

Duşǫs vb. IV. Adulmec, urmăresc mirosind. — Din bg. *dušă*.

Duspárg vb. III. v. *sparg*.

Duspún vb. v. *spun*.

Dustúr adv. v. *sătul*.

Duşumè m. v. *duşămè*.

Dutal' vb. I. } v. *tal'*.
Dutăl'át, -ă adj. }

Dutăltšǫs vb. IV. v. *tăltšǫs*.

Dutót, -ă pron. v. *tot*.

Dutréc vb. III. v. *trec*.

Dútsă f. (La jocul de copii): *cu dutsă* (în buşi, de-a pietricelele), ALR. 4340.

Dutsín vb. I. v. *tsin*.

Dútsiri f. v. *duc*.

Duvés vb. IV v. *dovnic*.

Dúvi a. Rusalii, ALR. 621. Plur. *Duvili* (Inălţarea Domnului, Rusalii), ib. 2814. — Din bg. *duhovi* (dni).

Duvilés vb. Mi se urîşte. *La tsel' la si duvilì vichim* (acelora li s'a urît), 12/16. *Ună zu̯uă, ca-l' si duvilì*, cf. 7, 12, 14/16. [D e r i v a t e: **duvilíri** f. = plictiseală; **duvilít, -ă** adj. = plictisit]. — Din bg. *dovaljam*.

Duvilíri f. } v. *duviles*.
Duvilít, -ă adj. }

Dvor (pl. *dvoră*), a. Curte. *Ăn dvor săptă direc* (în curte sub stâlp), 3/66. — Din bg. *dvor*.

Dz

Dzăc vb. III. v. *zic*.

Dzărdzălín m. Zarzăr. ALR. 6071. — Din bg. *zardele* (tc.).

Dzói̯a f. Numele vacii născută Joi. Cf. l u i̯ a, m a t a, ń e r a, v i d a, s o b a, ALR. 5542.

Dzrácă f. Rază. *Dzracă di soari*, ALR. 2426. — Din mbg. *zraka*.

Dzúcă f. Presimţire. *Lǫ dzucă că nu miruseaşti la bun* (presimţi că se va întâmpla vreo nenorocire), 277.

Dzulúf m. Buclă de păr, cf. t s ă l u f, t š ă m b u l, z ă l u f. — Din tc. *zülüf*.

Dzvíšcă (pl. *-k'i*), f. Mia de 2—3 ani, ALR. 1777.

E

E! interj. E! cf. 4/13, 11/16. [Și: **ei!** interj., cf. 24/90].

²E pron. v. *²ier.*

Ecșighisés vb. Tălmăcesc. — Din gr. ἐξηγῶ, (arom. *ecsig'isescu*).

Eféndi m. (Turcism) Domn. — Din tc. *efendi.*

Éftin, -ă adj. Ieftin. [Și: **ieftin.** Derivat: **eftinătáti** f. = eftinătate, Com. G. D.]. — Din gr. ἐυθηνός.

Eftinătáti f. v. *eftin.*

Éi! interj. v. *e.*

Ej m. Ariciu, cf. rits. *Eju ăi mult fricos* (ariciul este foarte fricos). [Și: **iej** m. Derivate: **năijos** (din pref. *na* + *ej*, aceeași formațiune ca și fr. *hérisser* din « hericius ») = mi se zbârlesc perii capului, mi se face părul măciucă. *Tse șa tsi năijoră peril'* (ce ți s'au zbârlit perii așa), Com. C. I.]. — Din bg. *ež.*

El vb. v. *ela.*

Éla vb. (Intrebuințat numai la imperativ). Vino, 5/37, cf. 12/25. *Ela-ts pri minti* (vino-ți în minți), 446. [Și: **élă** vb., **el** vb. *Mămu, el să vez tsișta fitšoril'*, 13/19, cf. 15/19. (In Liumnița și Cupa), **iéla, iăla** 8/75, 4/74; **iel,** 11/39. Plur. *ielati, ilati*, 1/53]. — Din bg. *ela*, (gr. ἔλα imper. de la ἔρχομαι).

Élă f. Un fel de arbore de munte, crește mai ales pe muntele Cojuc, Com. C. I. [Și: **iélă** id.]. — Din bg. *ela.*

²Elă vb. v. *ela.*

Elășnitsa. N. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 20).

Élbet (Turcism). De sigur, așa este. — Tc. *helbet.*

Éle conj. v. *elem.*

Élem conj. Insă, dar. *Mai bun pări și măl si no-ai, elem priiătili si ai* (mai bine parale și avere să nu ai, însă prieteni să ai), 23/43. [Și: **éle** conj.].—Din bg. *ele* (s. *elem*).

Eléșnitsa. N. de fântână (Oșani).

Em conj. Și. *Fatsa 'mpuvinită... em prugălbinită*, 1/VI. *Hem zahmet mari, hem hardž mai mult*, B. 3. *Em... em* = și... și... [Și: **hem**]. — Din tc. *hem*, id.

Emín adv. Abia. [Și: **emén**], cf. idvam, idvai.—Din tc. *emen.*

Éră conj. v. *iar.*

Erbutínă f. v. *iarbă.*

Esáp v. *hesap.*

Éstu pron. v. *tsista.*

Étcă interj. Iată, uite. *Etcă-la un uom* (iată-l un om), 3/85, cf. 35/40, 5/69. *Etcă-la ară tsela uom*, 9/3, cf. 726. [Și: (Țârnareca) **étu** interj. *Etu mo ari tricută nouă*, 8/65]. — Din *etu*, (bg. *eto*) și *că.*

F

Fac vb. III. 1⁰. Fac. *Tsi fats cola*, 22/4. *Tse si fac*, 5/35. *Lară să spună tsi vę fat* (începură să

spună ce făcuse), cf. 18/7. *Cari l-ari fat tsista bun* (cine l-a făcut acest bine), 10/6. *Fac sub mǫnă* (fur). *Fac ịoc* s. *mi fac ịoc* (dispar). *Ịoc si ti fats di ụa* (să pieri de aici), 4/35. *Fac crutsi* (mă închin). *Cǫt să fatsim crutsi*, 17/6. *Fac cap pristi cap* (mă dau peste cap), 5/71. *Añ tsi fatsi* = mi se pare, îmi închipui, 249, cf. 169. || 2⁰. (refl.) Devin, mă prefac. *Di ịundi raụ oị, si fẹsiră tšoftsi* (de unde erau oi, se făcură ciori), 14/25. *Si ti fats furnigă*, 4/39, cf. 4/24. || 3⁰. Nasc, făt. *Feasi doị fitšor* (născ doui băieți), 16/38. *Ịapa fẹsi doị mǫnz*, 6/28, cf. 6/28. || 4⁰. Valorează, costă. *Na-ts pārili cot ạts . fac*, 8/2, cf. 303. || 5⁰. (refl.) Mă reped, mă asvârl. *Fitšoru si feasi pri ịali.* (... se repezi asupra lor), 13/34. *Ca si feasi dupu ịel', l'a murì tots* (când se repezi asupra lor, îi omorî pe toți), 11/49. *Si feasi di cola* (plecă de acolo). *Fac iruși* (năvălesc, dau năvală). *Ca fẹsiră iruși diună-ụară*, 17/4. *Mi fac nivizut* (dispar), cf. 8/34. *Fǫ-ti ạncoà, ạncolo*, (vino încoace, du-te încolo), 18/33. || Pun. *Fǫ-u pri ureacl'ă cătsụua* (pune căciula într'o parte), 70. [D e r i v a t e: **fătsirea** f. 247, **fat, -ă (făt, -ă)** adj. = făcut. *Un dāscal făt*, 25/31, cf. 22/79. | C o m p u s (cu pref.): **dufác** și **dăfác** vb. III. (du, dă + fac) = isprăvesc de făcut; **prifác** vb. refl. (pri + fac) = mă prefac, *Si veà prifat*; **disfác** (lat. *disfacio, -ĕre*) vb. III. (numai în Țârnareca) = desfac, deșchid. *Disfă-u mo tu sinduchịa* (deschide-o acuma tu lada), 27/68. || (refl.) Cobor, mă dau jos. *Si disfeasi din tser* (se coborî din cer), 4/33, cf. 9/71. *Mi disfac*, 21/69. *Na disfatsim* 18/69, cf. 4/17, 7/17, 2/30. *Si disfeasiră*, 9/71. *Disfǫ-ti di pri cal* (dă-te jos de pe cal), 7/57, cf. 21/40; **răsfac** (refl., vb. III. răs + fac) = mă împrăștiu, Com.T. P.]. — Din lat. *facio, -ĕre*, (arom. *fac*).

Fachír, -ă adj. Biet, sărman, sărac. *Fachiru di fitšor* (bietul băiat), 13/40. *Tsẹ fachiră di fẹtă*, 4/11, cf. 21/4, 6. [Și: **făch'r, -ă** adj.; **fachír** m. *Tsie si fac mo zisi fachiru*, 5/35; **fich'r** a. (In expresia) *sam ăn fichir* (stau pe gânduri, sunt trist). *Ampirātu ra ăn fichir... — tse ịeș ăn fichir*, 13/39, cf. 8/35. | D e r i v a t: **fachírcă, făchírcă** f. = biată, sărmană, săracă. *Feata fachirca*, 13/38, cf. 10/51; **fucarà** adj. = sărac, cf. s i r u m à. *Ra un ụom mult fucarà* (plur. *fucaraị*); **fucărlǫc** a. = sărăcie. *Tată-su scăpǫ di fucărlǫc* (scăpă de sărăcie), 9/11].— Din tc. *fakyr* și (plur. acestuia) *fukara*.

Fachír m.
Făchír -ă adj.
Fachírcă f.
Făchírcă f.
} v. *fachir*.

Fag m. Fag. *Nitsi un fag nu putẹ si ardică*, 14/16, cf. 16/9.

Fagu-di-crutsi n. loc (Oșani). *Fagu-lu-Tšuli* id., ib. [D e r i v a t: **fágă** f. = frunze de fag; **făguleáti** m. = făguleț; **făguvínă** f. = lemn de fag, 55.—Din lat. *fagus, -um* (arom. *fag*)].

Fágă f. v. *fag*.
Făguleáti m. v. *fag*.
Făguvínă f. v. *fag*.

Faidă f. (Turcism) Folos. (Numai în expresia) *no-ari faidà* (de geaba, în zadar, fără niciun folos). *Nu vu faidă* (nu avu folos), 22/79. || Dobândă la bani. Com. I. L. — Din tc. *fajde*.

Fálăgă f. Falangă. — Din bg. *falaga* (gr.).

Fálbă f. Laudă. *Falbă multă și torbă dășartă* (laudă multă și traistă goală), ALR. 1551. — Din bg. *hfalba*.

Fálcă f. Falcă, Com. G. D. [D e r i v a t: **fălcós, -ă** adj.]. — Din lat. **falca, -am*, (arom. *falcă*).

Fălcós, -ă adj. v. *falcă*.

Fălés vb. IV. (refl.) Mă fălesc, mă laud. *Li lo ca si făleascǎ cu eli*, 15/28. *Fali-părda* m. (Huma) = fanfaron, 253. [D e r i v a t e: **fălíri** f. = falire, fală; **fălít, -ă** adj. = fălit, lăudat; **fălitór, -oari** adj. = lăudăros, 1/87. C o m p u s e (cu pref.): **zăfălés** (ză + făles, de pe bg. *zahfaljam-se*, cu același înțeles de) = încep să mă laud, 1/37, 15/55; **prufăli't, -ă** adj. = lăudat, renumit, Com. I. L.; **prifălés** (pri + făles) vb. IV. mă laud, mă umflu. Com. T. P. — Din bg. *hfalja*.

Fălíri f. v. *făles*.
Fălít, -ă adj. v. *făles*.
Fălitór, -oari adj. v. *făles*.

Făltonă N. de fântână, (Oșani).

Fămeál' f. v. *fămeal'ă*.

Fămeál'ă f. Copii. *Nu veà fămeal'* (nu avea copii), 1, 2/40. *Nu veà fămeal'ă* (nu avea copii), cf. 254. [Și: **fumeál'ă** 1/65; **fămeál'** f.]. — Din lat. *familia, -am*, (arom. *fumeal'ă*).

Făndóc a. Bobărnac, ALR. 2052, cf. c l o n d ă.

Fănélă f. Flanelă. Com. T. P. — Din bg. *fanela*.

Făntăneáli f. v. *făntonă*.

Făntonă f. Fântână. *Feata ra șizută lăngă unăfăntonă* (lângă o fântână). Com. T. P. [D e r i v a t: **Făntăneáli** = n. loc. (Nânta). Com. H. I. *An Făntonă* id., ib.]. — Din lat. *fontana, -am* (arom. *făntînă*).

Făr prep. v. *fără*.

Fáră f. Neam. Com. GH. T. — Cuvântul există în toate limbile balcanice; arom. *fară*, alb. *farë*, bg. *fara*, gr. *φάρα*. Se crede că este un cuvânt germanic.

²**Fáră** adv. v. *nafară*.

Fără prep. Fără. *Sa fără cur* (sunt fără fund), 3/54. [Și: **făr, for**].—Din lat. *fŏrās*, (arom. *fără*).

Făráș a. v. *frașă*.

Fărcărés vb. IV. Strănut (despre cal) *Calu fărcăreaști cu norli con vini lupu*, ALR. 2050.—Din bg. *hărkam*.

Fáric vb. I. 1°. Potcovesc, ALR. 5508. *Si dusi la clintšar ca s-la*

faricā calu (se duse la potcovar, ca să potcovească calul), 4/50. || 2⁰. Inchid ceva, încuiu. *Ia antră ănuntru* [*sinduchi*] *si videm pots si la dișl'iz... iel antro, ara Jeji la făricǫ capācu* (...el intră, iar Jegi închise capacul), 23/55. [D e r i v a t e: **făricát, -ă** adj. = potcovit, încuiat, închis; *Pǫnză făricată cu patru cărfii* (pânză bătută cu cuie...), B. 8; **făricătúră** f. = potcovire]. — Din lat. *fabrĭco, -are.*

Făricát, -ă adj. } v. *faric.*
Făricătúră f. }

Făríná f. Făină. *Perl'i să li burveș cu fărină* (perii să-i amesteci cu făină), 5/28. *Si matsină fărină,* cf. 255. [D e r i v a t: **fărinát, -ă** adj. = făinos, care se fărămițează ca făina. *Mer fărinat* cf. m e r; **fărinár** m. = vânzător de făină]. — Din lat. *farīna, -am,* (arom. *fărină*).

Fărinár m. } v. *fărină.*
Fărinát, -ă adj. }

Fărl'ia f. Guler. *Fărl'ia ń-u zătrimurai di el* (mă îngrozii), 979.

Fărtát m. Fărtat, prieten. *Scutets-vă, fărtati,* 9/66. *Ei, fărtati,* 16/69, cf. 256. [D e r i v a t e: **fărtátcă** f. = soră de cruce, ALR. 2628; **fărtătšúc** m. (dim.); **fărtătlǫc** a., **fărtătsíl'ă** f. = prietenie strânsă, camaraderie Com. G. D.]. — Derivat din *frate,* (arom. *fărtat*).

Fărtátcă f. }
Fărtătlǫc a. } v. *fărtat.*
Fărtătsíl'ă f. }
Fărtătšúc m. }

Fărti (Oșani). Cuvânt cu care cumnatele cheamă copiii cumnaților și chiar rudele lor, care nu sunt în vârstă. *Fărti Risti, zăel si-ts spun un lucru.* Com. C. I. — Din *fărtate?*

Fărtšǫs vb. IV. v. *frătšos.*

Fáșă f. Fașe (rar) Fășie. *Toi să-ts scot ună fășă din gǫrb* (stai să-ți scot o fășie din spinare), 27/6. [D e r i v a t: **fáșitšcă** f. (dim.); **fășinítsă** f. = fășie. *Fășinitsă di pimint,* ALR. 5067]. — Din lat. *fascia, -am,* arom. *fașe.*

Făšinítsă f. } v. *fașă.*
Fáșitšcă f. }

Fășnítsur N. loc. (Nânta).

Făsúl' a. (Țârnareca) Fasole. Com. V. J. — Din mbg. *fasulj,* (arom. *făsul'*).

Fat, -ă adj. v. *fac.*

Fátsă (pl. *fǫtsur*), f. Față, obraz. *Ăi nigrì fatsa,* 486. *Turlii turlii di fǫtsur scuteà di rușǫni,* (făcea fețe fețe de rușine). D e r i v a t: **fătsítšcă** f. (dim.). — Din lat. *facia, -am,* (arom. *față*).

Fátsiri f. v. *fac.*

Fătsítšcă f. v. *față.*

Feámin, -ă adj. De sexul femeesc. *Iapa feamini-l' rudi,* se zice când cuiva nu i-a reușit ceva. [Și: **fiámin, -ă,** ALR. 495; **fiemine** în *ńăl' fiemine,* ib. 1774.] — Din lat. **fēmĭnus, -a, -um,* (arom. *θeamin*).

Feárică f. Feregă, ferică. *La turì ăn fearică,* 9/89. — Din lat. *fĭlix, -lĭcem,* (arom. *fearică*).

Feátă f. Fată. *Nu ti speară feată* (nu te speria, fată), 5/VIII, cf. 3/38. *Glasu featăl'ă*, 15/73. *Taifa a featil'ei*, 26/64, cf. 12/77, 15/73. *Featăl'ă* n. loc (Oşani). [Şi: **fętă** f. 4, 1/11, 14/9, 20/4. Gen.-Dat. *featăl'ă*, (numai în Ţârnareca) *featil'ei*. Voc. *feată*, (foarte des) *featu*. Diminutiv: **fiti'că, fitíşcă, featíšcă** f. Com. G. D. Augm. **fitişórcă** ALR. 2641; **fitǫńă** f. = fetişcană. *Şi din prătucālă işǫ ună fitǫńă*, 16/85.]. — Din lat. *fēta,-am*, (arom. *feată*).

Feátăl'ă } v. *feată*.
Featítšcă f. } v. *feată*.

Fes a. Fes. *Şi tsel'a... lară fesu din cap*, 35/18, cf. 5/41. — Din tc. *fes*, (arom. *fese*).

Fet vb. I. Făt. *Al'-tsi fitară moaştili* (i-au fătat catârii), 358. [Derivate: **fitári** f. = fătare; **fitát, -ă** = fătat; **fitătoáră** f. = fătătoare. Compus (cu pref.): **răsfet,** (răs + fet) = încep să făt, mă pun să făt. *Al' si răsfitară uoili* (oile începură să-i fete), Com. I. L. **răsfitári** f. = fătare din nou]. — Din lat. *fēto, -are*, (arom. *afet*).

Fiamin, -ă adj. v. *feamin*.

Fichr a. v. *fachir*.

Fidán m. Ramură nouă (de obiceiu) dreaptă, ieşită din tulpina unui arbore, vlăstar. || (Fig.) Tânăr frumos şi robust. *Ca si-ń leau... Gona, mamu, fidan di Trindafil*, 3/V. — Din tc. *fidan*, (arom. *fidane*).

Fíldiş m. Dinte sau os de elefant, fildeş. — Din tc. *fildiši*, (cf. dişparasi).

Fil'án pron. v. *filean*.

Fílea f. N. de persoană. *Filea di lu Vinea*, 5/XIII.

Fileán pron. (Turcism). Cutare. *Ăn filęn loc ari ună fętă* (în cutare loc este o fată), 5/85, cf. 33/40, 12/46, 2/45. [Şi: (Ţârnareca), **fil'án** pron. 12/66, cf. 13/90, (Lugunţa) **filęn** pron. 13/7]. — Din tc. *filan*.

Filęn pron. v. *filean*.

Filíe f. Felie. *Tăl'ǫ ună filie, vreà si-u lăpnească* (tăie o felie, vroia să o îmbuce), 23/40. [Şi: **filíiă** f.]. — Din gr. φελί, (arom. *filie*).

Filíă f. v. *filie*.

Firés vb. IV. (refl.) Mă feresc. *Si fireaşti ca dracu di tămǫńă*, 770.

Fişéc m. Glonţ, cartuş, 263. — Din tc. *fišec*.

Fitári f. } v. *fet*.
Fitát, -ă adj. } v. *fet*.
Filtătoári adj. } v. *fet*.

Fitícă } f. v. *feată*.
Fitíşcă } f. v. *feată*.
Fitişórcă } f. v. *feată*.
Fitǫńă } f. v. *feată*.

Fitšór m. Prunc. Copil (de sex bărbătesc). *Fitšoru lǫ să sugă di la capră*, 5/23, cf. 5/23. *Fitšoril'i ńă-l' măncai* (îmi mâncai copiii), 18/68. || Băiat. *Fitšorlu... lăsă chiaptinili* (băiatul lăsă pieptenele), 7/64, cf. 13/19. *Fachiru di fitšor*, 13/40,

cf. 3/63. *Mi ąnvirin, fitšoruli meu̯.* [Și : (Liumnița, Cupa), **fitšu̯ăr** m. 8, 16/73, 15/77. Plur. art. *fitšoril'*, *fitšorl'i*, (Ţârnareca) *fitšorl'ă*, 8/64. D e r i v a t: **fitšurés** adj. = de copil; **fitšureámi** f. (cu înțeles colectiv). D i m i n u t i v e: **fitšuríc, fitšurél, fitšorlác** m. Com. G. D.]. — Din lat. **fētiolus,-um*, (arom. *fičor*).

Fitšu̯ăr m.
Fitšureámi f.
Fitšurél m.
Fitšurés adj.
Fitšuríc m.
Fitšurlác m.
} v. *fitšor*.

Fiu̯ m. (La argintărie). Numele unui instrument. Com. I. L.

Flămăndeátsă f. v. *flămund.*

Flămund, **-ă** adj. Flămând. *Lupu ... cum ra flămund*, 6/36. *U̯oi̯li flămūndi*, 15/6, cf. 2/76. [D e r i v a t e: **flămundeátsă, flămăndeátsă** f. = foame, *Mor di flămăndeatsă*, B. 5; **flumundós, -oasă** = flămând Com. G. D.; **flămunzes** vb. IV. = flămânzesc]. — Din lat. **flammabundus, -a, -um.*

Flămundeátsă f. v.
Flămundós, -oásă adj.
Flămunzes vb. IV.
} *flămund.*

Flindžán a. Ceașcă (de cafea) *Puneau̯... un flindžan cu șirbēt*, 9/39. — Din tc. *filǧan*, (arom. *filǧane*).

Floári f. Floare. [D e r i v a t: **florítšcă** f. (dim.)]. — Din lat. *flos, -orem*, (arom. *floare*, rar).

Floc m. Floer. Din lat *flŏccus, -um*, arom. *floc.*

Flórcă f. (Ţârnareca), Fluer, cf. f r i e ł, s f r i e ł, s f r u i̯ a ł i. *Un fitšor veà ună florcă* (un băiat avea un fluier), 1/66.

Florítšcă f. v. *floari.*

Flótuc m. Clăbuc. *Un flotuc ăn ocl'i*, 9/38. — Derivat din *floc*

Flurínă f. v. *furlină.*

Foáli (pl. *fol'* și *fol'ur*), a. 1⁰. Burduf. *Na fǫlili*, 12/16. *Am un foali plin de albi mătšcats*, *25. || 2⁰. (La fierărie). Foale de suflat focul. || 3⁰. Burtă, pântece. *Picat că ti purtǫ ăn foali* (păcat că te purtă în pântece), 537, cf. *40. *Umpl'ară trei̯ fol' di apă*, 14/66, cf. 8/17. [D e r i v a t e: **fulinícaf, fulnícaf, -vă** adj. = burtos, cu burta mare, (cf. t r ă b u ș o n l i f). ALR. 2214]. — Din lat. *fŏllis,-em* (arom. *foale*).

Foáră adv. *nafară.*

Foárficá f. v. *foarfits.*

Foárfits f. plur. Foarfeci. *Ca din foarfits* (ca din cutie scos), 255, cf. 50, 56, 265. [Și: **foárfică** f. = urechelniță, cf. j e g a v i t s ă. Com. C. I. La plur. art. și *foarfitli*, ALR. 3023]. — Din lat. *fŏrfex, -ĭcem*, (arom. *foartică*).

Foc a. Foc. *Pusiră căldarę pri foc*, 19/6, cf. *26. *Dau̯ foc* (dau foc, aprind). *Să-i dai̯ foc*, 16/4, cf. 9/6. | (Fig.). Dor, durere sufletească. [Și: (Liumnița) **fu̯ăc** a. *Fu̯ăc, fu̯ăc, i̯ela s-u ardz băltii̯a*,

4/75. D i m i n u t i v: **focțšic** a.]. — Din lat. *fŏcus, -um*, (arom. *foc*).

Focțšic v. *foc*.

For prep. v. *fără*.

Fórtumă f. Funie, frânghie. *Tsela vę dou̯ fortumi*, 9/7. [Și: (Liumnița) **fu̯ărtămă** 3, 6/73. D e r i v a t: (Țârnareca), **furtumár** m. = vânzător de funii. Com. V. J.]. — Din bg. *fortoma*.

Frăcnés vb. IV. Lovesc. *Mi frăcniĭ* (mă lovii de o piatră), ALR. 4201. — Din mbg. *fărkam*, (aor. *fărknah*).

Frădél m. Sfredel. Com. C. I. — Din bg. *sfredel*.

Frágă f. Fragă. (păstrat numai în n. loc. la Nânta) *Frajil'* (la fragi). — Din lat. *fraga, -am*, (arom. *afrandzi*).

Frăng vb. v. *frǫng*.

Fráńgă f. Napoleon în aur. *Lară ună frangă*, 5/93. *Să li mirim franghili* (să măsurăm napoleonii). — Din bg. *franga*.

Frăngătúră f. } v. *frǫng*.
Frănt, -ă adj. }

Frăntsés, -eáscă adj. v. *frenc*.

Fráșă f. (Țârnareca) Făraș. Com. V. J. [Și: **fărắș** a.]. — Din tc. *faraš* (arom *fărașe*).

Frășcă f. Nuia subțire, de mânat vitele. [Și: **freașcă** f. Com. T. P.]. Cf. f r ă ș n e s.

Frásim m. v. *frasin*.

Frásin m. Frasin. [Și: (în Liumnița) **frasim** m. ALR. 1915; *ghi̯armi-di-frasin* m. cf. g h i a r m i]. — Din lat. *fraxĭnus, -um*, (arom. *frapsin*).

Frășnés vb. IV. Lovesc cu ceva subțire (biciu, nuiea etc.). — Din *frăș* onomatopee.

Fráti m. Frate. *A! frăti, șoz u̯a si-ts spun*, 9/73, cf. 11/3, 10/33, 2/55, 2/85, etc. [D i m i n u t i v e: **frătšúc, frătšúțš** m. Com. G. D. | D e r i v a t e: **frătsés** adj. = frățesc; **frătseáști** adv. = frățește]. — Din lat. *frater, -trem*, (arom. *frate*).

Frătseáști adv. } v. *frati*.
Frătsés adj. }

Frătšǫs vb. IV. v. *futšǫs*.

Frătšúc } m. v. *frati*.
Frătšúțš }

Fréașcă f. v. *frășcă*.

Frec vb. I. Frec. *Mi fricǫ că ram loș* (mă frecă pe trup, căci eram răcit). Com. G. D. [D e r i v a t e: **fricári** f. = frecare; **fricát, -ă** adj. = frecat]. — Din lat. *frĭco, -are*, (arom. *frec*).

Frenc m. Francez, occidental. Com. G. D. [D e r i v a t e: (Țârnareca) **fringhítsă**, ALR. 2908 și ca n. de loc. (Huma), **frenzésc, -ească** adj., **frenzeáști** adv. = franțuzește. *Lușutii̯a zisă frenzeaști*, B. 8, cf. 7; **fringhíi̯ă** f. = sifilis, ALR.]. — Din tc. *frenk*.

Frícă f. Frică. *Di frica tse-u trasi si ạnlușǫ*, 27/41, cf. 266. [D e r i v a t e: **fricós, -oasă** adj. (fricos), 879, **nfrichéz** vb. I. refl. (rar, numai în Liumnița) = mă înfricoșez, mă speriu. *I̯el tumtsi̯a si*

nfrichizǫ, 6/77; (mai des) ạnfríc vb. I. (refl.) = mă speriu, mi-e frică. *Mi ạnfricai̯ di un lup*. Com. T. P.— Din gr. *φρίκη*, (arom. *frică*).

Frenzeáşti adv. } v. *frenc*.
Frenzése, -eascā } v. *frenc*.

Fricós, -oasă adj. v. *frică*.

Friél a. v. *sfriel*.

Frig a. Frig. *Si feasi noaptea şi, dintru că ra frig, nu puteau̯* (se făcu noaptea şi fiindcă era frig...), 2/77. [D e r i v a t e: **frígur** f. (pl. cu întrebuinţare sing.). *Că mi cătsǫ... ună frigur* (când m'au prins nişte friguri), 28/32. || Insectă care vindecă frigurile, s t r i g a. Com. T. P.; **frigúrea** m. = gerilă, cf. r ă t s i m i n t u. *I̯o sam frigurea* (eu sunt gerilă), cf. 3/37; **frigurós, -ă** adj. ALR. 2446. C o m p u s (cu pref.): **prifríg** (pri + frig); = frig mult; **zăfríg** (ză + frig) = început de frig, puţin, frig. *Tsea seară fost-au̯ zăfrig*, 1/60; **mi-ạnfrígură** vb. I. = mă apucă frigurile; **ạnfrigurát, -ă** adj. = care are friguri].— Din lat. *frīgus*, (arom. *frig*, rar).

[2]**Frig** vb. III. Frig. *Picurāru la frisi* (îl fripse), 4/32. *Ma curun si mi frits* (să mă frigi), 20/68. [D e r i v a t: **fríziri** f. = frigere; **fris, -ă** adj. = fript; *Purtsel fris* (purcel fript), 612. *Găl'ină frisă*, 27, cf. 261; **frisitúră** ALR. 30/45 = friptură]. — Din lat. *frīgo, -gĕre*. (arom. *frig*).

Frígur f. } v. *frig*.
Frigúrea m. } v. *frig*.

Frimínt vb. I. Amestec făină cu apă, spre a prepara aluatul; frământ, prepar pâine. Com. G. D. [D e r i v a t e: **frimintári** f. = prepararea pâinii, aluatului; **frimintát, -ă** adj. = frământat, preparat, făcut; **frimintătúră** f. = frământătură]. — Din lat. *fragmento, -are*, (arom. *frimintu*).

Frimintári f. } v. *frimint*.
Frimintát, -ă adj. } v. *frimint*.
Frimintătúră f. } v. *frimint*.

Fringhíi̯ă f. } v. *frenc*.
Fringhítsă f. } v. *frenc*.

Fris, -ă adj. v. [2]*frig*.

Fríşcă f. Nuea. [Şi: v i r d z e a u̯ ă, ALR. 972].

Frisitúră f. v. [2]*frig*.

Frǫn a. Frâu. Com. G. D. — Din lat. *frēnum*, (arom. *fîrnu*).

Frǫng vb. III. Frâng, sparg. *Să nu-ń la frǫnzi ninelu* (să nu-mi rupi inelul), 1/I. *S-mănc bu̯ău si-ń frǫng dińtsil'*, 7/75. [Şi: (Ţârnareca şi Huma) **frăng** vb. III. *Ca si frănsi ună vẹi̯că*, 23/69. | D e r i v a t e: **frǫnziri** f. = frângere, spargere; **frǫnt, -ă** adj. = frânt, spart. *Frǫnti pitšorli*, 16/8, cf. 1/20; **frănt, -ă** adj. *Tsăl cu frănti pitšoarili*, 22/60; **frăngătúră, frăntătúră** f. = frântură, spărtură. Com. G. D. C o m p u s (cu pref.): *prifrǫng* (după bg. *prĕkărşvam*) vb. III. = îndupleс, rup în bătăi. *La prifrǫnsi făchiru di măgar* (îl rupse în bătăi pe bietul măgar); **răsfrǫng** (răs

+ frǫng) vb. III. = rup în bucăți. Com. I. L.]. — Din lat. *frango, -ĕre*, (arom. *frîngu*).

Frǫnt, -ă adj. } v. *frǫng*.
Frǫnziri f. } v. *frǫng*.

Frugl'ítsă f. v. *furcă*.

Frulínă f. v. *furlină*.

Frúnti f. Frunte. *Ĭel ąl' tšucnì cu tsęli męri ăn frunti*, 18/19. *Ancă cu fruntea paşti*, 270, cf. 321. [D i m i n u t i v: **fruntítšcă** f.]. — Din lat. *frons, -ontem*, (arom. *frîmte*).

Frúnză f. Frunză. *Frunză di nucă*, 14/5. | Foaie. *Pisăĭà ăn frunză di smăreacă* (scrie pe foaie de juneapăn), 706. [D e r i v a t e: **frunzítšcă** (dim.), **frunzǫs** vb. IV. (9/57), însă mai des: **ąnfrunzǫs** vb. IV. = înfrunzesc (lat. **infrondīre* (= frondēre). *Ąų flară* [vitsa] *ąnfrunzǫtă* (găsiră vița înfrunzită), 9/56, cf. 4/57; **ănfrunzǫri** f. = înfrunzire; **ănfrunzǫt, -ă** adj. = înfrunzit]. — Din lat. *frōndia, -am* (= frons, -ndem), (arom. *frundză*).

Frunzǫs vb. IV. v. *frunză*.

Ftári pron. v. *tari*.

Fuăc a. v. *foc*.

Fuărtămă f. v. *fortumă*.

Fucară adj. } v. *fachir*.
Fucărlǫc a. } v. *fachir*.

Fudúl, -ă adj. Fudul. Com. G. D. — Din tc. *fodul*.

Fufuteáşti vb. IV. (despre foc, întreb. numai la pers. a treia) Țâșie. Com. G. D. — Onomatopee.

Fug vb. IV. Fug, plec. *Şi... fuzì singură căsă plăngǫndura* (și pleca... acasă plângând), 14/1. *Cătsǫ si fugă şi cǫn fuzę... zitsę*, 6/20. *Ama ĭel aş fuzit-ąų*, 19/55, cf. 6/47, 8/65, 3/84. [Ind. pres. *fug, fuz*, 6/47, *fuzi* etc. Imper. *fuĭ*. *Fuĭ tu, duşmanuli, că piriş*, 44/40. *Stoĭ tšitšu, nu fuĭ*, 25/41. *Fuĭ di ųa* (fugi de aici), 12/58, cf. 4/3, 7/35, 9/35, 11/44, 5/74. D e r i v a t e: **fúgă** f. (<*fŭga*) = fugă, 38/40; **fúziri** f.; **fuzít, -ă** adj. = fugit. *Con vizù calu lāt, Jeji fuzit*, 19/55]. — Din lat. *fŭgio, -īre*, (arom. *fug*).

Fúgă f. } v. *fug*.
Fúĭ vb. IV. } v. *fug*.

Fuliníeaf } v. *foali*.
Fulníeaf adj. } v. *foali*.

Ful'ór a. (pl. *ful'oară*). Fuior. Com. C. I. — Din lat. **fŏllĭŏlus, -um*, (arom. *ful'or*).

Fum a. Fum. — Din lat. *fūmus, -um*, (arom. *fum*).

[2]**Fum** vb. I. Fumez, fumeg. Com. G. D. [D e r i v a t e: **fumári** f. = fumat; **fumát, -ă** adj. = afumat; **fumătúră** f. = fumegătură]. — Din lat. *fūmo, -are*, (arom. *afum*).

Fumári f. } v. [2]*fum*.
Fumát a. } v. [2]*fum*.
Fumătúră } v. [2]*fum*.

Fumeál'ă f. v. *fămeal'ă*.

Fuńă f. } v. *funi*.
Fuńár m. } v. *funi*.

Fund a. 1°. Fund, cf. c u r. || Locuință pentru vite în fundul

curții, sinon. cu *ạiọr*. Com. G. D. [D e r i v a t: **fundúc** m. (Huma), fig. = mâncău, mâncăcios. *Tse funduc mari*, 980; C o m p u s (cu pref.): **disfúnd** (dis+fund) vb. I. = desfund, destup]. — Din lat. *fŭndus, -um*, (arom. *afundu*).

Fúni f. Fune. *Strinzi funea, dună leamni* (= liubenița), *46, cf. 370, cf. 14/16. [Și: **fúńă** f. *Fuńli di la măgar*, 19/41, cf. 18/55. | D e r i v a t: **fuńár** m. = vânzător de funii; **funítšcă** (dim.)]. — Din lat. *fūnis,-em*, (arom. *fune*).

Fur m. Fur, hoț. *Tsel'a furi̯ ca uzọră șa... fuzíră* (hoții aceia când auziră...), 32/18, cf. 814. [D e r i v a t e: **furíl'ă** f. = hoție; carul mare (constelațiune); **furlọc** a. = ocupația, meseria hoțului, hoție *I̯o nu pot să fac furlọc* (nu pot să fac hoții, tâlhării), 34/18]. — Din lat. *fūr, -em*, (arom. *fur*).

²**Fur** vb. I. Fur. *Ai̯ să na dutsim să furọm*, 13/7. [D e r i v a t e: **furári** f. = hoție. *I̯o s-mi duc la furarea*, 2/89; **furát, -ă** adj., **furt** a. (pl. *furtur*) = furt, hoție. Com. G. D.; **furătúră** f. = furt]. — Din lat. *fūro, -are*, (arom. *fur*).

Furári f.
Furát, -ă adj. } v. ²*fur*.
Furătúră f.

Fúrcă f. Furcă. [D e r i v a t e: **furchítšcă** f. = furcă mică; **furculítsă** f. (Țârnareca) = furculiță; (încolo b u n e l ă); **furgl'ítsă, frugl'ítsă** f., = steag făcut dintr'un băț de trestie, având legat la extremitatea de sus o batistă roșie. In vârful steagului se află un buchet de flori, iar deasupra buchetului o cruce. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 45); **furgl'itsár** m. = băiatul care poartă « furgl'itsa », ib.]. — Din lat. *fŭrca, -am*, (arom. *furcă*).

Furchítšcă
Furculítsă } f. v. *furcă*.

Furézmă v. *furisit*.

Furgl'ítsă f.
Furgl'itsár m. } v. *furcă*

Furéşcă N. de râu (Cupa).

Furíl'ă f. v. *fur*.

Furisít m. v. *furisit, -ă*.

Furisít, -ă adj. Afurisit. *Nu-ń-la voi̯ Piti furisitu* (nu-l vreau pe Piti afurisitul), 11/VII. [Și: **furisít** m. *Ạu̯ măritaș furisituli*, 424. D e r i v a t: **furézmă** f. = afurisenie]. — Din gr. ἀφορίζω, (aor. ἀφόρισα), (arom. *afurisit*).

Furlínă f. 1⁰. Aur. *Ạl' fẹsi un căfez di furlină* (îi făcu o colivie de aur), 6/49. *Dără ună cloatšcă cu 12 di pul' di flurină*, 15/65, cf. 272. || 2⁰. P. ext. Monedă de aur. *Si cadă furlină*, 11/48. *Cătšuu̯a lu fitšoru mic ạnșărată cu furliń*, 3/35, cf. 6/11. [Plur. *furliń*. Și: **frulínă, flurínă** f.]. — Probabil din bg. *florin*, după cum arom. *flurie* din gr. φλουρὶ, și toate din fr. *florin* s. ital. *fiorino*, (<*florīnus*). G. Meyer, Ngr. St. IV. 97.

Furlíncă (pl. *-linchi*) Ban de aur (derivat din *furlină*), cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 41.

Furloc a. v. *fur.*

Fúrnă f. Cuptor. *La flară* [fitšoru] *ăn furnă*, 18/56. *Au arsiră fūrna*, 23/3. [D e r i v a t: **furnófcă** adj. (numai în expresia) *lupată furnofcă* = lopată ce se întrebuinţează la cuptor. Com. G. D.; **furnădžóia** m. = brutar Com. P. M.] — Din bg. *furna* (arom. *furnu*, lat.)

Furnădžoiă m. v. *furnă.*

Furnícă f. v. *furnigă.*

Furnígă f. Furnică. *Vizù ună furnigă* (văzu o furnică), 1/39. *Furniz si tsirtau pri ună ńicură di poni*, 14/51, cf. 22/51, 13/4. *Furnigă roşi*, se mai numeşte *atu moscăiă*, ALR. 6559. [Şi: (Ţârnareca) **furnícă** f. D e r i v a t: **furnigár** (<lat. **formīcarium*) = furnicar, Com. G. D.; **furnigós, -ă** adj. = furnicos; **furnichítsă** (dim.)]. — Din lat. *formīca, -am*, (arom. *furnigă*).

Furnigár m. v. *furnică.*

Furnigós, -ă adj. } v. *furnigă.*
Furnighítšcă f. }

Furnófcă adj. v. *furnă.*

Furt a. v. *fur.*

Fúrtsă f. Perie, ALR. 3929. [D e r i v a t: **furtsués** vb. IV. = periu, ib. 4653]. — Din mbg. *furča*, (arom. fîrčă).

Furtsués vb. IV. v. *furtsă.*

Furtumár m. v. *fortumă.*

Furtúnă f. Furtună. Com. G. D. [D e r i v a t: **furtunós, -ă**]. — Din lat. *fortuna*, (arom. *furtună*).

Furtunós -ă adj. v. *furtună.*

Fus a. Fus. ALR. 5851. *Flară fusu lu mamă-sa* (găsiră fusul mamei sale), 7/71. *Un pimint acupirit cu fusi* (= capu) *14. || (La moară) fusul de fier al prisnelului. Com. G. D. *fusu-babal'ă* f. = un fel de insectă; nume de plantă. Com. S. H. D e r i v a t e: **fusár** m. = fusar; **fustšíc, fustšúc** (dim.). — Din lat. *fŭsus, -um*, (arom. *fus*).

Fusár m. v. *fus.*

Fúscă f. Fustă, ALR. 3318. *Gura di la fuscă* (deschizătura dela fustă), ib. 3319.

Fuşt m. plur. 1. (la războiu) Beţele vârîte între firele natrei: f u ş t e i, j o a r d e, ALR. 5935, cf. r ă z b o i. || 2. Cârlige de împletit ciorapii, id. [Şi: **fúşti**]. — Din lat. *fustis, -em*, (arom. *fuşti*).

Fustán a. 1. Rochie. *Să-ń dară ... fustan di mătasi* (o să-mi facă rochie de mătase). || 2. Haină bărbătească. *Si fęsiră doi cupilaş ăn fustani*, 17/29. *Tsela uminetsu mila, cu fustanu mari*, 5/V. [Şi: **fustáni** f. numele unei flori mirositoare. Com. C. I. — Din tc. *fustan*, (arom. *fustane*).

Fustáni f. v. *fustan.*

Fúştani m. N. unui sat bulg. din apropierea Nântei.

Fúşti (pl.) v. *fuşt.*

Fustšíc }
Fustšúc } m. v. *fus.*

Fut vb. III. Fut. *Bra futǎ-l' maịca*, 12/16, cf. 8/13, 6/71, 4/71. [D e r i v a t : **futátš** m.]. — Din lat. *fŭtuo, -ĕre*, (arom. *fut*).

Futátš m. v. *fut.*

Futšǫs vb. IV. Sforâiu. *Cătsǫ si futšască* (începu să sforăie), 7/48. [Și: **frătšǫs, fărtšǫs** vb. IV. *Tse șa frătšǫș la durmirea?* (ce sforâi așa când dormi), Com. C. I. — Din bg. *fuča*, (pentru *hvuča*).

Fuzeáti N. de loc. (Oșani).

Fuizíri f. }
Fuzít, -ă adj. } v. *fug.*

G

Gabánitsă f. Un fel de plăcintă făcută din mai multe foi. *Si darăună gabanitsă șu ună pugatšă.* — Din mbg. *gubanica*, (din *guba* « foi de plăcintă »).

Gad m. Corp străin, viețuitoare, insectă (mai mult în expresia). *Cǫt gadu ăn ụocl'u* (cât paiul în ochi, adică de loc). [D e r i v a t : **(nă)gădés** vb. (refl., în expresia) *mi(nă)gădes ăn ụocl'u* = îmi intră ceva (un paiu în ochi), cf. bg. *gadja*. C o m p u s (cu pref.): **zăgád** (ză + gad) a. = piedecă, ceva care dă de lucru, de furcă, care împiedecă pe loc. *Păcrovu și cu pernitsa ạl' dădeaụ zăgad, di nu puteà si-l jungă* (... îl împiedecau și nu putea să-l ajungă), 12/69. — Din bg. *gad.*

Gădés vb. IV. v. *gad.*

Gădítšc vb. Gâdil. — Din bg. *gadičkam.*

Gădúń m. Gutuiu. *Aldi Petre aụ un gădúń mult mari.* [D e r i v a t : **gădúńă** f. = gutuie. Com. S. H.]. — Din *gutuń* + mbg. *duńa*, (arom. *gutuńị*).

Găduńă f. v. *gădúń.*

Găgóș m. (Liumnița). Nucă curățită de coaja verde cf. g u g o ș; pasăre mică, a u ș e l. Com. P. M. Se mai numește și: l u ș n a c. — Ințelesul de pasăre din bg. *gaga*, « cioc și nume de pasăre ».

Gáịă f. Cioară (păstrat numai în n. de loc. în Oșani), *Gaịa, Groapa gaịăl'ă.* Com. G. D. — Din lat. *gaia*, (arom. *gaịe*).

Gáịdă (pl. *gǫịz*) f. Cimpoiu. *Si dărǫ gaịdă* (s'a umflat îndopându-se, s'a săturat). Com. G. D. [D e r i v a t : **găịdadžíịă.** m.]. — Din bg. *gajda* (tc.).

Gáịgur m. Numele unei păsări de coloare galbenă și de mărimea mierlei, g a n g u r. Com. G. D. — Din bg. *gajgur.*

Găịlè f. Grije, întristare. *Di găịlē nu-l'-tsi măncà* (de grije nu-i venea să mănânce...), 11/4. *Tsi cota ịeș ăn găilē*, 1/86. *Dun gaịlē* (port grije, mă îngrijesc), cf. 6/IV. *Nu dǫnă găilē*, 24/4, cf. 5/25, 17/16. — Din tc. *gaile*, (arom. *găịlee*).

Găịrét a. (Țârnareca) Curaj, Com. V. J. — Din tc. *gajret*, (arom. *găịrete*).

Găitáni f. Găitan, șnur, sfoară. Com. G. D. — Din tc. *gajtan*, (arom. *găitane*).

Gălăgós, -ă adj. (întrebuințat în) *steauă gălăgoasă*, apare patru ore înainte de revărsatul zorilor: *iasi 4 sats anainti di ancreaștiri zorli*, ALR. 2459.

Gálbin, -ă 1. adj. Galben. *Șamiia galbină... i mai zăbună*, 2/XI. || 2°. (monedă). Galben. *Stară să-ts l'a dau tots galbińl'i* (de seară o să-ți dau toți galbenii), 8/12. [D e r i v a t: **gălbinári** f. = gălbenare, boală. Com. G. D.; **gălbinitšós, -oasă, gălbinítšcav, -ă gălbinícav, -ă** adj. = gălbegios. *Cal gălbinicav*, ALR. 5479; **gălbinúș** m. = gălbenuș. | C o m p u s e (cu pref.) **zăgálbin** (ză + galbin) adj. = gălbuiu; **(a)ngălbinés** (an + gălbines), vb. IV. = îngălbenesc, id.; **prugălbinés** (pru + gălbines) vb. IV. = devin galben, îngălbenesc. *Fatsa mpuvinită, Toșu, em prugălbinită*, 1/VI. **(a)ngălbiníri, prugălbíniri** f. = îngălbenire; **ngălbinít, -ă, prugălbinít, -ă** adj. = îngălbenit]. — Din lat. *galbĭnus, -a, -um*, (arom. *galbin*).

Gălbinári f.
Gălbinítšcav, -ă
Gălbinitšós, -oasă
Gălbinúș m.
} v. *galbin*.

Găleátă f. Găleată. *Nainti dădeau trei gălets, cmo deadiră tsintsi gălets*, 9/94. *Stoi si-ts mulg ună găleată di lāpti*, 6/32. [Și: guleátă. D e r i v a t: **găletítšcă** f. (dim.)]. — Din lat. *gallēta, -am*, (arom. *găleată*).

Gălés vb. IV. Desmierd, mângâiu. *La găleaști* (îl dezmiardă), 273. [D e r i v a t e: **gălíri** f. = dezmierdare; **găli't, -ă** adj. = dezmierdat. *Gălit ăi, ca din palmă criscut.* **gălitšúni** f. = dezmierdare. Com. G. D.]. — Din bg. *galja*.

Găl'ínă f. Găină. *Tsiă viăr si-ts duc?* — *ună găl'ină cu pul'* (ce vrei să-ți aduc? — o găină cu pui), 4/76. *Șasi găl'iń*, 1/82, cf. 2/III. [D e r i v a t: **găl'inár** m. = vânzător de găini, găinar, Com. G. D.; **găl'inútșcă** f. (dim.); **gălinúșă**, constelația « ursa mare », ALR. 2457; se mai numește u r a t š c u]. — Din lat. *gallīna, -am*, (arom. *găl'ină*).

Găl'inár m. v. *găl'ină*.

Găl'inúșă f.
Găl'inútšcă f.
} v. *găl'ină*.

Gălíri f.
Gălít, -ă adj.
} v. *găles*.

Gălitšúni f. v. *găles*.

Găltšávă f. Gâlceavă. — Din bg. *gălčava*.

Găméș v. *gămoș*.

Gămóș (pl.) m. (Liumnița). Urdoare, ALR. 39. [Și: **găméș** (Cupa)].

Gănăsés vb. IV. Spoiesc. *Gănăseaști bădcoru* (spoiește arama), ALR. 4260. — Din gr. *γανόνω*, (aor. *ἐγάνωσα*).

Găndátša. N. unui munte. *Au lo cutru Găndatša*, 5/XII, cf. 149.

Găngăi̯és vb. IV. Sunt gângav, gângăvesc, cf. g ă n g ă r e s. Com. G. D. [D e r i v a t: **găngăíri** f. = gângăvire, **găngléív, -ă** adj. = bălbăit, ALR. 2083]. — Din bg. *găgna.*

Găngăíri f. v. *găngăi̯es.*

Găngărés vb. IV. Bălbăiesc, gângăvesc. Cf. t r i v e s, ALR. 2082.

Găngláe m. Cap de mort. (Acherontia Atropos L.), ALR. 6542. *Gănglac veardi* (gândac verde. Cetonia Aurat L.), ib. 6551.

Găngléíf, -vă v. *găngăi̯es.*

Gănsáe m. v. *gǫscă.*

Gáoră f. Vrană, un vas de lemn, ALR. 726.

Gărb m. v. *gǫrb.*

Gărbálă f. Lingură mare de urdă, ALR. 5433. — Din bg. *grăb?*

Gărbăv, -ă
Gărbés vb. IV
Gărbíri f.
Gărbít, -ă adj.
Gărbov, -ă adj.
} v. *gǫrb.*

Gărchíncă f. v. *gǫrc.*

Gard a. Gard. *La noi̯ gardurli sa di cărnats di porc,* 20/18. [D e r i v a t: **gardúşcă** f. (d m.) *9; **ą̧ngărdés** vb. IV. = îngrădesc; **ą̧ngărdíri** f. = îngrădire; **ą̧ngărdít, -ă** adj. = îngrădit].

Gărdián m. Păzitor, gardist. *Tu̯ăts gărdianil' cari rau̯ cu̯ăla... si diştitară,* 15/77. — Dacor.

Gărdínă (pl. *-iňur*) f. Grădină, cf. b a l t ă. *Ca la vizù pōpa ăn gărdină, zisi,* 24/6. [D e r i v a t: **gărdinár** m. = grădinar. *Ą̧ntrǫ ăn cătun la un gărdĭnăr,* 20/18; **gărdinítš** a. (dim.) = grădiniță, Com. G. D.]. — Din bg. *gradina,* (arom. *grădină*).

Gărdinár m.
Gărdinítš a.
} v. *gărdină.*

Gardúşcă f. v. *gard.*

Gărgălán m. v. *grătlan.*

Gărgărés vb. IV. Horcăiu (în somn). Cf. a r c ă t e s, ALR. 2097. Mă înnăduş, ib. 2152.

Gărgăún m. Gărgăun.

Gărgúl' m. Ulcior de pământ cu gâtul lung. [D e r i v a t: **gărgúl'că** f. (dim.)]. — Din mbg. *gărgule,* id.

Gărgúl'că f. v. *gărgul'.*

Gărlés vb. IV. (despre oi) Tund împrejurul gâtului, la pântece şi coadă. Com. T. P. — Din bg. *gărlja.*

Gărlítsă f. Boală de gât. Com. G. D. — Din bg. *gărlica.*

Gărmǫz f. pl. v. *grămadă.*

Gărnáts, -ă adj.
Gărnínă f.
Gărnişór m.
Gărnişǫrcă f.
Gărnişorírşte f.
Gărnişurínă f.
Gărnúts a.
Gărnútšcu
Gărnutsós, -ă
} v. *grǫn.*

Gáršă adj. (despre capre) pestriță. Com. I. G.

Gărşés vb. IV. (Huma) Uit, cf. u l' t. — Din paleosl. *grešiti,* (arom. *agîrşescu*), cf. g r i ş ǫ s.

Gărtlán m. v. *grătlan*.

Gărtseáşti adv. } v. *gǫrc*.
Gărtsés, -easeă adj. }

Gărtšmúl' m. (la porc) gât, ALR. 4125.

Gărúnts a. v. *gărnuts*.

Găscă f. v. *gǫscă*.

Găsélnitsă f. v. *căselnitsă*.

Gáură f. 1. Gaură. *Ună ticfă mări... vę ună gaură*, 10/5. *Vinì la gaură, scocnì ănuntru*, 8/30, cf. 8/13, 9/79, 275. Nume de loc: *Gaura-di-zǫnă* (Nânta), *Gaura-lisitsăl'ă* (Oşani), *Gaura-ursului* (Birislav). || 2. (la moară) Priscoaia în care curge făina. [Diminutive: **găurítsă, găurítšcă** f. Com. G. D. Derivat: **găurós, -ă** adj. = găunos]. — Din lat. **cavula, -am*, (<*cavus, -a, -um*), arom. *gavră*.

Găurítsă f. }
Găurítšcă f. } v. *gaură*.
Găurós, -ă adj. }

Găvánă f. Strachină de lemn, ALR. 3962, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53). Răşniță, piuliță, ALR. 3978. [Şi: **găváni** f. *Am ună găvani*, 4/54. — Din bg. *gavana*, (arom. *găvane*).

Găváni f. v. *găvană*.

Găvrúni m. Tăun mai mare, (ALR. 1901), gărgăun. (Vespa carbora L.), ib. 6544, cf. tăuńe. [Şi: **găvăún** m.]. Cf. dacor. *gavaoan*.

Gaz a. Gaz, petroleu, cf. 23/29.

Gzép Vânt tarc, vi col. Com. N. T. — Din tc. *gazep*.

Găzés vb. Calc cu picioarele. *Iel noaptea si dutseà ăn grădina lu ampiratu di u găzeà cu calu* (el, noaptea, se ducea în grădina împăratului şi o călca cu calul). — Din bg. *gazja*, (mbg. *gazam*).

Gazétă f. Monedă veche. — Din it. *gazetta*, (arom. *gazetă*).

Gazi-bára v. *plesni-bara*.

Gherdán a. v. *ghirdan*.

Gherghínă N. de loc. (Cupa).

Ghevghelì m. Oraşul Ghevgheli. [Derivat: **ghivghilitšán** m. = locuitor din Ghevgheli].

Ghiáfur a. Folos. *No-ari ghiafur di el*, cf. 278. — Din gr. διάφορο, (arom. *diafur*).

Ghiármi m. Vierme. *Vez tsista ghiẹrmi cum ghiiaşti ăn rǫpă* (vezi acest vierme cum trăieşte în piatră), 8/22, cf. 280; *ghiarmi-di frasin* m. (gândac cu miros neplăcut ca de şoarece; este identic cu cățelul-frasinilor), Com. C. I. [Derivate: **ghirminós, -ă** adj. = viermănos; **ąnghirminişós** vb. IV. = devin viermănos, mă umplu de viermi; **ąnghirminişǫtă, -ă** adj. = viermănos, împuțit. *Caş anghirminişǫt* = brânză împuțită, ALR. 5451]. — Din lat. *vĕrmĭs, -em*, (arom. *yermu*).

Ghirghítsă N. de loc. (Nânta).

Ghiaspárnic m. v. *ghiaspi*.

Ghiáspi (pl. *ghiesp*) m. Viespe. *Şi la vizù un ghiaspi* (şi-l văzu un viespe), 22/4. *Pită di ghiesp*, ib. [Derivat: **ghiaspárnic** m. = viespar]. — Din lat. **vĕspis, -em*, (arom. *yaspe*).

Ghiátsă f. v. *ghiu*.

Ghiaúr m. Ghiaur, cf. c a u r.

Ghiázmă f. Aghiazmă, apă sfințită, ALR. 2770. — Din gr. *αγίασμα*, (arom. *ayiasmă*).

Ghibărdisés vb. IV. (La animale) mor, rar la oameni cu înțeles peiorativ). *Ghibărdiseà mo, că tuntsea nu vreai s-ti duts casă* (crapă, mori acum că atunci nu vroiai să te duci acasă). Com. H. I. [D e r i v a t e: **ghibărdisíri** f. **ghibărdisít, -ă** adj. = mort].

Ghibărdisíri f. } v. *ghibărdises*.
Ghibărdisít, -ă adj. }

Ghídi! interj. Măi, fă. *Ei ghidi, feată, nu știi un cafcu fitšor veà cola.* [Și: **ídi** interj. *Idi dēaduli, dei!* 11/56; (metatezat) **díghi** interj. *Dighi de, luduli, de!* 18/47].— Din tc. *ghidi*.

Ghiésă f. Nume de capră neagră vărgată cu roșu. Com. G. D. (arom. *g'esă*).

Ghigănés adj. (despre oi). *Uoi gigănešt* (oi mai mari cu lâna albă și mai aspră, cf. a r n ă u t s e s). Com. I. G. — Derivat din *ghegă*.

Ghigór m. Un fel de piatră găunoasă. || N. de loc. (Huma), unde se găsește această piatră. Com. T. P.

Ghiiátsă f. 1°. Viață. *Si burăști cu ghiiatsa* (se luptă cu vieața), 279. || 2°. Viețuitoare, ființă. *Până nu neacă ună ghiiatsă nu au beà boii* (până nu înneacă o viețuitoare, nu o bea boii), 7/59, cf. 2/90. *Să da dōmnu di ghiets să nu scap* (să nu scapi de viețuitoare, adică de *păduchi*), 11/11. — Din lat. *vīvus* + *ĭtia*, (arom. *yiatsă*).

Ghiiés vb. IV. } v. *ghiu*.
Ghiíri f. }

Ghimănì m. Pantof. — Din tc. *jemeni*.

Ghinghiár m. Spin măgăresc, *Ghinghiru ari spiń, nu la pots prindi cu mona*, ALR. 5173. [Și: **ghinghír, džindžăr.** *Șteată măgaruli si iasă džindžăril' di s-ti putires* (așteaptă... să iasă spinii măgărești, 418. — Din bg. *ginger*.

Ghinghír m. v. *ghinghiar*.

Ghíjă f. în: *g'ija di vitsă*, butaș, ALR. 6108.

Ghioámiti adv. v. *ghiuà*.

Ghióc Nume de cal cu părul cărunt (arom. *ghioc*).

Ghiólma N. de loc. (Cupa).

Ghión m. O pasăre care există, cu același nume, și la Aromâni și care cântă plăcut. Cf. *gheonoaie*. (Există la toate popoarele balcanice: Alb. *ǵon*, gr. *γκιώνης*, bg. *ghion*, etc), arom. *g'on*.

²**Ghión** a. Talpă la ghete, pingeà. *Ghionu di lă tšoulă si ruptsi* (talpa dela gheată s'a rupt). — Din tc. *gjon*, id.

Ghiór m. Viorea. Se mai numește: t e m e n u ș c ă, g l' i t š c h i, c ă t š u n c ă. [Și: **ghioáră** f.]. — Din lat. *viŏla,-am*, (arom. *g'oară*, rar).

Ghiórghi m. N. de persoană. [Se mai zice, cu același înțeles, și

Goșu, *Gonu*, *Gotsi*, *Džoni*. Com. C. I.].

Ghipt (pl. *ghiptur*) a. 1⁰. Cereale. *Ia ua ari uopt cupiti di ghipt : unu ăi di mēl', lāntu ăi di barnitsă, lāntu ăi di gron și lāntu ăi di sicară*, (aici sunt opt stoguri de cereale: unul este de mei...), 9/4. || 2⁰. Grâu cf. g r o n. *Con... si scoală să turească ghipt ăn coș* (când se scoală să verse grâu în coș), 23/41. — Din lat. *vīctus*,-*um*, (arom. *yiptu*).

Ghirdán a. 1. Salbă de gât, gherdan. *Nu pots să la dar ghirdānu la mę mul'ari?* 25/85. || 2⁰. (La măcelari) carnea de miel dela piept, împreună cu jumătatea gâtului, Com. G. D. [Și: **gherdán** a. D e r i v a t: **girdanlíiă** adj. = cu salbă la gât, (despre oaia) care are gâtul alb, dacă pe corp este neagră, și cu gâtul negru, dacă pe corp este albă. Com. I. G.]. — Din tc. *gerdan*, (arom. *girdane*).

²**Ghirdán** m. Piciorul (la miel) de dinainte. Cf. c o l c, ALR. 4072.

Ghiríz a. Canal. *Ca si dusi an ună chioșă tucu lumnì ăn ghiriz* (ducându-se la un colț, căzu în canal), 24/47.—Din tc. *ǵeriz*, (arom. *ǵirize*).

Ghirminós, -ă adj. v. *ghiarmi*.

Ghírnură f. Numele unui arbore, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 42).

Ghitšít a. Vad, trecătoare [Și: p l i t c ă], ALR. 810. — Din bg. *gečit*, tc.

Ghíu, -iă adj. Viu, cu vieață. *Ni ghiu ni mortu*, 15/69, cf. 17/65, 435, 32/8. [Și: **iiu, -ă** adj. D e r i v a t e: **ghiáță** f. (<*vivus* +*ĭtia*) = vieață; **ghiiés** vb. IV. = trăiesc, viețuiesc. *Cola deadu aș ghiià cot di iel* (acolo moșu își trăia numai pentru el), 20/38, cf. 13/38. *Sirbeà cu tser si ghiieș* (muncește, dacă vrei să trăiești). *Din argatloc ghiiaști*, 25, cf. 8/22; **ghiíri** vb. = trăit, viețuit. *Un uom veà di ghiirea ancă trei zoli* (un om mai avea de trăit...), 9/62. *Loc di ghiiri* (loc de trăit), 16/69; **anghiiés** (an + ghiies) = înviez. *Și ca anghiiaști frāti-su*, 22/28, cf. 21/28. *Fitšoru ună-ș-ună anghiì* (băiatul de odată învie), 34/51, cf. 15/29, 18/19, 19/51, 22/78; **pringhiiés** (pri + an + ghiies) vb. IV. = înviez, reînviez. *Acu mor și si pringhiies* (dacă mor și să reînviez), 7/51]. — Din lat. *vīvus*, -*a*, -*um*, (arom. *yiu*).

Ghiuà adv. Ca și cum, ca și când, adecă. *Tātă-su si anturno ghiuà s-la scapă* (tată-su se întoarse, adecă să-l scape), 10/15. *Ghiuà și noi si zitsim tsivà-godeà*. [Și: **ghiuáia**, **ghioámiti** adv. *Să lea havà ghiuaia* (să ia aer adecă), B. 4]. — Din tc. *gjua*, (prin bg. *ghiua*, id.).

Ghiuáia adv. v. *ghiua*.

Ghiubrè f. Gunoi. *Că-u lă ghiubrea... iu să-u turească*, 4/69, cf. 8/69. [Și: **ghiubrì** f. *Vem turit ghiubrì* B. 12, cf. 11/60. D e r i v a t: **ghiubrínă** = n. de loc, (Huma)]. Com. T. P. — Din tc. *gjubre*.

Ghiubrì f. } v. *ghiubre.*
Ghiubrínă f. }

Ghiulè f. Ghiulea. Com. G. D. — Din tc. *gülle.*

Ghiúm a. Urcior mare de aramă. *Un rap cu ună mona* (= ghiumu) *34. [D i m i n u t i v e: **ghiumítš** a. și **ghiumátš** a. Com. G. D.]. — Din bg. *gjum* (tc.), (arom. *ǵum.*

Ghiumbrúchi f. v. *iumbruchi.*

Ghiumítš a. v. *ghium.*

Ghiuńázăts v. *ńazăts.*

Ghiúpc m. Țigan. *Li lo iel lui rubi ca di ghiupc* (le luă el hainele lui ca de țigan) 8/51, cf. 295. [D e r i v a t e: **ghiúpcă** f. = țigancă. *Ghiupca la feasi și la trimeasi la prusirea,* 601. *Ghiupchi,* 15/29, cf. 3/35. || Pițigoiu. Com. H. I. || Cleşte mai mic; **ghiuptsés, -eascä** = țigănesc. *Tšergă ghiuptsească,* 968]. — Refăcut din *ghiupcă* bg. *gjupka,* « țigancă ».

Ghiúpcă f. } v. *ghiupc.*
Ghiuptsés,-eascä adj. }

Ghiurlúc a. Murdărie, tot ce rămâne, gunoi. *Ghuirlucu di bubi nitsi con nu tribuiaști s-la turim ăn grădina di tšarnitš,* B. 10. *Ghiurlucu di jos* (murdăria de jos), ib. 9. — Din mbg. *gjorluk* (tc.).

Ghiúrta N. de loc. (Huma).

Ghiutšbeleà adv. In fine, în sfârșit, în cele din urmă. *Ghiutšbeleà și chiupu si frănsi di curtulisì lupu* (în fine și chiubul se sparse de scăpă lupul), 14/72. — Din tc. *güğ-bela* « grea-întâmplare s. nenorocire ».

Ghiuzelduńa f. Frumoasa pământului, cf. u b a v i l' a l o c l u i. *Al' zisi la ampirătu ca s-la trimeată si-u leà « ghiuzelduńa »* (îi zise împăratului ca să-l trimeată să o ia pe frumoasa pământului). — Din tc. *güzel-duńa,* (arom. *mușata-loclui,* alb. *e bukurë e dheut*).

Ghivghilitšán m. v. *ghevghelì.*

Ghizà f. (Turcism). Amendă, pedeapsă. *Dōmnu ai dat-au ghizà trei ań di zoli* (Dumnezeu i-a dat pedeapsă trei ani de zile), 4/62. — Din tc. *ǵeza,* (arom. *ǵizae*).

Glad adj. Nesăturat, flămând, fig. ceva fantastic, ființă închipuită. *Tse-ti sculaș ca glad; vă sculats că gloji și tsoglavi,* 283. — Din bg. *glad.*

Glas a. Glas, voce. *Iel' ca uzoră glasu featăl'ă* (ei când auziră glasul fetii), 15/73. — Din bg. *glas.*

Gl'aș m. Un fel de cleşte cu care se servesc argintarii și tinichigii. Com. C. I.

Glătcă f. Inghițitură. — Din bg. *glătka.*

Glăvătíiă N. de loc. (Oșani).

Glăvés vb. IV. (refl.) Mă bag la stăpân, mă năimesc. *Să-mi glăves la vrin, cari s-mi va* (să mă pun la stăpân la cineva...), 3/2. *Ai să nă glăvim,* 1/25, cf. 6/15, 11/15, 5/62. [Și: **anglăvés** vb. IV. = (Liumnița) tocmesc, angajez. *L-anglăves picuraru,* ALR. 5367. D e r i v a t e

glăvíri f. glăvít, -ă adj. = băgat la stăpân, 299]. — Din bg. *glavam*.

Glăvíri f. } v. *glăves*.
Glăvít, -ă adj.

Gl'eátă f. (la rotar) Maiu. Com. C. I. — Din bg. *gleto* (pentru *dleto*).

Gl'eg a. v. *cl'ag*.

Gl'em a. Ghem. *Gl'em la buric ąl'-tsi zădună* (s'a speriat rău), 934, cf. *48. [D e r i v a t: **gl'emtšúc** m. (dim.)]. — Din lat. * *glemus*, (arom. *gl'em*).

Gl'emtšúc m. v. *gl'em*.

Gl'ets a. Ghieț, ghiață. *L'a bịịù gl'etsu* (a tulit-o, a șters-o), 981. [D e r i v a t e: **ąngl'ets** (<lat. *inglacio, -are*) vb. I. = îngheț, deger. *Añ ąngl'itsară pitšoarili* (îmi înghețară picioarele); **ąngl'itsári** f. = înghețare; **ąngl'itsát, -ă** adj. = înghețat; **ąngl'itsătúră** f. = îngheț; **dizgl'éts** (<lat. *dĭsglacio, -are*) vb. I. = desgheț; **dizgl'itsári** f. = desghețare; **dizgl'itsát, -ă** adj. = desghețat]. — Din lat. **glacium* (din *glaciare*), arom. *gl'ets*.

Gléznă f. Gleznă (la cal), chișiță. Com. C. I. — Din sl. *glezna*.

Gl'igusés vb. }
Gl'igusíri f. } v. *gl'eg*.
Gl'igusít, -ă adj. }

Gl'índă f. Ghindă. [D e r i v a t: **gl'índură** (<lat. *glandŭla*), f. = murele dela gât]. — Din lat. **glanda, -am*, (arom. *gílndă*).

Gl'índură f. v. *gl'indă*.

Glis m. Panglică (cu înțelesul de), v i e r m e, t e n i a. [Și: *glist* m., **glístă** f.]. — Din bg. *glis*.

Glist m. } v. *glis*.
Glístă f.

Glítšchi f. plur. Un fel de c ă t š u n c ă de coloare albă cf. t e m e n u ș c ă, g h ị o r. *Cătšunchili și glitšchili es primăveara*. Com. I. L. Din mbg. *gličķi*.

Gloábă f. (Liumnița). Gloabă, amendă, cf. g h i z ằ. Com. G. D. — Din bg. *globa*.

Glog m. Arbust ghimpos, cu spinii mari. Com. G. D. — Din bg. *glog*, id.

Glúbav, -a adj. v. *glupav*.

Gl'úbnic m. miezul de pâine necoaptă. Com. G. D. — Din bg. *glib*.

Glúpav, -ă adj. Prost, prostănac. [Și: **glúbav** adj.]. — Din bg. *glupav*.

Glúșcă (plur. *gluști*). f. Cireașă crudă, necoaptă. *Nu ișǫră tšireașăli, ancă sa gluști* (nu ieșiră cireșile, sunt încă necoapte), Com. C. I.

Gluznés vb. IV. Fracturez. *Gluzniri la pĭtšor* (fractură la picior), ALR. 4201. [D e r i v a t: **gluznítsă** f = scrintitură]. — Din mbg. *slizgam*.

Gluznítsă f. v. *gluznes*.

Gnóị a. Gunoiu. *Bun im ụa pri gnoị*, (bine suntem aici în gunoiu), 18/29, cf. 2/29. [D e r i v a t: **gnués** vb. IV. = gunoiesc]. — Din bg. *gnoj*, id.

Gnos a. Scârbă. *Nu vin ăn căsă... că s-va ịịă gnos* (nu vin în casă, căci o să vă fie scârbă), 15/56.

— Din mbg. *gnas*, influențat de « gnoi ».

Gódcă f. Fragă Com. V. J. — Din bg. *godka*.

Gódea (Bulgărism) v. *tsiva*.

Gógu Poreclă pentru oamenii proști. *La treatsim și noi veacu gogăl'a* (o ducem foarte rău și greu), Com. C. I.

Gol, goală adj. Gol, desbrăcat *Zădurńiră doil'ă gol'* (adormiră ambii goi), 13/68. *Iel șăzù la curu focului pri gol loc*, 16/56. *Si scunsi că ra goală di al' ra rușǫni* (se ascunse că era goală...), 15/38, cf. 293, 959. || (Adverb). Numai. *Cǫn au dișcl'ísi cutiia vizù goali furlińi* (când deschise cutia, văzi numai monede de aur), 9/11. [Derivate: **gulés** vb. IV. = golesc. Compus (cu pref.): **ugulés** (bg. *oglavam*) vb. IV. = desbrac în pielea goală; **dizgol'** I. vb. (diz + gol') = desgolesc, Com. G. D.; **gulutíia** f. (bg. *golotija*) = sărăcie. *Iundi-i feata, cola-i gulutiia* (unde sunt fete, acolo este sărăcie), 984; **gulitšúni** f. = goliciune (se zice când cineva nu este bine îmbrăcat, sau este îmbrăcat subțire), Com. G. D.; **gulișán, -ă** adj. = gol de tot, id.]. — Din paleosl. *golŭ*, (arom. *gol*).

Gǫlcă f. Nod în țesătura unei pânze. — Din bg. *gălkă*.

Gońu m. v. *Ghiorghi*.

Góră f. Pădure. *Nu la vez că-i goră?* (nu vezi că-i pădure?). [Derivat: **górnits** m. (bg. *gornica*) = păr sălbatec. *Deadără pri un gornits* (dădură de un păr), 7/71. *Iel', ca si disfeasiră di pri gornits*, (ei, când se dădură jos de pe păr), 9/71, cf. 4, 6/54, **górnitsă** f. = pară]. — Din bg. *gora*.

Gǫrb m. Spinare, șira spinării. *Si mi măntšǫs șa si port apu pri gǫrb* (să mă muncesc așa, să port apă pe spinare), cf. 20/16. *Să scoatim unǎ fașă din gǫrp* (să scoatem o fâșie din spinare). [Și: **gǫrp, gărb, grăb,** m. *Tot grăbu la dijulì* (tot spatele îl jupui), 14/72, cf. 284, 285. Derivate: **gărbés** vb. IV. = (despre oi) le tund la pântece și la gât. Com. G. D.; **gărbíri** f. = tunderea oilor; **gărbít, -ă** adj. = tuns (despre oaie), id., **gărbăv, gărbov, -ă** adj. (bg. *gărbov*) = cocoșat, gârbov, id., **grăbtšoáńă** f. = gropiță la ceafă, Com. G. D.]. — Din bg. *grăb*.

Gǫrc m. Grec. [Derivate: **gărchíncă** (bg. *gărkinka*) f. = grecoaică; **gărtsés, grătsés, -ă** adj. = grecesc; **gărtseáști, grătseáști** adv. = grecește]. — Din bg. *gărk*, (arom. *grec*). Numele latin s'a păstrat numai în deriva ele adj. și adv. și în numele de loc. *Ăn Greaca* (la Grecoaica) în Cupa.

Górnits Nume de mahala în Nânta. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

[2]**Górnits** m. } v. *gora*.
Górnitsă f }

Gọrp m. v. *gọrb.*

Gorşét N. de munte (Liumniţa). [Şi: **Gu(r)şét**].

Gọscă f. Gâscă. *Ună gọscă mari* (o gâscă mare). [Şi: (Ţârnareca) **găscă** f. Derivat: **gănsác** m. (mbg. *gănsak*, bg. la Perlepe *gusak*]. — Din bg. *găska.*

Góşu m. v. *Ghi̯orghi.*

Gótfă f. Gătit (despre mâncare). — Din bg. *gotva.*

Gózbă f. Masă (cu înţelesul de) petrecere, invitaţie la masă. *Mi rog, si fac ună gozbă* (mă rog, să chemăm oaspeţi la masă), 21/38. — Din bg. *gozba.*

Gọznic m. Maţul gros. ALR. 2219. — Din bg. *găznjak.*

Grăb m. v. *gọrb.*

Grăbăi̯és vb. IV. Iau, răpesc din ceva. *Că-u grăbăì, grăbăì u̯oala, saldi dọu̯ă găruntsă di baclă flai̯* (luă din oală aşa de mult încât nu găsii decât două grăunţe de bob). Com. C. I. [Derivat: **grăbăíri** f. = luare cu totul, răpire id.]. — Din bg. *grabam.*

Grăbáłă f. Lingură mare. ALR. 3973. [Şi: **grăbál'că** ib.].

Grăbátš m. Gârbaciu. Com. N. P. — Din tc. *kyrbač.*

Grăblă f. } v. *crăblă.*
Grăblár m. }

Grăbtšoáńă f. v. *gọrb.*

Grăclán m. v. *grătlan.*

Grădínă f. v. *gărdină.*

Grădişti N. de loc. (Lugunţa). — Din bg. *gradišta.*

Grái̯ a. Graiu. *Spuni-l' cọtiva grai̯ur* (spune-i câteva vorbe). Com. C. I. — Din paleosl. *graj*, (arom. *graiu̯*).

Grămádă (pl.-*mọz*) f. Gramadă, mulţime multă, lucruri de ale casei, căsnicie. *Nu mi litšà mini, mamu, ăn lu Dreana grămọz* (nu-mi stetea bine, mamă, în căsnicia lui Dreana). *Grămada-l-Tsantsa* n. loc. (Conţco); *Gărmọz* n. loc. (Baroviţa). [Derivate: **grămădítšcă** f. (dim.), **grămădisés** vb. (refl.) = mă tolănesc pe ceva. ALR. 2296]. — Din bg. *gramada.*

Grămădisés vb. IV. v. *grămadă.*

Grămătíc n. de fântână (Cupa).

Grănínă f. v. *grọn.*

Grănişór m. v. *gărnişor.*

Gră(n)tš m. Oală, ulcică, hârb. *Grăntšaru din grăntš beà apu* (olarul bea apă din oală), 288. [Derivat: **grăntšár** (mbg. *grănčar*) m. = olar. *Grăntšaru i̯undi va cola u puni mănuşa* (olarul unde vrea acolo pune mănerul), 983].— Din bg. *gărnče.*

Grăntšár m. v. *grăntš.*

Grap interj.

Gras, -ă adj. Gras. [Derivate: **grăsími** f. = grăsime. *Diriptatea i̯asi că grăsimea pri apu*, 204; **grăstšúc, -ă** adj. = grăsuliu; **ạngráş** vb. I. (Ţârnareca) = îngraş; **ạngrăşári** f. = îngrăşare; **ạngrăşát, -ă** adj. = îngrăşat; **ạngrăşătúră** f. = îngrăşare]. Com.

I. L. — Din lat. *grassus, -a, -um* (= *crassus, -a, -um*), arom. *gras*.

Grăsími f. } v. *gras*.
Grăstšúc, -ă adj. }

Grătlán m. Gâtlej. *Și iel una ș-una di grătlan... și la strinsi* (și el dintr'odată de gâtlej...). [Și: **grăclán, gărtlán** m. (în Țârnareca) **gărgălán** m. Com. V. J. D e r i v a t: **grătlănítš** m. (dim.) = omușor]. — Din sl. *grŭtan* și bg. *grăklan*, (arom. *gărgălan*).

Grătlănítš m. v. *grătlan*.

Grătsăiés vb. IV. Zgrânțăiu.

Grătseáști adv. } v. *gọrc*.
Grătsés, -ă adj. }

Grăvínă f. Nume de plantă mirositoare. Com. T. P. Din mbg. *gravina*.

Grăzăiés vb. IV. (Oșani). Zgâriu (întrebuințat în spec. pentru oameni. Pentru animale și în spec. pisici se zice mai mult z g a i r). *Grăzneà -u, Itu, mumă-ta* (zgărie, Itu, pe mamă-ta, se zice în glumă, la copii). Com. C. I. [La perf. s. *grăznii*]. — Din bg. *grizam* (aor. *griznah*).

Greácă n. loc. (Cupa), cf. g ọ r c.

Greájbă f. v. *greașcă*.

Greáșcă f. Greșeală. [Și: **greájbă** (din mbg. *grěžba*) f. Com. T. P.]. — Din bg. *grěška*.

Greátsă f. v. *greu, greauă*.

Gréblă f. Greblă. Com. H. I. — Din bg. *greblo*.

Gres vb. IV. 1⁰. Grăesc. *Ară iel ai zisi «greà»* (iar el îi zise: «grăește») 15/55. *Gri lă tsar* (grăi la țar) 8/65. *Ai grit-au* (i-au grăit) 2/61 || 2⁰. Zic (cu înțelesul de) numesc pe cineva. *La ma ńiclu frati al' greau Geagea* (mai micului frate îi ziceau Geagea), 3/68. [D e r i v a t: **gríri** f. = grăire]. — Din paleosl. *grajati*, (arom. *grescu*).

Gréu, gréau(ă) adj. Greu. *Greau mọnă* (mână grea), se zice când cineva înjunghe o vită și, dintr'o singură lovitură, vita rămâne pe loc moartă. 928. || *Greau(ă)* (însărcinată). *Mul'area chinisi greaŭă* (muierea rămase însărcinată), 5/40. || S u b s t. *Greu* m.: (fig.) om bogat, stăpân. *Greu la cl'imọ* = stăpânul l-a chemat. 290. [D e r i v a t: **greátsă** (<lat *grevĭtia*) f. = greață, greu, părere de rău. *Nu-ń cădeà cọta greatsă* (nu-mi părea așa de rău) 496]. — Din lat. **grĕvis, -em*, (arom. *greu*).

Greúš m. Arbore, acelaș cu p ă r n a r e a ALR. 2559.

Gribálă f. Hreapcă, greblă. ALR. 5025. — Din mbg. *grebalo*.

Grigonátcă N. loc. (Nănta).

Gríndă f. Grindă, stâlp. *La spindzurară di grindă* (îl spânzurară de stâlp) 718. *L'i* (în text greșit: li) *spinzură [peștil'] di grindi* 2/30. — Din sl. *gręda*, (arom. *grendă*).

Grípa-li-Dafi N. loc. (Nânta).

Gripés vb. IV. 1⁰. Pun mâna pe cineva, îl apuc. *Pęștili zisi « aman gripę-mi » și moșu la gripì* 3/28, cf. 17/18. || 2⁰. Asmuț, năpustesc în contra cuiva. *Cǫn să ti stringă zęịstli, tu să-l' gripeș răslăńil'* (... tu să asmuți leii) 17/9. — Acelaș cu bg. *grabam* « răpesc » din care avem odată *grăbăịes* (?)

Gríri f. v. *gres.*

Grișătúră f. v. *grișǫs.*

Grișǫnă f. Nume de plantă.

Grișǫs vb. IV. Greșesc. *L'artă-mi, grișǫị, lāntă ụară nu fac șa* (iartă-mă, greșii, altă dată nu fac așa) 11/10. [D e r i v a t: **grișătúră** f. = greșală]. — Din paleosl. *grěšiti,* (arom. *agîrșescu*), cf. g ă r ș e s.

Groápă f. Groapă. *Cǫn dędu din groapă* (când moșu din groapă, adică niciodată). *Groapa-gaịăl'ă, Groapa-lu-Mantši, Groapa-Moașăl'ă* n. loc. (Oșani). [D e r i v a t e: **grupíști** f. = locul unde sunt gropi. Com. G. D; **gruptšóncă** f. = gropița dela ceafă. C o m p u s cu (pref.) **ąngróp** vb. I. = îngrop, înmormântez. *Tru cuproịă... ăịră ąngrupat* în (gunoi era înmormântat) 17/68. *Si vę ąngrupat* (se îngropaseră) 14/24; **ąngrupári** f. = înmormântare, îngropăciune; **ąngrupát-ă** adj. = îngropat, înmormântat. *Maịca cu tati săn ąngrupats* (mama cu tata sunt înmormântați) 28/68; **niduąngrupát, -ă** (ni + du + ąngrupat) = îngropat pe jumătate, neîngropat peste tot. Cf. 14/84, **dizgróp** (diz + grop) vb. I. = dezgrop; **dizgrupári** f. = desgropare, **dizgrupát, -ă** adj. = desgropat. Com. T. P.]. — Pentru etim. vezi alb. *gropë,* (arom. *groapă*).

Grob (pl. *-bur*) a. Mormânt. *Ca si dusiră direp marzinea di cătun, lângă grobur* (...lângă morminte) 11/58. *Aị si ni-l' spuń groburli* (hai să-mi spui mormintele). Cf. 2,3/6, 14/24, 4/71, 20/31. N. loc.: *Ăn grobu* (Lugunța), *Grobu-Ghịorgăl'ă* (Oșani), *Grobu Ianal'ă* (ib.), *Grobu-li Fringhiịa, Grobu-lu-Mimedu* (Huma), *Grobu-Ticăl'ă* (Oșani). — Din bg. *grob.*

Grǫn a. Grâu. *Sitsirǫm la grǫn* (secerăm grâul) 16/5. *Și grǫnu criscù* ib. cf. 9/4, 15/5, 6/55. Feluri de grâu: *grǫn šut* (alb), *grǫn roš* (cu mustață), *grǫn plătitsă* (galben), *grǫn tsărvencă* (roș). ALR. 5182. || Colivă. *Deadi grǫn di cǫn ra lupu cătsǫl* (dădu colivă de când era lupul cățel), a murit de mult. *Ąl' măncǫm grǫnu* (a dat ortul popii) 286. Cf. 289. [D e r i v a t e: **gărníști** f., **gărnínă** și (mai rar) **grănínă** f. = locul rămas după ce s'a secerat grâul, m i r i ș t e. Cf. s t ă r n i ș t i, s e c ă r i n ă, m e l'i n ă, o v i ș ǫ n ă, b ă r n i t š ǫ n ă. Com. C. I.; **gărnișór** (formațiune analoagă cu bg. *pčenička* « porumb » din *pčenica* « grâu » cf. t š ă n i t š c ă) m. = porumb, păpușoiu. *Culcă-ti tseastă seară ăn*

tšutura di gărnișor (culcă-te astă seară în banița din porumb) 11/331; **gărnișureátsă** f. = loc unde a fost semănat gărnișor. ALR. 5055; **gărnișórcă** f. = cotorul porumbului. Com. G. D.; **gărnișoríște** și **gărnușurínă** f. = locul unde s'a strâns recolta de porumb cf. s t ă r n i ș t i etc.; **gărnúts, gărúnts** (<lat. **granuceum*) a. = grăunte. *Fitšoru si feasi un gărnuts di mel'* (băiatul se făcu un grăunte de meiu) 23/79. *Rupsi un gărnuts* (în text greșit: gărnunts) *di neagră uu̯ă.* 3/47, cf. 2/47; **gărnutsós, -ă** adj. = grăunțos; **gărnáts, -ă** (<lat. **granaceus, -a, -um*) adj. = de făină de grâu. *Turtă gărnață* 20, 22/6 și (rar) **zărnáț, -ă** (bg. *zărno*) adj. *U măncă turta zărnatsă* (o mănâncă turta făcută din făină de grâu) 15/72; **gărnutšúc** (dim.)]. — Din lat. *granum*, (arom. *gîrnu*).

Gros, groásă adj. Gros. *L'-u gros nasu la tsista* (îi este nasul gros) este om cu stare 463. || (Fig.). Prost. *Sam groasă ăn cap* (sunt proastă) 9/12. *Fitšor gros* (prost) 5/21. *Groasa* n. de loc. (Nânta). *Pri Groș* n. de loc. (Cupa). [D e r i v a t e: **ạngróș** vb. I. = îngroș. Com. G. D.; **ạngrușát, -ă** adj. = îngroșat]. — Din lat. *grŏssus, -a, -um*, (arom. *gros*).

Groș m. Piastru, monedă turcească în valoare de 40 de parale. g r o s. *Au̯ vindură 60 di groș* (o vândură 60 de piastri) 6/54. [D e r i v a t: **grușítsă** f. (dim.)]. — Din tc. *groš*, (arom. *groș*).

Gróut. N. loc. (Cupa). Loc pietros. Com. N. P. — Din bg. *grohot.*

Grúdi (pl. *gruz*). Glie. ALR. 950, cf. g r u s. — Din mbg. *grud* și *grudka.*

Grup a. Bucată, grămadă. *Măiră cu grup di tsară* (asvârliră cu bucăți de pământ) 15/5.

Grupíști f. } v. *groapă.*
Gruptšoncă f. }

Grus m. Bulgăre, bolovan. *Grus di pimint.* ALR. 5112. — Este acelaș cu *grudi* (dela pl. *gruz*, rostit și *grus*).

Grutsfeát m. N. de plantă. Com. C. I.

Gruu̯nés vb. IV. Mă las, mă prăvălesc, cad. Fig. slăbesc, mă topesc, mă sleesc. *Că si gruu̯nì di pri tšireș* (când căzu de pe cireș). Com. C. I. [D e r i v a t e: **gruu̯níri** f. cădere, fig. sleire; **gruu̯nít, -ă** = căzut, picat, fig. slăbit, sleit, id.]. — Din bg. *gruhuvam.*

Gruu̯níri f. } v. *gruu̯nes.*
Gruu̯nít, -ă adj. }

Gudés vb. IV. Lovesc, dau în cineva, bat, dau bătaie. Mai des: u g u d e s (nemeresc). — Din paleosl. *goditi*, (arom. *agudescu*).

Gugóș m. Boboc de floare. *Nu-i Stuian că-i gugoș di trandafil* (... boboc de trandafir). — Este acelaș cu arom. *gugoș* și cu alb. *gogosh.* Pentru etim. cf.

Capidan în *Dacoromania VII*, 129.

Gúgă f. Piatră (de obiceiu) triunghiulară, servind ca obiect de joc la copii.

Gugáchi̯ N. loc. (Cupa).

Gugúfcă f. Turturea. [Și: **gugútšcă**, f. Com. T. P.]. — Din bg. *gugutška*, (arom. *gugučе*).

Gugurétš N. loc. (Cupa).

Gugútšcă f. v. *gugufcă*.

Gulástră f. 1°. Primul lapte după fătatul oilor. Curastă. ALR. 114. || 2°. Străghiață ib. 5413. [Și: **culástră**. Com. G. D.]. — Din lat. **colastra*, *-am*, (colŏstrum), (arom. *culastră*).

Guleátă f. v. *găleată*.

Gulés vb. IV. / **Gulișán, -ă** adj. / **Gulitšúni** f. — v. *gol, goală*.

Gulúp (pl. *gulup*, în Țârnareca *guluchi̯*) m. Porumbel. *Scoasi un zăgar; din zăgar doi̯ gulup* (scoase un ogar; din ogar doi porumbei) 33/39, cf. 8/67, *8. — Din mbg. *gulăb*.

Gulutíi̯a f. v. *gol*.

Gunés vb. IV. 1°. Gonesc, izgonesc. *Fitšoru să cǫntă cucu, di s-la gunim lūdę*, 25/6, cf. 4/12, 2/35, 11/67. || 2°. Mân, conduc (o vită). *Montiza dimineatsta vinì vacǫtu di gunirea dănācu* (a doua zi dimineața veni vremea de mânat dănacul). *Axen măgar guneaști*, lucrează pentru alții 417 cf. 54. [D e r i v a t e: **guníri** f.; **gunit, -ă** adj.]. — Din paleosl. *goniti*, (arom. *agunescu*).

Guníri f. / **Gunít, -ă** adj. — v. *gunes*.

Gúră f. Gură. *Am un ạiǫr... di cal' albi, Saldi un roș ạn mējluc tucu ạl' clutsăi̯ạști* (= gura) *35. *La ari dispicat... rostu că gura di măgar*, 985. *Gură*, n. loc. (Lugunța). *Gura-lu-Tsapu*, n. loc. (Barovița); *gură-di izmeni* = prohab, ALR. 3309, *gură di-cămeașă* = partea despicată la cămașă, ib. 3296. | *Gură* = trecătoare între doi munți ib. 2480. [D e r i v a t e: **gurítšcă** (dim.)]. — Din lat. *gŭla*, *-am*, (arom. *gură*).

Gurgáșcă f. Scorbură. *Ạu̯ ămăncǫ cu băltii̯a tsę gurgașcă*, 19/2. *Tsę gurgașcă ại̯ zisi*, 20/2. [Și: **gurugáșcă** f. D e r i v a t: **gurgășlív, -ă** adj. = noduros. *Și di iu̯ndi ạmnǫ... bătù di un gurgășliv fag* (întâlni un fag noduros) 19/2.

Gurgășlív, -ă adj. v. *gurgașcă*.

Gurguláș m. Orice pietricică rotundă și netedă, în special una din cele cinci pietre care servesc la jocul numit « tsirică ». Com. T. P. Derivat din *gurgul'*.

Gurgul'át, -ă adj. Rotund. (arom. *gurgul'at*). Derivat din *gurgul'*.

Gurgul'usít, -ă adj. (Ironic). Sfrijit, foarte slab. ALR. 2268. Derivat din *gurgul'*.

Gurgurés vb. IV. = (Despre mațe) chiorăie. ALR. 2210 onomatopee.

Guribínă f. se zice pentru o fată urîtă. — Din bg. *gurabina*.

Gurídă f. Aguridă. *Ca si sculară pri la pruvidearea, flară guridă* 10/56. —Din bg. *agurida*, (arom. *aguridă*).

Gurítšcă f. v. *gură*.

Gurléz vb. I. (Despre porc) Guiț. *Porcu gurlęază*, ALR. 5688. [D e r i v a t : **gurlív, -ă** adj. = puchinos. Cuvântul ar putea avea altă origine].

Gurșét v. *Gorșet*.

Gurugáșcă f. v. *gurgașcă*.

Gúșă f. Gât. *Ăn puș di gușă un chịup* (pusei de gât un chiub) 4/13, cf. 21/68. *La li pupărì gușil'* (le opări gâtlejurile) 13/11, cf. 162, 291. *Leaų pri gușă* (nenorocesc pe nedrept). *Vez să lęị vrin lant suflit pri gușă* 12/1. *Mer cu gușă* v. m e r. [D e r i v a t: **gușés** vb. IV. (despre oi) mi se umflă gâtul din cauza tusei; **gușnés** (bg. guša, aor. gušnah), vb. IV. = iau de gât, îmbrățișez. *Ųorbu... la cunuscură răslăñil'*, *la gușniră* (pe orb îl cunoscură leii, îl îmbrățișară) 34/40. (Refl.). *Si cătsără, si gușniră* (se apucară, se îmbrățișară) 13/58; **gușníri** f. = îmbrățișare; **gușnít, -ă** adj. = îmbrățișat]. Există și în alb. *gushë*.

Guscăịés vb. IV. (refl.). Mă gudur, mă ciugulesc (mai ales despre tineri îndrăgostiți). *Feata cu fitšoru si guscăịaų*. Com. T. P. Derivat din *gọscă*.

Gușnés vb. IV } v. *gușă*.
Gușníri f. }
Gușnít, -ă adj. }

Gust vb. I. Gust. *Lă ịel nu-l'-tsi măncà, tucu gusta un-dọų mutšcọts* (lui nu-i era foame, dar gusta câteva îmbucături) 15/42. [D e r i v a t : **gustári** f. = gustare]. — Din lat. *gusto, -are*, (arom. *gustu*).

Gustári f. v. *gust*.

Gustés vb. IV. ospătez pe cineva, (refl.) mă ospătez, mănânc bine. *Vicnì ạmpirătu ca s-la gustească* (chemă pe împărat ca să-l ospăteze) 9/50. *Ă si nă gustim* (o să ne ospătăm) 19/68. [C o m p u s (cu pref.) **izgustés** (iz + gustes) vb. IV. = ospătez pe cineva bine, (refl.) mă ospătez, mănânc bine. *Na izgustim cu turtă caldă și... căịgănă* (ne ospătarăm cu turtă caldă...) 8/69. (Forma *dizgustes* nu există). [D e r i v a t e : **gustíri** f. = ospătare; **gustít, -ă** adj. = ospătat]. — Din mbg. *gostam* id. (bg. *gostuvam*).

Gúștir m. Gușter. *Gol ca guștir* = în pielea goală 292. [D e r i v a t : **guștirítsă** f. (bg. *gušterica*)]. — Din bg. *gušter*, (arom. *guștur*).

Gustíri f. v. *gustes*.

Guștirítsă f. v. *guștir*.

Gustít, -ă adj. v. *gustes*.

Gutcăịés vb. IV. Imi pierd vremea de geaba. *Mul'area cari nu va si facă pọịni tot si gutcăịaști* (muierea care nu vrea să facă pâine tot își pierde vremea de geaba). Com. T. P. — Din bg. *kutkam?*

Gutfés vb. IV. Gătesc. *Pisăì tru carti si gutfească* (scrise în scrisoare

să gătească) 2/68 cf. 5/68. [D e r i v a t e: **gutfíri** f. gătire; **gutfít, -ă** adj. gătit; **gutuván** m. (ironic) = unul care așteaptă totul de-a-gata. *Gutuvanuli, ca vrin u̯aspits* (aștepți de-a-gata ca un mosafir) 294; **gutuvátšcă** f. = bucătăreasă, ALR. 2687]. — Din bg. *gotvja, gotovan.*

Gutfíri f. } v. *gutfes.*
Gutfít,- ă adj. } v. *gutfes.*

Guti-cu-apu N. loc. (Barovița).

Gutšulés vb. IV. (refl.). Mă tăvălesc în apă. Com. Gh. T.

Gutuván m. } v. *gutfes.*
Gutuvátšcă f. } v. *gutfes.*

Gu-u! interj.

Gúvă f. (Numai în Huma). Gaură. *Vut-au̯ și vrină guvă di lup* (a fost și o gaură de lup) 22/69. N. loc. în Huma: *Guva-zorilor-di-Bri̯aznic, Guva-zorilor-dipriropa-l-Coșa, Guva-zorilor-di-Vil'oari.*—Din alb. *guvë*, (arom. *guvă*).

Guvidárnică f. v. *guvidină.*

Guvidínă f. Carne de bou. Com. G. D. [D e r i v a t: **guvidárnică** f. = nume de localitate în Cupa. Com. N. P.]. — Din bg. *govedina, govedarnik.*

Guzov-roși adv. Roș ca trandafirul. Com. T. P. Cf. bg. *guzen* « roș de rușine, rușinos ».

Dž

Džăbădán a. v. *džămădan.*

Džadéi̯ă (pl. *džădei̯*) f. Uliță, șosea.—Din tc. *ǧade*, (arom. *ǧadee*).

Džălnui̯és vb. IV. Bocesc.

Džam a. Geam, sticlă. — Din tc. *ǧam*, (arom. *ǧame*).

Džămădán a. Un fel de haină turcească, cu mânecele atârnate, ce se poartă peste fermenea. [Și: (Liumnița), **džămăndán, džumăndán, džăbădán** a.]. — Din tc. *ǧamandan*, (arom. *ǧămădane*).

Džămăndán a. v. *džămădan.*

Džămbúș (pl. - *bušur*) a. Chef. petrecere. *Si facă džămbuș* 22/78. [Și: **dži̯ămbúș** a. 7/58. **džumbúș** a. | D e r i v a t: **džămbușlíi̯a** adj. = căruia îi plac petrecerile, de petrecere. Com. G. D.]. — Din tc. *ǧumbuš*, (arom. *ǧumbușe*).

Džămbușlíi̯a adj. v. *džămbuș.*

Džamíi̯ă f. Geamie, moschee. — Din tc. *ǧami*, arom. *ǧămie.*

Džănăbét adj. Geanabet, om rău, păcătos. [Și: **džinăbét** adj.]. — Din tc. *ǧenubet.*

Džánăm interj. Dragă. Cf. 1/XIV, 3/12. — Din tc. *ǧanym* « inimioara mea ».

Džandár m. Jandarm. — Din tc. *ǧandar* (fr.).

Džandžín pr. (Țârnareca). Nimenea, niciunul. — Din tc. *ǧanǧin.*

Džangalǫts m. pl. Tot felul de instrumente. Com. G. D.

Džăngăr a. Sunetul clopoțelului. *Au̯, au̯ pri cupatš džăngăr, măngăr pri pimint.* (= portsil' cu jiru) *63. [D e r i v a t e: **džăngăráș** m.- clopoțel 1/75. *Dǫ-ñ džăngărășu*

(dă-mi clopoţelul) 2/75; **džăngărés** vb. IV. = sun din clopoţel]. — Din bg. *ğangarec.*

Džăngăráş m. } v. *džăngăr.*
Džăngărés vb. IV. }

Džáni N. de bou care se naşte în ziua de marţi. Com. I. L. cf. luntše, martină, tină, mertši, petsi, dumi.

Džăşnés vb. IV. Tresar, mă speriu, *džăşnì... căzù ăn căzānu cu veardză* (tresări, căzu în cazan) 11/41. [Derivat: **džăşnít, -ă** adj. = zăpăcit, într'o parte, scrintit, ţicnit, nebun (după bg. ğasnat). *Ai džăşnit* 281]. — Din bg. *ğasvam.*

Džăşnít, -ă adj. v. *džaşnes.*

Džăp a. v. *džep.*

Džăvăiér a. Giuvaier. [Şi: (Ţârnareca), **dživăír** a.]. — Din tc. *ğevahir,* (arom. *ğuvaericò*).

Džep a. Buzunar. *Al' scultă džepu* (are buzunarul plin). 276. cf. 693, 40/40. [Şi: (Liumniţa) **džăp** a. 13/77]. — Din tc. *ğep,* (arom. *ğepe*).

Džépcă f. Piţigoiu, ALR. 6180. Pitulice. Com. H. C.

Dževáp a. Răspuns. *Cum s-la dau dževapu* (cum să răspund), 2/I. [Şi: **džuváp, džuáp** a. *Si dom džuap* 16/39, **džuiáp** a. 9/73]. — Din tc. *ğevab,* (arom. *ğuape*).

Džiămbúş a. v. *džămbuş.*

Džídă f. Săgeată. [Derivat: **džídcă** f.]. — Din mbg. *ğit, ğitka.*

Džídcă f. v. *džidă.*

Džilát m. (Ţârnareca). Călău, geleat. Com. V. J. — Din tc. *ğellad,* (arom. *ğilat*).

Džinăbét adj. v. *džanabet.*

Džindém a. Iad. *Vinì din džindem un uom* (veni din iad un om) 8/35, cf. 6/35, 8/44. — Din bg. *ğendem* (tc. *ğehennem*).

Džíngă f. tinichea. *Sodur di ğingă* (vase de tinichea), ALR. 4120. Cf. sodur. — Din bg. *čingo.*

[2]**Džíngă** f. Smalţ pe cratiţe. *Misur di ğingă, di tsară.* ALR. 3967.

Džingărmínschi f. plur. Ornamente la îmbrăcăminte, prin ext. orice îmbrăcăminte cu ornamente. *Ăn džingărminschi mintea nu stă.* 282.

Džirít (pl. *-ur*) a. săgeată. ALR. 1418. — Din tc. *ğirid.*

Dživăír a. v. *džăvăier.*

Džizvéiă f. (Ţârnareca). Vas de preparat cafea. — Din tc. *ğezve.*

Džóni m. v. *Ghiorghi.*

Džótcă f. Pasăre de mărimea vrabiei, cu penele de coloare cenuşie, *džotcă-divă* trăeşte departe de sate în munţi. Com. H. I.

Džuáp a. v. *dževap.*

Džúcu m. (In graiul secret) poreclă pentru oamenii păcătoşi, răi.

Džugástru m. } v. *jugastru.*
Džugrástu m. }

Džuiáp a. v. *dževap.*

Džumăndán a. v. *džămădan.*

Džumbúş a. v. *dzămbuş.*

Džumércă (pl. *merchi*) f. Jumere.

Plătsintă cu džumerchi (plăcintă cu jumere), ALR. 4039. — Din bg. *ğimirinka*.

Džumitáte f. v. *jimitati*.

Džunátie a. *Foamete*. Com. N.T. — [D e r i v a t: din *džun* (pentru adžun), (arom. *ağunatic*).

Džuneápini N. loc. (Oșani).

Džurnés vb. IV. Vărs, asvârl. *Că l'u džurnii ghiubrę ăn bucă* (și dacă-i vărsai gunoiul...) 8/69. — Din bg. *ğuram* (ğurkam), aor. *ğurnah*.

Džuváp a. v. *dževap*.

H

Hac a. v. ²*ac*.

Hadžilǫc a. v. *adžilăchi*

Háį! interj. Hai. *Haį, haį, ghiptu nu scapă di moară* (ai să vii din nou la mine ca să te rogi, cum vine grâul la moară).

Hal a. v. *al*.

Harb a. Orice bucată spartă. — Cf. bg. *hărbel*.

Hásili Adică? *Hasili, ăn lantili sonur, cu cǫt si maį ąngroașă bubili, cu cǫta din zuųă ăn zuųă și maį mătšcati veits la dǫm* (adică, în celelalte somnuri, cu cât se îngroașă mai mult viermii de mătase, cu atât) B. 7.

Havà m. Aer, climă. *La sparg havau* B. 3. Cu *havà și fără vlagă* ib. 4, cf. 8. *Bubili... leau havà* (...iau aer) ib. 6. [Și: *avà* f.]. — Din tc. *hava*, (arom. *hăvaįe*).

Hazar adv. v. *azǫr*.

Heį! interj. *E heį, tse daį, tse leaį* 194.

Hem conj. v. *em*.

Hér a. v. *įer*.

Hercǫn Oricând. *Putem fatsiri hercǫn tsearim*. (Putem face oicând vrem) B. 15.

Hesáp a. Socoteală. [D e r i v a t: **hesăpés**, vb. IV, socotesc. *Si hısăpim*. B. 3. — Din tc. *hesap*, (arem. *esape*.)

Hezà Adesea. *Vem hezà ziįan* (avem adesea pagubă) B. 5. *Hezà dimineatsa*, ib. cf. 7, 8. [Și: **įezà**]. Turcism.

H'įári f. Fiere, venin. *S-ti daų di pimint hįarįa să-ts creapă* (o să te trântesc la pământ ca să-ți crape fierea). Com. G. D. — Din lat. **fĕle* (pentru *fĕl, fĕllis*), (arom. *h'are*).

H'il' m. v. *il'*.

H'íl'ă f. v. *il'ă*.

H'ir a. v. *ir*.

Hristò m. Hristos.

Húma N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 7, 25).

I

I vb. v. *sam*.

²**I** pron. v. ²*įer*.

³**I!** interj. *I, pusta, ăn drūm ti flaş să mor* (măi, dar tocmai în drum ți-ai găsit să mori) 2/13. || Imită sunetul produs de nechezatul cailor. *Şu feasi calu «i i i» şu gri* (și necheză calul i i i și grăi).

Ia! interj. *Tuntsea tată-su al' zisi: il'a mea, ia scultă...* (... fata mea, ia ascultă...) 10/46, cf. 11/46. — Și în bg. *ja* cu același înțeles

[2]**Ia!** interj. Iată, uită. Cf. e t c ă, e t u. *Nu-i tsela, ia-la, ia, zisi feata* (nu-i acela iată-l, iată, zise fata) 17/73, cf. 15/55, 9/34. [Și: **ua** interj. Cf. u'à. *Ua-la ninelu tse la tsireats* (iată-l inelul ce căutați) 26/51]. — Și în alb. *ja* id.

[3]**Ia** pr. pers. v. *iel.*

[4]**Ia** conj. Sau... sau. *Ia catšuua si-u afliș ia ioc si ti fats* (sau găsești căciula, sau să pieri dinaintea mea) 4/35. *Ia mor, ia l'-u răsplong* 629. — Din tc. *ja... ja.*

Iácă (pl. *iecur*) f. Guler. — Din tc. *jaka,* (arom. *iacă*).

Iádă f. v. *ied.*

Iádets m. Iadeș. — Din bg. *jadec.*

Iádiră f. Iederă. Com. G. D. — Din lat. *hĕdĕra -am,* (arom. *eadiră*).

Iagor m. v. *aigor.*

Iágulă f. v. *iăngulă.*

Iăł pr. pers. v. *iel.*

Iála vb. v. *ela.*

Iálovă adj. (despre oaie). Stearpă. Cf. š t i r a v ă. *Ună uaiă ialovă* (o oaie stearpă) 9/57. — Din bg. *jalov, -a.*

Iámă f. Pradă, jaf, iamă. Com. G. D. — Din tc. *jama.*

Iámbolă f. Velință. Cf. p a l ă. *Di iundi si-lom noi tor iamboli si-u șădem* (de unde să luăm astfel de velințe ca să o punem să șadă), 6/42. [Și: **imból** m. *Io cum si-au fur estu imbol,* 12/68].—Din mbg. *jambol.*

Iánăl'ă f. N. fânt. (Oșani).

Iăngúlă f. Țipar. *Iăngula no-arı l'ușpi* (țiparul nu are solzi). [Și: **iágulă** f. ALR. 6239. (Liumnița) **ingúlă** f.]. — Din bg. *ja(n)gula.*

Ianíiă f. Tocană ALR. 4073. — Din mbg. *jahnia* (tc.), (arom. *iăhnie*).

Iănitšár m. Ienicer. — Din tc. *yeničeri.*

Iănloș adv. Greșit. *Ama tseasta-i iănloș* (dar asta-i greșit) B. 6. — Din tc. *janlyš.*

Iápă f. Iapă. *Perl'i să li burveș cu fărină și să-i li dai la iapă* (perii să-i amesteci cu făină și să-i dai iepii), 5/28. [D e r i v a t: **iapítšcă** f. (dim.)]. — Din lat. *ĕqua, -am,* (arom. *iapă*).

Iapítšcă f. v. *iapă.*

Iáră conj. v. *ară.*

Iarămloc a. Pingea. ALR. 6515. — Din tc. *jarymlyk.*

Iárbă f. Iarbă. *Lai vaca... u duș ăn un tšair cu iarba păn di coalcur,* 7/69. *Cu coasă iarbă nu cuses* 4/14, cf. 10/41. *Iarbă furească* = un fel de plantă ce se pune pe răni, mai ales când se taie cineva. [D e r i v a t e: **iărbítšcă** f. (dim.); **iărbutínă** f. = loc plin cu iarbă; **iărbós, -ă** adj. = ierbos; Com. T. P. C o m p u s: (cu pref.) **anierbușos** (an + ierbușos) vb. IV. = (despre semănături) prind buruieni ALR. 5172]. — Din lat. *hĕrba, -am,* (arom. *iarbă*).

I̯arbáp adj. Capabil, destoinic, în stare. [D e r i v a t: **i̯arbaplǫc** (tc. *erbablyk*) m. = destoinicie, meșteșugire. *Si dusi ară căsă și cu multi i̯arbaplǫts căzăndisiră multi pări* 20/79]. — Din tc. *erbab*, (arom. *erbape*).

I̯arbaplǫc m. v. *i̯arbap*.

I̯árbiri f. v. *i̯erb*.

I̯ărbítšcă f., **I̯ărbós, -ă** adj., **I̯ărbutínă** f. } v. *i̯arbă*.

I̯áripă f. v. *aripă*.

I̯árnă f. Iarnă. *I̯o pot si aflăm uu̯ă... ácu-i ăn i̯arnă* (pot să găsesc struguri, cu toate că-i iarna), 7/31, cf. 296. [D e r i v a t e: **i̯árnata** adv. = iarna; **i̯ernărés, -eascä** adj. = de iarnă. *Mer i̯ărnăres* cf. m e r Com. G. D; **i̯ernátic** a. = tot ce se pune pentru timpul iernii. id.; **i̯ărnédz, prii̯ărnédz** vb. I. (Țârnareca) = petrec iarna, iernez. Com. V. J.]. — Din lat. *hīberna, -am*, (arom. *i̯arnă*).

I̯árnata adv., **I̯ărnédz** vb. I. } v. *i̯arnă*.

I̯ártă adj. v. *i̯erb*.

I̯áscă f. Iască cf. B u r e a t i - d i - i̯ a s c ă. — Din lat. *ĕsca, -am*, (arom. *i̯ască*).

I̯ășcl'ă (pl. *-ur*) f. Surcea, așchie. ALR. 982, cf. 3814, 3857. [D e r i v a t: **i̯ășcl'itšícă** f. (dim.)]. Com. G. D. — Din lat. *astula, -am*.

I̯ășcl'itšícă f, v. *așcl'ă*.

I̯ásli plur. Grajd. *Ca la ligǫ la i̯asli calu.* Cf. 12/9. *Par di lă i̯asli* (Oșani) = p ă i̯ a n t ă. — Din bg. *jasla*.

I̯átă Iată.

I̯ăvés vb. IV. (refl.). Mă arăt, apar, mă ivesc. *Tseastă loșotii̯ă si i̯ăveaști* (această boală se ivește). B. 11. *Tucu si i̯ăvì prin ușă* (numai că se arătă prin ușă). Com. N. T. — Din paleosl. *javiti*.

I̯ávur m. Platan care crește prin văi. *Tsela lăntu ca priubidì boj di i̯avur* 4/18. *Ąncărcǫ boj di i̯avur* 2/18. *Iavur* n. loc. (Huma, Lugunța, Cupa, Oșani, Nănta). — Din mbg. *javor*.

I̯azláz a. v. *izlaz*.

I̯azuvéts m. v. *i̯azvets*.

I̯azvéts m. Jder, ALR. 4970. [Și: **i̯azuvéts** m.].— Din bg. *jazvet*.

Ibandalǫc a. Străinătate. — Din tc. *jabanlyk*.

Ibandžíi̯ă m. Strein. Com. G. D. — Din tc. *jabanǧi*.

Ibatš-Pétcu v. *u̯om drăpatš*.

Ibríc m. Ulcior. (Fig.) lungan, găligan. Com. T. P. — Din tc. *ibrik*.

Ic m. Smochin cf. s m o c. Com. C. I. [D e r i v a t: **ícă** f. = smochină cf. s m o c f ă]. id. — Din lat. *fīcus, -um*, (arom. *h'ic*).

Ícă f. v. *ic*.

Ichím m. Medic. *S-mi duc lă ichim.* (O să mă duc la medic). Com. C. I. — Din tc. *hek'im*.

Ícu conj. v. *acu*.

Idănác m. (La țesut). Darac. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 54).

Ídi interj. v. *ghidi.*

Idirè f. Provizie. *Pun, fac idirè* (mă aprovizionez). — Din tc. *idare.*

Ídol m. Idol, statue veche. — Din bg. *idol.*

Idvái̯ adv. v. *idvam.*

Idvám adv. Abia. *I̯o idvam scăpai̯ și fuzii̯* (eu abia scăpai și fugii). [Și: **idvái̯**]. — Din bg. *edvam.*

I̯éd m. Ied. *Ied pricufărit*, 298. [Fem. **i̯adă** (lat. *haeda*). Diminutiv: **i̯edtšúc** m. = ied mic]. — Din lat. *haedus, -um*, (arom. *ed*).

I̯éftin, -ă adj. v. *eftin.*

I̯éj m. v. *ej.*

I̯él vb. v. *ela.*

I̯él, i̯a pron. pers. El, ea. Dat. *al′* (forma normală) 2/8, 23/38, 4/64, 14/55 etc.; *ai̯* (Cupa și Lugunța, mai rar în celelalte comune) 13, 15/55, 2/62 etc.; *l′ă* și *l′*. Ac. masc. *la* (forma normală), *au̯* și *u* (numai în Țârnareca). *Tsel piducl′u au̯ băgară tru ună căzani; tăl′ară trei̯ bivul′ și săndzili... au̯ dunară, șu -au̯ turiră tru căzani. Piducl′ul au̯ bii̯ù săndzili... poi̯a au̯ tăl′ară piducl′ul, au̯ biliră șu-au̯ zăcătširă tru sucac* (păduchele acela îl puseră într'un cazan; junghiară trei bivoli și sângele... îl adunară, și-l vărsară în cazan. Păduchele îl bău sângele... apoi îl tăiară păduchele, îl beliră și-l atârnară în drum), 2/67. Ac. fem. *au̯*, *u* și *u̯ă*. *Au̯ antribară* 26/64, 17/73 etc. *L-u dusi* (le-o duse) 6/37, cf. 14/34 etc. *Fitšoru lu lāmña u vizù* 21/39. Nom. pl. masc. *i̯el′*, (în Liumnița) *i̯ăl′*; fem. *i̯ali* 8/66. Dat. (forma accentuată) *lă i̯el′* (lă i̯ăl′), *lă i̯ali. Lă i̯ăl′ lă si bià multă apu* 2/74 (forma atonă) *la, lă.* Ac. masc. *l′a, -l′*, fem. *li.* — Din lat. **illus, -a, -um*, (arom. *el*).

I̯élă f. v. *elă.*

I̯elítšcă f. Brăduleț. — Din bg. *elička.*

I̯emíș pl. Fructe. [Și: **imíș** pl.]. — Din tc. *jemiš.*

I̯ér a. Fier. *Pristi puntea di i̯er* (peste puntea de fier) 1/17. [Plur. *i̯ară* și *i̯erur* 39/40. Și: (Țârnareca). **h′er** a. 13/67. Derivat: **i̯erár** m. = fierar]. — Din lat. *fĕrrum*, (arom. *h′er*).

[2]**I̯er** pr. Fiecare. *I̯er zuu̯ă vineà la noi̯* (în fiecare zi venea la noi). *I̯er-tse* (orice); *i̯er-cari* (oricare). [Intrebuințat foarte des și subt forma prescurtată: e pr. *La e pașt și crătšun dădeà la sirumāș* (la orice paște și crăciun dedea la săraci) 2/46. *Cătsǫ să mănāncă e sę̨ră căti un cal* 9/9. *E săptămǫnă* (în fiecare săptămână) 1/42, cf. 41/65; i pr. *I zuu̯ă la duchi̯an șidę̨* (în fiecare zi ședea la prăvălie) 1/16. — Din tc. *her.*

I̯erár m. v. *i̯er.*

I̯érb vb. III. Fierb. *Anuntru veau̯ 40 di noatiń cari si i̯rbeau̯* 5/77. *Ună tse la i̯arsi* 20/32. *Ama*

l'-u i̯ărseş 865. *Că i̯ert ăi̯* (e ca fiert) 619. [C o m p u s (cu pref.) **zăi̯érb** (ză + i̯erb) vb. III. = încep să fierb. *Turea-l' apă ză-i̯artă* (toarnă-i apă fiartă) 8/16. D e r i v a t e: **i̯ărbiri** f. = fierbere; **i̯ert, i̯artă** adj. = fiert. *Carni i̯artă* = carne fiartă; **i̯ertúră** f. = fiertură. — Din lat. *fĕrvo, -ĕre*, (arom. *h'erbu*).

I̯éri̯ adv. Ieri (auzit în Ţârnareca). — Din lat. *hĕrī*, (arom. *ai̯eri*).

I̯eríp f. (plur. dela i̯ a r i p ă). *I̯erip si ai̯, di u̯a nu pots scăpari* (aripi să ai şi de aici nu poţi să scapi). Com. N. T., cf. a r i p ă.

I̯ernărés, -ească adj. } v. *i̯arnă*.
I̯ernátic a. }

I̯ért vb. I. v. *l'ert*.

²I̯ért adj. } v. *i̯erb*.
I̯ertúră f. }

I̯és vb. IV. Ies. *Ca si i̯asă, undă-ş-undă si l'-u dai̯ cartea* (când o să iasă...) 14/42. *Şărpili işǫ* 1/76. *Işǫts morts* 435. *Işà* 8/40. *Ari işǫt* 6/38: *I̯es ăn cap* = o duc la capăt, 156. [Şi: (în Liumniţa) **i̯ăs** vb. IV. Imperf. *işam* şi *i̯eşam*. D e r i v a t e: **işǫri** f. = ieşire; *Dintru si poată işǫri* (ca să poată ieşi) B. 8; **işǫt** (negativ: **niişǫt, -ă**) adj. = ieşit; *Bubili işǫti* (viermi de m. ieşiţi) B. 5; *Au̯ rămas niişǫti* ib. C o m p u s: (cu pref.). **prii̯és** (pri + i̯es) vb. IV. = răsar din pământ, răsar a doua oară. *Nu i̯eş bureati si prii̯eş* (nu eşti burete să răsari) 595]. — Din lat. *exeo, -īre*. (arom. *es*).

Iéstu pron. (Numai în Ţârnareca, încolo *tsista*). Acest. *Dats-l'a lă i̯estu u̯om tănti pari* (daţi-i acestui om atâtea parale) 7/65. *Cu i̯astă sibepe* 26/64, cf. 17/65, 68. *Etu, tru i̯astă casă şadi muşata loclui̯* (iată în casa aceasta locueşte frumoasa pământului) 28/65. *Bra cal, tse-i i̯asta di tini* 17/68. — Din lat. **ĭstus, -a, -ud*, (arom. *aistu*).

Iezà v. *heza*.

Iézer m. Lac. — Din bg. *ezero*.

Iftibár a. Cinste, vază, consideraţie. *Iftibaru cu pari nu si cumpără* (cinstea nu se cumpără cu bani) 300 cf. 299. [Şi: **ihtibár** a. D e r i v a t: **ihtibărós, -oasă** adj. cinstit]. — Din tc. *ihtibar*, (arom. *ihtibare*).

Ignát. Ziua sfântului Ignat, Com. C. I.

Ihtibár a. } v. *iftibar*.
Ihtibărós, -oasă adj. }

Ihtizà f. Nevoie. *La ihtizà si cunaoşti prii̯atilu* (la nevoie se cunoaşte prietenul) 301. [D e r i v a t: **ihtizalíi̯a** (mbg. *ihtizalja*, tc.) adj. = trebuincios, necesar. *Vearnicu prii̯atil ăi̯ mai ihtizalii̯a* 590]. — Din tc. *ihtiza*, (arom. *ihtizae*).

Ihtizalíi̯a adj. v. *ihtiza*.

Il' m. Fiu. *Ună băbă moaşă aş vut-au̯... doi̯ il'* 1/62. *Il'-su* (fiu-său) 29. *Il'uli!* (fiule) 3/43, cf. 1/54, 7/37, 12/58, cf. 26/65,

9/51. [Şi: (Ţârnareca) **h'il'** m.]. — Din lat. *fīlius, -um,* (arom. *hil'*).

Íl'ă f. Fiică. *Sam il'ă-ta tsea bună* (sânt fiică-ta cea bună) 12/58. [Şi: **h'íl'ă** f. (în Ţârnareca). Plur. *il'ă*]. — Din lat. *fīlia, -am,* (arom. *h'il'e*).

Íli conj. Sau. *Nu rudeà vrin fitšor, ili vrină feată* 1/92. *Dali... ili* sau... sau... *Cafcu tšorop tser tu Itu Dali roşi ili morchi* cf. 4/IX]. — Din bg. *ili.*

Iliạ́n a. Lighian, ALR. 3935. — Din tc. *legen,* (arom. *liyene*).

Ililíga f. Cuvântul cu care se începe o zicătoare de joc copilăresc: *ililíga, pipilíga, dumuzáre, ducutáre, váistram dróguman tšilibíia rusulíia támbeg.* Com. T. P.

Ilíz adv. v. *aliz.*

Imán a. Lege, credinţă (mai mult în înjurături) *futǎ-ts imanu di coriñi,* ALR. 4918. — Din tc. *iman.*

Imáñă f. Avere, stare. *Tucu cu imańă fost-au* 1/60. cf. 436. [Şi: **imañi** f. *Ra un chiaia cari veà multă imańi,* 1/40]. — Din bg. *imanje.*

Imáñi f. v. *imańă.*

Imból m. v. *iambol.*

Imír a. Voie, permisiune. *Ampirātu... veà lat imir* 4/34.

Iméş pl. v. *iemiş.*

Ímnu vb. I. v. *amnu.*

In vb. IV. v. *vin.*

Íñămă f. Inimă (întrebuinţat numai în unele expresii, încolo numai b u r i c). *Al' rupsi ińăma* (îi sfâşie inima) 304. *Ari cucot la ińămă,* se zice pentru oamenii întreprinzători 170. Cf. 444. [Şi: **íñimă** f. D e r i v a t e: **iñămítšcă** s. f. (dim.); **iñămós, -ă** adj. = inimos]. — Din lat. *anĭma, -am,* (arom. *inimă*).

Iñămítšcă s. f. } v. *ińămă.*
Iñămós, -ă adj. } v. *ińămă.*

Inát m. Necaz, *Tsişta doil' rau em cu inat, em linoş* 1/44, cf. 15/24, 10/61. *Cats inat* (prind necaz pe cineva). — Din tc. *inad,* (arom. *inate*).

[2]**Íncă** adv. v. *ancă.*

Íncă f. Pâlnie. *Anvitsătura nu si tureaşti cu inca 'n-ureacl'i* 869. | (Fig.) Cap, căpăţână. *Dişartă incă* (cap prost, cap sec) 205. — Din bg. *inka.*

Íngă adv. v. *ancă.*

Íngulă f. (Int.) v. *iangulă.*

Íñimă f. v. *ińămă.*

Inmărós, -oasă adj, v. *mari.*

Insán m. Lume. *Tot insanu cola si duno* (toată lumea se adună acolo) cf. 13/66. [Şi: **isán** m. 12/60]. — Din tc. *insan.*

Íntru vb. I. v. *antru.*

Io pron. pers. Eu. *Io s-mi duc* 13/12 cf. 9/33. *Noi vizum că pir ua tricù* 4/36. *S-nă ubidim căsmētu* (Să ne încercăm norocul) 3/9 etc. (Plur. *noi,* în Liunmiţa *nuăi*). — Din lat. *ĕ[g]o* (arom. *io*).

Ióc adv. (Numai în expresia) *Ioc si ti fats di ua,* (să pieri, să

dispari dinaintea mea). *Ia cătšuua si-u afliș, ia ioc si ti fats di ua.* 4/35 cf. 988. — Din tc. *jok.*

Ióndžă f. Lucernă, ALR. 5253. [Derivat: **iundžíšti** f. = lucerniște, ib. 5254.

Ioúrt a. Iaurt. Com. G. D. — Din tc. *jogurt.*

Ir a. Ață răsucită din mai multe fire, (ALR. 5758), cf. atsă. [La plur. și în sens fig.: *Iri, iri iń tricù prin snagă* (mi-au trecut fiori prin corp)] 302. [Și: **h'ír** a. Derivat: **irtšúe** m. (dim.)]. — Din lat. *fīlum*, (arom. *h'ir*).

Irbítsă f. v. *Iribitsă.*

Íri vb. v. *sam.*

Iribítsă f. (Ośani). Potârnichie. [(Aiurea) și: **irbítsă** f. Com. C. I.]. — Din bg. *erebica.*

Irimíia Intâiu Mai. De « irimiie » nu se lucrează; este sărbătoarea șerpilor. Românii din Ośani ies la câmp cu fiare, pe care le ciocnesc, ca să se sperie șerpii. Com. Gh. T. [Și: **irmii**].

Iripát, -ă adj. v. *ierip.*

Irlés vb. IV. (Refl., despre animale). A se împreuna, a se mârli. Com. G. D. [Derivate: **irlíri** f. = împreunare, mârlire; **irlít, -ă** adj. = împreunat, mârlit, id.].

Irlíri f. } v. *irles.*
Irlít, -ă adj. }

Irmén m. Armean. [Derivat: **irminés, -ească** adj. armenesc]. — Din tc. *Ermen.*

Irmíi v. *irimiia.*

Irmilǫe m. Monedă de douăzeci parale, icusar. *Dunǫ căti vrin irmilǫc* 29/40, cf. 303, 1/53. — Din tc. *Iermilyk.*

Irminés, -easćă adj. v. *irmen.*

Irtšúe m. v. *ir.*

Irúși a. Năvală. *Fac iruși* = dau năvală. *Ca fesiră iruși diună-uară* 17/4. — Din tc. *juruš.*

Iš... iš... iš! Interj. cu care se alungă găinile. ALR. 5699.

Íșala (Turcism). Să trăiască! *Ișala-mașala* = id. — Din tc. *ișalah.*

Isán m. v. *insan.*

Isáp a. Socoteală. *Priiatilǫcu priiatiloc, ma isapu dușmăneaști* 592, cf. 305, 306. — Din tc. *esap.*

Iscád vb. II. }
Iscădeári f. } v. *scad.*
Iscăzătúră f. }
Iscăzút, -ă adj. }

Íschi-Cupa N. loc. (Cupa).

Íscră f. Scânteie. *Sărì ună iscră pi cal* 38/65 cf. 3/77, *36. *Iscri lasă din cupiti* 974. — Din bg. *iskra.*

Isia N. de pers. Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 17.

Isnáf a. Corporațiune, esnaf. Com. G. D. — Din tc. *esnaf.*

Isǫri f. } v. *ies.*
Isǫt, -ă adj. }

Ispriminés vb. IV. v. *primines.*

Isșătăiés vb. VI. Isprăvesc de plimbat, (refl.) mă satur de plimbat, (fig.) isprăvesc de făcut treaba în closet. Cf. șătăies. — Din bg. *isšetam.*

Istícli adv. 1. Intr'adins. *Isticli ău feasi treasta* (asta a făcut-o într'adins). | 2. Adevărat. *Isticli-i?* (adevărat este?) Com. C. I. — Din mbg. *istikle*.

Ístina adv. Adevărat, într'adevăr. *Tărtšà că istina mozăcu ąl' veà pricurat* (credea că într'adevăr...) 17/72 cf. 36/51, 7/18. [D e r i v a t: **istiníe**]. — Din bg. *istina*.

Istiníe adv. v. *istina*.

Istribés vb. Curăț. Com. T. P. — Din mbg. *trebam (istrebam)*.

Ístum adv. Tocmai. *Istum io vinii, iala și iel* (tocmai când venii eu, iată-l şi el). Com. C. I. — Din mbg. *istum*.

Itác a. Pârlog la urs. Cf. p ă r l o c. ALR. 4963. — Din tc. *jatak*.

Itím m. Moștenitor, ALR. 2715.

Ítru, -ă adj. Şiret, deștept, viclean. *Tser să ieş itru di să cats și tu peşt* (trebue să fii șiret ca să prinzi pești) 4/13. *Mai bun duşman itru di cot priiatil budalò* 244. Cf. 6/44, 22/72. [D e r i v a t: **itreátsă** f. = deșteptăciune, șiretenie. *Cu itrętsa lui căzăndisì multi pări* (cu deșteptăciunea lui câștigă multe parale) 15/24. — Din bg. *hitro*.

Itš adv. De loc. *Itš nu rudeà vrin fitšor ili vrină fętă* (de loc nu năștea...) 1/92, cf. 5/13 etc. — Din tc. *hič*.

Iu adv. v. *iúndi*.

Iúă pron. pers. v. *io*.

Iúbăr m. Netot, prost. *Tse ti tšudeş șa ca iubăr* (ce te miri așa ca un prost). Com. T. P.

Iúda Trădător.

Iumbrúchi f. (Țârnareca). Vamă. Com. I. T. [Şi: **ghiumbrúchi** f.]. — Din tc. *gümrük*. (<gr. κομμέρκιον < lat. *commercium*), arom. *iumbruk'e*.

Iuń a. Lâna mieilor care se tund de obiceiu de Sf. Maria. Com. C. I.

Iunác (In Țârnareca) adj. viteaz, voinic. Cf. j u n i. *Şu iel ăi iunac ca tini* (și el este voinic ca tine) 26/68. — Din bg. *jonak*.

Iúndi adv. Unde. *Iundi si află tari scand* (unde să găsească un astfel de scaun) 2/48, cf. 13/51, 1/12, 19/7. *Žunsi ăn cătun iundi veà un... murar.* || (Cu întreb. de pron. relat.). *Vizù un şărpi iundi si triculeà sub ună ropă* 1/76. [Și: **iu** (Țârnareca) adv. *Flă mă-sa pitru căl'ur iu tsireà păni* 10/65, cf. 6/67. etc. C o m p u s e: **iundivà**, (Țârnareca) **iuvà** adv. *S-la trimeată iundivà* (să-l trimeată undeva)]. — Din *iu* și *unde*.

Iundivà adv. v. *iundi*.

Iundžíşti f. v. *iondžă*.

Iurgán a. Plapomă. Com. H. I. — Din tc. *jorgan*, (arom. *iurgane*).

Iuvà adv. v. *iundi*.

Ivrúşcă Nume de plantă.

Ízbă f. Pimniță. *Trupurli li tureà ăn izbă* (corpurile le punea în pimniță) 14/77. — Din bg. *izba*.

Izbát vb. III, v. *bat.*

Izdiịés vb. IV. Trag de moarte. *Izdiịašti di moarti*, ALR. 4170. Cf. i z d i ị n e s.

Izdiịnés vb. IV. v. *diịes.*

Izdúc vb. III. Duc peste tot; isprăvesc de dus. [D e r i v a t e: **izdús, -ă** adj. dus de tot; **izdútsiri** f.]. — Din *duc* (pref. *iz-*).

Izdún vb. I, v. *dun.*

Izgustés vb. IV. v. *gustes.*

Izgutšulés vb. IV. (refl.). Mă ud până în piele, mă ud bine. [D e r i v a t: **izgutšulít, -ă** adj. = udat peste tot].

Izgutšulít, -ă adj. v. *izgutšules.*

Izín a. Voie, permisiune. *Dǫ- ń izin să mi duc căsă* (dă-mi voie să mă duc acasă) 8/11. [Şi: **izíni** f. 4/80]. — Din tc. *izin.*

Izíni f. v. *izin.*

Izláz a. Izlaz (pentru vara, primăvara), ALR. 5260. Şi: **ịazláz** ib. 5358. Dacor.

Izmét a. Serviciu. *Si-ts plătim izmētu* (o să-ți plătim pentru serviciul) 4/52. [D e r i v a t e: **izmichịár** (bg. *izmekjar*) m. = servitor, slugă. *A izmichịāruli meu, tsi-ń dăraş, ńi nicaş mul'area* 24/8; **izmichịáritsă** f. = servitoare cf. 3/29, etc.]. — Din tc. *hizmet.*

Izmétur vb. I. v. *metur.*

Izmichịár m. } v. *izmet.*
Izmichịáritsă f. }

Izminúşcă f. v. *izmeani.*

Izmír m. Nume de plantă. Com. H. I.

Izruşǫs vb. IV. v. *ruşǫs.*

Izúng vb. III. v. *ung.*

Izvinít, -ă adj. Scrintit *pitšoru ń-u izvinit* (piciorul îmi este scrintit). ALR. 1642. — Derivat din *vină?*

Izvínt vb. I. Zvânt. *Cămeşili la vint si izvintă*, ALR. 3384. [D e r i v a t: **izvintát, -ă** adj. = zvântat; **izvintári** f. zvântare. *Izvintarea*]. B. 4. — Din lat. **exvento, -are*, cu substituire de prefix.

Izvintári f. } v. *izvint.*
Izvintát, -ă adj. }

Izvoáră N. loc. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 20).

Izvoárcă f. v. *izvor.*

Izvór a. Izvor (întrebuințat foarte des ca nume de loc): *Izvoru* (Oșani, Cupa), *Izvoară* (Cupa), *Izvoarăli-mătšcati* (Oșani), *Izvoarăli-minuti* (Oșani), *Izvoru-ghịuptses* (Nânta). [D i m i n u t i v e: **izvoárcă** f. = izvor. *La izvoarca ratsi* 1/X. cf. 7/69; **izvuráchi** m. (Țârnareca) = izvor. *La izvurachịlu tsel ratsi.* 15/64]. — Din paleosl. *izvorŭ*, (arom. *izvur*).

Izvuráchi f. v. *izvor.*

J

Jábă f. (La Oșani). Broască cf. b r o a s c ă - d i n - a p u. *Jaba răcăịaşti* (broasca cârâie). Com. I. L. [D e r i v a t: **jăbítšcă** f. (dim.); **jibinác** m. = mătasea broaștei, ALR. 2509)]. — Din bg. *žaba.*

Jăbítšcă f. v. *jabă.*

Jácă Nume de câine.

Jăgól (pl. *jăgol'*, *jăgoal'ă* și *jugoal'ă*). Țepuși de lemn care se pun la jug, în dreapta și în stânga capului boului, spre a-l fixa. Poliță la plug, ALR. 5602. Când boul nu face nimic și dă cu capul în dreapta și în stânga, se zice că *rupi jăgol'*, de aici apoi fig. *frọng jăgọl'* sau *rup jăgol'* (nu fac nimic, taiu câinilor frunze). — Din bg. *žegăl*, id.

Jái̯l' a. v. *jal'*.

Jal' a. Necaz, mânie, durere. *Si-ń la scot jal'u pri tini* (o să-mi scot necazul pe tine). Com. C. I. [Și: **jái̯l'** a. D e r i v a t: **jălés** vb. = jelesc. C o m p u s: (cu pref. **prijălés** (pri + jăles) vb. IV =) jelesc dar nu tocmai mult. *Nu-ń-si prijăleaşti s-la dau̯* (nu-mi vine să-l dau)]. — Din paleosl. *žalĭ*, (arom. *jale*).

Jál'că f. v. *jel'că*.

Jălés vb. IV. v. *jal'*.

Jar m. Jar. *Jara cu dintsil' s-la leai̯ ši nu ti viruies* 923. [D e r i v a t: **jărọs** vb. IV. = prăjesc pe jar]. — Din paleosl. *žarŭ*, (arom. *jar*).

Jărọs vb. IV. v. *jar*.

Jégavitsă f. Urechelniță. Se mai numește și f o a r f i c ă. Com. I. L. — Din mbg. *žegavica*.

Jégli (pl.). Resteul dintr'o parte și alta a jugului cu care se închide deschizătura pe unde trece capul boului. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). Cf. j ă g o l.

Jél'că f. Broască țestoasă; uimă, boală după ureche, ALR. 1630. Cf. b r o a s c ă - c u - s a m a r. *Ploatšă disupră, ploatšă dijos ăn mējluc răzint* (= jel'că) *37. *Jel'că la-gușă* = boală. [Și: (Liumnița), **jéi̯că** (pl. *jei̯ts*), ALR. 117; **jal'că** f.]. — Din bg. *želka*.

Jibinác m. v. *jabă*.

Jigăvínă f. Râgăială. *Ań vin jigăviń* (îmi vin râgâeli) ALR. 2105. — Din mbg. *žegavina*.

Jignés vb. IV. Dau în ceva, lovesc, ating. *Si-u jigneş uneac* 4/39, cf. 5, 6/39. [D e r i v a t e: **jigníri** f. = lovire; **jignít, -ă** adj. = lovită, atinsă. C o m p u s: (cu pref.) **năjignés** (nă + jignes) vb. IV = (despre mustăți) încolțesc *Ai̯ năjignes mustătsăli* (îi încolțesc mustățile). ALR. 2131]. — Din bg. *žegam*.

Jigníri f. } v. *jignes*.
Jignít, -ă adj. }

Jilăndréts m. Stomacul pasărilor, pipotă. *Tsela unu la veà lat căpu; ară tsela lăntu la veà lat jilăndretsu.* [Și: **jilindréts** m.]. — Din bg. (dial.) *želăndec*. (bg. *želud* și *želudec*).

Jilindréts m. v. *jilăndrets*.

Jími v. *jimito*.

Jimitáti f. Jumătate. *Tsela jimitāti di u̯om lăgọ* 10/19, cf. 16/32, 7/4. [Și: (arom.) **džumitáte** f. 30/65. D e r i v a t: **jimitíc, -ă**. Com. G. D. Cf. arom. d ž u m i t i c].

Jímiti v. *jimito.*

Jimitíc, -ă adj. v. *jimitati.*

Jímito interj. Zău, numai, atâta numai.' *Nu voi̯ pări si-ń dai̯, jimito, zisi fitšoru* 6/78. [Și: **jímiti** interj. *Jimiti con doarmi, nu mănancă* (zău, numai când doarme nu mănâncă)]. — Din mbg. *jimi, jimito* (bg. *živ- mi*).

Jir m. Ghindă cf. *63. [D e r i v a t: **jireáșcă** f. = semn, negel. *Ună jireașcă ai̯ pri ubraz* (un semn ai pe obraz). Com. N. T. *Cu jireașchi* (vărgat), ALR. 1489]. — Din bg. *žir.*

Jireághi̯ă f. Jirebie, ALR. 5878. *Cǫti jireaghi̯ă di tort ai̯?* Com. N. T. — Din paleosl *žrěbij*, (arom. *jireagl'e*).

Jireáșcă f. v. *jir.*

Jlăbínă f. Gingie, ALR. 86. — Din bg. *slabină?*

Joc vb. I. Joc, dansez. *Cătsară să jocă* (se prinseră să joace) 25/4. *Al' joacă calu* = are trecere mare 72, cf. 313. *Ca pri părl'ă la joacă* (îl duce de nas) 513 cf. 919. [Și: **ju̯óc** vb. I., (Liumnița) **ju̯ăc** vb. I. | D e r i v a t e: **jucári** f., **jucătór** m., **jucătúră** f. Com. G. D., **jucăreál'că** (pl. *jucăreal'chi*) = jucărie, 317. C o m p u s: (cu pref.), **răzjóc** (răz + joc) vb. I. (după bg. *razigravama*) = mă pun pe joc, încep să joc, (trans.) fac pe altul să joace. *Cǫn să zăsfireș, toată lumea să răzjǫcă* (când vei începe să cânți, toată lumea o să înceapă să joace) 11/6, cf. 16/6 etc.]. — Din lat. **jŏco, -are*, (arom. *ğoc*).

[2]**Joc** a. Joc. — Din lat. *jocus*, (arom. *ğoc*).

Joi̯ m. Joi. *Joi̯ ăi̯ păzăriștea ăn Ghivghili̯ă.* [D e r i v a t: **jói̯că** f. = numele vacii care s'a născut joia]. — Din lat. *Jŏvis (dies)*, (arom. *ğoi̯*).

Jói̯că f. v. *joi̯.*

Jos adv. Jos. [Mai mult în unire cu prep.: di, la, ăn) **Dijos** (arom. *di-ghi̯os*) (jos, în jos). *I̯ar dijos rau̯ doi̯ primatar* 9/71. *I̯a si dusi dijos* 43/40, cf. 21/8, 3/24 etc. **Diju̯ăs** (Liumnița, Cupa), **Dinju̯ăs** (ib.). *Șărpili ișǫ dinju̯ăs* 1/76. **Dighi̯ós** = jos (Țârnareca). **Ănjós** (jos). *Ligats-mi mini di fu̯ărtămă și dats-mi ănjos* 2/74. *Si feasi dă la tot ăn jos* = se făcu de rușine 251. **Njos** (jos), 494. **Ănghi̯ós** (Țârnareca). *Feata nu si dipuneà ănghi̯os*, 21/64. **Lănjós** jos, în jos, (în Țârnareca) **lănghi̯ós**: *Feata cădzù lănghi̯os*, 14/67. — Din lat. *deosum* (deorsum), (arom. *ngos*).

Ju̯ăc vb. I. v. *joc.*

Ju̯ăs adv. v. *dijos.*

Jucăreál'că f. v. *joc.*

Jucári f. }
Jucătór m. } v. *joc.*
Jucătúră f. }

Judéts a. Judecată, tribunal. *S-nă dutsim la judets.* Com. C. I. — Din lat. *jūdĭcium*, (arom. *ğudets*).

Júdic vb. I. Judec. Cf. s ă d e s *Nu puteà si-l' judică* 12/65, cf.

15/77. [Derivate: **judicári** f. = judecare; **judicát, -ă** adj.; **judicátă** f. = județ; *Tot cu judicata-i* = tot pe la județ este 318]. — Din lat. *judĭco, -are*, (arom. *ğudic*).

Judicári f. | **Judicát, -ă** adj. | **Judicátă** f. } v. *judic*.

Jug a. Jug. *Si vę pus ăn jug* 13/5. *Jug cumpărai ancă boi și lańtsă* 319. — Din lat. *jŭgŭm*, (arom. *ğug*).

Jugástră v. *jugastru*.

Jugástru m. Jugastru. *Vizù un bunăr sub un jugastru* 2/73. [Și: **jugástur** m., **jugásturä** f. ALR. 1934; **džugástru, džugrástu** m.]. — Din lat. **jugaster, -astrum*, (arom. *ğugastru*).

Jugástur m. v. *jugastru*.

Jugoál'ă f. pl. v. *jăgol*.

Junc m. Bou tânăr, între 3-4 ani, junc, ALR. 1080. *Juncu nostru la 'nvitsǫm la ararea*. Com. C. I. [Diminutiv: **juncátš** m. *Juncatšu nostru la deadim la paștirea*, id.]. — Din lat. *jŭvĕncus, -um*, (arom. *ğungu*).

Juncátš m. v. *junc*.

Juneápin m. Juneapăn cf. smăreacă (păstrat numai ca n. de loc. în Oșani). Com. G. D. — Din lat. *junĭpĕrus, -um*, (arom. *ğuneapin*).

Juneátsă f. v. *juni*.

Jung vb. (intr.) Ajung. *Junsi ăn un cătun. Și fumu junsi pănă la domnu* 10/71, (Trans.). *Nu-u putù junziri*, 13/69. | Ajung, devin. *Di iundi rau fucarai, junsiră di tšurbadžii mai tšurbadžii* (de unde erau săraci, deveniră oameni cu stare) 19/7. [Derivate: **júnziri** f., **juns, -ă** adj. = ajuns, devenit. Compus: (cu pref.) **prijung** (pri + jung) vb. III. (trans.) = ajung pe cineva. *Iel si zgărpì ca si la prijungă* (dădu fuga ca să-l ajungă) 10/55]. — Din lat. *adjŭngo, -ĕre*, (arom. *ağungu*).

Júngl'u vb. I. Injunghiu, taiu. *Si jungl'iș ună gōscă* (să tai o gâscă) 6/55. *Si la jungl'ǫm* (o să-l junghiem) 7/7. *Am jungl'at tsinzǫts di ǫnș* 18/7. *Vę jungl'at* 14/28, cf. *61. [Și: (Lugunța) **júngl'um** vb. I. *Tucu să ti jungl'um* 4/85 cf. 4/52; **jungl'ăm** vb. I. *Ai stoi, si-ts jungl'ăm un bou* 4/32, cf. 19/32. *Ań jungl'ăș* (în text greșit: junglăș) *găl'ina... « bun, si-u jungl'ăm »* *și cătsǫ au jungl'ǫ* 8/84. Derivate: **jungl'ári** f., **jungl'at, -ă** adj. = junghiat. *Un bil'uc di uamń jungl'ats* 17/7, cf. 10/23]. — Din lat. *jŭgŭlo, -are*, (arom. *mi-ngungl'e*).

Jungl'ári f. | **Jungl'át, -ă** adj. | **Júngl'um** vb. I. } v. *junglu*.

Júni 1. adj. Tânăr (cu acest înțeles foarte rar întrebuințat), tare, puternic, voinic, viteaz. *Vizură fitšoru că cǫta ăi juni* (... este așa de voinic) 7/56, cf. 26/40, 22/55. || 2. Subst. Mire, tânăr însurat. *Cǫn na măritǫm, la spǫlǫm junili* (când ne mărităm, spălăm

pe mire) 8/38. [D e r i v a t e: **juníl'ă** f. = putere, forță, voinicie, vitejie, 310, 311. **juneátsă** f. = j u n i l' ă. *Cum putuș, frāti, si fats cǫta juneatsă?* 26/40]. — Din lat. *jŭvĕnis*, (arom. *ǵone*).

Juníl'ă f. v. *juni.*

Juns, -ă adj. } v. *jung.*
Júnziri f. }

Juóc vb. I. v. *joc.*

Jur vb. I. Jur. [D e r i v a t e: **jurát** a. = jurământ. *Lai̯ jurat* (m'am jurat.); **jurămínt, jurimínt, jurumínt,** (< lat. *jūramentum*) a. = jurământ. *Cată din jurumint să nu i̯eș*, 8/25. | C o m p u s: (cu pref.) **prijúr** (pri + jur) vb. I. = conjur. *Si prijurǫ pri tată-su* (s'a jurat pe tatăl său). Com. I. L.]. — Din lat. *jūro, -are*, (arom. *ǵur*).

Jurămínt a. } v. *jur.*
Jurát, -ă }

Júri Nume de bou. Cf. j o i c ă.

Jurimínt } a. v. *jur.*
Jurumínt }

Jut vb. I. Ajut. *Al' jută pustu* = îl ajută norocul, 320. [D e r i v a t e: **jutári** f. = ajutor. Com. G. D. **jutór** (<lat. *adjutorium*) = ajutor]. — Din lat. *adjūto, -are*, (arom. *aǵut*).

Jutári f. } v. *jut.*
Jutór a. }

L

L }
L' } pr. v. *i̯el, i̯a.*
La }

[2]**La** prep. 1. La. *La tini* 16/9; *Lă mini* 13/65 cf. 18/9, 6/65 etc. || 2. (Corespunde lui «a» în expresia: miroase a ceva). *La i̯el miruseaști la bătizat u̯om* (miroase a om botezat) 8/80. *Miruseaști lă scrum, la but* (miroase a scrum, a floare). *Nu-i la bun* (nu-i a bună). Com. G. D. || 3. Exprimă dativul la nume. *La pădār ăi̯ ra frică* (pădarului îi era frică) 11/10. *Să-ń spună la mini* (mie). *La i̯el miruseaști* (lui îi miroase...) 8/80. [Și: **lă** prep.]. — Din lat. *ĭllac-ad*, (arom. *la*).

Lă prep. v. *la.*

Lábăv, -ă adj. v. *labov.*

Lábov, -ă adj. Care nu este bine strâns, lăbărțat. Com. G. D. [Și: **lábăv, -ă** adj.]. — Din bg. *labov.*

Lac a. Lac. [D i m i n u t i v: **lăctšúc** m. Com. G. D.]. — Din lat. *lacus, -um*, (arom. *lac*).

Lacărdíi̯ă f. Vorbă, cuvânt. *Mari mutšcată ngl'ită, mari lacărdii̯ă nu greà.* [Și: **lăcărdíi̯ă** f.]. — Din tc. *lakyrdy.*

Lăcărdíi̯ă f. v. *lacărdii̯ă.*

Lăcrătór, -toari adj. v. *lucru.*

Lácrimă (pl. *lacrim* și *lǫcrum*) f. Lacrimă. *Zăplǫnzi să cadă lacrimli tali la mini* 8/1. *Și căzură lacrăm* 9/1 cf. 11/28. *Lǫcrum* 342. *Lacrima-niveastăl'ă* (nume de plantă). [D e r i v a t e: **lăcrimós, -ă** adj. = lăcrimos; **lăcriméz** (< lat. *lacrĭmo, -are*) vb. I. = lăcrimez]. — Din lat. *lacrĭma, -am*, (arom. *lacrimă*).

Lăcrimós, -ă adj. } v. *lacrimă*.
Lăcriméz vb. I. }

Lăcsés vb. IV. (Țârnareca). Îmbrăc. *Fitšorlu... au lăcsi cu rubi buni* (o îmbrăcă cu haine frumoase) 23/64. [Derivat: **lăcsíri** f., **lăcsít, -ă** adj. 41/65]. = Din gr. ἀλλάσσω, (aor. ἄλλαξα), arom. *alăcsescu*.

Lăcsíri f. } v. *lăcses*.
Lăcsít, -ă adj. }

Lăctšúc m. v. *lac*.

Lácum, -ă adj. Lacom. [Derivat: **lăcumés** vb. IV = sunt lacom, mă lăcomesc: *Multu ăl' spuraști, lăcumeaști* 722, cf. 404; **lăcumíri** f. = lăcomie]. — Din bg. *lakom*.

Lăcumés vb. IV. } v. *lacum, -ă*.
Lăcumíri f. }

Laf (pl. *lafur*) a. Vorbă cuvânt, zisă, spusă. *Meu laf nu la scultats* (cuvântul meu nu-l ascultați) 3/58. *Dupu tseaști lafur*, 5/43 cf. 8/47, 5/78. *Fac laf* (mă înțeleg). *Doi fur feasiră laf* (doi furi s'au înțeles) 2/45. *Mi leau di laf* (m'apuc de vorbă, mă cert). Cf. 657. [Derivate: **lăfés** vb. IV. = vorbesc. *Odža lo si lăfească*, refl. *mi lăfes*, pron. *ăm lăfes* = stau de vorbă, vorbesc cf. 21/31. *Cum aș lăfeau iel'* 7/68. Compus (cu pref.): **zălăfés** (ză + lăfes) refl. = încep să vorbesc, să discut. *Zășoz uneac ... s-nă zălăfim* 3/60.] — Din tc. *laf*, (arom. *lafe*).

Lăfés vb. IV. } v. *laf*.
Lăfíri f. }

Lag vb. I. Alerg. *Voi să lăgats* 9/86. *Lamńa vini lagondără* 14/51 cf. 25/32. *Pots si laz tu?* 11/69. *Lagă că con casa-l'-tsi prinsi* 594. *Lagă!* (aleargă!) 2/66 cf. 862. [Derivate: **lăgári** f. = alergare; **lăgát, -ă** adj. = alergat; **lăgătór** m. = alergător; **lăgătúră** f. = alergătură. Compus: (cu pref.) **zălag** (ză + lag). vb. I. = mă dau după cineva, alerg după el 14/41]. — Din lat **allargo, -are* (din *largus*), arom. *alag*.

Lăgáră f. Limpezire, curățire (despre metale: argint, aur). — Din gr. λαγάρα, (arom. *lăgare*).

Lăgári f. } v. *lag*.
Lăgát, -ă adj. }
Lăgătór m. }
Lăgătúră f. }

Lăgăvés vb. IV. v. *ligăves*.

Lăgóghir. Numele unui animal care trăiește prin găuri.

Lăgúd m. Instrument alcătuit dintr'un arc și o coardă numită « tetivă », cu care se scarmănă bumbacul. *Tsiream si dar un-doi tălup, ma lăgud no-am la tetivă*. Com. C. I.

Lăgúdžăr m. Piele de castor, castor. Com. T. P.

Lalánt, -ă pron. v. *lant*.

Láldi art. inv. v. *aldi*.

Lalt, -ă pron. v. *lant*.

Lamarínă f. Fier moale. — Din gr. λαμαρίνα, (există în toate limbile balcanice), aro n. *lamarină*.

Lámbă f. Lampă. — Din bg. *lamba*, (gr. λάμπα), arom. *lampă*.

Lămbárdă (pl. *-bǫrz.*) f. Lumânare mare. *Li stinzi lămbǫrzili* 7/49. [Și: **lumbárdă** f.]. — Din gr. *λαμπάδα*, (arom. *lumbardă*).

Lámńă f. Balaur. *Lamńa vinì lăgǫndără* (balaurul veni alergând...) 14/51 cf. 11/34. [Plur. *lamńi* 17/28 și (mai des) *lǫmńur* (12, 16/34)]. — Din mbg. *lamnja*, (bg. *lamija*), arom. *lamńe*.

Lanát, -ă adj. v. *lant*.

Lanculò adv. *cola*.

Lăngă prep. Lângă, pe lângă. *Lăngă ună tšășmă* 8/73 cf. 11/68, 16/9. || La. *Mi duc lăngă niști fęti* 10/19. *Lisitsa... si dusi lăngă lup*. 4/13. — Din lat. *longum* + *ad*, (arom. *ningă*).

Lăngărós, -ă adj. v. *lăngoari*.

Lănghi̯ós adv. v. *dijos*.

Lăngoári f. Boală. *Lăngoarea s-ti bată*. Com. C. I. [D e r i v a t: **lăngurós (lăngărós), -oasă** adj. = bolnăvicios id.]. — Din lat. *languor, -orem*, (arom. *lăngoare*.)

Lăngurós, -oasă adj. v. *lăngoari*.

Lănjós adv. v. *dijos*.

Lănós, -oasă adj. v. *lǫnă*.

Lant, -ă pron. Alt. Celălalt, ălalt. *Doi̯ lănts u̯omiń* 18/56. *Vinì lănt răp* 3/80. *Lantă* 3/65. *Lăntili* 3/54. *Lant-tsivà* = alt ceva, nimic cf. 24/31, 22/38, 2/64, 7/73, 25/78, 6/21, 6/16. [Și: **lănt, -ă** pron., (mai rar) **lalt, -ă** pron. *Lal'ts u̯amiń sa*. Com. C. I. C o m p u s e: **lalánt, -ă** pron. *Lalantă u̯oară* (cealaltă dată). Com. V. J. **lanát, -ă** pron. *Lanata marzini* (la cealaltă margine) 28/6. | Plur. *lańts: S-na dutsim... să mintšunǫm și lańts* (să mergem să mințim și pe alții) 12/18]. — Din lat. **illum-alter*, (arom. *alantu*).

Lápăvitsă f. v. *lapuvitsă*.

Lăpnés vb. IV-a. Imbuc, înghiț, mănânc repede 19/9, 23/40, 9/70. *Dǫ-l' si lăpnească* 786 391. *Lapni-muști* cf. bg. *lapa-muhi* (înghite muște) gură-cască 456. [D e r i v a t: **lăpníri** f. = îmbucare]. — Din bg. *lapam*.

Lăpníri f. v. *lăpnes*.

Lapós v. *lăpù*.

Lăptár m. v. *lapti*.

Lápti m. (pl. *lǫptur* și *laptur* ALR. 5449). Lapte. *Ună găleată di lăpti* 6/32. *Și di pul' lapti află* (el găsește și lapte de puiu) 322 cf. 202. *lapti-acru din foali* (lapte acru) ALR. 5412; *lapti-bătut* (lapte bătut); *lapti-dultsi* (lapte dulce); *lapti-ghiu̯* (lapte nefiert); *laptili-vacăl'ă* (laptele oaiei). Com. I. G. [D e r i v a t e: **lăptár** m. = lăptar; **lăptós, -oasă** adj. = lăptos. *Bureati-lăptos* cf. b u r e a t i; **lăptúcă** f. = lăptucă]. — Din lat. *lac, lactem*, (arom. *lapte*).

Lăptós, -ă adj. } v. *lapti*.
Lăptúcă f. }

Lăpù m. Un fel de plantă care crește pe lângă păpușoiu și prin holde; se dă ca nutreț la porci. *Pisăià ăn frunză di lăpù* (ai să primești banii la sfântul așteaptă)

323. [D e r i v a t e: **lăpúș** m. id, **Lăpós** n. loc. (Cupa)].

Lăpún m. Plantă lecuitoare, din rădăcina ei curge lapte. Com. C. I.

Lăpúș m. v. *lăpu*.

Lápuvitsă f. Lapoviță ALR. 2439. [Și: **lápăvitsă** f.]. — Din bg. *lapovica*.

Lărdíĭă f. (Livezi). Slănină. — Din gr. *λαρδί*, (arom. *lărdie*).

Lărdzés vb. IV. }
Lărdzími f. } v. *larg*.
Lărdzít, -ă adj. }

Larg, -ă adj. Larg. *Căt maĭ largă, căt maĭ lung*, 5/71. [D e r i v a t: **lărdzími** f. = lărgime. Com. G. D.; **lărdzés** vb. IV. = lărgesc; **lărdzít, -ă** adj. = lărgit]. — Din lat. *largus*, *-a*, *-um*, (arom. *largu*).

Lári f. v. *leaŭ*.

Láritsă f. Plug, cf. r a l i t s ă, p l u g. *Di mănușa di laritsă* 370. [Și: **ráritsă** f. *L'aŭ raritsa pri numir*. Com. C. I.]. — Din bg. *ralica*.

Las vb. I. Las. *Veaŭ lăsată lucru* (încetaseră) 4/65. *La lăsǫ căpăcu* 6/51 cf. 4/31, 24/32, 29/51, 15/50, 16/15, etc. *Las-iĭă* (lasă să fie, să fie), 262. *Ŭom lăsat* (neglijent), 324. [D e r i v a t e: **lăsári** f., **lăsát, -ă** adj. = lăsat, neglijent, indiferent; *Di lăsat* = boală, (hernie), ALR.; **lăsătúră** f. = neglijent]. — Din lat. *laxo*, *-are*, (arom. *alas*).

Lăsári f. }
Lăsát, -ă adj. } v. *las*.
Lăsătúră f. }

L'ăscă f. Licuriciu. [D e r i v a t: **lăscătés** și **lăsnés** = scapăr, fulger. *Lăscăteaști, lăsneaști* = scapară, fulgeră. Com. G. D.]. — Din bg. *lăskă*.

Lăscătés vb. }
Lăsnés vb. } v. *lăscă*.

Lăstícă f. Praștie, ALR. 1697. — Din bg. *lastika* (fr.).

Lăstínă f. Frunză de dovleac. *La corinil' di lăstină* (la rădăcinile frunzei de dovleac) 2/63, cf. *39. — Din bg. *vlastuna*.

Lăstovítsă f. v. *listovitsă*.

Lat, -ă adj. v. *leaŭ*.

Lătcăĭés vb. IV. Tremur. ALR. 1258.

Lătór, -toari adj. v. *lucru*.

Lătrári }
Lătrătúră } f. v. *latru*.

Látru vb. I. Latru. *Cǫñil' lară si latără* 14/38 cf. 144. [La ind. prez. pers. 2. *latsăr*, 3. *latără* (latură): *Coĭnili latură*, ALR. 1155. D e r i v a t: **lătrári** f., **lătrătúră** f. C o m p u s: (cu pref.) **zălátru** (ză + latru) vb. I. = încep să latru. *Cǫĭnili zălătrǫ* 4/6]. — Din lat. *latro*, *-are*, (arom. *latru*).

Lats a. Laț. *Lăsaĭ un lats la tšărapă* (am lăsat un laț la ciorap). Com. C. I. [Nu se știe dacă aparține aci și: **látšcă** f. = cheutoare, nojiță, ALR. 3339; laț de trecere la o funie. Com. GH. T. *Șimi-*

doil'i lă latšcă trag 188]. — Din lat. *laqueus*, *-um*, (arom. *laț*).

Látšcă f. v. *lats*.

Lătscăiés vb. IV. Bat alvița. *Lătscăim ou ligat di atsă.* ALR. 2781. — Derivat din *lats*.

Lázăr m. Nume de persoană și sărbătoarea Sf. Lazăr. *Lă Lazăr cari si-u punim tăntšarcă* (la Sf. Lazăr pe cine să punem să joace). Com. N. T. *Lazăru-mari* (Rusalii). ALR. 621. [Și: **Lazi**. *Lazi stroinicu* 2/VII). Derivat: **lăzăreáncă** f. = fată împodobită cu flori care joacă în ziua de Sf. Lazăr, prin curțile oamenilor. *Lăzăreanchili vin*, Com. N. T.].

Lăzăreáncă f. v. *lazăr*.

Lăzés vb. IV. Mă târăsc. *Bubili lăzes pi frunzi.* [Derivate: **lăzíri** f. = târîre; **lăzít** s. adj. = târît. Compus: **dulăzés** (du + lăzes). vb. = umblu copăcel]. — Din bg. *lazja*, id.

Lázi m. v. *lazăr*.

Lăzíri f. } v. *lăzes*.
Lăzít s. adj. }

Lăzníri f. v. *lăznes*.

Lăznés vb. IV. (refl.) Alunec, mă dau pe ghiață. *Cătilin prin lut s-nu ti lăzneș.* Com. C. I. [Derivat: **lăzníri** f. = alunecare; *Lăznirea mult ăi lesnică pri gl'ets*]. — Din bg. *slizgam*. (aor. *sliznah*).

Lăznítšcă f. v. *lozna*.

Léa A patra parte din pogon. || N. de loc (Lugunța). — Din bg. *lěha*.

Leác a. Leac. *Si nu spuniń... că no-ari leac di mini* 11/47 cf. 22/31, 325. [Și: **neác** (din *un leac*) adv. = o leacă, puțin, nițel. *La mini nu-ń deadiră ni neac carni* (mie nu-mi dădură nici puțină carne) 6/54; **uneác** adv. *Si dipartǫ uneac* 4/39. *Si aibă uneac apu* 29/39. *Să ampl'um unęc apu* 4/16; *uneac-căti-uneac* = puțin câte puțin. [Derivate: **licués** vb. IV. = lecuesc, vindec. *Nu știi tse leac ari si ti licueș?* 20/31. *Delmi ari leac... si ti licuim* 21/31 cf. 12/15; **licuitór** m. = lecuitor cf. 2/88; **licuíri** f. = lecuire, vindecare; **licuít, -ă** adj. = lecuit, vindecat; **licuvít, -ă** (bg. *lekovit*) = tămăduitor. *Bil'ca di buric ăi licuvită.* Com. T. P. cf. apă-licuvită, subt apă. Diminutiv: **unétšcut** adv. Com. T. P.]. — Din bg. *lěk*.

Leágăn a. v. [2]*leg*.

Leáică f. v. *lęică*.

Leánă f. Brazdă din grădină sau din țarină, cf. zăseac. Com. G. D. Din mbg. *lěna* (din *lěhnă?*).

Leáni f. Lene. [Derivat: **linós, -oasă** adj. = leneș, lenevos. *Tișța doil' rau linoș* 1/44 cf. 2/11.] — Din paleosl. *lěnĭ*, (arom. *leane*).

Leápcă f. v. *lipes*.

Leásă N. loc. (Lugunța).

[2]**Leásă** f. (Liumnița) Leasă; instrument de răchită cu care se prinde pește. Com. C. I. *Putem dărari leasi și cu părdii.* B. 3. Drugi,

rude pe care se cară fânul. ALR. 5272. — Din sl. *lěsa*.

Leáscova N. loc în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 19).

Leáu̯ vb. I. 1. Iau. *Căpu ạị la lẹu̯* 4/4. *Si leau̯* 8/38. *S'ạu̯ lẹu̯* 3/38. *Si-ń la leaị* 6/37. *L'-u lẹ pọịnẹ di la cọịni* 5/8. *Lọm* (=luăm) 12/40. *Lats* (= luați) 21/16. *Di ca la lăịà* (după ce-l lu) 11/79 cf. 14/77, 2/III. *Io ạl' la laị* (eu i-l luai) 4/22. *Li laș* (le luași) 22/29. *Mi laș pri gușă* (m'ai nenorocit) 4/VI. *Aș la lọ* 13/9. *Na-u lară* 16/15. *Aș lă* (își luă) 13/71. *Veà lat* (luase) 1/40. *Veau̯ lat* (luaseră) 22/78. *Nu putù lari* (nu putu lua) 16/80. *Lẹ-mi* (ia-mă) 5/1. *Leau̯ migdan* = îmi iau vânt 18/69, 397. *Mi leau̯ ăn zbor, s-mi leau̯ di laf* (intru în vorbă). *Nu putem s-na lọm ăn zbor* 5/14 cf. 530. *Lea-ts u̯ocl'il'* (șterge-o, pleacă, du-te) 330. *Mi leà ploaịa* (mă apucă ploaia). *Mi lọ ună ploaịă* 2/63. || 2. O iau, o apuc pe undeva. *Cutru ịundi lọ moartẹ* (încotro a luat-o moartea) 5/1. *Lọ cutru cătun* 8/28. || 3. Incep, pornesc, iau să... *Odža lọ si lăfẹscă* (ogia începu să vorbească...) 4/24. *Cọńil' lară si latără* 14/38 cf. 21/16. [Și: (Țârnareca) **l'au̯** vb. I. 8/65; **lẹu̯** vb. I. D e r i v a t e: **lári** f. = luare. *Nu pisăì ca di poịni lari* 5/55; **lat, -ă** adj. = luat 9/15, 19/55. C o m p u s: (cu pref.) **zăleáu̯** (ză + leau̯) vb. I. = iau o leacă. *S-mi zăleaị uneac* 18/72]. — Din lat. *lĕvo, -are*, (arom. *l'au̯*).

Lédiń N. loc. (Lugunța).

Leg vb. III. Aleg. *Leạzi un birbec* (alege un berbece) 2/37. *Sfaca pọịni bășca-bășca ạu̯ lẹsiră* 17/4 cf. 4/37. [D e r i v a t e: **leáziri** f. = alegere; **les, -ă** adj. = ales]. — Din lat. *allego, -ĕre*, (arom. *aleg*).

²**Leg** vb. I. Leg. *Tsi ts-aị ligat capu* 1/VI. *Leagă-ts di coadă vrin chịup* 10/72. *U̯om ligat* (om cuminte) 328. *Moń ligati* (prost, nepriceput) 425. [D e r i v a t e: **ligári** f. = legare; **ligát, -ă** adj. = legat; **ligătúră** f. = legătură. C o m p u s: **dizlég** (dis + leg) vb. I. desleg. *Și fitšoru dizligọ răslanu* 12/28; **zălég** (ză + leg) vb. I. = (încep să) leg. *Li zăligaị u̯a fazil' tots* cf. 6/19, 938; **zăligári** f., **zăligát, -ă** adj.; **leágăn** a. = leagăn, cuib, ALR. 1703. *Pul'il' ăn leagăn plănzeau̯* 15/94. *Leagăn si feasi* (este beat mort); **leágăn** vb. I. = leagăn; **ligănári** f. = legănare; **ligănát, -ă** adj. = legănat. C o m p u s: (cu pref.) **zăleágăn** (ză + leagăn) vb. I. = încep să leagăn puțin. *Să li zălẹgănă* 15/94]. — Din lat. *lĭgo, -are*, (arom. *leg*).

Leịcă f. Tigvă. *Ạu̯ ạncl'isi lẹịca și fuzì* 15/42 cf. 12/42. *Am ună leaịcă cu șapti guri* (= capu) *14. (Fig.) Căpățână 801. [Și: **leáịcă** f.]. — Din bg. *lejka*, id.

Lemu a. Lemn. *Lo... si dișchică ɩeamni* (... să despice lemne) 20/68 cf. 16/65. *Lemn nidurat* (din topor) 332. || (La războiu). Lemnușul din suveica care ține țeava. Com. C. I. [D e r i v a t: **limnár** m.=lemnar. Com. T. P.]. — Din lat. *lignum*, (arom. *lemnu*).

Lépră f. Lepră, boală. *Di lepră s-nu scap.* Com. C. I. — Din gr. *λέπρα* (arom. *lepră*).

Léră f. Murdărie pe gulerul hainei; mătreață. Com. T. P. — Din gr. *λέρα*, (arom *leră*).

Lérdu adj. Șiret. *Nu vream* (în text greșit: vreau̯) *s-mi zămutres, lerdu* (nu voiam să mă uit, șireato) 8/72. — Din mbg. *lerdo*.

Les, -ă adj. *leg.*

Lesc m. Nume de alun. Cf. l u n . Com. T. P. — Din bg. *lěsk.*

Lésni adj. v. *lesnic.*

Lésnic, -ă adj. adv. Ușor. *Să nă vină lesnic* (să ne vină ușor) 13/16. *Nibunil'a ăi̯ lesnică* 483. *Fitšorl'i lesnic si mintšună. Vizù ună feată lisnică* (în text greșit: lișnică) 8/73. [Și: **lésni, lísnic, -ă** adj. C o m p u s: **lesnipéi̯că** om ușurel. 335]. — Derivat din *lesni* (bg. *lesen*).

Léșnitsa N. loc. (Oșani).

Lésni-pei̯că m. v. *lesnic.*

Let vb. IV. (Țârnareca) Ies, plec, mă duc, pornesc. *Litì si si șătăi̯ască* (ieși săse plimbe) 23/65. *Fitšorlu au̯ tsarlui̯ litì* (fiul împăratului pleacă) 15/64. *Dioanculò ăs leată băsearica* (de acum înainte o să iasă biserica, adică lumea din biserică) 20/68. *Let trei̯ feati* (ies trei fete) 2/66 cf. 1/66, 26/64. *Let ăn cap* (o scot la căpătâiu). *Vizù că nu poati si leată ăn cap cu fumeal'a* (văzu că nu poate să o scoată la căpătâiu cu copiii) 1/65. [D e r i v a t e: **litíri** f. = ieșire, ducă; **litít, -ă** adj. = ieșit, dus. C o m p u s: **letnipíli** (puiu sburător) nume de câine, cf. t s i p i g o r i, t s i p i d o l u 4/33].—Din bg. *letja* « sbor » și *litam* « alerg încoace și încolo » (arom , în Epir, *lites*).

Leu̯ vb. I. v. *leau̯.*

Lev, -ă adj. Stâng. *Nu sună leava* (nu sună stânga) se zice când este sărăcie mare, 329. *Unu di la dreapta și lăntu di la leava* 18/56. [D e r i v a t: **livitšár** m. = stângaciu, ALR. 133]. — Din bg. *lěv.*

Lichés vb. IV. v. *lipes.*

Licuíri f., **Licuít, -ă** adj., **Licuitór** m., **Licuvít, -ă** adj. — v. *leac.*

Ligănári f., **Ligănát, -ă** adj. — v. [2]*leagăn.*

Ligári f., **Ligát, -ă** adj., **Ligătúră** f. — v. *leg.*

Ligăvés vb. IV. (refl.). Fac grimaze, mă strâmb, ALR. 2144, cf. *lighi̯ă.* [Și: **lăgăvés** vb. IV. D e r i v a t e: **ligăvít, -ă** adj.; **ligăvitúră** f. = strâmbătură]. — Din mbg. *ligăvam* « mă bălosez » cf. l i g h i̯ ă v e s.

Ligăvít, -ă adj. v. *ligăves*.

Ligăvitúră f.

Líghĭă f. plur. Bale. *Añ cură lighĭăli* (îmi curg balele) 336. [D e r i v a t: **lighĭăvés** vb. IV. = (refl.) mă îndrăgostesc, (fig.) mă lingușesc pe lângă cineva. *Nu ti lighĭăveà pri lăngă ĭel că vrin cǫni* (nu te linguși pe lângă el, ca un câine). Com. N. T.; **lighĭăvíri** f. = îndrăgostire, lingușire, id.].—Din bg. *ligi* (pl. dela *liga*) id.

Lighĭăvés vb. IV. } v. *lighĭă*.
Lighĭăvíri f. }

Lilíc m. Liliac. *Icu tușǫș, catsă un lilic di-l' scup treĭ ŭor ăn rost, si-ts treacă* (dacă tușești, prinde un liliac, scuipă-i de trei ori în gură, ca să-ți treacă). Com. C. I. — Din tc. *liliak*, (arom. *liliac*).

Límbă (p . *limb*) f. Limbă. *Ĭundi sa limbile* 15/28. *Șapti limb* 12/28 cf. *42. *Al' tsi catsă limba* (i se prinde limba) 337. *Noastră limbă-i* (este de ai noștri, Român) 372. [D i m i n u t i v: **limbítšcă** f. = omușor]. — Din lat. *lĭnqua, -am*, (arom. *limbă*).

Límbă f. Pește de mare. — După gr. *γλῶσσα*.

Limbeáti m. Nume de pasăre mai mare. Com. T. P.

Limbítšcă f. v. *limbă*.

Liminári f. v. *luminari*.

Limńa (în expresia). *Aș lǫ limńa* (s'a dus dracului). Com. C. I.

Limnár m. v. *lemn*.

Limóń m. Lămâiu. [D e r i v a t: **limóńă** f. = lămâie]. — Din gr. *λεμόνι*, (arom. *limone*).

Líndină f. Lindină cf. m i n u t š o s. *Lǫ să tăltšască lindiń* (începu să-i omoare lindini) 6/11. [Și: **líndini** f.]. — Din lat. *lĕndĭnem*, (arom. *lindine*).

Líndini f. v. *lindină*.

Lindžè m. Vas (de obiceiu) de aramă, ALR. 4120. Cf. citatul sub s o d u r. Pentru etim. cf. l i n g h ĭ e r .

Ling vb. III. Ling. *Guneà-u matsa s-nu lingă tigańa*. [D e r i v a t e: **línziri** f. = lingere; **lins, -ă** adj. = lins. C o m p u s: (cu pref.) **zălíng** (ză + ling) vb. III. = încep să ling, ling puțin. *La zălinsi cu limba* (începu să-l lingă) 22/73]. — Din lat. *lĭngo, -ĕre*, (arom. *lingu*).

Linghĭér m. Farfurie de aramă. *Linghĭeru dăĭ fat di băcor călăĭdisit*, ALR. 3967. [Și: **linghĭè** m. ib. 4120].— Din tc. *lenger* « assiette de cuivre ».

Língură f. Lingură. *Cu lingură di răzint mănancă* 632. *Ĭundi tšorbă, tu lingură*, se zice despre unul care se amestecă în toate, 970, 340, cf. *43. || 2. (La moară). Merticul, cupele. Com. H. I. [D i m i n u t i v e: **lingurítsă** f., **lingurítš** a. = linguriță și furca pieptului, sternul ALR. 2201]. — Din lat. *lĭngŭla, -am*, (arom. *lingură*).

Lingurítš a. } v. *lingură*.
Lingurítsă f. }

Lingușés vb. IV. (refl.) mă lingușesc. — Derivat din *ling*.

Linós, -oasă adj. v. *leani*.

Lins, -ă adj. v. *ling*.

Línti f. Linte. *Unu ăį di mēl'... lāntu ăį di linti* 9/4. — Din lat. *lens, lentem*, (arom. *linte*).

Líntsi N. loc. (Cupa).

Línziri f. v. *ling*.

Lípă f. Teiu. Com. G. D. — Din bg. *lipa*.

Lipáńă f. Mâncare. In expresia: *Pal'i și lipańă* = pâine.

Lipărídă (pl. *-riz*) f. Un fel de peşte galben, ALR. 1746. *Multi lipăriz dusiră di lă Balta di Besichi*. Com. C. R. — Din gr. λιπαρίδα (din λιπαρός).

Lípcă v. *lipes*.

Lipés vb. IV. Lipesc. *Li lipì ună di lāntă* 34/51. *Ąl' si lipì la buric* 8/46 cf. 477, 6. [Și: (Țârnareca) **lichés** vb. IV. *Ąl' si lichì* 25/64. Derivate: **lipíri** f., **lipít, -ă** adj. = lipit; **lípeș** m. scaiu (Cupa). Com. I. G.; **leápcă** (bg. *lěpka*) m. = (fig.) lipicios, lingușitor. *leapcă și ńari-i* = este lipicios și lingușitor. *Tse leapcă-i* = ce mai lingușitor este, 327; **lípcă** = lipit, slab, prăpădit. *Și uoįli si fęsiră lipcă* (și oile se făcură slabe, prăpădite...) 15/6. Compus: (cu pref.) **zălipés** (bg. *zalepja*, cu același înțeles de) lipesc. *Ąu zălipì cartę* (lipi scrisoarea) 3/16]. — Din paleosl. *lěpiti*, (arom. *alik'escu*).

Lípeș m. / **Lipíri** f. / **Lipít** adj. } v. *lipes*.

Línă f. Liră turcească. *Lu odžă măgar liri cacă* (magarii hogii cacă lire) 7/24 cf. 5/IV, 12/18, 3/10.— Din tc. *lira*, (arom. *liră*).

Lísă adj. (despre oaie). Cu fălcile roșcate. Com. G. D. — Din bg. *lisa* (lisica).

[2]**Lísă** f. Nume de cățea. *Lisa noastră ąu tăltšǫră* (au omorît cățeaua noastră). Com. N. T. Pentru etim. cf. lisă.

Líșă f. v. *lișaį*.

Líșaį m. Cur de găină, ALR. 1621. | Rapăn, boala celor care nu se spală pe cap, ALR. 4193. [Și: **líšă** f. = pecingene, ALR. 1654. Cf. brădăvitsă, ALR. 1654]. — Din bg. *lišej*.

Líscă f. (Liumnița) Licuriciu, cf. sfitul'că. — Din bg. *lisko*.

Liscăveáti m. Ardezie. *Ploatšă di liscăveati*, ALR. 4028. [Și: **liscuveáti** f. Com. T. P.]. — Din bg. *lěska*.

Liscuveáti v. *liscăveati*.

Lísitsă f. Vulpe. *Lisitsa zăcătsǫ si cǫntă* 8/30 cf. 7/30. *Lisitsu!* (voc. vulpe!) 4/13. *Fruntea lisitsăl'ă* (fruntea vulpii) 17/72. [Derivat: **lisitšǫnă** și **lișitšoánă** f. (mbg. *lisičina*) = un fel de strugure negru. Com. G. D.]. — Din bg. *lisica*.

Lișitšoánă / **Lisitšǫnă** } f. v. *lisitsă*.

Lísnic (pl. *-nitsă*) m. Măr sălbatec, ALR. 6068, cf. sirc. *El să dunǫm lisnits din urman* (vino să

adunăm mere sălbatice din pădure). Com. N. T.

²Lísnic, -ă adj. v. *lesnic*.

Listovítsă f. v. *listuvitsă*.

Listuvítsă f. Rândunică. *Ăn listuvitsă nu vor si si veadă* (nu vor să se vadă niciodată) 991. [Şi: (Oşani), **listovítsă** f. *Listovitsili na vin la Patruzǫtzili*. Com. I. L; **lustuvítsă, lăstuvítsă** f. Com. C. I.]. — Din bg. *lĕstovica*, id.

Lit a. Aba mai subțire. *Lit ăį šaic subtsǫri cu 2 l'itsă*. Com. GH. T. Cf. d i m i t n i t s i. — Din bg. *lit*, (cf. *lit vlănen*).

Litíri f. } v. *let*.
Litít, -ă adj. }

Lítnic m. v. *lutnic*.

Litšáşti vb. (pers. 3). Stă bine, prinde. *Mi litšà ăn cunacu Lu Mustal'ă fitšor* (îmi stetea bine) 11/IV. [D e r i v a t e: **litšíri** f., **lítšnic, -ă** adj. = frumos, drăguț. Com. G. D.]. — Din bg. *liča*, id, (arom. *alinčescu*).

Litšíri f. } v. *litšaști*.
Lítšnic, -ă adj. }

Liturghíịă f. Prescure. *Fiseş undǫu liturghiį di băsearcă*. Com. N. T. || 2. Serviciu divin. *Cari popă ra ạn liturghiịă*, id. [Şi: **luturghíịă** f., ALR. 2769. D e r i v a t: **liturghisés** vb. IV. = slujesc]. — Din gr. *λειτουργία*, (arom. *lituryie*).

Liturghisés vb. IV. v. *liturghiịă*.

Líụ (despre număr) Fără soț, fără pereche, cf. t e c. *Tšift, ili liụ* (cu pereche sau fără pereche) se întrebuințează mai ales de copii când se joacă. — Din bg. *lju* «singur».

Liumnitsa cf. *L'umnitsa*.

Liunár m. v. *liuncă*.

Liúncă f. Lehuză. *Nu dişclidi ușa că vem liuncă* (nu deșchide ușa, căci avem lehuză). Com. C. I. [D e r i v a t: **liunár** m. = pruncul lehuzei. *Ari un liunar*. **liuníl'ă** f. = lehuzie. Com. G. D.]. — Din mbg. *leunka*, id.

Liuníl'ă f. v. *liuncă*.

Livadíşti v. *livǫz*.

Liveán (pl. *-ani*) a. Nume de floare. *Du-ti rupi un-doį liveani*. Com. N. T. *Liveanu* = nume de persoană. — Din bg. *levjan*.

Livitšár n. v. *lev*.

Livitšǫrcă f. Un fel de plantă care crește printre grâu. [Şi: (Liumnița) *livitšarcă* f.]. — Din mbg. *levičarka*.

Livǫz. Numele comunei Livezi din regiunea Megleniei, locuită de Aromâni grămusteni și numită de aceștia *Livădz*. [Şi: **livadíşti.** N. loc. (Nânta)]. — Plur. dela *livadă*.

Lizét a. Gust. *No-ari lizet* (n'are gust). Com. T. P. [D e r i v a t: **lizitlíịă** adj. = cu gust, gustos]. — Din tc. *lezet*.

Lizitlíịă adj. v. *lizet*.

Liznítšcă f. v. *loznă*.

Lóbudă f. Lobodă. Com. G. D. — Din bg. *loboda*.

Loc. a. Loc, parte. *Aį loc tseastă seară di mini* (ai loc... pentru

mine) 7/47. *Junsiră ăn un loc* 17/69. *Ăn loc* (în loc). 2/29, 17/85, *Vinì loc* (veni vremea) 2/91, 1/61. cf. *Nu la ari s. nu la catsă locu* (nu este liniștit de loc, nu se astâmpără). || 2. Pământ. *Locu la dispică di tsăparea* 818. *Locu nu la tsǫni* (nu-l încape pământul de bucurie) 343. *Ubavil'a loclui̯*, cf. u b a v i l' ă. [Și: (Liumnița) **lu̯ăc** a.]. — Din lat. *lŏcus, -um*, (arom. *loc*).

Lǫnă f. Lână. *Trei̯ ochi̯ di lǫna* 6/54. *Lǫnă bitǫrnă* (lână oilor care se tund primăvara). Com. I. L. [D e r i v a t: **lănós, -oasă** adj. = lănos. Com. N. T.]. — Din lat. *lana, -am*, (arom. *lînă*).

Lǫncă f. (păstrat mai mult ca nume de localitate). *Ăn lǫncă ari mults tšireș* (în luncă are mulți cireși). Com. C. I. — Din paleosl. *lǫka.*

Loș, -ă adj. Bolnav. *Ăi̯ loș* (este bolnav) 7/8. *Sam loșă* (sunt bolnavă) cf. 344. [D e r i v a t e: **lușítaf, -vă** adj. = bolnăvicios, ALR. 4162; **lușutíi̯ă** f. = boală. *Lușutii̯a pri u̯amńi ăi̯* (boala există printre oameni) 873. Boalele mai cunoscute sunt: d ă l a c, d i l ă s a t, f r i n g h i i̯ ă, f r i g u r, g ă l b i n a r i, j e l' c ă - l a - g u ș ă, m ă i n s o l, m e ș, o f t i c ă, p r i v l i t, u l e r ă ALR.; C o m p u s (cu pref.) **ąnlǫș** ąn + loș vb. IV = (refl.): mă îmbolnăvesc. *Si ąnloașă* B. 10. *Si-ąnlușǫ* 27/41. *Tatu-su si ąnlușǫ* 3/81. *Si ąnlușǫt-au̯* (s'au îmbolnăvit) 1/62 cf. 41/27; **ąnlușǫri** f. = îmbolnăvire, B. 10]. — Din bg. *loš.*

Lost (pl. *-stur*) a. Zăvor, bâtă, ciomag. *Lǫ un lost* 7/30. *Atsi cu lostu că-l' dură* (apoi i-a tras cu zăvorul). 15/69 cf. 13/18, 2/44. — Din bg. *lost*, (arom. *lostur*).

Lóstševa N. loc. (Conțco).

Lǫt a. Aluat. *Li cătsară lǫturli* (s'au împrietenit) 345. [D e r i v a t: **lutsǫl** m. = aluat]. — Din lat. **allĕvatum*, (arom. *aluat*).

Lov m. Vânat. *Vineà cola il'u lu ąmpirătu la lof* (venea acolo fiul împăratului la vânat) 14/38. [D e r i v a t: **luvátš** m. = vânător. *La uziră niști luvatš* 7/20. *Luvatšu ișǫ la drumac* 7/21 cf. 1/36; **luvés** vb. IV. = vânez. *Si dusiră si luvească* (s'au dus să vâneze) 17/79. *După tsi luvì mult* 15/64. *Cu dișǫrt tufeac nu si luveaști* (cu pușcă goală nu se vânează) 811 cf. 7/21; **luvíri** f., **luvít, -ă** adj. = vânat]. — Din bg. *lov*, id.

Lóznă f. Strugure cu boabe mărunte și dulci. N. loc. (Huma). [D e r i v a t e: **loznítšcă, luznítšcă, lăznítšcă, liznítšcă** (dim.) f. = viță sălbatecă, lăurușcă. Com. T. P.]. — Din bg. *lozna, loznica.*

Loznítšcă f. v. *lozna.*

Lu art. 1.-lui. *Lu ąmpirătu* 17/42. *Pri balconu lu conăcu* 7/39. || 2. -ei *Ąu̯ pusi. . . ăn locu lu fę̄tă lu răpcă* (o puse în locul fetei arapcei)

17/85. *Si dusi la poarta lu lamńă* (...la poarta balaurului). || 3.-lor *Lāntili feati li deadi la sotsil' lu drāts* (celelalte fete le dădu la tovarășii dracilor) 25/78. *Tuntsea zisi tātă-su lu featili* (atunci zise tatăl fetelor) 23/51, etc. *Ąmpiratu lu furnizli* (împăratul furnicilor). Cf. 14, 16/4 etc.

Lu̯ăc a. v. *loc.*

Lu̯ăr pron. pos. v. *lor.*

Lúbinitsă f. v. *l'ubinitsă.*

Lucnés vb. IV. (Despre câini) beau. Fig. *Vușneà, lucneà și ăn rost.* 341.

Lucrári f.
Lucrát, -ă adj.
Lucrătór, -toare adj.
Lucrédz vb. I.
} v. *lucru.*

Lúcru a. Lucru, treabă, afacere. *Nu-i bun s-ti burveș ăn domnului lucru* (nu e bine să te amesteci în lucrurile lui Dumnezeu) 13/60. *Li lă toati lucrăli* (le luă toate lucrurile) 9/71 cf. 23/4. *Cum ăi lucrul* (cum stă afacerea?) 26/64. [Plur. *lucră* (cf. 9/69, 9/71), *lucri* (cf. 9/27), articulat: *lucriri* 1, 2, 3/20 (pe lângă forma regulată) *lucrili* 9/27, 346; și: *lucrulili* 21/47. Derivate: **lucrédz** vb. I. = lucrez 2/65; **lucrári** f., **lucrát, -ă** adj.; **lucrătór, -toari, lăcrătór, -toari, lătór,- toari** adj. = lucrător]. — Din lat. *lŭcrum*, (arom. *lucru*).

Lud, -ă adj. Prost, nebun. *Ludă ieș* (iești nebună) 8/35. *Ieș lūd, bre uomuli* (ești nebun, măi omule) 4/14. *Apă ludă* (apă curgătoare) cf. apă zăvirită s. tăcută. 347. *Bureati di lujil'* cf. bureati. (La P. Papahagi, *Megl. Rom.* stă: « burẹti-di-*lu-jil* » în loc de: *lujil'*, fiind plur. dela « lud » = nebun). [**Lúde** n. de persoană 17/6. Derivate: **luzọs** vb. IV. = fac nebunii, nu mă astâmpăr. Compus: (cu pref.) **ạnluzọs** (ạn + luzọs) vb. IV. = înebunesc. *Lisitsu, ạnluzọș?* (vulpe, ai înebunit?) 11/93 **uludés** (mbg. *uludvam*) vb. IV. = încurc, stric. *La uludiș lucru* (ai stricat treaba) 834]. — Din bg. *lud*, id.

Lúguntsa f. N. loc. Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 24. [Și: **Lúndzińi** cu derivatele: **lunzinés** adj.; **lunzinéts** m. = locuitor din Lunzińi]. — Din paleosl. *lọgŭ.*

Lúi pron. Lui. Cf. -lu. *Cọn si pucătọ, lui fitšor rau măncats* (când se uită, copiii lui erau mâncați) 8/55. *Pusiră la lui loc* (la locul lui) 10/16.

Lúia f. Numele vacii născută luni. ALR. 554. Cf. mata, ńera, džoia, vida, soba. ALR. 5542.

Lúlă f. Pipă. *Tătun di lulă* (tutun de pipă) ALR. 4292. — Din tc. *lule.*

Lumbárdă f. v. *lămbardă.*

Lúmi f. Lume, oameni, mulțime de oameni. *Un tabur di lumi* (un batalion de oameni) 18/2. *Măncà*

lumi (mânca oameni) 3/55. *Peza lumil'ă* (râsul lumii) 534. — Din lat. *lūmen*, (arom. *lume*).

Luminári f. Lumânare. *Luminari ąncl'igată* (ceară topită) ALR. 5473. [Şi: **liminári** f. ib. 2095]. — Din lat. *lumĭnare*.

Lumnés vb. IV. Mă înfund, cad. *Lumnì ăn ghiriz* (căzu într'un canal) 24/47. [D e r i v a t: **lumníri** f.]. — Din bg. *lomja*, (aor. *lomnah*).

Lumníri f. v. *lumnes*.

Lumutés vb. IV. Mormâiu, borborosesc. *Tse tucu lumuteş?* (ce tot borboroseşti) 349. [C o m p u s (cu pref.): **zălumutés** (ză + lumutes) vb. IV. = încep să borborosesc. *zălumutì* (bolborosi) 350. — Din mbg. *lămotam*.

Lun m. v. *lună*.

Lúna Numele vacii fatată luni, cf. l u n t š e.

Lúña f. v. *luni*.

Lúnă f. Alună. [D e r i v a t: **lun** m. = alun; **lunítšcă** f. = alună mică]. — Din lat. **abellona (abellana)*, *-am*, (arom. *alună*).

[2]**Lúnă** f. Lună. *Ca vrină lună* (frumoasă ca luna) 351. [Derivat: **lúnchi** pl. (de la **luncă*) = năbădăi, toane, pandalii. *Ąl' vinir ă lunchili* (îi veniră năbădăile) 352]. — Din lat. *lūna*, *-am*, (arom. *lună*).

Lúnchi f. pl. v. [2]*lună*.

Lúnda m. } v. *luni*.
Lúndi f. }

Lundzés vb. v. *lung*.

Lundzími f. v. *lung*.

Lung, -ă adj. Lung. [D e r i v a t: **lunguvát, -ă, lunguveást -ă** adj. = lungueţ; **lundzími** f. = lungime; **lundzés** vb. IV. = prelungesc. *Nu li lundzeà zboarăli coata mult* (nu lungi vorba aşa de mult). Com. C. I.] — Din lat. *longus*, *-a*, *-um*, (arom. *lungu*).

Lunguvát, -ă } adj. v. *lung*.
Lunguveást, -ă }

Lúni f. Luni. [Şi: **luña** (pl. *luñur*) ALR. 2400. D e r i v a t e: **lúndi** m. = numele boului fătat lunea; **lúnda** = numele vacii fătată lunea; **lúnce, lúnci** (diminutive) = numele boului fătat lunea. ALR. 5541]. — Din lat. *lūnis* (= lunae [dies]), (arom. *luni*).

Lunítšcă f. }
Lúntše m. } v. *luni*.
Lúntši m. }

Lunzinés adj. } v. *Luguntsa*.
Lunzinéts m. }

Lup m. Lup. *Lūpu căzù ăn vir* (lupul căzu în baltă) 8/30. *Batcu lupi* 19/72. [D e r i v a t: **lupoáñă** f. = lupoaică ALR. 1161. *Işǫ lupoaña* 12/49. D i m i n u t i v: **luptšác** m. Com. G. D. C o m p u s: **lupmǫncăla** (din lup-mǫncă-la) m. = dracul, diavolul (mănânce-l lupul). *Lupmǫncala mi sputnì si fac ună ca tseasta* (dracul m'a pus să fac una ca asta) 353]. — Din lat. *lŭpus*, *-um*, (arom. *lup*).

Lupátă f. Lopată. *Raụ frǫnti tǫti lucriri: maşa, lupāta, pirustia*

şi lānti (erau sparte toate lucrurile: cleştele, lopata, pirostia şi celelalte) 1/20 cf. 2/26. *Lupata-di-ier* (lopată de fier); *lupată-di-vinturari* ALR. 5015. [D i m i n u t i v e: **lupătítsă, lupătítšcă** f. = lopată mică şi coapsă ALR. 141; **lupătár** m. = lopătar. Com. G. D.]. — Din paleosl. *lopata*, (arom. *lupată*).

Lupătár m. } v. *lupată*.
Lupătítsă f.
Lupătítšcă

Lupmáncala } v. *lup*.
Lupoáńă f.
Luptšác m.

Lupuşán (pl. *-ań*) m. Păpădie. ALR. 1919.

Lúrec vb. I. (rar, mai des: l ă z n e s). Alunec. *Cătilin s-nu lurits* (încet să nu aluneci). Com. N. T. [D e r i v a t e: **luricári** f. = alunecare; **luricós, -oasă** adj. = alunecos]. — Din lat. *lūbrĭco, -are*, (arom. *alunic*).

Luricári f. } v. *lurec*.
Luricós,- oasă adj.

Luşítaĭ adj. v. *loş*.

Luşnác m. Nucă. *Am patru frats ăn ună cămeaşă* (= luşnacu) *47. || O pasăre mică, a u ş e l, cf. g ă g o ş. — Din bg. *lěšnik*.

Lustuvítsă f. v. *listuvitsă*.

Luşutíĭă f. v. *loş*.

Lut a. Lut, noroiu. *Dună ca lutu sub ungl'ă* 888. — Din lat. *lutum*, (arom. *lut*).

Lutsǫl m. v. *lǫt*.
Luturgh'íĭă f. v. *liturghiĭă*.

Luvátš m. } v. *lov*.
Luvés vb. IV
Luvíri f.
Luvít, -ă adj.

Luznítšcă f. v. *loznă*.

L'

L'ărtári } f. v. *l'ert*.
L'ărtătšúni

L'épur m. Iepure. *S-la cats l'epuru* (... să-l prind iepurele) 17/79. *S-dusiră la lof, cătsară treĭ l'epur* (s'au dus la vânatoare, au prins trei iepuri) 3/54 cf. 11/84. *Că işǫ, scurnì un l'epuri* 7/21. [Şi: **l'épuri** m. D i m i n u t i v e: **l'ipuráş, lepurtšác** m. Com. T. P.]. — Din lat. *lĕpus, -orem*, (arom. *l'epure*).

L'épuri } m. v. *l'epur*.
L'epurtšác

L'ért vb. I. Iert. *La l'ert* (îl iert) 9/80. *L'artă-mi, grişǫĭ!* 11/10 cf. 1/68. *La l'irtǫ domnu* (a murit) 14/24. [Şi: **ĭért** vb. I. 4/57. D e r i v a t e: **l'irtári, l'ărtári** f.; **l'irtát, -ă** adj. = iertat; **l'irtătšúni, l'ărtătšúni** f. =ier.are Com. G. D.]. — Din lat. *lībĕrto, -are*, (arom. *l'ertu*).

L'ieşór, -oară adj. Uşor cf. l e s n i c. *Cu cl'in maĭ l'icşor si dispică lemnu* (cu cuiul mai uşor se despică lemnul) 135. *L'işoara mǫnă* (cu noroc). [Şi **l'íşór -oară** adj.

D e r i v a t: **l'icşorizámi** f. = uşurătate. Com. G. D.].— Din lat. *lĕvis*, *-e*, (arom. *l'işor*).

L'icşorizámi f. v. *l'icşor*.

L'in m. In: *Tseaşti prăştili sa di l'in* (aceste scări (la cai) sunt de in). Com. C. I. [D e r i v a t e: **l'inár** m. = vânzător de in; **l'iníşti** a. = locul unde s'a sămănat in. *Rai cmo curon ăn l'inişti* id.]. — Din lat. *līnum*, (arom. *l'in*).

L'inár m. } v. *l'in*.
L'iníşti f. }

L'ipuráş m. v. *l'epur*.

L'irtári f. }
L'irtát, -ă adj. } v. *l'ert*.
L'irtătšúni f. }

L'işór, -oară adj. v. *l'icşor*.

L'ítsă f. plur. (La războiu) Iţe. Com. H. I. Cf. l i t. [D e r i v a t: **l'itsár** m. = vânzător de iţe]. — Din lat. *līcia*, **-am*, (arom. *l'itsă*).

L'itsár m. v. *l'itsă*.

L'ub a. Cercul de lemn, cercul sitei s. ciurului, veşcă ALR. 3983, cercul de lemn dela gâtul oilor, caprelor, de care atârnă clopoţelul. *Tsista l'ub nu-i bun*. Com. C. I. — Din bg. *lub*.

L'úbinitsă f. Pepene verde. *Să-l' ducă l'ubinitsă* (să-i aducă pepene verde) cf. 22/40. [Şi: **lúbinitsă** f.]. — Din bg. *lubenica*.

L'umíntirea adv. v. *l'umintrea*.

L'umíntrea adv. Altmintrelea, altfel. *Si poati fatsiri şi l'umintirea* B. 15. *L'umintrea nu putem fatsiri* (altfel nu putem face). Com. C. I. [Şi: **l'umíntirea** adv.]. — Din lat. *alia mente*, (arom. *al'umtrea*.)

L'úmnitsa f. N. loc (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 25). [D e r i v a t: **l'umnitšán** m. = locuitor din L'umnitsa cf. 8/XVI. **l'umnitšés** adj. = din Liumniţa].

Lúmnitšán m. } v. *l'umnitsa*.
L'umnitšés adj. }

L'upés vb. IV. Cojesc. Com. G. D. [D e r i v a t e: **l'upíri** f. = cojire; **l'upít,- ă** adj. = curăţit, cojit; **sl'úpcă** f. = coajă, scoarţă]. — Din bg. *lupja*.

L'upíri f. } v. *l'upes*.
L'upít, -ă adj. }

L'upitínă f. (La porumb). Mătase, mătăsică sau chică. | Frunze, foi, pănuşi sau pene. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). — Din bg. *ljuputina*.

L'úrea adv. Aiurea, altundeva, în altă parte. C m. G. D. — Din lat. *aliŭbi*, (arom. *al'urea*).

L'ut, -ă adj. Iute, care usturǎ, arde; tare; (despre om) iute, aspru *Liuta puscă* (oţetul tare) 615, cf. 640. [D e r i v a t: **l'útitsă** f. = un fel de şarpe veninos (mbg. *ljutica zmija*), cf. s t r ă l i t u ş c ă. Com. T. P. — Din bg. *ljut*, id.

L'utiníc m. Grumaz, ceafă. *Tsel că-u cătso di l'utnic* (acela când o apucă de grumaz). *Liutinicu sub tini* (du- e dracului) 291. [Şi: **l'utníc**, **l'itnic** m.].

L'útitsă f. v. *l'ut*.

L'utníc m. v. *l'utinic*.

M

Ma adv. v. *maị*.

[2]**Ma** conj. Dar, însă. *S-mi mărses, ma si mănanc purtsel fris* (să mă spurc, însă pentru purcel fript) 612. *Ma, curun si mi frits* 20/68. *Bun ma...* 4/4. —Probabil din gr. *μα* (it. *ma*), cf. G. Meyer, *Gr. St.* IV. 46 (arom. *ma*).

Maálă (pl. *mǫl'ur*) f. Mahala. *Maală-di-pristi-vali, maală-di-sus, maală-di-jos* etc. — Din tc. *mahalle*, (arom. *măhălă*).

Măc vb. I. v. *mănanc*.

Măcár adv. Cel puțin, barim. Com. G. D. — Din bg. *makar* (gr. *μακάρι*).

Măcáz m. Unul din cei doi stâlpi care proptesc stâlpul principal numit « papuz », pe care se razimă acoperișul casei. *Măcazu la tseastă casă l'-u di arbor.* Com. N. T. | Coclet (care leagă doi căpriori) ALR. 3768, căpriori ib. 666 cf. tšatmă. — Din tc. *macaz*.

Măcnés vb. IV. Trag, târâiu, (refl.) alunec, cad. *Și că si măcnęști un pisti zdracă, căzù dijos* 3/24.— Din bg. *măknă*.

Măcǫári adj. (despre carne) Fraged. *Carni măcǫari* ALR. 4069.

Măcós, -oasă adj. v. *muts*.

Măcsǫm m. Prunc, copilaș. *Ăn locu lu măcsǫmu* (în locul pruncului) 9/29. *Cătšuụa di măcsǫm* 4/44 cf. 368.

Măcsúl a. Fruptul oilor sau caprelor. Com. G. D. — Din tc. *maksul*, (arom. *măcsul'e*).

Măcsús adv. Din adins. Com. G. D. — Din tc. *maksus*.

Mădà (Țârnareca, în expresia) *di mini, di tini... mădà* (afară de mine, de tine...) *No-ari altsă... di voị mădà* (nu are alți... afară de voi) 13/66.

Mădè (în expresia) *Nu ń-u la mădè sau nu-ń vini la mădè* = nu-mi vine la socoteală, nu se potrivește cu ceea ce vreau eu. *Nu-ń-u va buricu, nu ń-u la mădè* 416. — Din tc. *madde*.

Mădémi a. Mină. *Ăn nostru agru din Cășǫta mădemi ari.* Com. C. I. *Mădemi* n. loc. (Cupa). — Din tc. *madem*, (arom. *mădeme*).

Mădžún a. Magiun. *Mădžun di gătuńă* (de gutuie) ALR. 4042. | Un fel de medicament. — Din tc. *mağun*, (arom. *măğune*).

Măgár m. Măgar. *Lu odžă măgăr liri cacă* 7/24. *Tots treịl' măgar* 20/41 cf. 19/41, cf. 11/60. *Nu poati la măgar, dǫ la sămar* 399 cf. 857, 417. [Derivate: **măgárcă** f. = greutatea ce se atârnă la capetele usturei; **măgărlǫc** a. = măgărie. *Multu 'nvets dặ măgărlǫc* (prea multă învățătură dă în prostie) 504; **măgăritšár, măgărtšár** m. = cel care paște măgarii. Com. G. D.; **măgărǫtsă** (bg. *magaritsa*), **măgrătsă** f. = măgăriță; **măgărúș** m. = măgăruș;

măgărés, -ească adj. = măgăresc. *Prun măgăres* cf. p r u n]. — Din bg. *magare*.

Măgárcă
Măgărés, -ească adj.
Măgăritšár m.
Măgărlọc a.
Măgărọtsă f.
Măgărúș m.
Măgărtšár m.
} v. *măgar*.

Măghesníc m.
Măghesnítsă f.
} v. *maghịă*.

Măghíịă f. Descântec, farmec, vrajă. [D e r i v a t: **măghesníc** (bg. maghesnik) m. = vrăjitor; **măghesnítsă** (bg. magesnica) f. = vrăjitoare]. — Din bg. *magija*.

Măgrătsă f. v. *măgar*.

Maị adv. Mai. *Maị tšurbadžiị* 19/7 etc. *Maị... maị* (cu cât, cu atât, ca în fr. *plus... plus*). *Maị scots apa, maị fuzi apa*. Com. P. M. [Și: (Țârnareca) *ma* adv. cf. 19, 20/64 etc.]. — Din lat. *magis*, (arom. *ma*).

Măịăsóli f. Trânji ALR. 4189. [Și: **măịsoł, măinsol** m.]. — Din tc. *mainsyl*, (arom. *măịăsole*).

Máịcă f. Maică, mamă. Cf. m a m ă, m u m ă. *Maịcă, ịu-i múl'area mea?* 10/65. *Ună maịcă* 1/64. *Eị ghidi, maịcu!* 2/66. — Din bg. *majka*.

Maịdà f. N. loc. *Ăn Maịdà si ports tšus* 992.

Măịés vb. IV. Dau în ceva, asvârl, lovesc. *Măịà la smărets* 18/93. *Calu măịà la fẹtă* 40/2. [Și: **măịnés** vb. *Tsirẹ să măịnẹscă la lamńă;* 12/28. *Io... si măịnes* 17/43 cf. 20/43. **mọịnés** vb. IV. *Mọịneà bri mīlu* 7/34 cf. 13/34; **mọụnăs** vb. IV. ALR. 1969; **moụnés** vb. IV. ib. 2226, cf. 2227. D e r i v a t e: **măíri, măịníri** f. = lovire, dare]. — Din bg. *mahvam* (mbg. *maam*), aor. *mahnah*, (mbg. *manah*).

Măimún m. Maimuță. — Din tc. *majmun*, (arom. *măịmune*).

Măịnés vb. IV.
Măịníri f.
} v. *măịes*.

Măinsól m. v. *măịăsoli*.

Măíri f. v. *măịes*.

Măịsół m. v. *măịăsoli*.

Máịstur m. Meșter. *Io sam... și maịstur* 5/79. || Zidar cf. 413. [D e r i v a t e: **măsturíl'ă** f. (Țârnareca), **măịsturlọc** a. = meșteșug]. — Din bg. *majstor*.

Maịsturlọc a. v. *maịstur*.

Mal m. (sing.) Avuție, stare, avere. *Mālu meụ tot s-va la daụ* (toată averea mea o să vă o dau) 19/7 cf. 4/43, 23/43, 3/23. — Din tc. *mal*.

Mălcum adv. adj. Molcom. *Molcum cọni-i* (este tăciune învelit) 364. — Din bg. *mălcom*.

Mălétšcă f. v. *mletšcă*.

Mălicórnits pl. Mănuși la mână, mai lungi ca de obiceiu. ALR. 3352. — Derivat din *mọnică?*

Mălnés vb. IV. (Țârnareca). Arunc, asvârl cu ceva cf. m ă ị e s. *Tseł mălnì șu aụ pugudì draclu*

(acela aruncă și nemeri pe drac) 14/67. — Acelaș cu *măįnes*.

Mal' m. Maiu. *Si-ts dau̯ un mal'u* 12/50. [Derivat: **mă-l'utsǫs** (din *melitsă* + *mal'*) vb. IV. = bat mult, omor în bătăi. Com. T. P.]. — Din lat. *malleus*, *-um*, (arom. *mal'u̯*).

Măl'utsǫs vb. IV. v. *mal'*.

Mălvăįés vb. IV. Mestec în gură. *Tse să-u mălvăįes pǫnea 'n rost.* Com. C. I. [Derivate: **mălvăíri** f. = mestecare; **mălvăít, -ă** adj. = mestecat]. — Din bg. *melivo*, (dela *melja* « macin »).

Mălvăíri f. } v. *mălvăįes*.
Mălvăít, -ă adj. }

Mámă f. Mamă. *Am ună māmă* 6/11 cf. 1/III. — Din lat. *mamma*, *-am*, (arom. *mamă*).

²**Mámă** f. v. *mamcă*.

Mámcă f. Pipotă cf. *49. [Și: (rar) **mámă** f.]. — Din bg. *mamka*.

Mămudíe f. Mică monedă de aur. *Ąl' cusură ună mămudie ăn frunti.* [Și: **mumudíe** (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 41); **mumădíe** f.]. — Din tc. *mahmudye* (din timpul Sultanului Mahmud).

Mămúș m. Naș. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 45, 46). [Și: **mumúș** m. cf. 396. Feminin: **mămúșă** f = nașe].—Din bg. *mamuš*.

Mămúșă f. v. *mămuș*.

Mămúz a. (pl. *-zur*). Pintene. Com. P. M. — Din bg. *mamuz* (tc. *mahmuz*).

Mănă f. v. *mǫnă*.

Mănánc vb. I. Mănânc. (Apare sub trei forme): 1. (Oșani, Bi-rislav, Luguntța și Nânta) mănanc. *Si mănanc* 8/3. *Să-u mănănts* 10/19. *Găl'ină frisă mănancă* 27. *Si la mănăncă* 16/40 cf. 4/4, 9/9, 10/19, 5/28, 1/32, 4/32, 9, 13/32, 6/36, 16/40, 1/73, 9/78. | 2. Liumnița, Cupa, Huma) mancu. *Ca s-mi mănts, măncă-mi* 24/90. *S-mănc bu̯ău̯* 7/75. *Si măncă* 22/69. *Frati, nu mancă mearili* ib. cf. 7/33, 7/55, 5/74, 6/75, 2/76. | 3. (Țârnareca) mănc. *Păni si măncă?* 6/65. *Ăs lă măncu* 5/68. [Derivate: **măncári** f. = mâncare, bucate gătite, cf. 824, 396; **măncát, -ă** adj. (activ). *Sam măncat* (am mâncat) cf. 10/78. *Its măncăts* (ați mâncat) 4/55. Negativ: *ńimăncat, -ă* adj. = nemâncat. *Si-u ducă casă [feata] nimăncată* 30/39; **măncătór** m. = mâncator; **măncătúră** (pl. *-tur*) f. = mâncare. *Toati măncăturili* 8/50. Compuse: (cu pref.) **zămănánc, zămánc, zămánc** (ză + mănanc); vb. I. = încep să mănânc, (foarte des) fig. lovesc cu ceva, pălesc. *La zămăncǫ cu lĕmnu* 26/6 cf. 24/6, 12/12, 10/16; **nămănánc, nămánc** (după bg. *najaždam*, mbg. *najadam* vb. I. = satur, (refl.) mă satur. *Nu pǫti să la nămănăncă di pǫįni. Si nămăncără* (se săturară) 16/56, cf. 29/39, 22/32; **primănánc, primánc** (după bg. *prijadami se* mbg.

mi se prijadi) vb. I. = încep să am foame; **prinămânc** vb. I. = mănânc mai mult decât trebue; **dumănânc, dumânc** (după bg. *doĕždam*, mbg. *dojadam*) = mănânc tot, sfârșesc de mâncat (germ. aus-essen). *Ca s-l'a dumănănts peștil'* (...după ce vei fi mâncat peștii) 18/51. *Ca dumăncǫ* (după ce sfârși de mâncat) 19/51]. — Din lat. *mandūco, -are*, (arom. *măc*).

Mănár m. Amnar. *Nu ti bat di mănar* (nu-mi pasă de tine) 385. — Din lat. *manuarium*, (arom. *mînar*).

Mănăstír Numele unei mahalale în Nânta. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

²**Mănăstír** m. Mânăstire. *Vinit-au la .. mănăstiru* 5/61, cf. 4/II. — Din bg. *monastir*, (arom. *mînăstire*).

Mănát adv. Târziu. *Mănat nă sculǫm*. Com. V. J., (arom. *amînat*).

Mănátă f. v. *mǫnă*.

Manc vb. I. / **Mănc** vb. I. / **Măncári** f. / **Măncát, -ă** adj. / **Măncătór** m. / **Măncătúră** f. } v. *mănanc*.

Măncós, -oasă adj. v. *mǫncă*.

Mándal m. Zăvor, (la războiu) slobozitor. Se mai zice și p r i v ă r t a l' c ă. Com. T. P. [D e r i v a t: **măndălǫńă** f. = zăvor mai mare. Com. G. D.]. — Din bg. *mandalo*.

Mándala (numai în expresia) *Scandala-mandala până la domnu* *28.

Măndăljása N. loc. (Nânta).

Măndălǫńă f. v. *mandal*.

Măndărés / **Măndărǫs** } vb. IV. v. *mǫndru*

Mándžă (pl. *-džur*) f. Mâncare, bucate. *Ari pus utroavă mŭmă-ta ăn mandžă* 7/81, cf. 2/68. — Din bg. *manǧa*, (it.).

Măndzeáuă / **Măndzǫnă** } f. v. *mǫnz*.

Mănér m. v. *mǫnă*.

Mangál m. Mangal. Com. I. L. — Din tc. *manghâl*, (arom. *mîngale*).

Manía f. Liniște. (Când vrea să spună cineva ceva și este sgomot mare, atunci zice) *Ei, mania tots !* (acum liniște !) Com. T. P.

Mănicát adv. (Nânta). Dis de dimineață. *Mǫni tseari s-na sculǫm mănicat, s-nă dutsim la păzăriști* (mâine trebue să ne sculăm dis de dimineață, ca să mergem în târg). Com. H. I. ‖ Cupa, (Liumnița) în amurg, seara. Com. GH. T. In Oșani se zice **ąntimnicát** (din bg. *temno*), id. — Din *manĭco, -are*.

Mănicuritǫ se zice pentru fetele care nu sunt destoinice la ceva 227.

Mănisés vb. IV. v. *mănisut*.

Mănisút m. v. *măuǫ*.

Mănítšcă f. v. *mǫnă*.

Măntári f. plur. Ciuperci veninoase. *Măntarli nu sa buni di*

măncarea. Com. G. D. Burete mare. ALR. 6404. — Din gr. *μαντάρι*.

Măntrés vb. IV. (Ţârnareca). Mă uit, văd. *Măntreà* (vezi) 32/65. [Şi: (Oşani) *mutrés* (refl.) = mă uit. *Si nu ti mutreş* (să nu te uiţi). Derivate: **măntríri, mutríri** f. = privire; **măntrít, -ă, mutrít, -ă** adj. = privit. Compus (cu pref.) **zămăntrés** (ză + măntres) vb. IV. = încep să mă uit, mă uit puţin; *zămăntrì ăn sus* (se uită puţin în sus) 16/64; **zămutrés** (ză + mutres) vb. IV. id. cf. 8/72]. — Din sl. *mǫtriti*, (arom. *mutrescu*).

Măntríri f. v. *măntres*.

Mántše m. Nume propriu. *Menca lu pop Mantše* 3/XVI.

Măntšós vb. v. *mǫncă*.

Mănúşă f. v. *mǫnă*.

Mănzác
Mănzeáŭă f.
Mănzóc
Mănzǫnă } m. v. *mǫnz*.

Mar, -ă adj. Amar. [Derivate: **ąmnár** vb. I. = amărîsc ALR. 2112; **ąnmărát, -ă** adj. = amarît; ²**ąnmár** adj. = amar; **mărătúră** f. = amărăciune. *Cǫti mărătur am ąngl'itat* 891. **mărós, -oasă** adj. = amar. *Imaña-i bună, ma-i şi măroasă* 437. **mărătšúni** f. = amărăciune. Com. G. D.]. — Din lat. *amarus, -a, -um*, (arom. *amar*).

Mára interj. Măre. *Mara gripits-la curǫn* 17/18. *Măra nu dună tsela găilĕ* 10/50 cf. 25, 26/6, 15, 13/16, 7/24. [Şi: **mări** interj. *Mări mila* 6/11; **măre** interj. *Măre tu ieş?* 25/6, **mer** interj. 167. **moári** interj. 12/VII]. — Din bg. *more*.

Mărác m. v. *mrac*.

Mărăịu m. Cotoiu cf. 2/XVII. [Şi: **mărǫịu** m.].

Mărári f. v. *mar*.

Mărătsíni f. mărăcine. [Şi: **mărtsíu** m., **mărtsíni** f.]. — Din. lat. *marricīna, -am*, (arom. *mărătsine*).

Mărătšúni f.
Mărătúră } v. *mar*.

Măráz a. Dor, vrere 415. — Din tc. *maraz*, (arom. *măraze*).

Mărea f. Nume de oi. Com. G. D.

Mărdzeáŭă f. Mărgea şi încheetură la mână ALR. 2168. *Mărdzeaŭa di ŭocl'u* (pupila ochiului) ib. 25. — Din lat. *margella, -am*, (arom. *mărdzeao*).

Márdzine f.
Mărdzineáŭă f. v. } *marzini*.

Măre interj. v. *mara*.

Márea-Tichie Numele bisericii Sf. Dumitru în Nânta (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Măreájă f. Albeaţa la ochi. ALR. 1651. Pentru etim. cf. mreajă.

Márenu (numai în expresia) *Şarenu-marenu* (pestriţ, de toate culorile, bălţat). cf. *20.

Mărghés vb. IV. (Ţârnareca). Mânjesc, murdăresc, pătez. *Ăị mărghit* 32/65. [Derivate: **mărghíri** f. **mărghít, -ă** adj. = mânjit, murdărit].

Mărghinghiós m. Nume de plantă mirositoare. Com. H. I.

Mărghíri f. } v. *mărghes.*
Mărghít, -ă adj. }

Mári adj. Mare, în vârstă, bătrân. *Cunac mult mări* 20/39. *Lă marea mǫnă si ari* (se ține mândru). 428. [D e r i v a t: **inmărós, -ă** adj. = mândru, fudul 309. (arom. *mare*).

²**Mári** f. Mare. *Mărea neagră* 3/33. *La scoati uămu din mari* 17/77. — Din lat. *mare*, (arom. *amare*).

Mări interj. v. *mara.*

Mărít vb. I. (refl.) Mă mărit. *Cǫn na mărităm* 8/38. *Sor-sa si mărită* 24/64 cf. 3/84. || Fig. Pierd cf. 428, 398. [D e r i v a t e: **mărităr** f. cf. 9/49; **mărităt, -ă** adj. = măritat. C o m p u s (cu pref): **primărít** (pri + mărit, după bg. *prĕmăžvam se*) = mă mărit din nou. Com. I. L.]. — Din lat. *marīto, -are*, (arom. *mărit*).

Mărităr f. } v. *mărit.*
Mărităt, -ă adj. }

Mărlés vb. IV. (despre oi și capre) Mârlesc. *Uoili žăcătsară si mărlească.* Com. T. P. [D e r i v a t e: **mărlíri** f. = mărlire; **mărlít, -ă** adj. = mărlit]. — Din bg. *mărlja*, id, (arom. *mîrlescu*).

Mărlíri f. } v. *mărles.*
Mărlít,- ă adj. }

Mărmóruc m. Puiu de broască, mormoloc. *Apa tăcută ari mults mărmoruts* 347 cf. 373. [Și: **mărmórnic** m. *Apa zăvirită ari mults mărmornits*]. — Din mbg. *mramorok.*

Mărmurisés vb. IV. Incremenesc înlemnesc. [Și: **mermirisés** vb. Com. T. P.]. — Derivat din *marmură.*

Mărǫiu m. v. *marăiu.*

Mărós, -oasă adj. v. *mar.*

Mărșă f. Hoit, cadavru. *Si 'nvărtes corbil' că lă vrină mrășă.* Com. T. P. [Și: **mărșă** f.]. — Din bg. *mărša*, (arom. *mărșă*).

Mărsés vb. IV. (refl.). Mă spurc, mănânc de dulce. *Si mărses, ma si mănanc purtsel fris* (să mă spurc dar pentru purcel fript). 612. [D e r i v a t e: **mărsíri** f. = mâncare de dulce; **mărsít, -ă** = spurcat f i g. Turc, (spurcat). *Mărsit ăi* (este Turc) 372]. — Din bg. *mărsja.*

Mărsíri f. } v. *mărses.*
Mărsít, -ă adj. }

Mărsól'ă f. Muci. Cf. m u t s. Com. T. P. — Din mbg. *mărsoli*, id.

Márta Nume de vacă fătată marți.

²**Márta** f. Martie. *Ca Marta-i* (este schimbăcios) 377 cf. c u l u j e u. — Din bg. *mart*, (arom. *martsu* lat.).

Mártă f. v. *marts.*

Mărtălóg Orice animal slab, prăpădit. [Și: **murtălóg** Com. T. P.].

Martín Nume de bou fătat marți ALR. 5541.

²**Martín** (pl. *-ńur*) a. Pușcă sistem Martini. *Bam! cu martinu*

6/27. [Şi: **mărtíncă** f. id.]. Cf. mbg. *martin (martinka).*

Martínă f. v. *marts.*

Mártir m. Martor. *Cari ts-u martir* (cine ți-e martor). Com. C. I. — Din gr. *μάρτυρας*, (arom. *martir*).

Marts f. Marți. [Şi: **mártă** f. (Liumnița) ALR. 2401. [D e r i v a t e: **mărtínă** f. = numele boului fătat în ziua de marți, (prescurtat) **tínă** f. id., (fig.) = prost. 786; **mărtšóşcă** f. = nume de vacă fătată marția. Cf. l u n t š e, m e r t š i, d ž a n i, p e t s i, d u m i]. — Din lat. *Martis (dies)*, (arom. *marts*).

Mărtsíni f. v. *mărătsini.*

Mărtšǫs vb. IV. (refl.). Stau lâncezind, sunt lipsit de puteri, sunt ca și bolnav. *Di trei zǫli mărtšǫs* (de vreo trei zile tot stau lângezind). Com. G. D. — Din mbg. *mračasuvam.*

Mărtšóşcă f. v. *marts.*

Mărtšu Nume de câine. Com. N. T.

Márzină f. v. *marzine.*

Marzini (pl. *mǫrziń* și *mǫrdziń*) f. Margine. *Marzinea di cătun* 11/58. *La marzini* 5/23. *Al' flǫ mardzinea* (i-a dat de capăt). 423. *Au̯ lǫm din mardzini* (o luăm d'a capo) cf. 9, 13, 15, 16, 19/18. [D e r i v a t: **mărdzineáu̯ă** f. = pretext, ceartă. Com. P. M. C o m p u s: **zălămárdzinea** (ză + la + mardzini) = la o parte. *Mai̯ zălămardzinea di drum* 26/41. [Şi: **márzină** f., **márdzini** f. *Ună mărzini* 22/8 cf. 27, 28/6. *La marzini di cătun* 6/18]. — Din lat. *margo, -ĭnem*, (arom. *mardzine*).

Máşă f. Cleşte de prins foc. *Māşa* 1/20 cf. *51, 437. — Din tc. *maša*, (arom. *maşă*).

Máşala interj. Maşala cf. 7/70. — Din tc. *maşala.*

Mascarà adj. De râs, mascara. [D e r i v a t: **mascarlǫc** a. = lucruri de râs, necinstite. Com. G. D.]. — Din tc. *maskhara*, (arom. *măscără*).

Mascarlǫc a. v. *mascarà.*

Máscur adj. subst. m. Voinic, bărbat. *Bărbat stătù, ama mascur* (bine se ținu, ce mai voinic) 380. *Mascuru-i direcu la casă* (bărbatul este stâlpul casei) 422. — Din lat. *mascŭlus, -a, -um*, (arom. *mascur*).

Măseáu̯ă f. Măsea. *Mi doari măseau̯a.* Com. T. P. — Din lat. *maxĭlla, -am*, (arom. *măseau̯ă*).

Măslíncă f. Măslină. || P. a n a l. Numele unui soiu de castan, care face castane ca măslinele. Com. C. I. — Din bg. *maslinka*, (arom. *masină*).

Măsǫr. Egipt. Com. I. L. [Tot aici aparțin: **misírcă** f., (Țârnareca) **míscă** f. (bg. *misirka, miska*) = curcă; **misírcu** m. (refăcut după « misircă »), **míscu** m. = curcan cf. 3/33; **misirúc** m. = curcan. Com. I. L.; (Țârnareca) **mísur**

m. (tc. *mysyr* [bugdaje] = grâu din Egipt) = porumb. Com. I. L.]. — Din tc. *Mysyr*, (arom. *Misirire*).

Măstăgárcă f. v. *măstegarcă*.

Măstegárcă f. Bâtă. [Și: **măstăgárcă** f.]. — Din mbg. *vastegarka*.

Máști f. Maștehă, mamă vitregă *Ń-ăi̯ măști...* (îmi este mamă vitregă) 6/11. — Din sl. *mašteha*.

Măstráf a. Cheltuială, cf. a r d ž. Com V. J. — Din tc. *mastraf*.

Măsturíl'ă f. v. *mai̯stur*.

Máta f. Numele vacii născută marți. Cf. l u i̯ a, ń e r a, d ž o i̯ a, v i d a, s o b a. ALR. 5542. Nume de femee. Com. C. I.

Mătănítsă f. v. *mătinitsă*.

Mătási f. Mătase. *Fustan di mătasi* (rochie de...) 9/XVI cf. 82 cf. 26/40. — Din gr. *μέταξα (μετάξι)*.

Mátcă f. Matcă. regina albinelor. *Matca lu tseaști albini si pirdú*. Com. C. I. [Se mai zice și: **mátitsă** f. (bg. *matica*) ALR. 1680, 1687. *Coș fără matitsă* ib. 5463]. — Din bg. *matka*.

Mătcáp m. Instrument de găurit. *Du-la mătcapu s-la pruvulim tsista i̯eru* (adu mătcapul să găurim fierul). Com. C. I.

Mătés vb. IV. Murdăresc. *U ai̯ mătit* (ai murdărit-o) ALR. 3397. [D e r i v a t e : **mătitúră** f. = încurcătură, amestecătură. Com. I. L;. **răzmătés** (bg. *razmatja*) vb. IV. = murdăresc din nou; încurc. Cf. m ă t š c ă i̯ e s, m u r d ă r i s e s. —Din bg. mbg. *matam*. (bg. *mătjia*).

Máti Nume de vacă fătată marți. Com. T. P.

Mătícă (pl. *-tits*) f. Hârleț, ALR. 943, sapă îngustă, ib. 5038. — Din bg. *motika*.

Mătinítsă f. Lapte bătut după ce i s'a scos untul; arom. *δ* a l ă, 410. *Cuminicătura nu-i mătinitsă* 410, cf. 395. [Și: **mătănítsă** f.]. — Din bg. *matenica*.

Mátitsă f. v. *matcă*.

Mătitúră f. v. *mătes*.

Mătnic, -ă v. *mọtnic*.

Mătrítsă f. Plantă ierboasă lecuitoare. Femeile tinere care au prunci bolnavi mănâncă din această iarbă, cu credința că pruncii cari sug din țâțele lor se vor vindeca. Com. G. D. — Din bg. *matrica*.

Mats a. Maț. Com. G. D. — Din lat. *matia*, (arom. *mats*).

Mátsă f. Pisică cf. m ă r ă i̯ u, m ă r o i̯ u. *Ună matsă* 22/29. *Mătsu!* 8175 cf. 7/75. — Din bg. *maca*.

Mătšăi̯és vb. IV. Sdrobesc apăsând cu ceva, stâlcesc. Com. G. D. [D e r i v a t e: **mătšăíri** f. = stâlcire; **mătšăít, -ă** adj. = stâlcit]. — Din bg. *smačkvam*, id.

Mátšăz m. Nume de plantă. Com. H. I.

Mátšcă f. Joc de copii. (Se joacă la fel ca la Bulgari). Com. G. D. — Din bg. *mačka*.

Mătšcăįés vb. IV. (refl.) Mă mânjesc, murdăresc. *Nu ạntrats sub car, ca s-vă mătšcăits* (nu vă băgați sub car, căci o să vă murdăriți) ALR. 3209. [D e r i v a t: **mătšcăít, -ă** adj. = murdărit]. — Din bg. *mačkam.*

Mătšcăít, -ă adj. v. *mătšcăįes.*

Mătšcát, -ă adj. v. *mătšucă.*

Mátšchi f. pl. (La cal s. măgar) Cureaua ce se trece pe după picioarele de dinainte ale calului, ca să ție bine sămarul. *Puni-l' mătšchi lă cal s-nu-l' cadă sămaru.* Com. C. I. Din mbg. *mački.*

Mătšéş m. Trandafir sălbatec. Com. T. P., cf. dacor. *măceş.*

Mátsin vb. I. Macin. *Să nu matsiń* (să nu macini) 3/5. [D e r i v a t e: **mătsinári** f., **mătsinát, -ă** adj. = măcinat ; **mătsiníş** m. = grâul, porumbul pregătit spre a fi măcinat. Com. G. D.]. — Din lat. **machĭno, -are* (= machĭnari), (arom. *matsin*).

Mătsinári f. | **Mătsinát, -ă** | **Mătsiníş** m. } v. *matsin.*

Mătšits m. Plantă cu gust acrișor. Com. T. P.

Mătšọc m. Pisoiu. *Cătsọl' și mătšọts fatsi* (căței și pisoi naște) 3/29. — Din bg. *mačok*, id.

Mătsóşcă Numele vacii fătată marți.

Mătšúcă f. Măciucă cf. t š ă m u g ă, t ă p u z ă și c o l i d ă. [D e r i v a t: **mătšcát, -ă** adj. (din *mătšucat*) = mare. *Si fẹsiră mult mătšcati* (se făcură foarte mari) 4/29. *La noį găl'inili sa căt ună casă mătšcati* (găinile sunt mari cât o casă) 7/18 cf. 3/14, 17/79. *Mătšcati* n. loc. (Oșani)]. — Din lat. **matteūca, -am* (Pușcariu, *Tį* și, *Kį*, 53).

Măuṇọ f. Cusur, defect. *Flọ măuṇọ* (găsi cusur). [D e r i v a t e: **mănisés** vb. IV. = râd de un defect, râd de cineva, îmi bat joc; **mănisút** (pentru *mănisit?*) m. = batjocoritor. *Șa-i lucru, mănisutu mănisează* (așa este cel ce-și bate joc de alții, își bate joc de sine) 390 cf. 389]. — Din tc. *mahana*, (arom. *măhănă*).

Măzăricl'ă f. Măzăriche ALR. 5257. Cf. t r o s c ă t, cf. 1953.

Măznés vb. IV. Netezesc. Com. C. I. [D e r i v a t e: **măzníri** f. = netezire; **măznít, -ă** adj. = netezit; **măzọl** m. = om de nimic. Com. G. D.]. — Din bg. *maža*, (aor. *maznah*).

Măzníri f. | **Măznít, -ă** adj | **Măzọl** m. } v. *măznes.*

Mbălăšés vb. IV. v. *bal'ă.*

Mbet vb. I. v. *ạmbet.*

Mburọs vb. IV. v. *burọs.*

Mea pron. pos. v. *meụ*

Meáră (pl. *meari*). Şold. ALR. 2221, cf. 2229. cf. m e r.

[2]**Meáră** f. v. *mer.*

[3]**Meáră** f. Măsură. *Si-l' daį un chịutec fără meară* (să-i tragi o

bătaie fără măsură, sdravănă) 128. — Din sl. *měra*.

Meásă f. Masă. *Creaștits measa* (ridicați masa). *Ăscheril' ąų lară measa* 11/50 cf. 12/50. — Din lat. *mensa, -am*, (arom. *measă*).

Meástic vb. I. Amestec. *Meastic agru* (lucrez ogorul, îl sap pentru a doua oară). *La misticaș agru din Blatsa?* Com. I. L. [D e r i v a t e: **misticári** f. amestecare = prelucrarea unui ogor; **misticát** (cu negativul: **nimisticát**), **-ă** adj. = amestecat]. — Din lat. **mĭxtĭco, -are*, (arom. *ameastic*).

Médžă f. Mejdie, răzor între două proprietăți. ALR. 948, cf. m e g h i̯ a, m i g h i̯ u. — Din sârb. *medža*.

Medžít m. v. *midžit*.

Méghi̯a f. Mejdie între moșii, hotar despărțitură, șanț. ALR. 2544 cf. și 5068. *Meghi̯a-naltă* m. loc. (Ośani). — Din mbg. *megja* (mežda) cf. m e d ž ă, m i g h i̯ u.

Meglén. Numele ținutului cu acest nume. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, pp. 5—10.) [Și: **Meglín.** D e r i v a t e: **Meglenítsa** = nume de râu; **Megleníșta** = numele râului Meglenitsa (Ośani)]. — Din mbg. *meglen* (măglen).

Meglenîșta } v. *Meglen*.
Meglenítsa }

Meglín v. *Meglen*.

Mehehè... Strigătul caprei. ALR. 5338.

Méjluc a. Mijloc. *Un trindafil ăn mejlucu di ńari* (un trandafir în mijloc de miere) *13 cf. 10/15, 6/37, 17/69, *35. [Și: (Liumnița) **mi̯ăjlụăc** a. 5, 7/77, 3/73. D e r i v a t: **mijlucán** adj. subst. = cel de mijloc. *Mijlucānu frati* 3/7, 3/56, 19/7]. — Din lat. **mediolus locus*, (arom. *ńolğuc*).

Mel' m. Meiu 9/4. *gărnuts di mel'* 23/79 cf. 9/4, 9/21, 23/79, *mel'-răpes* (meiu arăbesc) (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). [D e r i v a t: **mel'ínă** f. = locul rămas după secerișul meiului. Cf. s i c ă r i n ă, ụ o v i ș ǫ n ă. Com. G. D. — Din lat. *mĭlĭum*, (arom. *mel'ụ*).

Mel' pron. pos. plur. de la m e ụ.

Mel'ítsă f. Aparat pentru curățitul bumbacului. [D e r i v a t: **mel'itsǫs** vb. IV = lucrez cu mel'itsa. Com. I. L.]. — Din bg. *mělica*.

Mel'itsǫs vb. IV. v. *mel'itsa*.

Memlechét a. Țară. *Tsista memlechet*. [Și: (des) **mimliehét** a. Com. N. T.]. — Din tc. *memleket*.

Menurósi N. loc. (Huma).

Mer m. Măr (pomul). *La flǫ și i̯el meru* (îl găsi și el mărul) 16/19. Feluri de meri: *mer i̯ărnăres, tumnăres* (măr de toamnă), *mer trăculat* (face mere mici și rotunde), *mer pitrofc* (măr de Sf. Petru), *mer fărinat* (face mere făinoase), *mer džăndži, mer bun, mer roșu, mer alb, mer cu gușă*, etc. [D e r i v a t e: (diminutiv) **mirtšóc**

m. = măr mititel. Com. G. D. **meáră** f. = fructul mărului. *Meară... di răzint* (măr de argint) cf. 15/49, 7/55]. — Din lat. *mēlum*, (arom. *mer*).

[2]**Mer** interj. v. *mara*.

Merà f. Miriște. ALR. 2560. — Din tc. *mera*, cf. arom. m i r e.

Merg vb. III. 1°. Merg. *Tega cu Dumuzu merg mǫnă di mǫnă* 1/IX. *Am un britš di pri ramură, ramură mearzi* (am un briciu care merge din ramură în ramură) *24. *Să merz* (să mergi) 24/4 cf. 16/78. || 2°. *Mearzi ploaịă s. mearzi* (plouă). *Nẹu mearzi* (ninge) 11/28 cf. *9. *Cǫn si meargă cărnats* (niciodată) 439. [Și: (Țârnareca) nerg vb. III. *Zlătarlu nearsi șu dără ună cloatšcă* 15/65. *Cătsè nu ner la siiri?* (de ce nu mergi...) 5/66. *Nirdzeaịchi casă* (mergând acasă) 4/68 cf. 4, 5/64, 2, 3/65, 5, 8/66]. — Din lat. *mĕrgo, -ere*, (arom. *ńergu*).

Meroslíf, -ă adj. Cu minte, care nu face nebunii. ALR. 11. — Din mbg. *miroslif* « liniștit ».

Mes m. Lună. *După nǫu meș* (după nouă luni) 2/94. *Pristi un mes di văcǫt* (peste o lună) 18/7 cf. 5/40, 4/58, 9/65. *Meșii* (la femei) periodul ALR. 4210. *Mesu-di-bă-gărodìtsa :* luna August ALR. 2414, cf. c u l u j e u̯. *An Mesuluị* n. loc. (Nânta). — Din lat. *mĕnsis, -em*, (arom. *mes*).

Métlă f. Un fel de floare mirositoare ca rosmarinul. Com. C. I. — Din bg. *metla*.

Métru m. Metru.

Metš m. (La argintări). Numele unui instrument. — Din bg. *meč*.

[2]**Metš** m. O parte a războiului de țesut. Com. C. I.

Métšcă f. Ursoaică. *Co vrină metšcă* 3/85. — Din bg. *mečka*.

Métur vb. I. v. *metură*.

Méturǎ f. Mătură. *Al' criscù metura* = i-a crescut barba, 362. *Metură măroasă* (din pădure); *metură albă* (de măturat locul de treierat) ALR. 3933. [D e r i v a t e: **miturítšcă** f. (dimin); **métur** vb. I. = mătur; *Si-u miturǫm casa ịundi hrănim bubi* B. 10. C o m p u s: (cu pref.) **izmétur** (iz + metur) vb. I. = mătur peste tot. *Ca si-u izmetur triușa, napcum si vin* (după ce voiu fi terminat de măturat curtea, apoi am să vin). Com. T. P.]. — Pentru etimologie cf. *Dacoromania*, VII, 128.

Méu̯, -a pron. pos. Meu, al meu. *Meu̯ fitšor tări ăị* (așa este băiatul meu) 5/21. *Meu̯ mal* (avutul meu) 4/23. [Și: (în Liumnița) *mịău̯, -a* pron. 12/73. Plur. *mel', mịăl'*. *Dǫ-ń l'a tǫl' cǫń astăz... ịo si-ts-l'a dau̯ mel' la tini?* (dă-mi câinii tăi astăzi, eu să-ți dau ție pe ai mei) 14/33 cf. 33/40, 12/73, 6/76. — Din lat. *meus, -a, -um*, (arom. *ameu̯*).

Mezè (pl. *-ur*). a. Mezel. *Mizeur, carni pǫni* 9/50. [Și: **mizè**

a. D e r i v a t: **mizilǫc**, (tc. *mezelyk*)]. — Din tc. *meze* (arom. *mizee*).

Mịáni f. Birt, han. Com. T. P. [D e r i v a t: **mịandžì** m. =hangiu, id.]. — Din tc. *meïhane*, (arom. *mihanee*).

Mic, -ă Mic. *Maị mica* [soră] 9/49 cf. 9/80. | S u b s t. Prunc. [D i m i n u t i v e: **micșél** adj. = mic, cf. 13/4; **mítšcut, -ă** adj. = mititel. D e r i v a t: **ńícură** f. = fărămitură. *Ńicură di pǫni* 14/51. (Diminutiv) **ńicuríșcă** f. Com. G. D. *Nitsi ună ńicurișcă* = absolut de loc 887], (arom. *ńic*).

Micșel, -ă adj. v. *mic*.

Miduụă f. Măduvă cf. m o z u c. *L'u scoasiră miduụa* 19/33 cf. 18/33. *Nu-l' tal'ă miduụa (muzocu)* (nu-i taie căpățâna) 394.—Din lat. *medŭlla, -am*, (arom. *meduă*).

Midžít m. Monedă de argint, de 20 piastri turcești. *Un midžit* 5/93 cf. 6/93. [Și: **medžít** m.]. — Din tc. *medžit*, (arom. *miğit*).

Migdán a. Maidan. *Leaụ migdan* (îmi iau vânt). *Și că lă migdan* 18/69 cf. *44. — Din tc. *megdan*, (arom. *migdane*).

Mighinghịós m. Plantă ierboasă ce crește prin grădini. Com. T. P. cf. m ă r g h i n g h ị o s.

Míghiụ prep. (Țârnareca). Intre *Am ună sădiri mighiụ doị ụamiń* (am o judecată între doi oameni) 13/65 cf. m e g h ị a, m e ž d a. — Din mbg. *megju*.

Migl'ínă f. Neghină. *Si si leagă migl'ina di grǫn*. — Din lat. **nĭg[e]līna, -am*.

Miịlém a. Alifie ALR. 4191. [Și: **milémi** f.]. — Din tc. *mehlem*, (arom. *mihleme*).

Miịúz m. Plantă mirositoare care se pune în mâncare. *Ạn carni si puni miịuz* ALR. 4073.

Mij vb. I. = v. *mijǫs*.

Mijǫs vb. IV. M i j e s c. *Nu durmì, saldi mijà* 17/19. [Și: **mij** vb. I. = clipesc din gene ALR. 2022 cf. 2024]. — Din bg. *mijam*.

Mil, -ă adj. subst. Drag, iubit. *Tsi staị ụa mări mīla?* 10/28. *E, bra mīluli* 12/2. *Cǫtsi bra miil' ụa pri gnoị șădets* (de ce stați aici pe gunoi, dragii mei) 18/29. [D e r i v a t e: **mílă** f. = dor, drag. *L'i ra ca di milă lu ạmpirătu feata* (împăratului îi era dor de fată) 4/34. **mílnic, -ă** adj. = drag, iubit, cf. 378; **mílnică** f. = iubită; **miluiés** vb. IV = iubesc, îmi este drag. *Mult ạụ miluịà* 2/11 cf. 19/80, 442, **miluíri** f. = iubire; **miluít, -ă** adj. = iubit]. — Din bg. *mil*.

Mílă f. v. *mil, -ă*.

Míl'ă f. Mie. *Ună mil'ă di lili* (o mie de lire) 10/29 cf. 2/16 etc. [Și: (Țârnareca) **ńil'ă** f. 10/42. — Din lat. *milia*, (arom. *ńil'a*).

Milémi f. v. *miịlem*.

Mílnică f. v. *mil*.

Mil'ínă f. v. *mel'*.

Mil'oáră f. Mioară, oaie care a fătat pentru întâia dată. *Tsista*

timp am ună sută di mil'oară (în anul acesta am o sută de mioare). Com. G. D. *mil'oară di doi̯ ań* ALR. 5333. *mil'oară di trei̯ ań*, ib. 5334. [Derivat: **mil'ór, m'lor** m. = miel în anul al doilea, id.]. — Din lat. **agnĕlliŏla*, *-am*, (arom. *ml'oară*).

Mil'ór m. v. *mil'oară*.

Milui̯és vb. IV. v.

Miluíri f. } v. *milui̯es*.
Miluít, -ă adj. } v. *milui̯es*.

Mimlichét a. v. *memlechet*.

Mindér a. (Țârnareca). Mindir. Com. V. J. — Din tc. *minder*, (arom. *mindere*).

Minés vb. IV. Schimb. [D e r i v a t e: **miníri** f. = schimbare; **minít, -ă** adj. = schimbat. C o m p u s: (cu pref.) **răzminés** (bg. razmĕna) vb. IV. = schimb. *S-nă-li răzminim lucrăli* (să ne schimbăm lucrurile); **izmeáni** f. pl. = izmene. *Scoati izmeanili* 9/19 cf. 962; **izminúșcă** f. (dim.). Com. G. D.]. — Din bg. *mĕnja*.

Minghíș m. Cercel de ureche 445. [D e r i v a t e: **minghi̯șárnic** m. = lanț de cercei. *Meu̯ minghișarnic ăi̯ di răzint* (lanțul meu este de argint). Com. I. L. **minghi̯ușárcă** f., **minghișátă** f. = nume de oaie cu bărbia lăsată. ALR. 5328. Com. T. P.]. — Din tc. *menguš*, (arom. *ming'uș*).

Minghișárnic m. } v. *minghiș*.
Mingišátă f. } v. *minghiș*.
Minghi̯ușárcă f. } v. *minghiș*.

Miníri f. v. *mines*.

Minít, -ă adj. v. *mines*.

Mínlet a. (Țârnareca). Lume, oameni. *Tot minletlu si priurdină* (toată lumea trecu pe dinainte...) 3/67. — Din tc. *millet*.

Mínt vb. IV. (rar) Mint, (mai des) *mintšun*. — Din lat. *mĕntio,-īre*.

Mintés vb. III. Amestec, mestec. *Mintea-l' lă bou̯ neac ticfă cu trătsă* (amestecă-i boului puțin dovleac cu tărâțe). Com. G. D. [D e r i v a t e: **mintíri** f. = amestecare; **míntít, -ă** adj. = amestecat. D e r i v a t: **dizmintés** vb. = descurc]. — Din paleosl. *mętǫ* (inf. *męsti*), (arom. *mintescu*).

Mínti f. Minte, gând. *Aș zitsę ăn minti* (își zicea în minte) 4/26 cf. 361, 813. — Din lat. *mens, mĕntem*, (arom. *minte*).

Míntšun vb. I. Mint. *Na mintšunǫ* 8/18 cf. 443. [D e r i v a t e: **mintšunári** f., **mintšunát, -ă** adj. C o m p u s: (cu pref.) **zămíntšun** (ză + mintšun), (mbg. *zalažam*) vb. = înșel puțin înșel. *S-mi duc si-l zămintšun muraru* 11/72; **mintšúnă** f. (<lat. *mentio, -ōnem*) = minciună. *Mintšuń să-l' spunim* 20/93. **mintšunós, -oasă** adj. = mincinos. *La mintšinoș* 3/5]. — Din lat. *mentiōno, -are*, (arom. *mintšunedzu̯*).

Mintšúnă f. } v. *mintsun*.
Mintsunári f. } v. *mintsun*.
Mintšunát, -ă adj. } v. *mintsun*.

Mintšunós, -oasă adj. v. *mintšună*.

Minút, -ă adj. Mic. *Fitšoril' minuts* (copiii mici). Com. T. P. [D e r i v a t: **minutšǫs** m. plur. = lindină. Com. C. I.]. — Din lat. *mĭnūtus, -a, -um,* (arom. *minut*).

Minutšós, -oasă adj. v. *minut.*

Mir vb. I. (refl.) Mă mir. *Zuu̯a lantă si mirară* (ziua cealaltă se mirară) 20/64 cf. 110. [Și: (Țârnareca) **ńir** vb. I. *Tsarlu si ńiră* (țarul se miră). D e r i v a t e: **mirári (ńirári)** f. = mirare, uimire. *Tsarlu ăi̯ră la mari mirari* 13/65; **mirát, -ă (ńirát, -ă)** adj. = mirat, uimit. *Eștšă tăntu ńirat* (ești așa de mirat) ib.]. — Din lat. *mīro, -are,* (arom. *ńir*).

²**Mir** a. Mir cf. 181. — Din bg. *mir.*

Mirác m. Inclinațiune, plăcere, dorință mare, pasiune, mânie. *Di māri mirac* (de multă pasiune ce aveau) 19/79. *Tures mirac* (îmi intră la inimă, mă îndrăgostesc, mă amorezez). *I̯a veà turit mirac ăn tsela* (ea se amorezase de acela) cf. 21/65. [Și: **miráchi** f. 5/12. D e r i v a t: **mirăclíi̯ă, miriclíi̯ă,** adj. = îndrăgostit. *Ra mult mirăclii̯ă pi featǎ* 33/51]. — Din tc. *merak* (arom. *mirake*).

Míráchi f. } v. *mirac.*
Mirăclíi̯ă adj. } v. *mirac.*

Mirám a. (rar). Ințelegere. *La nibunu nu-l' tsi da miram di cǫt cu mulamea* (la omul rău nu-i se dă să înțeleagă decât cu binele) 388.

Mirándžă f. Un fel de arbore cu frunza mică. *Mirandžǎ multǎ ari ăn Scrăca-di-bărtan.* Com. H. I.

Mirári f. } v. ²*mir.*
Mirát, -ă adj. } v. ²*mir.*

Miráz a. Partea de moștenire. *Tsista agru ń-u miraz di la tati.* Com. H. I. — Din tc. *miras,* (arom. *miraze*).

Mirdžán m. Mărgean, mărgea. *Mirdžań vinăts.* Com. T. P. — Din tc. *merğan,* (arom. *mirğane*).

Mirés vb. Măsor. *Mi duc să-u tser tšutura să li mirim midžitsil'* (să măsurăm megiții) 6/93. [D e r i v a t e: **miríri** f. = măsurare; **mirít, -ă** adj. = măsurat]. — Din bg. *mĕrja.*

²**Mirés** vb. IV. (Țârnareca), Ochesc, nemeresc. *Acu pot si miresc* 39/65. *I̯u mireà, colo pugudeà* (unde ochea, acolo nemerea) 11/67. [D e r i v a t e: **miríri** f. = ochire; **mirít, -ă** adj. = ochit]. Cf. m i r e s.

Miriclíi̯ă f. v. *mirac.*

Mirimét a. Reparațiune. Com. I. L. — Din tc. *meremmet,* (arom. *mirimete*).

Mirindári f. v. *mirindu.*

Miríndi f. Vremea de gustare de după masă, între orele 4 și 5; p. ext. gustarea de după masă, *Pǎn la mirindi* 6/91. [D e r i v a t e: **miríndu** (< lat. *merĕndo, -are*) = gust, mănânc în vremea de « mirindi »; **mirindári** f. = gustare]. — Din lat. *merĕnda, -am,* (arom. *mirinde*).

Miríndu vb. I. v. *mirindi.*

Miríndz vb. I. (despre vite). Mă odihnesc pe la miezul zilei și,

în general, peste zi. *Uoili lu Şopca mirindză la apa-ratsi.* Com. H. I. Com. G. D. [D e r i v a t e: **mirindz** m. = locul unde se odihnesc vitele pe la amiazi și peste zi ALR. 5592. *Boil'i nu sa işqts ancă din mirindz.* Com. H. I. *mirizu-vecl'u* = n. loc. (Huma). Com. T. P., *mirindzu-mari* (Oșani]. — Din lat. *merīdio, -are*, id., (arom. *amirindzu*).

Miríri f. v. *mires.*

²**Miríri** f. v. *mires.*

Mirislífcă f. v. *miruses.*

Mirít, -ă adj. v. *mires.*

²**Mirít, -ă** adj. v ²*mires.*

Mírizmă f. v. *miruses.*

Mírnic, -ă adj. Liniștit. Com. T. P. — Din bg. *mir.*

Miról, -ă adj. Unul care are picioarele crăcănate ALR. 2232.

Mirtšọc m. v. *mer.*

Míru-ejului N. loc. (Cupa).

Mirusés vb. IV. Miros. *La iel miruseaşti la bătizat uom* (îi miroase a om botezat) 8/80 cf. 202. [D e r i v a t e: **mirusíri** f., **mirusít, -ă** adj.; **mirislífcă** (bg. mirislivka), **miruslifcă** f. = iarbă mirositoare, pălcrană, părangină. Com. G. D.; **mírizmă** f. (bg.) = miros. C o m p u s: (cu pref). **ạnmirusés** (ạn + miruses) vb. = miros. (negativ) **niănmirusit, -ă** adj. *Un lucru niănmirusit cari la tureaşti* (cine leapădă un lucru nou-nouț, neatins) 815. **prumirusés** (pru + miruses) vb. IV. = dau miros, umplu de miros, mirosesc de departe. *Tseastă chitcă toată udaia ạu primirusì* (această floare a umplut de miros toată camera). Com. I. L.]. — Din mbg. *mirisam* (gr.), (arom. *añurdzescu*).

Mirusíri f.

Mirusít, -ă adj. } v. *miruses.*
Miruslífcă f. }

Miş în jocul de copii *miş-turtuliş* Com. V. J. — Din bg. *miš.*

Míşa Nume de fântână (Oșani).

Misál'ă (pl. *-sọl*) f. Față de masă. Com. GH. T. — Din gr. *μεσάλι* (lat.), (arom. *misale*).

Míscă f. } v. *măsọr.*
Míscu m. }

Mişín m. Piele. *Prigač di mišin* (șorț de piele) ALR. 6578. — Din tc. *mešin*, (arom. *mişine*).

Misírcă f. }
Misírcu m. } v. *măsọr.*
Misirúc m. }

Mislés vb. IV. Gândesc, pomenesc. *Misleà di cọń, leats tuiaga* (când pomenești de câini, ia-ți toiagul) 147. [D e r i v a t e: **mislíri** f. = gândire, gând, pomenire, *Ună misliri, Surla si sculọ di casă* 4/II; **mislít, -ă** adj.]. — Din bg. *mislja.*

Mislíri f. } v. *misles.*
Mislít, -ă adj. }

Misticári f. } v. *meastic.*
Misticát, -ă adj. }

Mistríịă f. (La zidărie). Mistrie, ALR. 3790. — Din gr. *μυστρί*, (arom. *mistrie*).

Mísur m. v. *măsọr.*

²**Mísur** a. Strachină de pământ, blid. *Dọu misur* 2/47. *Misur di*

fărină 16/29. — Din lat. *mensūra, -am* (arom. *misur*).

Mitáńă (pl. *-tọń*) Mătănie. Com. GH. T. — Din bg. *metanie.*

Mitércă f. Plantă cu floare roșcată: *mitercă sivă, albitšoasă, roșcată* ALR. 5477.

Mitíli f. Gălbează, boală la oi (ALR. 1656), la viță (ib. 6117). *Toati sa loși... di mitil'* 2/88. [Și: **mitíl'**. Derivat: **mitil'ós, -ă, mitil'íf** adj. = bolnav de ficat. Com. GH. T.]. — Din bg. *mitil.*

Mitíl'if, -ă } adj. v. *mitil'.*
Mítil'ós, -ă }

Mitirés vb. IV. Distrug, nimicesc. Com. T. P. — Din bg. *mitirja.*

Mitiríz a. Meterez. Com. I. L. — Din tc. *meteris*, (arom. *mitirize*).

Mítšcu vb. I. Mișc. [Compus: (cu pref.) **zămítšcu** (ză + mitšcu) = mișc, (refl.) mă mișc. *Nu pot s-mi zămitšcu di loc* cf. 10/52.

Mítšcut, -ă adj. v. *mic.*

Miturítšcă f. v. *metură.*

Miuréz vb. I. Miorlâiu ALR. 1137.

Miúrz Plantă mirositoare, ce se pune în bucate. Com. C. I.

Mizè m. } v. *meze.*
Mizilọc a. }

Mlătscărés vb. IV. Mănânc cu sgomot. *Mlătscăreș ca porc* ALR. 2103. — Din mbg. *mlackam.*

Mlăznítsă f. Oaie care dă lapte. *Du-ti tu cu mlăznitsili* 10/3 cf. 376. [Derivat: **mlăznítšăr** m. = păstor de oi s. de capre care dau lapte]. — Din bg. *mlăznica.*

Mlăznitšár m. v. *mlăznitsă.*

Mleátšcă f. v. *mletšcă.*

Mlecár m. Berbece de trei ani. Com. G. D. — Din mbg. *mlĕkar*, id.

Mlétšcă f. Buruiană ALR. 5173. *Mletšca u mănancă l'epurii*, ib. [Și: **mleátšcă** f. Com. G. D.; **mălétšcă** f. Com. T. P.]. — Din bg. *mlečka.*

Ml'ór m. v. *mil'oară.*

Mo adv. v. *cmo.*

Moáli adj. Moale. *Mọna ạl' deadi di moali* 23/41. *Seac di moali viseaști* (= nasu) *55. [Derivate: **mulámе** f. = bine, vorbă înceată. *La nibun nu-l' tsi da miram di cọt cu mulamea* (omului rău nu i se poate da a înțelege decât cu binele, domol) 388; **molác, mulác,** adj. = moale. *Mult mulac fitšor ieș.* Com. I. L. Compuse: (cu pref.) **zămoáli** (ză + moali). adj. = moale. *Cujuretsil' l'a fac mai zămol'*, B. 11. *Frunză mai zămoali* ib. 3; **ạnmol'** vb. I. = înmoiu, topesc. *Si-ń tsi ạnmoal'ă coastili* 9/33. *Au ạnmoal'ă*, B. 4. *Si 'nmul'ọ vreamea.* Com. H. I.; **ạnmul'ári** = f. înmuiere, topire, id.; **ạnmul'át, -ă** adj.]. — Din lat. *mŏllis, -e*, (arom. *moale*).

Moáră (pl. *morur*) f. Moară. *Tsela di sub moară* (=dracul) 363 cf. 438, *53, 6/XVII. *Moara-*

disupra, *-dijoasa*, în Huma); (*-di la vir*, *-din Petuc*, *-dila Pupuńa* în Oșani); (*-la Ghiolma*, *-Sibia*, *-l-Desi*, *-l-Iti* în Cupa); (*-di-cătun*, *-di-bătańă* în Lugunța). [D e r i v a t: **murár** m. = morar 5, 6/13; **moarítšcă** f. (dimin.)]. — Din lat. *mŏla*, *-am*, (arom. *moară*).

Moárdză f. Organul genital la bărbați.

Moári interj. v. *mara*.

Moarítšcă f. v. *moară*.

Moárti f. Moarte. *Moartę nu ubidești că-i bun* (moartea nu se uită dacă este bun) 2/1. — Din lat. *mŏrs -tem*, (arom. *moarte*).

Moáscă f. Catâr. *Al'-(tsi) fitară moștli* (i-au fătat catârii) 358. [Și: **máscă** f.]. — Din bg. *măska*.

Módicmo adv. v. *cmo*.

Moglă f. Negură, ceață. Com. G. D. — Din bg. *măgla*.

Móia
Móia-moia } adv. v. *cmo*.

Moină f. v. *monă*.

Moinés vb. IV. v. *măies*.

Móini adv. Mâine. [Și: **moni** adv.; **móinista** adv. = a doua zi, ziua următoare; **montiza** adv.; *Montiza dimineatsta* (a doua zi dimineața) 17/41 cf. 3/34, 10/69. C o m p u s e: **póimoini, póimoni, púimoni** adv. = poimâine; **poimoinista, puimoinista,** adv. = poimâine, a treia zi 5, 4/20 (în Oșani), **poimontiza, puimontiza** adv. *Ier l'-u deadi și puimontiza l'-u lo* (ieri i-o dădu și după două zile i-o luă). Com. I. L.]. — Din lat. *mane*, (arom. *mîne*).

Móinista adv. v. *moini*.

Molác adj. v. *moali*.

Moléts m. plur. (Liumnița) Insectă, m o r a r. Com. P. M. [Și: **molítsă** f. (Liumnița), **muleáti, muleátsă** f. (Oșani) = molie. Com. G. D.]. — Din bg. *molec*, (arom. *mul'itsă*).

Molítsă f. v. *molets*.

Mónă f. v. *monă*.

Monă f. Mână. *Merg monă di monă* 1/IX, cf. 4/XIV. *Să puń moń pri tots trei* 16/94. *Al' vini di monă* (se pricepe la orice, cf. bg. *mu idi ot răkà*) 432. *La marea monă si ari* (se ține mândru, fudul). *Prima monă* = calitatea întâi, B. 5. [Și: (Lugunța, Cupa) **mónă** f. 17/73, 4/77, 7/77, 14/77, 17, 18/55, 8/56. **moină** f. *Cu moina ta s-la dișl'iz* 14/11 (plur. *moini* 15/55). (In Țârnareca) **mănă** (pl. *măń*) f. 12/68. D e r i v a t e: f. **mănátă** f. = cât se cuprinde într'o palmă 433; **mănér** m. = mănerul casei. Com. I. L.; **mănúșă** f. = măner, coadă de apucat, de ținut. *Grăntšaru iundi va, cola u puni mănușa* 983 cf. *50. *Nu vez fitšoru pri mănușa di arat?* (... la coada plugului?) 7/70 cf. 370; **mănítšcă** (**monítšcă**) f. (dimin.). (La plug) coarnele plugului (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51)]. — Din lat. *manus*, *-um*, (arom. *mînă*).

Mónčă f. v. *mǫncă*.

Mǫnca adv. (de timp). Inainte, mai înainte. (Atestat numai de Wgd. 33; eu nu l-am putut întâlni și nici în texte nu apare. — Este același cu istror. *mắc'e* din *mai ainte*.

²Mǫncă f. Trudă, cazną. *Sam ăn mari mǫncă* 1/76 cf. 2/15, cf. 17/38. *Ń-u mǫncă s. ăń si feasi mǫncă di* (mi-e dor, doresc). *Mult l'-u mǫncă* 8/58 cf. *Al' si feasi mǫncv di tată-su* 17/38. [Și: **mónčă** f. Derivate: **măncós, -oasă** adj. = greu, anevoios. *Măncos lucru* (lucru greu) 25/94. *Măncos o mănancă* (o mănâncă greu) B. 7, cf. 408, 994; **măntšǫs** vb. IV. (refl. din paleose *mǫčiti*) = mă trudesc, mă căznesc. *Mult aș si măntšǫ* 3/IV. *Nu ti măntšeà* 17/55. *Mi măntșǫs* 13/16. *Mi măntšǫi* 25/51]. — Din paleol. *mǫka*.

Mǫndru, -ă adj. Cu minte, înțelept. *Stoi mǫndru nu luzà* (stai bine s. cu minte, nu fă prostii). Com. C. R. [Derivate: **măndărés** vb. (refl.)=mă mândresc, umblu umflându-mă în pene; **măndărǫs** vb. (refl.) = mă mândresc]. Com. N. T. — Din bg. (dial.) *măndrŭ* (мѫдрѫ).

Mǫni adv. v. *moini*.

Mǫnică f. Mânecă. *Mǫnica di cămeașă*. Com. C. I. — Din lat. *manĭca, -am*, (arom. *mînică*).

Mǫnítšcă f. v. *mǫnă*.

Mǫntiza adv. v. *moini*.

Mǫnz m. Mânz. *Iapa fęsi doi mǫnz* (iapa fătă doi mânzi) 6/28. [Diminutiv: **mănzóc** m. **mănzác** m. ALR. 1106; **măndzeáuă, mănzeáuă** f. = iapă costrușă (tânără) neînvățată la tras. ALR. 1098; **măndzǫnă, mănzǫnă** f. = nume de plantă mirositoare. Com. G. D.] (arom. *mîndzu*).

Mor vb. IV. Mor. *Sam mort* (am murit) 2/34. [Derivate: **muríri** f. = murire; **mort, -ă** (lat. *mortuus, -a, -um*) adj. = mort. *Birleatsi mort* 1/39. *Ni ghiu, ni mortu* (nici viu, nici mort) 15/69; **mort** m. = mort. *Ișǫts morts să antră ghii* 32/18. *Al' pusiră mǫnă di mort* 367. **Murtătšúni** f. = mortăciune]. — Din lat. **mŏrio, -īre* (= mŏrior), (arom. *mor*).

Morc adj. Vânăt cf. mrăcă. ALR. 3403. [Derivat: **mórcăv, mórcuv** adj. = vânăt deschis; **mórcu** (pl. *morchi*) = vânăt. *Roșii ili morchi* (roșii ori vinete) 4/XI]. — Din bg. *mrăk*.

Mórcăv, **Mórcu**, **Mórcuv** } adj. v. *²morc*.

Mors a. Post. *Morsu di crăčun* (câșlegi, dulcele Crăciunului ALR. 604. Cf. mărses.

Mort m., **Mort, -ă** adj. } v. *mor*.

Moș adj. Bătrân. *Un dead moș* 3/60. *Uom moș* (om bătrân) 1/16. Cf. 34/18, 4/57. || Subst. Moș. *Tsela moșu* (pe moșul acela) 14/34.

Moşl'ă vizură ari 26/64. [Feminin: **moáşă** f. = bătrână. *Babă moaşă* 1/70. *Aş rau ună uară un moş şi ună moaşă* 1/28 cf. 6/28. Derivat: **muşeátsă** f. = bătrâneţe. ALR. 2275].

Moscă f. v. *moască*.

Most m. Must. Com. T. P. [Şi: **must** m.]. — Din lat. *mŭstum*, (arom. *mustu*).

Motnic, -ă adj. Turbure. *Motnitsa tšeşma* (fântâna turbure) 25/32. [Şi: **mătnic, -ă** adj.]. — Derivat din bg. *mătеn*.

Mótšcă adj. Ud până în piele. *Motšcă sam* (sunt ud până în piele) 735. [Şi: **mótšcu** m. = cel care se pişă noaptea în aşternut. Derivate: **mutšáră, mutšári** (bg. močar) f. = baltă. *Ună mutšari* 17/8. *Mutšară di ploaiă* 10/60 cf. 755, 10/64; **mutšărlíf** adj. = jilav, mlăştinos. ALR. 5060]. — Din mbg. *močko*.

Mótsi adv. v. *cmo*.

[2]**Mótsi** (la vite) Strigăt de chemare, de oprire, de îndemn la mers.

Móu Puf ce rămâne pe pielea unei pasări, după ce a fost jumulită de pene. Com. T. P.

Mounăs vb. } v. *măies*.
Mounés vb. }

Mózăc m. v. *mozuc*.

Mózuc m. Măduva, creer. Cf. meduă. *Mozăcu di cap* (creerul din cap) 16/72 cf. 6/13, 7/30. [Şi: **mózăc** m.].—Din bg. *mozăk*.

Mrac m. Amurg, cf. mulă. *Cari ăntunică, ăn mrac...* (dacă întunecă în amurg) 5/68. *Ăn mrac si fatsi* (amurgeşte). [Şi: **mărác** m. *Con cadi măracu* ALR. 2384]. — Din bg. *mrak*.

Mrăcă adj. (despre oaie). Albă la corp şi numai la cap de coloare închisă, fără a fi neagră. Com. I. L. cf. mrac. *Ună uaiă mrăcă* 4/67.

Mrăşă f. v. *mărşă*.

Mreájă f. Pieliţa de pe miez, la fructe. ALR. 6087. Cârpă mai mare, de mătase, de pus pe cap. Com. GH. T. [Şi: **mrejă** f. = mreajă de prins peşti. *La pusi la mrejă* 2/28]. — Din bg. *mrěža*.

Mreáncă f, Mreană. Com. T. P. — Din mbg. *mrěnka* (mrěna) id.

Mrejă f. v. *mreajă*.

Mu adv. v. *cmo*.

Muc m. v. *muts*.

Mucăiés vb. IV. Mugesc. Com. P. M. — Din bg. *mukam*.

Muchéş m. Un fel de arbore mai mic cu fructe roşii şi de formă lungueaţă. Com. I. L. [Derivat: **muchéşă** f. = fructul].

Muchéşă f. v. *mucheş*.

Mucl'ă f. Muche. *Mucl'ă di cutsot* 13/43, cf. tăl'ător. — Din lat. *mut[ŭ]lus, -um*, (arom. *muclé*).

Mucós, -oasă adj. v. *muts*.

Mucuiés vb. IV. Amuţesc. *Mucuiaşti, nu poati si pricajască* ALR. 2086. Gânguresc (despre copilul mic). ib. 2663.

Múgure (pl. *-gur*) f. Mugur, ALR. 970. cf. a n m u g u r o s.

Muhlizoń (pl.) Mucegaiu cf. m ū l ă. *Ruguzinili dau muhlizoń, ără tseaști muhlizoń fac ziian la bubi* (rogojinele fac mucegaiu, iar acest mucegaiu..) B. 3. — Derivat din *muhlid*, acesta din bg. *muhla*, (arom. *muhlă*, *muhlid*, după *muced*).

Muhăbét a. Convorbire, conversație. *Mult vă li vets muhăbeturli* (stați în bune relațiuni) 401. — Din tc. *muhabet*, (arom. *muabete*).

Muhtár m. Perceptor. — Din tc. *muhtar*, (arom. *muhtar*).

Múit, -ă adj. v. *mult*.

Múlă f. Amurg. ALR. 2382, cf. m ă r a c.

[2]**Múlă** f. (Țărnareca și Huma). Catâr, cf. m o s c ă. Com. I. L.

Mūlă f. Mucegaiu cf. m u h l i z o ń. Com. T. P. [Și: **múliă** f.]. — Din bg. *muhla*, (arom. *muhlă*).

Muláe adj. } v. *moali*.
Mulámi f. }

Mul'ăreáști adv. } v. *mul'are*.
Mul'ărés, -eascä adj. }

Mul'ári f. Muiere, nevastă. *Mul'area nu mi pridună* (nevastă-mea nu mă primește) 5/35. *Mul'ari, ieș* 3/30. [D e r i v a t: **mul'ărés, mul'urés, -eascä** adj. = muieresc. *Mul'irească, (parti)* = partea sau locul destinat la biserică pentru femei. Com. G. D.; **mul'ăreáști, mul'ireáști** adv. =femeiește; **mul'ărími** f. = muieret. D i m i n u t i v e: **mul'ărútš** = muieratec; **mul'ărúšcă, mul'ărútšcă** f. = muierușcă. *Ună mul'ărușcă* Com. I. L.)]. — Din lat. *mŭlier, -ērem*, (arom. *mul'are*).

Mul'ărími f. }
Mul'ărúșcă f. } v. *mul'ari*.
Mul'ărútšcă f. }

Muldzáš m. v. *mulg*.

Muleáti m. v. *molets*.

Muleátsă f. v. *mol'itsă*.

Mulg vb. III. Mulg, (fig) storc. *Si-ts mulg ună găleată di lāpti* 6/32. *Că uoi mlăznitsă nă mulg* 376. [D e r i v a t e: **múlziri** f. = mulgere, stoarcere; **muls, -ă** adj. = muls; **mulzáș, muldzáș, mulgătór,** m. = păstorul care mulge oile, mulgător; **mulzárcă** f. = capră din a cărei lapte se hrănesc păstorii; **mulzor** (pl.) = oi cu lapte. ALR. 5361; **mulzárnic** a. = locul unde se mulg oile]. — Din lat. *mŭlgeo, -*ĕre*, (arom. *mulgu*).

Mulgătór m. v. *mulg*.

Múliă f. v. *mūlă*.

Mul'írés, -eascä adj. v. *mul'ari*.

Mulítfă f. Rugăciune, botez. *Di la mulitfă nu-i priminit* 593. — Din bg. *molitva*.

Múls, -ă adj. v. *mulg*.

Mult, -ă adj. Mult. *Mult's argats* 16/5. *Pāri multi* 6/38. *Mul'ts uamiń tăltšoră* 19/93. || Adv. Foarte. *Mult māri*, (foarte mare) 20/39. *Mult ń'ăi bun* (= mi-e foarte bine) 8/2. [Și: **mul't, -ă** ALR. 317; **muit** ib. Plur. și *mul'ts*, *muits*

ALR. 317. *Ai la muịts añ si da Domnu* ALR. 1726. Compus: (cu pref.) **zămult** (ză + mult) adj. = mult; *Maị zămulti or,* B. 11. Derivat: **multsǫmi** f. = mulțime; **(an)multsǫs** vb. IV. înmulțesc]. — Din lat. *multŭs, -a, -um,* (arom. *multu*).

Mul't, -ă adj. } v. *mult.*
Multsǫmi f.
Multsǫs vb. IV.

Mulzár m. } v. *mulg.*
Mulzárcă f.
Mulzárnic a.
Múlziri f.
Mulzǫr (pl.)

Múmă f. Mamă. *Poati trăi muma* 621. *Picat tse suptsiș laptili mumă-taị* 537 cf. 7/8, 1/79. [Plur. *mumi* și *mumǫñ.* Com. G. D.]. — Pentru etim. cf. mamă, (arom. *mumă*).

[2]**Mumă** f. (la femei). Vintricel. ALR. 2213.

Mumădíe f. v. *mămudie.*

Mumés vb. IV Momesc. [Compus: (cu pref.) **zămumés** (ză + mumes) vb. IV. = încep să momesc, să atrag. *Zămumeà-la dașu* (momește-l mielul). Com. N. P.]. — Din paleosl. *mamiti* cf. dacor. momesc.

Muméts Numele unei păsări. Com. T. P.

Mumúș m. v. *mămuș.*

Mungusár m. pl. Țigani nomazi. ALR. 2823.— Din bg. *mango.*

Munti m. Munte. *Si feasi un munti* 9/64. *Tserbul chicăsì dintru muntsă că sor-sa si mărită* 24/64. Cf. 386. [Derivat: **muntós, -ă** adj. = muntos]. — Din lat. *mons, mŏntem,* (arom. *munte*).

Muntós, -ă adj. v. *munti.*

Múntur adj. Nărod, mutălău. *Tse tari muntur ịeș* (ce ești așa mutălău). Com. C. I.

Múra în nume de loc: *La mura* (Liumnița).

Murár m. v. *moară.*

Murafét a. Marafet. *Murafēturli lu drăcu raụ pri multi* 13/79, cf. 12/79. [Și: **murfét** a. *Cu tsi murfet ịeș tu cota juni?* 19/90. — Din tc. *marifet,* (arom. *murafete*).

Murdărisés vb. IV. Murdăresc. *U-aị murdărisit* (ai murdărit-o) ALR. 3397. Cf. mătes, mătșcăịes. — Din tc. *murdar,* (arom. *murdar*).

Múrdži m. v. *murg.*

Murfét a. v. *murafet.*

Murg adj. (despre vite: oi, boi, cai, câini, etc.). Murg. *Vizuị un cǫni murg.* Com. C. I. [Derivat: **múrgă** f. = oaie cu fălcile negricioase; **múrgaf** adj. = nici roșu nici negru. *Cal murgaf* ALR. 5491. **múrdži** = nume de câine. ALR. 6037. *Murdži nostru la tăltșǫră ăn gărnișoară* (pe murgea nostru l-au ucis în porumbiște) id. — Cf. alb. *murk,* (arom. *murgu*).

Múrgă f. v. *murg.*

Murmíni Cele dintâi 12 zile din luna lui August, după care

se cunoaște vremea celor 12 luni de peste an. Com. I. L. — Din gr. *ἡμερομίνια*, (arom. *mîrmiñe*).

Murmínt (rar, mai des g r o b) a. Mormânt. [Pl. *murmintur* n. loc (Oșani)]. Com. G. D. — Din lat. *monĭmentum*, (arom. *mărmintu*).

Murșuíri f. Carne de porc fără os. ALR. 741, cf. m ă r ș ă.

Murtălóg v. *mărtălog*.

Murtătšúni f. v. *mor*.

Murtsọnă m. v. *ạnmurtsọs*.

Musa în *Musa-di-Christu* Nume propriu.

Músă adj. (despre capră) Cu picățele albe pe bot. *Ună* [*capră*] *musă* 23/79.

Múșa f. Nume propriu. *Că-ș-si dus-au̯ Mușa lele. Lă lu Musta cunac* 7/IV.

Mușămà f. Mușama ALR. 3925. — Din tc. *mušema*, (arom. *mușămae*).

Mușát, -ă adj. (Țârnareca) Frumos. *Curui̯ lucru as-ii̯ mai̯ mușat* 14/65 cf. 25, 28/65, 17/64. — Derivat din *frumos*, (arom. *mușat*).

Múscă f. Muscă. *Nitsi musca nu putẹ să antră* 3/11. *Muscă-divă* f. (muscar); *muscă-di-cal* f. (musca calului); *muscă-di-vin* f.; *muscă- căneascǎ* f. (bătucelul); *muscă-di-carni* f. (muscă), *muscă-mari* f. (gărgăune). Com. I. L. — Din lat. *mŭsca, -am*, (arom. *muscă*).

Múšchi̯ m. pl. Crucea șalelor. ALR. 2208. — Din lat. *muscŭlus, -um*, (arom. *mușcl'u*).

Mușeátsă f. v. *moș*.

Mușfút a. Dar.— Din tc. *mušfet*.

Mușítsă f. Insectă de felul țânțarului, Com. G. D. [Și: **mușọtsă** f. molie ALR. 1902. — Din bg. *mušica* cf. dacor. m u ș i ț ă.

Mușmúl m. Moșmol. [Fructul se numește: **mușmúlă** f.] *Tsista timp mușmulu nu veà mușmuli* (anul acesta moșmolul nu aveà mușmule). Com. G. D. — Din tc. *mušmula*.

Mușmúlă f. v. *mușmul*.

Mušọtsă f. v. *mușọtsă*.

Must v. *most*.

Músta m. Nume propriu. *Cunacu la Mustal'ă fitšor*, 11/IV.

Mustátsă f. Mustață. Com. I. L. — Din lat. *mŭstacia*, (arom. *mustăți*).

Muștiríi̯ă m. Mușteriu. — Din bg. *mušterija* (tc.).

Mușturác m. Closet. *La dărọ ca din mușturac*, 457. — Din bg. *mošturak*, id. (*Sbornik* I. (1901) 3).

Mut vb. I. Mut. *Ạș mutară ună rọpă si ạntrară*, 3/17. [D e r i v a t e: **mutári** f., **mutat, -ă** adj.].— Din lat. *mūto, -are*, (arom. *mut*).

[2]**Mut, -ă** adj. Mut. Com. G. D. [D e r i v a t: **ạnmutsọs** (rar **mutsọs**) vb. IV. = amuțesc. *Muts cola* (taci). Com. G. D.; **mutăfál'că, mutufál'că** adj. = mutălău]. — Din lat. *mūtus, -a, -um*, (arom. *mut*).

Mutăfál'că m. v. *mut*.

Mutári f. } v. *mut*.
Mutát, -ă adj. } v. *mut*.

Mutrés vb. IV. } v. *măntres.*
Mutríri f.

Muts m. pl. (mai rar la sing. *muc*) Muci, cf. m ă r s o l' ă. [D e r i v a t: **mucós (măcós), -oasă** (lat. *mūccōsus, -a, -um*) adj. = mucos. Com. T. P.]. — Din lat. *mūcus*, (arom. *mutsi*).

Mutš interj. Strigăt cu care se opresc catârii. *Mtš, al'-vicnì iel la moască.* Com. H. I.

Mutšáră f. v. *motšcă.*

Mutšărlíf adj. v. *mutšară.*

Mútscă f. 1. Bot (la animale), fig. (la om) buză, gură. *Al' pusi alcă di mutscă* (i-a pus belciug la bot), 8. *La li tăl'o mutschili*, 19/8. *Au dăro mutsca* (s'a bosumflat, s'a supărat). || 2. (Dulgherie). Vârful securei. Com. C. I. [D e r i v a t: **mutscurós,-ă** adj. = buzat. ALR. 2061]. — Din bg. *mucka.*

Mutšcári f.
Mutšcát, -ă adj.
Mutšcátă f. } v. *mutšcu.*
Mutšcătúră f.
Mútšchim vb.

Mútšcu vb. I. Muşc. *Să ti mutšcum*, 7/12, cf. 2/12. *Mi mutscau*, 9/16. *Mutšcă-mi*, 7/12. [Şi: **mútšcum, mútšchim** vb. I. *Să la mutšchiş*, 9/12. D e r i v a t e: **mutšcári** f. = muşcare. *Vrină mutšcari*, 22/4; **mutšcát, -ă** adj. = muşcat; **mutšcátă** f. = bucăţea, îmbucătură. *Mănco un-dou mutšcots*, 5/32 cf. 15/42, 18/43, 34/51, *25; **mutšcătúră** f. = bucăţică; **primútšcu** vb. I. (după bg. *prĕkăsvam*) = îmi muşc ceva (buza, limba etc.)], (arom. *muşcu*).

Mútšcum vb. v. *mutšcu.*

Mutscurós, -ă adj. v. *mutscă.*

Mutšori N. loc. (Cupa).

Mutsos vb. } v. *mut.*
Mutufál'că adj.

Mutuvílă f. Răşchitor, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 54), cf. d i ş c l' i t o r. *Ca vrină mutuvilă*, se zice unui om înalt. 366. — Din bg. *motovila.*

Múzică f. Muzică.

Muzivír m. (Turcism) Muzavir, intrigant. [D e r i v a t: **muzivirloc** a. = intrigă], Com. T. P. — Din tc. *muzavir.*

Muzivirloc a. v. *muzivir.*

N

Na interj. Na. *Na-vă ună mçră*, 3/9 cf. 16/4.

Nă pref., arată 1. că lucrarea se face peste tot: *nărnes* (dela *rănes*), « hrănesc peste tot, satur » şi 2. (mai rar) că lucrarea începe să se facă: *năstărves* (dela *stărves*): « încep să mă nărăvesc la ceva ». — Din bg. *-nă.*

Năbeáu vb. } v. *beau.*
Năbeiút, -ă adj.

Năbunés vb. IV. Bat bine. *Tsişta aş la catsă, aş la năbnes bun* (aceştia îl prind, îl bat bine...), 8/26. — Pentru etim. cf. b u ă i e s.

²**Năbunés** vb. IV. v. *bun.*

Năbuzǫs vb. IV. v. *buză*.

Năcătšǫs vb. v. *zăcătsǫs*.

Năcrés vb. IV. v. *acru*.

Nădăvác m. v. *nădăvuc*.

Nădăvúc m. (Oșani). Câteva fire de păr sau de lână care servesc la împletitul părului. *Flaș nădăvuts s-ti 'mplites?* (ai aflat firele de lână să-ți împletesc părul?) Com. G. D. [Și: **nădăvác** m.]. — Din bg. *nadavka*.

Nădórm vb. IV. v. *dorm*.

Nădurlés vb. IV. (Oșani). Mă umflu, mă bozumflu, mă supăr. *Nu ti nădurleà șa* (nu te supăra așa). Com. C. I. — Din bg. *nadurlja se*.

Năét a. (în expresia) *fac năet* (îmi propun, am de gând). *Fitšoru feasi năįet si si ducă la șătăirea* (băiatul își propuse să se ducă la plimbare), 2/78 cf. 21/72. — [Și: **năįét** a.]. — Din tc. *niyet*, (arom. *niįete*).

Nafáră adv. v. *năfară*.

Náfără f. Anafură. Com. T. P. [Și: **náfură** f. Com. V. J., **náfră** f.], — Din bg. *nafora* (gr.), arom. *anafură*.

Năfáră adv. Afară. *Ișǫră nafară* (ieșiră afară), 9/31. *S-lă tragă năfară*, 19/41. *Cadi năfară* (este epileptic, suferă de epilepsie). [Și: **nafáră** adv. 10/74, 19/78; **nafoáră** adv.; **fáră** adv. *Feata nu ișǫ fară*, 4/38]. — Din lat. *in-ad-fŏras*, (arom. *nafoară*).

Nafilè adv. In zadar, de geaba. *Nafilè viniș pănă ụa* (degeaba ai venit până aici), cf. ALR. 3138. — Din tc. *nafile*.

Nafoáră adv. v. *nafară*.

Náfră / **Náfură** } f. v. *nafăгă*.

Năgădés vb. IV. v. *gad*.

Năgudés vb. IV. (refl.) Mă pun înainte, ies înainte. *Nu tucu ti năgudeà* (nu te mai pune înainte), 696. — Din bg. *nagodja*, cf. p u g u d e s.

Náįcă f. (Nânta) Mamă. *Įundi-i naįcă-ta?* Com. H. I.

Năįét a. v. *naet*.

Năijǫs vb. IV. v. *ej*.

Năįmés vb. IV. mă încumet, îndrăznesc. *Nu ti năįmeà la plivăirea* (să nu îndrăznești să înnoți), Com. G. D. — Din bg. *naimam*.

Naínti adv. Inainte. *Maį nainti* cf. 11/65. [Și: **năínti, anaínti, ănăínti** adv. 7/26, 5/61, cf. 12/77, **dinaínti** adv.]. — Din lat. *in-abante*, (arom. *ninte*).

Năínti adv. v. *nainti*.

Năjignés vb. IV. v. *jignes*.

Nálbă f. Nalbă. *Datsi-ń ună nalbă*, 17/78 cf. 18/78. — Din lat. *malba, -am*.

Nălbánti m. Potcovar. [D e r i v a t: **nalbántitsă** f. = soția potcovarului. *Si dusi la nalbantitsă*, 14/47]. — Din tc. *nalbant*. (arom. *nalban*).

Nalbántitsă f. v. *nalbanti*.

Nălbés vb. IV. / **Nălbíri** f. / **Nălbít, -ă** adj. } v. *alb*.

Nălbitúră f.

Nălét adv. (In expresia) *Nălet si eș* (să nu se aleagă nimic de tine) 13/68. — Din tc. *nalet.*

Nalt, -ă Inalt. *Tšucaitsă nalti*, 17/69. *Nalti ili slojni*, 1/XI. [S u b s t. **náltă** = închisoare. *La clupniră ăn nalta* (l-au pus în închisoare), 136. Și: **ąnált, -ă** (Țârnareca), 2/63; **năltšúc** adj. (dimin.); **năltsími** f. = înălțime, Com. G. D.; **nalts** (<lat. **inaltio, -are*), vb. I. = înalț. *Nu cǫta ti naltsă, s-nu caz.* Com. N. T.; **năltsári** f. = înălțare; **năltsát, -ă** adj. = înălțat; **năltsătúră** f. = înălțătură]. — Din lat. **in-altus, -a, -um*, (arom. *analtu*).

Náltă f.
Năltsári f.
Năltsát, -ă adj.
năltsătúră f.
Năltsími f.
Năltšúc adj.
} v. *nalt, -ă.*

Námă f. Roua care cade dimineața și este dulce; *nama* cade și pe la prânz, dar numai când vremea este moale, dulce. Când este namă albinele lucrează încontinuu. Com. G. D. — Din *mană?*

Nămál' m. (Țârnareca) Vită (fiind vorba despre oi, capre) cf. arom. n u m a l'. Com. V. J. — Din lat. *anĭmalia, *-am.*

Nămălés vb. IV. Micșorez. *Tribuįaști si-u nămălim hrana*, B. 11. [D e r i v a t: **nămălít** a. adj. = micșorat; **nămălíri** f. = micșorare]. — Din bg. *namalja* (dela *mal* « mic »).

Nămălíri f.
Nămălít, -ă adj.
} v. *nămăles.*

Nămănánc
Nămánc
Nămănc
} vb. v. *mănanc.*

Nămchįór m. Om ursuz, cf. z ă n c h į o r. Com. T. P. — Din mbg. *namkjor* (tc.).

Nămét m. Zăpadă multă, ALR. 1252.

Nămignés vb. IV. Fac cu ochiul. *Nămigneà-l'* (fă-i cu ochiul), 459. [Și: **nimignés** vb. ALR. 34]. — Din bg. *namig* [*nu*]*vam.*

Námilă f. Om mare și înalt. Com. T. P.

Nămistés vb. IV. Pun ceva bine la loc, așez bine. *S-li nămistim toati*, B. 6. *Nămisteà-u putina di cola* (pune putina la loc). Com. N. T. — Din mbg. *naměstjam*, cf. p u d m i s t e s.

Namlíįă f. Țeava puștii. *Namliįa la tufeac*, ALR. 4988. — Din tc. *namly* (dela *nam*).

Nămurtés vb. IV. (refl.) Mă supăr, îmi pare rău. *Si nămurtì* sau *ąų dărǫ mutsca* (s'a supărat, s'a bosumflat). Com. G. D. — Din mbg. *namurtam.*

Nămúz a. Demnitate. *Ął' căzù nămuzu* (s'a umilit), 460. — Din tc. *namuz*, (arom. *nămuze*).

Năpárti v. *parti.*

[2]**Năpárti** N. loc. (Cupa).

Nápcum adv. Apoi, iarăși. *Napcum la trimeasi*, 19/8 cf. 12/31, 12/73. [Și: **nápcun, nápcunta** adv. *Napcun să rudits*, 4/9 cf. 17/15, 8/69]. — Din bg. *napokon*.

Nápcun } avd. v. *napcum*.
Nápcunta

Năpícăies vb. IV. v. *picăies*.

Năpnés vb. IV. (refl. în Huma). Mă opintesc, mă sforțez. *Si năpnì căt putù* (se opinti cât putu), 23/72. — Din bg. *opinam*, (aor. *opnah*).

Năpói adv. } v. *poia*.
Năpoiés vb. IV.

Năprășos vb. IV. v. *prau*.

Năprăstúc m. v. *năprostoc*.

Năprătcă f. v. *năprotcă*.

Năprătšos vb. IV. Intind, scol, ridic. *Năprătšo cuada* (a ridicat coada), Com. N. P. — Din mbg. *napărčam*.

Năprostóc m. Degetar, ALR. 6620. [Și: **năprăstúc** m.]. — Din bg. *napărstok*.

Năprotcă f. Năpărcă, șarpe, cf. ș ă p r ă t c ă, arom. n ă p ă r t i c ă. Com. T. P. [Și: **năprătcă, niprotcă noprotcă** f.]. — Cf. alb. *nepërkë* și *nepërtkë*.

Napuăi adv. v. *năpoi*.

Napúst m. Nume de plantă. Com. H. I.

Nărăiés vb. IV. }
Nărăíri f. } v. ²*rou*.
Nărăít, -ă adj. }

Nărăntšătúră } f. v. *nărăntšos*.
Nărăntšori

Nărăntšos vb. IV. Poruncesc. *Tuntsea tātă-su nărăntšo* (atunci tatăl său porunci), 17/73. [Și: **nărăntšós** vb. IV. D e r i v a t e: **nărăntšori** f., **nárăntšot, -ă** adj., **nărăntšătúră** f. = poruncă. *Dintru că anghiălu au călco nărăntšătura*, 4/62. | Destin, ursită. *Șa-i fu nărăntšătura* (așa i-a fost ursita), 461. (Pentru desvoltarea acestui înțeles cf. n ă r ă ș n i t s i]. — Din bg. *narăč*[*v*]*am*.

Nărăntšot, -ă adj. v. *nărăntšos*.

Nărășnítsi f. plur. Ursitoare. *Vinir nărășnitsili* (veniră ursitoarele), 3/23. — Din bg. *narěčnici* idem.

Nári f. (la animale, cal, bou...) Nare. *Al' tsi anflară norăli* (a ajuns de însurătoare), 919. [Plur. *noră* și *norur*]. — Din lat. *naris*, *narem*, (arom. *nare*).

Năridés vb. IV. Impodobesc, gătesc. [Și: **niridés** vb. IV. D e r i v a t e: **năridít, nirid'ít,-ă** adj. = împodobit, înzestrat. *Damian năriditu cu multi avliur*, 12/VII. — Din bg. *naredam*.

Năridít, -ă adj. v. *nărides*.

Nărnés vb. IV. v. *rănes*.

Nas a. Nas. *Seac di moali viseaști* (= nasu), *55. *L'-u gros nasu la tsista*, 463. — Din lat. *nasus*, *-um*, (arom. *nare*).

Năsádă f. Locul unde sunt puși snopii, ALR. 5300. — Din bg. *nasad*.

Năsátur vb. I. v. *satur*.

Nasc vb. II. Nasc. Com. T. P. — Din lat. **nasco, -ĕre*, (arom. *nascu* rar).

Născúp vb. IV.
Născupitúră f. } v. *scup.*

Năsiát (pl. *-atur*). a. Sfat. *Acu fatsim direp năsiaturili dati pănă ua, sfaca gărnuts si facă coti ună bubă sănătoasă.* B. 7. — Din tc. *nasihat.*

Năstărvés vb. IV. v. *stărves.*

Năstăšón m. Stație, gară. ALR. 2578. — Din bg. *na stacion.*

Năstrășos vb. IV. Irit, întărât, speriu. *Ca s-nu si năstrășască lubili* (ca să nu se irite). Com. G. D. — Din bg. *nastraša* [*v*]*am.*

Năstréc vb. III. v. *trec.*

Năstúp vb. I.
Năstupári f.
Năstupát, -ă adj. } v. *stup.*

Nat pron. v. *lant.*

Nátima f. Anatema, fig. rău, belea, nenorocire, mizerie. *Di natima ti cucniș* (te-ai născut pentru mizerii), 172. [D e r i v a t: **nătiminít, -ă** adj. (?) = sucit, anapod, rău, cf. u p ă c o t. *Uom... nătiminit*, 856]. — Din gr. *ἀνάθημα*, (arom. *anaϑima*).

Nătiminít, -ă adj. v. *natima.*

Nătinusít, -ă, adj. Rău, necinstit, mizerabil, păcătos. *Nătinusituli!* (păcătosule, urechiatule), 467.—Participiul negativ al verbului *tinuses* (gr. *τιμῶ*, aor. *ἐτίμησα*).

Nătšutšulés vb. IV. v. *tšutšules.*

Năungl'ú vb. I. v. *ungl'ă.*

Năuntru adv. v. *nuntru.*

Năureádză vb. I. Se înourează.

Năút m. Năut. Com. N. T. — Din tc. *nohut.*

Năvădés vb. IV. Ud, adap. *Năvădì toată noaptea*, 19/64. — Din mbg. *navadam.*

Năvéd vb. II. v. *ved.*

Năvidés vb. IV. Mă aplec, aplec. *Nu ti năvideà șa* (nu te pleca așa). [D e r i v a t e: **năvidíre** f. = plecare; **năvidít, -ă** adj. = plecat, înclinat într'o parte, umilit. Com. N. P.]. — Din bg. *naveždam.*

Năvidíri f.
Năvidít, -ă adj. } v. *năvides.*

Năviiés vb. IV. (La războiu). Adun pe sul firele de u s t u r ă cu v o l b u. Com. H. I. [D e r i v a t: **năviít, -ă** adj. = adunat, strâns firele de ustură pe sulul războiului. id.]. — Din bg. *navija.*

Năviít, -ă adj. v. *năviies.*

Năvirít, -ă adj. v. *vir.*

Năvráp a. Ploaie mare, furtună. Com. T. P.

Nbalts vb. I. refl. Mă îmbrobodesc, mă leg. *Si-mbăltsă cu ună șirvetă*, 28/68. [D e r i v a t e: **nbăltsári** f., **nbăltsát, -ă** adj. = îmbrobodat, legat]. — Derivat din *balts*, lat. *balteus, -um*, cf. arom. *baltsu.*

Nbăltsári f.
Nbăltsát, -ă adj. } v. *nbalts.*

Neálic vb. v. *ancalic.*

Nearc vb. I. v. *ancarc.*

Nelo
Neoà
Neóla } adv. v. *ancola.*

Ncreáştiri f. } v. *ancres*
Neres vb. III. }

Neuptšáre f. v. *ancopts*.

Neurún vb. I. v. *ancurun*.

Ndiplés vb. IV. Impătur, pun bine. *Bun li-ndipleaşti*, 474. — Din gr. *διπλόνω*.

Ndirég vb. III. v. *andreg*.

Ndultsés vb. IV. } v. *dultsi*.
Ndultsíri f. }
Ndultsít, -ă adj. }

Neác adv. v. *leac*.

Neágra f. v. *negru*.

Neámts m. Neamţ, se întâlneşte numai în numele de loc. *Tšeşma-Neamtsăl'ă* (în Oşani). — Din bg. *Němec*.

Neáuă f. Zăpadă, cf. 8/56. *Neaua-uoilor* (un fel de zăpadă). *Neaua-cońlor* (un fel de zăpadă).— Din lat. *nĭx, nĭvem*, (arom. *neauă*).

Nébutu a. (Ţârnareca) Cer. *Si ăirà şeilu lă nebutu* (să fi fost un lucru în cer), 11/67. — Din bg. *neboto* (articulat).

Nec vb. I. 1. Sugrum, strangulez; ucid. *Murì nicat di un lup*, Com. G. D. *Şi să la pucnim di si nęcă*, 22/8. | 2. Inec. *Lui fitšor tsi ra nicat ăn Vardar*, 14/15. cf. 7/59 cf. 565. cf. 184, 476. [Derivate: **nicári** f., **nicát, -ă** adj. = sugrumat, strangulat, ucis, omorît, înecat]. — Din lat. *nĕco, -are*, (arom. *nec*).

Négru, -ă adj. Negru. *Neagră şămiiă*, 1/VI, *Lāntă ra neagră*, 9/7, cf. 371, 538, *16. [Derivate: **neágra** f. = nume de capră; **nigrés** vb. IV. = înegresc. *Să nigrească*, 9/86. *Aş nigrì fatsa* (se făcu de râs), 486. **nigreátsă** f. = partea neagră a ochiului; **nigreálă** f. = negreală. Com. G. D.; **nigritšós, -oasă** adj. = negricios, Com. I. L. **nigrícăf** şi **nigrúncăf** adj. = negricios, Com. P. M.]. — Din lat. *nĭger, -a, -um*, (arom. *negru*, rar).

Néiti adv. Prin urmare, aşa dar. Com. T. P.

Némtsăl'ă N. loc. (Oşani).

Nerg vb. III. v. *merg*.

Néşcă f. v. *duminică*.

Nfrichéz vb. I. v. *frică*.

Ngălbinés vb. IV. } v. *galbin*.
Ngălbiníri f. }
Ngălbinít, -ă adj. }

Ngl'it vb. I. v. *angl'it*.

Ngl'utš vb. III. Incheiu. Cf. a n-c l'u t š. *Singl'uče* (se închee). ALR. 651. — Din bg. *ključ*.

Ni adv. Nici. *Ni uom flară ni cal*, (nu găsiră nici om nici cal) 12/35. [Şi: **nícă** (ni + ca) adv. *Tu nu ieş nică la soari, nică la boari*, 708. — Din bg. *ni... ni...*

Niáinic adj. Neglijent, nevrednic, Com. C. I. — Din bg. *nehajnik*.

Niănmirusít, -ă adj. v. *miruses*.

Niantribát, -ă adj. v. *antreb*.

Niardicát, -ă v. *ardic*.

Nibún, -ă adj. } v. *bun*.
Nibuníl'ă f. }

Nícă adv. v. *ni*.

Nicăiúria adv. v. *nicăl'uria*.

Nicălisít, -ă adj. v. *călises.*

Nicăl'úria adv. Nicăieri. Com. T. P. [Şi: **nicăiúria** adv.]. — Din lat. *nec* + *aliŭbi.*

Nicári f. } v. *nec.*
Nicát adj. }

Nicăsmét a. v. *căsmet.*

Nichiávitsă f. Vânt puternic, viscol, Com. T. P.

Nichinghiós m. Nume de plantă, Com. H. I.

Nicl'éz vb. I. Nechez. *Nĭcl'izǫ și deadi vicu,* 14/55.

Nicóla Nume propriu. *Că-ń prutsirui, mamu, dascalu Nicola.* [1]/III, *Sfiti Nicǫlo* = Sf. Nicolae.

Nicópt, -ă adj. v. *copt.*

Nidărát, -ă adj. v. *dar.*

Nidát, -ă adj. v. *dau.*

Nidrépt, -ă adj. v. *dirept.*

Niduăngrupát, -ă adj. v. *ągrop*

Nidudărát, -ă adj. v. *dar.*

Nidurát, -ă adj. v. *dor.*

Niduşăzút, -ă adj. v. *şǫd.*

Nidutót m. v. *tot.*

Nigreálă f.
Nigreátsă f.
Nigrés vb. IV.
Nigrícăl' adj.
Nigritšós, -oasă adj.
Nigrúncăl' adj.
} v. *negru.*

Niiét Scop. *Tsela tsi cată bubi, direp niiet tsi la au,* B. 14. — Din tc. *niet,* (arom. *niete*).

Niişǫt, -ă adj. v. *ies.*

Nímea pr. v. *nimen.*

Nímen pr. Nimeni. *Dila nimen nu uzǫi tsiva.* Com. GH. T. [Şi: **nímí,** *Nimi no-ari numea «oh»,* 5/79; **nímini** (Liumnița); **níminea** (Oşani), Com. G. D.]. — Din lat. *nēmo, -ĭnem.*

Nímí pr. v. *nimen.*

Nimignés vb. v. *nămignes.*

Níminea } pr. v. *nimen.*
Nímini }

Nimisticát adj. v. *meastic.*

Nínă f. Mătuşă din partea tatălui; titlu ce se dă de către băieți și fete femeilor mai în vârstă. *Ca tricù nină-sa, ară zisi* (când trecù mătușe-sa, iar zise), 8/29. *Cǫtsi, ninu, şa fătsei la nǫi?* 22/29. [Şi: **níni** f. ALR. 474. Derivat: **nineástă** f. = mătuşă. *Frăti, mo tsi si ąl' fatsim la nineastă,* 23/29]. — Din bg. *nena.*

Nineástă f. v. *nină.*

Ninelár m. v. *ninel.*

Ninél a. Inel. *Să nu-ń-la frǫnzi ninelu,* 1/I, cf. 24/51. *Ninel-di-terziiă* (degetar), ALR. 1751; **nineltšúc** m., **ninelúš** a. (dimin.). **ninelár** m. = inelar Com. T. P. — Din lat. *anĕllus, -um,* (arom. *nel*).

Nineltšúc m. } v. *ninel.*
Ninelúş, a. }

Níni f. v. *nină.*

Nintsilés vb. IV. v. *ąntsileg.*

Nipăscút, -ă adj. v. *pasc.*

Nipót m. Nepot. *Io sam nipotu tǫu* (eu sunt nepotul tău), 25/41. [Fem. **nipoátă** (<l t. nepota) f.; **nipotšúc** m. (dimin.); **nipoátítšcă** f.]. — Din lat. **nepōtus, -um,* (arom. *nipot*).

Niprǫtcă f. v. *năprǫtcă.*

Niputeári f. v. *pot.*

Niridés vb. IV v. *nărides.*

Niridít, -ă adj.

Nișán a. Semn, cf. b i l e a j n i c. *Tseșt treil' nișanur* (aceste trei semne), 9/86, cf. 491. [D e r i v a t: **nișanlíia** (tc. *nișanly*), adj. = care are semn, care face minuni, însemnat, minunat. *La calu l'-u pusi numi nișanliia cal*, 6/86]. — Din tc. *nišan.*

Niseăn adj. adv. v. *cǫt.*

Níștea pron. v. *niști.*

Níști pron. Niște. *Un tsar dară niști cunăchi*, 2/65, cf. 9/10. *Niști si ancălzos*, B. 4, cf. 6. *Niști ... niști* (unii... alții). *Niști cu sapa niști cu cartea*, 675. [Și: (Liumnița) **níștea** pron. *Vizù diparti niștea iscri di fuăc*, 3/77]. — Din lat. *nescio-quid*, (arom. *nîști*).

Niștíri f. } v. *știu.*
Niștiút, -ă adj. }

Nistupát, -ă adj. } v. *stup.*
Nistupát s. }

Nitseári pron. v. *nitsi.*

Nítšcum adv. Cu fața la pământ, pe burtă. *Fǫ-ti nitšcum* (culcă-te pe burtă), Com. C. I. — Din bg. *nitškom.*

Nítsi adv. Nici. *Nitsi un fag* 14/16 cf. 5/4, 15/41, 1/15. *Nitsi-un* (absolut), nimeni, 4/55; *Nitsi cari* s. *nitscari* (nimeni). *Nu poati si ducă nitsi cari*, 5/47 cf. 8/47, 22/38. *Nitsi-cǫn* (niciodată), *6. *Nu trebuiaști nitsicǫn si hrănim buhi* (nu trebue niciodată...), B. 3. — Din lat. *nĕque*, (arom. *nitsi*).

Nítu adv. (Bulgărism) Nici, cf. n i t s i. *88. — Din bg. *nito.*

Nitutšǫt, -ă adj. v. *tutšǫs.*

Niuzǫt, -ă adj. v. *³ud.*

Niveástă f. Nevastă, soție. *Si-ń dats niveasta*, 8/31. *Ună niveastă* 4/56. *Am ună niveastă* *78. [D e r i v a t e: **nivistúl'că** (bg. *nevĕstulka*) = nevăstuică, cf. b u r b u z ă. Com. C. I. (Țârnareca) **nevestúl'ă** f. = nevăstuică, Com. V. J.]. — Din sl. *nevĕsta*, (arom. *nveastă*).

Nivistúl'ă } f. v. *niveastă*,
Nivistúl'că }

Nivizút, -ă adj. v. *ved.*

Nivól'ă f. Nevoie. *Nivol'ă la 'nveatsă uomu*, Com. I. L. — Din bg. *nevolja*, (arom. *nivol'ă*).

Niziríń f. Vie părăsită, necultivată. (Cupa), Com. N. P. — Din mbg. *nerezinje.*

Njos adv. v. *anjos.*

Noápti f. Noapte. *Si fęsi ară nǫpti*, 10/7. [Și: **nǫpti** f., cf. 21/8, etc.). — Din lat. *nox, nŏctem.* (arom *noapte*).

Noátin m. Miel care n'a împlinit anul. [Și: **nuátin** m. *Io, sam cu nuatinil' la paștirea*, Com. G. D. D e r i v a t: **nutintšác** m. (dimin.)]. — Din lat. *annŏtĭnus, -a, -um*, (arom. *noatin*).

Nod a. Nod. *Mi lǫ ună ploaiă și io sub un nod* (mă apucă o ploaie și eu [ședeam] subt un nod [de

sfoară]) 2/63. *Multi* (în text greșit: mults) *nodur*, 497 cf. 496. [Derivate: **nudurǫs, -ă, nudurlíĭ** adj. = noduros, ALR. 6407; **ạnod** vb. I. = înod (negativul) **diznod** vb. I. = desnod, Com. G. D.]. — Din lat. *nōdus, -um*, (arom. *nod*).

Noi̯ pr. v. *i̯o*.

Nói̯a m. Nume de persoană. *Nu mi va Noi̯a*, 2/II.

Nói̯b vb. I. v. *nui̯b*.

Nói̯mă f. Insemnare, semn. *Tseasta-i noi̯mă di la domnu*, Com. C. I. — Din gr. *νόημα*, (arom. *noi̯mă*).

Nǫntea. Numele orașului Nânta. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Noprǫtcă f. v. *năprǫtcă*.

Nǫpti f. v. *noapti*.

Nor m. Nor. [Derivat: **năureáză** = se înnoureazǎ, Com. T. P. Compus (cu pref.): **zănór** (ză + nor) vb. I. = încep să mă înnorez, (fig.) să mă supăr; **zănurári** f. = înorare; **zănurát, -ă** adj. = înorat, acoperit cu nori, supărat, indispus, cf. 941]. — Din lat. *nūbĭlum*, (arom. *nuor*).

[2]**Nor** f. v. *noră*.

Nóră f. Noră. [Și: **nor** f. *Nor-sa zisi*, 12/29. Plur. *nurăr*]. — Din lat. *nŏrus* (= nŭrus), (arom. *noră*).

Nóstru, -ă pron. Nostru. *Ăn nostru cătun*, 22/43. *La noștri fitšor*, 7/55 cf. 20/16, etc. — Din lat. *nŏster, -stra, -strum*, (arom. *nostru*).

Nǫu̯ num. Nouă. *Nǫu̯ ǫnș* (nouă inși), 6/17. *Ca vinir tsel'a nǫi̯l'*, 8/17. *La nǫu̯l'ă an* (în al noulea an), 2/65. — Din lat. *nŏvem*, (arom. *nao*).

[3]**Nóu̯, -ă** adj. Nou. *Nou̯ nuvitšitšcă*, nou nouț. [Derivat: **nuvitšítšcu, -ă** adj. (bg. *novitška*)]. — Din lat. *nŏvus, -a, -um*, (arom. *nău̯*).

Nóviń N. loc. (Barovița).

Nsor vb. I. v. *ạnsor*.

Nsus adv. v. *ạnsus*.

Ntind vb. III. v. *tind*.

Ntorn vb. I. v. *torn*.

Ntsap vb. I. v. *ạntsap*.

Ntsing vb. III. v. *ạntsing*.

Ntšup vb. I. (refl.) Mă încaer, mă înhaț la bătaie. *Si 'ntšupară că cucots* (s'au încăierat ca cocoșii), 168. — Cf. bg. *čepkam*, (arom. *nčup*).

Ntúnic vb. I. }
Ntunicári f. } v. *ạntunic*.
Ntunicát, -ă adj. }

Nu adv. Nu. *Vizură și nu vivizură*, 6/53. — Din lat. *nōn*, (arom. *nu*).

Nu̯ăi̯ pron. v. *noi̯*.

Nu̯átin m. v. *noatin*.

Nuc f. Nuc și nucă. *Ună nucă māri fęsi multi nuts*, 14/5. — Din lat. *nux, nŭcem*, (arom. *nuc*).

Núcl'u Numele lunii Noemvrie, ALR. 2417, cf. culujeu̯. — Din bg. *nikle*.

Nudurlíĭ adj v. *nod*.

Nudurós, -ă.

Núi̯b vb. I. Intâlnesc. *Pri drŭm nui̯bǫ ună tšeată di fitšor* (pe drum întâlnì o ceată de copii), 4/41. (Refl.) mă întâlnesc. *Si nui̯bară șimidǫi̯l'i* (se întâlniră amândoi), 3/18. [Și: **nói̯b** vb. Compus (cu pref.): **prinui̯b** (pri + nui̯b), vb. I. (refl.) = mă întâlnesc. *Ca si prinui̯bat-au̯*, 12/60. — Din lat. **in-obvio, -are.*

Nujda-dijoása N. loc. (Huma).

Nújdi N. loc. (Huma).

Nujoátsă f. Curea cu care se închee opincile. Com. N. P. — Din bg. *nožici.*

Nulujos vb. IV. Moiu (același cu) anmol'. *La nulujos măcsomu cu sari cu pišat, ca să trăi̯ască și la căldură și la rătsimi* (ud sau ung pe prunc cu sare și cu pișat, ca să poată răbda și la căldură și la frig), ALR. 2652. [Și: **nălujós** vb. I.]. — Din mbg. *naležam*, (bg. *nalagam*).

Númi f. Nume. *Odža la pusi numi la fitšoru*, 6/86. *Cu numea domnului̯* (cu numele lui Dumnezeu). cf. 2/21, 3/33, 5/79, 500. — Din lat. *nōmen*, (arom. *nume*).

Númir m. Număr. *Tuti rau̯ cu numir.* Com. T. P. — Din lat. *nŭmĕrus, -um*, (arom. *numir*).

²**Númir** m. Umăr. *Cu pernitsa pri numir* (cu perna pe umăr). — Din lat. *[h]ŭmĕrus, -um*, (arom. *numir*).

³**Númir** vb. I. Număr, măsor. *Să li numir lirili* (să le număr lirele), 3/10. [Derivate: **numirári** f., **numirát, -ă** adj. = numărat. Compus: **ạnumir** (ạn + numir) vb. = I. *Li ạnumirai̯*, 9/9. — Din lat. *nŭmĕro, -are*, (arom. *numir*).

Numirári f. } v. ³*numir*.
Numirát, -ă adj. }

Nun m. Naș (Țârnareca), cf. mămuș. — Din lat. *nonnus, -um*, (arom. *nun*).

Núntă f. Nuntă. *Nunta cu patrul' u̯amiń l'a dispartă* = moartea o să-i descurce, 501. — Din lat. *nŭptiae*, (arom. *nuntă*).

Núntru adv. Inăuntru cf. 3/73. [Și: **năúntru** adv. *57, **ănúntru** adv. *Ạntrară ănuntru*, 22/93. *Scocnì ănuntru*, 8/30 cf. 9/70. **úntru** adv. *Untru vigl'à* (înăuntru păzea...), 18/42]. — Din *în-untru* (<intro), (arom. *nuntru*).

Núrits, auzit în zicătoarea următoare: *Nurits pri alba videală* (om ce se poate vârî ori și unde, fără să fie observat, spion), 933.

Nurui̯és vb. IV. (La casă). Pun pământ pe podele, ca să le fac mai înalte, ALR. 3851 cf. dacor. noroiu.

Nușcár m. v. *nușǫs.*

Nusílă pl. Năsălie. *La pusiră pri nusili*, 28/18. — Din bg. *nosilo.*

Nușnés vb. IV. Caut, scotocesc. T. P. cf. nușǫs.

Nușǫs vb. IV. (Despre câine). Umblu după o urmă ca să găsesc ceva, adulmec, p. anal. (și despre oameni) cercetez, caut cu

deamănuntul prin casă. [Cu acest înțeles. [D e r i v a t: **nuşcár** m. = om care caută, scotocește spre a găsi ceva. *Disutcăịaşti că vrin nuşcar*, (scotocește ca un...), 503].

Nutintšáe m. v. *noatin*.

Nuvitšítšeu, -ă adj. v. *nọụ*.

Nves vb. IV. (în expresia): *Buricu mi nveašti ca šarpi* (am crampe la stomac), ALR. 4180. — Același cu ạ n v i ị e s.

Nvets a. v. *ạnvets*.

Nviịés vb. IV. v. *ạnviịes*.

Nving vb. III. v. *ạnving*.

Ń

Ńăl m. v. *ńel*.

Ńári f. Miere. *Un trindafil ăn mejlucu di ńari* (= căndil'u) *13. — Din lat. *mĕl*, **mĕlem*, (arom. *ńare*).

Ńărlă (pl. *ńărli*) Mierlă, ALR. 1029. [Și: **ńírlă** f. ALR. 6201; **ńérlă** f. Com. N. P.]. — Din lat. *mĕrŭla*, *-am*, (arom. *ńirlă*).

Ńărtš m. Vier, porc nescopit. ALR. 1142. [Și: **ńertš** m.].

Ńază-noápti f. Miază-noapte. [Și: **ńiză-noápti,** f. Com. T. P.].

Ńázăts f. Amiazi, ALR. 185. *La ńazăts. Vinì la ńazăts cu 'oịli*, 14/94 cf. 4, 21/55. [C o m p u s: **ghiuńázăts** = imediat la amiazi, în căldura cea mai mare. *Pri ghiuńazăts chinisì* (porni în căldurile mari), 806; **trăşuńázăts,** (la Oșani) **trăşlańázăts** (*trăş* < *trans*) = imediat după amiazi, 806. — Din lat. *ad-mĕdiam*, *-diem*, (arom. *ńadzădzua*).

Ńel m. Miel. *Con am si-ń mănc ńăl*, 7/75. [Și: (Liumnița) *ńăl* m. D e r i v a t: **ńéltšue, ńiltšóe ńilúş** m. (dimin.)]. — Din lat. *agnĕllus*, *-um*, (arom. *ńel*).

Ńéltšue m. v. *ńel*.

Ńéra f. Numele vacii născută miercuri. Cf. l u ị a, m a t a, d z o ị a, v i d a, s o b a. ALR. 5542.

Ńércur f. Miercuri. [D e r i v a t e: **ńértši** m. = numele boului fătat miercurea; **ńércă, ńérlă** f. = numele vacii fătată miercurea, cf. l u n t š e, m a r t i n ă (t i n ă), d ž a n i, p e t s i, d u m i, etc.]. — Din lat. *Mercurii (dies)*, (arom. *ńercurị*).

Ńérlă f. v. *ńărlă*.

[2]**Ńérlă** f. v. *ńercur*.

Ńertš m. v. *ńărtš*.

Ńértši m. v. *ńercur*.

Ńez a. Miez (în opoziție cu c u ụ ă) Miez, 4/81. — Din lat. *mĕdius*, *-a*, *-um*, (arom. *ńedz*).

Ńícură } f. v. *mic*.
Ńicurítšcă }

Ńílă f. v. *milă*.

Ńiltšóe } m. v. *ńel*.
Ńilúş }

Ńir vb. I. }
Ńirári f. } v. *mir*.
Ńirát, -ă adj. }

Ńírlă f. v. *ńărlă*.

Ńiză-noápti f. v. *ńază-noapti*.

O

(cuvintele cu *oa-*, vezi *ua-*).

O!, interj. O !

Oárur N. de loc, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 23), cf. U a r u r.

Ócă f. Oca. *Trei ochi di lonă*, 6/54. — Din tc. *oka*, (arom. *ocă* și *ucă*).

Ócl'u m. v. *uocl'u*.

Ódirnă f. } v. *odrină*.
Ódrin m. }

Ódrină f. Viță de vie agățătoare. *Videts di la odirna si mănāncă uuă*, 9/32. [Și: **ódirnă** f., **ódrin** m. *Că-i năridit și cu agri... și cu odrin*, 12/VII]. — Din bg. *odrina*.

Odvám adv. Abia. *Io odvam ti purtam*, 8/13. [Și: **udvám** adv., 3/24]. Din mbg. *odvaj*, (bg. *edvam*).

Ódžă m. hge. *Lu odžă măgar liri cacă*, 7/24.—Din tc. *hoğa*.

Odžác a. Cămin. *Odžatsili sa buni dintru că dau havà*, B. 3. — Din tc. *oğak*, (arom. *uğac*).

Of! interj. Of.

Óftică f. (Țârnareca) Oftică. Com. I. L. — Din mbg. *oftika*, (arom. *oftică*).

Oglindálă f. v. *uglindală*.

Oh! interj. Oh ! cf. 2/21.

Ói! interj. Hei. *Oi dēaduli!* 12/56.

Ólăvă f. Plumb, Com. P. M. — Din bg. *olov* (în *oloven*).

Óli interj. *Oli, feati multi ari*, 6/VII.

Omăros vb. IV. }
Omărot, -ă adj. }
Omoros vb. IV. } v. *umăros*.
Omorot, -ă adj. }

Óndar adv. Incet cf. c ă t i l i n — c ă t i l i n. *Lisitsa ca si sculo, ondar ondar si dusi la ampirătu*, (vulpea... încet încet se duse la împăratul), 15/93.

Ons m. Ins. *Patru onș*, 12/7 cf. 14, 18/7, 4/77. *Am zatsi onș tots*, *95. — Din lat. *ĭpsus, -a, -um*, (arom. *insu*).

Ópacu adv. Pe dos, pe dindărăt, îndărăt. *Ai li ligo moinili opacu* (îi legă mâinile pe dos), 9/7. [Și: **óp(u)cu** adv. *Cu măñl'ă opucu*, 6/67. D e r i v a t e: **upăcot, -ă** adj. = sucit, anapod. *Uom upăcot* (om sucit), 856; **upăcós, -oasă** = sucit; **upăcloc** a. = adversitate, Com. G. D.]. — Din bg. *opako*, id.

Opt n. Opt. [C o m p u s: **óptuspreatsi (ópsprătsi)** = optsprezece]. — Din lat. *ŏcto*, (arom. *optu*).

Ópucu adv. v. *opacu*.

Or a. Horă. *Jucară ăn ōr*, 6/56. *Di lă tini zbor, di lă măgar uor.* [Și: **uór** a. (Țârnareca), **cor** a. (<lat. *chŏrus*). *Nearsiră lă cor*, 5/66]. — Din mbg. *oro*.

Orb a. v. *ărb*.

Ors! interj. *Și iel că-l fesi « ors », diunăuară la ardico* (și el când făcu « ors », dintr'odată îl ridică), 12/7.

Óşanį Nume de localitate. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 7, 19). [D e r i v a t: **uşinéţ** m. = locuitor din Oșani. *S-ti daŭ dupu uşinetsu* (am să te dau după unul din O-șani), 6/V].

Óstrăf, -vă adj. Aspru. *Ponza-i moali, nu-i ostrăvă*, ALR. 2181, cf. 2180. — Din mbg. *ostro*.

P

Păclón a. } v. *puclon*.
Păclunés vb. IV. }

Păcroávă f. } v. *pucrov*.
Păcróv a. }

Pădár m. Pândar. *Al' zisi lisitsa la pădāru*, 1/10 cf. 11/93. [Şi: **păndár** m. D e r i v a t: **pădárnitsă** f. = coliba pândarului. Com. T. P. **Pădárnitsa** n. loc. (Oşani)]. — Din bg. *padar*, (dial. *păndar*), (arom. *păndar*).

Pădárnitsă f. } v. *pădar*.
²Pădárnitsa }

Pádi f. Pade (păstrat numai ca n. loc. în Cupa. Com. N. P.). [D e r i v a t: **padínă** f. n. loc. în Cupa; **pădinós, -ă** adj. = clădit pe pământ, jos, *Casa acu-i pădinoasă și unsă cu tsară*, B. 1]. — Din paleosl. *padĭ*, (cf. Capidan, *Elem. sl. în dial. aromân*, 76), (arom. *pade*).

Padínă f. } v. *padi*.
Pădinós, -ă adj. }

Pădlóc m. v. *pudlog*.

Pădúri f. Pădure, păstrat numai în n. loc. (Nânta), *Pădur*, Com. H. I. și în d e r i v a t u l: **pidurḗts** m. = fragă ALR. 1209 — Din lat. *padulem*, (arom. *pădure*).

Páftă (pl. *pafti*) Pafta Com. G. D. — Din tc. *pafta*.

Păgúr m. Vas de plumb în formă sferică pentru rachiu. *Biịù un păgur de rachịă* (bău un păgur de rachiu), cf. p ă l u r. Com. I. L. — Din bg. *pagur*, (arom. *păgure*).

Páịac N. de munte în Meglen. [Şi: **Páic** cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 7, 27].

Păịántă f. (Lugunța). Par ce se pune în zid pentru atârnat hainele. Com. N. T. — Din sârb. *pajanta*.

Páic v. *Paịac*.

Páịdă f. Cursă pentru șoareci, lupi, vulpi, etc. ALR. 1736, cf. s t r o f. *Stăvì ună paịdă ăn gărdină* (a pus o cursă în grădină), Com. I. L.

Pal' a. Paiu. *Trimeasi feata ca să-i tureascâ pal'ă.* [D i m i n u t i v: **păl'úş** m. Com. G. D.]. — Din lat. pl. *palea*, (arom. *pal'*).

Pálă f. Velință, așternut de sub șea la cal. *Punim ună pală di lǫnă*, ALR. 1119, (arom. *apală*).

Pălămídă f. Pălămidă, Com. H. I. — Din bg. *palamida*.

Pălămórcă (pl. *-marchi* și *-mǫrts*) f. Unul din cei doi piepteni cu care se scarmănă lâna. *Cumpăraş palămǫrts*, Com. C. I. (Fig.) *Aį ună mǫnă căt ună palămǫrcă*, id. [Şi: **pulumárcă** ALR. 5821,

pălămǫrcă f.] — Din bg. *palamarka.*

Pălămǫrcă f. v. *pălămarcă.*

Păláscă f. Geantă de piele (cartușieră), Com. I. L. — Din bg. *palaska.*

Pălăúmbră f. Corcodușă, porumbea. *S-dusiră si dună pălăumbre,* Com. I. L. [Și: **pălăúmbru** m. = arbustul care produce porumbe]. — Cf. CDDE. 1432.

Pălăúmbru m. v. *pălăumbră.*

Păldžóc m. v. *păndžoc*

Pálea m. Nume de câine cf. t š a p a, ș ă r ǫ t, c u s u, etc. Com. C. I. [Și **páli**].

Pălés vb. IV. Ustur. *Buretsil' călincoș păles.* Com. I. L. [D e r i v a t e : **pălíri** f. = usturare; **pălít, -ă** adj. = usturat; **pălós, -oasă** adj. = care ustură. *Bureati-pălos* cf. b u r e a t i]. — Din bg. *palja.*

Páleșnic m. } v. *palișnic.*
Păléșnic m. }

Pali v. *palea.*

Pălijónă (în expresia) *grǫn căzut pălijonă* (grâu căzut, culcat). *Ca pălijonă di puịamp,* ALR. 5200. — Din *păloazị,* (sg. *pălog*).

Pălíri f. v. *păles.*

Pálișnic m. (La plug) Fierul mare, fierul lat, brăzdarul. *Un gulub alb tucu amnă pri sub pimint și nu si veadi* (= palișnicu), *58, (cf. Capidan, *Meglenoromânii.* I, 51). [Și: **páleșnic, păléșnic** m.]. — Din bg. *palešnik,* id.

Pălít, -ă adj. v. *păles.*

Pálmă f. Palmă. *Carni din palmă,* 9/74 cf. 2/16. *Ăn palmă criscut s. că din palmă criscut* = desmierdat, 59. [Și: **púlmă** f. Wgd. D i m i n u t i v: **pălmútsă** f. = groapa palmei, ALR. 2176. — Din lat. *palma, -am,* (arom. *palmă*).

Pălmútsă f. v. *palmă.*

Pălnúșcă f. Căpșună, Com. T. P. [Și: **plănúșcă** f.]. — Din bg. *planuška.*

Pălóg (pl. *-oazị*) Pălog, mai mulți mănunchi puși unul peste altul pentru a face un snop. ALR. 5209. *Dun păloazili* ib. 5210. (La pl.) *păloazị* = (fân cosit lăsat pe brazde), ALR. 5262. *Paloazị di ịarbă,* ib., cf. p u l o g. — Din mbg. *polog.*

Pălós, -oásă adj. v. *păles.*

Pălúr m. Ploscă mai mică de plumb, în care se ține rachiu, Com. T. P. — Din bg. *palur,* cf. p ă g u r.

Păl'úș m. v. *pal'.*

Pămínt a. v. *pimint.*

Pămpór m. Vapor, tren, Com. P. M. — Din bg. *pampor,* (arom. *pămpore*).

Păn prep. v. *pănă.*

Pána f. Nume de cățea. Com. T. P.

Pănă prep. Pănă. *Pănă cmuă măncǫ di la toati căsili,* 11/73. [Și: **păn** prep.]. — Din lat. *paene-ad,* (arom. *pănă*).

Pănăcǫt m. și a. Scândură în care se așează pâinile când se duc la cuptor. *S-dusi cu pănăcǫtu*

la furnă (s'a dus cu scândura de pâine la cuptor). Com. I. L. [La pl. *pănăcǫts* și *pănăcoati: Dărǫ dǫu̯ pănăcoati* s. *doi̯ pănăcǫts*, id.]. — Din bg. *panakoda*, (gr. *πινακίδα*).

Pănăgán m. Sarică. *Ạu̯ pusi* [*lisitsa*] *ăn pănăganu lu calu* (o puse vulpea în sarica calului), 2/13 cf. 1/30, 2/72. — Din bg. *panagon*.

Pănăghír m. Bâlciu. *Că lă pănăghir im* (ca la bâlciu suntem), 506. *La măncaș pănăghiru* (ai mâncat bătaie), 507. — Din bg. *panagiry* (gr.), (arom. *pănăyir*).

Păndár m. v. *pădar*.

Pándi Nume propriu. *Să-ń lęu̯... Pandi lumnitšanu*, 8/XVI.

Pandófli f. pl. Papuci, ALR. 3351.

Păndžác m. Cojoc. Manta de păr de capră, ALR. 3336. *Picuraril' au̯ păndžats*, Com. I. L. [Și: **păndžóc**]. — Din bg. *panǧak*.

Păndžóc v. *păndzac*.

²**Păndžóc** (pl. *-ots*) m. Melc. ALR. 1190. [Și: **păldžóc** m. id.]. — Din bg. *pălžek*.

Pang a. v. *pui̯angu*.

Păngănés vb. IV. v. *păngǫn*.

Păngǫn m. Păgân, rău, păcătos. Com. G. D. [D e r i v a t: **păngănés** vb. IV. = murdăresc, spurc, (refl.) mă spurc mâncând de dulce. *Din timp ạu̯ păngănes frunza*, B. 10; **spugănés** vb. IV. (bg. *pogan*)]. — Din lat. *paganus, -a, -um*, (arom. *păngîn*).

Păngǫr a. Masa dela biserică unde se vând lumânări. — Din bg. *pangar*, (arom. *păngar*, gr.).

Pápa Joc, copilăresc, Com. N. P.

Păpăneáti (pl. *-nets*) f. Boboc de floare. Com. T. P. — Cf. bg. *papunec*.

Păpărdés vb. v. *pubărdes*.

Păpărés vb. IV. v. *pupăres*.

Paparúdă f. Paparudă.

Păpíi̯ă f. Rață. Com. C. I. [Și: (Liumnița) **pupii̯ă**, f. ALR. 991]. — Din bg. *papija*.

Pápră f. v. păpură.

Păpúdă f. Fasole, cf. p a r p u d ă.

Păpudíe f. Floare cu miros, urît. Com. H. I. Același cu dacor. p ă p ă d i e?

Păpúră f. Papură, ALR. 1906. [Și: **pápură, pápră** (bg. *papra*) f.]. — Din bg. *papura* (gr. *πάπυρος*).

Păpútsă f. (Țârnareca) Ghete. *Tseali păputsăli li băgà* (ghetele acelea...), 8/66. — Din tc. *paputš*, (arom. *păputsă*).

Papúz m. Stâlpul principal susținut de alți doi stâlpi numiți « macăz » pe care se razimă acoperișul casei, Com. C. I.

Par m. Par. *Ạu̯ zăcătsǫ di păr* (... o prinse de par), 12/55 cf. *66, 196. *Par di la i̯asli* = p a i̯ a n t ă (v. c.). — Din lat. *palus, -um*, (arom. *par*).

Pără f. Para, ban. *Ari pări*, 6/59. *U̯om di dǫu̯ pari* (om de nimic), 511. — Din tc. *para*, (arom. *pără*).

²**Páră** f. Abur. *Ca la lǫ păra* (când dete de aburii), 11/41. — Din bg. *para*.

Pără adv. Prea, cam. *Nu pără si pugudeaşti* (nu prea se nemerește), B. 3. *Nu pără l'i si dutsi bun* (nu prea îi merge bine), Com. G. D. — Din gr. *πάρα*, (arom. *para*).

Părăįés vb. IV. Zbor. *Cătsǫ si părăįască* (începu să sboare), 30/51. *Părăįaşti măgaru?* 512. *S-la sufli, părăeaşti* (să-l sufli, cade), 738; [D e r i v a t e: **părăíri** f., **părăít, -ă** adj. Şi: (Oşani), **părnés** vb. = zbor, pornesc, mă duc. *Pul'u părnì di pri pom* (pasărea sbură de pe arbore), Com. I. L. *Fitšoru părnì* (băiatul plecă), 17/49; **părníri** f. S'ar putea ca *părnes* să fie identic cu arom. *apărńescu*; dacor. *pornesc*].

Părăíri f. } v. *părăįes*.
Părăít, -ă -adj. }

Părămbés vb. IV. v. *părumbes*.

Părcăjós vb. v. *pricăjǫs*.

Părdíįă f. Trestie împletită cu rogoz. Se întrebuințează pentru a acoperi paturile pe care se pun viermii de mătase; de asemenea și pentru paravane sau chiar ziduri mobile spre a despărți o cameră în două. Com. I. L. *Putem dărari leasi şi cu părdiį ili cu virzel' ąmplititi*, B. 3. — Din bg. *pardija*.

Păreacl'ă f. (Țârnareca, Huma, încolo z a g h i į ă) Pereche. *Ună păreacl'ă di tšorap*. [Şi: **preácl'ă** f. Com. I. L.]. — Din lat. *parĭc[ŭ]lus, -a, -um*, (arom. *preacl'e*).

Părgón N. loc. (Oşani).

Păristucurés vb. IV. (refl.). Mă dau peste cap. *Fitšoriį si păristucures* = (copiii se dau peste cap), ALR. 300. — Pentru *pristucures*, cf. t r ă c u l e s.

Părl'ă f. Scândură rotundă ca un fel de tipsie pe care se pune aluatul ca să se dospească, c ă r p ă t o r. *Ca pri părl'ă (la joacă)* = îl joacă cum vrea, îl duce de nas, 513. — Din bg. *pralnija* « lopată ».

Părlés vb. IV. Părlesc. *Noį nu la părlim* [porcu], *la bilim, scǫatim cǫaja*. ALR. 4128. — Din bg. *opărljam*.

Părlídă f. (pl. *părlis*). Scoică ALR. 2504.

Părloágă f. Pământ care nu-i lucrat de 5—6 ani, ALR. 5072. [Şi: **părlóg** m.].— Din paleosl. *prělogŭ*.

Părlóg a. v. *părloagă*.

Părmáts m. Grilaj, balcon. *Căzù di pri părmats* (căzu de pe balcon). — Din tc. *parmak*, (arom. *părmak'e*).

Părnár m. Arbust spinos; se întrebuințează foarte mult la aprinderea cuptoarelor, din cauză că face multă flacără. Com. I. L. *Părnar* n. loc. (Cupa). — Din gr. *πουρνάρι*, (arom. *părnare*).

Părnés vb. IV. v. *părăįes*.

Părníri f. } v. *părnes*.
Părnít, -ă adj. }

Părǫ́į m. Pârău, cf. p u r o į. — Din bg. *poroj*.

Parpúdă f. Un fel de fasole. *Parpuda si coatsi mai curon di cot tsea lantă baclă* (parpuda se coace mai repede decât cealaltă fasole), Com. N. P. Se zice mai des *baclă-parpudă*, cf. b a c l ă. [Și: **papúdă** f.].

Părscăies vb. v. *prăscăies*.

Părsés vb. Cerșesc. *Vinіră... la părsirea* (veniră să cerșească), 15/29. [Și: **prăsés** vb. D e r i v a t e: **părsíri** f. = cerșit; **părsít, -ă** adj.]. — Din bg. *prosja*.

Părsíri f. } v. *părses*.
Părsít,-ă adj. }

Părtál a. v. } v. *părtali*.
Părtálcu m. }

Părtáli f. Straiu, țol, zdreanță. *Na-ts-au mea părtali* (na-ți straiul meu), 23/68, cf. *Aș duno părtalili* (și-a luat catrafusele), 515. [Și: **părtál** a. 516. D e r i v a t e: **părtălós, -oasă** adj. = rupt, sdrențuros. *Ra părtălos, itš nu veà pări* (ere rupt...), 6/35 cf. 6/27; **părtálcu** m. = se zice la cei rupți, care n'au haine pe corp; **părtălíncă** f. = zdreanță, țol]. — Din tc. *partal*, (arom. *părtal*).

Părtălíncă f. } v. *partali*.
Părtălós, -oasă adj. }

Párti f. Parte. *Lāntă pārti*, 22/41 cf. 214. *Tu ună parti* (într'o parte). *Ună ticfă vę ună gaură tu ună parti*, 10/5. [D e r i v a t: **năpárti** = n. loc. (Cupa). Com. N. P.; **părtítšcă** f. (dimin.)]. — Din lat. *pars, partem*, (arom. *parte*).

Părtisnés vb. IV. v. *tisnes*.

Părtítšcă f. v. *parti*.

Părtitšíca N. loc. (Huma).

Părtoácă f. Nume de floare. N.P.

Părtš m. Țap, pârciu. *Barbapărtšului*, cf. b a r b ă. [Și: **prătš** m.]. — Din bg. *părč*.

Părtša. Joc de copii. *Cad părtšcapa* (cad peste cap). Com. I. L.

Părtšcapa. Peste cap.

Părtšuválă v. *coastă*.

Părumbés vb. IV. Tivesc, Com. V. J. [Și: **părămbés, purumbés** vb. IV]. — Din bg. *porăbvam*.

Părvói s. pl. (Oșani). Acele cu care se leagă plugul de gâtul boilor cf. p o t r ă n d z ă, p r ă v o i, (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I. 51). — Din mbg. *prevoj*.

Páșă f. Pașă. *Pașa vę trei cal'*, 12/15 cf. 1/15. [D e r i v a t: **pășălărés, -ească** adj. = de pașă. *Cal pășălăres*. Com. I. L.]. — Din tc. *paša*, (arom. *pășă*).

Pășălărés, -easca adj. v. *pașă*.

Pasc vb. III, Pasc. *S-l'a pască cal'il'*, 2/34. *Ăn urman pasc*,*60. *Pri iundi li pașt uoili... — pri colo li păștem*, 9/3 cf. 518. [D e r i v a t e: **páștiri** f. = păscut. *Li scoasi* [*uoili*]... *la paștiri* (le scoase... la păscut), 16/6; **păscút, -ă** adj., (negativul) **nipăscíut, -ă** adj. = care n'a păscut. *Flaș stărniști nipăscută*; **păscăvíști, păscuvíști** f. = pășune, ALR. 5591; **prupásc** (pru + pasc) vb. III. = duc oile la păscut Com. GH. T.]. — Din lat. *pasco, -ĕre*, (arom. *pascu*).

Păscăvíşti f. v. *pasc.*

Păscúrnic m. Tiparul de lemn care se aplică asupra prescurei, ALR. 2769. *Păscurnic șărot*, ib. [Şi: **priscúrnic** m.]. — Din bg. *proskurnik.*

Păscút, -ă adj. } v. *pasc.*
Păscuvísti f. }

Păspál' a. Praf de făină, Com. T. P. [D e r i v a t e: **păspál'** vb. I. = presar cu ceva, *Muraru ăi̯ păspăl'at di fărină* (morarul este presărat (acoperit) cu făină. Com. I. L.; **păspăl'ári** f. = presărare, **păspăl'át, -ă** adj. = presărat]. — Din gr. *πασπάλη*, (arom. *păspal'*, bg. *paspal.*)

Păspál' vb. }
Păspăl'ári f. } v. *păspal'*.
Păspăl'át, -ă adj. }

Pásprăts n. v. *patru.*

Paşt (pl. *-ștur*) f. Paști. *La e paşt și crătšun* (la fiecare Paști), 2/46. *Vinit-au̯ loc dirip paști*, 1/61. *Cmo l'-u paștu lă i̯el* (se bucură), 519. *Di cọti paștur ăi̯* (ce vârstă are). [Şi: (mai rar) **paştu** m.]. — Din lat. *paschae*, (arom. *paşte*).

Páşti̯ m. Nume de plantă mirositoare. Com. C. I. cf. r ă m o ń.

Păstír m. Păstor, cioban. Cf. p i c u r a r. *I̯el că păstir, nu ştià cum ăi̯ adetu* (ca cioban nu știa cum este obiceiul). Com. T. P. — Din lat. *pastorius, *-um.*

Páştiri f. v. *pasc.*

Păstrés vb. IV. Păstrez, pun bine. *La păstrii̯* (l-am pus bine). Com. I. L. [D e r i v a t e: **păstríri** f. = păstrare; **păstrít, -ă** adj. = păstrat, ascuns, pus bine]. — Din bg. *pastrja.*

Păstríri f. } v. *păstres.*
Păstrít, -ă adj. }

Páştu m. v. *paşt,*

Pat a. Pat și în general orice ridicătură făcută de scânduri, care se întrebuințează la ședere. *Și la trasi ăn pat* (și-l trase în pat...), 11/39. *Căzù la pat* (se îmbolnăvi), 2/43. — Din gr. *πάτος*, (arom. *pat*).

Pátă f. Floare roșie cu frunze rotunde; Com. T. P.

Pata-pat La fel. *La mardzini si pugudeaști si jundzim pata-pat* (la sfârșit se întâmplă să ieșim [cu socotelile la fel]. B. 10.

Pătărítsă f. Păteriță, toiag. *Sfiti Nicola cu barba albă și cu pătăritsă*, 158. — Din bg. *paterica.*

Pătărŏc m. Rățoiu. Com. T. P. [Şi: **pătorŏc** m.]. — Din bg. *patarok.*

Pătărŏg (Oșani). Un fel de fragi. *Pătărogu i̯asi primăveardăta* (fragii ies primăvara), Com. I. L., cf. c ă p u ș n i t s. *Pătărog - pidurets*, Com. T. P.

Pătátă f. Cartof. Com. I. L. — Din it. *patata*, (arom. *pătată*).

Pătbunés vb. IV. (despre aluat) Cresc. *Lutsolu si pătbuneaști* (aluatul crește), ALR. 3995. (La pâine) coaja pâinei se ridică, ib. 4005. [Şi: **potbunés** vb. IV.]. — Din bg. *ptobuham.*

Pătéts m. v. *putets*.

Páti m. Nume de plantă.

Pătlidžáni f. v. *pitlidžani*.

Pătóc v. *potoc*.

Pătoróc m. v. *pătăroc*.

Pătpăláşcă f. v. *pătpălog*.

Pătpălóg m. Pitpălac. Com. C. I. [D i m i n u t i v: **pătpălúşcă, pătpăláşcă** f. id.]. — Din bg. *pădpădăc* (>pitpălac) și *podpološka*.

Pătpălúşcă f. v. *pătpălog*.

Pátru num. Patru. *Nunta cu patrul' uamiń*, 501. *Tots patrul'* (toți patru), 22/78. *Ăn patru* n. loc. (Cupa), *Ăn patru arbur* n. loc. (Huma). [C o m p u s: **pátrusprăts pásprăts** n. = patrusprezece; **patružǫts** = patruzeci, cf. 6/21, 4, 9/77]. — Din lat. *quatt* [*u*]*or*, (arom. *patru*).

Pátrusprăts m. v. *patru*.

Pătšă f. Pacea. Com. I. L. — Din tc. *pača*.

Pătsătúră f. v. *pătsǫs*.

Pătšávitsă (di izmeni) f. Cracii izmenelor, ALR. 3307. — Din mbg. *pačavica*.

Pătšăvúră f. Cârpă (murdară) de șters. Com. I. L. — Din tc. *pačavra*, (arom. *păčăvură*).

Pătsǫri f. v. ²*pătsos*.

²**Patsǫs** vb. IV. Pat. *Șa pătsǫi* (așa pății), 12/12. [Și: (mai rar) pat. D e r i v a t e: **patsǫri** f.; **pătsǫt, -ă** adj. **pătsătúră** f. = pățeală, suferință. Com. G. D.]. — Din lat. *patio, -īre*, (arom. *pat*).

Pătsǫt, -ă adj. v. *pat*.

Păturóc m. (Liumnița). Rățoi. Com. P. M. — Din bg. *patarok*, id.

Páuă f. Preț. *Ĭ-ąi ded pauă bună la cal* (îi dădui preț bun pentru cal), ALR. 1585.

Păún m. Păun. Com. T. P. — Din lat. *pavo, -onem*, (arom. *păun*).

Păvudés vb. IV. Butășesc via, o duc dela un loc la altul pe unde a pierit. ALR. 1713. — Din mbg. *povodja*.

Păzári f. Târguială, tocmeală. *Dar* (s. *fac*) *păzari* (mă tocmesc, mă învoiesc). *Noi cum vęm dărăt păzarę* (noi cum ne învoisem), 15/6. *Să dărǫm păzări*, 13/6. *Cu păzarea* = pe tocmite, 16/41 cf. 523. [D e r i v a t e: **păzărisés** vb. IV. = mă tocmesc din preț; **păzărisire** f. = tocmire; **păzărisít, -ă** adj. = tocmit; **păzăríşti** f. = târg, locul unde se ține târgul. *Vinì la sparta păzăriști*, 524; **păzărdžíią** (tc. *pazarǧy*) = târgoveț, cel care merge la târg]. — Din tc. *pazar*, (arom. *păzare*).

Păzărdžíią m.
Păzărisés vb. IV.
Păzărisíri f.
Păzărisít, -ă adj.
Păzăríşti f.
} v. *păzari*.

Păzés vb. IV. (rar) Păzesc, Com. I. G. — Din paleosl. *paziti*.

Peádică f. Piedecă. Com. I. L. — Din lat. *pĕdĭca, -am*, (arom. *k'eadică*).

Peánă f. 1. Pană. *Lă dideș peanili*, 6/66. *Al' tsi frǫnsi peana* 525. || 2'. (La Oșani, unde cuvântul

« aripă » este necunoscut) Aripă. *Ună peană* (o aripă), 15/51. [La pl. art. *peanili* și *peịnili*. ALR. 4092, cf. pirdù, drăpes]. — Din lat. *pĭnna, -am*, (arom. *peană*).

Peáră f. Pară. *Peara sub per cadi*, 526. *Io multi peari măcaị*, 28/32. — Din lat. **pĭra, -am*.

Peáşteră f. v. *peaştiră*.

Peáşti f. Pește. *Si dusi si catsă peşti*, 2/28 cf. 3/13, 25/51; *peaşti-di-apu-dultsi* = păstrav. [Derivat: **piştár** m. = pescar, (ornit.) pescărel. *Un piştar*, 1/13; **piştárcă** f. = dropie, ALR. 6203. **piştirǫc.** m. = pește mic, Com. I. L.]. — Din lat. *pĭscis, -em*, (arom. *pescu*).

Peáştiră f. Peșteră. *Si scunsi ăn peaştiră*, Com. I. L. [Și: **peáşteră** f., 9/19 cf. 6/19; **píşteră** f. — Din bg. *peştera*, (arom. *piştireaụă*).

Peátic a. Petec. *La ǫnfăşǫ pija ăn peatitsi* (l-a înfășat pruncul în petece), Com. I. L. [Derivat: **pititšoánă** f. = velință mică ce se pune sub samarul calului cf. tšul]. Cf. alb. *petkë*, (arom. *peatică*).

Peịvítsă f. v. *piịuveati*.

Pelişpadişă Nume de persoană, 2/80.

Peltée m. adj. Peltic. Com. I. L. — Din tc. *peltek*.

Pélti f. Răcituri. *Con li puń la firtură pitšoarili di boŭ, dimineastă rătseaşti, s-fatsi* caịgănă și pelti. ALR. 4082. Din tc. *pelte*, (arom. *piltee*).

Pepéfitsă N. loc. (Nânta).

Per m. Păr. *Fitšoru ca si pusi pri per şi fęsi « cucu »*, 26/6. *Peara sub per cadi*, 526 cf. 22/32. [Diminutiv: **pertšóc** m. = perișor, Com. I. L. — Din lat. *pĭrus, -um*, (arom. *per*, rar).

[2]**Per** m. Păr (din cap). *La cată ca peru 'n lapti* (se uită la el ca la dracul) 530. *Ca peru 'n ruşnitsă* 529. [Diminutiv: **pertšíc, pirtšíc** m. = perișor. Com. G. D. Derivate: **pirós, -oasă** adj. cu păr, păros id.; **piruşán** (tc.) m. = părul de pe frunte și de lângă urechi. Com. I. L.]. — Din lat. *pĭlus, -um*, (arom. *per*).

[3]**Per** vb. IV. Pier, dispar, mor. *Un ascher pirì*, 17/39. *Si la per tu* (să-l pieri tu), 12/40 cf. 20/79. *Si peară*, 13/40. *Aspra roşi nu peari* (paraua calpă nu piere), 510. [Derivate: **períri** f. = pierire; **perít, -ă** adj. = pierit, ucis; **peritšúni** f. = descreșterea lunii, « con ăị după căntat cucoșiị », ALR. 2456; **piritšúni, pirătšuni** f. *Si rudi pri pirătšuni* (s'a născut când descreștea luna). Com. I. L.]. — Din lat. *pĕreo, -īre*, (arom. *k'er*).

Perd vb. III. Pierd. *Si pirdù* (se pierdu), 5/20. *Si pirdură*, 5/36. [Derivate: **peárdiri, pirdătšúni** f. = pierdere; **pierdút, -ă** adj. = pierdut. *Pirdut ra şi sı flo*, 22/73]. — Din lat. *pĕrdo, -ĕre*, (arom. *k'erdu*).

Pérdi f. Perdea. *Si punim perdi la pindžerts* (să punem perdele...), — Din tc. *perde*, (arom. *pirdee*).

Perghél m. v. *pirghel*.

Pérnitsă f. Pernă. *Cu pernitsa pri numir*, 10/XIII. — Din bg. *pernica*.

Perpáră (în expresia) *Ca perpara-i.* se zice unuia care vorbește în continuu, 533.

Pertšíc m. v. *per*.

Pétea m. Nume de persoană, cf. 359. — Din bg. *petka*.

Pétrov m. Sărbătoarea Sf. Petru, ALR. 2847. — Din bg. *Petrovden*.

Pétsi m. Numele boului care s'a născut vinerea. Cf. l u n t š i, m a r t i n, ńerdži, z ă r a n, s ă b a n, d u m i. ALR. 5541.

Pétuc N. loc. (Oșani).

Péză f. Bătaie de joc, râs. *Peza lumil'ă* (râsul lumii), 534, *Bat peză* (îmi bat joc). *Si bătę peză*, 2/29. [D e r i v a t: **putpizlív, -ă** (pot + peză + -liv) adj. = batjocoritor]. — Din gr. *παίζω*, (arom. *peză*).

Pic vb. I. Pic. *Al' picară dǫuă lacrim*, 6/74. *Sǫndzi nu picà* (sânge nu pica), 892 cf. 7/34, 35/51. [D e r i v a t e: **picári** f.; **picát, -ă** adj.; **picătúră** f. = picătură, 12/94. *Ca picătura*, se zice despre un lucru drăguț; **pícă** f. = picătură. *Ună pică di tsea apa*, 34/51, (arom. *pic* (rar) și *k'ik*).

Pícă f. v. *pic*.

Picăįés vb. IV. Bag, vâr, înfig, împing. *Li picăįes cu lostu*, 15/18, cf. 13. [Perf. simplu *picnįį*, (bg. *piknah*), *La picnì*, 28/6 cf. 11/24, 23/8. D e r i v a t e: **picăíri** f., **picnít, -ă** adj. = vîrit, împins. C o m p u s (cu pref.): **năpicăeįés** (bg. *napikam*) = intru bine, mă vâr bine. *Si năpicăì ăn guvă*, (a intrat bine în gaură), 20/72. — Din mbg. *pikam*.

Picăíri f. v. *picăįes*.

Picári f. v. *pic*.

Picăsés vb. IV. Pricep, simt, înțeleg. *Mi picăseaști* (mă simte), 8/80 cf. 11/10, 3/13, 21/72, 22/79. [Și: **pichisés** vb. cf. 11/50. D e r i v a t e: **picăsíri** f. = pricepere, simțire; **picăsít, -ă** adj. = priceput, simțit]. — Din gr. *ἀπεικάζω*, (bg. *apikasvam*), (arom. *ak'icăsescu*).

Picăsíri f. } v. *picăses*.
Picăsít, -ă adj. }

Picát a. Milă, (rar) păcat. *Ạl' ra picāti di fitšor* (îi era milă de băiat), 7/34 cf. 11/38. *Vecl'i picǫts* păcate vechi, 536 cf. 539. [Plur. *picati* și *picǫts*. D e r i v a t: **picătós, -oasă** adj. = (Oșani) milostiv. *Tsista ụom ăį mult picătos* (este foarte milostiv), Com. I. L. **picătuįés** vb. IV. = păcătuesc. *Nu mănancă lucru mărsit pri post că picătuįeș* Com. I. L.]. — Din lat. *peccatum*, (arom. *picat*, rar).

²Picát, -ă adj. v. *pic*.

Picătór adj. *prun picător* cf. p r u n.

Picătós, -oasă adj. } v. *picat*.
Picătuįés vb. IV. }

Picătúră f. v. *pic.*

Pichisés vb. IV. v. *picăses.*

Picmés m. Must de struguri păstrat pentru timpul iernii. *Picmezu ăi negru, ma dultsi-i,* 538. — Din tc. *pekmez,* (arom. *picmeze*).

Picnít, -ă adj. } v. *picăies.*
Picníi vb. IV. }

Picól m. Iad. *Ghiiaști cu pideapsă ca 'n picol* (trăiește cu necazuri ca în iad), 348. — Din bg. *pekol.*

Picurár m. Cioban, păstor, ALR. 5352. Cf. p a s t i r. *Flară un picurăr,* 11/43. *Picurăru... scoasi uoili,* 11/94 cf. 3/37, 46. [D e r i v a t e: **picurăreásă, picurárcă** f. = păstoriță]. — Din lat. *pecorarius, -um,* (arom. *picurar*).

Picurárcă f. } v. *picurar.*
Picurăreásă f. }

Pideápsă f. v. *pidipses.*

Pidipsés vb. IV. (refl.) Mă muncesc, mă chinuesc, 549. [D e r i v a t e: **pidipsíri** f. = muncă, chin; **pidipsít, -ă** adj. = chinuit, muncit, **pideápsă** f. = chin, muncă. *Ghiiaști cu pideapsă ca 'n picol* (trăiește cu chin, cu greutăți...), 548]. — Din gr. παιδεύω, (aor. ἐπαίδευσα), (arom. *pidipsescu*).

Pidipsíri f. } v. *pidipses.*
Pidipsít, -ă adj. }

Piducl'ós, -oasă adj. v. *piducl'u.*

Pidúcl'u m. Păduche. *Tsel piducl'u au băgară tru ună căzani,* 2/67 cf. 11/11, 9/16, 1/67, 550, *piducl'i-di-pri-poami* (purecele de grădină). Com. C. I. [D e r i v a t: **piducl'ós, -oasă** (lat. *pedŭc*[*ŭ*]*lōsus, -a, -um*) adj. = păduchios]. — Din lat. *pedŭc*[*ŭ*]*lus, -um,* (arom. *piducl'u*).

Piduréts m. v. *păduri.*

Pidurítsă f. (la războiu). Sforile care leagă iepele de fusceii ițelor. Com. C. I. cf. d e a m i. — Din lat. *pedulis, -e.* CDDE. 1375.

Pidutsél m. Păducel, degerătură, ALR. 1650. [Și: **pidutsǫl** m.]. — Din lat. **pedŭcĕllus, -um.*

Pidutsǫl m. v. *pidutsel.*

Piiuveáti f. Lipitoare. *Că piiuveatsă si tsǫni* (se ține de cineva ca scaiul). 570. [Și: **peivítsă, piiuvítsă, piiuveátsă** f. *Ca di piiuveatsă biiut* = slab, prăpădit; (Oșani), **piiveáti** (pl. *piiveatsă*). *Aș pusi trei piiveatsă la pitšor.* Com. I. L. — Din bg. *pijavica.*

Piiuveátsă f. }
Piiuvítsă f. } v. *piiuveati.*
Piiveáti m. }

Píjă f. Prunc încă nebotezat. *Nu sam pijă,* 551. Din bg. *piže.*

Pijijós vb. IV. Mi-e sete mare. *Pijijoi di apu* (con merc pi drum și nu si află apu proapi), ALR. 2301 cf. 160. — Din bg. *žežja.*

Pijutínă f. Coajă, acoperișul gogoașei de mătase? *Pijutina rămǫni curată,* B. 9. *Pijutina si piardi,* ib. Cf. arom. *peajă* « pieliță subțire ».

Pílă f. 1. Pilă, ALR. 6582. 2. Raspă, hraspă. Com. I. L. — Din bg. *pila.*

Pileáf a. Pileaf. *Tsista pileaf* B. 7. *ancă cǫta tseari*, 19. — Din tc. *pilav*, (arom. *pileafe*).

Pilíu (pl. *-ur*), a. Pelin. ALR. 1905. — Din bg. *pelin.*

Piliván m. Acrobat. *Si stignì ca vrin pilivan* (s'a îmbrăcat în haine lipite de corp ca un acrobat). Com. I. L. — Din tc. *pehlivan.*

Pilusés vb. IV. Pilesc cu pila. ALR. 6583, cf. p i l ă.

Pimínt a. Pământ. *Isǫ sub pimīnt un u̯om* (ieşi de subt pământ) 3/79. *Si si şătăi̯ască pri pimint*, 4/62 cf. 8/66, 558. *Pimintu*, 554, 552, 556, 826. [Şi: **pămínt** a.]. — Din lat. **paumentum, (pavĭmentum)*, arom. *pimintu*, rar.

Pin m. Pin cf. t i s ă. *Pīnuli, pīnuli*, 1/75, ib. — Din lat. *pīnus, -um*, (arom. *k'in*).

Pindžărcă f. v. *pindžercă.*

Pindžércă f. Fereastră. *Prutsăpǫ din pindžercă*, 13/43. [Şi: **pindžărcă** f. 15/73]. — Din tc. *pendžere* şi suf. *-că.*

Pintšánitsă f. v. *upintšonits.*

Pintšǫs vb. IV. O iau la fugă, o şterg, dispar. *Nu l-am privizut di ca l'-u pintšǫ u̯altăr* (nu l-am mai văzut de când a dispărut alaltăieri), Com. I. L.

Pípcă (pl. *-chi*), f. Pistruiu. *Ari pipchi pristi ubraz*, ALR. 57. Vărsat ib. 1644. — Din bg. *pipka.*

Pipélnic m. Locul unde se strânge cenuşa. Com. I. L. — Din bg. *pepelnik.*

Pipér m. Piper. *Piper ăn u̯ocl'i nu-l' dau̯*, 559. *Piper s-feasi* (s'a supărat foc), 560, cf. 561. [D e r i v a t: **pipércă** f. = ardeiu. *Pipercă ardoasă-i* (este iute şi nervos), 562 cf. 653]. — Din bg. *piper, piperka*, (arom. *piperkă*).

Pipércă f. v. *piper.*

Piperúgă f. v. *pipirugă.*

Pipilíga Cuvânt neînţeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. i l i l i g a.

Pipirícă f. Nume de plantă ierboasă. Com. T. P.

Pipirígă f. v. *pipirugă.*

Pipirúgă f. Fluture. *Amnă ca pipirugă* (merge încet), 564. *Pipirugă-albă* (Liumniţa) fluture alb, albiliţă; *pipirugă-roşi* f. fluture de primăvară, fluture roşiu. Com. P. M. Şi: (prin schimbare de sufix) **pipirígă** f.]. — Din bg. *peperuga.*

Pipoń (pl. *-poańă*) a. Pepene galben. — Din gr. *πεπόνι.*

Pirătšúni f. v. ³*per.*

Pirdătšúni f. v. *perd.*

Pirdù m. Fulg. *A̯l' drăpes pei̯nili ili pirduu* (îi smulg penele sau fulgii), ALR. 5695. *L'icşor că un pirdù* (uşor ca un fulg). Com. I. L. — Din bg. *perduh.*

Pirghél (La dogărie) Compas. [Şi: **perghél** m.]. Com. I. L. — Din tc. *perghel.*

Pirghíi̯ă f. Văl. *Pirghii̯ă galbină* (turcoaică), cf. c ă d ǫ n ă, ALR. 2911. — Din mbg. *pergija.*

Piríri f. v. ³*per.*

²Piríri f. v. *apir.*

Pirít, -ă adj. v. *³per.*

²Pirít, -ă adj. v. *apir.*

Piritšúni f. v. *³per.*

Piríz a. Post, ajun. *Tsǫni piriz di alba* = nu bea rachiu, 6. — Din tc. *perhiz.*

Piroásă N. loc. (Oșani).

Pirós, -oasă adj. } v. *²per.*
Pirtšíe m. }

Pirulígă f. Scoică. Com. T. P.

Pirunígă f. Numele unei plante cu frunzele mari și foarte cărnoase. Este de două feluri: una care face flori aibe și alta, albastre. Com. I. L. | *Piruniz albi, galbini verdzi* = crin, Com. I. L. — Din bg. *peruniga.*

Pirușán m. v. *²per.*

Pirustíịă f. Pirostie. *Lupăta, pirustiịa,* 1/20, cf. 8/77. — Din gr. *πυροστιά,* (arom. *pirustie*).

Pirváz a. Pervaz. Com. I. L. — Din tc. *pervaz.*

Pis... pis... se strigă pisicii, ALR 6053.

Piș vb. I. Piș, (refl.) mă piș. *Añ tsi pișịă,* 8/71. *S- pișǫ di bucuril'ă,* 566 cf. 565. [D e r i v a t e: **pișári** f., **pișát, -ă** adj. = pișat; **pișát,** a. = pișat]. — Din lat. **pīssio, -are,* (arom. *k'iș*).

Písă f. (Țârnareca), Pisică, Com. N. T. — Derivat din *pis!*

Pisăịés vb. IV. Scriu. *Voị si pisăịes,* 2/68. *Tsi pisăịaști,* 12/15, 5, 6/55, 7/67. *Pisăịà ăn frunză,* 706. *Șa-l' fu pisăită,* 567. [D e r i v a t e: **pisăíri** f. = scriere; **pisăít, -ă** adj. = scris, ursit; **pisăitúră** f. = scris, ursită, destin; **písmă** (bg. *pismo*) f. = scrisoare, inscripție]. — Din aor. bg. *pisah (piša).*

Pisăíri f. }
Pisăít, -ă adj. } v. *pisăịes.*
Pisăitúră f. }

Pișári f. }
Pișát, -ă } v. *piș.*
Pișát a. }

Pișc vb. I. Pișc, ciupesc. *Acu l'a pișcǫm vlăstaril' di la vrǫu di veịts, tsea frunză-i maị tinìră,* B. 6. [D e r i v a t: **pișcári** f. = pișcare. *Tseastă pișcari fatsi ca veịtsli di dijos si si lundzească maị curǫn,* ib.; **pișcát, -ă** adj.]. — Din lat. **pīccīco, -are,* Cf. s p i t š c a t.

Piscă f. Fluier. *Sfireaști cu pisca* (fluieră cu fluierul), Com. I. L. Tubul în care se pune fitilul dela « potšu di gaz » id. — Din bg. *piska.*

Pișcári f. } v. *pișc.*
Pișcát, -ă adj. }

Pișchéș a. Dar, bacșiș. Com. I. L. — Din tc. *peškeš,* (arom. *pișk'eșe*).

Pischịúl a. Ciucurele dela fes. — Din tc. *piskjul,* (arom. *pisk'ule*).

Pișím adv. Mai întâi, întâi. *Maị bun păzari pișim,* (mai bine mai întâi învoială), 121 cf. 7/11, 2/63. — Din tc. *pešin.*

Písmă f. v. *pisăịes.*

Pișmán (în expresia) *mi fac pișman* (mă căiesc). *Cari si facă pișman* (care se va căi), 2/8 cf.

3/78. [D e r i v a t: **pişmăndisés** vb. IV. = mă căiesc. *Ma cari... si pişmăndisească* (însă cine se va căi), 2/8 cf. 14/6; **pişmăndisíri** f. = p i ş m a n, căinţă; **pişmandisít, -ă** adj. = căit]. — Din tc. *pišman.*

Pişmăndisés vb.
Pişmăndisíri f. } v. *pişman.*
Pişmăndisít, -ă adj.

Pisóc a. Nisip. *La pusi pri disupra pisoc*, 4/17 cf. 9/70. [D e r i v a t: **pisuclíf** adj. = loc nisipos, ALR. 5063]. — Din mbg. *pěsok.*

Piştár m.
Piştárcă f. } v. *peaşti.*

Píşteră f. v. *peaştiri.*

Piştimál a. Peştiman. *Cumpărǫ un piştimal.* Com. I. L. — Din tc. *peštimal*, (arom. *piştimale*).

Piştirǫc m. v. *peaşti.*

Piştól m. Pistol. *Fitšoru la vindù piştolu*, 2/10 cf. *18. [D i m i n u t i v: **piştolác** m. Com. G. D.]. — Din bg. *pištol.*

Piştolác m. v. **piştol.**

Pisuclíf adj. v. *pisoc.*

Pítă f. Plăcintă cf. p l ă t s i n t ă. *Pită de ghįesp* (fagure). *Flǫ una pită di ghįesp căzută din zid*, 22/4, (arom. *pită*).

Píta m. Nume de persoană, cf. 2/XII.

Pitáculuį Nume de fântână, (Oşani).

Pititšoánă f. v. *peatic.*

Pitlidžáni f. Pătlăgea. *Pitlidžanili drujdeal'ă si facă.* [Şi: (Ţârnareca) **pătlidžáni** f.]. — Din tc. *patlidžan*, (arom. *pătliğane*).

Pitlítsă f. Nasture. Com. T. P. — Din bg. *petlica.*

Pitrée vb. (arom. în Ţârnareca) Trimet.

Pitrófe adj. (numai în) *mer pitrofc* (măr care se coace pe la Sf. Petru), cf. m e r. — Din bg. *petrofk.*

Pítru prep. v. *tru.*

Pítrup m. Clopotar, ALR. 2735. Epitrop. Com. I. L. — Din gr. *ἐπίτροπος.*

Pitš m. (Oşani), Ştiulete cu grăunţe, tulean, cocian, ALR. 903, 5137, 5144 cf. t š u c. *Pitš ăn lapti* (ştiulete cu boabele necoapte încă). Com. I. L.

Pitšălóvnic, -ă adj. v. *pitšiles.*

Pitšărúş a. v. *pitšor.*

Pitšávră f. Şomoiag, pămătuf, ALR. 4.000, cf. p ă t š ă v u r ă.

Pitšilés vb. IV. Lucrez câte puţin, mă găsesc în treabă, mă străduesc, mă căznesc. Com. I. L. [D e r i v a t: **pitšălóvnic, -ă** adj. = muncitor, care se străduește. *Ųomu pitšălovnic nu moari di pǫni*, 546]. — Din bg. *pečelja.*

Pitšír
Pitširúş } a. v. *pitšor.*

Pitšór a. Picior. *Ąų zăcătsà lupu di pitšor*, 22/72 cf. 827, cf. 544, 543, cf. 541. *Pitšoru lupuluį* (nume de plantă), Com. T. P. [Şi: **pitšír**, (Ţârnareca) **tšitšór, tšutšór** a. *Ąl'*

arsi tšutšorlu, 38/65. Diminutive: **pitšărúș pitšurúș, pitširúș, tšitšurúș** a. « *Tšitšuruș pitšuruș* » *și ca trăgni...*, 8/30, 22/72, 9/13. Prescurtat: **tšor** a. (plur. *tšoari*), cf. 17/43]. — Din lat. **peciŏlus, -um*, (arom. *čičor*).

Pitšǫs vb. IV. Frig, ard. *Pitšaști soarili*, B. 7. *Mi pitšǫ soarli* (m'a ars soarele), 18/85. — Din bg. *peča*.

Pitšurúș m. v. *pitšor*.

Pitúlă Joc cepilăresc, în special la fete. || Una din cele trei pietre cu care se joacă fetele la acest joc. Com. I. L. Derivat din *pitula?*

Pitulítsă f. Tigăiță, gogoș. *Al' dus-au pitulitsi* 6/61. *Un misur di pitulitsă* (o strachină de gogoși), Com. I. L. — Din bg. *pitulica*.

Pítum, -ă adj. Blând. *Ăi pitum ca un ńel*. Com. I. L. [Derivat: **ampitumés** vb. IV. = îmblânzesc, domesticesc]. — Din bg. *pitom*.

Piu, piu! (despre pui când piuesc). [Derivat: **piucărés** vb. IV. = piuesc].

Piucărésc vb. IV. v. *piu, piu*.

Pízmă f. v. *pizmes*.

Pizmés vb. IV. Pizmuesc. *Toată lumea la pizmeà*. Com. I. L. [Derivat: **pízmă** f.].—Din bg. *pizmja*.

Plácă f. Soiu de porumb: *gărnișor mari ca dințiį di cal cari si puni la vadă* (adică sub apă), ALR. 5124, cf. scroznică.

[2]**Pláca** f. Un fel de joc. *Cu bań si joacă placa*. Com. I. L. — Din gr. *πλάκα* ?

Plámin a. Flacără. *Fătseà un plamin vinăt*, 8/40 cf. 250, 572. — Din bg. *plamen*.

Plăngu vb. III. v. *plǫng*.

Plănișcă f. Numele unui fruct din pădure. — Din bg. *planuška*.

Plănúșcă f. v. *pălnușcă*.

Plăntári f. } v. *plăntu*.
Plăntát, -ă adj. }

Plăntu vb. I. (Țârnareca) Implânt, bat (un cuiu). *Plăntă la zid cărfiį*, (bătu... cuie) 12/68 cf. 27/68. [Derivate: **plăntári** f., **plăntát, -ă** adj.]. —Din lat. *planto, -are*, (arom. *mplîntu*).

Plas m. Bucată de lână scărmanată, Com. T. P. — Din bg. *plasa*.

Plăscătés vb. IV. refl. Mă ciocnesc. Com. T. P. [Și: **pluscutés** vb. IV.].

Plașquă f. Momâie de grâu. ALR. 5186. — Din bg. *plaša*.

Plăstés vb. IV. v. *plasti*.

Plásti f. Fulgi de zăpadă, ALR. 2441, *Plasti di neau*, ib. [Derivat: **plăstés** vb. IV. = așez ceva în pături una peste alta (bg. *plastja*)]. — Din bg. *plast*.

Plătán m. Platan. În Nânta este și o piață cu acest nume. — Din gr. *πλάτανος*.

Plătés vb. IV. Plătesc. *Aș li plătì toati*, 574. [Derivate: **plătíri** f. = plătire; **plătít, -ă** adj. = plătit, achitat, Compus (cu pref.): **duplătés** (du + plătes, bg. *doplaștam*) vb. IV. = plătesc peste

tot, termin de plată. Com. T. P.]. — Din paleosl. *platiti*, (arom. *plătescu*).

Plătíri f. } v. *plătes*.
Plătít, -ă adj. }

Plătítsă f. Fel de grâu galben cu spicul negricios, (ALR. 5182); grâu mășcat, (ib. 5183).

[2]**Plătítsă** f. Fel de pește, Com. T. P. — Din bg. *platica*.

Plătsíntă f. Plăcintă. Iată plăcintele cele mai obișnuite: *ticuș (lăptucă)*, *ticfincă* (plăcintă cu dovleac), *urzinic* (plăcintă cu urzici). — Din lat. *placenta*, *-am*, (arom. *plătsintă*).

Plaz a. (La plug), Cormana. Com. I. L.

Pleámnitsă f. Grajd, șură. *Ạntrats ăn pleamnitsă*, 10/82. — Din sl. *plěvnica*.

Pleán a. Jaf. *Plean si facă* (vor face jaf), 575. [D e r i v a t : **plinés** vb. IV. = jefuesc, fur. *La pliniră* = îl jefuiră, 575]. — Din bg. *plěn*.

Pleávă f. Pleavă. *Ạu vinturọ pleava din grọn* (au vânturat pleava din grâu). Com. I. L. — Din bg. *plěva*.

Plec vb. Aplec, plec, înclin, (refl.) mă aplec. *Ịel si plicọ și suflọ*, 11/32 cf. 7/77. | Plec, mă duc (numai în expresia) *l'-u plicọ* (a plecat, a șters-o, a spălat putina), 576. | Dau copilului să sugă. [D e r i v a t e : **plicári** f., **plicát, -ă** adj. = aplecat; **plicătoári** (dela plec <*applĭco*, *-are*) f. = femeie care alăptează un copil; oaia care dă mielului să sugă. Com. I. L.; **plicátšcă** f. = plicăt ari. *Tseastă mul'ari ăị ancă plicatšcă* id. C o m p u s (cu pref.): **zăpléc** (ză + plec) vb. I. = aplec puțin. *Nu știụ cum mi zăplicaị ăn jos* (mă aplecai puțin în jos), 8/72; **ạnpléc** (ạn + plec) vb. I. = mă plec. — Din lat. *plĭco*, *-are* (arom. *aplec*).

Pléšni-bára epitet ce se dă oamenilor care, când umblă, nu se uită unde calcă, 577. [Se zice și: *gazi-bara*].

Plicáșcă f. Flămânzare la vite. ALR. 1085.

Plicát, -ă adj. }
Plicătoári f. } v. plec.
Plicátšcă f. }

Plinés vb. IV. v. *plean*.

Plịosnés vb. IV. Crăp, ALR. 1086. — Din bg. *plesnuvam*.

Pliștés vb. IV. Turtesc. Com. V. J. *Cọn dutsim frunză... si cătọm si nu u pliștim* (să nu o turtim), B. 7. *Si ampl'ă di prah, si pliștească*, ib. 10. [D e r i v a t e: **pliștít, -ă** adj. = turtit; **pliștíri** f. = turtire]. — Din bg. *plěštja*.

Plítcă f. Vad, trecătoare prin apă, ALR. 810. Cf. g h i t š i t. — Din bg. *plitko*.

Pliténcă f. v. *ạmplites*.

Plịúscavitsă f. Bășică. Cf. p r i - š t i, ALR. 4064. — Din bg. *pljuskavica*.

Pliúsnitsă f. Palmă, lovitură cu palma. ALR. 2172. *Al' dau̯ una pliusnitsă*, ib. 2173 cf. 2174. Cf. p a l m ă. — Din bg. *pljusnica*.

Plivăiés vb. IV. Plutesc, înot *Plivăì, plivăì pănă con pu̯ătù*, (înotă, înnotă cât putù), 7/73. [D e r i v a t: **plivăíri** f. = plutire, înot]. — Din bg. *plivam*.

Ploáiă f. Ploaie. *Ra ud di ploiă* 3/85 cf. 11/28, 4/33, 10/64. *Mearzi ploaiă* cf. m e r g. — Din lat. **ploja, (plŭvia)*, (arom. *ploaie*).

Ploásna N. de râuleț, (Nânta).

Ploátšă f. Placă de ardezie, de piatră. *Ună mari plu̯atšă*, 4/77. *Ploatšă-di-cal* (potcoavă). *Aș flǫ ună plǫtšă di cal*, 2/26. [Plur. *plotš* = cele două plăci mari care se poartă la cingătoare, Com. T. P. Și: **plǫtšă, plu̯átšă** f.]. — Din bg. *ploča*, (arom. *ploacă*).

Plod a. Fruct, rod. || (Fig.). Progenitură, fiu. *Tot plodu la ąmpiratu la ștità la poartă* (toți fiii împăratului îl așteptau la poartă), Com. I. L. — Din bg. *plod*.

Plóng vb. III. v. *plǫng*.

Plǫng vb. III. Plâng. *Cǫt puteà plănzeà*, 15/94. *Plǫnzim*, 18/33 cf. 3/22, 22/39. *Aș plǫnsi laptili mumă-sai̯* (a trecut prin multe suferințe). 573. [Și: (Liumnița) **plong** vb. III, 9/73, etc. (Țârnareca), **plăngu** vb. III. D e r i v a t e: **plǫnziri** *(plonziri)*, **plǫns, -ă** *(plons, -ă)* adj. = plâns. C o m p u s (cu pref.): **zăplǫng** (ză + plǫng) vb. III. = încep să plâng, fac pe cineva să plângă. *Māma să-ń-mi zăplǫngă*, 3/I. *răsplǫng* (ras + plǫng, de pe bg. *razplakvamt* = fac pe cineva să plângă) cf. 629. — Din lat. *plango, -ĕre*, (arom. *plîngu*).

Plotš (pl.)
Plǫtšă
Plu̯átšă } f. v. *ploatšă*.

Plug m. Plug, ALR. 5001, cf. l a r i t s ă. (Despre părțile plugului cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51).

Pl'uscátš m. Pușcociu, Com. C. I. — Din bg. *pljockač*.

Pl'ușcátšă f. Lovitură cu palma mâinii, cf. p l i u s n i t s ă *Cătsară si-l'-tsi făleascǎ cu niști pl'ușcatšă*, 7/52 cf. 8/52. — Din bg. *plĕskač*.

Pluscutés vb. IV. v. *plăscătes*.

Pl'usnés vb. IV. (refl.) Mă azvârl la ceva, mă trântesc. *Cal'il' si pl'usnira lă burărea* (caii se azvârliră la luptă), 13/80. — Din mbg. *plasnuvam*.

[2]**Pl'usnés** vb. IV. Pleznesc. *Si pl'usneș și nu-ts-la dau̯* (să plesnești și nu ți-l dau). Com. I. L. — Din paleosl. *plesnǫti*.

Poà Praful subțire ce se depune, la moară, în toate părțile, p o s p o i u, Com. H. I.

Poálă f. Poală. *Ats-tsi cătsǫ di poala di sucardi* (s'a lipit de tine), 580. — Din paleosl. *pola*, (arom. *poală*).

Poárcă f. v. *porc*.

Poártă f. Poartă. *Pusi un buturnic la poartă*, 26/32 cf. 11/15, 12/43, N. loc. (Nânta). [Plur. *ports*, cf. 9/47. Diminutive: **purtítsă, portítšcă, purtítšcă,** f. ALR. 3841 = portiță, Com. G. D.]. — Din lat. *pŏrta, -am*, (arom. *poartă*).

Pod a. (La moară). 1°. Podul morii. Lada s. hambarașul în care curge făina. Com. C. I. *Podu-di-izmęni* = turul izmenelor, ALR. 3308. — Din bg. *pod*.

Podmíşnic m. Podoabă femeiască care se poartă pe umăr. [Și: **pudmíşnic** m.]. — Din bg. *podmišnik*.

Pódnitsă f. Tavă de pământ pentru coacerea pâinii. *Ua-i și podnitsa și tsǫstu* (aici este și tava și capacul), 584. *Ăn podnitsă l'-ăi* (pentru: ea) *uocl'il'*, 583 cf. 11/32, 454, *62. [Derivat: **pudnitšárcă** f. 607]. — Din bg. *podnica*.

Podol' Partea de mai jos (?) *Frunza* [*di tšărnitš*] *di la podol' nu-i cǫta hrănitoari, că-i tăvălită di tsară*, B. 6. *Frunză minută di la podol'*, ib. *Veitsili minuti di la podol'*, ib., cf. 9. — Din bg. *podolu*.

Podupáşnitsă f. = cuscun. — Din mbg. *podopašnica*.

Podvărzi (La plug) Sforile dela jegli. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I. 51).

Pogon a. Pogon. [Și: **pugón** a.]. — Din paleosl. *pogonŭ*.

Póia adv. (Țârnareca) Apoi, după aceea. *Si ti ąnvets... şu poia ts-ău vindu* (să te învăț și apoi o vând), 21/65. *Poia tse vrets fatsits-ńi* (după aceea faceți-mi ce-ți vroi), 35/65. [Și: **năpói** adv. = înapoi, îndărăt; **năpuăi** adv. *Si turnǫ năpuăi*, 7/77; **dinăpói, dănăpoi** adv. = la urmă, în urmă. 121. || Indărăt, la spate, 429, 15/43. || Adj. ultim, din urmă. *Ca vinì la dinapoia uară, ąl' zisi* (venind la ultima oră, îi zise), 10/81. (Substantivat) **dinăpóiu** m. art. = îndărătul, șezutul, cf. 196. Derivat: **năpoiés** vb. IV. = (mă) înapoiez]. — Din lat. *ad-pŏst*, (arom. *apoia*).

Poiámp m. Caisă, ALR. 6069.

Poimóini, **Poimóinista**, **Poimǫni** — adv. v. *moini*.

Poimóntiza adv. v. *moini*.

Póindză f. v. *podnitsă*.

Póip m. v. *popă*.

Pojár m. v. *pujar*.

Pólitsă N. loc. (Lugunța).

Pom (pl. *pom, poami*) m. Pom. *Sub tsela pomu veà doi uamiń*, 7/6. Derivat: **pomét, pumét** (<lat. *pometum*), a. (colectiv). *Tse pomet vets ăn gărdină*, Com. G. D. — Din lat. *pŏmum*, (arom. *pom*).

Pomét a. v. *pom*.

Póni m. Nume de persoană. *Ș-la pirdù Poni chiustecu*, I/XII.

Póńtitsi N. loc. (Oșani).

Pǫnză f. Pânză. *Pǫnză virgată*, 153. [Și (Țârnareca): **păndză** f. *Un arșin di păndză*, 7/66. — Din lat. **pandia, -am*, (arom. *pîndză*).

Pop m. v. *popă*.

Pópă m. Popă, preot. *Vicăiră popil', la căntară* (chemară pe preoți) 28/18 cf. 26/6. *Menca lu pop Mance*, 3/XVI. [Și: **poịp** (numai în Cupa) Com. N. P.; **pop** m. D e r i v a t: **pupădíịă** (bg. *popadija*) f. = preoteasă; **pupădíịcă** f. = stiglete; **pupés, -easeă** adj. = preoțesc. **upupés** (u + pupes) vb. IV. = preoțesc. — Din bg. *pop*.

Pópăl'ă N. loc. (Nânta) cf. p o p ă.

Porc m. Porc. *Cu portsil'*, 16/8. *Porc-dif* (porc mistreț). *Un porc dif*, 27/39 cf. *64, 587. [Și: (Țârnareca) **póreu** (pl. *portsă*) m.; (Nânta) **pụérc pụéịrc** m. D e r i v a t e: **purcár** m. = porcar, ALR. 5597, **poárcă** f. = scroafă. *Nu vizuș, bra milu, ... vrină poarcă drūmu.* **purcuvínă** f. = carne de porc. Com. T. P.; **purcuríl'ă, purcăril'ă** f., **purcărlọc** a. = porcărie; **purtseáụă** f. = poarcă. D i m i n u t i v e: **purtsọl, purtsilúș** m. Com. G. D. — Din lat. *pŏrcus, -um*, (arom. *porcu*).

Porcu m. v. *porc*.

Port vb. I. Port. *S-mi portsă... s-ti portu*, 18/72. [Și: (Liumnița) **pụărt** vb. I. D e r i v a t e: **purtári** f., **purtát, -ă** adj. C o m p u s (cu pref.): **pripórt** (pri + port) vb. I. = duc în altă parte, Com. T. P. **zăpórt** (*ză* + port) vb. I. = port puțin, încep să port. *Zăpọrtă-mi* (poartă-mă puțin), 7/30. *Să-ts li zăport stomnili*, 2/VIII. — Din lat. *porto, -are*, (arom. *portu*).

Portítșcă f. v. *poartă*.

Poséstrimă f. Fată nemăritată, surată, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I., 42, 45). — Din bg. *posestrima*.

Post a. Post. [D e r i v a t e: **pustés** vb. IV. = postesc, țin post. *Să pustits*, 2/9; **pustíri** f. = post; **strădăpóst** = miezii păresimilor, ALR. 607, (din bg. *srĕdopost* «a patra săptămână din postul mare»]. — Din bg. *post*.

Póștă f. Poștă, ALR. 2584. [D e r i v a t: **poștadžóịă** m. = factor poștal, ib. 2586].

Pot vb. II. Pot. *Acu pụăts* (dacă poți), 8/77, *pọti să iịă* (poate să fie), 13/15, 2/14, 3/56. *Pots curari*, 15/4. *Pots sfărșọri*, 18/4. [Și: (Liumnița) **pụăt** vb. II., (mai rar), **păt** vb. II. *Ịel nu pătù* cf. 7, 16/73. D e r i v a t e: **puteári** f. = putere; **putút, -ă** adj.; **niputeári** f. = neputință, boală. Com. C. I.]. — Din lat. **poteo, -ēre*, (arom. *pot*).

Potbeál m. Fel de buruiană.

Potbunés vb. v. *pătbunes*.

Potéts v. *putets*.

Pótnă f. Maghie Com. T. P.

Pótprăg a. Cureaua care trece pe sub burta calului, Com. T. P. — Din bg. *podprăg*.

Potóc Intrebuințat numai ca n. loc. [Și: **pătóc, putóc**]. — Din bg. *potok*.

Potrăndză pl. Acele care servesc a lega plugul de gâtul boilor. Cf. p ă r v o ị. Com. T. P.

Potš a. Ulcior. *Să-ń leau... un potš di apu*, 10/94. *Poatšă dară*, 579. *Potš-di-gaz* (lampă), o p a i ț ă cf. c a n d i l' - d i - g a z. [Plur. *poatši* și *poatšă*; **putšác** a. (dimin.)]. — Cf. alb. *potsh*, (arom. *poč*).

Potúr pl. Nădragi barbătești. [Și: **putúr**]. — Din tc. *potur*.

Póznic, -ă adj. Care nu se face la timp, la vreme. *Tseaști grăuntsi fac bubi mai poznitsi*, B. 5. [Substantivat: **póznică** f. = oaie care naște târziu, Com. T. P. — Din bg. *pozdno* « care nu e la vreme ».

Póznică f. v. *poznic*.

Pr, pr, pr. Strigătul cu care se cheamă oile, (ALR. 5326), calul, (ib. 5525). Cf. t r t, t r t; t s i c š, t s i c š.

Pră a. v. *prau*.

²Pră prep. v. *pri*.

Prăcăjǫs vb. v. *pricăjǫs*.

Prag a. Prag. *Căzù ăn pragu di ușă*. Com. I. L. — Din bg. *prag*.

Prăiés vb. IV. Fac, fac farmece. *Iali cu tseali șărvetili prăiau*, 3/42. — Din bg. *pravja*.

Prăjǫs vb. IV. Prăjesc. *Prăjǫ un uou*. Com. I. L. — Din bg. *prăžiti*.

Prăli m. Măgăruș. Cf. p r o l'. *Prăli la trimeș, măgar ań vini*, 925. — Din bg. *părle*.

Prămătíiă f. v. *primătiiă*.

Prángă (pl. *pranghi*). f. Funie de legat. Com. T. P. — Din bg. *pranga*, id.

Prăpășénă f. (despre oaie) Cu brâu alb (la oaia neagră), cu brâu negru (la oaia albă). Com. GH. T. [Și: **prupășeánă** f.]. — Din bg. *preopašena*.

Prășái (pl.) Mătreață, Com. I. G. [Și: **prășél'**, **prošáń** ALR. 13. **prușél'**]. — Din bg. *prăšel*.

Prăscăiés vb. IV. Stropesc. *Fitšoril' si prăscăies*. Com. I. L. [Și: **părscăiés** vb. ALR. 3787. **prăsnés** vb. = o iau la fugă (cf. mbg. *părsna da bega* = dădu fuga), *Ca prăsniră, feasiră « fui ! »*, 8/52. *Tucu prăsniră* (au dat fuga); C o m p u s e (cu pref.): **ąmprăscăiés** (ąn + prăscăies) vb. IV. = împrăștiu. Com. I. G.; **răsprăscăiés** (răs + prăscăies s. bg. *razprăskam*) vb. IV. = stropesc în dreapta și în stânga; (Oșani) **sprăsnés** vb. Com. I. L.; **aprăsnés** vb. IV: p r ă s n e s *Murăru ca si spărù... aprăsni să fugă* (o luă la fugă), 24/41. — Din bg. *prăskam*, id.

Prăscátš m. Copil, băiat care caută să scape de lucru. Com. GH. T.

Prăscótš m. Colibă. Com. T. P.

Prășel' v. *prășai*.

Prăsés vb. IV. v. *părses*.

Prășlén m. Greutate ce se atârnă la capătul inferior al fusului, spre a-l ține drept în jos. (Cr. Capidan, *Meglenoromânii*, I. 54). *Flară prășlenu*, 7/71 cf. 6/6, *65. — Din bg. *prěšlen*.

Prăsnés vb. IV. v. *prăscăies*.

Prăsói m. v. *prăsól'*.

Prăsǫl' m. Zeamă de varză; salamură. *Măncǫ piperchi ăn prăsol'*

(a mâncat ardei murați), cf. tutšes. Com. I. L. [Și: **prăsói̯** m. ALR. 4098, **prisól'** m.]. — Din bg. *prĕsol.*

Prăș̣os vb. IV. Prășesc. [Derivate: **prăș̣ot** adj. și subst. a. = prășit, *prăș̣otul di prima,* ALR. 5130; **prăș̣ori** = prășire; *prăș̣orea cu laritsa,* ib. 5131, 5132, cf. 4/55. — Din bg. *praša.*

Prăș̣ori f. } v. *prăș̣os.*
Prăș̣ot, -ă adj. }

Prâști f. Praștie. *Tăltšo un pul'̣ cu praștia* (ucise un puiu cu praștia). Com. I. L. — Din bg. *prašta.*

Prăștílă f. (La cal) Scară de funie. *Tseaști prăștili sa di l'in.* Com. C. I. *Al' tsi ruptsiră prăștili la cal,* id. — Din bg. *praštilo.*

Prătăsnés vb. IV. Apăs tare, cf. tisnes. *Cu pli̯usnitsa prătăsnes* (cu palma apăs) ALR. 2172. — Din bg. *pritiskam,* (aor. *pritisnah*).

Prătucálă f. v. *purtucală.*

Prătš m. v. *părtš.*

Prátšcă f. Vargă, băț. *Ună pratšcă,* 8/31. *Tsesti prătšchili...,* 20/18 cf. 14/24. [Și: **prătšcă** f., 15/24...]. — Din bg. *pračka.*

Práu̯ a. Praf, pulbere. *Iș̣o prau̯ mult,* 9/10, cf. [Și: **pra** a. *Pră și tšănușă di tini* (să nu se alegă nimic de tine), 598 cf. 7/41. Derivat: **năprăș̣os** (bg. *naprašam*) = prăfuesc, umplu de praf. Com. I. L.]. — Din bg. *prah.*

Prăvéts m. Dunga părului, ALR. 9286. — Din bg. *pravec.*

Prăvítšiń f. Ospăț, dat de părinții fetei la o săptămână după nuntă. Com. I. L. — Din bg. *părviče.*

Prăvói̯ a. (Oșani). Piele care se pune la jug, lângă gâtul boilor. Com. I. L. cf. părvoi. [Și (în altă parte) **pruvoi̯** m.].

Praz m. Praz. *La măncọ prazu,* 24/6. — Din bg. *praz.*

Prăzărés vb. IV. Zăresc. *I̯el prăzărì un răslan* (el zări un leu), 1/49. — Din bg. *prizirja.*

Preácl'ă f. v. *păreacl'ă.*

Preapúc (în expresia) *măncọm preapuc* (mâncăm dimineața la ora 7), ALR. 4051.

Preátšista f. Sărbătoarea Sf. Mihai și Gavril (8 Oct.). — Din bg. *prĕčista.*

Prenós a. Darurile cu care iese preotul la biserică. *Popa i̯asi cu prenosu.* ALR. 2761. — Din bg. *prinos.*

Prepílă f. (La moară). Fusul de fier pe care stă rezemată piatra morii. Com. T. P. — Din mbg. *prĕpilo.*

Prepleștít (în expresia): *dị prepleštit* (zăbelele în colțul gurii), ALR. 68.

Pri prep. 1°. Pre, pe, în. *Si pusi pri per* 26/6. *Pri tu* (pe la). *Pri tu răscrăsnitsă,* 41/65. *Pri tse* (pentrucă). *Pri tse i̯el tsirea s-ti mănăncă* (pentrucă vroia să te mănânce), 10/36 cf. 6/78. | 2°. Pe la, la

Pri rutšǫc (pe la prânz), 3/8. || 3⁹. La. *Aș dusiră pri pulătă* (se duseră la palat), 13/19. [Și: **pra** prep.]. — Din lat. *per*, (arom. *pri*).

²**Pri** adv. Prea. *Ai deadi pri multă puteari* (îi dădu prea multă putere), 6/56. — Din paleosl. *prě*, (arom. *prea*).

Priáflum vb. I. v. *aflu*.

Pribeáu vb. III. v. *beau*.

Pribidés vb. IV. v. *ubides*.

Priblijén s. a. Schimbare la față. *El la priblijen si dusi si duvească* (la schimbarea la față se duse ca să se spovedească), 1/57. — Din bg. *prěobraženie*.

Pricád vb. II. v. *cad*.

Pricăjǫs vb. IV. Vorbesc, convorbesc, spun. *Cǫn pricăjau*, 11/50. *Si pricăjaști* (se spune). *Pricăjà*, 2/28. [Și: **prăcăjǫs** vb. IV. *Cătso si-l' prăcăjăscă*, 10/73. **părcăjǫs** vb. IV. 9/58. Compus (cu pref.): **zăpricăjǫs** (ză + pricăjǫs) = vorbesc, convorbesc. — Din bg. *prikazvam*.

Pricásc vb. I. v. *casc*.

Pricát vb. I. v. *cat*.

Pricáts vb. I. } v. *cats*.
Pricătsát, -ă adj. }

Pricázmă f. Basm, poveste. *Pricazmă ań știiam... pricazmă spuș*, 14/23 cf. 29/32. — Din mbg. *prikazna*.

Príchiă f. Zestre, Com. P. M. — Din bg. *prikja*, (arom. *prică*).

Priclutšǫt, -ă adj. Cu membrele corpului țepene, înțepenit. Com. T. P. — Part. verbului *priclutšǫs*, (bg. *prěključam*).

Pricoátsiri f. } v. *coc*.
Pricóc vb. }

Pricǫnt vb. I. v. *cǫnt*.

Pricópă f. v. *coapă*.

Pricópt, -ă adj. v. *coc*.

Pricós vb. III. v. *cos*.

Pricrúts vb. I. v. *crutsi*.

Pricufărés vb. *cufăres*.

Pricupsít, -ă adj. v. *pricuptses*.

Pricuptsés vb. IV. Mă pricopsesc. *Nu pots si pricupseș cu tǫr lucrur* (n'ai să te pricopsești cu astfel de lucruri), Com. I. L. [Derivate: **pricuptsít, -ă, pricupsít, -ă** adj. = procopsit, bun. *Fitšor pricupsits* (copii pricopsiți), 773. *Iarbă mătšcată și pricuptsită* (...mare și bună), 4/14]. — Din gr. προκόπτω (aor. προκόπσα), (arom. *prucupsescu*).

Pricuptsít, -ă adj. v. *pricuptses*.

Pricúr vb. I. } v. *cur*.
Pricurát, -ă adj. }

Pridár vb. I. v. *dar*.

Pridári f. } v. *pridau*.
Pridát, -ă adj. }

Pridáu vb. I. Predau, trădez. *Di soră sam pridat*, 27/40. [Derivate: **pridári** f. = predare; **pridát, -ă** adj. = predat]. — Din bg. *prědavam*, (arom. *pridau*).

Pridórm vb. v. *dorm*.

Pridúc vb. III. v. *duc*.

Pridún vb. v. *dun*.

Priés vb. v. *ies*.

Prifác vb. v. *fac*.

Prifălés vb. IV. v. *făles*.

Prifríg v. *frig*.

Prifrǫng vb. v. *frǫng*.

Prigátš m. Șorț, poală *Prigatš di cadifè* (șorț de cadifea), 10/XVI.

Prigóĭcă f. Văl roșiu, batistă roșie, întrebuințată la nuntă, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 47).— Din mbg. *prigofka* (dela *prigotvjam*).

Priịărnédz vb. I. v. *ịarnă*.

Priịătélcă f. v. *priịatil*.

Priịátil m. Prieten. *Bunu priịatil la nivol'ă si cunoaşti*, 589 cf. 591. [Și: (Nânta) **priịétil** m. cf. ALR. 4382; **priịátil'** m. ib. 4384. D e r i v a t: **priịătélcă** f. = prietenă (bg. *prijatelka*); **priịatilǫc** a. = prietenie cf. s u t s l u c, 748].–Din bg. *prijatel*.

Priịatilǫc a. } v. *priịatil*.
Priịétil m. }

Prijălés vb. v. *jal'*.

Prijúng vb. v. *jung*.

Prijúr vb. I. v. *jur*.

Pril' m. Aprilie, ALR. 2410. *Pri pril' ạnvirdzǫs pomil'* (în Aprilie înverzesc pomii), Com. I. L., cf. c u l u j e u. — Din lat. **Aprilius, -um*.

Priliátnică adj. v. *priliętnică*.

Priliétnică adj. (Despre cereale) de primăvară. *Sicară priliętnică (priliatnică)*, ALR. 5189. *Uorz priliętnic* ib. 5193; ib. 5193. [Și: **priliátnică** adj.]. — Din bg. *lěto, lětnik*.

Príma adv. Intâi, mai întâi. *Prima la ạntribat-au* (întâi l-a întrebat), 6/59. *Di prima* (mai întâi), 30/51. *Maị di primă* (mai întâi, înainte de toate). *S-mi duc maị di primă la lov*, 4/94. *Primaụară* (prima dată), 8/46.—Din lat. *prīmus, -a, -um*, (arom. *prima*, rar).

Primănánc }
Primánc } vb. v. *mănanc*.
Primănc }

Primărít vb. v. *mărit*.

Primătíịă f. Marfă. *Veà doị ụamiń cu primătiịă* (erau doi oameni cu marfă). [Și: **prămătíịă** f. D e r i v a t: **primătár, prămătár** m. = neguțător. *Primătarii si spăreară*, 9/71 cf. 9/6]. — Din gr. πραγματεία, (arom. *părmătie*).

Primăveáră f. Primăvară. *Di dọụ primăver ăị loş*. Com. I. L. [D e r i v a t: **primăvirés, -ească** adj. (rar, mai des « di primăveară »: *caş di primăveară*, ALR. 5448), primăvăratec (Huma); **priụmuvirés, -ească** adj.]. — Din lat. *prīmavĕra*, (arom. *primuveară*).

Primăveári f. Vară bună, ALR. 481.—Din p r i m a și ver. < lat. *verus, -a, um*.

Primăvér m. Văr bun, ALR. 480. Cf. p r i m ă v e a r i și v e r.

Primăvirés, -easeă adj. v. *primăveară*.

Prímcă f. Cursă de prins păsări. *Ună ńerlă cătsaị cu primcă*, cf. ALR. 1311. [Și: **prínca** f.]. — Din bg. *primka*.

Primeájdă f. Primejdie. *Primeajda dă la cutsǫt scăpaị*, 187. — Din bg. *prěmeždje*.

Priminés Îmbrac, (refl.) mă îmbrac, ALR. 5776. *La primini, că ra ud* (... îl premeni, căci era ud), 19/31 cf. 3/9, 7/27, 38/40, 17/47. *Sa priminits* (sânt îmbrăcați...), *21. [D e r i v a t e: **priminíri** f. = îmbrăcare; **priminít, -ă** adj. = îmbrăcat. C o m p u s (cu pref.): **dispriminés, dăspriminés** (dis, dăs + primines) = (mă) desbrac. *Si disprimini* (...se desbrăcă), 18/47. *La dispriminirea*, 20/31 cf. ALR. 3260; **ispriminés** (is + primines) vb. = mă îmbrac cu haine nouă, Com. C. I.; **dupriminés** (du + primines), vb. = isprăvesc de îmbrăcat. Com. GH. T.; **dăpriminés** vb. = isprăvesc de îmbrăcat. — Din paleosl. *prěměniti*.

Priminíri f. } v. *primines*.
Priminít, -ă adj. } v. *primines*.

Primistés vb. IV. Schimb ceva dintr'un loc în altul, cf. n ă m i s t e s. *Li ancălzọm* [*bubili*], *li primistim mai zămulti or*, B. 11. [D e r i v a t e: **primistít, -ă** adj. = schimbat; **primistíri** f. = schimbare]. — Din bg. *prěměstjam*.

Primistíri f. } v. *primistes*.
Primistít, -ă adj. } v. *primistes*.

Primútšcu vb. I. v. *mutšcu*.

Prin prep. Prin. *Au scoasi prin bădžă*, 12/55, cf. 13/3, etc. — Din lat. *per-in*, (arom. *pri*).

Príncă f. v. *primcă*.

Prind vb. III. Aprind. (refl.) mă aprind. *Tămăña tu ań prinsiș* (tămâia ta mi-o aprinseși), 12/71 cf. 38/65; 20/68, 594. [D e r i v a t e: **príndiri** f., **prins, -ă** adj. = aprins]. — Din lat. *ap-pre* [*h*]*endo, -ěre*, (arom. *aprindu*).

Príndiri f. v. *prind*.

Pringhiés vb. v. *anghiies*.

Prinpărtsọs vb. v. *ampărtsọs*.

Prinsór vb. I. v. *ansor*.

Printórn vb. v. *torn*.

Príntru adv. v. *antru*.

Prinúib vb. v. *nuib*.

Pripășọtă f. Nume de capră. Com. C. I.

Prípic Arșiță mare. Com. C. I. — Din bg. *pripek*.

Pripórt vb. I. v. *port*.

Pripúc vb. I. Preîntâmpin. *Usul'u cu cari putem s-li pripucọm lușotiili și să rănim bubi fără frică* (regula cu care putem să le preîntâmpinăm bolile și să hrănim viermi de mătase...), B. 13. — Derivat dela **puc** (= apuc), cu pref. *pri*.

Pripún vb. III. v. *pun*.

Priputréc vb. v. *trec*.

Prirudés vb. v. *rudes*.

Prisădés v. *sădes*.

Prisădnés vb. IV. Mă înnec. *Ań prisădnęști*, ALR. 2155. — Din bg. *seda*.

Priscálic vb. v. *ancalic*.

Priscróșnitsă f. Soldar (la ham), ALR. 5514. Din mbg. *prězkrăšnica*.

Priscúrnic m. v. *păscurnic*.

Prisfités vb. IV. v. *sfites*.

Prisírnitsa f. v. *sirnitsa*.

Prislăgăiés vb. v. *slăgăies*.

Prismăcenít, -ă adj. v. *smăcnes*.

Pristănés vb. IV. Mă iau după cineva, îmi bag mintea cu cineva. *Dupu crielu lu fitšor pristăneş* (te iai după mintea copiilor, 616. — Din bg. *prĕstavam*, (aor. *prĕstanah*).

Pristau̯ vb. I. v. *stau̯*.

Prişţét vb. I. v. *ştet*.

Prísti prep. Peste. *Ai̯ să-i turim apu pupurită pristi el*, 7/16, *Pristi nǫpti* (peste noapte), 23/8 cf. 7/55, 21/68. N. de loc.: *Pristi-Areu̯*, *Pristi-Grip*, (Huma).

Príšti f. (pl.) Băşică. *Con mi ard, si fac prišti*, ALR. 4064. Cf. *pli̯uscavitsă*.

Pristucurés vb. IV. v. *trăcules*.

Pritál' vb. v. *tal'*.

Pritórn vb. v. *torn*.

Pritšăpcăi̯és vb. IV. v. *tšăpcăi̯es*.

Prítšca N. loc. (Oşani).

Prítšcap vb. I. Alunec, cad. *Pritšcăpǫ di pri punti ăn vali* (alunecă de pe pod în râu), 10/20.

Priturnát, -ă v. *torn*.

Pritútš m. Râşniţă, Com. T. P.

Priubidés vb. v. *ubides*.

Pri̯umuvirés, -ească adv. v. *primăveară*.

Priúnă adv. Impreună, laolaltă. *Priună cu voi̯*, 1/56 cf. 15/15, 6/27, 36/65. [Şi: (Ţârnareca) **dipriúnă** adv. împreună. *Dipriună cu sor-sa*, 13/64].

Priúrdin vb. v. ²*urdin*.

Priuzǫt, -ă adj. v. ³*ud*.

Privărtál'că f. (La războiu), 1°. Lopăţică || 2°. Slobozitor. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53). [Şi: **pruvărtál'că** f.]. — Derivat din bg. *prĕvărtam*.

Privéd vb. } v. *ved*.
Privideári f. }

Privín vb. v. *vin*.

Privlít Pleurezie, ALR. (arom. *plivrit*). — Din gr. πλευρῖτις.

Prizărés vb. IV, (refl.) Mă uit, privesc. *Să nu ti prizăreş* (să nu te uiţi). *Fitšoru ară cătsǫ să si prizărească*. [Şi: **priznés** vb. IV. (Ţârnareca) mă uit prin ceva. *Prizneà si vedz. Si priznească* (uită-te să vezi...), 28/68. Derivate: **prizǫrcă** f. (Oşani) = fereastră, crăpătură. *Cătà prin prizǫrcă* (se uità prin fereastră), Com. I. L.]. — Din bg. *prizirati*.

Priznés vb. } v. *prizăres*.
Prizǫrcă f. }

Proápi adv. Aproape. *Au̯ vizù tupola proapi di cădeari* (îl văzu pleopul aproape când era să cadă), 19/64. [Şi: **própi, prǫpi** adv. cf., 19/6 cf. 9 /55, 6/24. Derivat: **próchi̯u** vb. I. = ajung pe cineva; ajung aproape de el; apropiu pe cineva, îl primesc, (refl.) mă apropiu. *Lăgǫ, lăgǫ şi la pruchi̯ǫ u̯omu, ca vizù că la pruchi̯ǫ* (alergă, alergă şi se apropie de om, dacă văzu că-l ajunge), 9/35 cf. 46/40, (cu acest înţeles şi intrans.). *Că pruchi̯ă di casă* (când se apropie de casă), 20/16. *Si pruchi̯ǫ* (se apropie), 12/7 cf. 12/51; **pruchi̯ári** f. = apropiare]. — Din lat. *ad-prŏpe*, (arom. *aproape*).

Proáspăt, -ă ad. Proaspăt. *Bubili au arises frunza mai proaspătă*, B. 7. *Tsişta peşt nu sa proaspăts.* Com. I. L. [Şi: **proáspit, -ă** adj. Com. V. J.]. — Din gr. πρόσφατος, (arom. *proaspit*).

Proáspit, -ă adj. v. *proaspăt.*

Proátă (Ţârnareca) *proata-uară* (întâia dată). Com. V. J. — Din gr. πρῶτα, (arom. *prota*).

Próchiu vb. v. *proapi.*

Próda N. loc. (Lugunța).

Prol' m. Puiu de măgar. Cf. prăli. [Derivat: **prol'ác** m. (dimin.)]. ALR. 5533. — Din bg. *părle.*

Prọmbuc m. Tivitură. ALR. 3305. Cf. 1750. Cf. părumbes.

Pronditúră f. Loc unde a săpat apa, ponor. ALR. 2491. — Derivat din paleosl. *prọdŭ* (dacor. *prund*).

Própi adv. v. *proapi.*

Proşáń s. v. *prăşai.*

Prosiác m. } v. *pruses.*
Prósic }

Prost adj. (Oșani) In picioare. *Şọz, dosta stătuş prost* (șezi, destul ai stat în picioare), Com. I. L. *Meardzi prost şi curdisit* (merge drept și svelt), ALR. 2278. [Derivat: **ạmpróstu** vb. I. = pun drept, îndreptez. *Ạmproastă-la sacu că căzù* (îndreptează sacul, căci căzu). *Nu poati si la ạmproastă*, Com. T. P.; **ạmprustári** f. = îndreptare; **ạmprustát, -ă** adj. = îndreptat (arom. *amprustedzu*)]. — Din mbg. *prosto.*

Próur Numele unei mahalale în Nânta. *Prour-džamisì* = numele bisericii Sf. Maria, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Próuvă f. Zăpadă ușoară, care nu îngheață. ALR. 2440.

Pruăbidés vb. v. *ubides.*

Pruangrée vb. v. *ạngrec.*

Prubărdés vb. v. *pubărdes.*

Prubeáu vb. v. *beau.*

Prucásc vb. v. *casc.*

Prucọnt vb. } v. *cọnt.*
Prucọntát, -ă adj. }

Prucúr vb. } v. *cur.*
Prucurát, -ă adj. }

Prudeápir vb. I. v. *deapir.*

Prudórm vb. v. *dorm.*

Prufác vb. v. *fac.*

Prufălít, -ă adj. v. *făles.*

Prufít m. v. *pruuroc.*

Prugălbinés vb. } v. *galbin.*
Prugălbiníri f. }
Prugălbinít, -ă adj. }

Prumbés vb. IV. Tivesc, ALR. 1757. Cf. părumbes.

Prumirusés vb. v. *miruses.*

Prun m. Prun. Feluri de pruni: *prun vinăt* (face prune vinete); *prun măgăres* (face prune mari și roșii); *prun picător* (face prune roșii și rotunde); *prun drisliv* (face prune mici de coloare galbenă sau roșie; se întrebuințează mai mult pentru rachiu); *prun calianc*, *prun trăuc* etc. Com. G. D. [**prúnă** (<lat. *prūna*) f. = fructul prunului, prună; **prúnitşcă** f. (dimin.)]. — Din lat. *prūnum* (arom. *prun*).

Prúnă f. v. *prun.*

Prúnitšcă f. v. *prună.*

Prupásc v. *pasc.*

Prupășcánă adj. v. *prăpășenă.*

Prupăsúc a. Păscut. *Du-ti tu, frati, astăz la prupăsuc,* 2/69. Cf. bg. *pastište.*

Pruputréc vb. III. v. *putrec.*

Prușél' v. *prășai̯.*

Prusés vb. IV. Cerșesc. *La trimeasi la prusirea* (... l-a trimes la cerșit), 601. [D e r i v a t e: **prusíri** f. = cerșit; **prósic** și **prósi̯ac** m. ALR. 451. (bg. *prosak*) = cerșetor 599. — Din bg. *prosja.*

Prusfités vb. v. *sfites.*

Prusíri f. v. *pruses.*

Pruștét vb. v. *ștet.*

Prutš... prutš Strigătul cu care se alungă calul. ALR. 5483.

Prutsér vb. v. *tser.*

Prutsǫp vb. v. *tsǫp.*

Pruu̯bidés vb. v. *ubides.*

Pruu̯óu̯ vb. v. *u̯ou̯.*

Pruúrlu vb. v. *urlu.*

Pruu̯róc m. (Oșani), Prooroc, profet. [In altă parte se zice și: *prufit* m. Com. I. L.]. — Din bg. *proorok.*

Pruvărtál'că f. v. *privărtal'că.*

Pruvéd vb. } v. *ved.*
Pruvideári f. }

Pruvisés vb. v. *vises.*

Pruvói̯ m. v. *prăvoi̯.*

Pruvóm. vb. v. *vom.*

Pruvudés vb. IV. Conduc, însoțesc. *Au̯ pruvudì* (o conduse). [D e r i v a t e: **pruvudíri** f. = însoțire, conducere; **pruvudít, -ă** adj. = însoțit, condus]. — Din bg. *provoždam,* (aor. *provodih*).

Pruvudíri f. } v. *pruvudes.*
Pruvudít, -ă adj. }

Pruvulés vb. IV. Găuresc. *Nu putù s-la pruvulească.* Com. I. L. [D e r i v a t e: **pruvulíri** f. = găurire; **pruvulít, -ă** adj. = găurit, fig. fără fund, în spec. pentru cei care mănâncă mult se zice: *mănancă ca vrin pruvulit* (mănâncă foarte mult). Com. I. L.]. — Din bg. *provaljam,* id.

Pruvulíri f. } v. *pruvules.*
Pruvulít, -ă adj. }

Psălés vb. IV. Cânt la strană, *Tsints psalts psăleau̯ ăn bisearică* (cinci cântăreți cântau în biserică), Com. C. I. [D e r i v a t e: **psălíri** f. = cântare la strană; **psalt** *(gr. ψάλτης)* m. = cântăreț de strană; **psăltír** m. = psaltire]. — Din gr. *ψάλλω.*

Psalt m. v. *psălés.*

Ptu! interj. Pfiu! 9/20.

Pu̯ărt vb. v. *port.*

Pubărdés vb. IV. Imbrobodesc. *Au̯ flǫ mūmă-sa prubărdită* (află pe mamă-sa îmbrobodită), 8/91. [Și: **păpărdés** vb. IV. D e r i v a t e: **pubărdíri** f. = îmbrobodire; **pubărdít, -ă** adj. = îmbrobodit. Și: **prubărdés** vb. IV. = mă îmbrobodesc din nou. *Curǫn si-u prubărdes,* 9/91; **prăpădés** vb. ALR. 3285, — Din bg. *podbradja* (Weigand. *Jahresb.* XV, 168).

Pubărdíri f. } v. *pubărdes*.
Pubărdít, -ă adj. }

Puc v. *pripuc*.

Pucát vb. I. v. *cat*.

Puclón a. Dar (la femeea lehuză). *Dus-au pitulitsi ši multi pucloani* (au dus tigăițe și multe daruri), 6/61. [Și: **păclón** a. Derivat: **puclunés, păclunés** vb. VI. = închin, mă închin. *Mi puclunes la Domnu* (lui Dumnezeu). — Din bg. *poklon*.

Puclunés vb. v. *puclon*.

Pucnés vb. IV. Crăp, pleznesc. *Pucnì un flotuc* (plezni un clăbuc), 9/38. *Nu ieș castońă di si pucneș*, 603. [Derivate: **pucníri** f., **pucnít, -ă** adj.]. — Din bg. *pukam*, (aor. *puknah*).

Pucníri f. } v. *pucnes*.
Pucnít, -ă adj. }

Pucroávă f. v. *pucrov*.

Pucróv a. Învelitoare de lână, velință mai groasă. *Cu pucrōvu*, 20/43. [Și: **păcróv** a., (Țârnareca) **păcroávă, pucroávă** (prin metat. și) **cuproávă** f. *Trazi cuproava*. 13/68. *Trăgneà-u pucroava, no-ari*, 13/68]. — Din bg. *pokrov*.

Pucunés vb. IV. v. *cănes*.

Pudădés vb. IV. Dăruesc, dau la săraci, Com. V. J. — Din bg. *podavam*.

Pudardíc vb. I. v. *ardic*.

Pudlóg m. Petec la opincă. *Pudlog di upincă* (om de nimic), *Pudlog ăń-tsi feasi rostu* (mi s'a uscat gura de sete), 604. [Și: **pădlóg**, ALR. 3343]. — Din bg. *podloga*.

Pudmíșcă f. Funie cu care se leagă sămarul de picioarele de dinainte ale calului (La Oșani), matšchi. Com. I. L.—Din bg. *podmiška*.

Pudmíșnic m. v. *podmișnic*.

Pudmistés vb. IV. Deretec, cf. nămistes. *Mul'area pudmisteašti lucrăli prin casă*, ALR. 3813. — Din mbg. *podmĕstjam*.

Pudnitšárcă f. v. *podnitsă*.

Pudnoáșcă f. (La războiu) Iepe. Com. C. I. — Din bg. *podnožka*.

Pudrămon vb. III. v. *rămon*.

Pudvéschi (pl.) Bete, calțavete, cf. beati. Com. V. J. — Din bg. *podveski*.

Puéire } m. v. *porc*.
Puére }

Púfă Un fel de ciupercă care nu se mănâncă și care, când se coace, are un praf cafeniu înăuntru; acest praf se întrebuințează ca medicament la tăieturi. Com. I. L. — Din bg. *puh*.

Pugátšă f. (Țârnareca) Pogacie, pâine mai mare făcută în tepsie. *Ună gabanitsă șu ună pugatšă*, 4/68. || (La nuntă). Pâine mare presărată cu zahăr. Com. I. L. — Din bg. *pogača*, (arom. *pugače*).

Pugăzeái m. plur. (La nuntă) Tinerii cari aduc zestrea miresii încărcată pe un cal încălecat de un fărtat, (cf. Capidan, *Meglenoro-*

mânii, I, 48). [Și: **puguzeái** m.]. — Din bg. *poguzěj* (Pančev).

Pugón a. v. *pogon*.

Pugudés vb. IV. Nemeresc, cf. u g u d e s. *Iu mireà colo pugudeà* (unde țintea, acolo nemerea), 11/67 (Refl.) Mă nemeresc, se întâmplă. *Si pugudeaști* (se întâmplă), 2/88 cf. 23/8, 5/72. [D e r i v a t e: **pugudíri** f. = nimerire, **pugudít, -ă** adj. = nimerit]. — Din bg. *pogoždam*, (aor. *pogodih*).

Pugudíri f. } v. *pugudes*.
Pugudít, -ă adj. }

Puguzeái m. v. *pugdzeai*.

Puiángu m. (Țârnareca) Paianjen. [Și: **pang** a. *Cătsai un pang*. Com. V. J.]. — Din bg. *pajak*, (arom. *pangu*).

Puiátă f. Grajd, staul [pl. *puiǫts*], Com. T. P. — Din bg. *pojata*.

Puimés vb. IV. (refl.) Mă ivesc, mă arăt. *Tamam di el lăfeau și si puimì* (tocmai de el vorbeau și se ivi). Com. GH. T.

²**Puimés** vb. IV. Iau, apuc ceva. Com. T. P. — Din bg. *poemam*.

Puimóinista } adv. v. *moini*.
Puimóntiza }

Puivés vb. IV. (refl.) Mă ivesc. *Si puives* (se arată), 2/66. *Si puivì ară prosicu* (din nou se ivi cerșetorul), Com. I. L. — Din bg. *pojavjamse*.

Pujár m. Incendiu, foc. *S-feasi pujar, arsi jumitati di cătun*, ALR. 692. || Curătură unde s'a tăiat pădurea; ib. 956, cf. t š ă n c o r. — Din bg. *požar*.

Pul (pl. *-ur*) m. Marcă postală, ALR. 2587. — Din tc. *pul*, (arom. *pulie*).

Pul' m. Puiu, în gen. p a s ă r e. *Cǫntă puil'* (cântă pasările). *Să-ń li cats pul'il'*, 6/11. *Ancălzęști āpu la pul'*, 13/11 cf. 1/32. | Nume de persoană. *Pul'u a lu popa*, 4/XVI, [Voc. *pul'uli* și *pul'*. *Iundi ti duts bra pul'*, 4/32. Plur. art. *pul'il'* și *puil'*. D e r i v a t e: **púl'că** f. = puică. Nume de fetiță. *Ca cǫn ăi di pul'că șărǫtă*, 609; **pul'chítsă** f. = puicuță, *11]. — Din lat. **pŭlleus, -um*, (arom. *pul'u*).

Pul'ánă f. Poiană. *Ună pul'ană*, 22/32. *Scaosi uoili ăn ună pul'ānă*, 11/94. || Nume de localități: *Pul'ana-furului* (Huma), *Pul'ana-lungă*, ib., Com. T. P. *Pul'ana-bealăl'ă*. *Pul'ana-cu-pinu* (Nânta). [D i m i n u t i v: **pul'ănítšcă** f., 6370]. — Din sl. *poljana*.

Pul'ănítšcă f. v. *pul'ană*.

Pulátă f. 1°. Palat, cf. c u n a c. *Scǫndurli di la pulată*, 12/29 cf. 13/19. || 2. Un fel de tindă în catul întâiu sau al doilea. *Ari casă cu pulată*. Com. I. L. — Din bg. *polată*.

Puláz m. O parte a morii. Com. G. D.; (fig. în expresia) *ari bun pulaz* s. *ari bun ur* (este cu noroc). 995.

Pulicár m. Degetul cel mare, p o l i c a r. Com. I. L. — Din lat. *pollĭcaris, -e*, (arom. *pulicar*).

Puliés vb. IV. Vărs apă ca să se spele cineva. [D e r i v a t e: **puliíri** f. = vărsare de apă pentru spălarea mâinilor, Com. G. D.]. — Din bg. *polivam*.

Puliiés vb. IV. Poleiesc, suflu. *Tas puliit cu furlină* (tas suflat în aur). [D e r i v a t: **puliít, -ă** adj. = poleit]. — Din mbg. *polijam*.

Puliíri vb. IV. v. *pulies*.

Pulíit, -ă adj. v. *puliies*.

Pulítsă f. Poliță, policioară, 13/48. *Pulítsă* n. loc. (Huma). — Din bg. *polica*.

Pulívnic m. (La nuntă) Urările ce se fac tinerei perechi din partea nuntașilor imediat după ce s'a sfârșit masa, atunci când mirele și mireasa fac mătănii. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 48, 49). — Din mbg. *polivnik* (cf. bg. *polivo*).

Pulíz m. Polițist. Com. I. L.

Pulm (pl. *-mur*) a. Pumn. *Un pulm di rọpă dultsi*, B. 12. *Al' deadi un pulm di lușnats* (îi dădu un pumn de nuci), Com. I. L. [D e r i v a t: **púlmă** f. = mână plină, mănată. Com. C. I.]. — Din lat. *pŭgnus, -um*, (arom. *pulmu*).

Púlmă f. v. *pulm*.

Pulóc m. v. *pulog*.

Pulóg m. Oul pus în cotețul de găini unde trebue să ouă găinile. | Locul unde se clocesc ouăle, se nasc puii, p. ext. locul unde se ascunde vulpea. In general, ori ce bucată de pământ. Com. G. D. cf. p ă l o g. *Ia-li foarfitsli mul'ari, pots să cuseș un puloc, ili nu* (... poți să cosești o bucată de pământ ori nu), 5/14. [Și: **pulóc** m.]. Pentru etim. cf. p ă l o g.

Pulumárcă f. v. *pălămarcă*.

Pulupés vb. IV. refl. Mă ascund ghemuindu-mă, mă pitulesc, mă pitesc. *Un uom... bătù unǎ-uarǎ di un șarpi pulupit sup unǎ rọpǎ* (... ghemuit subt o piatră), 1/12. [D e r i v a t e: **pulupíri** f. = ghemuire; **pulupít, -ă** adj. = ghemuit. C o m p u s (cu pref.): **dispulupés,** dis + pulupes) vb. IV. = fac să nu mai fie ghemuit. *Uomu la dispulupì șarpili* (omul îl urni din loc pe șarpe), 3/12. — Din mbg. *lupam*, (bg. *lupja*).

Pumeánă f. Pomelnic, parastas. *Al' feasiră unǎ pumeanǎ*, Com. I. L. — Din paleosl. *pomĕna*, (arom. *pumean*).

Pumét a. v. *pom*.

Pun vb. III. Pun. *Să pun*, 16/94. *Li pusi sub ia*, 10/81. *Añ puș*, 4/13. *Ari pus*, 4/27 cf. 13/15, 25/64. || (Refl.) Mă suiu. *Si pusi fitšoru pri un fag* (se sui băiatul pe un fag). [Aor. pers. 3 plur. (Liumnița) *pusără*. *Si pusără pri gornits*, 7/71 cf. 7/77. D e r i v a t e: **púniri** f.; **pus, -ă** adj. = pus, suit. C o m p u s: (cu pref.) **pripún** vb. IV. (pri + pun) = mai pun. *Nu tribuiaști si pripunim lantă frunză*, B. 5]. — Din lat. *pōno, -ĕre*.

Púndziri f. v. *pung*.

Pung vb. III. Împung. Derivat **púndziri** f. = împunsătură, junghiu. *Am pundziri* (am junghiuri), ALR. 2205, 2206. — Din lat. *pŭngo, -ĕre.*

Púniri f. v. *pun.*

Púnti f. Pod, punte. *Si stǫm pri punti,* 8/52. N. loc. (Cupa). *Puntea-di-zadă,* n. loc. (Oșani). **Punti** numele unei mahalale în Nânta, (cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 11). *Puntea-Popăl'ă* (ib. 23).— Din lat. *pons, pŏntem,* (arom. *punte*).

Pupărdés vb. IV. v. *pubărdes.*

Pupădíịcă f. v. *popă.*

Pupărés vb. IV. Opăresc. *La li pupări guşil'* [*la pul'*] (le opări...), 13/11. [Şi: **păpărés** vb. *Si spealǎ cu păpăritǎ apǎ* (se spală cu apă oparită), 2/71. Derivate: **pupăríri** f. = opărire; **pupărít (păpărít, -ă)** adj. *Apu pupărită,* 12/11; **pupárnic** (bg. *puparnik*) m. = făină pentru plăcintă. *Am un tăgărdžic plin di puparnic,* *52]. — Din bg. *poparjam.*

Pupărétcă f. Șezătoare. *Toati featili raụ dunati lă pupăretcă* (toate fetele erau adunate la șezătoare). [Şi: (Oșani) **puprétcă** f. Com. I. L.]. — Din bg. *poprelka* (sinon. cu *sedĕnka*).

Pupăríri f. }
Pupărít,-ă adj. } v. *pupăres.*
Pupárnic m. }

Púpcă f. 1°. Boboc de floare, floricele de porumb. Com. I. L. || 2°. Prescură. *Si duc pupcă la popa* (o să duc o prescură popii), Com. G. D.—Din mbg. *pupka,* « boboc ».

Pupeáză f. Pupăză. *Flǫ un cuịb di pupeazǎ.* Com. I. L. [Forma *pupǎ* este necunoscută].

Pupíịă f. v. *păpiịă.*

[2]**Pupíịă** f. Căruță. *Ancă unẹac ra s-u calcă pupiịa* (cât p'aci să-l calce căruța), ALR. 3130.

Puprétcă f. v. *pupăretcă.*

Purcár m. }
Purcăríl'ă f. }
Purcărlǫc a. } f. v. *porc.*
Purcuríl'ă f. }
Purcuvínă f. }

Púric m. v. *purits.*

Púrits m. Purece. *Un purits,* 6/54. *Ạş la ari puritsu 'n coastă* 611 cf. 7/18, 610, 613. [Şi: (Țârnareca) **púric** m. cf. 4/67]. — Din lat. *pūlex, -ĭcem,* (arom. *puric*).

Purivés vb. IV. (refl.) Mă clatin. *Ụomu beat si puriveaşti cǫn amnă* (omul beat se clatină când umblă), Com. I. L. — Din mbg. *porivam.*

Puróịu. Nume de râu ce se varsă în Meglenița.

Purǫmbuc Tivitură Com. T. P. cf. p ă r u m b e s.

Purtári f. }
Purtát, -ă adj. } v. *port.*

Purtítsă f. }
Purtítšcă } v. *poartă.*

Purtseáụă f. }
Purtselúş m. } v. *porc.*
Purtsǫl m. }

Purtucálă f. Portocală și coloare portocalie, ALR. 3403. *Tsẹ fẹtă*

ăį ăn purtucală, 13/85. [Și: **prătucălă** f., 15/85].

Purumbés vb. IV. v. *părumbes*.

Pus, -ă adj. v. *pun*.

Pusălés v. *pusoles*.

Pusát a. Pândă. *Pri pusat sta*, stă la pândă, 614. — Din tc. *pusat*.

Púscă f. Oțet. *Lįuta puscă chįupu ș-la frǫndzi* (oțetul tare sparge vasul), 615. *Ąų sparsiră pusca*, (s'au certat), 715. — Din lat. *pusca*, *-am*, (arom. *pusca*).

Pusipés vb. Pun ceva în cuptor spre a se coace. *Ąų răzmisiį și ąų pusipiį* (o pusei în cuptor), ALR. 1847. [D e r i v a t : **pusipít, -ă** adj. (despre carne) *cǫn si coatsi ăn furnă di sup tsǫst di lamarină*, ALR. 4073]. — Din bg. *săpjam?*

²**Pusipés** vb. IV. Presar cu ceva. [D e r i v a t: **pusipít, -ă** adj. = presărat. *Trupu ăį pusipit cu dǫmts* (trupul îi este presarat cu pete), B. 12]. — Din bg. *potsipvam*.

Pusipít, -ă adj. v. *pusipes*.

²**Pusipít, -a** adj, v. ²*pusipes*.

Pusleádic m. Soarta în care se află fătul născut. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 105). — Din bg. *poslědak*.

Pusolés vb. IV. Presar. *Pusoliĭ tšinușă prin casă*, ALR. 3171. Piperez, ib. 733. — Din bg. *posolja*.

Pust,- ă adj. Pustiu. *Un loc pūst*, 3/55. | Pustie, cf. 2/13. *Pust di măgar* (pustia aceea de măgar), 2/63 cf. 24/6, 8/13, 10/16. [D e r i v a t: **pustińitáti** f. = pustietate. *Ąų dusi ăn un mūnti tsi nu veà tsivà pustińităti*, 11/38. (Și: **pustińătáti** f., Com. G. D.)]. — Din bg. *pust*.

Puşt adj. Curvar, ALR. 4904. — Din tc. *pjušt*, (arom. *pușțu*).

Pustalántă adv. Ziua de după poimâne, atestat numai de Weigand.

Pustănés vb. IV. Mă obosesc. *Saldi di cvătširea pustăniră* (numai de clocit se obosiră). [D e r i v a t e: **pustăníri** f. = obosire; **pustănít, -ă** adj. = obosit. *Cal pustănit* (cal obosit), 7/36. — Din bg. *postavjam*, (aor. *postanah*).

Pustăníri f. } v. *pustănes*.
Pustănít, -ă adj. }

Pustáv m. Jghiab. *Tsista pustav* 17/32 cf. 2/32. Nume de fântână (Oșani și Nânta). — Din bg. *postav*.

Pustăvés vb. IV. Căptușesc, ALR. 5769. [Și: **pustuvés** vb. IV D e r i v a t: **pustăveálă** f. = căptușeală, ib.]. — Din bg. *postavjam*.

Pustél'ă f. Așternut. *Ună mul'ari ăn pustel'ă*, 8/65. — Din bg. *postelja*.

Pustés vb. IV. v. *post*.

Pustińătáti } f. v. *pust*.
Pustińitáti }

Pustíri f. v. *pustes*.

Púştu m. Nemernic, păcătos, ciapcân, stricat, Com. G. D. Acelaș cu p u ş t.

Pustuvés vb. *pustăves*.

Pusúlă f. (în expresia) *Ạu pirdù pusula* (și-a pierdut echilibrul), 617. Pentru *busolă*, (există și în mbg.).

Putánă f. Curvă. Cf. r u s p i i̯ ă. ALR. 4906. — Din it. *potana*, (arom. *putană*).

Pútcă f. Organ genital la femei și vite, ALR. 1099, 4873. *Putca purtseaụdăi̯ă* = p o t b e a l, ALR. 1918. — Din mbg. *putka*.

Putcúmnic m. Numele unei rude a mirelui. (Capidan, *Meglenoromânii*, I. 47). Derivat bg. din *kum?*

Putcusés vb. IV. v. *cus*.

Puteári f. v. *pot*.

Putéts m. (La cap) Cărare, dungă, Com. I. L. [Și: **patéts**, **potéts** m.]. — Din mbg. *patec*, id.

Pútină f. Putină. *Ună putină di brọndză*, Com. I. L. [D i m i n u t i v: **putinítšcă** f. (pl. *-chi*)].

Putinítšcă f. v. *putină*.

Putirés vb. IV. Gonesc. *Putireaụ un lūp*, 1/36. *Si putires*, *98, cf. 772. [D e r i v a t e: **putiríri** f. = gonire; **putirít, -ă** adj. = gonit]. — Din mbg. *poteram*, id.

Putiríri f.

Putirít, -ă adj. v. *putires*.

Putnés vb. IV. Fac farmece, descânt. [D e r i v a t: **putníri** f. = descântare]. Com. I. L.

Putoári f. Putoare. Cf. p u t s ọ s.

Putóc v. *potoc*.

Putorn vb. I. v. *torn*.

Putpărọs vb. IV. v. *dupărọs*.

Putpizlív, -ă adj. v. *peză*.

Putreábnic, -ă adj. De trebuință, necesar. *Cọn vem baḁa frunză, lesnic putem știri cọt nă-i putreabnică* (... cât ne trebue). B. 10. — Din bg. *potrĕbnik*.

Putréc vb. III. v. *trec*.

Pútrid, -ă adj. Putred. *Tsela-i putrid di pari*. [D e r i v a t e: **putrizọs** vb. IV. = putrezesc *Napcum putrizọs*, B. 8; **putrizọri** f. = putrezire; **putrizọt, -ă** adj. = putrezit. *Rămăsătur putrizọti*, B. 9; **putrizọńi** f. = putreziciune. *Ca i̯ert ăi, putrizọńi* (ca fiert este, putreziciune), 619 cf. 620]. — Din lat. *putrĭdus, -a, -um*, (arom. *putrid*).

Putrizọń f.
Putrizọri f.
Putrizọs vb.
Putrizọt, -ă adj.
} v. *putrid*.

Putrọnză f. v. *jugoali*.

Pútsă f. (la băețași) organul genital, cf. t š u m p u l e a t i, t š o p c ă, ALR. 4872, (arom. *putsă*).

Putšác a. v. *potš*.

Putsọn, -ă adj. Puțin (Intrebuințat foarte rar), cf. n e a c, u n e a c. — Din **pŭtīnus, -a, -um*, (arom. *putsîn*).

Putsọs vb. III. Miros prost, put. [Și: *ạmputsos* v. D e r i v a t e: **puturós (putărós, -oasă)** adj. = puturos. *Bureati-puturos*, cf. b u r e a t i. *Di inmăros pănă puturos*, de fudul ce este până pute, 309; **putsọri** f. = împuțire; **putsọt, -ă** adj. = împuțit; Com. D. G.]. — Din lat. *puteo, -*īre*, (arom. *amput*).

Putsọri f. } v. *putsọs.*
Putsọt, -ă adj. }
Putšudés vb. IV. v. *tšudes.*
Putúnd vb. v. *tund.*
Putúr (pl.) v. *potur.*
Puturnári f. } v. *torn.*
Puturnătúră f. }
Puturós, -oasă adj. v. *put.*
Puturtšọs vb. IV. } v. *turc.*
Puturtšọt, -ă adj. }

Puvél'ă f. Putere, stăpânire. *Di sub puvel'a lu drăcu* (de sub stăpânirea dracului), 16/79. [D e r i v a t e: **puvilés** vb. IV. = poruncesc, ordon, stăpânesc. *Tot voį si puvilits* (Tot voi să stăpâniți)]. — Din bg. *povela.*

Puvilés vb. IV. v. *puvél'ă.*

R

Raát a. v. *rati.*

Răb a. (In limba secretă). Nemâncat, flămând. lihnit. Com. G. D.

[2]**Răb** a. v. *ărb.*

Rábă f. Numele oaiei cu lâna amestecată, cenușiu cu negru. *Oaįă siv cu negru,* ALR. 5328.

Răbét a. (Oșani) Spate. *Ạų ạntsăpọ cutsọtu ăn răbēt,* 18/40. [Și: **ạrbét(i)a.**]. — Din bg. *răb.*

Răbúș (pl. *-bușă*) a. Răboj. *Scoati-la din răbuș; fọ-la risit* (pune-i cruce, nu-l mai socoti), 622. *Li-ari pirdut răbușăli* [s. *ăį ișọt din răbuș*], 623. — Din mbg. *rabuš,* (arom. *răbușe*).

Rac m. Rac. *Că la rac ạl' tsi dutsi* (îi merge ca racul), 624. — Din bg. *rak.*

Răcătínă f. v. *răcutină.*

Racavítsă f. Manșeta care se poartă sub mânecile cămeșii. Com. G. D. — Din bg. *răkavica.*

Rachíịă f. Rachiu cf. *86, *87. — Din tc. *raky,* (arom. *arik'ie*).

Răchítă N. loc. (Nânta).

Răcutínă f. Flegmă. *Rătsi și scupi răcutiń* (răci și scuipă flegmă), Com. I. L. [Și: **răcătínă** f. *Scupeaști răcătină,* ALR. 1637). — Din mbg. *rakotina,* (bg. *hrakotina*).

Răgát m. v. *argat.*

Răgăván m. (Oșani) Liliac. *Răgăvanu miruseaști ubav,* Com. I. L. || Arbore cu fructe negre și mici care nu se mănâncă. Com. C. I. [Și: **argăván** m.]. — Din mbg. *orgovan.*

Răghịă f. } v. *rọghịă.*
Răghisés vb. }

Răgúșă f. Oaie cu coarne. [Și: **rogúșă** f.; **răgúșcă, rogúșcă** f. (dimin.). — Din bg. *roguša.*

Raį a. Rai, paradis. — Din bg. *raj.*

Răjăníă Strat, așternut de paie (de secară)? *Nu tribuịaști nitscọn sa rănim bubi pri rogozină ili răjăniă,* B. 3. — Cf. bg. *răžjanica* « paie de secară ».

Răjnés vb. IV. Scrâșnesc cu dinții. Cf. c r ă s n e s, c ă r t s ă į e s, ALR. 2118. — Este

același cu dacor. *scârșni* din plsl. *skrŭžĭtati.*

Rálitsă f. Plug (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). [Și: **ráritsă** f.]. Pentru etim. cf. l a r i t s ă.

Rămásnică f. Logodnică. *Să-ń afliș ună rămasnică* (să-mi găsești o logodnică), 1/10. *Să-ș veadă rămasnică-sa*, 2/91. [Masculin: **rămásnic** = lododnic]. — Din mbg. *ramasnik.*

Rămát, -ă adj. } v. *rǫm.*
Rămătúră f. }

Rămóń m. Romoniță, ALR. 1938. Se mai numește și p a š t ĭ.

Rămǫn vb. III. Rămân. *Rămasi ară ăn loc. Veà rămas*, 13/31 cf. 4/7, 29/40. [Și: (Cupa) *rimǫn* vb. III, 13/56; (Țârnareca) **armǫn** vb. III. *Tsi armăneà la mini*, 11/56. C o m p u s cu pref. **pudrămǫn** (pud + rămǫn) vb. III. = rămân în urmă, Com. C. I. — Din lat. *remaneo, -ēre*, (arom. *armîn*).

Rámură f. Ramură, cracă. *Dǫuă ramur*, 3/11. — Din lat. **rama, -am*, cf. Pușcariu, *Et. Wb.* (1428).

Ránă f. Rană. *S-la dară rǫń* (să-l facă plin de răni), 22/4 *Cu tsi ats trec rǫńli* (cu ce îți trec rănile?) 16/56 cf. 625. [D e r i v a t: **răńlíf, -ă** adj. = plin de răni. *Cafcu sam răńlif* (cum sunt plin de răni), 15/56]. — Din paleosl. *rana.*

Răńă f. Râie. [D e r i v a t: **răńós, -oasă** adj. = râios. *Coaja mea-i răńoasă* (pielea mea... îi râioasă), 11/35; **răńlíf, -ă** râios, Com. T. P.]. — Din lat. *aranea, -am*, Pușcariu, *Et. Wb.* (1460), (arom. *arîńe*).

Răncátš m. Râncaciu, Com. P. M. [Și: **rângátš** m.].

Răndzărés vb. IV. (despre copii) Plâng, stâncesc. *Nu răndzărea, dosta răndzăriș*, Com. GH. T.

Răndžés vb. IV. (Despre câine). Imi arăt dinții, rânjesc, ALR. 1151. — Din bg. *rămžă.*

Rănés vb. IV. Hrănesc, întrețin. *Nu ạń mi răneà* (nu mă hrănea), 7/36 cf. 30/40. [D e r i v a t e: **răníri** f. = hrănire; **rănít, -ă** adj. = hrănit. *Ca 'n cotšină rănit* (ca în cocină hrănit) 148. D e r i v a t (cu pref.): **nărănés** (bg. *naranjam*) = hrănesc. *Fẹta di bun mai̯ bun li nărnì pul'il'... Cum va nărnì? — noi̯ tărtšǫm că tu nă nărniș*, 7/11]. — Din paleosl. *hraniti*, (arom. *hrănescu*).

Răngátš m. v. *răncatš.*

Ránghi̯ăl m. Arhanghel; sărbătoarea din 8 Noemvrie. Com. I. L.— Din bg. *Arangjel*, (gr. ἀρχάγγελος).

Răníi̯ă f. Căldare de aramă în care se fierb rufele, Com. T. P. — Din mbg. *aranija.*

Răńlíf, -ă adv. v. *rană.*

Răńos, -oásă adj. v. *răńă.*

Răńuveáști vb. IV. Plouă mărunt. *Răńuvi neac* (căzu puțină ploaie; a rouat), ALR. 1266. [Și: **ruńuvés** vb. *Ruńuveaști* (cerne, plouă), ib. 1978]. — Din bg. *ronja.*

Rap m. Arap. *Rāpu au tăltšo lamńa... rāpu li flo capitili* (arapul ucise balaurul) 15/28 cf. 2/80. [Derivate: **rápcă** f. = arapcă, nume de oi, capre, cățea (Țârnareca); **Răpínă** (cf. bg. *arapina*) = nume de persoană. *Vinì lānt rāp cari ai ra numea Răpina*, 4/80]. — Din tc. *arab*.

Rápă } f. v. *ropă*.
Răpătínă }

Răpăusári f. v. *răpos*.

Rápcă f. v. *rap*.

Răpés vb. IV. Răpesc, pun mâna pe ceva. *Răpià-la* (răpește-l), Com. G. D. [Derivate: **răpíri** f. = răpire; **răpít, -ă** adj. = răpit, id.]. — Din lat. *rapio, -*īre*, (pentru *-ĕre*), (arom. *arik'escu*).

Răpínă f. | v. *răpes*.
Răpíri f. |
Răpít, -ă adj. |

Răpítšcă f. } v. *ropă*.
Răpós, -ă adj. }

Răpos vb. I. Mă repauzez, mă odihnesc, cf. dismăros. *Șizură să răposă la umbră* (... să se repauzeze...), 1/21 cf. 3/79, 843. *Bubili răpoasă* (se odihnesc), B. 6. [Și: **ripuséz** vb. I. = răposez, mor. *Ripuso* (a murit), ALR. 2702. Derivate: **răpusári (rupusári)**, f. = repauzare; **răpusát, -ă** = odihnit. Com. G. D.].—Din lat. *repauso, -are*, (arom. *răpăsedzu*, Cod. Dim.).

Răptšícă f. v. *ropă*.

Răpusát, -ă adj. v. *răpos*.

Răputínă f. v. *ropă*.

Ráritsă f. v. *laritsă*.

Răsădíști N. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 20).

Rășănés vb. IV. (refl.) Mă înveselesc. [Derivate: **rășănít, -ă** adj. = vesel la inimă, voios, 627]. — Din tc. *šen* « vesel ». Există și în mbg. *rašenuvam se*.

Rășănít, -ă adj. v. *rășănes*.

Răsár vb. I. v. *sar*

Rășărít, -ă adj. Larg, lărgit. Cf. rășirit. *Ari rostu (dispicat) rășărit*, 985. — Din bg. *raširam*.

Răscármin vb. I. v. *scarmin*.

Răscătšoáră f. v. *răscătšor*.

Răscătšór m. Pas, schioapă. Com. I. L. [Și: **răscătšoáră** f. ALR. 2242]. — Din bg. *razkrač*.

Răscrăsnitsă f. Răscruce, răspântie. *Pri tu răscrăsnitsă* (prin răspântie), 41/65 cf. 9/78. — Din mbg. *răzkrăsnica*.

Răscrép vb. I. v. *crep*.

Răscurnés vb. IV. Răscol, ALR. 5368, 5369. — Din mbg. *rasskornah*, (aor. lui *rasskorivam*).

Răsfac vb. III. v. *fac*.

Răsfét vb. } v. *fet*.
Răsfitári f. }

Răsfrong vb. III. v. *frong*.

Răsiníc a. Fir de metal. Com. I. L. [Și: **răsníc** a. (Liumnița): id.]. — Din mbg. *resi* « fire ».

Rășirés vb. IV. Lărgesc, răresc. *S-nu tărtšom că frunza prinsă, acu au rășirim ca si si rătsiască, ai bună* (să nu credem că frunza aprinsă,

dacă o rărim...), B. 7 cf. 4. [D e r i v a t: **răşirít, -ă** = lărgit, rărit, cf. r ă ş ă r i t]. — Din bg. *raširam.*

Răşirít, -ă adj. v. *răşires.*

Răslăgaiés vb. v. *slăgăies.*

Răslán m. Leu. *Lă răslān al' deadi uasili* (leului îi dădu oasele), 2/49 cf. 17/9, 1/39, 1/49, 628. [D e r i v a t e: **răslánčă** f. = leoaică. *Si dusi lă răslāncă*, 15/9; **răslănítsă** f. = ursoaică. *Răslănitsa veà un buturachi*, 18/40 cf. 16/40]. — Din tc. *arslan*, (arom. *aslan*).

Răslánčă } f. v. *răslan.*
Răslănítsa }

Răşnés vb. IV. Răşnesc, macin cu râşnița. Com. I. L. [D e r i v a t: **răşnitsă** f. = terciu, id.].

Răşnitsă f. v. *răşnes.*

Răsól Varză acră. *Ăn crăbla di răsol...* (în putină cu varză), 8/XIII. — Din mbg. *rasol.*

Răşon m. v. *arşon.*

Răspárg vb. III. v. *sparg.*

Răsplong vb. III. v. *plong.*

Răsprăscăiés vb. IV. (Despre oi) Imprăştiu. I. G. Cf. a m p r ă s c ă i e s. — Din bg. *razprăskam.*

Răspucát vb. I. v. *cat.*

Răstál' vb. I. }
Răstăl'ári f. } v. *tal'.*
Răstăl'ătúră f. }

Răstórn vb. I. v. *torn.*

Răstruculés vb. v. *trăcules.*

Răstsért vb. v. *tsert.*

Rastsop vb. v. *tsop.*

Rastupés vb. v. *tupes.*

Răsturés vb. IV. Vărs răspândesc, (refl.) mă vărs răspândindu-mă. Com. T. P. — Din **bg.** *rasturjam.*

Răsutšos vb. Răsucesc. [Şi: **rusutšos**]. Com. T. P.—Din bg. *razsučă.*

Rătés vb. IV. Incolțesc. Cf. a n c u l e t s. *Ca s-răteascǎ* (să încolțească), ALR. 6119.

Ráti f. Linişte. *Nu mi lasă lă rāti* (... nu mă lasă în linişte), 2/66. [Şi: **raát** a.]. — Din tc. *rahat*, (arom. *arihate.*

Rátšăs m. Vierme care mănâncă cartofii, ALR. 6026. — Din bg. *račez.*

Rátšcă f. Un fel de insectă care se vâră în pământ şi roade rădăcinile plantelor, c h i f t e r i ţ ă, c o r o p i ş n i ţ ă. Com. G. D. — Din bg. *račka.*

Rătseálă f. }
Rătsés vb. } v. *ratsi.*

Rátsi adj. Rece. *Apu bistră şi ratsi* (apă limpede şi rece...), 5/59 cf. 37/65. [D e r i v a t e: **rătsés** vb. IV. = răcesc; **rătsíri** f. = răcire; **rătsít, -ă** adj. = răcit; **rătsími** f., **rătseálă** f. (Com. G. D.), **rătsimínt** a. = răceală; *rătsimint* se întrebuințează, în basme, şi ca nume de presoană cf. f r i g u r e a *Io sam rătsimintu*, 4/37. — Din lat. *rĕce*[*n*]*s*, **-em*, (arom. *aratse*).

Rătsími f. }
Rătsimínt a. }
Rătsíri f. } v. *ratsi.*
Rătsít,-ă adj. }

Rătšoc v. **rutšoc.**

Ráu̯ă adj, v. *rou̯*.

[2]**Ráu̯ă** f. Rouă. *Ca rau̯a antru soari* (ca roua dinaintea soarelui), 630. — Din lat. *rōs, rōrem*, (arom. *aroau̯ă*).

Ráur a. v. *rour*.

Răvnés vb. Netezesc. [Derivat: **răvnít, -ă** adj. = netezit. *Direaptă răvnită* (oaie cu urechea dreaptă netezită), Com. G. D.]. — Din bg. *raven*.

Rávnic, -ă adj. v. *ravnină*.

Răvnínă f. Loc neted, șes. *S-la tragă ăn răvnină* (să-l tragă la șes). 20/41 cf. 996. [Și: **rávnic, -ă** adj. id. ALR. 2488 cf. 5061]. — Din bg. *ravnina*, id.

Răvnít, -ă v. *răvnes*.

Răvól m. Revolver. *La scoasi răvōlu*, 2/57 cf. 8/52. [Și: **ruvel'** m.]. — Din mbg. *revol*.

Răvulugoz m. (Oșani) Flămânzilă. *Răvulugozuli, dosta cripaș* (nesăturatule, destul îndopași), 633 cf. 684.

Răzămplités vb. IV. v. *amplites*.

Răzbát vb. III. v. *bat*.

Răzblúdnic adj. v. *răzblutnic*.

Răzblútnic m. Copil neastâmpărat, răsfățat, ALR. 1517. [Și: **zăblúdnic,** adj. ib. 2661]. — Din bg. *razbluden*.

Răzbói̯ a. (La țesut) Războiu. Iată părțile războiului: *leamni* (patul, stratul, trupul războiului), *pitšoarili - di - dinăinti* (picioarele de dinainte), *pitšoarill - di - dinăpoi̯* (picioarele de dinăpoi), *bloń* sau *scondură* (cele două scânduri ce leagă tălpile războiului), *sul* (sul), *fuști* (vergele sau joarde), *l'itsă* (ițe), *spată* (spată), *bărdi* (brațe), *scripeati* (scripete), *privărtal'că* sau *privurtal'că* (slobozitor), *tindecl'i* (tindeche), *suval'că* (suveică), *tsavi* (țeava), *lemn* (lemnușorul), *rost* (partea urzelei din fața ițelor), (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53). — Din mbg. *razboj*.

Răzbugărés vb. v. *bugar*.

Răzburos vb. IV. v. *buros*.

Răzdáu̯ vb. v. *dau̯*.

Răzdrubés vb. v. *drubes*.

Răzglób a. Incheietura membrelor corpului omenesc. *Ăn răzglob măi̯ași* (dă în încheeturi), ALR. 4849. — Din mbg. *razglob*.

Răzgrămát, -ă adj. Dărăpănat *Casă răzgrămată*, ALR. 3817. — Din *zgrom* (arom. *zgrîm*), păstrat numai sub această formă.

Răzínt m. Argint. *Furliń și răzint*, 6/11 cf. 306, 634. *Răzint ghiu̯* (argint viu), ALR. 4256. — Din lat. *argentum*.

Răzjóc vb. I. v. *joc*.

Răzlăbés vb. III. refl. Mă liniștesc, mă astâmpăr. *Curon si răzlăbì* (curând se liniști), 18/40. *Si mor răzlăbit* (să mor liniștit...), 3/43 cf. 21/51. [Derivate: **razlăbíri** f., **răzlăbít, -ă** adj.]. — Din mbg. *razlabavam*.

Răzlăbíri f. } v. *răzlăbes*.
Răzlăbít, -ă adj. } v. *răzlăbes*.

Răzmătés vb. IV. v. *mătes*.

Răzminés vb. IV. v, *mines.*

Răzmisés vb. IV. Prepar pâine, după ce aluatul s'a dospit, ALR. 3989. — Din mbg. *razmesuvam.*

Răzvicăĭés vb. IV. v. *vicăĭes.*

Reápă Morcov. Com. I. L. — Din bg. *rĕpa.*

[2]**Reápă** f. v. *aripă.*

Reáti m. Berbecele necastrat. Cf. tšucăĭes. ALR. 5330. — Din lat. *aries, -etem* (arom. *areate*).

Reaz? *Cu tseastă turliĭă bubili răpoasă, si şătăĭes, leau̯ havà şi zăcatsă ara la măncarea cu reaz* (în felul acesta viermii de mătase se odihnesc, se plimbă, iau aer şi încep din nou să mănânce cu...), B. 6. — Cf. bg. *rĕzko.*

Rémă f. Guturaiu. Com. I. L. — Din gr. *ρεῦμα*, (arom. *remă*).

Réndină f. Răzătoare de hrean, etc. ALR. 3980. — Din mbg. *rendina.*

Répa adv. In continuu, mereu, într'una. *Ńercurea, vinirea post repa.* Com. GH. T.

Ricăĭés vb. IV. Zbier. *Măgaru răcăĭaşti* (măgarul zbiară), 37 cf. 642. — Din bg. *rikam.*

Rid a. Deal, colină. *Pri rid, rid amnă,* *7 cf. 643. *Ridu-di-Crutsi* n. loc. (Huma). [Derivat: **ridnác** m. = tăpşan, loc înalt, ALR. 2486]. — Din bg. *rid.*

Ridíc vb. I. v. *ardic.*

Ridnác m. v. *rid.*

Ridóvna f. Săptămâna dinainte de *săptămǫna di brǫnză* s. *prisirnitsa* (săptămâna albă), când se mănâncă de dulce şi miercurea şi vinerea. Com. I. L. — Din bg. *redovna.*

Rijòs vb. IV. Trag linii, lovesc cu prăjina. *S-ti rijǫs si-ts numir coastili* (o să te croesc), 645. — Din bg. *rĕžja.*

Rimilés vb. IV. (refl.) Mă frec pe corp cu hainele de pe mine. *Dosta ti rimiliş* (destul te scărpinaşi), Com. I. L. Derivat din *rǫm?*

Rimǫn vb. III. v. *rămǫn.*

Rin m. Arin negru, ALR. 1929. — Din lat. **alnīnus, -um*, (arom. *arin, anin*).

Rinés vb. IV. Arunc cu lopata, ridic cu lopata. *La rinită di u̯a* (l-au dat afară), 646. — Din bg. *rina*, (arom. *arnescu*).

Ripnés vb. IV. Sar peste ceva. *La ripnită* [s. la ripnì] se zice pentru unul care a fost ucis pe loc. 647. — Din bg. *ripam* (perf. aor. *ripnah*).

Ripuséz vb. I. v. *răpǫs.*

Risít, -ă adj. Şters din catastif. *La feasi risit,* cf. 622. — Din tc. *risit*, id.

Rísti m. Nume de persoană: Cristea. *Nă mătim ca Petca cu Risti,* 359.

Ristós m. Hristos, 648. — Din mbg. *Ristos.*

Ritš m. Ariciu (întrebuinţat rar), cf. ej. *Ritš di căstońă* (coaja verde cu spini a castanei), Com. T. P. — Din lat. *erīcius*, (arom. *arič.*)

Ritšel'ă f. Magiun de dovleac. — Din tc. *rečel.*

Ríza m. Nume de persoană, cf. 5/XVII.

Roátă f. Roată, Com. T. P. — Din lat. *rŏta, -am.*

Rob (pl. *-bur*). Cataplasmă. *Robur caldi*, ALR. 4200.

Róbuva N. loc. (Nânta), cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11.

Rod a. Rod. *Tsista timp no-ari rod*, (anul acesta nu-i rod mult), Com. C. I. — Din sl. *rod.*

²Rod vb. III. Rod. *Ghermil' li roasiră toati scǫndurli* (viermii au ros toate scândurile), Com. I. L. [Perf. s. *roş*, part. *ros, roasă*]. — Din lat. *rōdo, -ĕre*, (arom. *arod*).

Rǫd vb. III. Râd (des şi pron.) *mi rod* (mă râd). *Si rǫd pōpi* (râd părinte), 20/8. *Si rǫdi la steali* (este prost), 729. [Şi: (Huma) **răd** vb. III. *Rădi mama* (mama râde), 3/71. D e r i v a t: **rǫdiri** f. = râs, 109. C o m p u s e (cu pref.): **zărǫd** (ză + rǫd. cf. bg. *zasmivam se*) vb. III. =încep să râd, fac pe altul să râdă. *Nu ti zărăseş*, 8/62 cf. 5/62; **zărǫs** a. = surâs, 943; **zăpudrǫd** (ză + pud + rǫd) vb. III. (refl.) = încep puţin să râd. *Si zăpudrǫs-au̯*, 7/62. — Din lat. *rīdeo, -ĕre*, (arom. *arîd*).

Rǫdiri f. v. *rǫd.*

Rog vb. I. Rog (refl.) mă rog. *Şarpili ąl' tsi rugǫ* (şarpele i se rugă), 1/12. *Si rugau̯*, 1/33. [D e r i v a t e: **rugămínt** a. = rugăminte. *Mari rugămint ąts fac bābu*, 6/91. — Din lat. *rŏgo, -are*, (arom. *rog*, rar).

Rǫghi̯ă f. Rugină şi un fel de boală la oameni şi la vite. *Ru̯aghi̯ă di ureacl'ă* (ceară din ureche), ALR. 49. ‖ Murdărie pe corp, jeg, ib. 1654. [Şi: **răghi̯ă** f., **ru̯ághi̯ă** f. D e r i v a t e: **ru̯ághi̯av, -ă** adj. = ruginit, murdar, ALR. 639; **răghisés (roghi̯ăsés)**, vb. IV. = ruginez, ALR. 4264 cf. 1529]. — Din mbg. *ărgja*, (bg. *răžda*).

Roghisés vb. v. *rǫghi̯ă.*

Rogúşa } f. v. *răguşă.*
Rogúşcă }

Rogúz m. v. *ruguzină.*

Rói̯ m. v. *roi̯ac.*

Roi̯ác (pl. *roi̯ats*) m., Roiu. *Primu roi̯ac* (roiul dintâi), ALR. 5461. [Se zice şi **rǫi̯** ALR. 1692]. — Din bg. *roj.*

Rom a. Rom. *Bii̯ui̯ ună scafă di rom*, Com. I. L.

Rǫm vb. I. Râm, rod, scurm pe subt pământ. [D e r i v a t e: **rămári** f., **rămát, -ă** adj. C o m p u s (cu pref.): **zărǫm** (ză + rǫm) vb. I. = încep să râm, să sgâriu, să rod. *Zărămă cu tšitšorlu*, 17/68, **rămătúră** f. = rămătură, Com. G. D.]. — Din lat. *rīmo, -are*, (arom. *arîm*).

Rǫncă f. Fărâmitură. *Ună rǫncă* (o leacă), 650. *Nitsi ună rǫncă nu lai̯* (nici o fărâmitură nu luai), 19/80. — Din bg. *ronka.*

Rọnsi f. plur. Firele ce atârnă dintr'o parte și din alta la țesătura velințelor. Com. I. L. — Din mbg. *resi*.

Rọnză f. Haină femeiască, Com. T. P.

Rópă f. v. *rọpă*.

Rọpă f. Piatră, stâncă, povârniș. *Ună rọpă*, 1/12. *Si pusi pri ună mari rọpă*, 3/77 cf. 8/22, 635, 639. *Rọpă-dultsi* (pucioasă), B. 12. *Rọpă vinită* (piatră vânătă), ib. 13. *Rọpă-di-moară* (piatra morii), se mai zice și *rọpili*, *răpili*. Nume de loc.: *Rọpa-bufului̯* (Lugunța), *Rọpa-caprăl'ă* (Cupa), *Rọpa-corbului̯*, *Rọpa-cu-urmili* (Oșani), *Rọpa-cu-cupatš* (Lugunța), *Rọpa-di-cutšan* (Oșani), *Rọpa-di-moară* (Huma), *Rọpa-di-Scară*, *Rọpa-di-curună*, *Rọpa-di-pin*, *Rọpa-di-stur*, ALR. Intr., *Rọpa-lu-Petru* (Oșani), *Rọpa-lu-Botli* (Oșani), *Rọpli-nalti* (Cupa), *Rọpa-neagră*, *Rọpa-roși* (Nânta), *Ropa-ntsăpată* (Oșani și Lugunța), *Ropa-prăvălită* (Huma). [Pl. *rọpi* și *rap*: *Ninelu cu dou̯sprets rap* 1/I. Și: **rópă, róu̯pă** ALR. Intr.; **rápă** f. D e r i v a t e: **răpítšeă** și **răptšíeă** f. = pietricică; **răputínă, răpătínă** f. = loc răpos, pietros; **răpós, -ă** adj. = râpos, pietros, Com. G. D. *Ruposu* n. loc. (Cupa)]. — Din lat. *rīpa*, *-am*, (arom. *arîpă*).

Roș, -ă adj. Roș. *Mirdžani-roși* *12. *Roșa uu̯ă*, 25/32. *Rușu-bardză* (oaie albă-roșietică), Com. T. P. D e r i v a t: **róșeă, roșcát róșcăv** adj. = roșatic, roșcat Com. I. T. P. *Mitercă roșcată* ALR. 5477; **rușátsă** f. = rugină la grâu, ALR. 5185; **(ạn)rușọs** vb. IV. = roșesc. C o m p u s (cu pref.): **izrușọs** (iz + rușọs) vb. IV. = roșesc peste tot; **zărușọs** (ză + rușọs) = roșesc, *Zărușọ di rușọni* Com. C. I.]. — Din lat. *rŏseus*, *-a*, *-um*, (arom. *aroș*).

Rósă f. (rar) Rouă, cf. r a u̯ ă. — Din bg. *rosa*.

Róșeă }
Róșeăv } adj. v. *roș*.

Rospíi̯ă f. Femeie depravată, curvă, Com. G. D. [Și: **ruspíi̯ă** f. id.]. — Din tc. *orospi*.

Rost (pl. *rọsti*) a. 1. Gură *Si-ń la zăud rostu* (să-mi ud gura), 5/91 cf. 3/8, 7/24, 10/34, 652, 653. *Nu la treatsi prin rost* (nu mai adu aminte de el), 656 cf. 659. | 2. (La războiu) Gura ce se deschide între firele urzite cu ajutorul ițelor și prin care trece firul de bătaie, Com. I. L. [Și: (Liumnița) **ru̯ăst** a. 20/73. — Din lat. *rōstrum*.

Rọu̯ a. Râu (numai ca nume propriu) în *Rọu-mari* (râul mare), un râuleț care trece prin Oșani și Nânta; *Rọul-Urei̯* n. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 23), cf. v a l i. Com. I. L. — Din lat. *ri-[v]us*, *-um*, (arom. *arîu*).

[2]**Rọu̯, rau̯ă** adj. Rău. *U̯amiń rọi̯* (oameni răi), 6/12. *Mul'area ra mult rau̯ă*. [D e r i v a t: **ạnrăi̯és**

vb. IV. = mă supăr. *Și picurāru si ąnrăì*, 7/37; **nărăĭés** vb. IV. id. *Tuntsea fitšorlu tsărescu si nărăì*, 18/64; **nărăíri** f. = supărare; **nărăít, -ă** adj. = supărat]. — Din lat. *reus, -a, -um*, (arom. *arău*).

Rọụpă f. v. *rọpă*.

Rọur (pl. *rọur*) a. Un fel de piatră ce se poate ciopli foarte ușor. [Și: **ráur** a.]. Com. I. L.

Rụághĭă f. } v. *rọghĭa*.
Rụághĭav, -ă adj.

Rụăst a. v. *rost*.

Rúbă f. Costum, tacâm de haine, cf. 20, 23/4. *Și li scọse lụĭ rūbi* (își scoase hainele lui), 23/8 cf. 23/64. [D e r i v a t: **rubítšcă** f. (dimin.)]. — Din bg. *ruba*.

Rubítšcă f. v. *rubă*.

Ruc vb. I. } v. *ruc*.
Rucári f.
Rucát, -ă adj.

Rúdă f. Lână mai fină, moale, mătăsoasă, cf. arom. a r u d. Com. G. D. *Oĭ rudi* (oi cu lâna rudă). — Din bg. *ruda*.

Rudán m. (La țesut) Rodan, ALR. 5849. [Și: **rudáni** f.]. — Din bg. *rodan*.

Rudáni f. v. *rudan*.

Rudés vb. IV. Nasc, făt. *Cọn la rudì* (când îl născu), 2/63. *Na rudim* (ne născurăm...), 22/29. || (Despre pomi), Fac poame. *Cotsi fil'an gornits nu rudeaști* (de ce cutare păr nu face pere?), 6/59. [D e r i v a t e: **rudíri** f. = naștere, fătare. *Tsę mul'ari ra di rudiri* (... era să nască), 1/23. C o m p u s (cu pref.): **dărudés** și **durudés** (du + rudes sau din aor. bg. *dorodih*); vb. IV = isprăvesc de născut, nu mai nasc; **prirudés** (pri + rudes sau din aor. bg. *prĕrodih*) vb. IV = renasc, mă nasc din nou. *Ca cọn mi prirudiĭ*. Com. C. I. — Din paleosl. *roditi*.

Rudíri f. } v. *rudes*.
Rudít, -ă adj.

Rug (pl. *ruj*) m. Rug. Com. C. I.

Rugămínt a. v. *rog*.

Ruguzínă f. Rogojină. *Ună ruguzină*, 17/69 cf. 660, 829, 38/51. [Și: **róguz** m. = rogoz (bg. rogoz)]. — Din bg. *rogozina*.

Rufít adj. Proaspăt. *Milnic ca ụou rufit* 442. Cf. gr. αὐγὰ ῥουφηκτά.

Ruĭác v. *roĭac*.

Ruĭés vb. Roiesc. *Albina s-ruĭaști, coșu s-ruĭaști* (albina, coșul roiește), ALR. 5460. — Din *roĭ*.

Rúmig vb. I. Rumeg. Com. T. P. — Din lat. *rŭmĭgo, -are*, (arom. *aroamig*).

Runc vb. I. Arunc. *Rucà chĭetrili* (arunca pietrele...), 3/65 cf. 12/67. || Trag cu pușca. *Ascheril' zăcătsară si runcă cu tufechil'ă* (armata începu să tragă cu puștile), 35/65. [Și: **ruc** vb. I., 9/66. D e r i v a t e: **rucári** f., **rucát,-ă** adj. = aruncat, tras]. — Din lat. *averrunco, -are*, (arom. *aruc*).

Runc, -ă adj. Rar. *Bulcă runcă și subtsọri* (văl rar și subțire), B. 5. *Li punim maĭ ăn runc*, ib. 11 cf. 12.

Meardzi runc (ninge rar, fulguește) ALR. 2442. *Runc uară* (rare ori) ib. 1348. [Derivat: **runtsǫs** vb. = răresc].

Runcátš. Cal răncaciu (castrat pe jumătate) ALR. 1109.

Runés vb. IV. Fărămițez, scot boabele unui pom, strugure etc. cf. roncă. *Li runiră băbuchil' și si culcară*, 9/56 cf. 9/31. [Derivate: **runíri** f. = fărămițare; **runít, -ă** adj. = fărămițat; **runitúră** f. = fărămitură, ALR. 768, făină de fierestrău, ib. 1852]. — Din mbg. *ronam.*

Runíri f. } v. *runes.*
Runít, -ă adj. }
Runitúră f. }

Runtsǫs vb. IV. v. *runc.*

Ruńuvés vb. v. *răńuves.*

Rup vb. III. Rup. *La ruptsi... căti ună męră* (le rupse câte un măr), 16/19, cf. 13/19. | (Refl.) mă rup. *Si ruptsi* (se rupse), 23/72 cf. 860. *Ruptsi chi̯adinu* (a murit), 286. [Derivate: **rúpiri** f., **rupt, -ă** adj.; **ruptătúră, ruptúră** f. = ruptură.] — Din lat. *rŭmpo, -ĕre,* (arom. *arup*).

Rúpiri f. } v. *rup.*
Rupt, -ă adj. }
Ruptătúră f. }
Ruptúră f. }

Rus m. Rus.

Rus, -ă adj. Roșcat. *U̯ai̯ă rusă* (oaie roșcată), cf. 9/94. [Derivat: **rusícaf** adj. = palid, ALR. 2139]. — Din bg. *rus,* (arom. *arus*).

Ruș m. Spin, ALR. 5803. *Gard-di-ruș,* ib. 5018.

Rusál'ă (s. pl.) Se numesc tinerii cari, imediat după Crăciun, îmbrăcați în haine de sărbătoare, aleargă din casă în casă, unul dintre ei cântând din gaidă, ceilalți jucând, ca să adune daruri, pe care le întrebuințează în folosul bisericii. Aceste jocuri țin până pe la 6 Ianuarie și se aseamănă cu jocurile Bulgarilor din regiunea Yeniğe-Vardar. Com. T. P. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 39).

Rușátsă f. v. *roș, -ă.*

Ruseáști vb. (despre ploaie), Cerne, mijgură, plouă mărunt, ALR. 2431. — Din bg. *rosit.*

Rușfét a. (Turcism) Mită. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 49). Com. I. L. [(Țârnareca) și: **rușféti** f.].—Din tc. *rüšvet,* arom. *rușfete*).

Rusícaf adj. v. *rus, -ă.*

Rusíi̯ă f. Rusia.

Rúșnitsă f. Un fel de mâncare făcută din făină și unt cu apă, ciulama mai subțire. Com. Gh. T. — Din mbg. *răšnica,* id. Cf. 529.

Rușǫni f. Rușine, cf. 8/10, 15/38, 258. [Derivat: **ąnrușǫn** (refl.) = mă rușinez, mi-e rușine. Com. T. P.]. — Din lat. **rosīnus, -a, -um,* (arom. *arșine*).

Rușǫs vb. IV. v. *roș.*

Ruspíi̯ă f. v. *rospii̯ă.*

Rusulíi̯ă cuvânt neînțeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. ililiga.

Rusutșǫs vb. IV.

Rutšǫc m. v. *rutšǫs.*

Rutšǫs vb. IV. Prânzesc. *Să rutšască* (să prânzească), 7/30. Compus (cu pref.): **zărutšǫs** (ză + rutšǫs) vb. IV. = prânzesc, încep să prânzesc. *Si vin si zărutšim*, 5/72; **rutsǫc** (**rătšóc**, **rutsuăc**) m. (bg. *ručeк*, *ručok*) = prânz. *Și ca vinì pri rutšǫc*, 3/8. *Rutšocubitǫrn* (gustare între ora 10 și 11, înainte de prânz), cf. 5/74, 9/82. — Din bg. *ruča.*

Rutšuăc m. v. *rutšǫc.*

Ruvel' m. v. *rǎvol.*

S

S conj. v. *să.*

Sa pron. v. *su.*

Să conj. Să. *Să-ts spun*, 6/1, etc. *Să zăsfires unęc* (să cânt puțin), 23/2 etc. [Prescurtat: s conj. *S-mi scunz* (să mă ascunzi), 8/80, etc. Și: **si** conj. *Că si ti ancalic, di nu pots si ti scol'*, cf. 2/37, cf. 24/39, 9/40, 14/64, 11/65, etc.; **su** conj. *Su-u cătsǫm și su-u vindim* (să-o prindem și să o vindem), 5/76]. — Din lat. *se* (pentru *si*), arom. *si.*

Saát a. v. *sat.*

Sabáilea adv. Dis de dimineața, de cu vreme. *Dimineatsta văcăru sabailea ișà* (dimineața văcaru ieșea de cu vreme), 1/44. — Din tc. *sabaile.*

Săbán m. Numele boului născut sâmbăta. Cf. dumi, lunči, martin, ńertši, petsi, zăran.

Sac m, Sac. *Ca l'a dășărtat-au satsil'* (când au deșertat sacii...), 11/60 cf. 22/65, 7/41. *Pot să-ń leg ăn sac cu tini* (pot să mă prind cu tine) cf. 14/93. *La feasi sac di pal'ă* (l-a snopit în bătăi) 661. *Sac fară cur* = sac fără fund, cf. 662, 663. [Diminutiv: **săcúl'**, **sicúl'** m. = traistă, traistă mică. Com. I. L.]. — Din lat. *saccus*, *-um*, (arom. *sac*).

Săcól m. v. *socol.*

Săcúl' m. v. *sac.*

Sadanác N. loc. (Huma).

Sădés vb. IV. Sădesc. *Sădì iel vitsă ăn neauă*, 9/31. *Cu iel nu pots sădiri crăstăvets*, 155 cf. 665. [Derivate: **sădíri** f. = sădire; **sădít, -ă** adj. = sădit. Compus (cu pref.): **prisădés** (pri + sădes) vb. IV. = altoesc, sădesc, Com. V. T.]. — Din bg. *sada.*

Sădéscu vb. IV. (Țârnareca) Judec. *Uor-di-căti-uor zăcats si-l' sădescu* (ori de câte ori m'apuc să-i judec...), 13/65. [Derivate: **sădíri** f. = judecată. *Am ună sădiri mighiu doi uamiń* (am o judecată între doi oameni), 13/65, **sădít, -ă** adj. = judecat]. — Din mbg. *sădam* (cf. alb. *sundoj*).

Sádi } adv. v. *saldi.*
Sădi }

Sădíri f. } v. *sădes.*
Sădít, -ă adj. }

Sádra adv. v. *saldi.*

Sádu-tšubań N. loc. (Huma).

Saíb m. Administrator peste o moșie, supraveghetor, logofăt. — Din tc. *saib.* [Și: **săibíi̯ă** m.; **săi̯bíi̯că** f. = soția administratorului. *Trimeasi ună carti la săi̯bii̯ca.* (In text greșit *săi̯bii̯cc*), 5/55.

Săi̯nà f. Sanie ALR. 5641. — Din bg. *sanja.*

Sal } adv. v. *saldi.*
Săl }

Sălăghi̯és vb. IV. (Țârnareca) Dau drumul, las. Com. I. T. [D e r i v a t e: **sălăghíri** f. lăsare; **sălăghít, -ă** adj. lăsat liber id.]. — Aromânism din gr. *σαλαγῶ.*

Sălám adv. Singur, bine de tot. *S-ạu̯ spăstrim sălam casa,* B. 13. | Zdravăn, în toate mințile; sigur. *Nu-i sălam* s. *nu-i dutot,* 666. [D e r i v a t: **salamlọc** a. = siguranță. *Dintru mai̯ mari salamlọc* B. 14]. — Din tc. *salam.*

Salamlọc a. v. *salam.*

Sălátă f. Salată. *Sălata lu feasi* (îl făcu salată), 667.—Din bg. *salata,* it.

Sălăvít, -ă adj. Rânced. *Slănină sălăvită* (slănină rânceđă), ALR. 2048.

Sălbátic, -ă adj. (Nânta) Sălbatec, Com. G. D. — Din lat. *salvatĭcus, -a, -um (= sĭlvaticus).*

Sálcă f. Salcie. Din lat. *salix,* **salcem,* (arom. *saltse*).

Sáldea adv. v. *saldi.*

Sáldi adv. Numai, 3/65. *Saldi coada nu-l' antră,* *43 cf. 17/19, 24/31, 16/56, 3/65. [Și: **săldi, sáldea** adv. cf. 18/73. **sal, săl** adv. *Ămă sal tsel sirumau̯lu... ancă rucà chi̯etrili,* 4/65, cf. 6, 26/65; **sádi, sădi** adv. *A̯ș lă sădi ună baltitšcă* (îș luă numai), 13/71. *Unu lă sădi tămăńă* (unul luă numai), 9/71, **sádra?** adv. *Cătsọ să tsọpă «sadra cacă drin»,* 8/28]. — Din tc. *sade.*

Săldi adv. v. *saldi.*

Săldisés vb. IV. Dau drumul, trimet, pierd. Com. T. P. — Din mbg. *saldisvam,* tc. *saldarmak.*

Salmà f. Corlate, pătul, ALR. 5231. — Din tc. *salma.*

Săltănát a. Saltanat, lux. *Bighitsa ș-ari sultănat,* 43. — Din tc. *saltanat,* (arom. *săltănate*).

Salumúnu N. loc. (Huma).

Sam vb. IV. Sunt. *Sam feata ạmpirătului̯* (sunt fata împăratului), 11/73 cf. 9/3, 25/6, 9/12, 2/16, 4/37, 1/76. *I̯o sunt,* 42/65, *Tu i̯eș,* 7/30. *Tse eștšă tăntu ńirat?* (ce ești atâta uimit) 13/65. *I̯ăl ăi̯ mai̯ juni* (el e mai tare...), 3/74, cf. 17/31. *Tsista-i, featu?* — *nu-i tsista* (acesta-i, fată?...), 17/73, 5/37 etc. *Pri drumu lu Ristos ạș-u* (pe drumul lui Christos este), 648. *I̯undi l'-u căpu?* (unde îi este capul?) 10/34 *I̯undi i̯asti?* 6/74. *Bun im u̯a* (bine suntem aici...), 18/29 cf. 15/15. *Its vrednits... nu its vrednits* (sunteți vrednici...), 6/19 cf. 2/11, 20/29, etc. *Ăn tini rau̯ tots dratsil'* (în tine erau

toți dracii), 6/14 cf. 16/6, 9/9, 5/36, etc. *Maica cu tati săn ansgrupats*, 28/68. *Babu mi vrei să-ts escu iil'u a tău?* (să-ți fiu fiul tău?). *Si-ts som ca izmichiar?* (...să-ți fiu ca servitor?) 4/51. *Vrei s-ii la mini?* (vrei să fii la mine), 12/41. *Si eș iil'u a meu* (să fii fiul meu). 26/65. *Tsi s-iiă, s-iiă* (ce-o fi, să fie), 4/78, cf. 3/27. *Tsista vrin chiatip poti să iiă*, 13/15. *Să im priună* (să fim împreună), 12/7. *Ra ud*, 19/31 cf. 1/20, 2/71, etc. *Aira unâ-uară un tată și... ămă airau multu sirumaș*, 1/64, etc. *Nu-l' fui căpitoń*, 64 etc. *Tu fost-ai priiatil cu tāti*, 9/43 cf. 2/21, 1/54, 8/69, etc. Pentru etim. cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 172 (§ 121).

Săm m. v. *somt*.

Sămár a. Samar, 7/41. *Nu poati la măgar, do la sămar*, 399. *Al' ampl'ară sămaru* (l-a snopit în bătăi) 10. [D i m i n u t i v : **sămărítš** m. Com. G. D.; **sămărdžì** și **sămărdžoiă** m. = vânzător de samare, id.]. — Din lat. *sagmarius*, *-um*, (arom. *sămar*).

Sămărdžì / **Sămărdžoiă** / **Sămărítš** } m. v. *sămar*.

Sămonă f. v. *săptămonă*.

Sămsár m. Samsar. Com. I. L. — Din tc. *samsar*.

Săm-Toader N. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Sămún a. Pâine de făină albă. Com. I. L.— Din tc. *samun*, (arom. *sămune*).

Sămuvílă f. Zână rea, zână din pădure, s a m o d i v ă. *Acu-i sămuvīlă*, 1/90. *Noastră sōră ăi sămuvīlă*, 8/90. *Flo un cul'b di sămuvili*, 15/94 cf. 13/19, 1/66. — Din bg. *samovila*.

San a. Farfurie (mai adâncă) de aramă. Com. I. L. — Din tc. *sahan*, (arom. *săhane*).

Săn vb. Ajut v. *sam*.

[2]**Săn** m. v. *somt*.

Sănămédru / **Sănămiădru** } m. v. *somt*.

Sănătáti f. Sănătate. *Du-ti cu sănătati*, 14/94 cf. 3/25, 5/26. [D e r i v a t e: **sănătós, -ă** (<lat. **sanĭtōsus, -a, -um*) adj. = sănătos. *Loșu sănătosu la poartă* (bolnavul poartă pe sănătos), 7/13. **ansănătușoz** vb. I. = însănătoșez. *Di un mes zatsi și ancă nu si ansănătușo*. Com. I. L.]. — Din lat. *sanĭtas*, *-tatem*, (arom. *sănătate*).

Sănătós, -oasă adj v. *sănătati*.

Săntrátš m. Un fel de cuțitaș cu care se taie frunzele de dud. Com. T. P. — Din bg. *santrač* (tc).

Sănzi m. / **Sănzirári** f. / **Sănzirát, -ă** adj. } v. *sonzi*.

Sap vb. I. Sap. *Al' săpo corinl'i* (îi săpă rădăcinile), 152. *Ań săpaș la vińă*, 917 cf. 676, 215, 678. [D e r i v a t e: **săpári** f. = săpare; **săpát, -ă** adj. = săpat]. — Din lat. **sappo, -are* (dela *sappa*), (arom. *sap*).

Sápă f. Sapă. *Nişti cu sapa, nişti cu cartea* (unii cu sapa, alţii cu cartea), 657; *sapă-largă.* — Din lat. *sappa, -am*, (arom. *sapă*).

Săpári f. } v. *sap.*
Săpát,- ă adj. }

Săptă prep. v. *sub.*

Săptămănă f. v. *săptămọnă.*

Săptămọnă f. Săptămână. *E săptămọnă vineà căsă* (fiecare săptămână venia acasă), 1/42 cf. 9/47. *Un-dọu̯ săptămọń* (una, două săptămâni), 7/9. *Săptămọna di Tudoritsa* = săptămâna dinaintea postului mare, când se leagă de carne, cărnileagă (Liumniţa, Com. P. M.). *Săptămọna di brọnză*=câşlegi, cf. prisirnitsa, ridovna. [Şi: **săptămănă** f. **s(ă)mọnă** f. în *smọna mari*, ALR. 288, 2818]. — Din lat. *sĕptĭmana, -am*, (arom. *stămînă*).

Săpún a. Săpun. *Leà un calọp di săpun*, 8/38. [Derivat: **săpundźì** m. = vânzător de săpun, sapungiu; **săpunisés** vb. IV. = dau, spăl cu săpun, ALR. 3371]. — Din lat. *sapo, -onem*, (arom. *săpune*).

Săpunisés vb. v. *săpun.*

Sar vb. I. v. *sari.*

²**Sar** vb. IV. Sar. *Sărì fitšoru la marzini*, 5/23. *Si-ts zitseà sar... tu va si sar* (să-ţi fi spus: sari, tu era să sari), 476. [La perf. *sărnì* în loc de *sărì*, probabil în urma influenţei perfectului slav «ripnì», cf. ripnes sau scocncs. *Lisitsa cum ra pri cal... sărnì di pri cal* (sări de pe cal), 3/13. — Din lat. *salio, -īre*, (arom. *ansar*).

Saránda N. loc. (Nânta).

Sărát, -ă adj. v. *sari.*

Sărátcă f. Zăr. ALR. 1815. — Derivat din *sari.*

Sărbătoári f. Sărbătoare. *La sirumau no-ari sărbătoari* (săracul nu ştie de sărbători), 677. — Din lat. **servatoria, -am*, (arom. *sărbătoare*).

Sărbeáncă f. } v. *sọrb.*
Sărbeáştí adv. }

Sarchíu N. loc. (Nânta).

Sárea-apu N. loc. (Lugunţa).

Sári f. Sare. *Sa plini di sari*, 668. *Ca fără sari* (fără gust), 669. [Derivate: **(ạn)sár** vb. I. (<lat. *salo, -are*) = sar, pun sare; **sărát, -ă** adj. = sărat. *Lupu sărat nu mănâncă*, 867; **răsár** vb. I. = sar din nou, Com. T. P.; **sărọń** = locul unde se dă oilor sare, cf. cărmili. *Că u̯oịli ăn sărọń* (ca oile în ...); **săríń** a. id. şi nume de loc. în Huma. Com. T. P. — Din lat. *sale*, (pentru *sal*), (arom. *sare*).

Săriń a. v. *sari.*

Sărindár N. loc. (Huma).

Sărlíịă f. Plăcintă cu zahăr, ALR. 4041. — Din tc. *saraly.*

Sarmà f. Sarma, ALR. 4077.

Sărmă f. Fir de metal cf. răsnic. *Să-ń dară... Cundugu di sărmă*, 5/XIII. — Din tc. *syrma.*

Sărọń v. *sari.*

Sărúnă f. Salonic. *Si-u vez Săruna* (să vezi Salonicul), se zice

copiilor când sunt ridicați de cap, 680.— Din lat. *Salona*, (arom. *Sărună*).

Sărúp vb. I. Surp, dau jos, dobor. *Li sărupă toati pearili di pri per, si nămăncǫ di meari* (le surpă toate perele de pe păr), 22/32. *Nu-l' meardzi, l'-u sărupat* (nu-i merge bine, îi merge rău). *Bou̯ sărupat* (dobitocule), 682 cf. 681. [D e r i v a t e: **sărupári, surupári** f. = surpare; **sărupát, -ă** adj. = surpat; **surupíște** f. = stâncă dreaptă, Com. G. D.]. — Din lat. **sub-rūpo, -are*, (dela *rūpes*).

Sărupári f. } v. *sărup*.
Sărupát, -ă adj. }

Sărút vb. I. Sărut. *Fę̄ta lui̯ chi̯ai̯a să-u sărut*, 12/94 cf. 78. [Și: **surút** vb. I. *Surtară mǫna*, 21/29. D e r i v a t e: **sărutári** f. = sărutare; **sărutát, -ă** adj. = sărutat]. — Din lat. *salūto, -are*.

Sărutári f. } v. *sărut*.
Sărutát, -ă adj. }

Săsnés vb. IV. Ațâț, asmut un câine s. orice alt animal. *Si l'a săsneș răslańil' dupu mini* (să asmuți leii după mine), 20/90.

Sat a. Ceas, oră, *Rau̯ diparti un di lānt pristi un sāt di loc*, 1/18 cf. 10/71, etc. || Moment. *Al' vinì sātu* (i-a venit momentul), 683. [Și: **saát** a.]. — Din tc. *sahat*, (arom. *săhate*).

Sătúl, -ă adj. Sătul. *Astăz sătul, mǫni tindi urecl'i*, se zice pentru cei cheltuitori fără socoteală, 867. [D e r i v a t: **sătulími** f. = săturare, sațiu. *No-ari sătulimi* (nu se satură). C o m p u s: **dustúr** adv. = destul, îndeajuns, cf. d o s t a. *Dǫ-ń dustur măncari și bę̄ri păn la mirindi* (dă-mi destul mâncare și băutură până la merinde). In text stă greșit: *dǫ-n dustur beri*. 6/91. *Și i̯a-l' deadi dustur* (și ea îi dădu destul [de mâncare]), 7/91. — Din lat. *satŭllus, -a, -um*.

Sătulími f. v. *sătul*.

Sátur vb. I. Satur. *S-mi satur* (să mă satur), 6/1. *A̯l' săturǫ*, 7/1 cf. 5/32. [D e r i v a t: **săturári** f. = sațiu; **năsátur** (din nă + satur) vb. I. = mă satur bine (după bg. *najadam*), Com. I. G.]. — Din lat. *satŭro, -are*, (arom. *satur*).

Săturári f. v. *sațiu*.

Săvái̯că (pl. *-ǫi̯ts*) f. Suveică, ALR. 1287. — Din mbg. *suvalka*, (bg. *sovelka*).

Săvănisés vb. IV. } v. *savin*.
Săvănisíri f. }

Sávin a. Pânză, cu icoană, de mort. *Ca di savinisirea si feasi* (s'a făcut galben ca mort), 685. [D e r i v a t e: **săvănisés** vb. IV. (refl.) = mă fac, devin galben, palid de frică, **săvănisíri** f.]. — Din gr. *σάβανον*, (arom. *savan*).

Săzghíi̯ă f. Boccea, ALR. 3928.

Scăcăléts }
Scăculeáti } m. v. *scuculeati*.
Scăculets }

Scáfă f. Pahar. *Pri ună scafă di rachii̯ă si vindi* (se vinde pentru

nimic pe o ceașcă de rachiu), 918 cf. 686. — Din gr. σκάφη, (arom. *scafă*).

Scal' m. Scaiu cf. l i p e ș. *Si catsă ca scal'* (se ține ca scaiul). *Tseasta si cătsọ di el' ca scal'u di sucardi*, 999. — Din sârb. *čkalj*, « Distel ».

Scánd a. Scaun, tron, masă. *Tată-su că si tšudì, ca si tšudì, i̯undi si află tari scand*, (tatăl său, după ce se miră, unde să afle un astfel de scaun), 2/48. *Am un dead cu trei̯ par ăn grọb* (= scand), *66. *Scandu vlădical'ă* (tronul vlădichii) (la biserică), Com. I. L., cf. 9/51. *Scandu-domnului̯* (nume de plantă), Com. H. I. [D e r i v a t: **scăndíşcu** m. (dim.), ALR. 3904]. — Din lat. *scamnum*, (arom. *scamnu*).

Scándala (numai în ghicitoarea) *Scandala mandala pănă la domnu* (= fumu), *58.

Scăndíşcu m. v. *scand*.

Scap vb. I. Scap. *Si scap*. (să scapi...), 4/49. *Scapă-mi* (scapă-mă), 8/12. *Ạñ scăpọ* (mi-a scăpat), cf. 21/93, *15 cf. 11/11, 9/13, 5/78, 11/79. [D e r i v a t e: **scăpári** f. = scăpare; **scăpát, -ă** adj. = scăpat. C o m p u s (cu pref.); **duscăpát, -ă** adj. (din part. verbului *duscap* = scap peste tot de ceva. d. p. de boală, de avere, și de aici apoi înțelesul de) = s c ă p ă t a t, sărac, gol. *Las-la căvai̯nicu că-i̯ duscăpat*, 246 cf. 686]. — Din lat. **ex-cappo, -are*, (arom. *scap*).

Scápir vb. I. Scapăr. [D e r i v a t: **scăpirári** f.], (arom. *ascapir*).

Scápit vb. I. Apun (despre soare), asfințesc, cf. d ă s c a p i t. *Scăpitarea soarlui* = asfințitul soarelui. *Scapitu-mari* n. loc. (Oșani). Com. I. L. [D e r i v a t e: **scăpitári** f. = scăpătat, apus, asfințit; **scăpitát** a. = asfințit]. (arom. *ascapit*).

Scăpitári f. } v. *scăpit*.
Scăpitát a. }

Scáră f. Scară. *Tseastă lumi-i scọrur-scọrur* (lumea aceasta este scări, scări), 997. — Din lat. *scala, -am*, (arom. *scară*).

Scárchin vb. I. v. *scarpin*.

Scărlátă f. Pânză pe care se cos monede vechi. Com. T. P.

Scărlítš m. Leagăn, ALR. 1704. — Pentru etim. cf. *cărăluș*.

Scármin vb. I. Scarmăn (mai ales despre lână). Com. V. J. cf. c ă r m i n a t. [D e r i v a t: **scărminári** f. = scărmanare; **scărminát, -ă** adj. = scărmănat. C o m p u s (cu pref.): **răscármin** (răs + scarmin) vb. I. (refl.) = mă destram (despre o haină)]. — Din lat. [*ex]-*carmino, -are*, (arom. *scarmin*).

Scărminári f. } v. *scarmin*.
Scărminát, -ă adj. }

Scărnés vb. IV. Sorb cu lingura. *Ca scărnì un dọu̯ lingur, si saturọ*, 7/32. — Din bg. aor. *skornah*, (dela *skorivam*).

Scárpin vb. I. Scarpin, țesăl (vitele); refl. mă scarpin. [Și: (Țârnareca) **scárchin** vb. I. *Nearsi lă cal au scărchină* (merse la cal, îl scărpină), 17/68; **scártsin** vb. *Io mi scartsin*, ALR. 136 cf. 418. I Derivate: **scărpinári** f., **scărpinát, -ă** adj. = scărpinat]. — Din lat. *scarpĭno, -are*, (arom. *scark'in*).

Scărpinári f. | **Scarpinát, -ă** adj. | **Scártsin** vb. I. } v. *scarpin.*

Schimb vb. I. Schimb. *Ver s-li schimbom? li schimbară*, 3, 4/18. *Tsela uomu la schimbo măgăru*, 5/50. [Derivate: **schimbári** f. = schimbare; **schimbát, -ă.** adj. = schimbat *58]. — Din lat. **ex-cambio, -are*.

Schimbári f. | **Schimbát, -ă** adj. } v. *schimb.*

Schin m. v. *spin.*

Șchitnés vb. IV. Sar din minți, o scrintesc, cf. c r ă s n e s. [Derivate: **șchitníri** f. = scrintire; **șchitnít, -ă** adj. = scrintit, 154].

Șchitníri f. | **Șchitnít, -ă** adj. } v. *șchitnes.*

Scoátiri f. v. *scot.*

Scoc m. Scoc, ALR. 6790. *Penili di scoc* (ăripile scocului), ib. 6731. *Viru di scoc* (fundul scocului), ib. 6732. — Din bg. *skok.*

Scocnés vb. IV. Sar. *Vinì la gaură, scocnì ănuntru* (veni la gaură sări înăuntru), 8/30. [Ințelesul « mă pun » este greșit]. — Din bg. *skokam* (pentru *skakam*).

Scol vb. I. Scol. *Mi scol* (mă scol), 14/55. *Si ti scol'* (o să te scoli...), 2/70. *Si sculo* (se sculă), 8/16. [Derivate: **sculári** f. = sculare. *La sculare* (la sculat), 1/1; **sculát, -ă** adj.]. (arom. *scol*).

Scomp, -ă adj. Scump. *Scompu-i mai ieftin*, (tot ce este scump, este mai ieftin), 691. [Derivat: **scumpeti** f. = scumpete, cu înțelesul de preț prea mare al obiectelor. Com. C. I.]. — Din paleosl. *skąp*, (arom. *scumpu*).

Scondură f. Scândură. *Scondurli di la pulătă... dou scondur* 12/29, (la războiu), cf. b l o ń (vezi r ă z b o i). [Și: (Țârnareca) **scăndură** f.]. — Din lat. *scandŭla, -am*, (arom. *scîndură*).

Scorcă f. Deal pietros, (ALR. 406), munte pietros (ib. 2417). Nume de loc.: *Scorca-di-corn, Scorca-di-ded, Scorca-di-Bărtan, Scorca-di-legăn, Scorca-di-glojdiń, Scorca-mică, Scorca-di-uostruva* (Oșani) *Scorca-goală* (Lugunța), *Scorca-l-Nitšea* (Cupa). — Din bg. *skărka.*

Scornés vb. IV. Deștept, scol din somn. *Mi scurneș dintru somnu* (mă deștepți din somn), 17/68. *L'a scurnì frătsil'* (...îi sculă din somn pe frații), 9/55. — Din bg. *skorivam*, (aor. *skornah*), cf. s c ă r n e s.

Scórni f. plur. Cizme. — Din bg. *skorni.*

Scos, -ă adj. v. *scot.*

Scot vb. III. Scot. *Nu scuteà*, 10/79. *Nu vreau si scoată ăpu*

dinuntru (nu vroiau să scoată), 3/73. *Scoș... simintsă*, 10/5. [Și: (în Liumnița) **scuăt** vb. III. 9/66, încolo regulat: *scǫtim*, *scoatits*, 31/18 cf. 9/66. Derivate: **scoátiri** f., **scos, -ă** adj. = scos], (arom. *scot*).

Scovrán m. Mierlă. Com. C. I. — Din bg. *skolovran*.

Scrắmă f. Scurgere la ochi, urdoare. *Cǫt si-ș mută scrắma din uocl'i*, 692. — Cf. dacor. *scârnă*.

Scrápitsă f. Scorpie, ALR. 1200, cf. 6554. — Din bg. *skraplica* (skraplja).

Scripeáti m. (La războiu). Scripeți, cf. cărăluș, cărluș, cărul'. *Războiu ari patru screapits* (războiul are patru scripeți), Com. I. L. (Cf. și Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53). [Plur. *scripets* și *screapits*]. — Din bg. *skripec*.

Scróznică f. Fel de porumb, cf. placă. ALR. 5124. *Scroznica si sịamina la sușă*. ALR. 5124. — Din bg. *skorozrĕen* «care se coace iute».

Scrum m. Scrum. *S-la arzu ăn furnă, di cu scrum treatsi* (cu scrum trece, se vindecă). In text greșit *streatsi* pentru *treatsi*. 16/56.

Scuăt vb. III. v. *scot*.

Scuculeáti (alb.) m. Lăcustă, călușel, cosaș, ALR. 6553. *Scuculeati minut* (cosaș mic) 6554. [Și: **scăculeáti, scăcăléts, scăculéts** m.]. — Din mbg. *skakalec*.

Sculári f.
Sculát, -ă adj. } v. *scol*.

Scul'ò a. Școală. *Fitšoru ạș si dutseà e zuuă la scul'ò* (Se ducea în fiecare zi la școală), 1/46. — Din gr. σχολεῖον, (arom. *sculie*).

Scult vb. I. Ascult, mă supun, iau aminte. *Nu la scultats*, 3/58. *Nu-u scultǫ* (nu o ascultă), 5/32 cf. 3/62, 13/64. *Ạl' scultă džepu* (stă bine), 693. [Derivat: **scultári** f. = ascultare, supunere. Compus (cu pref.): **mi zăscúlt** (ză + scult), vb. I. = aud. *Iel nu si zăscultǫ* (el nu auzi), 8/57]. — Din lat. *ascŭlto, -are*, (arom. *ascultu*).

Scultári f. v. *scult*.

Scumpéte f. v. *scǫmp*.

Scund vb. III. Ascund. *Tsista lūpu la scunș ăn sac*, 7/36. *Aman sōră, s-mi scunz* (... să mă ascunzi) 8/80. [Derivate: **scúndiri** f., **scuns, -ă** adj. = ascuns; **scunjǫș scundžoș** adv. = pe ascuns, în taină (cf. arom. ascumtiș, ascumtișalui)] *Fẹta... scunjǫș si dusi dupu ịel* (pe ascuns fata se duse), 11/94. *Si dară un ghiriz pri sub pimint, scundžoș, si nu picăsească Daut* (...subt pământ, în taină, ca să nu înțeleagă Daut), 14/47. — Din lat. *abscondo, -ĕre*, (arom. *ascundu*).

Scúndiri f.
Scundžóș adv.
Scunjǫș adv.
Scuns, -ă adj. } v. *scund*.

Scup vb. I. Scuip. *Scupeaști răcătină* (scuipă flegmă) ALR.

1637. *Am un cupilaş, scupi la ăn cur, puni-la pri cal* (= fusu), *31 cf. *32. *Al' scupià-n rŭdăst* (... îi scuipa în gură), 20/73. [Perf. s. (regulat) *scupai*, *scupii*, *scupş*; part. p. *scupt*. D e r i v a t: **scupeát** m. = scuipat. Com. D. G.]. C o m p u s (cu pref.): **născúp** (nă + scup) vb. I. = (despre insecte) depun ouă mai ales pe brânză, carne, etc. (după mbg. *napljukam*); **născupitúră** f. = ouăle insectelor, Com. T. P., (arom. *ascuk'u*).

Scupeát m. v. *scup*.

Scupés vb. IV. Scopesc. *Birbęatsili si scupęaşti*, ALR. 5330, cf. t š u c ă i e s. — Din mbg. *skopam*.

Scutsǫtă f. Botul luntrei, ALR. 2518. — Dela *scut* « ascut ».

Seác, -ă adj. Sec, uscat, tare. *Seac di moali viseaşti* (sec de moale atârnă = nasu), *55. — Din lat. *sĭccus*, *-a*, *-um*, (arom. *sec*).

Seádaf adj. (despre ochi). Căprui ALR. 31. — Din tc. *sadef?*

Seámin vb. I. Samăn. *Mǫni si si siminǫm ăn tsista agru* (mâine o să semănăm), 2/41. [D e r i v a t e: **siminári** f. = sămănare; **siminát, -ă** adj. = sămănat; **siminătúră** (lat. *sēmĭnatūra*), f. (pl. *siminătur*) = sămănătură. *Bujanca creaşti prin siminătur*, Com. I. L.]. — Din lat. *sēmĭno*, *-are*, (arom. *seamin*).

Seánă f. Fân. Com. T. P. — Din bg. *sĕno*.

Seáră f. Seară. *Tseastă seară* (astă seară). *Lă treili ser* (a treia seară), 567. [Şi: **seárta** adv. = seara. *Ca vinì di către searta* (în spre seară), 3/69 cf. 2/15, 5/8].— Din lat. *sēra*, *-am*, (arom. *seară*).

Seárta adv. v. *seara*.

Seáti f. Sete. *Biiù uneac apu că-l'ra seati* (bău puţină apă căci îi era sete), Com. I. L. — Din lat. *sĭtis*, *-im*, (arom. *seate*).

Seátsir vb. I. Secer. *Ghiuptsil' sitsirau* (ţiganii secerau), 10/41. [D e r i v a t e: **sitsirári** f. = secerarat, seceriş; **sitsirát, -ă** adj. = secerat; **sitsirát** a. = seceriş. *La sitsirat* (la seceriş), 9/41; **seátsiri**, (Liumniţa) **seátsări** (<lat. *sĭcĭlis*) = seceră (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51)]. — Din lat. **sĭcĭlo*, *-are*, (arom. *seatsir*).

Seátšca v. *setšca*.

Seátsiri f. v. *seatsir*.

Secui pron. v. *sfaca*.

Sédbă f. Şedere. *Unu tucu ra nvitsat cu sedba*, 1/71. — Din bg. *sĕdba*.

Sefà a. (turcism) Linişte, plăcere, dispoziţie bună, şedere, petrecere în linişte. *Toată zuua feş, sefà* (toată ziua am petrecut în linişte), 7/69. — Din tc. *sefa*.

Seimén m. Soldat, seimen. — Din tc. *sejmen*.

Selíşti f. Locul unde se găsesc ţarinile sătenilor din prejurul satului. Com. G. D. şi n. loc. (Oşani). — Din bg. *selište*.

Sélnic adv. v. *silă*.

Semn a. Semn, prevestire. [Şi: (Liumniţa) **şiămn** a. *Dăşcl'isi puarta*

şi lă feasi siămn (... le făcu semn). — Din lat. *sĭgnum*, (arom. *semnu*).

Semt m. (Foarte rar) Hotar, graniţă. Com. I. L. — Din tc. *semt*.

Sétră f. Haină bărbătească, veston, sacou cf. s u c a r d i. *Au zăcătsǫ setra cu tšopu* (o apucă haina cu lemnul), 12/55. — Din tc. *setre*.

Sétšca Numele lunei Februarie. [Şi: **seátšca**]. — Din bg. *sečko*.

Séu a. Seu, grăsime. *Seu-l'epurului* (seul iepurelui). *Seu-gălinăl'ă* (seul găinii). Nume de plantă. Com. C. I. — Din lat. *sēbum*, (arom. *seu*).

Sfáca pron. Fiecare *Sfacă uom* (fiecare om), 5/37 cf. 15/4, 6/19, 6/20, 20/51. [Şi: (Ţârnareca) **sécuį** (mbg. *vsěkoj*). pron. *Tsăruili ăs vă li ruc lă secui pristi un munti* (opincile vi le voiu arunca la fiecare...), 9/66]. — Din bg. *vsěka*.

Sfărşés vb. IV. }
Sfărşít, -ă adj. } v. *sfărşǫs*.
Sfărşǫri f. }

Sfărşǫs vb. IV. Sfârşesc, termin. *Veam sfărşǫt carnea, zisi fitšuăru* (sfârşisem carnea, zise băiatul), 21/73, *Si-ań sfărşǫts un lucru*, 15/29 cf. *Sfărşǫi*, 40/40. *Acu la pots sfărşǫri* (dacă poţi să-l termini) 9/4 cf. 4/12. [Şi: (Ţârnareca) **sfărşés** vb. IV. *Dăpă nǫuă ań argatsăl' sfărşiră cunachia*, 4/65. D e r i v a t e: **sfărşǫri** f. = sfârşire; **sfărşít, -ă** adj. = slăbit, tras la faţă, abătut, deprimat. *Ghidi sinu, tse ieş tăntu sfărşit* (de ce eşti aşa de abătut, deprimat). C o m p u s: (cu pref.) **dusfărşés** (du + sfărşǫs) vb. IV. = sfârşesc de tot. — Din bg. *sfăršja*.

Sfeásti f. Fire. *Uomu aš vini ăn sfeasti* (omul îşi veni în fire), ALR. 1562. — Din bg. *sfěsti*.

Sféti adj. Sfânt (numai în unire cu nume de sfinţi) cf. s ǫ m t, s ă m, s ă n. *Sfeti-Nicola* (Sfântul Niculae), 158. *Sfeti-Ghiorghi* (şi: *săndžorz*), ALR. 620. *Sfeta-Paraschiva*, ib. 2821. *Sfeti-Nicola* = biserică (Oşani), *Sfeti-Vratši* = biserică (Lugunţa), *Stivan Pustitu* = tăierea capului Sf. Ioan (29 Aug.), ALR. 2819. — Din bg. *sfeti*.

Sfírbă (pl. *sfirbi*) f. Cântări din instrumente şi mai ales din surle. Com. D. G. cf. s f i r e s. — Din bg. *sfirba*.

Sfirés vb. IV. Fluer, cânt din instrument. *Odža aş sfirę cu sfrielu* (ogia îşi cânta cu fluerul), 12/24. [C o m p u s (cu pref.): **zăsfirés** (bg. *zasvirjam*) vb. IV. = încep să fluer. *Cu sfrielu cǫn să zăsfireş* (... când vei începe să cânţi), 11/6 cf. 13/71. D e r i v a t e: **sfiríri**, **zăsfiríri** f. = fluerare, cântare cu fluerul. *Umărǫ di sfiriri* (se obosi cântând), 16/6]. — Din bg. *svirjam*.

Sfiriăl a. v. *sfriel*.

Sfiríri f. v. *sfires*.

Sfiteálnic m. v. *sfites.*

Sfités vb. IV. Luminez. *Mărea sfiteà. Ună feată căzù ăn mări, di tsea sfitească,* 17/78. || Ard ca să luminez. *Tsi tser, să sfiteș... si sfites... și sfitì,* 23/29. [D e r i v a t e: **sfiteálnic** (bg. *svĕtilnik*) m. = sfeșnic la biserică. ALR. 584; **sfitíri** f. = faptul de a lumina, de a arde și lumina. C o m p u s (cu pref.): **prisfités** (pri + sfites) vb. IV. = licăresc; **prusfités** (pru + sfites) vb. IV. = luminez. *Si prusfitì* (se lumină), 16/78; **sfitnés** vb. IV. (dela aor. bg. *svĕtnah*) = scapăr (întrebuințat în sens fig.). *Acu ti sfitnes...* (când ți-oiu trage o palmă). *Cǫn s-ti sfitnes* 696, **sfitúl'că** f. = licuriciu, cf. l i s c ă]. — Din bg. *svĕtja.*

Sfitíri f. / **Sfitnés** vb. / **Sfitúl'că** f. } v. *sfites.*

Sfǫrdel m. și **sfǫrdelă** f. Sfredel. ALR. 1830. [Și: **sfrădel, sfórdil** a. ALR. 6591]. — Din bg. *svredel.*

Sfórdil / **Sfrădel** } a. v. *sfǫrdel.*

Sfrăntšóglă f. (Oșani), Poreclă pentru țigancă. Com. G. D.

Sfríeł a. Fluer, cf. f l o r c ă. *Cu sfrielu cǫn să zăsfireș* (când o să începi să cânți din fluer), cf. 12/24. || (La cal) Ţurloiu. Com. C. I. [Și: **sfiriăl** (di zănucl'u) (fluerul piciorului), ALR. 143; (Huma) **sfruiáli** f. *Și iel aș lă sădi ună băltitšică și ună sfruiali* (și el își luă numai o secure mică și un fluer), 13/71; **fríeł** a.], (arom. *fluează.*)

Si pron. refl. Se. *Ia si dusi și nu si spusi că ra feată* (ea se duse și nu se spuse), 21/38. [Și: *tsı* pron. *Ań-tsi mănăncă* (mi-e foame), 14/42. *Al tsi răstsăpǫ* (începu să-i țipe) ib.]. — Din lat. *sē.*

²Si conj. v. *să.*

Siămn a. v. *semn.*

Sibépi f. (Ţârnareca). Prilej, pricină, cauză, motiv. *Cu iastă sibepi* (cu prilejul acesta), 26/64. — Din tc. *sebep,* (arom. *sibepe*).

Sicáră f. Secară. *Satsil' di sicără* (sacii de secară), 7/41. *Acseană sicară tšucăiaști [bati]* (lucrează pentru interese străine), 697. [D e r i v a t: **sicărínă** adj. = de secară, și locul rămas după secerișul secarei, cf. m i l' i n ă, u v i ș o a n ă. *Pal'ă sicărină,* Com. I. L.]. — Din lat. *secăle,* (arom. *sicară*).

Sicărínă f. v. *sicară.*

Sichíri f. v. *sicuri.*

Sicul' m. v. *sac.*

Sicúri f. Secure. Cf. d ă r t o a r i. *La tăltšǫ cu sicurea* (îl ucise cu securea), Capidan, *Meglenoromânii,* I, 51. [Și: (mai rar) **sichíri** (din bg. *sekira* id.)]. — Din lat. *secūris, -im.*

Sidéf a. Sedef și nasture. Com. I. L. — Din tc. *sedef,* arom. *sidefe*).

Sidžím a. Sfoară. *An džep flai un sidžim* (în buzunar aflai o

sfoară). [Și: **șidžím** a.]. — Din tc. *siğim*, (arom. *siğime*).

Sífli m. Freanț ALR. 1634. — Din *sifilis*.

Sigăiés vb. IV. (refl.): Dau cu mâna sau cu altceva ca să ajung, mă plec ca să ajung. *Am doi frats, un munti l'a disparti, tucu si sigăies si si veadă și nu si pot videari. Tse-i?* (= uocl'il'), *85. [La perf.: *mi signes*]. — Din bg. *sigam*, (aor. *signah*).

Signés vb. IV. v. *sigăies*.

Siíri f. (Țărnăreca). Priveliște, h o r ă *Ună dzuuă... litiră lă siiri si džoacă* (într'o zi pleacă la horă să joace), 4/66. — Din tc. *seir*, (arom. *seire*).

Sílă f. Silă, putere mare. *Veà lat silă* (își luase vânt...), 23/72. | Putere trupească, forță. *Dupu tsiăl'-tsi tăl'ară sīlili* (după ce-i scăzuse puterile), 7/73. [D e r i v a t: **sílnică** adj. = tare. *Vor videală tse nu-i cota silnică*, B. 7; **sélnic** adv., = tare, cu silă, cu putere mare. *Căzù selnic* (căzu cu putere mare), 9/13. — Din sl. *sila*.

Sileáfi f. Brâu larg de piele ce poartă Turcii și în care pun diferite arme: pistol, pumnal, etc. Com. I. L. — Din tc. *silâh*, (arom. *sileafe*).

Sílnică adj. v. *silă*.

Sílviiă f. Chiparos. Com. G. D. — Din tc. *silvi*.

Siminári f.
Siminát, -ă adj. } v. *seamin*.
Siminătúră f.

Simíntsă f. Sămânță. *Ună simintsă* (o sămânță), 10/5 cf. 4/81. D e r i v a t: **simintsár** m. = vânzător de sămânță. *Un simintsar... con tseari si-ș vindă simintsă*, B. 4. — Din lat. **sēmentia, -am*, (arom. *simintsă*).

Simintsár m. v. *simintsă*.

Simít a. Pâine mică din făină albă. Com. I. L. — Din tc. *simit*, (arom. *simite*).

Sin a. Sân. *Lę-mi ăn sinu tou* (iamă la sânul tău...), 5/1. — Din lat. *sĭnus, -um*, (arom. *sin*).

[2]**Sin** m. (Țârnareca), Fiu. *Sinu, tse ieș tăntu sfărșit* (fiule, ce ești atât de mâhnit, deprimat?), 2/66. [D e r i v a t: **síncu** (bg. *sinko*) m. și cu înțelesul de « dragul meu, dragul mamii ». *Iu bre sincu*, 28/68. — Din bg. *sin*.

Sińávitsă f. Bubă rea la deget, sugel, ALR. 4204. — Din mbg. *sinjavica*.

Síncu m. v. « *sin* ».

Sindúchi a. Ladă, cufăr. *Dărară ună sinduchi* (făcură o ladă), 22/55 cf. 14/11, 3/78. [Și: (Țârnareca) **sinduchiă** f. Coș la car. ALR. 5629. *Tru sinduchiă al' plăntă doуă mari cărfii* (în ladă încuie două cuie mari), 27/68]. — Din ngr. σιντούκι, (tc. sendyk), (arom. *sfinduk'e*).

Sindúchiă f. v. *sinduchi*.

Sindžír m. Lanț. *L'a ...ligo cu un sindžir* (îi legă cu un lanț), 14/33 cf. 17/79. [Și: **șăndžír** m.

ALR. 5241, cf. ș o r]. — Din tc. *singir*, (arom. *singir*).

Sinét a. (Turcism) Poliță. Com. I. L. — Din tc. *sened*, (arom. *sinete*).

Sinfádă f. Cumnată. *Ca rudi un măcsom și sinfădă-sa al' la lo*, 2/29. — Din gr. *συννυφάδα*.

Síngur, -ă adj. Singur. *Nu sam singur* (nu sunt singur), 8/52. [Plur. *singur*, 6/9]. — Din lat. *sĭngŭlus, -a, -um*, (arom. *singur*).

Siníĭă f. Masă de lemn. *Si punim siniia* (să punem masa), 17/6. cf. 15/42. — Din bg. *sinija*.

Sínor m. Graniță, hotar. *Antrară ăn sinor și al' zisi* (intrară în hotar), 13/85. — Din gr. *σύνορον*, (arom. *sinur*).

Sint vb. IV. Simt. *Al'-u deadi pristi mutscă, ma nu sintso* (îi dădu peste bot, dar nu simți), 391. [La perf. s. *sintsoi, sintsoș, sintso*. Şi: **simt** vb. IV. *Tribuiaști s-nu simtsom mirismă* (trebue să nu simțim miros) B. 8. *Acu simtsom*, ib. Derivate: **sintsori** f. = simțire; **sintsot, -ă** adj. = simțit]. — Din lat. *sentio, -īre*, (arom. *sintu*, rar).

Sipănítsă f. v. *sipcă*.

Sípcă f. Pojar ALR. 1616. [Şi: **sipănítsă** (bg. *sipanica*) f. = vărsat. *Toati [uoil'i]sa loși di dalac, di sipănitsă*, 2/88]. — Din bg. *sipka* (sip).

Sirác, -ă adj. Orfan. *Rau sirats* (erau orfani), 1/7 cf. 1/68. — Din bg. *sirak*.

Sirăpós, -oasă adj. Râpos, alunecos, precipitos. *Şăzură priună ropă sirăpoasă* (șezură pe o piatră râpoasă). — Derivat din *ropă?*

Sirbés vb. IV. Slujesc, servesc, lucrez, muncesc. *Ca sirbì un an di zoli* (după ce servi, servi un an de zile), 2/7. *Si sirbească* (să muncească), 4/55. *Mo sirbits* (în text greșit: sirbets) *ua* (acum lucrați aici), 4/25 cf. 8/11, 12/6, 701, 700. *Sirbeà, cu tser si ghiieș* 699. [Derivate: **sirbíri** f. **sirbít, -ă** adj. = muncit; **sirbitšós, -oasă** adj. = lucrător, muncitor, harnic. Com. I. L.; **sirbimínt** a. = lucru, muncă, treabă, serviciu, id.]. — Din lat. *sĕrvio, -īre*.

Sirbimínt a. v. *sirbes*.
Sirbíri f. v. *sirbes*.
Sirbít, -ă adj. v. *sirbes*.
Sirbitšós, -oasă adj. v. *sirbes*.

Sirc (pl. *sirts*) m. Măr sălbatec, Com. V. T. cf. lisnic.

Sirín m. v. *soari*.

Síriște f. Cheag, cf. cl'ag. — Din bg. *sirište*.

Sirmíia f. Marfă, capital. *S-dusi sirmiia lu Tšoli*, 702. — Din tc. *sermi*.

Sirmínina N. loc. în Meglen. (Capidan, *Meglenoromânii*, I 7, 19, 27).

Sírnitsa f. Săptămâna brânzii, ALR. 2784. (In Oșani) săptămona di bronză, cf. bronză. [Şi: **prisírnitsa** f.]. — Din bg. *sirnica*.

Sírtur m. Un fel de instrument la argintari, Com. T. P.

Sirumà, -așcă adj. Sărac. *Tsela ra dip sirumà* (acela era prea sărac), 9/27. *Sal tsel sirumaulu cătunean* (numai săteanul sărac), 4/65. [Și: **surumà, -așcă,** adj. 1/53, cf. 1 2/65. (Plur. *sirumaș*). *Rau mult sirumāș*, 1/25, (din care apoi s'a format un nou sing. **sirumáș, -așcă** (**surumáș, -așcă**) adj. *Ună babă sirumașcă* (o babă săracă), 33/65 cf. 2/46, cf. 677; **surmușés** adj. = sărac, slab. *An surmușes* (an sărăcăcios), ALR. 5054]. — Din bg. *siromah.*

Sirumáș, -așcă adj. v. *sirumà, așcă.*

Sísavitsă f. Zăpadă care cade în bile mici sferice, mielușei, ALR. 2440. — Din bg. *kišavica?*

Sístră f. Lopățică de fier cu care se rade copaia în care se frământă pâinea. Com. T. P. — Din gr. *ξύστρα*, (arom. *sistră*).

Sit a. Sațiu. ALR. 781. — Din bg. *sit.*

Sítă f. Sită. Com. D. G. — Din paleosl. g. *sito*, id.

Sitsirári f.
Sitsirát a.
Sitsirát, -ă adj. } v. *seatsir.*

Siv, -ă adj. Cenușiu, breaz, bălțat. Com. G. D. *Sivu-son* (la viermii de mătase), B. 7, cf. *negruson.* [D e r i v a t e: **sívi** = nume de bou, ALR. 5541; **síva** f. = nume de capră; **sívetš** m. = pește mic în felul crapului. Com. G. D.; **sivuglávă** (bg. *siva-glava*). f. = oaie cu botul cenușiu. Com. T. P.]. — Din bg. *siv.*

Síva f. v. *siv, -ă.*

Síve m. Arbore cu fructul roșiu de mărimea unei alune. Com. C. I.

Sívetš m. v. *siv, -ă.*

Sivuglávă f. v. *siv, -ă.*

Slab, -ă adj. Slab, subțire. *Iundi-i slab si rupi* (unde-i subțire se rupe), 703. [D e r i v a t e: **slăbés** vb. IV. = slăbesc, (mai rar) **anslăbnés** id. Com. I. L. *Bubili mor ili anslăbnes* (viermii de mătase mor sau slăbesc), B. 4; **slăbínă** f. (bg. *slabina*) = partea dela buric în jos până la încheetura picioarelor, șolduri. *Antro tsela dintili ăn slăbină și fitšoru murì*, 17/33; **slăbădúșnic** adj. = slab, delicat, ALR. 2263. — Din paleo l. *slabŭ*, (arom. *slab*).

Slăbădúșnic, -ă adj. v. *slab, -ă.*

Slăbés vb. IV.
Slăbínă f. } v. *slab.*

Slăgăiés vb. IV. Gândesc, socotesc, (refl.) mă gândesc. *Slăgăits, -vă* (gândiți-vă), 15/65. [C o m p u s (cu pref.): **prislăgăiés** (bg. *prĕslagam*) = mă răsgândesc. *Si prislăgăiră* (se răsgândiră), 6/52, **zăprislăgăies** (ză + pri + slăgăies) vb. = mă răsgândesc. *Să ni zăprislăgăim* (să ne mai răsgândim), 15/93; **răslăgăiés** (răz + slăgăies) vb. IV. = mă răsgândesc. Com. G. D.]. — Din bg. *slagam.*

Slăneáști adv. Bulgărește. Același cu b u u g ă r e a ș t i, ALR. 2896.

Slănínă f. Slănină, cf. a l b e a t s ă - d i - p o r c. *Zidurili [sa] cu slănină di porc*, 23/18. — Din bg. *slanina.*

Slatš a. Gust. *Fără slatš* (fără gust), 704. — Din bg. *slač.*

Slátšcă f. Buruiană, voltură, ALR. 1912. *Slatšca si mănancă*, ALR. 5173. — Din bg *slačka*, cf. s l a t š.

Slăveái̯ m. Privighetoare, ALR. 6188. *Slăveai̯u-i pul' tsi cǫntă mai̯ ubăv* (privighetoarea este pasărea care cântă mai frumos). [Și: (foarte rar) *birbil'* m.]. — Din bg. *slavěj.*

Sléaz m. (Bot.) Nume de plantă, Com. C. I. [Și: **sli̯úz** m.]. — Din bg. *slěz.*

Sli̯uz m. (Bot.) v. *sleaz.*

Slignés vb. IV. Scad. *Apa slignešti* (apa scade), (ALR. 2501). Mocnesc. *Focu sligneaşti*, ib. 3875. — Din bg. *slegam.*

Sli̯újnic, -ă adj. Plecat. *Merg sli̯ujnic*, ALR. 1324. — Din mbg. *služnik.*

Slóbod vb. IV. Slobod, dau drumul, ALR. 4747. — Din mbg. *slobod (sloboden).*

Slójnu, -ă adj. Scurt. *Nalti, ili slojni* (înalte ori scurte), 1/XI. [Și: **slójnic, -ă** adj.]. — Din bg. *složen.*

Slujòs vb. IV. Slujesc, sunt slugă la cineva. *Tser să slujǫș* (vrei să fii slugă), 23/29. — Din bg. *služa.*

Slumnés vb. Azvârl, trântesc, vărs cf. ș u t n e s. *Slumnì sacu ăn bucă* (...azvârli sacul în scocul morii), 4/69 cf. 14/69. — Din bg. *slomjam.*

Slúpcă f. v. *l'upes.*

Smăcătós, -ă adj. Derivat dela s m ă c n e s? *Spili și cremni smăcătoasi*, 11/49.

Smăcnés vb. Scot dintr'odată, smucesc. *Că la smăcnì lui̯ rămvol' din brǫn* (și când scoase revolverul din brâu), 8/52. [D e r i v a t e: **smăcníri** f. = scoatere, smucire, vărsare; **smăcnít, -ă** adj. = scos, vărsat, boșorog; **prusmăcnít -ă** adj. = vărsat, boșorog. *Nu la voi̯ Trai̯a prusmăcnitu* (nu vreau pe Traia boșorogul), 3/VII. — Din bg. *smukam.* (aor. *smuknah*).

Smăcníri f. }
Smăcnít, -ă adj. } v. *smăcnes.*

Smădžál'că f. Uliu cf. c ă r g u l'. *Dracu si feasi ună smădžal'că* (dracul se făcu un uliu), 23/79.

Smăreácă f. (Oșani) Jenuper, jneapăn cf. t š i z b i n. *Bam! cu mărtinu ăn smărets* (bam! cu pușca în ienuperi), 6/27; *bobchi di smăreacă.* Com. I. L. cf. 9/6, 9/10, 706. — Din bg. *smreka.*

Smătóc adj. (Despre ou) stricat, clocit. Fig. pentru un om palid, galben, 854. — Din mbg. *smutok.*

Smătšóc (pl. ...*-ots*), Bubă, urcior la ochi, ALR. 38.

Smíĭ m. v. *smil'.*

Smil' (pl. *-ur*) m. Siminoc, ALR. 1906. [Și: **smii̯** m.].—Din bg. *smil.*

Smintés vb. IV. Amestec, încurc. *Bărdilitšu si puni antru iri, dintru ca s-nu si smintească* (prăjină se pune printre fire, pentru ca să nu se amestece). Com. I. L. [D e r i v a t e: **smintíri** f. = încurcare; **smintít, -ă** = amestecat, încurcat]. — Din sl. *smętiti*.

Smintíri f. } v. *smintes*.
Smintít, -ă adj. }

Smoc m. Şarpe mare, (ALR. 6228) viperă, cf. c u c u l e a t i, ALR. 1184. — Din bg. *smok*.

Smoc(f) m. (Oșani) Smochin, cf. i c, i c ă. [Fructul se numește *smocfă* f. = smochină. Com. N. T.]. — Din bg. *smokf*.

Smócfă f. v. *smocf*.

Smonă f. v. *săptămonă*.

Smucnés vb. IV. v. *smăcnes*.

Smulg vb. III. Smulg, smucesc. *L'-u smulsi* (a șters-o), cf. s m u t š e s, cf. 576. — Din lat. **ex-mŭlgeo, -ĕre*, (arom. *asmulgu*).

Smuntšos } vb. IV. v. *zmutšos*.
Smutšos }

Snágă f. (rar) Trup, corp omenesc. *Snaga 'n bisearică şi mintea 'n tulărişti*, se zice pentru cei ipocriți, 813. — Din bg. *snaga*.

Snop m. Snop. *L'a dusi snopil' tšucăits* (îi aduse snopii bătuți). [Şi: (la Nânta), **snuéip** m. D e r i v a t: **snopár** m. = Iulie, cf. c u l u j e u]. — Din bg. *snop*.

Snopár m. } v. *snop*.
Snuéip m. }

Soácră f. Soacră. — Din lat. **sŏcra, -am*, (arom. *soacră*).

Soári m. Soare. *Di iel mai ubav nu veà, ca soari ancriştea* (mai frumos decât el nu era, ca soarele lucea), 23/43, cf. 708, *67. *Soari-ncreaşti* m. răsărit de soare. *Că vrină steaua-i, ca soari-ncreaşti* *28, și *soari-ncreaştiri* = faptul zilei. [D e r i v a t: **surín** m. = loc expus la soare. *Surin-di-plemits* = n. loc. (Huma), Com. T. P.; **sirín** m. n. loc. (Barovița) *Sirinu-di-douli-api* n. loc. (Oșani). Com. G. D., *Sirin-mari* n. loc. (Cupa), Com. C. P., *Siriń* pl. n. loc. (Huma), Com. T. P. — Din lat. *sōl, -em*, (arom. *soare*).

Soátsă f. v. *sots*.

Sóbă f. Sobă. *Să punim sobă*, B. 3. *Ună feată ăn iarnă u vor tots, veara nitsun nu-u va* (= soba), *68. — Din bg. *soba*, (arom. *sobă*).

Soba f. Numele vacii născută Sâmbăta. Cf. l u i a, m a t a, n é r a, d ž o i a, v i d a. ALR. 5542.

Sobáni Nume de bou fatat sâmbăta, cf. s o b a.

Socól m. Vultur, cf. v ă l t u r. Com. G. D. [Şi: **săcól** m. *Tăltsoră un... săcol* (uciseră un... vultur), 6/54]. — Din bg. *sokol*.

Sócru m. Socru. [D e r i v a t e: **sucríl'ă** f. = socrie; **sucrími** f. = socrime (cu înțeles colectiv), Com. G. D.]. — Din lat. **sŏcrus, -um*, (arom. *socru*).

Sod (pl. *soduri*) Vas. *Punim... sodur di tsară şi ăn sfaca sod punim si ardă un pulm...*, B. 13, cf. 2.

Spẹală sodurli (spală vasele), ALR. 4120. *Sodur sa maị multi : ună ọală, un misur, ună tigană, un lingé di băcor, di džingă*, ib.— Din bg. *săd.*

Sóị a. Neam, rudă. *Di curat soị* (acesta este de neam curat), 709 cf. 710, cf. 2/94. — Din tc. *soj.*

Sóịcă f. Un fel de pasăre, după com. lui C. I. d r ă p n e a u̯ ă. || P. a n a l. Briceag cu tăișul curbat în forma iataganului, id. — Din bg. *sojka.*

Solúc v. *suluc.*

Som m. Somn (pește). — Din bg. *som.*

Sọmt m. Sfânt. *Ca cọn tsela-i sọmt* (ca și când acela este sfânt), 711. In unire cu nume de sfinți: *Săm-Džọrzu*, ALR. 620. *Sănămedru*, ib. 2821, *Sănămịădru*, ib. 627, || P. ext. Icoană. *Cumpăraị doị sọmts* (cumpărai două icoane). *Candil'u ardi antru sọmt* (... dinaintea icoanei). [Și: (neaccentuat) **săm, săn, sănă.** Forma feminină este: **stă** (din *sọntă*) *Stă-Măria-Mari* = biserică în Cupa. *Stă-Vineri* = biserică în Huma]. — Din lat. *santus, -a, -um (sanctus)*, (arom. *sîmtu*).

Son m. Somn. *I̯o din son mi dịștitaị*, 5/79. *Trasim și căti un son* 8/69 cf. 35/51. *Negru son* (somnul negru, la viermii de mătase), B. 3. — Din mbg. *son.*

Sọndzi m. v. *sọnzi.*

Sọnzi m. Sânge. *Tot sọnzili* (tot sângele), 6/3. *Sọndzili apu nu si fatsi*, 712 cf. 7/28. [Și: **sọndzi** m. 35/51, 21/78. (Țârnareca), **sănzi** m. 8/64. D e r i v a t e: **sọnzir** (< lat. *sanquino, -are*), vb. I. = sânger; **sănzirári** f. = sângerare, **sănzirát, -ă** adj. = sângerat. *La vizù.* [fitšu̯ăru] *tu̯ăt sănzirat* (îl văzu pe băiat tot sângerat); 21/73. — Din lat. *sanguis, -em*, (arom. *sîndze*).

Sọnzir vb. I. v. *sọnzi.*

Sor f. v. *soră.*

Sóră f. Soră. *Cọtsi plondzi su̯ăru* (de ce plângi soro), 5/74 cf. 9/73. *Sōră, sōră, i̯undi s-mi culc* (soro, soro, unde...), 8/33. [Plur. *surorli*, 19/80. Și: (Liumnița) **su̯ără** f., **sor** (în unire cu pron. pos.)]. — Din lat. *soror*, (arom. *soră*).

Sọrb m. Sârb, ALR. 2906. [D e r i v a t e: **sărbeáncă** f. = sârboaică; **sărbeáști** adv. = sârbește, cf. 2907. — Din *srb*, (arom. *sîrbu*).

Sorts pl. Sorți. *Trazi sorts*, (ALR. 4310) și *tures sorts* (trag la sorți), Com. G. D. — Din lat. *sortes* (pl. lui *sors*).

Sots m. Tovarăș. *Si fẹsiră sots*, 8/86. [F e m i n i n: **soátsă** f. (lat. *socia*) = tovarășe. *Soatsăli fuziră*, 3/43. D e r i v a t: **sutslúc** a. = prietenie. *La sparsim sutslucu* (am stricat prietenia), 748]. — Din lat. *sŏcius, -um* (arom. *sots*).

Sọu̯ă (pl. *sọș*) Prăjină pentru sprijinit vița de vie, Com. T. P.

Spar vb. I. Speriu, (refl.) mă speriu. *Mi spar că vinì lamńa* (mă speriu, căci veni balaurul),

11/28. *Nu ti spari!* (nu te speria), 3/53 cf. 10/28. *Tšitšă-sa ancă cǫta si spăreà* (... se sperie), 25/41 cf. 20/73, 8/6. *Si spăreară* (se speriară), 9/71. *Si spărură* (se speriară), 8/6. *Nu ti speară feată* (nu te speria, fată), 5/VIII. [D e r i v a t e: **spăreári** f. = speriare. Com. I. L. **spreát, -ă** și (mai des) **spărát, -ă** adj. = speriat; **spărătšúni** f. = când le crapă la oi copitele din cauza ploii. Com. T. P.], (arom. *aspar*).

Spărătšúni f. v. *spar*.

Sparg vb. III. 1. Stric, sparg. *S-nu-ń-tsi spargă lucru* (să nu mi se strice treaba), 25/51. *Si sparsi* 16/15. *Au sparsiră* 76 cf. 714. | 2. Ucid, omor. *Nu ti du s-ti spargă şi tini* (nu te du, o să te omoare și pe tine). *Acu mi sparzi* (deși mă ucide), 11/3 cf. 18/7, 6/57. [D e r i v a t e: **spárziri** f. = stricare; **spars, -ă** și **spart, -ă** adj. = stricat, spart. *Vinì la spartă păzăriști* (veni la spartul târgului), 524. **spărgătšúni** f. = stricăciune. Com. G. D. C o m p u s (cu pref.): **răspárg** (răs + sparg) vb. III. = stric, distrug, sfarăm, Com. G. D.; **duspárg** (du + sparg vb. III. = stric de tot. *Li dusparg aliz bubili*, B. 1.]. — Din lat. *spargo, -ĕre*, (arom. *aspargu*).

Spărgătšúni f. v. *sparg*.

Spárnic a. Scutec, ALR. 2655.

Spărót adj., auzit în *caš spărot*, (brânză iute). Se mai zice z ă p r i n s ă, ALR. 5450.

Spars, -ă adj. }
Spart, -ă adj. } v. *sparg*.
Spárziri f. }

Spátă (pl. *spǫts*) f. 1. Spate (la cal), coapsă. Com. C. I. *Acu dai spǫts, lantu ti-ncalică* (dacă te lași, te 'ncalecă, te ia peste picior), 721. | 2. (La războiu) Spată. Com. I. L. [D e r i v a t: **spătár** m. = cel ce face spate la războiu. Com. G. D.; **spatişǫt, -ă** adj. = cu cocoașe la spate, cocoșat, ALR. 2197]. — Din lat. *spatha, -am*, (arom. *spată*).

Spătár m. v. *spată*.

Spel vb. I. Spăl. *Iel să-u spealā şi să-u chiaptină*, 2/71. *Di la butijuni* [s. *din cazan*] *nu-i spilat* (se zice pentru unul care este foarte murdar), 66 cf. 122. *La spilară* (i-au câștigat totul), 713. [D e r i v a t e: **spilári** f. = spălare; **spilát, -ă** adj. = spălat]. — Din lat. **ex-pellavo, -are*, (arom. *spel*).

Spic a. Spic de grâu. || (la porumb) Moț. Com. C. I. [D e r i v a t: **ąnspicát, -ă** adj., auzit în *iarbă ąnspicată*, (rogoz), ALR. 1913]. — Din lat. *spīcum*, (arom. *sk'ic*).

Spílă f. Prăpastie prin care nu se poate trece. *Spili și cremni smăcătoasi*, 11/49. Cf. c r e m n i. — Din gr. *σπίλεον*, (arom. *spilă*).

Spilári }
Spilătúră } f. v. *spel*.

Spin m. Spin. *Spīnuli, nu-u vizuș moarte?* (spinule, nu văzuși

moartea...), 4/1 cf. 5/72. [Și: (Țârnareca) **șchin** m. *Munti ąmplin cu șchiń* (munte plin cu spini), 7/64; (articulat) *șchińl'ă* (spinii), 8/64]. — Din lat. *spīnus, -um*, (arom. *sk'in*).

Spínzur vb. I. Spânzur. *La spindzurară di grindă* (îl spânzurară de grindă), 718. [D e r i v a t e: **spinzurári** f. = spânzurare; **spinzurát, -ă** adj. = spânzurat]. — Din lat. **pendio, -are*, (arom. *spindzur*). Pușcariu, *Et. Wb.* 1623.

Spinzurári f. | **Spinzurát, -ă** adj. } v. *spinzur.*

Șpirt a. Chibrit. *Să-i daį foc cu un șpirt* (...cu un chibrit), 16/4. *Si aflu tsivà șpirtur* 3/77. — Din bg. *špirto*, (arom. *șpirtu*).

Spítsă f. Ghimpe, ALR. 1207. — Din bg. *spica.*

Spitsár m. Farmacist. *Si află la spitsarįį și pri la bacal'į*, B. 15. — Din bg. *spicar.*

Spitšcát, -ă adj. (Despre lună) scăzută, când nu este plină, ALR. 2455. *lună spitšcată*, ib. — Derivat din **spitšc*, iar acesta din **pitšc* pentru *pișc.*

Splínă f. Splină. *Porcu veà splină* (porcul avea splină), se zice când cineva este pe la sfârșitul iernii și crede că iarna a trecut. Iarna se cunoaște după splina porcului; dacă porcul are splină (este umflată), atunci iarna va fi grea, 719. Din lat. *splen, -enem*, (arom. *splină*).

Spoláįti (Formulă de mulțumire, împrumutat din bg.). Mulțumim, să trăiți. *Spulaįti dēdu, įo s-mi duc cmotsi* (mulțumesc, moșule, eu o să mă duc acuma), 14/94. [Și: **spuláįti.** D e r i v a t: **spulaįtisés** vb. IV. = mulțumesc. *Dupu tsi ąl' spulaįdisì* (după ce-i mulțumi), 15/94 cf. 29/51.] — Din bg. *spolaiti* (gr. *εἰς πολλὰ ἔτη*).

Spotișǫt, -ă adj. v. *spati.*

Sprăįnés vb. IV. O rup la fugă, o șterg. *Sprăįnì la fugă*, 721. — Din bg. *sprĕgnah* (dela *sprĕgam*).

Sprăsnés vb. v. *prăsnes.*

Sprentš m. Spânz, ALR. 1940.

Sprítšcă f. v. *aspră.*

Sprivár a. Drum scurt, *Drum pri sprivar*, ALR. 803. — Din bg. *prĕval.*

Sprotíva adv. In față, vis-à-vis. *Vizut-aų ăn sprotiva di įel' un foc că ardi*, (văzut-au în fața lor că...), 2/60; n. loc. (Nânta). — Din bg. *sprotiv.*

Sprúză s. f. v. *spuză.*

Spugănés vb. IV. v. *păngǫn.*

Spuláįti | **Spulaįtisés** vb. IV. } v. *spolaįti.*

Spúmă f. Spumă. *Dunǫ spumă* (adună spumă). [D e r i v a t: **ąnspum** vb. I. = spumez]. — Din lat. *spūma, -am*, (arom. *spumă*).

Spun vb. III. Spun. *Si dusi... si spūnă*, 16/55. Arăt. *Stăpǫnu, dintru ca si spună la fitšor agrili, la lǫ* (stăpânul, ca să-și arate ogoarele...), 1/41. [Și: **spúnim** vb. III. 5/16, pers. 2, conj. prez. *spuniń* (în loc de spuń) *Ti rog si*

nu spuniń la Daut (te rog să nu spui...), 11/74. Derivate: **spúniri** f. = fapta de a spune; **spus, -ă** adj. = spus; **spus** a. = spusă. *Nu pot să ąntsileg din spus că sam groasă ăn cap*, 9/12. Compuse: cu pref.) **zăspún** (ză + spun, de pe bg. *zakazvam*) = încep să spun, spun o leacă, arăt. *Ai̯ bra deaduli, si ń-u zăspuń casa i̯undi şǫd lǫmńurli* (să-mi spui, să-mi arăți casa), 14/34; **duspún** (du + spun, de pe bg. *dokazvam*) = termin de spus. *Pănă si duspuń tu, ghi̯upca la feasi şi la trimeasi la prusirea* 601. — Din lat. *exŏpno, -ĕre*, (arom. *spun*).

Spúnim vb. III. } v. *spun*
Spúniri f.

Spurc vb. I. Spurc, mnănâc de dulce în zilele de post. *Mi spurcǫ cucu*, Com. T. P. [Derivate: **spurcári** f., **spurcát, -ă** adj. = spurcat; **spurcătšúni** f. = spurcăciune]. — Din lat. *spŭrco, -are*.

Spurcári f.
Spurcát, -ă adj. } v. *spurc*.
Spurcătšúni f.

Spurǫs vb. IV. Sporesc. (Numai în expresia). *Mult ąl' spuraşti, lăcumeaşti* (se lăcomește prea mult), 722. — Derivat din *spor*.

Spus, -ă adj. } v. *spun*.
Spus a.

Sputnés vb. Imping. *Lupmǫncala mi sputnì si fac ună ca tseasta* (dracul mă puse, mă împinse să fac așa ceva), 353.

Spuvidés vb. IV. Spovedesc. Derivate: **spuvidíri** f. = spovedit; **spuvidít, -ă** adj. = spovedit; **spuvidátš** m. = duhovnic. *Nu rau̯ spuvidatš* (nu erau duhovnici...), 6/76]. — Din paleosl. *izpovedati*.

Spuvidíri f. } v. *spuvides*.
Spuvidít, -ă adj.

Spúză f. Spuză. *Puni-l' u̯ala cu spuză* (pune-i oala cu spuză), adică trage-i chiulul, 823. [Și: **sprúză** f. Com. T. P.]. — Din bg. *spuza*, (cf. alb. *shpuzë*).

Srăcăi̯és vb. IV. Sorb, mănânc cu lingura. *Cu ună lingură srăcăi̯es* (sunt prieteni nedespărțiți), 339. — Din mbg. *sărkam*.

Stă adj. v. *sǫmt*.

Stăfígă f. Stafidă, ALR. 1720. [Și: **stăídă** f.]. — Din gr. *σταφίδα*.

Stăfsés vb. IV. refl. (Despre aluat, despre caș), dospesc. *Lutsolu si stăfseašti*, ALR. 3992, cf. 5424. — Din **ftăses* « ajung » gr. *φθάνω*, aor. *ἔφτασα* (cf. bg. *ftasam*, part. p. dela *ftasuvam*).

Stăíi̯ă f. Stafie. *Cu vrină stăi̯ă* (ca o stafie), 673. — Din gr. *στοιχειό*, (arom. *stih iu̯*).

Stămból m. Stambul. *Cu 'ntribarea şi 'n Stămbul ti duts*, 724. [Și: **Stămbúl**].

Stămbúl v. *Stămbol*.

Stǫmnă f. Ulcior mai mare de pământ. *Să-ts li zăport stǫmnilı* (să-ți port o leacă ulcioarele), 2/VIII. [Derivat: **stumnítšcă**

f. = ulcior mai mic. *Am un dead c' ună mănușă 'n grǫb* (= mănușă di stumnitšcă), *50. — Din bg. *stomna*, (arom. *stamnă*, gr).

Stăngátš adj. v. *stǫng*.

Stăpăn m. v. *stăpǫn*.

Stăpǫn m. Stăpân. *La meu̯ stăpǫn* (la stăpânul meu), 6/12. *La unsiră stăpǫnu* 19/33 cf. 16/33, cf. 419. || Șef de familie. *Stăpǫnu la s-ii̯ă ghii̯u̯, nu-i cap di u̯om di* (se întrebuințează când vrem să mângăiem pe cineva), 725. [Și: (Țârnareca) **Stăpăn** m. 16/68. F e m i n i n: **stopáncă, stupáncă** (bg. *stopanka*) f. = stăpână. *Ca si dusi casă, stupanca si-u mulgă* (să o mulgă stăpâna), 9/70.

Stáră adv. De seară. *Ca să vină lūdę stară* (când va venì ludea deseară), 17/6 cf. 10/9, etc. — Din *i̯astă* + *seară*, (arom. *astară*).

Starină f. Căpiță de fân cf. s t o g. Com. D. P.

Stărl'itúšcă f. Năpârcă. ALR. 6228, cf. s t r ă l' u ș c ă, n ă p r ǫ t c ă. [Și: **strălitúșcă** f.]. — Din *l'utușcă* (din *l'ut*, cf. l'u t i t s ă) și *străl'ușcă*.

Stărníști f. Miriște, locul rămas după secerișul grâului, țelină, ALR. 915. *I̯el la mintšună măcsǫmu prin stărniști* (el se juca cu pruncul prin miriște), 10/41. *Flaș stărniști nipăscută* (ai dat de noroc), 1 cf. *72. — Din bg. *tărnište*.

Stărpár m. v. *sterp*.

Stărvés vb. IV. Capăt poftă de mâncare pentru lucruri dulci (întrebuințat m. mult subt forma compusă (cu pref.) *nastărves* (bg. *nastărvjavam ce*) = mă obicinuesc la ceva rău, mă nărăvesc. D e r i v a t: **năstărvít, -ă** adj. = obicinuit, nărăvit. *Lisitsa cum ra năstrăvită, vinì si mănancă uvă* (vulpea cum era nărăvită...), 4/93. [Și: **străvés** vb. IV.; **străvur** a. (plur.) = lucruri dulci de mâncat. — Din bg. *stărvjavam*, id.

Stătšún m. Sărac, nenorocit (mai ales după ce-i moare cineva din familie). *Mult si măntšǫ stătšunu di mini*, 406.

Stau̯ vb. I. Stau. *Unu di noi̯ u̯a să stătem*, 6/18. *Unu ǫntrǫ, lāntu stătù*, 7/18. *La s-sta* (să stea), 21/29. *Stoi̯ să-ts cat ăn cap* (stai), 10/28 cf. 16/6, 6/13, 4/32, 6/35, 4/42, 4/78. [C o m p u s (cu pref.): **zăstáu̯** (ză + stau̯, de pe bg. *zastojavam*, cu acelaș înțeles) = mă opresc, încetez. *Zastătù ca măgaru pri punti* (s'a oprit ca măgarul pe pod) s'a încăpățânat, 375. *Zăstoi̯ !* oprește-te, 2/20 cf. 21/16. D e r i v a t: **zăstári** f. = oprire, încetare. *No-ari zăstari* (n'are încetare), 946; **pristáu̯** (pri + stau̯) vb. I. = încetez, stau, nu mai continuu. Com. V. J. — Din lat. * *stao* (= *sto*), *-are*, (arom. *stau̯*).

Stáur m. Șobolan, (fig.) ființă închipuită. Com. V. J. *Tats ca vrin staur*.

Stăvés vb. IV. Pun, așez. *Stăvì ună pai̯dă* (așeză o cursă). Opresc,

stăvilesc ALR. 6721. *Ca si stăvì moara, s-dusi muraru si veadă tsi ari sub tšarcu* (când se opri moara, se duse morarul...), 13/72. [D e r i v a t: **stăvílă** f. (bg. *stavilo*) și **stăveálă** f. = stăvilar la moară. *Stăves moara cu stăveală*, ALR. 6722 cf. 6721. *Ardic stăveala* (ridic stavila), ib. 6728. *Puntea di stăveală* (puntea stavilei), ib. 6727. — Din bg. *stavam*.

Stăveálă } f. v. *stăves*.
Stăvílă

Stăvínă (di grǫn) f. Vraf de grâu (ALR. 912), claie (ib. 5215, 5216). — Din mbg. *stavina*.

Steág a. Steag. *Etca-la și iel că vrin steag* (iată-l și el ca un steag), Com. GH. T. — Dacor.

Steájăr m. (Liumnița) Stejar. Com. P. M. — Din sl. *stežer*.

Steánă f. Piatră mai mare. *Cap di steană*, cap de piatră, adică prost, 55 cf. 86. — Din bg. *stěna*.

Steáuă f. Stea. *Ăi ca steauă*, 627. *Si rǫdi la steali* (este prost), 729. — Din lat. *stēlla, -am*, (arom. *steauă*).

Stél'ă (în expresia) *Stel'ă au feasi* (o bătu rău de tot, a bătut-o măr), 730.

Sterp, -ă adj. Sterp, cf. ș t i r a v ă. [S u b s t. **steárpă** f. = oaie stearpă, opusul lui m l a z n i t s ă. *Du-ti tu cu mlaznitsili, ca să mi duc io cu stęrpili*, 10/3. D e r i v a t e: **stirpár, stărpár** m. = păstor care paște oi, capre sterpe. Com. G. D.; **stirpés** vb. IV. = stârpesc. *Șteată valea si stirpească*, 905. *Matsa l'a stirpeaști șoaritsil'* (pisica îi stârpeşte pe șoareci); **stirpíri** f. = stârpire; **stirpít, -ă** adj. = stârpit. Com. I. L.; **stirpitór** m. ALR. 5365; **stirpitšúni** f. = oile sterpe la un loc, ALR. 5335]. — Din lat. **exstĭrpis*, *-e*, (arom. *sterpu*).

Stífă f. Adunătură de mai multe obiecte la un loc, grămadă, cup de fân. Com. G. D. — Din gr. *στῖφος*.

Stignés vb. IV. Intind (în sensul de) strâng, încordez. Com. G. D. Vezi citatul sub p i l i v a n. [D e r i v a t: **stignít, -ă** adj. = întins, strâns bine, îmbrăcat, id.]. — Din bg. *stěgam*, (aor. *stěgnah*).

Stignít, -ă adj. v. *stignes*.

Stimnés vb. IV. (întrebuințat la pers. 3) mă apucă noaptea. *Clotsi ąl' stimnì* (acolo îi apucă noaptea), 7/71, *l'i stimnì ăn un munti* (îi apucă întunerecul...), 2/7. *Si stimnì* = întunecă. *Ąń si stimneaști* (mi se întunecă, nu știu ce fac), *că-l'-tsi stimnì, iel zisi: « ăi si fug di căsă »* (când i se întunecă), 2/17. D e r i v a t e: **stimníri** f. = întunecare; **stimnít, -ă** adj. = întunecat; **stimnít** a. = timpul când începe să se întunece, a m u r g. *Stară pri la stimnit să viń* (deseară pe la amurg să vii), 11/12. — Din bg. *stemnjava se*.

Stimníri f.
Stimnít a.
Stimnít, -ă adj. } v. *stimnes.*

Stinés vb. Oftez, mă vait. *Au flo̜ iundi stineaşti* (o află unde oftează). *Vinì di dighios stinínindurlea* (veni jos oftând), 15/72 cf. 15, 16/72, 2/21. — Din bg. *stena.*

Sting vb. III. Sting. *Iela s-la stinz fuăcu* (vino să stingi focul), 5/75 cf. 6/49. [D e r i v a t e: **stínziri** f. = stingere; **stíns, -ă** adj. = stins. Com. T. P.]. — Din lat. *stĭnguo, -gĕre,* (arom. *astingu*).

Stins, -ă adj.
Stínziri f. } v. *sting.*

Stíptsă f. Piatră acră. *Stiptsă si feasi* (s'a supărat rău), 731. — Din bg. *stipca.*

Stirpác m. Miel născut mort. Com. G. D. — Din *sterp.*

Stirpár m.
Stirpés vb. IV.
Stirpíri f.
Stirpít, -ă adj.
Stirpitšúni f. } v. *sterp.*

Stog a. Stog, căpiță de fân, cf. *74. — Din bg. *stog.*

Stol a. (Țârnareca) Scaun cf. s c a n d. *Nearsi şidzù strin tsarlui stol* (merse, şezu pe scaunul țarului), 28/68. — Din bg. *stol.*

Sto̜ng, -ă adj. Stâng. [D e r i v a t: **stăngátš** adj. = stângaci. Com. G. D., (arom. *stîngu*).

Sto̜njin m. Stânjen. *Tsela fitšor vea un bro̜n di trei sto̜njiń.* Com. T. P. — Din paleosl. *stenĭžinŭ.*

Stopáncă f. v. *stăpo̜n.*

Strădăpóst v. *post.*

Străjo̜s vb. IV. Păzesc, supraveghez, opresc. *Cată, străjà-la di să videm tsi pisăiaşti* (caută de-l păzeşte, ca să vedem ce scrie). — Din bg. *straža.*

Străl'itúşcă f. v. *stărl'ituşcă.*

Străl'úşcă f. v. *streal'ă.*

Străml'ór m. Berbece până la vârsta când se amestecă cu oile pentru reproducere. Com. T. P. — Derivat din *mlór.*

Strămulári f. (Numai la Nânta). Un fel de băț lung cu fier la vârf, care serveşte pentru îndemnarea şi înțeparea boilor la muncă. Imbold. Com. H. I. *Ca boii cu strămularea si la 'ntsap,* 674. [Şi: **struminári** f. *72]. — Din lat. **stĭmularia (stimulus), -am,* (arom. *strimurare*).

Străşiń (în expresia). *Că vrin străşiń* (rău de tot; se zice mai ales de copiii mici când plâng şi nu se astâmpără). După I. L. *străşiń* (umflătură la o bubă, glandă, ghindă la gât cf. s t r o ş e n). — Din bg. *strašen.*

Strat m. (Nume de plantă). Com. H. I. — Din bg. *stratul.*

Strătés vb. IV. Intâmpin, ies în drum. *Mi strătì un moş* (mă întânpină un moş). — Din mbg. *stretam.*

Strătšcă f. Coțofană. Com. T. P. — Din mbg. *stračka.*

Străvés vb. IV. v. *stărves.*

Străvilíști f. Loc unde se vede ceva. *Să ti duts ăn... ună străviliști di lăngă mari*, 16/94.

Străvur pl. v. *străves*.

Streácl'ă f. Streche. *Ca si dusi să-u pască vaca, atsi ună streacl'ă că vinì di ca u butsnì* (...și veni o streche), 3/69. [D e r i v a t: **ąnstréel'u** vb. I. = fug ca lovit de strechie. *Ună ișiră di casa tsea, vaca ąnstricl'ă iară* (vaca fu din nou lovită de strechie), 11/69.

Streál'ă f. Fulger. *L'-u deadi streal'a* = l-a fulgerat (un fel de jurământ), 732. [D e r i v a t: **stră-l'úșcă** f. = pui de viperă, Com. G. D. cf. s t ă r l' i t u ș c ă; **strel'útsă** vb. = fulgeră]. — Din bg. *strĕla*.

Streáuă f. Streșină Com. T. P. — Din bg. *strĕha*, (arom. *streahă*).

Strébrin, -ă adj. (Țârnareca). De argint, argintiu. *Ună meară strebrină* (un măr de argint), 6/68. — Din bg. *strebren*.

Stréjur m. Parul de care se leagă caii la treerat. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 46).

Strel'útsă vb. v. *streal'ă*.

Strépij m. Strepede, vierme de brânză. *Caș cu strepij* (brânză împuțită), ALR. 5451. [D e r i v a t e: **stripijos** vb. IV. = strepezesc dinții mâncând fructe acre; **stripijot, -ă** adj. = strepezit. *Dints stripijots* (dinți strepeziți)].

Strézin m. Scrum, ALR. 683, cf. s t r i z i ń.

Stri prep. (Țârnareca) Pe. *Feata si suià stri ună tupolă* (fata se suia pe un pleop), 14/64. *Ancălică stri cal și fuzì*, 35/65. || Peste. *Imnă... șu deadi stri trei frats* (umblă... și dădu peste trei frați), 7/66. [Și: **strin** prep. *Șidzù strin tsarlui stol* (șezu pe scaunul țarului), 28/68]. — Din lat. *extrā*, (arom. *stră*, *stă*, *ste*, *sti*, cf. Capidan, *Aromânii*, 506).

Stric vb. I. Stric. *Dintsil'... ats sa stricats* (stricați). [D e r i v a t e: **stricári** f. = stricare; **stricát, -ă** adj. = stricat; **stricătsúni** f. = stricăciune. Com. G. D.]. — Din lat. *extrīco*, *-are*.

Strícă-péiă f. Grangure. Se mai numește *stricu-peiu*, f. Com. G. D. — Din mbg. *striko-pejo*.

Stricári f. } v. *stric*.
Stricát, -ă adj. } v. *stric*.

Stricătoári (di scondură) f. Stavilă de moară, ALR. 1843. [Și: **stricător** m. ib.]. Din *stricor*.

[2]**Stricătoári** f. Sedilă de strecurat urda, ALR. 5437, 5407. Din **stricor*.

Stricătsúni f. v. *stric*.

Stricnés vb. IV. Tresar, rămân uimit, mă speriu. *Feata... tucum stricnì la buric* (fata numai că tresărì...), 32/51. [D e r i v a t e: **stricníri** f. = uimire, tresărire; **stricnít, -ă** adj. = uimit].

Stricníri f. } v. *stricnes*.
Stricnít, -ă adj. } v. *stricnes*.

Stricupáșcă f. v. *trisupașcă*.

Strigl'átă f. Lapte covăsit, Com. D. G. — Din lat. **extraclgata*.

Strimés vb. IV. Răstorn, întorc pământul (la sădit). *Locu pi viňă la strimes*, ALR. 6109. — Din bg. *stremja*.

Strimt, -ă adj. Strâmt. Com. T. P. — Din lat. **strinctus, -a, -um*, (arom. *strimtu*).

Strin prep. v. *stri*.

String vb. III. Strâng. *Nu-ń mi strinzi di mǫnă* (Nu mă strânge de mână...), 1/I. *Al' strinseş una ratsi* (l-ai înșelat, l-ai tras pe sfoară), 649. [D e r i v a t e: **strínziri** f. = stringere; **strins, -ă** adj. = strâns, (fig.) sgârcit, avar]. — Din lat. *strĭngo, -ĕre*, (arom. *stringu*).

Strins, -ă adj. } v. *string*.
Strínziri f. }

Stripijǫs vb. IV. v. *strepij*.

Striziń a. Funingine. Com. G. D., cf. s t r e z i ń.

Strǫf m. Carnea care se pune în cursă; cursă. Cf. p a i̯ d ă, ALR. 1736. — Din bg. *stărv*, cf. s t ă r v e s.

Stroi̯nic m. Pețitor. *Vin stroi̯nits* (vin pețitori), 10/46 cf. 2/58. — Din bg. *strojnic*.

Strop m. Grinzile pe care se razemă acoperișul caselor, a c o p e r i ș, t a v a n. *Cǫn săreà, di strǫp si gudeà* (când sărea, dădea cu capul de tavan), 6/56. — Din bg. *strop*.

Stroşén m. Vârful furunculului (: vrou di tširei̯u di nuntru), ALR. 4186. — Din mbg. *strošen*.

Strubuşǫs vb. IV. Dau cu cuțitul în pântece, despânctec, f. t r u b u ș o a n ă. *La strubuşe* (l-a spintecat). 733, cf. 672. — Din bg. *tărbuh*. (cf. mbg. *rastărbušam*).

Strug a. (Intre uneltele dogarului) cuțitoiu. Com. G. I.—Din bg. *strug*.

Strujitúră f. v. *strujǫs*.

Strujǫs vb. IV. Strujesc, ALR. 4010, dau la strug. Com. G. D. [D e r i v a t e: **strujǫri** f. = strujire; **strujǫt, -ă** adj. = strujit; **strujitúră** f. = răzuitură, ALR. 4010. — Din bg. *străžă*.

Strujǫri f. } v. *strujǫs*.
Strujǫt, -ă adj. }

Struminári f. v. *strămulari*.

Strúngă f. Târlă. Se zice și c u t a r, ALV. 5378 cf. și 1788. *Tucu si-ń li facă tseaşti tšǫftsi dōmnu u̯oi̯, si-u dar u̯a strunga ăn drūm* (... o să fac târla aici în drum), 3/31. [D e r i v a t: **strungár** m. = strungar, ALR. 5364].

Strungár m. v. *strungă*.

Strúpcă f. (Boală) Buba pe piele, arom. *zgaibă*. Com. V. T. — Din bg. *strupka*.

Struş m. (Liumnița) Struț. Com. P. M. — Din lat. *struthio*.

Stufsés vb. IV. (despre pâine). Plămădesc, ALR. 773. Cf. s t ă f s e s.

Stui̯án (Nume de persoană), Stoian. *Stui̯an lu Zlati*, 2/VI.

Stumnítšcă f. v. *stamnă*.

Stup vb. I. Astup. *Si-ń-tsi stupă urecl'ili* (să mi se astupe urechile), 12/33. cf. 5/69. D e r i v a t e: **stupári** f. = astupare;

stupát, -ă adj. = astupat. *La muraru ąl' fost-ay stupată buca* (i-a fost scocul astupat), 8/69. (Negativ) **nistupát, -ă** adj. (întreb. și ca subst.). *Nistupatuli* = nesăturatule, flămânzilă, 488. **nistupát** = numele lunei Decemvrie, ALR. 2418, cf. c u l u j e u. C o m p u s (cu pref.): **distúp** (dis + stup) vb. I. *Ąl'-tsi distupă buca* (i se destupă scocul), 8/69; **năstúp** (nă + stup) vb. I. refl.) = mă îndop. *Si năstupǫ, foali si dărǫ* (se îndopă, se făcu burduf), 466; **năstupári** f, îndopare; **năstupát, -ă** adj. = îndopat]. — Din lat. **stŭppo, -are*, (arom. *astup*).

Stupáncă f. v. *stăpǫn*.

Su pron. pers. Său. *Si spună la stăpǫnu-su*, 21/41. *Tătă-sui* (tatălui-său) 9/46. [Și: **sa** pron. pers. *Tat-sa și maịcă-sa*, 3/64. *Tšitšă-sa ancă cǫta si spăreà* (unchiusău...), 25/41, cf. F e m i n i n: **sa** pron. pers. (pretutindeni)]. — Din lat. *suus* (s. **sous*), (arom. *su*).

[2]**Su** conj. v. *să*.

Suáră f. v. *soră*.

Sub prep. Subt. *Ąntrǫ sub moară și sub moară si pusi disupru* (intră subt moară...), 22/41 cf. 5/II, 1/12, 3/12, etc. Nume de loc. *Sub-cătun* (Cupa), *Sub-ịaz* (Barovița), *Sub-rǫpă*, *Sub-rǫpa-l-Mamut* (Cupa). [Și: (Țârnareca) **săptă** prep. = subt. *Sinu,... săptă direc li bagă* (fiule, pune-le subt grindă), 3/66 (prescurtat): **su** prep. *Sudeal* = n. loc. în Lugunța. — Din lat. *sŭbtus*, (arom. *sum*).

Súbaş m. Trimisul moșierului. — Din bg. *subaš* (tc.).

Subsăsoáră f. (Liumnița) Subțioară. *Cǫn fătsịà «crac», tal'à cărni di subsăsoară*, 20/73. *Ąń tăl'am di subsăsoară și-ts dădeam*, 21/73. — Din lat. *subala, -am*, (arom. *sumsoară*).

Subtsǫri adj. Subțire. Com. G. D. [Și: **subtsóri**, id.]. — Din lat. *sŭbtīlis, -e*, (arom. *subtsîre*).

Sucáe a. Stradă, drum. *Tsela ra linos... si șătăịà prin sucac.* (se plimba pe stradă). — Din tc. *sokak*, (arom. *sucak'e*).

Sucálă f. Făcăleț. *Cǫn ari fărină, no-ari sucală* (când este făcaleț, nu-i făină), 736. — Din bg. *sukalo*.

Sucárdi f. Sarică. *Scǫsi sucardę că ra ud di plǫịă* (scoase sarica, căci era ud de ploaie), 3/85. *Ąts-tsi cătsǫ di poala di sucardi* (i s'a lipit, nu-l slăbește), 580.

Sucríl'ă, **Sucrími** } f. v. *socru*.

Sud vb. I. Asud, nădușesc. *Ca cǫn sudă la eali* (ca și când asudă pentru ele), 737. [Și: **ąnsúd** vb. I. ALR. 1114. D e r i v a t e: **(ąn)sudári** f. = asudare; **(ąn)sudát, -ă** adj. = asudat, nădușit; **sudoári** (< lat. *sūdor -orem*), f. = sudoare, nădușeală. *Din sudoari ghiịaști* (trăiește din muncă), 25]. — Din lat. *exsūdo, -are*, (arom. *asud*).

Sudári f. } v. *sud.*
Sudát, -ă adj. }

Su-deál N. loc. (Lugunța).

Sudoári f. v. *sud.*

Suflári f. }
Suflát, -ă adj. } v. *suflu.*
Súflit a. }

Súflu vb. I. Suflu. *S-la sufli părăiaşti* (să-l sufli, sboară), 738. [Şi: (Oșani) **súflum** vb. C o m p u s (cu pref.): **zăsúflu** (ză + suflu) = încep să suflu, suflu o leacă. *Zăsuflă la foc uneac* (suflă puțin la foc), cf. 7/7 cf. 11/32, 26/32. [D e r i v a t e: **suflári** f. = suflare; **suflát, -ă** adj. = suflat; **súflit** a. = suflet. *Si dai şi pri suflitu meu* (... să dai și pentru suflteul meu), 7/91. *Ąl' lǫ sūflitu la fitšor*, 2/1. *Cu suflit ąu flǫ* = o găsi în vieață, 741, cf. 743, 739. || Ființă (în general) om, ins. — Din lat. *sŭfflo, -are,* (arom. *suflu*).

Súflum vb. I. v. *suflu.*

Sug vb. III. Sug. *Fitšoru... lǫ, să sugă* (copilul începu să sugă), 5/23. *Ąń la suptsi tot sǫnzili* (îmi supse tot sângele), 9/3. *Suzeà*, 13/38. *Suptsiş laptili mumă-tai*, 537 cf. 6/67. [D e r i v a t e: **súziri** f. = sugere; **supt, -ă** adj. = supt; **sugár** m. = copil neînțărcat și mielul de țâță; miel care suge încă; **sugărítsă** f. = oaie care a fătat târziu și trebue să dea mielului să sugă toată vara]. — Din lat. *sūgo, -ĕre,* (arom. *sug*).

Sugár m. } v. *sug.*
Sugărítsă f. }

Sugl'íts vb. I. Sughiț. *Dupu măncari sugl'itsǫi* (după mâncare, sughițai). Com. N. T. [D e r i v a t: **sugl'itsári** f.]. — Din lat. *sŭbglŭttio, -are,* (arom. *sugl'its*).

Sugl'itsári f. v. *sugl'its.*

Sui vb. IV. (Țârnareca) Suiu, (refl.) mă suiu. *Plăntă la zid cărfii şu si suià* (bătu în zid cuie și se suia), 12/68. — Din lat. *sŭbeo, -īre.*

Sul a. (La războiu) Sul. *Un lucru la tots uaminil' lă tribuiaşti pri două leamni sta* (= sulu), *79. — Din lat. **sub*[*u*]*lum,* (arom. *sul*).

Súlă f. Sulă, țeapă, frigare. Com. G. D. — Din lat. *sūbŭla, -am,* (arom. *sulă*).

Sulúc Răsuflare, respirație. *Bubili zădurmiti nu pot si lea soluc* (nu pot să respire), B. 5. *Nu poati si-ş-la leà sulucu* (nu poate să-și ia răsuflarea), cf. 743. [Şi: **solúc**]. — Din tc. *soluk.*

Sun vb. I. Sun. *Ąl' sună* = are *parale multe, este cu avere*, 744. [D e r i v a t: **sunári** f. = sunare]. — Din lat. *sŏno, -are,* (arom. *asun*).

Sunári f. v. *sun.*

Sunt vb. ajut. v. *sam.*

Suprotš a. (în expresia): *caš di suprotš* (soiu de brânză, explicat: *cǫn l'a zgărpes protšii la capri* (când dau drumul țapilor la capre), ALR. 5448. — Din *prǫtš.*

Supt, -ă adj. v. *sug.*

Surd, -ă adj. Surd. *Tseastă mul'ari ăi surdă*, Com. T. P. [D e r i v a t: **ąnsurdzǫs** vb. IV. = asurzesc, devin surd. Com. D. G.].–Din lat. *sŭrdus, -a, -um*, (arom. *surdu*).

Surdisés vb. IV. Curăț. *Moartea tsi l'a surdiseaști* (moartea îi curăță pre toți), 745. [D e r i v a t e: **surdisíri** f. = curățire; **surdisít, -ă** adj. = curățit]. — Din mbg. *surdisvam* (tc.).

Surdisíri f. } v. *surdises*.
Surdisít, -ă adj. } v. *surdises*.

Surghiún adv. In exil, surghiun. Com. I. L. — Din tc. *sürgün*.

Surín v. *soari*.

Súrla Nume de persoană, poreclă dată oamenilor leneși. *Vedets tse di dragă ăi culcat Surla*, cf. 4/II.

Súrlă f. (instrument) Surlă. Com. G. D. — Din tc. *zurna*.

Surmușés adj. v. *sirumà*.

Súrova f. v. *surva*.

Surtsél a. v. *surtsǫl*.

Surtsǫl a. Surcel. Com. G. D. [Și: **surtsél** a. *Pri urman leamni multi, tucu casă surtsǫl no-ari*, 872]. — Din lat. *sŭrcĕllus, -um*, (arom. *surtsel*).

Surumá, -așcă } adj. v. *sirumà*.
Surumáș, -așcă } adj. v. *sirumà*.

Surupíște f. v. *sărup*.

Suruvátcă f. Zărul rămas după scoaterea urdei; șișt, cărân. ALR. 5438. — Din bg. *surovatka*.

Súrva f. Anul nou, Sf. Vasile. ALR. 2792. | Sorcova, ib. 2795. *Fičoril' si duc cu surva di casă n casă*, ib. 2793. [Și: **súrova** f. ib. 617].—Din bg. *surăva (godina)*.

Sušă f. Secetă, ALR. 5055. [D e r i v a t: **súșina** f. (bulgărism) = uscăciune; **sușleác** a. = frunzele uscate care cad toamna. ALR. Intr.]. — Din bg. *suša*.

Súșină f. v. *sușa*.

Sușlíią f. Rachiu (Oșani).

Sútă f. Sută. *Tsista ună sută di drats ari ăn ịel* (acesta o sută de draci are în el), 212. *Ăn treị suti-î* (îi lipsește o doagă). 747. — Cf. paleosl. *săto*, (arom. *sută*).

Sutš v. } v. *sutšǫs*.
Sútšcă f. } v. *sutšǫs*.

Sutslúc a. v. *sots*.

Sutšǫs vb. IV. Sucesc, învârtesc. [Și: **sutš** vb. ALR. 1318. D e r i v a t e: **sútšcă** f. (bg. *sučka*) = orice lucru sucit și subțiat, (în sens rău) excrement, Com. G. D.; **sutšǫt, -ă** adj. = sucit, întors, id.]. — Din bg. *suča*.

Suvál'că f. (La războiu) Suveică. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53). — Din bg. *sovalka*.

Suvarì m. (Turcism) Suvariu, jandarm. Com. T. P.

Súza Nume de cățea.

Súziri f. v. *sug*.

Ș

Șa adv. Așa. *Cum putuị, șa vă mintšunaị* (cum putui, așa vă minții), 7/37 cf. 6/10, etc. [Și: **șátsi** adv. *Aị delmi șatsi cu noị și tu*.

(hai dacă-i așa...), 12/7, (în Târnareca); și adv. 9/66, 4/71; (Huma), **șítsi**, 20/72. — Din lat. *sīc*, (arom. *ași*).

Șădeári f. v. *șod.*

Șăfrán m. Șofran. Com. G. P. — Din bg. *šafran*, (arom. *șăfrane*).

Șáic m. Șaiac. *Brivinets di șaic* (breneveci de șaiac). Com. I. L.— Din bg. *šajak*, (arom. *șăiac*).

Șáică f. Barcă, Com. C. I. — Din mbg. *šajka.*

Șáli-vali (în expresia) *Șali-vali u treatsi zuua* (împinge zilele fără să facă ceva), 901.

Șamatà f. Zgomot, gălăgie. *Ca uză șamatà* (când auzi sgomot...), 22/69. — Din tc. *šamata.*

Șámidoi num. v. *șimidoi.*

Șămíiă f. Cârpă, batistă, basma. *Neagră șămiiă*, 1/VI, cf. 2/XI. — Din bg. *šamija*, (arom. *șimie*).

Șamindoi num. v. *șimidoi.*

Șăndán m. Sfeșnic. *Un dead c'un par ăn cur* (= șăndanu), *70. — Din tc. *šandan*, (arom. *șăndane*).

Șăndžír m. v. *sindžir.*

Șăngav, -ă adj. Care tărăgănește lucrurile, care amână, care lasă un lucru de azi pe mâine, care amăgește, care râde de altul (cu acest din urmă sens, cf. p u t p i z l i v). [D e r i v a t: **șăngăvés** vb. IV. = duc cu vorba, cu promisiuni, mint. *Dosta mi șăngăviș* (spune-mi odată, destul mă purtași cu vorba), 749. — Derivat din paleosl. *šęga*, (dacor. *șagă*).

Șăngăvés vb. IV. v. *șăngav.*

Șănghíiă f. v. *zinghiiă.*

Șáo f. v. *șauă.*

Șápcă f. Șapcă. *Lasă șapca la mini și fui.* — Din bg. *šapka.*

Șăprătcă f. Năpârcă, șarpe, cf. n ă p r ǫ t c ă. *Niști fitšor... tăltšau ună șăprătcă* 1/53, cf. 2/53, etc. [Și: **șăprǫtcă** f. Com. P. M.]. — Din *șarpi* + *năprǫtcă* (*Meglenoromânii, 110*).

Șăprǫtcă f. v. *șăprătcă.*

Șápti num. Șapte. [C o m p u s: **șaptizǫts** = șaptezeci]. — Din lat. *sĕptem*, (arom. *șapte*).

Șapti-Frats N. loc. (Huma).

Șaptizǫts num. v. *șapti.*

Șarà m. Must. *Șaraua iarbi* (mustul fierbe), ALR. 1717, cf. 6127. — Din tc. *šira.*

Șáră f. } v. *șarǫs.*
Șărătúră f. }

[2]**Șărătúră** f. Coamă de munte, șiră de deal. Com. T. P. — Derivat din *șară* (lat. *sĕrra*), (arom. *șară*).

Șárcă m. Nume de câine. ALR. 6037.

Șárcă f. } v. *șarǫs.*
Șárenu }

Șărlăgán m. Uleiu s. untdelemn de susan. [Și: **șărlán** m.]. — Din bg. *šarlagan.*

Șarǫs vb. IV. Impestrițez, chindisesc. *L'a șărăști uocl'il' cutru badžă* (își dă ochii peste cap, trage a moarte), 841. [D e r i v a t e: **șarǫt** (**șărǫt**,) **-ă** adj. = pestriț. *Ună*

cătšuuă șarōtă (o căciulă brodată), 4/44. *Pul'că șarǫtă*, 609. *Di șărǫt mai șărǫt*, *71 cf. 4/85; **șarǫt** m. = nume de câine; **șarǫtă** f. = nume de oaie sau capră cu lâna amestecată alb cu negru; **șáră** s. f. (<mbg. *šara*) = brodărie. Com. G. D.; **șárcă** nume de cățea, și brodărie (cu acest înțeles din bg. *šarka*, id.); (bulgarism), **șarénu - marenu** = pestriț, bălțat, *20; **șărătúră** f. fel de brodărie. Com. T. P. — Din mbg. *šaram*, (bg. *šarja)*.

Șarǫt m. | **Șarǫt, -ă** adj. | **Șarǫtă** f. } v. *șarǫs*.

Șárpi f. Șarpe. *Un șarpi*, 1/12, *Turlì-turlì di șǫrp* (fel de fel de șerpi), 15/11 cf. 5/74, 4/78, *71. [Plur. *șǫrp*]. — Din lat. *sĕrpis, -em*, (arom. *șarpe*).

Șărvétă f. Cârpă, batistă. *Tu nu laș vrină șărvetă* (tu nu luași vreo cârpă), 4/42 cf. [Și: **șervétă, șirvétă** f.]. — Și în alb. *shërvetë*.

Șaș m. Nume de plantă. Com. I. L.

Șási num. Șase. *Șasi săptămǫń* (șease săptămâni), 9/9. [D e r i v a t e: **șáispră** și **șásprăts** num. = șaisprezece; **șaizǫts** num. = șaizeci]. — Din lat. **sĕsse* (din *sĕx*), (arom. *șase*).

Șătăiés vb. IV. (refl.) Mă plimb. *Si si șătăiască* (... să se plimbe), 4/62. *S-mi șătăies* (să mă plimb), 14/33 cf. 15/24, 8/28, 8/33, [D e r i v a t e: **șătăíri** f. = plimbare. *Tser s-mi duc la șătăirea* (vreau să mă duc la plimbare) 2/78; **șătăít, -ă** adj. = umblat, 752. C o m p u s (cu pref.): **zășătăiés** (ză + șătăies) = mă plimb, încep să mă plimb, 6/47; *să mi duc să mi zășătăies* 1/85, **dușătăies** (du + șătăie) vb. IV. = mă satur de plimbat]. — Din bg. *šetam*.

Șătăíri f. v. *șătdies*.

Șătăít, -ă adj. v. *șătaies*.

[2]**Șătăít** a. Umblătoare, closet, cf. m u ș t u r a c. ALR. 3398. *Mi duc la șătăit*, ib. — Derivat dela *șătăies*.

Șătsi adv. v. *șa*.

Șáuă f. 1. Șeauă. *Șaua la mǫnă* (manșetă) ALR. 3303. *Șaua di izmeni* (explicat prin: «locu an cari antră brăcăzamu» (locul în care intră brăcinarul), ib. 3308]. | 2[0]. P. ext. (la cal) spinare, șeaua calului. Com. C. I. [Și: **șáo** f. id.]. — Din lat. *sălla, -am*, (arom. *șao*).

Șăzút, -ă adj. v. *șǫd*.

Șcurt m. Jiletcă (la femei); la bărbați se spune džămădan. ALR. 3325. Cf. c u n d u g. — Din arom. *šcurtu*.

Șebée m. Maimuță mai mică. (Țârnareca) Com. I. T. [Și: **șibée, zibée** m.]. — Din tc. *šebek*.

Șed vb. II. v. *șǫd*.

Șei a. Lucru, obiect. *Cu la scots tsela șeiu* (dacă scoți acel obiect), 23/39. [(In Țârnareca) art. *șeilu*, 11/67]. — Din tc. *šej*.

Şénghi Pietricele de joc, arşice. Acelaş joc există şi la copiii turci din Caragiova. Com. V. J.

Şervétă f. v. *şărvetă.*

Şi conj. Şi. (Atestat pretutindeni). *Şi tată-su* 23/29 2/36. *Şi zisi* 12/35 *Şi lūpu. Ş-una ş-una dusiră lanti* [*rubi*] *şi mai buni* (şi îndată aduseră alte haine şi...). [Şi: (în Ţârnareca) **şu** conj. *Şu feata* 14/67. *Şu mă-sa.* 2/66. *Şu tsarlu* 32/65. *Şu ńearsi şu-l' spusi* (şi merse şi îi spuse)]. — Din lat. *sīc*, (arom. *şi*).

²**Şi** adv. v. *şa.*

Şibéc m. v. *şebec.*

Şichér m. Zahăr. — Din tc. *šeker.*

Şichirè adv. Pe faţă. — Din tc. *ašikjare.*

Şidžím a. v. *sidžim.*

Şiiés vb. IV. (rar, cf. c o s). Cos. *Cu cǫti pitšoari ra calu? — cu patru — şiit cu trei.* (... cusut cu trei), 23/90. [D e r i v a t e: **Şiíri** f., **şiít, -ă** adj. = cusut, **şílă** f. (bg. *šilo*) = undrea. *Şili ǫntsapă* = nu face nimic]. — Din bg. *šija.*

Şiíri f. } v. *şiies.*
Şiít, -ă adj. }

Şílă f. v. *şiies.*

Şímidoi, -dǫuă num. Amândoi, ambii. *Si şătăiră şimidoil'* (se plimbară amândoi), 15/24. *Tucu pricurară simidǫuli āpu* (începură să curgă amândouă apă), 13/56 cf. 3/18, 14/19. [Şi: **şímindoi, -dǫuă, şamidoi, -dǫuă, şamindoi, -dǫuă** num. 18/69, 20/69, 23/69]. — Din lat. **amĭndui* (pentru **ambĭduo*), (arom. *şamindoi*).

Şirbét a. Sirop. *Un flindžan cu şirbet*, 9/39. — Din tc. *šerbet.*

Şirít a. Şiret, panglică. Com. I. L. *Si tăl'ǫm frunza ca... şirit*, B. 6. — Din tc. *širit.*

Şirvétă f. v. *şărvetă.*

Şirvitác m. Basma. *L'a deadi un şirvitac plin cu şistats.* Com. T. P. — Derivat din *şărvetă.*

Şiş a. Sticlă. *Si lats apu ăn şis* (să luaţi apă în sticlă), 4/40. — Din tc. *šiše*, (arom. *şişe*).

Şíşcă adj. Gros, burduhos (mai mult ironic). Cf. š i š m a n, ALR. 2266. — Din mbg. *šiško.*

Šišman, -ă adj. Gras, burduhos. ALR. 2266. Cf. ş i ş c ă. — Din bg. *šišman.*

Şiştác m. Orice monedă veche de argint, de mărimea unei piese de cinci lei, ce purtau mai nainte la gât fetele logodite. Com. G. D. (Cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 40). — Din mbg. *šestak.*

Šištăreáti (negru) m. Cicoară, greer de toamnă. ALR. 6552.

Şíşur a. (pl.) Ţurţur de ghiaţă. Se mai spune şi g l' e t s, š i š u r d i g l' e t s. ALR. 2447, (pl. dela *şiş?*).

Şítsi adv. v. *şa.*

Şlémea (di casă) f. Creasta acoperişului. ALR. 3771. — Din bg. *šlem.*

Şliúpcă f. Coajă, scoarţă, (la viermii de mătase) gogoaşă. *Para*

tse iasi ili da vlagă la odaiă, au anmoal'ă șliupca și buba iasi mai lesnic (aburul ce iese înmoaie coaja și viermele de mătase iese mai ușor), B. 4. — Din mbg. *šlupka.*

Șoáric m. Șoarece. *Dimineasta aș flo un șoaric ăn ticfă*, cf. 7/75. — Din lat. *sōrex, -ĭcem*, (arom. *șoaric*).

Șod vb. II. Șed, locuesc, mă găsesc. *Spuni, iundi șod lomńurli?* (unde stau balaurii?) 12/34. *Șez* (șezi), 4/76 cf. 9/73. *Cum șădeau*, 3/60. *Iel șăzù la curu focului*, 16/65. [Și: (Huma) **șed** vb. II. *Șideà*, 5/74. Derivate: **șădeári** f. = ședere. *Lă 'șădearea, con șăzù tātă-su... izdiinì*, 3/79 cf. 14/16; **șăzút, -ă** adj. = șezut, așezat, stat. *Feata ra șăzūtă lăngă unā tšeșmă* (fata ședea...), 8/73. Compus (cu pref.): **zășod** (ză + șod, de pe bg. *zasědjam*) vb. II. = mă pun să șed, șed puțin. *Zășoz uneac dea s-na zălăfim* (șezi o leacă să ne mai lăfuim), 3/60 cf. 11/15, 15, 22/18, 16/19. **dușod** și **dășod** vb. II. (du + șod, de pe bg. *dosědjam*) = șed până la sfârșit; **nidușăzút, -ă** adj. = nestătut, necopt. *Uom nidușăzut* (om cu mintea necoaptă), 245]. — Din lat. *sĕdeo, -ēre*, (arom. *șed*).

Șopit a. Țeava fântânii, prin care curge apa în albie. *Deadiră di unā tšeșmă cu douā șopiti* (cu două țevi), 3/56. Nume de fântâni: *Șoputu-căprăres* (Nânta), *—di deal,— lung,— di Machĭ, —popal'ă* (Oșani).—Din paleosl. *šĭpĭt*, (arom. *șoput*).

Șpirt Alcool. Com. G. D.

Șteárniri f. v. *ștern.*

Șteárziri f. v. *șterg.*

Șteávă f. Ștevie. [Și: **știéve** *(calului)* = măcriș, ALR. 1951]. — Din bg. *števje*, (arom. *șteaye*).

Șteĭ (pl. *štefă*) f. Frunză. ALR. 962.

Ștefán m. Nume de persoană. *Ștefan... anglito șasi glătchi*, 15/94.

Șterg vb. III. Șterg. *La scupì uneac și napcum la ștearsi cu mona* (îl scuipă puțin și din nou îl șterse cu mâna). [Derivate: **șteárziri** f., **ștèrs, -ă** adj. = șters]. — Din lat. *ex-tĕrgo, -ĕre*, (arom. *aștergu*).

Ștern vb. III. Aștern. *Aș li știrnù cămeșli ăn coșu di moară* (își așternu cămășile...), 22/41. *Că-ń știrnù dușeatsă* (când mi-a așternut saltele), 8/69. | (Refl.) *Mi ștern* = mă tolănesc, mă trântesc. *Si știrnù ca 'n ugniștea tată-sui* (se tolăni), 832. [Derivate: **șteárniri** f.; **știrnuát, -ă** adj. = așternut; **știrnút** a. = așternut]. — Din lat. *astĕrno, asternĕre*, (arom. *așternu*).

Ștèrs, -ă adj. v. *șterg.*

Ștet vb. I. Aștept. *Si-ń-la stet tati* (să aștept pe tata). *Ca știtāră căsă, ca știtāră* (după ce așteptară acasă...), 12/32. *Șteată uneac* (așteaptă o leacă), 4/76. *Aș știto*, 7/38. *Să stetă*, 12/12. [Derivate: **știtári** f. = așteptare;

ştitát, -ă adj. = așteptat. Compus (cu pref.): **priştét** (pri +ștet, de pe bg. *pričakvam*) = întâmpin pe cineva, primesc pe cineva. *Si dusi cola la priștitǫ* (se duse acolo, îl întâmpină), 22/90, **pruştét** (pru + ștet) vb. I. = întâmpin, ies înainte să primesc pe cineva. *Ampirătu... işǫ să la pruşteată* (împăratul ieși să-l întâmpine), 20/94. *U̯aspitsu nu si prușteată*, 824 cf. 15/56, 4/58. — Din lat. *excepto, -are*, (arom. *așteptu*).

Ştiéve f. v. *şteavă*.

Ştípcă f. v. *ştipcu*.

Ştípcum vb. I. Pisc, ciupesc. *L'ă ştipcǫ uneac di pǫni şi si dusi* (îi pișcă puțină pâine), Com. T. P. [Derivat: **ştípcă** (bg. *štipka*) f. = un fel de cleşte de lemn. Com. T. P. — Din mbg. *štipkam*.

Ştir m. Ştir. Com. C. I. — Din bg. *štir*.

Ştíravă adj. (despre oaie) Stearpă, cf. ialovă. *Un biliuc di oi̯ štiravi* (o turmă de oi sterpe), 1/60, cf. ALR. 178. — Pentru etim. cf. dacor. ştir.

Ştíri f. v. *ştiu̯*.

Ştirnát, -ă adj. } v. *ştern*.
Ştirnút a.

Ştitári f. } v. *ştet*.
Ştitát, -ă adj.

Ştiu̯ vb. IV. Ştiu. *Nu ştiu̯*, 11/79, *Ştii la pǫini caldă* (știe numai să mănânce), 581. *Ştiiam* (știam), 16/11, *ştiià* (știa), 20/73 cf. 3/21, 10/38, 23/41, *ştiiau̯* (știau) 3/74. Şi: *ştu* vb. IV. *Nu ştu cum fęsi izmichiāru*, 13/15. [Derivate: **ştíri** (cu negativul **niştíri**) f. = ştire; **ştiút, -ă** adj. (cu negativul **niştiút**) = ştiut, învățat]. — Din lat. *scīo, -īre*, (arom. *ştiu̯*).

Ştrâb adj. Stârb, fără dinți. [**străbă** f. = oaie bătrână. Com. T. P.]. — Din bg. *štărb*.

Ştrăbă f. v. *ştrăb*.

Ştrăc m. (Liumnița) Stârc, cocostârc. [Şi: **ştroc** m.]. Com. P. M. — Din sl. *străk*.

Ştrang (pl. *-gur*) a. Ştreang (la ham), ALR. 5512. — Dacor.

Ştroc m. v. *ştrăc*.

Ştu vb. IV. v. *ştiu̯*.

Ştucnés vb. IV. Mă înfund, mă înglodesc. *Ştucnii̯ cu pitšoru ăn bracă* (Mă înfundai cu piciorul în baltă), Com. I. L. — Din mbg. *štukvam*, (aor. *štuknah*).

Ştur N. loc. (Liumnița, cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 25).

Şturéc m. Greer. [Şi: **şuştureác** m. Com. I. C.; **suştureáti** m. ALR. 251]. — Din bg. *šturec*.

Şu conj. v. *şi*.

Şúir vb. I. (Țârnareca). Fluer, cu fluerul s. cu gura, cf. sfires. *Un fitšor ăirà picurar, aş veà ună florcă şu ăş şuirà* (un băiat era păstor, își avea un fluer și își fluera), 1/66. [Derivat: **şui̯rári** f. = fluerat]. — Din lat. **siubilo, -are*, (arom. *şuir*). cf. Puşcariu, *Et. Wb.* 1674.

Şuirári f. v. *şuir*.

Șuirári f. v. *șuir.*

Șúmă f. 1°. Copăcel, copac mic, subțire, cf. a r b u r, z l ă m b i t s ă. *Iel la ligǫ calu di ună șumă* (el legă calul de un copac), 3/85. *Feata... si scunsi dupu ună șumă* 31/39. | 2°. Frunzele uscate ce cad de pe arbori. *Iundi fuzi [l'epuru]? — na, cola ăn șumă.* [D e r i v a t: **șumureáști** vb. IV. = fâșie, ALR. 963]. — Din bg. *šuma.*

Șumureáști vb. IV. v. *șumă.*

Șuputés vb. IV. Șoptesc, ALR. 2080. — Din paleosl. *šĭpŭtŭ.*

Șuștureác } m. v. *știureac.*
Șuștureáti }

Șut, -ă adj. Fără coarne, ș u t. *Runc ari uaiă cari s-nu iiă șută* (rar se găsește oaie care să nu fie șută), Com. I. L. [Și: **tšut, -ă** adj. (Substantivat) = nume de capră, oaie, țap, berbece fără coarne. D e r i v a t: **șutárcă** f. = Spic de grâu tuns sau golaș, (cf. Capidan, *Meglenoromânii,* I, 51)]. — Din bg. *šut.*

Șutárcă f. v. *șut.*

Șutnés vb. IV. Azvârl, arunc, trântesc. [Și: **tšutnés** vb. IV. *Tšutneà-la 'n drum* (aruncă-l în drum), Com. I. L. D e r i v a t e: **șutníri** *(tšutniri),* f. = asvârlire; **șutnít, -ă** *(tšutnit, -ă)* adj. = azvârlit, aruncat]. — Din mbg. *šutam,* (aor. *šutnach*).

Șutníri f. } v. *șutnes.*
Șutnít, -ă adj. }

T

Ta pron. v. *tău.*

Tă prep. v. *tri.*

Tăbătšǫs vb. IV. Tăbăcesc, ALR. 6614. [D e r i v a t: **tăbătšǫt, -ă** adj. = tăbăcit]. — Din tc. *tabbak.*

Tăbătšǫt, -ă adj. v. *tăbătšǫs.*

Tăbiét a. Nărav, obiceiu. Com. I. L. — Din tc. *tabijet.*

Táblă 1. Coș mare și în special orice sculă în formă de masă pe care se poate lucra. | 2. (La joc) Table. *Cǫn ti jots cu tabla și cu cǫrtsili ăi știută că ia taș ia baș,* Com. I. G. — Din tc. *tabla,* (arom. *tablă*).

Tabúr m. (milit.) Batalion. *Un tabur di lumi si tal'ă* (un batalion de lume o să taie), 18/2. — Din tc. *tabor,* id. (răspândit în toate limbile balcanice), (arom. *tăbure*).

Tac vb. II. Tac. *Tăts cuola că acu mi scol s-ti tăltšǫs* (taci acolo, că dacă...), 14/55 cf. 6/14. [D e r i v a t e: **tătseári** f. = tăcere; **tăcút, -ă** adj. = tăcut, liniștit. *Apa (tăcută) zăviritä ari mults mărmoruts,* se aplică la cei tăcuți și care știu multe, 347]. — Din lat. *taceo, -ēre,* (arom. *tac*).

Tăcăráș m. (Lugunța) Clopot mai mare s. mai mic care se pune la capre cf. c l o p u t. — Onomatopee.

Tăcǫm a. Pereche, rând de haine, costum. Com. I. L. — Din tc. *takym,* (arom. *tacîme*).

Tăcsés vb. IV. Promit, făgăduesc. *Al' tăcsii găl'inli... să vină să li mănāncă* (i-am promis găinile), 12/12. [D e r i v a t e: **tăcsíri** f. = promisiune; **tăcsít, -ă** adj. = promis]. — Din gr. τάζω, (aor. ἔταξα), (arom. *tăcsescu*).

Tăcsirát a. v. *ticsirat*.

Tăcsíri f. } v. *tăcses*.
Tăcsít, -ă adj. }

Tac-tuc. Sunetul ce produc loviturile unei secure, barde, etc. *Au lo băltiica, tac-tuc lă lemnu*, 21/68.

Tăcút, -ă adj. v. *tac*.

Tăgărdžíc m. Tăgârță. *Un chirchez la lọ tăgărdžicu pri gọrb* (un cerchez luă tăgârța...), 19/16. *Un tăgărdžic plin di puparnic* (= mel'u) *52. — Din tc. *tagarğyk*.

Tăiés vb. IV. (refl.) Mă pitulez, mă ascund de frică. *Tăià-ti, dosta vichi* (se zice la copii când nu se astâmpără). — Din bg. *tajă*.

Táifă f. 1. Ceată, adunare de oameni, *Chinisì mai micu frāti nainti, capidanu dupu iel și lāntă taifă dupu capidan* (porni... înainte ... și cealaltă ceată după Capidan). || 2. Membrii ce alcătuesc o familie, oamenii din casă, familie. *Pāșa cu taifa lui si pun văcār ăn un cătun* (pașa cu familia lui...), 8/15. *La 'ncalicọ taifa* (are familie grea de întreținut), 765. [Și: **taifás** a. (din gr. ταϊφᾶς) = petrecere familiară cu «taifa»].— Din tc. *taïfe*.

Taifás a. v. *taifă*.

Tăilán m. Italian. [F e m i n i n: **tăilăncă** = Italiancă, ALR. 2909]. — Din mbg. *taljanec*.

Taín a. Porțiune, mertic, întreținere pentru o zi, tain. *Ia ari tăin cati ună featā ăn zuuă* (ea are câte o fată tain pe zi), 10/73. — Din tc. *tain*, (arom. *tăime*.)

Tal' vb. I. Taiu. *Un tabur di lumi si tal'ă*, 2/18. *L'-u tăl'ară fuărtăma* (îi tăiară funia), 3/74. *Vea tăl'at* (tăiase), cf. 14/3, 9/13, 7/73, 835. *Nu-l' tal'ă (miduua) muzocu* (nu-i taie căpățâna) 394. *Al' tal'ă la mintšuń* = îi trage la minciuni, 766. [D e r i v a t e: **tăl'ári** f. = tăiere; **tăl'át,-ă** adj. = tăiat. *Tăl'ati lafur* (vorbe scurte); **tăl'ătós,-oasă** adj. = ascuțit, care taie, cu tăiș. *Si feasi un munti cu chetri tăl'ătoasi* (se făcu un munte cu pietre ascuțite); 9/64. **tăl'ătór** m. = tăișul unui cuțit, u ei secure. *Nu cu mucl'a, cu tăl'ătoru* (nu cu muchia, cu tăișul); **tăl'ătúră** f. = ascuțiș la cuțit (ALR. 3969), tăietură, orice lucru tăiat. Com. G. D. C o m p u s (cu pref.): **dutăl'** (du + tal') vb. I = isprăvesc de tăiat, taiu până la sfârșit. *Cọn să la dutal'ă* (când îl vor tăia de tot), 19/41; **dutăl'át, -ă** adj. = tăiat, isprăvit, 20/41; **răstăl'** (răz + tal') vb. I. = taiu drumul cuiva, îi ies în drum, întâmpin, Com. G. D. *La răstăl'ọ și ał' zisi* (îi ieși în drum și îi zise), 4/51; **răstăl'ári** (și mai ales) **răstăl'ătúră** f. = întâmpinare;

pritál' (p i + tal') vb. I. = taiu drumul cuiva]. — Din lat. *talio, -are*, (arom. *tal'ụ*).

Talagán a. Suman. *Mi nfaš cu talaganu* (cu sumanul), ALR. 3273.— Din alb. *talagan*, (arom. *tălăgane*).

Talambár N. loc. (Lugunța).

Tăl'ári f.
Tăl'át, -ă adj.
Tăl'ătós, -oásă v. *tal'*.
Tăl'ătór m.
Tăl'ătúră f.

Taláz m. Undă, val. ALR. 2513. — Din mbg. *talaz*, (gr.).

Tălígă f. Trăsură, teleagă. *Al' lọ ună tăligă și ạl' deadi pări și ascher* (îi luă o teleagă...), 18/38 cf. 24/38, 31/40. — Din bg. *taliga*.

Tălím a. (Turcism). Exerciții militare. Com. T. P. — Din tc. *talim*.

Tăltšătúră
Tăltšọri f. v. *tăltšọs*.

Tăltsọs vb. IV. Omor. Cf. u t s i d. *Tāti să-ń-mi tăltšască* (tata o să mă omoare), 3/I. *Tsi tăltšọș mori mila?* (ce omori, dragă?) 11/11. *Cọta și cọta ụamiń am tăltšọt* (atâția și atâția oameni am omorît), 3/57 cf. 4/76. [In Țârnareca se conjugă ca în arom. cf. 25/68, 5/69. D e r i v a t e: **tăltšọri** f. = omorîre; **tăltšọt, -ă** adj. = omorît; **tăltšătúră** f. = omor Com. G. D. C o m p u s (cu pref.): **dutăltšọs** (du + tăltšọs) vb. IV = ucid, omor peste tot, până la sfârșit. *Muraru mi dutăltši di chịutec* (morarul m'a stins în bătăi), 16/72. — Din bg. *tlăča* « pisez » « stălcesc ».

Tăltšọt, -ă adj. v. *tăltšọs*.

Tălúp m. (pl. *tălup*) Bumbac, caier de bumbac. *Tsiream si dar un-doị tălup ma lăgud no-am la tetivă* (vroiam să fac câteva caiere de bumbac...), Com. C. I. [D e r i v a t: **tăluptši** m. = bumbăcar, vânzător de bumbac, id.].

Tăluptši m. v. *tălup*.

Tam adv. v. *tamam*.

Tămăchịár adj. Zgârcit, avar. *Tsista-i mult tămăchịar* (acesta este foarte zgârcit). [D e r i v a t: **tămăchịărlọc** (tc. *tamahkjarlyk*) a.= zgârcenie, avariție. Com. G. D.].— Din tc. *tamahkjar*.

Tămăchịărlọc a. v. *tămăchịar*.

Tamám adv. Tocmai, cât, cât este de trebuință. *Tamam ạntrọ ăn pẹștiri* (cât intră în peșteră...), 3/85. *Ra tam la criel* (era zdravăn la cap), 1/6 cf. 8/3. [Și: **tam** adv. *Nu ra tam la criel* (nu era în toate mințile), 2/6 cf. 1/6]. — Din tc. *tamam*.

Tămăńă f. v. *tămọńă*.

Tambég, cuvânt neînțeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. i l i l i g a.

Tămbúră f. Tambură. *Du-o si-u bat tămbūra* (adu să cânt din tambură) 25/90 cf. 24/90, 12/66. [D e r i v a t: **tămburdžóịă** m. = tamburagiu, ALR. 4324]. – Din tc. *tanbura*, (arom. *tîmbără*).

Tămburdžói̯ă m. v. *tambură*.

Tămoáńă f. Tămâie. *Ca-l'-tsi dusi fumu di tămońă* (când i-a ajuns fumul de tămâie), cf. 770. [Și: (Huma) **tămăńă** f. *Tămăńă ań prinsiș* (tu mi-ai aprins tămâia), 12/71 cf. 9/71. Compus (cu pref.): **ạntămọń** (ạn + tămoń) vb. I. = cădesc, tămăiez, ALR. 2731. *Cọn ăi̯ lat di u̯ocl'i un fitšor, tuntsea l'ạntimọńă* (când un copil este deochiat, atunci îl tămăiază) Com. I. L. **ạntimọń** vb. I. **zăntămọń** (za + ăn + tămọń) = tămăiez, dau cu tămâie. Com. T. P.] — Din sl. *tămjan*, (arom. *θimiamă*, gr.).

Tămpănár m. v. *tọmpănă*.

Tăngós, -oasă adj. v. *tọngă*.

Tánits m. (Cupa) Horă, șir, cercul format de cei care s'au prins să joace. *Ăn cătun mult ōr veà, jucau̯ tots și sōr-sa jucà în tanits* (... și sora-sa juca în horă), 7/58. [Derivat: **tăntšárcă** f. = dansatoare cf. Lazar]. — Din bg. *tanec*.

Tantélă f. Panglică, ALR. 3277 cf. 3361. — Din mbg. *tantela*, fr.

Tăntšárcă f. v. *tanits*.

Tăntu, -ă pron. (Țărnareca) Atât, pe atât. *Șu feasi ăncă tăntu ma groasă* (și-o făcu încă pe atât mai groasă), 19/64. *Dats-l'ă lă i̯estu u̯om tănti pari căti al' deadits lă tsel mai̯ mari* (dați-i acestui om atâtea parale, câte...), 7/65. — Din lat. *tantum*.

Tapandžíi̯ă m. Toboșar. || (La armă de foc) Limbulița puștii, trăgaciu. *Mamu, no-ari... tufeats di la tāti? — ari trei̯; unu itš nu la ari locu, dou̯li sa fără tapandžii̯ă* (... două sunt fără trăgaciu), 2/54. — Din tc. *tapanği*.

Tapíi̯ă f. Act de proprietatea unui imobil. Com. G. D. — Din tc. *tapiu*, (prin bg. *tapija*).

Tăpólă f. Pleop. *Tseli dọu̯ tăpoli si fẹsiră mult mătšcati* (acei doi pleopi se făcură foarte mari), 4/29. [Și: (Țârnareca) **tupólă** f. *Să-u tăl'ăm tupola*, 19/64]. — Din bg. *topola*.

Tăpúză f. v. *mătšucă*.

Tar a. Greutatea ce o poate purta un cal s. un măgar, sarcină cât poate purta un animal, (arom. furtie). *Nou̯ ań di zọli feasi și nọu̯ tọrur di pāri căzăndisì* (... și câștigă nouă sarcini 1/91 cf. 7/91. — Din bg. *to*[*v*]*ar*, (arom. *tar*).

Tăr... tăr Strigătul turturicăi. Cf. tărtures. ALR. 5752.

Taranà f. v. *trană*.

Tarapanà f. Bani mulți, comoară, tarapana. Com. I. L. — Din tc. *tarapana* (din *darbhanè*).

Tărbușóńă f. Burtă, stomac (la animale). *Ca vinì lă tărbușońă*, 19/9. [Și: **trubușoáńă** f. 2/49]. — Din bg. *tărbuh*.

Tărcól m. Cerc, sferă, tărcol. *Deadi tărcol pri dinzur di casă*. Com. T. P. — Din bg. *trăkalo*.

Tărculés vb. IV. v. *trăcules*.

Tári adj. Foarte. Com. I. L. [D e r i v a t: **ạntărés** vb. IV. (refl.) = mă întăresc. *Tsela fitšoru si ạntărì la tsănẹri... și căzù tsela divu uom* (băiatul acela se întări ținând, ... și căzu omul acela sălbatec), 4/85. — Din lat. *talis, -e.*

[2]**Tári** (pl. *tọri*) pron. Astfel, atare, așa. *Dēdu zisi: « e, meu fitšor tari ăi »* (moșu zise: « e, așa este băiatul meu), 5/21. *Tse ti fats tari mọri luduli* (Ce te faci așa, măi prostule). *Ăn filan loc ari un tari și tari uom* (în cutare loc are un astfel de om), 11/55. *Cum ăi meu buric, tari si iịă* (așa să fie), 4/56 cf. 12/41, 18/47. *Tọri bubi* B. 12. *Nu si vind tọri crăstrăvets la noi*, 156. *Cu tọr ubivi rubi pri gnoi si șidets* (cu astfel de haine frumoase...), 19/29 cf. 6/42. [Și: **ftári** pron.: *Si fẹsi ftari grọn*, 16/5]. — Din lat. *eccum* s. *atque-talis*, (arom. *ahtare*).

Tăríști f. Turiște. *Junsi la ună tăriști*, 3/51. — Din bg. *torište*, (arom. *turiște*).

Tărl'ă f. Guler. *La zătrimurọ di tărl'ă* (l-a amenințat, l-a scuturat puțin de guler). — Din bg. *tărlo.*

Tărọs vb. IV. Pisez, ALR. 4067. *Si-ts tărọs sari 'n cap* (o să-ți pisez sare în cap), 670. *Făsoli tărọtă*, ALR. 4076, cf. 4112. [D e r i v a t: **tărọt, -ă** adj. = pisat, frecat]. — Din mbg. *trijam* « frec ».

Tărtăbíc m. Ploșniță. Com. C. I. — In bg. *tahtaba* (în mbg. *tahtabita*), (arom. *tărtăbic*).

Tărtšọs vb. IV. Mi se pare, socotesc, cred. *Noi tărtšọm că tu nă nărniș* (nouă ni se pare că tu ne dăduși de mâncare), 7/11. *Tărtšau că la iel' la zitsi* (credeau că lor le zice), 5/26 cf. 14/55, 17/72. — Din mbg. *tračim*, id.

Tărtură f. Turturea, ALR. 1036 cf. 5752. [Și: **túrtură** f.]. Com. C. I. — Din lat. **tŭrtŭra, -am*, (*tŭrtŭr, -em*), (arom. *turtură*).

Tărturés vb. IV. (despre turturică) când face tăr... tăr. ALR. 5752.

Tărzíịă f. v. *tereziịă.*

Tas a. Disc de metal de mărimea unei paftale ce se poartă de femei pe creștetul capului; azi tasul nu se mai poartă așa de mult. *Tasu si leagă cu un baiăr* (tasul se leagă cu un baier), Com. I. L. — Din tc. *tas*, (arom. *tas*).

Taș (Numai în expresia) *Ia taș, ia baș.* — Tc. *taš* « piatră ».

Tat m. v. *tată.*

Tátă m. Tată. *Ună zuuă tat-sa și maică-sa lăfeau* (într'o zi tată-său și mama-sa vorbeau), 3/64 cf. 20/9. [Și: (prescurtat) **tat** m., **táti** m. (forma cea mai obișnuită). *La tāti și la māma* 2/I cf. 10/5; **tátu** m. *Tatu drobu ș-la da di fămeal'ă* (tatăl își dă și ficatul pentru copii), 254. Plur. *tătọń: Și si bucurară mult tătọńil'* (în Țârnareca) *tățăń*, 9/64 cf. 27/41, 3/53; **tătăńeáști** adj. = părintește, ca

tată ALR. 3128. Derivat: (fără înțeles diminutiv) **tâtcu** m. (bg. **tatko**) = tată. *Iundi si treacă, tatcu si la veadă* (ori unde va trece, tata îl va vedea). — Din lat. *tata*, *-am*, (arom. *tată*).

Tătăń m. pl. } v. *tată*.
Tătăńeáști adv. }

Tătár m. Tătar. *Ca cǫn Tătaril' va putires* (parcă v'ar goni Tătarii), așa de mult vă grăbiți, 772.

Táteu }
Táti } m. v. *tată*.
Tătǫń }

Tătseári f. v. *tac*.

Tătšúni f. Tăciune. *Unu tătšuni zisi*, 14/29. *Cǫn zitsẹu̯ șa tătšunil'*, 15/29 cf. 16, 17/29. — Din lat. *tītio*, *-ōnem*, (arom. *tăčune*).

Tátu m. v. *tată*.

Tăúńi m. v. *tăuńe*.

Tăúńe m. Găvăun, gărgăun. Com. I. C. [Și: **tăúńi** m.]. — Din lat. *tabōnem (tabanus)*, (arom. *tăune*).

Tăutlíi̯ă adj. (Despre scrisoare) Recomandat. *Al' trimeș ună carti tăutlii̯ă*, Com. P. M. — Din tc. *tautly*.

Távă f. Vas de pământ în care se prepară mâncarea la cuptor, un fel de ghiveciu. Com. I. L. — Din tc. *tava*, (arom. *tavă*).

Tăvălés vb. IV. Murdăresc, fac murdar. *Al' si tăvălì* (i se murdărì), 5/XIV. *La scoasi cu fatsa tăvălită* (îl făcu de râs, îl făcu de trei parale), 257. [Și: **a̯ntăvălés** vb. IV. Derivate: **tăvălíri** f. = murdărire; **tăvălít, -ă** adj. = murdar. Com. I. L.]. — Probabil din paleosl. *valiti* cu *tă* inițial neexplicat.

Tăvălíri f. } v. *tăvăles*.
Tăvălít, -ă adj. }

Tăvălúc m. Tăvălug de treierat. Se numește și tšarc (cu limb, cari bati vrau), ALR. 5300.

Tăván m. Tavan. Derivat: **tăvăndisés** vb. IV. = fac tavan la o cameră. *Șăzură ăn ună udai̯ă tăvăndisită* (șezură într'o odaie cu tavan), 23/93. — Din tc. *tavan*, (arom. *tăvane*).

Tavandisés vb. IV. v. *tavan*.

Teácă f. Teacă. *Puni-ń călǫtšca ăn tẹcă* (pune paloșul în teacă), 18/28. — Din lat. *thēca*, *-am*, (arom. *teacă*).

Teátă f. v. *tetă*.

Tec Număr fără soț, ALR. 2363. Cf. liu̯, tšift. — Din tc. *tek*.

Tégh̦i̯u. Nume de persoană. *Cafcu tšou̯li tser tu, Teghi̯u*, 1/XI).

Tel' a. Fir (de argint s. de aur), fir de orice metal, sârmă. Com. G. D. *Si dărǫm leasi di tel' știrnuti cu carti* (să facem lease de sârma așternute cu hârtie), B. 3. [Și: **tei̯** a. ALR. 1924, 1674). — Din tc. *tel*, (arom. *tele*).

Temenúșcă f. Nume de floare. Com. C. I. — Din bg. *temenuška*.

Terezíi̯ă f. Balanță, cântar. *Mǫna nu-i tărzii̯ă* (mâna nu-i cântar), 434. [Și: **tărzíi̯ă** f. ib.].—Din tc. *terezi*.

Terzíịă f. Croitor. ALR. 5764. Cf. n i n e l. [F e m i n i n: **terzíịcă** = croitoreasă ib.]. — Din tc. *terzi*.

Terzíịcă f. v. *terziịă*.

Téslă f. Teslă, ciocan. [Și: (Liumnița) **tịăslă** f. *Dats-ńi ună tịăslă cu coti-va cărfiị* (dați-mi o teslă cu câteva cuie), 10/77. — Din bg. *tesla*.

Teslím adv. (Turcism) Predat, gata. *La feasiră teslim* (îl dădură gata.) — Din tc. *teslim*.

Tétă f. Mătușă. *Mea tetă ra mult bună* (mătușa mea era foarte bună) *teta-toda* m. = grangure, s t r i c ă - p e ị a. [Și: **teátă, téte** f. ALR. 473; **tétine** f. = mătușă din partea mamei, ib. 472]. — Din bg. *teta* (și *tetka*), (arom. *tetă*).

Téte } f. v. *tetă*.
Tétină }

Tetívă f. Mațul s. sfoara legată de cele două extremități ale arcului, numit « lăgud », cu care se bate bumbacul, c o a r d ă. *Di doụli ports lu arcu ăị ligată tetiva*. Com. I. L. [D e r i v a t e: **titzári, tintinizári** f. = scărmânarea bumbacului cu tetiva]. — Din bg. *tetiva*.

Tézghiri f. (La zidărie) Targă. Com. C. I. — Din tc. *tezghere*.

Tịăslă f. v. *teslă*.

Tíca N. loc. (Huma).

Tică... tică se strigă găinilor. ALR. 5698.

Tícfă f. Dovleac. *Flaị ună ticfă*, 10/5. *Ăn ună ticvă bes* (sunt prieteni buni), 777. (Contrariul). *Aụ cripară* s. *aụ fronsiră ticfa* (s'au certat, nu mai stau bine), ib. cf. 776, *ticfa lupuluị* plantă cu fructe lunguețe amare. || Fig. Căpățână, cap. *Al' antro ăn ticvă* (îi intră în cap, pricepu), 778. [D e r i v a t: **ticfíncă** f. cf. p l ă t s i n t ă]. — Din bg. *ticva*.

Ticfíncă f. v. *plătsintă*.

Ticnés vb. Imi vine în gând, îmi trece prin minte. *La ticnì si cumpără un birbeatsi si mănancă* (le veni în gând să cumpere un berbece...). — Din bg. *tekna* (pers. 3 dela *teknuva mi*).

Ticsirát a. Nenorocire. *Tsista ticsirat vinì apansoz* (această nenorocire veni pe neașteptate), Com. I. L. [Și: **tăcsirát** a.]. — Din tc. *taksirat*, (arom. *tăcsirate*).

Ticúș m. v. *plătsintă*.

Tifiríchi N. loc. (Cupa).

Tiftér a. Registru, tefter. *Nu-ń contă n tifter* = nu mă privește, nu-mi pasă. *Li turiră tiftearăli (pristi cătun)* = au pus registrele pe cătun, adică au început să repartizeze dările la stat pe la locuitori, 780.—Din tc. *tefter*, (arom. *tiftere*).

Tigańă f. Tigaie. *Ună călugăritsă cu ună cusitsă* (= tigańa), *84. *Tigańă u feasiră* (au prădat tot, au jefuit tot), 782. — Din gr. τηγάνι, (arom. *tiγane*).

Til'ál m. Telal, strigător de pe stradă care aduce la cunoștința publică ordinele din partea auto-

rităților locale. *Și [ampiratu] bătù til'al pri urdină* (și împăratul puse telal să anunțe), 4/86. — Din tc. *tellal*, (arom. *tileal*).

Tiligráf a. Telegramă. ALR. 2590, (arom. *telegraf*).

Tilínă f. în: *Iarbă di tilină* (numele unei flori prielnice pentru albine), ALR. 5477.

Tímbă f. Tâmplă, osul dintre ochiu și ureche. Cf. u o c l'u - u o r b. *Ăi gros ăn timbă* (are cap gros, este prost, nu pricepe ușor). Com. G. D. — Din **timplă* (<tĕmpla, -am)?

Timbél adj. Tembel. Com. G. D. — Din tc. *tembel.*

Timel'ă a. pl. Temelie. Com. T. P.—Din gr. θεμέλιον, (arom. *θimel'*).

Timină (pl. *-nour*) a. Temenea *Di timinourli tse li fătseà al' si lipì la buric* (pentru temenelele ce-i facea...), 8/46. *Teasi timină*, 20/94. — Din tc. *temenna.*

Timinúșcă f. Floare de câmp ce crește prin fânețe și are miros de tămâie. Com. G. D. — Din bg. *temjanuška.*

Timnícvu, -ă adj. Intunecos. *Casă timnicvă* (casă mică în care nu se vede). ALR. 3818.—Din bg. *temna.*

Tímnitsă f. Temniță, întunerec. *Timnitsă-ń-u antru uocl'i* (întuneric îmi este dinaintea ochilor), 784. — Din bg. *temnica.*

Timp a. (în unele expresii) Timp, vreme. *Ăn timp* s. *din timp* (la anul). *Ăn timp ăn zuuă di astăz si vin si-ts la leai fitšoru* (la anul ca astăzi să vii să-ți iai băiatul), 7/79. *Din timp ăn tsista văcot să vin să tsi li dau pārili* (la anul pe vremea aceasta să vii...), 2/6. [D e r i v a t e: **timpuríu, -ă** adj. = timpuriu. *Dubim cujurets timpurii și l'a putem vindiri mai scomp*, B. 3. **timpuríuă** f. = oaie care fată de vreme; **timpuríu** adv. = de timpuriu, de vreme, ALR. 319]. — Din lat. *tĕmporīvus, -a, -um*, (arom. *timpuriu*).

Timpuríu, -ă } v. *timp.*
Timpuríuă f. }

Tínă f. Pișălău la vitele cornute, ALR. 1087.

²**Tínă** f. v. *mărtină.*

Tind vb. III. Intind. *Tindi funia, dună gl'em* (întinde funia, adună ghem (= lăstina cu ticfa), *48. *Tinsi urecl'i* (întinse urechile, a flămânzit toată ziua), 870 cf. 867. [Și: **antínd** vb. III. D e r i v a t e: **tíndiri** f. = tindere; **tins, -ă** adj. = întins; **ntind** vb. III. = întind. *La-ntinsi cărligu și șārpili iso.* 1176]. — Din lat. *tĕndo, -ĕre*, (arom. *ntindu*).

Tindécl'ă f. (La războiu) Tindeche, ALR. 5932, cf. și Capidan, *Meglenoromânii*, I, 53. — Din lat. *tendĭc[u]la, -am.*

Tíndiri f. v. *tind.*

Tinichíiă f. Tenechea. — Din tc. *teneke*, arom. *tinikee*).

Tińíiă f. Preț. *Nu l'-ai tińiia la pără* (nu știi să prețuiești banii), 788. — Din gr. τιμή, (arom. *tińie*).

Tínir, -ă adj. Tânăr. *Io știu di cǫn ram tiniră*, 5/14. *Rau tinir* (arau tineri), 17/15. [Derivat: **tinireátsă** f. = tinerețe. *Cǫn... ver si traz mǫncă ăn tinirętsă ili ăn bătărnętsă?* (când vrei să suferi, în tinerețe...), 2/15 cf. 39]. — Din lat. *tĕnĕrus, -a, -um*, (arom. *tinir*).

Tinireátsă f. v. *tinir*.

Tintinizári f. v. *tetivă*.

Tins, -ă adj. v. *tind*.

Tipilǫc n. Acoperemânt brodat ce poartă femeile pe cap când se îmbracă în haine de sărbătoare. Com. T. P. — Din tc. *tepelyk*.

Tipsíiă f. (Țârnareca). Tepsie.— Din tc. *tepsi*, (arom. *tïpsie*).

Tiptíl' adv. Travestit, deghizat. *Birberu vinì tiptil' și feata nu la cunuscù* (bărbierul veni travestit...). — Din tc. *teptil*.

Tirtíp a. Plan, ordine. *Uom cu tirtip* (om cu ordine, care lucrează după un plan), 789. — Din tc. *tertip*, (arom. *tertipe*).

Tísă f. Brad, ALR. 1950, cf. 1923. — Din bg. *tis*.

Tisnés vb. IV. Strâng, apăs, Com. V. T. [Și: **prătisnés, părtisnés** (bg. *pritiskam*). vb. IV. = apăs tare, strâng apăsând tare]. — Din bg. *tiskam*, (aor. *tisnah*).

Titizári f. v. *tetivă*.

Tivichél adj. Om neserios, lipsit de seriozitate, ușurel. Com. D. G. — Din bg. *tevekel*, tc.

Tivitúră f. Tivitură, ALR. 5771.

Tlácă f. Infățișare, fire. *Tari nă-i tlaca la noi Vlașil'* (așa ni-i firea nouă Românilor), 774. — Din bg. *tlaka*.

Toámnă f. Toamnă. [Derivate: **tumnáticä** f. = frunza care se face toamna. Com. G. D.; **tumnărés, -ească** adj. = orice lucru care se face toamna, în special puii de găină ieșiți spre toamnă, id.]. — Din lat. **a[u]tŭmnium*, (arom. *toamnă*).

Toártsiri f. v. *torc*.

Tócă f. (în expresia) *fatsim tocă* (ciocnim paharele), ALR. 4306.

Tócmă f. Logodnă. — Din mbg. *tokma*, id.

Toiag v. *tuiagă*.

Tolúmbă f. Pompă de incendiu, ALR. 2612. — Din bg. *tulumba*, tc.

Tomarítsa N. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Tǫmpănă f. 1. Tobă. *Coaja că au fost mult bună di tǫmpănă* (pielea a fost foarte bună pentru tobă), 9/35 cf. 790, cf. 791. | 2. (La moară) Obiezile sau colacii. Com. C. I. [Derivat: **tămpănár** m. = toboșar]. — Din paleosl. *tǫpanu*, (arom. *tîmpănă*).

Tǫngă f. Dor, jale mare. *Că-ñ-tsi fęsi tǫngă* (că mi s'a făcut dor...), 19/94. [Derivat: **tăngós, -oasă** adj. = jalnic, dureros, (la mâncare) greu (din cauza prea multei grăsimi), « Mâncarea se zice blănavă sau tăngoasă când are multă grăsime »]. Com. I. G. — Din paleosl. *tǫga*.

Top a. Tun. *Cǫn zăcătsară si runcă cu topurli* (când începură să tragă cu tunurile). [D e r i v a t: **tópcă** f. (bg. *topka*) = minge. *Ca vrină topcă-i* (este ca o minge, se zice pentru o fată grăsulie), 795. *Topcă sa*, sunt îndopați ca o minge, au de toate, sunt cu stare, 794 cf. 793]. — Din tc. *top*.

Tópcă f. v. *top*.

Tórbă f. Torbă, traistă. *Tăl'ă leamni șu umpl'ă ună torbă* (taie lemne și umplu o traistă), 15/65. *Burets ăn torbă* (n'are nimic) 798, cf. 797. — Din bg. *torba*.

Torc vb. III. Torc. *Feata cătsǫ si toarcă lǫna* (fata începu să toarcă lâna), Com. G. D. ([D e r i v a t e: **toártsiri** f. = toarcere; **tors, -ă** adj. = tors; **tort** a. = tort, cf. c h i̯ a d i n; **turcătoárcă** f. = femee care toarce, ALR. 5857. — Din lat. *tŏrqueo, -*ēre*, (pentru *-ĕre*), (arom. *torcu*).

Tǫrlă f. Târlă. *Mai̯ mārili li dutsę cāsă, ară mai̯ mīcu li zătsę la tǫrlă*, 2/3. — Din mbg. *tărlo*, id.

Tǫrlişti N. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Torn vb. I. Intorc, înapoiez, (refl.) mă întorc. *Tsel'a li turnară vitili și li discărcară* (aceia le întoarseră vitele), 6/24. *Si-ts ti torń* (să te întorci), 14/34. *Turnatsi-li* (întoarceți-le), 6/24 cf. 2/11, 11/34. || Refuz, fac să se întoarcă, să plece. *Cari u̯om să tręcă să-ts tsęră, să nu la torńi* (oricare om va trece și-ți va cere, tu să nu-l refuzi), 8/25. [D e r i v a t e: **turnári** f. = întoarcere, înapoiere, **turnát, -ă** adj. = întors, înapoiat, **turnătúră** f. = îndoitură, adaos, Com. T. P. C o m p u s e: (cu pref.) **pritórn** (pri + torn, cf. mbg. *prĕvratam*) refl. vb. I. = mă întorc, mă înapoiez, vin înapoi. *Cătsǫ... să la jălęscă cmo fitšoru nu si priturnǫ* (... băiatul nu se mai întoarse), 6/94. *Ăn Lundziń nu mi pritorn* (în Lugunța nu mă mai întorc), 2/II, cf. 21/41. *Usnă priturnată* (buză răsfrântă), ALR. 2062, **printórn** (pri + ąntorn, de pe bg. *prĕvratam*, mbg. *prevărtam*) = ąntorn. *A̧u̯ printurnă ăncoà ąu̯ printurnă ănclò* (o întoarse dintr'o parte, o întoarse dintr'altă parte...), 2/72 cf. 641, **ąntórn** (ąn + torn), vb. I. = întorc, ALR. 5097. *Cǫn si ąnturnǫ picurāru* (când se întoarse păstorul), 2/75 cf. 554, cf. 17/85, 269, 10/15; (în Liumnița) **ąntu̯ărn** vb. I. *Cǫn s-mi ąntu̯ărn* (când mă voi întoarce), 1/75, (și: **ntorn** vb. I); **distorn** (dis + torn) vb. I. = răstorn. *Pimintu s-la distorń și no-ari faidà* (să răstorni pământul și tot n'are nici un folos), 555 cf. 532; **putórn** (pu + torn) vb. I. = răstorn, răspund; mi-e greață. *Ąń tsi putoarnă* (mi-e greață) ALR. 2304. **puturnári** f. = răsturnare, răspundere; **puturnătúră** f. = răspuns obraznic, nesupunere, lipsă de bunăcuviință, respect. *Cǫt gadu*

în uocl'u li poati trăì muma puturnăturili di la fămeal'ă (mama nu poate suferi nesupunerea copiilor); 621, **răstórn** (răs + torn) vb. I. = răstorn, întorc din nou, Com. V. T. — Din lat. *tōrno, are,* (arom. *tornu*).

Tors, -ă adj. } v. *torc.*
Tort a. }

Tóşu Nume de persoană, cf. 1/VI.

Tot, -ă pron. Tot. *La tsę căsă rau fronti toti lucriri,* 1/20. *Toati casili lui sa,* 112 cf. 7/16. [Și: (Liumnița) **tuăt, -ă** pron. *Tuăt compu si veà 'mpl'at di apu* (tot câmpul se umpluse...), 16/73 cf. 16/77. In Țârnareca și (neaccentuat) chiar aiurea: **tut, -ă** pron. *Tot cunăcu arsi cu tut pari cu tut tot,* 5/15. C o m p u s: (cu pref.) **dutót, -ă** (du + tot), pron. tot, complet, în întregime (mai ales în expresia). *Nu-i dutot* (nu este sănătos la minte, nu-i zdravăn), 666. (Negativ) **nidutót** s. m. = netot. *Zădineà un nidutot şi cată-ts săir*]. — Din lat. *totus, -a, -um,* (arom. *tot*).

Tǫu pron. Tău. *Sirbim la tǫu āgru* (muncim aici la ogorul tău), 4/55. [Pl. *tǫi* și (foarte des) *tol' : Doil' tǫl' il' sa loş* (amândoi fiii tăi sunt bolnavi), 13/8. *Dǫ-ń-l'a tǫl' cǫń* (dă-mi-i câinii tăi), 14/33 cf. m e l' (dela m e u). Și: (prescurtat) **tu** pron. = tău. *Tatu* (tatăl tău), 20/9. F e m i n i n: **ta** pron. = ta. *Picat tse suptiş laptili mumă-tai,* 537 (plur. *tali*). *Căzui ăn tali mǫń*]. — Din lat. **tous, t[u]a* (pentru *tuus, -a*), (arom. *tău*).

Tr... tr... tr Strigătul cu care se cheamă caii, ALR. 5482.

Tră prep. v. *tri.*

Trăcătés vb. IV. Clănțănesc. *Ań trăcătes dintsiĭ,* ALR. 2119.

Trăculáș m. v. *trucalaș.*

Trăculát, -ă adj. v. *trăcules.*

Trăculés vb. IV. Intorc, rostogolesc, svârcolesc. *Cari știĭă pri iundi lă-tsi trăculeaști ticfa* (cine știe pe unde i se rostogolește căpățâna), 801 cf. 800, 637. [Și: **tărculés** vb. IV. *Si culcǫ să si tărculească ăn pra* (... să se rostogolească), 7/41, **triculés** vb. IV. *Vizù un șărpi iundi si triculeà sub ună ropă,* 1/76. C o m p u s (cu pref.): **răstruculés** (mbg. *rastărkalam*) vb. IV. = rostogolesc (refl.) *Ca si răstruculì, pănă 'n vali si flă* 23/72; **pristucurés** (pris + tucures pentru trucules) vb. IV = rostogolesc. Com. H. I. D e r i v a t: **trăculát, -ă** adj. = rotund. *Mer trăculat* = măr rotund cf. m e r. **Trăculátă** = nume loc. (Lugunța); **Truculáta** = n. loc. (Nânta)]. — Din bg. *trăkaljam.*

Trag vb. III. 1. Trag, cf. t r ă g ă i e s, t r ă g n e s. *Lupu... cătsǫ si tragă... lisitsa prutsăpǫ : « di cǫrni traz »* (lupul începu să tragă, vulpea începu să țipe: « tragi de coarne »), 8/30. *Trag mǫncă* (sufer). *Cǫn ver*

si traz monçă (când vrei să suferi), 2/15 (dela această expresie apoi și absolut). *Tse trazi, di capu lui li trazi* (tot ce suferă, suferă din prostia lui), 803, cf. 804. *Trag frică* (mă speriu). *Di frică tsi-u trasi si anlușo* (de frică, se îmbolnăvi), 27/41. *Trag mona* (mă las de ceva), cf. 802. *Trag un son* (Trag un somn), cf. 8/69. | 2. Trag cu pușca, împușc. *Feasi si tragă... nu putù si tragă* (dădu să tragă cu pușca...), 14/78. | 3. Pornesc pe drum, pornesc, merg, (cf. bg. *trăgvam* cu același înțeles). *Ancărcără vitili și trasiră* (încărcară vitele și porniră), 5/24 cf. 8/11, cf. 24/4, 11/19. *Trag drumu*, (cf. bg. *trăgvam păt*) = pornesc pe drum, cf. 4/17, 5/34. | 4. Cântăresc (cf. mbg. *tărgam*, cu același înțeles). *La trasiră cu căntaru* (îl cântăriră cu cântarul), Com. I. L. — Din lat. **trago*, -**gĕre*, (arom. *trag*).

Trăgăiés vb. IV. Trag. *Trăgăià, trăgăià, nu putù [s-la scoată]* (trage trage, nu putu să-i scoată). [Și: **trăgnés** vb. IV. (dela aor. *trăgnah*, de aceea întrebuințat mai mult la trecut). *Con trăgnì călotšca* (când trase iataganul), 12/24. *Trăgnì* (trase), 9/13, 8/30. *Să... trăgnes* (să trag), 15/16]. — Din bg. *trăgam*, id.

Trăgnés vb. IV. v. *trăgăies*.

Trăiés vb. IV. 1⁰. Rabd, sufer. *Nu pot si trăies... trăià frati, trăià, noi trăit-am mult, angă unec si trăim* (nu pot să rabd, rabdă, rabdă, noi am răbdat mult, o să mai răbdăm puțin), 14/29 cf. 6, 7/29. *Cum si trăies* (cum să rabd), 14/42. *Lupu nu putù trăiri* (lupul nu putu răbda), 6/72. | 2⁰. Țin, duc, durez. *Si trăiască trei ań* (să țină trei ani), 6/62. | 3⁰. Trăiesc. *Fitšoru trăiaști cu niveasta lu ampirātu* (băiatul trăiește cu nevasta împăratului), 48/40. — Din bg. *traja*,

Trăír vb. I. Treier, ALR. 5292. [Se conjugă: ind. prez.: *trăir, trăir, trăiră, trăirom*. Aor. *trăi ai*]. — Din lat. *trĭbŭlo, -are*, (arom. *triyir*).

Trăjés vb. IV. Cer, cerșesc. *Tsela lāntu tucu sirbeà și fitšoril'i al' trăjeau* (celălalt numai muncia și copiii îi cerșeau). Com. H. I. — Din bg. *traža*.

Trámă f. Bătătura pânzei, tramă. Com. G. D. — Din lat. *trama, -am*, (arom. *tramă*).

Trámpă f. Trampă, Com. P. M. — Din tc. *trampa*.

Tránă f. Trahana. *Curà gron di trană*, 12/58. [Și: **taranà** f., (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 44). Derivat: **trănáreă** f. = femeea care prepară trană (la nuntă), femeea care începe să cânte joi, înainte de nuntă. Com. GH. T.]. — Din tc. *trahana*, (arom. *tărhănă*).

[2]**Tránă** f. Grapă (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51).

Trănărcă f. v. *trană.*

Trănc adj. *prun trănc*, cf. p r u n. —Din bg. *trănka* (prunus spinosa).

Trăndăfílcă adj. De coloare roză, ALR. 3403. — Din *trindafil.*

Trăóń m. Ferestrău de mână. Com. T. P. — Din bg. *trion*, id.

Trap a. Râu, părâu. Nume de loc. în Cupa: *Trapu-zlămboc* (râul adânc), Com. N. P. [D i m i n u t i v: **trăptšóc** m. ALR. 2496]. — Din bg. *trap.*

Trăpés vb. IV. Rabd, îndur. *Mo io trăpes, suflitu s-mi iasă* (acum eu rabd, sufletul o să-mi iasă), 7/36. — Din bg. *tărpja.*

Trapnă f. Perucă la femei ce se poartă peste « chiluvet » (auzit numai în zicătoarea). *Cari poartă trapnà lă mul'ari, curǫn si 'mpartă di frats* (cine ascultă prea mult de muiere...). Com. T. P.

Trapéznic m. Masă mai mare de lemn; față de masă. Com. T. P. — Din bg. *trapeznik.*

Trăscă f. Trestie. *Călǫmli si dară di trăscă.* Com. I. L. — Din bg. *trăska.*

Trástu a. (aromânism numai în Țârnareca; încolo « torbă ») Traistă. Com. V. J.

Trăptšóc m. v. *trap.*

Treám m. Tinda casei. *Au flǫ mumă-sa ăn tream*, 8/91, 15/56. [Și: **trem** m. *Au flară tsę nibunil'ă ca durmę ăn trę̨m*, 10/10.] — Din bg. *trěm.*

Treámur vb. I. Tremur, cutremur. *Fitšoru cătsǫ si triamură di frică*, 9/77. [Și: (Liumnița) **triămur** vb. I. D e r i v a t: **trimurári** f. = tremurare, tremuriș. C o m p u s (cu pref.): **zătreámur,** (Liumnița) **zătriămur** 3/73, (ză + treamur, de pe bg. *zatresvam*) vb. I. = tremur, mă înfiorez, mă îngrozesc. *Zăstătù unęc tsela chirchezu, si zătrimurǫ* (se opri puțin cerchezul, se îngrozi), 21/16 cf. 9/52, 3/74. *Făr l'ia ń-u zătrimurai di el* (m'am îngrozit de el), 979 cf. 557; (Huma) **zătrêmur** vb. I. *Cǫn si zăsfirească, locu să si zătremură* (când va începe să fluere, pământul se va cutremura). — Din lat. *trĕmŭlo, -are*, (arom. *treambur*).

Treáscut a. (Țârnareca) Fulger. *Căn trizneà domnul, treascutlu tru măń au cătsà* (când trăznea D-zeu, prindea trăznetul în mâni), 11/67. [D e r i v a t: **triscuteáști** (în Țârnareca t r ă z n e a ș t i) vb. IV. = trăznește, Com. V. J.]. — Derivat din bg. *trěsk.*

Treátsiri f. v. *trec.*

Trec vb. III. 1. Trec. *La cari tritseà... la tots dădeà* (la care trecea pe acolo...), 5/57. *Si treacă*, 2/36, *ari tricută*, 8/65. *Trec rońli* (se vindecă rănile), 16/56. | 2. Petrec, aduc. *Bun nă tritseam* (bine petreceam, o duceam), 8/VI, cf. 19/7, 15/24. || Trăiesc, duc vieața. *Treatsi ampirăteaști* (trăiește împărătește), 9 cf. 10/67. (Cupa, cu infinitiv. l scurt). *Iundi si poati treatsi*

tsească āpu (unde se poate trece), 12/61. [D e r i v a t e: **treátziri** f. = trecere, **tricút, -a** adj. = trecut. C o m p u s e (cu pref.): **dutréc** (du + trec), vb. III. = isprăvesc de trecut; **năstréc** (nă + astrec, cf. arom. *astrec*) vb. III. = întrec, Com. T. P.; **putréc** (pu + trec) vb. III. = trec puțin. *Di ca pitricù piștaru, ia cătsădi și-l' dună* (după ce trecu puțin vânzătorul de pești...) 4/72; **priputréc** (pri + pu + trec) vb. III. = trec peste (măsură). *Au priputricuș, au scuseș din vreari* (ai făcut-o de oaie), 618; **pruputréc** (pru + pu + trec) vb. III. *Tseastă uară u pruputricuș* (de astă dată o făcuși de oaie), Com. I. L.]. — Din lat. *traicio, -ĕre*, (arom. *trec*).

Tréi num. Trei. *Tots treil' mă-gar* (toți trei măgarii), 20/41. *La treili uară* (a treia oară), 22/40. *Lă treili ser* (a treia seară), 3/23 cf. 4, 5/9. (Țârnareca) *la treia dichică* (la al treilea minut), 19/65. [Și: (Liumnița) **triăi** num. 1/74. C o m p u s e: **tréisprăts** = trei-spre-zece; **treizọts** = treizeci, 3/17]. — Din lat. *trēs*, (arom. *trei*).

Treileáuă (pl. *-leĭ*) f. Guler la cămașă, ALR. 3292.

Tréisprăts num. } v. *trei*.
Treizọts num. }

Trépl'u m. v. *tripnes*.

Tri prep. Pentru (Țârnareca și Huma), *Cum și tră tsi l-ăi cavga?* (cum și pentru ce le este cearta?). || De. *Tsare, voi s-ti 'ntreb tri un lucru* (țare, vreau să te întreb de un lucru), 8/65. *Lucri buni tri măncari* (... bune de mâncat), 4/64. *Băgă mirac tri cal* (i se făcu dor de un *cal*), 21/65. [Și: (Țârnareca) **tă, tru** prep. 23/65]. — Din lat. *trans*. (arom. *tră*).

Triăi num. v. *trei*.

Triămur vb. I. v. *treamur*.

Tribuiés vb. IV. Trebuesc. *Tsea-sti lucri... ș-la mini ań tribues* (aceste lucruri... îmi trebuesc și mie), 6/78 cf. 8/25, 39/40, 2/46, 1/77. [Și: **trubuiés** vb. IV. *Nu trubuiaști cl'iń*, 135]. — Din bg. *trĕbovati*.

Triculés vb. IV. v. *trăcules*.

Tricút, -ă adj. v. *trec*.

Trimét vb. III. Trimet. *Li tri-mes-au la spilarea la văli* (le-a tri-mes să spele la râu), 1/59. *Daima au trimitę* (mereu o trimetea...), 2/11. — Din lat. *tramitto, -ĕre*.

Trimijos vb. IV. Clipocesc, cu-căiu, ALR. 2309.—Din bg. *drĕmam*.

Trimurári f. v. *tremur*.

Trindáfil m. Trandafir. *Un trin-dafil ăn mejlucu di mari* (= căn-dil'u), *13. — Din gr. τϱαντάφυλλο (arom. *trandafil*).

Trión m. Cuțit de tăiat cior-chine. [D e r i v a t: **triontšác** m. dimin.]. ALR. 6124. Din bg. *trion*.

Tripnés vb. IV. Clipesc. *Pănă si tripneș* (până să clipești din ochi, imediat, la moment), 808. [D e-r i v a t: **trépl'u** m. = cel care mereu clipește din ochi. Com. I. L.

C o m p u s (cu pref.): **zătripnés** (ză + tripnes) = închid ochii o clipă, adorm, dorm puțin. *Feata zătripnì unęc* (fata dormi, ațipi puțin), Com. T. P.]. — Din bg. *trepja*, (aor. *trepnah*).

Triscuteáști vb. IV. v. *treascut*.

Trisupáşcă f. Păsăre cu coada lungă cu care bate pământul, c o d o b a t u r ă. In Liumnița se mai numește și: **coadărăbádără** f. Com. P. M. *Tricù pri cola trisupaşca și la zisi* (trecu pe acolo codobatura), 18/33. [Și: **stricupáşcă** f.]. — Din bg. *tresiopaškă* « tremură coada », (arom. *cutrubată*, alb. *bishkë-tundës*).

Triúșă f. Partea curții care se găsește dinaintea casei. *Ca si pucătǫ ăn... triușă* (când se uită în curte), 22/90 cf. *42, cf. 13/3, 17/7, 800. — Derivat din *ușă*.

Trivés vb. IV. Bălbăiesc, gângăvesc. *Tsela triveaști*, ALR. 2082. [D e r i v a t: **trivlív, -ă** adj. = gângav, bălbăit, ALR. 2083].

Trivlíf, -vă adj. v. *trives*.

Triznés vb. IV. (în Țârnareca, Liumnița) Trăznesc. *Căn trizneà domnul, treascutlu tru măń ąu cătsà șu tsivà nu-l' fătseà* (când trăznea D-zeu, trăznetul în mâini îl apuca...), 11/67. [D e r i v a t e: **trizníri** f. = trăznire; **triznít, -ă** adj. = trăznit, Com. V. J.]. — Din bg. *trěsna*.

Trizníri f. } v. *triznes*.
Triznít, -ă adj. }

Trǫntă adj. Leneșă, Com. V. J.

Tróşcă f. Stuf. *Cupirimint di troșcă* (acoperiș de stuf), ALR. 3773. — Din mbg. *troška*.

Tróscăt m. Măzăriche, cf. m ă z ă r i c l' ă, ALR. 5257. [Și: **tróscut** m.]. — Din bg. *troskot*.

Tróscut a. v. *troscăt*.

Trt, trt strigătul cu care se alungă oile, ALR. 5327. Cf. p r, p r, p r; t s i c š, t s i c š.

Trtes vb. IV. Fac tot. [Și: **tărtés** vb. IV. = cac, (perf. s. *tărtnii̯*). *Măgāru tărtnì ună liră*, 7/24. — Din bg. *tărtam* (aor. *tărtnah*).

Tru prep. (Țârnareca). In. *Si ąngrupă tru cuprǫi̯ă* (se îngropă în gunoi), 16/68. *Tru ąu̯ tsarlui̯ casă* (în casa țarului), 10/66 cf. 26/65. [Și: **tu** prep. Com. V. J. C o m p u s e: **dítru** prep. = din. *Tots u̯aminil' ditru tsărușt imea* (toți oamenii din împărăția); **pítru** prep. = pe, prin. *Pitru căl'ur* (pe drumuri), 10/65. — Din lat. *intrō*, (arom. *tru*).

Trubușóńă f. v. *tărbușońă*.

Truculáș m. Roată, ALR. 5606. *Trăculașă di plug* (roțile de plug). ib. 893. *Capu di truculaș* (butucul roții), ib. 5608. *Părmac di truculaș* (verigele de pe butuc), ib. 5609. | Rotița găurită a bătătorului. [Și: **trăculáș** m.]. — Din bg. *trăkalo*.

Truculátă N. loc. (Nânta), cf. t r ă c u l e s.

[2]**Truculátă** f. v. *trăcules*.

Trudés vb. IV. Imprăștiu. *Si nu si trudească bumbacu*, Com. T. P. (Refl.) Mă trudesc, mă muncesc, Com. V. J. — Din bg. *trudă se*.

Trúp a. 1°. Trup. *Trupurli li tureà ăn izbă* (trupurile le aruncă în pivniță), 14/77. | 2°. Trunchiu, buștean. *Trup si feasi* (s'a făcut buștean, s'a îmbătat rău), 998. — Din bg. *trup*.

Trupés vb. IV. 1°. (Liumnița) Taiu un lemn mare spre a face o grindă, Com. P. M. || Taiu, îmbucătățesc. | 2°. Scarmăn lână cu pieptenii. *Butšămu ari doi chiaptiñ cu cari si trupeaști lǫna* (...are doi pieptenì cu care se scarmănă lâna). || (Oșani) Torc lână ceva mai gros. Com. I. L. [D e r i v a t: **trupíri** f. (Liumnița) = scărmănare, Com. C. I.]. — Din bg. *trupja*.

Trupnés vb. IV. Sun. *Io si trupnes cu tšoarili* (eu o să sun cu piciorele), 17/43. — Din bg. *tropam* (aor. *tropnah*).

Truputés vb. IV. Tropăiesc, dau din picioare, ALR. 1475, cf. 4419. [Și: z u p c u i e s, ib.]. — Din bg. *tropot*.

Tu pr. pers. Tu. *Tse fats tu...* (ce faci tu...), 6/80. *Nat-s pārili cǫt ats fac* (na-ți banii cât îți fac), 8/2. *Ats mi ruăg* (mă rog ție), 9/73 cf. 6/2. *Răpina si ti mănancă*, 15/80, etc. — Din lat. *tū*, (arom. *tu*, rar.)

²**Tu** prep. v. *tru*.

Tuăt, -ă pron. v. *tot*.

Tuc a. Unsoare, grăsime de porc topită, ALR. 750. — Din mbg. *tuk*.

Tucálă f. Toacă. Com. GH. T.

Tucálniță f. Toacă mare, ALR. 2810. Derivate din *toacă*, cf. alb. *tokë*.

Tucmés vb. IV. (refl.) 1°. Mă logodesc. *Nu ver să ti tucmeș*, 4/94. 2°. Mă tocmesc, mă măsor cu cineva, mă prind. *Cu iel s-ti tucmeș* (cu el ai să te măsori, să te tocmești), 809. [D e r i v a t e: **tucmíri** f. = logodire; **tucmít, -ă** adj. = logodită]. — Din bg. *tăkmja*.

Tucmíri f. } v. *tucmes*.
Tucmít, -ă adj. }

Túcu adv. 1°. Numai. *Ra unăuară nǫuă frats și veau tucuună soră* (... și aveau numai o soră). | 2°. Numai că, îndată, dintr'odată *Și tucu si feasiră uoi* (și îndată se făcură oi), 4/31 cf. 14/31. | 3°. Mereu, tot mereu, într'una. *Unu* [*frati*] *tucu stăteà casă au chiptinà mă-sa* (unul dintre frați stătea mereu acasă...), 1/71. | 4°. Conj. Dacă. *Tucu si-ñ li facă tseaști tšǫftsi dōmnu uoi* (dacă mi le va face D-zeu aceste ciori oi), 3/31. *Io tucu si dam la tots... la mini nu rămăneà tsivà* (dacă aș fi dat la toți, mie nu mi-ar fi rămas nimic), 15/31 cf. 2/56. [Și: **túcum** adv. *Feata... tucum stricnì la buric*, 32/51. **Túcu-greà** = aproape. *Tsista Corini sa, tucu-grea, un arșǫn diparti*, B. 9]. — Din bg. *tuku*.

Túcu-greà v. *tucu*.

Tudžár m. Negutător, comerciant, ALR. 5476. *Si feasi ca vrin tudžăr* (se făcu ca un negutător), 22/79 cf. 2/23. [D e r i v a t: **tudžarlọc** (tc. *tudžarlyk*) a. = negutătorie]. — Din tc. *tuğar*.

Tudžarlọc a. v. *tudžar*.

Tufán m. Furtună. *Boarea ari multă furtună și mari tufan* (si spuni con vintură multă neau), ALR. 3436. — Din tc. *tufan*.

Túfcă f. Buchet de flori; papură neagră, ALR. 1907. Derivat din *tufă*, lat.

Túfca-di-Tușim N. loc. în Meglen, *Meglenoromânii*, I. 11).

Tufléc a. Pușcă. *Bam! cu tufeacu*, 8/57. *Și lară... tufeatsili și si dusiră*, 3/54 cf. 2, 13/32, 2/54, cf. 810, 812. [Și: (în Țârnareca) **tuféchịă** f. 35/65. D e r i v a t: **tufeetšì** (tc. *tufekči*) = cel care face puști; negutător de puști. Com. G. D.]. — Din tc. *tüfec*.

Tuféchịă f. } v. *tufeac*.
Tufeetšì m. }

Tuịág a. v. *tuịagă*.

Tuịágă f. Toiag, băț mai gros, *misleà la cọń, ịa-ts tuịaga*. [Și: **toịág, tuịág** Com. I. L. *Burvim cu un toịag* (amestecăm cu un băț), B. 15]. — Din sl. *tojag*.

Túlă f. Cărămidă, ALR. 3791. — Din lat. *tubula, -am*, (arom. *tulă*).

Tulăriști f. (Liumnița) Locul unde se strâng sătenii, piață în) Oșani: codru), ALR. 2605. *Snaga în bisearică și mintea 'n tulăriști*, se zice despre cei ipocriți, 813.

Tuléịcă f. Vârf ascuțit, Com. V. J. — Din bg. *tulejka*.

Tulés vb. IV. (refl.) Mă ascund, mă pitulesc, Com. T. P. — Din paleosl. **tuliti* (din *zatuliti*, cf. bg. *zatuljam* «ascund»).

Túmbă f. Deal, tumulus. N. loc. (Cupa), Com. N. P. Alte nume de loc.: *Tumba-naltă, Tumba-petcăl'ă*. [D i m i n u t i v: **tumbárcă** f. (deal mic)]. — Din lat. *tŭmba, -am*, (arom. *tumbă*).

Tumbárcă f. v. *tumbă*.

Tumbéchi f. Foi de alamă? *Frunză tiniră tăl'ată ăn filiị lundz ca tumbechịa*, B. 5, cf. 6. Cf. tc. *tombak*, (alb. *tumbak*).

Tumnărés, -ească adj. } v. *toamnă*.
Tumnáticǎ f. }

Túna f. Dunărea. Com. GH. T. — Din tc. *Tuna*.

Túnă (pers. 3 dela verbul *tunari*). Tună, Com. T. P. [D e r i v a t: **túnit** a. = tunet, Com. T. P.]. — Din lat. *tŏno, -are*.

Tund vb. III. Tund. [D e r i v a t e: **túndiri** f. = tundere; **tuns, -ă** adj. = tuns; **tunsătór** m. = tungător, ALR. 5806. C o m p u s: **putund** (pu + tund) vb. III. = tund, retez puțin; *Putundim pitih* (retezăm fagurii, toamna, spre a strânge mierea), ALR. 5465]. — Din lat. *tondeo, -ĕre*, (arom. *tundu*).

Túndiri f. v. *tund*.

Túnit a. v. *tună*.

Tuns, -ă adj. } v. *tund*.
Tunsătúră f. }

Túntsea adv. Atunci. *Di tuntsea ntsileasiră că ra binli dōmnu* (de atunci înțeleseră...), 19/56 cf. 18/65. [Și: (în Țârnareca) **túmtsea** adv. 35, 42/65]. — Din lat. *ad-tŭnc-ce*, (arom. *atumtsea*).

Tupés vb. IV. Topesc. *Veacu ni la măncaș, că sari mi tupiș* (mi-ai mâncat viața), 908. [D e r i v a t e: **tupíri** f. = topire; **tupít, -ă** adj. = topit. C o m p u s (cu pref.): **răstupés** (de pe bg. *raztopja*) vb. IV. = topesc. Com. G. D. **tupílă** f. (numai în expresia) *Tupilă* (este ud până în piele), 237]. — Din paleosl. *topiti*, (arom. *tuk'escu*).

[2]**Tupés** vb. IV. Inting în ceva. *Tupes poi̯na ăn măncari*, ALR. 4116. — Din bg. *topja*.

Tupílă f. }
Tupíri f. } v. *tupes*.
Tupít, -ă adj. }

Tupólă f. Pleop. *Feata si sui̯à stri ună tupolă* (fata se suii pe un pleop), 14/64 cf. 18/64. [Și: **tăpólă** f.]. — Din bg. *topola*.

Turb vb. I. v. *a̧nturb*.

Turc m. Turc. *Turtsil' nă tărǫs sari 'n cap* (Turcii ne pisează sare 'n cap), cf. 18/16. [D e r i v a t: **turtsés, -ească** adj. = turcesc. *Cătun turtses* (sat turcesc), 2/8 cf. 8/41. C o m p u s e: (cu pref.) **a̧nturtšǫs** vb. IV. (refl.) = mă turcesc, (la Oșani) **puturtšǫs** (mbg. *poturčam*) vb. IV. *Turtsil di Nǫnti sa tots puturtšǫts* (Turcii din Nânta sunt toți turciți), Com. I. L.; (derivate): **a̧nturtšǫt, -ă, puturtšǫt, -ă** adj. = turcit], arom. *Turcu*.

Turcătoárcă f. v. *torc*.

Turés vb. IV. 1°. **Vărs.** *Ai̯ să-i turim apu. Si scoală să turească ghipt ăn coș* (se scoală să verse grâu în coș), 23/41 cf. 4/XIV, 3/72. | 2°. Arunc, azvârl. *Cătsǫ si turẹscă pеșt ăn drum* (începu să arunce pești în drum), 3/13 cf. 6/14, 4/29. *Cǫn si-ń turească tsară pri u̯ocl'i* (când voiu murì), cf. 843. *Si turì pri tufeac* (se azvârli pe pușcă, adică a luat arma), 812. || Trag cu pușca. *Ăn mini si tureà, pică sǫndzi nu picà* (să fi tras în mine...), 892. | 3°. Scot ceva afară, scot. *Tureà-u̯ chesea* (scoate punga), 8/52. | Leapăd. *Turì vaca* (vaca a lepădat), ALR. 1074.|| 4°. Ridic. *Că-ń turii̯ ochl'il' a̧nsus* (când îmi ridicai ochii în sus), 8/72. || Scol ceva. *Pots să-u tureș sinduchi̯a* (poți să o ridici lada), 27/68. || Scol, dau la o parte. *Aman ... turẹ-ń rǫpa di pri mini* (aman, dă la o parte piatra...), 1/12. || 5°. Bag, pun. *La lară fitšoru și la turiră ăn furnă* (îl luară băiatul și-l bagară în cuptor), 17/56, (refl.) *Si turì pri el* (se puse pe el), 2/53. *Ștefan si turì pri [cal] și calu cătsǫ si budăi̯ască* (atunci Ștefan se puse s. se sui pe [cal]). || 6. (Despre un joc, o petrecere), refl. mă sfârșesc, mă stric. *Nearsiră lă cor, džucară, džu-*

cară șu vinì vreamea si si turească siirea (merseră la horă, jucară și veni vremea să se strice...), 5/66. [D e r i v a t e: **turíri** f. = azvârlire, aruncare; **turít, -ă** adj. *Li flǫ capitili turiti* (găsi capetele aruncate), 15/28, 21/78]. — Din bg. *turjam.*

Turíri f. }
Turít, -ă adj. } v. *tures.*

Túrlă f. Aburi cf. p a r ă. *Apa scoati turlă,* ALR. 2543, cf. 420.

Turlíịă f. Fel. *Ună udaịă plină cu toati turliịli di ghipt* (plină cu toate felurile de cereale), 20/51. *Ună turliịă* (la fel). *Cătsaụa fęsi doị cătsǫl'... ună turliịă* (cățeaua fătă doi căței... la fel), 6/28. *Turlì-turlì* (fel de fel). *Ișǫră di colo turlì-turlì di șǫrp* (ieșiră de acolo fel de fel de șerpi). — Din tc. *turlị.*

Turnári f. }
Turnát, -ă adj. } v. *torn.*
Turnătúră f. }

Túrtă f. Turtă. *Ạụ flǫ turta gărnatsă, ạụ răzdrubì* (o află turta, o îmbucătăți), 22/6. *Turtă zărnatsă* (turtă de făină de grâu). *U măncă turtă zărnatsă,* 15/72 cf. 8/69. — Din lat. *tŭrta, -am,* (arom. *turtă*).

Turtsés, -eáscă adj. v. *turc.*

Túrtură f. v. *tărtură.*

Túsi f. Tuse. [D e r i v a t: **tușǫs** (<lat. *tūssio, -īre*) vb. IV. = tușesc. *Icu tușǫș, catsă un lilic* (dacă tusești, prinde un liliac), Com. C. I.]. — Din lat. *tŭssis, -em,* (arom. *tuse*).

Tusnés vb. Strâng, apăs (refl.) *s-tusnes* = se prind (despre obiecte care se prind unul cu altul), ALR. 5638. — Din mbg. *tiskam,* (aor. *tisnah*). Cf. t i s n e s.

Tușǫs vb. IV. v. *tusi.*

Tut, -ă pron. v. *tot.*

Tútcăv adj. se zice despre unu care nu se pricepe la nimic, care nu e în stare să facă ceva, 816. — Din bg. *tutkav.*

Tútchi adv. Ca și cum. *Tutchi raị cola* (ca și cum ai fi fost acolo). Com. T. P. — Din mbg. *tutki(m).*

Tutnés vb. Arunc. *La tutnì ăn trap* (îl aruncă în vale), Com. T.P. (Refl.) Mă iau după cineva. *Si tutnì după tšitšă-sa.* — Din tc. *tutmak?*

Tutš a. Bronz, tuciu. *Brântšeal'ăli si dară di tutš* (clopoțeii se fac din bronz), Com. I. L. — Din tc. *tuč.*

[2]**Tutš** m. (La moară). Bold sau cep. Com. H. I. — Din mbg. *tuč.*

Tutšíri f. }
Tutšít, ă- adj. } v. *tutšos.*
Tutšǫri f. }

Tutšǫs vb. IV. Dau la tocilă, a s c u t. *Du-ti di ạts-l'a tutšà uneac dintsil'* (du-te de-ți ascute nițel dinții), 24/90 cf. 25/90. D e r i v a t e: **tutšǫri, tutšíri** f. = ascuțire; **tutšǫt, tutšít, -ă** (cu negativul **nitutšót, ă,**) adj. = ascuțit, care taie. C o m p u s e (cu pref.): **zătutšǫs** (ză + tutšǫs), vb. IV. = încep să-mi ascut dinții. — Din bg. *toča.*

Tutšós vb. IV. Trag zeamă de varză. *La tutšos prăsoịu di cutšan* ALR. 4098. — Din mbg. *točam*.

Tutšọt, -ă adj. v. *tutšọs*.

Ts

Tsă pron. v. *tu*.

Tsăfărláchi m. Omușor. Com. T. P.

Tsăfuị (di bucă). Locul unde trag scândura la moară și se oprește apa. ALR. 6735.

Tsăl pron. v. *tsela*.

Tsălúf m. Perciune, zuluf, ALR. 2014. [D e r i v a t: **tsălufátă** f. = oaie, capră căreia îi atârnă zulufii]. — Din tc. *zülüf*. Cf. z ă l u f.

Tsăneári f. v. *tsọn*.

Tsăngărés vb. Fac « țângăr ». din clopot, sun cu clopoțelul. Com T. P. — Formațiune onomatopeică.

Tsăntsăglét m. Floarea soarelui. ALR. 1907. — Din bg. *slănceglјad*.

Tsăntsíc m. Nume de monedă veche, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 41). — Din germ. *zwanzig*.

Tsápă m. Țeapă, țepușe, frigare, ALR. 3977. *Cọti steali la Dōmnu, cọti tsapi ăn pimint* (= stărniștea) *73. *Ca pri tsapă mi frise* (mă fripse ca prin țeapă) adică m'a frecat bine, 817. — Din sl. *cěpa*.

Tsăpărọ́g, -ă adj. (Despre capre, oi) Cu coarnele sucite. *Căpră tsăpăroagă*, 4/68. — Din *tsapă?*

Tsăpés vb. IV. Alung, gonesc, (refl.) mă alung. *Ăń am patru suror tucu si tsăpes și nu pot si si jungă.* (vărteșli), *91. [D e r i v a t e: **tsăpíri** f. = alungare; **tsăpít, -ă** adj. = alungat. C o m p u s (cu pref.): **zătsăpés** (ză + tsăpes) = alung, gonesc. *Ạș lọ un lemn di la zătsăpì prin poartă* (își luă un lemn de-l alungă...), 5/44. Pentru etim. cf. dacor. ț i p.

Tsăpíri f. } v. *tsăpes*.
Tsăpít, -ă adj. }

Tsar m. (Țârnareca) Impărat (în celelalte comune, numai ạ m p i r a t). *Tsarlu ạl' gri* (țarul îi zise...), 23/65. *Tsare, voị si ti 'ntreb*, 8/65 cf. 15, 23/64, 3/65. [D e r i v a t e: (Feminin) **tsărítsă** f. = țarină, împărăteasă, cf. ạ m p i r ă t e a s ă. *Tuntsea tsăritsa ạl' deadi unǎ carti* (atunci împărăteasa...), 18/65, **tsărés, -ească** adj. = țăresc. *Ụamińl'ă tsăreștă, căn vinirǎ zuụa lantă* (oamenii țarului), 20/64, **tsărușțími** f. = împărăție. *Ụaminl'ă di tru tsărușțimea* (oamenii din împărăție...), 32/65. — Din bg. *car*.

Tsáră f. Țară, pământ. *Măiră cu grọp di tsară* (azvârliră cu bulgări de pământ), 15/5. *Pănă si-ń pună tsără*, 842 cf. 167, 9/62. — Din lat. *tĕrra, -am*, (arom. *tsară*).

Tsărésc, -eáscă adj. v. *tsar*.

Tsărítsă f. v. *tsar*.

Tsărnă f. Nume de capră (neagră). — Din bg. *cărna*.

Tsărnaréca N. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 7, 26).

Tsartsaráchi N. loc. (Cupa).

Tsărtsárcă f. Pepene galben încă necopt bine; un fel de pepene galben fără miros și cu gustul de castravete.

Tsărúi̯ f. pl. (Țârnareca, încolo u p i n c ă) Opincă. *Scutets-vă, fărtati, tsăruili* (scoateți-vă, fărtate, opincile), 9/66. — Din gr. *τσαρούχι*, (arom. *tsăruh'e*).

Tsăruștími f. v. *tsar*.

Tsărvéncă f. Soiu de grâu roșcat, ALR. 5182. — Din bg. *cărvenka*.

Tsávă f. Țeavă. Com. C. I. — Din paleosl. *cĕvĭ*, (arom. *tsaye*).

Tse pron. 1°. (interog.) Ce. *Tse mul'ari caftsă bre?* (ce muiere cauți bre?), 11/65. *Tsi fats?* (ce faci?), 13/16 cf. 9/19, etc. | 2°. (relativ). *Mul'area tse te ansuraș* (muierea cu care te însurași), 11/65. *Chirchezu tsi ra la apu* (cerchezul care era la apă), 6/16. [Și: **tsi** pron. rel., inter.; (Liumnița) **tsi̯ă** pron. rel. inter., 2/73. D e r i v a t: **tsivà** adv. = nimic *Nu, tsivà tsivà* (nimic, nimic), 4/79. C o m p u s: **tsiva-godeà** adv., pron. *El nu vę lănt tsiva-godeà* (nu avea alt nimic...), 1/93. *Si spargă tsiva-godeà* (să strice s. să omoare ceva...) 9/57 cf. 3/49, 820]. — Din lat. *quĭd*.

Tseà } pron. v. *tsela*.
Tsealánta } pron. v. *tsela*.

Tseápă f. Ceapă. — Din lat. *caepa, -am*, (arom. *tseapă*).

Tseápcă f. Așchie. *Di-l' pusi un buturnic la poartă, tseapchi si feasi poarta* (bucăți si așchii se făcu poarta), 26/32. [Plur. *tseapchi*]. — Din bg. *cĕpka*.

Tseártă f. v. *tsert*.

Tseásta pron. v. *tsista*.

Tseátă f. Ceată, grămadă de oameni. *Pri drŭm nui̯bǫ ună tseată di fitšor* (pe drum întâlni o ceată de copii), 4/41. — Din bg. *četa*.

Tsel pron. v. *tsela*.

Tséla pron. Acela. *Antribǫ tsela chirchezu* (întrebă cerchezul acela) 5/16. *Al' flǫ tsel'a doi̯l' frăts* (îi află pe acei doi frați), 18/19 cf. 5/26. [Plur. *tsel'a*. Și: (Țârnareca) **tsel** pron. *Tuntsea tsel tse dădeà păni*, 6/65; (Huma) **tsăl** pron. *Tsăl cu tămăńa* (acela cu tămâia), 10/71 cf. 10/69; (Liumnița) **tsi̯ăla** pron. 3/73. F e m i n i n: **tséa** pron. (plur. *tseali*). *Cheșchi di tsea la s-ii̯ă* (numai aia să fie), 11/81. *L-ancalicară tseali di tšătie*. C o m p u s: **tsélalant, tseálantă** pron. = celalalt, cealaltă (plur. *tsel'alants* și *tsel'lants*). *Tsel'lants argats nu-l' dădeau̯ păni*, 3/65. *Ună ra albă tsęlantă ra neagră*. — Din lat. *eccum-*illus, -a, -um*, (arom. *atsel*).

Tselalánt pron. v. *tsela*.

Tser N. loc. (Barovița).

[2]**Tser** a. Cer, cf. n e b u. *Napcum si ardicǫ anghi̯ălu ară la tser*

(apoi se ridică îngerul iarăși la cer), 9/62.—Din lat. *caelum*, (arom. *tser*).

[3]**Tser** vb. III. 1°. (Țârnareca) Caut. *Un tsar tseari mults argats* (un țar caută mulți argați), 2/65. || (Ca în arom.). Cerșesc. *Ău flă mă-sa pitru căl'ur iu tsireà păni* (...cerșea pâine), 10/65. || 2°. (In Oșani și Liumnița) Cer, (foarte rar) vreau. *Cọt si tseară tu anca cọta... si... dai* (oricât să-ți ceară)..., 15/42. *Al' la tsirù* [*scandu*] (îi ceru scaunul), 86/48. *Nu tser pāri di la mini* (nu ceri parale dela mine), 2/37 cf. 5/30, 19/38, 18/42, etc. || (Impers.) Trebue. *Ca si vină tati, noi tseari s-na sculọm* (când va veni tata, noi trebue să ne sculăm).|| 3°. (Lugunța, Cupa și Huma). Vreau. *Tser si fuz casă?* (vrei să pleci acasă), 7/2. *Un pōpă... tsireà să pună izmichiăr* (un popă vroia să pună un servitor), 1/8. *Fui și lęts tse tser* (pleacă și ia-ți ce vrei) cf. 19/16, 5/21, 8/23, (Huma) 5/69, etc. (Cupa) 15/55, etc. [La pres. 2. și 3 ind. prez. plur. *tsirem, tsirets*, 15/29. C o m p u s (cu pref.) **prutsér** (pru+tser) vb. III. = cer. *Ca-ń prutsirui, mamu, dascălu Nicola*, 1/III.]. — Din lat. *quaero, -ĕre*, (arom. *tser*).

Tserb m. Cerb. *Fitšorul tse si feasi tserbu*, 26/64. *Căn vinì tserbul si tšucnească la poatră*, 25/64. Cf. *tserbul vinì iară*, 20/64. — Din lat. *cĕrvus, -um*, (arom. *tserbu*).

Tserc (pl. *tseartsă*) a. Cerc. mai ales la bute). *Tserc di buti*, ALR. 1837. — Din lat. *cĭrcus, -um*, (arom. *tsercl'u*).

Tsern vb. III. Cern, presar, ALR. 3171. *Ăi tsirnut și drămunisit* (este cernut...) se întrebuințează pentru oamenii frecați. [**tsirnút, -ă** adj. = cernut]. — Din lat. *cĕrno, -ĕre*, (arom. *ntsernu*).

Tsert vb. I. Cert, (refl.) mă cert. [(Țârnareca), c o m p u s (cu pref.): **ạntsért** (ạn+tsert) vb. I. *Nearsi si-l' ạntseartă* (merse să-l certe), 1/68. *Feata... si ạntsirtă cu izmichiarl'ă* (fata... se certă cu servitorii), 29/65. **rastsért** (ras + tsert, de pe mbg. *raskaram*) vb. I. = încep să mă cert, mă cert. *Ca si răstsirtară, la spinzurọ pășa*, 17/15 cf. 26, 31/18. D e r i v a t: **tseártă** f. = ceartă. *Dupu joc și tseartă vini*, 819.—Din lat. *certo,-are.*

Tsi pron. v. *tse*.

[2]**Tsi** pron. refl. v. *si*.

Tsịă pron. v. *tsi*.

Tsicărés vb. IV. (despre pui) Piulesc, ALR. 5718. *Pul'ii tsicăres* ib. — Onomatopee.

Tsicoári f. Greier. Com. T. P. cf. ș t u r e c.

Tsicș, tsicș strigătul cu care se cheamă caprele, ALR. 5327. Cf. c ă z ĭ, c ă z ĭ, c ă z i; p r, p r, p r; t r t, t r t.

Tsícut a. Vaiet, strigăt, țipăt, Com. T. P.

Tsigáră f. Țigară. *Tšubucu ăi un tsigarlọc di tsigọr*. Com. I. L. [D e r i v a t: *tsigărlọc* m. id.].

Tsigărlọc m. v. *tsigară*.

Tsimbídi f. (Ţârnareca) Furculiţă, Com. V. J. [Şi: **zimbídi** f. = cleşte mic. Com. T. P.]. — Din gr. τσιμπίδα, (arom. *tsimbidă*).

Tsínă f. Cină. *Dupu tsină ili printru tsină?* (după cină sau înainte de cină). [D e r i v a t: **tsin** (din lat. *cēno, -are*), vb. I. = cinez, mănânc. *Şi pusiră sinia si tsină* (şi puseră masă să mănânce), 18/6, 5/68. C o m p u s e (cu pref.): **zătsín** (ză + tsin, de pe mbg. *zavečeram*) = încep să cinez. *Aį si zatsinọm unẹc, pōpi* (hai să cinăm puţin, părinte) ib., **dutsín** (du + tsin, de pe mbg. *dovečeram*) vb. I. = termin, isprăvesc de cinat, de mâncat. « *Dutsinaş pupadiį?* » — *ia, dutsinaį* (isprăvişi cu mâncarea, uită isprăvii), ib. cf. 3/48; **tsinát, -ă** adj. (cu înţeles activ) = care a cinat, care a mâncat]. — Din lat. *cēna, -am*, (arom. *tsină*).

Tsínsprăts num. v. *tsintsi*.

Tsints num. Cinci. [C o m p u s e: **tsínsprăts** num. = cinci-sprezece; **tsindzọts** num. = cincizeci, 14/7, 12/18]. — Din lat. *qiunque*, (arom. *tsintsi*).

Tsintsigár m. Pasăre mică care cântă, p i ţ i g o i u. [Se mai numeşte şi: t š i n t š i n a r]. Com. H. I.

Tsinzọts num. v. *tsintsi*.

Tsípă f. Şold. *La flọ lăngă tsipi*, 15/55. *Mi dor tsipili* (mă dor şoldurile). — Din bg. *cipa*.

Tsipidólu m. Nume de câine, cf. t s i p i g o r e. *Tsel'a cọñil' l'a cl'ima unu.. « tsipidōlu »* (câinii aceia se numeau unul ţipidolu), 4/33.

Tsipigóre m. Nume de câine, cf. t s i p i d o l u, cf. 4/33.

Tsinút, -ă adj. v. *tsern*.

Tsist pron. v. *tsista*.

Tsísta pron. Acest. *Tsista drāc* (acest drac), 10/79. *Tsista doįl'* (aceşti doi), 1/44 cf. 16/29, 7/36, 1/37, 3/49, 7, 9/55. [Plur. *tsişta* şi *tseşt*, 1/80. F e m i n i n: **tseástă** (plur. *tseasti*, (tsesti) şi *tseaşti* (tseşti). *Tsẹsta āį lu ạmpirātu il'ă* (aceasta este fata împăratului), 26/4. *Tsi sa tseaşti luminọr?* (ce sunt aceste lumânări?), 5/37 cf. 6/25, 7/28, 5/43, 3/70. Şi: (Huma) **tsist** pron. *Tu ạñ la fiseş tsist bun* (tu îmi făcuşi acest bine), 12/71]. — Din lat. *eccum-*ĭstus, -a, -um*.

Tsitáte f. Cetate, auzit ca nume de localitate în Huma. Com. T. P. (Despre *Tsitati* în Birislav, şi Liumniţa, cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 24, 25). — Din lat. *cīvĭtas, -tatem*, (arom. *tsitate*).

Tsitátea n. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Tsivà / **Tsiva-godeà** } adv. v. *tse*.

Tsóglavi m. plur. Balaur, fiinţă închipuită cu un ochiu. *La treįli ụară la trimeasiră lă tsoglavi* (a treia oară îl trimeseră la balauri), 22/40. — Din bg. *pesoglav*.

Tsọn vb. III. Ţin. *Tsela fitšoru si ạntărì la tsănẹri, și tsela tsọń și tsela tsọń* (băiatul acela se întărî ținând și unul ține, altul ține...), 4/85 cf. 19/80. *Tsọn inat* (țin necaz). *Șu-l' tsănù înatu tri lantă ụară* (și îi ținu necaz pentru altă dată), 23/72. || Am curaj, îndrăznesc. *Cari ạị tsọni* (cui îi ține, cine îndrăznește), cf. 2/24, 443. [D e r i v a t : **tsăneári** f.]. — Din lat. *tĕneo, -ēre*, (arom. *tsîn*).

Tsọp vb. I. Ţip, strig tare. *Un ụom... tsăpà* (un om țipa), 3/78. *Lats și tsăpats* (luați și țipați), 21/16. *Să tsọpă* (să țipe), 9/13 cf. 18, 21/16, 3/45. [D e r i v a t: **tsăpári** f. = țipăt. *Locu la dispicà di tsăparea*, 818. C o m p u s e (cu pref.): **prutsọp** (pru + tsọp), de pe bg. *provikvam*) vb. I. = încep să strig, scot un țipăt. *Popa prutsăpọ la pupădịịa* (popa începu să strige la preoteasă), cf. 14, 15/43, 23/32, 4/22, 19/69; **răstsọp** (ras + tsọp, de pe bg. *razvikvam*) vb. I. = încep să țip, fac gură multă. *Si răstsăpọ frătili* (fratele începu să țipe), 15/32 cf. 14/42].

Tsọst a. Capac și în special capacul « podnitsei » (= tavă de pământ). *Ụa-i... tsọstu și podnitsa* (uită capacul, uită tava), să vedem care pe care, 454. — Din lat. *tĕstum*.

Tsọts vb. I. v. *tsọtsă*.

Tsọtsă f. Ţâță. *Ịelă di ạngl'ită treị picătur di lapti din tsọtsa mea* (vino, de înghite trei picături de lapte din țâța mea), 15/94. *Tsọtsă di ruịac* (la albinărit) lavre, căței, ALR. 5467. *Tsọtsă di matitsă* (botcă, celule în care se naște matca) ib. 5468. [D e r i v a t: **tsọts** vb. (cf. bg. *cicam*) = sug țâța (în limbagiul copiilor și numai despre copii). Cf. bg. *cica* alb. *sisë*.

Tsrăpés vb. IV. Scot apă. *Tsọni-ti mult bun ca si tsrăpnim* (ține-te bine ca să scoatem apă), 11/85. *Și că tsrăpniră apu* (și după ce luară apă), 12/85. [Și: **tsrăpnés** vb. IV.]. — Din mbg. *cărpam*.

Tsrăpnés vb. IV. v. *tsrăpes*.

Tsúfcă f. Ciucure. *Copilașil' poartă beati cu tsufts* (flăcăii poartă bete cu ciucuri), Com. I. L. — Din mbg. *cufka*, id.

Tsutsugléd m. v. *tsuntsugled*.

Tsuntsugléd m. Acelaș cu *tsăntsăglet*. Com. C. I. [Și: **tsutsugled**].

Tsutsúl'că f. Moțișor, moț, orice tufă, Com. T. P. — Din mbg. *cuculka*.

U

Ụa adv. Aici. *Ịa, ụa ari ụopt cụpiti di ghipt* (uită, aici sunt opt stoguri de cereale), 9/4. [Și: **ụátsi** adv. *Its tots ụatsi* (sunteți toți aici?), 20/29. — Din lat. *ad-hoc*, (arom. *auà*).

²Ua interj. v. -*²ịa*.

Ụác, -ă adj. Prost, dobitoc. *Cọtsi fats ṣa ụaculi!* (de ce faci așa prostule!), Com. T. P.

Uăcl'u } m. v. *uocl'u.*
Uăcl'u-uorb }

Uáiă f. Oaie. *Rau doi frats și rau picurăr ; iel' si dutseu cu oili* (... ei mergeau cu oile, erau păstori), 1/3. *Flară un bil'uc di uoi* (găsiră o turmă de oi), 8/27 cf. 2/8, 7/25. *Bureati-di-uaiă* v. b u r e a t i; *uaiă răgușă* = cu coarne, ALR. 1805. [Plur. *uol'* (rar). *S-ti duts la uol'*, 11/60. D i m i n u t i v: **uítšcă** f. Com. G. D.]. — Din lat. *ŏvis, -em*, (arom. *oaie*).

Uálă f. Oală. *Puni-l' uala cu spuză* (trage-i chiulul), 823. [D e r i v a t: **ulár** (<lat. *ollarius*), m. = olar. Com. G. D. cf. g r ă n t š a r; **uălítšcă** f. (dimin.)]. — Din lat. *ōlla, -am*, (arom. *oală*).

Uălítšcă f. v. *uală.*

Uáltăr adv. Alaltăieri. *Ualtăr veà mult călăbaloc la băsearică* (alaltăieri era multă lume la biserică), Com. I. L. — Derivat din *ieri* (arom. *aualtari*).

Uăm m. v. *uom.*

Uáră f. Oară, dată. *La treili uară* (a treia oară), 22/40. *Ăn loc di dou or* (în loc de două ori), 15/94. *La douli, treili... uor* (a doua, a treia... oară), 4/9, 7/49. *Uor-di-căti-uor* (ori de câte ori), 13/65. *Vrină-uară* (vreodată), 1/69. *Niști uor* (câte odată). *Niști uor bruma cadi și la avgust.* Com. I. L. — Din lat. *hōra, -am*, (arom. *oară*).

Uárur Nume de mahala în Lugunța, Com. M. T.

Uáspits m. 1°. Oaspe, musafir. *Uaspitsu nu si pruşteată cu beari și cu măncari, ma cu dultsi zbor*, 824. *Si-ń vină vrin uaspits* (o să-mi vină vreun musafir), 825. *Vin* s. *mi duc ăn uaspits* (pentru: *ăn uspets*) = mă duc musafir, mă duc ca invitat la masă. *Si pugudì si vină tumtsea ăn uaspits* (se nimeri să vină atunci oaspe), 5/72. *Si dusì... ăn uaspits*, 26/2. || 2°. Prieten, amic. *Si dusi pri la uaspits* (se duse pe la prieteni), 16/55. [D e r i v a t: **uspitsloc** a. = prietenie. Com. G. D.].— Din lat. *hŏspitem*, (arom. *oaspe*).

Uásti f. Oaste, Com. T. P. — Din lat. *hostis, -em*, (arom. *oaste*).

Uátsi adv. v. *ua.*

Úbav, -ă adj. Frumos. *Cu tor ubivi rubi* (cu astfel de haine frumoase), 19/29, *Tiniru juni ubav*, 21/93 cf. 8/39. | Bun. *Tari ubavă apu* (astfel de apă bună), 5/59. [D e r i v a t: **ubăvíl'ă** f. = frumusețe. *Io s-mi duc să ved ubăvil'ă locului* (eu o să mă duc să văd frumoasa pământului), cf. arom. m u ș a t a l o c l u i, alb. e b u c u r ë e d h e u t), 9/86. — Din bg. *hubav.*

Ubăvíl'ă f. v. *ubav.*

Ubduvéts m. v. *ubduvitsă.*

Ubduvítsă f. Văduvă, femeie căreia i-a murit bărbatul. *Plondzi ca vrină ubduvitsă* (plânge ca o văduvă), Com. G. D. [D e r i v a t: (întrebuințat rar), **ubduvéts** m. = văduv]. — Din bg. *vdovica.*

Ubel' f. (întrebuințat la plur.) Obiele, Com. T. P. — Dintr'un **objelo* (derivat din sl. *obiti*).

Ubidés vb. IV. Caut, cercetez, întreb. *I̱o 'n tser ti ubideam* (în cer te căutam), 826. *Moartę nu ubidęști* (moartea nu întreabă), 1/2 cf. 5/11, 31/18, 2/25, 2/40, 4/42, 5/59, 6/79. [D e r i v a t: **ubidíri** f. = căutare. C o m p u s (cu pref.): **priubidés** (pri + ubides) vb. IV. = caut, cercetez mă uit să văd, să caut. *Priubidì... să vędă* (se uită să vadă), 4/18 cf. 11/50, **pribidés** vb. IV. = caut, (refl.) mă caut, mă cercetez. *Cǫn mi pribidii̯ ăn džep* (când mă căutai în buzunar...), 2/63 cf. 1/60; **pruu̯bidés** (pru + ubides) vb. IV. *S-la pruu̯bidească*, 20/8, cf.; **pruăbidés** vb. IV. 3/7]. —Din mbg. *obiduam*, (bg. *obiždam*).

Ublǫnc a. Oblânc la șea, ALR. 5504. — Din paleosl. *oblak*.

Ubǫl' N. loc. (Cupa) Com. C. P.

Ubór a. (Țârnareca) Curte, (în celelalte comune) adăpost în fundul curții pentru vite, un fel de grajd, o b o r. Com. T. P. — Din bg. *obor*, (arom. *ubor*).

Ubráz m. Obraz. *Si si spealǎ pi ubraz*, 15/66. *Unǎ jireașcǎ roșǎ ai̯ pri ubraz* (un semn roșiu ai pe obraz), Com. C. I. — Din bg. *obraz*.

Uchimát a. Autorități. *S-nu cazi ăn mońli uchimatului̯* (să nu cazi în mâinile autorităților), 828. — Din tc. *hukimet*, (arom. *uk'imate*).

Ucrutés vb. IV. Domesticesc. *Calu la ucrutes, la fac crotnic*, ALR. 5502, cf. c r o t n i c. — Din mbg. *ukrotvam*.

Ud, -ǎ adj. Ud. *Ra ud di plǫi̯ǎ*, 3/85. [D e r i v a t: **ud** (<lat. *ūdo, -are*), vb. I. = ud. C o m p u s (cu pref.): **zăúd** (ză + ud) vb. I. = ud puțin. *No-am măncat... si-ń la zăud rostu* (n'am mâncat... să-mi ud puțin gura), 5/91]. — Din lat. *udus, -a, -um*, (arom. *ud*).

[2]**Ud** vb. I. v. *ud*.

[3]**Ud** vb. IV. Aud. *Udi un glas*, (aude o voce), 9/70. *Un u̯om veà uzǫt* (un om auzise), 6/57. *Am uzǫt* (am auzit), 9/47. *Aș uzǫrǎ*, 5/24 cf. 8/16. [Și: (Țârnareca) **ávdu** vb. IV. (ca în arom. numai în ce privește *au>av*), *avdu, avză, avdi, avzăm*, etc. 2/65. (La Huma) perf. s. pers. 3 sing. *uză* în loc de *uzǫ*, 22/69; pretutindeni se conjugă: *uzǫi̯*, totuși se aude și *uzii̯*. D e r i v a t e: **niuzǫt, -ǎ** adj. (cu înțeles activ) = care n'a auzit. *Tsela si fătseà că-i niuzǫt* (acela se prefăcu că nu aude), 9/52; (Huma) **auzitúrǎ** f. = vorbă de clacă, poveste. *Tse auzitur sa tsesti* (ce mai povești sunt și acestea), 955; **priuzǫt, -ǎ** adj. (adj. verbal al lui *priud*, format de pe bg. *pročut*, cu același înțeles) = faimos, renumit. *Cu̯ola vut-au̯ vrin chisădžii̯ǎ priuzǫt* (acolo era un chesegiu renumit), 2/61 cf. 597]. — Din lat. *audio, -īre*, (arom. *avdu*).

Udáįă f. Odaie. *Antră ăn udaįă* (intră în odaie), 12/77, 23/93. [D i m i n u t i v: **udăítšcă** f. = odăiță. Com. G. D.]. — Din tc. *oda*, (arom. *odă* și *udă*).

Udăítšcă f. v. *udaįă*.

Udărvít m. Prost, nătâng. *Udărvituli!* prostule, 830. — După bg. *odărven* « înlemnit », (*dărvo*, « lemn »).

Udbuăs vb. IV.Ințarc copilul, ALR. 552. — Din mbg. *otbivam*.

Udmenítsă f. Schimb. *Ăn udmenitsă* (cu schimbul). (ALR. 3066). Tovărășie la aratul pământului (ib. 5090). — Din bg. *odmenica*.

Udvám adv. v. *odvam*.

Ugáră f. v. *ogor*.

Ugl'indálă f. Oglindă. [Și: **oglindálă** f.]. Com. T. P. — Din paleosl. *oględalo*.

Uguár m. Se zice unuia care nu lucrează, care stă toată ziua pe lângă foc, cf. t š ă n u ș a r. — Din bg. *ogan*.

Ugníști f. Vatră. *Lo un tătšiun di ugniști* (luă un tăciune din vatră), 7/77. *Si știrnù ca 'n ugniștea tată-suį*, 832. — Din bg. *ognište*.

Úgol' adv. Tot, mereu, într'una. *Bra cal, tse-i įastă di tini di ugol' mi scorneș di tru somnu?* (măi calule, ce-i asta de tine, de mă tot deștepți din somn), 17/68. [D e r i v a t: **ugól'eă** (bg. *ogolka*) f. = nume de plantă]. — Din bg. *ogol* « tot ».

Ugól'eă f. v. *ugol'*.

Ugór a. Loc necultivat, țarină nelucrată, necultivată. Com. G. D. [Și: **ugáră** f. (în expresia) *Pugatša-i dultsi, tucu ugara-i măncoasă*]. — Din sl. *ugar*, (cf. sârb. *ugar*, polon. *ugor*).

Ugudés vb. IV. 1°. Nimeresc, cf. p u g u d e s. *Nu si ugudì căsă* (nu se nimeri acasă), 1/83. *Įel' si ugudiră itri* (ei se nimeriră să fie vicleni), 12/84. || Ghicesc. *Ugudeà, tse-i?* *1 cf. *2, *5, *6, *9, *10, etc. || 2°. Arunc, azvârl, dau în cineva, lovesc. *Įa ugudeà cu meara* (ia lovește cu mărul), 13/81. *Scoati cătšuua s-mi ugudeș*, 68. *La ugudì la uos* (îl lovi s. îl nimeri la os), 847. — Din bg. *ugadjavam*.

Ugulés vb. IV. v. *gol*.

Uįdés vb. IV. v. *ul'udes*.

Uįém m. (La moară). Partea de făină ce se dă morarului, în loc de bani, pentru măcinat, o i e m. Com. H. I.

Uįgúu Potrivit, nemerit. *Cu un lemn la feasi uįgun* (cu un lemn îl potrivi bine), 14/55. — Din tc. *ujgun*, (arom. *uigune*).

Uįlíįă adj. Nărăvit, cu nărav. *Moască uįliįă* (catâr nărăvit), 833. — Din bg. *hujlija*, tc., (arom. *huie*), « nărav ».

Uítšcă f. v. *uaįă*.

Ulandžám (Expresie turcească): Dragul meu, copilul meu. *Bra ulandžăm, no-ari tseastă seară loc*

ua ăn tream si dorm, 15/56. — Din tc. *ulumğam*, « băiețelul meu ».

Ulár m. v. *ualǎ*.

Uléră f. Holeră, ALR.

Ulítu vb. I. v. *ul'ť*.

Uludés vb. IV. v. *lud*.

²**Ul'udés** vb. IV. Aranjez, potrivesc. *La ul'udì tsela lucru* (a aranjat treaba), Com. GH. T. *La ul'udiră mortu* (îl îngropară pe mort), id. [Și: **uludés, uidés, ulun dés** vb. IV. *Iel' aș l'a ulundiră boil'*. (In text greșit: *aș si l'a...*), 6/45].

Ulundés vb. v. *ul'udes*.

Ul't vb. I. Uit. *Izmichiaril' ul'tară că si-u leà tseà măncārea*, 3/48. [D e r i v a t e: **ul'tári** f. = uitare; **ul'tat, -ă** adj. = uitat. (La Oșani se aude și *ulít, ulíts, ulítă* etc. cu *l* nealterat)]. — Din lat. *oblīto, -are*, (din *oblitus*).

Ul'tári f. } v. *ul't*.
Ul'tát, -ă adj. } v. *ul't*.

Uluveáică (pl. *-veits*) f. Huhurez, ALR. 1054.

Uluvót, -ă adj. Se zice despre un arbore care crește drept și fără noduri. *Făguvină uluvotă* (lemn de fag care crește drept și fără noduri), 55.

Úmă f. Humă, pământ humos. || Nume de localitate, 1/18. [D e r i v a t: **uminéts** m. = locuitor din Huma. *Tsela uminetsu*, 5/V.]. — Din bg. *huma*.

Umărăs vb. IV. } v. *umărǫs*.
Umărăt, -ă adj. } v. *umărǫs*.
Umărǫl'ă f. } v. *umărǫs*.

Umărǫs vb. IV. Obosesc, (refl.) mă obosesc. *Cum amnau, si umărǫră* (cum umblau se obosiră), 1/21. *Că si umărǫră, șăzură*, 3/79. *Fitšoru ra umărǫt*, 3/79; *Sam umărǫt* 15/31; [Și: (Huma) **umărăs** vb. IV. cf. 3/69, **umurǫs** vb. IV. **omărǫs** vb. IV. *Its omărǫts* (sunteți obosiți), 14/19. [D e r i v a t e: **umărǫt (umărăt, umurǫt, umorǫt, omărǫt), -ă** adj. = obosit, ostenit. C o m p u s: **dizmărǫs, dăsmăros**, (dis + umărǫs) vb. IV = mă odihnesc (mai des: r ă p ǫ s); **dizmărǫt (dăsmărǫt), -ă** = odihnit. *Cal' dăzmărǫts*, ALR. 3114; **umărǫl'ă** f. = osteneală. Com. T. P.].— Din bg. *umorjavam*, (aor. *umorih*).

Úmbără f. v. *umbră*.

Úmbră f. Umbră. *Șizură să răpǫsă la umbră* (șezură să se odihnească la umbră), 1/21. *Bărbatu-i umbră la casă* (bărbatul este sprijinul casei), 881 cf. 880, 882, 883, 779. [Și: (Huma) **úmbără** f. ALR. 1879. *Mi culcai lăngă unǎ izvoarcă sub umbără*, 7/69 cf. 10/69; **umbrós, -oasă** adj. (<lat. *umbrosus, -a, -um*) = umbros. Com. T. P.]. — Din lat. *ŭmbra, -am*, (arom. *umbră*).

Umbrélă f. Umbrelă, ALR. 1879.

Umbrós, -oasă adj. v. *umbră*.

Uminéts m. v. *umă*.

Umoròs vb. IV. } v. *umărǫs*.
Umorǫt -ă, adj. } v. *umărǫs*.

Úmpl'u vb. I. v. *ampl'u*.

Umrăznés vb. IV. Devin, mă fac neplăcut, urît, nu mai plac.

Se întrebuințează mai ales subt forma substantivală a part. perf. **umrăznít** m. *I! umrăznituli, dosta vichi* (destul și tu omule anost, neplăcut !) Com. I. L. [La Papahagi M. R. este trecut cuvântul subt *răzint* și dă ca ex. « *uom răzintuli* » « obraznic », ceea ce este greșit, neexistând, după câte am întrebat eu, o astfel de expresie derivată din *răzint* « argint » și cu un înțeles așa de opus « obraznic »]. — Din paleosl. *omraziti* (dacor. *a se omrăzi*).

Umrăznít m. v. *umrăznes*.

Umuros vb. VI. } v. *umăros*.
Umurot, -ă adj. }

Umút a. Nădejde. *Uomu pănă diiaști, tucu lă umut ăi* (cât trăiește omul, tot are nădejde), 884. || Gând (în expresia). *Tse umut ai*, (ce ai de gând). — Din tc. *umut*.

Un, -ă num. 1. Un. *Unu din noi*, 6/18. *Un-căti-un* (unul câte unul, pe rând), *Ună pristi ună* (una peste alta). *Iel li pusi ună pristi ună*, 5/6. *Ună di ună* (una de alta). *Li zăligai ua tots fazil' ună-di-ună*, 15/16. *Ună-ș-ună la cătso l'epurli* (copoiul îndată îl prinse iepurele), 71/21. 2. adv. Indată, cum. *Ună că ișo* (îndată ce ieși). | 3. Intr'o. *Ună dimineatsă* (într'o dimineață), 3/35. [C o m p u s: **undou** pron. = câteva (cf. arom. n d a u ă, n d o i. *Lă iel nu-l'-tsi măncà, tucu gustà un-dou mutšcots* (lui nu-i era foame, gusta numai câteva bucăți), 15/42]. — Din lat. *unus, -a, -um*, (arom. *un*)

Undou, -ă pron. v. *un*.

Uneác } adv. v. *neac*.
Unétšcut }

Ung vb. III. Ung. *Lisitsa si unsi* (vulpea se unse), 7/30. *Au unsără cu gaz și sfitì*, 23/29. [C o m p u s: **izúng** (iz + ung) vb. III. = ung peste tot. *Cu căigănă tsi veà rămas s-izunsi pristi frunti* (se unse pe frunte), 15/72. D e r i v a t: **uns, -ă** adj. = uns; **unt** (lat. *unctum*) m. = unt. Com. G. D.]. — Din lat. *ŭngo, -ĕre*, (arom. *ungu*).

Úngl'ă f. Unghie, cf. 887, 888. *Ungl'a-tšoarăl'ă* (nume de plantă). Com. T. P. [C o m p u s (cu pref.): **năúngl'u** (nă + unglu) vb. I. = gust din ceva cu vârful degetului. Com. T. P.]. — Din lat. *ŭng[ŭ]la, -am*, (arom. *ungl'e*).

Unlúc m. Ban de zece parale, cf. m i t i l i c. *Doĭ unluts*, 4/52.

Uns, -ă adj. } v. *ung*.
Unt m. }
Unt a. }

Úntru adv. v. *nuntru*.

Unuzéscu vb. IV. (Țârnareca) Seamăn cuiva. *Veà ună feată cari unuzeà cu tini* (era o fată care semăna cu tine), 42/65. — Din gr. ὁμοιάζω, (arom. *undzescu*).

Uócl'u m. Ochiu. *Să-ts cadă spiń ăn uocl'i* (o să-ți cadă spini în ochi), 5/30 cf. 35/40. *Uocl'il' ań ișoră di știtarea* (mi-au ieșit

ochii aşteptând), 842 cf. 840, 843. *Io-l' fătseam cu uocl'u*), 6/VI. [Plur. *uocl'i*, (Ţârnareca) *ocl'ă* şi (mai rar) *uochi*. Şi: (Ţârnareca) **óel'u** m., (Liumniţa) **uăcl'u** m., 6/76, 4/74. Compus: **uórbu-uocl'u** s. **uócl'u (uăcl'u)- uorb** m. ALR. 21. (Liumniţa) = *a)* tâmplă (la oameni şi la animale) cf. timbă. *Lasă-l' sondzi la uocl'u-uorb*, Com. C. I. *b)* semn deasupra ochiului la câini şi la găini, id.]. — Din lat. *ŏclus, -um*, (pentru *ocŭlus*), (arom. *ocl'u*).

Uólm (pl. *uolń*) m. Ulm, ALR. 1921. — Din lat. *ŭlmus, -um*.

Uóluvă f. Plumb, ALR. 1532. — Din bg. *olovo*.

Uóm m. Om. *Să moră căti doi omiń*, 6/20. *Şi uomu zisi*, 8/2 cf. 846. || Bărbat, soţ. *Iundi-i uomu meu si spunits dirept* (unde este bărbatu-meu să-mi...), 19/39. *Uomu-su* (bărbatu-său), 18/39. [Şi: (Liumniţa) **uóm** m. 3/79, plur. art. (Ţârnareca) *uamińl'ă*]. — Din lat. *hŏmo*, (arom. *om*).

Uórb, -ă adj. Orb. *Am ună... uarbă, pănă-i uarbă ăi bună, ca să-l'-tsi pruveadă nu-i bună* (am o oarbă, până-i oarbă, este bună, după ce începe să vadă, nu-i bună = tšoulă), *19 cf. 850, 851. [Derivat: **urbés** vb. IV. = orbesc. *Să urbeş* = să orbeşit, Com. T. P.]. — Din lat. *ŏrbus, -a, -um*, (arom. *orbu*).

Uórz a. Orz. *Ua ari uopt cupiti di ghipt: unu... ăi di uorz şi lāntu* (unul este de orz şi celălalt...), 9/4. — Din lat. *hōrdeum*, (arom. *ordzu*).

Uos a. Os. *Uasili să-i-li dai la cătsaua* (oasele să le dai la căţea), 5/28 cf. 2/34. [Diminutiv: **ustšíc** m.]. — Din lat. *ossum*, (arom. *os*).

Uóu a. Ou. *Nişti uamiń li picăiau nişti uaua cu lostu*, 16/18 cf. 853, 10/83. [Derivate: **uóu** (lat. **ovo, -are*) vb. I. (despre găină) fac ouă, ou. Compus (cu pref.): **pruuou** (pru + uou) vb. I. = încep să ou, să fac ouă. *Al' pruuuă găl'ina* (găina îi începu să ouă), 600]. — Din lat. *ovum*, (arom. *ou*).

[2]**Uóu** vb. I. v. *uou*.

Upăclọc a. } v. *opacu*.
Upăcós, -oasă adj. } v. *opacu*.

Upăcọt, -ă adj. v. *opacu*.

Upărọs vb. refl. IV. Mă încăpăţânez la ceva, persist, stărui în ceva. *Si upăraşti ca măgaru la breag* (se încăpăţânează ca măgarul la deal s. la suiş), 857. [Derivat: **upór** (mbg. *upor*). Auzit mai mult în expresia: *upor ăń vini* (îmi vine greu)]. — Din bg. *uporstvuvam*, id. (S'ar putea să fie un derivat din *upor*).

Upíncă f. Opincă. *Lagă dupu vecl'i upintsă* (umblă după socoteli vechi), 862 cf. 860. *Si-ń ports upintsili*, 861. [Derivat: **upincár** m. = opincar, ALR. 6513]. — Din bg. *opinak*.

Upincár m. v. *upincă*.

Upintšánitsă f. v. *upintšonits*.

Upintšónits (pl.). Fir din păr de capră, gros ca fringhia, pentru legatul opincilor și ca fudulii la femei. Com. GH. T. [Și: **(u)pintšánitsă** f.]. — Derivat din *upincă*.

Upistíi̯ă f. Curar (la ham), ALR. 5515.

Upnés vb. IV. Opintesc (refl.) mă opintesc. *Defu si burnì si si upnească, ma nu putù si i̯asă* (Defu se opinti, dar nu putu să iasă), 23/55. — Din bg. *opinam*, (aor. *opnah*).

Upór v. *upărọs*.

Uptutšọs vb. IV. Festonez cu fir roș sau negru. « La sucardi cu roș, la cămașă cu negru ». *Cămeaša ra uptutšọtă*. Com. GH. T. [D e r i v a t: **uptutšọt** -ă adj.].

Uptutšọt, -ă adj. v. *uptutšọs*.

Upulít, -ă adj. (Liumnița) Deștept, Com. GH. T.

Upupés vb. IV. v. *popă*.

Ur (în expresia) *ari bun ur* se zice pentru primul mușteriu care intră într'un magazin să cumpere ceva și este cu noroc, adică după el mai vin și alții. De asemenea se zice și despre primul întâlnit, dimineața, în drum, când știi că peste zi îți va merge bine, 928. — Acelaș cu arom. *ori̯?* (cf. *Dacoromania*, II, 473).

Urátš m. Plugar. *Tsela uratš ạș ra ăn agru* (plugarul acela își ara în ogor), 1/36. || Constelațiune. Grupul de stele numit « Uratšu », apare dimineața după constelația numită « boii », adecă la revărsatul zorilor, când plugarul iese la câmp, ca să muncească (Com. I. L.). Ursa mică, ALR. 2458, cf. g ă l' i- n u ș a. [D e r i v a t: **uratšlọc** a. = plugărie, ALR. 5049]. — Din bg. *orač*.

Uratšlọc a. v. *uratš*.

Urăt, -ă adj. v. *urọt*.

Urbés vb. v. *u̯orb*.

Úrdă f. Urdă, ALR. 5431. *Añ am ună babă, urdă cacă*, *53 cf. 612. *Lu feasi dă la urdă 'n jos* (îl făcu de trei parale), 865, arom. *urdă*.

Úrdin m. Rând. *La mai̯ micu frăti ại̯ ra urdinu* (fratelui mai mic îi venea rândul), 6/7. *Añ vinì urdinu la mini* (mie îmi veni rândul) 11/73. *Cu urdin* (cu rândul), cf. 5/7. *La urdin* = la rând, cf. 46/40. *Pri urdin* (pe rând). *Dọu̯ suror, tucu pri urdin puviles* (două surori stăpânesc pe rând), *97 cf. 3/7. || Locul dintre două rânduri (de duzi, de porumb etc.), ALR. 5133. *Printru urdinili di tšărnitš* (printre rândurile de duzi), B. 9. *Zeana di urdiñ*, ib. [Și: (foarte rar) **úrdină** f. *Si-ñ vină urdina si-ñ cọntă și meu̯ cucot* (o să-mi vie și mie rândul...), 167; **úrdinea** adv. = pretutindeni, peste tot. *Urdinea la căcọ lucru* (pretutindeni a stricat mai mult decât a făcut ceva), 67 cf. 849; **úrdin** vb. I. (<lat. *ordĭno, -are*) = pun în ordine,

pun la rând, orânduesc. *Mọni, ca s-li urdină ịel featili* (mâine, când vå pune fetele la rând...). *Al' zisi la ạmpiratu : « urdină-l'a ăscheril' » ...și ạmpiratu l'a urdinọ* (zise împăratului: pune-i în rând pe soldați și împăratul îi puse în rând). Compus (cu pref.): **priúrdin** (pri + urdin) vb. I. (refl.) = trec pe rând, trec mereu, frecventez. *Tot minletlu si priurdină șu nu putură să-u cunoască* (toată lumea trecu pe rând și nu putu, 3/67)]. — Post verbal din *urdin*, vb.

²Úrdin vb. I. } v. *urdin*.
Úrdină f.
Úrdinea adv.

Urdisés vb. IV. Mă îmbolnăvesc pe neașteptate, așa din senin. Se întrebuințează mai ales, când dormind cineva subt un arbore (nuc) și se îmbolnăvește, se crede că zânele rele (samuvilă) l-au lovit și s'a îmbolnăvit pe neașteptate, 866. Cf. mbg. *urdisvam*.

Urdžán N. loc. (Lugunța).

Urdzătúră f. v. *urdzọs*.

Urdzíc vb. v. *urdzică*.

Urdzícă f. Urzică. Com. T. P. [Derivat: **urdzíc** vb. I. = (mă) urzic, ALR. 6258]. — Din lat. **urdīca*, *-am*, (arom. *urdzică*).

Urdzoárcă f. v. *urdzọs*.

Urdzọs vb. IV. Urzesc, Com. G. D. [Derivate: **urdzătúră** f. = urzeală; **urdzoári, urdzoárcă** f. = alergătoare, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 54), Com. C. I]. — Din lat, *ordio*, *-īre*, (arom. *urdzîscu*).

Ureácl'ă f. 1°. Ureche. *La scoasiră și călaịu din urecl'i* (le scoaseră și cositor din urechi), 16/33. *Jimitati di par di zid zăcătšọt* (= ureacl'ă), *89. *Fọ-u pri ureacl'ă cătšuụa* (nu-ți pese de nimic), 70 cf. 445, 651, 868. *Dọụ-Urecl'i* (nume de munte) (Conțco). | 2°. (La plug) Cormana mică s. urechia. Com. I. G. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). [La plur. (Liumnița) *urịăcl'ili*, 7/75. Diminutiv: **uricl'úșă** f. = ureche mică. *Izvoarca di uricl'ușă* = nume de izvor în Oșani; **uricl'át** m. = fig. măgar. Com. T. P.]. — Din lat. *orĭcla*, (pentru *aurĭcŭla*), *-am*, (arom. *ureacl'e*).

Uricl'át m. v. *ureacl'ă*.

Uricl'úșă f. v. *ureacl'ă*.

Uríz m. (Planta și fructul) Orez.

Úrlu vb. I. Urlu și (ca și în arom.) strig, chem. [Compuse: (cu pref.): **pruurlu** (pru + urlu) vb. I. *Avdză zmeụlu, litì șu ăl' pruurl'ă* (auzi zmeul, alergă și îi urlă), 24/68. *Șu ạl' pruurlă lă mul'ari-sa* (și începu să strige la nevastă-sa), 18/68; **zăúrlu** (ză + urlu) vb. I. = încep să urlu. *Am un lup, cọn zaurlă, ăn lantă lumi* (am un lup, când începe să urle...), *81]. — Din lat. *ŭlŭlo*, *-are*, (arom. *urlu*).

Úrmă f. Urmă. *Acu-i dupu lānt, ịo... urmă nu fac di ụa* (dacă este după altul, eu nu mă mișc de aici, adică nu pornesc), 31/51. *Pi*

urmă (pe urmă). *Pi urmă stătură tots treil' ăn căsă* (pe urmă stătură toţi...), 11/10. Nume de loc. în Oşani *Ropa-cu-urmili*. Com. G. D. [D e r i v a t: **ạnúrm** vb. I. = urmăresc pe cineva, (refl.) mă mişc. *Mi ạnurmọ tot drumu* (mă urmări tot drumul), Com. I. L. *Nu mi ạnurmu* (nu mă mişc), 31/51].

Urmán a. Pădure. *Tsista urmăn... ăi di tots*, 16/16 cf. 14/16, 2/48. *Pri urman leamni multi, tucu casă surtsọl no-ari*, 872 cf. 873. [Şi: (Ţârnareca) **urmáni** f.]. — Din tc. *orman*.

Urmáni f. v. *urman*.

Urnilíc (di albiń) m. Stupină, ALR. 5455. — Din mbg. *ornilîk?*

Urnisés vb. IV. Dărâm, Com. D. P. — Din bg. *urivam*, (aor. *urnah*).

Urọt, -ă Urît, (în Ţârnareca) rău. *Tse multu urăt treatsi hil'i-mea* (ce rău o duce fii-mea). [Şi: **urăt, -ă** adj. 10/67; **urătšọs** vb. IV. (refl.) = mă înrăiesc, devin, mă fac rău: Com. G. D.]. — Derivat din **urọs* (<lat. *horrēsco, -*īre*), arom. *urît*.

Úrov a. (pentru *mel' urov*, cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51). Un fel de bob măcinat ce se dă boilor ca nutreţ; (după înţelesul etimologic), m ă z ă r i c h e. *Lantu ăi di urov*, 9/4. *Si-ts pun urov sub tšouli* (o să-ţi pun măzăriche subt ghete), adică o să te chinuesc. — Din bg. *urov*.

Úrsă f. Ursă cf. m e t š c ă. *Ań si cătsọ furniga cu ursa* (mi s'a prins furnica cu ursa), 875. [F e m i n i n: **ursoáńă** f. *Si dunară ca pri ursọńă*, 876; **ursumbétš** m. = pui de urs, ALR. 4960]. — Din lat. *ŭrsa, -am*, (arom. *ursă*).

Ursoáńă f. v. *ursă*.

Ursumbétš m. v. *ursă*.

Uruiés vb. IV. Alerg, hoinăresc. *Tsela ra linos... si uruià prin sucac* (acela era lenevos şi alerga pe stradă), 6/44. — Din sl. *roj* (acelaşi cu dacor. *roiesc*).

Urujọs vb. IV. Inarmez, (refl.) mă înarmez. *Tsiştea si urujọt-au şi ạş lat-au căti un cal* (aceştia s'au înarmat şi şi-au luat câte un cal), 3/61. — Din bg. *orăžavam*.

Urziníc m. v. *plătsintă*.

Úşă (pl. *uş* şi *uşur*, ALR. 656) f. Uşă. *Am ună cătsaua, toată zuua latră şi seara cọn vini, si culcă dupu uşă* (= băltiia), *2. [D e r i v a t: **uşár** m.]. — Din lat. *ustia, -*am*, (arom. *uşă*).

Usc vb. I. Usuc. *L-u uscọ* (a şters-o, a tulit-o), 877. [Ind. prez. *usc, uşt, uscă*. D e r i v a t e: **uscári** f. = uscare; **uscát, -ă** adj. = uscat; **uscát** a. = uscat. *Si dipărtọ di uscat şi u dusi feata* (se depărtă de uscat şi o duse fata). — Din lat. *exsūco, -are*, (arom. *usuc*).

Uscár N. loc. (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 24).

Uscári f. } v. *usc*.
Uscát a. } v. *usc*.
Uscát, -ă adj. } v. *usc*.

Ușinéts m. v. *Oșani*.

Úsnă f. (întrebuințat mai des decât «buză») Buză. Com. D. G. — Din bg. *usna*.

Ușníri f. Durere de pe urma unei răceli a corpului s. a membrelor. *Fitšoril' plǫng mult di ușniri* (copiii plâng de pe urma răcelii). [D e r i v a t: **ușnít** a. = răceală la prunci, boală provenită din cauza unei răceli a membrelor, mai ales la copiii mici, la prunci. Com. T. P.].

Ușnít a. v. *ușniri*.

Uspéts a. Ospăț. *Să si ducă la lisitsa ăn uspets* (să se ducă la vulpe în ospăț), 5/30. — Din lat. *hŏspĭtium*.

Uspitslǫc a. v. *u̯aspits*.

Ústrălu a. v. *ustrel*.

Ústrel a. Trăznet, lovitură de trăznet (întrebuințat ca și în bg. mai mult în expresiile) *ustrelu nu l'-u* = n'are nimic (adică este bine, sănătos), n'are nici pe dracul, 878. *Ustrălu s-ti bată* = trăzni-te-ar, ib. etc. [Și: **ústrălu** a. **ústrulu** a.]. — Din bg. *ustrĕl* «lovitură de trăznet» și ca înjurătură.

Ústrulu a. v. *ustrel*.

Ustšíe m. v. *u̯os*.

Ustúră f. Urzeală. *Featili ău̯ dipinară toată ustura* (fetele au depănat toată urzeala), Com. I. L.

Usúc f. Usuc. *Cu usuca si spẹală cămeșle, sta ma mol'*, ALR. 5816. [D e r i v a t: **usuclíi̯ă** adj. în; *lǫnă usuclii̯ă*, si puni la chept la un u̯om con la doari cheptu di frig, ib. cf. 5815.

Usúl' (pl. *-ul'ur*) a. Mijloc, fel; Regulă, normă; *Usul'u cu cari putem si dubim cujurets*, B. 1. *Etcă un usul' lesnic* (iată un mijloc ușor), ib. 8. *Multi usul'ur*, ib. 13. — Din tc. *usul*.

Útcă f. Cucuvaie. Com. T. P. [D e r i v a t: **úteu** m. (fig.) = pierde-vară, gură-cască, prost, id.]. — Din mbg. *utka*.

Utcăi̯és vb. IV. Desteș. [C o m p u s (cu pref.): **disutcăi̯és** (dis + utcăi̯es) vb. IV. = desteș (fig.) cercetez ceva cu deamănuntul, scotocesc, răstorn obiectele numai și numai să pot găsi ceea ce caut. *Disutcăi̯ași ca vrin nușcar* = scotocesc ca un copoiu]. — Din mbg. *otkavam*, id.

Úteu m. v. *utcă*.

Utfór (pl. *utfoară*) m. Cheia ușii Cf. c l' u t š. *Pirdui̯ utforu și nu pot si dișcl'id cl'utšu*, ALR. 3807, cf. 670. [Și: **utfúr** m.]. — Din bg. *otvor*.

Utpăsés vb. IV. Distrug, nimicesc pe cineva. *L'a zdruminară, l'a utpăsiră* (i-au omorît, i-au distrus), Com. I. G. — Din bg. *otpasvam*.

Útreș O parte a plugului, (cf. Damé, T. 35, fig. 1 (9); Capidan, *Meglenoromânii*, I, 51).

Utresúe m. Băiatul din urmă, copilul din urmă. *Con da grindina, utresucu la muma scoati un h'er și la tureaști nafară ca si pristă*

grindina, Com. GH. T. [Și: **utrisúc** m. *Tsela mai micu, utrisucu*, 1/55].

Utroávă f. Otravă. *Ats ari pus utroavă* (ți-a pus otravă), 7/81. *Utroavă dănă vurăts tsi fatsiri* (face-ți-s'ar otravă), 890 cf. 889, 2/68. [Derivat: **utruvátš** adv. = amarnic. *Vintu suflă utruvatš* (suflă amarnic), ALR. 3121; (Țârnareca) **utruvés** vb. IV. = otrăvesc. *Si gutfească tseapă șu utroavă si-l' utruviască* să-i otrăvească), 4/68; **utruiés** (forma cea mai răspândită, din mbg. *otrujam*) vb. IV. *Tsea mul'area zisi... « si l'a utrues »*, 10/84 cf. 14/46]. — Din bg. *otrova*.

Utruiés vb. | **Utruvátš** adj. | **Utruvés** vb. } v. *utroavă*.

Utsíd vb. III. (rar) Lovesc, rănesc, cf. tăltšos. — Din lat. *occīdo, -ĕre*, (arom. *utsid*, atestat Weigand).

Utumnázuli! Nerușinatule! 894. — Din tc. *utanmaz* « nerușinat ».

Úuă f. Struguri. *Tsista uom să na află uuă la cărtšun* (acest om să ne găsească struguri de Crăciun), 7/31 cf. 1/10. [Și: **úvă** f. *Lisitsa vineà și măncà uvă*, 2/93]. — Din lat. *ūva, -am*, (arom. *auă*).

Úvă f. v. *uuă*.

Uvéz a. Ovăz. *Lantu ăi di uvez* (celălalt este de ovăz), 9/4. [Derivat: **uvișonă** f. = locul rămas după secerișul ovăzului, cf. mel'ină, sicărină]. — Din bg. *ovăs*.

Uvișonă f. v. *uvez*.

Úzdă f. Căpăstru. *Al'-u tricu uzda* (îi trecu căpăstrul), 893. — Din tc. *uzda*.

Uzirés | **Uzirnés** } vb. IV. v. *zirnes*.

V

Vácă f. Vacă. *Una di tseali doui vats veà un mic vitsol* (una din acele două vaci avea...), 14/41. *Vaca-domnului* (vaca domnului, boul domnului); [Derivate: **văcár** m. = văcar. *Dimineatsa văcăru sabailea ișà* (văcarul ieșea dis de dimineața), 1/44]. — Din lat. *vacca, -am*, (arom. *vacă*).

Văcár m. v. *vacă*.

Văcătlì adj. v. *văcot*.

Văcói N. loc. în Meglen, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 11).

Văcot a. Vreme, moment. *Din văcotu lu deadu Adam* (din vremea lui moș Adam, 897 cf. 898, 899, 900, 5/IV. *An văcot* (în vârstă). *Io con ram ăn văcot* (eu când eram în vârstă), 4/12 cf. 6/12. *Tsea sōră, ca vinì ăn văcot* (ajunse în vârstă), 2/58. *Moini ăn tsista văcot* (mâine pe vremea asta), 6/11 cf. 4/21, 5/33, 23/41, 6/73. [Derivat: **văcătlì** adj. = cu stare, avut, ALR. 3015]. — Din tc. *vakyt*.

Vad a. v. *vădes*.

Vádă f. Apă, starea umedă a pământului jilav, ALR. 5124. Cf. scroznică. — Din bg. *vada*.

Vădés vb. IV. Curăț sămănăturile de buruieni, prășesc, Com. T. P. [Derivat: **vad** a. = curățitul sămănăturilor de buruieni, prășit, id.]. — Din bg. *vadja*.

Vădítsă f. v. *voditsă*.

Văgón a. Vagon, ALR. 2581. Dacor.

Vai (întrebuințat ca refren în versuri bulgărești, cântate de « dudulets » (paparude). *Oi dodole, mili buje. Letai letai pipiruga, vai dodole, vai dodole*, Com. T. P. — Dacă ținem seamă de sensul cuvântului bg. *letai* (sboară, fugi), cf. lites, atunci în *vai* am putea avea un imperativ dela *vado, -ĕre*, mai ales că cuvântul există și în arom. (cf. Capidan, *Aromânii*, 449).

Vaistrám, cuvânt neînțeles dintr'o zicătoare de joc copilăresc, cf. iliiga.

Văjită f. Vizită. *Am văjită* (îmi serbez ziua numelui), ALR. 2851; *zuuă di văjită* (ziua numelui), ib. 2852. — Pentru *vizită*.

Văl'ăvítsă f. Moară unde se bate postav (șaiac), în special velințe, bătănii; dârstă. || N. loc. (Luguṇța).—Din bg. *valevica*, id.

Váli (pl. *-l'ur* și *-iur*) f. Rîu. *Vẹm dărat un cutar păn di vali*, 8/27. *Lat di vali*, (om prost, nătăfleț), 903. *La lọ valea* (s'a dus, s'a sfârșit și cu el), 902 cf. 905, 6/14, 23/8, 9/55. *Ca s-ti lea valea și brazda ti poartă*, 904. Nume de râuri: *Valea-di-Humă*, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 22), *Valea-rauă, Valea-mari, Valea-seacă, Valea-di-Tšuc, Valea-zlambọcă* (Oșani); *Valea-mari, Valea-ratsi, Valea-di-cătsọń* (Cupa); *Valea-di-Cota* (Huma); *Valea-Crańar* (Nânta); *Valea-di-Butšovnic* (Lugunța); *Valea-di-bătọń, Valea-mari* (Liumnița); *Valea-di-ńari* (Oșani); *Valea-seacă* (Barovița). — Din lat. *vallis, -em*, (arom. *vale*).

Văltur m. Vultur. *Vizù un răslan și un văltur*, cf. 1/49, 4/49. *Ca văltur si lăsọ* (ca un vultur se năpusti asupra lui), 906. [Și: **vúltur** m. *Lă răslān ạl' deadi uasili, lă văltur trubușoańa* (leului îi dădu oasele, vulturului...), 2/49. [Derivat: **văltúrnitsă** f. n. loc. (Nânta); locul unde se găsesc cuiburi de vulturi]. — Din lat. *vŭltŭr, -em*, (arom. *vultur*, rar).

Văltúrnitsă f. v. *văltur*.

Vămpír m. Vampir, stafie. [Și: **vumpír** m. *Veà un uom vămpir tsi măncà lumi* (era un om vampir care mânca oameni), 3/55. [Derivat: **vămpirisés** vb. IV. = mă fac, devin vampir, Com. G. D. **vămpirisít, -ă** adj. = făcut, prefăcut vampir]. — Din bg. *vampir*.

Vămpirisés vb. IV. } v. *vampir*.
Vămpirisít, -ă adj. }

Vănătoári f. Vânătoare. *Vinit-au loc... si si ducă la vănătoari* (a venit vremea să meargă la vânătoare), 3/61. — Derivat din *vin* (cf. arom. *avin*).

Văngărés vb. IV. (despre muște) Bâzâiu. *Muštili văngăres*, ALR. 4416. Și: b a m b ă r e s.

Vănghéịă f. v. *vănghel'ă*.

Vănghél'ă f. Evanghelie. [Și: **vănghéịă** f. *Fărtat pri vănghe̯ịă* (frate de cruce), ALR. 2627]. — Din bg. *vanghelia*.

Văpsés vb. IV. Vopsesc. *Cu rin si văpses șaịtsili* (cu anin se vopsesc șaiacurile), Com. I. L. [Și: **vupsés** vb. IV. D e r i v a t e: **văpsíri (vupsíri)** f. = vopsit; **văpsít-(vupsít), -ă** adj. = vopsit]. — Din gr. *βάπτω*, (aor. *ἔβαψα*).

Văpsíri f. }
Văpsít, -ă adj. } v. *văpses*.

Var m. Var, cf. *88. [D e r i v a t: **várnitsă** f. = varniță, groapa în care se face varul, cf. B u n a r u d i-v a r n i t s ă, subt b u n a r; **vărusés** vb. IV. = văruiesc; **vărusít, -ă** adj. = văruit]. — Din sl. *var*.

Várcă f. Luntre, barcă, ALR. 2517. [D e r i v a t: **varcadžóị** m. = bărcaș, ib. 3530]. — Din gr. *βάρκα*, (arom. *varcă*).

Varcadžóị m. v. *varcă*.

Vărdár m. Râul *Vardar*, cf. 14/15. [D e r i v a t: **vărdăréts** m. = Vânt rece ce suflă din Vardar. *Vărdăretsu featsi ịarnă*, 907.

Vărdăréts m. v. *Vardar*.

Várnitsă f. v. *var*.

Văróịe m. Ciocan mare cu care se sfarămă pietre, (cari frǫnzi rop mar), ALR. 3939.

Vărtăcól a. Raită, ocol (în expresia) *fac un vărtăcol* (dau o raită, fac un ocol). *Frati, fǫ un vărtăcǫl și du-mi uneac di apu* (dă o raită până la fântână și adu-mi puțină apă), Com. T. P. — Din bg. *vărti-colo*.

Vărteléșcă f. (Țârnareca) Sfârlează, Com. I. T. [Și: **vărtéșcă** f., id.]. — Din bg. *vărteleška*.

Vărtés vb. v. *ąnvărtes*.

Vărtéșcă f. v. *vărteleșcă*.

Vărtéșli f. (La țesut) Vârtelniță, ALR. 5867. *Ăń am patru suror tucu si stăpes și nu pot si si jungă* (= vărteșli), *91. (In *Meglenoromânii*, I, 54, stă greșit *vărtești*). — Din mbg. *vărtešli*.

Vártica f. Nume de floare. Com. C. I. — Din bg. *vratiga*.

Vărtoápi pl. Vultoare. Păstrat în nume de localități: *Vărtoapi* (Nânta, Oșani); *Vărtochi* (Cupa); *Vărtoapa-l-Mantšu* (Huma); *Vărtoapa-l-Dima* (Cupa). — Din bg. *vartop*.

Vărusés vb. IV. }
Vărusít, -ă adj. } v. *var*.

Vărvălítsă f. Vevereță, ALR. 4972. — Din bg. *věverica*.

Vărvés vb. IV. Trec, merg pe dinaintea cuiva, merg, mă duc. *Zăcătsară si vărvịască un dupu lant* (începură să treacă unul după altul), 14/77. — Din bg. *vărvja*.

Vas a. Orice vas care se întrebuințează la bucătărie și la masă: tingiri, strachini; la Nânta: cană

de apă, ALR. 3958. — Din lat. *vasum*, (arom. *vas*).

Văsiịă m. Rege, ALR. 2688. — Din gr. *βασιλιὰ*, (arom. *văsil'ă*).

Văşíl' m. Vasile, ALR. 3210.

Văştínă f. Păstură, materia din celulele fagurelui, care nu este miere, ALR. 5474, cf. 1691. — Din mbg. *voština*.

Vátăm vb. I. (Ţârnareca) Ucid, omor. *S-ti vătănăm ili tse si-ts fatsim* (să te omorîm, ori ce să-ţi facem), 34/65. [Şi: **vátăm** vb. I. cf. 14/65, 13/65]. (arom. *vatăm*).

Vátăn vb. I. v. *vatăm*.

Vátră f. (Ţârnareca) Vatră. Com. I. T. — Cf. alb. *vatrë*.

Veác a. Veac, fig. vieaţă, tinereţe. *Añ uscọ veacu* (îmi mâncă vieaţa, nu mă lasă în pace), 908. — Din sl. *věk*.

Veáịcă (pl. *veịts*) f. Ramură, cracă. *Ca si frănsi ună veaịcă, aş căzù pristi lup* (frângându-se o ramură, căzu peste lup), 23/69. *Vlăstarl'i di la vrọu di veịts*, B. 6. *Veịtsli di dijos* (ramurile de jos) ib. — Din bg. *věјka*.

Veánits m. Cunună, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 44 şi 47). — Din bg. *věnec*.

Veáră (pl. *verur*) f. Vară. [D e r i v a t: **veárta** adv. = vara, în timpul verii. *Vearta, cọn s-iịă la sitsirat* (vara, când va fi la seceriş), 9/41. — Din lat. *vēra*, *-*am*, *(vēr)*, (arom. *veară*).

Veárdi adj. Verde. *Ancă-i veardi*, încă este verde, necopt (pentru cei necopţi la minte, uşurei), 909. [Şi: (Liumniţa) **vịărd** adj. *vịărdz* = ochi albaştri, ALR. 32. D e r i v a t: **virdeátsă** f. = verdeaţă. Com. G. D., **ạnvirzọs** vb. IV. = înverzesc, Com. D. G.]. — Din lat. *vĭrdis, -e (vĭrĭdis)*, (arom. *vearde*).

Veárdză f. Varză. *Cazănu cu veardză*, 10/41 cf. 320. — Din lat. *vĭrdia, -am*, *(vĭrĭdia)*, (arom. *verdzu*).

Veárgă f. Vargă, nuia. *Si-l' dats ... ună veargă di furlină* (să-i daţi o vargă de aur), 2/33 cf. 910. [D e r i v a t e: **virzeáuă** f. = vergea, nuia mică şi subţire. *Tsela dẹdu atsi lọ ună virzeaụă, atsi la frăşcăì* (= bătrânul acela luă o vergea...). Com. T. P., **virzél** = vergea (pl. *virzeali*) = vergelele dela urzit), id. *Putem dărari leasi... cu virzel' ạmplititi*, B. 3; **virgát, -ă** adj. (< lat. *vĭrgatus, -a, -um*), = vărgat, prevăzut cu dungi. *Pọnză vĭrgată ca coştăvitsă* (pânză vărgată ca şarpele), 153]. — Din lat. *vĭrga, -am*, (arom. *veargă*).

Veári f. v. *am*.

Veárta f. v. *veara*.

Véchi adv. v. *vichim*.

Vécl'u, -ă adj. Vechiu. *Vecl'i picọts tradzi* (suferă de pe urma unor păcate vechi), 536 cf. 660. — Din lat. *vĕclus, -a, -um (vĕt[u]lus)*, arom. *vecl'u*.

Ved vb. II. Văd. *Vez mul'ari tsi ịarbă* (vezi muiere, ce iarbă),

4/14 cf. 6/74, 23/55, 13/73. *Să vẹdă cafcu tšireș ari*, 4/18. [Și: (Liumnița) **vįăd** vb. II. cf. 3/73. D e r i v a t e: **videári** f. = vedere; **vizút, -ă** = văzut, (negativul), **nivizút, -ă** adj. (cu înțeles activ) = care n'a văzut. *Tsela micu frāti... rămasi nivizut* (fratele mic rămase fără să vadă), 7/43; (pasiv) *Si feasi nivizut*, 8/34. C o m p u s e: (cu pref.) **zăvéd** (ză + ved), vb. II. = văd puțin. *Di cọn nu mi-am zăvizut cu nitsi un ųom* (de când nu m'am văzut cu nimeni), 19/94 cf. 17/38; **pruvéd** (pru + ved, întrebuințat numai la pers. 3, de pe mbg. *se provide*, cu același înțeles de) începe să vadă s. începe să se vadă, să se facă ziuă. *Ąl' la pusiră ųocl'il' și ąl'-tsi pruvidzù* (îi puseră ochii și începu să vadă), 34/40. *Si pruvizù* (începu să se vadă), 5/7 cf. 4/7, 13/33, 22/51; **pruvideári** f. = vedere, revărsatul zorilor. *Moįnista ancă di la pruvidearea*; **privéd** (pri + ved), vb. II. = *pruved*; **privideári** f. = *pruvideari*. *Pi la pruvidearea* (pe la revărsatul zorilor), 10/56; **zăpruvéd** (ză + pru + ved) vb. I. = *pruved*. *Tucu tsi lọ să si zăpruvẹda unec* (cum începu să se vadă puțin), 8/7; **năvéd** (nă + ved, de pe mbg. *navidam*), refl. mă uit bine, văd bine, mă satur de văzut. *Tsela fitšoru si năvizù, ąų vizù bun* (băiatul acela se sătură uitându-se la dânsa), 16/43]. — Din lat. *vĭdeo, -ēre*, (arom. *ved*).

Védră f. Vas de pământ, ALR. 3965. — Din bg. *vĕdro*.

Végl'u vb. I. Păzesc, veghez. *La vigl'am* (îl păzeam), 6/12. *Veagl'ă-ti pul'uli* (păzește-te, puiule), 60 cf. 6/17, 41/65, 15/77, 209. [Și: **végl'um** vb. I. D e r i v a t e: **vigl'ári** f. = păzire; **viglát, -ă** adj. = păzit]. — Din lat. *vĭg[ĭ]lo, -are*, (arom. *avegl'u*).

Vegl'u'm vb. I. v. *vegl'u*.

Vénu Nume de bou s. vacă născută vineri, cf. v i d a.

Ver m. Văr, ALR. 2926.— Prescurtat din « cusurin ver » (lat. *consobrinus verus*) « văr bun », (arom. *cusurin ver*). Cf. p r i m ă v e r.

Véră f. Lege, credință. [D e r i v a t: **viruįés** (bg. *vĕruvam*) vb. IV. = cred. *Įa, acu nu ăń viruįeș, na cartea șu cănt-ąų* (uite dacă nu mă crezi, ia cartea...), 5/68 cf. 14/24, 21/47. *Pimintu si 'ntoarnă și nu ti viruįes*, 554. — Din bg. *vĕra*.

Vįărd adj. v. *veardi*.

Vic a. v. *vicăįes*.

Vicăįés vb. IV. Chem, strig. *La vicăì tot soįu* (chemă tot neamul), 2/94. *Vicăiră popil'* (chemară preoții...), 28/18 cf. 10/6, 14/28, 8/48, 5/79. [La subj. prez. *să vicăįes* și *să vicnes*. *Tsela picurāru lọ să vicăįască « dẹdu dẹdu... »* (ciobanul acela începu să strige: « moșule, moșule... »), 15/25. *Si vicneș : « mămă sămuvilă... »*

(să strigi...), 12/51 cf. 654. *Și vicnì tsela picuraru* (și strigă ciobanul acela), 12/56 cf. 3/30, 3/93, 6/76, 5/79. *U vizù sor-sa, ąų vicnit* (o văzu pe soră-sa, o chemă), 8/58. Imper. *vicneà. Vicneà-l' și tu un* (trage-i și tu una), 911. Postverbal: (Cupa) **vic** (bg. *vik*, cf. arom. *zg'ic* a.) = strigăt, țipăt. *Deadi vicu : « Defu, Defu mi lǫ Jeji »* (strigă calul: « Defu, Defu, Jeji m'a luat»), 14/55. Compus (cu pref.): **răzvicăįés** vb. IV. (răz + vicăįes. de pe bg. *razvikam*) = strig tare. Com. N. P.]. — Din bg. *vikam*.

Víchi adv. v. *vichim*.

Víchim adv. In fine. *Di cǫta s-nu s-facă vichim maį mult* (cât nici nu se poate mai mult), 8/73 cf. 10/15. [Și: **víchi** adv., 16/79, *vechi* adv., 12/39]. — Din mbg. *vekje*.

Vicnés vb. IV. v. *vicăįes*.

Vída f. Numele vacii născută vineri. Cf. luįa, mata, ńera, dzoįa, soba, venu, ALR. 5542.

Vídără f. v. *vidră*.

Videálă f. Lumânare, lumină. *Ma vidęla cu įel' ș-u purtaų* (dar lumânarea și-o purtau cu dânșii), 5/7. | Lumina zilei. *Lă videală si veadi junil'a*, 912. *Videală (din cap)* = ochii, 914. *Albă videală* (zi liniștită), 913. — Din bg. *vidělo*, (arom. *videală*).

Videálă f. Piele de căprioară. *Să-ń dară... tšǫuli di videală* (să-mi facă ghete de piele de căprioară), 5/XVI. — Mbg. *videlo* (it.).

Videári f. v. *ved*.

Vídră f. Vidră. [Și: **vídără** f., ALR. 1170]. — Din bg. *vidra*, id.

Vídza Nume de vacă fătată vineri.

Vigl'ári f. } v. *vegl'u*.
Vigl'át, -ă adj. } v. *vegl'u*.

Vílă f. Furcă. Com. C. I. [Derivat: **vílitsă** f. *L-ąmbudǫ... cu ună vilitsă*, 34/51]. — Din bg. *vila*.

Vílitsă f. v. *vilă*.

[2]**Vílitsă** f. Extremitatea inferioară a fălcilor, bărbie. Falcă, Com. T. P. — Din bg. *vilica*.

Vil'oari N. loc. (Huma).

Viluseáști vb. IV. pers. 3. Se cuvine, se cade, se potrivește. *Nu viluseasti si lǫm tsista drum* (nu se cade...), Com. GH. D. — Din gr. *βουλεύομαι*.

Vímtu a. v. *vint*.

Vin vb. IV. Vin, sosesc. *Ąl' vinì ună carti la ampirātu* (i-a venit o scrisoare împăratului), 8/48. *Nu ver si viń*, 5/37 cf. 5/30. *Să vinim mǫįni*, 4/14, *Įo vinię di cola*, 24/38 cf. 2/6, 18/9, 14/9, 9/13, 7/37, 8/69. *Vin calea* (vin, merg pe drum). *Un piștar... vineà calea*, 1/72. *La vini ăn criel* (îmi vine în minte, îmi dă în gând), 33/18. *Įo sam vinit* (am venit), 10/43 cf. 5/80. *Soră-mea... dį vinită. Viń si-u leaų ghįuzel'duńa* (venii să iau pe

frumoasa pământului). *Nu vinără* (nu veniră), 9/60. *Si viniń tu si la dap calu* (să vii tu să adapi calul), 10/47. *Cari di i̯u ineà, ạu̯ sudzeau̯ feata* (care de pe unde venea, o sugea fata), 6/67. *I̯o ăs in cu u̯amiń* (eu am să vin cu oameni), 19/68 cf. 13/64, 25/64, 15/66, 17, 24/68. [C o m p u s (cu pref.): **privín** (pri + vin) = vin din nou, mă întorc. *Aber nu-ń trimeati... dali si privină*, 2/IV]. — Din lat. *vĕnio, -ire*, (arom. *yin*).

²Vin a. *Vin*.

Vínă f. Vână. *La dărọ pri ună vină* (îl făcu pe o vână), adecă îl slăbi rău, îl făcu o mortăciune, 916. — Din lat. *vēna, -am*, (arom. *vină*).

Víńă f. Vie. *Ań săpaș la vińă* (îmi săpași la vie), 917. *Un pădār... vigl'à vińurli* (un păzitor... păzea viile), 1/27. — Din lat. *vīnea, -am*, (arom. *ayińe*).

Vínăt, -ă adj. Vânăt. *Bui̯au̯ă vinătă* (culoare vânătă), 32/65. *Bureati vinit*, cf. b u r e a t i, cf. *22. *prun vinăt*, cf. p r u n. [Și: **vínit, -ă** adj. D e r i v a t: **ạnvinătsọs** vb. IV. = învinețesc, Com. I. G., **vinitsọl'ă** f. = boia vânătă, Com. T. P.]. — Din lat. *vĕnĕtus, -a, -um*, (arom. *vinit*).

Vinătór N. loc. (Nânta, Lugunța).

Vind vb. III. Vând. *Tsi vinz?* (ce vinzi), 3/18. *Nu la vinz măgāru? — la vind, cum nu la vind* (... îl vând cum să nu-l vând), 8/24. *Si vindă*, 161 cf. 1/13. [D e r i v a t e: **víndiri** (rar) **vindeári** f. = vânzare, **vindút, -ă** adj. = vândut]. — Din lat. *vendo, -ĕre*, (arom. *vindu*).

Vindeári f. } v. *vind*.
Vindút, -ă adj. }

Ving vb. III. v. *ạnving*.

Víniri f. Vineri. — Din lat. *Vĕnĕris (dies)*, (arom. *viniri*).

Vínit, -ă adj. v. *vinăt*.

Vinitsọl'ă f. v. *vinăt*.

Vint a. Vânt. *Ra vint* (era vânt), 7/7 cf. 13/51, 24/78. *Ăn vint zburaști* (vorbește în vânt). [Și: (Țârnareca, aromânism) **vímtu** a *Ạu̯ loară feata tru vimtu*, 6/67. D e r i v a t e: **víntur** vb. = vântur (cereale); **vinturári** f. = vânturare; **vinturítsă** f. = furtună, vijelie, ALR. 1979, 2437]. — Din lat. *vĕntus, -um*, (arom. *vimtu*).

Víntur vb. I. }
Vinturári f. } v. *vint*.
Vinturítsă f. }

Vir a. Baltă. *Căzù ăn vir* (căzu în baltă), 8/30 cf. 2/28, 16/29, 476. [D e r i v a t: **năvirít, -ă** = ud, care este făcut baltă. *U̯ocl'il' ạl' tsă năvirits* (ochii îi sunt udați), 844; **zăvirít** adj. = tăcut. *Apa zăvirită ari multi mămoruts* (apa tăcută are multe broaște), 347]. — Din bg. *vir*.

Virăndisés vb. IV. v. *virindises*.

Virdeátsă f. v. *veardi*.

Virdzeáuă f. Vergea, Com. T. P. [Şi: **virdzél** m. id.]. — Din lat. **vĭrgĕlla, -am*, (arom. *virdzeao*).

Virdzél v. *virdzeauă*.

Virgát, -ă adj. v. *veargă*.

Virghíịă f. Impozite la stat. — Din tc. *verghi*, (arom. *vergie*).

Virígă f. Verigă. *Am un bou cǫn si culcă, uoasili ạl'-tsi dună* (= virighili), *93.— Din bg. *veriga*.

Virín(i) a. Supărare, mâhnire. *La păzari virini no-ari* (la tocmit nu încape supărare), 921. [D e r i v a t e: **ạnvirín** *(nvirin)* vb. I. (refl.) = mă supăr, mă mâhnesc, mă întristez. *Să nu nă 'nvirinǫm — ti ạnvirińi?* (să nu ne supărăm — te superi?), 15/6. *Și drācu si ạnvirinǫ* (și dracul se supără), 4/3. **ạnvirinári** f. = supărare; **ạnvirinós, -oasă** adj. = supărat. *Io ancă sam ạnvirinos* (și eu sunt mâhnit), 6/54 cf. 7/83. C o n t r a r i u l: **disviríni** a. *Virinea ari și disvirini*]. — Din lat. *venēnum*, (arom. *virin*).

Virisíịă f. Datorie, Com. P. M. — Din tc. *veresi*, (arom. *veresie*).

Virnidisés vb. IV. Sărăcesc, devin sărac, pierd averea, scad, cf. 922. [Şi: **virăndisés** vb. IV. D e r i v a t e: **virnidisíri** f. = scădere, sărăcire; **virnidisít, -ă** adj. = scăzut, sărăcit]. — Din tc. *veran*, « dărămături ».

Virnidisíri f., **Virnidisít, -ă** adj. } v. *virnidises*.

Viruịés vb. IV. v. *veră*.

Virzeáli f. pl., **Virzeáuă** f., **Virzél** a. } v. *veargă*.

Vis a. Vis. [D e r i v a t: **viséz** vb. I. (rar) = visez, Com. T. P. (mai des) **ạnvisizés** = visez. *Prudurmi... și ạnvisizǫ* (adormi și visă), 12/51.—Din lat. *vīsum*, (arom. *yis*).

Visés vb. IV. Atârn, spânzur de ceva. *Seac di moali viseaști* (sec de moale atârnă) = nasu), *55. [C o m p u s (cu pref.): **privisés** și **pruvisés** (pru + vises, de pe bg. *provisnuvam*, cu același înțeles de) atârn. *Ańi-tsi pruvisì ca bărsoghir* (s'a lipit de mine ca un prost), 34]. — Din bg. *visja*.

Víşină f. Fructul vișinului, vișină. [Şi: **víşnă** f. D e r i v a t e: **víșin, vișn** m. = vișin; **vişnár** m. = pasăre care mănâncă vișine. Com. T. P.]. — Din bg. *višnja*, (arom. *vișină*).

Vişmínt a. v. *vistmint*.

Vişn m., **Víşnă** f., **Vişnár** m. } v. *vișin*.

Viştmínt a. Veșmânt, îmbrăcăminte, Com. T. P. [Şi: **vişmínt** a.]. — Din lat. *vestimentum*, (arom. *visminte*, rar).

Vítă f. Vită, animal. *Ăn tsela loc nu vẹ călcat lānti viti* (în locul acela nu călcaseră alte vite), 8/94. *Antrară tots ăn cāsă... ạncărcāră vitili* (intrară toți în casă, încărcară vitele), 5/24 cf. 6/24, 6/36. — Din lat. *vīta, -am*.

Vítlă f. Instrument în forma pieptenului, la baza căruia se găsește un fus care se învârtește și servește spre a curăți bumbacul de sămânță. *Am un munti, la ună parti neaụă la lāntă gărdușcă* (= vitla di bumbac), *94. *La tricuị prin vitlă* (îl trecui prin vitlă, adică îl obișnuii cu ceva), 924. — Din bg. *vitlo*.

Vítsă f. Viță. *Dats ună pratšcă di vitsă* (dați-mi un băț de viță), 8/31. *Vitsă... ǫnmugurǫtă* (viță îmbobocită), 9/31. — Din lat. **vītea -am, (vītis)*, (arom. *ayită*).

Vitsălúș }
Vitsilúș } m. v. *vitsǫl*.

Vitsǫl m. Vițel. *Vitsǫl vini la mini, bǫụ si fugă* (vițel a venit, bou o să plece), 14/79 cf. 15/41. *Ca vitsǫlu dupu vacă* (se zice pentru copiii care aleargă după mamele lor), 926. [Și: **itsăụ**, 11/67. D i m i n u t i v: **vitsălúș, vitsilúș** m. = vițeluș. Com. G. D., **vitsălár** m. = păstor de vite, id.]. — Din lat. *vĭtĕllus, -um*, (arom. *yitsăl*).

Vitúl' m. Ied care nu mai suge lapte, ied înțărcat. Com. G. D. [Și: **vituị** m. ALR. 1789. D e r i v a t: **vitul'ár** m. = păstor de « vitul' », id.]. — Din lat. *vĭtŭleus, -um*, (arom. *vitul'*). Pușcariu, *Et. Wb.* 1867.

Vitúl'ár m. v. *vitul'*.

Vizés vb. IV. v. *vizez*.

Vizéz vb. IV. Brodez, lucrez la gherghef. [Și: **vizés** vb. IV. D e r i v a t e: **vizíri** f. = brodare; **vizít, -ă** adj. = brodată. Com. G. D.]. — Din bg. *vezam*, id.

Vizír m. Vezir. *Fitšoru lu viziru* (băiatul vizirului), 10/46. — Din tc. *vezir*.

Vizíri f. }
Vizít, -ă adj. } v. *vizes*.

Vizút, -ă adj. v. *ved*.

Vla m. Valah. Numele Românilor din Meglenia. *Tari nă-i tlaca la noị Vlașil'* (așa ni-i firea nouă Românilor), 774. [D e r i v a t e: **vlășés, -eascĕ** adj. = românesc; **Vlahía** f. = România. Com. G. D.]

Vlădícă m. Vlădică, arhiereu, episcop. Com. G. D. — Din bg. *vladika*.

Vlágă f. Vlagă, umezeală. *Rogozinili tsǫn vlagă*, B. 3, *Cu havà și fără vlagă* (cu aer și fără umezeală), ib. 4. [D e r i v a t: **vlăjnic** adj. = umed. *Loc vlajnic*, ALR. 2539. *Si nu iịă nitsi caldă nitsi vlajnică*, B. 7, cf. 8]. — Din bg. *vlaga*.

Vlăh'íă f. v. *vla*.

Vlăjnic, -ă adj. v. *vlagă*.

Vlăng, -ă adj. (Țârnareca), Umed, muiat, Com. I. T. (Se găsește în arom. cu același înțeles). — Din mbg. *vlănga*. Cf. v l a g ă.

Vlășés, -eascĕ adj. v. *vla*.

Vlăstár f. Vlăstar. *Iăl si scunsi sub ună vlăstar* (el se ascunse subt un vlăstar...), cf. 8/70. — Din gr. *βλαστάρι*, (arom. *vlăstare*).

Vlătšǫs vb. IV. Trag lâna cu « pălămǫrts » (v. p ă l ă m ǫ r c ă), o scarmăn. Com. G. D. — Din bg. *vlača*, id.

Vlétšcă m. } v. *vlitšǫs*.
Vletšǫs vb. IV. }

Vlitšǫs vb. IV. Târăsc, trag, duc după mine. *Li vlitšau̯ drumu* (le târau pe drum), 9/10. [Şi: **vlitšǫs** vb. IV. 3/6. C o m p u s (cu pref.): **zăvlitšǫs** (ză + vlitšǫs) vb. IV. = încep să târăsc. *Au̯ zăvlitšaşti mŭmă-sa* (... și începe să târască pe mamă-sa), 2/6. D e r i v a t : **vlétšcă** m. = Târîe-brâu, om de nimic, nătărău. *Un vletšcă* (un târîe brâu), 3/51 cf. 927]. — Din bg. *vlěča*.

Vóditsă f. Bobotează, vodiță. Şi: **vădítsă** f., ALR. 2773, cf. 2779. — Din bg. *vodici*.

Vódniță f. Năpârcă din apă, ALR. 6228, cf. n ă p r ǫ t c ă. — Din mbg. *vodnitsa*.

Voi̯ vb. IV. Vreau. *Tu nu ver si ti 'nsor?* (nu vrei să te însori?), 12/39 cf. 18/28, 5/37, 20/38, 10/49, 14/48. *Feata nu va* (fata nu vrea), 5/38. *Va-nu-va* s. *vru-nu-vru* (vrând-nevrând); *va-nu-va să si ducă* (vrând nevrând o să se ducă) 4/11 cf. 7/47. || Refl. iubesc. *Tsel'a fitšoril' mult si vreau̯* (băeții aceia se iubeau foarte mult), 6/57. [Şi: (Liumnița) **vu̯ăi̯** vb. IV. = voi, vreau. *Tsi̯ă bun vi̯ăr si-ts fac? — nu vu̯ăi̯ tsivà* (ce bine vrei să-ți fac — nu vreau nimic), 18/73 cf. 2/74, 12, 8/74, 2/76].—Din lat. *volo*, -**ēre*, (pentru *velle*), (arom. *voi̯*).

Volb a. Aparat cu care se adună pe sul firele de u s t u r ă, cf. n ă v i i̯ e s. — Acelaș cu arom. *volbu*, din lat. *volvo*, *-ĕre*.

Vom vb. III. Vomez, vărs, cf. d ă z v o m. *I̯a la vumǫ* (ea l-a vărsat), 27/32. [Şi: (Liumnița) **vu̯ăm** vb. III. C o m p u s (cu pref.): **pruvom** (pru + vom) vb. III. = vărs. *Ań si pruvumǫ* (îmi veni să vărs), 602. D e r i v a t: **vumút, -ă** adj. = vomut, Com. T. P.]. — Din lat. *vŏmo, -ĕre*, (arom. *vom*).

Vǫnditsă f. Cârlig de fier. Com. GH. T. (La cingătoare) *vǫnditsă di ncuptšarea*. — Din paleosl. *ǫdica*, (cf. dacor. u n d i ț ă).

Vǫrbă f. Salcie. [Şi: **vu̯ărbă,** f. ALR. 1926; **vrăbă** f.]. — Din bg. *vrăbă*.

Vrăbă f. v. *vǫrbă*.

Vrăculác m. Strigoiu, vampir, Com. T. P. [D e r i v a t e: **vrăculisés** vb. IV. = mă fac, devin vărcolac, fig. mă iuțesc, mă aprind, mă fac rău de tot, id.]. — Din bg. *vărkodlak*.

Vrăculisés vb. IV. v. *vrăculac*.

Vrajal'că f. v. *vrăjǫs*.

Vrăjǫs vb. IV. [Intrebuințat numai subt forma c o m p u s ă (cu pref.): **zăvrăjǫs** (ză + vrăjǫs) = vorbesc, strig după ceva. *U̯om noari si zăvrăjască* (om nu este să vorbească), 21/90. D e r i v a t: **vrajál'că** (bg. *vražalka*) f. = femee care vorbește într'una, căreia nu-i tace gura]. — Din sl. *vražiti*.

Vrână adj. =(despre capre) neagră. *Capră vrană*, 23/79. — Din bg. *vrana*.

Vrăp a. pl. Arbore, tufiș (după G. D.) salcie, cf. v r ǫ b ă. *Dǫ-u cătšuụa la mini și fuị prin vrăp* (dă-mi căciula și fugi prin tufiș), 11/44 cf. 12/44, 9, 10/35. S'ar putea să vină din pl. lui *vrǫbă* care face *vǫrb* și *vrǫb (vrǫp, vrăp)*.

Vrăptšán m. (Liumnița) Vrabie. Com. G. M. [Și: **vroptšán** m. Com. S. H.]. — Din bg. *vrabče*.

Vrăstă f. Vârstă. *Si sam și ịo ăn ta vrăstă* (să fiu și eu în vârsta ta), 930 cf. 449. — Din bg. *vrăst*, (arom. *vrăstă*).

Vrătnitšícă f. Portiță. *Džumsi guluplu tru ăụ tsarluị vrătnitšica* (ajunse gulubul în portița țarului), 9/67. — Din bg. *vratnička*.

Vrátšă f. v. *vrătšă*.

Vrătšă f. Putină de pământ. [Și: **vrǫtšă** f. = vas de pământ, ALR. 3963, **vrátšă** f. *Vratšă di ńari*, 9/57. D e r i v a t: **vrătšúl'că** f. (dimin.). *Ună vrătšul'că*, 10/72]. — Din mbg. *vračva*.

Vrătšúl'că f. v. *vrătšă*.

Vraụ m. Locul de treierat, ALR. 3933. | Snopii puși pe arie, vraf. ib. 5300. — Din bg. *vrah*.

Vrăụ a. Vârf. *Li ligǫ di vrău breastuluị* (le legă pe vârful ulmului) 19/41 cf. 33/65. [Și **vroụ** a. *Leaụ vroụ di căịmac* (zmântânesc laptele), ALR. 5565]. — Din bg. *vărh*.

Vreádnic, -ă adj. Vrednic, capabil. *Its vrednits, nu its vrednits* (sunteți vrednici...), 6/19 cf. 931. — Din bg. *vrĕden*.

Vreámi f. Vreme, timp, cf. v a c ǫ t. *Zăstătù putsină vreami* (aștepta puțină vreme), 5/38. *Vreami di nǫụă ań* (timp de nouă ani), 8/65 cf. 4/60. — Din bg. *vrĕme*.

Vrighịés vb. IV. Vorbesc încet, fac sgomot. Com. I. G. cf. arom. v ă r g h e s c u, același cu dacor. v o r b e s c.

Vrin, -ă pron. Vreun, un. *Tu nu laș vrină șărvetă* (luași vreo cârpă), 4/42. *Vrină metšcă* (vreo ursă) 3/85 cf. 1/14, 493. — Din lat. *vel-unus*, (arom. *vărnu*).

Vroptšán m. v. *vrăptšan*.

Vrótšă f. v. *vrătšă*.

Vróụ a. v. *vrăụ*.

Vrutsáịcă (pl. *-tsoịts*) f. Cucuiu, ALR. 6. — cf. mbg. *vărcalka*.

Vụăi vb. IV. v. *voị*.

Vụărbă f. v. *vǫrbă*.

Vúịcă m. v. *vuịtši*.

Vuịtši m. Unchiu. *S-mi duc cu vuịtši si fac furlǫc* (să mă duc cu unchiul să fur), 1/89. [Și: **vúịcă** (bg. *vuịko*) m. *Vujcă-sa ạị zisı*]. — Din bg. *vujko*, (voc. *vujče*).

Vuloágă f. Păjiște, poiană (păstrat numai în n. loc. Huma), Com. T. P. — Din paleosl. *vologa*, (arom. *vuloagă*).

Vúltur m. v. *văltur*.

Vụóm vb. III. v. *vom*.

Vupsés vb. IV., **Vupsíri** f., **Vupsít, -ă** adjă — v. *văpses*.

Vut, -ă adj., **Vutsíịă** f. — v. *am*.

Z

Zạ- pref. [Și: **ză-** pref.]. — Din bg. *za-*.

Ză- pref. v. *zạ*.

Zạăndipárti adv. v. *diparti*.

Zăbáịa adv. v. *baịa*.

Zăbăvés vb. IV } v. *zăboves*.
Zăbăvít, -ă adj. }

Zăbít m. Ofițer. *Rămasi saldi ampirătu și lants zăbits* (rămase numai împăratul și alți ofițeri). — Din tc. *zabit*, (arom. *zăbit*).

Zăboị m. (La pluguri) Bârța s. bârsa ce ține plazul, (cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 5).

Zăbovés vb. IV. Zabovesc, întârziu. *Ca zăbovì ară mult văcọt* (dacă întârzie iarăși multă vreme), 15/16. [Și: **zăbăvés** vb. IV. *Zăbăvì mult*, 13/16. Derivate: **zăbăvít, zăbuvít, -ă** adj., adv. = târziu. *Lușutiịa cọn vini maị zăbăvit*, B. 12.] — Din bg. *zabavjam*.

Zăbubutés vb. IV. v. *bubutes*.

Zabúcur vb. I. v. *bucur*.

Zăbún, -ă adj. v. *bun*.

Zaburọs vb. IV. v. *burọs*.

Zăbuvít, -ă adj. v. *zăboves*.

Zac vb. III. Zac, stau culcat, stau în pat, stau. *Si zacă la umbără* (la umbră), 10/69. *Di un mes zatsi* (de o lună zace), Com. I. L. *Cọti zac 'n ịel* (știe multe), 932. || (Intrans.) Țin pe cinev'. *Maị micu li zătsẹ [ụọịli] la tọrlă* (mai micul le ține la târlă), 2/3. [Derivat: **zătzeári** f. = zăcut. *Mi dor ụasili di zătzeari* (mă dor oasele de zăcut), 7/69; **zăcút, -ă** adj = zăcut]. — Din lat. *jaceo, -ēre*, (arom. *dzac*).

Zăcát vb. I. v. *cat*.

Zăcáts vb. v. *cats*.

Zăcătšọri f. v. *zăcătšọs*.

Zăcătšọs vb. IV. Agaț, prind, (refl.) mă agăț, mă prind, mă opresc. *Si si zăcătšască* (să se oprească), *7. [Și: **năcătšọs** (bg. *nakačvam*), vb. refl. = mă prind, mă urc, Com. N. T. Derivate: **zăcătšọri** f. = prindere; **zăcătšọt, -ă** adj. = prins. *Jimitati di par di zid zăcătšọt* (jumătate de par, agățat s. prins de zid), *89]. — Din bg. *zakačvam*.

Zăcătšọt, -ă adj. v. *zăcătšọs*.

Zăclátin vb. I. v. *clatin*.

Zăclumburés vb. IV. v. *clumbures*.

Zăcrív, -ă adj. v. *criv*.

Zăcút,- ă adj. v. *zac*.

Zádă f. Zadă. *Că cu zada u ubideaști* (caută bătaia cu lumânarea), 933. | Nume de loc.: *Puntea di zadă* Oșani), Com. G. D. — Din lat. *daeda -am*, (arom. *dzadă*).

Zădiịnés vb. IV. v. *diịes*

Zădinés vb. Mă apuc de cineva cârtesc în contra ciuva, ating, mă leg de cinev'. *Zădineà un nidutot și cată-ts săir* (leagă-te de un netot și fă haz de prostiile lui). Com. G. D. — Din bg. *zadĕvam*.

Zădinzúr vb. I. v. *dinzur*.

Zădipárti adv. v. *diparti*.

Zădórm vb. IV. v. *dorm*.

Zădún vb. I. v. *dun*.

Zădurmít, -ă adj. v. *dorm*.

Zăfălés vb. IV. v. *făles*.

Zăfărfărés vb. IV. Arunc, azvârl, cu iuțeală mare. *Ca la lo tsela măgāru di coadă, di la zăfărfărì prijur* (și când îl luă de coadă și îl azvârlì), 22/32.

Zăfríg a. v. *frig*.

Zăgád a. v. *gad*.

Zăgálbin, -ă adj. v. *galbin*.

Zăgár m. Ogar. *Scoasi un zăgar* (scoase un ogar), 33/39 cf. 6/21, 18/79. [F e m i n i n: **zăgărítsă** f. = femeușcă ogarului. *Au̯ trimęsi zăgăritsa să-l' ducă pǫi̯ni*, 15/8. — Din bg. *zagar*.

Zăgărítsă f. v. *zăgar*.

Zăghíi̯ă f. Părechc. *Ună zăghii̯ă di tšou̯li* (o părechc de ghete), 6/62. *Ună zăghii̯ă di brui̯nitsă* (o părechc de mătănii), 5/78. *Zăghii̯ă di izmeani* (pereche de izmene), 7/35 cf. 7/66. — Din gr. *ζεῦγος*.

Zagrád N. loc. (Barovița), Com. G. D. — Din bg. *zad-grad*.

Zăhirè Provizie, îngrășământ? *Tribui̯ași s-la zăvălim gnoi̯u la corinu di sfaca tšărnitš, dintru că zăhireu tse da birichet ăi̯ sub di marzinea lu corinil' minuts*, B. 9. — Din tc. *zahire*, cf. z ă i̯ r è.

Zăi̯ártă adj. } v. *i̯erb*.
Zăi̯érb vb. III. }

[2]**Zăi̯érb** vb. III. Călesc. Cf. zăvărǫs. *La zăi̯erb i̯eru*, ALR. 6604. — Derivat din *i̯erb* « fierb ».

Zăi̯ért, -ă adj. v. *i̯erb*.

Zăimés vb. IV. Imbolnăvesc pe cineva. *Nostru frati la au̯ zăimit sămuvilili* (pe fratele nostru zânele l-au îmbolnăvit), Com. T. P. [D e r i v a t e: **zăimít, -ă** adj. îmbolnăvit; **zăimíri** f. = îmbolnăvire]. — Din mbg. *zaimam*.

Zăimíri f. } v. *zăimes*.
Zăimít, -ă adj. }

Zăimtšǫs vb. IV. *Și apa au̯ zăi̯mtšași*, 18.

Zăír a. Fiere. *Utroavă și zăir dă nă vurăts tsi fatsiri toati bunili cǫti ts-am fat* (face-ți-s'ar otravă și fiere toate bunătățile ce ți-am făcut), 890. — Din tc. *zeir*, (s. *zeihir*).

Zăi̯rè f. Marfă. *Cǫt puni zăi̯rè lupu* (cât strânge, cât economisește un lup, atâta, și el), 936. — Din tc. *zahire*, (arom. *zăiree*).

Zăi̯ríeaf, -vă adj. Impilit, despre un copil nedesvoltat, ALR. 2262. — Derivat din *zăir?*

Zăitín a. Unt-de-lemn. *Ca zăi̯tinu pri apu sta* (stă ca unt-de-lemnul pe apă), 937. — Din tc. *zeityn*.

Zăitšár m. Acvilă care se hrănește cu iepuri, de unde își derivă și numele, i e p u r a r, v u l t u r-d e-s t â n c i. Com. G. P. — Din bg. *zajčar*.

Zălăfés vb. IV. v. *laf*.

Zălămárdzini adv. v. *marzini*.

Zălátru vb. I. v. *latru*.
Zăleáu̯ vb. I. v. *leau̯*.
Zălég vb. I. | **Zăligári** f. | **Zăligát, -ă** adj } v. [2]*leg*.
Zălíng vb. III. v. *ling*.
Zălipés vb. IV. v. *lipes*.
Zălúf a. Buclă de păr, zuluf. Com. G. D. cf. d z u l u f t s u l u f. — Din tc. *zülüf*.
Zălúm a. Jaf, nedreptate, Com. V. J. [Și: **zălúm** a.]. — Din tc. *zulum*.
Zălumutés vb. v. *lumutes*.
Zămănánc | **Zămănc** | **Zămănc** } vb. v. *mănanc*.
Zămăntrés vb. IV. v. *măntres*.
Zămătés vb. IV. v. *mătes*.
Zámcă (pl. *zomts*) f. Deal mai mic, dâmb, movilă, (ALR. 2471, 3113), dumbravă, (ib. 392). Cf. r i t.
Zămét a. Nevoie, suferință. *Traș mari zămet* (am avut mult de suferit), Com. T. P. — Din tc. *zahmet*, (arom. *zăhmete*).
Zămíntšun vb. v. *mintšun*.
Zămítšcu vb. I. v. *mitšcu*.
Zámnu vb. I. v. *amnu*.
Zămól' vb. v. *mol'*.
Zămúlt adj. adj. v. *mult*.
Zămumés vb. IV. v. *mumes*.
Zămutrés vb. v. *mutres*.
Zănăi̯át a. Meșteșug, meserie. *Făr᾽ să știi̯ă nitsi un zănăi̯at* (fără să știe nici un meșteșug), 2/79. [Plur. *zănăi̯aturli*, 7/79, 4/21 cf. 1/21, 5/21]. — Din tc. *zanat*, (arom. *zănate*).
Zănăpnés vb. IV. Opintesc, mă opintesc. *Ia zănăpneà pots să-u tureș sinduchi̯a* (ia opintește-te, poți să ridici..), 27/68.—Din bg. *opinam*.
Zăncálic vb. I. v. *ancalic*.
Zăncălzǫs vb. IV. v. *ancălzǫs*.
Zănchi̯ór m. Ursuz, păcătos. Com. I. G. — Pentru etim. cf. n ă m c h i̯ o r.
Zăndán m. Intunerec, închisoare. *Zuu̯a 'n zăndan, noaptea 'n migdan* (= lostul di ușă), *44. — Din tc. *zandan*.
Zăngunisés vb. IV. | **Zăngunisít, -ă** adj. } v. *angunises*
Zănítsă f. Cingătoare, (cf. Capidan, *Meglenoromânii* I, 44). [Și: **zunítsă** f.]. — Din bg. *zunica*.
Zănoágă f. Zănoagă. Explicat: *locu i̯undi-i zăviit*, ALR. 2492. — Din bg. *za(d)noga*.
Zănór vb. I. v. *nor*.
Zăntămǫń vb. I. v. *tămǫńă*.
Zántru vb. I. v. *antru*.
Zăntuníi̯ă f. Familie, rudenie, oameni de ai familiei. *Ca vinì zuu̯a di ansurarea, dănară toată zăntunia și feasiră nuntă* (venind ziua de însurătoare, strânseră toate rudeniile și făcură nuntă), 22/94. *Vinit-au̯ toată zintunia*, 6/61. [Și: **zintuníi̯ă** f., 6/11]. D e r i v a t: **zăntunilǫc** a. = înrudire, rudenie, Com. T. P. — Din **zinture* (pl. lui *zintu*, dacor. *gintu*, cf. Capidan, în *Dacoromania* VII, 125).

Zăntuniloc a. v. *zăntuniĭă.*
Zănúcl'u a. v. *zinucl'u.*
Zănurári f. } v. *nor.*
Zănurát, -ă adj. }
Zānvărtés vb. } v. *anvărtes.*
Zănvărtíri f. }
Zănvéts vb. v. *anvets.*
Zănviĭés vb. v. *anviĭes.*

Zăpád n. Apus (păstrat numai într'un n. loc. Barovița). — Din bg. *zapad.*

Zăpăros vb. IV. Opresc, (refl.) mă opresc. *Nu putù si ĭasă și tšarcu si zăpără.* (nu putu să iasă și roata morii se oprì), 13/72 cf. 6/13. *Nu au pot zăpărori* B. 8. [D e r i v a t: **zăpărori** f. = oprire; **zăpărot, -ă** adj. = oprit]. — Din bg. *zapiram.*

Zăpléc vb. I. v. *plec.*

Zăpnés vb. IV. Opresc, (refl). mă opresc, mă țin de cineva, stăruesc, îl încolțesc. *Lisitsa si zăpnì* (vulpea se opri), 8/13 cf. 18/79. — Din bg. *zapinam,* (aor. *zapnah*).

Zăpórt vb. I. v. *port.*

Zăpricăjos vb. v. *pricăjos.*

Zăpríns, -ă adj. Aprins, (la brânză) iute: *zăprinsă* (bronză) = brânză iute. Cf. s p ă r o t. ALR. 5450. — Derivat din *prind.*

Zăprislăgăĭés vb. IV. v. *slăgăĭes.*

Zăpruvéd vb. II. v. *ved.*

Zăptisés vb. IV. Opresc. *Cola veà ună lāmñă cari l'a veà zăptisit apa* (acolo era un balaur care îi oprise apa), 3/34. [D e r i v a t e: **zăptisíri** f. = oprire; **zăptisít, -ă** adj. = oprit]. — Din mbg. *zaptisuvam,* id.

Zăptisíri f. } v. *zăptises.*
Zăptisít, -ă adj. }

Zaptíu m. Gardist. *Feata află... un zaptiu. Zaptiulu cum...* (fata află... un gardist, gardistul...), 39/65. — Din tc. *zapti,* (arom. *zăptiu*).

Zăpucát vb. I. v. *cat.*

Zăpudrod vb. III. v. *rod.*

Zar a. Zar. Com. T. P. — Din tc. *zar.*

Zăr adv. Par'că, cașicum. [Și: **zer** adv.]. Com. T. P. — Din bg. *zăr,* (tc.).

Zăráf m. Zaraf. Com. T. P. — Din tc. *zaraf,* (arom. *zăraf*).

Zărom vb. I. v. *rom.*

Zărán m. Numele boului născut joi. Cf. d z o ĭ a, ALR. 5541.

Zărár Pagubă, pierdere. cf. z i ĭ a n. *Nu lă si fatsi vrin zărar* (nu li se face vreo pagubă), B. 1. cf. 15. — Din tc. *zarar,* (arom. *zărare*).

Zári f. (numai în expresia): *da zari soarili* (soarele răsare întreg), ALR. 2426. — Din paleosl. *zarja.*

Zărijos vb. IV. Părăsesc, las la o parte. *Li zărijo toati* (le-a lăsat toate la o parte), 942. — Din bg. *zarĕzvam.*

Zărod vb. III. v. *rod.*

Zărom vb. I. v. *rom.*

Zăros a. v. *rod.*

Zărpopa (expresie bulgară). *Si-ts dau un măgăr și con... si-l' zits*

« *zărpopa* » *i̯el tucu si-ts cacă pari* (o să-ți dau un măgar și când îi vei spune zârpopa...), 3/50. — Din bg. *zăr-popa*.

Zărușọs vb. IV. v. *rușọs*.

²**Zărușọs** vb. IV. Doborî, strivi. *Gron zărušọt di ploi̯ur* (grâu strivit, culcat de ploi), ALR. 5201. — Derivat din *rușọs*.

Zărzăvát a. Zarzavat, Com. P. M. [Și: **zărzuvát** a.]. — Din tc. *zarzavat*, (arom. *zărzăvate*).

Zărzuvát a. v. *zărzăvat*.

Zășătăi̯es vb. IV. v. *șătăi̯es*.

Zăscúlt vb. I. v. *scult*.

Zăseác m. Stavila care se pune la « leana » (brazda) unei țarini s. unei grădini. Com. G. D. *Ai̯ la flọ zăseacu* (a dat de tot secretul, a dat de rostul unui lucru), 944. — Din bg. *zasěka*.

Zăsfirés vb. IV. } v. *sfires*.
Zăsfiríri f. }

Zășọd vb. II. v. *șọd*.

Zăspún vb. III. v. *spun*.

Zăstári f. } v. *stau̯*.
Zăstáu̯ vb. I. }

Zăsúflu vb. I. v. *suflu*.

Zătreámur |
Zătrémur | vb. I. v. *treamur*.
Zătri̯ămur |

Zătripnés vb. IV. v. *tripnes*.

Zătsăpés vb. IV. v. *tsăpes*.

Zătseári f. v. *zac*.

Zátsi num. Zece. [Și: **zeátsi** num. *Fitšoru... cọn ra di un an, ra ca di zeatsi* (copilul când era de un an era ca de zece), 6/40. — Din lat. *děcem*, (arom. *dzatse*).

Zătsín vb. v. *tsin*.

Zătšucăi̯és vb. IV. v. *tšucăi̯es*.

Zătšudés vb. } v. *tšudes*.
Zătšudít, -ă adj. }

Zătutšọs vb. IV. v. *tutšọs*.

Zăúd vb. I. v. ²*ud*.

Zăúrlu vb. I. v. *urlu*.

Zăușọs vb. IV. Bag de seamă, ascult cu atențiune, prind cu urechea, bag în minte. Com. T. P. — Din mbg. *zaušuvam*.

Zăvălés vb. v. *ạnvăles*.

Zăvărọs vb. IV. Călesc. Cf. z ă i̯ e r b. *La zăvărašti i̯eru* (îl călește fierul), ALR. 1662. — Din bg. *zavarjam*.

Zăvărọt, -ă adj. (despre mâncare) arsă, afumată, ALR. 4055. — Din bg. *zavarja*.

Zăvéd vb. II. v. *ved*.

Zăvirít, -ă adj. v. *vir*.

Zăvlitšọs vb. IV. v. *vlitšọs*.

Zăvói̯ m. Pădure pe marginea unei ape, zăvoiu (păstrat numai în n. loc. Oșani). — Din bg. *zavoj*.

Zavrăjọs vb. IV. v. *vrăjọs*.

Zăzburọs vb. v. *zburọs*.

Zber vb. I. Zbier. *Că capră zbi̯irà* (zbiera întocmai ca capra), 5/23. — Din lat. *verro, -are*, (arom. *zg'er*).

Zbor a. Vorbă. *Dultsi zbor* (vorbă dulce), 824. *Zlămboatsi zboară* (cuvinte adânci, înțelepțești), 939. [D e r i v a t e: **zburọs** (cf. mbg. *zboruvam*) vb. IV. = vorbesc. *Nu zburaști i̯el că zburaști*

alba (nu vorbeşte el, vorbește rachiul), 5. C o m p u s (cu pref.): **zăzburǫs** (ză + zburǫs) vb. IV. = încep să vorbesc, vorbesc. *Cari si zăzburască, tsela si la gunească* (cine va începe să vorbească, acela să-l ducă la păscut), 2/35 cf. 3/44. — Din bg. *zbor*, (arom. *zbor*).

Zburǫs vb. IV. v. *zbor*.

Zcărl'u vb. I. (Despre cal, Țârnareca). Dau capul în sus, ridic capul. *Caulu zcărl'ă ănsus șu nu vrea si beà apă* (calul dete capul în sus și nu vroi să bea apă), 15/64.

Zdăpărǫs vb. IV. Opresc. *Cal'i dăzmărǫts cu zor pots s-l'a zdăpărǫš* (caii odihniți, anevoie îi poți opri), ALR. 3114. — Derivat din *dăpărǫs*, (cf. d u p ă r o s).

Zdrácă f. Lumina fulgerului, orice lumină dela un obiect care scapără. *Tsęstă zdracă mo cum ăi, tucu să iasă vrin*..., 2/24 cf. 3/24. — Din bg. *zrak*.

Zdrăvéts m. Nume de plantă. Com. C. I. — Din bg. *zdravec*.

Zdrăvuiés vb. IV. (refl.) Urez bun venit cuiva. *Ca junsiră la ampirătu, si zdrăvuiră* (după ce ajunseră la împărat își urară bun venit), 19/93. — Din bg. *zdravuvam*.

Zdravu-jivu (bulgărism). Formulă de urare la o întâlnire între două persoane. Corespunde: ești bine sănătos cf. z d r ă v u i e s. — Din bg. *zdravo-živo*.

Zdrog m. Nume de pasăre. Com. G. D.

Zdrubés vb. IV. v. *drubes*.

Zdrúmin vb. I. Stâlcesc *La zdruminǫ di chiutec* (îl stâlci s. îl snopi în bătăi), 6/13. [D e r i v a t e: **zdruminári** f. = stâlcire; **zdruminát, -ă** adj. = stâlcit], (arom. *zdrumin*).

Zdruminári f. } v. *zdrumin*.
Zdruminát, -ă adj. }

Zeánă f. Sprânceană, deal. *Ăń am un gulub alb... Tucu di pri zeană-zeană meardzi* (umblă din deal în deal), *8. *Zeană di urdiń*, ALR. 5133. — Din lat. *gĕnna, -am*, (arom. *dzeană*).

Zeátsi num. v. *zatsi*.

Zeázit a. Deget. *Cu zeazitu ăn rost* (cu degetul în gură), 7/43. *Bat zeazit* (mă iscălesc, îmi pun iscălitura), 36. *Am zatsi ǫnș tots cu căti ună plǫtšă ăn cap* (am zece inși toți cu câte o placă în cap = zeazitu), *95. [Și: **zęist** a. *Mi cătsǫ cu rostu di mieu zęistu* (mă apucă cu gura de degetul meu), 8/3. Plur. (regul.) *zeaziti* și *zeisti*, art. *zęistili*, 17/9. D i m i n u t i v e: **zizitíc, zizitítš** m. = degețel Com. G. D.]. — Din lat. *dĭgĭtus, -um*, (arom. *deadzit, dzeadzit*).

Zéfcă f. (Țârnareca), Petrecere, chef. — Din tc. *zevk*.

Zéhie f. Ciocan mai mic, Com. T. P.

Zęist a. v. *zeazit*.

Zer adv. v. *zăr*.

Zet m. (rar) Ginere, cf. z i n i r i. *E, zetuli, nivęsta ta-i loșă* (ei, gi-

nerică, nevastă-ta este bolnavă), 24/94. — Din bg. *zet*.

Zgáir vb. I. Zgăriu. *Cu ungl'ili zgair*, ALR. 2189. *La zgăirǫ* (îl zgârie), ib. — Din lat. **excario, -are*.

Zgărpés vb. IV. Dau drumul cuiva, îl las. *Ligāts-mi cu ună fuărtămă di miăjluc și zgărpits-mi ănuntru... la zgărpiră ănuntru* (legați-mă cu o funie de mijloc și lăsați-mă înăuntru [în puț]... îl lăsară înăuntru), 3/73. | (Refl.) Dau fuga, fug, plec, mă duc în grabă. *Feata bucuroasă că scăpǫ, si zgărpì cāsă* (fata bucuroasă că scăpă plecă acasă), 15/73 cf. 14/73. *Iel si zgărpì ca si l'a prijungă* (el se grăbi ca să-i ajungă), 10/55 cf. 2/63, 6/76. — Cf. alb. *grep* s., *grepoj* vb. « mit Hacken herausziehen ».

Zgărtšitúr f. pl. v. *zgărtšǫt*.

Zgărtšǫt, -ă adj. Increțit, cu cute. *Cămeașa ăi zgărtšǫtă la numir*, ALR. 3290. [Și: **zgărtšitúr** f. pl. = cută la haină, ib. 3270. cf. z g r ǫ t š c h i. — Din bg. *zgrăčam*.

Zgrǫm vb. I. v. *răzgrămat*.

Zgrǫtšchi f. pl. Cută la haină, cf. z g ă r t š i t u r, ALR. 3270. — Din bg. *zgrăčki* (dela zgrăčam).

Ziafét a. Petrecere, Com. P. M. — Din tc. *ziafet*, (arom. *ziafete*).

Zibéc m. v. *șebec*.

Zic vb. III. Zic. *Pōpa al' zitsę « a izmichiăruli »* (popa îi zicea...), 24/8. *Al' zitsi la mūma la fitšoril'* (îi zice mamei băieților), cf. 20/18, 19/72, 10/58, 4/83, etc. [Și: (Țârnareca) **dzăc** vb. III., 12/66, 26/68. D e r i v a t: **zis** a. = zisă. *Zisu tǫu las treacă* (să se facă pe voia ta), 947]. — Din lat. *dīco, -ĕre*, (arom. *dzîc*).

Zid a. Zid. *Zidurili* [*rau*] *cu slănină di porc* (zidurile erau cu slănină de porc), 23/18 cf. 12/77, 12/68, *89. [D e r i v a t: **zidés** vb. IV. (puțin întrebuințat se zice « fac zid ») = zidesc; **zidíri** f. = zidire; **zidít, -ă** (rar), **zidusít, -ă** adj. = prevăzut cu zid. Com. T. P.]. — Din bg. *zid*.

Zidés vb. IV. v. *zid*.

Zidíri f. } v. *zides*.
Zidít, -ă adj. } v. *zides*.

Zidnitsur N. loc. (Lugunța).

Zidusít, -ă adj. v. *zides*.

Zift Instrument la argintari.

Ziián Pagubă cf. z a r a r. *Tseaști muhlizoań fac ziian la bubi*, B. 3. *Tšarnitšu nu-i ăn ziian*, ib. 6, cf. 5. — Din tc. *zian*, (arom. *ziane*).

Zilímcă f. Nume de arbore. *Am ună tuiagă di zilimcă*, Com. I. L. — Din bg. *zelenka*.

Zimbídi f. v. *tsimbidi*.

Zimbléc a. (pl. *-eatsi*) Arătător la ceas, ALR. 3906 (tc.).

Zinghíiă f. Scară de șea. [Și: **șănghiia** f.]. Com. T. P. — Din tc. *üzengi*.

Zinghín s., adj. Bogat, avut. — Din tc. *zenghin*.

Zínir m. v. *ziniri*.

Zíniri m. Ginere. *La fęsi ziniri* (îl făcu ginere), 16/28. *Zinir-tu*

(ginerele tău), 16/39. [Şi: **zínir** m. Diminutiv: **zinirítš** m. = ginerel. Com. G. D.]. — Din lat. *gĕner, -rum*, (arom. *dzinire*).

Zinirítš m. v. *ziniri*.

Zintuníịă f. v. *zăntuniịă*.

Zinúcl'u a. Genunchiu. [Şi: **zănúchl'u** a. *Ạl' tsi frănsiră ṣamindọụli pitšoari din zănucl'i* (i se frânseră amândouă picioarele din genunchi), 18/69. Compus (cu pref.): **ạnzănúcl'u, ạnzinúcl'u** vb. I. = îngenunchiu. *Si ạnzănucl'o antru sọmt* (se îngenunchie înaintea icoanei), Com. I. L. Cf. ALR. 2765. **Ạnzănucl'ári, ạnzinucl'ári** f. = îngenunchiere, id.]. — Din lat. *genŭc [ŭ]lum*, (arom. *dzinucl'u*).

Zirnés vb. IV. Mă uit puțin (prin gaură), zăresc, văd. *Aụ zirniră cola ịundi măncà* (o văzură unde mânca), Com. T. P. [Compus (cu pref.): **uzirés** vb. IV. (u + zires s. din bg. *oziram-se* = mă uit, cat la ceva) = id. *Tu si nu uzireș* (tu să nu te uiți); **uzirnés** vb. IV. = id. *Păn s-ti uzirneș, ti cumpără și ti vindi* (până să te uiți tu, te cumpără și te vinde), 895. — Din mbg. *ziram*, (aor. *zirnah*).

Zis a. v. *zic*.

Zizitíc, **Zizitítš** } m. v. *zeazit*.

Zlămbítsă f. Copac înalt, drept. Com. C. I. cf. arbur, șumă. || N. loc. (Oșani).

Zlămbóc, -ă adj. Adânc, cf. dăncà. *Să facă ună groapă zlămboacă* (să facă o groapă adâncă), 3/93. *Trapu-zlămboc* (râul adânc) n. loc. în Cupa. Com. N. P. — Din mbg. *zlăbok*.

Zlătár m. (Țârnareca) Argintar. *Si mărită la zlătaru* (s'a măritat la argintarul), 10/65 cf. 11/65. [Derivat: **Zláti** = n. de persoană, 2/VI]. — Din bg. *zlatar*.

Zláti m. v. *zlătar*.

Zmăcăịás vb. IV. (refl.) Mă dau pe ghiață. *Mi zmăcăịăs pristi gl'ets*, ALR. 1257. — Din bg. *smăkvam*.

Zmeáni f. Izmene. Com. G. D. — Din vsl. *izmĕni*.

Zméụ m. (Țârnareca) Balaur, cf. lamńă. *Zmeụlu feasi si priznească* (balaurul dete să se uite), 28/68 cf. 27/68. — Din bg. *zmĕj*.

Zmutšọs vb. IV. (refl.) Mă opintesc, mă smucesc. Com. T. P. *L'-u smutšọ* (a șters-o, a tulit-o) 576 cf. 707. *Tsela rapu si gmutšọ*. Com. T. P. [Şi: **smutšọs** vb. IV., **smuntšọs** vb. IV.]. — Din bg. *smuča*.

Zóbi m. Nutreț pentru cai, mai ales ceea ce se pune în « zobnic » ca să mănânce un cal. Com. T. P. [Derivat: **zóbnic** m. (bg. *zobnik*) = traistă cu sămânță ce se atârnă de capul calului, când i se dă să mănânce id. — Din bg. *zob*.

Zóbnic m. v. *zobi*.

Zóịcă N. de vacă fătată joi.

Zọmbă f. (La dulgherie) Ghinul. Com. C. I. *Zọmbi-di-șărọri*: instrument de brodat. - Din paleosl. *zạbŭ*.

Zómbitsă f. Umflătură la gingie, ALR. 1128. — Derivat din *zǫmbă*.

Zǫna v. *zǫnă*.

Zǫnă f. Zână. *Li lǫ zǫnili și li deadi la drats* (le luă zânele și le dădu dracilor), Com. T. P. *Zǫna Zǫna-mică* nume de munți (Nânta) cf. Capidan, *Meglenoromânii*, I, 20. — Din lat. *Diana*, (arom. *dzîna*).

Zor f. (pl. *Zori*). *Ancres zorli* (zorile se ivesc), ALR. 2375. *Mi sculaĭ ăn zor*, ib. 2376. *Creapă zorli* ib. 2377. — Din bg. *zora*.

²**Zor** a. Nevoie, strâmtoare mare, zor. *Cǫn si aį zor* (când vei avea nevoie), 18/2. [Și: **zort** a. *Fitšoru ca vizù mult zort, si feasi gulup*, 23/79; **zórlea** (în expresia) *cu zorlea* (cu de-a sila, cu forța). — Din tc. *zor*, (arom. *zore*).

Zǫr a. Zăr.

Zórlea adv. v. ²*zor*.

Zornéšt (bureati) m. Un soiu de bureți, ALR. 6404.

Zort a. v. ²*zor*.

Zot adv. (în expresia): *ăn zot*. (contra), ALR. 3169. — Din mbg. *zăt*.

Zulúm a. v. *zălum*.

Zunítsă f. v. *zănitsă*.

Zupcuįés vb. IV. Tropăiesc. *Zupcuįaști cu pitšoarili* (dă din picioare), ALR. 1475, [Și: t r u p u t e s], ib.

Zur a. Jur. *Din-zur* s. *din-zur-ăn-zur* s. *ăn-zur* (împrejur, jur împrejur, împrejur). *Din zur dĭ tšesmă criscù įarbă multă, dintru că locu nu ra călcat* (împrejurul fântânei crescu iarbă multă...). 32/40. *Am un cupilaș răsădit din zur ăn zur tot cu răvol și butšaști* (împodobit de jur împrejur numai cu revolvere), *17. — Din lat. *gyrus*.

Zúųă f. Zi. *Ună zuųă, įa si dusi* (într'o zi ea se duse), 5/82. *Pristi un-dǫų zǫli* (peste o zi două), cf. 5/8, 6/10. *Din zuųă-zuųă* (zi cu zi, în fiecare zi), 949. *Cu zǫli* (cu zile, cu vieață). *Curtulisì lupu cu zăli* (scapă lupul cu vieață), 14/72 cf. 948. [Plur. *zǫli* și *zăli*. Și: (Țârnareca) **dzúųă** f., 28/65. C o m p u s: **astăz** adv. = azi, astăzi. *Astăz vreamea nu-i bună*. Com. G. D. D e r i v a t: **zúųăta** adv. = ziua, în timpul zilei. *Și noaptea tribuįaști s-la minim havau..., ama nu cǫta mult cǫt zuųăta* (și noaptea trebue să primenim aerul, însă nu atât de mult ca în timpul zilei). B. 8]. — Din lat. *dīes*, *-em*, (arom. *dzuă*).

Zúųăta. adv. v. *zuųă*.

